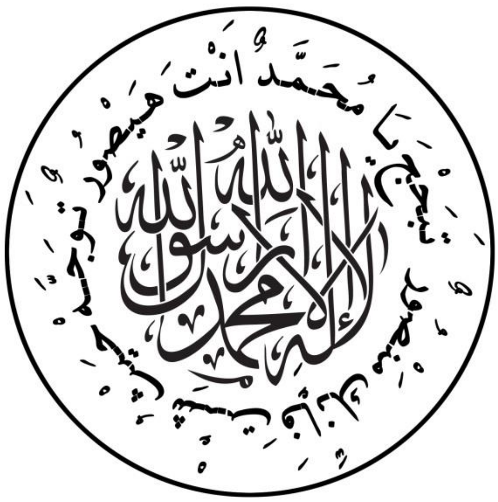
YAZILAR
15

2014

İhramcızâde
Hacı İsmail Hakkı
ALTUNTAŞ

İSBN:
ismailhakkialtuntas@gmail.com
http://ismailhakkialtuntas.com

Dizgi : **H. İsmail Hakkı Altuntaş**
Kapak :
Baskı- Cilt :

2014

بِسْــمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين

İnternetteki sitemiz **http://ismailhakkialtuntas.com/** da 2014 yılarında okuyucularımızla paylaştığım yazılardan bir kısmıdır.

Yazılarda sıra gözetilmedi. Değişik konular peş peşe yazıldı. Bu şekilde okuyan açısından fazla sıkıntı oluşturmayacağı düşünüldü.

Tevfik ve inayet Allah Teâlâ'dandır.

İhramcızâde
İsmail Hakkı ALTUNTAŞ
Esenler /İstanbul

Başlangıç: 18. 03. 2014

Bitiş : 24. 04. 2014

بِسْــــمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللّهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

Yâ eyyuherresûlu bellıg mâ unzile ileyke min rabbik
ve in lem tef'al femâ bellagte risâleteh
vallâhu ya'sımuke minen nâs
innallâhe lâ yehdîl kavmel kâfirîn

"Ey şanlı Resul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et!
Eğer bunu yapmazsan O'nun peygamberlik görevini yapmamış olursun.
Allah seni insanlardan korur.
Doğrusu Allah, kâfirler toplumunu doğru yola iletmez."
Kur'ân-ı Kerim
Mâide, 67

KAÇ KİŞİ KALDI?

****

Biz gamsız sarhoşlarız, aydın karanlıklarız
Hem kadehle solukdaş, hem de ayrılıklarız.

Sevgilinin kaşları eğdi kaderimizi
O günden bugüne dek düşmüş yaratıklarız.

Ey gülüm, sen daha dün parçaladın göğsünü
Ama biz tâ doğuştan kızıl şakayıklarız.

Lale gibi ortada yalnız kadehi görme,
Şu yaramıza da bak, gör nasıl âşıklarız.

Şiirdeki renge, hayale bakma Hafız,
Sadece boş levhayız, dokundukça çınlarız.

(Hafız-ı Şirazi)

İçindekiler

<u>18 Yazılar</u>

COSMOS: A SPACE-TİME ODYSSEY/ Cosmos: Bir Uzay Serüveni (2014–)

Yönetmen: Bill Pope, Brannon Braga, Ann Druyan
Senaryo: Ann Druyan
Ülke: ABD
Sezon: 1.Sezon
Tür: Belgesel
Rating: imdb 9.5 (11,158 Oy)
Vizyon Tarihi: 09 Mart 2014
Süre: 60 dakika
Dil: İngilizce
Müzik: Alan Silvestri
Çekim Yeri: Northern California, California, USA
Oyuncular. Neil deGrasse Tyson Stoney Emshwiller
Çeviri: ©ZEUS®™, Niliven, Garajımdaki Ejder, Aquacat, Felis Agnosticus

Özet

Cosmos: Bir Uzay Serüveni; evrenin görkemini ortaya çıkartmak ve Kozmik Takvim ve Hayal Gücü Gemisi de dahil olmak üzere orijinal serilerin bilinen yönlerini tekrar keşfetmek için bilimsel hikaye anlatımının yeni yollarını bulacak.

Şüpheci yaklaşımlarla merakı bir araya getirerek ve bilimi görsel, duygusal, spiritüel elementlerle dokuyarak daha önce yaşamadığımız deneyimler yaşayacağız. - Gönderen: Fraghera

En çok beğenilen yorumlar

Belgeselin ilk bölümü, ABD'de yayınlanalı daha bir gün bile olmadan FX ve National Geographic'te Haluk Bilginer'in enfes sesiyle bizlerle buluştu. Seslendiren Haluk Bilginer olsa da, orijinal sesiyle izlemeyi tercih ederdim.

**

Bilmeyenler için, herkesin anlayabileceği şekilde basit bir dil kullanılmış. Tarihi animasyonlar harikaydı. Görsel efektler iyiydi. Belgesel oldukça akıcı. Ne zaman başlayıp ne zaman bittiğini anlamadım. Neil deGrasse Tyson her zamanki gibi sempatikti. Sagan'lı sahnelerde duygulandım. Çok üzgün

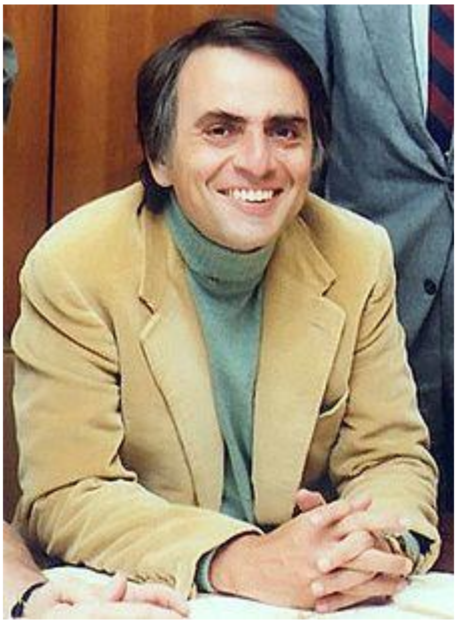
**

Her hafta pazartesi 22:30'da, NeoGeo ve FX'te Türkçe dublaj yayınlanacak. Yaşadığımız evreni, dünyayı ve kendimizi tanımak için kaçırılmayacak bir belgesel serisi olacak. İzlemenizi tavsiye ediyorum.

**

Belgeselin konsepti aynı Carl Sagan'ın cosmosu gibi. Sadece görüntü efektleri bu belgeselin olağandışı güzel ve bilgi birikiminin ilk cosmosa göre daha fazla olması bize ilk cosmosdan daha iyi bir belgesel izleyeceğimiz hissini verdi bana.

20 Yazılar

Carl Edward Sagan

Belgesel Metni (1. Sezon)

Cosmos **"Kozmos var olan var olmuş veya var olacak her şeydir. Benimle gelin."** - Carl Sagan

Bir nesil önce gökbilimci Carl Sagan burada durdu ve biz yüzlerce milyon insanı alıp müthiş bir maceraya bilim ile açığa çıkarılan evrenin keşfine götürdü. Şimdi tekrar yola çıkma zamanı. Bizi sonsuzluğun uçlarına ve zamanın şafağından uzak geleceğe götürecek bir yolculuğa çıkmak üzereyiz. Galaksiler, güneşler ve dünyalar keşfedeceğiz uzay-zamanın kütleçekim dalgalarında sörf yapacağız ateş ve buz içinde yaşayan varlıklarla tanışacağız ölümsüz yıldızların gezegenlerini göreceğiz güneşler kadar büyük atomlar ve atomlardan küçük evrenler bulacağız. Kozmos aynı zamanda bizim de hikayemiz. Bu göçebe avcı-toplayıcı gruplarından yıldızlara giden yolu bulanların destanı çok kahramanlı tek bir macera. Bu yolculuk için, hayal gücüne ihtiyacımız var. Fakat hayal gücü yalnız başına yeterli değil çünkü doğanın gerçekliği hayal edebileceğimiz her şeyden daha harikulade. Bu macera bir takım basit kurala sıkı sıkıya bağlı kalarak yapılan nesiller boyu süren araştırmalarla mümkün oldu. Fikirleri deney ve gözlem ile test et testi geçen fikirleri geliştir geçemeyenleri reddet kanıtları götürdükleri yere kadar takip et ve her şeyi sorgula. Bu koşulları kabul ettiğin sürece kozmos senindir. Şimdi, benimle gelin.

1. BÖLÜM: Samanyolu'na Uyanmak

Uzay ve zamanın zincirlerinden bağımsız bu hayal gücü gemisinde her yere gidebiliriz. Uzayın neresinde olduğumuzu görmek istiyorsanız ön camdan dışarı bakmanız yeterli. Zamanın boyutunda, geçmiş altımızda uzanıyor. İşte Dünya 250 milyon yıl önce böyle görünüyordu. Eğer geleceği görmek istiyorsanız, yukarı bakın. Bu da bundan 250 milyon yıl sonra nasıl görünebileceği. Eğer kozmosun en ücra köşelerine gitmeye cüret edeceksek kozmik adresimizi bilmemiz gerekir ve bu da o adresin ilk satırıdır:

DÜNYA

Dünya'dan, şimdiye dek bildiğimiz tek yuvadan kozmosun en ücra köşelerine gitmek için ayrılıyoruz. En yakın komşumuz, Ay'da, gökyüzü okyanuslar veya yaşam yoktur. Yalnızca kozmik çarpışmaların yaraları vardır. Yıldızımız rüzgara, dalgalara ve dünyamız üzerindeki tüm yaşama güç verir. Güneş, Güneş Sistemi'nin tüm gezegenlerini kütleçekimiyle kucaklar. Merkür ile başlar bulutlarla kaplı, kontrolden çıkmış sera etkisinin bir nevi cehenneme döndürdüğü Venüs'le devam eder. Mars Dünya

kadar toprağı olan bir gezegen. Mars ve Jüpiter yörüngelerinin arasında Güneş'in etrafını çevreleyen göktaşı kuşağı. Dört dev ve düzinelerce daha küçük uydusuyla Jüpiter'in kendine ait bir güneş sistemi var gibidir. Kütlesi diğer tüm gezegenlerin toplamından fazladır. Jüpiter'in Büyük Kırmızı Leke'si tüm gezegenimizin boyundan üç kat daha büyük ve yüzyıllardır kopmakta olan bir kasırgadır. Güneş Sistemimizin mücevheri Satürn yörüngede ağır ağır dönen sayısız kar topu otobanlarıyla çevrelenmiş ve her bir kar topu, küçük bir uydu. Uranüs ve Neptün atalarımıza yabancı dış gezegenler. Teleskobun icadından sonra keşfedilebildiler. Dış gezegenlerin ötesinde on binlerce donmuş dünya yığını mevcut ve Plüton onlardan biri. Uzay araçlarımızın tümü arasında evimizden en uzağa seyahat etmiş olan budur: Voyager 1. Bundan milyar yıl sonrasına bir mesaj taşıyor kim olduğumuza nasıl hissettiğimize ve ne tür müzikler yaptığımıza dair. # Blind Willie Johnson # # Dark Was the Night # Bu muazzam kozmik okyanusun derin suları ve içindeki sayısız dünyalar, önümüzde uzanıyor. Bu kadar uzaktan, Güneş de herhangi bir yıldız gibi görünebilir. Ancak kütleçekimsel gücü hala yaklaşık beş milyar yıl önce Güneş Sistemi'nin oluşumunun kalıntıları olan trilyonlarca donmuş kuyruklu yıldızı tutar. Biz buna Oort Bulutu diyoruz. Daha önce kimse onu görmedi, göremez de çünkü bu küçük dünyaların her birinin en yakın komşularına olan uzaklıkları Dünya'nın Satürn'e uzaklığı kadar. Bu devasa kuyruklu yıldız bulutu Güneş Sistemi'ni çevreler bu da kozmik adresimizin ikinci satırını oluşturur:

GÜNEŞ SİSTEMİ

Diğer yıldızların gezegenlerini sadece birkaç on yıldır tespit edebiliyoruz ancak şimdiden biliyoruz ki varolan gezegenlerin sayıları yıldızlardan bile fazla. Hemen hepsi muhtemelen Dünya'dan oldukça farklı ve bildiğimiz türden yaşama elverişli değil. Fakat yaşama dair ne biliyoruz ki?

Şimdiye dek yalnızca bir tanesiyle karşılaştık. Dünya'daki yaşam. Bir şey görüyor musunuz?

Sadece uzay boşluğu, değil mi?

İnsan gözleri kozmosta yansıyan ışığın yalnızca ince bir parçasını görebilir. Ancak bilim bize duyularımızla göremediğimiz şeyleri görme gücü verir. Kızılötesi, gece-görüş gözlükleriyle görünür hale gelen bir ışık türüdür. Karanlığı kızılötesi bir sensörle tarayın. İzbe bir gezegen. Güneşsiz bir dünya. Galaksimizde böyle milyarlarcası var, ebedi gecede başıboş sürüklenen. Onlar yetimler, parçası oldukları yıldız sistemlerinin kaotik doğumları sırasında anne yıldızlarından koparılmışlar. İzbe gezegenlerin çekirdekleri eriyik yüzeyleri ise donuktur. Bu iki uç bölge arasında sıvı su okyanusları bulunuyor olabilir. Orada nelerin yüzdüğünü kim bilebilir ki?

Samanyolu kızılötesi ışıkta böyle görünüyor. Yalnızca parlak olanlar değil, her bir küçük nokta bir yıldız. Kaç yıldız var?

Kaç gezegen var?

Canlı olmanın kaç farklı yolu var?

Biz bu resmin neresindeyiz?

Dışarıda uzanan şu kolu görüyor musunuz?

İşte biz, orada yaşıyoruz. Merkezden yaklaşık 30 bin ışık yılı uzakta. Samanyolu Galaksisi kozmik adresimizde bir sonraki satırımız. Şu anda yuvamızdan 100 bin ışık yılı uzaktayız. Işığın, yani var olan en hızlı şeyin Dünya'dan bize ulaşması 100 bin yıl sürüyor. Bu, komşu galaksimiz olan Andromeda'daki Büyük Spiral. Bu iki dev galaksiye ve etrafta gezinen birkaç küçük galaksiye "Yerel Grup" diyoruz.

YEREL GRUP

Kendi galaksimizi bu kadar uzaktan seçemiyoruz bile. Samanyolu, Başak Süperkümesi'ndeki binlerce galaksiden yalnızca biri. Bu ölçekte en küçük noktacıklar da dahil, gördüğümüz tüm nesneler birer galaksi. Her bir galakside milyarlarca güneş ve sayısız gezegen bulunuyor. Ne var ki Başak Süperkümesi'nin tamamı da evrenimizin yalnızca ufacık bir kısmını oluşturuyor. Bu, bildiğimiz en

geniş ölçekteki haliyle, kozmos: Yüz milyarlarca galaksiden oluşan bir ağ. Burası, kozmik adresimizin son satırı. Tabii, şimdilik.

GÖZLEMLENEBİLİR EVREN

Gözlemlenebilir evren mi?!

Ne demek ki bu?

Hayal gücü gemimizdeki bizler için bile uzay-zamanda görebileceğimiz uzaklığın bir sınırı var. Bu sınır, kozmik ufuğumuz. Bu ufuğun ötesinde, evrenin çok uzaklarda bulunan parçaları yatıyor. Evrenin 13.8 milyar yıllık tarihinde bu parçaların ışığının bize ulaşması için yeteri kadar zaman geçmiş değil. Birçoğumuz, tüm bunların, gözlemlenebilir evrenimizdeki tüm gezegenlerin, yıldızların galaksi ve kümelerin başka evrenlerden oluşan bir okyanustaki küçük baloncuklardan başka bir şey olmadığından şüphelenmiştir: Çoklu evren. Evren üstünde evren. Sonsuz sayıda gezegen. **Biraz minik hissettiniz, değil mi?**

Eh, kozmos bağlamında düşündüğümüzde, gerçekten de küçük kalıyoruz. Sersemletici bir enginlikte yüzen bir toz zerreciğinin üzerinde yaşayan küçük canlılar olabiliriz ama küçük düşünmüyoruz. Bu kozmik perspektif, görece yeni. Yalnızca dört yüzyıl önce, bizim bu minik dünyamız kozmosun geri kalanına karşı kayıtsızdı. Teleskop icat edilmemişti. Evren, yalnızca çıplak gözle görülenlerden ibaretti.

GİORDANO BRUNO

1599 yılında herkes Güneş'in, gezegenlerin ve yıldızların gökyüzünde, Dünya'nın çevresinde dönen ışıklar olduğunu ve bizim de bize mahsus yaratılmış küçük bir evrenin merkezinde bulunduğumuzu biliyordu. Tüm gezegende, sonsuzluğa uzanan genişlikte bir kozmosun varlığını hayal eden tek bir insan vardı. Peki bu insan, 1600 yılının yılbaşı arifesini nasıl mı geçiriyordu?

Eh, hapiste, tabii ki. Hepimizin yaşamında, evrenin merkezinde olmadığımızı, kendimizden. çok daha büyük bir şeye ait olduğumuzu fark ettiğimiz bir an gelir. Bu da büyümenin bir parçasıdır. Bu olay nasıl her birimizin başına geliyorsa 16. yüzyılda da uygarlığımızın başına gelmişti. Teleskobun icadından önce evrenin yalnızca çıplak gözle gördüklerinizden ibaret olduğu bir dünya hayal edin. Dünya'nın hareketsiz olduğu ve gökyüzündeki her şeyin Güneş'in, Ay'ın yıldızların ve gezegenlerin bizim çevremizde döndüğü apaçık ortadaydı. Ama sonra, **Kopernik adlı Polonyalı bir gökbilimci ve rahip radikal bir öneri sundu.** Dünya, merkezde falan değildi. O da yalnızca bir gezegendi ve diğerleri gibi Güneş'in etrafında dönüyordu. Protestan reformcu Martin Luther gibi birçokları bu fikri, Kutsal Kitap'a karşı rezil bir hakaret olarak gördü. Korkmuşlardı. Ama başkasıyla kıyaslanınca, Kopernik'in çok ileri gittiği söylenemezdi. Bu adamın adı Giordano Bruno'ydu ve bu adam, doğuştan bir asiydi. Bu daracık, küçük evrenden kurtulmak için yanıp tutuşuyordu. Napoli'de genç bir Dominikan keşişken bile kural dışı yaşıyordu. O zamanlarda İtalya'da, düşünce özgürlüğü diye bir şey yoktu. Ama Bruno, Tanrı'nın yaratısı hakkında her şeye dair bir bilgi açlığı çekiyordu.

Kilise tarafından yasaklanmış kitapları okumaya cüret etti ve bu da onun felaketi oldu. Bu kitapların birinde 1,500 yıldan daha uzun süredir ölü olan, Antik Romalı bir adam ona, çok daha büyük, kendisinin Tanrı fikri kadar sınırsız bir evren hakkında fısıldıyordu. **Lukretius,** okuyucudan evrenin kıyısında durup dışarı doğru bir ok fırlattıklarını hayal etmelerini istiyordu. Eğer ok ilerlemeye devam ederse, o halde evrenin düşünülenden çok daha öteye uzandığı ortada olacaktı. Ama ok ilerlemeye devam etmezse örneğin bir duvara çarparsa, bu durumda da o duvar evrenin sonu olduğu düşünülen noktanın da ötesinde duruyor demekti. Şimdi, eğer o duvarın üzerinde durup bir başka ok fırlatırsanız önünüzde aynı iki olası sonuç olacaktır: Ok ya uzayın derinliklerinde sonsuza dek uçacak ya da üzerinde durup bir başka ok fırlatabileceğiniz engele çarpacaktır. Her iki durumda da evren sınırsızdır. Kozmos, sınırsız olmalıdır. Bu durum Bruno'ya kusursuz biçimde mantıklı geldi. Onun taptığı Tanrı, sonsuzdu. O halde, diye düşündü, Yaratılış nasıl bundan daha eksik olabilir?

Bu, sahip olduğu düzenli son işti. 30'una bastığında yazgısını belirleyen bir fikir bulmuştu. Düşünde, yıldız kubbesiyle çevrelenen bir dünyada uyanmıştı. Bruno'nun dönemindeki kozmos tahayyülü

böyleydi. Bir an ayağının altındaki her şey kayıyormuşçasına bir korku hissine kapıldı. Fakat cesaretini topladı. Kanatlarımı boşlukta güvenle açıp sonsuza doğru yükseliyorum diğerlerinin uzaktan görmeye zorlandıklarını ardımda bırakarak. Burada ne yukarı var, ne aşağı, ne kenar, ne de merkez. Diğer yıldızlardan farksız olan Güneş'i ve bizimkine benzeyen başka dünyaların eşlik ettiği başka güneşlere benzeyen yıldızları gördüm. Bu uçsuz bucaksızlığın keşfi aşka tutulmak gibiydi. Bruno, sonsuzluğun hakikatini tüm Avrupa'ya yaymaya çalışan bir evanjelist olmayı seçti. Öteki Tanrı aşıklarının, daha heybetli ve olağanüstü olan bu Yaratılış görüşünü kayıtsız şartsız kabul edeceklerini düşündü. Ne kadar da aptalmışım. Kendi anavatanındaki Roma Katolik Kilisesi tarafından aforoz edildi ve İsviçre'deki Kalvinistler ile Almanya'daki Lüterciler tarafından sınır dışı edildi. Bruno İngiltere'deki Oxford Üniversitesi'nde ders verme davetini hemen kabul etti. **Nihayet, kendi dengi olan dinleyiciler karşısında görüşlerini paylaşma şansı bulduğunu düşünmüştü.** Kozmosa dair yeni bir görüş sunmak için geldim. Kopernik kendi dünyamızın evrenin merkezinde olmadığını iddia ederken haklıydı. Dünya, Güneş etrafında döner. O da diğerleri gibi bir gezegen. Fakat Kopernik yalnızca şafaktı. Ben size gündoğumunu getiriyorum. Yıldızlar da Dünya ile aynı maddeden yapılmış ateşten güneşler ve onların da en az bizimkiler kadar asil bitki ve hayvanları olan sulak gezegenleri var.

(İtirazlar) Deli misin yoksa, cahilin teki mi?

Herkes yalnızca tek bir dünya olduğunu biliyor. Herkes ne biliyorsa hepsi yanlış. Ebedi Tanrımız sonsuz sayıda dünyası olan sınırsız bir kâinat yarattı.

(İtirazlar) Geldiğin yerde Aristo'yu okumuyorlar mı? Ya da İncil'i?

Size yalvarıyorum, eski görüşleri, Kilise geleneğini, inancını ve otoritesini reddedin. Her şeye yeni baştan başlayalım kanıtlandığını zannettiğimiz her şeyden - şüphe ederek.

- Kâfir! Kâfir!

Siz tanrıyı çok küçümsüyorsunuz!

Daha uyanık biri bundan dersini alırdı. Ama Bruno böyle biri değildi. Kozmosa dair giderek artan görüşlerini kendine saklayamadı bunu yapmanın karşılığı acımasız ve alışılmadık bir cezanın en ağır şekli olmasına rağmen. Giordano Bruno din ve devlet işlerinin ayrılması ya da ifade özgürlüğünün her bireyin en kutsal hakkı olarak görülmesi gibi bir şeyin söz konusu olmadığı bir dönemde yaşadı. Geleneksel inançla uyuşmayan bir fikri ifade etmek başınıza büyük bir bela açabilirdi. Bruno kayıtsızca İtalya'ya döndü. Belki vatan hasreti çekiyordu. Fakat yine de, anavatanının muhtemelen Avrupa'da gidebileceği en tehlikeli yerlerden biri olduğunu bilmesi gerekirdi. Roma Katolik Kilisesi Engizisyon adıyla bilinen bir mahkeme sistemini yönetiyordu ve Engizisyon'un yegâne amacı kendilerininkinden farklı görüşleri dile getirmeye cüret edenleri sorgulamak ve onlara işkence etmekti. Bruno'nun fikir zabıtalarının eline düşmesi çok zaman almamıştı. Sonsuz bir evrene iman eden bu avare sekiz yıllık zindan hayatı boyunca güçten düşmüştü. Acımasız sorgular süresince görüşlerinden vazgeçmeyi inatla reddetti. Kilise Bruno'ya işkence etmek için her şeyi yapmaya neden bu kadar hevesliydi?

Korktukları neydi?

Şayet Bruno haklıysa, o zaman kutsal kitaplar ve Kilise'nin otoritesi sorgulanmaya başlayacaktı. Nihayet, Engizisyon kardinalleri hükümlerini vermişti.

Kutsal Üçleme'nin ve İsa Mesih'in kutsallığını sorgulamak Tanrı'nın gazabının ebedi olmadığına ve herkesin yanmaktan kurtulacağına inanmak ve başka dünyaların var olduğunu iddia etmekten suçlu bulundun. Yazmış olduğun bütün kitaplar Aziz Peter Meydanı'nda toplanıp yakılacak. Saygıdeğer Rahip, sekiz yıllık zindan hayatım düşünmek için bana çok zaman verdi. Yani Fikrini mi değiştireceksin?

Yaratıcı'ya olan saygı ve sevgim sonsuz Yaratılış görüşüme ilham veriyor. Tövbe etmeyenlere uygun cezanın verilmesi için Roma Valisi'ne sevk edileceksiniz.

Siz bu kararı bildirmekten, benim onu duymaktan korktuğumdan daha fazla korkuyorsunuzdur belki de.

Bruno'nun şehit olmasından on yıl sonra Galileo teleskopundan ilk kez baktığında Bruno'nun başından beri haklı olduğunun farkına vardı. Samanyolu çıplak gözle görülemeyen sayısız yıldızdan oluşuyordu ve bu ışıkların bazıları aslında başka gezegenlerdi. Bruno bilim insanı değildi. Kozmosa dair görüşü şanslı bir tahminden ibaretti çünkü bunu desteleyecek hiçbir kanıtı yoktu. Çoğu tahmin gibi yanlış çıkabilirdi. Fakat fikir bir kere ortaya atıldığında başkalarına sırf bu fikri çürütebilmek için bir fırsat doğmuş olurdu. Bruno bir anlığına uzayın enginliğine bakmıştı.

Bkz: GİORDANO BRUNO

EVREN 13,8 MİLYAR YAŞI OLAN KOZMİK TAKVİMİ

Zamanın sarsıcı sınırsızlığı hakkında elinde hiçbir ipucu yoktu. Nadiren bir yüzyıldan fazla yaşayan biz insanlar nasıl olur da kozmosun tarihi olan zamanın muazzam enginliğini kavramayı umabiliriz?

Evren 13,8 milyar yaşında. Tüm bu kozmik zamanı hayal etmek için onu tek bir takvim yılına sığdıralım.

Kozmik takvim, 1 Ocak'ta evrenimizin doğuşuyla başlar. O zamandan bugüne dek gerçekleşmiş olan her şeyi kapsar ki bu tarih bu takvimde 31 Aralık gece yarısı olarak gösterilmiştir. Bu ölçekte, her ay yaklaşık bir milyar yıl uzunluğunda. Her gün yaklaşık olarak 40 milyon yılı temsil ediyor. Şimdi gidebildiğimiz kadar geriye evrenin ilk dakikalarına gidelim.

1 Ocak, Big Bang yani Büyük Patlama. Bu zamanda geri gidebileceğimiz en uzak nokta şimdilik. Tüm evrenimiz, tek bir atomdan bile daha küçük bir noktadan doğdu. Uzay kozmik bir yangınla patlayarak evrenin genişlemesini başlattı ve bugün bildiğimiz her türlü enerji ve maddeyi ortaya çıkardı. Kulağa çılgınca geldiğini biliyorum ancak Büyük Patlama teorisini destekleyen çok güçlü gözleme dayalı kanıtlar mevcut. Bunlar arasında evrendeki helyum miktarı ve patlamadan geriye kalan radyo dalgalarının ışıması da var. Evren genişledikçe soğumaya başladı ve yaklaşık 200 milyon yıl boyunca her şey karanlıktı. Gaz yığınları kütleçekim kuvvetinin etkisiyle bir araya toplanmaya ve ısınmaya başladılar ta ki 10 Ocak'ta ilk yıldızlar ortaya çıkana kadar. Bu yıldızlar 13 Ocak'ta ilk küçük galaksileri oluşturmak üzere bir araya geldiler. Bu küçük galaksiler, bizim Samanyolumuz da dahil daha büyük galaksileri oluşturmak üzere yaklaşık 11 milyar yıl önce yani kozmik yılın 15 Mart'ında birleştiler. Yüz milyarlarca güneş. Bizimki hangisi?

Henüz doğmadı. Bizim güneşimiz, diğer yıldızların küllerinden doğacak. Flaş gibi patlayan şu ışıkları görüyor musunuz?

Her biri birer süpernova dev bir yıldızın parıltılı ölümü. Yıldızlar bunun gibi yerlerde, bir tür yıldız doğumevinde doğarlar ve ölürler. Devasa gaz ve toz bulutlarından yağmur damlaları gibi yoğunlaşarak meydana gelirler. O kadar ısınırlar ki atomlarının çekirdeği ile birlikte kendi içinde yanarak nefes aldığımız oksijeni, kaslarımızdaki karbonu kemiklerimizdeki kalsiyumu, kanımızdaki demiri meydana getirirler ve bunların hepsi çok uzun zaman önce yok olmuş yıldızların ateşli yüreklerinden ortaya çıkar. Siz, ben, hepimiz yıldız tozundan meydana geliriz. Bu yıldız tozu, yıldız nesilleri boyunca defalarca geri dönüşür ve zenginleşir. Güneşimizin doğumuna daha ne kadar var?

Oldukça uzun bir süre. Bir altı milyar yıl daha parlamaya başlamayacak. Kozmik takvimde Güneşimizin doğum günü **31 Ağustos dört buçuk milyar yıl önce.** Güneş Sistemimizdeki diğer gezegenlerle birlikte Dünya da, yeni doğmuş Güneş'in yörüngesinde dönen bir toz ve gaz bulutundan oluştu. Arka arkaya gelen patlamalar büyüyen bir enkaz topunu meydana getirdi. Şu göktaşını görüyor musunuz?

Hayır, hayır o değil. Şuradaki. Onun yanındakinin çekim kuvveti onu iki buçuk santim kadar sola kaydırdığı için bizler varız. Güneş Sistemi ölçeğinde iki buçuk santim nasıl bir fark yaratabilir ki?

Bekleyin, göreceksiniz. İlk bir milyar yıl boyunca Dünya ciddi anlamda dayak yemiş gibiydi. Yörüngede dönen moloz parçaları sürekli çarpıştılar ve birleştiler ve sonunda bir çığ gibi büyüyerek

Ayımızı oluşturdular. Ay bu şiddetli çağdan geriye kalan bir hatıradır. Eğer o kadar zaman önce Dünya'nın yüzeyinde olsaydınız Ay gözünüze şu ankinden yüz kat daha parlak görünürdü. O zamanlar çok daha sıkı bir kütleçekimsel kuşatmayla Dünya'ya bugün olduğundan on kat daha yakındı. Dünya soğudukça, denizler oluşmaya başladı. O zamanlar denizlerdeki gelgit, bugünkünden bin kat daha güçlüydü. Çağlar boyunca, Dünya'daki gelgit kaynaklı bu sürtünme Ay'ı uzaklaştırdı. Küçük dünyamızdaki yaşam buralarda bir yerde 21 Eylül'de, yaklaşık olarak üç buçuk milyar yıl önce başladı. Hayatın nasıl başladığını hala bilmiyoruz. Bildiğimiz kadarıyla, Samanyolu'nun başka bir bölgesinden gelmiş olabilir. Hayatın kökeni bilimin çözülmemiş en büyük gizemlerinden biridir. İşte hayat kendi inanılmaz karmaşıklıktaki faaliyetleri için her türlü biyokimyasal reçeteyi değiştirip, yeniden hazırlıyor. 9 Kasım itibarıyla artık yaşam nefes alabilir, hareket edebilir beslenebilir ve kendi ortamına tepki verebilir haldedir. O öncü mikroplara çok fazla şey borçluyuz. Oh evet, başka bir şey daha var. Bu organizmalar seksi de keşfettiler. 17 Aralık ne gündü ama! Denizdeki yaşam gerçek anlamda bir sıçrayış yakalamış büyük bitki ve hayvanların çeşitliliği ile adeta patlıyordu. Tiktaalik karaya çıkmaya cesaret eden ilk canlılardan biriydi. Muhtemelen başka bir gezegene geldiğini düşünmüş olmalı. Ormanlar, dinozorlar kuşlar, böcekler hepsi Aralık ayının son haftasında evrimleşti. İlk çiçek 28 Aralık'ta açtı. Bu kadim ormanlar gelişip öldüler ve yüzeyin altında kaldılar böylece kalıntıları kömüre dönüştü. 300 milyon yıl sonra biz insanlar bu kömürün çoğunu uygarlığımızı tehlikeye sokmak pahasına, güç sağlamak için kullandık. Güneş sisteminin oluşumu esnasında karşılaştığımız göktaşını hatırlıyor musunuz?

Hani hafifçe sola kayan?

İşte, orada. Şu anda kozmik takvime göre 30 Aralık saat 06:24. 100 milyon yıldan daha uzun bir süre boyunca bizim atalarımız olan küçük memeliler ürkekçe ayak altından çekilirken, dinozorlar Dünya'nın efendileriydi. O göktaşı, bütün bunları değiştirdi. Hiç sürüklenmediğini düşünün. Dünya'yı tamamen ıskalamış olurdu ve belki de dinozorlar hala hayatta olurdu. Ama biz olmazdık. Bu durum uç tesadüflere varoluşun şans faktörüne ilişkin güzel bir örnektir. Evren şu noktada bile 13,5 milyar yıldan daha yaşlı ama hala bizden eser yok.

Bu takvimin temsil ettiği engin zaman okyanusunda biz insanlar kozmik yılın ancak son gününün son saatinde evrildik. 11:59'un 46. saniyesinde. Kayıtlı tarihimizin tamamı son 14 saniyede gerçekleşti ve yaşadığını bildiğiniz herkes de o zaman diliminde yaşadı. Bütün o krallar ve savaşlar, göçler ve icatlar savaşlar ve aşklar, tarih kitaplarındaki her şey burada, kozmik takvimin bu son saniyelerinde yaşandı. Ama kozmik zamanın böylesine kısa bir parçasını incelemek istiyorsak ölçeği değiştirmek zorundayız. Bizler, kozmosa yeni gelenleriz.

Hikayemiz ancak kozmik yılın son akşamında başlıyor. Yeni Yıl gecesi, saat 9:45. 3,5 milyon yıl önce sizin ve benim atalarımız bu izleri bıraktı. Ayağa kalktık ve onlarla yollarımızı ayırdık. İki ayak üzerinde durmaya başlayınca gözlerimizi artık yere sabitlemek zorunda değildik. Şimdi artık yukarıya merak içinde bakmakta özgürdük. İnsan varlığının çok büyük bir bölümünde aşağı yukarı 40 bin nesil boyunca birer gezgindik. Avcı ve toplayıcı gruplar halinde alet yaparak, ateşi kullanarak nesnelere isim vererek yaşadık. Bunların hepsini de kozmik takvimin son saatinde yaptık. Daha sonraki olayları kozmik yılın son gecesinin son dakikasını görebilmek için ölçek değiştirmemiz gerekecek.

11:59. Evrenin zaman ölçeğine göre o kadar genciz ki kozmik yılın son 60 saniyesine yani bundan yaklaşık 30 bin yıl öncesine gelene kadar henüz ilk resimlerimizi bile yapmamıştık. Gökbilimini de bu dönemde icat ettik. Hatta, hepimiz gökbilimcilerin soyundan geliyoruz. Hayatta kalmamız, yıldızlardan doğru anlamları çıkarmamıza kışın gelişini ve yabani sürülerin göç zamanlarını tahmin etmemize bağlıydı. Sonra, yaklaşık 10 bin yıl önce yaşam tarzımızda bir devrim meydana geldi. Atalarımız yaşadıkları çevreyi şekillendirmeyi öğrendi; yabani bitki ve hayvanları evcilleştirerek toprağı ekip biçmeye ve yerleşik hayata geçmeye başladı. Bu, her şeyi değiştirdi. Tarihimizde ilk kez taşıyabileceğimizden fazlasına sahiptik. Bunların kaydını tutacak bir yönteme ihtiyacımız vardı.

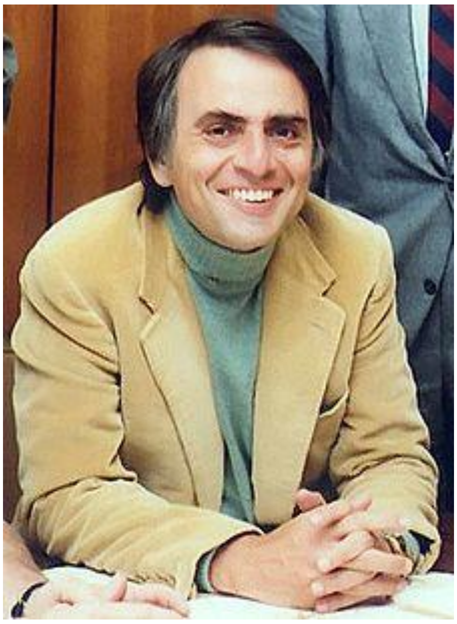
Gece yarısına 14 saniye kala veya yaklaşık 6 bin yıl önce yazıyı icat ettik. Ve tahıl kilerlerinden fazlasının kaydını tutmaya başlamamız da fazla uzun sürmedi. Yazı yazmak bize, düşüncelerimizi saklama ve onları uzay ve zaman içinde çok daha uzaklara gönderme olanağı sundu. Bir kil tabletin üzerindeki ufak izler ölümsüzlüğü yenmek için kullandığımız bir araç haline geldi. Bu, dünyayı yerinden oynattı. Musa 7 saniye önce doğdu. Buda 6 saniye önce doğdu. İsa 5 saniye önce doğdu. Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) 3 saniye önce doğdu.

Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de açıkladı.

Aralarında birbirlerine gizli gizli şöyle derler: «Dünyada sadece on gün kaldınız.». Aralarında konuştukları konuyu biz daha iyi biliriz. Onların en olgun ve akıllı olanı o zaman: «Bir günden fazla kalmadınız» der.
Tâ-hâ, 103-104
"Orada bir gün kaldık, yahut bir günden daha az; bunu (zamanı) saymasını bilenlere sor..." diye cevap verecekler. Allah: 'Az bir süre kaldınız. Keşke siz bunu bilmiş olsaydınız.' buyurur.
Mu'minûn – 113-114

İki saniyeden bile az bir süre önce Dünya'nın iki yarısı birbirini keşfetti. Ve kozmik takvimin ancak son saniyesinde doğanın sır ve kanunlarını ortaya çıkarmak için bilimi kullanmaya başladık. Bilimsel yöntem öyle güçlüdür ki bizi sadece dört yüzyılda Galile'nin ilk kez bir teleskopla başka bir gezegene bakmasından Ay'a ayak izlerimizi bırakmaya kadar götürmüştür. Uzay ve zamana bakarak kozmosta nerede ve hangi zamanda durduğumuzu keşfetmemizi sağlamıştır.

"Biz, kozmosun kendisini bilme yollarından biriyiz." - Carl Sagan

Carl Sagan bir nesil önce Cosmos'un ilk yolculuğuna rehberlik etmişti. O, halka bilimi anlatma konusunda 20. yüzyılın en başarılı insanıydı. Ama her şeyden önce bir bilim insanıydı. Carl, gezegenler hakkındaki bilgilerimize muazzam katkılar yaptı. Satürn'ün dev uydusu Titan'da metan göllerinin var olduğuna ilişkin tahminleri doğru çıktı. Dünya'nın ilk zamanlarındaki atmosferinin kuvvetli sera gazları içermiş olabileceğini gösterdi. O, Mars'taki iklimsel değişikliklerin rüzgârla taşınan tozdan kaynaklandığını anlayan ilk kişiydi. Carl, dünya dışı yaşam ve zekâ araştırmalarında bir öncüydü. Uzay Çağı'nın ilk 40 yılında Güneş Sistemi'nin araştırılmasına yönelik büyük uzay aracı

çalışmalarının hepsinde önemli roller oynadı. Ama yaptıkları bununla da kalmadı. Bu, Carl Sagan'ın 1975 yılından kalma ajandası.

Ben o zamanlar kimdim? (Neil deGrasse Tyson)

Sadece 17 yaşında, bilim adamı olma hayalleriyle yanıp tutuşan Bronx'lu bir çocuktum. Ve nasıl olduysa dünyanın en ünlü gökbilimcisi beni New York'un dışındaki Ithaca'ya davet edip bir cumartesi gününü bana ayıracak vakti bulabilmişti. O karlı günü daha dün gibi hatırlıyorum. Beni otobüs durağında karşılamış ve bana Cornell Üniversitesi'ndeki laboratuvarını gezdirmişti. Carl masasının arkasına uzandı ve benim için bu kitabı imzaladı. "Geleceğin gökbilimcisi Neil'a." - Carl Günün sonunda beni arabasıyla otobüs durağına götürdü. Kar yağışı daha da şiddetlenmişti. Telefon numarasını, hem de ev telefonunun numarasını bir kağıt parçasına yazdı ve dedi ki, "Otobüs gelmezse beni ara ve geceyi ailemle birlikte bizim evimizde geçir." O zamanlar bir bilim insanı olmak istediğimi zaten biliyordum ama o öğleden sonra Carl'dan nasıl bir insan olmak istediğimi öğrendim. Bana ve sayısız insana yardım elini uzatarak birçoğumuzu bilim öğrenmeye, öğretmeye ve icra etmeye teşvik etti. Bilim nesillere yayılmış bir ekip çalışmasıdır. Meşalenin öğretmenden öğrenciye ve ondan da öğretmene geçmesidir. Antik çağlardan gelip yıldızlara uzanan bir ortak akıldır. Şimdi, benimle gelin. Yolculuğumuz daha yeni başlıyor.

2. BÖLÜM Moleküllerin Bazı Marifetleri

Mart '14 Bu siz, ben ve köpeğiniz hakkında bir hikaye. Köpeklerin öncesinde bir zaman vardı. O zaman köpekler yoktu. Bugün ise, büyük köpekler, küçük köpekler, sevgi dolular korumacılar, avcılar var. İsteyebileceğiniz her türlü köpek var. Bu nasıl oldu?

Yalnızca köpeklerden bahsetmiyorum. Bu kadar farklı çeşit canlı nereden geldi?

Sorunun cevabı, kulağa bir masaldan veya destandan fırlamış gibi gelen bir şey ama aslında alakası yok.

Gelin bundan 30 bin yıl öncesine, köpeklerden önceye atalarımızın son buzul çağının sonsuz kışında yaşadığı zamana gidelim. Atalarımız küçük gruplar halinde yaşayan gezginlerdi. Yıldızların altında uyudular. Gökyüzü onların hikâye kitabı, takvimi yaşam için bir kullanma kılavuzuydu. Onlara keskin soğukların ne zaman geleceğini yabani tahılların ne zaman olgunlaşacağını ren geyiği ve bizon sürülerinin ne zaman harekete geçeceğini söylüyordu. Kafalarındaki yuva Dünya'nın kendisiydi. Fakat diğer aç canlıların korkusuyla yaşadılar. Dağ aslanları ve ayılar aynı avlar için onlarla mücadele verdi. Kurtlar ise aralarındaki en savunmasızları kaçırıp yemek ile tehdit ediyorlardı. Tüm kurtlar kemiklere ulaşmak istiyordu ancak çoğu yeterince yaklaşmaya korkuyordu. Korkuları kanlarında yüksek orandaki stres hormonlarından kaynaklanır. Bu bir ölüm kalım meselesidir. Çünkü insanlara çok yaklaşmak ölümcül olabilir. Ancak bazı kurtlarda, doğal çeşitlilikten dolayı bu hormon seviyeleri daha düşüktür. Bu da onları insanlara karşı daha korkusuz yapar. Bu kurt ve onun atalarının bir kısmı yaklaşık 15 bin yıl önce müthiş bir hayatta kalma stratejisi keşfetti: İnsanların evcilleştirilmesi. Bırak insanlar avlansın, onları ürkütme ve artıklarını sana bıraksınlar. Daha düzenli besleneceksin, daha çok yavrulayacaksın ve o yavrular senin bu huyunu devam ettirecekler. Bu düzenli seçim her nesilde gelişecek ta ki kurtların o soyu, köpeklere evrilene kadar. Buna "en arkadaş canlısının hayatta kalması" diyebilirsiniz. Bu şimdi olduğu gibi, o zaman da insanlar için iyi bir anlaşmaydı. Artıklarla beslenen köpekler sadece bir temizlik ekibi değildi. Güvenlik olarak da çalıştılar. Bu türler arası ortaklık zaman içinde devam ettikçe köpeklerin görünüşleri de değişikliğe uğradı. Sevimlilik tercih sebebi haline geldi. Ne kadar şirinseniz, yaşama ve genlerinizi sonraki nesillere aktarma şansınız artıyordu.

Çıkar ilişkisi olarak başlayan bu şey zaman içinde derinleşen bir arkadaşlığa dönüştü. Daha sonra olanları görmek için yaklaşık 20 bin yıl önceki uzak atalarımızı burada bırakalım ve daha yakın geçmişte Buzul Çağı'nın araya girdiği döneme gidelim.

İklimdeki bu aralık bir devrim başlatır. Gezginlik yerine, insanlar yerleşirler. Dünyada yeni bir şey vardır Köyler. İnsanlar hala avlanmaya ve toplamaya devam ederler fakat artık yiyecek ve kıyafet de üretmektedirler.

Tarım.

Kurtlar özgürlüklerini düzenli yemek ile takas ettiler. Eş seçme haklarından vazgeçtiler. Artık insanlar onlar için seçiyor. Eğitilemeyen, onları besleyen eli ısıran köpekleri sürekli olarak öldürüyorlar. Onları memnun eden köpekleri ise besliyorlar. Onların işlerini yapan avlanan, güden, koruyan, çeken ve arkadaşlık yapan köpeklere bakıyorlar. Her doğumda insanlar en beğendikleri yavruları seçiyorlar. Nesiller içinde, köpekler evriliyor**. Bu tür evrime, "yapay seçilim" veya "terbiye" deniyor.**

Kurtları köpeklere çevirmek biz insanların evrimi ilk kez elimize alışımızdır. O zamandan beri de, bağlı olduğumuz tüm bitki ve hayvanları şekillendirerek, yapmaya devam ediyoruz. Kozmik zamanın bir göz açıp kapamasında, yaklaşık 15-20 bin yılda gri kurtları, bugün çok sevdiğimiz tüm köpeklere çevirdik. Bunu bir düşünün. Gördüğünüz tüm köpek cinsleri insan elleriyle şekillendirildi. En iyi arkadaşlarımızın birçoğu, en popüler cinsler yalnızca son birkaç yüzyılda yaratıldı. Evrimin muhteşem gücü yırtıcı kurtları sürüyü güden ve kurtları kaçıran sadık çobanlara çevirdi. Yapay seçilim kurdu çobana yabani otları da buğday ve mısıra çevirdi. Hatta, bugün yediğimiz neredeyse tüm bitki ve hayvanlar yabani ve daha az yenilebilir bir atasından terbiye edildi. Eğer yapay seçilim böyle kökten değişiklikleri yalnızca 10-15 bin yıl içinde gerçekleştirebiliyorsa doğal seçilim milyarlarca yılda neler yapabilir?

Cevabı yaşam tüm güzelliği ve çeşitliliğidir. Peki nasıl çalışır?

Hayal gücü gemimiz bizi uzay ve zamanda her yere yaşamın bir türünün diğerine dönüştüğü gizli mikrokozmosa bile götürebilir. Benimle gelin. Öyle görünmüyor olabilir ancak son iki milyon yıldır bir buzul çağında yaşıyoruz. Şu andaki yalnızca bunun uzun aralarından biri. Bu iki milyon yıl boyunca iklim soğuk ve kuraktı. Kuzey Kutbu buz örtüsü bugünkünden çok daha güneye uzanıyordu. Bu uzun, soğuk ve buzlu dönemlerden birinde kış denizinin buzları Kuzey Kutbu'ndan ta Los Angeles'a kadar genişlediğinde dev ayılar İrlanda'nın buz çöllerinde dolandılar. Bu sıradan bir ayı gibi görünebilir ancak içinde olağandışı bir şeyler oluyor. Yeni türleri ortaya çıkaracak şeyler. Bunu görebilmek için çok daha küçük bir ölçeğe hücre ölçeğine inmemiz gerekiyor. Böylece ayının üreme sistemini keşfedebileceğiz. Kalbin içindeki subklavyen arterde ilerleyelim. Neredeyse geldik. Bunlar, ayının yumurtalarından bazıları. Bir tanesinin içinde neler olduğunu görmek için daha da küçülmeliyiz. Moleküler seviyeye inmemiz gerekecek. Hayal gücü gemimiz şu anda o kadar küçük ki bir kum tanesine bir milyon gemi sığabilir. Kirişlerde çalımla volta atan şu küçük tipleri görüyor musunuz?

Bunlar, kinesin adı verilen proteinler. Bu kinesinler, hücrelerde oraya buraya kargo taşıyan nakliye ekibinin birer parçası. Nasıl da yabancı görünüyorlar. Ancak bu minik yaratıklar ve onlar gibi daha başkaları sizin içinizdekiler de dahil, tüm canlı hücrelerin birer parçası. Eğer yaşamın bir tapınağı varsa burada, genetik kodlarımızın antik yazıtları olan DNA'yı barındıran çekirdekte yatmaktadır. Bu yazılar ise tüm yaşamın okuyabileceği bir dilde yazılmıştır. DNA, kıvrılmış bir merdiven veya çift sarmal şekle sahip bir moleküldür. Merdivenin basamakları, daha küçük dört farklı tür molekülden oluşur. Bunlar, genetik alfabenin harfleridir. Bu harflerin belirli dizilimleri, tüm canlılara dair bilgileri oluşturur ve onlara nasıl büyüyeceklerini, nasıl hareket edeceklerini yemeklerini nasıl sindireceklerini çevrelerini nasıl algılayacaklarını, nasıl iyileşip üreyeceklerini söyler. Çift sarmallı DNA, "atom" adı verilen yaklaşık 100 milyar parçalı moleküler bir makinedir. DNA'nızdaki tek bir moleküldeki atomların sayısı, tipik bir galaksideki yıldızların sayısı kadardır. Aynı şey, köpekler ayılar ve tüm canlılar için de geçerlidir. Bizler, her birimiz, minik birer evreniz. Hücreden hücreye ve nesilden nesile aktarılan DNA mesajı olağanüstü bir dikkatle kopyalanır. Yeni bir DNA molekülünün doğuşu, çözülen bir proteinin çift sarmalın tellerini koparıp basamakları ayırmasıyla başlar. Çekirdek sıvısının içinde genetik kodun moleküler harfleri serbestçe gezinir. Sarmalın her bir teli, kaybolmuş partnerini kopyalar ve birbirinin aynısı iki DNA molekülü ortaya çıkar. Hayat, genleri işte böyle üretir ve bir nesilden diğerine böyle

aktarır. Canlı bir hücre ikiye bölündüğünde her biri yanında DNA'nın tam bir kopyasını götürür. Özelleşmiş bir protein gerekli düzeltmeleri yaparak yalnızca doğru harflerin kabul edildiğine emin olur. Böylelikle DNA doğru biçimde kopyalanabilecektir. Ama hiç kimse kusursuz değildir. Zaman zaman bir düzeltme hatası gözden kaçar ve genetik talimatlarda küçük, rastgele bir değişikliğe sebep olur. Ayının yumurta hücresinde bir mutasyon gerçekleşmiştir. Bu kadar minik rastgele bir olayın çok daha büyük ölçeklerde sonuçları olabilir. Bu mutasyon, kürk rengini kontrol eden gende değişiklik yarattı. Bu değişim, bu ayıdan doğacak nesillerin kürklerindeki koyu renk pigmentinin üretimini etkileyecek. Çoğu mutasyon zararsızdır. Bazıları ölümcüldür. Ama tamamen şans eseri, birkaç tanesi bir organizmaya rekabet sırasında kritik birer avantaj sağlayabilir. Bir yıl geçti. Ayımız anne oldu. O mutasyonun bir sonucu olarak da iki yavrusundan biri, beyaz bir kürkle doğdu. Yavrular dış dünyaya açılacak kadar büyüdüklerinde hangi ayının, habersiz avına gizlice yaklaşması daha olasıdır?

Kahverengi ayı, karın üzerinde bir kilometre uzaktan bile görülebilir. Beyaz ayı ise başarıya ulaşır ve kendine mahsus gen dizilerini aktarabilir. Bu olay, tekrar tekrar gerçekleşir. Takip eden nesiller boyunca beyaz kürk geni, kutup ayısı nüfusunun tamamına yayılır. Koyu renk kürk geni hayatta kalma yarışından elenir. Mutasyonlar tamamen rastlantısaldır ve her zaman gerçekleşirler. Ama ortam, hayatta kalma şansını artıranları ödüllendirir. Hayatta kalmak için daha iyi uyum sağlamış olan canlılar ortam tarafından doğal biçimde seçilir. Bu seçilim ise rastlantısallığın tam tersidir. Ayı nüfusları birbirlerinden ayrıldı ve binlerce yıl süresince evrim yoluyla, onları birbirinden ayıran başka özellikler geliştirdi. Farklı türler haline geldiler. **Charles Darwin'in "türlerin kökeni" derken kastettiği şey buydu.** Bir ayı tek başına evrimleşmez. Ayı nüfusları nesiller boyunca evrimleşir. Eğer Kuzey Kutbu'ndaki buzlar, küresel ısınma yüzünden küçülmeye devam ederse, kutup ayılarının nesli tükenebilir. Onların yerini, buzların çözüldüğü ortama daha iyi uyum sağlayan kahverengi ayılar alır. Bu, köpeklerinkinden farklı bir hikaye. Bu değişimleri bir üretici gerçekleştirmedi. Onun yerine, seçimi ortamın kendisi yaptı. Bu, doğal seçilim yoluyla evrim yani bilim tarihindeki en devrimsel kavram. **Darwin, bu fikrinin kanıtlarını ilk olarak 1859 yılında sundu. Yarattığı gürültü patırtı ise hiç dinmedi. Neden ki?**

Kuyruksuz maymunlarla ortak bir atayı paylaşıyor olduğumuz düşüncesiyle gelen rahatsızlığın sancılarını hepimiz anlıyoruz. Akrabaların verdiği utancı kimse yaşatamaz. En yakın akrabalarımız olan şempanzeler başkalarının yanında sıklıkla uygunsuz davranışlar sergiler. Onlarla aramıza mesafe koymak gibi anlaşılır bir insani ihtiyaç vardır. Geleneksel inancın ana önermelerinden biri diğer hayvanlardan ayrı olarak yaratıldığımız şeklindedir. Bu fikrin neden bu kadar kök saldığını anlamak kolaydır. Bu bizi özel hissettirir. Ama peki ya ağaçlarla olan akrabalığımız?

Bu konuda ne hissediyorsunuz?

İşte, alın size bir meşe ağacının DNA'sının bir kesiti. Bunu bir barkod olarak düşünün. Hayatın kodlarında yazılı olan talimatlar bu ağaca, şekeri nasıl metabolize edeceğini söylüyor. Şimdi bunu, benim DNA'mdaki aynı parçayla karşılaştıralım. DNA yalan söylemez. Bu ağaç ve ben, uzun süredir görüşmeyen iki kuzeniz. Mesele sadece ağaçlarla da sınırlı değil. Yeterince geriye gittiğiniz takdirde ortak atalarımızı kelebeklerle gri kurtla mantarlarla köpekbalıklarıyla bakterilerle ve serçelerle paylaştığımızı bulacaksınız. Kocaman bir aile!

Barkodun diğer kısımları türden türe değişiklik gösterir. Bizi baykuştan ve ahtapottan farklı kılan budur. Tek yumurta ikizi değilseniz evrende sizinle aynı DNA'yı taşıyan başka hiç kimse yoktur. Diğer türler arasındaki genetik farklılıklar doğal seçilim için gereken ham maddeyi sağlarlar. Hangi genlerin hayatta kalıp çoğalacağını çevre belirler. Hayatın en temel işlevleri için gereken genetik talimatlara gelirsek mesela şeker sindirmek gibi bizler diğer türlerle neredeyse tıpatıp benzeriz. Bu işlevler yaşam için çok temel olduğundan çeşitli yaşam formları diğer türlerden dallanmadan önce evrilmiştir. **Bu, bizim Hayat Ağacımız.**

Bilim, Yeryüzündeki tüm türlerden oluşan bu aile ağacını oluşturmamıza imkan vermiştir. Yakın genetik akrabalarımız aynı ağaç dalını işgal ederler daha uzak kuzenlerimiz daha da uzağımızdadır. Her dal bir canlı türünü temsil eder. Ağaç gövdesi ise Yeryüzündeki tüm canlıların ortak atalarını

simgeler. Hayat maddesi şekil almaya o kadar müsaittir ki bir kere ortaya çıktığında çevre tarafından burada gösterebileceğimizden 10 bin kat daha fazla sayıda farklı forma dönüşebilir. Biyologlar yarım milyon farklı böcek türünü tespit etmişlerdir. Sayısız çeşitteki bakteriden bahsetmeye gerek bile yok. Milyonlarca canlı türü, hayvan, bitki var ve çoğu henüz keşfedilmedi. Dünya üzerindeki yaşam biçimlerinin çoğuyla karşılaşmadığımızı düşünün. Sadece bu küçük gezegen için bile bu çok fazla sayıda canlı türü var demektir. **Hayat Ağacının uzuvları, yeni canlı formlarından işe yarayanı bulmak ve işe yarayandan istifade etmek yeni ortamlar ve fırsatlar yaratmak için her yöne doğru uzanır.**

Hayat Ağacı, 3,5 milyon yaşında.

Etkileyici numaralar sergilemek için epey uzun bir zaman. Evrim, bir hayvanı bir bitki kılığına sokabilir yırtıcıların dikkatini başka yere çekecek binlerce kuşak sonunda oluşmuş göz alıcı bir kostümle. Ya da çiçeklerinin eşek arısı görüntüsü almasını sağlayarak bir bitkiyi de hayvan kılığına sokabilir. Orkideler gerçek eşek arılarıyla polenlerini yaymak için onları bu şekilde aldatırlar. Bu, doğal seçilimin müthiş kılık değiştirme gücüdür.

Devasa Hayat Ağacı'nın kalın, karmakarışık dalları arasında biz tam buradayız. Milyonlarca dal arasında ufacık bir dal. Bilim, Yeryüzündeki yaşamın, bir olduğunu ortaya çıkardı. Darwin evrimin asıl mekanizmasını keşfetti. O zamana dek hakim inanç yaşamın karmaşıklığı ve çeşitliliğinin tüm bu 3 milyon canlı türünü ayrı ayrı yaratan akıllı tasarımcının işi olduğuydu. Canlıların kılavuzsuz bir evrimin sonucu olamayacak kadar hassas oldukları söylenmişti.

Bir karmaşıklık şaheseri olan gözü ele alın.

Bir korneaya göz bebeğine, merceğe, retinaya göz sinirlerine ve kaslara sahip olması gerekir. Görüntüleri çözebilmek için gerekli beynin ayrıntılı sinir ağına hiç girmiyorum bile. İnsan zekâsı tarafından üretilmiş her aygıttan çok daha karmaşıktır. Bu nedenle insan gözünün akılsız evrimin bir sonucu olamayacağı öne sürülmüştür. Bunun doğru olup olmadığını anlamak için zaman içinde gözlerin olmadığı bir dünyaya yolculuk yapmamız gerek. Başlangıçta, yaşam kördü. 4 milyar yıl önce, etrafı gören gözler yokken dünyamız buna benziyordu. Birkaç yüz milyon yıl geçer ve bir gün bir bakterinin DNA'sında mikroskobik bir kopyalama hatası olur. Bu rastgele mutasyon mikroplara güneş ışığını emen bir protein molekülü sağladı. Güneşe duyarlı bir bakterinin gözünden dünyanın nasıl göründüğünü bilmek ister miydiniz?

Ekranın sağ kısmına bakın. Her canlı popülasyonunda olduğu gibi mutasyonlar rastlantısal olarak meydana geliyor. Bir diğer mutasyon koyu renkli bakterilerin yoğun ışıktan kaçmasına sebep oluyor. Neler oluyor burada?

Gece ve gün. Işığı karanlıktan ayırabilen bakterilerin bunu yapmayanların aksine kesin bir üstünlükleri var. Neden?

Çünkü gün, DNA'yı tahrip eden sert, morötesi ışığı getirir. Işığa duyarlı bakteriler DNA'larını karanlıkta güvenle değiş tokuş edebilmek için yoğun ışıktan kaçarlar. Yüzeyde bulunan bakterilerden çok daha fazla sayıda bakteri hayatta kalır. Zaman içinde, ışığa duyarlı proteinler daha gelişmiş tek hücreli bir organizmanın pigment noktasında yoğunlaşırlar. Besinini güneşten sağlayan bir canlı için ışığı bulmayı mümkün kılmak ona ezici bir üstünlük sağlar. Burada yassıkurtun gözünden dünyayı görüyoruz. Bu çokhücreli canlı bir pigment noktasında bir çukur geliştirmiş. Kase biçimli bu çukur canlıya, yiyebileceği ya da onu yiyebilecek şeyleri kabaca seçmesi için ışığı gölgeden ayırt edebilme avantajı verir. Muazzam bir üstünlük. Daha sonra, nesneler biraz daha netleşir. Çukur derinleşir ve küçük bir girişi olan bir oyuğa dönüşür. Binlerce nesil boyunca doğal seçilim gözü yavaşça şekillendirir. Açıldığı nokta koruyucu şeffaf bir zarla kaplı küçük bir iğne deliği boyuna kadar küçülür. Bu küçücük delikten içeriye çok az ışık girebiliyordu ancak bu, gözün hassas iç yüzeyinde belli belirsiz bir görüntü oluşması için yeterliydi. Bu durum odak noktasını keskinleştirdi. Daha büyük bir giriş, içeriye daha fazla ışık girmesini sağlayarak daha parlak bir görüntü sağlayabilirdi. Fakat odağı kayık olurdu. Bu gelişme, görsel anlamda silahlanma yarışına denk bir mücadele başlattı. Hayatta kalabilmek için rekabetin sürekli devam etmesi gerekiyordu. Ancak daha sonra gözde olağanüstü

yeni bir özellik gelişti: Hem parlaklık, hem de keskin bir odak noktası sağlayan bir mercek. İlkel balıkların gözlerindeki iğne deliğinin yanında kalan şeffaf jel, bir merceğe dönüştü. Aynı anda, iğne deliği de genişleyerek içeriye daha da fazla ışık girmesine olanak sağladı. Böylelikle balıklar artık hem yakını hem de uzağı yüksek çözünürlükte görebilir hale geldiler. Ancak daha sonra korkunç bir şey oldu. Bir bardak suyun içinde duran bir pipetin, suyun yüzeyinden bakıldığında bükülmüş gibi göründüğünü fark etmiş miydiniz?

Bunun sebebi ışığın, su ve hava gibi bir maddeden diğerine geçerken, bükülmesidir. Gözlerimiz, aslında suda görebilecek şekilde evrimleşmiştir. Gözdeki suyumsu sıvı, bahsettiğimiz bükülme etkisinden kaynaklanan bozulmayı düzgün bir şekilde ortadan kaldırmıştı. Ancak karada yaşayan hayvanlar için ışık, görüntüleri kuru havadan taşıyarak halen sulu gözlerine yansıtıyordu. Bu da, ışık huzmelerini bükerek görüntüde oluşabilecek birçok bozulmaya sebep oluyordu. Amfibi atalarımız karaya çıkmak üzere suyu terk ettiklerinde suda görebilmek için incelikle evrim geçirmiş olan gözleri havada görebilmek için oldukça yetersizdi. Görüşümüz, o günden bu zamana dek asla daha iyi olmadı. Gözlerimizi birer başyapıt olarak düşünmeyi severiz ancak 375 milyon yıl sonra hala burnumuzun önündekini göremiyor ya da biraz karanlık olduğunda balıkların yapabildiğinin aksine ince detayları fark edemiyoruz. Sudan çıktığımızda doğa neden baştan alıp havada da en iyi görüşü alabilmemiz için yeni bir çift göz geliştirmemize izin vermedi?

Doğada işler bu şekilde işlemez. Evrim, varoluş yapılarını, küçük değişikliklere uyarlayarak nesiller boyunca yeniden şekillendirir. Çizim tahtasına geri dönüp her şeye sıfırdan başlayamaz. Evrilen göz, gelişiminin her aşamasında hayatta kalmak için ayırıcı bir avantaj sağlamak adına yeterince iyi bir işlev gösterdi. Bugün hayatta olan hayvanlar arasında bu gelişimin her aşamasına dair göz görebiliriz. Hepsi de işlevini yerine getirir. İnsan gözünün karmaşıklığı doğal seçilim yoluyla gerçekleşen evrime hiçbir engel oluşturmamaktadır. Hatta, evrim olmadan göz ve hatta tüm biyoloji hiçbir anlam ifade etmez. Bazı insanlar, evrimin bir teoriden ibaret olduğunu iddia ederler. Sanki öylesine bir fikirmiş gibi. Evrim teorisi, tıpkı kütleçekim teorisi gibi bilimsel bir gerçektir. Evrim gerçekten vardır. Dünya'daki tüm yaşamla aramızdaki akrabalığı kabul etmek tek başına bilim değildir. Benim görüşüme göre aynı zamanda, yüce bir ruhani deneyimdir.

Evrim, kör olmasından dolayı yıkıcı olaylar karşısında öngörüde bulunamaz, uyum sağlayamaz. Hayat Ağacının bazı dalları kırıktır. Bir çoğu yaşamın bugüne kadar gördüğü en büyük beş felaketten biri sonucunda kırılmıştır. Bir yerlerde, çok sayıda kayıp türü anmak için bir Yok Olanlar Mabedi vardır. Benimle gelin.

Yok Olanlar Mabedine Hoşgeldiniz.

Hayat Ağacının kırılmış dalları anısına dikilmiş bir anıt. Milyonlarca türden, bugün hayatta olan her biri için belki de binlercesi geçmişte yok oldu. Bir kısmı, diğer yaşam formlarıyla arasındaki günlük çekişme içinde hayatını kaybetti. Ancak çoğu, gezegeni etkileyen muazzam felaketlerin sonucunda yeryüzünden silindiler. Son 500 milyon yıl içinde bu durum, beş kere yaşandı. Dünya'daki yaşamı yerle bir eden beş kitlesel yok oluş. Bunların içinde en kötü olanı, yaklaşık 250 milyon yıl önce Permiyen olarak bilinen bir dönemin sonunda yaşandı. Trilobitler, deniz tabanında büyük sürüler halinde avlanan zırhlı canlılardı. Gözleri görüntüyü biçimlendirecek şekilde evrilen ilk canlılardandılar. Trilobitlerin yaklaşık 270 milyon yıl boyunca güzel ve uzun bir yaşamları oldu. Dünya bir zamanlar trilobitlerin gezegeniydi. Ancak artık trilobitler yoklar, yok oldular. Türün son üyeleri, sayısız diğer türle beraber eşi benzeri olmayan çevresel bir felaketle yaşam sahnesinden silindiler. Kıyamet, bugün Sibirya olarak bilinen bölgede insan yaşamının deneyimlediği hiçbir şeye benzemeyen bir ölçekteki… muazzam volkanik patlamalarla başladı. O zamanlar Dünya, tek bir süper kıta ve muazzam bir okyanusla, bugünkü halinden oldukça farklıydı. Ateşten lavlardan oluşan acımasız seller Batı Avrupa'dan daha büyük bir alanı içine çekti. Artçı patlamalar, yüzbinlerce yıl boyunca devam etti. Eriyik kayalar kömür yataklarını tutuşturarak karbondioksit ve diğer sera gazlarıyla havayı kirletti. Bu durum, Dünya'nın ısınmasına ve okyanus akıntılarının dolaşımının durmasına sebep oldu. Zehirli bakteriler gelişti ancak bunun dışında denizlerdeki neredeyse tüm canlılar öldü. Durgun sulardan

havaya, çoğu kara hayvanının boğulmasına sebep olan hidrojen sülfit gazı yayılmaya başladı. Gezegendeki her on türden dokuz tanesinin soyu tükendi. Biz buna Büyük Yok Oluş diyoruz. Dünyadaki yaşam, yitip gitmeye o kadar yaklaşmıştı ki yeniden toparlanması on milyon yıldan daha uzun sürdü. Ancak yeni yaşam formları, Permiyan soykırımından geriye kalan boşlukları doldurmak için yavaş yavaş evrimleşti. Kazananlar arasında en büyükleri dinozorlardı. Artık Dünya onların gezegeni. Egemenlikleri neredeyse 150 milyon yıldan daha uzun sürdü. Ta ki o da bir diğer kitlesel yok oluşla son bulana dek. Dünya'da yaşam, uzun zamanda çok fazla bozguna uğradı. Buna rağmen hala varlığını sürdürüyor. Hayatın direnci akıllara durgunluk verecek düzeyde. Onu hep, kimsenin bulmayı beklemediği yerlerde buluyoruz. Ya şu isimsiz koridor?

Onu da başka bir güne bırakalım. Kaynar suda veya buzun içinde yaşayabilen bir hayvan biliyorum. Bir damla su almadan bile on yıl yaşayabiliyor. Çıplak halde, soğuk vakumda ve uzayın yoğun radyasyonu altında seyahat edip, tek bir çizik almadan geri dönebiliyor. Bu hayvan, Tardigrad veya su ayısıdır. En yüksek dağ zirvelerindeyken de en derin okyanus çukurlarında olduğu kadar rahattır. Kendi arka bahçemizde, yosunların arasında yaşayan. sayısız Tardigrad da aynı derecede rahattır. Büyük ihtimalle onları hiç fark etmemişsinizdir çünkü bunlar çok küçük canlılardır. Neredeyse bir iğne ucu büyüklüğündedir. Ama çok da dirençlidir. Tardigradlar beş kitlesel yok oluşun beşinde de hayatta kalmayı başarmıştır. Yarım milyar yıldır iş başındadırlar. Eskiden yaşamın çok seçici olduğunu yalnızca fazla sıcak veya fazla soğuk olmayan fazla karanlık, tuzlu asidik veya radyoaktif olmayan yerlerde olabileceğini düşünürdük. Üstelik ne olursa olsun, yaşamın susuz var olamayacağını sanırdık. Yanılıyorduk. Zorlu Tardigrad'ın da bize gösterdiği üzere yaşam, biz insanlar için mutlak ölüm anlamına gelen koşullara bile direnebilir. Fakat gezegenimizin en ekstrem ortamlarında bile bizimle canlılık arasındaki farklar yalnızca tek bir temadaki çeşitlemeler tek bir dilin diyalektikleridir. Dünya'daki canlılığın genetik kodu. Peki ama diğer gezegenlerdeki yaşam neye benzerdi?

Örneğin, bizimkinden tamamen farklı bir öyküye kimyaya ve evrime sahip bir dünyada?

Görmenizi istediğim uzak bir dünya var Bizimkinden çok farklı olan ama yaşam barındırabilecek bir dünya bu. Burada yaşam varsa, daha önce gördüğümüz her şeyden farklı olacağı kesin. Bulutlar ve sis **Satürn'ün dev uydusu Titan'ın yüzeyini tamamen örtüyor.** Titan bana biraz da yuvamı hatırlatıyor. Tıpkı Dünya gibi, onun da büyük oranda azottan müteşekkil bir atmosferi var. Ama bizimkinden dört kat daha yoğun. Titan'ın havasında hiç oksijen yok. Üstelik Dünya'nın hiçbir yerinde görülmeyen bir soğuk hakim. Ama yine de Oraya gitmek istiyorum. Yüzeyi görmeye başlamak için bile birkaç yüz kilometrelik bir pus örtüsünü aşarak alçalmamız gerekiyor. Ama aşağıda insana tuhaf bir şekilde tanıdık gelen bir manzara var. Titan, Güneş Sistemi'nde Dünya dışında yağmur yağan tek gökcismidir. Nehirleri ve kıyı şeritleri var. Titan'da yüzlerce göl var. Bunlardan birisi Kuzey Amerika'daki Superior Gölü'nden büyük. Göllerden yükselen buhar yoğunlaşıp, yağmur olarak tekrar düşüyor. Yağmur, nehirleri besliyor ve bu nehirler de araziyi oyarak vadileri oluşturuyor. Tıpkı Dünya'da olduğu gibi. Ama burada tek bir fark var**. Titan'daki denizler ve yağmurlar sudan değil, metan ve etandan oluşuyor.** Dünya'da bu moleküller doğal gazı meydana getirir. Cansız Titan'da ise sıvı haldeler. Titan'da bol miktarda su da var ama tamamı taş katılığında, donmuş halde bulunuyor. Hatta, arazi ve dağlar büyük ölçüde su buzundan oluşuyor. Sıfırın yüzlerce derece altındaki Titan suyun asla sıvı halde bulunamayacağı kadar soğuk. Astrobiyologlar, Carl Sagan'dan beri Titan'ın hidrokarbon göllerinde yaşamın var olup olmayacağını merak etti. Böylesi bir yaşam için gereken kimyasal altyapı bildiğimiz her şeyden tamamıyla farklı olmalı. Dünya'daki bütün canlılar, sıvı haldeki suya ihtiyaç duyar. Oysa Titan'ın yüzeyinde bundan eser yoktur. Fakat başka yaşam biçimleri hayal edebiliriz. Oksijen yerine hidrojen soluyan canlılar olabilir. Bunlar, soluk verirken karbondioksit yerine metan çıkarıyor olabilir. Enerji kaynağı olarak şeker yerine asetilen kullanıyor olabilirler. Petrol rengi koyuluğundaki dalgaların altında bu tür yaratıkların kurduğu gizli bir imparatorluk olup olmadığını nasıl öğrenebiliriz?

Kraken Denizi'nin derinliklerine dalıyoruz. Bu deniz, ismini Nors mitolojisindeki deniz canavarlarından alır. Aşağıda bunlardan biri yaşıyorsa bile büyük ihtimalle onu göremeyiz. O kadar

karanlık ki. Dünya'da bulunan petrol ve doğal gazın tamamı Titan'daki rezervlerin yalnızca ufak bir kısmını oluşturur. Biraz ışık açalım. Şimdi, yüzeyin 200 metre altındayız. Bir şey gördünüz mü?

Şurada, şu bacanın yanında. Belki de sadece benim hayal gücümdür. Sanırım emin olmak istiyorsak buraya tekrar gelmemiz gerekecek. Size anlatmak istediğim son bir öykü daha var. Bu, bilimin bugüne kadar anlattığı en güzel öykü: Bizim gezegenimizdeki yaşamın öyküsü. 4 milyar yıl önceki Dünya'ya hoşgeldiniz. Hayat ortaya çıkmadan önce gezegenimiz böyleydi. Hayatın nasıl başladığını hiç kimse bilmiyor. O zamana ait kanıtların birçoğu, çarpışma ve aşınmalar nedeniyle yok olmuştur. Bilim, bilgi ve cehalet arasındaki sınırda işler. Bilmediğimiz şeyleri itiraf etmekten korkmuyoruz. Bunda utanılacak bir durum yok. Utanılacak tek şey, bütün cevapları biliyormuşuz gibi davranmak. Belki de şu anda bunu izleyen birisi Dünya'da yaşamın nasıl başladığının sırrını çözen kişi olacak. Yaşayan mikroplardan elde edilen kanıtlar onların en eski atalarının yüksek sıcaklıkları tercih ettiğini gösteriyor. Dünya'da yaşam, su altındaki volkanik bacaların etrafında başlamış olabilir. Carl Sagan, orijinal Cosmos serisinde yaklaşık 4 milyar yıl önceki tek hücreli organizmalardan doğruca size uzanan hattı çizmişti. 40 saniyede 4 milyar yıl. Geceyle gündüzü ayırt etmekten aciz yaratıklardan kozmosu araştıran canlılara uzanan bir süreç.

"Bunlar, 4 milyar yıllık evrim sürecinde moleküllerin bazı marifetleridir." - Carl Sagan

3. BÖLÜM: Bilgi Korkuyu Fethettiğinde

İnsan olduğumuzdan beri kafamıza takılan bir gizemin içine doğduk. Yıldızlardan oluşan bir battaniye altında uzanan bu minik dünyaya uyandık. Nereden geldiğimizi, kim olduğumuzu, veya evrenimizin varoluşunu açıklayan bir not olmadan, kapı önüne bırakılmış bir bebek gibi. Kozmik yalnızlığımızı nasıl sona erdireceğimize dair bir fikrimiz olmadan. Her şeyi kendi kendimize anlamamız gerekti. Bizim için işe yarar en iyi şey zekâmızdı. Özellikle de çağlar süren evrimimiz ile keskinleşmiş şekil tanıma yeteneğimiz. Av ve avcıları tespit etmekte iyi olanlar ve zehirli bitkileri besleyici olanlardan ayırt edebilenlerin yaşama ve üreme konusunda daha iyi şansları vardı. Hayatta kaldılar ve şekil tanıma genlerini tüm faydalarıyla beraber sonraki nesillere aktardılar. Gezegenin dört bir yanındaki kültürler aynı yıldızlara baktılar ve farklı resimler gördüler. Bu doğadaki şekilleri tanıyabilme yeteneğini gökteki takvimi okuyabilmek için kullandık. Yıldızlarda yazılı mesajlar atalarımız ve analarımıza ne zaman konaklayıp ne zaman harekete geçeceklerini söyledi. Göçmen sürülerin, yağmurların ve soğukların ne zaman geleceğini ve ne zaman ara vereceğini gösterdi. Dünya'nın mevsimsel döngüsü ile yıldızların hareketleri arasındaki doğrudan ilişkiyi gözlemlediklerinde doğal olarak, orada olanların bize yönelik olduğu sonucuna vardılar. Anlamlı geliyor, değil mi?

Eğer gök bir takvim ise ve biri üzerine bir not yapıştırdıysa bu mesajdan başka ne olabilirdi ki?

Ardından, birden bire bu kutsal düzen bir kuyrukluyıldızca bozulduğunda bunu kişisel algıladılar. Onları suçlayabilir miyiz?

O zamanlarda, neler olduğuna dair hiçbir mantıklı açıklamaları yoktu. Bu birinin çıkıp Dünya'yı eğik eksenli, kendi etrafında ve Güneş etrafında dönen bir gezegen olarak hayal etmesinden çok önceydi. Tüm antik kültürler aynı hatayı yaptılar. **Kuyrukluyıldız bir mesaj olmalıydı tanrılar tarafından, ya da tek bir tanrı tarafından gönderilen.** Üzerine neredeyse hemen tüm atalarımız bunu kötü habere yordular. Antik Aztek, Anglo-Sakson, Babilli veya Hindu olmanız farketmiyordu. **Kuyrukluyıldızlar kıyamet alametiydi.** Aralarındaki tek fark, gelecek felaketin doğasıydı. **İngilizcedeki felaket (dis-aster), Yunanca "kötü yıldız" anlamına gelir.**

Doğu Afrikalı Masailere göre kuyrukluyıldız kıtlık demektir.

Güney'deki Zululara göre savaş anlamına gelir.

Batı'nın Bamilekelerine göre hastalık anlamına gelir.

Zaire'nin Djagalarına göre tam anlamıyla çiçek hastalığı demekti.

Komşuları Lubalara göre ise kuyrukluyıldız bir liderin ölümünü haber veriyordu.

34 Yazılar

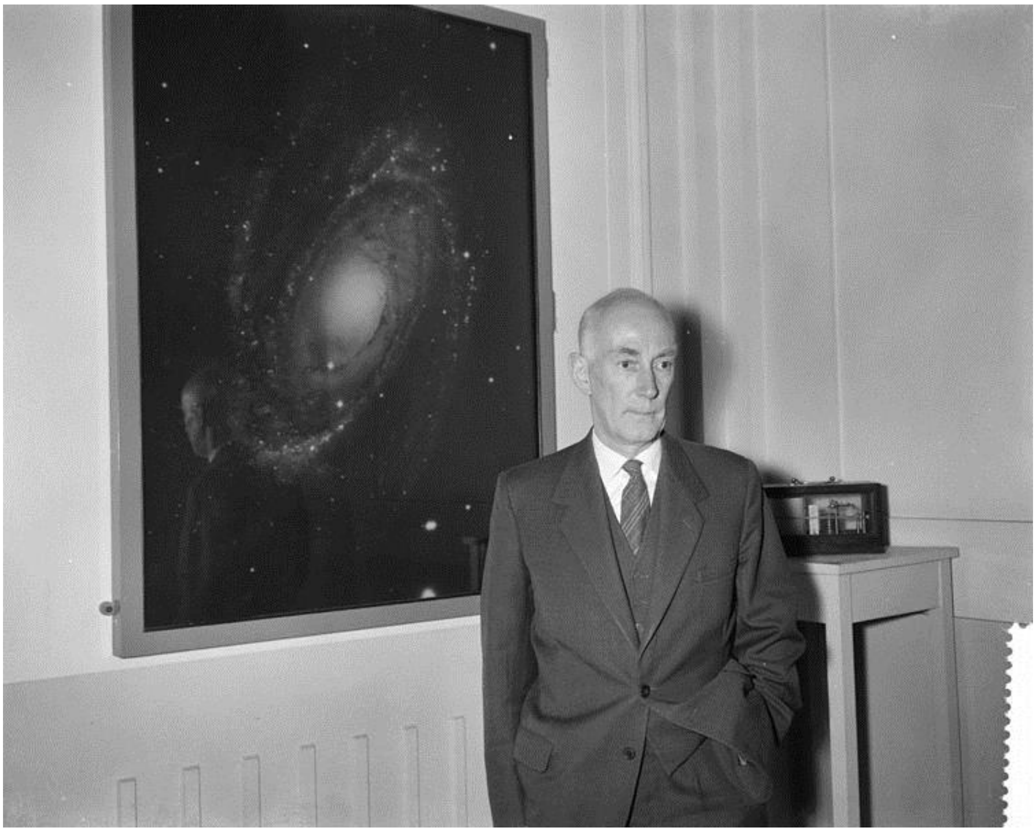
Antik Çinliler ileri derecede sistemliydiler.

Yaklaşık M.Ö. 1400'de başlayarak kuyrukluyıldızların geçişlerini kayıt altına aldılar. Üç kuyruklu yıldız, devlete musibet demekti. Dört kuyruklu yıldız, bir salgının habercisiydi. İnsanın şekil tanıma yeteneği bir iki tarafı keskin bıçaktır. Gerçekte olmayan şekilleri tanımada da oldukça iyiyizdir. Buna da "hatalı şekil tanıma" deniyor. Anlama açlık duyuyoruz. Kişisel varlığımızın evrende bir anlam ifade ettiğine dair işaretler arıyoruz. İşte bu yüzden, kendimizi ve diğerlerini kandırmaya ızgara peynirli sandviçte kutsal şekiller görmeye ya da bir kuyrukluyıldızda ilahi uyarı aramaya çok hevesliyiz. Bugün, kuyrukluyıldızların nereden geldiğini ve neden yapıldığını tam olarak biliyoruz. Bilim ve merak ile deposunu doldurduğumuz hayal gücü gemimiz bizi uzay ve zamanda her yere götürebilir. Işıktan hızlı seyahat edebilir ve görülemeyen şeyleri görsel olarak canlandırabilir. Şu anda bizi Güneş'ten bir ışık yılı uzaktaki gizemli bir diyara taşıyor. Nedir bu dünyalar yığını?

Uzaylılar tarafından mı düzenlendi?

Hayır.

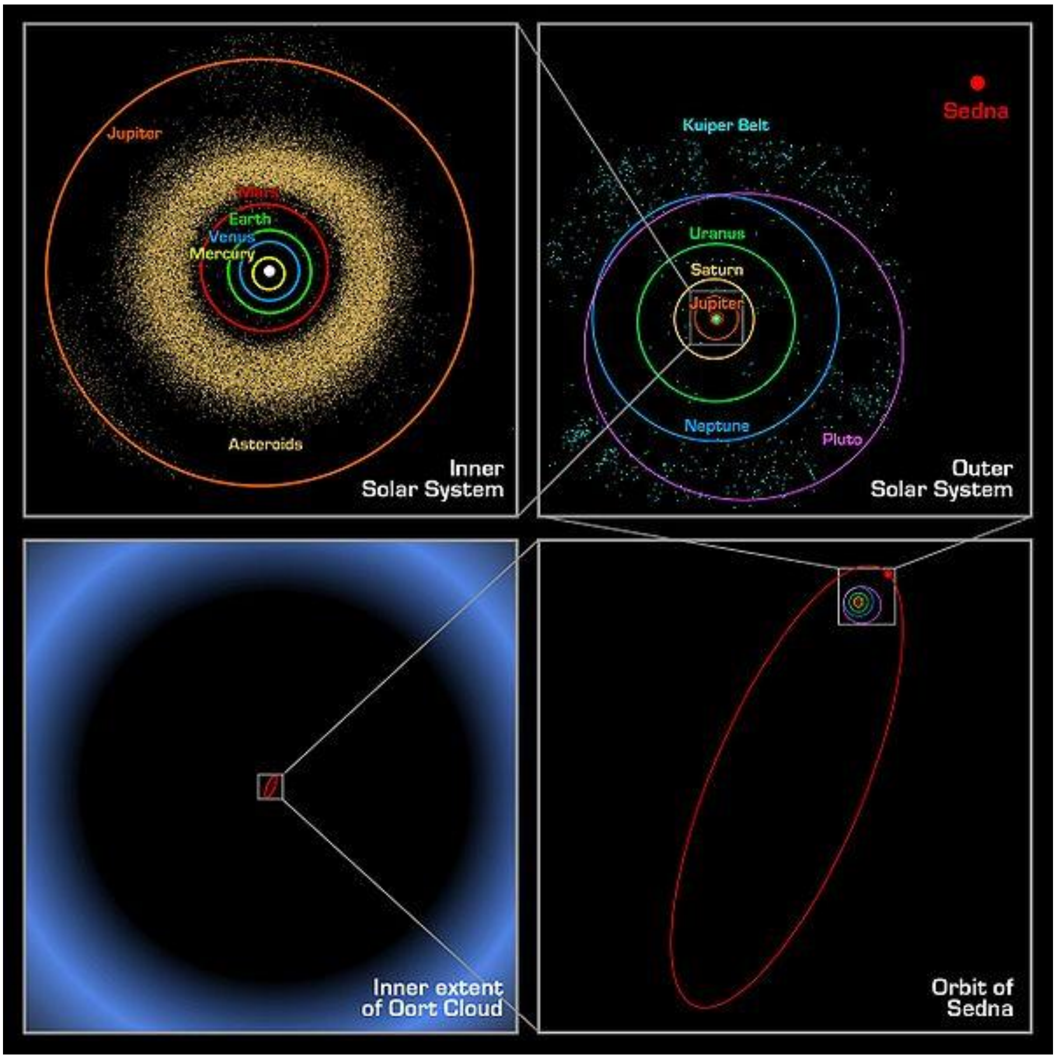
Yalnızca kütleçekim. Bunlar evvel zamanın karları buz ve kayalardan oluşan ipin koparmış dağlar Güneş Sistemi'nin doğuşunun korunmuş kalıntılarıdır. **Adına Oort Bulutu denir.** Bu isim 1950'de varlığını haber veren Hollandalı gökbilimci Jan Oort'tan gelir. Jan Oort bir paradoksu çözmeye çalışıyordu.

Kuyrukluyıldızları yok edecek birçok sebep vardır. Gezegenlerin yörüngeleri ile kesiştiklerinden kuyrukluyıldızlar sıklıkla onlarla çarpışırlar. Büyük oranda buzdan oluştuklarından her Güneş'e yaklaştıklarında buharlaşma dolayısıyla kütlelerinin bir kısmını kaybederler. Birkaç bin turdan sonra, tüm buzları yok olur ve kuyrukluyıldızdan geriye bir göktaşı kalır. Kuyrukluyıldızlar kütleçekim ile Güneş Sistemi'nin dışına itilebilir ve uzayın derinliklerine sürülebilirler. Fakat hala, bir şekilde kuyrukluyıldızlar gelmeye devam ediyordu.

Oort ve diğer gökbilimciler "Tüm bu kuyrukluyıldızlar nereden geliyorlar?" diye merak ettiler.

Oort yeni ortaya çıkan kuyrukluyıldızların oranını hesapladı ve Güneş'i birkaç ışık yılı çapıyla çevreleyen küresel bir kuyrukluyıldız yığını olduğu sonucuna vardı. Oort'un mantığı, kuyrukluyıldızlar ve Güneş Sistemimiz hakkında onyıllardır yaptığımız tüm keşiflerin ardından bugün hala ayakta durmakta. Fakat halen, Oort Bulutu kimsenin görmediği ve göremeyeceği bir manzaradır. Orası karanlık. Tüm kuyrukluyıldızlarda, kendilerine en yakın komşularına Dünya'nın Satürn ile mesafesi kadar uzaklar. Fakat bilim bize özel güçler sağlar. Jan Oort'a, kehanet gücünü verdi. Oort aynı zamanda, Güneş ile galaksimizin merkezi arasındaki mesafeyi isabetli tahmin eden ilk kişiydi.

Samanyolu'nda nerede oluğumuzu bulmak, büyük bir olay. Yıldızımız merkezden yaklaşık 30 bin ışıkyılı uzaklıkta. Oort aynı zamanda galaksinin spiral yapısını haritalandırmak için radyo teleskobunu kullanan ilk kişiydi. Galaksimizin merkezinin, devasa patlamaların yaşandığı bir yer olduğunu yani dışarıda bir yerlerde süper kütleli bir karadeliğin bulunuyor olabileceğine dair ilk işareti keşfetti.

Çoğumuzun, kitle katliamcılarının isimlerini bilip de Jan Oort adını hiç duymamış olması hakkımızda fikir veriyor mu?

Oort Bulutu o kadar muazzamdır ki kuyrukluyıldızlarından birinin Güneş'in çevresindeki tek bir seyahati, yaklaşık bir milyon yıl sürer. Burada, Güneş Sistemi'nin bu uzak kıyısında buradan geçmekte olan bir yıldızın uyguladığı küçük bir çekiş bile bu kuyrukluyıldızlardan bazılarını Güneş'e olan kütleçekimsel bağlarından kurtarabilir. Bazı kuyrukluyıldızlar savrularak Güneş Sistemi'nin dışına çıkar ve yıldızlar arası uzayda gezinir. Ama diğerlerinin kaderi farklıdır. Bu kuyrukluyıldız, Güneş'e doğru bir dalış yaparak yüz binlerce yıl süren kesintisiz bir serbest düşüşle hız kazanıyor. Neptün'ün kütleçekimi bu kuyrukluyıldıza çekiş uyguladığında rotada küçük bir sapma gerçekleşiyor. Güneş Sistemi'nde Güneş'ten sonra en büyük nesne olan kudretli Jüpiter kuyrukluyıldızı kuvvetli kütleçekim gücüyle

cezbederek rotasını büküyor. Kuyrukluyıldızımız İç Güneş Sistemi'ne girdiğinde Güneş'in ısısı onu pişiriyor. Harika bir dönüşüm başlıyor. Çorak ve kapkara olan buzulun artık parıldayan bir halesi ve bir kuyruğu var. Bu katmanlar, kuyrukluyıldızın yaklaşık dört milyar yıl önceki meydana geliş öyküsünü anlatıyor. 40 bin yıllık insan nesli boyunca parlak bir kuyrukluyıldızın ortaya çıktığına kabaca 100 bin kez tanıklık edilmiş olmalı. Tüm bu süre zarfında Dünya'da, suçluluk ve korkuların ötesinde bir açıklama için dönecek hiçbir yeri olmayan birer tutsak olarak yapabileceğimiz en iyi şey çaresizce gökyüzüne bakıp durmaktı. Ama sonra, iki adam arasında insan düşüncesinde kalıcı bir devrime yol açacak bir dostluk başladı**. Isaac Newton ve Edmond Halley** bunu bilemezdi ama aralarındaki işbirliği, bizi, bu minik dünyadaki uzun tutsaklıktan nihai olarak azat edecekti. **1664'teki kuyrukluyıldız tüm Avrupa'ya korku salmıştı ve Veba Salgını'yla Büyük Londra Yangını'nın bunu takip etmesiyle birlikte, dehşet tescillenmişe benziyordu.** İşte, kanlı uzun saçlarıyla alev alev bir yıldız, dünyayı kıtlıkla, salgınla ve savaşla tehdit ediyor. Prenslere ölüm krallıklara kabirler tüm hanelere kaçınılmaz kayıplar çobanlara çürüme çiftçilere kurak mevsimler vaat ediyor. Denizcilere kasırgalar şehirlere ihanetler getiriyor. Ama bir çocuk için bu kuyrukluyıldız bir nebze bile korkutucu değildi. Ona göre, bu hayranlık uyandırıcıydı.

Hepimiz gibi, Edmon Halley de meraklı biri olarak doğmuştu. Vay canına! Merakını cesaretlendirip besleyen, ona en iyi bilim ekipmanlarını alan ve hatta Güney Yarımküre'deki yıldızları ilk kez doğru bir biçimde haritalandırmak için çıktığı seferi finanse eden bir babaya sahip olduğu için çok şanslıydı. Halley, 20 yaşındayken Oxford'dan ayrıldı ve ekvatorun aşağısında Afrika'nın batı kıyısının açıklarında bir ada olan St. Helena'ya yelken açtı. Vay canına. Sorun şuydu ki, hiç kimse Halley'e St. Helena'da havanın genellikle berbat olduğunu söylememişti. Yeterli sayıda güney yıldızını gözlemleyip eksiksiz bir harita yapması can sıkıcı 12 ay sürdü. Antik Yunan'ın tanrıları ve kahramanları, artık yeni dünyanın ve çağın efsanevi figürleri olan tukan, pusula ve cennetkuşuyla buluşmuştu. Halley, gökyüzünün diğer yarısıyla eve döndüğünde çizdiği harita sansasyon yarattı. Artık tacirler ve kaşifler dünyanın her yerinde yıldızlara bakarak yönlerini bulabilecekti. O zamanlarda, Londra Dünya Cemiyeti bilimsel keşiflerin dünyadaki takas odasıydı. **Sloganı, "Nullius in verba," bilimsel yöntemin özünü özetliyor. Bu söz, Latincede, "kendin gör" anlamına geliyor. Diğer bir deyişle, "otoriteyi sorgula."** Halley'in yıldız haritaları Cemiyet'in deney sorumlusunun dikkatini çekti. Eğer yapabilseydim onu size gösterirdim ama **Robert Hooke'**un o zamandan kalma hiç portresi yok. Elimizde yalnızca çağdaşlarının yaptığı sözlü tasvirler var. Ona "cılız, kambur, çirkin" diyorlardı. Kendisi muhtemelen gelmiş geçmiş tüm insanlar arasında en yaratıcı olandı. Ayrıca dış görünüşüne rağmen Londra'daki tüm partilerin en çok aranan konuğuydu. Neden acaba?

Hooke'un doymak bilmez merakı kesinlikle her şeyi kapsıyordu. Hooke küçük bir kozmos keşfetti ve biz de bu kozmosu hala onun verdiği isimle, "hücre" olarak tanımlıyoruz. Hooke hücreyi, kendi icadı olan birleşik mikroskobu kullanarak bir mantar parçasını incelediğinde keşfetti. Darwin'in evrim teorisinin kimi yönlerini, ondan neredeyse 200 yıl önce öngördü. Hooke aynı zamanda teleskobu da geliştirdi. Gözlemlediği gök cisimlerine dair yaptığı çizimler esrarengiz hassasiyetine tanıklık ediyor. **Büyük Yangın 1666'da Londra'nın merkezini yerle bir ettiğinde Hooke, mimar Christopher Wren'le işbirliği yaparak şehri yeniden tasarlayıp inşa etti.** Hooke, çağının en önde gelen deneycilerinden de biriydi. Tel yaylar kullanarak bugün Hooke Yasası olarak bilinen "esneklik yasası"nı ortaya attı. Zamanında teknolojinin zirvesi olan hava pompasını geliştirdi ve solunum ile ses üzerine yaptığı deneylerde kullandı. Ayrıca kenevir üzerinde de deneyler yaptı. Kraliyet Cemiyeti'ndeki bir toplantıda sunduğu raporda kaptan olan bir arkadaşının "kenevirle sıkça deney yaptığını bu bitkinin korkuya sebep olmadığını ama neşeye neden olabileceğini" belirtiyordu. Ama İngiltere 17. yüzyılda uyuşturucu tercihini kahveden yana kullanmıştı. Tüm Londra'da kahvehaneler mantar gibi türüyordu. İnsanların haber almak, yeni maceralara atılmak ve fikirleri tartışmak için geldikleri yer burasıydı. Kahvehaneler, sınıf takıntılı bir toplumda birer eşitlik vahasıydı. Burada, yoksul bir adamın zengin bir adama yerini vermesine veya onun fikrine boyun eğmesine gerek yoktu. Burası bir tür demokrasi laboratuvarıydı. Böylesine yüksek kafein seviyesine sahip bir atmosferde Halley ve Hooke, derin bir gizemi tartışmak için **Christopher Wren**'le buluştu. Gezegenler neden böyle hareket ediyor?

Gökbilimci Johannes Kepler, yaklaşık 80 yıl önce Güneş'in çevresindeki gezegen yörüngelerinin kusursuz daireler değil aslında elips şeklinde olduğunu ve bir gezegen Güneş'e ne kadar yakınsa o gezegenin o kadar hızlı hareket edeceğini göstermişti. Niye ki?

Güneş'ten gelen görünmez bir güç böyle bir hareket değişimine mi neden oluyordu?

Öyle ise, nasıl oluyordu?

Bunu basitçe açıklayabilen bir matematik yasası olabilir miydi?

Hooke'un Elastikiyet Yasası gibi belki de. Belki. Fakat ne kadar uğraşırsa uğraşsın Christopher Wren bunu çözmeyi başaramamıştı. Denemediysem kahrolayım. Bu beni aşar. Bunu çözebilecek bir adamla 40 şilinine bahse girerdim. O kitap artık benim Bay Wren. Hesaplamayı yapmayı çoktan başardım. Halley memnun olmuştu. Bize gösterin, Bay Hooke. Aylar geçse de, Hooke memnun etmeyi başaramaz. Hesaplamayı yapmayı başaramamıştı. Hiçbiri de bunu başaramazdı. Halley Hooke'un mazeretlerinden bıkmıştı sonunda. Halley, meydan okuyabileceği birisi ya da bir yer olduğunu biliyordu. Peki ya Cambridge'deki matematikçi?

Zeki adamdı. Yıllar önce, yalnızca 22'sindeyken ışığın doğasına ilişkin sorunları çözüme kavuşturdu. Yansıtmalı teleskopu icat etti. Tuhaf biriydi. Bir süreliğine gözden kaybolmuş Hooke ve onun ışığa ilişkin keşfine dair bazı münakaşalar olmuştu. Darmadağın olmuş ve o günden beri Cambridge'den hiç çıkmamıştı. Halley, söylenenlere göre aşırı geçimsiz olan bu adamın Hooke'un ve diğerlerinin başarısız olduğu noktada başarılı olup olmayacağını merak ediyordu. O sırada kendisinin ve hiç kimsenin tahmin etmesinin mümkün olmadığı şey ise 1684 yılının bir ağustos günündeki bir buluşmanın sonunda dünyanın sayısız yönden sonsuza dek değişeceğiydi.

Isaac Newton 1642 yılının bir Noel gününde İngiltere'de dünyaya geldi. Daha gözlerini açmadan babası ölmüştü. Annesi daha 3 yaşındayken onu terketmiş 11'ine gelinceye kadar da dönmemişti. Döndüğünde yeni bir ailesi ve Isaac Newton'ın nefret edeceği üvey babası olacak eşi vardı. Newton'ın sefil aile hayatından uzak kalmasını sağlayan tek sığınağı şeylerin nasıl işlediğini anlama tutkusuydu özellikle de doğanın kendisinin. Genç ve yetenekli Isaac, 1661'de Cambridge Üniversitesi'ndeki Trinity Koleji'ne girdi. Fakat burada oldukça kötü bir öğrenciydi. Ne arkadaşları, ne de ona yakınlık gösterip destek çıkan bir ailesi vardı. Newton sığındığı odasında içine kapanır antik Yunan filozofları, geometri ve yabancı diller hakkında okur; madde, uzay, zaman ve devinimin doğasına ilişkin derin sorular üzerine kafa yorardı. Giderek gelişen bu bilim insanı aynı zamanda tutkulu bir gizemciydi. Newton, yalnızca küçük bir antik filozof azınlığı tarafından bilinen simya adlı gizli bir bilginin yeniden keşfedilmeyi beklediğine inanıyordu. Sıradan metalleri gümüş ve altına çevirmeyi hatta ölümsüzlüğün anahtarı olan yaşam iksirini bulmayı umuyordu. İncil'deki gizli mesajları bulmayı bir saplantı hâline getirmişti. Yedi farklı dildeki tercümeleri tarayarak Tanrı'dan gelen gizli talimatları çözmeyi umuyordu. İsa'nın İkinci Gelişi'nin tarihini bulmak amacıyla detaylı hesaplamalar yaptı. Ömür boyu süren simya ve İncil kronolojisi araştırmalarında hiçbir sonuca ulaşamadı. Halley, o önemli günde kendisini görmeye geldiğinde Newton gerçek bir keşiş gibi yaşıyordu. Newton 13 yıl önce, Robert Hooke tarafından ışık ve renk üzerine çığıraçan çalışmasını çalmakla alenen suçlanmasının ardından inzivaya çekilmişti. Aslında, ışık tayfının gizemini çözen Isaac Newton'dı Robert Hooke değil. Bu derin, acı verici bir yaraydı ve Newton halk karşısında aşağılanmaya bir daha maruz kalmamaya kararlıydı. Zannediyorum ki birkaç yıl önceki buluşmamızı hatırlamıyorsunuz efendim?

Evet, Bay Halley. Size rahatsızlık verdiğim için bağışlayın. Resmiyeti boş verin, konuya gelelim. Dostlarımız Bay Wren ve Bay Hooke ile konuşuyordum. O alçak Hooke benim dostum filan değil. Evet, anlıyorum efendim. Lakin gezegen deviniminin kafa karıştıran meselesi üzerinde münakaşa ediyorduk. Gezegenlerin devinimini Güneş'ten gelen bir kuvvetin yönettiğinde hem fikir olduk. Fakat bu kuvvetin uzaklığı nasıl değiştirdiğini ifade eden matematiksel bir formül olması gerektiğini düşünüyoruz. Sizin de yeteniğinizi bilen Evet, evet, kütleçekimi uzaklığın karesiyle ters orantılıdır. Bu yüzden gezegenler elips çizerek hareket ederler. Fakat, efendim, bunu nasıl biliyorsunuz?

Yaklaşık beş yıl önce hesapladım. Size yalvarırım, bana gösterin. Hesaplama burada bir yerde. Neyse, önemi yok. Tekrar hazırlayıp size göndereceğimden emin olun. Bu epey hayret verici! Neden daha önce bir kelimesini bile işitmedik?

Newton son kez bir fikir öne sürdüğünde Hooke'un ona ne yaptığını çok iyi biliyordu. Tam Halley, Newton'ın da Hooke gibi blöf yapıp yapmadığını merak etmeye başladığında bir ulak elinde Newton'dan bir zarf ile gelir. Modern bilimin her şeyi kapsayan doğa görüşünü evrensel hareket yasalarını, kütle çekimini içeren ilk sayfaları işte burada. Sadece Dünya için değil kozmos için de geçerli. Halley aceleyle Cambridge'e geri döndü. Bay Newton, tüm bunları en kısa zamanda kitap hâline getirmenizi rica ediyorum. Kraliyet Cemiyeti'nin basacağına dair size teminat verebilirim. Fakat ufak bir sorun vardı. Hepimiz Bay Newton'ın bir şaheser ortaya koyduğunda hem fikiriz. Lakin korkarım Kraliyet Cemiyeti'nin Balıkların Tarihi'nin hüsran yaratan satışları mali beklentilerimizi karşılayamadı. Etkileyici bir kitaptı. Aşırı kapsamlı. Sahiden. Bolca balık resmiyle doluydu. Hayal kırıklığı yaratan satışlar büyük bir probleme yol açtı. Kraliyet Cemiyeti, Balıkların Tarihi'yle yıllık bütçesini epey aşmıştı. Aslında, paraya çok sıkışmışlarken en az satan kitabın kopyalarıyla Halley'in maaşını ödemek zorundaydılar. Newton'ın **Principia'sını basacak finansman sağlanmadan bilimsel devrim askıya alınmış demekti.** Halley'in cesur çabaları olmasaydı münzevi Newton'un başyapıtı asla gün ışığına çıkamayabilirdi. Ancak Halley, Newton'un dehasını dünyaya tanıtmak için azmetmiş bir görev adamıydı. Bilim öncesi dönemlerde Dünya, bir devrimin eşiğinde ancak korkuyla yönetilen bir yerdi. Her şey, Edmon Halley'in Newton'un kitabını Dünya'nın daha geniş bir kesiminde yayımlayıp yayımlamamasına bağlıydı. Halley sadece Newton'un kitabını düzenlemekle kalmadı, aynı zamanda masraflarını kendisi karşılamak suretiyle yayınlamayı da başardı. Newton hareket fiziğinin matematiksel çerçevesini oluşturarak ilk iki cildi tamamladı. Üçüncü cilt ise, kahvedeki bahsi kimin kazandığını kesin olarak belirleyecekti. Newton, Dünya'nın, Ay'ın ve gezegenlerin bilinen tüm hareketlerini tanımlamak için kendi ilkelerini kullandı. Ancak ne yazık ki, bir sorun vardı. Halley artık Newton'un psikoterapistliğini de yapıyordu. Isaac, korkarım Mr. Hooke üçüncü cildinin önsözünde senden bir teşekkür bekliyor. Zaten öyle yaptım. Ona, Mr. Wren'e ve sana, astronomi ile ilgili yeniden düşünmem için yaptığınız teşviklerden dolayı teşekkür ettim. Mr. Hooke Londra çevrelerinde Kütleçekim Yasası'nı ondan çaldığına dair söylemlerde bulunuyor. Nasıl! O küçük kavgacı Asla! Böyle bir yalanla ona zarar vermektense, üçüncü cildi en kısa zamanda ateşe veririm daha iyi. Canın cehenneme Hooke. Senin fikirlerin topluma mal olmuşken o çoktan unutulmuş olacak. O rezil kitabın daha fazla kopyası mı?

Bunların hepsini nereye koyalım?

Mary, tatlım bunu konuşmuştuk. Bu benim Cemiyet'ten aldığım maaş. Bana ödeme yapabilecekleri başka hiçbir şeyleri yok. Keşke Hooke ve Newton'da biraz senin gibi olsalardı. Halley ve Wren yalan iddiaları hakkında Hooke ile yüzleşmeye karar verdiler. Sana söylüyorum, bu yasayı ben buldum! İlk ben kanıtladım. O halde kanıtlarını derhal buraya getir. Biz de görelim. İnan bana bunun için yeteri kadar bekledik. Bunun için sadece benim sözüme güvenmek zorundasınız. Boş iddialar başka yerlerde inandırıcı olabilir, ama burada değil. Kanıtla ya da çeneni kapa Hooke. Lanet olasıca Newton. Ona bunu ödeteceğim. Edmond Halley olmasaydı Newton'un büyük kitabı ne tasarlanmış, ne yazılmış ne de basılmış olacaktı. Tamam. Ne olmuş yani?

Bu bizim için neyi değiştiriyor?

Bunda abartacak ne var?

Isaac Newton 1642'de bu evde doğduğunda, Dünya oldukça farklıydı. Herkes, gökyüzündeki gezegenlerin otomatik hareketlerinin mükemmelliğini düşünüyor ve bunu ancak usta bir saatçinin işi olarak algılayabiliyorlardı. Başka nasıl açıklanabilirdi ki?

Onların hayal gücüne göre böyle bir şeyin gerçekleşmesinin tek bir yolu, onlar için tek bir cevabı vardı; Tanrı. Bizim algımızın alamayacağı sebeplerden dolayı Tanrı Güneş Sistemini o şekilde yaratmıştı. Ancak bu açıklama, bir kapının kapanması demekti. Başka sorular doğurmuyordu. Tam bu sırada, Tanrı'yı seven ve aynı zamanda da bir dahi olan Newton doğdu. Doğa kanunlarını evrensel

anlamda her şeye elmalara, aylara, gezegenlere ve çok daha fazlasına uyarlanabilecek mükemmel matematiksel cümlelerle… formüllerle yazıya dökebildi. Bir ayağı hala Orta Çağ'dayken, Isaac Newton tüm güneş sistemini hayal edebildi. Newton'un kütleçekimi ve hareket yasası, Güneş'in uzak gezegenleri nasıl olup da kendi çevresinde tutabildiğini açığa çıkardı. Onun yasaları, Güneş Sistemi'nin inceliği ve güzelliğini açıklamak için usta bir saatçiye duyulan ihtiyacı silip süpürdü. Kütleçekimi saat ustasının ta kendisiydi. Madde, bizim keşfettiğimiz ve İncil'de bahsi geçmeyen emirlere itaat ediyordu. Newton'un Güneş Sistemi'nin nasıl olup da bugün bildiğimiz şekilde varolmasına ilişkin verdiği cevap, sonsuz sayıda yeni soruya sebep oldu. Principia aynı zamanda cebirin bulunuşuna ve Dünya'daki esaretimize bir son verebilecek ilk güçlü teorik prensibe yer veriyordu: Uzay Yolculuğu. Newton kafasında bir top atışının giderek artan patlayıcı bir itme kuvvetiyle ateşlendiğini hayal etti. Bunu, topun yeterli hızla fırlatılması durumunda kütleçekim sınırlarının kırılabileceği ve topun Dünya'nın yörüngesine çıkabileceği mantığına bağladı. İşte bu her şeyi değiştirdi. Newton'un Principia Mathematica'sı bizi bir başka yönden de özgür kıldı. Kuyruklu yıldızların geliş ve gidişlerini kontrol eden doğal yasaların bulunmasıyla antik bağlarından korkularımıza kadar gökkubbenin de hareketlerini ayrıştırdı. Onca yıl boyunca Halley Newton'un yanında durmasaydı Dünya onu belki sadece kendi başarı ve keşifleriyle tanıyacaktı. Ancak bir çok insan için ilk akla gelen şey, kuyrukluyıldızdır ve işin ironik yanı, bir kuyrukluyıldızı keşfetmek aslında Halley'in hiç yapmadığı çok az şeyden sadece biridir. Kara gördündü! İskele alabanda! Principia'nın basımından sonra kral tarafından Halley'e üç okyanus seferine liderlik etmesi emredildi. İngiliz donanmasının seyrüsefer sorunlarını çözmek için bilimsel keşifler yapması talep edildi. Halley bu fırsatı Dünya'nın ilk manyetik alan haritasını çıkartmak için bir fırsat olarak kullandı. Kendisi aynı zamanda bir iş adamıydı. Halley dalış çanı fikrini mükemmelleştirdi ve buluşunu ilerleyen ticari bir kurtarma operasyonunu başlatmak için kullandı. Hmmm, Dr. Halley bu sefer bu işi yapacak. Sanıyorum ki en az üç saattir aşağıda. Başkalarının hayatını tehlikeye atmaktansa Halley kendi icadını kendisi denedi. İnişimizden beri tam olarak dört saat oldu. On kulaç için hiç de kötü sayılmaz. Hava durumu haritasını icat etti. Hakim rüzgarları belirlemek için geliştirdiği semboller ise bugün hala kullanılmaktadır. Halley nüfus istatistikleri biliminin genel kurallarını ortaya koydu. Nasıl mı?

Londra ve Paris arasındaki doğum, evlilik, ölüm ve nüfus yoğunluğu verilerini karşılaştırdı. Gerçek boyutlarını öğrenmek için Paris'in tüm çevre uzunluğunu adımlayarak ölçtü. Vardığı sonuç soylarını devam ettirebilmek için üremesi gereken yetişkinlerin yaklaşık olarak yarısı çocuk doğurma konusunda başarısız olduğundan mevcut nüfusu koruyabilmek için her evli çiftin dört çocuk yapması gerektiğiydi. Güneş Sistemi'nin gerçek ölçeğini bize öğreten de Edmond Halley oldu. Dünya'nın Güneş'e olan uzaklığını hesaplamanın dahiyane bir yolunu buldu. Bu yöntem, Venüs gezegeninin Güneş diskini geçmesi için gereken sürenin hesaplanmasına dayanıyordu. Halley'nin ölümünden 27 yıl sonra Kaptan James Cook, Tahiti'ye ilk yolculuğunu yaptı. Bu yolculuğun esas amacı, Venüs'ün Güneş önünden geçişi sırasında Halley'nin yöntemini test etmekti. Güneş'e doğrudan bakmakla oluşacak hasardan gözlerini korumak için özel bir filtre kullanan Cook ve ekibi Güneş'in Dünya'dan 149,6 milyon km uzakta olduğunu öğrenmemizi sağladı. Sözde "sabit" olan yıldızların aslında hiç de sabit olmadıklarını fark eden kişi de Halley olmuştu. Bunu nasıl başardı?

Eski Yunanlı gökbilimcilerin en parlak yıldızlarla ilgili gözlemlerini inceledi. Aynı yıldızlara dair 1800 yıl sonraki kendi gözlemlerini bu eski gökbilimcilerin gözlemleriyle kıyasladı. Neden bunu daha önce kimse fark etmemişti?

Halley, bunun ancak iki gözlem arasında yeterince zaman geçmesi halinde ortaya çıktığını anladı. Uzaktaki nesnelerin hareketlerini kavramak zordur. Yıldızlar da bize o kadar uzaktır ki hareket ettiklerini bile anlamak için onları yüzyıllar boyunca izlemeniz gerekir. Halley muhteşem bir gerçeğe ilişkin ilk ipucunu keşfetti. Bütün yıldızlar hareket halindedir. Tıpkı bir atlıkarıncadaki atlar gibi birbirlerinin yanından geçerek evrenimizin merkezindeki Newtoncu danslarına devam ederler. Ah..evet..bir de şu kuyrukluyıldız konusu vardı. Hiçbir uyarı vermeden, aralıklarla beliren şu tuhaf ve güzel göksel ziyaretçiler de neydi?

40 Yazılar

Halley tüm güvenilir görgü şahidi ifadelerini derleyerek bu gizemi tıpkı bir dedektif gibi çözmeye koyuldu. Halley'nin bulabildiği en eski ve güvenilir kuyruklu yıldız gözlemleri Konstantinopolis'te Nikephoros Gregoras isimli Bizanslı bir gökbilimci ve keşiş tarafından, Haziran 1337'de yapılmıştı. Halley Avrupa'da 1472 ile 1698 yılları arasında kuyruklu yıldızlarla ilgili yapılmış tüm astronomik gözlemlerin izini sürdü. Üstelik o zamanlar bilgisayar veya arama motoru gibi şeylerin olmadığını unutmayın. Halley'nin elinde sadece kitapları ve aklı vardı. Şimdi işin zor kısmına geliyoruz. Halley her kuyrukluyıldıza ilişkin gözleme bakarak o kuyrukluyıldızın uzaydaki gerçek yörüngesinin şeklini belirlemek zorundaydı. Henüz Newton hariç hiç kimse onun yeni yasalarını astronomik bir soruya uygulamaya kalkışmamıştı. Halley matematiksel deha gerektiren zahmetli bir yetenek gösterisiyle kuyrukluyıldızların, Güneş'e uzun eliptik yörüngelerle bağlı olduğunu keşfetti. 1531, 1607 ve 1682'de görülenlerin aynı ve her 76 yılda bir dönen tek bir kuyrukluyıldız olduğunu bulan ilk kişiydi. Çarpıcı bir gerçek şekil tanıma örneği sergileyerek 50 yıl sonra tekrar görüleceğini öngördü. Kuyrukluyıldızlar binlerce yıldır onları insan eylemlerinin alametleri olarak gören mistikler için birer dayanak olmuştu. Halley bu tekeli yıkarak onları kendi oyunlarında yenmiş oldu. Bu daha önce hiçbir bilim insanının oynamadığı bir oyundu. Kehanet. Bahsini korkak da oynamamıştı. Tıpkı bir beyzbol oyuncusunun bir sonraki sayı vuruşunun tribünlerde nereye düşeceğini öngörmesi gibi Halley de kuyukluyıldızın 1758'in sonunda, gökyüzünün belirli bir bölgesinden geçerek, spesifik bir yolu takip edeceğini açık seçik belirtti. Gizemciler tarafından yapılan kehanetler arasında bununla kıyaslanabilir tek kehanet bile yoktur. Bu, Halley Kuyrukluyıldızı. Burada, Güneş Sistemi'nin kıyısında pek de bir şeye benzemiyor. Uzaydaki sıradan bir buz ve kaya parçası işte. Bunun sebebi, Neptün'ün yörüngesinin ötesinde Güneş'ten yaklaşık 5 milyar kilometre uzakta kuyrukluyıldızların oldukça sessiz bir yaşam sürmesidir. Yörüngesinin uzak kıyısına yaklaştıkça Güneş onun daha ileri gitmesine izin vermeyene dek yavaşlayacak. Sonra İç Güneş Sistemi'ne doğru düşüşüne tekrar başlayacak. Halley Kuyrukluyıldızı, Güneş'in çevresinde serbest düşüşte. Güneş Sistemi'nin içindeki her şey; Dünya, Ay diğer gezegenler, kuyrukluyıldızlar, göktaşları bunların hepsi, Güneş'in çevresinde birer düşüşteler. Kütleçekimi, gezegenleri Güneş'e doğru çekiyor ama yörüngesel ivmelerinden dolayı Güneş'in çevresinde dönmeye devam edip, onun içine düşmüyorlar. Robert Hooke, sağlığını günlük dozda pelinotu, afyon, cıva gibi bazı kötü alışkanlıklar yüzünden mahvederek yıllar önce ölmüştü. Birkaç ay sonra, Kraliyet Cemiyeti'nin başkanlığına Newton seçildi. Hooke'un bir portresinin bir zamanlar bu duvarlarda asılı olduğu söylenir. Halley hayatına devam ederek çok daha büyüleyici işler başardı. 85 yaşında ölene dek çalışmaya devam etti. Yaptığı son şey, bir kadeh şarap istemekti. Şarabı keyifle midesine indirdi ve son nefesini verdi. Bazıları, Isaac Newton'ın Robert Hooke'a karşı intikamını nihayet böyle bir gecede aldığına inanır. Ama Halley'in kehaneti unutulmadı. 50 yıl sonra öngörülen geri dönüş zamanı yaklaştıkça dünyadaki tüm gökbilimciler bu kuyrukluyıldızı ilk gözlemleyen olmak için birbirleriyle yarıştı. Hayal kırıklığına da uğramadılar. Kuyrukluyıldız, o zamandan beri her 76 yılda bir geri geldi. Halley Kuyrukluyıldızı göklerimize geri döndüğünde güneş ışığı onun yüzeyindeki buzu ısıtarak içeride kalmış olan gaz ve tozu bir kez daha serbest bırakacak. Bu kuyrukluyıldızın bize yaklaştığı en son zaman 1986 yılıydı. Eğer siz bu belgeseli 2061 yılında izliyorsanız o zaman bilin ki geri geliyor. Sizden önce gelenlerin hissettiği tüm o hayreti siz de hissedin. Korkuya ise hiç yer vermeyin. Newton'ın yasaları, Edmond Halley'in 50 yıl ileriye bakabilmesini ve tek bir kuyrukluyıldızın davranışını öngörebilmesini mümkün kıldı. Bilim insanları o zamandan beri bu yasaları Ay'a ve hatta Güneş Sistemi'nin dışına açılan kapının anahtarı olarak kullanıyor. Sepetin içindeki bebek, yürümeyi ve kozmosu tanımayı öğreniyor. Bu da bizi son bir kehanete götürüyor. Newton'ın kütleçekim yasalarından başka hiçbir şeyi kullanmadan biz astronomlar, bugünden birkaç milyar yıl sonra bize ev sahipliği yapan galaksi Samanyolu'nun komşu galaksimiz Andromeda'yla birleşeceğini güvenle öngörebiliyoruz. Yıldızların boyutlarına göre aralarındaki mesafeler çok büyük olduğundan iki galaksideki en azından birkaç yıldız gerçekten de birbirleriyle çarpışacak. Bu uzak gelecekteki dünyaların üzerinde bulunan tüm yaşam emniyette olacaktır ama milyar yıl uzunluğunda, muhteşem bir ışık gösterisine yarım trilyon yıldızın dansına tanıklık edecektir. Bir küçük dünyada, tek ama gerçek bir arkadaşı olan adamın müziği eşliğinde.

4.BÖLÜM: Göklerin Hayaletleri

Görmek, inanmak değildir. Duyularımız bizi aldatabilir. Yıldızlar bile göründükleri gibi değildirler. Bilim tarafından aydınlatılmış kozmos hayal edebileceğimiz her şeyden daha acayiptir. Işık, zaman, uzay ve kütleçekimi insan deneyiminin ötesine uzanan bu gerçekliği yaratmak için birleşirler. Biz de oraya gidiyoruz. Benimle gelin.

1802 yılında, böyle bir gecede gökbilimci **William Herschel, oğlu John** ile beraber İngiltere'deki bu sahilde dolaşıyordu. Herschel kozmik okyanusun derin sularını gören ilk insandı. Orada ışığın zaman ile yaptığı sihir numarası gözüne çarptı. Baba hayaletlere inanır mısın?

Ah, elbette oğlum! Gerçekten mi?

Ben öyle düşünmemiştim. Ah, hayır, insansı hayaletlere inanmam. Hem de hiç Fakat yukarı bak, yavrum onlarla dolu gökyüzüne bak. Yıldızlar mı baba?

Anlamıyorum. Bütün yıldızlar bizim Güneşimiz kadar büyük ve parlaktır. Bir yıldız kadar küçük ve sönük görünmesi için Güneş'i bizden ne kadar uzağa taşımak gerektiğini düşün. Yıldızların ışığı çok hızlı seyahat eder. Her şeyden daha hızlı ancak sonsuz hızda değil. Işıklarının bize ulaşması zaman alır. En yakın olanlarınkinin yolculuğu yıllar sürer. Diğerleri için, yüzyıllar. Bazı yıldızlar ise o kadar uzaktadırlar ki ışıklarının Dünya'ya ulaşması çağlar sürer. Bazı yıldızların ışıkları buraya ulaştığında kendileri çoktan ölmüş oluyor. Biz bu yıldızların yalnızca hayaletlerini görüyoruz. Işıklarını görüyoruz ancak vücutları kaybolup gideli çok uzun zaman oldu. John, benden önceki insanlara göre zamanın çok öncesini milyonlarca yıllık geçmişi gördüm. **William Herschel** teleskobun bir zaman makinesi olduğunu anlayan ilk insandı. Uzaya baktığımızda, geçmişi görmemiz kaçınılmaz. Işık bir saniyede 300 bin kilometre yol alır. Bu yaklaşık olarak Dünya ve Ay arasındaki uzaklıktır. Yani, Ay bize bir ışık saniyesi uzaklıkta. Bir dahaki sefer Ay'a baktığınızda bir saniye öncesini görüyor olacaksınız.

Şuradaki Güneş aslında orada değil. İki dakika daha ufkun üzerinde olmayacak. Gün doğumu bir göz aldanmasıdır. Dünya'nın atmosferi gelen gün ışığını bir mercek ya da bir bardak su gibi kırar. Yani Güneş'in görüntüsünü, kendisi daha oraya ulaşmadan önce ufkun üzerine yansımış şekilde görüyoruz. Arkamdaki Güneş bir serap. Sıcak bir günde bir çöl yolunun üzerinde dalgalanan bir görüntüden daha gerçek değil. Gün ışığının Dünya'ya ulaşması sekiz dakika sürer yani Güneş sekiz ışık dakikası uzaklıktadır. Dünya'dan Güneş'in ancak sekiz dakika önceki halini görebiliriz. Bir şey daha Güneş aslında doğmaz bile. Dünya döner ve biz de onunla beraber döneriz. Öyle görünmüyor olabilir, ancak şu anda bir jet uçağından daha hızlı hareket ediyorum. Bu aynı şekilde siz ve Dünya üzerindeki herkes için geçerli. Konuya değinmişken şu ufuk orada bile değildir. Bir sınır yok. Ufuk da bir başka göz aldanmasıdır. Dünya ile en dıştaki gezegen Neptün arasındaki uzaklık gezegenler yörüngede döndükçe değişir. Işık bu seyahati yaklaşık dört saatte tamamlar. Yani biz Dünyadakiler için gördüğümüz Neptün hep dört saat öncesinindir. Dört ışık saati uzaklık. Fakat gezegenlere olan uzaklık, hatta en uzaktakine olan bile yıldızlar ve galaksileri de kapsayan geniş ölçeğin yanında ancak emekleme seviyesindedir. Güneş'in yakın komşularından uzaklaşır uzaklaşmaz uzaklık birimimizi ışık saatlerinden ışık yıllarına çevirmemiz gerekir. Işık yılı kozmosun temel uzaklık birimidir. Tek bir ışıkyılı, yaklaşık on trilyon kilometre demektir. Bu bir metre ya da mil gibi bir uzaklık birimidir. Işığın bir yılda katettiği mesafeyi belirtir. Güneş'e en yakın yıldız olan Proxima Centauri Dünya'ya dört ışık yılından biraz daha uzaktır. Peki dört ışık yılı ne kadar uzaktır?

NASA'nın Voyager uzay aracı saatte 56 bin kilometreden daha hızlı hareket etmektedir. Bu hayret verici hızda bile Voyager'in en yakın yıldıza ulaşması 80 bin yıldan fazla sürer. Ülker yıldız kümesinin yıldızları ise 400 ışık yılı uzaklıktadır. Hayal gücü gemisi oldukça sıradışı özelliklerle donanmıştır. Hatta türünün tek örneği diyebiliriz. Uzak bir yıldız veya galaksiden çıkan bir ışık Dünya'ya doğru yolculuğa çıkarken neler olduğunu görebilmemizi sağlar. Işık, Ülker'den ayrıldığında, bundan 400 yıl önce Galileo ilk kez bir teleskoptan bakıyordu. Birkaç yıl sonra, ışık hızını ölçmeye çalıştı, ancak başaramadı. Çok akıllıca bir planı vardı, ancak o dönemin teknolojisi ışık kadar hızlı hareket eden bir şeyin hızını ölçmeye yeterli değildi. Dünya'dan Yengeç Bulutsusu'na baktığımızda zamanın çok

öncesini görürüz. Yengeç Bulutsusu, bir süpernova ile patlayana kadar Güneş'ten on kat daha kütleli bir dev yıldızdı. Kalbinde ise bir pulsar var yani saniyede 30 kez dönen, şehir büyüklüğünde, çökmüş bir yıldız. Pulsarın fırıldayan manyetik alanı etraftaki elektronları çılgınca çalkalıyor ve onları neredeyse ışık hızına ulaştırıyor. Hala süpernovadan çözülmekte olan gaz filizlerini aydınlatan mavi bir parıltıyla ışıldıyorlar. Yengeç Bulutsusu Dünya'dan yaklaşık 6,500 ışıkyılı uzaklıkta bulunuyor. Bazı inançlara göre bu, tüm evrenin yaşı. Ama evren yalnızca 6,500 yaşında olsaydı Yengeç Bulutsusu'ndan daha uzaktaki bir şeyden gelen ışığı nasıl görürdük?

Göremezdik. Işığın, herhangi bir yönde 6,500 ışıkyılından daha uzaktaki bir yerden Dünya'ya ulaşması için yeterince zaman olmazdı. Bu süre, ışığın Samanyolu'ndaki ufacık bir kısımda seyahat etmesine bile anca yeter. 6-7 bin yaşındaki bir evrene inanmak galaksinin büyük bir kısmındaki ışığı söndürmek anlamına geliyor. Gözlemlenebilir evrendeki diğer 100 milyar galaksiden gelen ışıktan bahsetmeye gerek bile yok. Kendi galaksimizin merkezi Dünya'ya yaklaşık 30 bin ışıkyılı uzaklıkta. Bugün gördüğümüz, Samanyolu'nun çekirdeğinden gelen ışık çıkış noktasını terk ettiğinde atalarımız ölümü mağlup etmenin bir yolunu geliştiriyorlardı. Bunu da kendilerinden çok uzun zaman sonra geleceklere ilham verme gücüne sahip sanatla yapıyorlardı.

Sombrero Galaksisi'nden gelen, gördüğümüz bu ışık 30 milyon yaşında. Bu ışık yola çıktığında, atalarımız ağaçlarda yaşıyordu. Yaklaşık beş kilo ağırlığındaydılar ve uzun kuyrukları vardı. Ama 30 milyon ışıkyılı bile kozmik olarak hala çok yakınımızda oluyor. Bu galaksi, 320 milyon ışıkyılı uzaklıktaki Saç Yıldız Kümesi'nin bir parçası. Gördüğünüz şu ışık Dünya'ya doğru yolculuğuna başladığında yuvamızda neler oluyordu acaba?

Tanıdık hiçbir kıta, okyanus veya nehir yoktu. Uzak atalarımız sudan karaya çıkmaya yeni başlamıştı. Bu, oldukça eski bir ışık ama görebildiğimiz en eski ışığın yanından bile geçemez. En eski ışık, oldukça soluk. Gecenin içinde solgun bir hayalet. Dairenin içindeki şu kırmızı lekeyi gördünüz mü?

Bu, şimdiye kadar gördüğümüz en eski galaksilerden biri. Şu anda, 13.4 milyar yaşındaki bir yıldız ışığının Hubble Uzay Teleskobu'yla alınmış bir görüntüsüne bakıyorsunuz. Bu ışık, ilk yıldız neslinden geliyor. Peki, o zamanlarda Dünya'da neler oluyordu?

Kesinlikle hiçbir şey. Dünya, Güneş, Samanyolu yoktu. Milyarlarca yıl boyunca da var olmayacaklardı. Evrenin daha uzak noktalarına bakmaya çalıştığımızda uzayın sonuymuş gibi görünen bir şeyle karşılaşıyoruz. Ama aslında bu, zamanın başlangıcı. Dünya, bizi kendine çekiyor. Hayatlarımız, kütleçekime karşı verdiğimiz amansız mücadeleden ibaret. Bu küçük kız, bir kütleçekim kuyusunda yukarı tırmanmak için elinden geleni yapıyor. İlk ayağa kalkma çabalarımızdan son teslim oluşumuza dek Dünya'nın çekiminin üstesinden gelmek için mücadele ediyoruz. Doğduğumuz, yaşadığımız ve öldüğümüz yer, bir kuvvet sahası hem de bu saha neredeyse evrenin kendisi kadar yaşlı. Peki o kaç yaşında?

Evrenin 13.8 milyar yıllık yaşını görselleştirmek adına kozmik zamanın tamamını tek bakışlık tek bir takvime sıkıştırmıştık. **31 Aralık gecesi, tam da içinde bulunduğumuz şu ana denk geliyor.** 1 Ocak ise zamanın başlangıcı oluyor. Etraftaki parıldayan şu sisi görüyor musunuz?

Bu, 13.8 milyar yıl önce evreni yaratmış olan Büyük Patlama'dan geriye kalan radyasyon. Şu anda, bilinen uzay ve zamanın tam ucunda duruyoruz. Peki Büyük Patlama'dan önce ne oldu?

Kimse bilmiyor. O anın öncesinden bugüne hiçbir kanıt kalmadı. Evrenin nereden geldiğine dair çılgınca birkaç fikrimiz var. Ama ona sonra geleceğiz. Zamanla. Biz evrenin neresindeyiz?

Tam merkezinde. Gözlemlenebilir evrende, herkesin özel hissetme hakkı var. Hangi galakside yaşıyor olursanız olun evrene baktığınızda kendinizi kozmik ufkun tam merkezinde bulacaksınız. Ama bu, yalnızca bir yanılsama. Aslında merkez diye bir şey yok ve kozmik ufuk, denizdeki ufuktan daha gerçek değil. Zamanda bir başlangıca sahip olan bir evrende sınırlı bir ışık hızına sahip olduğunuzda elinizde olan şey, bu. Büyük Patlama'dan sonraki birkaç yüz milyon yılda muazzam hidrojen ve helyum bulutları yoğunlaşarak ilk yıldızları ve galaksileri oluşturdu. Bu yeni ışık kaynaklarının gelişiyle

evrenin uzun karanlık çağları sona erdi. Uzay genişlemeye devam ettikçe kozmik evrim de daha büyük ölçeklerde açıldı. İlk yıldız nesli öldüğünde uzaya daha ağır elementler ekerek gezegenlerin oluşumunu ve nihayetinde de yaşamı mümkün kıldılar. Madde ve enerji, Büyük Patlama'da oluştu. Ama hepsi bu kadar değil. Kütleçekim de dahil, maddeyi bir arada tutan tüm bu kuvvetler gibi, uzay ve zaman da yaratılmıştı.

Isaac Newton, kütleçekimin işleyiş biçimini açıklayan bir matematik yasası keşfetti. Bu yasayla, gezegenlerin hareketlerini açıklayabiliyordu. 100 yıldan fazla bir süre sonra William Herschel, kütleçekimin bundan fazlasını yapabildiğini fark etti.

John, sır tutabilir misin?

Evet, baba. Bir keşif yaptım ve bunu henüz hiç kimseye söylemedim. Bizi Dünya'da tutan, Newton'ın gezegenleri yörüngelerinde tuttuğunu gösterdiği şu kütleçekimin aynı zamanda uzak yıldızlar için de geçerli olduğunu keşfettim. Ama baba bunu nasıl bilebilirsin ki?

Aslan Takımyıldızı'nı bulabilir misin?

İşte. Aferin. Şimdi de Aslan'ın başını vücuduna bağlayan yıldızı bulabilir misin?

İşte, şuradaki. WILLIAM: O yıldız aslında birbirlerine tekmiş gibi görünecek kadar yakında bulunan iki yıldız. Senin doğumunun çok öncesinden beri teleskobumla onları izliyorum. Birbirlerinin etrafında yavaşça dans ediyorlar. Güneş'in çevresinde dönen herhangi bir gezegenden daha yavaş. Bu gece gördüğümüz birçok yıldız belki de onların çoğunluğu görünmez partnerlerle dans ediyor. Kütleçekimin imparatorluğu tüm göğe hükmeder. Bir asır önce Isaac Newton'ın da aklına kütleçekim için bir mekanizmanın olmaması takılmıştı. Uzak kütleler birbirlerine değmeden uzay boşluğunda nasıl birbirlerini etkileyebiliyorlardı?

Uzak mesafe etkisi dediği şey kafasını kurcalıyordu. 19. yüzyılda Michael Faraday kütleçekimin çalışma biçimini açıklayan görünmez kuvvet alanlarıyla çevrelendiğimizi keşfetti. Elma ve Dünya birbirlerine değmiyorlar fakat aralarındaki alanlar değiyordu. Kütleçekimsel kuvvet çizgilerinin .Dünya, Ay, Güneş gibi her büyük kütleden yayıldığını hayal etti. Newton'ın yanıt bulamadığı sorunun cevabı işte buradaydı.

1865'te James Clerk Maxwell Faraday'in elektrik ve manyetizma alanları hakkındaki fikrini matematik yasalarına dönüştürdü. Bu alanların uzayda dalgalar halinde ilerlediğini keşfetti. Ne kadar hızlı hareket ettiklerini hesapladığı zaman ışık hızında olduklarını gördü. Kozmik halının ipliklerini keşfetmeye başlasak da zaman, ışık, uzay ve kütleçekim dokumasının zengin motiflerini henüz ayırt edemiyoruz.

Albert Einstein, Berlin'de kütleçekim kuramının üzerinde çalışırken bu üç adamın portresini her zaman gözünün önünde bulundururdu. Onların omuzları üzerinde durduğunu biliyordu. Yıllar önce, bir delikanlıyken onların fikirleri gibi dünyayı sarsacak bir sezgiye sahipti. Bir yaz günü, İtalya'da düş kurduğu sırada bu gerçek oldu.

1895 yazında, Einstein'ın babasının Almanya'daki işi başarısız olmuş ve ailesi buraya, Kuzey İtalya'ya taşınmıştı. Genç Einstein bu yollarda dolaşıp zihnini keşif yapmak için serbest bırakmayı seviyordu. Bu yerde ebedi bir şey var. Einstein'ın ilk düş kurduğu zamandan bu yana burada pek bir şey değişmemiş. Bir gün, ışık ve ışığın ne kadar hızlı hareket ettiği üzerine düşünmeye başladı. Günlük yaşamda, hareket eden bir nesnenin hızını daima başka bir şeyle kıyaslayarak ölçeriz. Muhtemelen hareket etmeyen bir şeyle. Kozmosta hareket etmeyen bir şeyle.

Örneğin ben, yere göre saatte 10 kilometre hızla hareket ediyorum. Fakat önceden de bahsettiğim gibi, yer de hareket ediyor. Dünya, kendi etrafında saatte 1600 km'den fazla bir hızla dönerken Güneş'in etrafında da 100 bin km'den daha fazla bir hızda dönüyor. Güneş galakside saatte 804 bin kilometre hızla hareket ediyor. Samanyolu Galaksisi ise evrende saatte yaklaşık 2.4 milyon kilometre hızla hareket ediyor. **Kozmosta sabit bir yer yoktur. Tüm doğa hareket hâlindedir. Genç Einstein için bile tüm bu izafi hareketleri hesaplayabilmek için mutlak bir ölçü hayal**

edebilmek oldukça güçtü. Einstein'a küçük bir çocukken ilham veren kitap buydu. Bir çocuğa kitap verirseniz dünyayı değiştirirsiniz. Bir şekilde, evreni bile. Şuna bir bakalım. İlk sayfada kablolarla ilerleyen elektriğin ve uzayda ilerleyen ışığın şaşırtıcı hızını anlatıyor. Einstein çocukken bu kitaptan öğrendiklerini hatırlamış belki de ilk kez, tam burada ışık hızında seyahat edebilseydik dünyanın neye benzeyeceğini merak etmişti. Einstein bunun üzerinde daha fazla kafa yordukça içinden daha fazla çıkamaz hâle geldi. Işık hızında seyahat ettiğinizi hayal ederseniz çelişkiler her yerden ortaya çıkıyor gibi görünür. Einstein bu konudaki en büyük otoriteler tarafından bile eleştirmeden doğru kabul edilenlerin tamamen yanlış olduğunu fark ettiğinde şaşkınlığa uğramıştı. Yüksek hızlarda seyahat edilirken itaat edilmesi gereken kesin kurallar vardır. Einstein bu kurallara İzafiyet İlkeleri adını verdi. Motosikletiyle yanımızdan geçen bu genç kadının motosikletini kozmosta sürdüğünü hayal edin. Hareket eden nesnelerden gelen ışık nesne ister hareketsiz ister hareket halinde olsun aynı hızda hareket eder. Nesnenin hızı ışık hızına eklenmez. Motosikletin ışığı yine de ışık hızında seyahat eder. Doğa şöyle buyurur: "Benim hızımı ışık hızına eklemeyeceksin." Ayrıca, hiçbir maddi nesne ışık hızında veya ışık hızının üstünde seyahat edemez. **Fizikte ışık hızına dilediğiniz kadar yakın seyahat etmenizi engelleyen hiçbir şey yok. Işık hızının yüzde 99.9'una ulaşmak mümkün fakat ne kadar zorlarsanız zorlayın son ondalık noktaya asla ulaşamazsınız.** Gerçekliğin mantıken tutarlı olması için kozmik bir hız sınırının olması gereklidir. Şaklama sesinin nedeni kırbaç ucunun ses hızından daha hızlı hareket etmesidir. İtalyan kırsalında bir şok dalgası, minik bir ses patlaması yaratır. Gök gürlemesi de aynı şekilde meydana gelir geçmekte olan sesten hızlı jetin sesi de. **O hâlde ışık hızı neden ses hızından daha büyük bir duvardır?**

Yanıt, sadece ışığın sesten bir milyon kat daha hızlı seyahat etmesi değil. Bu, sesten hızlı ilk jeti yapmak gibi bir mühendislik problemi de pek değil. Aksine ışık duvarı da en az kütleçekimi kadar temel bir doğa yasasıdır. Einstein dünya için, kozmosun tüm devinimleri içerisindeki tüm izafi devinimler arasında sağlam sütunu oluşturan mutlak sistemi bulmuştu. Kaynağı ne kadar hızlı ya da yavaş hareket ederse etsin ışık aynı hızda hareket eder. Diğer her şeye göre, ışık hızı sabittir. **Hiçbir şey ışığa yetişemez. Doğa yasalarının özelliği çiğnenemez olmalarıdır.** Fizikçilerin işi, kültürden kültüre, zamandan zamana değişmeyen ve kozmostaki hakikati barındıran bu emirleri keşfetmektir. Bu yüzden, Einstein'ın da ortaya koyduğu gibi ışık hızına yaklaşıldığında, garip şeyler olur. Işık hızında seyahat etmek bir nevi yaşam iksiri içmek gibidir. Zira ışık hızında biyolojik saatiniz geride kalanlarınkine oranla yavaşlar. Bu olgu, en fazla bir asırlık yaşam ömrü olan biz insanlara uzay zamanının sihirli gösterisinin gerçekten sıradışı bir hale geldiği yıldızlara seyahat kavramı hakkında gerçekçi bir yöntem sağlayabilir.

19. Yüzyıl gökbilimcilerinden William Herschel evrenin harikalarını oğlu John ile paylaşmayı çok seviyordu. Bir zamanlar, bir arkadaşım vardı. Leeds'de yaşayan oldukça akıllı bir adamdı, hem gökbilimci, hem de papazdı. Adı da John Michell'dı. Zavallıcık, huzur içinde yatsın, sen daha bebekken öldü. Bazı yıldızların görünmez olduğunu savunurdu. Gerçekte oradalar ancak biz onları asla göremeyeceğiz. Michell onları "karanlık yıldızlar" olarak adlandırdı. Saygısızlık etmek istemiyorum baba ama belli ki arkadaşın yanılıyormuş. Sonuçta eğer kimse bu yıldızları göremiyorsa nasıl olup da varlıklarından bu derece emin olabiliyorlar ki?

Şu ayak izlerini bırakan adamı gördün mü John?

Hayır baba, görmedim. Ama var olduğunu biliyor musun?

John Michell muhtemelen adını hiç duymadığınız büyük bilim adamlarından biriydi. 18. yüzyılda İngiltere'de yaşadı ve çalıştı. Eğer bir portresi yapıldıysa bile, günümüzde buna dair bir şey yok. Zamanında bir tanıdığı onu siyah tenli, kısa ve tıknaz, olarak tanımlamış. Michell hiçbir şeyin, hatta ışığın kendisinin bile onun kütleçekimsel kuvvetinden kaçamayacağı muazzam büyüklükte bir yıldız hayal etti. Karanlık yıldızı görebiliyor musunuz?

Çıplak gözlerinizle onu doğrudan görebilmeniz mümkün değildir ancak kozmik kıyılarda bir tür izi bırakır. Michell bu karanlık yıldızlardan bazılarını, sıra dışı kütleçekimleri sayesinde belirleyebileceğimizi fark etti. Bu karanlık yıldızlardan birinin daha küçük, parlak bir yıldızın yanında

olması durumunda küçük yıldız hiçbir şeyin etrafındaki bir yörüngede dönüyor gibi görünürdü. Her ne kadar onu göremesek de orada kütlesi çok büyük bir şeyin olması gerektiğini biliriz. **Karanlık bir yıldız ya da bugün bildiğimiz adıyla, bir kara delik.** Bir kara delik neye benzer ve içerisi nasıldır?

O konuya geleceğiz ancak öncelikle doğduğum yerde, New York'ta bir mola verelim. Burada bana her zaman, her şey sürekli olarak hareket halindeymiş gibi gelir. Hayatımın çoğunda burada yaşadım. Her zaman görülecek yeni bir şeyler vardı. Ancak tek bir şey asla değişmedi; kütleçekim. Dünya'daki kütleçekim, geçtiğimiz dört buçuk milyon yıldır hiç değişmedi. Peki şimdi değiştirmeye kalkarsak?

Einstein'ın da gösterdiği üzere kütleçekim, uzay-zamanın biçimsel olarak bozulmasıdır. Uzay sınırsız ölçüde genişleyebilir, daralabilir ve bükülebilir. Eğer Dünya'nın boyutu veya yoğunluğu birazcık bile farklı olsaydı kütleçekimi de aynı şekilde farklı olacaktı. Burada sonsuz bir olasılıklar dizisi söz konusu. New Yorklular "1G" dediğimiz Dünya'nın kütleçekimi sayesinde kendilerini evlerinde hissederler. Diyelim ki, New York sokaklarından birinde kütleçekimini ortadan kaldırdık. Zaten hareket halinde olan insanlar ve nesneler bir anda havalanır. Peki ya kütleçekim kuvvetini artırırsam ve diyelim ki 8 veya 9G'ye çıkarsam?

Acımasız olmamak adına insanları alandan çıkaralım. Bu, bir savaş pilotunun yüksek hızlı bir dönüşte hissedeceği G kuvvetiyle aynı şeydir. Buna birkaç dakika maruz kalmak canınızı yakmayacaktır ancak rahat da hissetmezsiniz. 100 bin G'de, yangın söndürme vanaları dahi kendi muazzam ağırlıklarıyla ezilir. Ancak milyonlarca G'de ışık bile kütleçekimine boyun eğer. Işık hala kendi sabit hızında hareket etmeye devam edecek ancak kaçamayacaktır. Michell'in karanlık yıldızı bizim kara deliğimiz. En yakınımızdaki ise, aslında bize düşündüğünüzden bile yakın olabilir. Her yıldız bir kara deliğe dönüşmez. Yaklaşık olarak yalnızca binde bir tanesi yeterli büyüklüktedir. Bize en yakın olan, Dünya'dan 100 ışık yılı uzaklığında olabilir. Kara delikler bilim kurgunun anlattığı gibi efsanevi kozmik vakumlu süpürgeler değildir. Orada burada dolaşıp, masum gezegenleri yutmazlar. Sizin onlara gitmeniz gerekir. **Ancak bunu yaptığınızda, göreceğiniz son şey bir kara delik olabilir. Bu, birkaç milyon G'lik kütleçekime direnmemizin sesiydi. Unutmayın, o şey ışığı bile yutuyor.** Mesafemizi koruyacağız. Dev yıldızlar nükleer yakıtlarını bitirdiklerinde kendi kütleçekimlerinin içten uyguladığı çekime dayanacak sıcaklığı koruyamazlar. Bu devasa yıldızların çoğu arkalarında yalnızca kütleçekim kuvvetlerini bırakarak karanlığa doğru çökerler. Bu kara delik, devasa bir yıldızın çekmiş cesedini gizliyor. Yıldızın kendisi buruşarak kendi karanlığından bile küçük sadece 64 kilometre genişliğinde başka bir şeye dönüşmüş. **Bu ilk keşfedilen kara delik: Cygnus X-1** Biz Dünya'da, olduğumuz yerden bu kadar uzak, karanlık ve küçücük bir şeyi nasıl keşfettik?

Ona X ışını dediğimiz başka bir ışık altında bakarak. X ışını altında mavi yıldızı göremeyiz çünkü yüzeyi 30 bin derece sıcaklıktadır. Ancak kara deliğin etrafında disk şeklini almış gaz bulutu X ışını altında 100 milyon dereceyle harikulade bir şekilde parlar.

William Herschel'in keşfettiği gibi çoğu yıldız, ikili yıldız sistemi oluşturacak yakın komşulara sahiptir. Ancak böyle bir ikiliden birinin muazzam bir büyüklükte olup diğerinin daha küçük olması durumunda, küçük olan yıldız kendisinden büyük olan kardeşinin atmosferini çekip tüketebilir. Bu nevrotik ilişki milyonlarca yıl sürebilir. Daha büyük olan yıldızın atmosferi bir kara deliğin etrafında dönen ve onun içine çekilen parlak ve sıcak bir akresyon diskine doğru emiliyor. Ezici güçteki kütleçekimi mavi yıldızın gazını ivmelendirerek onu adeta bir ölüm sarmalına dönüştürüyor. Uzay-zaman sınırını aşarak görünmez olana dek. **Bir kara deliği Evren'in geri kalanından ayıran hayati sınıra "olay ufku" denir.** Bize göre, diskin içindeki madde olay ufkuna yaklaştıkça yavaşlar ama oraya asla ulaşamaz. Fakat o dönen gazın içinde seyahat ediyor olsaydınız -ki bunu kimseye tavsiye etmem- olay ufkunu saniyeler içinde geçer ve kendinizi hiçbir yolcunun geri dönmediği, keşfedilmemiş topraklarda bulurdunuz. Düzinelerce galaksinin merkezini taradık ve hepsinde de bir süper kütleli kara delik bulduk. Kendi galaksimiz de bir istisna değil. Galaksimizin merkezine en yakın olan yıldızlar saatte 40 milyon km'den fazla bir hızla dönüyor. Onları bu kadar hızlı hareket ettiren şey ne olabilir?

46 Yazılar

Tek mantıklı açıklama şu: Galaksinin merkezinde kütlesi 4 milyon Güneş'e eşdeğer bir cisim olmalı. Peki ama 4 milyon Güneş'ten yayılması gereken o kör edici ışık nerede?

Onu göremediğimize göre bir kara deliğin içinde hapsolmuş olmalı. Dünya, tamamen güvende olacak kadar uzakta. Fakat diğer gezegenler bizim kadar şanslı olmayabilir. Olay ufkunu aşarak geçireceğiniz o tehlikeli yolculuktan bir şekilde sağ çıkmayı başarsaydınız, geriye baktığınızda Evren'in gelecekteki tarihinin tamamı gözlerinizin önüne serilirdi. Nasıl mı?

Çünkü uzay-zaman, bir kara deliğin muazzam kütleçekimiyle büküldüğünde zaman, son haddine kadar esner. Karşınıza çıkacak ilk şey ne olurdu?

Ona geçmeden önce sizi uyarmalıyım: Şu anda bilimsel anlamda hiç keşfedilmemiş topraklara doğru ilerliyoruz. Burada, bir kara deliğin merkezinde gerçekleşen olayları düzenleyen henüz keşfedilmemiş fizik yasaları işliyor olabilir. Ama bir sonraki Einstein çıkıp gelene kadar bir düşünce deneyi yapalım. **John Michell 18. yüzyılda karanlık yıldızları ilk kez böyle hayal etmişti.** Einstein da İzafiyet Kuramı'nı kurgularken Baba hayaletlere inanır mısın?

Ah hayır, insansı hayaletlere inanmam. Hem de hiç. Ama yukarı bak yavrum onlarla dolu gökyüzüne bak. Bir kara deliğin içine seyahat edip hayatta kalabilseydiniz kendi evrenimizin başka bir yerinde ve zamanında belirebilirdiniz. Bu durumda izafiyetin ilk kuralı olan "Işıktan hızlı hareket edemezsin" kuralını ihlal etmiş olurdunuz. Uzaydaki hiçbir şey ışıktan hızlı hareket edemez. Ama uzay sadece boşluktan ibaret değildir. Özellikleri, esneyip büzülebilir ve deforme olabilir. Bu olduğunda, zaman da deforme olur. Einstein zaman ve uzayın aslında aynı şeyin iki farklı görünüşü olduğunu keşfetti: Uzay-zaman. Uzay-zaman bile sizi istediğiniz hızda istediğiniz yere taşıyacak kadar deforme olabilir. Kara delikler pekala Evren'deki tüneller olabilir. Bu galaksilerarası otoyol sisteminde uzay zamanının en uzak bölgelerine seyahat edebilir veya daha da hayret verici bir yere varabilirsiniz. Kendimizi tamamen farklı bir evrende bulabilirdik. Ama koca bir evren evrenimizin sadece ufak bir parçası olan bir kara deliğin içine nasıl sığabilir?

Uzay-zamanın bir başka sihirbazlık numarasıdır bu. Bir kara deliğin muazzam kütleçekimi içindeki evrenin bütün uzayını bükebilecek güçtedir. Yerel kütleçekimimiz bizi yere yapıştıracak güçte olabilir ama çöken bir yıldızın içindekiyle kıyaslandığında bir hiç sayılır. Bildiğimiz kadarıyla dev bir yıldız, bir kara deliğe dönüşmek üzere çöktüğünde merkezindeki aşırı yoğunluk ve basınç evrenimizi yaratan Büyük Patlama'ya çok benzer. Bir kara deliğin içindeki bir evren de kendi kara deliklerini yaratabilir. Bunlar da başka evrenlerin oluşmasına yol açabilir. Belki de kozmosumuz böyle oluşmuştur. Bildiğimiz kadarıyla bir kara deliğin içini merak ediyorsanız etrafınıza bakın.

William Herschel, Güneş'in ve gezegenlerin Samanyolu içinde hareket ettiğini keşfetti. Peki oğlu John'a ne oldu dersiniz?

Büyük bir bilim insanı oldu. Babasının çalışmalarına dayandırdığı derin uzay araştırmaları bizim bugün kullandığımız standart galaksi kataloğunun da temelini oluşturdu. William'ın sağlığı bozulduğunda, John, teleskop başında geçen uzun geceler boyunca onunla kalarak yıldızları taramasına yardım etti. John, babası öldüğünde mezar taşına şöyle yazdırdı: "Gökkubbenin duvarlarını aştı." John, babasıyla geçirdiği o yaz gecelerinden sık sık söz ederdi. Belki de bu yüzden geçmişi muhafaza etmenin yollarını arıyordu. John Herschel zaman yolculuğunun yepyeni bir türünü bulanlardan biriydi. Işığı ve anıları saklamanın bir yolu. Hatta ona bir de isim koydu: Fotoğrafçılık. Düşündüğünüzde fotoğrafçılık da bir nevi zaman yolculuğudur. Işıkla muhafaza edilmiş bir hayalet olan bu adam yüzyıllar öncesinden bize bakıyor. Yakın gelecekte, geçmişi üç boyutuyla birden saklayabileceğimizi düşünmek çok da zor değil. Bir anının içine girebileceğiz. **Zamanda geriye seyahat etmek mümkün olmayabilir ama belki bir gün, geçmişi buraya getirebiliriz.** İşte, benim geçmişimden bir an. John Herschel gibi ben de daha genç bir halimi hatırlıyorum. 20 Aralık 1975. New York, Ithaca'da karlı bir gün. Bir yol ayrımı beni sizinle olduğum şu ana getirdi. O gün Carl Sagan'la tanışmıştım. Bana gökyüzündeki o hayalet yıldızları hatırlatıyor. Hani şu, yok olduktan sonra bile ışıkları üzerimizde parlayan yıldızlar.

5. BÖLÜM: Işığın Gizemleri

Kozmosun yaşı ve boyutu ışığa yazılmıştır. Güzelliğin doğası ve yıldızların içeriği uzay-zamanın yasaları Hepsi oradaydılar, fakat hiçbirini göremedik Ta ki görmenin daha güçlü bir yolunu bulana dek. Bu uyanış hikâyesinin birçok başlangıcı var, ancak bir sonu yok. Kahramanları ise çeşitli zaman ve mekanlardan geliyor:

Bir Antik Çin filozofu 11. yy Irak halifelerini şaşkına çeviren bir büyücü acımasız bir efendiye esir düşmüş bir Alman yetimi. Her biri bizi ışığa gizlenmiş sırları açığa çıkarmaya biraz daha yaklaştırdı. Çoğunun isimlerini hiç öğrenemeyeceğiz fakat bir zamanlar, bir yerlerde biri kafasını kaldırdı ve ışığın sihir numaralarından birini gördü. Kim bilir?

Belki şu ışık oyunu, ilk sanatçıya ilham vermiştir. Tüm bunlar nereden geldi?

Avcı toplayıcı ufak gruplardan, küresel medeniyetin kurucularına nasıl evrildik?

Oradan buraya nasıl geldik?

Bunun tek cevabı yok. İklim değişikliği, ateşin bulunması alet icatları, dil, tarım Bunların hepsi bir rol oynadı. Belki başka bir şey daha vardı.

Bundan 2 bin yıl önce Çin'de, Mo Tze adında bir filozofun ışığın, kilitli bir hazine odasında bir resim çizebileceğini anlattığı söylenir. Bu, ilk kameranın tasviriydi. Karanlık oda kamerası tüm görüntü oluşturabilen kameraların atasıdır bu görüntüyü size ulaştıranınki de dahil. Işığın yaptığı bu ilginç şeyden faydalanmak ilk film denebilecek şey ile sonuçlandı. **Işığın ustası Mo Tze,** her türlü karanlıkla savaştı. Yeteneklerini yalnızca şiddeti önlemek için kullanan bir askeri deha savaş halindeki krallıklar arasında seyahat eden efsanevi bir gezgin ve ustaca stratejilerle kralları savaştan vazgeçirmeye çalışan biriydi. Evrensel sevgiyi düşleyen fakirliği ve diğer her türlü eşitsizliği bitirmeyi isteyen hükümetlerin halk için varolduğunu düşünen ilk kişiydi. Ritüellere ve otoriteye olan körlemesine itaate karşıydı. Yazılarında bilimsel yaklaşımın ilk kıpırtılarını bulabilirsiniz. Mo Tze'nin zamanında Çinliler halihazırda en azından bin yıldır düşünceleri kitaplara kaydediyorlardı. Fakat yine de ona dair bilgimiz bölük pörçük. Ona ve müritlerine atfedilen bir takım makaleden ibaret. İçlerinden **"Kadere Karşı"** isimli bir tanesinde her doktrine yöneltilmiş üç başlı bir sınama öneriliyor.

Temelini sorgula: Halkın gözlem ve algılarıyla onaylanabiliyor mu diye sor. Nasıl uygulanacağını ve birçok kişiye fayda sağlayıp sağlamayacağını sor. Mo Tze son derece popülerdi fakat ölümünden birkaç yüz yıl sonra Çin'i birleştiren ilk imparator **Çin Şi Huang** başa geçti. **Bir kıtayı aldı ve onu bir ülkeye çevirdi. O ülke şimdi onun adını taşıyor: Çin.**

Birçoğumuz İmparator Çin'i, mezarını koruyan 7 bin toprak asker ile biliyoruz. İmparator Çin, hükümdarlığında uzaklara yayılmış imparatorluğunu pekiştirmek için her şeyi tektipleştirmek adına sert tedbirler aldı. Bu tektipleştirme, tek para birimini tek tür ağırlık ve ölçüleri at arabaları ve yolların enlerini Çincenin doğru yazılış biçimini ve neyin yazılabileceği ile neyin düşünülebileceğini içeriyordu. İmparator Çin'in felsefesi -izin verilen tek felsefe- "kanunculuk" olarak adlandırılıyordu ve bunun da anlamı açıktı: "Kanun ne derse onu yap, yoksa fena olur." Bu, otoriteyi sorgulamaya pek de müsamaha gösteren bir felsefe değildi. Yüz Düşünce Okulu'nun tüm kitapları yakılacak bugünü eleştirmek için tarihi kullanan herkesin ailesi idam edilecek. **Mo Tze, Konfiçyüs ve diğer filozofların çalışmaları Dünya'nın ilk kitap yakma eyleminde yok edildi. Yüzlerce alim yasaklı kitapları korumaya çalışarak cesurca direndi. Onları başkentte diri diri gömdüler.** Bilim yeşerebilmek için özgür ifadenin ışığına ihtiyaç duyar. Otoritenin korkusuzca sorgulanmasına ve fikirlerin serbestçe değiş tokuş edilebilmesine dayanır. Mo Tze ve müritlerinin yazılarındaki merak kıvılcımları etkili bir biçimde saf dışı edilmişti. Bir sonraki film için bin yıl daha geçmesi gerekiyordu. Şanslıyız ki, hayal gücü gemimiz bizi uzay ve zamanda her yere götürebilir. Antik Çinliler ve Yunanlar ışığın harika şeyler yapabildiğini gözlemlediler. Fakat küçük çocuklar ve dahilerin sevdiği soruyu kimse sormadı:

Neden?

Ta ki bundan bin yıl öncesine dek.

Irak'ın Basra şehrinde başka bir ışık ustası yaşadı. **İbn-i Heysem**'in doğayı anlamak için güçlü bir arzusu vardı. Her şeyi sorguladı özellikle de herkesin kanıksadığı şeyleri. "Nasıl görüyoruz?" diye sordu. Ondan önce gelen bazı büyük alimler görmek için gözlerimizden çıkan ışınların yansıyarak geri döndüğünü düşünüyorlardı. Fakat İbn-i Heysem göz açıp kapayıncaya kadar bir şeyin o kadar yolu gidip dönmesi için yıldızların çok uzak olduğunu çıkarsadı. Müthiş çıkarsama, fakat İbn-i Heysem bununla kalmadı. Doğanın sırlarını ortaya çıkarmak için başka yollar aradı. Kültürü yeni fikirlere ve sorgulamaya açıktı. İslam dünyasında bilimin altın çağı yaşanıyordu. Bu dünya İspanya Cordoba'dan Orta Asya'daki Semerkand'a kadar uzanıyordu. Hıristiyan ve Musevi alimler Bağdat, Kahire ve diğer İslam başkentlerindeki araştırma merkezlerinin onur konuklarıydılar. Halifeler, kitapları yakmak yerine dünyanın dört bir yanına kitap aramaları için temsilciler gönderdi. Halifeler, kitapların tercüme edilmesi, çalışılması ve gelecek nesillere saklanması için projeleri cömertçe desteklediler. Onların bu çabaları olmasaydı, antik Yunan biliminin verdiği ışığın büyük kısmı kalıcı olarak yok olurdu. Yüzlerce yıl sonra Avrupa'da gerçekleşen bilimsel uyanışı Müslüman alimler ve bilim insanları tarafından uzun süredir canlı tutulan bir alev tutuşturmuştu. Araplar aynı zamanda Hindistan'dan Batı'ya fikir ihraç ediyordu.

Bunlara, bugün hepimizin kullandığı Arap rakamları denen sayılar ve **"sıfır"** kavramı da dahildi. Hani şu, "milyarlarca ve milyarlarca" yazarken bize kolaylık sağlayan kavram. Araplar'daki astronominin etkisi öyle büyüktü ki bugün parlak yıldızların çoğunu hala Arapçadaki isimleriyle anıyoruz. Ayrıca el-cebir, al-goritma, el-kimya ve al-kol sözcüklerindeki "el" ve "al"lar da yine Arapçanın bilim dili olduğu zamanlardan kalan birer iz.

11. yüzyılda, İbn-i Heysem, ışık ve bizim nasıl gördüğümüz üzerine fikirlerini sınamak için işe koyuldu. Biz de ışığın nasıl hareket ettiğini belirlemek için bir deney hazırladık. Tam gün ışığında bir çadır kurduk ve çadırı içerideki karanlığa yalnızca tek bir ışık ışınının girebileceği şekilde kapattık. Heysem, biraz beynini kullanarak biraz da düz bir tahta parçasıyla, bir cetvelle bilim tarihinde ileri doğru büyük bir sıçrama gerçekleştirmişti. Heysem, ışığın düz çizgiler halinde hareket ettiğini keşfetti. Ama daha yeni başlıyordu. Heysem, herhangi bir görüntüyü oluşturmanın anahtarının -ister gözden bahsediyor olun, ister karanlık oda kamerasından- aksi halde karanlık bir oda olacak yere girebilen ışığı kısıtlayan küçük bir delik açmak olduğunu buldu. Bu delik, bizi çevreleyen yabancı ışığın yarattığı kaosu dışarıda tutuyor. Delik ne kadar küçük olursa ışığın gelebileceği yön sayısı da o kadar az olur. Bu da görüntüyü daha da keskinleştirir. Yani ışık yüzünden kör olmak yerine onun bize gösterebileceği her şeyi görebiliriz. Heysem, kendi karanlık oda kamerasını yarattı ve halifelerin gözlerini kamaştırdı. Bir karanlık oda kamerası, en iyi parlak ışıkta çalışır. Gece gökyüzündeki yıldızlar bunun için fazla soluktur. Işığı toplamak için biraz daha büyük bir deliğe gerek duyuyoruz ama aynı zamanda odağı sürdürmemiz de gerekiyor. Bir teleskop, görüş alanındaki herhangi bir noktadan gelen görüntüleri bütün bir lens veya ayna boyunca yani karanlık oda kamerası deliğinden çok daha büyük bir delik ile toplar.

Bu, ilk teleskoplardan biri. Galileo'nun 1609'da kullandığı teleskop. Galileo bununla, karanlığın o ağır perdesini açtı ve kozmosu keşfetmeye başladı. Lens, teleskobun gözlerimizden çok daha geniş bir ışık toplama alanına sahip olmasını sağlayan şeydi. Ne de olsa büyük kovalar küçük olanlardan daha çok yağmur toplar. Modern teleskoplarda daha geniş toplama alanları yüksek hassaslıkta dedektörler vardır ve bunlar aynı nesneyi tek seferde saatlerce takip ederek ondan gelecek mümkün olan en fazla ışığı biriktirirler. Hubble gibi uzaya yerleştirilen teleskoplar en uzak ve en eski galaksilerden gelen ışığı yakalamakta ve bize kozmosun çok daha net görüntülerini ulaştırmaktadır. Heysem, görüntülerin ışık tarafından nasıl oluştuğunu keşfetti ama bu, onun en büyük başarısının yanından bile geçmiyordu. İbn-i Heysem, tarihte bilimin kurallarını oluşturan ilk kişiydi.

Bir hata düzeltme mekanizması düşünüşümüzdeki yanlış fikirleri ayıklamak için sistematik ve amansız bir yol yarattı. Hakikati bulmak zordur ve ona giden yol çetindir. Hakikati arayanlar olarak sizler, hemen hüküm vermeyecek ve eskilerin yazılarına öylece güvenmeyecek kadar bilge olmalısınız. Sorgulamalı ve o yazıları her açıdan eleştirel biçimde incelemelisiniz. Yalnızca delil ve deneyi dikkate

almalısınız herhangi bir kişinin söylediklerini değil. Çünkü her insan, kusurun her türlüsüne karşı savunmasızdır. Hakikati arayanlar olarak bizler, önyargı veya dikkatsiz düşünüşten kaçınmak için çalışmalarımızda kendi fikirlerimize de kuşku ve sorguyla yaklaşmalıyız. Bu dersi çıkarın ve hakikat gözlerinizin önüne serilsin. Bu, bilimin yöntemidir. Öylesine güçlüdür ki robotik temsilcilerimizi, Güneş Sistemi'nin sınırlarına ve ötesine taşımıştır. Hayat süremizi ikiye katlamış geçmişin kayıp dünyalarına can vermiştir. Bilim, uzak gelecekteki olayları öngörmemizi ve birbirimizle ışık hızında iletişim kurmamızı sağladı tam da benim şu anda sizinle yaptığım gibi. Bu düşünce biçimi bize, Heysem'in kendisinin bile büyücülük olarak göreceği güçler verdi. Ama bizi bu çetin, sonsuz yola sürükleyen de kendisiydi. Bu yol şu anda bizi, ışığın bile karanlıkla sarmalandığı bir yere getirdi. Işık, insan deneyiminin sınırları içerisinde hiçbir şeye benzemeyen özelliklere sahiptir. Işık hızını ele alalım. Işığın temel parçacığı olan foton bir atom veya molekülden ortaya çıktığı sırada, ışık hızında doğar. Bir foton, bundan başka bir hız bilmez ve biz de sıfırdan azami hıza anında ulaşan bir başka fenomenle karşılaşmış değiliz. Başka hiçbir şey bu kadar hızlı hareket edemez. Başka parçacıkları ışık hızına yakın bir hıza çıkardığımızda onlar da sanki gittikçe ağırlaşıyorlarmış gibi daha da fazla direnmeye başlarlar. Bugüne kadar hiçbir deney bir parçacığı ışık kadar hızlı hareket ettirmeyi başaramadı. O neydi?

Siz de duydunuz mu?

Nerede kalmıştık?

Ah, evet. Işık gibi davranan başka hiçbir şey bilmiyorum. Onun tuhaf özelliklerini duyularımın bana söylediği hiçbir şeyle bağdaştıramıyorum. Duyularımıza güvenme dürtümüz ölçme aletlerimizin gerçekliğin asıl doğasıyla ilgili söylediklerine üstün geliyor. Duyularımız, memelilerin hızında hareket eden gerçek boyutlu nesnelere aşinadır ama ışık hızının inanılmaz yasalarına pek uyumlu değildir. Kozmik bir hız sınırının neden var olduğunu bile bilmiyoruz. Işık hızında seyahat ettiğinizde zaman olduğu gibi durur.

Ayrıca ışık nedir ki yahu?

Isaac Newton'ın ışığa duyduğu kalıcı hayranlık çocukluğunda başladı. Tam olarak bu evde. Yirmili yaşlara geldiğinde Newton gökkuşağının gizemini çözen ilk kişi oldu.

Newton Güneş ışığının -veya beyaz ışığın- gökkuşağındaki tüm renklerin karışımından meydana geldiğini keşfetti. Büyük bir keşif. Renklerin görüntülerine Latince'de "fantom" veya "hayalet" anlamına gelen "tayf" ismini verdi.

Afedersiniz Efendi Newton aşçı yemeğinizin soğuyacağından endişe ediyor efendim. Hayır Isaac, büyüteci elinden bırakma sakın!

Işığın içinde daha da şaşırtıcı bir şey gizli. Bir şifre, kozmosun anahtarı. Isaac Newton bir şeyleri pek gözden kaçırmazdı, ama bu seferki nadideydi. Gizli bir evrene açılan bir kapının hemen yanından geçip gidivermişti. Üstelik bu kapı, bir 150 yıl daha hiç açılmayacaktı. Bu iş 1800 yılında yaşamış olan bir başka bilim adamına düşecek ve bu kişi, bizi çevreleyen görülmemiş dünyaların kanıtını şans eseri bulacaktı.

Geceleri William Herschel gökyüzünü zamanının en büyük teleskobuyla tarıyordu. Gündüz ise deneyler yapıyordu. Newton'un eski çalışmalarından, güneş ışığının farklı renklerin karışımı olduğu biliniyordu. Güneş ışığının ısı taşıdığını da dışarıda bulunmuş olan herkes biliyordu. William Herschel ışığın bazı renklerinin diğerlerine göre daha fazla ısı taşıyıp taşımadığını sordu. Bilimsel dehayı belirleyen şey geri kalanımızın görmezden geldiği bir konuyu sorgulamak ve sonra da ona yönelik deneyi yapmaktır. Herschel'in tayfın dışına yerleştirdiği termometre onun kontrolüydü. Her deneyin kontrolü test edilen etkenden daima yoksundur. Böylece, gözleminizin, gerçekten de test ettiğiniz şeyin bir sonucu olup olmadığını anlayabilirsiniz. Herschel'in deneyinde renk ve ısı arasındaki ilişki test ediliyordu. Dolayısıyla kontrolü de beyaz yüzeyin güneş ışığıyla hiç aydınlanmayan kısmında duran termometreydi. İşte yine o ses.

Nedir bu?

50 Yazılar

Peki tamam. Kırmızı ışık, mavi ışıktan daha sıcaktır. İlginç bir keşif olsa da pek de devrimsel değil. Hayır, termometrende herhangi bir sorun yok. Sadece yepyeni bir ışık türü keşfetmiş bulunuyorsun. **Herschel, tayfın kırmızı ucunun hemen altında gizlenen bu görünmez oluşumu fark eden ilk kişiydi. Bu yüzden de ona "kızılötesi" ismi verildi. "Infra" Latince'de "alt" demektir. Görünmezdir.** Bizim gözlerimiz bu tür ışığa duyarlı değildir ..fakat cildimizde onu ısı olarak hissederiz. İşte bu, gerçekten de büyük bir keşifti. Ancak ışığın içinde daha da büyük sırlar gizliydi. William Herschel İngiltere'deki evinin salonunda kızılötesi ışığı keşfetmek üzereyken Joseph Fraunhofer adlı bir genç umutsuz bir angaryayla boğuşmaktaydı. Zehirli kimyasallar içeren bir kazanı durmadan karıştırıyordu.

Joseph 11 yaşında öksüz kalmış ve kraliyetin ayna ustası olan Weichselberger adında acımasız birinin yanına verilmişti. Weichselberger Joseph'i okula gitmekten men etti. Joseph, okula gitmek yerine gündüzleri atölyede cam yapımında çalışır ve geceleri ustasının ev işleriyle meşgul olurdu. Acele et, ahmak! Unutma, okumak yok! Weichselberger'ın evinin çökmesiyle Joseph'in talihi dönecekti. Bavyera'nın müstakbel kralı Maximilian yardım edebileceği bir şeyler olup olmadığını görmek için felaket mahalline aceleyle gider. Maximilian, vatandaşlarına o döneme göre epeyce alışılmadık bir ilgi gösterdiği biliniyordu. Bavyera'nın müstakbel kralının ilgisini çeken **genç Joseph Fraunhofer** farklı bir evrene kapı aralamış oldu. Sadece kendisi için de değil. Prens Maximilian Joseph'e para verip özel danışmanından ihtiyaç halinde çocuğa ileride de yardım etmesini ister. Weichselberger Joseph'i kendi çıkarı için kullanmaya ve okulda gitmekten men etmeye devam eder. Fakat prensin danışmanı Joseph'e Optik Enstitüsü'nde okuma teklifinde bulunarak bu gidişatı değiştirir. Bu küçük iyilik sahiden de karşılığını bulacaktır. Joseph Fraunhofer daha yirmi yedisine gelmeden dünyadaki yüksek kaliteli merceklerin, teleskopların ve diğer optik aletlerin önde gelen tasarımcısı olmuştu. Ticarethanesi burada Benediktbeuren Manastırı'ndaydı. 19. yüzyılın başları için çok gizli ve çok ileri bir teknolojiydi. Önceki dönemlerin Benedikt keşişleri gizlilik yemini etmişlerdi. Bu yerel gelenek ve Fraunhofer'in laboratuvarına erişim yasağı meslek ve devlet sırlarını kontrolü altında tutmasını sağlamıştı. Fraunhofer, hassas mercekler için gereken en iyi cam çeşidini bulmak için prizmalarla deneyler yapıyordu. Prizmadan çıkan tayfı daha iyi nasıl görebileceğini merak ediyordu.

Friedrich, teodoliti getir lütfen.

Fraunhofer bir tür teleskop olan teodoliti ayarlarken manastırın başka bir kısmını göstermek istiyorum size. Ses dalgalarını işitmek çok güzeldir. Bir de onları görebildiğinizi düşünsenize. Org borularının neden farklı uzunluklarda olduklarını hiç merak ettiniz mi?

Bir tuşa basınca ses dalgaları üreterek belirli bir boruya sıkıştırılmış hava gönderiyor. Ses dalgalarını yüz kat daha yavaşlatabilseydik şunun gibi görünürlerdi. Borunun uzunluğu, borunun içine sığabilen ses dalgasının boyunu belirler. Kısa borudan kısa bir ses dalgası çıkar. Kısa ses dalgaları yüksek perdeye veya frekansa sahiptir. Daha iyi görebilmek için ses dalgalarını durduralım. Birbirine yakın dalgalar arasındaki uzaklığa dalga boyu denir. Uzun bir boru, düşük perdeli veya düşük frekanslı uzun bir ses dalgası verecektir. **# Carmina Burana # # O Fortuna # "Carmina Burana"** isimli bu müziğin Orta Çağ'a özgü taslağı tam da bu manastırda yazıldı. Ses dalgaları, vakumun içinden geçemezler. Hava, su veya taş molekülleri gibi üzerine binecekleri maddelere gereksinim duyarlar. Fakat ışık dalgaları, yalnız gezer. Boşlukta hareket edebilirler. Üstelik hızlıdırlar! Havadaki ses dalgalarından bir milyon kat daha fazla. **Gördüğümüz ışığın dalga boyu ses dalgalarına kıyasla o kadar kısadır ki bu kadarcık alana yaklaşık 50,000 ışık dalgası sığabilir.** Ah, evet. Fraunhofer. Tam zamanında. Kaçırmadık. Nasıl sesin dalga boyu duyacağımız perdeyi belirliyorsa ışığın dalga boyu da hangi rengi göreceğimizi belirler. Peki ama, bir prizma bir demet güneş ışığında saklanan renkleri nasıl ortaya çıkarıyor olabilir?

Işık, hava veya boşlukta yol alırken içindeki tüm renkler aynı hızla hareket eder. Ancak belli bir açıyla cama çarptığında ışık yavaşlar ve yön değiştirir. Prizmanın içindeyken her renk farklı hızda hareket eder. Camın içindeyken, gördüğümüz en kısa dalga ile taşınan mor ışık en uzun dalgaya sahip olan kırmızı ışıktan daha fazla yavaşlar. Buz hız değişimleri dalgalarını biraz farklı yönlere göndererek

renkleri birbirinden ayırır. Prizmaların çalışma mantığı budur. Eğer bu konuda aşırı duygusal görünüyorsam, bunun sebebi Isaac Newton'un yapabilecekken yapmadığı şeyi Joseph Fraunhofer'ın başarmak üzere oluşudur. Bunun benim hayatımın gidişatında da oldukça güçlü bir etkisi olacak. Fizik ve astronomoninin evliliğine, yani benim alanımın doğumuna tanık oluyorsunuz: Astrofizik. Işığın içine yazılmış şu dikey siyah çizgiler yoluyla gördüğünüz şey gizli koddur.

Fraunhofer onlara baktı ve sordu: Neden?

Yabancı bir evrenden bize gelen bir kod.

Bu dikey siyah çizgilerde yazılı olan mesaj neydi?

Bu kodu çözmek için 100 yıllık bir düşünme, sorgulama ve araştırma süreci geçecekti. Çok hoş değil mi?

Neden?

Güzelliğin bu hoş yapısının birçok katmanı vardır. Dünya'nın kimyası ve atmosferi Hayatın evrimi Birbirinden farklı birçok zincir vardır. En sık karşılaştıklarımızdan bir tanesini inceleyelim: Bizi kendisine hayran bırakan doğanın renklerini. Aslında neler oluyor?

Nasıl oluyor da kırmızı, mavi doğanın hayrete düşüren renk paleti ortaya çıkıyor?

Nasıl oluşuyorlar?

Güneş'ten gelen farklı uzunluklardaki ışık dalgaları Dünya'ya çarpıyor. Bu çiçeklerin taç yaprakları ışığın düşük enerjili, uzun kırmızı dalgalarını soğuruyor. Ancak yapraklar, daha kısa olan yüksek enerjili mavi dalga boylu ışığı yansıtıyor. Yıldız ışığı ile yaprak, su veya Van Gogh arasındaki bu etkileşim mavi olarak bildiğimiz rengi doğuruyor. En uzun dalgalar, yani kırmızı olarak gördüklerimiz en düşük enerjiye sahip olanlardır. Renkler, gözlerimizin ışık dalgalarının ne kadar enerjik olduğunu algılama şeklidir. Bir günbatımı bir bayrak sevdiklerinizin gözleri şuradaki parlak yeni araba. İlham verdikleri duygular ışık dalgalarının frekans ve enerjisindeki belli bir değişimin içinizdeki bir şeyi tetiklemesiyle oluşur. Peki ya gizli mesaj?

Fraunhofer'in tayfındaki o dikey siyah çizgiler?

Onları ortaya çıkaran nedir?

Bu çizgiler, o belirli renklere ait ışık dalgalarının soğurulmasıyla ortaya çıkar. Bu durum, gerçekliğin başka bir düzeyinde yaşamaya alışkın olduğumuz dünyadan çok daha küçük bir dünyada gerçekleşir. O dünyaya gidebilmek için mevcut halimizden on milyar kat daha küçük olmamız gerekiyor. Bu atomlardan herhangi birini seçebiliriz. Ama hidrojen atomuyla başlayalım. Hidrojen atomu, kozmosta en çok bulunan ve aynı zamanda da en basit atomdur. Sadece bir elektronu ve sadece bir protonu vardır. Şu anda kuantum diyarına girmiş bulunuyoruz. Buradaki olaylar, sıradan insan deneyimlerine benzemez. Sağduyu burada hiçbir işe yaramaz. Örneğin, hidrojen atomunun elektronunu ele alalım. Atomun içindeki bir elektron yörüngeler arasında var olamaz. Bir orbitalde yok olurken diğerinde tekrar ortaya çıkar. Sanki 2. kattan 4. kata gitmek için asansöre binmiş ama ikisi arasındaki katlarda yok olmuşsunuzdur. Bir şey daha var: Kuantum asansörleri sadece belli katlarda durur. Elektron yörüngelerinin boyutları kati biçimde sınırlı ve atomun her bir elementi için farklıdır. İşte elementler bu yüzden farklıdır. Herhangi bir şeyin kimyası, onun elektron yörüngelerine göre belirlenir. Bir elektronu yörüngede tutan gücün, kütleçekimiyle hiçbir ilgisi yoktur. Bu, elektriksel çekimin gücüdür. Elektron, hidrojen atomunun merkezi çekirdeğinin etrafında dalgalı bir şekilde dans eder ve bir yörüngeden diğerine kuantum sıçramaları yapar. Yukarı veya aşağı. Yörünge ne kadar büyükse elektronun enerjisi de o kadar büyüktür. Elektron, daha büyük bir yörüngeye sıçramak için enerji kazanmalıdır. Tekrar aşağıya sıçraması için de enerji kaybetmesi gerekir. Yukarı doğru olan her sıçrama atomun bir ışık dalgasını soğurmasıyla olur. Ancak, aşağı doğru olan sıçramalara neyin sebep olduğu hakkında hiçbir fikrimiz yok. Fakat böylesi sıçramaların daima bir ışık dalgası ürettiğini ve bu dalganın renginin de yörüngeler arasındaki enerji farkıyla eşleştiğini biliyoruz. Güneş'in yüzeyi her

renkte ışık dalgası yayar. Güneş ışığına bir prizmadan baktığınızda onun tayfını görürsünüz. Joseph Fraunhofer'in yaptığı gibi tayfı bir teleskop ile büyüttüğünüzde atomun içerisindeki elektron dansının perdesini aralamış olursunuz. Bir elektron, enerjisi azalıp da daha düşük bir yörüngeye düştüğünde bu elektronun soğurduğu ışık dalgası etrafa saçılır. Büyük bir kısmı bize hiç ulaşmaz. Bu da tayfta koyu bir boşluk veya siyah, yatay bir çizgi oluşturur. Bu koyu çizgiler Güneş'in atmosferindeki hidrojen atomlarının gölgeleridir. Sodyum atomları daha farklı gölgeler oluşturur. Onların elektronları başka bir ezgiye göre dans eder. Bir zerre sofra tuzu sodyum ve klor atomlarından meydana gelmiştir. Bunlardan 10 milyon milyar tanesi tek bir tuz zerresindeki çılgın danslarına devam etmektedir. 26 elektrona sahip olan tek bir demir atomu da bir Broadway müzikalindeki dev bir sahne gösterisi gibidir. Bir yıldıza spektroskop ile baktığınızda atmosferindeki bütün elementlere ait koyu çizgileri görebilirsiniz. İster bizim gezegenimizde, ister uzak bir yıldızda bulunan herhangi bir şeyin tayfını bana gösterin size onun nelerden oluştuğunu söyleyeyim. Fraunhofer çizgileri, kozmostaki yaygın ve belirgin elementlerin atomsal imzalarıdır. Bilim tarihindeki her büyük keşif gibi bu keşif de yepyeni ve daha derin soruların önünü açtı. Ayrıca ışıkta gizli daha niceleri olduğunu gösterdi.

Joseph Fraunhofer, bir prizma ile bir teleskobu birleştirip onu gökyüzüne doğrultarak yıldızları daha da yakınımıza getirmiş oldu. Henüz 39 yaşındayken ölümcül bir hastalığa yakalandı. Bunun nedeni de büyük olasılıkla genç yaşta cam yapımında açığa çıkan zehirli kimyasallara uzun süre maruz kalmasıydı. Bir sonraki dehanın nerede ortaya çıkacağını hiç bilemezsiniz. Acaba kaç tanesini enkazın altında kaybettik?

Prens ve onun krallığı, zavallı bir yetime gösterdiği iyi niyet sayesinde tarifsiz bir biçimde zenginleşmişti. Fraunhofer'in keşifleri, Bavyera'yı durağan bir taşra beyliğinden bir teknoloji merkezine çevirdi. Fraunhofer ölüm döşeğindeyken hükümet, onun optik camların yüksek teknolojisine ilişkin değerli bilgilerini en ufak ayrıntısına kadar muhafaza etmek istiyordu. Ama bu bilgiler ancak yüksek güvenlik yetkisine sahip kişilere açıklanabilirdi**. Darphane müdürüne. Hükümet, Fraunhofer'in mükemmel optik cam yapımına ilişkin teknolojisini yaklaşık 100 yıl daha devlet sırrı olarak sakladı.**

Bu durum, yolculuğumuzun ilerleyen bölümlerinde tanışacağımız birisi için büyük bir engel teşkil edecekti. Ama Fraunhofer, konu saf bilimsel araştırmalar olduğunda böyle bir gizliliğe tamamen karşıydı. Bilimin gelişebilmek için açıklığa ihtiyaç duyduğunu ve doğaya ilişkin bilgilerimizin dünyadaki herkese ait olduğunu biliyordu. Fraunhofer spektral çizgileri keşfeder etmez onlar hakkında bildiği her şeyi yayımladı. Yaptığı büyük keşfin yankıları bugün bile hala sürmektedir. Fraunhofer'in spektral çizgileri görünen kozmosun tamamının aynı elementlerden oluştuğunu gösterdi. Gezegenler Yıldızlar Galaksiler Biz, hepimiz ve tüm yaşam aynı yıldız tozuyuz. Başka gezegenlerin atmosferlerinin içeriklerini öğrenmemizi mümkün kıldı. Milyonlarca ışık yılı uzaklıktaki galaksilerin içeriklerini de. Spektral çizgiler uzaktaki nesnelerin yalnızca içeriklerini değil bu nesnelerin bize uzaklaşıp yakınlaşma hareketlerini de gösterir.

Onları kullanarak Evren'imizin genişlediğini keşfettik. Ama spektroskopinin belki de en önemli bulgusu kendi göremediği şeyi keşfetmiş olmasıdır. Bilinen kozmostan 6 kat büyük olan, karanlık maddeden oluşan gizli bir evren. Bu evren hiçbir ışık türünü yaymayan yansıtmayan veya soğurmayan gizemli bir maddeden yapılmıştır. Orada olduğunu, yalnızca sahip olduğu kütleçekimi sayesinde biliyoruz. Bu kütleçekimi bütün gezegenleri çeker ve aralarında yer alan bütün görünür yıldızları hızlandırır.

Bizim gözlerimizin görebileceğinden çok daha fazla ışık türü vardır. Doğaya dair algımızı görünür ışıkla sınırlandırmak müziği tek bir oktavda dinlemeye benzer. Daha başka birçok ışık türü vardır. Tek farkları dalga boylarıdır ama büyük bir aralıkta değişkenlik gösterirler. Örneğin, kızılötesi ışık yani William Herschel'ın keşfettiği tür. Veya X ışını ışığı ya da radyo ışığı veya gama ışını ışığı. Bunlar, aynı şeyin farklı görüntüleri değildir. Bu diğer ışık türleri kozmostaki farklı nesneleri ve olayları gösterir. Örneğin gamma ışını ışığı, bize uzak galaksilerde meydana gelen ve başka türlü

göremeyeceğimiz gizemli patlamaları gösterir. Mikrodalga ışığıyla da Evren'in doğumu kadar uzak bir geçmişi görebiliriz. Gözlerimizi daha yeni açtık. # George Gershwin # # Rhapsody in Blue #

6.BÖLÜM: Derine, Daha Derine

Bizler varoluşun bir seviyesinde yaşıyoruz, fakat başkaları da var. Gerçekliğin bu saklı boyutları her yerdeler. Çok uzaklarda, birçok ışık yılı ötedeler. Ayaklarımızın altındalar. Hatta sizin ve benim içimdeler. Atomlardan yapılmayız. Gözünüzdeki atomların sayısı bilinen evrendeki tüm yıldız ve galaksilerin toplam sayısından fazladır. Bu serçe parmağınızın ucundan büyük her türlü katı nesne için geçerlidir.

Ben adına Neil DeGrasse Tyson denen milyar, milyar, milyarlarca atomun karmaşıkça bir araya geldiği bir koleksiyonum. Sizler de başka isimlere sahip benzer koleksiyonlarsınız. Kendimizi genellikle böyle düşünmeyiz çünkü gerçekliğin o seviyesi bizlerin algısının ötesinde uzanır. Fakat bunun bizi durdurmasına izin vermeyeceğiz. Mucizenin derinliklerine inebiliriz.

Atom maddenin garip şeyler yapmasına yol açar. Suyu anlayabilmek için, atomlarının neler yaptığını bilmeniz gerekir. Her su molekülü iki minik hidrojen atomunun büyükçe bir oksijen atomuna bağlanmasıyla oluşur. **Ona bu yüzde H2O diyoruz.** Eğer çok sıcak veya çok soğuk değilse moleküller birbirinin etrafından kayarak ve yuvarlanarak geçebilir. Moleküller arasında halen belli bir yapışkanlık vardır fakat bu onları sert ve katı şekilde kilitlemeye yetmez. Bir şeyi sıvı yapan budur. Güneş suyu ısıtır. Daha çok enerjiyle moleküller daha hızlı hareket eder. Sıcaklık da tam olarak budur. Bu moleküller komşularının arasındaki zayıf bağları koparabilecek kadar hızlı hareket ederler. Bu da buharlaşmadır. Soluduğumuz hava azot ve oksijen moleküllerinin arasına su buharı ve karbon dioksit serpiştirilmesinden ibarettir.

Bu da yoğunlaşma. Çiy, yoğunlaşmanın buharlaşma üzerinde anlık bir zaferidir. Bu, kendi dünyalarıyla devam eden küçük bir kozmostur. Tüm yaratıkları ve sahneledikleri oyunlarla. Bu çiy damlasının uzaklara yayılmış alemini keşfetmek için bize bir gemi lazım. Bilim ve hayal gücünden oluşan çift motorlu olanından. Bu bir tek hücreli terliksi hayvandır çiy damlasında dolanan yetenekli avcılardan yalnızca bir tanesi. Fakat onlar da av olurlar. Bu dileptus. terliksi hayvanın baş düşmanı. Terliksi hayvan şansı yaver gidip isabetli bir atış yapabilir. Yapamasa bile. açtığı yaylım ateşinin geri tepmesiyle terliksi hayvan ve saldırganı arasında mesafe açılır. Ne diyebilirim ki?

Çiy damlasında hayat var. Bu küçük arkadaş bir tardigrad. Bir toplu iğne başından bile küçük bir hayvan. Fakat onları küçümsemeyin. **Tardigradlar** bizden çok daha uzun zamandır bu gezegende yaşıyorlar. Yaklaşık 500 milyon yıldır. Her birimiz için onlardan en azından bir milyar tane var. Dünya'nın herhangi bir köşesinde yaşamlarını sürdürebilirler. Yüksek dağların donuk tepelerinde püsküren volkanların kazanlarında ve okyanus tabanlarındaki derin deliklerde. Tardigradlar o kadar çetin cevizdirler ki çıplak halde havasız uzayda bile hayatta kalabilirler. Gezegenin gördüğü son beş büyük yok oluştan bile sağ çıkabildiler. Başka bir dünyadan gelen bir ziyaretçinin Dünya'yı tardigradların gezegeni sanması affedilebilir bir durum. Eğer bu çiy damlasının sonuna ulaşmak istiyorsak devam etsek iyi olur. Tüm yapraklar ve küçük yosun kümeleri Stoma denilen yüzbinlerce mikroskobik ağıza sahiptir. Bitkiler onlar sayesinde solurlar. İçlerine karbon dioksit çeker ve dışarıya bizim yaşamamızı sağlayan oksijeni salarlar. Bitkiler biz olmadan yaşayabilirler. Ancak biz ve diğer tüm hayvanlar onlarsız hapı yutardık. Bitkiler gün ışığından besin çıkarabilirler. Biz hayvanlar bunu yapamayız. Bunu nasıl yaptıklarını görmek için daha derine gitmeli ve kendimizi bundan bin kat daha küçültmeliyiz. En iyi şeylerini sakladıkları hazine odalarına girebilmek için. Klorofil. Gün ışığını enerjiye çeviren işte bu moleküldür. Şu dikdörtgenlerin her biri birer bitki hücresi. Şu minik yeşil araçlar da onun enerji fabrikaları. Eğer onun ticari sırlarını çalabilseydik bu yeni bir sanayi devrimini tetiklerdi. Fakat onları gözetlemek için daha da derine inmemiz gerekiyor. Hayal gücü gemisi bizi bu sefer hangi yabancı dünyaya taşıdı?

Bu bir çiy damlası içindeki kozmos.

54 Yazılar

Endüstriyel casusluk görevindeyiz. ***Eğer kloroplast içindeki üretim sürecinin ticari sırlarını aralayabilirsek bu tüm geleceğimizi değiştirir diyebiliriz.*** Bu kloroplast su moleküllerini hidrojen ve oksijen atomlarına ayırmak için gün ışığı kullanıyor. Şeker üretebilmek için hidrojen ve karbon dioksitleri birleştiriyor ve bu sırada atık madde olarak oksijen çıkıyor.

Bunun nasıl olduğunu görebilmek için iyiden iyiye küçülmemiz gerekiyor. Atomik ölçekten bahsediyorum. Bingo. Bu montaj bandı moleküler sanayi kompleksinin kalbin oluşturuyor. Moleküler seviyede işler görebileceğimizden çok hızlı gerçekleşir. Dolayısıyla gidişatı yaklaşık milyar kez yavaşlatmamız gerekiyor. Şu büyükçe moleküller karbon dioksit. Her biri bir karbon ve iki oksijen atomundan oluşuyor. Güneş yeşil klorofil molekülüne çarptığında bir takım kimyasal tepkimelere yol açıyor ve su moleküllerini ayırarak enerji dolu elektronları serbest bırakıyor. Fakat bu yalnızca gündüz vardiyası. Gün ışığının gelen enerji akımını sürdürdüğü zaman geçerli. Güneş enerjisini muhafaza etmek için gece gündüz çalışan bir vardiya daha var. Serbest kalan elektronların enerjisi karbon dioksit ile sudan gelen hidrojeni birleştirmede kullanılıyor. Ortaya çıkan ürün olan şeker de güneş enerjisini depoluyor. Kloroplast üç milyar yaşında bir güneş enerjisi toplayıcısıdır. İşte bu mikroskobikten de küçük güneş pili tüm ormanları, çayırları ve denizlerdeki planktonları yürüten şeydir. Tabii, bizi de kapsayan tüm hayvanları da. Güneş enerjili biyosfer tüm medeniyetimizden altı kat daha fazla güç toplar ve işler. Fotosentezin nasıl işlediğini kimyasal bir seviyede anlayabiliyoruz. Süreci laboratuvarda yapay olarak tekrarlayabiliyoruz. Fakat bunda bitkiler kadar iyi değiliz. Doğanın milyarlarca yıldır bunu yaptığı, bizim ise bu işe daha yeni başladığımız düşünülürse bu pek de şaşırtıcı değil. Ama eğer fotosentezin ticaret sırlarını ortaya çıkarabilirsek bugün sırtımızı yasladığımız diğer tüm enerji kaynaklarının -kömür, petrol, doğal gaz- modası geçmiş olacak.

Fotosentez, nihai yeşil enerjidir. Havayı kirletmez ve aslına bakılırsa aynı zamanda karbonsuzdur. Yeterince büyük ölçekte bir yapay fotosentez iklim değişikliğini tehlikeli bir yönde etkileyen sera gazı etkisini düşürebilir.

Mekan buharlaşıyor. Ayrılma zamanı geldi. Bir çiy damlasının hayatı ne kadar da kısa. Gecenin soğuğunda yoğunlaşan havadan meydana geliyor ve gün ışığının sıcağında yok olup gidiyor. Peki ya o çiy damlasının üzerinde yaşayan tardigradlar?

Onlara bir şey olmaz. Su olmadan yıllarca yaşayabilirler. Hayal etmesi zor ama bitkiler, ilk çiçeklerini sunmadan önce yüz milyonlarca yıl boyunca Dünya'nın yüzeyini kapladılar. Bu, yaklaşık yüz milyon yıl evvel dinozorların neslinin tükenmesinden hemen önceydi. Yeşil ve kahverenginin tonlarının hakim olduğu dünyamız o zamanlarda görece soluk görünüyor olmalıydı. Dev ağaçlar, eğreltiotları ve başka bitkiler vardı tabii ama bir zambağın moru veya kıpkırmızı bir gülün kızıllığı yoktu. Orkideler, dünyada çiçek açan ilk bitkiler arasındaydı ve bugün de onlar en çeşitli bitki türü.

Darwin, Madagaskar'da bulunan ve polenleri oldukça uzun, ince bir cumbanın dibinde gizlenmiş olan kuyruklu yıldız orkidesinden özellikle büyülenmişti. Bir fikrin sınanmasının, onun kestirimci kuvvetinden daha güçlü bir yolu olamaz. Darwin, doğal seçilim yoluyla evrim teorisi temelinde Madagaskar adasının bir yerinde polenlere erişebilecek kadar sıradışı uzunlukta dillere sahip uçabilen böceklerin olması gerektiğini öne sürdü. Daha önce kimse orada o tür bir yaratık görmemişti ama Darwin, bu tanıma uyan bir hayvanın var olduğu konusunda ısrar etti. O günlerde ona birkaç kişi inanmıştı. Darwin'in haklı olduğunun kanıtlanması için 50 yılın geçmesi gerekecekti.

1903'te, Madagaskar'da, Morgan atmaca güvesi adı verilen dev bir güve keşfedildi. Orkidenin kokusunun çekiciliğine kapılan güve, 30 santimlik diliyle polenleri emiyor. Tıpkı Darwin'in öngördüğü gibi. Madagaskar'ın yağmur ormanlarının %90'ının yok edildiği düşünüldüğünde bu güvenin keşfedilmiş olması daha da ilginç bir hal alıyor. Darwin'in ünlü öngörüsünü takip eden yıllarda bu güve türü de diğerleriyle birlikte kolayca yok olabilirdi. Bu türlerin her biri, yaşamın şiirinin çağlar boyu süren evrim yoluyla atomlar tarafından yazılmış, eşsiz sözleri. Ah, şu leylakların kokusu. Bu koku, evvel zamanın tüm o haziran aylarındaki birliktelikler kümelenmesini tetikleyen koku. Ama bu nasıl oluyor?

Bir koku nasıl oluyor da bir filmin zihninizde dönmeye başlamasını sağlıyor?

Görebileceğimiz bir şey değil bu. Peki ışık gibi bir enerji dalgası olabilir mi?

Yoksa bir tür mikroskobik parçacık mı?

Aslına bakılırsa, bir molekül. İster yanık bir tosttan gelsin, ister benzin veya bir leylak bahçesinden alabildiğimiz her koku, bir moleküller bulutundan oluşuyor. Bu moleküllerin belirli birer şekli var. Onları soluduğumda burnumdaki belirli bir dizi reseptör hücreyi uyarıyorlar. Sonra bir elektrik sinyali beynime doğru seyahat ediyor ve beynim de bu kokuyu leylak olarak tanımlıyor. Diğer kokular da farklı şekillere sahip farklı moleküller tarafından taşınıyor. Ama bir çiçeği, bir kamp ateşinin dumanını veya bir motordaki gres yağını kokladığımda zihnime genellikle anılar üşüşüyor. Bir çiçeğin kokusu gibi basit bir şeyin kuvvetli anıları tetiklemesinin sebebi nedir?

Bunun, beynimizin evrilme biçimiyle alakası var. Beynimizdeki koku siniri uyarıldığında koku duyumuz devreye giriyor. **Bu sinir, duygu deneyimlerimizi barındıran yapı olan amigdalaya çok yakın bir konumda bulunuyor. Aynı zamanda anılarımızı oluşturmamızı sağlayan hipokampüse de çok yakın. Burnumdan beynime koku sinyalini taşıyan nöronlar ağı yüz milyonlarca yıllık evrim sürecinde ince ayara tabi tutuldu.** Bu, bizi tehlikeye karşı uyaran veya güvenliğe yönlendiren bir hayatta kalma mekanizması. Eğer bir avcıyı saldıramayacak kadar uzaktayken veya ormanda ateşi sizi tuzağa düşürmeden önce fark ederseniz hayatta kalıp genlerinizi bir sonraki nesle aktarmak için daha fazla şansa sahip olursunuz. Bu çiçek tarlasından gelen harika koku benzersiz bir sinir sinyalleri kombinasyonunu tetikliyor. Beynimde leylak anılarının saklandığı kasayı yalnızca tam olarak bu kombinasyon açabilir.

O çiçekler kimin için acaba?

Belki daha sonra öğreniriz. Ama önce, bizi bekleyen, gizli bir başka kozmos var. Bitkiler de karbon dioksit soluyup oksijen molekülleri yayarak yumuşakça nefes alıp veriyor. Ben ise tam tersini yapıyorum. Kar taneleri ve parmak izlerinin aksine aynı türden atom veya moleküller, birbirlerinin tamamen aynısıdır. Aldığımız her bir nefesle görülebilir evrendeki tüm galaksilerde bulunan tüm yıldızlarla aynı sayıda molekül soluyoruz. Verdiğimiz her nefes de havada dolaşıyor ve kıtalar boyunca kademeli olarak karışıp başkalarının soluması için uygun hale geliyor. Benimle birlikte nefes alın**. Şu anda bizden önce yaşamış olan herkesin ciğerlerinden geçmiş olan 100 milyon molekülü solumuş bulunuyoruz. Bir düşünün Bu tür bir atomik reenkarnasyon bizi görülmemiş evrenleri keşfe gönderenler de dahil, uzak atalarımızla bizi birbirimize bağlayan bir başka köprü oluşturuyor.**

Bu evrenler, en az sizin veya benim kadar gerçek ve hepimizi çevreliyorlar. Yeni bir tür görü ve düşünüşe uyandığımız bir an gelip çatmıştı. Bu, yaklaşık 2,500 yıl önce Doğu ve Batı imparatorlukları arasında yatan Yunan adalarında gerçekleşti. Burada tüccarlar, turistler ve denizciler özgürce geziniyor birbirlerine büyük kralların ve tanrıların öykülerini anlatıyordu. **Şu anda Türkiye'de bulunan Milet gibi İyonya şehir ve kasabalarında bugünkü yaşam tarzımızın en temel bileşenleri ilk kez ortaya çıktı.** Burada ilk kez, yaşamın bazı yönlerinden, izleyicilerin kalbinin derinliklerine dokunmak veya yalnızca onları güldürmek amacıyla profesyoneller tarafından yaratılıp uygulanan ve yeniden sahneye konan ilk oyunlar, dramalar ve komediler icra edildi. Burada aynı zamanda yeni ve radikal bir fikir de doğdu: İnsanların kendi kendini yönetmesi. Şimdiki gibi o zaman da mükemmel olmayan demokrasinin ilk işaretleri ve sıradan vatandaşların belli haklara sahip olması gerektiği düşüncesi bu dönemde ve burada ortaya çıktı. Fakat kanaatimce, antik dünyadan günümüze ulaşanlar içindeki en yenilikçi fikir doğa olaylarının kaprisli tanrıların ne cezalandırması ne de ödüllendirmesi sonucu olduğu fikriydi. Doğanın işleyişi doğaüstüne başvurmadan açıklanabilirdi. **Bu düşünceyi ilk kez ifade eden kişi Thales adında biriydi.**

Gök gürlemesi ya da yer sarsıntısı talepkar tanrıların bir şekilde memnun edilmemesi nedeniyle olamazdı. Hayır, bunlar anlamayı başarabildiğimiz doğal süreçlerin bir sonucuydu. Yazdığı söylenen kitapların hiçbiri günümüze ulaşmamış olsa da Thales'in yaktığı meşale bugün de yanmaya devam etmektedir.. Kaostan ortaya çıkan, sahiden de anlayabildiğimiz doğa yasaları tarafından yönetilen bir evren fikri. Thales'in zihninde oluşmaya başlayan destansı serüven buydu. Thales'in ölümünden

yalnızca bir yüzyıl sonra bir başka dahi sahneye çıktı. Pek çoklarından farklı olarak o, bizi sarmalayan gizli evrenlerin varlığını ilk kez keşfeden kişiydi. **Abderalı Demokritos** kozmosu bilmek ve eğlenmek arzusuyla yanıp tutuşan gerçek bir bilim insanıydı. Bir seferinde **"Eğlencesiz bir hayat sonu olmayan sonsuz bir yola benzer"** diyen adam da oydu. Demek isteğin, hepsi bu kadar mı?

Var olan her şey bu kadar mı?

Yalnızca boşlukta dolanan bir grup atomdan mı ibaret?

Evet. Üzerinde bir kafa yorun. Dünya boşlukta dolaşan sayısız görünmeyen parçacıklardan ibaret olmalı. Aksi takdirde, hiçbir şey ne hareket eder ne büyür, ne bölünür ne de değişebilirdi. Atomlar ve atomların içinde hareket edebileceği boşluk olmadan, dünya katı, durağan ve cansız bir yer olurdu. Bu yüzden hiç üzülmeyin dostlarım. Sadece atomların farklı dizilişlerinden ortaya çıkan sonsuz sayıda olasılığı bir tahayyül edin. Bu kadehte ve onun içindeki şarapta bulunan ve gülmeyi mümkün kılan atomların şerefine. Kadehin kilinde yayılan mikroskobik mineral taneciklerinin ve farklı türdeki kristallerin her birinin kendine özgü bir atomik yapısı vardır. Mineral yapılar çok inceliklidir fakat repertuarları sınırlıdır. Bir kuvars taneciği benzer üç atomun değişmeksizin defalarca tekrar eden kafesinden oluşur. On kadar atomdan oluşan topaz gibi görece karmaşık bir mineral kafesi bile sadece benzer atomik yapıyı defalarca yineler. Maddeyi farklı bir boyuta taşımak ve sonsuz yinelenen kafesin hapsinden kurtarmak için farklı türden atomlar kadar kendisine benzer atomlarla da her yönden birleşebilen bir atoma ihtiyaç vardır.

Karşınızda karbon atomu. Yeryüzündeki yaşamın ana elementi. Neden?

Karbon bir seferde dört atoma kadar birleşebildiği için özeldir. Diğer karbon atomlarının yanı sıra çok farklı türde atomla da bağlanabilir. Halka haline gelip zincirler oluşturarak herhangi bir kristalden çok daha karmaşık moleküller meydana getirebilir. Başka hiçbir atom aynı esnekliğe sahip değildir.

Silisyum gibi benzer kimyasal niteliklere sahip atomlar bile karbondan oluşan şaşırtıcı çeşitlilikte molekülleri oluşturamazlar. Protein dediğimiz yaşamın molekülleri olan karbon temelli moleküller abartısız yüz binlerce atomdan oluşurlar. **Karbon atomları biz de dahil dünyadaki tüm canlıları meydana getiren moleküllerin temelidir. Kayalar ve canlılar arasındaki fark budur. Hayat çarpıcı büyüklükte ve karmaşıklıkta muazzam moleküller meydana getirirken maddeyi doğaçlama yapmak, evrilmek ve hatta aşık olmak üzere serbest kılar.**

Günlük yaşamda, atom ölçeğinde nesneler asla birbirlerine dokunmazlar. Her atomun merkezinde elektron bulutunun kuvvet çizgileriyle çevrelenen bir çekirdek bulunur. Atomlar birbirine yaklaşırken, oğlanın elektron bulutu kızınkini iter. Atomun maddesinin yüzde 99.9'u çekirdeğinde toplanmıştır. Çekirdek görünmez bir kuvvet alanı üreten ve darbe emici gibi davranan bir elektron bulutu tarafından çevrelenir. Elektron bulutunun düzenlenişi bir elementin doğasını belirler. Dünya'daki şeylerin sıradan seyrinde çekirdekler birbirlerine asla değmezler. Dokunma duyusuna sahibiz fakat bu sadece üst üste binen ve birbirini iten görünmez kuvvet alanlarımızdır. Atomun geri kalanıyla kıyasladığımızda çekirdek çok ufak kalır. Atom bu katedral büyüklüğünde olsaydı çekirdek bu toz zerreciğinin büyüklüğünde olurdu. Atom çoğunlukla boşluktan oluşur. Maddenin doğasını anlamak için daha derine atomdan 100 bin kat daha küçük bir yere inmemiz gerek. Çekirdeğe. Evrendeki en basit ve en yaygın atom hidrojendir. Çekirdeğinin tek bir protonu bulunur bu da hidrojenin element sayısını bir yapar. Onu çevreleyen bulutlar atomun tek elektronunun dolaşmasına izin verilen alandır. Bir çekirdek iki protona sahip olursa ne olur?

Protonlar birbirlerini iter. Hepsini çekirdekte zapt edebilmek için nötron denen bir başka parçacığa ihtiyaç vardır. Nötronların görevi protonları hattın içinde kalmalarını sağlamaktır. Etkileyici güçteki nükleer kuvvetleriyle protonların üstesinden gelirler. İki protonu olan çekirdeğin element sayısı ikidir helyum olarak bilinir. Element sayısı altı olan altı protonlu çekirdek yaşamın temel yapı taşı olan karbondur. Altın atomunun 79 protonu vardır. Etrafındaki bulutlarda 79 elektron dolaşır. Altına parlaklığını veren ışığın bu elektronlarla etkileşimidir. Çekirdekteki her

fazladan proton onları bir arada tutacak sayıda nötrona gereksinim duyar. Bir noktaya kadar. Kararsızlaşana dek çekirdeğe sığabilecek nötron sayısında bir üst sınır vardır. Farklı atom çekirdeklerinin sahiden de birbirlerine dokunduğu bir yer biliyorum. Güneş katı bir nesneye benzese de aslında öyle değildir. O kadar sıcaktır ki atomları daima gaz halindedir. Birbirlerine bağlanarak Dünya'daki katı ve sıvıları meydana getiren atomlar kaynayan Güneş'in sıcaklığına karşı koyacak güçte değildir. Dünya'nın yanlarında küçük kaldığı, kavis çize bu parlak gaz akıntıları Güneş'in yüzeyi altındaki manyetik kuvvet çizgilerinden fışkırırlar.

Güneş neden bu kadar sıcaktır?

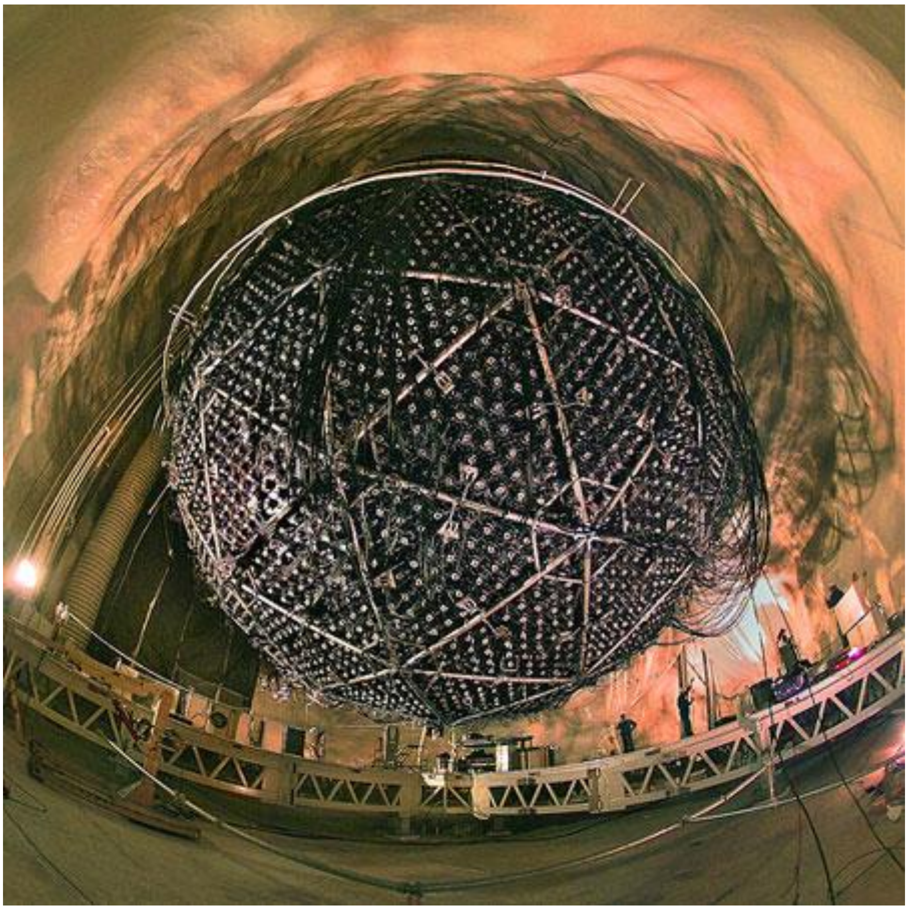
Çünkü kendi muazzam kütleçekimi atomları birlikte sıkıştırır. Kütleçekim enerjisi hareket eden atomların enerjisine dönüştürülür. Sıcaklığın kaynağı budur. Güneş'in derinlerine inildikçe sıkışma artarak sıcaklık yükselir. Güneş'in merkezindeki atomlar çarpışıp birleşirken süratle hareket ederler. Çekirdekleri birbirine dokunur. Güneş kendi kütleçekimiyle bir arada tutulan bir nükleer füzyon reaktörüdür. Kütleçekiminin içe doğru çekimi ve sıcak gazların dışa doğru itimi arasında denge sağlanır. Yeryüzündeki yaşamın evrimini mümkün kılan kararlılığı sağlayan denge binlerce yıl sürer. Güneş'in çekirdeğinde hidrojeni helyuma dönüştüren füzyon nükleer enerjiyi fotonlar halinde serbest bırakır. Bu ışık parçacıkları yüzeye, güneş ışığı olarak görüldükleri yere doğru ağır ağır ilerlerler. Helyum Güneş'in nükleer fırınından arta kalan küllerdir. Güneş orta boylu bir yıldızdır. Sadece çekirdeği, 10 milyon derecedir. Hidrojeni yakmak için çok sıcak ancak helyumu yakmak için de çok soğuk. Galakside, kütlesi ve kütle çekimi çok daha büyük olduğu için Güneş'ten daha fazla ısınan çok sayıda yıldız vardır. Bu yıldızlar helyumu karbon ve oksijen gibi daha ağır elementlere dönüştürerek yakarlar. Eski zamanlarında, bu elementleri ağır ağır uzay boşluğuna salarlardı. Kütlesi daha yoğun olan yıldızlar hızlı yaşarlar ve dehşet verici süpernova patlamalarıyla erken ölürler. Bu tür yıldızlar bizim galaksimizde yaklaşık olarak yüzyılda bir defa süpernova olurlar. Bu patlamalar, Güneş'in çekirdeğinden çok daha sıcaktır ve demir gibi elementleri daha ağırlarına dönüştürerek uzay boşluğuna püskürtür.

Büyük Macellan Bulutu Samanyolumuza komşu bir galaksidir. Bu bulut, Güney yarımküreden bakıldığında görülebilir. Bir süpernova patladığı zaman parlaklığı tüm bir galaksinin parlaklığına eşit olur Ancak tüm o ışık, patlamada açığa çıkan enerjinin …yaklaşık olarak yalnızca yüzde biri kadardır. Enerjinin geri kalanı, kozmosta bilinen en yaygın ve en gizemli partiküllerle taşınır.

Şu an üzerinizden milyarlarcası geçiyor ancak birini bile takip etmeye kalkacak olursak kendimizi dünyadaki en garip yerlerden birinde bulabiliriz. Yabani nötrinoyu takip etmek, nadir rastlanan sporlardan biridir. Nötrinoyu takip eden kişinin kat edeceği yol dudak uçuklatan cinstendir. Süper Kamiokande'ye hoşgeldiniz!

Japon yer altı nötrino tespit odası. Şu anda dünya yüzeyinden yaklaşık olarak bir km aşağıdayız.

"Hangi akıllı bir gözlem evini yerin bu kadar altına kurar ki?" diye sorabilirsiniz.

Bunu kozmosun en zor avını yakalamaya çalışanlar yapar. **Nötrinoyu. 50 bin ton arıtılmış suyu çevreleyen bu devasa ışık detektörleri sadece nötrinoları yakalamak için tasarlanmış bir tuzaktır. Uzaydan inen kozmik ışıklar, genellikle proton ve elektronlardan oluşan diğer maddeler, üzerimizdeki tüm o taş yığını arasından geçemezler. Ancak nötrino için madde, herhangi bir engel teşkil etmez. Bir nötrino 100 ışık yılı uzunluğundaki çeliğin içinden, hiç yavaşlamadan geçebilir. Nötrinolar çok nadir olarak madde ile etkileşime girerler. Bu nedenle sadece bir tanesini bile yakalamak için çok fazla maddeye ihtiyacınız vardır. Bir nötrinonun, sıradan bir madde ile çarpıştığı nadir durumlarda yuvarlak şekilli hayaletimsi bir ışık çakması ortaya çıkar. Şu anda neredeyse hiç ağırlığı olmayan bir partikülün ortaya çıkmasını bekliyoruz. En minik elektronun kütlesi bile nötrinonun kütlesinden en az bir milyon kat fazladır.**

İşte, orada! 1987 yılında Büyük Macellan Bulutu'ndaki süpernova patlamasında da görüntü aynı buradaki gibiydi. Büyük Macellan Bulutu'nun Güney Yarıküre'den görüldüğünü hatırlayacak olursanız nötrinoların bu detektöre ulaşmak için üzerimizdeki taş ve kaya yığınını değil altımızdaki binlerce km uzunluğundaki taş ve demiri geçerek geldiğini anlayabilirsiniz. Bunun en harika tarafı ise, aslında oradaki nötrinoların Dünya'ya, süpernovanın ışığından üç saat daha önce varmış olmalarıdır. Peki, hiçbir şey ışıktan daha hızlı hareket edemiyorsa, bu nasıl mümkün olur?

Bu sürüklenen ölü bir yıldız. Dışarıdan normal görünebilir ancak derinlerinde dehşet verici şeyler olmaktadır. Bu mavi süper dev yıldız kendi içinde patlamaya çoktan başladı. Tıpkı farelerin batan bir gemiyi terk etmesi gibi patlayan bir yıldızın kalbinde oluşan nötrinolar da sadece birkaç saniyede üzerlerindeki kütle içinden neredeyse ışık hızında dışarıya çıkarlar. Ancak patlayan

gazın şok dalgaları yıldızın merkezinden dışa doğru on binde bir ışık hızıyla ağır ağır ilerlemiştir. Ta ki yıldızın yüzeyine ulaşıp 1987'de onu bir süpernovaya çevirene dek. Patlamanın yıldızın yüzeyine ulaşıp içerideki süper sıcak çekirdeği apaçık ortaya çıkaracak şekilde patlatması saatler sürmüştür. Dolayısıyla nötrinoları oyuna bir sıfır önde başlamışlardır. Bu yüzden, yanıp sönen ışıklar Dünya'ya nötrino yağmurundan çok daha sonra ulaşmıştır. Yabani bir nötrinonun ilk defa biri tarafından yakalanmasından önce bu durum bir teorik fizikçinin aklında teorik olarak canlanmıştır. **Tıpkı Charles Darwin'in Madagaskar civarında yaşayan bir canlıyı tahmin etmesi gibi Wolfgang Pauli adlı bir 20. yüzyıl fizikçisi modern fiziğin temellerinden birini kurtarmak için umutsuzca bir partikülün peşindeydi: Enerjinin korunumu yasasını.**

Çünkü bilimin yasaları, temel olarak diğer insan girişimlerinden daha farklı işler. Bir fikrin, bilimse bir yasa haline gelebilmesi için bozulamaz olması gerekir. Bu yüzden enerjinin korunumu yasası adına suratım üzerine bahis oynamaya istekliydim. Eğer bunu evde deneyecekseniz topa itme kuvveti uygulamamaya çalışın. Bu şekilde enerjiyi artırmış olursunuz ve top geri döndüğünde kesinlikle size zarar verecektir. **Aynen bu şekilde, topu hiçbir kuvvet uygulamadan bırakın. Topu havada tutarak olası düşme ve hızlanmalara sebep olan kütleçekimsel enerjiyi sağlıyorsunuz. Güllenin en hızlı olduğu an çizdiği yayın en alt noktasında olduğu andır. O anda bütün kütleçekimsel enerjisini hareket enerjisine çevirir. Salındıkça bu iki enerji türünden birini diğeriyle değiş tokuş eder.** Ama toplam enerji miktarı sabit kalır. Bu durum, enerjinin korunumu yasasının bir örneğidir. Gülle bir kez bırakıldı mı başlangıçta sahip olduğundan fazla enerji kazanması mümkün değildir. Yukarı uçup burnumu kıramaz yani. Enerji hesap defterleri daima kesin bir denge halindedir. Hile diye bir şey söz konusu olamaz. Bu yüzden fizikçiler 20. yüzyılda atomların enerjisini ilk kez tam olarak hesapladığında bu yasanın ihlal edildiğini görerek hayrete düştüler. Bazı radyoaktif atom çekirdeklerinin bir elektronu kendiliğinden fırlatıp atabildiğini gördüler. Bu olay, atomu başka bir elemente dönüştürür. Fizikçiler hayrete düşmüştü. Kaçan elektronun enerjisi ile yeni elementin enerjisinin toplamı orijinal çekirdeğin enerjisinden daha azdı. Ama yasa der ki **"enerji yok edilemez veya yaratılamaz." O halde kayıp enerji nereye gitmişti?**

1930 yılında Wolfgang Pauli bu kayıp enerjiyi açıklayan keşfedilmemiş bir parçacık olması gerektiğini öngördü. O zamanlar Pauli, böyle bir hayalet parçacığın asla tespit edilemeyecek kadar küçük hızlı ve kaçak olmasından endişe ediyordu. Ama bu, onun hayal gücünün nadiren yetersiz kaldığı zamanlardan biriydi çünkü bilim daima daha da derine inmenin yolunu arar. **Bir kuşak sonra Pauli'nin nötrinoları gerçek anlamda ilk kez bir nükleer reaktörün yaydığı radyasyonda tespit edildi.** Onları o zamandan beri biraz zorlukla da olsa bulmaya devam ediyoruz. Bugün bu nötrinoları kullanarak zamanın başlangıcına kadar gitmeye çalışan bilim insanları bulunuyor. Onların gittiği noktaya kadar giderek **"sonsuzluk duvarı"** ile karşılaşacağız. Sonsuzluk duvarı yeni bir şey değil.

Atalarımız, onunla neredeyse onu ilk hayal etmeye başladıkları anda karşılaşmışlardı. Bir milyon şafak önce, MÖ 13. yüzyılda Mısırlılar Ebu Simbel'de Firavun II. Ramses'in anısına dört dev heykelle taçlandırılan bu tapınağı inşa etti. Bu ulu kraldan bile üstün olan varlık şahin başlı **Ra-Horakhty** yani **Güneş Tanrısı** idi. Tapınak öyle inşa edilmişti ki yükselen Güneş ışığı mabede yılda sadece iki gün vurabiliyordu. Tapınağa düşen ışınlar mabedi aydınlatmadan önce tanrıların heykellerine vurur ve onları altın bir ışıltıyla parlatır. Ama o zaman bile tek bir tanrı gölgede kalır: **Yaratıcı tanrı Ptah.** Sanki evrenin kökeninin sonsuza dek gizli kalması gerekmektedir. Güneşi yüzünüzde hissedin. Sizi ısıtan bu enerji yolculuğuna yaklaşık 10 milyon yıl önce Güneş'in kalbinden başladı. Nötrinoların aksine fotonların merkezden yüzeye çıkabilmek için bu kadar zamana ihtiyacı olmuştu. Neden?

Çünkü Güneş'in atomlarıyla saniyede milyarlarca kez çarpışıyor ve her çarpışma onları gelişigüzel yönlere fırlatıyordu. Ama bir kez yüzeye ulaştılar mı da ışık hızında hareket etmekte özgür oluyorlardı. Sadece 8 dakika 20 saniye içinde Güneş'ten size ulaşmak üzere yola çıktılar. Yüzünüze 10 milyon yıllık ışık vuruyor. Bu ışık Güneş'in kalbinden çıkarak yolculuğuna başlarken neler oluyordu?

60 Yazılar

Kozmik takvim Evren'in 13,8 milyar yıllık geçmişinin tamamını tek bir yıla sığdırır. Her ay, yaklaşık 1 milyar yılı temsil eder. Her gün, yaklaşık 40 milyon yılı gösterir. Evren o kadar yaşlıdır ki kozmik takvimde 10 milyon yıl öncesi ancak son yılın son gecesinde saatin 18:00 olduğu zamana denk gelir. Peki ya biz?

İnsanlar o anda henüz evrilmemişti. 10 milyon yıl önce atalarımız Afrika'nın ağaçlarında dolaşan insansı maymunlardı. 10 milyon yıl bize uzun bir zaman gibi gelebilir ama kozmosun zaman ölçütünde yalnızca bir öğleden sonra kadardır. Güneş hidrojeni füzyona uğratmaya 4.500 milyon yıl önce başladı. Kozmik takvimde 31 Ağustos'ta. Bizim Samanyolu galaksimiz yaklaşık 10.000 milyon yıl yaşında. İlk galaksiler birkaç milyar yıl önce oluştu. Zamanda daha da geriye gitmeme engel olan bir şey var. Nedir bu?

Bu, ışığın ve zamanın doğası. Çünkü ışık sonlu bir hızda seyahat eder. Uzayda uzağa bakmak zamanda geçmişe bakmaktır. Dolayısıyla ne kadar uzağa bakarsak ışık da o kadar eskidir. Kozmosun geçmişinde ışıkla görebileceğimiz en uzak nokta budur. Evrenin henüz 380 bin yaşındaki bebeklik fotoğrafı. Yani kozmik takvimdeki **1 Ocak gününün ilk 15 dakikası.** Mikrodalga teleskoplarını kullanarak istediğimiz yönde bakabileceğimiz en uzak noktaya bakarsak Büyük Patlama'dan artakalan parıltıyı görürüz. Gözlemlenebilir Evren'deki tüm madde ve enerjinin şu kadarcık bir şeyin içine sıkıştırıldığını hayal edin. Evrenin boyutu saniyenin trilyonda birinin trilyonda birinin trilyonda biri yaşındayken bu kadardı. Şu anda milyarlarca ışık yılına saçılmış durumda olan yüz milyarlarca galaksinin içerdiği madde ve enerji bir zamanlar bilye kadar bir yere hapsedilmişti. Bu bilyenin ne kadar sıkı bir şekilde paketlendiğini düşünebiliyor musunuz?

İçinde herhangi bir ışık türünün hareket edemeyeceği kadar yoğundu ama bu, nötrinolar için bir engel değildi. Büyük Patlama muazzam miktarlarda nötrino üretmiş ve bu nötrinolar da hiçbir engele takılmadan o hayal edilmesi zor maddenin içinden geçmiş olmalı. Nötrinoların tespit edilmesini neredeyse imkansız kılan şey onların, zamanın başlangıcını örten perdenin içinden geçip gitmelerini mümkün kılan şeydir.

Şimdi neredeler?

Burada, şurada Evren'in her yerindeler. Nötrinolar, var olmaya başladığınız günden beri içinizde. Bir bilyeden kozmosa.

Thales ve Demokritos'un 2.500 yıl önce bize gösterdiği yol budur. Sonu olmayan araştırmanın yolu yeni dünyalar için süregiden zorlu ve sistematik bir arayış ve doğayı anlama konusunda her geçen gün derinleşen bir kavrayıştır. Önümüzde uzanan bir sonraki yolda hanginiz bize rehberlik etmek üzere bu meşaleyi devralacak?

MİSTİK CİNAYET ROMANI YAZARI: DOSTOYEVSKİ

Ahmet ÜMİT

Kimi eleştirmenler Dostoyevski'nin Suç ve Ceza'sı ile Karamazov Kardeşlerini polisiye roman olarak adlandırırlar. Benzer değerlendirmeler Sofokles'in Oedipus'u ve Shakespeare'nin Hamlet'i için de yapılmıştır. Hamlet'in başına geldi mi bilinmez ama önemli tiyatro okullarında öğrencilerin Oedipus'u dedektif giysileri içinde sergiledikleri bile olmuştur. Gerçekten de bu yapıtların ekseninde suç, dahası cinayet yer alır. Onları polisiye olarak tanımlanmasına yol açan da bu özellikleridir. Üç yazarın içinde polisiye romana en yakın olanı Dostoyevski'dir.

Yazarımızın yaşadığı ve yapıtlarını kaleme aldığı dönem, polisiye romanın doğuşuyla aynı yıllara rastlar. Fiyodor Mihayloviç Dostoyevsky 1821 yılında dünyaya gelir. O yirmi yaşındayken ve yazar olmaya henüz karar vermişken ilk polisiye olarak kabul eadilen Edgar Allan Poe'nun, "The Murders in the Rue Morgue" (1841 - Morgue Sokağı Cinayeti) romanı yayınlanır. Bu bir rastlantı değildir; insanın mayasında olan suç eğilimi, kapitalizmde kendini olgu olarak ifade edebilecek sosyo-ekonomik bir sistem bulmuş, hırsızlık, dolandırıcılık, yağma, cinayet, terör toplumun bütün katmanlarını sarmıştır. Suçun edebiyattaki yansıması polisiye romandır. Suç olaylarının yaygın olarak görüldüğü yerler ise kentlerdir. Her geçen gün artan yoksul nüfus, suç işleme ve gizlenme olanaklarının kentlerde kırsal alana göre daha fazla olması, suçu merkezlere kaydırmıştır.

Dostoyevski, Tolstoy ve Turgenyev gibi köyü, kırsal alandaki ilişkileri anlatan bir yazar değil, Gogol gibi kentli bir sanatçıdır. Bir hastanede dünyaya gelir, yoksul bir apartmanda ölür. Onun romanlarının geri planında Petersburg, Moskova ve Rusya'nın taşra kentleri vardır. Olaylar çoğunlukla meyhanelerde, izbe evlerde, pis kokulu sokaklarda, tavan aralarında geçer. Dostoyevski'nin romanlarındaki suç, Sofokles ve Shakespeare'in yapıtlarındaki gibi soyluların arasında değil, 19. yüzyıl kentlerinde toplumun yoksul tabakalarının günlük yaşamında kendini gösterir. Aç öğrenciler, hırsızlar, tefeciler, fahişeler, kimsesiz çocuklar, malını mülkünü yitirmişler üst sınıfla ilişkileri içinde anlatılır. Bu ilişki ağının ekseninde mutlaka bir suç vardır. Suç Dostoyevski ve romanları için vazgeçilmez bir temadır. Bu tema, modern çağın çocuğu olan polisiyenin temasıyla aynıdır.

Dostoyevski'nin polisiye roman yazarlarıyla bir başka benzer yanı da yapıtlarının çoğunun konusunu gazete sütunlarından, özellikle de adliye haberlerinden almış olmasıdır. Suç ve Ceza, Karamazov Kardeşler, Ecinniler, Budala gibi başyapıtları gazete haberlerinden esinlenerek yazılmıştır. Bilindiği gibi polisiye romanların konuları da çoğunlukla gazete haberlerinden alınmadır. Dostoyevski'nin üslubu da polisiye romana çok yatkındır. O yıllarda Rus yazarları arasında da oldukça yaygın olan sayfalarca kent, mekân, insan tanımlamalarının aksine neredeyse yok denecek kadar az betimleme. Bu betimlemelerin çoğunda hava karanlık veya kasvetli ya da yağmurludur. Eşyalar çürümüş kokular getirir burnumuza, evler basık ve karanlıktır. Ama insanlar... Dostoyevski bütün projektörü insanların üzerine tutar. Onları konuşturarak, dış görünümlerini ve daha çok iç dünyalarını gözler önüne serer. Bu yüzden romanları zaman zaman gevezeliğe varan bol diyaloglardan oluşur. Tıpkı polisiye romanlarda olduğu gibi yarı alaycı, kıvrak bir dil okuru sürükleyip götürür.

"Dostoyevski'nin kahramanları sustukları sürece, gölgelerden hayaletlerden başka bir şey değildirler; sözler, ruhlarını verimli, bereketli hale getiren çiğ damlaları gibidirler. Konuşurlarken, kendilerinde var olan şeyleri keşfederler, renklerini belli ederler, onları dölleyecek olan çiçek tozunu açığa vururlar. Tartışmalar içerisinde kızışırlar, canlanırlar; Dostoyevski'nin ürperen dehası, uyanık insana kendini tutkulara kaptırmış olan insana bağlanmaktadır. Böyle bir insanın ruhunu kavrayabilmek için de, önce ruhundan kopan sözleri yakalamaktadır."[(1)]

Kendi ülkesinden başta Puşkin ve Gogol olmak üzere birçok şair ve yazardan etkilenmiştir. Yabancı yazarlardan ise Schiller, Goerge Sand, Balzac en çok okuduğu yazarlardır. Hatta Balzac'ın "Eguene Grandet"sini Rusça'ya çevirir. Bu tür klasik yapıtların yanı sıra şiddet ve cinayet konularını işleyen

romanları da okumayı sever. İnsanlarla kolay ilişkiye geçemeyen yazarımız Petersburg Askeri Mühendislik Okulu'ndayken, boş zamanlarında bu tür romanları elinden düşürmez. Polisiye romana geçişte bir ara halka diye tanımlanan Eguene Sue'nun "Paris'in Esrarı" adlı yapıtı çok sevdiği söylenir. Suç ve cinayet konuları onu tuhaf bir biçimde çekmektedir. Yazarın gizemli bir gerçekçiliği benimsemesinde gençlik yıllarında okunan bu romanların etkisi olduğu da yadsınamaz. Ama bu yazarların arasında Edgar Allan Poe onu özel bir biçimde etkilemiştir.

"Dostoyevski'nin romanlarındaki hayaller bu noktada Balzac'tan çok Victor Hugo, E.T.A. Hoffman ve Edgar Allan Poe'ya yakındır. 1861-1862 yıllarında yayınladığı Vremya dergisinde Poe için şunları yazar: "Hemen her zaman en garip gerçeklikleri seçmektedir. Poe, kahramanlarını en akıl almaz fiziksel ve psikolojik konumlara sokmaktadır, ardından bu insanların ruh durumlarını büyük bir öngörü ve şaşırtıcı bir kesinlikle betimlemektedir.[2]

Yukarıda sıraladığımız nedenlere karşın Dostoyevski'yi polisiye roman yazarı olarak tanımlamak yeterli olmayacaktır. Tıpkı onu, ideoloji ya da psikoloji yazarı olarak tanımlamanın doğru olmayacağı gibi. Dostoyevski'nin üslubu, yapıtlarının içeriği, bildirisi kendi sancılı yaşamının bir yansımasıdır. O yaşadıklarından çıkardıkları sonuçları, hem de bilincinde psikolojisinde büyük yaralar açan sonuçlarıyla kâğıda dökmüştür. Dostoyevski'nin yapıtları, tinsel dünyasının bir haritasıdır. Ama bu öyle bir haritadır ki, onu bakarak kendi tinsel dünyamızda da bir yolculuğa çıkabilir; insanın tinsel yapısı üzerine önemli yöntemsel bilgiler edinebiliriz. Dostoyevski'nin polisiye romandan ayrıldığı yer tam da burasıdır.

Dostoyevski'nin yapıtlarında önemli olan suç ya da cinayetin gizemi, suçlunun kim olduğu merakından çok, suçun insan psikolojisi ve yazgısı üzerindeki etkileridir. Yazarımıza göre suç insanoğlunun varoluş biçimlerinden biridir. Ama hiçbir zaman tek başına ele alınamaz. Suç, yaşanıp sona eren bir süreç değildir. İnsanın iç dünyasındaki birçok öğeyi harekete geçirir. Basit bir vicdan azabı değildir ortaya çıkan. İnsan varlığının sorgulanmasına kadar uzanan geniş kapsamlı bir düşünsel sistem, bir dünya görüşüdür. Sürekli devinim halindeki bir su kitlesine benzeyen insanoğlunun tinsel dünyasında birçok itkiyle birlikte yer alır suç. Zaman zaman farkı güdü ve isteklerin arasına gizlenir, bazen de en kaba ve bencil biçimiyle ortaya çıkar.

Sigmund Freud, "Dostdoyevski ve Baba Katilliği" başlıklı makalesinde yazarımızın kişiliğinde yaratıcı sanatçı, sinir hastası, ahlakçı ve günahkâr olmak üzere dört ayrı kimlikten söz ediyor ve ekliyor."... Dostoyevski'nin konularını seçerken sert, katil ruhlu, bencil kişileri ayırarak kendisindeki bu gibi eğilimlere işaret etmesinden ve kumar tutkusu, genç bir kıza tecavüz etmesi gibi yaşamındaki belli olaylardan geldiğidir. Dostoyevski'nin kendisini kolaylıkla katil yapabilecek çok kuvvetli yıkıcı içgüdüsünün gerçek hayattan en çok kendisine çevrildiğini (dışa dönük değil, içe dönük), böylece suçluluk duygusu ve mazohizim olarak ortaya çıktığını anlamak buradaki karşıtlığı açıklar... Buna göre Dostoyevski, küçük şeylerde başkalarına, büyük şeylerde kendisine karşı sadist, daha doğrusu mazohistti-yani en sakin, en iyi, en yardımsever bir insan"[3]

Freud'un söz konusu makaleyi kaleme almasında, ünlü "Oedupus Kompleksi" teorisini ispatlama kaygısı ağır basar. Ünlü bilim adamı aynı kaygıyla Oedipus ve Hamlet'i de sık sık örnek vermiştir. Bilimsel bir teoriyi anlatmak için yazınsal yapıtları ve kişilikleri örnek vermek belki konunun daha iyi kavranması sağlayabilir ama yapıtı da sınırlar. Sınırları sonsuza ulaşan imgesel düşünce, soyut mantıksal düşüncenin cenderesine sokulur. Sanat yapıtını incelerken amaç bir teoriyi ispat etmeye dönüşünce öznelliğe düşmek de kaçınılmaz olur. Ama Freud'un yazdıklarında önemli bir gerçek vardır ki, o da Dostoyevski'yi hiçbir zaman terk etmeyen suçluluk duygusudur. Bu duygunun kökeninde baskıcı bir ailede büyümenin getirdiği sakıncalardan tutun da, kendi kölelerinden 16 yaşında bir kızı hamile bıraktığı için öldürülen babasının trajik sonundan duyduğu utanca, kendi kişiliğindeki sapkınlıklardan, sanayileşmenin başlarında olan Rusya'da cesur düşüncelerle dolu ama bağımsız davranabilme yetisi henüz gelişmemiş bir aydın olmanın getirdiği ağır yüke kadar bir dizi neden sıralanabilir.

Yazarımız tinsel dünyasında fırtınalar koparan bu suçluluk duygusunu evrensel boyutta algılar. Kendi kişisel deneyimleriyle, toplumların tarihsel deneyimleri birleşir. İmgeleminde insanlığın manevi görüntüsü canlanır. Ama bu hoş bir görüntü değildir. Çelişkili, tutarsız bir kişilik, sömürü, yıkım ve ölümlerle dolu bir tarih. Böylece dibe kadar iner yazarımız. İnsanın çaresizliğine, zavallı bir yaratık olduğu sonucuna ulaşır. Başyapıtların habercisi sayılan "Yeraltından Notlar" adlı yapıtında bu düşüncesini anlatır.

"Son derece onurlu bir adamım ben. Evhamlıyım; bir kambur, bir cüce kadar alınganım. Gene de öyle zamanlar oldu ki birisi yüzüme bir şamar aşk etse sevinç duyardım belki... Ciddi söylüyorum; herhalde bunda bambaşka bir zevk bulabilirdim. Bu şüphesiz kederden doğan, fakat kederin derecesi, insanın içinde bulunduğu durumun zorluğu nispetinde tadı artıran bir zevktir. Tokadı yiyince insan maneviyatı hırpalanır, pestil gibi ezilir. Bana en çok dokunan her zaman, her yerde haklı veya haksız bir çeşit tabiat kanununa uyar gibi herkesten önce kendimi suçlu görmemdi."(4)

Dostoyevski'ye göre insanoğlu ruhsal özürlüdür. Bütün iyi niyetine, kahramanca dünyayı değiştirme ideallerine karşın henüz kendi kişiliğindeki olumsuzlukları bile gideremeyecek kadar, iradesiz, korkak ve basit bir yaratıktır. Onu böyle bir sonuca götüren yaşadığı yüzyıldaki insanlığın durumu, birlikte yaşadığı kişiler üzerindeki gözlemi ama daha çok kendi yaşam deneyimidir.

Kendi yaşam deneyimini aktarmada son derece dürüst davranır Dostoyevski. Yapıtları düşüncelerindeki çelişkiyi, kararsızlığı, umutsuzluğu gizleyip saklamaya gerek görmeden anlatır. Bu yönüyle başta Franz Kafka olmak üzere birçok yazara öncülük edecektir.

1849 yılında yaşamının akışını değiştirecek çarpıcı bir olay meydana gelir.

Dostoyevski kendini tümüyle yazın çalışmalarına vermek için askerlikten ayrılmıştır. Bir yıl sonra Şair Nekrassov ve eleştirmen Belinski ile tanışır. Biraz da bu arkadaşlarının etkisiyle ütopik sosyalist Fourier'in öğretisini okumaya başlar. O yıllarda ütopik sosyalizm Rus aydınları arasında oldukça yaygındır. Avrupa aydınlarının aksine Rus aydını bağımsızlıktan yoksun olduğu için, kendini halktan soyutlayamaz. Kurtuluş düşleri halkla, köylülerle birliktedir. Ama halk ve köylüler çoğu zaman böyle bir kurtuluş sorunları olduğunun bile farkında değillerdir. Bu yüzden Rus aydını o ünlü Slav umutsuzluğunu ve karamsarlığını taşır. Avrupa'da 1848 devrimlerinin patlak vermesiyle Rusya'daki baskılar da artar. Dostoyevski eğitim çalışmaları yaptığı ve bir takım önemsiz eylemler de gerçekleştirdiği Petraşevski grubun üyesi olarak tutuklanır. Çar'ın ustaca düzenlenmiş oyunuyla ölüm cezasıyla yüzyüze gelip, son anda Sibirya'ya sürgün edilir. Dostoyevski Sibirya'da sürgündeyken büyük bir düşünsel dönüşüm yaşar. Çar'a karşı çıkan, bildiriler imzalayan yazarımız sürgünde değişir; cezasını işlediği suçun bedeli olarak algılar ve Çar'dan af diler. Sibirya'nın Omsk bölgesinde cezasını çekerken sıradan insanlarla karşılaşır. Onların yaşamından etkilenir. Rus köylüsüne hayranlık duymaya başlar. Çünkü Rus köylüsü alçakgönüllüdür, kime yalvaracağını bilmektedir. Üstelik acı çekilerek varılacak olan kurtuluş düşüncesine gönülden bağlıdır.

Ortodoks inancından alınan bu düşünceye göre suç işlemek, ceza görmek başka anlamlar kazanır. Acı çekilmeden, manevi kurtuluşa ulaşmak olanaksızdır. Bu yüzden suç ve ceza, acıyı yaratarak tinsel olgunluk için bir gereklilik halini almaktadır. Bireyselden toplumsal kurtuluşa uzanan bu çileli köprüde suç arındırıcı bir işlev yüklenmektedir. Dostoyevski'nin başyapıtlarının finalinde tinsel dinginliğe ulaşmak ya da yıkılış vardır. Suç ve Ceza'da Raskolnikov gerçek mutluluğu bulur, Budala'da Mişkin katı dünyanın acımasızlığı karşısında yeniden akıl hastanesinin yolunu tutar. Ecinniler'de Stavrogin tinsel açmazdan kurtulamadığı için intihar eder, Karamazov Kardeşler'de ateist İvan delirir, Dimitriy kürek cezasına çarptırılır, ama Alyoşa inançlı bir insan olarak tinsel dinginliği hep koruyacaktır.

Dostoyevski'nin kendi düşüncelerini en iyi biçimde anlatmak için suç temasına gereksinimi vardır. Buradaki suç, klasik polisiyedeki suç temasından oldukça farklıdır. Yalnızca merak uyandıracak bir öğe olarak yer almaz romanda. Yazarımızın düşüncelerini açıklaması için, kahramanlarının ruhsal dünyasını alt üst etmesi, büyük düşünsel depremler yaratması için suça ya da cinayete gereksinimi vardır.

Raskolnikov önce mantığını, saf aklı kullanır. O gencecik, topluma yararı dokunacak bir öğrencidir. Ama parasızdır. Bugünü ve geleceği belirsizdir. Oysa yaşlı tefeci kadın, topluma hiçbir yararı dokunmadığı halde Raskolnikov'un gereksindiği paraya sahiptir. Onu öldürürse yalnızca kendisi değil, bir anlamda toplumun da geleceği kurtulacaktır. Böylece öldürmenin doğru olduğunu düşünür. Ve eylemi gerçekleştirir. Ama sonra onu insan yapan başka güdüler devreye girer ve pişmanlık duyar. Bu pişmanlık onun akla dayalı düşünsel sistemini de değiştirecektir. Ecinniler'deki Stavrogin, yarım akıllı nişanlısının ölümünü engellemediği için, belki de Şatov'a düzenlenecek suikaste göz yumduğu için kendini öldürür. İvan Kara- mazov içten içe babasının ölümünü istemekte, hatta bunu sesli olarak dile getirmektedir ama adam öldürülünce düşüncesi değişir.

Kahramanlarının düşünceleri bir suç ve onun sonuçlarına yaklaşım temelinde anlatılır, değerlendirilir ve değişime uğrar. Ama Dostoyevski düşüncelerini hiç bir zaman didaktik bir tarzda anlatmaz. Kahramanlarının kendi düşünceleri vardır. Ateist İvan sonuna kadar görüşlerinde ısrar eder, ikna olmadığı için de çıldırır. Ecinniler'deki Stavrogin de işin içinden çıkamadığı için kendini öldürür.

"Arnold Hauser, 'Bir yazarın dünya görüşünü belirleyen şey hangi tarafı tuttuğundan çok, kimin gözleriyle dünyaya baktığındadır,' der. Ve Dostoyevski dünyaya bütün kişilerinin gözüyle bakar. Kişilerini tüketir, varlıklarının bütün olanaklarını sonuna kadar kullanır. Hiçbiri utanç ve aşağılanmadan kaçamaz, hiçbiri saldırıdan kurtulamaz. Dostoyevski'nin dünyasında hiç kimse bağışlanmaz, ama çok büyük bir avunç vardır; hiç kimse de dışarıda kalmaz."(5)

Dostoyevski Batı Aydınlanmasıyla Rus mistisizmi arasında sıkışıp kalmış 19. yüzyıl Rus aydınlarının en özgün temsilcisidir. Rus aydının batı ile doğu arasındaki çelişkisini benliğinde en çok duyan, en yakıcı olarak yaşayan ve buna kişisel çözüm yolları arayan yazardır. İki uçtan yana da olmaz. Bir sentez peşindedir ama Rusya topraklarındaki kültür buna olanak tanıyacak kadar gelişmemiştir. Aklı ona aydınlanmanın yanında yer almasını söyler, ama yaşadığı toprağın dinsel kökenli kültürü onu inanca çeker. Bir psikolog titizliğiyle incelediği insan tinselliği de kafasını karıştırır. Şiddetle şefkatin, doğrulukla sapkınlığın, şeytanla meleğin birarada bulunduğu insanın iç dünyası, onu korkutur. Bu korku daha büyük bir gücün varlığına gereksindirir onu. O güç insana yol gösterecek, ruhunu olgunlaştıracaktır. Karanlıkta kaldığı için de büyüklüğü, gücü daha etkili olacaktır. Bu Tanrı'dan başkası değildir. Ama Tanrı bütün insanlığın değil yalnızca Rusların tanrısıdır. İnanç da ulusal-dini bir inançtır.

"Uluslar bütünüyle değişik bir güç tarafından biçimlendirilip, hareket ettirilmektedirler. Bu gücün nereden kaynaklandığı hiçbir zaman açıklanamamıştır. Bu güç bir amaca ulaşmanın önüne geçilmez isteğidir. Aynı zamanda da bu amacın inkârıdır. Bu güç hayatın yorulmadan, sürekli olarak olumlanması ve ölümün inkârıdır. Kutsal kitabın dediği gibi, bu güç bir estetik ilkesi, bir ahlak ilkesidir.... Hiçbir zaman bütün ulusların ortak bir tanrısı olmamıştır. Uluslar ortak bir tanrıya inanmaya başladıkları zaman ölürler. Halklar ve inançları da ölür. Bir ulus ne kadar güçlüyse tanrısı o kadar farklıdır ötekilerden."(6)

Dostoyevski batıya dönük mantığıyla Tanrı'nın varlığına karşı çıkar. Üslubunu gerçekçi-devrimci yapan etken de budur. Ama insanlığın açmazlarını kendi yaşam deneyiminden de yola çıkarak düşündüğünde Tanrı'ya inanmak gerektiğini söylemek zorunda kalır. Bu sözlerin altında uygarlığın tıkandığını hisseden bir sanatçının eleştirileri vardır. Belki de Dostoyevski, modernizme yönelik ilk tartışmaları başlatmaktadır. Saf aklı eleştirmekte, insanı yalnızca akıldan oluşan bir yaratık olarak gören mantığa karşı çıkmaktadır. Çözüm önerileri yanlış olabilir ama sorunu can damarından yakalamıştır. Çünkü o insana bakmakta ve mutsuzluğu görmektedir. Yürürlükteki sistem bu mutsuzluğu önleyeceği yerde onu üretmekte, insandaki kötülüğü azdırmaktadır. Oysa insan bu kötülüklerden kurtulabilir. İşte bu noktada Dostoyevski çözüm olarak eski olanı önermekte, mutluluğa ancak, büyük acılardan, büyük aşağılamalardan sonra ulaşabileceği yanlış düşüncesini dile getirmektedir. Büyük acıları, büyük trajedileri yaratan ise genellikle suçtur. Dostoyevski bu yüzden suça yatkındır. Ya da tersi suça yatkın biri olduğu için bir ulusal-Tanrı düşüncesine gereksinimi vardır.

"Yine de Dostoyevski dünya çapında önemli bir yazardır. İnsanlık soyunun ve kendi ülkesinin buhranlı durumunda, imgelemsel ve kesin anlamlı sorular ileri sürmesini bildi. Öyle kişiler yaratmıştır ki,

bunların alınyazıları ve iç dünyaları, öbür kişilerle çatışmaları ve karşılıklı ruhsal ilişkileri, insanları ve fikirleri kabul edip etmemeleri, normal hayatta olduğundan daha çabuk, geniş ve derin bir şekilde o çağın bütün manevi ve ahlaki gelişiminin imgelemsel olarak önceden sezinlenmesi ve yaşanması Dostoyevski'nin yapıtlarının güçlü ve tükenmez çekiciliğini sağlar."(7)

Görüldüğü gibi Dostoyevski'nin romanlarındaki suç, polisiye romanlardan oldukça farklı bir tarzda ele alınır. Gerçi Suç ve Ceza'da, Karamazov Kardeşler'de, hatta Budala'nın son bölümünde cinayet sahneleri, değme polisiye romanlara taş çıkartacak denli büyük bir gerilim yaratılarak kaleme alınmıştır. Ama sonra cinayet ve onu saran gizem kayar, suçun kahramanlar üzerindeki ağırlığı kalır. Onu büyük yaratıcıların arasına sokan da, o tuhaf dehasının bulduğu bu ilginç yöntemdir. Başyapıtlarının ekseninde yer alan suç insan yazgısıyla ilgili trajik muğlaklıkları yaratan bir öğe olarak rol oynar. Oysa klasik polisiyede-klasik polisiye diyorum çünkü, günümüzde suçu trajik boyutlarıyla anlatan, cinayeti bir motif, bir dekor olmaktan kurtaran polisiye romanlar da yazılmaya başlanmıştır-suç "şey"leşmiş halde yer alır.

"Geleneksel olarak, bir zihin meşguliyeti bakımından, ölüm, antropolojik bir sorun (büyü, ilahiyat, felsefe) ya da bireysel bir trajedi (kurumlaşmış din, edebiyat, psikoloji) olarak ele alınır. Dedektif romanını özgül bir edebi tür olarak gelişiyle birlikte, bu gelenekte belirgin bir kopuş meydana gelir. Ölüm-ve özgül olarak da cinayet- polisiye romanın bizzat merkezinde yer alır. Şiddete dayalı bir ölüm içermeyen böyle bir tek roman zor bulunur. Ama polisiye romanda ölüm, insanın yazgısı olarak ya da trajedi olarak ele alınmaz. Ölüm, orada bir soruşturma nesnesi haline gelir; yaşanan, acı çekilen, korkulan ya da karşısında savaşılan bir şey değildir. Teşhir edilecek bir ceset, analiz edilecek bir şey haline gelir. Ölümün şeyleşmesi, polisiye romanın bizzat can damarıdır.

Ölümün polisiye romandaki bu şeyleşmesi fenemone, insan mukadderatıyla ilgili zihin meşguliyetinin yerine cinayetle ilgili zihin meşguliyetinin konmasına varır.... büyük edebiyatta-Sofokles'ten Shakespeare'e, Stendhal'e, Goethe'ye, Dostoyevski'ye, Dreiser'e dek- meydana gelen cinayetlerle polisiye romanlardaki cinayetleri birbirinden ayıran çizgi işte budur."(8)

Dostoyevski'yi polisiye roman yazarlarından ayıran bir başka özellikte, kurgularının bir polisiye roman kurgusuna göre çok daha dağınık ve karmaşık olmasıdır. Oysa polisiye roman bir bütünsellik içerir, olay örgüsündeki yan öyküler ana eksene bağlanmalı, var olan sorulan yanıtlarken yeni sorular ortaya atmalıdır. Dostoyevski romanlarında ana eksenle ilgili olmayan öyküler de anlatır. Böylece kurguyu bozar dağıtır. Polisiye roman bu yönetimi kabul edemez; çünkü bütün kurgu bozulmaya, iskele çarpıklaşmaya başlar. Böyle bir iskelenin üzerinde sağlam bir polisiye doku oluşturulamaz.

Bütün bu sıraladığımız nedenlere karşın Dostoyevski giderek daha çok polisiye roman yazarı olarak anılmayı sürdürecektir. Çünkü günümüzde polisiye ile öteki roman türleriyle içiçe geçmektedir. Borges, Dürenmatt, Robe-Grillet gibi bu türde ürün vermeyen yazarlar bile polisiye yazmışlardır. P. Modiano ve Paul Auster gibi yazarlar ise polisiyenin sağlam yapısının üzerine konularını oturtmayı seçmişlerdir. Günümüzde kimi yazarları, Patricia Highsmith örneğinde olduğu gibi polisiye yazarı mı, değil mi ayırt etmek bile zorlaşmaktadır. Yani Dostoyevski'nin kimi yapıtlarının polisiye sayılması çok da yanlış değildir.

Dünyanın en büyük yazarlarından biri olan bu tuhaf adamın yapıtlarını yeniden okumaya, polisiye mi, değil mi, kendiniz karar vermeye ne dersiniz?

(1) Dünya Fikir Mimarları/ÜçBüyük Usta/Stefan Zweig Çev: Dr. Ayda Yörükân/İş Bankası Yay. s. 154

(2) Dostoyevski'nin Mirası/ Dünya Edebiyatı Bağlamında "Suç ve Ceza"/Klaus Stadtke/Derleyen: Oğuz Özügül/Pencere Yayınları, s.61)

(3) Dostoyevski ve Baba Katilliği/Sigmund Freud/Çev.:Oya Berk/ Yeni Dergi Nisan 1970 sayı: 67

(4) Yeraltından Notlar/Dostoyevski Çev: Nihal Yalaza Taluy, MEB Yay. s 9-10

(5) Dostoyevski Kurtuluş Politikası/Irwing Howe Çev: Melika Arduman/Yeni Dergi Ağustos 1971 Sayı: 83

66 Yazılar

(6) Ecinniler/Dostoyevski/Çev: İsmail Yerguz, Engin Yay. Cilt I s.288

(7) Dostoyevski/György Lucaks/Çev: İsmail İzgü/Yeni Dergi Kasım 1970 Sayı: 74

(8) Hoş Cinayet/Enest Mandel/ Çev: N. Saraçoğlu-Bülent Tanatar, Yazın Yay. s. 62)

Erişim: http://www.usdusunveotesi.net/yazilar2.asp?yno=189&bant=7&katno=7

THE BANK /Banka: Kelebek Etkisi (2001)

Faizden canı yananların gazını alacak bir film.

Yönetmen: Robert Connolly

Senaryo: Brian Price, Mike Betar, Robert Connolly

Ülke: Avustralya, İtalya

Tür: Gerilim, Dram

Vizyon Tarihi: 28 Mart 2003

Süre: 104 dakika

Dil: İngilizce, Japonca

Müzik: Alan John

Oyuncular David Wenham, Anthony LaPaglia, Sibylla Budd, Steve Rodgers, Mitchell Butel

Özet

Jim Doyle, borsa çöküşlerini önceden bulabilen bir program tasarlamış bir matematik dehasıdır. CentaBank'ın CEO'su olan üst düzey Simon O'Reilly ise Centabank'ın tepkilerini çektiği için kendisine bir çıkış yolu aramaktadır.

O'Reilly, çıkış yolunu Doyle'da bularak onu kendileriyle çalışmaya ikna eder. Jim'in bir sonraki çöküşü tahmin edebilecek oluşu, CentaBank'ın ağzını sulandırmaya başlar. Fakat banka'nın dış dünyadaki organizasyondan faklı işleyen yapısı, insanları ve hatta kitleleri çok rahat harcayabilmektedir. Doyle'da derin sistemin içine girdikten sonra, onun bir parçası olmaya başlar. Banka içine erittiği Doyle'ın da katkısıyla, ekonominin tanrısı olmaya soyunurken, hiç beklenmedik bir şey olur. Tüm nefesler tutulmuştur, aslında hiçbir şey göründüğü gibi değildir.

Filmden

Çalışmalarıma ekonometri dersi gördüğüm günlerde başladım. Final tezim, Wall Street üzerineydi. 1929, '74, ve '97 yıllarında yaşanan üç çöküşle ilgili. Neden yaşandığını, insanların gördükleri zararı her şeyini kaybeden küçük yatırımcıların nasıl bittiklerini gördüm. Sonrasında yapmam gereken şey çok açıktı. Bir sonraki krizi tahminin getireceği yarardan söz ediyorum. Yaşanacak onca acının, önüne geçebilirdik. Araştırmamı genişlettim, spekülatörlerle konuştum trendlere ve tarihi verilere göre sistemi tetkik ettim. Ama hepsi sonucu görmekten uzakmış hepsi temel bir prensibi gözden kaçırmış. **Bir insanın hareketini önceden kestirmek hemen hemen imkansız gibi. Fakat yüz insan için bunu yapmak çok, çok daha kolay.** Bu noktadan hareketle matematiğin en mahrem kısmını araştırdım. Bulanık mantık, sistem dinanizmi kaos teorileri. Bilhassa **Mandelbrot teorisi ve Fractal geometriyle açtığı çığır.** Afedersin. Kalemini alabilir miyim?

Teşekkürler. Şimdi şöyle düşünelim, neticede yaşanan her olayın belirgin ve karmaşık sonuçları vardır. Öngöremeyeceğimiz şeylerden söz ediyorum. Hava durumu bulut formülleri, bu mürekkebin şu an tam nereye düşeceği gibi şeyler. Şu ana kadar matematik bu haliyle hemen hemen herşeyi öngörebilmemizi sağlıyor. Bunu öngörebilsek, borsayı da rahatlıkla öngörebiliriz.

**

Ortaya biraz gerçek para koyalım sanaldan çıkaralım. Bir miktar koyup deneyelim. Mesela, on milyon kadar. Buna henüz hazır değiliz, biraz daha zaman gerekiyor.

-Ne kadar?

- Henüz Sidney'deki tek bir seans salonunun analizini yapabildik. Vincent, Sidney'deki en hızlı üç adamımızı bul telefonla yönlendiricez.

-Telefonla mı, Simon. Biz Burada üç telefon hattı var. Sistem satın al derse alım emri ver, sat derse sat emri ver, bu kadar basit.

Evet ama programı daha yeni yükledik.

İnci yapmak için kum tanesine ihtiyacın var. Kum tanesi benim, nefesimi ensende hissettiğin sürece daha iyi çalışacaksın. Az kullanılan iş idaresi tekniği olsa da. Ne diyorsun?

- Para benim değil.

-Benim için sadece bir test.

**

Borsada kocaman bir penis binde bir rastlanır biridir. Alıp satarlar, herkes onları izler. Başkalarının ne yaptığına aldırmadıkları bir yana borsayı da yönlendirirler. Çok yakından izlenirler, aldıkları her karar borsada bomba etkisi yapar, çünkü herkes onları izler.

Ya hata yaparsa, ya herkes onları izlerlerken batarsa, o zaman ne olur?

Büyük penis, kalın cüzdan, onlar yaşar, küçükler duvara toslar.

**

Marshall, Peters, ve Rudderson'dan sonra, Cormack ve Smith'i denedik. Hepsi bizi temsil etmeyi reddetti. **14 yasal hukuk firması hepsi de CentaBank adına çalıştıklarını iddia ettiler.** Bizi savunmanın bankanın menfaatlerine ters düşeceğini söylediler.

Evet, büyük bankalar çok uzun zamandır kızgın müşterilere karşı yasal yolları kapamak için hukuk firmalarına el attılar.

-Bu bir çeşit bir kartel.

-Ya sizi kimse temsil etmese ne yapardınız?

- Sizin gibi yapardım. Ama dürüst olmak gerekirse işe yarayacağını sanmıyorum.

-Bankalar hakkında bilginiz var mı?

- Zaman ve parayı kullanıp ezerler. Her ikisine de bol miktarda sahipler, davayı on yıl uzatabilirler.

-Umurumda değil.

-Umurunda değil ha Pekala, bu işteki polis faktörünü inceledim, eksik ve hatalı uygulamadan suçlu bulunacağı kesin. En az altı ay görevden el çektirilecek, üzerindeki ağır baskı yüzünden zor günler yaşayacaktır.

-Ne ceza!

- Bunun dışında yapacak fazla bir şey yok. Demek istediğim, maddi tazminat gibi.

Peşinde olduğumuz para değil. Banka.

Banka büyük ihtimalle tipik işveren ilişkisinden uzaklaşacak ve sorumluluğu sözleşmeli personelin üzerine yıkarak yakasını kurtaracaktır. Size tavsiyem bu işin peşini bırakın. Üzgünüm.

**

Neyi kutluyoruz?

Yarra. 38 kilometrelik, sahiliyle büyük bir arazi bugün saat 18 itibariyle bizim oldu.

-Affedersiniz?

- 4 dönümlük parçalar halinde, sen böl. Ne kadar ediyor?

Evet ama gerçek sahibi sen değilsin. Demek istediğim muhtemelen sen finanse ettin ama hala kamu malı.

-Saçmalamayı kes Jim. Finanse ettiğimiz herşeyi istediğimiz an geri alırız. Sahip olmak budur, piyasa gücü bu demektir. Malvarlıklarını tüketebilir, kredi borçlarını ödemeleri için IMF ülkelerinin üzerine salabiliriz. Tam olarak bizim istediklerimizi yapana kadar her hükümete baskı uygulayabiliriz.

Yani ilk yüzdeki işadamlarının hepsi yasadışı mı?

- Michelle.

-Hayır, hayır, sorun değil Jim.

Söylediği çok ilginç.

Elbette bunun domuz cehaletinden değil de samimi bir saflıktan kaynaklandığını varsaydığımız sürece.

-Siz de varsaymayın. Acı gerçek bu Michelle. Tüzel feodalizm çağındayız.

-Ve bizler yeni prensleriz.

-Kendinize ne diyorsunuz?

- Sınır tanımayan piçler mi?

**

Sorun nedir Jim?

Sonuçları inceledim. İyi, ver bakayım. Bak, borsayı tahmin etmek tamam ama bankadaki en küçük bir yolsuzluğun bile sonuçları ölümcül olur. Açık konuş.

-Sonuçları hiç düşündün mü?

- Elbette düşündüm. Simon yıllar süren araştırmalarımı on yıllık doktoramı bunun için harcamadım. Üst düzey yönetim nedir biliyor musun?

Zamanımın çoğunu neye harcadığımı biliyor musun?

Tasarruf. Gelip çalışanların yüzde yirmisini işten atıyorum. Şubelerin, fabrikaların her ne varsa % 15'ini kapatıyorum ve sektördekiler beni bir dahiymişim gibi alkışlıyor. Sıkıcı bir hayat Jim. Ölmeden önce sıradışı bir şey yapmak istiyorum. Olduğunda insanların aklını başından alacak bir şey.

Sıradışı bir şey mi?

Simon, bizi ekonomiyi çökertmekle hatırlayacaklar.

Jim, çoğu insanın hayatında ''sessiz çaresizlik'' hakimdir, doğumdan ölüme kadar dert çeker, asla bir şey başarmazlar. Toplum bu insanların umut ve beklentilerini yok eder. Tarih onları unutur. Eğer bu fırsatı tepersen, tüm bu insanlara hakaret edersin.

-Nasıl bir fırsattan söz ediyoruz?

- Mandelbrot ve diğerlerine katılman için bir fırsat. Tarihteki diğer bütün matematikçi ve bilimadamları arasındaki yerini alman için. Pisagor, Foucault, Newton, Einstein, Oppenheimer.

Oppenheimer'ın çalışmalarını atom bombası yapımında kullandılar.

Savaşı bitiren bomba.

Ahlak ikilemini çözmen için 24 saatin var. Sonra dilediğini yapabilirsin ama buraya sefil, kararsız tavrınla dönme.

70 Yazılar

**

Burada olacağını hiç hayal ettin mi?

Seksenli yılların sonuna doğru Japon bir arkadaşım şöyle demişti **"Siz Avustralya'lıların sorunu, hemen yarın Alan Bond olmak istemeniz. Biz Japonlar on yıla yayarız",** anlamlı bir söz. Belki burası değil ama bir yerlere geleceğimi biliyordum.

**

On yıldır bu bankada çalışıyorum bugün utandığım kadar utandığımı hiç hatırlamıyorum. Biz eskiden böyle değildik. Zaman zaman pis işler yaptık ama Bana görmezden gelmeyi sen öğütledin. **Evet belki yaptım ama yine de orada olup yalan söylediğini o aileyi diri diri toprağa verdiğini görmemeyi dilerdim.** Zekana saygı duyuyorum Jim. Gıpta ediyorum. Yeteneklerinin onda biri bende olsun isterdim. Laboratuvarda çalışırken, çoğu zaman seni izliyorum ve yerinde olsaydım diyorum. O formülle ortaya çıkan ben olsaydım diyorum ama şu kadarını biliyorum Bugün yaptığını asla yapmazdım. Ve eğer bunun bedeli buysa, yolun açık olsun Jim.

**

Beyler, ekonomik modelleme denilen yeni bir çağın eşiğindeyiz size istediğiniz kar marjına görecek sistem bulundu. Bugüne kadar tasavvur dahi edilemeyen stratejik modelleme programı sayesinde borsadaki büyük dalgalanmaları önceden tahmin edebileceğiz. Borsanın büyük bir bölümünü yok edecek bir çöküşten sözediyoruz. Aslında borsa uzun süreden beri böyle bir düşüş bekliyor. Modern teknoloji sayesinde berbat durumdaki şirketler bile bilançolarında kâr açıkladılar. Hepimiz bunu farkındayız çünkü bundan hepimiz faydalandık. Şimdi de çöküşten faydalanmamızı sağlayacak bir fırsat var. Buna çanak tutmamız mümkün değil. Bilanço dışı riskleri yasalmış gibi gösteremeyiz. Emin ol, lisansımız gidebilir. Evet, bunu deneyecekleri kesin. Bu yüzden hızlı ve gizli hareket etmeliyiz. Sürpriz faktörünü kullanmamız şart. Atacağımız adımları rakiplerimizden saklamak istiyorsak, geleneksel kalıpların ötesine geçmeliyiz. Aceleye gerek yok. Hayır, ben bu fırsatı sistemi daha yakından tanımak ve bağımsız bir değerlendirme için zamana bırakalım derim. MIT'de adamlarımız var iki hafta içinde rapor sunacaklardır. 24 saat daha beklersek, pazar bize karşı harekete geçer. Hemen tavır almak zorundayız. Bu şansı kaçırırsak tanınmayacak kadar parçalanırız. Ya senin durumun?

Sana milyarlar eden bir seçenek paketi sunduk.

Benim bu tahmine güvenim tamdır. Ben tüm portföyümü koymaya hazırım. Şahsi birikimlerimi, gayrimenkullerimi, her şeyimi ortaya koyuyorum.

Bu büyük bir risk Simon. Yazılı taahhüt edebilecek misin?

Elbette edeceğim. Bu kararı alırken fedakârlık ediyormuş gibi davranmayın. Bu işten siz de kazanacaksınız. Sahip olduğunuz her sent, elinizdeki her hisse, faizde duran her dolarınız, tek bir günde on misli değer kazanacak. Sistem çalışacak.

Duyduğum en aşağılık dümen.

-Hepsi bu mu Ben?

- Evet, niyetiniz devamsa, ben istifa etmek durumundayım.

-Benim için sorun değil. Bu bilgiyi hava fırtınaya dönmeden kullan. Bu çöküş gerçekten yaşanacaksa tabii. Zararı minimuma indirmek, ayakta kalabilmek için. Ama bankaya pozisyon aldırmak. Bizim bankamıza!

Felaketten çıkar umacak duruma sokamayız. Bu tüm kanunları çiğnemek olur!

Yasaları, hükümet yapar Ben. Biz bir iş yapıyoruz. Ve her gün yasalara karşı geliyoruz. İtiyoruz, çekiyoruz çünkü elastik.

Etik esnek değildir! Prensipler esnek değildir! Hele ahlak hiç değildir!

Topluma karşı bu bilgiyi pozitif kullanmak gibi bir görevimiz var.

Hayır, bizim hisse sahiplerine karşı rakiplerimizi ezmek gibi bir sorumluluğumuz var. Bize düşen görev bu! Ve bunu biz yapmazsak başkaları yapacak. Bizi tanınmayacak hale getirirlerse bunu hissedarlara kim açıklayacak?

Onlar, bizim insanlarımız, onlar, bizim toplumumuz. Halk başının çaresine bakabilir. Şimdi, sizden on saniye düşünmenizi istiyorum sonra kalemlerinizi elinize alıp, önünüzdeki kağıtları imzalayın.

**

Nedir bu?

Banka artık yok demek oluyor.

**

Onca paraya nereye gitti?

Çoğu borsa tarafından emildi. Sonsuza kadar yok oldu. Kalanı ise tekrar dağıtıldı. 50 milyar dolar yok oldu. Tüm bunlar, babanın intikamını almak için. Tek bir adam.

Evet Evet, babamın ölümüyle başladı. Bir adam. O anı tetikleyen tek bir adamdı. Günün sonunda aslında çok basit. **Bankalardan nefret ediyorum.**

**

-Bir yanlışlık olmalı - Hı?

Baksana. 727.000 dolar, bu bizim paramız olamaz değil mi?

Hata olmalı, bankayla konuşalım. Kapalı. En yakın şube göl girişinde. 160 kilometre ötede.

Wayne?

Hiç fikrim yok Diane.

Ben basit bir adamım. Eğer hataysa, banka nasılsa haber verir

ŞEYTAN'DAN DERSLER: SAPIKLIĞIN VE ŞÜPHENİN TEMEL İLKELERİ

Bil ki mahlûkat içinde görülen ilk şüphe, İblis'in (Allah lanet etsin) ortaya koyduğu şüphedir. Bu şüphenin kaynağı, nassa karşı kendi görüşünü ısrarla savunması, ilâhı emre karşı çıkmak için kendi arzusunun gereğini seçmesi, Âdem'in yaratıldığı madde olan çamur karşısında, kendi yaratıldığı madde olan ateşten dolayı kibir ve gurura düşmesidir.

Bu şüpheden, yaratılanlara yayılan, insanların zihinlerine bulaşan, bid'at ve dalâlet mezheplerinin oluşmasına sebep olan yedi kuşku ortaya çıkmıştır. **Bu şüpheler Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncil'lerinin şerhlerinde yazılıdır.** Tevrat'ta Âdem'e secde etmesi emredilip, bundan kaçınması sonrasında, meleklerle arasında geçen münazaralar şeklinde dağınık olarak zikredilmiştir.

Nakledildiğine göre İblis:

"Allah Teâlâ'nın benim ve bütün varlıkların yaratıcısı, âlim, kâdir olduğunu, kudret ve dilemesinden sual edilmeyeceğini, ne zaman bir şeyin olmasını isterse ona "ol" dediğinde o şeyin hemen ortaya çıktığını ve hikmet sahibi olduğunu kabul ettim. Fakat hikmetinin yönlendirilmesinde bazı sorular ortaya çıkmaktadır" deyince, melekler: ***Bu soruların neler ve kaç tane olduğunu sormuşlar.*** İblis de (Allah lanet etsin) bunların yedi tane olduğunu söylemiştir.

Bunların birincisi:

“Allah beni yaratmadan önce, benim neleri yapıp neleri yapacağımı biliyordu. O halde öncelikle beni niçin yarattı? Benim yaratılmamdaki hikmet nedir?”

İkincisi: “Hadi beni irâdesi ve dilemesi sonucu yarattı, beni niçin kendisini bilmek ve ibâdet etmekle sorumlu tuttu? Emirlerini yerine getirmekten faydalanmayıp, kendisine karşı isyan etmekten zarar görmeyince, bu tür teklifin hikmeti nedir? “

Üçüncüsü: “Hadi beni yarattı, mükellef kıldı. Ben de onun gerekli kıldığı ‘kendisini bilmek ve itaat etmek’ görevlerini yerine getirdim; bu durumda niçin benim Adem’e itaat ve secde etmemi emretti?(En’âm, 11-12) Özellikle kendisini bilip ibadet etmem konusunda bir fayda temin etmeyecek olan bu teklifin hikmeti nedir?”

Dördüncüsü: “Diyelim ki beni yarattı ve mutlak olarak mükellef kıldı, özellikle de Âdem’e secde etmemden sorumlu tuttu. Ancak ben Âdem’e secde etmediğimde, niçin beni lanetledi ve cennetten çıkardı?(En’âm, 11-13) Kötü bir şey işlemeyip, ‘sadece ben ancak sana secde ederim’,(Bakara, 34) dememden dolayı uğradığım bu durumun hikmeti nedir?”(Hicr, 28-29; İsrâ,61; Kehf, 50…)

Beşincisi: “Beni yarattı, mutlak ve özel olarak mükellef kıldı, kendisine itaat etmediğimde ise beni lanetleyip kovdu. Bu durumda niçin benim ikinci defa cennete girerek Adem’e ulaşıp onu vesveselerimle aldatmama ve dolayısıyla yasak ağacın meyvelerini yemesine vesile olmama müsaade edip, benimle birlikte onu da cennetten çıkardı? Bunun hikmeti nedir? Eğer beni cennete girmekten menetseydi, Adem benden kurtulacak ve cennette ebedî olarak kalacaktı.” (Taha, 116-117)

Altıncısı: “Beni yarattı, yapmam gereken umumî ve özel görevlerle mükellef kıldı, sonra beni lanetledi ve cennete girme fırsatı verdi, benimle Adem arasında düşmanlık vardı, fakat beni niçin, Adem oğulları üzerine musallat etti? (Sâd, 73-83) Oysaki ben onları gördüğüm halde onlar beni göremiyorlar, benim verdiğim vesvese onlar üzerinde tesirli olduğu halde, onların gücü ve kudreti bana tesir etmiyor. Bunun hikmeti nedir? Onları fıtrat üzerine yarattıktan sonra bundan saptıracak olanı ortadan kaldırıp, insanların temiz, emirleri dinler ve itaat eder olmaları onlar için daha uygun ve hikmete daha layık değil midir?”

Yedincisi: “Bütün hepsini kabul ediyorum: Beni yarattı, mutlak ve sınırlı olarak mükellef kıldı, ben itaat etmeyince beni lanetledi ve kovdu, cennete girmek istediğimde bana fırsat verdi, orada yaptıklarımdan sonra beni Âdemoğullarına musallat etti. Niçin ben mühlet istediğimde bana mühlet verdi? **“Bana tekrar dirilecekleri güne kadar mühlet ver”(**En’âm, 14) deyince **“sen bilinen bir vakte kadar mühlet verilenlerdensin.”** (Hıcr, 36-38) dedi. Bundaki hikmet nedir? O durumda beni derhal helak etseydi Adem ve diğer yaratılanlar benden kurtulur, âlemde şer denilen bir şey kalmazdı. Alemdeki düzenin hayır üzere devam etmesi şerle karışmasından daha iyi değil midir? İşte bu benim ileri sürdüğüm iddialarımın delil ve mesnedidir.

İncil’in açıklayıcısı şöyle der: Allah Teâlâ meleklere vahyederek ona, “**Sen, benim senin ilâhın ve bütün mahlûkatın ilâhı olduğum şeklindeki ilk kabulünde sadık ve doğru sözlü değilsin, eğer benim bütün âlemlerin ilâhı olduğumu tasdik etseydin, bana karşı “niçin” diye itiraz etmezdin. Ben kendisinden başka ilâh olmayan Allah’ım, yaptığımdan dolayı hesap verecek değilim, sorumlu olan yaratılanlardır**” demelerini istedi. Bu belirttiğim ifadeler Tevrat’ta zikredilmekte, belirttiğim şekilde İncil’de (şerhlerinde) yazılmış bulunmaktadır.

Ben (Şehristânî) bir süredir, tartışılmaz şekilde Âdemoğluna arız olan her şüphenin kovulmuş olan şeytanın saptırması, vesveseleri ve zikredilen kuşkulandırmalardan kaynaklandığını düşünüyordum. **Bu şüphelerin sayısının yediye ulaşması ve büyük bid'at ve dalâlederin sayısının da yedi tane olması oldukça ilginçtir.** Her ne kadar metot ve ifadeler farklı olsa da, sapkınlık, küfür ve dalâlet fırkalarının ortaya koydukları şüpheler, belirtilen şüphelerin çerçevesini aşmamaktadır. Bu şüpheler pek çok dalâlet türleri için bir tohum mesabesindedir; hepsi de hakkı itiraftan sonra ilâhı emri inkâr, nas karşısında arzulara yönelme ile ilgilidir.

İşte **Nuh, Hud, Salih, İbrahim, Lut, Şuayb, Musa, İsa ve Son peygamber Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme karşı çıkıp mücadele edenlerin hepsi, şüpheler ortaya atmak hususunda ilk lanetlenenin yolunu takip ettiler.** Bunun gayesi kendilerine yapılan teklifi ortadan kaldırmak, din mensuplarını ve İlâhî teklifleri kabul edenleri tamamen yalanlamaktır. Onların **"Bir beşer mi, bizi doğru yola ulaştıracak?"**(Tegabün, 6) sözleriyle, İblis'in **"Çamurdan yarattığın bir kişiye mi secde edeceğim"** (En'âm, 12) sözü arasında bir fark yoktur.

"İnsanlara hidayet geldiğinde, onların buna inanmalarını sadece, Allah bir beşeri mi peygamber olarak gönderdi, demeleri engellemiştir" (İsrâ, 94) ayetindeki muhalefet ve ayrılık bu düşünceden kaynaklanmış, inanca mani olan şeyin öncekinin dediği, "**Allah buyurdu: Ben sana emrettiğimde seni secde etmekten alıkoyan nedir?** İblis: **ben ondan daha üstünüm, çünkü beni ateşten yarattın onu da çamurdan yarattın"** (Â'raf, 12) gibi, bu anlayış olduğu belirtilmiştir. Daha sonra onun zürriyetinden gelen Firavun da "**Yoksa ben zayıf ve neredeyse söz anlatamayacak şu adamdan (Musa'dan) hayırlı değil miyim?"** (Zuhruf, 52) şeklinde aynı anlamda söz söylemiştir. Bunun gibi önce geçenlerin söyledikleriyle, sonrakilerin sözlerini dikkatlice izlediğimizde, her iki grubun sözlerinin birbirine mutabık olduğunu görürüz. **"Bunun gibi onlardan öncekiler de, tıpkı onların dediklerini demişlerdi, kalpleri nasıl da birbirine benzedi"** (Bakara, 118) **"Fakat onlar daha önce yalanladıkları şeylere inanacak değillerdi."** (Yunus, 74)

Böylece ilk mel'un aklın hükmetmemesi gereken varlık hususunda aklı hâkim kıldığı için ya yaratanın hususîyetlerini mahluklara yahut da mahlukların özelliklerini yaratıcıya isnat etmiştir ki bunlardan ilki **gulüv; aşırılık,** İkincisi ise **taksir yani eksikliktir.**

İlk şüpheden hulûliyye, tenâsühiyye, müşebbihe, Şia'nın gulatı, yani aşırı grupları gibi bir kısım mezhepler ortaya çıkmıştır. Bunlar bazı şahıslar hakkında aşırılık göstererek onu İlâhî vasıflarla nitelendirmişlerdir. ikinci şüpheden ise Kaderiyye, Cebriyye, Mücessime gibi bir takım mezhepler ortaya çıkmıştır.

Bu gruplar Allah'ın özelliklerini eksiltme yoluna giderek onu sonradan yaratılanların sıfatlarıyla nitelendirmişlerdir. Buna göre Mutezile ilâhı fiiller konusunda Müşebbihe gibi hareket ederken, Müşebbihe de İlâhî sıfatlar konusunda Hulûliyye gibi düşünmektedir. Bu sebeple bunların hepsi şaşı olarak görmektedirler. Bize göre **"iyi ve hasen (güzel) olan şey, Allah Teâlâ katında da iyi ve hasen, çirkin ve kabili olan nesne, Allah katında da çirkin ve kabihtir"** diyen kimse yaratanı yaratılana benzetmiş olmaktadır.

"Allah Teâlâ, mahlukatın sıfatları ile nitelendirilmiş ya da mahlukat Allah'ın sıfatlarıyla nitelendirilmiştir" diyen kimse haktan ayrılmıştır, Kaderiyyenin asıl prensibi de her şeyin sebebini aramaktır. İşte ilk mel'unun istediği de bu idi. Zira önce niçin yaratıldığı konusunda sebep aradı, ikinci olarak niçin mükellef tutulduğunun hikmetini sordu, üçüncüsünde ise Adem'e secde etmesi teklifinin dayandığı maksadı öğrenmeye çalıştı. Bundan Havâric ortaya çıktı. Çünkü onların **"Hüküm ancak Allah'a aittir, kişileri hakem kabul etmeyiz"** sözleri ile İblis'in ancak Allah'a secde edeceğini belirttiği **"ben kuru bir çamurdan şekillenmiş, kara balçıktan yarattığın bir insana secde edecek değilim"** (Hicr, 33) sözleri arasında fark yoktur. Kısaca her iki tarafın maksatları da çirkin sayılmıştır. Bu duruma göre Mutezile tevhîd konusunda öylesine aşırıya yönelmiştir ki, sonunda ilâhı sıfatları olumsuzlayarak ta'tile (sıfatları yok saymak) ulaşmıştır. Müşebbihe yaratıcıyı, cisimlerin sıfadarı ile niteleyerek onun vasıflarını çoğaltmaya yani 'taksire" yönelmiş, Râfızîler peygamberlik ve imâmet konularında gulüvve gidip

aşırılık göstererek hulûlü benimsemişler, Havâric ise taksire (yetki alanını kısıtlamak) yönelerek insanların hüküm verme özelliğine karşı çıkmışlardır.

Gördüğünüz gibi bu şüpheler dikkatlice incelendiği zaman ilk mel'un yani yerilmiş olan İblis'in şüphesinden kaynaklandığı anlaşılır. Dikkatlice incelediğin zaman görürsün ki bu şüphelerin hepsi ilk mel'unun (İblis) şüphelerinden kaynaklanmıştır. Başlangıçta o şüpheler bu fırkaların kaynağı iken, sonraları bu fırkalar o şüpheleri ortaya çıkaranlar olmuşlardır. Nitekim Kur'anı Kerim'deki **"Şeytanın adımlarına uymayın, o sizin için apaçık bir düşmandır"** (Bakara, 168) anlamındaki ayet bunu göstermektedir.

Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem de, bu ümmetin her sapkın fırkasını, geçmiş ümmetlerin sapkın fırkalarından birine benzetmiş: **"Kaderiyye bu ümmetin Mecûsîleridir", "Müşebbihe bu ümmetin Yahudileridir, Râfıziler ise Nasrânîlerileridir"** buyurmuştur. Keza Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem **"Sizden önceki ümmederi inceden inceye, adım adım takip edeceksiniz, hatta onlar bir keler deliğine girse, siz de mutlaka oraya gireceksiniz"**(İbn-i Hanbel, IV,125) demiştir.

Kaynak:

Muhammed eş-Şehristânî, el-Milel ve'n-Nihal, Özgün Adı: el-Milel ve'n-Nihal Çeviri: Mustafa ÖZ, Litera, 2. Basım. 2011 İstanbul, sh:29-32 ÜÇÜNCÜ MUKADDİME Yaratılanlar Arasında Ortaya Çıkan İlk Fitne, Kaynağı ve Ortaya Çıkaran

ŞEYTANIN ÇİLESİ

MISIR KÜLTÜRÜ-HERMETİZM – 1-2

Ali Kemal ÖZTOKSOY

Yunanlılar, *Antik Kem Ülkesi'*ne (Mısır) *gizemli, esrarengiz, anlaşılmaz şey* anlamına gelen *Egypt* adını vermişlerdir. Bunun en büyük nedeni, ezoterik yapılanma ve kültürün bu Antik Kem Ülkesi'nin her yerinde görülmesidir. Bu yapılanma ise *Hermetizm'*dir.

Bilim, dinsel denen düşüncelerde sadece insanların birtakım ortak tasarılarını görür; bunların özünü, kaynağını ve gelişimini inceler. Bu düşünceleri birtakım alay ve şakalara konu yapacak yerde, onlarda insanların düşünce tarihini ilgilendiren çok değerli bilgiler bulur. Toplumbilim, dinsel olayların üzerine iyi niyet ve anlayışla eğilmekte, onlara birer *"insan olayı"* gözüyle bakmaktadır. Aydınlarımızın çoğunda, bilimin bu bakış açısını anlayamayan güçsüz, zavallı ve çekingen bir bilim anlayışı hakimdir.

Bilimselliği benimseyen özgür tavrımız ile yine bilimin bulgu ve bilgilerine dayanarak bu kültürü anlamaya çalışmak gerekli olmaktadır.

İslamiyet'in ilk yıllarındaki toplumsal ve bilimsel alanlardaki gelişme ve ilerlemeler daha sonraki yıllarda nasıl ki tam tersi bir yapıya büründüyse, 3500-4000 yıllık çok uzun denebilecek bir zaman periyodunda Antik Mısır Hermetik öğretisinde de (Mitos, Ritüelller, Kavramlar...vs.) amaca ve geleneğe uygun olmayan değişimlerin kaçınılmaz olması mümkündür. Bu nedenle bu Kadim Uygarlığı ve Ezoterizm'ini değerlendirirken çok dikkatli olunmalı, özellikle temel kavramlarının daha sonraki ezoterik yapılanmalardaki yansımalarını da göz önüne alarak gerçek doğruları tespit etme yoluna gidilmelidir. Yalnızca bilinen Antik Mısır Hermetik bilgileri ile yola çıkıp değerlendirme yapmaya çalışmak bizi içinden çıkılmaz bir bataklığa sürükler.

Antik Mısır Uygarlığının ihtişamı, daimi bir cazibe merkezi olduğundan, "İlk Ara Devre" olarak adlandırılan M.Ö 2181-2133'lerde büyük karışıklıklar ve denizci kavimlerin istilaları ile çalkalanmıştır. Bilhassa daha sonraları Hiksos istilası ile gündeme gelen; Hiksos Krallarının, Firavunun tanrısal gücüne (gizlerine, sırlarına) sahip olma istekleri ile Hermetik yapı daha da içine kapanmış, öncelikle halk tarafından uygulanan cenaze ritüelleri ve ezoterik bilgiler, sırrın saklanabilmesi uğruna aslından uzaklaştırılmış değiştirilmiş olabilir. Bu nedenle daha çok *"Yeni İmparatorluk"* M.Ö 1650- 1085 devirlerine ait olduğu bilinen ve *"Ölüler Kitabı"*nda da konusu edilen "Ağızın açılması kitabı"..vs. gibi ritüellerin irdelenmesiyle değerlendirme yaparak kesin yargılara varmak akılcı olmamaktadır. Bu nedenledir ki; değerlendirmelerde Ezoterizm'in tarihsel süreçteki izini sürmek. Antik Yunan, İbrani, İslami.. vs. Hermetik anlayışları ile çakışan noktalarını buluşturmak, bu öğretinin hem doğrulanmasına hem de daha iyi anlaşılmasına olanak tanıyacaktır.

Mistik okullar da;

• Mensuplarına bilim öğrenmeyi öğütler, ancak bunun çağdaş ve pozitif bilim olması yönünde hiçbir dileği ve koşulu yoktur.

• Mensuplarına dogmatik yoldan edilgin (pasif) bir sevgi ve aşk vermeye uğraşır. Bu, bilim ve akla dayalı aktif ve dinamik bir sevgi değildir.

• Mensuplarına bilge olmayı tavsiye eder ve bunu, yine gizli anlamlar bilimi ile tümel varlığa duyulan "aşk"ın birleşmesi şeklinde algılar. Gizli Anlamlar Bilimi ise dogmatiktir.

Bilim ve bilimselliğin kavramlarını onun *dışında* kalan *simgelerle uzlaştırma* ya da *birlikte kullanma* hakkını hiç kimse kendinde bulamaz. Aydınlanma yolunda olan bir bilinç; her türlü simge ve kavramları bilimsel yöntemlerle kendi konuları içinde inceleyerek değerlendirmeli ve tarihsel insanlık kültürünü anlamaya çalışmalıdır. Dinsel ve geleneksel dogmalarla, boş inançlarla mücadele etmenin bir yolu da budur.

Eski Mısır Uygarlığı ile ilgili elimizdeki mevcut veriler şunlardır:

• Her çeşit hiyeroglif metinler. (Resimle, sembolik ve fonetik olarak 3 şekilde anlamlandırılır). Mabet ve mezar duvarlarındaki, tasvirler, yazıtlar, boyanmış resimler, simgeler, heykeller.

• Arkeolojik ve antropolojik bulgular.

• Mevcut mimari yapılar ve yapım teknikleri.

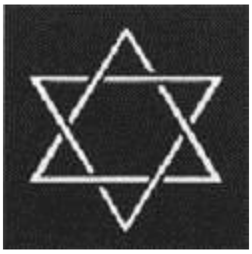
• Eğitim ve öğretim tarzı, edebiyat, ahlak, bilim ve sanatı ilgilendiren metinlerdir.

Konunun çok geniş ve kapsamlı olması nedeniyle önemli gördüğümüz konuları mümkün olduğunca kısa ve öz olarak sunmaya gayret ederek Mısır ile ilgili şu genel bilgiler söylenebilir:

Kuzeyi *Delta* "Aşağı Mısır" "Akdeniz Mısır'ı", güneyi ise *Vadi* "Yukarı Mısır" "Afrika Mısır'ı" olarak adlandırılan Antik Mısır'ın en eski ismi *Kem Ülkesi'*dir.

(Kem; 1- karanlık, yanarak kararmış, 2- Asya'da Yenisey (kutsal nehir- Nil nehri gibi) ırmağına verilen isim; Kam'lığın (Shaman)'lığın en katı uygulandığı yer. [Kam'lık da Kara Kam ve Beyaz Kam diye iki ayrı kişilikte uygulanır.])

Anlamlarına geldiği gibi; Grekçe'ye; *khemeia-kemia* (öz-su, öz) anlamında, Arapça'ya da *el-kimiya, el-simiya* olarak geçmiştir. Antik Mısır ve Grekçe anlamlarındaki iki ayrı tanımlama ile karanlık=öz eşitliği ile aslında Mısır Tradisyonu'nun temel *"ilke"*si olan *"kara"*nın nasıl bir *"öz"* olduğunu KA-RA bahsinde göreceğiz.

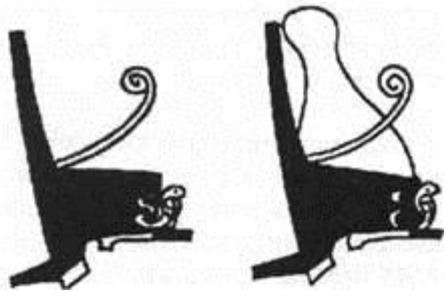
Delta ve Vadi (Aşağı ve Yukarı Mısır)nin simgesel birleşmesi

Kem Ülkesi'nde beylik diyebileceğimiz *"Sepatlar"*a rastlarız. Vadi Mısır'ında 22, Delta Mısır'ında ise 20 Sepat vardır. Sepatlar; *Saru* denilen ihtiyarlar meclisi tarafından idare edilirdi. Bu Sepatlar'ın her biri Ejderha, Köpek, Şahin, Akrep, Yılan, Çakal, Boğa, Koç, Kartal, Aslan gibi simgeleri olup bunlarla tanınırlardı. (Asya'daki şaman kabile ve boylarının da birer simgesel hayvanı vardı.)

Mısırda M.Ö 4000'lerde birbirlerinden ayn ayrı gelişmiş iki medeniyet göze çarpmaktadır. Daha sonra bu medeniyetler tek bir krallık altında birleşmişlerdir. En eskisi olan (1. Medeniyet) *Vadi* (Yukarı Mısır) Medeniyeti. 2. Medeniyet ise *Delta* (Aşağı Mısır) Medeniyetidir.

Yapılan arkeolojik ve antropometrik bulgulara göre; Vadi Mısır'ında bu devreye ait mezarlardaki kemik ve kafatası yapıları, uzun boylu ve uzun kafalı Afrikalı insan tipi ile geniş ve orta kafalı Asiyanik karakterdeki insan kalıntılarına ait olduğunu göstermiştir. Asya kökenli insanların tam olarak bilinmeyen bir tarihte deniz yolu ile geldikleri sanılmaktadır. İkinci Medeniyet olan Delta Mısır'ının halkı ise doğrudan doğruya Asya'dan gelmiş geniş kafalı, güneydekilere nazaran daha kısa boyludur.

Vadi ve Delta Krallıklarının birleşmesi

<table>
<tr><td></td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td></td><td>Aşağı Mısır Kraliyet tacı</td><td>Aşağı ve Yukarı Mısır’ın birleştirilmiş tacı</td></tr>
</table>

Eski İmparatorluk dönemi firavunlarına ait kafatası ve kemik yapıları ise şöyledir: Uzun boylu ve uzun kafalı Afrikalı tip ve geniş kafalı Asianik tip, özellikle Yeni İmparatorluk devri ve sonrasında Asianik tip firavunların egemenliği göze çarpar (M.Ö 1580).

Delta ve Vadi’deki iki krallığın birleşmesini sağlayan, Şahin Horus’un sayesinde başarılı olduğu belirtilen Kral *Narmer’*dir.

Eski Mısır dilinde;

N’r; Nar; balık

Mr; Mer; Yontma kalemi; Piramit; Su Kanalı anlamlarına gelmektedir.

KRAL **“NAR-MER”**İN MISIR HİYEGROLİFİNDEKİ İFADESİ

N’r = Nar = Balık = Nar (tümel, ile tikellerin birliği) - Balık yumurtaları ve Nar taneleri

M’r = Ustaların kullandığı yontma kalemi (ustalık, emek harcama)

Nar seslendirmesiyle ifade edilen N’r Arapça’da; 1- Nur; Işık 2- Nar; ateş, tanrısal aşk ateşi olarak kavramlaşmıştır.

Balık;

Mısır Tanrıçası İsis, “uçurumun büyük balığı” olarak betimlenir.

Kur’an-ı Kerim’de “ebedi yaşamın simgesi”, Hıristiyanlıkta “İsa’ya ve ona inananların simgesidir.” (Son akşam yemeğinde havarilerle beraber balık yenmiştir). (Tümele erişilmiştir).

Yunanca *İchthys* Balık demektir. (İ) esus, (CH) ristos, (TH) eu, (S) oter’in parantez içindeki ilk harflerinin kısaltılmışı olarak; Tanrı-Oğul-Kutsal Ruh anlamlarında İsa’yı tanımlar.

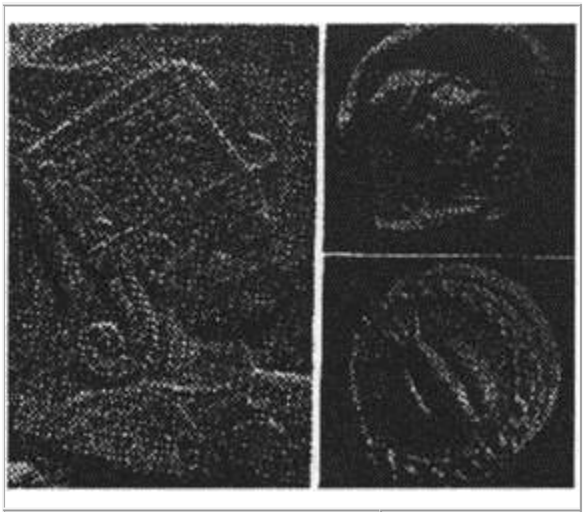
Hint Tanrıçası Kali, “balık gözlüdür”.

Çin tanrıçası Kwan-Yin, “balık tanrıçası” idi.

Yunanca Rahim anlamına gelen *Delphos* sözcüğü aynı zamanda balık anlamına da gelir. Tevrat’ta Yunus peygamberin öyküsü anlatılır. (Peygamberin balık tarafından yutulması simgesi)

Balığın çok yumurta yapması onu *Bereket,* sürekli sürü halinde dolaşması da *Birlik* sembolleri yapmıştır."

Mısırda halkın bol bol yediği taze ya da kurutulmuş balık, kral veya rahip gibi "her türlü kutsallaşmış" şahıslara yasaklanmıştı. Anadolumuzda bazı Bektaşi ve Mevlevilerin de balık yemekten imtina ettikleri bilinmektedir."

Anadolu Kibele'si ve Nar	*Nar'lı Para*

Antik Mısır'daki N'R=Nar; balığın yumurtalarındaki doğurganlığın ve bolluğun simgesi olarak aynı seslendirme ile Anadolu'da Kibele kültünde Hayat ağacının meyvesi ve dişilik simgesi olarak görülür. Kırmızı çatlağı, kanlı usaresi ve sayısız taneleriyle kadın rahminin yumurtalarıyla özdeşleştirilmiştir. Anadolu Kibele kültünün Avrupa kıtasına götürülmesiyle Roma Yunan ve uygarlıklarında kabul görmüştür. Avrupa kıtasında narın meyve olarak bu simgeselliği Anadolu menşelidir.

Anadolu'nun bazı yörelerinde düğünlerde, gerdeğe girerken gelinin eline nar verilir, gelin de narı yere vurup parçalayarak "bu nar taneleri kadar çocuğum olsun" dileğinde bulunur.

Helenistan'da Hera ve Afrodite'in alametiydi ve meyvesinin Dionysos'un kanından oluştuğuna inanılırdı.

Roma'da gelinlerin başı nar dallarıyla süslenirdi.

Kilise de bunu tanrısal mükemmelliğin ve hatta Kilise'nin bizatihi kendisinin sembolü haline getirmiştir.

Antik Mısır dilindeki;

KEM	*Yanarak kararmış*
AMON	*AM; sevgi - ON; varlık*
	AMON: Sevgi Varlığı
HORUS (Horos)	*Horoz*
ATON	*AT; ad, Nam - ON; varlık*
	ATON: Varlığın Kendisi
APİS	*AP; götüren, götürme - İS; his*
	APİS: Hisleri alıp götüren
İSİS	*His Tanrısı*

KA *Kap*

THEBES *TE; TH; THE; TEO. Tanrı*

BETH; BEYT; Ev, Çadır

Thebeth; Tebet; Tibet; Thebes; Teb; Tanrı Evi (Tibet aslında bir tapınak adı olup daha sonra yöreye adını vermiştir)

TENGRİ *Orta Asya'da Tanrı*

TEN *Eski Mısır dilinde ölmüş kişinin adı, ünvanı*

RA *Güneş - Nur*

AMONRA *Kozmik Sevgi Güneşi*

İSRAİL *İS; his, algı, duygulanım, zeka, akıl gibi insann tüm değerleri RA; Nur- İL(EL); Ruh, Tanrı İSRAEL Tanrısal Nurun zekası, hisleri*

(Demek ki İsrael bir kavim adından ziyade Tanrısal Nur'un zekası olabilen ya da olabilenlerdir. Dünya hakimiyeti ise böyle olabilen kişiler için geçerlidir)

gibi etimolojik kökenleri Asya (Ural-Altay, Hint-Avrupa, Kafkas) dil ailesine ait sözcüklerin bulunması. Ayrıca, Orfeus'tan bize nakil olan şu bilgiye göre, Apollon mabetlerinde ilkbaharda gece ile gündüzün eşit olduğu günlerde kutlanan bayramda Tanrının (Avrupa ve Asya'nın kuzeyinde bulunan çok büyük bir kıta olarak adlandırılan) *Hiperboreo* ülkesinden kuğuların çektiği arabasıyla yola çıktığını müjdelemesi sonucunda Eski Mısır halklarının kökeninin çoğunluğunun Asyalı olduğunu ve zaman içerisinde yerlisi olan Afrikalılarla karışarak Mısır Medeniyetinin temellerini attıklarını söyleyebiliriz. (Orfeus'un Doğu değil de Kuzey Asya'yı işaret etmesi de ilginçtir.)

Bu büyük Medeniyetin doğuşu ve gelişmesini bulgular ışığında incelediğimizde, *bilimde, sanatta, eğitim* ve *öğretimde* tüm yetkelerin bir sınıf (kast) üzerinde toplandığı görülmektedir. Bu sınıf *"Rahipler"*dir. Eski Mısır'da Rahipler sınıfı, halkın dinsel gereksinmesini güçlendirmekle görevli değillerdir. Rahipler, yalnızca tanrının hizmetkârlarıdır. Hiçbir zaman Tanrı inancı ile ilgili aydınlatmada ya da halka moral verme çalışmaları olmamıştır. Rahipler, yalnızca tanrının hizmetkârları olup kendi inançlarını tanrıya bildirmişlerdir. Rahip *"hemneter"* (Tanrının hizmetkârı), tapınak *"hetneter"* (Tanrının evi) olarak geçmektedir. Rahipler, tapınağın temiz tutulması, korunması, kült eşyalarının bakımı ile görevliydiler.

Eski İmparatorluk döneminde, rahiplik yılın belirli günlerinde, yapılan ayinlerle gelen süre içinde görülüyordu. Rahiplik, Eski İmparatorluk devrinde ek iş olarak kabul ediliyordu. Örnek verirsek, bir sanatçı aynı zamanda Tanrı Ptah'ın bir yargıcı, aynı zamanda Maat'ın rahibi olarak görülüyordu. Kadın rahibeler de Tanrıçaların hizmetkârları sayılıyordu. Bu dönemde rahibin esas işi, kendi mesleği oluyordu.

Orta İmparatorluk döneminde rahiplik bir meslek, bir devlet memuriyeti olmuştu. Orta İmparatorluk döneminde rahiplik çok önemli bir meslek olarak Eski Mısır toplum yaşamında kendini göstermiştir. Rahiplik, en üst kademelerinde, halk tarafından da önemsenmiş ve kentin bağlı olduğu nom'daki başrahip *nomark* olarak devlet yönetiminde yer almıştır. Bu rahip Firavun'un temsilcisi olarak siyasi konularda söz almakta ve Baş rahip olarak yüksek rütbeli memur olarak yer almaktadır. Hükümdar yerine hükümet işlerine hasretmiştir. Başrahiplik babadan oğula geçmezdi. Eski Mısır uygarlığında, rahipler meclisini teşkil eden rahiplerin değişik görevler vardı. Görevleri ve işlerini ayin dışında da yaparlardı. Rahipler meclisinin onayı ile de dinsel görevlerde de değişik gruplara ayrılmışlardı: cenaze rahipleri; cenazeyi kaldıran rahipler; mumyalama işlerini denetleyen rahipler; tören rahipleri; tapınak işleri ile meşgul olan rahipler; tanrı heykelinin yıkanması, temizlenmesi, onanması ile meşgul olan rahipler; Ruhban sınıfının üst düzey rahipleri Başrahiplik işleriyle meşgul olurlardı. Alt düzey rahipleri ise Tapınak ve cenaze işleri ile ilgilenirlerdi. Ayrıca, ruhban sınıfından olmayan erkek ve kadın görevliler de vardı. Ruhban sınıfın üst düzey rahiplerine *"hemou neter"* (Tanrının hizmetkârları,

Başrahibe de *"İtou neter"* (Tanrısal baba) denilirdi. Bir tapınağın ruhban ve hizmetkâr kadrosu bulunmaktaydı. Heliopolis'teki Tanrı Re tapınağının ruhban kadrosunun başkanına verilen ünvan *"Our Mau"* (Büyük Gören) idi. Tanrı Re'nin büyük rahibi hem Heliopolis kentinin sahibi, hem de Tanrı Aton'un kahiniydi. Memphis'teki Ptah tapınağının Başrahibi *"Our Kherp nemat"* (sanatın büyük üstadı) ünvanını almıştı. Aşağı ruhban sınıfındaki görevliler arasında da fark vardı. En alt kademede olan *"Oueb"* tekil "Ouebou" çoğul, (saf olanlar) kült eşyalarının bakımı ile görevliydiler. Tapınağın temizliği ile ilgilenenler, kült eşyalarının bakımı, heykellerin temizliği ve onarılması gibi görevleri vardı. Törenler "Oueb"ler Tanrı heykelini taşırlardı. Başlarında Ouebou'nun başı, Tanrı Amon'un Baş rahibi nezaretinde günlük ibadete katılırlardı. Bazı rahipler, Abydos'daki Osiris ayininde Başrahip bulunmaz, ayini yöneten, Oueb'lerin başkanını görevlendirerek tapınak dışında da görevlileri yönetmesini isterdi. Tapınak dışındaki görev yapacak olan Oueb'lere *"Kheriou-hebet"* denilen rahip, ritüele uygun şekilde geçmesi ile görevliydi ayrıca Kherou-hebet'lerden oluşan bir grup rahip tören esnasında ilâhiler söyleyerek katılırlardı. İçlerinden bir Kheriou-hebet, yüksek sesle ritüel okurdu. Yalnız, bu Kheriou-hebet'in deneyimli olması, sesini ritüelin gidişine göre ayarlaması gerekirdi. İlâhiler söyleyerek katılan rahiplerin koro şefine *"heri-tep"* denilirdi. Törenin zamanını bildiren saatçi'ler güneşin ve yıldızların seyrine göre vaktini ayarlayarak tören zamanını belirtirdi. Oruç tutularak günleri tayin eden takvimciler vardı. *"İmiouset-a"* denilen rahipler en aşağı işlerde görevliydiler. Tapınağın içinde el ile yapılan bütün işleri görürlerdi. Aşağı ruhban sınıfı dört gruba ayrılmıştı, her grup bir ay süre ile Tapınaktaki görevini yapardı. Bu gruplara, Ptolemaios çağı yazılarında *"phyle"* denirdi. Bunlar çalışmadıkları zaman dinsel görevini uygulamadıkları gibi, sivil yaşam sürdürürlerdi. Eski İmparatorluk döneminde ruhban sınıfının halk arasında üstün niteliği vardı. Orta İmparatorluk döneminde ise ruhban sınıfının üstün niteliği kaybolarak, az bahsedilerek ancak görevini yerine getirenler "mükemmel hizmetkarlar" olarak görülmüştür. Aşağı ruhban sınıfında, ilâhiler söyleyen sedacılara (şarkıcılar) onlara refakat eden müzisyenlere rastlamak mümkündür. Şarkıcıların ve müzisyenlerin, genel olarak "Ama"ları (görmeyenleri) seçilirdi. Tapınaktaki görevli kadınları Hükümdarın eşi yönetirdi. Bilindiği gibi, hükümdarın eşi, aynı zamanda Tanrı Amon'un eşi olarak bilinirdi. Özellikle Thebes hanedanları zamanında ve Gerileme devrinde Tanrı Amon'un Başrahibesi hükümdarın eşinin yerine geçer, rahibeleri ve kadın hizmetkârları yönetirdi. Tapınağın kadın rahibesi *"Ouebouit"* aşağı ruhban sınıfı gibi gruplara ayrılırdı; her grup onlar gibi bir ay çalışır, diğer zamanını sivil olarak geçirirdi. Rahibelerin yanlarında, eski Yunanlıların *"pallaeid"* dedikleri müzisyen, şarkıcı, dansçı olarak dinsel törenlerde görev alanlar, rahibe sınıfına ait olmayıp sivil yaşamlarını sürdürmekteydiler. Mısırda kehanet inancının da çok eski zamanlardan beri var olduğu görülmektedir. I. Ammenemmes'in (M.Ö 2000-1900) zamanında yaşamış kahin-rahip Neferrekou, bir kehanetinde "Bir kurtarıcının dünyaya geleceğini" bildirmektedir.

Son zamanlarda Amon Başrahipliği babadan oğula intikal eden irsi bir mahiyet almıştır, XI. Ramses'ten sonra (M.Ö 1085) bizzat krallık sülalesini kurmayı başarmışlardır. Dini işlerin siyasi işlerle başbaşa yürümesi, Mısır devletini başka sebep ve amillerin de etkisiyle zaafa uğratmış ve krallığın zayıflamasına neden olmuştur. Rahiplerin sosyal yapı içerisindeki etkinliği nasıldı? Onlar din-devlet birlikteliğiyle halkı sömüren imtiyazlı bir grup muydular? Yoksa, uyuşuk, mistik, dogmatik birer din görevlileri miydiler? Hem Eğitim, Öğretim, Sanat, Sağlık (Tıp) alanlarında öğretmen, hem de Mabetlerde (Ezoterik iç bünyede) öğrenen (öğrenci-görevli rahip) olarak, 4000 yıl süren bu uygarlığın gelişmesinde nasıl böylesine etkili olabildiklerini daha iyi anlayabilmemiz için çözümlenmiş metinlerden birkaç örnekleme yapmakta büyük yarar vardır.

Eğitim - Öğretim

Eski Mısır Uygarlığından kalan harabelerde, okul olarak kullanılan yerler tespit edilebilmiştir. Bu okullar mabetlerin yanında olup, rahipler tarafından idare edilir ve öğretim yapılırdı. Hatta büyük-rahip *Krallığın öğretim ve eğitim şefi* ünvanını taşımakta ve günümüzdeki Milli Eğitim Bakanlığı statüsünde idi. *Ramseum* mabedinin bir kısmında bu okullardan birinin harabeleri içinde, rahipler tarafından çocuklara egzersiz olarak yazdırılan müsveddeler bulunmuştur. Bu okullardaki rahip öğretmenler öğrencilere hem yazıyı hem de hayatta gerekli olan çeşitli bilgileri öğretiyorlar, bir

taraftan da eğitimin faydalarını telkin ediyorlardı. Örneğin, öğrencilere telkin olarak yazdırılan şu cümleler, bu konu için birer örnek oluşturmaktadır: *"Cahil bir adam yüklü bir hayvana benzer, okumuş ise bu hayvanı (kendini) sevk ve idare edendir."*

Orta İmparatorluk devrinin bir filozofu, oğlunu okula götürüp bıraktıktan sonra, onu teşvik amacıyla nasihatlerini yazı ile bildiriyor ve diğer meslekleri birer birer sıralayarak, onların mahzurlarını belirtiyor ve yazıp okuma öğrenmenin her tür meslekten üstün olduğunu söylüyor. Bu nasihatler bin yıl sonra bile Mısır'da revaçta olmuş ve Yeni İmparatorluk zamanında okuyup yazma öğrenenler daha da çoğalmıştır.

"Kalbini ilme ver ve onu öz annen gibi sev."

"Hiçbir şey, bilmek kadar kıymetli olamaz."

"Her meslek bir şefe tâbi olmayı amirdir; sadece bilgili bir insan kendi kendini idare edebilir."

"Bu dünyada hakiki tek bir saadet vardır, o da gündüz kitapları şevkle toplamak ve bunları gece okumaktır."

Bu cümleler üzerinde dikkatle durmaya değer. Çünkü eski Mısırlılar bilgiye değer vererek onun önemini belirtmişler ve kitapların bir araya toplanabileceğini, hatta bunları gece okuma imkanına sahip olabildiklerini kaydetmişlerdir. Bir öğretmen talebesine şöyle hitap ediyor: *"Vaktini istemekle kaybetme! Elindeki kitabı oku ve senden iyi bilenlerin nasihatlerini dinle."*

Rahip öğretmen, sadece okutmakla değil, aynı zamanda çocukların ahlâki durumlarıyla da ilgilidir, onlardan birine yazılı olarak nasihatte bulunurken şöyle diyor:

"Bana haber verdiler ki sen okuyup yazmayı bırakmış, kendini zevke vermişsin, içki kokan yerlerde sokak sokak dolaşıyormuşsun. Bu içki yüzünden insanlar senden kaçıyorlar. Sen, dümeni doğru yola gitmeyen bir gemiye benziyorsun, sen ilahsız bir mabet, ekmeksiz bir ev gibisin. Seni düz duvara tırmanırken görenler, senden koşarak kaçıyorlar. Çünkü sen onları kırıyorsun. Ah! sen bilmiyor musun ki kuvvetli içkiler insanları harap eder. Sen bunlardan vazgeç."

Bütün bu nasihatlerden sonra, öğretmen kendi hayatından da örnekler vererek, onu doğru yola sevk etmek için ümidini kesmediğini ifade ediyor. İşte bütün bu sözlerden anlaşılıyor ki, okuma ve yazı öğretmeyi üzerine alan insanlar, çocukların her türlü durumu ile ilgilidir ve onları doğru yola sevk etmek için uğraşırlar. Eski İmparatorluk devirlerinden birtakım atasözü mahiyetinde olan cümleler de öğretim sırasında yazdırılmaya başlanmıştır. Örneğin, Vezir Ptah-Hotep'e izafe olunan bir "Yaşama Hüneri ve Görgü" kitabında kaydedilmiş cümleler dikkate değer:

"Herkesten bir şeyler öğrenebilirsin. Hak ve doğrulukla hayatta en ileri gidebilirsin. Sözlerinde daima temkinli ol. Yükselmiş olanları küçümseme. Haberleri ulaştırma hususunda sadık ol. Kendine dinlenmek için muayyen bir vakit ayır".

"İlminden dolayı kibirli olma, kendi gururunu bilgilerinin içine koyma. Alimlerden olduğu gibi, cahillerden de nasihat dinle. Eğer sen yüksek bir mevki işgal edersen, hep iyi olan şeyleri iste, öyle ki senin tabiatında hiçbir hata olmasın. Doğruluk çok fevkalâdedir ve devam eder. Babam beni doğruluk içinde büyüttü, işte bana bıraktığı en iyi şey bu olmuştur."

Bunlar, hem ilke olarak ezberlenecek ve kopya cümlelerdir, hem de söylem bakımından işlenmiş veciz ifadelerdir. Bu filozof aynı zamanda amirine karşı takınacağı tavırlar hakkında da oğluna şöyle diyor:

"Seni selamladığı vakit yüzünü yere eğ ve seni selamlamadan sakın konuşma; o güldüğü zaman gül, bu onun kalbi için hoş olacaktır. Ne vakit senden yüksek birisi ile beraber yemek yersen, onun önündeki tabağa değil, ancak kendi önüne konulan yemeklere bak."

"Eğer sana, büyük bir kimse tarafından sır olan bir vazife verilirse, onu hiçbir şey saklamadan olduğu gibi naklet, hatta sana bundan dolayı üzüntü verecek şeyler olsa dahi. Kendini kötü laflardan koru ve kaba konuşma."

"Kendi yakınlarına cömert davran, zira bir gün sana bir felâket gelirse, seni sadece onlar selamlayacaklardır ve bundan dolayı sen memnun olacaksın."

"Mala karşı haris olma. Bu tedavisi mümkün olmayan bir fenalıktır ki, dostları ve akrabaları birbirinden ayırır. Bu, bütün fenalıkların bir kaynağıdır."

"İmkan bulduğun zaman bir yuva kur ve karını sev."

Yeni İmparatorluk devrine ait diğer edebi yazılar arasında atasözleri ve nasihatler de vardır:

"Eğer başkasının evine girersen, orada hatalı olan şeylere gözlerini dikme. Eğer gözlerin onları görürse, susmasını bil. Dışarıda kimseye bahsetme, seni işitenler bir hata, bir cinayet işleyebilirler."

"Sırları açığa vurmaktan çekin. Üst derecedeki amirlerine öfke ile cevap verme. O sana acı söylediği zaman, sen ona sakince cevap ver ve onu teskin et. Onun öfkesi geçince, sana yeniden dönecektir."

"Kalbini herhangi bir kimseye doğru yöneltme. Yanlış bir laf dudaklarından çıkınca başkası bunu tekrarladığı vakit sen düşman kazanırsın. Bir insan dili ile mahvolur. İnsan vücudu her türlü cevapların bir deposudur; bunların içinden iyisini seç ve söyle, fenasını ise kendi vücudunda sakla."

"Fazla içme, çünkü eğer düşer ve uzuvlarından biri kırılırsa, sana hiç kimse elini uzatmaz. Arkadaşların 'Bu sarhoşu dışarı atın' derler."

"Saygılı ol. Senden yaşlı veya üst derecede birisi içeri girdiği vakit ayağa kalk, fakat her şeyden evvel ailene saygı göster. Anne ve babanın eline su dök. Annene bol ekmek ver ve onu seni taşıdığı gibi taşı. O senin büyük yükünü kaldırmıştır ve seni üç sene müddetle emzirmiştir. O, seni okuyup yazman için okula koymuş ve sana evden ekmek ve bira getirmiştir."

"Kalemini başkalarına fenalık yapmak için sakın kullanma. Ne ölçülerde ne de tartmada hile yapma."

"Adil ol, zenginlerin çıkarı için fakirlerin hakkını yeme ve onları iyi giyinmiş olmadıklarından dolayı geri gönderme."

Rahip Öğretmenlerin görevleri oldukça önemli ve zordur. Çünkü ilk olarak beş yüze yakın hiyeroglif işaretinin ve onların anlamının öğretilmesi gerekmektedir. Ondan sonra, öğrenciler bunların kelime ve fonetik işaretlerini ve eklerin nasıl yazılacağını öğrenirler ve böylece abideler üzerindeki yazıları okumaya başlarlar, bundan sonra da kitapları okuyabilmek için hiyeratik işaretleri de bilmek zorundadırlar. Bu nedenle gençlerin hiyerogliften ayrı yazı şeklini de öğrenmeleri ve bunları bir araya getirerek yazmaları gerekir. Bu şekilde yetişenler, iyi yazı yazmasını öğrenebilirler, yerli ve yabancı kelimelerin yazılışını ezberlemiş olurlardı. Bu yazı öğrenme sırasında çocuk kopya ederken eski edebiyatı ve klasik metinleri de okumuş ve bellemiş oluyordu. Yeni İmparatorluk zamanındaki okullarda, küçük Mısırlıların kopya ettikleri yazılar, yukarıda örneklemeye çalıştığımız, Orta İmparatorluk devrinin edebi ve ahlaki metinleridir.

Tapınaklar, zamanımızdaki üniversiteler görünümündeydi ve burada çağın konuları olan matematik, geometri, gökbilim, mantık, doğa bilimleri, sanat, müzik, felsefe gibi konularda eğitim görülürdü. Eğitim sistemi ezoterik olup özellikle Hiksos istilasından sonra son derece katı bir şekilde uygulanmıştır.

Bilim

Matematik ve Geometrinin Mısır'ın ilk tarihi devirlerinden itibaren ilerlemiş olduğu görülmektedir. Rhind papirüslerinde matematik ve geometri ile ilgili birçok temel esas, ilmi bir şekilde belirtilmiştir.

Astronomi biliminde çağdaşları olan Kaide kavimlerinin bilgileriyle paralellik vardır. Yıldız Kataloglarında 5. derecede küçük olup gözle görülmesi imkansız olan yıldızları bile net bir şekilde not etmişlerdir. Gökbilime dayanarak gerçeğe çok yakın olarak 360 günlük takvimi hesaplamışlardır. Günlük zamanı (24 saati) tam kesinlikle tespit etmişler, tarihi olayların saatini bile kaydetmişlerdir. Gece ve gündüz ayrımı yapabilen 24 saat taksimatlı su saatini icat etmişlerdir. Nil nehrindeki taşmalar

büyük bir hassasiyetle gözlemlenmiş ve hesaplanarak kayıtlara geçirilmiştir. Taşmalar için taşıntı havuzları yapılmıştır.

Tıp-Sağlık

Eski Mısırlıların Tıp üzerindeki bilgileri ise çağına göre bilimsel bir zaferdir. Tıbbı geliştiren ise yine Rahipler olmuştur. Tıp ilminin temeli olan üç esası metodik olarak ilk defa uygulayanlardır. Bunlar: 1- İnsan vücudu ve fonksiyonları üzerine bilinenler. 2- Hastalık çeşitleri ve tedaviler. 3- Hastalıktan korunma çareleri. Eski Mısır'da hekimlerin yetiştirildiği Mabetlere bağlı okullar vardı. Hekimler devlet memuruydu. Tüm sağlık ve tedavi hizmetleri ücretsiz yapılmaktaydı. Ebers papirüsünde kaydedildiği üzere yedi yüz çeşit ilaç ismi tavsiye edilmiştir. Bu ilaçlardan bazılarının reçeteleri Grekler aracılığıyla Romalılara, oradan da Avrupa'ya geçerek uzun yıllar uygulama alanı bulmuştur. Mısır Tıbbında bir de Baş Hekimlik müessesesi vardır ki, Osiris okuluna bağlı bir Senatoryum'un Direktörüne "Büyük Peygamber" denilmektedir. Ebers Papirüsünde bu hekimin göz hastalıkları için bulunan bir ilacın mucidi olduğu yazılıdır.

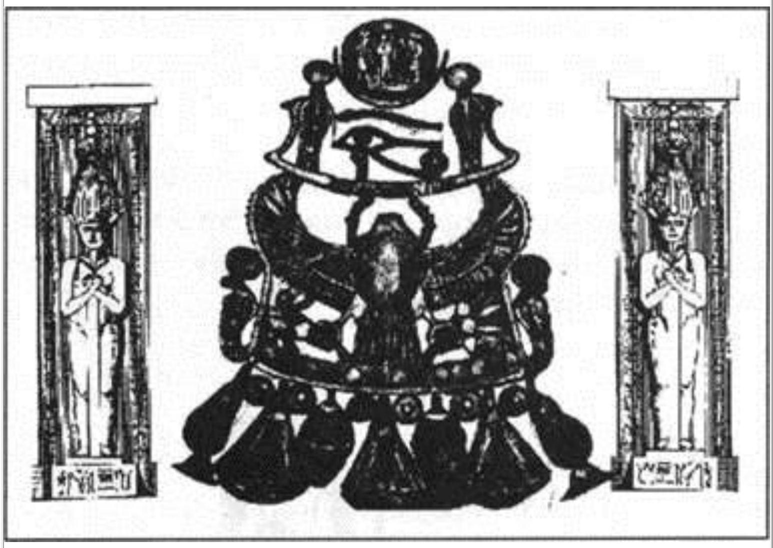
Papirüslerdeki kayıtlara göre en çok teşhis edilmiş hastalıklar şunlardır: Göz hastalıkları, kemik veremi, çocuk felci, anemi, romatizma, apandisit, mide karın ve mesane hastalıkları, varis, ülser, çıbanlar, sara, ve diş çürümeleri. Frengi ve kanser tanısına rastlanmamıştır. Sık sık banyo yapılması, oturulan yerlerin ve civarların temiz tutulması, yiyeceklerin yıkanarak yenmesi gibi özelliklerin Mısır halkında geleneksel bir anlayış olduğunu da görmekteyiz.

Rahipler için de uyulması gereken kurallar vardır. Bunlar, sünnet olunması, saçların üç günde bir kesilmesi, iki kez gündüz iki kez gece yıkanılması, beyaz elbise giyilmesi, domuz eti ve fasulye yenilmemesi, suyun kaynatılarak içilmesi, haftada 3 ya da 4 günde bir oruç tutularak mide ve bağırsakların temizlenmesidir. Mumyalama işi apayrı bir meslektir ve hekimlikle bir ilgisi yoktur.

Mimari ve Sanat

Mimari ve mühendislik tekniği üzerinde ne yazık ki teorik bilgi olarak doküman bulunamamıştır (Mimarlar ve yapıcılar bilgilerini sır olarak saklarlardı). Ancak mevcut yapılar, özellikle mabetler ve piramitler, mükemmel birer teknik ve üstün bir taş işçiliği sergilemektedir. Günümüzde piramitlerin (ehramların) yapılış tekniği ile ilgili 7-8 teori varsa da, öne sürülen bu teorilerin teknik olarak mümkün olmadığı kabul edilmiştir. Yani 20. yy'ın akıl ve bilimi bu işi henüz çözememiştir. Mabetlerdeki hacimsel büyüklükler, yontma taş işçiliğinin zorluğu ve kalitesi, mabet içi süslemeler ve dev heykelleriyle ortaya çıkan yapıtlara ise Avrupa Uygarlığı ancak 3000 sene sonra erişebilmiştir. Mısır sanatı duvar kaplamaları, kilimler, işlemeler, mükemmel oymalı mobilyalar, tüller, porselenler, mineli sırlı işler, fligranlı camlar, parlak madenden aynalar ve göz kamaştırıcı ziynet eşyaları arasında, çok yanlı hayatın bütün yanlarına karşı karikatüre varıncaya kadar duyarlı, renk tutkusuna sahip, yeni biçimler yaratan olağanüstü bir üslupta açığa çıkar.

Uadjit: İlahi tanrısal göz, insanın tanrıyı tanrının da insanı görebildiği akıl ve idrakin gözüdür. Mısır'ın gerek edebiyatında gerekse plastik sanatında, 'şahin'e büyük yer verildiği görülür, bu kuşun en güçlü organları gözleri olup çok keskin görme yeteneğine sahiptir. Horus'un bir gözünün Ay, diğerinin Güneş olduğuna inanılırdı. Gözler dünyaya geliş ve gidişte de ışığa açılan ve kapanan pencerelerdir. Mumyaların konulduğu lahitlerin üzerinde de göz resimlerine rastlanır.

İki sütun arasında Aşağı Mısır'ın koruyucusu "Uadjit" ilahi tanrısal göz ile kutsal böcek "Scarab"ın Tanrı Kherpi'nin kanatlı başı içindeki şekliyle, iki yanda Aşağı Mısır'ın simgesi Kobra yılanları ve lotus çiçekleri.

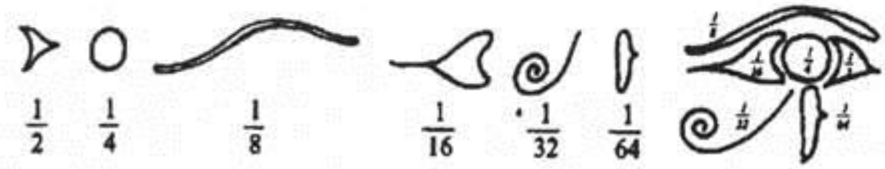
Bu, hiyeroglif aracılığıyla sesçil olarak dile getirilen vucat adıyla bilinir. Hiyeroglif gösterimi arka sayfadaki gibidir. Vucat hem bir insanın hem de bir şahinin gözüydü; saydam tabakanın iki parçasını, gözbebeğini ve insan gözünün kaşını içeriyordu, bunlara alt kısımda şahinin ıralayıcı özelliği olan renkli iki işaret ekleniyordu.

Mısırlılar, sığa ölçüleri (gerek tahıllar gerek sıvılar) için üleşkeleri (kesirli sayıları) olanaklı kılan hesaplamalarda, şahin-tanrı Horus'un gözünün (vucat) farklı parçalarını kullanıyorlardı. Bunlar yarım, çeyrek, sekizde bir, on altıda bir, otuz ikide bir, altmış dörtte bir olup, bu gösterim vucat'ı altı parçaya ayırmaktan ibarettir: 1/2, 1/4, 1/8, 1/16, 1/32, 1/64.

Matematiksel olarak bu serinin toplamı (kesirleri sonsuza kadar devam ettirirsek) hiçbir zaman l'i aşamaz.

"Günün birinde bir yazman çırağı ustasına *vucat*'tan yola çıkarak elde edilen üleşkeler toplamının ancak 63/64 değerini verdiğini söylediğinde, birimi tamamlamak için gerekli olan 1/64'ü, koruması altında bulunan hesaplayıcıya her zaman *Tot* verir yanıtını almış."

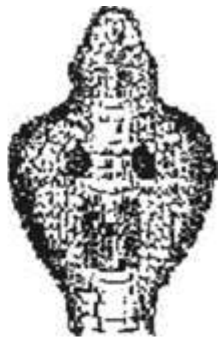
Scarab: Kınkanatlı böcekler sınıfından olup adı bok böceğidir. Karnını kocabaş hayvanların dışkılarıyla doyurur. Boyu iki santimetreden fazladır, rengi karadır. Bok böcekleri hayvan dışkılarının üstüne üşüşerek yaklaşık iki santimetre çapında yuvarlaklar meydana getirirler.

Scarab	*Khepri (Güneşin Doğuşu)*

Başlarının arka bölümünü mala gibi kullanarak dışkıları yoğururlar. Dışkı yuvarlarının içine dişi böcekler hemen yumurta bırakırlar, erkeği ile dişisi işbirliği yaparak yuvarı bu iş için hazırlanmış çukura yuvarlayıp taşıyarak gömerler. Böylece dünyaya gelecek kurtçuklar yine karın doyurmaya elverişli bir ortam bulduğu gibi, dışkının gömüldüğü topraklar da gübre bakımından zenginleştirilmiş olur. Devamlı pisliğin içinde yaşamasına rağmen art ayaklarıyla pislenmiş yerlerini kısa zamanda ve sürekli temizlemesinden ötürü arınmanın simgesi olarak kabul edilmiştir. Sabah güneşi tanrısının adıdır. Böceğin yumurtasını top şeklinde yuvarlaması "var oldu", "doğdu" anlamına gelir. Mumyalama işlemi sırasında ölünün kalbi çıkarılır, yerine seramikten yapılmış bir *scarab* yerleştirilirdi.

Kherpi: Mısır güneş tanrısının, özellikle sabah güneşi tanrısının adıdır. Ra sembolü ile belirtilen abidelerdeki kabartma şekillerde scarab böceği ile simgelenirdi. Burada Ra, "var olacak" veya "doğacak" anlamına gelir ve böceğin yumurtasını bir top şeklinde yuvarlaması ile anlamlandırılır.

Lotus Çiçeği: Suyun altında yetişen çok nadide bir çiçektir. Her türlü simgenin dışında, bütün niteliklerin üzerindedir ve tinsel yükselmeyi "gerçekleştirmiş" bireyde, evrensel bilincin değişmez biçimde var olduğunu gösterebilen insandır. O gerçek Mürşittir, öğrencilerini de kendisi gibi yapabilendir.

Kobra Yılanı: Yılan, genetik gelişimden payını almamıştır, ne tüyleri ne de ayakları gelişmiştir, duyma organından da yoksundur. Diğer canlı yaratıklardan farklı olarak, hem dişil hem de eril karakterin imajını yansıtır ve gereğinde her iki cinsin de rolünü üstlenir. Hermes (Mercury) ve Asklepios'un asalarında birer yılan sarılıdır. Uzunlamasına görünümüyle fallik, kıvrılıp dairesel bir duruma girince de dişiliğin yapısı ve sembolizmine uğrar. Genel anlamda fallüsü andırdığından eril bir simgedir. Dairenin (çemberin) dinamiğidir, süreklilik gösteren hareketlerin de sembolüdür. Yılda birkaç kez deri değiştirmesi ve sürekli kendini yenilemesiyle değişimin simgesidir. Bölünen bir parçasının canlılığını koruması ve gövdesini yeniden yenilemesiyle yaşam gücünün simgesidir. Tüm yaşamını Toprak Ana'nın bağrında sürdürdüğünden, tam anlamıyla toprağın hayat vericiliği ve doğuruculuğu ile özdeşleştirilmiştir. Kobra yılanının eril simge olarak fallüsten ziyade sperm'e çok benzemesi onu daha anlamlı kılmaktadır.

Ezoterizm (Tr. İçrek, İçrekçilik - Ar. Batınilik): Konusu doğa olan, özellikle de insan ve insanın iç dünyası ile ilgili olaylarla uğraşan (psikoloji, parapsikoloji), yöntem olarak bildirmeye değil buldurmaya yönelik olan, bunu simgesel ve alegorik bir anlatım diliyle ve dereceli bir sistemle yalnızca inisiyelerine sunan öğretidir.

Simgeleri geometrik şekiller, nesneler, bitkiler, hayvanlar, harfler, sayılar ve bunların kombinezonları, gök cisimleri vb.'dir. Bu *simgeler*, bir ya da daha fazla *anlam yüklendirilmiş kavramlar'dır*. Birçok zorunlu sınavdan geçirilerek inisiye edilen adaylara bu simgeler açık olarak bildirilmez, adayın istek ve emeği karşılığında buldurulurdu. Değerli olan *buldurmak* idi.

Antik dönemde çeşitli yerlerde resmi dinlerin dışında oluşturulan ve ezoterik yapılanma içinde bulunan öğretiler yapılmaktaydı. Bu öğretilerden en ünlüleri şunlardır:

Mısır'da : Memphis ve Teb

Yunan'da : Orphik Mabetler, Pythagoras Okulu, Eleusis Okulu

İran'da : Zerdüşt Tapınağı

Filistin'de : Essenien Tapınağı (Daha sonra Lut Gölü ve Mısır'da da açılmıştır.)

Roma'da : İsis Tapınakları (Mısır'da da aynı isimle vardır.)

Kudüs'te : Süleyman Tapınağı

Doğuda : Tibet Tapınakları

Hint'te : Krişna, Brahma, Budha Tapınakları'dır.

Bütün bu tapınaklarda ortak simge *"Üçgen"* ya da *"Triad"*dır.

Antik Yunan Kültür ve Felsefesi toplayıcılık ve üreticilik açısından önemli bir merkezdir. Ancak Orpheus (M.Ö. 1000), Pythagoras (580-497), Tales (600), Solon (640-559) gibi Antik Yunan düşünürlerinin de Antik Mısır Öğretisi aldıkları bilinmektedir. Bu öğretiler daha sonra İslam düşünür ve alimlerince (İbn Rüşt, İbn Sina, İbn Haldun, Muhyiddin-i Arabi) benimsenip açıklanmış, İslam alimlerince Avrupa'ya tekrar tanıtıldıktan sonra Batıda aydınlanma hareketi başlamıştır. Uzak Doğu ve Hint Ezoterizmi'nin de Antik Mısır'da rafine hale geldiği göz önüne alınırsa, Mısır Ezoterizm'i (Hermetizm) öncelikle önem kazanmaktadır.

İlmin, Sanatın, Müziğin ilahı olarak adlandırılan Tanrıların Katibi *"Tot"*a Yunanlılar Hermes demişler ve *Hiramus, Hermese, Hürmüz, Hermes-ül Hiramise, Hermis, İdris* isimleriyle Ortadoğu ve Avrupa Kültürlerine geçerek Anadolumuzda da *"Ermiş"* olarak bilinen Hermes-Tot; tek bir kişinin adı değil, o konuma, o "*hal*"e gelmiş her kişinin ortak adı olmuştur. Karaleylek "İbis" olarak simgelenir. Hermes kendisinden sonra gelen dinleri, ezoterik ve mistik yapılanmaları derinden etkilemiştir.

Hermes Öğretisi (Hermetizm), Antik Mısır'da tapınaklarda (en büyükleri Thebes ve Memphis) halka kapalı, yalnızca kendi üyelerine dereceli bir sistemle sunulmaktaydı.

Leylek günümüzde de yeni doğanın müjdecisi olarak kabul edilir.

Uadjıt *İslam'da Göz*

İskenderiyeli Clemens'in (150-217) Stromat'larda bize bildirdiğine göre, Hermes'e ait 42 kitap vardır. Bunlar astronomi, astroloji, cosmografia, geometri, matematik, coğrafya ve din ile dinsel törenlere vb. aittir.

Yunanlılarca Hermes olarak kodlandırılmış olan sözcük aslen *"HRM"*dir. Grek ve Latin dilleri yazıya aktarıldığında, ünlü ve ünsüz harfler kullanılarak ifade yazı kalıplarında dondurulmuş olur. Oysa Antik Mısır, Arami, Asuri, Keldani, Süryani, İbrani ve Arabi dillerin yazı yapısında ünlü harfler yoktur. Yazı dili ünsüzlerle kurulur ve okunurken ünlendirilir. Bu ise dile olağanüstü bir zenginlik katar. Dinler öncesi soyut (hermetik) kavramlar, Uzak Doğu, Orta Doğu, Mezopotamya ve Antik Mısır Uygarlıklarında gelişip kendisinden sonraki dinlerinde temel kavramları haline dönüşmüştür.

(Antik Mısır Hermetizm'i sahip olduğu bilgileri topluma aktarmanın bir yolu olarak, inisiyasyon içerisindeki öğretiyi cenaze ritüellerine taşımasıdır ki günümüzde de dinlerde bu devam etmektedir.

İlahların çeşitli hayvanlar ile simgelenmesi hem evrimi hem de bütün bu (hayvansal) huyların insanda da oluşu ile ilgilidir. Mevlana Celalettin Rumi, Mesnevisi'nde de bu anlamda yüzlerce hayvan hikayesiyle, insandaki hayvani huyları mükemmel bir şekilde vurgular. Bu ve benzeri anlatımları yine çocuk hikayelerinde ve masallarda da görürüz.)

Nuh Peygamberde bu hayvanları ile birlikte Ararat (Akadca; Uruatri, Qumran metinlerinde; Urarat, Kur'anda; Cudi) dağına çıkar. *Uruatri;* dağlık bölge, yüksek memleket, herhangi bir şeyin en uç zirvesi. Çoğu peygamber ve ulu kişi de çobanlık yaparak bu hayvanlarını güdmüştür.

Nuh Tufanı öncesi bu hayvanların bir gemide toplanması

Bu Uygarlıkların (ve de dinlerin) kavşak noktasında bulunan Anadolu'muzda da bu kavramlar gerek sözel, gerek simgesel, gerekse de ritüelik ve alegorik olarak "Anadolu Kültürünün" temel yapıtaşlarını oluştururlar. (Türkiye Karayollarındaki bütün kamyonların..vs. taşıtın arkasında görülen *Göz* simgesini dünyanın hiçbir ülkesinde göremezsiniz, keza Denizli şehrinin giriş kavşağındaki *Horoz* (Horus) heykelini de. Birçok şehirde bulunan kutsal balıklı göllerle, yedi uyurlar mağaralarını da....). Bilinen insanlık tarihinin hemen hemen tamamına yakınına ev sahipliği yapmış, ve bütün bu kültürleri kendi kültürüne yansıtmış Anadolu insanının ve aydınının bundan habersiz oluşu ise trajikomiktir. Bu

nedenledir ki bu kültür yarı dogmatik bir yapıya dönüşmüştür. Türk Aydını Çağdaşlaşma uğruna bu kültürü görmezlikten gelmiş, halkının dogmalar batağında boğulmasına seyirci kalmıştır.

Hermetik Öğretinin etkisi altında gelişmiş İbrani ve Arabi kültürlerinde harflerin sayılarla eşleştirilmesi ve yerlerinin değiştirilerek anlam kombinasyonları oluşturulması geleneği hermetiktir. Buna birkaç örnek verirsek:

HRM: Hiram - RHM: Rahim - HMR: Hamur, Hamr, Hamurabi - RHMN: Rahman - IHRM: İhram - EHRM: Ehram - MHRM: Mahrem gibi.

Sayı kombinasyonlarıyla yapılan anlamlandırmalara örnekleme yapacak olursak (harflerin sayı değerleri toplamlarına göre):

Ehad (Bir) 13 + *Ahavah* (Sevgi) 13 = *YHVH* (Yehova: 26)

Adem (45) - *Havva* (19) = *YHVH* (26)

Nahash (Yılan) 358 = *Mashıyah* (Mesih) 358

Şemah (Tohum) 138 = *Menahem* (Kutsal Ruh) 138

Bütün bu özellikler Antik Yunan'da ve İslam Tasavvufunda da vardır. İbrani Mistisizmi ve İslam Tasavvufunda kullanılan bu yöntemin kökeni olduğu belirtilen Hermetik öğretide de, 22 harften oluşan Mısır Hiyeratik Alfabesinde her harf bir sayıya karşılık geliyor, her harf ve sayıda üçgenlerle gösterilen üçlü bir yasaya bağlı olarak her birinin madde, akıl ve mana aleminde bir yansıması bulunduğu gösterilmiş oluyordu.

Yunanlıların Tot'a vermiş oldukları bir isim diğer isim de *Mercury (Civa)*'dir. Güneş ışınlarına en fazla maruz kalan, güneşe en yakın gezegendir.

Mer, Eski Mısır dilinde *Piramit* demektir. Diğer ismi olan *Hermes (Hrm) = Ehram* da aynı anlamdadır.

Eski Yunanca'da ise *Mer*, Kara, Karanlık demektir.

Mercury Kimyada civanın simgesidir, sıvı olan tek elementtir, siyah ve beyazı içinde barındıran gümüşi gri bir rengi vardır. En büyük özelliği ise diğer elementlerin arındırılmasında kullanılmasıdır. Yani arıtıcıdır.

90 Yazılar

Hermes'in söylemlerine bakalım:

"Ruh perdelenmiş bir ışıktır. Onu ihmal edersen kararır ve söner, ama onun kandiline kutsal aşk yağı koyarsan, ölümsüz bir ışık halinde yanar durur."

"Toprağın çocuğu; Kelam sendedir de ondan. Sende bulunup da işiten, gören ve hareket eden şey Kelamın ta kendisidir, Kutsal Ateştir, Yaratıcı Kelamdır."

"Osiris semadadır, fakat Osiris aynı zamanda her insanın kalbindedir. Kalpteki Osiris, semadaki Osiris'i tanırsa, o zaman insan tanrısal bir ermiş olur ve parçalanan Osiris tekrar toparlanır."

"Tanrı Baha'dır; Kelam da Oğul, her ikisinin oluşturduğu bütünlük ise Hayat'tır."

"Hakikati herkesin anlayış derecesine göre açıkla. Ruh üstü örtülü bir nurdur ki ancak Aşk ile ebedi olarak parlar; aşksız ise sönüp gider."

"Asıl insan Nur'dur. İnsanlar bu nuru tanımazlar ve onu fark edemezler; ancak hakikat budur. Nur her yerde, her kayada ve her taşta vardır. Bir insan nur olan Osiris ile birleştiğinde, tikel tümelle birleşmiş olur ve o zaman nuru, o perdeler arkasında gizlense de yine her şeyi görür."

"Bir insan bilgi ile törenlerin ve ayinlerin (ritüel) üstüne yükselir ve Osiris'e ererse, Nur'a, o her şeyin başlangıcı ve sonu olan ve baştan başa nur ile çağlayan Amon-Ra'ya varır."

Antik Mısır'da, Kentlere göre Rahiplerin değişik şekilde yorumladıkları Kozmogoniler (Evren Doğum) vardı. Bunlardan üç tanesi önemlidir. Her bir kozmogonide Tanrı "Tot" vardır.

1- *Heliopolis* Kozmogonisinde, Osiris-İsis-Horus üçlemesinden sonra "Tot" diğer tanrılar grubundandır.

2- *Hermopolis* Kozmogonisinde, Yaratıcı Tanrı "Tot" bir söz (kelam) ile sekizli tanrı grubunu kurmuştur. Noun'un (İlk Okyanus) ortasında bir yumurtadan (soyut anlamda yeniden doğuşu simgeler) Güneş çıkmış, gökyüzünde yükselmiştir.

Daha eski bir anlayışta ise; Güneş, okyanusta yüzen Lotus çiçeğinden fışkırmıştır.

3- *Memphis* Kozmogonisinde, en eski tanrı *Ptah* aklı ile dünyayı düşünmüş, söz (kelam) ile dünyayı yaratmıştır. İlk ve düzenleyen ilkedir. Ptah dünya üzerinde yaşamaları için *Ka* ve *Kaou*'yu yaratmıştır. Ptah sekizli tanrı grubuyla bir bütün teşkil eder. Ptah'ın kalbinde Horus vardır. Ptah'ın isteği ise Tanrı "Tot" tur. "Tot" ise tanrılarla insanlar arasında katiplik yapan, *"bağ"* kurabilen tek tanrıdır.

Tanrı "Ptah" isim benzerliği olarak Antik Mısır'da eğitim gördüğünü bildiğimiz büyük sayı mistiği "Pytha-Goras"ı hatırlatmaktadır. Mısırlılar çok eskiden beri "Pi" sayısını biliyorlardı. Daha önce belirttiğimiz gibi, *Th = Tah = Tha* kelime kökü olarak Tanrı anlamındadır. *Goras* Aydınlatan anlamına gelir. (P) = Pi (3,1416...) gerçekte sonsuza gitmektedir. 3 sayısı 4 ile sınırlıdır. Ancak Pi sayısında ise sınırlı olduğu halde sonsuza gitmektedir. Bu bağlamda;

PTAH; sınırlı sonludan sınırsız sonsuza ile bağ kurulabilen tanrının ifadesidir.

Bu bağı kurabilen ise sadece *Hermes "Tot"*tur. Bu sınırlı sonsuzluk aynı zamanda bilginin *kesin* değil ama *yaklaşık* olduğunun ifadesidir.

Osiris-İsis-Horus üçlemesi ile ilgili, 4000 yıl boyunca çok çeşitli ve az çok farklı anlatımlar yapılmıştır. Bu anlatımlar içerisinde en eski olanları şöyledir:

"Seth karanlıkların, kötülüklerin Tanrısıdır. Osiris'in ışığını yutarak onu yok eder. Osiris'in eşi İsis onu her yerde arar, ama bulamaz. Osiris'i bulmak için Horus'u (Mısır dilinde Haraou) doğurur (Dul Kadının Çocuğu). Horus, Seth ile amansız bir mücadeleye girişir, Seth Horus'un gözünü çıkartır, Horus çıkan gözüne rağmen Seth'e saldırır, onun erkeklik organını koparır. Sonunda bütün Tanrılar, Horus'u galip ilan ederek Osiris'in tahtına oturturlar. Seth de sonsuza kadar Osiris'i tanımaya mecbur olur."

Piramit kitabelerinde en eski bir diğer anlatımda şöyle denir:

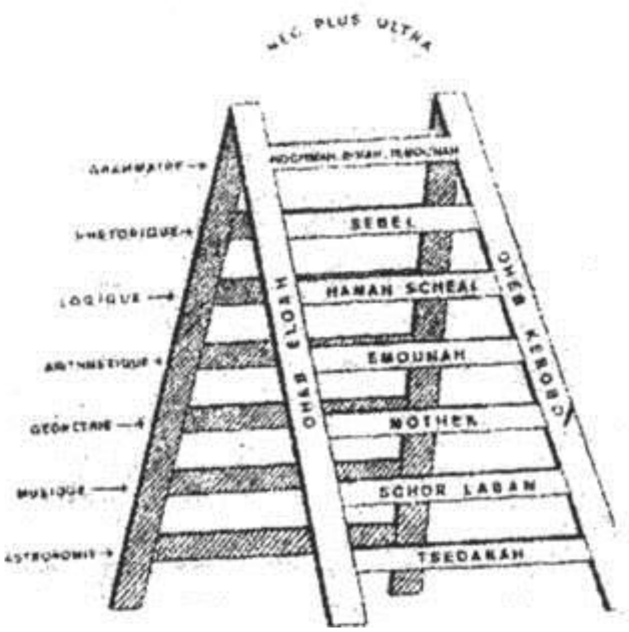
"İsis şahin olarak Osiris'in ölmüş vücuduna girerek Horus'a gebe kalır, Horus doğduktan sonra babasının öcünü almak için tanrı Seth ile karşılaşır. Seth önce Horus'u yener, onun gözünü (Oudjat: sürmeli göz) çıkarıp saklar. Horus yılmaz, Seth ile mücadeleye devam eder ve Seth'ten gözünü geri alır, yerine takar, mücadeleye devam ederek Seth'i yener, babası Osiris'in tahtına oturur, Seth de tanrısal cezaya çarptırılarak ömür boyunca Osiris'in cesedini sırtında taşır."

Osiris: Tümel Zeka - *İsis*: Tinsel niteliklerin tümü - *Horus:* Nesnel niteliklerin tümü.

Eski Mısır inançlarında Tanrı *Osiris*'in zengin bir anlatımı vardır. Mısır Tanrılar Dünyasında önemli bir yeri olan, öbür dünyanın sahibi, yargılama kurulu başkanı, yeryüzünde de Mısır Hükümdar sülalesinin kurucusu sayılan, tanrısal bir doğumla yaratılmış tanrısal bir insan olan Osiris, aynı zamanda insanlar arasında yaşamış olduğuna inanılması, insanlara çok şey öğretmiş olması ve insanlar ile Tanrılar arasında köprü olmasıyla mitolojik zenginliğe neden olmuştur. Yüzyıllar boyunca Tanrı Osiris hakkında yapılmış dinsel spekülasyon, Tanrı Osiris'in kimliğini, özelliklerini oldukça karışık bir bilgi haline getirmiştir. Ancak, Mısır panteonundaki diğer Tanrılardan farklı olarak, Osiris hakkındaki düşünceler ve yakıştırmalar, onun insan yaşamına benzer bir özelliği olduğunu göstermektedir. Diğer tanrıların hiçbirinin insanlara yaklaşmadığı göz önüne alınacak olursa, Osiris halka çok yakın olduğu için hakkında bu kadar çok spekülasyon olmuştur. Osiris'e, eski Mısır dilinde *Usire* de denir. Kozmik Tanrı *Shou* (hava tanrıçası) ile Tanrıça *Nout'*un (gökyüzü tanrıçası) oğullarından olduğu söylendiği gibi, Tanrıça Nout'un Tanrı Shou'dan ayrıldıktan sonra Thot'un yardımıyla Osiris'i ikinci günü yarattığı da söylenmektedir. Osiris inancının çıktığı kent olarak da Busiris gösterilmektedir. Ancak tarih öncesi çağlarda da Osiris'in var olduğu sanılmaktadır. Tanrı-insan kişiliği vardır. Kozmik olarak dünyaya geldiği için Evren'e ait olduğu da bilinmektedir. Tanrı çoban *Andjty'*nin halefi olmuştur. Doğanın her yıl sonbaharda ölümünü ve ilkbaharda canlanışını simgeleyen Osiris'in öyküsü, Teogonia'nın en ayrıntılı öyküsüdür. Bu öykü, Sümer, Hitit, Babil, Fenike'nin Adonis öyküleriyle ve Anadolu'nun Frig Attis öyküsüyle benzerlik gösterir. Tanrısal bir olayı anlattığı gibi, siyasal bir olayın da simgesidir.

Ayrıca Tanrı Osiris, toprak altına girip ekilen tohumlara yaşam verdiği için *"Ekim Tanrısı"* olarak da düşünülmüştür. Geç devirlerde Osiris kültü, Eski Yunan dünyasına ve Yakın Doğu inançlarına girmiştir. Mezopotamya'nın "*Tammuz Öyküsü"* Osiris öyküsüdür.

Osiris'in kendisi, inananları için gök'ün merdiveninin sembolü olmuştur. Gerçekten piramit metinlerinde gök kavramı mutat bir kavramdır, bir halat veya katı malzemeden merdiven olarak görülür ve dikey ucu "djed-sütun" (Buğday başaklarının üzerlerinde sıra sıra dizildiği sırıktır, kırsal mümbitlik rituslarında rol oynar, içinde tanenin enerjisinin korunduğu gücün bir sembolüdür) olarak temsil edilirdi ki bu Osiris sembolizmine özgüdür. Merdiven, dirilme ve yukarı çıkma tanrısı Osiris için tasarlanmıştır. Piramit metinleri, basamakları tanrıların kollarından teşekkül etmiş bir merdivenden söz eder ki ölüler bununla gök'e tırmanırlar. Ölüler kitabına göre, "ışıkların melekleri" "gök merdiveninin" her iki yanında dururlar.

Kabbala (İbrani) Merdiveni

Eski Mısır inançlarında, tanrıya ya da tanrılara sezgi yolu ile kavranacak, içe dönük tapınma şekli olan Eski Mısır gizemciliğinde kutlanan birtakım şölenler vardır ki, bunların en önemlisi Tanrı Osiris'in Mısır ulusuna gösterdiği lütuflarına teşekkür niteliğindedir. Bu şükrediş ritüelik bir harekettir. Bu bayramlarda Tanrı Osiris'in ızdırabı, Tanrıça İsis'in arayışı ve Tanrı Seth'in mücadelesiyle ilgili üç bölümlük ritüel uygulanırdı. Şölenlerde ibadet yapıldıktan sonra, ilahiler, kasideler okunur; bu, halka ritüeli daha iyi anlatabilmek için seyirlik oyun şeklinde sergilenen en eski Mısır tiyatro örneğidir. Bu kutlamalar hakkında tarihçi Herodotos en çok bilgi verendir. Herodotos'un verdiği bilgilere göre, dinsever Mısırlıların ritüel dinlerken gösterdikleri özen, duygu ve bağlılıklarını ölçebilmek için dinle ilgili yapımlarını görmek gereklidir. Herodotos'un açıklamalarına göre, Sais'teki Neith tapınağının yanındaki gölde yapılan gösterilerde sözsüz oyunlar oynanırdı.

Busiris'teki *Djed* (eski Mısır inançlarında tılsım anlamındadır, göğü taşıyan 4 sütundur) bayramlarında, Osiris'in vücudunun saklandığı ağacı simgeleyen bu sütun için kutlanan şölen, tarih öncesi çağlardan gelme bir külte dayanmaktadır. Osiris öyküsünde yer alan Byblos'daki dalları kesik ağacı simgeleyen sütun şerefine yapılan Sokaris (Sokar) kültüne bağlanmaktadır. Sokaris Thebes nekropolünün ilk tanrısıdır. Tanrı Osiris Sokaris'i yutmuş olduğundan, Osiris ve Sokaris aynı kişiliğe sahiptirler. Djed ile ilgili en eski resim, Thinit çağında, II. Sülâlenin son hükümdarı Khasekhemoui (M. Ö. 2800 ilk yarısı) zamanına ait Hierakampolis'te granit taştan yapılmış bir tapınağın payesinde "İsis düğümü" şeklinde gösterilmiştir. Bir muska özelliği taşıyan bu resimde bir simge olarak uygulanmıştır. Bu tür simgeler *Djedet* (Mendes) ve *Djedou* (Busiris) isimlerinde de en eski olarak görülmektedir. Mendes ve Busiris kentleri *Djed* kültünün merkezi olmuş ve Sülâleler Öncesi devrinde Osiris yandaşlarının bayraktarlığını yapmıştır. Yine Sülâleler öncesinde Djed, *Ptah* ile birlikte Güneş kültünün simgesiydi. Djed'in Tanrı Ptah ile birlikte olmasına sebep olan Sokaris ve Osiris'te "*Djed'in yükselişi*" isimli rit de önemli görülmektedir. Bu yükseliş töreni, Ptah'ın onuruna, saray erkanının ve kalabalığın önünde hükümdar başkanlığında yapılırdı. *"Djed'in kaldırılışı"* (Sehâdjed) denilen kutlama da Firavun Amenophis III zamanında yapılmaya başlanmıştır. Firavun sülalesi ile bir *Djed* (tılsım) resmi olan bir payeyi kaldırma töreninde kalabalık arasında yardım edenler vardır. Bu tören sırasında rahipler kollarını açarak tapınırlar ve Bouta halkı (Pe ve Dep) önce dans ederler, sonra birbirlerine girerek dövüşürler. Bu dövüş güneyden gelen Horus'un hizmetkarlarının Seth taraftarlarıyla mücadelesini görüntülemektedir. Herodotos'un verdiği bilgilere göre, Busiris'de Djed payesinin bulunduğu yerde armağan dolu bir öküz getirilip kurban edilmekte ve etleri Mısırlılara dağıtılmaktadır. Djed bayramlarını gösteren tasvirlerde halk bayramı dans ederek kutlamaktadır. Yazılı kaynaklardan, Bubastis'te Djed bayramlarına halkın Nil ırmağından kayıklarla gelip katıldıklarını, şölende erkeklerin

flüt, kadınların kastanyet çaldıklarını, kayıkla gelen Bubastis'li kadınların temsili olarak dövüştüklerini, sonradan ziyafete oturup hep birlikte şarap içtiklerini öğreniyoruz.

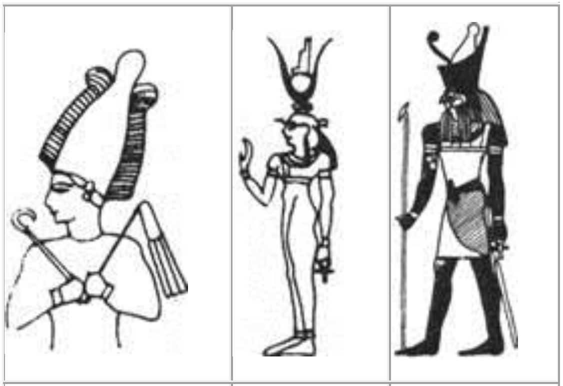
Yazılı kaynaklarda Djed'in (tılsım) ölüler tanrısı Osiris-Sokaris olduğundan söz edilmektedir. Dinsel özelliklerinin yanısıra, Vadi ve Delta ülkelerinin birleşmelerini anlatan politik özelliği de vardır.

Osiris mabedi kapısındaki Tanrıça İsis heykeli, kucağında kapalı bir kitap olduğu halde yere oturmuş, murakabe yapar durumdadır, yüzünde peçe vardır ve heykelin alt kaidesinde şu satırlar dikkati çeker: *"Benim peçemi hiçbir ölümlü kaldıramamıştır."* Duvar resimlerinde ise başının üzerinde gönyeye benzer bir simge taşımaktadır (Gönye; tinsellikte ölçü, düzen ve uyum, teknikte ise bilimi simgeler). Tanrıça İsis, analığın, ailenin koruyucusu, ebedi güzelliğin sırrına sebep Osiris'in hem kız kardeşi, hem de eşidir. Horus'un annesidir. Eski Mısır Tanrıçası Hathor'un, eski Yunan Tanrıçaları Hera, Hebe, Demeter'in özelliklerine sahiptir. Eski Yunan ve Roma çok saygı görmüş, Hıristiyanlık zamanında İsis-Horus kompozisyonu, Meryem-İsa şeklinde görülmüştür. Bir eski öyküye göre; Tanrıça İsis, Osiris'i aramak için Horus'u Chemnis bataklığına bırakmış, Horus Chemnis bataklığında anasız büyümüş bir bebek olarak dinsel kayıtlara geçmiştir. İsis babasız çocuk büyüten dul kadınlara güzel örnek olmuştur. İsis kucağında oğlu bebek Horus'u emzirirken tasvir edilir. Horus, annesinden doğduğu haliyle saf ve temizdir, sadece annesinin doğal olan saf sütüyle beslenir. Zihni daima ilk doğduğu andaki gibi saf ve berraktır. Yani Horus, Hz. Muhammed gibi ümmidir. (Ümmi: Kelime kökü Ümm yani anne, burada temel olandır. Ümmi, annesinden doğduğu andaki hali yansıtan yaradılışla kalmış, dış dünyayla en ufak bir bilgi alışverişinde bulunmamış, aklında hiçbir imgenin bulunmadığı saf akıl ve zekanın kendisidir, ya da bu hali yansıtan insandır ki en güzel anlatımı ve simgelenmesi de bebeklik halidir.)

Horus şahin başlı, insan vücutlu olarak tasvir edilir. Doğada ancak özgür bir ortamda doğum yapabilen bir kuştur. Son derece keskin gözleri olan şahinin görüş gücü çok yüksektir. Horus, İbrani ve İslam kültürüne Horoz olarak girmiştir. Anadolu'da Kibele ana tanrıça kültünde, rahiplerin giydikleri elbiselerin ön yüzlerinde horoz motifi vardır ve bu simge Kibele tapımının Roma'ya taşınması ile Avrupa'da da tanınmıştır. Günümüzde halen Fransa'nın da sembolüdür.

M.Ö. 9-8. yy'a ait horozlu bir İbrani mühürü	*İslam 'da Bektaşi Nisan tası*

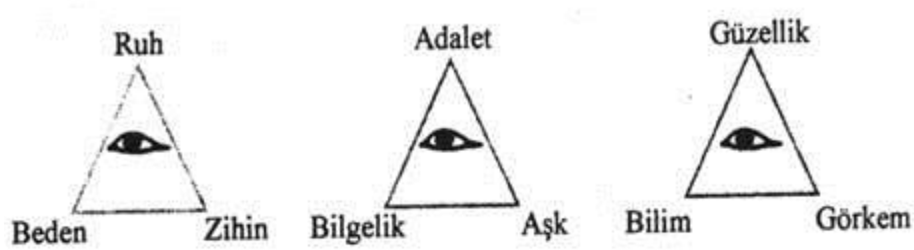
Osiris-İsis-Horus, *tek bir öz den türemiş üç farklı niteliği* anlatmak istemektedir.

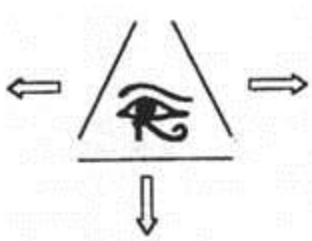
Osiris ***İsis*** ***Horus***

Osiris Tümel Zeka'dır. Açılım yaparak tüm maddi alemde kendisini tezahür ettirmiştir. Bu açılım tüm evrendir, doğadır, İsis'tir, dişidir, doğurgandır, doğumun ve ölümün, yaşam zincirinin sürekliliğini sağlayan gerekli bilimin sahibidir. Yaratıcıdır, Tümel Zeka da onun içinde gizlidir, örtülüdür. Nesnel niteliklerin de tümünün sahibidir. Maddenin önce kendini, sonra da kaynağı olan özünü idrak edebileceği Horus'un da yaratıcısıdır. Osiris-İsis-Horus her üçü de birbirini içkindir.

Birçok zorunlu sınavdan geçirilerek inisiye olan adaylar, bu tapınaklarda uzun yıllar kalarak kavramsal, simgesel ve mistik içgörüye dayalı (sezgisel) bir öğreti yoluyla *dönüştürülüp* yeniden doğuma ve yeniden yapılanmaya kavuşturuluyordu. Yunanlılarca "Hermes Trismejists", "Üç kez güçlü (büyük, bilge) Hermes olarak adlandırılan Hermes'in bu üçlü ünvanı, onun öğretisindeki üçlü dizgeselliğinden gelmektedir. Hermes'in bu ünlü Triadlar'ından bazıları şunlardır: Osiris-İsis-Horus, Beden-Zihin-Ruh, Bilgelik-Aşk-Adalet, Bilim-Görkem-Güzellik, Matematik-Müzik-Astronomi, Hayat-Kelam-Işık. Bütün bu ve buna benzer üçlü kavramlar birbirleriyle ilişkilendirilerek yedi dereceli bir dizge elde edilirdi. Bu Hermetik Triadlar daha sonra Philon tarafından da kullanıldı ve Hıristiyan Teslisinin kaynağını oluşturdu.

Bu üçlü dizgedeki kavramlar birbirini bütünleyerek anlayış kazandırıldığında, üçgenimizi oluşturan doğrular ortadan kalkar, Horus'un ya da Ra'nın gözü açığa çıkardı.

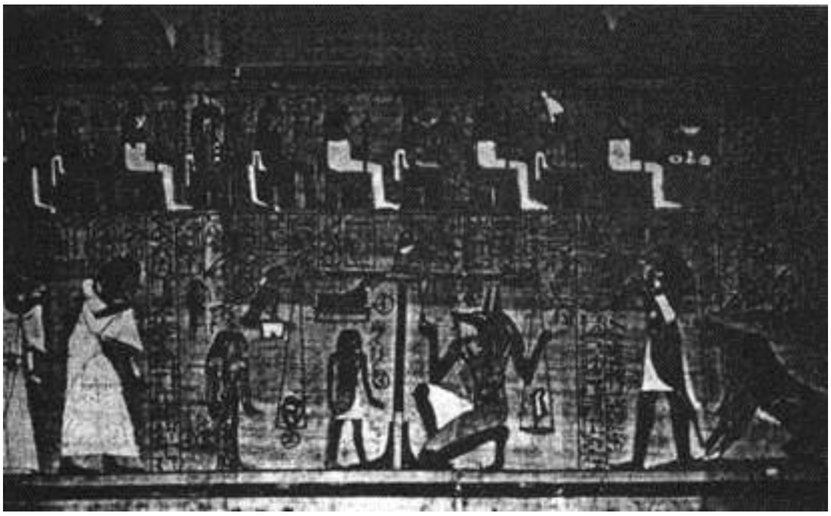
Mısır Hermetizm'inin Yedi Temel tikesi;

1- Chat (Khat): Terazinin yatay kolunun hemen altında bulunan dikdörtgen biçimli bir taşın üzerinde, sadece insan başı belirli olarak gösterilmiş fiziksel bedenin maddesi Chat ya da Khat'dır. Madde parçası olarak hareketsiz, donuk bir insan görünümündedir. Basit bir hammadde olarak evrende bir tuğladır (toplanan paranın tuğla olarak isimlendirilmesi). Rönesans simyagerlerine kadar gelen hammadde halindeki taştır. İşlenerek mükemmel hale ulaştırılması gerekendir.

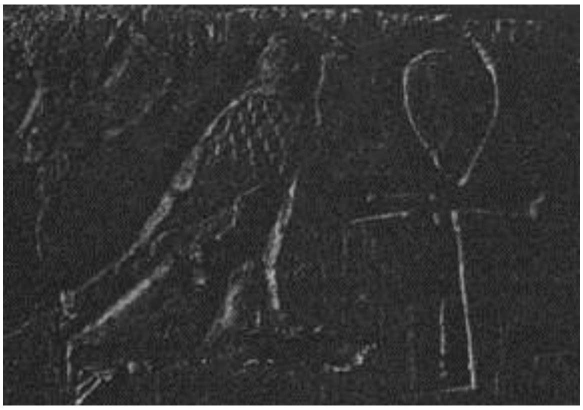
Arapça'da da kelime kökü *Cehd:* Kararlı ve şuurlu gayret. *Cihad:* (Tasavvufta) Nefs'e karşı verilen mücadele.

Tevbe 9/73: "Ey Peygamber! Kafirlerle ve münafıklarla cihad et."

Furkan 25/52: "...onlara karşı Kur'an ile olanca kuvvetinle bir cihad aç."

2- ***Ankh:*** Terazinin sol kefesinde kırmızı Kalb'dir. (Duygusal olarak dişilik sembolüdür, Ka kelime kökünden türemiştir.) Fiziksel bedene hareket veren yaşam enerjisinin simgesidir. Yaşamın anahtarıdır, görünen ile görünmeyen arasında iletişim kapısı olma özelliğini de taşır. Simgesi bütün resim ve yontularda tanrıların elinde tuttuğu, üstü yuvarlak biçimli "*haç*"tır. Bazen resimlerde, kafası ters üçgen olarak gösterilen stilize bir insan şeklindedir, hiyeroglif yazıda "*vermek*" fiili için kullanılmıştır.

Philae Tapınağı avlu girişinde Şahin "Horus" ile birlikte yaşam'ın simgesi "ankh"

3- ***Ka-(Kaou; çoğul):*** Terazinin orta dikmesinin solunda, adım atma pozisyonunda olan Ka, duyguların yer aldığı ruhsal güçtür. Adım atma pozisyonundadır ve her an yürüyüp gidebilir. Öldükten sonra yeniden doğan dehadır. "Ka"nın hiyeroglif işareti "sarılmak, kucaklamak" olarak veya yukarıya kalkmış şekilde iki kol olarak gösterilir. Çoğulu olan Kaou, insanın bütün özelliklerini, yetkinliklerini, kalitelerini içeriğinde bulundurur. Bu özelliklerinden ve yetkinliklerinden 14 istek ve duygu oluşmaktadır. Bunlar güç, istek, yaratıcılık yeteneği, dirayet, soyluluk, akıl, gizemcilik, yayılmacılık, tanıklık, tat, görme, duygu, terk etme, gıda alma ve yaşamını sürdürme olarak görülmektedir. Ra ise bütün bu Kaou'ya sahiptir. Tanrılarda "Ka"nın varlığının çok sayıda olduğu bildirilmiştir. Samimiyet ve istekle öne doğru adım atılması (sisteme yaklaşımı), öncelikle inisiye adayının bu doğrultudaki isteği olarak yorumlanabilir. Bu sahnede ölü, Tot'un önünde olumsuz itiraf denilen şeyleri de söylemek zorundaydı.

KA	*KRAL HOR'un KA'sı*

Ka-Ra; Tümel zekanın insandaki tezahürüdür (Ka'nın içinde gizlenmiş olan Nur'dur) (Nur, Ka tarafından yutulmuştur). Kara, bütün renklerin başlangıcı ve tohumudur. Tüm ışığı absorbe eder. Renk gamının bir ucunda beyaz diğer ucunda kara bulunur. Kara olmak, kararmak bir kere daha önümüze çıktı ve daha da çıkacak, sanki Mısır Ezoterizminin temel yapı taşı "Kara" ile ilgili. Daha önce gördüğümüz karaları anımsayalım: Kem ülkesi, Narmer'in ve Mercury'nin Mer'i, Karanlıklar Tanrısı Seth.

Bu kara'nın tarihsel süreçte (bulgulara göre) ne kadar geriye gittiğine bakalım. Mısır kültürü bağlamında şu bilgilerin ek olarak sunulmasında fayda vardır:

Prof. Mellaart'ın, C-14 metoduna göre M.Ö. 8000 olarak tarihlediği dünyada bulunan en eski kentsel-site ünvanına değer gördüğü, Ana Tanrıça heykellerinin, resimlerinin, kabartmalarının bulunduğu yer Anadolumuzda Çatalhöyük'tür. Sümer'den de çok öncesini yansıtan bu tarihleme Ana Tanrıçanın Anadolu'nun yerlisi olduğunu açığa vurmaktadır. Ana Tanrıça mabetlerinde (Mısır'daki gibi) öküz başı, boynuz, boğa, akbaba, koç, balta, geyik başları, Malta Haçı, üçgen süslemeler kullanılmıştır. Bir resimde Ana Tanrıça sadece başıyla temsil edilen bir koç doğurmaktadır. Bunlarda dikkat çeken unsur, bu başlardaki boynuzların ve gözlerin özellikle boyanmış olmasıdır. Bu tapımın Anadolu'da yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Eskişehir'le Afyon arasında *Yazılıkaya'*da; orman içinde, yeşillikler arasında bir kayaya yaslanmış *üçgen çatılı*, içerisinde duvara kazılı Ana Tanrıça olan bir mabet vardır. Mersin Yümüktepe, Hacılar, Can Hasan bölgeleri de bize ilginç bilgiler aktarmaktadır. Özellikle Yümüktepe'de, emsallerine göre bu en eski devirde bile şehrin taş surla çevrili olması, surun hiç harç kullanılmaksızın suların düzleştirdiği taşlarla inşa edilmiş olması, müşterek emekle yapılan amme hizmetlerinin dahi bu devirde başladığını, söylendiği gibi *taş işçiliğinin ve ustalığının* Babil sürgününden sonra değil, çok daha önce Anadolu'da, sonra da Mısır'da başladığını gösterir. Evlerde taş temellerin varlığına da ilk defa burada rastlanır. Kubaba, Kybebe, Kybele, Hepat, Marienen, Arinna ve Anadolu'da en eski isimlerinden biri *"Ma"* olan Ana Tanrıçanın en büyük simgesi *kara taştır*. Anadolu'nun Kuzeyinde yerleşmiş ve bir anaerkil toplum olan Amazonlar bu tapımın başlatıcıları olabilirler. Karadeniz Bölgesinde varlığını bugün de sürdüren ve Kafkas kökenli (Abhaz) Lazca olduğu söylenen dilde *Toli* sözcüğü *Göz* anlamına gelir. (Abhazca'da *Laz* mavi gözlü, sınır koruyucu anlamlarına gelmektedir.) Anatolia adının buradan gelmiş olacağını kuvvetle göstermektedir. Mısır'a adını veren yanarak kararmış olan bu simgenin (Kara Taş) kaynağının da Anadolu olduğu söylenebilir.

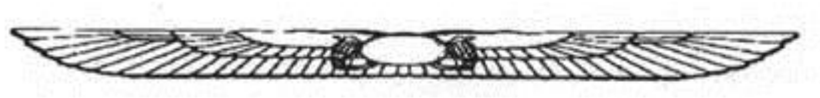
Mısırlıların İsis'i, Efes'in Artemis'i, Yunan ve Roma'nın Demeter ve Afrodit'i simgesel olarak Kara (siyah) renk ile gösterilmişlerdir. Roma'nın yedi tepesinden biri olan Platin dağının üzerinde siyah küp şeklinde kara bir taş bulunur. Magna Mater'i (Büyük Anayı) sembolize eder. Kara taşımızı daha sonra *"Hacer'ül Esved"* ismi ile Kabe'de görürüz. Değişik isimler altında etkisini sürdüren ve Dul olan,

Anadolu'daki en eski isimlerinden biri *Ma*'dır, Tevrat'ta da *Dul Kadın* olarak adı geçen bu anamız doğurganlıkla ilgilidir. Mısır hiyeroglifinde kara renkli güvercin ölümüne kadar *dul*, yani yalnız bir yaşam sürdürmüş olan *kadını* simgeler, Anadolumuzdan yola çıkan Dul Ana Tanrıçamızın oldukça çok gezindiği görülmektedir.

KA; Yetkinleşebilme kabiliyeti olan insan, RA; Güneş, Nur tanrı

Ka ve Ra birlikteliği;

Kara, her ne kadar renk simgeselliğinde siyah olarak isimlendirilse de siyah değildir. *Kara, kara olmak Mısır tradisyon'unda en temel ilkedir*. En dolaysız anlamında ele alındığında karanlığı ya da "kopkoyu aşağı karanlıklar"ı ifade eder. Varoluşun ilkesi, Nur (Ra)'dır. Ra'nın ilkesi ise; Mısır devlet armasında yılan ile simgelenen *Rerek* (Apep, Apepi, Apofis)'tir. Yılan biçimindedir ve Güneş tanrısı Ra'nın düşmanı, bütün kötülüklerin sebebidir. Tanrısal gücü ve saltanatı simgeler. *Rerek*, yeraltında oturur, ölümü ve karmaşayı simgeler. (Aslında aşağısı yukarısı, karanlık aydınlık yoktur. Bütün bunlar insan aklının ikilikte olmasındandır.)

Antik Mısır Kraliyet Arması

Güneş tanrısı Ra'nın gündüzleri görkemli kayığı ile gökyüzünü bir ucundan bir ucuna geçtiğine inanılır, gece bastırınca da Ra yolculuğunu yeraltından sürdürür. İşte o zaman Rerek, durdurmak için Ra'nın karşısına dikilir, ama kayığın önünde koruyucu olarak giden Set, elindeki hançerle saldırarak Rerek'i öldürür. Böylelikle Ra yeni bir gün için bir daha doğar. Kadim Mısır halkı Rerek'i engellemek için dualar okuyarak Ra'ya yardımcı olabileceklerine inanırlardı. [Aydınlığın ya da ışığın (Ra), karanlıkla savaşması (Rerek-Set), O'nu yenmek için değil tam tersine O'na ulaşmak içindir, aslında savaşılan karanlığın bizatihi kendisi değil, O'nu gizleyen, perdeleyen her şeydir. Hemen hemen tüm Kadim Tradisyonel öğretilerde amaç, inisiyenin bu ilke'ye (Mısırda; önce Ra, daha sonra Rerek) ulaşmasıdır. Karanlıkların daima simgesel anlamda yer altında olması, O'nun örtülü, gizli olmasındandır, yeraltını; seviyesi düşük, değersiz olarak anlaşılmaması lazımdır.]

Mısır kozmogonisinde varoluş sırasıyla şöyledir.

<table>
<tr><td colspan="2">MISIR PANTEONU
Büyük Ennead
Rerek
Ra'nın ilke'si, kopkoyu karanlık
Ra
Güneş tanrı,
Varlığın ilkesi</td></tr>
<tr><td>Şu
Hava Tanrısı</td><td>Defnut
Yağmur Tanrısı</td></tr>
<tr><td>Geb
Yeryüzü Tanrısı</td><td>Nut
Gök Tanrıçası</td></tr>
</table>

Osiris *Ölülerin Tanrısı*	***İsis*** *Osiris'in eşi*	***Set*** *Karanlıklar Tanrısı*	***Nefitis*** *Set'in karısı*
Horus *Şahin başlı tanrı*			

Antik Mısır'ın oluş hikayesi kısaca şöyledir:

"Ra" önce "Şu" ve "Tefnut"u yaratır. Shu (şu), hava tanrısı olduğu ve bundan böyle, gökyüzünün ağırlığına destek olmanın görevini üstlenmiştir. Tefnut, Şu'nun karısı ve nem tanrıçasıdır. Şu ve Tefnut'tan yeryüzü tanrısı "Geb" ve nem tanrıçası gökyüzü tanrıçası Nut yaratıldı. Gökyüzü tanrıçası olarak Nut, her sabah güneşi ve yıldızları doğururdu. Nut, tasvirlerinde, elleriyle bütün dünyayı kaplar bir tarzda gösterilir ve vücudunda da güneş, ay ve yıldız resimleri vardır. Nut'a *"Tanrıları doğuran Büyük Hanım, İki Ülkenin Kraliçesi"* deniliyordu.

Geb ve Nut'tan Osiris, İsis, Set ve Nefitis geldi. İsis'in kız kardeşi olan Nefitis, kadınlık tanrıçası idi ve Osiris'in hüküm salonunda İsis'le birlikte tasvir edilir.

Osiris ve İsis'ten de Şahin başlı tanrı Horus gelir.

Osiris ile İsis hem eş hem de kardeştir. Osiris ile Set kardeştir, Set ile Nefitis hem eş hem kardeştir. İsis ile Nefitis kız kardeştir. Bu bilmeceyi çözer isek şöyle bir sonuca gideriz:

Osiris, İsis, Set, Nefitis aslında tek bir bütün olup doğadaki canlılığı ve bilinç sahibi İnsan'ı işaret eder.

Osiris ve Set; Mısır Tradisyon'undaki oluş ilkeleri (Nur-Kara) olan "öz"ü. İsis, Bu ana ilkeyi (insanda-Horus'ta) açığa çıkartan dişil ilkeyi. Nefıtis'te "Can-Yaşam-Nefes" olarak doğum yapabilen, doğurabilen dişil ilkeyi belirtirler.

Panteon şemasına bakarsak: **1-** Varoluş'un ilkesi Nur'dan; Şu ve Tefnut. **2**- Şu ve Tefnut'tan; Geb ve Nut. **3-** Geb ve Nut'tan Osiris, İsis, Set, Nefitis **4-** Osiris ve İsis'ten (Set ve Nefitis'in katılımı ile) Horus olmuştur.

Bu mantık dizgesinde bir yaradılış değil, evrimsel süreci gösteren bir oluş söz konusudur.

Kara (Rerek), "*Eylemsizlik halinde görülen tam bir etkinliktir",* çünkü tüm nurun fışkırarak içerisinden çıkacağı, tüm varlık aleminin doğacağı ilksel olandır. Tüm tezahürün ve tüm olağanlıkların ötesinde olarak Nur'un ilkesel yönüdür. Aşırı uçların birleşmesi (aydınlık-karanlık), kavuşması işlemi yalnızca burada (kara) gerçekleşir. Tüm varlık alemi, ilksel olandan uzaklaştıkları için, Kara (örtülü, kayıtlanmış) dırlar. Mısır hermetizm'inin (ve başka tradisyonların) inisiyede nihai olarak amaçladığı son nokta, varlığın en gelişmiş kademesi olarak gösterilen bilinç sahibi insan'ın öncelikle bu Kara'nın içerdiği Nur ile tanışması, O'nu bir ayna gibi bilincinde şuurlu olarak yansıtabilmesidir. Ancak burada ulaşılması istenen sadece Nur'a ulaşmak (nur'a ulaşıp orada kalmak anlamında) değil, bu iki aşırı zıt ucun (Aslında tezat iki uç gibi görünen bizim algılayış tarzımızdır. Bu ikiliğin sınır çizgisi; İslam'da Berzah olarak tanımlanmıştır.) kavuşturulması (zıtların birliği) birleştirilebilmesidir ki, bu ayrımı mükemmel bir simgesellik ile belirtimi, (Horus-Tot özdeşleştirilmiştir) Hermes-Thot'un Mercury yani Civa ile özdeşleştirilmesidir. Civa'nın renkleri daimi olarak siyah-beyaz-siyah….. olarak değişime uğramakta, gözlemle net bir tesbit yapılamamaktadır. Her iki renk daimi olarak biri birlerine dönüşüm içerisindedirler. Mısır Ezoterizm'i kaos ile düzeni iç içe, biri birlerinden ayrımlanamaz bir bütün olarak görür ve tüm varoluş bu bağlamda; Var oluş'un ilkesi (Ra) Nur, Nur'un ilkesi de kara (Rerek)dır, Varlık; en tekamül etmiş haliyle (Horus ya da Tot ile simgelenen) insan gizil olarak kendi ilkeleri olarak Ra'yı ve Rerek'i içerir. Varlığın gizil olarak içerdiği Rerek ise Set olarak simgelenmiştir. Set ile Rerek özdeştir. Ancak ilke olarak Rerek hiçbir varlık tarafından içerilmediği için ayrıca simgelenmiştir.

İnisiyasyon sözcüğü *"giriş ve başlangıç"* anlamlarına gelen *"initium"* sözcüğünden türetilmiştir, bu, kat edilecek olan bir yola giriştir, ya da olağan insanın dar, sınırlı yaşamındakinden farklı olan bir

düzeydeki imkanların geliştirileceği yeni bir varoluşun başlangıcıdır ve inisiyasyon, en dar ve en kesin anlamında, gerçekte tohum halindeki (Osiris) potansiyel gücün, etkinin iletilmesinden yani inisiyatik bağlanmanın oluşturulmasından başka bir şey değildir. İnisiyedeki tüm hal değişimlerinin gerçekleşmesi bir yol olan bu yürüyüş ancak bu; *"Karanlıkta"* yapılabilir ve her ileri hal değişimi "aydınlanma" olarak betimlenir (Kur'anda; İSRA- Gece yürüyüşü Suresi).

İslam'da ise bir anlamda bu ilke *Şeytan (Set-ilksel kara'nın varlıktaki tezahür)* olarak adlandırılmış olup, tarihi süreçte, (yukarıda açıklanan bağlamda) bazı ezoterik yapılanmalarca "şeytanın yeryüzünün (varlık aleminin) ilahı olduğu" söylemiyle O'nu sahiplenmeleri, bu ezoterik yapılanmaların (örneğin YEZİDİLER'in) şeytana taparlar olarak dışlanmalarına ve eziyete uğramalarına sebep olmuştur. Oysaki Kur'an da, bu anlamda Şeytanı kötüleyen, lanetleyen, dışlayan ifadeler yoktur. Bilakis Allah, O'nun ilelebet insanların başına bela olmasına ses çıkarmamış, müsaade etmiştir.

ŞEY; açıkça tanımlanamaz olanı işaret eder.

TAN; Alacakaranlık

ŞEYTAN; Alacakaranlıkta olan "O" Şeydir ya da Şey'i Tan olandır.

Yahudi Kabalistlerince rakamsal sayı değeri 666 olan şeytanın, bu kod'lamanın açınımı ve sayılara karşılık gelen kavramsal anlamları ile Kabalistlerce nasıl kabul edildiğine bakalım.

Şeytan; 666 rakamına 6+60+600 olarak ulaşılır.

Rakam	Karşılık gelen Harf Değeri	Karşılık gelen anlamı
6	V,u - Vau	Üreme gücünün erkek ajanı,spermler
60	S-Sammek	Üreme gücünün dişil ajanı,dişilik yumurtası
600	Mem	Üremenin kozmik durumu

Bu kotlama ve karşılık gelen anlamlarından da anlaşılacağı üzere, kabalistlerce de Şeytan; eril ve dişil özellikleri içerisinde taşıyan, üreme özelliğine sahip olan ve varoluş dünyasında açığa çıkmış olan her şeydir. Yani uçan, kaçan, kanatlı, kuyruklu başka bir alemin yaratığı değildir. 666'nın hem hayr'ı hem de şerr'i içeren bir simgeselliği vardır. Aynı zamanda Pisagorcular'ın sayısı olarak ta bilinir.

4-5 —AB (Hati) ve BA (Be; Bai): Terazinin Kalbi taşıyan kefesinin solunda yer alan bir çift kadın figürüdür. Genellikle biri çıplak diğeri giyiniktir ya da biri çok sade giysili diğeri ise çok süslü giysilerle resmedilir.

Ab, fikir ve arzuların çıktığı, kurnazlık ve bencilliğin yer aldığı karmaşık yapıların bulunduğu kısımdır. Temizlenmesi gereken yerdir. (Ab, Farsça'da "su" anlamına gelir, su ile yapılan ritüelik arınmaya da *Abdest* denmiştir. Su ile arınma Ritus'u ezoterik bütün yapılanmalarda görülmektedir.)

Ba ise aksine *dünya ötesine de geçebilen saf fikirlerin çıktığı yerdir*. Bunlar insan zihninin iki yönüdür, ama mükemmelliğe erişmemiş olan insanda sanki ikiz kardeşlermiş gibi her ikisi de beraber ve yanyanadır. *Ba*, Manevi dirilmenin beklendiği *gizli oda'*dır. İslam Tradisyon'unda "Ba" harfinin karşılığı *"Adem"*dir ki, buradan da *"Ba=Adem"*in bilinçli insan varlığının ilkesi olduğu görülür.

Nitekim İslam'da önce Nur olan Muhammed ve daha sonra O'nun Nur'un- dan da Adem yaratılmıştır. Tasavvuf Allah'ın insanı kendi suretinde yaratmasını bu manada anlar.

Ab ve Ba'nın birlikteliği bize *Abba* sözcüğünü vermektedir ki bu da Sami dillerde *Baba* anlamına gelmektedir. Ab ve Ba özellikleri ile insana giydirilmiş bu elbise kısaca *Aba* olmuştur. Bu Aba'nın Ra'dan oluşması, dönüşmesiyle *Abara* olmuştur. Yani Ra'dan tezahürü olan, Ra'yı da içeren *Aba=Baba'dır*. Bu Baba *Abaram-Abram'*mıdır acaba?

Ab; Etkindir, erkektir, başlangıç ve ilk ilkedir. Yahudi'de karşılığı *Yod* (Jod) dur. Ba; Edilgendir,dişidir. Yahudi'de karşılığı *Boaz'*dır.

Bu karşıtlar arasındaki çelişki ve çatışmadan bir sentez oluşturulur, bu devinim evrimsel doğrultuda yinelenme sürecidir. Yani *Abba*; kendini devamlı yenileyen, dönüşen bir evrimsel süreçtir.

Tüm Milletlerin Atası (Muhammet'in de) babası olarak daha sonra adı (Tekvin 17/5) *İbrahim* olacaktır. Ancak İslam'ca da lanetlenen Firavun İbrahim Peygambere ahlak dersi verir:

"Ve Firavun Abram'ı çağırıp dedi? bu senin karın olduğunu niçin bildirmedin? Niçin; Bu benim kız kardeşimdir, dedin, ben de onu karı olarak aldım? Ve şimdi, işte karın, al ve git. Ve onların hakkında Firavun adamlarına emretti; ve onu, ve karısını ve kendisine ait olan her şeyi gönderdiler." Tekvin, Bap 12/18-20:

KA ve BE (BA) den Triad Üçlemesi - Şenlik Çadırından Karataş'a:

Mısır hiyeroglif simgelemesinde *"Şenlik Çadırı"* olarak tercüme edilen, sayısal değeri "4" olan bir şekil vardır. Bu Şenlik Çadırını Asya üzerinden en ilkel kült sayılan Şamanizm'den yola çıkarak izleyelim.

Kam Evi; Şaman Çadırı: Şaman'ın çadırı onun mabedidir. Bir şaman çadırında görülen simgeler şunlardır: Davul, Kuş heykelcikleri (Horus), Yılan resimleri (İsis), Güneş ve Hilal resimleri (Osiris ve Hermes). Çadırın orta dikmesi (direği) yerden göğe, çadırın dışına uzanır ve en ucunda kuş asılıdır. Genellikle de merdiven görünümündedir. Şaman bu Mabette kendinden geçerek (transandantal), davulunu çalıp dans ederek büyük bir şenlik ve neşe yaşar. Mabet, çadır bu şenliğin yaşandığı yerdir, *yaşayan ise insandır* (şaman), gerçek mabet odur.

Eski Mısır'daki Şenlik Çadırı, İbrani Kültüründe *Toplanma Çadırı* şekline dönmüştür. Çıkış, 37/Bap 37, 38, 39, 40'da uzunca anlatılır. Önce çadırın içine konacak Musa'nın *Kutsal Sandığı (Ka),* sonra *Yedi Kollu Şamdan (7 ilke),* son olarak da kutsal toplanma çadırı *(Ba)* yapılır ve Musa Yedi Kollu Şamdanın ışığı ile çadıra girer, yani sandık çadıra konur (Kabe).

Çıkış, Bap 40/33-34: "Böylece Musa işi bitirdi. O zaman bulut toplanma çadırını örttü ve Rabb'in izzeti (Ra) meskeni doldurdu."

İbrani Ezoterizmi de *Ka-ba-la* adı altında incelenir.

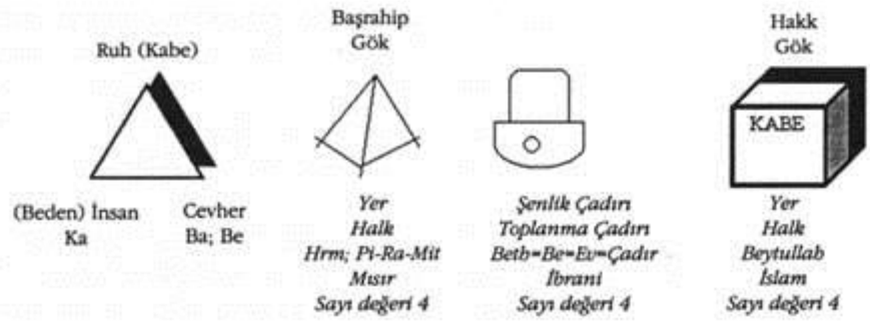
Şimdi gelelim Mısır'a. Anlaşılan Mısırlılar bir evrim geçirmişler ki çadırdan *Piramit'*e geçmişler. Mısır Ezoterizminde, topluma değil sadece inisiyelere bu öğreti verildiğinden, dereceli bir hiyerarşi vardır ve Yerden Göğe yükseliş Piramit şeklinde olup zirvede sıfırlanır. Bu nokta Başrahibin olduğu zirvedir. Sırlar herkese açık değildir.

Ka aynı zamanda eski Mısır dilinde bir küpün hacmine eşit hacim ölçüsüdür. İnsanın bütün özelliklerini, yetkinliklerini, kalitesini içinde bulunduran ve yukarıda belirttiğimiz gibi 14 istek ve duygusu olan (Ka) insan, Ba'daki gizli odasının anahtarını bulup içeri girdiğinde Ruh'lanır. Anlam kazanır. *Kabe* olur.

Şimdi de geldik *Beytullah'*a. Burası Allah'ın evidir. Küp biçimindedir. Basiretin, eşitliğin, manevi gelişmenin de sembolüdür. Kare tabanı, Dört Temel Kuvvet olan Toprak, Hava, Su ve Ateş'tir. Görünümü itibariyle dengenin de simgesidir. Kabe'nin örtüsü de Kara'dır. Topluma hitap ettiğinden yeryüzünden gökyüzüne yükselirken köşe kenarlar dik olarak çıkar, Yer ile Göğün birlikteliğini (madde

ve manayı) tüm dünyaya toplumsal temelde ilan eder. Madde ile mananın birlikteliğinin sırrı herkese açıktır.

Tasavvufta birinci Kabe budur. Ancak ikinci bir Kabe daha vardır ki o da Gönül'dür (Kalb, Söz, Kelam). Kabe'nin (Küp'ün) üzerine çıkıp gönül kuşunu (Anka Kuşu) uçurmak için Kalbin *dönüştürülmesi* gerekmektedir. Hz. Süleyman da bu kuşların dilinden iyi anlardı.

Anlaşıldığı gibi Piramit de, Toplanma Çadırı da, Kabe de hep *"insan"*dadır. Ancak bunun hitabının, anlatımının sırasıyla Mısır'da *inisiyeye*, İbrani'de *kavme*, İslam'da ise *tüm topluma* yapıldığı görülmektedir.

6-*Akhu (Cheybi):* Terazinin sol kefesinin üst solunda, küp şeklindeki taşın üzerinde, insan başlı kuştur. Memphis'te Yeniden Doğuş Kuşu, Feniks ya da Anka olarak adlandırılır. Amon'un ya da manevi ışığın aydınlattığı sihirli küp taşın üzerinden yükseklere doğru her an uçabilir. Hiyeroglif yazıda *sorguçlu kara leylek* olarak gösterilir. "Yararlı olmak, etkili olmak, muzaffer olmak" fiillerinde de kullanılmıştır. Tasavvufta, "Anka-i la mekan" yani "Mekansız Anka", yeri belli olmayan, belirlenemeyen Anka'dır. Gözle görülmemesi nedeniyle vücut ve dünyanın maddi ağırlığından kurtulmuş "Kutsal Ruh"u ifade eder.

7- *Ku; Atmu (Sahu); (İlahi Ruh):* Resmin sol tarafındaki İsis'in simgesi Büyük Ana'nın önündeki figürü görüyoruz. Bu Osirisleştirilmiş İlahi Ruh Ku'dur.

Osiris-Ani yani Tanrı-İnsan olarak kaybetmiş olduğu boyutlarını yeniden kazanma olasılığına sahip olan insandır. Değişik biçimler içerisinde dahi değişmezliğini koruyan parçasıdır insanoğlunun. O, Ra'nın (R) *harekete geçmemiş* halidir.

İnsanda da uyur halde (harekete geçmemiş) bulunan "*Ku*"nun canlandırılarak harekete geçirilmesi gerekmektedir. Dilbilimcilere göre "*R*" simgesi ile gösterilen ses, doğada, tümel olanın, kalabalık grupların çıkarttığı hareketi, hareketlilik halini tanımlayan, belirleyen sestir. Toplu yürüyüşlerde (insanların veya hayvanların), büyük orman yangınlarında, büyük su kütlelerinin ataletleriyle çok yükseklerden aşağıya düşüşlerinde duyulan doğasal olan sestir. Sözel ifade kalıplarında o ifadeyi de hareketli kılar.

Akar, düşer, çağlar, yürür gibi, sözcüğe hareket getirir, onun hareketli olduğunu vurgular. Bu bağlamda; uyur haldeki ilahi varlığımız olan "*Ku*"muzu, hareketli hale geçirdiğimizde "*Kur*" ile simgeleyerek aynı zamanda da yazı dili olarak ifade etmiş oluruz.

102 Yazılar

Hareketli hale getirerek, işlerlik kazandırdığımız, İlahi Varlığımız olan "*Kur*"un, o *An* (zaman dilimi) daki haliyse "*Kur'an*" olacaktır. (Ku'nun uzamdaki açılımı olarak). Tümel Zeka, Nur olarak adlandırılan, ifade edilen ve bütün ezoterik yapılanmaların, insanın ulaşması gereken tek hedef olarak ortaya koymaya çalıştıkları ve bu erişimin sadece ve sadece burada (dünyada, zaman ve mekan içerisinde) olabileceğini belirttikleri ilişki halidir "*Kur'an*".

Bunu "*Ba*" (İnsanda manevi dirilmenin beklendiği gizli oda, 5.ilke) sı ile başaran kişi ise; "*Kurban*" olmaktadır. Bu kendisini okuyan insandır.

Hac Suresi 22/37: "Onların (hayvan kurbanlarının) ne etleri ne de kanları Allah'a asla ulaşmaz, fakat sizin ***takvanız*** ona ulaşır." (Takva: İnsanın Allah'tan uzaklaştıran şeylerden kaçınması)

Antik Mısır Hermetik öğretisinde bu ilişki ve metodu, Mısır'ın Ölüler Kitabında "*DOUAT*" kavramı ile adlandırılır. Ölüler kitabına, "*Kapılar Kitabı*" da denir.

DOUAT; Arkasında derin sırların bulunduğu, açılması gereken 12 kapı, gecenin 12 saati, 12 bölge olarak bildirilir. *Bu kavram Yahudi'de DAAT, İslam'da DAVAAT-DAVET (çağrı-birşeyin ortaya çıkmasına sebep olma) olarak karşımıza çıkar*.

DAAT; Yahudi Kabbalistler DAAT'ı şöyle tanımlar; Mutlak olanın, varoluşun içine girmesidir. Daat görünmekle kalmaz, aynı zamanda bilinirde ancak bu biliş derin düşünme ile elde edilen bir biliş değildir. DAAT, OLMAKTIR. (Kayıp 12 Sıpt'ı hatırlayalım)

DAVET, DUA (Çağrı): Kur'anda iki yüze yakın yerde geçmekte olan DUA ve DAVET kökünden kelimeler, Kur'anın en önemli temel kavramlarından birini oluşturur ve kavramı bize daha anlaşılır kılar. Davet ve Dua; Çağrı, yakarış anlamındadır. Bu köklerden türeyen kelimelerin tümünde bu anlamlar vardır. *İnsanın Allah'ı çağrısı DUA, Allah'ın insanı çağrısı ise DAVET olarak adlandırılır.* (Bunu karşılıklı bir manyetik çekim, cazibe gibi düşünebiliriz)

İslam KUR'ANI şöyle tanımlıyor:

Kur'an, Tebliğ yönünden nüzûl (iniş), amel ve itikat yönünden urûcdür (yükselme). Bu, kalpten Allaha yükselen dua, samimiyet, iyi niyet ve salih amel; Allah'tan kalbe doğru da feyzdir (ilhamın akışı). Burada taraflardan biri zat-ı mutlak, biri müminin kalbidir..."

Allah ile kul arasında olan manayı kula inzal (indirme) suretiyle gönderir ve kuldan Allah'a amel şeklinde urüç (yansıtarak yükseltme) ettirir.

Uruç: Kalb'ten Allah'a *DUA* (Samimiyet, iyi niyet, salih amel).

İnzal: Allah'tan Kalb'e doğan *DAVET*, feyzdir (İlham).

İslam alimlerince *KUR'AN* olarak nitelenen bu ilişki bir anlamda karşılıklı biri birini besleyen, geliştiren (aynı zamanda yakınlaştıran ve uzaklaştıran) bir FEED-BACK mekanizması gibi düşünülebilir. İslamda; Tüm varlık ve oluş, ilahi vahiy bir "*BASİRET*" konusudur.

Yani (5. ilke) BA'nın SİRET'i (Ahlakı, karakteri, tabiatı, tavır ve hareketi) tüm varlık ve oluş ile ilahi ilişkinin sırrı, konusu imiş.

Kur'anın, duyular üstü bakış, seziş ve görüş kudreti olarak tanıttığı BASİRET, görmek, görmeyi kolaylaştıran ışık, görme aracı anlamındaki "*BASAR*" kökünden türemiştir. Basar "*Kafa Gözü*" anlamına gelmektedir. Dönüp dolaşıp Hermetik Mısır kavramlarına gelmekteyiz.

İslam Alimleri; Kur'an da Basar (çoğulu; Ebsar) kelimesi ile beraberde kullanıldığından, bu kullanımda kafa gözünün insana, basiretin Allah'a izafe edildiğine dikkat çekerler ve buna dayanarak basireti, Kalb gözü olarak tanımlarlar. Basiret kalbin bakış ve görüş gücü olup varlığın iç sırları onunla yakalanır.

Mevlana Celalettin şöyle diyor:

"İnsanoğlu gözdür, gerisi deriden ibarettir. Göz ise, Dost'u yani Allah'ı gören göze denir."

Kıyamet Suresi 14: "Gerçek şu ki insan, öz benliği üzerine yönelmiş keskin ve derin bir bakıştır."

En'am Suresi 104: "Gerçek şu ki size Rabb'inizden gönül gözleri gelmiştir..."

Kaf Suresi 22: "Andolsun, sen bundan gaflet içindeydin. Ama perdeni kaldırıverdik. Bugün gözün keskin mi keskin."

İsra Suresi 14: "Oku, kendi özel kitabını, bugün sana tanık olarak öz nefsin yeter"

Zariyat Suresi 20-21: Yeryüzünde ayetler vardır görürcesine bilenler için. Benliklerinizin içinde de. Hala bakıp görmeyecek misiniz?

Fussılet Suresi 53: "Onlara ayetlerimizi ufuklarda ve öz benliklerinin içinde göstereceğiz...."

Hac Suresi 22/3 7: "Onların (hayvan kurbanlarının) ne etleri ne de kanları Allah'a asla ulaşmaz; fakat sizin ***takvanız*** ona ulaşır". (Takva; İnsanın, Allah'tan uzaklaştıran şeylerden kaçınması)

Fussılet Suresi 12: "Böylece gökleri ve yeri, ***yedi*** planlı gök olarak kendi zaman ölçüleriyle iki günde düzenledi ve her gök planına, kendisiyle ilgili görevler vahyetti".

Hz. Muhammed şöyle diyor.

"Bu Kur'an, 7 harf (lehçe, beyan tavrı) üzre indirilmiştir. Her harfin bir zahrı (dışı), bir batını (içi), bir haddi (varış yeri), bir matlaı (doğuş yeri)vardır."

Bu hadisi açıklarken Seyyid Ahmed Hüsameddin şöyle yazıyor:

"Bu 7 harfe mevakı'un nücûm (yıldızların doğuşbatış noktaları, burçları, seyir yolları) denir. Bunların her biri, Kur'an'ın mânasını ortaya çıkaran, bir ışıklı aynadır."

Kur'an'ın mânasının bu vasıta ve usulle ortaya çıkmasına telâubu hurûf (harflerin güzellik sergileme yarışı) usulü denir.

Harflerin her birinin *zâhir, bâtın, had, matla* gibi dörder yüzü olduğundan 7 harf 28'e ulaşmış olur. Kur'an dilinde bu 28 harf, 28 müteşâbih (birbirine benzer) kelimeye denk düşmektedir. Bu müteşâbih kelimeler Kur'an'da nebi veya resul adıyla 28 peygamber olarak yer almıştır. Ayrıca, *aşağı ve yukarı burçlardaki harfler* ile bunların içerdikleri mâna inceliklerini de yine kemal ehlinden öğrenebiliriz. Mâna budur. Mâna, lafız ve tercüme değildir.

Harfler lafızların delalet ettiklerini bildirmeye nasıl bir araçsa, müteşâbih kelimeler de mânanın ortaya çıkarılmasında birer araçtır. Mânanın harfleri, müteşâbih kelimelerdir. Mâna geniş olduğundan 28 müteşâbih kelime onun harfleri haline getirilmiştir. İbrahim, Musa, İsa vs. birer mâna harfi, yani müteşâbih kelimedir.

Bu kelimelerin (yani peygamberlerin) her biii Allah ile kul arasında olan mânayı kula inzal (indirme) suretiyle yansıtır ve kuldan Allah'a salih amel şeklinde uruc ettirir (yükseltir).

Antik Mısır'da 12 kapı, Yahudi'de 12 sıpt'a, İslam'da 12 müteşâbih (huruf-u mukatta) kelimeye denk düştüğü görülüyor.

Dünya'nın üç kat'ı; gökyüzü, yeryüzü, yer altı ile doğu, batı, kuzey, güney yönleri, dünyayı yaratan dört eleman; hava, ateş, su, toprak ile teslis (üçleme)'nin birlikteliği bize 12 sayısını verir.

Kudüs'ün, her biri İsrail aşiretinin adını taşıyan 12 kapısı bulunmaktadır. Hititler'de yer altı tanrıları 12 dir. İsa'nın 12 havarisi, Jakob'un 12 oğlu, İbrani halkının 12 aşireti, İsa'nın ekmeğin çoğaltılması mucizesinde 12 sepet vardır.

Douat, Daat, Davet ve Dua Kavramlarında;

Nur ile insan arasındaki ilişki *GÜNEŞ* ve *AY* simgeselliği ile de anlatılmaya çalışılmıştır.

Nur Suresi 35: "Allah göklerin ve yerin Nur'udur."

Ancak Varoluşta Güneş (ziya), Ay'dan (Nur) farklı olarak tahayyül edilir.

Yunus Suresi 5: *"Güneş ısı ve ışık kaynağı* (ZİYA); Ay'ı hesabı ve yılların sayısını bilesiniz diye bir NUR yapıp ona evreler takdir eden O'dur" denerek Ay'ın zaman'a tabi olduğu, yani uzay-zaman-mekan'a ait olduğu vurgulanmak istenmiştir.

Antik Mısır Hermetik öğretisinde de Güneş, Ay ve Parlayan Yıldız simgeselliği sistemin en temel anahtar kavramlarıdır. Güneş ışınları; Kaynağında, uzayda yayılırken ve yansımasında özde aynıdır, değişmez. Güneş burada Allah'ı, Ra'yı. Ay ise (onun nurunu yansıtan olarak, pasif) doğayı, Parlayan yıldız (Aktif) ise Thot (Hermes'i) simgelemektedir.

4 Unsur; Toprak, Su, Hava, Ateş	*12 ZODİAK'ın İnsana İndirgenişi*

Douat'ın yer altındaki karanlıklar dünyasının 12 bölgesi sayısız tanrı, ruh, ve sıradan ölülerden oluşan bir halkı barındırıyordu.

"Edebi hayatlarını Osiris ve Ptah nezdinde geçirenler hiç bir işkenceye uğramıyorlardı; Ancak karanlıklarda bir çeşit uyuşukluk içinde sararıp soluyorlardı. O halde onları kurtaracak, kayığın yaklaşması idi. (Antik Mısırın çağdaşı Sümer Uygarlığında kayık, Ay ile aynı anlama geliyordu. O (kayık), gökyüzünde bir baştan bir başa sefer eden hilal idi. Ay; (Karanlığın içinden parlayan yıldız olarak) Mısır'da üç kez güçlü bilge, tanrılarla insanlar arasındaki iletişimi sağlayan, tüm bilimlerin sahibi "Thot"un kendisidir. Mısır'daki tüm mabetlerde bu kayık vardır. Anadolu'nun bazı yörelerinde her sene festival niteliğinde sokaklarda hilal görünümlü bir kayık dolaştırılarak fakirlere yardım toplanır.)

Daha önce belirttiğimiz gibi kutsal tezahürün belirmesini bir "iniş" (inzal), Tezahür etmiş olanının da (insan) kutsal'a yönelişini "çıkış" (uruç) olarak tanımlayabiliriz. Bu iniş ve çıkış aynı zamanda bilinçte olan bir seyahattır ki, bu seyahatte kullanılan araç simgesel olarak mabed'lerde ve anıt mezarlarda sıkça rastlanılan teknedir (kayık). Bu teknelerin biri yelkenli olup akıntıya karşı gitmek için (çıkışı),

diğeri ise yelkensiz düz tekne olup "iniş"'i sembolize eder. Aynı zamanda bu yolculuk Nil nehrinde de yapıldığından (ritüel olarak) bu nedenle "Kutsal"dır.

Cenaze Ritüel'inde Güneş Kayığı

Güneş kayığı Douat'ın 12 bölgesinde gece yolculuğu yapıyordu. Bu yolculuk sırasında; onlardaki saflığın parıltısı artacağı, ölülerin Osiris'te kişiliklerini bulacakları ve Osiris gibi azaları (Osiris, Karanlıklar tanrısı Set tarafından parçalanmış idi.) birbirine ekleneceği yazılıdır. (Ölü tanımlaması, yaşarken Osiris'in, Nur'un farkında olmayan insanlar için yapılmaktadır.)

(Parçalanmış olan Osiris'in ve diğer tüm ölülerin bütün parçalarının tekrar toplanarak dirilmesi bize İslam'daki Kıyamet olayını da tanımlamaktadır.) Yine, bu yolculuk sırasında "*….korkmamaları, çünkü aralarına karıştıkları tanrılar arasında yiyeceğin, ekmek, et ve biranın bol olduğu*" belirtilir. (İslam'da cennet, ancak huriler ve gılmanlar eksik)

Bu konuda ölüler kitabı kesindir:

"Herkes o zaman (Bu yolculuğu yapıp ta Osiris'e ulaşanlar) kalbine, aklına, ağzına, ayaklarına, kollarına ve erkeklik uzvuna sahip olacaktır."

Yani Osiris'in parçalanmasını, O'nun kişiliğini kaybetmesi olarak anlıyoruz ki. Osiris olmak bu kişiliğin (dengede olan, bilge) yeniden kazanılmasıdır.

Osiris olunduğundaki Hermetik tanımlama bize Anadolu Tasavvufundaki EDEP kavramını hatırlatıyor. E-DE-BE 'den türetilmiş olan EDEP sözcüğü tasavvufta (E; Eline, DE; Diline, BE; Beline) Eline, Diline;Beline hakim olabilmektir (Mısır'da bu hakimiyet kaybedilen uzuvların geri kazanılması olarak simgelenmiş). Böyle olana da EDEBLİ denir. (Tasavvuf ehli olmayanlar, bu öğretiyi almayanlar ise tasavvuf ehlince edebsiz olarak isimlendirilirler. Edip, Edebiyat sözcükleri de buradan türemiştir)

Ba'nın macerasına devam edelim.

Her ne kadar Kur'anın ilk ayeti olmasa da Ayet başına geldiği için Kur'anın ilk ayeti, başlangıcı olarak kabul edebileceğimiz Besmele, yani *B-ismillahi'Rahmani'r-Rahim* her surenin başında (9. Sure hariç) bulunur ve birçok din bilginine göre de geçtiği her yerde ayrı bir ayet gibi kabul edilir.

Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk Besmele ile ilgili bize aynen şu bilgileri vermektedir.

"Besmelenin başındaki "Ba" edatı (Arap dilinde harf sayılır) son derece çekicidir. Arap dilinde bu edat yapışma, sığınma, yardım isteme; bir şeyi sebep ve araç edinme anlamlarını vermektedir. Bu incelikleri dikkate alarak Besmelenin ifade edebileceği anlamları vermeye çalışırsak, şunları söyleyebiliriz;

Allah'ın adına yapışarak, O'ndan yardım dileyerek, O'na sığınarak, O'nu aracı yaparak işe başlıyorum..."

Tasavvuf ise "Ba"yı şöyle tariflemektedir: Varlığın ikinci mertebesi olan mümkün mevcutların ilkine işaret eder.

"Allah ilk önce benim nurumu yarattı. Sonra her şeyi nurumdan yarattı" hadisinde bahis konusu edilen nurdan maksat Ba'dır. Bir ile çok'un ortasında yer alan Ba'nın noktası da varlık alemine ve mevcudata (eşyaya) işaret eder.

"Besmeledeki Ba'nın altında bulunan nokta benim" diyen Hz. Ali bu sözüyle ilk taayyun'a yani ilk akl'a işaret etmiştir. Bu demektir ki; ilk taayyun'a göre alemin varlığı Ba'ya göre nokta gibidir. Tasavvufta Elif ile Allah'a, Ba ile Hz. Muhammed'e ve onun manevi hüviyetine işaret edilir. Hakikatu'l hakaik, akl-i evvel, taayyun-i evvel, akl-ı külli, ruh-i a'zam ve nur-i Muhammedi hep aynı anlama gelir.

B-ismillahi'Rahmani'r-Rahim; Meallerde şöyle tefsir edilir.

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla. (Yaşar Nuri Öztürk)

Bağışlayan, Yargılayan Allah'ın adıyla başlarım. (Ömer Rıza Doğrul)

Bu tefsirlerde Besmelenin başındaki "B" açık olarak vurgulanmamaktadır. Meal'i yapılan, besmelenin "B"siz halidir.

B ***ismillahi'*** ***Rahmani'r*** ***Rahim***

Allah'ın ismidir *Rahman ve* *Rahim*

Besmele *İslam'da Leylek*	*Leylek başlı, Ay ve ilim tanrısı* *"TOT"*

"B-ismillahi": Allahın ismi Ba'dır diye okunur.

"B"yı da işin içine sokar isek ayet (remiz, işaret, simge) için şöyle diyebilir miyiz?

"Bağışlayan, Yargılayan Allah'ın ismi Ba'dır (dandır)"

Tevrat'ın da başlangıcındaki ilk ayet şöyle başlar:

Baraşit bara Elohim at erets at şemaim. (Başlangıçta Elohim gökleri ve yeri yarattı.)

Baraşit bara Elohim.... Başlangıçta Elohim yarattı….olarak tercüme edilmiştir.

Hermetik Mısır dilindeki kavramlara göre anlamlandırır isek:

1- *Ba* (İnsandaki cevher) - *Ra* (Nur, varlığın ilkesi) - *Şit* (Set; karanlıklar tanrısı, Ra'nın ilkesi, varlığın ilkesinin de ilkesi):

"Varlığın ilkesinin de ilkesi, varlığın da ilkesi Ba'dır, İnsandaki gizli olan Cevher'dir."

"İnsanda bulunan Ba, hem varlığın ilkesini hem de varlığın ilkesinin de ilkesini içerir."

2- *Ba-Ra Elohim:* Varlığın ilkesi olan bu Nur olan Ba (cevher) Elohim'dir.

3- *at erest at şemaim:* ki O göklerde ve yerdedir, (manada ve maddede)

Başlangıç anlamına gelen *Raşit=Reşit* gerçek anlamında iki ilkeyi'de içeriyor, ve bir anlamda bize tanımlamaların, kavramların nasıl şifrelendiği yönünde güzel bir örnek oluşturuyor.

Yani varoluşun cevheri, ilksel'i kosmos'da yani varlık aleminde imiş. Daha önceki Ka-ra kavramının incelenmesindeki vardığımız sonuçla aynı noktaya geldik.

Elohim nur olan cevherdir (Ba'dır), Bu nur ise karanlıktadır (gizlidir, açığa çıkmamıştır) gibi bir anlam çıkar. Bu bağlamda hem Tevrat hem de Kur'an vurgulamalarının Mısır Ezoterik yapılanmasındaki temel kavramlarla böylesine çakışır gibi görünmesi sadece tesadüf müdür? Konu özel olarak incelendiğinde çok fazla benzeşimlerin ortaya çıkacağı söylenebilir.

Mısır Ezoterizminde Ba, dünya ötesine geçebilen saf fikirlerin çıktığı yer olan *"İnsan''*ı tanımlanmaktadır.

Bu Yedi İlke Tevrat anlatımı ile Yeşu; Bap 6 - Yedi kahinin, yedi adet koç boynuzundan yapılmış borularını çalarak (7 İlkenin armoni birliğini oluşturarak), surlara üfürmeleri ve surları yıkmaları (dejenere olan kavmi doğru yola getirmeleri) midir acaba?

Aynı şekilde Sur'a üfürme hadisesi Kur'anda da vardır. Ka'f Suresi 50/20 de; Sura üfürülünce (7 ilke harmoniye girince) inançsızlar (ölüler), Kıyam ederler (dirilirler).

*Yine Kur an'-ı Kerim 'deki "Yedi Uyurları"*da unutmamak gerekir. Mısır, İspanya, Cezayir, Ürdün, Suriye, Afganistan, Doğu Türkistan ve Anadolu'muzda Efes, Tarsus ve Afşin'de yedi uyurlar (7 ilke) mağarası (insan bedeni) bulunmaktadır.

Ashab-ı kehf kıssasının özünü teşkil eden ve ölümden sonra dirilişin bir misali olan, uzun süre mağarada uyuyup yeniden uyanma hadisesi, İslam'ın dışında bazı dinlerde ve efsanelerde de yer almaktadır. Hint kutsal kitaplarından Mahabharata'da yedi kişinin, peşlerinde bir köpek olduğu halde riyazat için krallığa ve dünyaya yüz çevirdikleri nakledilmektedir. Yahudilikte ise Talmud'da Honi ha-Me'aggel adlı şahsın yetmiş yıl, Abimelek'in de altmış yıl uyuduktan sonra uyandıkları hikaye edilir. Yedi uyurların sayısı Hint-Grek- Batı geleneklerinde yedi olarak kabul edilir.

Medine Yahudileri'nin, Muhammed'in gerçek Peygamber olup olmadığını anlamak için Muhammed'e sordukları ilk soru Ashab-ı Kehf ile ilgilidir. Bu nedenle bu kıssanın önemi dolayısıyla *"Kehf"* (mağara) suresi adı verilmiştir. Yahudilerin böyle bir soru sormalarından dolayıdır ki bu olay İsa'dan da öncedir.Yedi uyurların Esseniler veya onların öncüleri olduğu da söylenir.

Ashab-ı kehf normalde mağara ashabı, arkadaşları olarak tercüme edilir.

Ashab (sahib'in çoğulu) sahibler ve daha çok peygamberi görmüş olup O'nunla konuşmuş olanlardır.

Kehf 1- İn, mağara 2- Sığınılacak yer, himayesine başvurulacak yerdir.

KEHF: KHF kökünden gelip aynı zamanda KIHF olarak ta okunabilir ki bunun karşılığı;

KIHF: Beyinin içerisinde bulunduğu kafa kemiğidir. Yani Akıl ve bilinç'in mağarasıdır.

Demek ki bu uyuyan 7 bilinç'in sahibinin mağarası insan kafası imiş.

Yedi uyurların ismi Kıtmir olan bir de köpeği vardır, Onların koruyucusu ve dostudur. Köpek sembolizmi, Antik Mısırda tüm kutsal yerlerin koruyucusu kara renkli *ANUBİS'*tir. (Delta'da Busiris eyaletinde bir ağaçla temsil edilen OSİRİS, Güney Mısır'da Memphis'te ANUBİS olarak kabul görmüş, daha sonra Abydos'ta köpek sembolü ile benimsenmiştir. Yani Anubis ile Osiris aynı kavramlardır.)

Antik Yunan Mitolojisinde de Yer altı tanrısı Hades'in Kerberos isimli köpeği, Dirilerin içeri girmesini ve girenin bir daha çıkmamasını sağlardı. Dionysos'un en sadık arkadaşı olan köpeği, kendisi çok sarhoş olduğunda O'na yol gösterir rehberlik ederdi. İslam geleneğinde bir köpek öldürmek yedi insanı öldürmek kadar günah sayılırdı. Roma'da Romus ve Romulus kardeşler bir Kurt köpeği tarafından beslenip büyütülmüştür. Orta Asya'daki Kavimler göçünde Türk kavmine yine bir Boz Kurt yol göstermiş, önderlik etmiştir.

Her ne kadar temel kavramlarda öncelikle Mısır öğelerinin ağır bastığı varsayımı güçlü olsa da, bütün gerçek Tradisyonel, Hermetik öğretilerin biri birlerinden etkilendikleri neredeyse ortak bir görüş ve temele sahip olduğu varsayımını da göz ardı etmemek gerekmektedir. Amaç ve gayemiz belli bir kültürün diğerlerine üstün ya da vasat olup olmadığını araştırmak değil, tüm insanlık kültürünün ortak değerlerini belirlemeye çalışarak, daha mükemmel bir anlayış sahibi olmak, dolayısıyla hayatı ve yaşamı anlayarak, anlamlı kılarak sürdürmektir.

Mısır Ezoterizmi; İnsanı; *Ab* ve *Ba* (Hati-Be-Bai) diye anılan canlandırıcı ve akli ruhunun şuurunda olan bir varlık olarak görüyordu. Varlığın üstün kademesi Ku (Akhu, Atmu) diye anılan kutsal ruhu ile ilahi varlığı, onda şuurdan yoksun tohum halinde mevcuttu ve de bu hayattan sonra bizzat kendisi de *Osiris haline gelince gelişim göstermekteydi*. Mısır Ezoterik aydınlanması bize insan aydınlanmasının son noktasının Osiris ile adlandırılan Tümele varmak değil, asıl gelişmenin yani aydınlanmanın tümele vardıktan sonra daha *yeni başlayacağını* bildiriyor.

Bu çalışmanın girişinde de belirtildiği gibi Aydınlanma yolunda olan bir bilinç; Her türlü simge ve kavramları bilimsel yöntemler ile kendi konuları içinde inceleyerek değerlendirmeli ve tarihsel insanlık kültürünü anlamaya çalışmalıdır.

KAYNAKÇA

1- Tarih Öncesi Çağlardan Günümüze Mısır, Ersal Yavi/Nejla Yazıcıoğlu, Yavi Yazıcı Yay.

2- Teb, Jorge Angel Livraga, Yeni Y.Kültür Derneği

3- Eski Mısır Tarih ve Medeniyeti, Prof. Afet İnan, TTK

4- Yakın Doğu Mitolojisi, Prof. Dr. Fred Gladstone, M.Ü. İlahiyat Fak.

5- Mısır'ın Ölüler Kitabı, Albert Ccrampder, Ruh ve Madde Yay.

6- Mısır Uygarlığı, Ali Cengiz Üstüner, Dragon Yayınları.

9- Eski Anadolu Tarihi, Pof. Dr. Füruzan Kınal, T.T.K

10- Kralın Yeni Usu, Roger Penrose, TÜBİTAK.

11- Rakamların Evrensel Tarihi, Georges Ifrah, TÜBİTAK.

12- Şamanizm, Abdülkadir İnan, T.T.K.

13- Büyük İnisiyeler, Edouard Schure, Ruh ve Madde Yay.

14- Filozoflar Ansiklopedisi, Cemil Sena cilt:9, Remzi Kitapevi.

15- Temel Britanica, Hürriyet Yayınları

16- Kitabı Mukaddes, Birleşmiş K.M.Cemiyetleri

17- Ogni Dergisi, Sifteri Yayıncılık.

18- Mitoloji Sözlüğü, Azra Erhat, Remzi Kitabevi

19- Tanrı Buyruğu Kur'anı Kerim, Ömer Rıza Doğrul

20- Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Prof. Dr. Süleyman Uludağ

21- Okyanus, Ansiklopedik Sözlük, Cem Yayınevi

22- Fatiha Suresi Tefsiri, Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk, Yeni Boyut Yay.

23- Kur’anın Temel Kavramlan, Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk, Yeni Boyut Yay.

24- Gökkuşağı Ansiklopedisi, Arkın Ofset Basımevi

25- Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, İsmet Zeki Eyüboğlu

26- Bilim Ahlakı, Albert Bayet, İş Bankası Yay.

27- Türkiye Halkının Kültür Kökenleri, Burhan Oğuz, İstanbul Matbaası.

28- Bektaşilik ve Alevilik, Doç.Dr. Bedri Noyan Dedebaba, Ardıç Yayınları

29- İslam Ansiklopedisi, Diyanet İşleri Başkanlığı

30- Ana Britannica, Ana Yayıncılık A.Ş

Erişim: http://www.usdusunveotesi.net/yazilar2.asp?yno=220&bant=5&katno=5

http://www.usdusunveotesi.net/yazilar2.asp?yno=221&bant=5&katno=5

THE PAGAN CHRİST/Pagan İsa (2007)

Yönetmen: Cynthia Banks
Senaryo: Michael Allcock
Ülke: Kanada
Tür: Belgesel
Vizyon Tarihi:06 Aralık 2007 (Kanada)
Dil: İngilizce
Müzik: Varouje
Oyuncular: Ann-Marie MacDonald
Çeviri: Emre Mutlu

Özet

''Hıristiyanlığın, Eski Mısır inançlarından evrimleşmiş olması mümkün mü? Hatta Hazreti İsa'nın aslında tarihte hiç bir zaman var olmamış olması mümkün mü? Anglikan bir rahibin kitabında yer alan tartışmalı bir teorinin öyküsü ve antik çağlara sürükleyici bir yolculuk. ''

Belgesel Metni

Da Vinci'nin Şifre'sine layık dini bir gizem. Hıristiyanlığın, eski Mısır inançlarından evrimleşmiş olması mümkün mü?

Hatta İsa'nın tarihte var olmamış olması bile mümkün mü?

Anglikan bir rahibin en çok satan kitabından tartışmalı bir teorinin öyküsü, ve antik döneme sürükleyici bir yolculuk: Pagan İsa Ben Ann-Marie MacDonald. Doc Zone'dasınız.

Dünyanın kabaca üçte biri aynı inancı paylaşmakta: Tanrı'nın oğlu İsa Noel Günü (25 Aralık) doğmuş, çarmıhta ölmüş ve Tanrı'nın gücüyle tekrar dirilmiştir. "...Ancak melek onlara dedi ki, 'Korkmayın. Size bütün halkı sevindirecek müjdeyi getiriyorum...'" İsa'nın hikayesi Hıristiyanların çoğu için büyük anlam taşır. Bu hikaye onların inançlarını sabitleyen ve eylemlerine rehberlik eden adeta bir tutkaldır. "...size doğdu; O, Rab'bimiz olan Mesih'dir. İşte size bir işaret: Kundağa sarılmış, yemlikte yatan bir bebek bulacaksınız." Ancak, tüm hayatını Hıristiyanlığa adamış bir kişi tarihte İsa'nın yaşamış olduğuna dair kesinlikle hiç bir kanıtın olmadığı sonucuna vardı. Hıristiyanlık, ortaya çıktığı ilk yüzyıllarda oldukça büyük bir hata yaptı. içerdiği mesaj kelime kelime kağıda aktarılmıştı. Hristiyanlık diye bildiğimiz şeyin aslında nerede ve nasıl şekillendiği hala bir sis perdesinin ardındadır. Binlerce yıl uzaktaki karanlık bir sır, antik bir taş üzerindeki garip bir şifrede kilitlenmiş durumda. İsa'nın doğumundan 3000 yıl önce yazılmış olan şifrelerdeki sır, İsa'yla ilgili yeni bir hikayenin keşfini içeriyor. Sıradan insanlar, kendilerine söylenmemiş olan fakat söylenmesi gereken birçok şey olduğundan ve, gerçeklerin örtbas edildiğinden şüpheleniyorlar. Tom Harpur, kiliseyi korumak ve İsa'nın gerçek kimliğini gizlemek için bir örtbasın tasarlanmış olduğuna inanıyor.

Pagan İsa

Beytüllahim

Kutsal Doğum Kilisesi Beytüllahim'de, taştan bir duvarın içinde dar bir geçit bulunmakta. Bu geçit dünyadaki en kutsal yerlerden birine açılıyor. Hıristiyanlar, İsa'nın doğumunu kutlamak için yüzyıllardır buraya geliyor. Hikaye, İsa bu evde doğduğunda başladı. Sağlam bir oda. İlk Hıristiyanlar buraya dua etmek için bir alan inşa ettiler. Şimdi, İsa'nın doğduğu Kutsal Doğum Odası'nı ziyaret edeceğiz. Bugün itibariyle bu 2000 yıllık geçmişi olan bir hikaye. 25 Aralık'ta bu mağarada "bakirenin doğurmasıyla" başlayan bir hikaye. Gökyüzündeki bir yıldızın müjdecisi olduğu ilahi bir doğum. Hristiyan inanışına göre Tanrı'nın Oğlu'nun doğduğu yer tam olarak burası. Ve tüm dünyadaki

Hristiyanlar için, bu yer aynı zamanda inançlarının başladığı yerdir. Ancak, burası aynı zamanda devam etmekte olan bir tartışmanın da merkezidir. İsa'nın dünyevi varlığını sorgulayanlar için bir başlangıç noktasıdır. Bunun bir geçmişi olabilir, ama peki bu "tarihi" midir?

Bu soruyu daha önce hiç sormamıştım. **Tom Harpur** 40 yılı aşkın zamandır yüksek rütbeli bir Anglikan papazı olarak görev yapmakta. Ayrıca kendisi, Oxford Üniversitesi'nden Rodos Bursu almış ve en çok satan yazar sıfatına sahip olan bir İncil ve Yunan Kültürü profesörüdür. Tom Harpur tüm hayatı boyunca İncil'deki İsa'ya açık bir şekilde inandı. "Evet, mucizeleri pek sorgulamazdım. Yani, tarihte İsa'nın hiçbir zaman varolmadığı düşüncesi asla aklımın ucundan bile geçmemişti. Her zaman olduğu gibi basit bir şekilde gökten indi der geçersiniz. Ama şimdi Tom Harpur, inanç konusundaki yaklaşımlarında, kendisini diğer Hristiyanlar ile anlaşmazlık içerisinde buluyor. **Bu şaşırtıcı fakat her dinin kalbindeki aynı gerçek şunu yüzüme vuruyor:** **Tanrı'dan bir parça hepimizin içinde var. İsa'dan, Buda'dan veya herhangi birinden önce de vardı. Bu, insan bilincinde yerleşiktir, bu demektir ki bizler Tanrı değiliz ama Tanrı'nın benzeriyiz. Ama Hıristiyanların birçoğuna göre Tanrı'yla iletişim, doğrudan İsa kanalıyla yapılır.**

Burada, Kudüs'te, yalnızca bir kere gerçekleşen ve dünya üzerinde başka hiçbir yerde gerçekleşmemiş olan şey neydi?

"Evet, İsa kesinlikle burada çarmıha gerildi, gömüldü ve dirildi. bu nedenle çok önemlidir. Ancak...

" Hristiyanlık temalı bir park olan "Kutsal Topraklar Deneyimi"nde vaizler, İsa'nın hayatına daha çok vakıf olmak isteyenlere bilgi vermek için tiyatroları kullanıyor. "Sadece sen ve ben.." İsa'nın hikayesini canlandıranlardan biri Hıristiyan aktör Les Cheveldayoff. "Oh, Tanrım... Kalk!" İnsanlar acıyor ve sanırım diyorlar ki: "Belki, Tanrı'nın beni sevdiğine dair bir işaret yakalayabilirim." Çünkü insanlar bunları daha önce dinlemişlerdi, hepimiz dinlemiştik, fakat izlemiş miydik?

İşte biz bu deneyimi buraya getiriyoruz, Tanrı kelimesini özgürce telaffuz edebileceğimiz ortamı sağlıyoruz.

"Kalk, ayağa kalk! Neyin var senin?"

"Kutsal Topraklar Deneyimi"nde canlandırılan her hikaye, kelimesi kelimesine İncil'i oluşturan dört kutsal kitaptan alınıyor. Merkezdeki karakter, dünyadaki hayatına vahşi bir çarmıha germe infazıyla son verilen İsa. İsa; çarmıha gerilerek ölmek, dirilmek ve cennete giden yolu göstermek için gelen Mesih'in bir parçasıdır. ve kabul etmek dışında yapabileceğiniz başka bir şey yok. ve insanlar bunu anlamıyor.

"Tanrım, tanrım, neden beni terkettin?"

İsa, Hıristiyanlık dininin idolü haline gelmiştir. O, herşeyin odak noktasıdır. Genellikle Tanrı hakkında değil, yalnızca İsa hakkında konuşuruz. Ancak, şaşırtıcı bir biçimde İncil'de İsa kendisinden pek bahsetmez. İsa insanlara Tanrı'yı işaret eder.

Kendi inancının ve İsa'nın hayatının daha iyi anlaşılması için yaptığı çalışmalarda Tom Harpur, İncil'deki dört hikayeyi de derinlemesine inceledi. Fakat 2000 yıl önce dünyada böyle bir insanın var olduğunu destekleyen çok az sayıda kanıt buldu. İsa'nın sözde biyografilerinde hayatına dair bilgi o kadar az sayıda ki hiç yok diyebilirim, Birbirleriyle çelişiyorlar, Matta'da anlatılan doğum hikayesi Luka'da anlatılan doğum hikayesi ile çelişiyor. Bu çelişkiler her yerde var.

Tom Harpur yalnız değil. Hristiyanlık üzerine altı kitabı bulunan Timothy Freke ve Peter Gandy de tarihte İsa'nın varolduğu fikrine karşı çıkıyorlar. İnciller inançla ilgili belgelerdir. Tarihle ilgili belgeler değillerdir. Bildiğim kadarıyla, akademik çevrelerde de uzun zamandır bu şekilde kabul ediliyor. Bunlar inançla ilgili belgelerdir. Dolayısıyla, onları bir kenara koyalım, Bu belgeleri İsa'nın hayatını temellendirmek için kullanamazsınız. Tarihte ilahi müdahaleler olmaz. Olaylara karşı

sağduyulu bir yaklaşım vardır dolayısıyla geleneksel tarih bu nedenle korkarım ki yetersiz kalıyor.

Celile Denizi İsrail

Celile denizinin kıyılarında Hristiyan turistler, İsa'nın ilk dört havarisine vaaz verdiği ev olarak bilinen yerde toplanıyor. Tur rehberi olan David Redron, İsa'nın hikayesini anlatarak geçimini sağlıyor. Bundan 2000 yıl önce Nasıra'dan gelen **Celile'li Hoca Joshua** bu gölün kıyıları boyunca burada vekilliğini başlattı, ve dünyayı değiştirdi. Ne Nasıralı İsa veya Joshua'nın varolduğunu destekleyen herhangi bir fiziki kanıt, ne de İsa'nın varlığını teyit eden yazılı bir kanıt henüz bulunamamıştır. Malesef elimizde İsa'nın herhangi bir hikayesi yok, çünkü İsa hayattayken, Joshua diye biri hakkında yazılmış bir şeyler veya bir tasvir yok. Tarihi bilgileri, İncil'deki ayetleri okuyarak veriyoruz. M.S. 150'den öncesine dayanan eski metinde bir şekilde İsa'ya değinen yalnızca 24 ayet bulunuyor. Çoğu da belli belirsiz. Dünyayı saran büyük bir dinin üzerine inşa olduğu temel bu mu?

Tarihi metinlerdeki birkaç satırda yer alan bu denli yetersiz kanıt Tom Harpur'un, İsa'nın gerçekten yaşamış olup olmadığını sorgulamaya başlamasına neden oldu. Daha sonra, **İsa'nın Beytüllahim'deki bir ahırda değil Eski Mısır'ın çöllerinde dünyaya geldiğini ifade eden 19. ve 20. yüzyılda yaşamış üç din bilgininin makalelerine rastladı.**

Bu gizemli ve karmaşık kültür, sırlarını ancak yakın çağda ifşa etmeye başlamıştır. 200 yıl önce Napolyon'un ordusundaki bir asker, Nil Nehri yakınındaki bir kazı bölgesinde Rosetta taşını bularak endişe verici bir keşifte bulunur.

Bu keşif, Hristiyanlığı temelinden sarsacaktır. Taşı bulduklarında, bu taşın büyük bir önem kazanacağını çabucak farkettiler. Çünkü taşta 3 tane şerit vardı: Üstte Mısır hiyeroglifleri, ortada ne olduğundan pek de emin olamadıkları diğer bir şerit ve altta da Yunan yazıları olan şerit. Taşta, Eski Mısır'ın heykelleri, eserleri ve papirüslerindeki gizem perdesini aralayan, Yunanca, Eski Mısır dilinde ve hiyerogliflerle üç defa yazılmış bir kararname bulunuyordu. Ve bu ülkenin 3000 yıllık tarihine ve kültürüne ışık tutuyordu. Taş, Britanya Müzesinde bulunan kapsamlı Mısır arşivi ilgili çalışmalarda

kullanılmıştır. Taş, bilindik ve etkileyici bir hikâyeyi de ortaya çıkarmıştır: **İsa'nın hikayesi. Fırtınayı dindirmesi, suyun üzerinde yürümesi, topalın yürümesini sağırın duymasını, ölünün dirilmesini sağlaması, ölülerle iletişim kurması, cehenneme inmesi... bu böyle gider. Cebrail'in getirdiği Doğum hikayelerinde İsa'nın doğumunun duyurulması örneğinde şöyle bir önemli ayet vardır: "Doğru yol, hakikat ve yaşam benim..."** Bu sözleri görür görmez bunların Eski Mısır'ın hiyerogliflerinden geldiğini farkettim... Büyük bir şok! Evet!

Harpur'un aklına şu soru geldi: İsa'nın hikayesi, aslında bir pagan tanrısının hikayesini mi temel alıyordu?

Dünyanın en eski dinlerinden birine ev sahipliği yapan **Eski Mısır, Hristiyanların paganizm dedikleri şeyle Hıristiyanlık arasındaki benzerlikleri gösteriyor.** Bu, tabiatın döngüsüyle ve sıklıkla güneş ile temsil edilen hayatın özüyle yani, doğum, ölüm ve diriliş ile ilgili bir inançtı. Doğanın en kudretli gücü olan güneşe tapmak Tanrı'ya tapmak anlamına geliyordu. Eski çağlar ki paganlar kara cahil, vahşi, ilkel değillerdi. Bizlere; felsefe, mimari, demokrasi, matematik ve bilimi getiren oldukça gelişmiş bir kültürleri vardı. Ayrıca çok gelişmiş bir maneviyata sahiplerdi. ve maneviyatlarının merkezinde de mistik inançlar vardı.

Luxor Tapınağı

http://www.tarihpedia.com/misir_tapinak_luxor.html

Mısır Bu inançların temelinde gizemli güneş tanrıları, yarı tanrı-yarı insan karakterler vardı. Bunlarla ilgili hikayeler, Firavunların tapınaklarının duvarlarındaki hiyerogliflerde yazılıdır. Ayrıca mistik inançların merkezinde ölen ve sonra dirilen bir Tanrı-insan veya Tanrı'nın oğluna ilişkin efsaneler bulunur. Hikayeyi inceleyecek olursanız bu tanrı-insanın, bir bakireden ve Tanrı'dan olduğunu ve 25 Aralık civarında doğduğunu görürsünüz. Bir düğünde suyu şaraba dönüştürür. Başka mucizeleri de vardır. 12 havarisi vardır. Sevgi öğretisini aşılar. Statükoyu ve dini otoriteleri kızdırır. Paskalya'da, genellikle çarmıha gerilmek suretiyle idam edilir.

Kitabımızın kapağına dikkat edecek olursanız İsa'ya benzeyen birinin resmi vardır. Ama o İsa değil. Bu paganların, ölen ve sonrasında dirilen tanrı-insanı. ve tabi ki, öldükten sonra geri gelir. bir tanrı-insanla iletişim kurmak istiyorsanız, onun bedenini ve kanını simgeleyen ekmek ve şarabı kullanırsınız. Ancak bu Hristiyanlık değil, Hristiyanlık öncesindeki paganizmdir. Şu an tapınağın içindeyiz. Buraya doğum evi veya doğum odası diyoruz. Burada ve önümüzdeki bazı şekillerde... Luxor tapınağındaki antik hiyeroglifler ilahi konularla ilgili gizemli bir mit hikayesini veya Tom Harpur'un iddia ettiği gibi bakirenin doğurmasını, annenin çocuğunu doğurduğu mağarayı ve bu çocuk tanrıyı ziyarete gelen üç bilge kişiyi tasvir ediyor. Bu, Hristiyanlığın doğum konusuyla ilgili anlattığı hikayeye, yaklaşık 2000 yıl önce gerçekleştiğini söyleyerek tarih veriyor olması haricinde bariz şekilde benzerdir. Bölümlerin birinde, **Horus'u, yani güneş tanrısını görebilirsiniz. Bu çok önemli bir tanrıdır çünkü bu tanrı da aynı şekilde doğmuştur.**

http://en.wikipedia.org/wiki/Horus

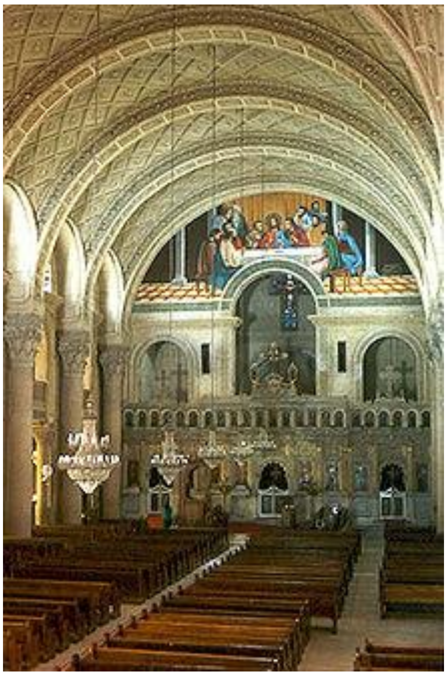
Horus'un görünüşüyle ilgili metinlerde, Harpur; "iyi çoban", "tanrının kuzusu" ve "oğul" gibi Hazreti İsa'ya yönelik imalar buldu. Hepsi de, İncil'de bulunan ve herkes tarafından bilinen, Hazreti İsa'ya yapılan atıflardır.

Harpur, Horus ve İsa arasında 180 adet benzerlik olduğunu söylüyor.

Horus, Christus ve Iosa olarak da anılıyor. Bakire annesi de tanrıça İsis. İsis, Horus'u doğurduğunda, tıpkı bakire Meryem'in İsa'yı kucağında tuttuğu pozdaki gibi Horus'u kucağında tutuyordu. Meryem ile, Horus'u kucağında tutan İsis'in dizleri üzerinde durduğu görüntüler birbirine çok benzerdir, Günümüzde Avrupa'daki bazı kiliselerde, kilisenin bodrum katında, içinde siyah bir Meryem heykelinin olduğu süslü bir yer altı odası bulunur.

Siyah Meryem heykelindekiler, İsis ve Horus'tur. Horus bunun gibi birçok tanrıdan yalnızca biri. Harpur, diğerlerinden de düzinelerce kanıt buldu. Bunlardan bazıları Kahire'deki Coptic Müzesi'ndeki Hristiyan tapınağında bulunabilir. Hepsinin benzer geçmişleri vardır, hepsi doğaüstü şekilde dünyaya gelmişlerdir, ve hepsine zulmedilmiştir. Bu, her birimizin doğduğumuzda Tanrı'nın bir parçası olduğumuzu, bir müjde olduğumuzu, ve bunun; materyalizm, hayvani tutkular veya herhangi başka bir şey tarafından yok edilmekle tehdit edildiği gerçeğinin bir iması veya simgesidir.

Coptic Müzesi'nin hemen yanında, Mısır'ın en eski kiliselerinden biri olan Saint Mark kilisesi bulunuyor.

Bu kilisede, İsa, Meryem ve Yusuf'tan oluşan Kutsal Aile'nin, İsrail'deki zulümden kaçtıklarındaki yolculuklarının hatırası anılır. Bu özel şahsiyet kanalıyla ilişki kurduğunuz şey Tanrı'dır, veya kainattır, veya hayatın gizemidir. Bu, hikayede vücut bulan, ölüm ve ruhani dirilişteki hikmeti anlamak ve bunları kendi içinizde de yaşamakla ilgilidir. böylece kendi içinizdeki İsa'yı keşfedersiniz. Saint Mark Kilisesi, Hristiyanlığın ilk zamanlarında inşa edildi. Bu dönem, Hristiyanların inançlarının ciddi olarak ayrıştığı bir dönemdi. Hiziplerden biri, Gnostikler olarak bilinen mistik bir tarikattı. **Etten ve kandan oluşan bir İsa'ya inanan diğer Hristiyanlardan farklı olarak Gnostikler, İsa'nın veya kendi deyişleriyle Joshua'nın, mistik bir pagan tanrısı gibi olduğuna inanıyorlardı.**

Bildiğiniz gibi, bu dönemde Hristiyanlığın ruhu adına büyük bir savaş verildi. ve Gnostikler kaybetti, Literalistler kazandı. Tüm tarih boyunca, bir savaşta veya mücadelede hikayeleri, neyin nasıl olduğunu yazanlar, kazananlar olmuştur. Joshua, İsa da denebilir, yalnızca bir Yunan ismi. Joshua inancı muhtemelen, İsa'nın doğduğunu düşündüğümüz tarihten en az 200 yıl geriye gider. Dolayısıyla, Gnostik mitolojisinin doğasını gerçekten anlayabilmek için Yeni Ahit'te anlatılan hikayeden tamamen sıyrılmanız gerek. Sayıları oldukça fazla olan Gnostik inciller, kendi incilinizi yazmanızı söyler, böylece bu topluluğa kabul edilmiş olursunuz. buradan hareketle, ne kadar çok incil olduğunu tahmin edebilirsiniz. Mitlerin tüm döngüsü böyledir. Bu Pagan tanrısına ait tüm bu

hikayeleri anlatan Hristiyan yorumcular var ve hepsi, eşeğe binen tanrı-insanın hikayelerini de, ölen ve tekrar dirilen tanrı-insanın hikayelerini de kabul ediyorlar. Ama sanki gerçekten yaşanmışlar gibi bunlar kullanılıyor. Hristiyanlık diye bildiğimiz şeyin aslında nerede ve nasıl ortaya çıktığı ve şekil aldığı hala sis perdesinin ardındadır. Bu durum giderek açığa çıkıyor. Ve sanırım sıradan insanlar, kendilerine anlatılandan daha fazlasının anlatılmadığından şüpheleniyor. **Ve gerçek şu ki; evet ortada bir örtbas ve aynı fikirde olmayanlara karşı bir zulüm vardı. Tom Harpur'a göre, Hristiyan alemi tarihteki en büyük ve en kanlı örtbasa öncülük etmiştir.**

Via Sacra, kutsal yol, antik Roma'nın ana caddesidir, ve Roma'daki en önemli kutsal pagan bölgelerine gider. 4. yüzyılın başlarında tahta yeni geçmiş olan İmparator Konstantin'in yönetiminde olan ve büyük bir kaosun yaşandığı bir yerdi. Tüm Batı Roma İmparatorluğu çökmüş bir haldeydi. **Konstantin,** tahta geçmeye çalışan, imparatorluğun çeşitli bölgelerindeki diğer beş imparatorla savaşmak zorundaydı. Yani.. bilirsiniz.. aynı ulusal marşı hep bir ağızdan söylemek insanlar için oldukça önemli ve acil bir mesele haline gelmişti. Roma imparatorluğu bölünüyordu. Barbarlar sınırlara kadar gelmişti. İmparatorluğunu bir arada tutmaya çalışan Konstantin, ortada seçilebilecek neredeyse onlarca dini inanç olmasından dolayı rahatsızdı. Hıristiyanlık kanunlara aykırıydı ve Hıristiyanlığı seçenler zulüm görüp öldürülüyordu. Bu zulmü hatırlatan en ünlü şey Roma Kolezyumu'dur.

Ancak Tom Harpur bu zulümün farklı bir yönünü görmeye başlamıştı. Hristiyanlara başta eziyet edildi, ama iddia ettikleri kadar da değil, her neyse, ama bu zulüm bittikten sonra bu defa kendileri zulmeden taraf oldular. Oldukça merhametsiz bir hale geldiler ve Hıristiyan olmayan her ne varsa yakıp yıktılar. Hristiyanlığa karşı tutumdaki değişim, Konstantin'in imparatorluktaki düzeni koruma gereksinimine yönelik doğrudan bir tepkiydi. **Milvian Köprüsü'ndeki zaferinden sonra, Hıristiyanlığı benimsedi ve ilk Hristiyan imparator ve Papa olmak için paganizmden Hristiyanlığa geçti, İstediği şey, tek tanrının ve tek impratorun olmasıydı.**

Şuna tek İsa diyelim ve hikayeye sadık kalalım. M.Ö. 325'de Konstantin, İznik Konseyi'ni oluşturmak üzere Roma İmparatorluğu'nun başpiskoposlarını bir araya topladı. Amaçları, bir fikir birliğine

varmaktı. Sonuçta, İsa'nın Tanrı'ya eşit olduğuna, ve günümüzde "İznik İman Açıklaması" olarak bilinen görüş üzerinde oybirliğine varıldı. **"Tek bir Tanrı'ya, her şeye kadir olan babamıza, cennetin ve dünyanın, görünen ve görünmeyen her şeyin yaratıcısına," ve tek bir Rab İsa Mesih'e iman ediyoruz."** Onun istediği şey birlikti, ve çoğunluk, Baba ile Oğulun eşit olduğu konusunda hemfikir olunca birlik sağlandı. Bundan sonra bunun dışındaki her şeyin sapkınlık olacağını söylediler. **"...kurtuluşumuz için göklerden geldi. Kutsal Ruh ve Bakire Meryem'den vücut buldu ve insan oldu.."**

Bununla aynı fikirde değilseniz, Romalıların zamanında sürgün edilirdiniz, ki bu ölüm anlamına gelirdi. Sürgününüz imparatorluk sınırları dışına olur, cezanız budur. Yani, yalan, hile, delilleri yok etme gibi yapmaya çalıştıkları şeyler aslında kesinlikle tek taraflıdır. Her şeyi tek bir hikaye etrafında bir arada tutmaya çalışıyorlardı. **"Tek kutsal evrensel ve elçisel kiliseye inanıyoruz." "Günahlarımızın affı için tek bir vaftiz tanıyoruz." "Ölülerin dirilişini," "ve sonsuz yaşamı bekliyoruz. Amin."**

Mutlak iktidarı sağlamak için Hristiyanlığın, mistik pagan bağlarıyla olan izleri yok edildi. İskenderiye Mısır Pagan dünyası bir tehdit olarak algılandı çünkü herkes bunların aynı şeyler olduğunu bliyordu.

Satın alınmış yorumcular diyor ki: **"Durun bir dakika, Tanrı'nın oğlu İsa'yla ilgili üzerinde durduğunuz bu hikayeler," "Dionysos efsaneleridir."** Tüm bu insanlar idam edildi, sürüldü, kitaplar yakıldı, tapınaklar yıkıldı, her şey yok edildi. Antik dünyayı söküp attılar. Mısır'ın İskenderiye şehrinde bulunan **Serapeum adlı bu antik pagan tapınağında, Sarapis mezhebine mensup olanlar Tanrılarının ve Tanrıçalarının heykellerine yer altındaki karanlık tünellerde gizlice ibadet etmek zorunda bırakıldılar.**

http://tr.wikipedia.org/wiki/Serapis

Bu mağaralardaki raflarda güvenli bir şekilde gizlice saklanmaları için kendi inançlarına ait dini metinler, parşömenler ve papirüsler duruyordu. **İddiaya göre Hristiyanlar, Serapeum tapınağındaki kütüphaneden kaldırılan kitapları yaktılar.** Buradaki tüm kitapları yaktılar. O zamanlarda bu kitaplar, insanoğlunun bilgeliğinin yeryüzündeki en büyük derlemesiydi. Ve her şey ateşe verildi, çünkü bunlar sapkınlık olarak değerlendiriliyordu. Roma'dan gönderilmiş bir "encyclio" tüm bu metinlerin yok edilmesi gerektiğini söylüyordu. **Gnostik inciller yalnızca şunlar olacaktı: Matta, Markos, Luka ve Yuhanna.** Bunlar dışındakiler sapkınlıktı.

Kutsal Doğum Kilisesi Beytüllahim

M.Ö. 476'de Roma İmparatorluğu yıkıldı. Ama ortodoksluk güçlendi. Konstantin'in ısrarı sonucunda İsa'nın kitabı kanun olmuştu. Kimileri bunun bir entrika olarak kasıtlı yapıldığından şüpheleniyor. Diğerleri ise, yalnızca daha kolay bir yol olduğu için böyle yapıldığını düşünüyor. Sıradan insanlar aşina oldukları hikayelerin yazılı halini kabul edebilirdi. St.Peter Meydanı Vatikan 5. yüzyılın sonlarında Papa, Hristiyanlara, Roma'daki St.Peter Kilisesinin önünde güneşe tapınmaya yönelik faaliyetleri durdurmalarını söyledi. Hıristiyanlığın önderleri, hemen M.S. 1 senesinde bir anda ortaya çıkmadı pek tabi. Hristiyanlığın merkez üssü olan Vatikan'da, St.Peter Bazilikası'nın altındaki mozaik tavanın tarihi 3. veya 4. yüzyıla kadar uzanmaktadır. kimileri bunun, pagan ve Hristiyan inançlarının kaynaştığının açık bir kanıtı olduğuna inanıyor. **St. Peter Bazilikası**'nda, bir at arabasında oturan İsa resmi bulunmaktadır. **Güneş-Tanrı, kanatlarıyla ve herşeyiyle orada. Hatta bence, Roma'daki yeraltı mezarlıklarında, onların açıklayamayacakları, bebek İsa veya bebek Horus'u simgeleyen birçok sarılı mumya figürü bulunuyor.** Ve birçoğunun tepesinde bir güneş diski bulunuyor. Ancak Hristiyanlığın hikâyelerini Mısır mitolojisinden aldığı fikri muhafazakar Hristiyan din bilginlerinin çoğu için oldukça zorlayıcıdır. İsa'nın yaşamış olduğu, antik tarihteki olaylar içinde, gerçekleştiğinden en emin olunanlardan biridir. İsa'nın paganizmden ortaya çıktığı görüşü önde gelen Hristiyan din bilginlerine göre saçmadır. Bu din bilginleri, Harpur'un Mısır mitolojisini yanlış yorumladığını ve kanıtları dikkate almadığını iddia ediyor. **Tom Harpur ise, Mısır tanrısı Horus ve**

İsa arasında bir bağlantı olduğuna inanıyor. Onunki, kelimesi kelimesine somut bir yaklaşımdan ziyade metaforlara dayanan bir yaklaşım. Bence o, tarihçilerin gerçekten güvenilir olarak kabul etmedikleri görüşleri benimsemek gibi bir hata yapıyor.

Tom'un kitabı, Hıristiyanlığın nasıl ortaya çıktığının topyekün yeniden incelenmesi üzerine yazılmış. Dolayısıyla acaba iyi bir şeyler yakalamış olabilir mi diye kitabı okudum, ve öyle olmadığı kanaatine vardım. Tom Harpur, inançları konusunda yalnız değil. Dünyanın en saygın din bilginlerinden bazıları Harpur'un Hıristiyanlığın kökeni ile ilgili teorisinin oldukça sakat olduğunu düşünüyor. Antik Mısır inançları ile Hıristiyanlık arasında mantıklı bir bağlantı kurulamayacağına inanıyorlar. Antik dinlerde, ölüp sonra tekrar hayata dönen az sayıda Tanrı vardır, fakat Mısırlıların dininde kesinlikle böyle bir şey yoktur. Bununla ilgili bir çok şey uydurmadır veya tarihi tasvirler arasında hiç bir bağlantı yoktur. Genel benzerliklerin açıklaması... Bunlar kendine özgü şeyler çünkü bir ölçüde benzerlik var gibi görünüyor, olmalı da, dolayısıyla Hristiyanlık buradan ortaya çıkmış deniyor. Böyle bir argüman olmaz. Bu, Mısırlıların dini ile uyumlu bir yaklaşım değil. Bu, oldukça karmaşık ve binlerce yıla kadar uzanıyor, ve tam bir açıklamasını bulmanın herhangi bir yolu yok.

Eski Kudüs'ün duvarları arasında bulunan Kutsal Mezar Kilisesi, bir pagan tapınağının bulunduğu yerin üzerine imparator Konstantin tarafından inşa ettirilmiştir. Konstantin, M.Ö. 326'da tam olarak buranın İsa'nın ölüp sonra dirildiği yer olduğuna hükmetti. Milyonlarca Hristiyan hacı, onun bu hükmünü mutlak bir gerçekmiş gibi kabul ediyor. Hristiyanlık, ölüp tekrar dirilen gerçek bir İsa üzerine kurulmuştur. Bence kanıtlar oldukça net. Tam olarak gerçek bu. Hıristiyanlar için dünyadaki en kutsal yer olarak bilinen ve ziyaretçilerin İsa'nın bedeninin havarileri tarafından yıkandığına inandıkları tam olarak bu noktada İsa'nın ölümünün yasını tutarlar. Her yıl ziyarette bulunan milyonlarca insan için Kutsal Mezar Kilisesi, İsa'nın varlığının mutlak bir kanıtıdır. İsa'nın tarihte gerçekten varolduğunun kanıtları su götürmezdir. **Nasıralı İsa, Filistin'de yaşamış ve tozlu yollarında yürümüş ve Pontius Pilate tarafından çarmıha gerilmiş biriydi.** Kilisenin altında bulunan kayalık oluşum İncil'de bahsedilen dirilişin yaşandığı yerle uyum gösteriyor. Bu tip kanıtlar, kimileri için İsa'nın varlığını teyit ediyor. Ortada, bağımsız olarak tanıklık eden 4 adet İncil var. Hepsi de 1. yüzyılın sonundan önce yazılmış. Bu, bilim insanları için tartışmasızdır. Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'ya atfedilmelerine rağmen kimse İncilleri aslında kimin yazdığını bilmiyor. Ancak bunlar Hıristiyan ilahiyatının temelini oluşturuyor. Farklı İncil kayıtlarımız da var, ama onlar da İsa'nın insani varlığı ile hemfikirler. Ayrıca bazı dış kaynaklı kanıtar var, mesela Roma tarihçileri ve bu şahsın varolduğunu kabul eden alıntıların olduğu diğer yerler. Dış kaynaklarda, İsa benzeri bir şahısdan bahseden antik tarihi metinlerde çok sayıda ibare var, ama kimileri bundan pek emin değiller ve bu metinlerin çoğunun muğlak veya sahte olduğuna inanıyor. **En büyük şüphe, 1. yüzyılda yaşamış saygın bir tarihçi olan Flavius Josephus'un, İsa'ya atıflar içeren çalışması üzerine örülmüştür.**

http://tr.wikipedia.org/wiki/Josephus

Josephus'un bir metninde bu adamın varlığına ilişkin çok sayıda güçlü kanıttan bahsediyor. Ortada, İsa ile ilgili ilginç bilgileri bize aktaran Yahudi bir tarihçi var. ama ta ki, bunları eleştirel bir gözle inceleyip, basit bir sahtecilikten ibaret olduğunu çabucak fark edene kadar. Birçok din bilgini, 4. yüzyılda Konstantin'in emri üzerine, İsa'ya ilişkin bu atıfların ilave edilmesi için Josephus'un çalışmasının yeniden yorumlandığını düşünüyor. **Metinleri değiştiren kişinin ise, Konstantin'in sarayında oldukça etkili biri olan Rahip Eusebius olduğu düşünülüyor. Bu, çok büyük bir sahtekarlığın yapıldığı bir dönemdi. Bütün tarih içerisinde Hristiyanlığın ortaya çıkışını Konstantin'in gözde ilahiyatçısı Eusebius şekillendirmiştir. Ve Eusebius, yaptığı herşeyi Hristiyanlık adına yaptığı gerçeğine inanmaktadır.**

http://tr.wikipedia.org/wiki/Arius

Sanırım bunlar konuşuldukça işler çok büyüyor, kaldı ki, bunlar tamamen uydurma çünkü böyle bir şeye ihtiyaç yok. Din bilginleri, İsa ile ilgili ifadelerinde bile, düşündüklerini yazmaktan sakınmışlardır, daha sonra bu ifadelere Hıristiyanların katkısı olmuş olabilir, ileri sürdükleri fikirler yine de, İsa'nın

varlığına dair yapılan atıfın oldukça önemli bir kısmını oluşturuyor. Konstantin'in din değiştirmesi ve Hıristiyanlık için yaptığı şey Hıristiyanlığın tarihi ve gelişimi için oldukça büyük bir öneme sahip olmuştur. Fakat Konstantin kesinlikle, bazı insanların zannettiği gibi bir şeyleri "uydurmak" gibi aslı olmayan şeyler yapmadı. Uzunca bir zamandır Hıristiyanlık, batının birçok yerinde "kurumsal bir din" olarak, iyiye veya kötüye bir şekilde hizmet ediyor, hakkında iyi şeyler de bulunmaktadır, kötü şeyler de. Hıristiyanlık bir komplo teorisinin bir aktörü olacak şekilde kendisini kurgulamış, öyle mi?

Onlar herşeyi kontrol eden, herşeyi baskı altında tutan insanlar. Eğer bilseydik, bir şekilde özgür kalırdık. Şeytanca bir şekilde dolaplar çevirdiklerini söylemiyorum, fakat insanlar bir arada yaşamaya başlayıp, kurtuluşları için dine bağlandıklarında kaçınılmaz bir şekilde yoldan çıktılar. **"Ben doğru yolum, hakikatim, ve yaşamım.."** Dünyadaki 2 milyar Hıristiyan yanılıyor olabilir mi?

Elbette bunun hakkında düşündüm ve bu soruyu kendime sormam gerekiyor. Hristiyanlık sizi herşeye inanan bir saf olmaya değil, size öğretilen şeye inanmaya teşvik eder. İnsanlar iman hakkında eleştirel düşünmelidir. **"Bana her kim inanır ve benimle yaşarsa asla ölmeyecektir.."** Buna inanıyor musunuz?

İşte parka gelenleri görürüyorsunuz, gün boyunca görüyoruz, İki farklı gösteri izliyorlar. Kutsal Topraklar Deneyimi'nde günün en göze çarpan şeyi, İsa'nın dirilişinin sahnelenmesi. Birçok Hıristiyan için bu mucize, sonsuz yaşama olan inancın temelini oluşturuyor. İnsanlar bu sahneyi izlerken gözlerinden "işte budur!" dediklerini görebilirsiniz, bu çok hoşuma gidiyor. Ve bana göre de bu açıklayamayacağınız bir mucize ama bunun algılanması ve buna inanmak ancak imanla olur. Fakat Tom Harpur'a göre bu iman tartışmalıdır. Peki hala Hristiyan olarak kalmak mümkün mü?

Ürdün Nehri İsrail

Ürdün Nehri'nin kıyılarına Rumen bir tur grubu vaftiz olmak için gelmiş. Fakat onları ayinde yönlendirecek olan papaz, bu kutsal sularda yalnızca imanı tesis etmekle kalmıyor. Öncelikle kalbinizde İsa'yı bulmamışsanız bu kutsal yerde de onu bulamazsınız. Bunu açıklama çok zor. .hissetmeniz lazım. Nitekim imanın özü budur.

Tom Harpur'a göre İsa'nın içimizde olduğu doğru. Hrıstiyanlığın ilmi ile yüzyıllar öncesindeki pagan ilminin hiçbir farkı yoktu. Eskilerin deyimiyle: **"Gökte neyse, yerde de öyledir."** Cennette her ne varsa o bizim içimizdedir. **Tom Harpur'un vardığı sonuç, inancının en temel taşlarını yerinden oynattı. Tom Harpur'un pagan İsa kabulü, Hristiyanlığın kaideleri ile ilgili inancını değiştirdi. İncil, tüm ruhların mücadelesinin bir yansımasıdır.**

İsa karakteri ise daha yüksek bir şahsiyeti temsil eder. **"..ve Efendimizin zaferi onların üzerinde parladı, ve onları korku içinde bıraktı."** Aslında, yeni bir ışık olarak görülen İncil, Harpur'u kendi inancına daha çok yakınlaştırdı ve anlamları hakkında yeni bir yaklaşım biçimi kazandırdı. Hıristiyanlığın kalbinde bir sır var ve bu sır mistik dinlerde yankılanıyor ve bu durum Hıristiyanlık ile bu dinler arasında bir akrabalık olduğunu gösteriyor.

Bu sır neydi?

Bu sır; İncil'deki metne dayalı olan yaklaşımdaki gibi dizlerinizin üzerine çöküp, göğsünüze vura vura ne kadar azılı bir günahkar olduğunuzu söyleyip, rahmet kapısında merhamet için yalvarmak zorunda olduğunuz değildir.

Her birimizin içinde ilahi gücün bir zerresi bulunmakta.

Her birimizin içinde kendi kurtuluşumuzun tohumları var.

Bu hediyeyi hepimiz paylaşıyoruz.

Bunu farketmeniz lazım.

Kendi bakire doğumunuzu gerçekleştirmeniz lazım.

Bakire doğum içinizde gerçekleşen bir şey ve bunları anladığınızda gerçekten kim olduğunuzu fark edeceksiniz.

KUZUM DEDE kaddesellâhü sırrahu'l azîz

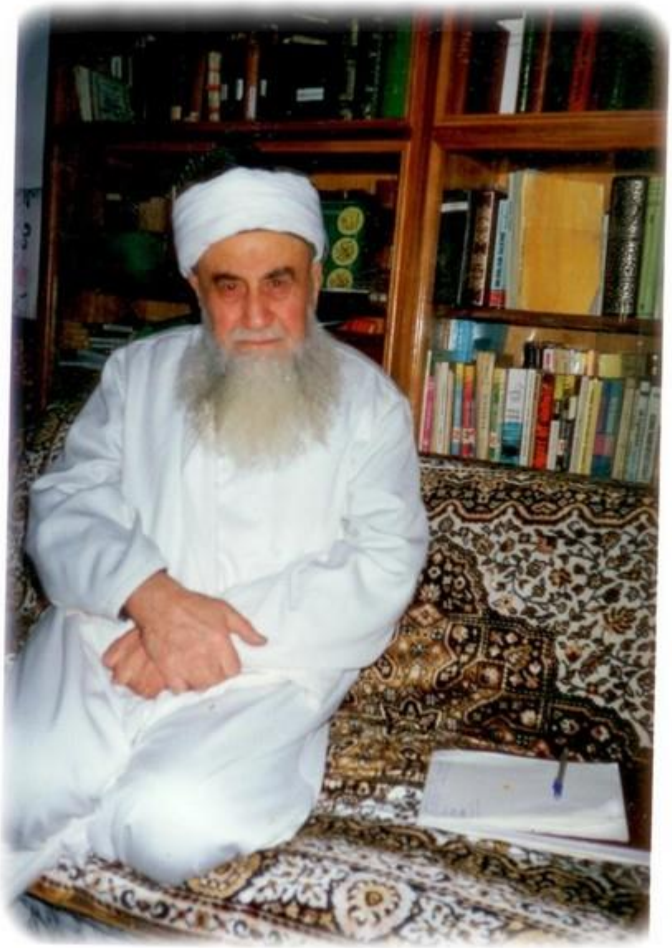
Aişe Sayı Sezen
27 Ağustos 2011

07 Temmuz 1991 ile 07 Temmuz 2002 günlerinde Tokatlı Es-Seyyid Hacı Hafız Mehmet Nuri Efendi Hazretleri kendi ifadeleriyle kaleme aldırmıştır.

Yüce rabbimin ismi şerifiyle sözlerime başlıyorum

Doğumum 1919 Mart 27 Perşembe sabahı güneş doğmazdan yarım saat evvel dünyaya gelmişim. Annem Tokat'ın Boyalı Köyünden Abid Saf Hasan'ın Kızı Sündüz, babam Muhammed Said El-Haşim Torunlarından Muhammed Ali Rüştü.

Çocukluğumda Anne isminde bir hanıma ablamla beraber Kuran-ı Kerim dersine gitmekteydim. Merhume hocamız Anne'nin vefatı neticesi Gaybi Mahallesinde ikamet eden Çorak Hafız Halil Efendi'ye derse devam ettim. Daha sonra Gaybi Mahallesinde komşumuz olan yemenici Hafız Ali Gülü isminde usta babama ben Muhammed Nuri'yi çok sevdim, hem okutacağım hem de yemeniciliği öğreteceğim dedi. Hafızlık eğitimime de Aksu Camii hocası Hafız Salih Efendiye gitmeye başlamıştım. O tarihlerde Seyitnecmettin mahallesinde oturuyorduk. O muhterem hocamın vefatıyla Ali Paşa camisinin Hocası Talip Efendiye ders almak üzere hafızlığa devam ettim (1932-1933).

İlk hocam(ustam) Ali Gülü efendinin emriyle Zahba Mescidinde namaz kıldırdım. İlk defa namaz kıldırmıştım.

1934-1935 seneleri arasında hem namaz kıldırdım hem de ayakkabıcılık yaptım. Ali Paşa Camimin Hocası Talip efendinin emriyle 1935'de Güğünlü Köyünde Ramazan Hocalığı yapmak üzere köye gittim. Ramazan Karakışa rastlamıştı.

Güğünlü köyüne gitmeden evvel birkaç ay evvel evlenmiştim.

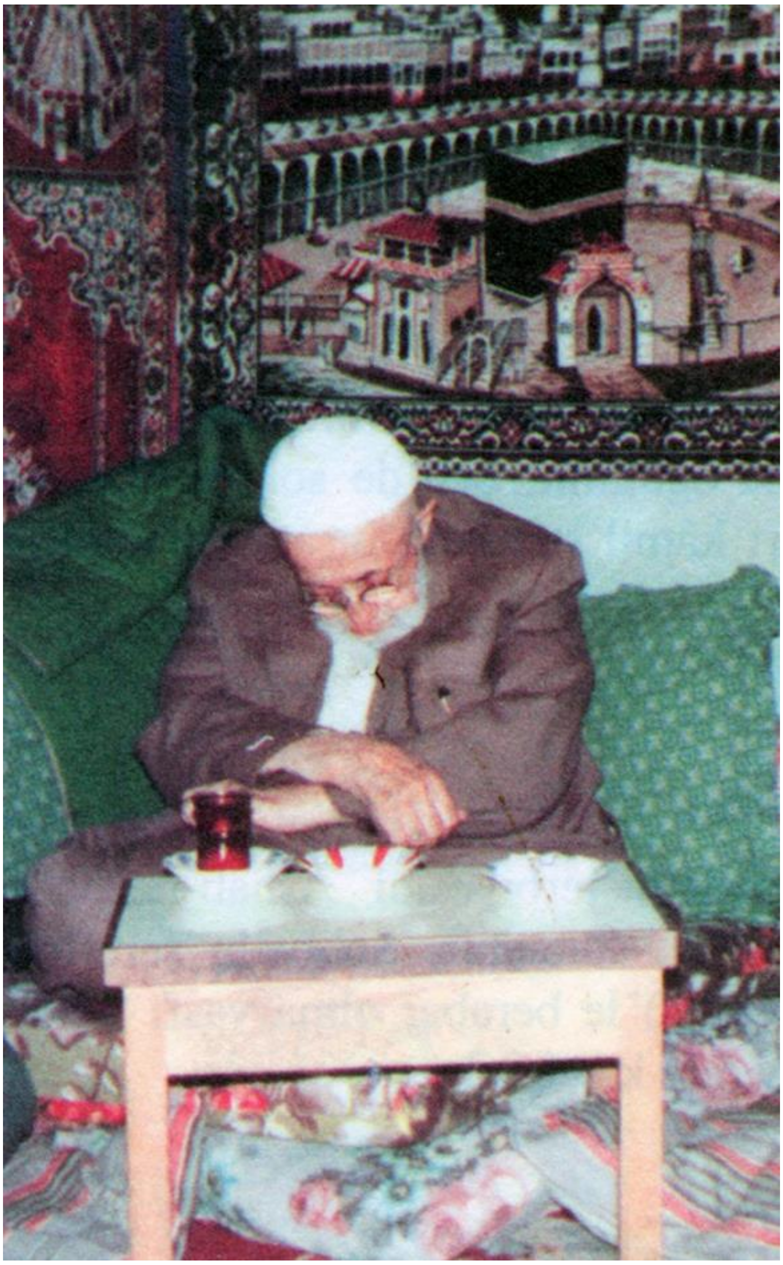
1935-1936 senelerinde her gece 1'er saat olmak üzere 20 gün kursa giderek Yeni Türkçeyi öğrenmiştim. Aynı senelerde Binecek köyüne talebe okutmak üzere 3-4 ay gittim. Binecek köyünde Kuran-ı Kerim dersleri verdim. O yıllarda yağmur çok az yağardı ve talebelerimle beraber yağmur duası okuyarak dua ederdik. Cenâb-ı Hakk masumların ricasını kabul eder yağmur yağdırırdı.

8 ile 10 defa tarihi bir rüya gördüm. Ay gövdeme indi göğsümün üzerinde doğdu. Daha sonra muhabbetim aşkım ve sevgim arttı. Yaşlılar arasına gidip onların sohbetini dinlemeye devam ettim. Emsalim çocuklardan pek fazla arkadaşım yoktu. Sadece bütün arkadaşlarımın bana karşı sevgileri vardı. Ben onların hakemi olurdum. Kavga anında onları sulh yapardım.

1939 senesinde Avlunlar Kemkez köyüne babam Hoca olarak gönderdi. Okumayı ve okutmayı çok seviyordum. Maalesef halkın kötü alışkanlıkları (kumar, zina, hırsızlık, cehalet) vardı. Onların yola gelmesi için çırpınıyordum. Bazen de ağlıyordum. Camiye de devam etmiyorlardı. Kahvelerine giderek onlarla konuşmaya çalıştım. Ama onlar beni dinlemedi. Çok üzüldüm ve kahveden çıktım ve Cuma namazına camiye gelmişlerdi.

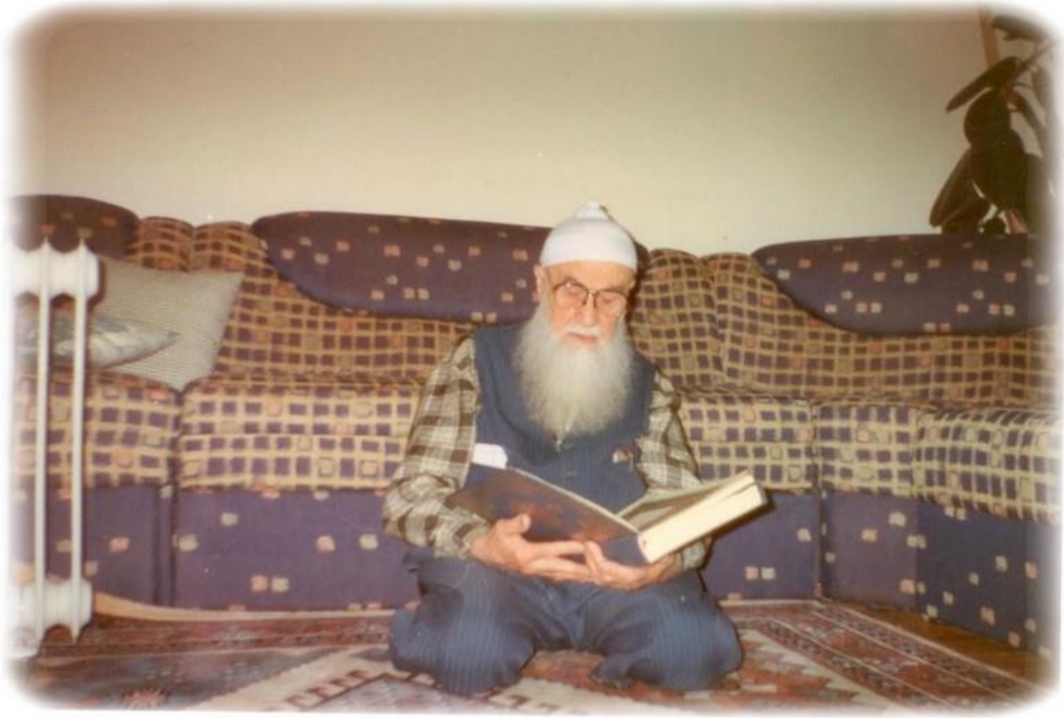
Cami çok kalabalıktı. Camide bir hutbe okudum son sözüm şu idi "Halimiz böyle devam ederse sizde kurtulamayacaksınız bende" dedim ve böylece hutbeyi bitirdim. 1-2 gün sonra 1939'u 1940'a bağlayan gece de büyük bir zelzele oldu. Erzincan ve Tokat'ta birçok köyler binalar yıkıldı. Benim imamlık yaptığım köyün alt tarafı tamamen yıkıldı. Daha evvel inancı zayıf olan halk 2 gün evvel söylediğim söz akıllarına geldi ne yapalım hocam diyerek karşımda ağladılar. Bende onlara cevap olarak "Size söylemiştim" dedim. Ondan sonra İslam'a ve insanlığa döndüler. Tevbe ettiler.

1942-1943 Tokat'a geri geldim ve ayakkabıcı dükkanı açtım. Kuyumcular çarşısında idi dükkanım. O tarihlerde Pek Muhterem Sultanımız Üstadımız İhramcızâde İsmail Hakkı ile tanıştım. Bizi evlatlığa kabul etti ve çok yakınlık gösterdi.

Bu büyük muhterem zat ile yolculuk yaptım. Bu yolculuk çok tarihi ve feyizli bereketli günlerimdi. O mübarek zat Çaykürt köyünde köprü yaptırmak maksadıyla Tokat'a gelmiştiler. O tarihlerde yol ve araba yoktu. Bu büyük zata Tokat'taki ihvanlardan hiç biri yardımcı olamadı. Onların en küçüğü bendim.

Sözlerini dinlemiş ve üzülmüştüm durumumu edebim icabı söyleyemedim. Daha evvel sultanımızın mektep arkadaşı olan Sivaslı Mehmet Usta yanımda idi. İçimde yaşadığımı anlatmaya çalıştım. "Efendim beni kabul ederse ben atımla çilehaneye götüreyim dedim", "efendi efendi Hafız Efendi ne diyor deyince" Merhum Mehmet Usta açık ifadeyle durumu İsmail Hakkı Efendiye anlattı.

Efendi Hazretleri bu sözü işitir işitmez çok sevindi. Büyüğümüz amcamız Mehmet Usta'dan izin isteyerek atı getirmek için gittim. Gece yola çıkmıştım. Daylahacı'ya vardım atı babamdan istedim ve sabah namazına yetiştim. Efendi hazretleri sabah namazında çıkmıştı. Atı görünce çok sevindi. Atın eğeri ve takımı yoktu fakat semeri vardı. Mehmet usta eğeri ve takımı verdi. Atı hazırladım Ramazan günüydü. Öğleden sonra Bizeri ye gittik. Bizeri'de bir iki saat kaldık. Efendi Hazretleri Bizeri'den pek memnun olmadı. Başka yere gitmek istedi. İkindi namazını binecekte kıldık. Kayınvalidem büyük kazanlarda yemek pişirdi. Bütün köylüyü davet etti. Fassalı Hacı Tarakçı Hamid Hoca Sivas'a gitmiş, Sivas'tan Tokat'a gelmiş, Tokat'tan Bizeri'ye oradan da Bineceğe geldi Efendi Hazretlerini orada buldu. Akşam namazını ve teravihi orda kıldık. Sahurdan sonra yola çıktılar.

Darakçı Hamid Hocamız Fatsa'ya gitmek üzere yola çıktılar ve Fatsa köprü mevzusunu anlatıyor. O günkü para ile 3 bin lira hazırlıyorlar. Bizde Binecekten sonra avlunlara geçtik merhum babam bize 200 lira para verdi. Kayınvalidem de yardım etti. O gece rüyamda Kayınbabamı gördüm, köprünün temeli o

atmıştı rüyamda. Binecek köyünden sonra daha evvel imamlık yaptığım Kemkez köyüne geldik. Kemkez Köyünde Ortaköy camide Hoca Osman Efendi vardı. Daha evvel Mustafa Haki hazretlerini tanıyormuş. Bu vesileyle Efendi Hzleri, Hacı Osman Efendinin dersini yeniledi. Bu üç köyden ihvanlarımız oldu. Daha sonra Niksar'a gittik ikindiye kadar orda kaldık. Fatlı köprüsü bekçiliğinde misafir olduk. İftarı orda yapıp teravihi orda kıldık ve sahuru da orda yaptıktan sonra Reşadiye Çakmaklı köyüne kadar yürüdük.

Çok sıcaktı ve orda Taliba isminde bir zat bizi bırakmadı. İftar ve teravihden sonra çilehane gitmek üzere oradan ayrıldık. Yollar çok bozuktu.Öğlen namazına çilehane camisine vardık. Öğleyi orada eda ettikten sonra Hayırsever bir zata misafir olduk. İkindiyi de orada kıldık. İlk letâif dersini geçmiştim.

İkindiden akşam namazına kadar letâif derslerine ikbal ettik. Mülahazai Nakış dersine çıktık. Mülahaza-i Nakış dersini Nakışı göğüs üzerine yazılışını hayalleyecektim. Akşam namazından çıkınca Tüm Alem Tevhid oldu. Ayağımı basacak yer göremiyordum.

Zara ve Gebeli köyüne kadar gittik. Orman Memuru ile görüştük. Orman müdürlüğünden aldığı emri orman memuruna tebliğ ettikten sonra geri dönerek Çilehane'den Tokat'a gelmek üzere yola çıktık. Büyük Almus'a geldik. Mübarek Üstadımız burada kalmayı istemedi. Büyük Velilerin Feyzininden ve buranın eksikliğinden bahsetti. Yolumuza devam ettik. Akşam namazına Tokat'ın Müftü camisine yetiştik. Atı geri Daylahacı'ya götürdüm. Teravih namazını kılmak için müftü caminde bulundum.

Sivaslı Marangoz Mehmet Usta evinde iftarı açmıştık. Ramazanın 1. Gününden 11. Gününe kadar dolaşmış olduk. ize bu vesile ile çok iltifat buyurdular. Muhterem üstadımız, sultanımızı 12. Günü Sivas'a yolcu ettik. O tarihlerde ben kuyumcular çarşısında ayakkabıcılık yapıyordum.

1944'ün 11. ayına kadar o dükkânda çalıştım. O zaman süresinde Ali Paşa Camine giderdim. Birgün ikindi namazını kılmak için Ali Paşaya gittim. Camiden çıktığımda çok muhterem bir zata rastladım. Bu zat Çorum'lu Şeyh Efendinin Mahdumu Şeyh Çorum'dan gelmişti. Daha evvel bu Şeyh'in ismini işitmiştim. Mübarek sima kalbime girdi. Şeyh'in elini öptüm ve dükkana gelmesini istedim. Arkadaşları Gümüşhaneli İsmail Efendi ile Hasan Efendi idi. Onlar getirmek istemediler. Ben ısrar edince muhterem zat bu gencin kalbini kırmayalım bir bardak çay içelim dediler.

Dükkan da garip bir hal oldu. İki, üç tane dükkânda çalışan kalfam vardı. Kalfalara işi bırakın sohbeti dinleyin dedim. Mübarek zat bu evlatlar neden çalışmıyorlar diye sordu. Bende sizin sohbetiniz çalışmaktan daha önemlidir dedim. Yüce Velide onlar hem çalışsınlar hem de dinlesinler. "Elleri işte gönülleri eşte olsun" dedi. Yemekte teklif ettim kabul ettim etmediler. Baktım ki ayağındaki mesh çok eskimişti. O meshi çok güzel bir şekilde tamir ettim. O mübarek insan o kadar memnun oldu ki teşekkür etti ve meshi ayağına giyip buradan ayrıldı.

Tekrar ertesi günü bana bir çift daha mesh tamir etmek için getirdi. Kardeşim Hafız Efendi yaptığın mesh ten çok memnun oldum acaba şu ikinci meshi de tamir eder misin dedi.

Bize Yüce Veli pek çok kalbi zikir hakkında tavsiyelerde bulundu. Bize her geldiğinde sohbetler yaptı. O zatla dostluğumuz devam etti. Askerliğimin yaklaşması dolayısıyla efendi Hazretlerine Sivas'a gittim…

KUZUM DEDE'NİN EN BELİRGİN VASFI

Kuzumdede'nin en belirgin vasfı tatlı sözlülüğü ve tevazuu idi. Kendisi kimseye karşı kırıcı bir harekette bulunmamış kin duymamıştır. Bu vasıflarından ötürü

Tokat halkı da onu Kuzum Dede Huzur Dede olarak nitelendirmiştir. "Allah bize toprak olmayı nasip etti. Tasavvufun özü toprak olmaktır" der, nasihatlarında sık sık bunu tekrarlardı.

Sık Kullandığı Sözleri Tokat Halkı Halâ anmaktadır

- Dünya tadı bal tadı, dünya bizi aldatı, Altına ağu koymuşlar, üstü yine bal tadı

- İnsanlara hizmet etmeyi çok severiz, hizmet eden hizmet bulur.

- Sevenler kazanır, sevmeyenler kaybeder.

- Bilmek kadar güzel bir şey yok, bilmemek kadar da acı bir şey yok.

- Tokat bir dağ içinde, gülü çardağın içinde, Tokat'tan yar sevenin yüreği yağ içinde

- Cahil cesur gibi görünse de ahmaktır.

- Hizmeti çok sev sevdiğin kadar da kazancın olur.

- Dünya ekim yeri, ekmeye geldik. Ahirette de biçeceğiz.

- Yaptığın hizmetlerle menfaat değil sevinç duy.

- Hizmet edenlere hizmet olunur.

Erişim:
http://www.kuzumdede.com/?ulke=&ulke=Fransa&ulke=ABD&ulke=Kanada&ulke=Danimarka

EMİR TİMÛR GÜRGÂN'IN, YILDIRIM BAYEZİD'İ NASIL YENDİĞİNİN SIRRI

Hâce Ahmed Yesevî kaddesellâhü sırrahu'l azizin kerametlerinden

Altmış üç yaşına geldikte Yesi'de hânekahında üç arşın yer altında bir çillehâne yaptırarak, Cenâb'ı Risâletin (Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem) ömürleri mikdarına hürmeten, hayatının bakiyesini burada irşâd ve ibâdetle geçirmiştir.

Dost ve muârızlarına gösterdiği kerametler menâkıbında mazbuttur.(kayıtlıdır) Emir Timûr Gürgân hazretleri kendilerine mu'tekid [bağlısı] idi. Yesideki türbesini, Hâce'nin rüyada Timura vâki işareti üzerine, kendisi yaptırmıştır. (Vâkıât'ı Timûr) tercümesine nazaran Emir Timûr Yıldırım Bâyezide karşı açtığı sefer için, Ankara muharebesinden evvel, Hâcenin Makamâtından tefe'ül [fal gibi açma] ettikte bu «beşâreti» (müjdeyi) bulmuş ki:

«Her ne zaman müşkülâta uğrarsanız bu rubâiyi okuyunuz:

« Yeldâ giceni şem'i şebistân itgân, »

« Bir lâhzada âlem ni gülistân itgân »

« Bes müşkül işim tüşüptür âsan itgil »

« Ey barçeni müşkülünü âsan itgân. »

Emir Timûr **«Ben bu rubâiyi hıfz ettim. Kayser'i Rûm askeriyle karşılaştığımda bunu yetmiş kere okudum, zafer hâsıl oldu,»** diyor

Kaynak:
Hasan Lûtfi ŞUŞUD, İslâm Tasavvufunda Hâcegân Hânedanı, 1958, İstanbul, sh: 15;
Reşahat; İlk Mutasavvıflar, F. Köprülü

Not: Allah Teâlâ dostları ile fazla uğraşmak ve alaya almak hayır getirmez. Musibetini giderici bir panzehiride yoktur.

MUAVİYE'NİN VE YEZİD'İN MEZARLARI

Yavuz Bülent Bakiler
- yb@bizimsivas.com
02 Mayıs 2013

AŞIKPAŞA Tarihinde okumuştum: Timur, Suriye'ye girdiği vakit tellal çağırtmış.

Tellallar Timur adına:

Ben Yezidiyim! Ne kadar Yezidi varsa ortaya çıksınlar! diye bağırmaya başlamışlar.

Yezidin soyundan gelenler, yezidin yolunda olanlar, sevinçle bir meydanda toplanmışlar.

Timur Yezidilere seslenmiş;

Ey Yezidiler demiş şimdi bana Yezid'in mezarını gösterin.

Timur, o kalabalıkla birlikte Yezid'in mezarına yürümüş. Ordusu da Timur'un arkasında. Şam'ın büyük mezarlığına gelmişler. Yezidiler büyük bir sevinçle Timur'a Yezid'in mezarını göstermişler.

Hükümdar, ordusundan bir kaç kişiye emir vermiş

Açın demiş bu alçağın mezarını!

Açmışlar Yezidin kemikleri meydana çıkınca Timur, ordusuna dönmüş **"Yezid denilen bu alçak, sevgili Peygamberimizin torunu olan Hz. Hüseyin efendimizi şehit etti. İslama çok büyük bir tefrika soktu. Bütün İslam Alemi asırlardan beri bu ikiliğin acısıyla sancılanıp duruyor. Şimdi benim ordumun her bir neferi gelerek bu Yezid'in mezarına pisleyecektir""** diye emir vermiş.

Askerler Timur'un emrini yerine getirmişler. Yezidiler olaya çok büyük bir üzüntüyle bakakalmışlar. Askerler işlerini bitirdikten sonra Timur, Şam'daki bütün Yezidileri katlettirmiş. (1401)

2002 yılında TRT adına 15 gün kalmak üzere Şam'a gittim. Yedi bölümlük belgeli bir TV. Programı hazırlamakla görevliydim.

Şam'a araştırdım. Yezid'in mezarı yoktu. Kimsede onun nerede yattığını bilmiyordu.

Yalnız Yezid'in babası olan Muaviye'nin Şam mezarlığındaki kabrini bana gösterdiler.

Adeta viran haldeydi. Muaviye bizim kerpiçle örülmüş köy evlerimiz gibi dört duvar arasında yatıyormuş. Bu duvarlardan ikisi yıkılmıştı. Ben dik açı şeklindeki iki duvarlı halini gördüm. İran hacıları, Muaviye'nin mezarını taş yağmuruna tutmuşlar. Muaviye'nin üzerinde yumruk büyüklüğünde binlerce taş vardı. Kabir tam bir sefalet içindeydi. Şam mezarlığında Hz. Peygamber'in hanımlarıyla Bilal-ı Habeşi'nin de mezarlarını gördüm. **Osmanlı devleti o mezarlara sahip çıkmış, üzerlerine birer türbe kondurmuş. Fakat Devlet-i Aliyye Suriye'de 400 yıl hüküm sürdüğü halde, Muaviye'nin mezarına katiyen ilgi göstermemiş.** Bu tespiti şunun için yazıyorum: Timur, Yezidi'lerle olan hesabını gidip Şam'da bizzat Yezidle ve Yezidilerle görmüş.

Bizim millet olarak, ne Hz. Ali'nin nede Hz. Hüseyin'in şehit edilmelerine milyarda bir bile mesuliyetimiz yok. Biz o acı hadiseler cereyan ederken, millet olarak daha Müslüman bile değildik. Müslüman olduktan sonra da, Eyhibeyt'e yapılan zulmü, haksızlığı kat'iyen kabul etmedik, benimsemedik.

Aradan bin yıl geçmiş olmasına rağmen, bir takım gerçekleri, Alevi ve Sünni camiaya bir türlü anlatamadık. Çok yanlış suçlamaları ortadan kaldıramadık. Vebal, önce idarecilerimizin sonra her aklı başında olan Sünni ve Alevilerin omuzlarındadır.

En büyük düşmanımız cehalettir.

PKK silah bırakıyor diye sevinenler var.

Doğrusu olayları ben büyük bir endişe ile takip ediyorum. Çünki Birleşmiş Milletlerin yayınlamış olduğu bir resmi rapora göre, son yirmi yıl içerisinde, İslam ülkelerinde, mezhep kavgaları yüzünden on milyon insan öldürülmüştür. Iraktaki ve Suriye'deki deşhet verici katliamları görmüyor musunuz?

Sünniler Şiilerin camilerin bombalıyorlar, Şiilerde Sünnilerin camilerine bomba atıyorlar. O camilerde namaz kılan Sünniler ve Şiiler büyük bir cehalet yüzünden öldürülüyorlar. Benim büyük endişem buradan kaynaklanıyor: PKK silah bıraktıktan sonra, büyük devletler tarafından görevlendirilen militanlar Türkiye'de aynı günde 5-10 Alevi ve Sünnileri öldürüp kenara çekilecekler.

Sonra iki taraf arasında kanlı bir boğuşma başlayacak. Ben böyle bir çarpışmanın PKK felaketinden daha büyük, daha kanlı olacağına inanıyorum.

Bu bakımdan hem alevilerimize hemde Sünnilerimize çok büyük bir vazife düşüyor: Aman herkes çok dikkatli olsun milletimiz aman bir oyuna gelmesin. Aleviler Sünniler'in Sünnilerde Alevilerin, hem soy bakımından hem de din bakımından kardeşleridirler.

Herkes düşman oyunları karşısında çok dikkatli olmak mecburiyetindedir.

****

AVUSTURYALILAR'IN MEZAR DEŞME İŞİNDE TİMURDAN ÖĞRENECEKLERİ ÇOK ŞEY VAR

Murat Bardakçı

Dün, gazetelerde ufak bir haber vardı: Neo-Naziler'in âyini andıran ziyaretlerinden bıkan Avusturya'daki Leondinger kasabasının belediyesi, Adolf Hitler'in babası Alois Hitler'in kasabadaki mezarındaki taşın kaldırılmasını kararlaştırmıştı. Taş kaldırmanın bir mezarı unutturmaya yaramayacağını gayet iyi bildiğim için, mezar yok etmek isteyenlere ders alabilecekleri "Timur örneğini" hatırlatıyorum...

Yukarı Avusturya'daki Leondinger kasabasının belediyesi, hafta içerisinde Adolf Hitler'in 1903'te ölmüş olan babası Alois Hitler'in kasabadaki mezarında dikili olan taşı ve isim tabelâsını kaldırmaya karar verdi. Belediye, karara gerekçe olarak Neo-Naziler'inmezarı kutsal bir mekân gibi ziyaret edip başında gösteri yapmalarını ve bu durumun kasabanın imajını kötü etkilemesini gösterdi.

TOPRAK YIĞINI OLACAK

Adolf Hitler'in babası Alois Hitler, üstelik mezarında yalnız da değildi. Son uykusunu üçüncü karısı, yani oğlu Adolf'un son üvey annesi Klara Hitler ile beraber uyuyordu. Alois'in mezarı, bundan sonra üzerinde taş olmayan bir toprak yığını hâlinde kalacak... Avusturya'daki küçük bir kasaba belediyesinin aldığı bu kararı okuyunca "Bu adamlar bir mezarın ortadan nasıl kaldırılması gerektiğini hiç bilmiyorlarmış" diye düşündüm. Sonra, Timur'un 1400 senesi Ekim'inde Şam'daki birmezara yaptıklarını hatırladım ve kendi kendime "Leondinger belediyesinin bir mezarın ne şekilde yok edileceği konusunda Timur'dan öğrenmesi gereken çok şey var" dedim.

SAHABE MEZARLARI

1400 Ekim'inde Şam'ı alan Timur, ilk Emevî halifesi Muaviye'nin oğlu olan ve Hazreti Muhammed'in torunu Hazreti Hüseyin ile yakınlarının Kerbelâ'da şehid edilmesine sebebiyet veren Yezid'in Şam'daki

Emevî Camii'nin yakınında bulunan Bâbü's-sagîr Mezarlığı'ndaki kabrini açtırmış ve Yezid'in kemiklerini yaktırmıştı. Bu sırada bu yıkım ve yoketme işinden Muaviye'ninmezarı da nasibini almış ve ortadan kaldırılmıştı. O dönem tarihçilerinin yazdıklarına göre, 1400 yılının sonbaharında önce Halep ile Humus'a, ardından da Şam'a giren Timur, Şam'da üzerlerine dermeçatma kulübelerin yapılmış olduğu bazımezarlar gördü. Kime ait olduklarını sorunca "Sahabe"nin yani Hazreti Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin yanında bulunmuş bazı kişilerin mezarları olduğunu öğrendi. Ama bu mütevazi mezarların hemen ilerisinde, Emevî Camii'nin yakınında bulunan kubbeli ve son derece gösterişli bir mezarın da Muaviye'nin oğlu Yezid'e ait olduğunu öğrenince hiddetlendi ve **"Sahabe mezarlarının üzerine kulübeler kondurmuş, peygamber efendimizin torununu katletmiş bu adama da saray gibi mezar yapmışsınız"** diyerek **Yezid'in türbesinin derhal yıkılmasını, toprağının elli arşın kazılarak Kızıldeniz'e dökülmesini buyurdu ve askerinden binlercesini getirerek Yezid'in mezarının üzerine işetti!**

Timur'un bu hareketi, sonraki asırlarda başka mezarların ortadan kaldırılmaları konusunda tam bir örnek teşkil edecek ve bu arada Muaviye ile Yezid'in kaybolan mezarlarının yerlerinin bulunduğu yolunda ortaya yeni iddialar atılacaktı. Şam'ın en eski mezarlığı olan ve tarihi İslâm'ın ilk senelerine kadar uzanan Bâbü's-sagîr'de şimdi her 20-25 senede bir Muaviye ile Yezid'e ait oldukları ileri sürülen mezarların bulunduğu söyleniyor, bu mezarlar Şiiler tarafında tahrip ediliyor ve bunları birkaç sene sonra başka mezar iddiaları takip ediyor. Bâbü's-sagîr'de 1990'larda ortaya çıkartıldığı ve Muaviye'ye ait olduğu iddia edilen son mezarın başında ise, tahripten korunması için şimdi askerler nöbet tutuyorlar... Velhasıl, Adolf Hitler'in babasınınmezarını unutturmak isteyen Leondinger belediyesinin, Timur'un bu "mezar operasyonu"ndan öğreneceği çok şeyler var!

TİMUR'UN MEZARINI AÇIP KAFATASINI ETİKETLENDİRDİLER

Muaviye'nin oğlu Yezid'in Şam'daki mezarını ortadan kaldıran **Timur'un kabri de beş asır sonra açılmış, kemikleri çıkartılıp Moskova'ya götürülmüş ve geriye seneler sonra dönebilmişlerdi...** Başşehri Semerkand'da 1405'te ölen Timur, orada **"Gûr-ı Emîr"** ismi verilen muhteşemtürbeye defnedildi. Mezarı eski Türk geleneklerine uyularak "zîr-i zemîn" denen şekilde yapıldı, yani cenaze zemin seviyesinin altına gömüldü ve türbede mezarın tam üzerine gelen yere de yeşimden somaki mermer bir taş kondu. Mezarın başına, iki defa bazı işler geldi. Timur'a hayran olan İran hükümdarı Nadir Şah, 1740'tamezartaşını çaldırdı ama taş İran'a götürülürken kırılıp iki parçaya ayrıldı ve kendi başına bir iş gelmesinden korkan Nadir Şah taşı geri gönderip yerine koydurdu. Aradan asırlar geçti ve bu defa 1941'de bir başkası Timur'un mezarını açmaya heveslendi: Sovyet diktatörü Josef Stalin... Stalin, Semerkand'a Mihail Gerasimov adındaki arkeoloğun başkanlığında bir heyet gönderdi ve heyete Timur'un mezarını açmalarını, kemikleri üzerinde çalışarak hükümdarın fiziksel özelliklerini ortaya çıkartmalarını emretti. Gerasimov ve yanındaki uzmanlar, Semerkand'da Özbekler'in protestoları ile karşılandılar. **Şehrin yaşlıları asırlardır söylenen bir efsaneyi tekrar ediyor ve Timur'un mezarının açılması halinde ülkenin başına bir felâket geleceğini söylüyorlardı.**

MEZAR KİTABESİNDEKİ LÂNET

Hükümdarın mezar taşındaki kitabede de zaten "Kim ki mezarına saygısızlık eder, Allah'ın lânetinden kurtulamaz" deniyordu. Askerler göstericileri türbeden uzaklaştırdılar ve Gerasimov 19 Haziran 1941'de Timur'un mezarını açarak kemiklerini çıkardı ama tam üç gün sonra, 22 Haziran'da Nazi Almanyası Sovyetler Birliği'ne savaş ilân edip işgale başladı.

Semerkand'dan çıkarttığı kemikleri Moskova'ya götüren Gerasimov bunların üzerinde uzun zaman çalıştı. Timur'un boyunun 1.73 olduğunu ve takılan "aksak" lâkabının doğru olduğunu, zira hükümdarın kalça kemiğindeki bir incinmeden dolayı her zaman topalladığını ortaya çıkardı. Kemikler üzerinde yapılan "etlendirme" tekniğini ilk uygulayanlardan olan Gerasimov, Timur'un kafatasını inceden inceye ölçerek yüzünün çok benzer bir de kalıbını çıkardı ve bunu büst haline getirdi.

Timur'un Moskova'ya taşınan kemikleri ise seneler sonra yine Stalin'in emriyle Semerkand'a geri götürülüp çıkartıldığı mezara tekrar defnedildi. Ama, Timur'un söylenen lâneti yerine gelecek ve Sovyetler Birliği savaş sırasında 20 milyon insanını kaybedecekti...

YEZİD'İN MEZARINI AÇTIRAN TİMUR CESEDİ YAKTIRMIŞ VE ORDUSUNU ÜSTÜNE İŞETMİŞTİ

En başta Edirneli Oruç Bey olmak üzere, eski devir tarihçileri, Timur'un 1400 yılı Ekim'inde Şam'ı almasından hemen sonra Yezid'in mezarına yaptıklarını uzun uzun anlatırlar... Evliya Çelebi ise, meşhur "Seyahatnâme"sinin dokuzuncu cildinde korku filmini andıran ama rengârenk sahneler nakleder ve Timur'un sadece mezarı tahrip etmekle kalmadığını, Yezid'e saygı gösteren binlerce kişiyi de yaktırdığını anlatır. Aşağıda, Evliya Çelebi'nin bu konuda yazdıklarının bir bölümünü günümüzün Türkçesi'ne nakledererek veriyorum: "...Timur, Şam'ı aldıktan sonra Emevî Camii'ne gelip Yezid'in yolundan gidenlere **'Burayı taht merkezi yapmaya karar verdim ama yapayalnızım. Beni evlendirin. El sürülmemiş öyle güzel bir kız bulun ki, cihanda bir benzeri olmasın'** dedi.

40 GÜN 40 GECE

Yezid'in yolundan gidenlerin şeyhi 'Padişahım, şayet cariyen olmasına tenezzül buyurursan benim kızımı al!' diye öne çıktı, Timur kabul edip kırk gün kırk gece düğün yaptı. Öyle bir şenlik oldu ki, koskoca Şam'da tek bir çadır daha kuracak yer kalmadı. Timur, kırk birinci gün, Yezid'in yolundan gidenlerin bütün şeyhlerini huzuruna davet edip genç karısı ile Emevî Camii'nin yakınında gerdeğe girmek istediğini söyledi. Yezid'in şeyhleri hemen 'Olmaaaz! Bu kadar kalabalık içerisinde Züleyhâ gibi güzel olan o kızın avret yerini keşfetmeye kalkarsanız şeyhimizin namusu incinir' dediler. Bu sözü işiten Timur **'Bre mel'unlar'** diye haykırdı. **'Hazret-i Peygamber'in mübarek soyundan gelen İmam Hüseyin'i Kerbelâ'da şehid edip mübarek başını şehir şehir dolaştıran, evlâdını susuzluktan helâk eden, soyundan gelenleri orda burda teşhir eden siz değil misiniz? Bunları yapmaya utanmadınız da şimdi şu mel'un herifin nikâhlayıp aldığım kızı ile kapalı bir yerde gerdeğe girmemden mi utanıyorsunuz? Bre sizin ırzınız nedir? Söyleyin bana, sizi ne şekilde katledeyim?'**

HAYDİ KÜLLER HAVAYA

Askerine emretti, her taraftan odun getirtip Yezid'in yolundan gidenleri Nemrud ateşi içerisinde bıraktı. Sonra gidip Yezid'in kabrini açtırdı. Cesedin hâlâ bozulmadığını gören bazı askerlerinin 'Sultanım, bu Yezid ne de olsa sahabedendir; affeyle!' demelerine daha da hiddetlendi, bir ateş daha yaktırdı, Yezid'in cesediyle beraber 13 kişiyi orada ateşe attı ve Yezid'in küllerini havaya savurttu. Bu iş de bitince bütün askerini çağırıp mezarın üzerine işetti."

****

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün,

Yüzün suyu değer cihanı bütün

Verirlerse dünyayı sen alma satın

Yüz aklığı iki cihana değer

**

Hak kul elinden intikamını kul eli ile alır

İlm-i Hakk-ı bilmeyenler anı kul yaptı sanır.

Cümle eşya haktandır kul eli ile işlenir

Emr-i Bâri olmayınca sanma bir çöp deprenir.

Kazara bir sapan taşı bir altın kâseye değse

Ne taş kıymet kazanır, nede kâse kıymetten düşer.

FLAVİA, LA MONACA MUSULMANA (1974)

Ortaçağda yaşadığı baskıcı toplumun, dini, siyasi ve aile yapılarına karşı bir kadının isyanı.
Ölmeden önce seyretmeniz gereken filmlerden.

Yönetmen: Gianfranco Mingozzi
Senaryo: Bruno Di Geronimo, Raniero di Giovanbattista, Gianfranco Mingozzi
Ülke: İtalya, Fransa
Tür:Dram, Korku
Vizyon Tarihi: 13 Nisan 1974
Süre: 96 dakika
Dil: İtalyanca
Müzik: Nicola Piovani
Oyuncular: Florinda Bolkan, María Casares, Claudio Cassinelli, Anthony Higgins , Spiros Focás

Özet

Gianfranco Mingozzi'nin yönetmenliğini yaptığı film Flavia (Florinda Bolkan) isimli bir genç kızın, ailesi tarafından ruhunun temizlenmesi için manastıra gönderilmesiyle başlar. Flavia burada bazı şeyleri sorgular. Dinsel baskıları, rahibelerin çektiği eziyeti, erkeklerin her alanda egemen olması gibi. Film 1600'lü yıllarda geçmekte. Manastıra Müslümanlar tarafından bir saldırı olur. Müslüman kumandan ile Flavia arasında bir aşk başlar. Akıncılar Flavia dışındaki bütün rahibelere tecavüz eder ve onları öldürür. Flavia ise bu sayede bir tür intikam alacaktır. Fakat bu hali onu sakinleştirmediği gibi kötü bir sonuca, papalık tarafından derisi yüzülmeye varacak ölümle ceza almasıyla sonuçlanacaktır.

Konusu

14. yüzyılda Puglia kıyıları sık sık Müslüman akınlarına uğramaktadır. Bu istilalar sırasında, küçük Flavia'nın babası , önceden yaralanmış olan bir Türk'ü gözü önünde başını keserek şehit eder. Daha sonra Flavia babası tarafından bir manastıra verilir. Ancak o Türk'ü sürekli hayalinde görmektedir. Bulundukları Manastıra **Tarantula Tarikatı** üyeleri gelmektedir.

Bu tarikat adını İtalya'nın Taranto kentinden bulunan Lycosa tarantula isimli bir örümcekten almıştır. Aslında bir kurt örümceğidir. İsmi Roma döneminde Taranto kentinde tarihi ve kültürel nedenlerden dolayı yapılan ve bu örümceğe adanan tarantism adı verilen bir tarikat inanışı içerisinde yer alan tarantella isimli danstan gelmektedir. İnanışa göre bu dans Lycosa tarantula (kurt örümceği)'nin ölümcül etkilerini azaltacak ve bir çeşit tedavi görevi de yapmış olacaktı. Tarantella olarak bilinen bu dans sembolik olarak halen İtalya'da oynanmaktadır.

Rahibe Livia Tarantula Tarikatı üyelerinin hareketlerinden etkilenmiş cinsel dürtüleri galeyana gelmiş ve transa girip Aziz George'un resmi önünde ellerini vücudunda gezdirerek göğüslerini açarak, "Beni de, Beni de, Ben de kıyılmış olmak istiyorum" halisulasyonlarının hissi ilede kendini yerde yatan başka bir kadının üzerine atar. Cinsel birleşme pozisyonu halini alır. Flavia onu uzaktan seyretmektedir. Baş Rahibe Agatha (Maria Casares) onun tarantism üyesi kadınla olan etkileşimini görür. Tarantism üyesi olan kadınları müzikle sakinleştirmek isterler. Çünkü onun da gzili dürtüleri vardır. Orgazm olur, kendinden geçer. Diğer rahibeler onları manastırdan kovarlar. Ancak durum Rahibe Flavia da bir uyanışa sebep olmuştur. Bu etki ile manastırı terk eder. Genç bir köle Yahudi olan İbrahim ile karşılaşır. Onun yanında iken yazılı kitaplarda Tanrının ilk yarattığı kadını Lilith'i tanır. Onun hikâyesini dinler. Flavia, kadının tanrıya olan ilk isyanına şahit olmuştur. Erkek egemenliğini babasının onu neden manastıra kapattığını, erkeklerden niçin evlenme konusunda izin alındığını sorgulamaya başlar.

İbrahim'e, Rahibe Livia'nın tarantism üyelerinin etkisinde kalmasının nedenini sorar.

> "Hıristiyan erkekler tarafından kendilerine dayatılan şeyleri, kadınlar neden kabul etmek zorunda olular ki?"
> "Yoksul insanlar eziyet yaratıklar mı olmalı?.
> "Hangi fikir tarantism üyelerini delilikle aynı görebiliyor?."
> "Biz manastırda sıkışmış duruyoruz. .
> "Bunun değişmesi gerekir."
> "Kim bizi kurtaracak?"
> "Sadece bize zarar veriyorlar."
> "Şimdi ben gerçek bir kadın olmayı istiyorum."
> "Bu sınırları aşmak gerekiyor."

Köle İbrahim, **"Lilith de bunu istemişti"** dedi.

Rahibe Flavia İbrahim'in yanından ayrılır. Yolda manastıra dönerken köylülerin bir atı daha iyi çalıştırmak için kısırlaştırmalarına şahit olur. **"Buna nasıl hakkınız olabilir?"** diyerek yapılan vahşiliğe iğrençle bakarken rahibelerin durumlarını düşünür.

Manastıra döner. Ancak Rahibe Livia başrahibe Agatha (Maria Casares) tarafından günah çıkarma ayinine tabi tutulur ve çağırdığı askerlere teslim ederek, Piskopos'un yanına götürmeleri için manastırdan çıkartır.

Rahibe Flavia, bu duruma üzülür peşinden o da koşarak gider. Yolda bir köye rast gelir. Köylü kadına, **"Domuz ağılından neden çok ses geliyor",** diye köylü sorunca "Şeytan kızım, şeytan Dük, Fransa"dan yeni geldi" cevabını alır. Kadının bu cevabı üzerine domuz ağılında dükün hizmetçi kıza acımasızca tecavüz edişini seyreder. Kafası karışır, kendi de sarsılır. Aklı başına gelince bir odun atarak dük'ü uyarır. Fakat cinselliğin sarsıntısını yaşamıştır. Oradan ayrılır. Fakat dük peşinden gelerek **"heyecanlı mı idi"** der. Rahibe Flavia itiraz eder. Dük, "hayatını ne kadar tecrit ve yalnızlık içesinde geçireceksin" diyerek ayrılır.

Rahibe Flavia bitmiş ve tükenmiş bir vaziyette, Hz. İsa'ın çarmıha gerilmiş ikonu önüne gelir. Sorgular

> Neden ?
> Neden ?
> Tanrı neden erkek ?
> Baba ,Oğul ve Kutsal Ruh .
> Bütün bunlar erkekler için mi vardır ?
> Hatta oniki havari için . Hepsi oniki erkek .
> Neden bir kadın yok."

İkonun üzerindeki şalı çeker, İsa heykelini çıplaklaştırır. Aşağılayıcı gözlerle heykele bakarken Baş Rahibe onu süzmektedir. Der ki;

Lütfen zamanını boşa harcama, heykelleri konuşturamazsın.
Onlar sana vermeyecektir.
Yanıt yok .
Bunu özel vaziyet mi sanıyorsun?
O bir kutsal ?
"Sense hadım/tecrid edilmişsin ve bir hücrede kilitlisin !
Seks olmadan bir kadını aptalca hissediyorsu değil mi?
Onları hayatta tadılan basit zevkler diye yalanlattılar.
Tanrının karısı, eğer karısı olsaydı, O'nun evin bakmak zorunda kalacaktık.
Ya da sokakta yaşayan bir fahişeler gibi sefil olacaktık. Bizler manastırlarda yaşıyoruz .
Sen Bakire değil misin ?
Bakire olsaydın bedenin bu zevki bilemezdi.
Gerçek bir zevk bir adamla olmak .
Bu kadar basit.
Bu vahşi duyguyu itiraf etmek istiyorum. Ancak ben ve diğer rahibelerden kim bunu işlemeye/anlamaya cesaret edebilir ki?.
Diz çök . Haydi. Diz çök .
Günah çıkarmak için dövmem gerekiyor."

Rahibe Agatha tarafından bir kadın sentezlenmişti : " . ... ya biz kardeşiz ya da eşleri, ya da fahişe oluruz "

Bu arada manastırda Flavia'nın babası kontrolünde Rahibe Livia'nın cezalandırılma ayini düzenlenmektedir. Rahibe Livia işkence masasına yatırılmış elleri kolları bağlanmış erkekler tarafından memeleri üzerine sıcak balmumu dökülerek işkence edilmektedir. Sahneler çok korkunçtur. İşkence yapanların memelerini kesmeleri bayrağı taşıran son damla olmuştur.

Rahibe Flavia olanları seyrederken babasına bağırıyordu.

Baba sende hiç acıma yok mu ?
Git buradan. Geri manastıra git .
- Senin yerin burada yok.
- Baba, ne olur onları durdursan.
- Sen kim için merhamet istemeye cesaret edebiliyorsun. Bu aşağılık biryaratık ?
-Baba Ben yalvarıyorum . Durdurun .
Buradan git , melun kız !
Baba, kıyamet günü gelecek . Sen içinde lanet vardır. Siz erkekler hayvanlar ve kadınların sahipleri olduğunuzu mu düşünüyorsunuz.
Rahibe Livia bu duruma kendi düştü.
-Ya Baba, Sen !
- Ağıl içinde kıza tecavüz eden Fransız Dükü için konuşmaya cesaretin yok, tabii.

Rahibe Flavia moralmen çökmüştür. Köy meydanına gider, fakir halk üzerindeki rahibelik giysilerin bir çoğunu alırlar. Rahibe kıyafetleri üzerinden soyutlanmış bir şekilde bir eve girer. Daha önce tanıştığı köle Yahudi İbrahim'le karşılaşır. İbrahim kabul etmeye zorlansa da, "Adem ve Lilith gibi kaçalım" diyerek köyü terk ederler.

Rahibe Flavia, yeniden doğmuş gibidir. Ancak babasının askerleri onları yakalar. İbrahim'i esir edip manastırın zindanına hapsederler. Flavia'ya ise babası işkence ettirir. Başrahibe Agatha onu affettirir. Flavia her zamanki gibi, St George'un resmi önünde otururken halisülasyonlar görür.

Başrahibe Agatha yanına gelir aralarında şu konuşma geçer.

Başrahibe Agatha:

Onu suçlamıyorum . Hatta St George'un resmine bakma !
Adam . Hıristiyanlığın bir azizi!
İsa ve Hıristiyanlık adına savaşan adam. O , seninle konuştu değil mi?
Ne dedi ?
Hep aynı şey.
Her kadın sessizce hizmet etmelidir ve konuşması için izin verilmez .
Kadın onların kuralına göre bir şeyler yapmalıdırlar .
Uysal ve itaatkar olmalıdırlar .
Bu asla değişmeyecek .
Rahibe Flavia konuşuyoruz erkekler hakkında her zaman aynı şeyi konuşuyoruz.
Gerçeği bilmek ister misin ?
Korkuyorlar !
Erkekler korkuyorlar !
Kilise dışından ve adamlar içinde olmaktan korkuyorlar .
Neden bu resim burada!
Bu aziz, biz kadınlar karşı boyalı güçlerini korumak için burada elinde kılıcı ile duruyor.

Rahibe Agatha ile Flavia gezmeye çıkarlar. Rahibe Agatha'nın iç dünyası bir nevi erkekleşmiştir. İşerken dahi ayakta işemektedir. Flavia'ya kendi kendine nasıl tatmin olabileceğini anlatırken uzaktan Müslümanlar denizden çıkagelmişler ve bulundukları yere çıkarma yapıyorlardır.

Sarazenler, (Latince:Sarecenus) Haçlı Seferleri sırasında Avrupalı savaşçılar kendilerini batı olarak lanse etmiş ve Müslümanlara bu adı takmıştır. Genel olarak Hıristiyan olmayan anlamına gelir. Kelimenin etimolojik kökeni Sina'da yaşayan bir Arap kabilesine dayanır. Başka bir görüşe göre ise, Yunanlılar, Arapça'daki şark (doğu) sözcüğünü dillerine "sarakenoi" olarak geçirmişlerdir. Bu sözcük önce Arapları sonra tüm Müslümanları betimleyen Sarecen'e dönmüştür.

Rahibe Agatha kaçan erkeleri aşağılayıcı sözleri ve sanki yıllarca Müslümanları bekliyormuş gibi konuşmaları çok manidardır.

-Rahibe Agatha bak!
- Yüce Madonna . Bu kadını sevmek . O intikam alacak!
- O denizden geliyor. Sevgili Madonna .
-Onlar bizi yenebilir .
-Bakın . Görmüyor musun ?
Rahibe Agatha , görmüyor musun ?
Tanrım !
Tekneler Müslümanlar . Onlar saldıracak !
Müslümanlar .
Bu ne güzel Madonna geliyor. Bize Diğer dünyayı, kardeşleri getiriyor.
Diğer dünya.
Erkeklerimiz onlardan korkuyorlar.
Kardeşim bak. Onların gücünden Korkuyorlar.
Kaçıyorlar ?
Ne oldu ?
Nerede büyük kibirleri kaldı mı?
Şimdi bir erkek var mı ?
Müslüman bir saldırı karşısında köpekler gibi kaçıyorlar?
Müslümanların korkusu ile kaçın . Gidin !
Onları hissedin!
Çiftçiler , rahipler , soylular , askerler ! Nasıl yumuşak ve önemsiz gururunuz.
Şimdi gücünüzü göstersenize .
Onların cesareti gitti.!
Bu yüzden hepsi uzağa gidecek !
Çünkü müslümanlar, mübarek ve azametli Hıristiyanları korkuttular.
- Neden kaçıyorsunuz ?
- Kardeş , bize yardım et.
Erkekler kaçıyor
- Ben Müslümanlardan korkuyorum.
- Onlar hakkında ne biliyorsun ki?
Onları gördün mü ?
-Hayır.
Bir göz atalım .
Haydi !
Cesaretinize sahip olsanıza!
Haydi !
Dövüşün !

Rahibe Agatha bağırıyor yılların acısını içinden atıyordu. Müslüman askerleri lideri Ahmed Fransız Dükü ile çarpışırken yere düşer. Rahibe Agatha Ahmed'i kurtmak için dükün dikkatini dağıtır. Ancak dük sinirlenerek Rahibe Agatha'yı mızrağıyla şehid eder. Rahibe Flavia çarpışmayı hayranlıkla izlmektedir. Sonunda vahşi dük askerler tarafından ele geçirilir.

Flavia, yıllaca hayalinde canlandırdığı Türk Ahmed'e aşık olmuştur. Beraber onun atının terkisinde karargaha dönerler.

Flavia ilk defa kendisine hayran hayran bakan bir erkeği görmüştür. Sevişirler. Ancak içi buruktur. Doğru mu yanlış mı yapıyorum düşüncesi içini kemirmektedir.

Bir zaman sonra Müslüman birlikleri manastırı ele geçirirler. Ordunun içinde Flavia da vardır. Elindeki gürzü sürekli manevi baskısını gördüğü St George'un resmine fırlatır. İntikamını alıp özgür olmanın hazzını duyar. Rahibeler, askerlerin kucaklarına esir düşünce ilk defa cinselliğin farkına varırlar. Bu arada Fransız dükünden Flavia intikamını alır. Tecavüz ettiği kızı getirip intikamını almasını ister. Kadıncağız bir şey yapamaz. Sonuçta erkekten intikamı yine erkekler alır. Dük ölür.

Rahibe Flavia, St George'un resmi önünde Ahmed ile sevişir. Uykusunda korkunç bir kabus görür. Özgürleşmek isteyen Flavia daha sonra Müslümanlarla beraber babasının kalesine gider. Onun ölüşünü seyreder. Ahmed'in arkadaşı **"Bir kadın intikamı yüzünden aşırı gidiyorsun"** diye uyarısıyla karşılaşır. Fakat her yerde kargaşa ve ölüm hüküm sürmektedir. Bu arada Flavia Yahudi İbrahim'le karşılaşır. Ona sarılırken Ahmed onları görür. Kıskançlıktan İbrahim'i öldürür. Flavia şoke olmuştur. Ahmed'inde diğer erkeklerden bir farkı olmadığı zannına düşer.

Flavia, Saracenlerin lideri Ahmed evlenmeyi teklif eder, fakat o ret eder. Bunu kulaklarında her zaman duyduğu Rahibe Agatha'nın "öncelikle, intikam, sonra özgürlük" sözü ile hangi duyguyla yaptığını anlayabiliriz. Ahmed, onu onu sefil bir şekilde yurdunda terk ederek bırakır, gider.

13 ay sonra Otranto'nun bulunduğu Puglia Bölgesi, Müslümanlar tarafından tamamen terk edilince Hristiyanların kontrolüne geçince dini mahkeme Rahibe Flavia hakkında ölüm kararı alır. İnfaz, feci şekilde derileri yüzülerek ve herkesin göreceği yerde uygulanır. Film biter.

Günümüzde bir kadınının gerçeği görmesine tahammül edemeyen papalık bu zulmünü örtbas etmek için 533 yıl sonra "Otranto Azizleri" unvanını o gün ölmüş 800 kişiye vermiştir. Rahibe Flavia anılmaya değer bir kadın olması açısından ne kadar önemli olduğunu bir kez daha hatırlıyor ve saygı duymamız gerektiğini belirtebiliyoruz.

http://altrarealta.blogspot.com.tr/2013/08/flavia-la-monaca-eretica.html

NOTLAR:

OTRANTO SEFERİ

13 AY OSMANLI HAKİMİYETİNDE KALAN İTALYAN ŞEHRİ: OTRANTO

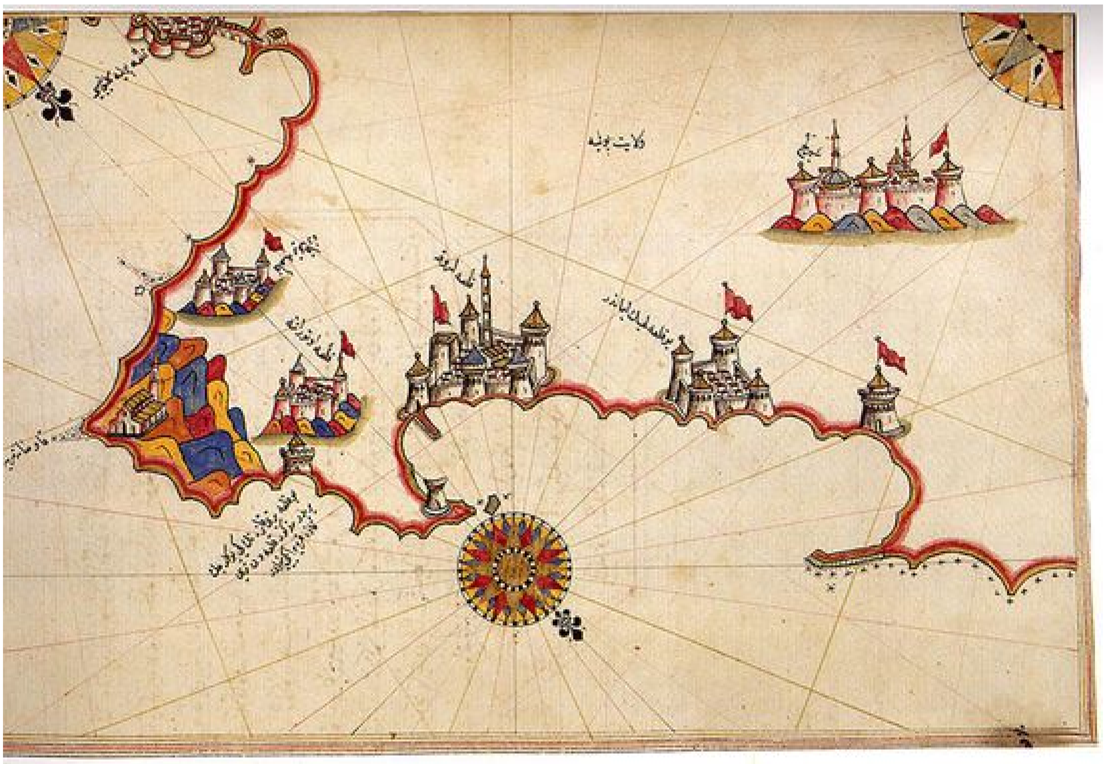
Emre Gül/ Dünya Bülteni/ Tarih Dosyası

İtalya çizmesinin altında, Puglia eyaletinde o zamanki Napoli Krallığı'na ait "Otranto şehri" Fatih'in emriyle Gedik Ahmed Paşa tarafından fethedildi. Yaklaşık 100 parça gemiden oluşan Osmanlı donanması, 28 Temmuz 1480'de Otranto limanına girdi.

Fatih Sultan Mehmed'in amacı, İslam ve Hıristiyan dünyası üzerinde mutlak hâkimiyet kurmaktı. Bunun için hem "gaza ve ila-yı kelimetullah" davasını üstleniyor hem de Bizans'ın fatihi sıfatıyla Doğu ve Batı Roma toprakları üzerinde tarihi hak iddia ediyordu. Çünkü Fatih, bir imparatorluk inşa etmekteydi ve kendi döneminde Eski Yunan ve Roma kültürünü onun kadar iyi bilen bir hükümdar yoktu. Nitekim döneminin yazarları, Kritovulos ve Kemalpaşazade onu: "Roma İmparatoru", "Roma Kayzeri" olarak anmaktaydı. Tarih ve coğrafyaya olan merakıyla Helen kaynaklarını okuyup tetkik ediyor, başkentine eski Yunan heykellerini getirtiyor, Yunan-Roma Tarihi hakkında İtalyan ve Rum müşavirlerinden bilgi ediniyordu.

Fatih Sultan Mehmet, Tarihi Roma İmparatorluğu toprakları üzerindeki hak iddiasını gerçekleştirebilmek için önce Bizans'ın (Doğu Roma'nın) bakiyelerini teker teker idaresi altına almaya başladı. Başarısız olan Belgrad Kuşatması hariç tutulursa, İstanbul, Akdeniz Adaları, Sırbistan, Kırım, Arnavutluk, Eflak-Boğdan, Bosna, Mora, Karadeniz, Trabzon Rum İmparatorluğu ve Adriyatik'te Osmanlı hâkimiyetini tesis etti. Fakat "Konstantinopolis" yani İstanbul'dan sonra en büyük hedefi İtalya-Roma idi. Bu hedefe giden yolda önemli bir mevkii ancak ölümünden bir yıl önce ele geçirilebilecekti.

Piri Reis'in "Otranto Haritası"

İtalya çizmesinin altında, Puglia eyaletinde o zamanki Napoli Krallığı'na ait "Otranto şehri" Fatih'in emriyle Gedik Ahmed Paşa tarafından fethedildi. Yaklaşık 100 parça gemiden oluşan Osmanlı donanması, 28 Temmuz 1480'de Otranto limanına girdi ve 18-20 bin civarındaki Osmanlı kuvvetleri karaya çıkarak, on dört gün süren bir kuşatmanın ardından 11 Ağustos 1480 tarihinde şehri zapt etti. Otranto'yu bir üs haline getirmek isteyen Gedik Ahmed Paşa tahkimata başladı. Ancak, 1481'in Mayıs ayında Fatih Sultan Mehmed'in ölümü üzerine başlayan saltanat buhranı nedeniyle II. Bayezid tarafından İstanbul'a çağrıldı. O da bunun üzerine yerine Hayrettin Paşa'yı bir miktar muhafızla Otranto'da bırakarak geri döndü.

Gedik Ahmed Paşa, Ortanto'dan ayrıldıktan sonra artık buraya yeni kuvvetler gönderilemeyeceğini anlayan Kalibria Dukası, şehri, Napoli ve İspanya donanmasıyla muhasaraya başladı. Osmanlı

kuvvetleri takviye edilemeyince 10 Eylül 1481'de Otranto'yu teslim etmek zorunda kaldı. Böylece Fatih Sultan Mehmed'in İtalya seferi sonuçsuz kalmış olsa da o zaman Hıristiyan-Batı dünyasında uyandırmış olduğu korku ve heyecan günümüze kadar etkisini sürdürdü.

"Antonio Primaldo"nun başsız bedeniyle infaz sonuna kadar ayakta kalışını temsil eden bir tablo

Otranto'nun Gedik Ahmed Paşa tarafından zapt edilişi ve Osmanlı ordularının 13 ay boyunca İtalya kıyılarında kalışı Avrupa'da yeni barbarlık efsanelerinin doğmasına sebep oldu. Farazi olarak ortaya atılan iddialar Hıristiyanları birleştirmek için yapılan bir propagandadan ibaretti. Bazı Batı tarihlerine göre Osmanlılar, daha önce fethettiği hiçbir yerde yapmadığı kadar sebepsiz şiddet uyguladı. Önce katedrale sığınan halk testerelerle ikiye bölünerek öldürüldü. Sonra da kalan 800 kişi Minerva Tepesi'ne ötürülerek din değiştirmezlerse öldürülmekle tehdit edildi. Rivayete göre aralarından "Antonio Primaldo" adlı bir terzi teklifi kesinlikle reddedince Türkler de o 800 masumu kılıçtan geçirdi. Hatta ilk öldürülen Antonio başsız bedeniyle infazın sonuna kadar ayakta kalmış, askerlerin tüm çabalarına rağmen yıkılmamıştı. Üstelik bu sahneye şahit olan Türk askerlerinden birinin dayanamayarak Hıristiyan olduğu anlatıla geldi. Otranto'nun o dönemde en fazla 8 bin olan nüfusundan 12 bin kişinin öldürüldüğü, 5 bin kişinin esir edildiği yazıldı.

Katedral'de sergilenen kafatasları ve kemikler

Bugün, kafatasları ve kemikleri, Otranto Katedrali'ndeki bir camekânda sergilenen bu efsanevi Hıristiyan şehitleri, 533 yıl sonra, 12 Mayıs 2013 tarihinde hatırlandı. Şubat ayında görevinden istifa eden 16. Benediktus' un bu yöndeki kararnamesini imzalayan Arjantinli yeni Papa I.Francesco, Vatikan'ın ünlü Aziz Petrus meydanında düzenlenen ve on binlerce inananın katıldığı "azizlik" töreniyle, 1480 yılında İtalya'nın güneyinde Osmanlı'ya karşı savaşan 800 Hıristiyan'ı aziz ilan etti. Törende konuşan Papa, "Biz, bugün Otranto şehitlerine hürmet ederken, dünyanın pek çok yerinde bugünlerde halen şiddete maruz kalan pek çok Hıristiyan'a Tanrı'nın, cesaret, sadakat ve kötülüklere iyilikle cevap vermesini diliyoruz" dedi. Otranto'nun bulunduğu Puglia Bölgesi'nden olan Kardinal Angelo Amato'nun, 800 Otrantolu'nun, İtalya'yı, Katolik ve Hıristiyan kimliğini koruduğunu belirten ifadeleri de basına yansıdı.

Kaynaklar:

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Büyük Osmanlı Tarihi, c.II, Ankara

İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c.I, İstanbul, 2011.

Feridun M. Emecan, Osmanlı Klasik Çağında Siyaset, İstanbul, 2009.

İlber Ortaylı, Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek, İstanbul, 2007.

V.L., Mirmiroğlu, Fatih'in Donanması ve Deniz Savaşları, İstanbul, 1946.

OTRANTO ZAFERİNİN ARDINDAKİ GERÇEK!

Reha Bilge

1953'te Ankara'da doğan Reha Bilge, Galatasaray Lisesi ve Viyana Üniversitesi'nde öğrenim gördü. "Sur ve Sultan", "Dervişler ve Sultanlar" gibi romanların, "Siyah Beyaz Arasında Türkiye ve Avrupa" adlı kitabın yazarıdır. "1514 Yavuz Selim ve Şah İsmail" adlı eseri, Batı Asya coğrafyasında ortaya çıkan derin fay hatlarını ve günümüze uzanan sonuçlarını analiz etmektedir. Reha Bilge'nin 2012 yılında yayımlanan, "II. Bayezid, Deniz Savaşları ve Büyük Strateji" adlı kitabı, farklı bir 2. Bayezid portresi çizmektedir. Yine 2012'de yayımlanan, Matrakçı Nasuh'un "Tarih-i Sultan Bayezid" adlı eseri, bir Mertol Tulum ve Reha Bilge ortak çalışmasıdır.

Yeni Papa I. Franciscus, Otranto'da 15'inci yüzyılda Türklere karşı savaşmış 800'den fazla İtalyanı, 'aziz' ilan etti. Olayın gazetelere yansımasıyla Türk kamuoyu haberi, garip bir sessizlikle öğrendi. Aradan 533 yıl geçtikten sonra Otranto ve azizleri nereden çıkmıştı? Otranto neydi? Orada neler olmuştu? Yüzyıllar önce yaşamış insanlar, durup dururken neden aziz yapılmıştı? Yeni Papa'nın neden Otranto konusunu hatırlamış veya hatırlatmak istemişti? Otranto acaba neyin simgesidir ve ne ifade etmektedir?

Bir meydan okuma

Papa'nın bu kararının bir rastlantı olmayıp, bir amaç çerçevesinde alındığı, bir mesaj verilmek istendiği tahmin edilebilir. Olayın arka planında, büyük Fatih döneminde gerçekleştirilen bir deniz seferi yatmaktadır. Lâkin Otranto, bir askeri karşılaşmanın çok ötesinde bir anlam taşıyor olmalıdır ki Papalık yüzyıllar sonra anımsamak gereğini duymuştur. Otranto seferi için Akdeniz'de, 15 ve 16'ncı yüzyılda, Türklerle Venedikliler arasında oynanan büyük stratejik oyunun ayrılmaz bir parçasıdır demek mümkündür. 1470 yılında, yani Fatih döneminde, Eğriboz alınmıştır. Burası önemli bir üstür ve Venedik'in Akdeniz'deki çıkarlarına karşı ciddi bir darbe olarak görülmektedir. Venediklilerin buna yanıtı, Kıbrıs üzerindeki egemenliklerini pekiştirmek ve tahkim etmek olmuştur. Otranto seferi de, stratejik bağlamda, Fatih'in riskli, lâkin cesur ve kapsamlı bir karşı hamlesidir.Otranto, İtalya çizmesinin altında, o zamanki Napoli Krallığına ait dilimizde Apolya veya Pulya'da denilen- Puglia bölgesinde yer almaktadır.

Yayılma stratejisi

Üstelik, Türklerin, Akdeniz'de, belki de bu çapta gerçekleştirdiği ilk çıkarma harekâtı denemesidir. Sefer, Akdeniz'deki deniz savaşları, deniz üstünlükleri ve yayılma stratejisi bakımından, tam anlamıyla bir stratejik meydan okumadır. Arkasında geniş bir hayal gücü, yüksek bir cesaret, üstün bir kurmay yeteneği gizlidir. 1480 yılında, Fatih'in emriyle başlayan sefer, ünlü Gedik Ahmet Paşa komutasında yürütülmüştür. Hem bir deniz, hem de bir kara üssü niteliğindeki Otranto'ya denizden ulaşmaya çalışmak, o dönemin Türk yayılma stratejisi açısından doğru karardır. Çünkü İtalya'nın kuzeyinden,

kara yoluyla oraya ulaşmak, bol engelli, engebeli ve pahalı bir hedeftir. Yani, oraya bir çıkarma harekâtı yapılmasıdır. Fatih Sultan Mehmet ve yetenekli komutanı Gedik Ahmet Paşa'nın, başarıyla uyguladıkları plan tam da budur. Gedik Ahmet Paşa, 1480 Temmuzunda, 132 gemiye bindirilmiş, 18.000 kişi olduğu tahmin edilen bir kara kuvvetiyle harekete geçer. Çıkarma yapılır. Ardından, on beş gün içerisinde Otranto ele geçirilir.

Tarihsel boyutu

1481 yılında Fatih'in ölümüyle, Şehzade Cem, ağabeyi 2.Bayezid'e karşı ayaklanmış; o yüzden İstanbul'daki siyasal irade felç olmuştur. İktidar mücadelesi içerisindeki 2.Bayezid, Gedik Ahmet Paşa'yı yanına çağırmak zorunda kalmıştır. Komutansız kalan, denizden hiçbir destek alamayan Otranto'daki kuvvetler yenilmiş ve dağılmıştır. Sonuçta Türkler Otranto'da ancak on beş ay kadar dayanabilmiştir. Bu kadar kısa süren ve Türkler açısından yenilgiyle sonuçlanan bir olay, Papalık tarafından, neden 533 yıl sonra gündeme alınmaktadır?

Otranto'lu azizlerin kilit sorusu işte budur. Otranto bir simgedir. Papalık açısından onu asıl unutulmaz kılan savaşın kendisi değil, oylumu ve tarihsel boyutudur. Daha doğrusu Papalık açısından temsil ettiği tehlikedir. Roma'nın, hiç beklenmedik bir noktadan tehdit altına girmesi; İtalya'nın ve Batı Akdeniz'in Türk egemenliği altına girmesi riski, Papalık bilinci açısından asla unutulmaması ve tekrarlanmaması gereken bir husus olarak, Otranto azizleri olayıyla gündeme getirilmektedir.

Ortak ticari alan

Otranto projesinin kalıcı olması halinde, Akdeniz'in ve Avrupa'nın bütün stratejik, demografik ve kültürel dengeleri değişecektir. Tıpkı İstanbul'un fethinde olduğu gibi, tarih başka bir derin mecrada akacaktır. Eğer Otranto üzerinden Roma, orta İtalya ve muhtemelen kuzey İtalya, Türkler tarafından ele geçirilmiş olsa idi, Akdeniz ve Avrupa tarihinde derin bir kırılma yaratacağını söylemek yanlış bir tespit olmayacaktır. Başarılı olması halinde, Otranto projesi, "pax-romana" gibi, belki Akdeniz'in bütününü kapsayan bir çeşit "pax-turcica" yaratacaktır. Endülüs, Avrupa ve Türkiye'nin dinamikleri köklü değişikliklere uğrayacaktır. Endülüs uygarlığı büyük bir olasılıkla yok edilemeyecektir. Doğu ve Batı Roma herhalde aynı yönetim altında yeniden birleşecektir. Katolik ve Ortodoks Kiliseleri, doğu ve batı Hıristiyanlarıyla Müslümanlar aynı imparatorlukta birlikte yaşayacaktır. Bunu da ötesinde, zenginlik ve jeopolitik güçler dengesi, büyük bir olasılıkla Akdeniz'de kalacak, bu deniz Türkler, İtalyanlar, Araplar, Güney Slavlar, Yahudiler ve diğerlerinin ortak ticari alanı olmaya devam edecektir.

Senaryo

Bu şimdi tasavvur edilmesi mümkün olmayan, farklı bir Akdeniz imgesidir. Aynı senaryonun devamı da farklı bir Avrupa ve farklı bir "Avrupa Birliği" kompozisyonudur. **İşte Otranto'yu Papalık için unutulmaz kılan, 533 yıl sonra bile ürküten, telaşa sürükleyen de budur. Farklı bir Akdeniz ve farklı bir Avrupa ihtimalinin düşleri işgal etmesi. Tabii ki gerçek başkadır. Ama, Otranto azizlerinin icat edilmesinin arkasında tam da bu senaryo yatmaktadır.** I.Franciscus ile birlikte Papalık, bu senaryoyu kötümserlik ve endişeyle okumaktadır. Böyle bir okuyuşun şimdi gündeme gelmesi pek hayra alamet değildir. Umalım ki, krizlerle boğuşan Avrupa'da, "**Otranto Azizleri" yeni bir "ortak düşman"** simgesine yol açmasın. Çünkü Avrupa'da, "Türk karşıtı" yeni ırkçı bir söylemden çok, istikrar ve işbirliğine ihtiyaç vardır..

LA HORA DE LOS HORNOS: NOTAS Y TESTİMONİOS SOBRE EL NEOCOLONİALİSMO, LA VİOLENCİA Y LA LİBERACİÓN/ KIZGIN FIRINLAR SAATİ (1968)

Emperyalistlerin zulümlerine şahit olmak ve ibret alıp "(Her konuda) Kendi devrimimizi icat etmek" için seyredilmesi gereken belgesel.

Yönetmen: Octavio Getino, Fernando E. Solanas
Senaryo: Octavio Getino, Fernando E. Solanas
Ülke: Arjantin
Tür: Belgesel, Tarihi, Savaş
Vizyon Tarihi: 06 Aralık 1968 (İtalya)
Süre: 260 dakika
Dil: İspanyolca, İngilizce, Portekizce
Müzik: Roberto Lar, Fernando E. Solanas
Nam-ı Diğer: The Hour of the Furnaces
Oyuncular María de la Paz, Fernando E. Solanas, Edgardo Suárez, Fidel Castro, Ernesto 'Che' Guevara

Özet

Bir kolaj (kesyap) şeklindeki bu çığır açan belgesel, Solanas'ın ilk filmi, Hollywood ve Avrupa auteur sinemasına karşı siyasal, Üçüncü Sinema'nın başlangıcıdır. Bu, millî-devrimci eylem üç bölümden oluşuyor: **[Yeni Sömürgecilik ve şiddet], [Kurtuluş için eylem]** ve **[Şiddet ve kurtuluş]**

Irkçılık, toplumsal başkaldırı, yerlilerin katliamı ve siyasal durumları, Amerikan emperyalizmi ve Arjantin aristokrasisini acımasızca eleştirerek anlatan film, Arjantin'de Devrimci Peronist ve Sosyalist devrimin önemli simgelerinden biri oldu.

Bu filmden kendimiz ve milletimiz açısından birçok hisseler çıkarmalıyız. Arjantin Millî Devriminde sonucunda görülen en önemli unsurlar, devrimci hareketin maneviyat/ahlak çizgisinde boşluk içermesi nedeniyle sürekli sukuta ermesi ve başarısına gölge düşürmesidir. Eğer bu çeşit millî hareketler doğu milletlerinde olmuş olsaydı, dünya tarihini günümüzde daha değişik algılayabilirdik. Unutmayalım ki sosyal refah ve eşitlik düzeyi, korunaklılığını idâme edişinde sürekli zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu hususun en büyük destekçisi ***maneviyatın hakikatine sadık olanlar***ın varlığıdır. Buna **"Özü sözüne uygun her çeşit insan/fikir grubu"** diyebiliriz. Kurtuluş savaşı döneminde yurdumuzun emperyalistler elinden kurtuluşunda Gazi Mustafa Kemal'e yardım edenler arasında maneviyat liderlerinin varlığını/gerekliliğini bu belgeselle daha iyi anlamış olacağız. Ayrıca her unsurun kendi başına yeterli olmadığı gibi, bir ötekisinin varlığına muhtaç olmasının gereği ilede açıklayabiliriz.

Dünya ihtiyaç/muhtaçlık düzeni üzerine kurulmuştur. İslam tarihine geçen **"Şa'rat-u Muaviye/Muaviye'nin ipi"** diye geçen bir Muaviye'nin siyaset ilkesi vardır. **"Muhaliflerimle hiçbir zaman aradaki ipi koparmam; onlar ipliği gerdikçe ben gevşetirim, onlar gevşettikçe ben gererim, bırakmam ve koparmam."**

Sonuç: Manevî cephesi olmayan bütün eylemci hareketlerin sonu başarısızlık ile sonuçlanmaktadır. Emevi hanedânı, Hz. Ali kerremallâhü vechenin elinden entrikalarla gasbettikleri iktidarı

maneviyat gerçekliğinin yoksunluğu nedeniyle yüz sene gibi kısa bir zaman sonra kaybettiler. Yine burada Emevi halifesi Muaviye'nin siyasî bir sözünü hatırlayalım.

"Sopamın yettiği yere kılıcımı koymam. Dilimin yettiği yere sopamı koymam…Bizim iktidarımıza uzanmadıkları sürece insanların konuşmasını engellemem"

Belgesel Metni

KIZGIN FIRINLAR SAATİ
ARJANTİN 1966-67 Yeni-kolonyalizm, şiddet ve özgürleşme üzerine notlar ve tanıklıklar

1. BÖLÜM YENİ-KOLONYALİZM (Sömürü Düzeni) VE ŞİDDET

Bu film köylülerin, işçilerin, öğrencilerin, aydınların ve devrimcilerin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Katkıda bulunanların tümüne teşekkürlerimizi sunuyoruz. **Arjantinlilerin millî bilincini kuran Peronist proletaryaya adanmıştır.**

PERONİZM *(İspanyolca; Peronismo),* ***Arjantin'de 1946-1955 arasında ve 1973-1974'te devlet başkanlığı görevinde bulunan Juan Peron'un popülist ve milliyetçi politikalarına verilen ad.*** *Bu politikayı savunanlara da peronist denmektedir.*

Juan Peron devlet başkanlığı döneminde kentlerdeki sanayi işçileri ve sendikaları yanı sıra alt ve orta sınıflar ile sanayicilerin de desteğini kazandı. 1955'te, General Aramburu önderliğindeki bir askeri darbeyle devrilerek sürgüne gönderilmesine karşın, **Adaletçi Millî Hareket** *adı altında toplanan peronistler 1973'teki askeri yönetimin izin verdiği ilk genel seçimlerde büyük bir zafer kazandılar. Sürgünden dönerek başkanlığı üstlenen Peron'un kısa süre sonra ölmesi üzerine yerine karısı İsabel Peron geçti.* ***Bu dönemde peronistlerin sağ ve sol kanatları arasında şiddetli çatışmalar baş gösterdi.*** *Peronistler 1983 başkanlık seçimlerinde başarılı olamadılarsa da 1989'da Peronistlerin adayı Carlos Menem başkanlığa seçildi.*

Verilerin alındığı yerler: C.G.T.; Havana İkinci Deklarasyonu; UNESCO; Millî Planlama Örgütü ve çağdaş yayınlar.

Sahneler şu filmlerden alınmıştır: **"Tire Die" - Fernando Birri, "Mayoria Absoluta" - Leon Hirxmann "El cielo y la tierra" - Joris Ivens,**

Özet görüntüler: **"Faena" - Humberto Rios; Frankestein Tiyatrosu**

Arger film'e katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Bu film, Arajantin ve Latin Amerika'da henüz özgürlüklerine kavuşmamış ülkelerdeki yeni-kolonyalizm ve şiddet üzerinedir. Bundan dolayı, Amerika'daki ilk özgür bölge olan Küba'yı ele almıyor. Bu film, Che Guevara ve Latin Amerika'nın özgürleşmesi mücadelesinde hayatını kaybedenlere adanmıştır.

BÜYÜK ÜLKE LATİN AMERİKA
BÜYÜK TAMAMLANMAMIŞ MİLLET

İlk adım: KURBAN

Soy adım: KÜÇÜK DÜŞÜRÜLMÜŞ

Durumum: İSYANCI Aime Cesaire

Ortak Geçmiş Ortak Düşman Ortak Olanak Açlığın Coğrafyası Mülksüz, Engellenmiş, Lanetlenmiş Bize Yanlış Bir Tarih Öğretildi Yanlış Umutlar Ve Yanlış Zenginlik Yanlış Bir Milletler Arası Bakış Açısı Yanlış Ekonomik Düşünceler Yanlış Bir Özgürlük. **Scalabrini Ortiz**

İlk Adımımız İlk Kelimemiz Özgürleşmek Arjantin'in Temel Sorunu Siyasidir. Sömürge Olmamak İçin Tek Seçenek Millet İktidarıdır. **Peron**

İdeoloji Yaratmak Devrimimizi Organize Etmek Devrimcinin Görevi Devrimi Yapmaktır. **Fidel Castro**

Hiç Bir Sosyal Düzen İntihar Etmez, Uzun Bir Savaş Acımasız Bir Savaş Cezasız Kalmaz. İnsan Olmanın Bedeli, Nefret Duymayan Bir Millet Zafere Ulaşamaz. Sömürgeleşmiş Olan Şiddet Yoluyla Özgürleşir. **Fanon**

Medenileşmemiş, Medenileşmiş Olana Öğretecek. **Hernandez Arregui**

Güç Özgürleştirir. Tüm Yaptıklarımız Emperyalizme Karşı Bir Çığlıktır Ve Büyük Düşman Abd'ye Karşı Birleşmeye Çağırmaktır. **Che Guevara**

"Çok fazla sevdiğimiz için "
Latin Amerika savaş halindeki bir kıtadır:
Yönetici sınıf için bu savaş, baskılama savaşı baskı altındaki millet içinse, özgürleşim savaşıdır.

1. TARİH

Latin Amerika ülkelerinin bağımsızlığı daha başında ihanete uğradı. İhanet edenler, liman şehirlerindeki ihracatçı elit kesimlerdi. Aynı yıl Bolivar, Ayacucho'da bağımsızlığı pekiştirdi. Rivadavia, Buenos Aires'de Baring Brothers bankasıyla hileli bir kredi anlaşması imzaladı. İngiliz tacirler, ülkenin parasını basan bankayı devraldı ve serbest ticaret adına onların imalatçıları, iç pazarı işgal ettiler. Bu andan itibaren, neredeyse tüm kıtayı ele geçirmede İngiltere İspanya'nın yerini aldı. Daha önce istediklerini ordularıyla alamayanlar şimdi verdikleri borçlarla istediklerini aldılar. Ülke, yün ihracat ediyor, tekstil ürünleri ithal ediyordu. Et ve deri ihracat ediyor ve büyük piyanolar ithal ediyordu. İhracat yapan zırai burjuvazi bu yüzden, Avrupa endüstrilerine zırai açıdan muhtaç duruma geldi. Tarihte ilk defa burada, Latin Amerika'da tahakkümün yeni bir biçimi uygulanmaya başlandı: Yerel burjuvazi aracılığıyla kolonyal [SÖMÜRGE] ticaretin sömürüsü. Böylece yeni-kolonyalizm doğdu.

Yeni-kolonyalizmi empoze etmek için kıtayı bölmek gerekiyordu. Amerika'nın birliği yıkıldı. Canning'in diplomasisi, kıtanın güneyini birbirine düşman ufak ülkelere böldü. Sonrasında Yanki imparatorluğu, işini kıtanın kuzey ve ortasında tamamladı. İki büyük imparatorluğun kolonyal ihtirasları Latin Amerikalı kanından tatmin olmuşlardı. Meksika'dan Plate ırmağına kadar. Bir millet diğerine karşı bir eyalet diğerine karşı mücadeleye girişti. Bir yüz yıldan kısa bir sürede, dört naiplikten 20 millet ortaya çıkarıldı. Monroe Doktrini ve savaş tehtidi kıtaya karşı açık saldırıları legalleştirdi. Bir yüz yıldan kısa bir süre içinde, Birleşik Devletler Latin Amerika'da, 41 adet silahlı müdahalede bulundu. Bugün, bu tarz saldırıların cezasız kalmasını O.A.S (Amerikan Ülkeleri Organizasyonu) örgütü garanti ediyor. Önce balkanlaştırma, günümüzde ise pan-Amerikanizm her ikisi de yeni-kolonyalizm politikasının görünüşleridir.

2. ÜLKE

Arjantin: 4 milyon kilometre kare yüz ölçüm ve kıtasal yüz ölçüm 2,800,000. İspanya, İtalya, İngiltere, Fransa, Almanya, Belçika, Polonya, Hollanda, Çekoslavakya, Avusturya, Danimarka, Bulgaristan, Macaris'tan'ı içerebilecek uzun bir üçgen. Antarktik'ten torpikal ormanlara kadar, tüm iklimler var. Kullanılmamış geniş doğal kaynaklar. Bir milyon kilometre kare ormanlık alan. Dört bin kilometre uzunluğunda okyanus kıyısı. Bir milyon kilometre kare kayalık. La Pampa, dünyanın en ünlü ovası. Kişi başına 9 milyon kalori üreten fakat 10 milyon tüketen ve daha fazlasına ihtiyaç duyan su

gücünün neredeyse sadece yüzde 3'ünü ve tarıma elverişli topraklarının yüzde 10'unu kullanan bir ülke. Uçsuz bucaksız bir ülke, pratik olarak çölleştirilmiş. 23 milyon nüfus, yüzde 70'i şehirlerde toplanmış. Nüfusun yüzde 45'i, 23 elayet içerisinde sadece birisinde, Buenos Aires'te yaşıyor. Burada endüstrinin ve işçi sınıfının yüzde 60'ı yer alıyor. Federal başkette, kilometre kare başına 24 binden fazla kişi düşüyor. Bu arada Patagonya'da, bu oran kilometre kare başına 2'nin altında. Sosyo ekonomik yapı olarak, Arjantin Latin Amerika'nın geri kalanına en az benzeyen, oransal olarak en çok endüstrileşmiş bir ülkedir. Kırsal popülasyon en düşük oranda, orta sınıf vatandaşların oranı ve yaşam standardı en yüksekler arasında bulunmaktadır. İşçi sınıfı sendikalaşmış durumda. Entelektüelleri bolca var ve bunlar yetenekli ama belki de kıtadaki en az Latin Amerikalı olanlardır. Ülkeye çoğu zaman "Pays Estancia" denmektedir. "Çiftlik Evi", "Konserve Fabrikası", "Dünyanın Ekmek Sepeti" oligarşi için üç faktör demek: İngiliz altını İtalyan mülkiyeti, Fransız kültürü.

3. GÜNLÜK ŞİDDET

Latin Amerika Milletlerinin Maruz Kaldığı Şiddet Düzenli, Planlı, Sistematik Bir Şiddettir.

Ben bir işçiyim, fedakarlık yapanlardan. Her zaman çallıştım, Pazar günleri bile. Şimdi pek iş yok Birçok fabrika kapanıyor Hükümet polise binayı çevirmelerini söyledi Benim bir sendika üyesi olduğumu anladıklarında

GÜNLÜK ŞİDDET İNSANLARI BASKILAMAK İÇİN, NAPALM VE ZEHİRLİ GAZ HENÜZ GEREKMİYOR
ŞİDDETİN EKONOMİK, POLİTİK VE KÜLTÜREL TÜRLERİ VAR
BUNLAR SİLAHLAR KADAR ETKİLİ

Elbette, işimi kaybetmekten korkuyorum. Kendi aileni düşün, benim gibi. Polis arkadşlarımızdan üçünü öldürdü Beni işten attılar, çünkü Peron gittiğinde tüm personeli değiştirdiler. Havaya değil, üzerimize ateş ediyorlardı! Polis kapılara bekçiler yerleştirdi. Fabrikada işkence

YENİ-KOLONYAL ŞİDDET UYGULANMAK ZORUNDA DEĞİLDİR.
ŞİDDETİN POTANSİYEL OLARAK VAR OLMASI YETERLİDİR.
BİZİM SAVAŞIMIZ BARIŞ, DÜZEN, SİSTEMİN NORMALLEŞMESİ İÇİNDİR.

Arjantinlilerin yüzde 75'i kazandıklarıyla temel ihtiyaçlarını karşıamaktan uzaklar.

Milletin satın alma gücü son yıllarda yüzde 40 oranında düştü.

Çalışma saatleri günde 11 saate çıktı. Ülkemizde bir milyon tarım işçisi var fakat bunların sadece yarısının düzenli bir işi var.

Latin Amerika'da, 20 milyon kilometre karenin sadece yüzde 6'sı tarım yapılabilen alanlar.

Toprağın yüzde 50'si arazi sahiplerinin yüzde 1.5'inin elinde bu arada nüfusun yüzde 80'inin bir toprağı yok.

Kırsal nüfusun yüzde 90'ı baraka ve küçük kulübelerde yaşıyor. Bunlar, eski zamanlardan farklı değil. Elektrik, içme suyu eksik, sağlık hizmetleri de yetersiz. Bunlar, yetersiz beslenme, hastalık ve açlığın yetiştiği yerler.

Arjantin'de, 900 bin terk edilmiş çocuk var. Kırsal kesimde, 100 bebekten, 70'i gayri meşru.

Doğan 10 bebekten 4'ü ölüyor. Brezilya'da, bebeklerin yüzde 43'ü açlıktan ölüyor. Bu, yılda 300 bin ölüm demek.

Her yıl, Hiroshima ve Nagasaki'den daha fazla çocuk yetersiz beslenmeden ölüyor. Kent nüfusunun yüzde 40'ı karışık cinsel ilişkiler yaşıyor.

Buenos Aires ve çevresinde 800 bin kişi standart altı evlerde yaşıyor. 45 milyon Latin Amerikalı sefalete teslim olarak gecekondularda ve baraka şehirlerde, teneke mahallelerde (favela) yaşıyor.

Arjantin'de bir milyon frengi vakası bir buçuk milyon tüberküloz vakası iki milyon "chagas hastalığı" (tropik parazit ısırması) vakası görülüyor.

Latin Amerika'da, işçilerin ortalama maaşı üst sınıflarınkinden 20 kat daha aşağıda. 110 milyon kişi için (nüfusun yarısı) yıllık gelir 120 doları aylık on doları, günlük 30 cent'i bulmuyor.

Eğer günümüzdeki gelişme hızı devam ederse, Arjantinliler bir Fransızın gelirine ulaşmak için 70 yıl ve bir Amerikalı'nın gelirine ulaşmak için 200 yıl bekleyecekler.

"Cennetin yükseklerinde"
"Savaşçı bir kartal"
"Cesurca yukarı kanatlanıyor"
"zafer uçuşuyla"
"Kanadındaki mavi"
"Denizin rengi"
"Diğer mavi kanat"
"Gök yüzünün rengi"
"Yukarılarda süzülüyor"
"Işıldayan şafak vakti"
"Okların gösterdiği"
"Altın yüzü andırıyor"
"Ve mor gök yüzünde bir girdap oluşturuyor"
"Kanat terastır"
"Kartal da bayrak"
"Ülkemin"
"Bayrağıdır"
"Güneşten doğmuş"
"Tanrı'nın bana verdiği"

4. LİMAN ŞEHRİ

Buenos Aires yeni kolonyal politikaların merkezidir.

Beyaz ve melez Amerika şehri. Tüm ülke pahasına kurulmuş bir şehir. 7 milyon nüfus. 1 milyon yabancı. Latin Amerika'daki en büyük şehir. Dünyanınsa beşincisi.

Buenos Aires: Büyük metropollerin askıntısı. Burada bir "gaucho" (Latin Amerika kovboyu) Paris, Londra ya da New York'taki kadar egzotiktir.

Yeni-kolonyal çıkarların muhafızlığını yapan göçmenlere göz kulak olan yöneticiler ve profesyoneller şehri. Bir zamanlar oligarşinin kullandığı ve koruduğu büyük orta sınıfların beşiği. Günümüzde, hiç olmadığı kadar savunmasız bir şekilde çırpınıyor. Küçük burjuvazi: Dünya üzerine sızlanıyor.

Onlar için, ülke toleranssız, ama değişmez. Değişim gerekiyor, ama olanaksız. Kendi statüsüne ve prestijine derin bir şekilde bağlı ama en son Avrupa modasını izlemek için hazır en son Avrupa modasını.

Psikologların öğretici nutuklarından ve ahlakçı TV programlarından memnun. Buenos Aires: Sırtını ülkeye dönen şehir. Büyük Rio de la Plata'da heykeller saygı uyandırmaktan çok güvensizlik hissi veriyor. Mahkeme heyetinin basının, ordu merkezlerinin ve ülkenin gangsterlerinin yüzde 80'inin mekanı. Burası milletin çıkarlarının yoğunlaştığı yer.

Burası,
"Bu eyaletler, yasalarına uymak ve hükümetine bağlı olmak için İngiltere'ye ait olmak istiyor"
diyen anıtların yeri.
"Onun güçlü etkisi altında yaşayın."
CARLOS MARIA DE ALVEAR

(Not: İstanbul'a ne kadar benziyor)

5. OLİGARŞİ

2 milyon 500 bin, 2 milyon 500 bin Ödüllü ve iki yaşında Mükemmel kalitede, güzel ifadeli Erkek, güçlü, kuvvetli San Juan tipinde bir boğa, tüm kalitesiyle birlikte. Modern zamana ait bir boğa. Satılık, Pareira'nın ödüllü ve iki yaşındaki boğası 2 milyon pezo teklif edildi.

Tarımsal Arjantin sosyetesi Oligarşimizin geleneksel merkezi. Buradalar, on milyon dönümden fazla toprağın sahibi olan Buenos Aires'in 50 ailesi. Tek bir aile, Braum Menendez Behetys'ler, 15 milyon dönüm toprağa sahip. İşte onlar. Sığır yetiştirenlerin yüzde 2'si, toplam stoğun yüzde 40'ına sahip. Çalışan nüfusun yaklaşık yüzde 5'i. Bunlar, her yıl millî gelirin yüzde 42'sini alıyor. **Ülkenin sahipleri!**

Geçmişte tek ürünlü ve İngiliz sermayesine sadık olan kişiler bugün endüstriyel burjuvazi ve Amerikan finans kapital ile ilişkili durumda. **Yabancı şirketlerin elinde 87 milyon dönüm toprak var.** Atalarımız ülkenin büyüklüğünü inşaa etti. Ayrıca, aristokrasimizi görüyorsunuz. Birçok açıdan Avrupalılara benziyorlar. Hatırlıyorum da bir keresinde, Londra'da Lord Grifford ile aristokrasimiz üzerine konuşuyorduk. Bizimkini Polonyalıların asaletiyle kıyaslamıştı. Örneğin Carcano kızlarından birisi Lord Astor ile evlendi. Diğer kız, Janita Diaz sokağa bırakılan ve evlat edinilen kız, Luin Dükü ile evlenmişti. Gerçekten pek paramız yok. Bugün giyim eşyası satan bir iş adamı kadar değersiziz. Ve hala "espinillo" ya da "tala" ağacından fincanlarla içkilerimizi içiyoruz. Bir zamanlar askerlerimiz vardı, onlar gerçek birer sivildiler. Bilmenizi isterim ki General Mitre, Dante'yi çevirdi şiir yazdı ve "La Nacion"u kuran ünlü bir gazeteciydi. General Rocca da yüksek eğitimli bir kişiydi. Ve, şimdi çok az kişi onu hatırlar, General Augustin P. Justo ülkede Arjantin tarihi ile ilgili en iyi kütüphaneye sahipti. Bu modern haklar ne biliyor ki?

Bir yıl öncesine kadar Punta del Est'e gidebilirdiniz.

Pekiyi ya şimdi?

Geçen yıl neredeyse dayanılmazdı. Her köşede sonradan görmeler!

Birleşik Devletler'de yaşamak isterdim. Orada, gidilecek, görülecek çok yer var. Örneğin, Paris'te yürürken, gerçekten Eğer Fransızlar yaptıysa, bu zaten yeterli. Ve Klee'yi, Miller'in üç yapıtını ve Saint-John Perse ve Antonio Artaud ve soyut ve somut sanatları, Pop ve operayı bilmek

Gerçekten inanılmaz. Şu köylüleri evinde çalıştırıyor. Ve geçen defa kardeşimin yatağını onlara verdi. İki gün içinde onu yaktılar. Şimdi onları yerde yatırıyor. Bugünlerde, hükümet işleri yoluna koymak istiyor. İnsanlara gereken de bu. Yıllar boyunca, Genel Emek Konfederasyonu çok şey vaad etti ve para topladı. Genel Emek Konfederasyonu, büyük bir işletme. Aslında güçlü bir banka. Fakat tüm o paralarla ne yapıyor?

Hiç bir şey! Sendika delegeleri etrafta arabaları ve ipek giyleri ile dolaşıyor. Ve sokakta bu şekilde giyinmiş birisini görürseniz, sadece köylüye benziyorlar. Onları, iyi bir ailenin oğluyla karşılaştıramazsınız. Örneğin, Saint George okulunda okuyan bir çocukla İnsan çevreleriyle ilişkili. Daha doğrusu etik çevrelerler. Evet, doğru kelime bu, etik! Ailenin ve toplumun hıristiyanlık anlayışıyla yetişiyor. Bu tarz birini diğerleriyle kıyaslayamazsınız. Tamamen kültürsüz bireyler.

Cahiller. Genelde, söylevlerini ne yazabiliyor ne de yazması için başkasını buluyorlar. Kendi ülkelerinde yabancı gibi hissediyorlar. Altın çağlarını arıyorlar. La Belle Époque! İşte buradalar. Geçmişte İspanyol atalarıyla övünüyorlardı. Günümüzde ise övündükleri Avrupa ve Birleşik Devlerler'le olan bağları. İşte buradalar. Liberalizm adına yerel milleti imha ettiler. Ülkeyi birçok kez kan banyosuna çevirdiler. İşte buradalar. Milletin üzerine uygulanan günlük şiddetten suçlular. Birçok Arjantin neslinin hayal kırıklığından suçlular. **Bu, onların mezarlığıda ayrıdır.. Tarihi kristalize etmek için. Zamanı durdurmak için. Geçmişi gelecek yapmak için. İşte oligarşinin rüyası.**

6. SİSTEM

Vietnamlılar, düşmanı görmek için sadece başlarını kaldırmalı. Bizim için, bu daha zor. ***Yeni-kolonyalizm bizimle aynı dili konuşuyor bizim deri rengimize ve milliyetimize sahip bizimle dindaş. Düşmanı tanımak o kadar kolay değil.***

Arjantin'de, en geniş manevra alanıyla çalışıyorlar. Eğer iç güçler olanaklı kılmasaydı yeni-kolonyalizm varolamazdı. Ülkemizde, bu faktörler tarımsal oligarşi ve büyük endüstriyel burjuvazidir. Silahlı güçler bu politikayı koordine ediyor ve legalleştiriyor.

Herkesin çıkarı tek bir yerde toplanıyor: Sistem.

Sistem ülkenin kapılarını yeni-kolonyal nüfuza açık tutan iç düşman. Her şehirde izin verilen görevler. Yüzlerce "Barış Heyeti" organizasyonları kırsal kesime sızıyor. Tüm dinlerden misyonerler her ülkenin en ücra köşesinde cirit atıyor. Burslar ve krediler, üniversitelere, sendikalara ve entelektüellere yapılan destekler özendiriliyor.

Bu sızmaları ortak bir amaç birleştiriyor:
Millî bilincin yok edilerek ülkenin baskılanmasını kolaylaştırmak.

Askeri varlıklarını sürdürmek doların stabilizasyonu için benzersiz hizmetler sağlamak deniz aşırı yatırımlarımızı genişletmek Asya ve Afrika'da yardım ve işbirliği programlarımızı sunmak ve yarım küremizin gelişimi için müttefiklerimizden gelen vaatlere koşulsuz şartsız saygı duymalıyız.

7. POLİTİK ŞİDDET

Latin Amerika milletlerinin, burjuva demokrasisinin kurumlarıyla kendi kaderlerini değiştirme şansları bulunmuyor. **20 hükümetten 17'si ya hileli seçimlerin ya da askeri darbelerin sonucunda ortaya çıktı.** 12 yıldır, Arajantin milleti, politik olarak yasa dışı yaşadı. Çoğunluğun hareketi olan Peronizm, yasa dışı ilan edildi. Lideri sürgün edildi. Latin Amerikalıların özgürleşim savaşında peşinde koştuğu insanlığının iade edilmesidir. **Bu insanlık, yeni-kolonyalizm tarafından sürekli olarak inkar ediliyor.**

8.YENİ-IRKÇILIK

Bağımlı bir ülkenin insanı, baskın milletler için her zaman farklı, az gelişmiş alt-insan olarak kalacaktır. Sömürgeleştirilmiş bir ülke ırkçılığın doğrudan biçimlerini gerektirir. Bağımlı, yeni-kolonyal ülkelerde ayrımcılık biçimleri hemen göze çarpmasa da oldukça etkilidir.

Arjantin oligarşisi, ayrımcılığı, değişik zamanlarda tarih boyunca kullanıma sokmuştur. Sarmiiento'nun mottosu olan "Barbarlığın sivilizasyonu"nu izleyerek "Monorena" katliamında, ilk millî direniş biçimi yok edildi.

Hemen ardından, anti-millî, yabancı sivilizasyon empoze edildi. Geçmişin "gauchos" ya da "montoneros"ları "crilleros" ya da "chusmas"ları bugünün "descaminados" ya da "grasa"ları ve bir yere kadar da "mersa"ları. Şüpheye yer yok.

Milletin insanlık itibarı her zaman inkar edildi. Ülkenin belirli kırsal yerlerinde ırkçılık, şehirlerde kullandığı incelikleri kullanmaz ve açıkça işini görür.

> **Kızıl deriliiler beş para etmez, derler. Ve hepimiz aynı kandan geldiğimiz için bu böyle değil. Aynı kana sahibiz, ama farklı bir dil kullanıyoruz. Bu yüzden beni çıplak olarak görüyorsunuz. Bizim için, "criollos" lar için, yıllar önce kendilerini sıkmadılar. Kimse bize yardım etmedi bugüne kadar. Çevrede köpeklerimizle ayakta kalmak için gerekli şeyleri aramayı giderdik. Ya da boş bir konserve kutusu bulur, nehre balık avlamaya giderdik. Tüm hayatımız buydu. Kimse bize yardım etmedi çünkü kızıl deriliiler beş para etmezdi. Sadece hıristiyanların değeri vardı. Şimdi bize kardeşleri gibi davrandıklarını düşünüyorlar çünkü kendi dinlerini kabul etmeleri gerekti. Bizimle baş edebileceklerini kızıl derililerin beş para etmediğini düşündüler. İşte böyle, nedeni yok. Şimdi onlarla aynı kana sahibiz ve onlar gibi yürüyoruz. Fakat sömürgeci sömürgeleştirdiği insanın kanının kendisiyle aynı olduğunu kabul edecek mi?**

Burada, ülkenin büyük bir kısmında erkekler, kadınlar, bireyler var olmuyorlar. Sadece eski kızıl derili kabilelerinden "mataco"lar, "coya"lar, "chulupie"lerden hayatta kalanlar var. Bu isimler, sahiplerin ağızlarında, sömürgeciliğin kurbanlarını reddediyor. Arjantin yerli milletinin yüzde 80'inde tüberküloz ve frengi var. "Criollo" ya da beyaz adamın gazabına uğramamak için film kamerasından kaçarak insan ya da potansiyel insan kalabiliyorlar. Benimsemişler, ama daha aşağıda olduklarına ikna değiller. Neredeyse konuşmayan, şarkı söyleyemeyen insanlar.

9. BAĞIMLILIK

Kırsal Kesimde Yaşayanlar Sonsuz Altının Olduğu Dağlardan Bahsediyorlar.

Latin Amerika ülkelerini karakterize eden şeylerden birisi de onların bağımlılığı. Ekonomik, politik, kültürel bağımlılık. Önce İspanya, sonra İngiltere şimdi de Birleşik Devletler. Ülkelerimizin tarihi, sonsuz bir sömürgesel yağmadır. Politik bağımsızlık, ekonomik bağımsızlık olmadan var olamaz.

> Jose Marti şöyle demişti:
> "ÖZGÜR OLMAK İSTEYEN BİR MİLLET, ÖNCE İŞTE ÖZGÜR OLMAK ZORUNDADIR.
> BAĞIMLILIK HERHANGİ BİR GELİŞMEYE İZİN VERMEZ."

Buenos Aires gibi birkaç şehrin görünüşteki gelişimi ekonomimizdeki büyük güçlerin genişlemesinin sonucu. Geçmişte Mitre, Pellegrini, Pinedo Günümüzde Prebisch, Prigerio, Alsogray. Krediler ve yatırımlar her zaman aynı bağımlılık politikasının parçası oldu. Emperyalist yardımların onu alanlara onu verenlerden daha fazla maliyeti vardır. Latin Amerika'ya yatırım olarak gelen her bir dolar emperyalistlere dört kat kazandırıyor. Altın ve kahve, et ve petrol tahıl ve teneke: Milletin emeği, ucuz iş gücüne dönüştürüldü. Bu sayede, büyük güçlerin zenginliği oluşturuldu. Bu sömürüde geri kalmışlık yoksulluk ve baskı yatıyor. Bu sayede finansman ve zengin milletlerin zenginliği garanti altına alınıyor. Bunun altında yatan ise, emperyalizmin ne olduğu belirsiz şu kelime bulunuyor: Az gelişmişlik.

HER GÜN DAHA FAZLA İHRAÇ ETTİĞİMİZDE, AYNISINI GER ALIYORUZ.
HER GÜN DAHA FAZLA ÇALIŞTIĞIMIZDA, AYNISINI GERİ ALIYORUZ.
ARJANTİN'İN DIŞ BORCU ALTI MİLYAR DOLAR.
YABANCI TEKELLER VE ONLARIN YEREL TEMSİLCİLERİ NEREDEYSE TÜM MİLLÎ EKONOMİYİ KONTROL EDİYOR.

Tüm et endüstrisi, enerji, petrol hububat ticareti, kimya endüstrisi, selüloz üretimi tungstenin yüzde 70'i, kurşunun yüzde 92'si, çinkonun yüzde 98'i para, altın ayrıca basın kuruluşları ve kitle iletişim araçları

10. KÜLTÜREL ŞİDDET

Brezilya'daki, Bolivya'daki Peru'daki, Venezüella'daki Guatemala'daki, Nikaragua'daki Haiti'deki, Dominik Cumhuriyeti'ndeki milletin büyük çoğunluğu okur-yazar değil. 70 milyon insan, Latin Amerika nüfusunun üçte biri okuma ve yazma bilmiyor. Cehalet ve eğitimin sömürgeleştirilmesi, el ele ilerliyor. Açık bir şekilde sömürgeleştirilmiş bir ülkede ideolojik sızma gerekli değildir. Ama yarı-sömürge bir ülkede ideolojik sızma temel bir işleve sahiptir. İnsanların kafasında millet olma düşüncesini yok ediyor ve bağımlılığı kurumsallaştırıyor ve normalleştiriyor. İdeolojik sızmanın temel işlevi insanların kendi yeni-kolonyal konumlarını anlamalarını ve bunu değiştirmek istemelerini engellemektir. **Bu biçimde, eğitimde sömürgeleştirme etkili bir şekilde kolonyal polisin işini devralmaktadır.**

Nüfusun orta sınıfı yeni-kolonyal ideolojinin taşıyıcısıdır.

Üniversiteler, bu kolonyalizasyonun temel aracı durumundadır.

Akademik özgürlük mitinin arkasında öğrenciler, baskı altındaki bir millette üniversitenin bir demokrasi adası olduğuna inandırılır. **Üniversiteler var olan politik iktidarın bir aracı konumundadır. Bunlar, sisteme uygun akılların üretimini sağlar. Akademik özgürlük safsatası ardında bağımlılığı legalize eden liberalizmin felsefesi ticaret, yeni-kolonyal gelişme, teknoratizm ideolojileri yatmaktadır. Tüm yerel düşünceler sansürlenir ya da görmezden gelinir. Bu yüzden, ülkenin gerçekleriyle ve halkla bağı olmayan bir entelijentsiya yetişmiştir.**

Şimdi Pepsi Cola salonunu ziyaret edelim. Burada Arjantin Yazarlar Akademisi Güzel Sanatlar Millî Akademisi üyesi olan **Manuel Mujica Lainez** son kitabını imzalıyor: **"Kraliyet Günlükleri"** Mujica Latinez son olarak "Kennedy" ödülü almıştı. Ve bundan önce Millî Edebiyat ödülü Belediye Ödülü, Gerchunoff ödülü ve Pen Kulübü ödülü ona verilmişti. Ayrıca en önemli ödül olan Yazarlar Derneği ödülü İtalyan hükümetinin altın madalyası Fransız yazarları nişanı ve hatırlamadığım "Gerchunhoff" tipi diğer ödüller de kazandı. Avrupa kültüründen etkilendiniz mi?

> **Evet. Ben Avrupa formasyonu almış birisiyim. Hatta çocukken bile klasik bir formasyon aldım. Bunun için bazı çeviriler yaptım. Bunları, bu hazırlıklar olmadan yapamazdım. İş sadece İngilizce bilmekle bitmiyor. Önemli olan Elizabetyen ruhu yakalamaktır. - Nerede yaşamak isterdiniz?**
>
> **- Venedik'te, her zaman son anıma kadar orada yaşamak isterdim. Burada her şey çok karmaşık. Orada daha basit. Çocuklar tatillerinde trene biniyor ve Venedik'e, Madrid'e, Paris'e canları nereye isterse, oraya gidiyor. Her yere çok yakınlar! Biz çok uzağız. Yani yakışık değil!**

Bu seçenek yeni-kolonyal güce tabi olmuş olan bir entelijensiya tarafından paylaşılıyor. Bu elit kesit, baskıcı ülkelerin ideolojilerini küçük burjuva entelektüelleri için İspanyolcaya aktarıyor. Melez, şahsiyetsiz bir elit. **Her zaman apolitizm ya da nesnellik farksızlık ya da bilgiye dayanıyor.**

11. MODELLER-YABANCILAŞMA

" BİZİM İÇİN IRKÇI BİR HÜMANİZDEN DAHA MANTIKLISI YOK. AVRUPALILAR KÖLE VE CANAVARLAR YARATARAK İNSAN OLDULAR."
J.P. Sartre

"YOLDAŞLAR!
DEVLETLER, KURUMLAR VE TOPLUMLAR YARATARAK AVRUPA'YI ONURLANDIRMAYALIM.
İNSANLIK, BİZDEN, BU KARİKATÜRSÜ VE İĞRENÇ İMİTASYONDAN (Taklit) DAHA FAZLASINI BEKLİYOR."
Frantz Fanon

Bağımlı ülkenin bir çocuğu, okumayı öğrenir öğrenmez sivilizasyonun tüm modellerinin saldırısına uğrar.

Çocuk, bunları, tek ve evrensel bir değer olarak kabul etmeye zorlanır. Burjuvazi ve emperyalizmin bir sınıf ve sistem olarak kendilerini yaygınlaştırmaları onların baskınlığını destekleyen kültürün de yaygınlaşmasına neden olur. Evrensel kültür mitinin ardında Latin Amerika'da, kolonyal bir sınıf olarak çıkarlarını gizlediler.

Hegel şöyle demişti:
"ÇOCUĞUN OYUNCAĞI İLE YAPABİLECEĞİ EN İYİ ŞEY, ONU KIRMAKTIR."

Çocukluktan beri inanılmış olan bu değerlerin yıkılması sonucunda yeni-kolonyalizm, varlığını sürdürmek için insanları, aşağılık olduklarına inandırmak zorundadır. Er ya da geç, aşağılık insan büyük harfle yazılan İnsan'ı tanıyacaktır. Ve bu tanışma tüm savunma mekanizmalarının yıkılması demektir. **Baskıcı, eğer gerçekten insan olmak istiyorsanız benim gibi olmalısınız, benim dilimi konuşmalısınız kendi özünüzü inkâr etmeli, kendinizi benim içinde yabancılaştırmalısınız der.**

Yeni-kolonyal insan, entelektüel, sanatçı sadece metropoller tarafından tanınıyorsa, bir değere sahiptir. Avrupa kültürünün babacılığı kolonyal güçte derin bir şekilde kökleşmiş olan ırkçılığı örtbas etmeye yarar. 17. yüzyıl misyonerleri, Avrupa sanatını kopye etmede yerlilerin olağanüstü yetenekleri olduğunu söylerler. Kopyacı, çevirici, yorumcu en iyisinden bir izleyici. Yeni-kolonyal insan, her zaman için kendi yaratıcı yeteneklerini kullanmamaya yöneltilmektedir. **Kendi kültürünü yaratmak için diğer kültürlerin değerlerini almak ve dönüştürmekten uzaklaşmada tüm araştırmaları ve buluşlarından vaz geçiyor.**

Sonuç: Kısıtlama, köklerinden uzaklaşma kaçışçılık, kültürel kozmopolitizm sanatçı imitasyonu, ülkeye ihanet.

Evrensel değerlere, evrensel kültüre sahip evrensel insan modeli her zaman tarihsel ve sınıf değerlerine karşı galip gelecektir. **"Evrensel seviyede, emperyalizmi ve sınıflı toplumu yok ettiğimizde insanın tam özgürleşmesini evrenselleştirdiğimizde işte o zaman, kültür, insanlığın hizmetinde evrensel bir gerçeğe dönüşecektir."**

İsa, hasta adama dokundu körün ölü gözlerine dokundu ve onun yeniden görmesini sağladı. Sağırın kulaklarına dokundu ve yeniden duymasını sağladı. Ellerini kötürümün üstüne koydu ve onlar ayağa kalktı ve yürüdüler. Ölü canlı oldu. Kudüs'ün güzel insanı ellerindeki çivileri sök güçlü,

bağışlayan insanlığın tüm acılarını anlayan Veronicas gibi sen de anlayacaksın!

**

Oradaki beyfendinin parmağında bir yüzük olduğunu görüyorum. Metal bir yüzük. Pekiyi ya kravatı?

Yeşil. Ona istediğiniz soruyu sorun. Sizi özel olarak dinleyecek. Çünkü, doğal olarak, herkesin içinde sorulamayacak sorular vardır. Madam Diana on soruya bedava olarak yanıt verecek. Şimdi ona bedeva soru sorabilirsiniz. Para, aşk, sağlık ile ilgili sorunu olan herhangi biri Eğer paranız yoksa, ona sorun. Madam Diana bedava olarak yanıtlayacak.

Size tek gereken inanç ve umut.

Beyfendinin maça 7'yi çektiğini gördüm. Maça 7, iyi olmadığı anlamına geliyor, depresif durumda. Tek yapması gereken, bana bununla ilgili soru sormak. "Soledad! Nihayet Pepito'nun itiraf etmesini sağladım." "Şimdi polise gidiyorum. Masum olduğumu öğrenecekler." "Anne! Nihayet şansım döndü!"

PAPAZLAR, FALCILAR, İNANÇ TAZELEYİCİLERİ, AVUKATLAR ASTROLOGLAR, AHLAK PROFESÖRLERİ SİSTEMLE İNSANLAR ARASINDA GÖREVLERİ KAFA KARIŞIKLIĞI YAYMAK OLAN İNSANLARDAN OLUŞAN BİR AĞ VAR.
YENİ-KOLONYAL ŞİDDET, BU SAYEDE, İNCELTİLMİŞ BİÇİMLER DE ALIR. TANRI, KADER, ALIN YAZISI, ÖLÜMSÜZLÜK YÖNETİCİ SINIF TARAFINDAN YARATILMIŞ DURUMLAR İÇİN SORUMLUDUR.

12. İDEOLOJİK SAVAŞ HALİ

Latin Amerika'da, temel olarak, savaş insanların zihninde sürdürülmektedir. İdeolojik cepheler, konvansiyonel olanlarla yer değiştirir.

Kitle iletişim araçları, konvansiyonel silahların yerini alır.

Yeni-kolonyalizm için, kitle iletişim araçları napalmden daha etkilidir.

Psikologlardan, sosyologlardan motivasyon analizcilerinden oluşan bir ordu sendikaları, politik ve öğrenci organizasyonlarını bölmeye ve ele geçirmeye çalışır.

Millet hareketleri, nefessiz bırakılır ya da kötülenir liderleri lekelenir.

Filmler, dergiler, radyo ve periyodik yayınlar insanları depolitize etmeye şüpheciliği ve kaçışçılığı yaymaya çalışır.

Yerli olan her şeye karşı, önyargılar ve karmaşıklık yaratılır. İnsanlara İngilizce düşünmeleri öğretilir.

**TÜM KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI CIA TARAFINDAN KONTROL EDİLİR.
SANSÜR VE İDEOLOJİK BASKI GERÇEKLİKTİR HAKİKİDİR MANTIKTIR İNSANLAR GİBİ KANUNUN KILICINDADIR.
SANATÇI VE ENTELEKTÜELLER, SİSTEME ENTEGRE EDİLİR.
ŞİDDET SUÇ YIKIM BARIŞA DÜZENE NORMALLİĞE DÖNÜŞÜR.**

Ben Avrupa formasyonu almış birisiyim.

Evrensel ve sınırsız.

Bizler bir ülkenin değil, dünyanın vatandaşlarıyız.

İnsanlık, barış, aşk.

Maça 7'li iyi değil.

Etik, evet, doğru kelime bu, etik.

Soyut sanat, pop.

CANAVARLIK, GÜZELLİĞİN YERİNE GEÇER.

13. SEÇENEK

Latin Amerikalılar mahkum edilmiş milletlerdir.

Yeni-kolonyalizm, kendi yaşamlarını ya da kendi ölümlerini seçmelerine izin vermez.

Yaşam ve ölüm, her ikisi de, günlük şiddetle karşı karşıyadır.

Bu bizim savaşımız.

Açlıktan, tedavi edilebilir hastalıklardan, prematüre yaşlarda Latin Amerika'da dakikada 4 kişi ölüyor günde 5,500, yılda 2 milyon eder.

Bu bizim savaşımız! 15 yılda, Birinci Dünya Savaşı'ndaki soy kırım rakamına ulaşılacak.

Latin Amerikalılar için geriye sadece tek bir şey kalıyor.

İsyan ederek, kendi yaşamlarını ve ölümlerini seçmek. Özgürleşim mücadelesinde ölenler için ölüm artık bir son değildir.

Özgürleşmenin, zaferin adıdır. Kendi ölümünü seçen insan aynı zamanda kendi yaşamını da seçer.

Yaşar ve kendini özgürleştirir Bu devrimci harekette, Latin Amerikalılar kendi varlıklarının farkına varırlar.

****

2. BÖLÜM KIZGIN FIRINLAR SAATİ

27 TEMMUZ 1819 /GENEL EMİRLER

And Dağları'ndaki ordunun yoldaşlarına:

Elimizden geldiğince savaşmak zorundayız.

Paramız olmayabilir, ama et ve tütünümüz olacaktır.

Kıyafetlerimiz eskidiğinde, kadınlarımızın bize diktiği kıyafetleri giyeceğiz ya da atalarımız olan kızıl derililer gibi, çıplak savaşacağız.

Özgür olacağız.

Bundan daha önemli bir şey yok.

Ülke tamamen özgürleşinceye kadar savaşacağımıza yemin edelim ya da cesur adamlar gibi savaşarak ölelim.

**

Yoldaşlar!
Üç Kıtadaki Kardeşlerimiz Devrimci Şiddet, Emperyalist Suçlara Bir Son Verecektir.
Özgürleşme Ya Da Ölüm!
"Emperyalizmin Doğasında, İnsanı Canavara Dönüştürmek Vardır."
Emperyalizm Milletler Arasıdır Ve Bu Yüzden Milletler Arası Mücadele Gerektirir.
Üçüncü Dünya! Latin Amerika Afrika - Asya
"Millet Haklarını Savunuyor. Ne Wessın Ne Amerikalılar Ne De Ölüm Bizi Durdurabilir."
Emperyalizm İle "Bir Arada Yaşamak" Onun Barbarlığını Legalleştirir.
Birlik!
Saldırıya Uğramış Milletle Aktif Dayanışma! "
Birden Fazla Vietnam Yaratmak, Görev Budur. İki Ve Daha Çok.
" Savaşın Köklerinde, Yaşasın Enternasyonalizm! Devrim En Büyük Kültürel Manifestomuzdur.
Baskı Altındaki Ülkelerin Millîliği Baskı Kuranların Millîliğini Boşa Çıkartır.
Anavatan Ya Da Ölüm! Emperyalizmin Yıkılması İnsanı Özgürleştirecek.
Abd Emperyalizmine Ölüm!
Ya Sosyalist Devrim Ya Da Sahte Devrim.
Yeni İnsan Üçüncü Dünya Ülkelerinin Zaferi Tüm İnsanlık İçin Bir Zaferdir.

Yoldaşlar, bu sadece bir film gösterisi değildir. **Bir gösteri hiç değildir. Her şeyden önce, Arjantin ve Latin Amerika'nın özgürleşmesi için bir eylemdir.** Anti-emperyalist birliğin eylemidir. Bu mücadeleye katılmak isteyen herkes için yer vardır. Burası izleyiciler ya da düşmanın suç ortakları için bir yer değildir. Bu filmin belgelemeye ve açıklamaya çalıştığı sürecin yazarları ve aktörleri için bir yerdir. Bu film, farklı isteklerin araştırıldığı diyaloğun başlangıcıdır. Dikkatinize sunduğumuz, film gösteriminden sonra tartışacağımız açık bir rapordur. En önemlisi bu birlik alanını yaratmak özgürleşme için diyaloğu başlatmaktır. Bizim görüşlerimiz, sizinkiler kadar değerlidir ve bu eyleme özgürleşme sürecini zenginleştirecek görüş ve deneyiminizi ekleyebilirsiniz. Bitirmek için, konuşmacı yoldaşımız söze başlayacak. Güncel koşullara göre, bu eylemin doğasını güncelleştirecektir. **Sizden istediğimiz, birleşik iradenin ilk eylemi olarak şiddetli bir biçimde emperyalizm ve kolonyalizme karşı savaşan tüm insanlar ve silahlı birlikler için saygıda bulunmaktır**. Politize olmak demek, ruhu açmak, uyandırmak ve doğurmaktır. Cesaire'in dediği gibi, ruhları yaratmaktır. Birim ve komite toplantıları dinsel eylemlerdir. Bunlar duymak ve konuşmak isteyen insanlar için ayrıcalıklı fırsatlardır.

"Genel kurtuluş mücadelesinde, eğer herkes riske atılmak zorundaysa saf eller, izleyiciler ya da masumlar olmaz. Hepimiz ülkemizin bataklıklarında beyinlerimizin boş alanlarında ellerimizi kirletiriz. Her izleyici ya da bir korkak ya da haindir." Frantz Fanon.

PERONİZM GÜNLÜKLERİ

1945-1955 Birçok Latin Amerika ülkesinin tarihinde, millî ve millet hareketleri ilk görülenler oldu. Bunlar, yeni-kolonyal derebeyliklerin yıkılması için ilk formülleri barındırır.

17 EKİM

17 Ekim 1045'de Arjantin milleti, ilk defa olmak üzere millî politika sahnesine çıktı. Ebedi mülksüzler, marjinalleşmişler tarihimizde büyük aktörlere dönüştü. 17 Ekim, günümüzdeki sürecin Arjantin'in özgürleşmesinin başlangıcı oldu. Binlerce işçi kendiliğinden bir şekilde, çelik ve taş şehrine saldırdı. Yasak çeşmelere ayaklarını daldırdılar sivil uşaklar ve koloni yöneticilerinin korkulu bakışları altında. Kendiliğinden, Buenos Aires'in sokaklarını işgal eden "gömleksizler" San Martin'i And Dağları'nda izleyen Varela ya da El Chacho ile birlikte giden "Montoneras"ların çocuklarından başkaları değildi. Millet o günü, liderlerinin özgürlük günü olarak kabul etti. **Ekim'in 17'si Perón'un doğum günü oldu.** **Perón, bağımsızlıklarını kazanmak isteyen milletin millî sözcüsü oldu. Evita, en alttaki ve en çok sömürülen tabakaların bayrağı oldu.** Çalışan millet, ana vatanın alçak gönüllü insanlarıdır.

> **Perón, kurtuluş ve çalışan kitleler için adalet bayrağını yükseltirken onlar burada duruyor ve tüm ülkede onu izliyorlar. Onu, iç ve dış hainlerin baskılarına karşı durabilmek için izliyorlar. Çünkü milletimin bilmesini istiyorum ki hepimiz Perón için ölmeye hazırız. Ve hainler bilsinler ki Perón'un 28 Eylül'de yaptığı gibi bizler onlara selam durmayacağız. Adaleti kendi ellerimize alırken öleceğiz. Düşman gizlenmiş hiç bir zaman affetmez. Ve ülkeyi birkaç dolara satmak için bekleyenler de onlar da gizlenmişler uygun anı bekliyorlar. Ama biz milletimiz ve biliyorum ki, eğer millet açık gözlü davranırsa bizler yenilmeyiz çünkü bizler ana vatanın kendisiyiz.**

Peronizm kötü şöhretli bir çağa son vermek üzere iş başına geldi. Bu çağ, 1930'da Irigoyen'i deviren oligarşik askeri dikatatörlük ile başlar. Millî yozlaşma ve aş ocakları aşağılık dolandırıcılar ve komitenin idamları çağı. Arjantin politikalarının, İngiliz elçiliği ve ordu arasında yönetildiği bir dönem. Millî zenginlikler, utanmazca el değiştirdi.

ENTELEKTÜELİZM, "SÖZDE-SOL" VE PERONİZM

1945'de dünya nasıldı?

Emperyalistler arasındaki savaş bitmek üzereydi. Dünyanın yeni bölüşümü başlamıştı. Çin Devrimi varlığını sürdüremedi aynı şekilde millet demokrasileri de var olamadı. Arap ülkeleri özgürleşemediler. Hindistan henüz bir cumhuriyet olmamıştı. Asya ve Afrika'nın büyük bir kısmında kolonyalizm iş başındaydı. Marksizm adına Sovyet ve ABD ordularının birlikte hareket ederek, tüm insanları özgürleştireceği fikri savunuluyordu. Üçüncü Dünya, henüz aktif bir proje olmaktan uzaktı.

O zamanlar, Peronizmin yükselişinin anlamı neydi?

Peronizm önde bulunan ve ülkemiz için yeni bir gerçekti. Arjantinli entelektüeller "Montoneras" ve Irigoyenism'de olduğu gibi yine yönlerini şaşıracaktı. "Justicialist" devrim, onların ön yargılarını sınamak üzereydi. **Karşılarında, açık bir liderlik yoktu bir grup askerden oluşuyordu.** Kızıl bayraklar değil mavi ve beyaz Arjantin bayrakları sallanıyordu. Avrupalı devrim modellerine bağlı olan bir entelektüel sınıf nasıl endişelenmesindi?

1945'de, entelektüeller millî gereksinimlere karşılık veremediler. O günlerde, üniversite federasyonu Roosevelt'in ölümüne yas tuttu ve Borges müttefikleri övdü. Birileri ya müttefiklerin yanında, ya da Nazi'ydi ama Arjantinli değildi. "Millî" olan herhangi bir şey alarm ve şüphecilik demekti. Entelektüeller ve yeni-kolonyal düşüncelerden etkilenmiş olan orta sınıflar Peronizmde sadece Nazi-faşist-falanjist komplo gördü. Komünist Parti liderleri onu "sınıfsız"ların, fahişe ve serseriler topluluğu olarak gördü. Demokratik Birlik Cephesi altında anti-millî gruplarla birleştiler. "Demokratik Birlik'in oluşumuna tanıklık etmeye gidiyoruz. Şimdi, Komünist Parti lideri Rodolfo Guioldi konuşacak."

"Millet, Demokratik Birlik'e oy verecek, çünkü öncelikle bu birlik, anayasal bir normalizasyon ve Arjantin için demokratik bir barış süreci demektir. İkinci olarak, birliğin programı, milletin ilerlemesini ve milletin refahını garanti ediyor. Bu birliğe oy veren millet, Arjantin Cumhuriyeti'ndeki Nazi-faşist ekseni yenecektir."

"İlerici Demokratik Parti'den Dr. Díaz Arana:"

"İlerici demokratik Parti uzun zamandır demokratik güçlerin birleşmesini ortak eylemle ilerlemeyi anayasal normalleşmeyi ve tam demokratik dikatatörlüğün yıkamayacağı bir rejimi savundu."

Yazı yazabilenlerin söyleyecek bir şeyi yoktu. ABD elçisi Braden'in tezahürati altında kol kola yürüdüler. Okur-yazar olmayanlar ise eylemle, **Millî Özgürleşme**'yi savundular. Eski bir şarkı olan "evet ayakkabılara, kitaplara değil" yabancıların etkisindeki entelektüellere karşı milletin haklı bir

yanıtı oldu. Hareket gittikçe güçleniyordu ama Millî Devrimci entelektüelizm eksikti. Bağımlı entelektüelizm, Arjantin'de hem solda hem de sağda görülüyordu.

Sosyalist parti, Avrupa sosyal demokrasilerinin liberal modelleri ile uyumluydu.

Komünist Parti, sağlıksız milletler arası talimatları izliyordu.

"Millet Cepheleri" ise, burjuvazi "merkeziyetçilik" ve Browderizm ile Stanilizmin politik ifadeleriydi.

J. Abelardo Ramos şöyle diyor:

"Stalinizm Latin Amerika'da hiç bir zaman gerçek anlamda millî hareketleri desteklemedi, daha çok anti-millî koalisyonlara destek verdi.
Bu politika yüzünden, 1945'den itibaren Arjantin'de komünizm, Marksizm ve sosyalizm kelimeleri gerçek komünizm, Marksizm ve sosyalizmin suçu olmadan proletarya için ihanet demekti."

PERONİZM İKTİDARDA

Peronizm, oligarşi ve emperyalizme ülke tarihinde ilk büyük yenilgiyi tattırarak, onlardan iktidarı devraldı. Bir kaç ay içerisinde iyice güçlenen kitle hareketi çok özel millî ve milletler arası koşullardan kaynaklanıyordu.

Endüstriyel gelişmenin yarattığı güçlü işçi sınıfı ve burjuvazi geleneksel partiler tarafından temsil edilmediklerini hissediyordu.

Millî ordu ve bir lider Perón, bu iki yeni gücü bir araya getirdi üstelik Arjantin ekonomisi için olabilecek en iyi zamanda.

Millî Cephe, ordu endüstriyel burjuvazinin bazı sektörleri kilise, iç bölgelerdeki orta sınıflar tarım işçileri ve genç proletaryanın tümü tarafından oluşuyordu. Bu hareketi üç bayrak birleştirdi: **Ekonomik bağımsızlık, politik egemenlik ve sosyal adalet.**

Peronizm, yarı-koloni çobanlardan bağımsız bir millete geçiş denemesidir. Bu deneme, ekseninde proletaryanın ve 1945 devriminde derin bir anti-emperyalist anlam bulan hareketler tarafından yürütüldü.

Perón bir Marksist olarak değil politika ve bir parti kurmaya zorlanan millî bir politikacı olarak iktidarı aldı. O, kitlelerin gücünün somutlaşmasıydı. Bu kitleler, hala millî bir hareket ve onun liderinden farklı olamayacak kadar olgunlaşmış değildi. *Hareketin millî ve milliyetçiliği 1945'de serbest kalan, o zamanın ülkemizde olabilecek en gelişkin özgürleşme süreciydi.*

1945-1955: MİLLÎ DEMOKRASİNİN 10 YILI

İlk defa olarak, tüm dış borçlar, ülkeye geri çağrıldı ve emperyalist ülkelerle hiç bir anlaşma imzalanmadı. Dış ticaret merkezileştirildi endüstri korundu. Yüksek maaşlar. İşsizlik yok. Merkez bankası kamulaştırıldı, aynı şekilde demiryolları, gaz ve telefon kamu hizmetleri ve banka kredileri. Kadınlar ilk defa oy kullandı. İşçilerin Birliği ve endüstriyel sendikalar kuruldu. 76,000 kamu işi açıldı. Millî tarihin bir buçuk yüz yılda yaptığı okul sayısından çok daha fazlası 10 yılda kuruldu.

MİLLÎ HAREKETİN ÇELİŞKİLERİ

Millî ve milliyetçi bir hareketin iktidarda olması derin çelişkiler yaratır: Emperyalizm ve oligarşi ile savaşımda bazı dışsal birçok farklı sosyal sınıfların dahil olması dolayısıyla içsel çelişkiler.

1945'de hareketin gücü olan, birden fazla sınıfa dayanma sonrasında hareketin en güçsüz yanı olacaktı. **Endüstriyel burjuvazi uyumluydu ve millî bilinci yoktu.** Emperyalizme itaat etmekten çok proletaryanın isteklerinden korkmuştu.

Peronizm iktidarı oligarşiden devralmıştı, fakat içerisinde oligarşik müttefikler vardı. Bu yüzden, oligarşik ekonomik güç aynen devam etti. Eski rejimin kurumları büyük ölçüde değiştirilmemişti.

Düşmanla olan temel çelişkilerini ortadan kaldıramayan bir millî devrim iç çelişkileri tarafından zayıf düşürülür. Politikaları kararsızlaşır. Oligarşiye saldırır fakat, onun dayanaklarını ortadan kaldıramaz. Sosyal devrimi ister ancak millî devrimi tam olarak gerçekleştiremez. Millet demokrasisi ile bürokratik diktatörlük arasında gider gelir.

PERONİST DÖNEMDE KRİZLER

1950'den itibaren Millî Cephe'yi olanaklı kılan koşullar ortadan kalkmıştı. Politik ve sendika liderlikleri açık bir bürokratizm sürecine girmişlerdi. Evita öldükten sonra hareket en savaşçı figürünü kaybetti. Proletarya tek başına sorunlarla yüzleşmeye istekli değildi. Bir süredir frenlenen sınıf savaşımı hareket içerisinde görünmeye başlamıştı.

1955'de, Millî Cephe, sonunda, tamamen bölündü. Kilise, ordunun bazı kesimleri ve oligarşiye teslim olmuş olan burjuvazinin tümü devrimin düşmanı oldu. **Parti bürokratik bir yapıya dönüşmüştü. Devrimci organizasyon ve liderlik eksikliği hareketin en zayıf tarafıydı. Bu olmadan, her kitle örgütlenmesi düşman için kolay bir hedeftir.**

16 Haziran 1955

16 Haziran 1955'te bazı donanma birimleri tarafından desteklenen uçaklar hükümet konağına ve şehir merkezine saldırdı. 1945'deki gibi, işçiler aniden fabrikaları terk ettiler ve şehre dağılıp Perón'u desteklediler. Ülke tarihinde ilk defa siviller kitlesel bombalamaların hedefi oluyordu. Ordudan silah istediler, ancak işe yaramadı. Eski silahlar, coplar ve taşlar ile Donanma Bakanı'nı öldürmek istediler ancak makineli tüfeklerle karşılandılar. İşçiler, birkaç saat öncesine kadar orduyla yan yana savaşmıştı. Hareket ilk kanını dökmüştü. Zafer, 300'den fazla sivilin ölümüne mal oldu.

Birkaç gün sonra Perón, düşmandan silah bırakmasını istedi.

" Koşullar ve gerçeklerden dehşete düşmüş olarak iyi niyetle karşılığını görmeyi umarak, elimizi düşmana uzatıyoruz. İyi niyetimizi ve parti içindeki disiplini kanıtlamak için tüm üyelerimizden politik bir ateşkes talep ediyoruz. Bu samimi isteğin sonucunu bekleyeceğiz bu sırada ise sakin bir şekilde duracağız. Geçmişteki sıkıntılarda olduğu gibi atılacak adımlar bellidir: Evden işe ve işten eve gideceğiz. Her zaman tetikte ve gözümüz açık olarak."

31 Ağustos 1955

Fakat ikiye bölünmüş bir ülke, ateşkesi kabul etmez. 31 Ağustos'ta Perón istifasını başkanlığa sundu. Millet yeniden sokaklara döküldü ve onu istifasını geri almaya zorladı. Bu arada, oligarşi kendi grevini hazırlamıştı. **Solun önemli bölmeleri, Peronizme katıldı ama iş işten geçmişti.** Perón, düşmanla anlaşma yapmış en aşağılık bir bürokrasi tarafından izole edilmişti Ordu onu yalnızlaştırdı. Hükümet konağının balkonlarından Perón, hareketi oligarşiye karşı savaşmaya çağırdı. Bu, onun millete dönük son söylevi oldu.

"Mayo Meydanı, en son ne zaman millet düşmanlarının aşağılık tavırlarına tanıklık etti?

Sonsuz özgürler, özgürlük, adalet, din peşindeler ama tek istekleri şey 1943 öncesi duruma geri dönmek. Şiddete karşı, daha güçlü bir şiddetle karşı koymalıyız. Her Peronist için doğru eylem ister izole edilmiş, isterse de bir organizasyon içinde olsun şiddet eylemlerine, daha güçlü bir şiddetle karşı durmaktır. Ve bizden birisi ölürse onlardan beşi ölecek. Ya yarattıklarımızı korumak için savaşacağız ya da oligarşi ülkeyi yok edecek. Hepiniz şunu hatırlamalısınız: Şimdi "savaşmak" zamanı ve her yerde savaşacağız! Bitirirken, size hatırlatmak isterim bugün bizim için yeni bir silahlı teyakkuz dönemi başlıyor. Hepimiz milletin savaşının bizim omuzlarımızda olduğunu bilmeliyiz ve her gün her eylemimizle milletin savaşını kazanacak olan iradeyi göstermeliyiz."

MİLLÎ YENİLGİ

Birkaç gün sonra, ordu, Perón'u iktidardan uzaklaştırdı. Hareketin kalan dayanağı organize işçi sınıfı ve bazı orta sınıf kesimleriydi. Peronizm kavgasız bir şekilde yenildi. İşçileri milis kuvveti kurmaya çağıran Genel Emek Konfederasyonu şimdi barış için anonslar yapıyordu. Peronist yüksek konsey de aynı şekilde davrandı. Bazı işçi mahallerinde meydana gelen direnişler ordu tarafından kolayca bastırıldı. Gri ve boş bir günde önceden millî olan ordu şehri işgal etti.

Peron iktidarı neden bıraktı?
Milletin üçte ikisinin oyunu alan bir hükümet kavgasız-dövüşsüz nasıl alaşağı oldu?
Milletini silahlandırmamak Peron'un hatası mıydı?
Bunu yapabilirdi.
Hareket bir iç savaşa hazır mıydı?
Hangi yönde?
Hangi organizasyonla?

Gerisi günlüklerden ibaret.

GORİLLER PARTİSİ

Taş ve demir şehri kutlamalara hazırdı. Kırsal kesim, zaferlerini sokaklarda kutladı. Dükkanlar kapandı. Bayrakların asılması kiliselerden istendi. Liberaler Mayo Meydanı'nda Vatikan'ın bayrağını dalgalandırdılar. Yine, Arjantin entelektüelleri, düşmana hizmet ediyorlardı. Arjantin Yazarlar Derneği, Peron'un düşüşünü kutladı.

Üniversite Federasyonu şu açıklamayı yaptı: **"Bugünün sevinci ve endişesi sorumluluğumuzun boyutunu bize gösteriyor."**

Sosyalist Parti şöyle dedi: **"Arjantin milletinin gerçekleştirdiği özgürleşme çabalarını selamlıyoruz."**

Komünist Parti'nin lideri Victorio Codovila **"Bu devrim, faşist diktörlük rejimini yıktığı için olumludur."** dedi.

Daha önce milleti zoolojik topluluk ile kıyaslayan radikal lider ***Ernesto San Martino*** şöyle dedi: **"İnanıyorum ki, Parti birlik içinde savaşmalıdır. Radikalizm, bu derin politik, sosyal ve ahlaki krizden sonra ülkenin beklediği tek organik, ciddi ve sorumlu çözüm radikalizmdir."**

ÖZGÜRLEŞENİN ŞİDDETİ

Bu arada, sistem şiddetini planlıyor. Kongre dağıtılacak. **Peronizme eziyet edilecek ve onun sembollerinden bahsetmek, onları yayımlamak ya da teşhir etmek yasaklanacak. Milletin hafızasından 10 yıllık tarih parçası silinmeye çalışılacak.**

150,000 sendika lideri yasaklanacak. Binlerce kişi tutuklanacak. Bunların birçoğu Patagonya'ya gönderilecek.

Sendikalar, ordu ve sivil komandolar tarafından yok edildi.

4,000 öğretmen ve üniversite çalışanı mahkemeye çıkarılamadan, görevlerinden uzaklaştırılacak.

Raul Previs serbest pazara dayalı bir ekonomik planın temelini oluşturacak. Peron'un uzaklaştırılması sırasında dış borcumuz yoktu.

10 YIL SONRA, DIŞ BORÇ 6,000 MİLYON DOLARA ÇIKACAKTI.
IMF MİLLÎ EKONOMİYE MÜDAHALEYE BAŞLAYACAK.

**Ekonomide millîleştirme karşıtı politikalar izlenecek işçilerin, ailenin, yaşlıların, eğitimin ve kültürün haklarını koruyan 1949 anayasası yürürlükten kaldırılacak.
Şiddet çağı başlamak üzereydi.**

BİR DİYALOG İÇİN YANSIMALAR

1955 yenilgisi, Arjantin'de millî çok sınıflı bir cephe için girişilen en gelişkin denemenin yenilgiye uğraması demekti. Burjuvazinin özgürleşme sürecini taşıyamaması aşikardı. 1955 yenilgisi bir kez daha, millî özgürleşme savaşımının sınıf mücadelesinden ayrılamayacağını göstermiş oldu. Eğer ortada bir sosyal devrim yok ise millî bir devrimin kazanılamayacağını gösterdi. Geçmişe dönüp, eleştirel sonuçlar çıkarmak günümüzdeki mücadeleyi güçlendirmek için gereklidir. Sadece savaşın içindekiler kaybedecek ya da kazanacaklar. Millî bir hareketin sınırlılıkları, sadece içeriden millî ve sosyal devrim mücadelesi aracılığıyla anlaşılabilir. İktidardayken Peronizm, hatalar yaptığı için suçlanabilir ama bunlar sadece verili bir tarihsel anın sınırlılıkları içerisinde değerlendirilebilir.

Eylül 1955'de Amerikan paralı askerlerinin Guatemala'yı işgal etmeleri ve milletin seçtiği hükümeti devirmeleri üzerinden bir yıl geçmişti. Vargas, emperyalizmi suçlayarak Brezilya'da intihar etti. Bir yıl sonra, Playa Giron'da çıkarmaya başladı. İki yıl sonra, Cezayir'deki savaş herkesi sarstı. Beş yıl sonra Lumumba Afrika'da kıtasal düzeyde bir önem kazandı. Beş yıl sonra Küba'nın Amerika'nın ilk özgür ülkesi oldu. "Justicialist" devrim kıtasal devrimin sadece ek bir ifadesi oldu. Aynı devrimler Meksika, Bolivya, Guatemala'da gerçekleşti ve emperyalizme karşı ilk büyük zafer Küba'da gerçekleşti.

DİRENİŞ

Yoldaşlar bu filmi yaparken, niyetimiz, 1955'den sonra insanlarımızın yürüttükleri mücadeleler hakkında bilgi toplamaktı. **Bu bilgilerin sistem tarafından karartıldığını ve resmi arşivlerde kütüphanelerde ve sine-klüplerde yer almayacağını biliyorduk.** Fakat milliyetçi örgütlerin kendilerinde, sendikalar hatta politik örgütlerde bile, gerekli bilgilerin olmadığını gördük.

Bu, nasıl olabilirdi?

Örgütlerden mi kaynaklanıyordu?

Az sayıdaki millî aydınlar yüzünden miydi?

Belli ki, evet. Henüz özgür olmayanlar henüz tanımlanmamış bir mücadele hakkında kesinleşmemiş fikirler bilgiler ya da sonuçlar toplayamazlar. **Güncel mücadelenin acilliği savaşın önemi konusunda milleti bilinçlendirmez. Tarih, kolektif bilinç altında varolmayı sürdürür. Bu yüzden bizler araştırmamızı bu kolektif hafızaya yönelttik.** Bunu, işçilerle, sendikal eylemcilerle politik liderlerle köylülerle, öğrenci ve çalışanlarla konuşurken dikkate alıyoruz. Bu deneyim bize entelektüeller ile milletin arasındaki mesafeyi gösterdi. Birçok yoldaşımız, sistemin misilleme yapmasından korktukları kadar doğal bir güvensizlikten dolayı da bunu açıkça dillendirmiyor. Ülkede millî bir entelektüel temelin olduğunu göstermek zorundaydık. Ayrıca, başkaları da bu doğrultuda ilerliyor. Gizli çalışmak elbette bilgilere ulaşmayı zorlaştırdı. Buna rağmen, burada sizlere unsurları, notları, deneyimleri sunuyoruz ki bunları değerlendirebilesiniz. Bu derlemenin amacı film gösteriminde sonra, bugünkü savaşı en etkili şekilde sürdürmenin yollarına dikkatinizi çekmektir.

KENDİLİĞİNDEN OLUŞ

Peronizm hakkındaki bölümde söylediğimiz gibi Eylül 1955 özgürleşmenin uzun savaşında sadece taktiksel bir yenilgidir. Kendiliğinden bir şekilde, işçi sınıfı yenilmediğini göstermek için sokaklara döküldü. Sevinç gösterisi yaptıklarını düşünenlerin bayrakları parçalandı. Genç insanlar duvarlara tırmanarak balkonlardaki bayrakları kaldırdılar. İnsanlarla dolu kamyonlar geldi. Bazı liderler arabayla geldiler.

"Arkadaşlar, köprünün oraya gitmeyin, orada ordu var" dediler. Ama kimse dinlemedi. Coşku en üst seviyedeydi. Aniden atlar üzerinde insanlar belirdi. Tekstil sendikası üyesi yoldaşımız Eylül 1955'de, oligarşinin iktidarı aldığı aynı gün Buenos Aires'te kendiliğinden meydana gelen gösteri hakkında konuşuyor. Köprüye doğru ilerledik ve bağırmaya başladık: **Mayo Meydanı! Mayo Meydanı!**

Sanki 17 Ekim 1945'i yeniden yaşıyorduk. Köprüye ulaştık, ama ordu oradaydı. Askerleri görünce, millet durdu ve ordu ateş açmaya başladı. İnsanlar kaçtılar Sonra bazıları "Kuru sıkı atıyorlar. Haydi ilerleyelim. "Hep birlikte bağıralım: Viva Perón!" dedi. Coşku doruk noktasındaydı. Aslında kuru sıkı atmıyorlardı. Gerçek mermi kullanıyorlardı. Duvarda ve asfaltta delikler açılmıştı! Olay ciddileşti Bazıları düştü Önümde birisi vardı. Ona ne olduğunu bilmiyorum, ama yere düştü ve bir daha ayağa kalkamadı. Sonra arbede başladı. Yaklaşık bin kişiydik. Coşkumuz doruk noktasındaydı, ama yalnızdı. Çünkü ne yapmak istediğimizi bilmiyorduk. Herkes gösteriyi izledi. Sayıca çoktuk, bir şeyler yapmak istiyorduk. Ama herhangi bir emir almamıştık. Nasıl saldırılacağını bilmiyorduk. Ayrıca, nasıl savaşılacağını da bilmiyorduk. Bize liderlik yapacak kimse yoktu. Her şey kendiliğinden oldu. İnsanlar her tarafa kaçmaya başladı.

- Herhangi bir organizasyon olmadan insanlar kendiliğinden direnişe katıldı.

Peronizm, bu hareketliliğe millî bir uyum, bir görev verdi. Son yıllarda bu kendiliğinden hareket, Arjantin kitlelerinin üstünlüğüne dönüştü. Sistemi düzeltmeye değil, yıkmaya çalışıyordu.

Politik mücadelenin ve sendikaların amacı millet için iktidarı yeniden ele geçirmekti. Eylemler, teorik formülasyonlardan önce gerçekleşti. Saygısızcaydı. Devrimin eski teorisyenleri tarafından görmezden gelindi. Sabit bir ideoloji yerine, bir ideoloji yaratma, araştırma avantajı vardı.

YER ALTI

İki otomobil sendikası lideri olan yoldaş Martiniano Martin'in deneyimi tüm Arjantin işçi sınıfının bir örneği oldu. 1955'den bugüne çok temel değişiklikler oldu. 1955'de kimse iş kanunlarını bilmiyordu. Sendikaya gider, şikayette bulunurdunuz. Eğer bir problem varsa görevliler, "ona hakkını verin" derdi. Sadece bu kadar. Ama 1955'den sonra, istediğimiz gibi bir şikayette bulunabilirdik ama ortada bir heyet yoktu başınıza gelecek olan kovuşturma ve tutuklama olurdu. Birçok yoldaşımız ülkeyi terk etti ve komşu ülkelerde mülteci konumunda. Yoldaşlarımız, sürekli devam eden işkenceden korkmuşlardı. Hatta birbirlerine sır vermekten dahi korkmaya başlamışlardı. Diğeri onu gammazlayabilirdi. Personel müdürü, zulüm demekti. Yani, gece yarısı yatağınızdan alınabilir ve çocuklarınızla birlikte kendinizi sokakta bulabilirdiniz. Sonra gizli bir direniş örgütlemeye başladık. Kahvehanelerde ya da yoldaşların evlerinde buluşmaya başladık. Polis tarafından yakalanma riski her zaman vardı. Sıklıkla, hapisteyken direnişler örgütledik. Yoldaşlarımız tutuklandığında aracılarla eylemlerimize bir şekilde devam ettik. Her türlü şekilde . Birçok yoldaşımız hapiste öldü. Birçoğu polis tarafından dövüldü. Ama iki yıl içinde, **Genel Emek Konfederasyonu**'nu yeniden hayata geçirdik. Angel Taborda, sendikacı. Metalurji sektöründe çalışıyordum. Her gün devriyeler gelir ve müdürlere yönetimdeki yoldaşımıza ya da şirketin delegesine ders verirdi. Ve denediler Onları aldılar, onları cezalandırdılar. Çünkü orada bir Peronist direniş grubu olduğu söylenmiş. Polislerin şey yaptıklarını hatırlıyorum Orada Evita'nın bir büstü vardı Direniş, millî mücadelenin yeni bir evresine girdi. Bu evre ilk yer altı hareketi olacaktı. Bu savaşım sırasında, işçi sınıfı, daha önce hiç uygulamadığı bazı direniş biçimleri buldu ya da keşfetti.

1955-1959 GÜNLÜKLERİ

Peronizm, politik sistem için lanetli bir olgudur. Sendikaların desteğiyle son on yılda demokratik-liberal kurumlar için en ciddi kriz kaynağı olacaktı. Dünya çapında, Arjantin işçi sınıfı en büyük politik-sendikal savaşımı veriyor olarak görüldü. 1955 darbesinden sonra ülke işgalci bir ordu tarafından zaptedilmiş gibiydi. Tanklar, askerler, jandarmalar sokakları işgal ediyor, fabrikaları tahliye ediyor sendikalara karşı harekete geçiyor. Yer altında, işçi sınıfı, ilk grevleri organize ediyor. Genel Emek Konfederasyonu, Kasım 1955'de ülke çapında bir greve çağrı yapıyor. Daha sonra, metal işçilerinin grevi, 50 gün sürecek ve 30.000 işçinin işten atılmasıyla ve 2.000 eylemci ve delegenin tutuklanmasıyla sonuçlanacaktı. İşçi sınıfının her harekete geçişi, baskının daha da sıkılaştırılmasına neden oluyordu. Haziran 1956'da, Léon Suarez meydanında yasal olmayan bir şekilde, birçok millî yurtsever öldürüldü. Baskıya rağmen 1957'de, 252 sendikal grev organize edildi. Bunların çoğu millî grevlerdi. 1959'da ise 397 grev yapıldı. **Gorilla Devrimi, yeni seçime çağırıyor. Yasaklı Peronistler, oylama kartlarını boş olarak veriyorlar ve oyların çoğunluğunu elde ediyorlar.** Sendikalar her mitingde, hareketin temel kaleleri oluyor.

1958'de, Peronistler, Frondizi'nin kazanmasını sağlıyorlar. Aynı yıl, petrol endüstrisi greve gidiyor ve sendika konfederasyonu, Frondizi'nin emperyalistlerle imzaladığı antlaşmaya karşı direniş örgütlüyor. Bundan önce, Genel Emek Konfederasyonu'nun arabuluculuğuyla ortaya çıkan 62 organizasyon **Cordoba'daki "Falda" programını onayladı.** **Bu program yabancı tekellerin tasfiyesini büyük taşınmazların kamulaştırılmasını millî ekonomiye zarar veren antlaşmaların iptal edilmesini temel ekonomik kaynakların millîleştirilmesi işçilerin üretim ve ticareti kontrol etmelerini öneriyordu.**

SENDİKALAR

1955'de, Arjantinli sendikalar yarı-kamu kurumlar olmaktan çıktı ve direnişin itici gücüne dönüştürüldü. Bunlar, işçi sınıfının okulu, üniversitesi oldu. Birçok yolda, mücadeleye katıldı ama kendimizi kandırmamalıyız. Peron'un düşüşünden sonra işçi sınıfının partisi kalmamıştı. Bahsettiğim, yasal bir partidir. Sendikalar, sadece sınırlı bir eylemlilik yarattılar. Delegeler, sendika liderleri hareketin yararlanabileceği tek ileri görüşlü entelektüellerdi. Arjantin gibi yeni-kolonyal bir ülkede, son dönemde sendikaların ikili bir işlevi vardı: Örgütlülük ve politik parti.

Victor Guilder, milliyetçi yurtsever: en az istenenin tüm sistemi sarsmak ve ekonomik, sosyal ve politik dengeyi rahatsız etmek olan bir yerde. Gelişmiş, bağımsız ülkelerden çok farklı. Buralarda, politik savaşımında farklı sektörler bağımsız olarak, kendi talepleriyle ortaya çıkabilir. Bunlar iktidarı elinde bulunduranlarla uyumlu olabilir. Burada durum böyle değil. Tam tersi. Bir çoğu durumumuzu gelişmiş ülkelerdeki ile eşitlemeye çalıştı. Bunu yaparken, işçi hareketinin gerçek hedeflerini gizledi, bizleri bağımsız bir ülkede olduğumuza inandırmaya çalıştı. Aslında bizler az gelişmiş, bağımlı ve sömürge bir ülkedeyiz. Sendikalar kendilerini, işçi sınıfının ekonomik koşulları dolayısıyla imkansız olan bir reformizmle sınırlandırmak istediler. **Arjantin'deki sol ve sözde milliyetçi partilerin başarısızlığı sendikaların geniş işçi kesimleriyle dayanışmasını olanaklı kıldı.**

Angel Perelman, metal işçileri sendikasının kurucularından. Arjantin sendikal hareketi sadece maaşlar için savaşmaz. Bizler büyük bir millî sosyal devrim hayali kuruyor ve buna inanıyoruz. Bu, işçi sınıfının ve bağımsızlıktan beri uğruna savaştığımız ülkenin hayrınadır. Binlerce yıl önce Bir piskopos şunu demişti: "Militia est vita hominis super terram" yani, "dünyadaki insanların yaşamı sürekli bir savaş halidir".

Raimondo Ongaro, Mart 1969'da yeni Genel Emek Konfederasyonu'nun (CGT) genel sekreterliğine getirildi. Sadece sendikaların izleyecekleri yollardan konuşamayız. Çünkü savaşın hareket ettiği, olağanüstü koşullardaki bir devlette yaşıyoruz. Zengin ve özelikli sendikalara sahip olmak için ve belli sektördeki işçilerin doğru yaşam koşullarından yararlandıkları fakir bir ülkede bağımlı bir ülkede insanları fakir olan bir millette medeniyetin yaşam için zorunluluk olarak adlandırdıklarına erişmek için ne yapacağız?

Bu yüzden, tüm Arjantin'i düşünen sadece sendikanın belli bir alanını kapsamayan, tüm ülkeyi içeren bir sendikal hareket fikrini kalbimizde taşıyoruz. Bunun dışındakiler eskide kaldı. Kendi gelişemeyen bir ülkede hiç kimse kendisini geliştiremez ne bir grup ne de bir insan olarak. Tarih yapmaya hazır olanlarımızda aynı ruh hali var: Yer altındaki mezarlarında yatan insanlar, hükümete karşı geldiklerinde iktidarı karşılarında buldular. Baskının silahları ve yöntemleri modernize oldu. Değerli Arjantinlilerin kanı tüm baskılara karşı dökülmeye hazır durumda. bize diz çöktüremeyecekler. Bizi vurmak isteyenlerin silahları bizi ıskalayacak, buna inanıyoruz. Çünkü, Arjantinlilerin istediklerine ulaşmak için her zaman savaşmaya gönüllü olacaktır.

GELİŞİM ÇAĞI

1955'de oligarşik hegemonyayı kabul eden aynı orta sınıf 3 yıl sonra Frondizi ile, işçi sınıfını yeni endüstriyel sektörlerde kullanmayı amaçlayan orta yol bir politika denedi. Sadece emperyalizmle ilişkili orta-sınıfın çıkarlarına hizmet eden bir entegrasyona Peronizmin bazı kesimleri sokulmak istendi. Frondizi, burjuva oportünizminin en açık örneği oldu. **Naif bir şekilde, gelişim politikası yeni bir sponsör bulmayı umdu: ABD. Aynı, eski oligarşinin İngiltere'yi bulduğu gibi. Bu politikanın sonucu özel girişmciliğin özendirilmesi ve yabancı sermayeye tüm kapıların açılması kamu şirketlerinin özelleştirilmesi küçük ölçekli endüstrinin ortadan kaldırılması IMF'ye itaat ve millete karşı baskı oldu.** Yatırımcıların çıkarları ile uyumlu bir sonuç. Milliyetçi direniş varsayımsal Kennedyen gelişme tarafından ön görülmüştü.

Ocak 1959'da, mezbaha işçileri greve gitti ve özel yönetime geçmesini engellemek için mezbahayı işgal etti. Polis güçleri, silahlı araçlarla binaları boşalttı, direnişi kırdı. Altı ay sonra, banka memurları,

60 günlük bir greve başladılar. Çalışanlardan 100'ü, tutuklandı. Öğrenciler de mücadelede yerlerini aldı. O yıl boyunca, 250 öğrenci protestosu oldu.

1959 yılındaki kadar, hiç bir zaman, işçi sınıfı kendi gücüne bu kadar güvenmiyordu. Bu yıl, daha önce olmadığı kadar politik sendikal eylemlerin sınırlılıkları açıkça ortaya çıktı.

1959'da, millet iktidarı savaşı oldukça şiddetlendi. Peronizm, sendikal mücadele ile terörizmi sabotajı ve askeri eylemleri birleştirdi. İlk gerillalar, Uturunco'nun komutasında Tucuman'da eyleme geçti. General Iniguez Rosario'daki isyanı destekledi. Bir tank ve Cordoba'daki Shell şirketine ait bir benzinlik havaya uçuruldu ve 300 milyon litreden fazla benzin yandı. "Plan Canintes"in doğuşunu duyuran polis baskısı vahşi işkencelere ve cinayetlere neden oldu. Sistemin kolluk kuvvetlerine karşı yapılan direniş kaybolmadı.

1959 ile 1964 arasında 1400 civarı terör ve sabotaj eylemi gerçekleştirildi. Peronist terörist taktikleri, iktidarın ele geçirilmesinde başarılı olamadı. Ama 1959 ile 1962 yılları arasında belli millî hareketlerin dahil olduğu Frondizi'nin entegrasyon tuzaklarını engelledi. Betancourt, Haya de la Torre, Figueres ve birçokları gibi Frondizi, Latin Amerikan burjuvazisinin strelliğini ve onların tarihsel olarak ölümünü sembolize eder.

ORTA SINIF VE ENTELEKTÜELLER

Kitle hareketlerinin savaşımı ondan güç almış olan anti-millî cephenin zayıflamasını başlattı. Oligarşi orta sınıf üzerindeki geleneksel etkisini kaybetti. **Enetelktüeller arasında Arjantin'i bir millet olarak anlamaya çalışan fikirler gelişti ve gittikçe güçlendi. Arjantin'de, özellikle de sol entelektüellerin rolünü açıklamak bana önemli geliyor.**

Franco Moni, *yazar ve gazeteci.* ***Bugüne kadar Arjantin'de, sol entelektüeller ciddi bir role sahip değillerdir. Sol ya da devrimci hareket ile uyumlu değillerdi. Onlar, sistemin çok zarif bir gerekçesiydi, sistemin onlara biçtiği kendi rollerini oynuyorlardı. Arjantin milletinin en parlak anlarını neden anlamamışlardı?***

Sol entelijensiya, örneğin Peronist süreç ile neden bağ kurmamıştı?

Çünkü onlar her zaman eski Avrupa'nın etkisinde kaldılar ellerin pis ya da temizliğine buna göre karar verdiler. İnanıyorum ki, bilinç, saflık, Oedipus kompleksi gibi bu eski sorunu da çözmenin zamanı gelmiştir. Avrupa tarafından yaratılmış bu gölgeyle işlev gördüğü sürece Arjantin solu sistem ve liberal eğitim sistemi tarafından çoğalmak dışında amaçsız olacaktır.

ORDU

1962 eyalet seçimleri, orduyu şaşırtır. Tekstil sendikası genel sekreteri Andres Framini ülkenin en önemli eyaleti olan Buenos Aires valisi seçildi. Ordu müdahele eder ve seçimleri iptal eder Frondizi'yi devirir, millî kongreyi fesheder ve bir asistanı başkan yapar: Guido. Millî hareket, milletin iradesini idame etmeyi beceremez. Hareketin büyük bölümü, tamamen hileli bir seçim oyununa alet olmak dışında bir şey yapamaz. Burjuvazi cephesi, çoktan parçalanmaya başlamıştı. Sadece 1916 ve 1946'da hükümet millet tarafından seçildiğinde askeri darbe ile terse çevrilmişti.

Peronizmin sürekli eylemliliği, iktidarı 1962 yılında kadar zor bir krize sürükler. Hükümetin en büyük derdi hareketi etkisizleştirecek en iyi yolu bulmaktır. 1962'den sonra, sendikalar, yeni bir direniş biçimine başlar: Fabrikaların işgali. Snedikaların konfederasyonu, 1964 yılında eylemleri şiddetlendirir adına "Çelişki Planı" denilen plan devreye girer. Latin Amerika tarihinde ilk defa binden fazla bina aynı anda işgal edilir. Bu işgalde, üç milyondan fazla işçi yer alır.

1964 yılı, aynı zamanda Peron'un geri dönmeye çalıştığı yıldır. Brezilya ordusu, Pentagon'un direktiflerine uyarak, onu sürgünden geri dönmesi için zorlar.

1964 yılında yeni gerilla grupları ortaya çıkar. Ancak, bunlar, eyleme geçmeden katledilir. Bu zamanın en yoğun savaşımları, işçi sınıfının grevleri, işgalleri ve açlık grevleridir.

1965'deki Peronist zafer sistemi sarsar. Başka bir Peronist başarı tehtidine karşı çıkmak için, 1967'de ordu, onların önüne geçmek için hükümetin bir parçası olur. Hükümetin kendisi olur. Komünist ve sosyalit partilerin yapabildiği tek şey demokratik-sivil kurumların sürdürülmesini istemektir.

Peronizmin merkezi umutlarını ordu içindeki sözde millî sektörlere dayar. Ama adına Arjantin devrimi denilen şeyin amaçları çok kısa bir süre sonra ortaya çıkar. Politik partileri yasaklayarak sivil partilerin memnun kaldıkları özgürlüğü sadece sınırlandırmak istemezler bunu Peronist hareketi boğmak için kullanırlar. Üniversitlerin özerkliğini parçalayarak orta sınıfın önemli kısımlarının radikalleşmesini engellemek isterler. Müdahele tehditini sürekli kılarak sendika konfederasyonları karşısında onları sistem ile açık bir işbirliğine itmek ve zaferi yeni-kolonyalizme (Yeni Sömürü Düzeni) vermek isterler.

ÖĞRENCİ HAREKETİ

Yeni reform hareketinin lideri. Son on yılda öğrenci hareketinin en önemli eylemleri nelerdi?

İlk olarak Öğrenci hareketinin seferber edilmesini sağlayacak güç kurulabilir. Ayrıca, bu mücadelenin tek bir politik doğrultuya yönlendirildiğini de görmek önemlidir. Liberal amaçlarla gerçeklerin kurduğu 1955 örneğin milliyetçi hareketi boğmak için oligarşi tarafından kandırıldılar. 1958'in büyük grevinde 100.000 öğrenci vardı. O zamanki soru "liberal ya da millî" sorusuydu. Frondizi Arjantin'in zenginliklerini emperyalist Yankilere satıyordu. **Yakın zamanlardaki savaşlarda, 1964/65'te öğrenci hareketi yeni bir gerçekliğin farkına vardı. Eski konumundan uzaklaştığını anladı ve o anın en önemli sorusunu sordu: Anti-emperyalizm ya da kolonyal bağımlılık.** Octavio Getino, son askeri darbeden sonra öğrenci hareketini nasıl değerlendirdiğini öğrenci olan Julio Barbarao'ya soruyor. Askeri darbe, sağın denediği tüm yollar gibi tarihsel gelişmenin ve son kertede devrimci sürecin yavaşlamasına neden oldu. Bu, biz öğrencileri, içinde yaşadıkları adalarından uzaklaşmaya zorladı. Hıristiyan bir arka plandan gelen çoğumuz için kalıpları kırıyor ve başlangıç noktasına dönüyoruz. Bu durum bizim için önemli ve ilginç görünümlere sahiptir. Tarihin ekseni olarak kabul edilen **Marksizmden, ortodoks marksizmden gelen kişiler ile eski değerlere önem verenlerle.. ve peronist devrimci gruplarla işbirliği yapıyoruz. Bu üç akım millî özgürleşme adına millet ile birlikte savaşacak.**

Roberto Grabois, öğrenci millî cephesi lideri öğrenci hareketinin güncel politik konumu hakkında konuşuyor. Belki de, öğrenci hareketini karakterize eden şeyin üniversitelerin doğasından geldiğini söyleyebiliriz. Diğer bir deyişle, büyük idealler için mücadeleden gelir. Bunlar öğrenciler için dar, özel bir beklenti yaratan ve millet hareketi ile kıyaslandığında onların hareketi ile birlikte millî bilince yönelen düşüncelerdir. Özgürleşmiş bir ata yurdu, sosyalist bir ata yurdu savaşımı kaçınılmaz olarak bizi Arjantin devriminin temel ekseni olan işçi sınıfı ile kaynaştırıyor. İşçi sınıfını soyut olarak almıyoruz onu savaşları ve duygularıyla anlıyoruz. Bu temel noktadan, millî bilinçlilik süreci Peronizmin anlaşılması, yeniden değerlendirilmesi ve onun Arjantin işçi sınıfı için değeri bizim işimiz, kendi işimiz oluyor. Önemli olan bürokratların Peronizmi değildir. Müzakere eden ve teslim olan değil, kitlelerin Peronizmi anti-emperyalist ve devrimci savaşımı sosyalizme yönlendirecektir. Bu anlamda, **Küba devrimi millî ve anti-emperyalist bir devrim olarak büyük bir etkiye sahiptir. Onun dayanağı bizim için, Marksizm-Leninizm'dir. Bu rehber, işçi sınıfımızın tarihle, yaşamla bağını kurmakta ve millî özgürlük, sosyalizmin kuruluşu, milletle birlik doğrultusunda yolu açmaktadır.**

FABRİKALARIN İŞGALİ

Son on yılda direnişin ulaştığı en yüksek nokta ne oldu?

Direniş Lideri İşçi konuşuyor: Genelleme yaparsak birçok yoldaşımızın bize söylediği millî bilincin gösterimi Baskılara, işkenceler, sistemin tuzaklarına rağmen direnmeye muktedir olmak Bir örnek

vermek gerekirse bu gösterilerin en önemlisi fabrikaların işgaliydi. Cirillo Ramallo, ilk fabrika işgallerinden olan metalurji fabrikası Siam de Montechingolo'nun işgalini anlatıyor. İşgal, 300 yoldaşımızın işten atılmasıyla sonuçlandı. Fabrikayı savunmak için ne gibi önelmler alındı?

Alınan tüm önlemler polisin fabrikayı boşaltmayacağı ve aynı zamanda düzensizliği önlemek için fabrikanın normalliğini sağlama üzerineydi. Benzin bidonlarını değişik yerlere dağıttık. Aynı şekilde yangın söndürücüler polisin saldırması sonucunda kullanılacaktı. Fabrikanın savunmasından ben ve komisyondan yoldaşlarım sorumluydu. Kişisel olarak grev gözcülerinin fabrikada ve çevrede dolaşmasını sağladım. Çevredekiler bize hep destek olmuştu. Polisin bizi dışarı çıkaracağından korktuk.

Rudy Taborda dokuma fabrikası "La Barnalesa" işgalini anlatıyor.

Ülkede, bizimki gibi birçok fabrika işgali yaşandı. Tarihsel bir olaydı benzersizdi. Çünkü, ilk defa bir fabrikayı işçiler yönetiyordu. İlk defa olarak kendimizi fabrikanın gerçek sahipleri olarak hissettik. Daha önce 30 yıl boyunca yoldaşlarımız sömürülmüş ve yönetici sınıf tarafından ezilmişti. İkili sorumluluğumuz vardı: Yönetici sınıfa üretimi sürdürebileceğimizi ve aynı zamanda üretimi yönetebileceğimizi göstermekti. Üretimi gerçekleştireceğimizi gösteriyorduk. İki şeyi aynı anda yapmayı başarmak zorundaydık. Bana kalırsa, başardık. Örneğin, stokta bulunan ürünler ile kıyaslandığında 13 günün sonunda bizim ürettiklerimizin kalitesi, kesinlikle mükemmeldi. Bahsedilmesi gereken bir başka nokta da çalışanların katılımıydı. Oy birliğiyle bize katıldılar. Gerçekten sıradışı bir durumdu. İlk defa olmak üzere iki bin işçi işlerinde özerk oldular. İlk defa, onlardan faydalananlara göre onlar kadar, hatta daha değerli, olduklarını keşfettiler. Kendi yeteneklerinin olanaklarının farkına vardılar. İşçiler, o zaman, işgali çok ciddiye aldılar. Daha önceki işgallerde insanlar el radyolarıyla gelirdi işçiler barbeküler organize eder yoldaşlar kart ya da fabrikanın sınırlarındaki sokaklarda futbol oynardı. O sefer, tam tersi, çok farklıydı.

Direniş Lideri İşçi konuşuyor: Gerçek olan, çoğumuzun okuma yazma bilmemesi. Tam bir sefalet içinde büyüdük çocukluktan beri çalışıyoruz okuma yazma öğrenmedik. Ben, bir lokma ekmek için, çok değişik yerlerde çalıştım. Ekmek için dilendiğimi söylemekten utanmıyorum. 17 yaşında, geleceğim için Buenos Aires'e geldim. Tüm bunlar 17 Ekim'den önce oluyor. Sonra General Peron geldi. Taşradan gelen sadece ben değildim. Sosyal yasalar bizi yok sayıyordu. Gerçekte, taşrada, herhangi bir korumadan yararlanamıyorduk. Tam bir sefalet içinde yaşarken diğer Arjantinliler gibi, başkente geldim. Fakat sendikalar henüz yeterince organize değildi ve hala bazı zorluklar vardı. Ama ne olursa olsun, taşrada fakirlik içinde yaşamaktan iyiydi. Bir öğleden sonra, Adalet Bakanı geldi. Onu kapıda karşıladık. Fabrikayı boşaltmak zorunda olduğumuzu söyledi. Çünkü özel bir mülkü işgal ediyorduk. Ona şöyle dedim: Sen Adalet Bakanı mısın?

Ve senin adaletin 300 işçiyi işten çıkarmak mı?

Bana, Çalışma Bakanı olmadığını ve sorunun sendikal sorun olduğunu söyledi. O zaman, bu fabrikayla hiç işi olmadığını ona söyledim. Fakat, fabrikayı boşaltmak zorunda olduğumuzu tekrarladı. Güç kullanmaya hazır 150 polis bekliyordu. Ona 150 polisin yetmeyeceğini söyledim. Orduyu çağırmalıydı. Tamamen şaşırmıştı. Ve bizi zorla buradan çıkartacak olurlarsa fabrikayı havaya uçuracağımızı söyledim. Ona, bir saldırı için hazır tuttuğumuz benzin bidonlarını gösterdim. Hükümetin temsilcisi olarak polis ve fabrika sahipleri elinin altındaydı. Ben, bir saldırıya karşı koymak için tüm yoldaşlarımın desteğine sahiptim.

İşgaller, işçilerin hafızasından mitlerden, yalanlardan ve baskıdan doğan şiddetli ve sarsıcı eylemlerdir. İşgaller aracılığıyla, işçiler kendi dekolonizasyonlarını hızlandırır kendi işlerinin bilincine varır insanlıklarına yeniden hakim olurlar.

KENDİLİĞİNDENLİĞİN SINIRLARI

Sistemin içinde kalarak, üretim için savaşım hangi noktaya kadar yükseltilebilir?

Baskın sınıflar iktidarın tüm güçlerini kontrol eder. Kendiliğinden oluşan direniş bugün kritik bir noktaya ulaşmıştır. **Eğer, düne kadar, sendikalar, direnişin ekseni idiylerse de bugün politik etkinliklerini yitirmiş durumdalar.** Devrimci mücadelenin bir enstrümanı olarak olanaklarının sınırlarına ulaştılar. Kendiliğindenlik Arjantin kitlelerin büyük erdemidir. Fakat bu aynı zamanda onların sınırını teşkil eder. Arjantin işçi sınıfının en hatırlı günleri kendiliğindenlikten kaynaklanır. Ama aynı zamanda en büyük yenilgileri de bundan kaynaklıdır.

17 Eylül 1955 tarihinde direnişin şiddeti ve kahramanlığı düşmanı yenmek için yeterli değildi. Kendiliğindelik ve kitlelerin girişimi iktidarın ele geçirilmesini hedeflemiyorsa her şey kavgaya, direnmeye, kişisel müdafaaya indirgenir. Bu durumda, inisiyatif düşmana geçer.

BUGÜNKÜ SAVAŞ

Eğer savaş, kısmi çarpışmaların toplamıysa bazılarını kaybettik, fakat bilinç yaratmak açısından birçoklarını da kazandık. Emperyalizmin de deneyimleri vardır. Küba devriminden bu yana, devrimle savaşmanın daha doğru yollarını öğrendi. Üstelik, devrimcilerin öğrenmediklerini öğrendi. Bu bir "**miguelito**"dur. Uzunluğu yaklaşık bir inç olan demir bir çubuk. Uçları keskinleştirilir ve bu şekilde bükülür. Böylece devrilmeden duran bir taban yaratılır. Daha önce, bir santimetre kalınlığında daha büyük bir model yapacaktık. O zamanlar o tip malzemeyi bulamadık. Şimdi bunları bulabildiğimiz çubuklardan yapıyoruz. Kesiyorum ve keskinleştiriyorum. Biliyorum ki bunlardan insanlar yararlanabilir. Nerede?

Sokaklarda. Elimizden geldiğince bunları çöp yığınlarında, su birikintilerinde saklıyoruz. Motorlar, bunları görmeden geçiyor ve tekerlekleri patlıyor. Bunları özellikle grevlerde kullanıyoruz. Şafak zamanı ayrılıp bunları yerleştiriyoruz. 1963 ile 1966 arasında, Pentagon Panama'daki merkezinde 19.000 Latin Amerikalı askere özel eğitim verdi. Kıtanın orduları, işgalci kuvvetler gibi davranıyor ve duruma kolayca uyum sağlayabiliyorlar. Bunlar Perulu **"avcı komando"lar. Bolivyalı "komandolar", Arjantin jandarmaları**

ODECA, Amerikan savunma Konsülü askeri birlikler tümü Pentagon tarafından yönetiliyor. Latin Amerika soykırıma bağlı sessiz bir gerginlik tırmanışının tiyatro alanı sanki.

Direnişçi bir kadın anlatıyor: 5 Kasım'da, Peron'un düşüşünden sonra bir gösteri hatırlıyorum. Bir yoldaşımla, polisin insafsız bir şiddet uyguladığı Avellaneda'daki Plaza Alsina'ya gitmek zorundaydık. Kalabılığı dağıtmak için atlılar kullanıyorlardı. Bir bankta bir yoldaşımız oturuyordu. Polis arkadan geldi ve onu yere savurdu ve neredeyse atıyla üzerinden geçecekti. Öyle bir öfke duydum ki eskiden aklımda kalmış bir numarayı hatırladım. Dükkana gittim ve bir paket kara biber aldım. Rüzgarın yönüne göre kara biberi havaya boşalttım. Atlar, biberi soluduklarında hapşırmaya ve şaha kalkmaya başladılar. Bu, polisi daha da kızdırdı. Atlar için üzgündük, ama, kardeşlerimize yaptıklarını görünce aynı şeyi polisler için hissetmedik. Kara biber etkilidir! İşe yarayacağını biliyorduk. Daha önce taşrada denemiştik! Ama polis güçlerini durdurabilir mi?

Bu, biraz daha zor! İyi eğitilmiş, modern teçhizatlı ve paralı askerlerden oluşan bir orduya karşı sendikalar günümüzde ne yapabilir?

Bu ordu gerçekten yenilmez mi?

Cezayir Küba, Vietnam tersini kanıtladı. Kendilerini özgürleştirmeye kararlı insanlar yenilmezdir. Bu ordulara karşı zafer sadece milletin iradesi ile mümkündür. İktidar, özellikle silahlara sahip olanlar ya da onu elde etmek isteyenler tarafından ele geçirilir. **Silahların dili, günümüzde en etkili politik dildir.** Bu yüzden insanlara bu dili öğretmek gerekli midir?

Bu, uzun ve acılı bir savaş mı demek?

Özgürleşme için başka seçenekler var mı?

TARTIŞMAYA GİRİŞ

Yoldaşlar üzerine konuştuğumuz bu konular güncel millî durumdan ve direniş yılları boyunca biriktirilen deneyimlerden ortaya çıkıyor. Gerçeklere dikkat çekelim. Askeri hükümet 1966'dan beri yerinde Tucuman'daki şeker fabrikalarını kapatan liman işçileri gibi farklı sendikaların direnişini kırıyor. **Enerji kaynaklarını başkalarına tahsis ederek, millete hiç bir hak tanımadılar ve karşılarında, onları engelleyebilecek bir muhalefet görmediler.** Bu birinci belirtidir. Aynı zamanda, belli işçi sınıfı eğilimleri kendi köklerinden uzaklaşmaya bürokratik ve düşman tarafından kafası karışıklaştırılmış dolayısıyla ona yakınlaşan bir yapıya gitmektedir. Bu eğilimler daha önce de vardı ama bu derece sinsi bir yolda ilerlemiyorlardı. Bu da bir başka belirtidir. Bu tartışmaya katkı yapan düşünce ve yansımalar film çekme sürecinde yaşanan deneyimlere dayanmaktadır.

Rudy Taborda, en aktif yoldaşlarıyla birlikte geçenlerde işten çıkartıldı.

Cirillo Ramallo da işten çıkartıldı ve çalıştığı fabrika kapandı.

Angel Taborda tutuklandı ve sendika ilişkisi dolayısıyla işten çıkartıldı.

Martiniano Martin araba fabrikasındaki komitede artık bulunmuyor. Patronlar onu kara listeye aldılar ve artık iş bulamıyor.

Tucuman'da, sendikanın en savaşçı liderlerinden biriyle konuştuk. Tucuman işçilerinin yürüttüğü mücadele hakkında konuşabilir misin?

Ben Leandro Foté. San José'deki sendikanın genel sekreteriyim. Söylememe izin verin, hapisten çıkalı sadece dört saat oldu. Şeker işçilerinin mücadelesini örgütlemekten tutuklandım. Ama bunun bir önemi yok. Önemli olan Tucuman'da değerli savaş deneyimimiz var. Fabrikaları işgal ettik sokaklarda savaştık kurbanlar verdik. Yakın zamanda Bella Vista'da bir yoldaşımızı kaybettik.

Bu savaşlar bizi bir çözüme ulaştırdı mı?

Yoldaş, bu savaşlar bir sonuç vermedi. Şeker işçilerine de vermedi. Bu yüzden işçilerin savaşımının farklı olması gerektiğini düşünüyorum. Sadece maaş artışı için değil aynı zamanda hükümet ve baskıya karşı da savaşmalıyız. İşçiler, milliyetçi bir hükümete sahip olmaları gerektiğini anlamak zorunda. Ülkenin ve işçilerin geleceği işçi sınıfı için, bu tek çıkar yoldur. Şimdi, yoldaş, bugün Tucuman işçilerinin durumu felaket. Kapatılan fabrikalar yüzünden 24.000 işsiz var. Diğer eyaletlere göç durumunda diğer yerlerdeki işsizlik de artacak geçen yıl Tucuman'da olduğu gibi. Direniş ve kendini savunma doruk noktasına ulaştığında insanlarda bitkinlik ve yorgunluk yaratıyor. **Savunmanın her noktası, düşman tarafından adresleniyor, izole ediliyor ve bertaraf ediliyor. Ama milletin hafızası deneyimleri özümsüyor.**

Bir gün "Baba, Tanrı nerede?" diye sordum.
Babam ciddileşti ama yanıt vermedi.
Babam madende öldü. Galerinin en altında.
Madenin rengi kan rengi.
Patronun altınının biriktiği yer.
Bir gün "Kardeşim, Tanrı hakkında ne biliyorsun?" diye sordum.
Kardeşim gözlerini yere dikti ama yanıt vermedi.
Kardeşim, çiçeklerin açmadığı dağda yaşıyor.
Ter, sıtma, yılanlar. Kerestecinin hayatı bu.
Ve hiç kimse ona Tanrı'yı bilip bilmediğini ya da bulup bulmadığını sormuyor.
Bir başka önemli kişi ben, sokaklarda şarkı söylüyorum.
Ve hapisteyken benden daha iyi şarkı söyleyen insanları dinliyorum.
Yoksullar Tanrı'nın umrunda mı?
Belki evet, belki de hayır.
Bildiğim Tanrı'nın patronların masasında oturduğudur.
Eğer bu dünyada Tanrı'dan daha önemli bir şey varsa o da, başkalarının daha iyi yaşaması için kimsenin kan dökmek zorunda kalmamasıdır.

Ben, Andina Lizarraga Peronist Tucuman Gençliği'nin şefiyim. "Tucuman milletinin 1955'den sonraki deneyimleri değersiz olmasına rağmen seferberlik, sokak savaşları, fabrika işgalleri ve baskıya karşı savaşlar tarihsel ilerleme için inanıyorum ki bugün çok uygun değiller ve bunları tekrar etmek çok büyük bir hata olurdu. İnsanlar bu savaşları artık istemiyor. Başka bir tür eylem istiyorlar. Politik iktidarın ele geçirilmesi için sadece silahlı mücadeleyle mümkün olan bir eylem istiyorlar. Ama, silahlı mücadele Arjantin milletinin bugüne kadar yapageldiği gibi kendini feda eden ve hayatlarını riske atan devrimci bir örgüt olmaksızın mümkün değil. Bürokratların devri geçti. Bu tarz bir devrimci örgütün oluşumuna katkıda bulunmak sadece bizlere bağlı. Aksi halde zamanımızı boşa geçirmiş olacağız."

Ülkenin büyük çoğunluğunu dolaştık ve bir çok eyalette benzer bir durum gördük. Tucuman gibi güney illerinde durum daha da dramatik. Ama, işçi sınıfı kendini yenilmiş olarak görünüyor. Zaman içerisinde birçok değişik mücadele yöntemi denendi ama gerçek şu ki, işçi sınıfını zafere ulaştıracak olan hiç bir örgüt hiç bir yön ufukta gözükmüyor. Bu arada dinamik bir bekleme süreci yaşıyoruz. Araştırmalar devam ediyor.

Yoldaşlar Şimdi önemli olan bunlardan çıkaracağınız sonuçlardır. Bu öykünün gerçek aktörleri ve kahramanları olarak. Burada aktardığımız deneyim ve çıkarımlarımız, belli bir dereceye kadar değerlidir. Bunların özgürleşme mücadelesinde günümüzde ve gelecek ne kadar kullanışlı olacaklarına bağlı olarak değerlidir. Temsil ettiğiniz özgürleşimde önemli olan bu sonuçları izleyecek eylemlerdir. Burada, gerçeklere dayalı bir anlaşma gösterildi. İşte bu yüzden filmimizin bu bölümü burada bitiyor.

****

3. BÖLÜM: ŞİDDET VE ÖZGÜRLEŞME

BU ÖZGÜRLEŞME SAVAŞI SIRASINDA DOĞACAK OLAN YENİ İNSANA HAZIRLANDI

"İNSAN ÖLÜMÜNDEN DOĞAR VE HAYATINI YAŞAMAK İÇİN,
ONU RİSKE ATACAK KADAR YAŞAMI SEVMEYE BAŞLAR."
Che

"ŞİDDETİN İZLERİ İYİ NİYETLE SİLİNMEZ.
SADECE ŞİDDET ONLARI YOK EDER."
J.P. Sartre

ANNE: "Annesinin gözlerini kapatan bir oğul düşlüyorum.
İSYANCI: "Oğlumun gözlerini bir başka güneş altında açmaya karar verdim."
Aimé Césaire

BİR ŞİDDET TARİHİ

Patagonya Katliamı

Köylü ve İşçi olan bir Arjantinli anlatıyor: Benim kelimelerimi, ifadelerimi bağışlayacaksın çünkü hiç üniversiteye gitmedim. Ama sana çok önemli bir şeyler söylemek zorundayım çektiğim acılar hakkında.

Patagonya'daki ilk ayaklanmaya şahit oldum. Maaşlarımızın artmasını istiyorduk. O zamanlar, ülkenin güneyinden sorumlu olan İngilizler ayaklanmayı bastırmak için destek güç istediler. Müklere zarar veren Şilili ve Arjantinli haydutlar olduğumuzu inandırdırlar. Ordunun başına Albay Varela'yı gönderdiler. Silahlarımızı teslim etmek zorunda kaldık. Siperler kazmamıza izin verdiler ve geldiklerinde ateş etmeye başladılar, binlerce köylüyü işçiyi, babayı, gerçek Arjantinlileri öldürdüler. Patagonya'da yaşananlar işte buydu.

Köylülerin Katliamı

Chaco ayaklanması 1920'de oldu. Korkunç, dramatik Polislerin kurşunlarından kaçan kucaklarında çocuklarıyla anneler gördüm. Villa Guillermina, Villa Angela isyan etti. O zamanlar ne yaptıklarını tanımlayacak kelime bulamıyorum!

İşçilerin Ezilmesi

"Trajik Hafta" gerçekten kahramanca bir andı. İnsanlar, işçiler barikatların arkasındaydı ayrıca kadın ve gençler de Polisle savaşıyorlardı. Askeri bir alayı ele geçirmişlerdi ve polis karakolunu Hatta tek bir tüfeğe dokunmamış itfaiyecileri.

Yurtseverler Savaşının Öyküsü

Yoldaşlar Size söyleyeceğim yurtsever bir işçi olarak, sendikadaki savaşımının bir özetidir. Şimdi sizden öğreneceğim. Ve coşku ile devam etmenizi isterim. **Çünkü kapitalizmin çöküşüne birkaç yıl kaldı.**

SAVAŞÇILARIN MEKTUPLARI

Bu filmin çekimi sırasında birçok yoldaşa şiddet ve özgürleşme üzerine ne düşündüklerini sorduk. Ve işte ilk yanıt:

YASALLIĞIN TUZAĞI

Yoldaş Y.M: **Bana, iktidarı yeniden ele geçirmek için neyin eksik olduğunu sordun.** Bilmiyorum. Ama sahip olduğumuz şeyi biliyorum: **Saflık.**

1956'nın başında kıyıdaki evinde Suarez'i aramaya gittiğimizi hatırlıyorum ölü olan bir bölgeyi yeniden canlandırmaya çalışıyorduk. Suarez'in güçsüzlüğünü ve korkusunu nasıl gizlemeye çalıştığını hatırlıyorum. Suarez'i suçladık, ama tamamen onun suçu değildi. 10 yıl boyunca, onun arkasında hükümeti destekledik. Ve aniden kendisini elinde hiç bir şey olmadan buluverdi. Uzlaşma için eğitilmişti savaşmak için değil. Onun yapabileceklerinden daha fazlasını ondan nasıl isteyebilirdik?

Geçmişte kaç adet savaşta bulunduk?

Bu filmde anlattığınız öykü yaklaşık bir fikir verebilir. Her bir hareketlenmenin ardından, Peron'un geri geleceğini ve yeniden iktidarı alacağına inandık. Bugün, bu sorunun yanıtını düşünürken Suarez'in görüntüsü birçoğumuza yansıyor. Yeni bir saflık düşüncem vardı milletin iradesinin yeni bir 17 Ekim yaratılmasında yeterli olduğunu düşünüyordum. Aynı saflık hepimizin inanmasına ve yasal yolu düşünmesine neden oldu. Yasal yolu kabul ediyor muyuz?

Bu, yasallaşmış şiddeti kabul ettiğimiz anlamına mı geliyor?

Bu, arkasında hapsedildiğimiz kölelik ve millî küçük düşürme sosyal barış değil mi?

Suarez anlamıştı. kendi ve milletin yasallığının yenilgiye uğratıldığını ve bu yüzden savaştan çekildi. Yasallığı bir soyutlama ve mit olarak görmeyi sürdürdük. En iyi işçilerdik ve yoldaşlarımızı bu ruh doğrultusunda eğittik. Her yenilgiye, gerçek bir devrimci politika olmayan bir savaşla yanıt verdik. Fakat etkileri geçici oldu. Güçsüzlüklerini ve korkularını gizleyen dünün Suarez'leri bugün büyük sayılarla geri dönüyor. 10 yıl önce olduğu gibi, değişim gereksinimini hissedebilirsin. Görevi bizi yok etmek olan düşmanla nasıl diyalog başlatabilirsin?

Onun mantığı, yolları bizi niye ilgilendirsin eğer sadece onu daha iyi tanımak ve niyetlerini yok etmek onu yok etmek demekse?

Bize doğrudan kölelik getiren bir yasayı bizler, millet, işçiler, Peronistler kabul etmeye hazır mıyız?

Bizler, San Martin, Quiroga, Penalozza ve Varela ile savaşmış onların soyundan gelenler olarak hafızalarımızdan onları silmeyeceğiz bu kadar çok fedakârlık yapanların emirlerinden çıkmayacağız. Yoldaşınız, Y.M.

CEZASIZ KALMA

Millet politik iktidardan dışlandığında yeni-kolonyalizmin cinayetleri sadece cezasız kalıyor çünkü yasa koyucu onlar.
Sistem, şiddetin tek sahibi ve mutlak uygulayıcısı oluyor.
Şiddet, sokakları işgal ediyor, evlere ve insanların aklına yerleşiyor.
Ve eğer insan direnirse, zarar görecek ya da öldürülecek.
Eğer teslim olursa, artık insan olmaktan çıkacak.
Sistem'in şiddeti sindirme ve terörize etmek için kullanılıyor.
İnsanı, pasifize ediyor o insan artık tarih yapamaz.
Onu tarihten acı çeken bir nesneye dönüştürmeye çalışıyor.
Sistem'in şiddeti baskı değil ondan korkudur.
Her insanın takip edilme, marjinalleşme korkususu ona yeniden insanlığını kazandıracak eylemlerde korkma.

> **"Devrimci şiddet tarafından yenilgiyi uğratılana kadar reaksiyoner şiddet olacaktır. Ya imtiyazlıların diktatörlüğü ya da millî özgürleşme."**
> J.W. Cooke

16 HAZİRAN 1956 KATLİAMI

Ulusal-katolik eğilimli bir askeri kesim "goriller devrimi"ne karşı isyan ediyor. Baskı araçları, kargaşalıktan beslenerek, isyancıları bekliyor ve onları yeniyor. O gece, **Leon Suarez'de** birçok mahkumu vurdular, suçlu ya da değil. Yoldaş Troxler onlardan biri.

Ben Julio Troxler. 10 Haziran şafak vakti buraya vurulmak üzere getirilenlerden biriyim. Şanslıydım bir kamyon kazası imdadıma yetişti ve gecenin karanlığında, zarar görmeden kaldım. Bu deneyim hakkında ne düşüyorsun?

Neyin olacağını kimse bilemezdi. Bizi hapse götürdüklerini düşündük çünkü Mayo Meydanı'n yürümek istemiştik. Amacımız Peron'u ve devrimin zaferini desteklemekti. En kötüsünü düşündük. Birkaç gün hapse tıkılacağımızı Ama buraya geldiğimizde ve bizleri kamyondan dışarı çıkardıklarında ışıkları arkamıza çevirdiklerinde işlerin kötüye gideceğini anlamaya başladım. Ve aniden, kazayla aynı anda ilk ateş açıldı. Yani hayatta kalma isteği ve kaos beş yoldaşımızın ölümüne ve birisinin yaralanmasına ve birçoğumuzun kaçmasına neden oldu. Hiç kolay değildi. Bu katliamdan sonra ne yaptın?

Burada bekledim, yakın bir yerde kamyon ve onu izleyen araç gidene kadar. Oraya geri döndüm ve insanların hayatta olup olmadığına, yaralılara bakmaya gittim. Hepsi ölmüştü, katledilmişlerdi. Polis onları yolda bırakmıştı. Carlos Lizazo ve diğer üçü kurşunlarla dolu dört ceset Alman Kulübü'ne giden yol üzerindeydi. Katliamdan sonra hapse girdin mi?

Kasım 1957'de hapisteydim çünkü birisi beni ihbar etmişti. San Martin sorgu yerine beni götürdüler. Ve orada Lanus sorgusunda olduğu gibi, burada da işkence gördüm. İşkencelere adalet üyeleri Hakim Biglione ve Suarez gibi, askerler Genel Sekreter San Emeterio ve birçok polis katılıyordu. Sana nasıl işkence yaptılar?

Üzerimi soyduktan sonra gözlerim kapalıydı, işkencecileri göremedim masanın üzerine yatırıp el ve ayak bileklerimden bağladılar. Sonra elektrik şokları başladı Cinsel organlarımızla kendilerini meşgul ediyorlardı. Benimki sonunda kana bulanmıştı ağzım da kanla dolmuştu. Elbette bunlar anlatmak pek eğlenceli değil ama yaşamak daha da kötü. Benim için önemli olan anlaşılmaktır. Sıradan bir vatandaştım bir ideali ve anayasayı savunuyordum böyle bir muameleye maruz kaldım. Troxler, eklemek istediğin başka bir şey var mı?

Elbette, katliamlara ve işkencelere rağmen bizler, Peronistler sonuna kadar savaşacağız. Bu şekilde, Latin Amerikalı Asyalı ve Afrikalı dostalarımızla dayanışıyoruz. Asya ve Afikalılar emperyazlimden özgürleşmede sonuç almaya başladılar. Ve biz de azimle devam edersek, başaracağız. Bunun için, Asya ve Afrikalıların yaptıklarına bakıp onları başarılı bir şekilde uygulamalıyız. Vietnam örneğin, az sayıdaki insanın dünyanın en güçlü ordusuna karşı savaşması Başaracağımızı biliyoruz çocuklarımıza daha iyi bir dünya bırakacağız.

ENTELEKTÜELİN GÖREVİ

Yoldaşınız, A.M diyor ki:

*Arkadaşlar İçimizde pinekleyen sömürgeleşmiş insanı öldürmeden devrim başlamayacak. Her şeyden önce bizimle başlayacak. Risk almadıkça tanımlanmayacak, kelimeler ve fikirler yetmez eylemler gereklidir. Greve giden ve işlerini ve yaşamlarını riske atan işçiler Kariyerlerini tehlikeye atan öğrenciler. İşkence gören yurtseverler. Ve belirsiz bir dayanışmadan daha önemli olan birçok örnek dayanışmadan genel olarak anlaşılan acınacak bir iyilikseverlik ki alanı değil daha çok vereni tatmin eder. Guevara, "**Sadece saldırının zaferini istememeliyiz daha çok onu ölüm ve zaferde kendi kaderiyle birleştirmeliyiz.**" demişti. Latin Amerika'da, pasifliğe ve masumiyete yer yok. Millî entelektüeller olarak görevimiz büyük şehirdeki entelektüellerden daha farklıdır. Millî özgürleşme gibi daha önemli bir mesele çözüm beklerken kendimizi evrensel kültüre adayamayız Özgürleşme meselesine bağlı olmayan sistemi eleştirmekten uzak her şeyi başkalarına bırakın. Rejim, ona karşı doğrudan savaşmayanları suçlarında içerir. Bu kıtayı, ülkeyi, Latin Amerika'yı özgürleştirmek için çalışmalıyız. Ya bizdensiniz ya da düşmanın tarafında. Ortası yok. Yoldaşınız, A.M.*

Eğer günlük şiddet yetmediyse sistem, kendi barışını, düzenini, normlarını korumak için daha açık ve affedilmez biçimler arar.

KURBANLAR

Özgürleşme savaşında milletimiz birçok şehit verdi. Son yıllarda yüzlerce yurtsever öldürüldü. 16 Haziran 1955'in kurbanları 1956 katliamlarının kurbanları Salta savaşçıları Kitlesel protestolara katılanlar Bazıları habersiz bir şekilde gömüldü diğerleri, millet tarafından bayraklaştırıldı. Bazı isimler Musy, Retamar, Mendoza Isla de Molina, Santiago Pontillon Felipe Vallesse Bu şiddetin sembolleridir.

"Bizler, herkesten çok, bu gayri insanileştirme sürecini anlamak zorundayız. Herkesten fazla, insanlığımızı yeniden kazanmada bedelleri bilmek zorundayız."
S. Carmichael

İSİMSİZ ŞEHİTLER

**16 Haziran 1955'de gorillerin uçakları Buenos Aires sokaklarını terörize ediyor.
Kişisel düzeyde işkenceler ya da kitlesel ölümler günlük şiddetin doğal sonuçları.
Bu şiddeti reddetmiyorlar, tam tersine onaylıyorlar.
Bu şiddet en açık halinde.
Sistem, gücünü sadece şiddetle sürdürüyor**

Fanon, "Tecavüz etme, yıkma, öldürme gereksinimi olmadan " yeni-kolonyalizmi anlamak imkansızdır." demişti.

Fakat, Sistem'in şiddeti aynı zamanda onun kendi kendini yok etmesidir. İnsanları insanllıktan çıkarmak için, önce kendisinin insanlıktan çıkması gerek. Aşırı şiddet kullanarak eziyet edilecek ilk şey Sistem olacaktır.

"Şiddet kullanma hakkı, sadece kendilerini özgürleştirmek isteyen milletindir. Bu şiddet, milletin ellerinde, şiddet değil, adalettir."
Perón.

EYLEM VE DEVRİM

"Kendinizi savaşa hazırlayın Silahınızı hazırlayın Savaş için bedeninizi hazırlayın." Uruguay hareketi Tupamaro üyesi bir yoldaş bir belgeselde şöyle diyor: Devrimci eylemin kendisi kendini silahlandırma eylemi burjuvaziye karşı eylemi kabul etmek bilinçlilik, örgütlülük ve devrimci koşullar gerektirir. Küba gibi ülkelerde, sosyalist devrimin. prensipleri bulunmakta ve tartışmaya mahal vermeden onaylanmaktadır. İsyan etme yolunu ve uygulamayı göstermek az zaman alır. Silahlı mücadele, kitle hareketliliğini ivmelendirir. Küba ve Çin'de, kitle partisi savaş sırasında ortaya çıkmıştır. Birçok Vietnam yaratmak! Eski bir Perulu metal işçisi emperyalistlerden kurtulmak Che'nin dediği gibi, onların kolonyal bölgelerine saldırmak ve onları silahlı güçlerini dağıtmaya zorlamaktır, demişti. **"İki, üç Vietnam yaratmak"** emri bugün insanlığın son umudunu özetlemektedir. Pentagon ve onun uşakları ciddi bir çelişki ile karşı karşı kalacaklar: Ya izleyip, Latin Amerika devrimine müdahale etmeyecekler ya da askeri güçlerle müdahale edecekler Küba'da, Dominik Cumhuriyeti'nde olduğu gibi. Kolonyal savaş için hazırlanmak ve birleşmek zorundayız. Venezüela'nın, Kolombiya'nın, Guatemala'nın gerillaları işçilerin hareketliliği, köylüler ve öğrenciler bu kıtada görülecek olan büyük destanın başlangıcıdır. Che'nin dediği gibi, Latin Amerika yeni çağın Vietnam'ı olacaktır.

BARIŞ İÇİNDE BİR ARADA YAŞAMAK?

Devrimci Peronist Cephe, Vietnam milletiyle dayanışma içerisinde olduğunu gösterir ve deklare eder: Barış içerisinde bir arada yaşama bir ayfondur. Böylece emperyalizm cezasını çekmeden isanları sömürür. Ölümcül saldırganlığa sahip Yanki sisteminin tekeli ile bir arada barış içinde yaşamak mümkün değildir. Çünkü onun en büyük karakteristiği, savaş ve cinayeti desteklemektir. Az gelişmişliği, yoksulluğu ve sömürüyü sonlandırmak isteyen Üçüncü Dünya'nın milletleri olan bizler için tek yol devrimci savaştır. **Emperyalistlere karşı ölümüne savaş ve dünyadaki sonsuz barış için. Fakat düşmanın birçok cinayet sahnesinden kaçtığının altını çizmek zorundayız. Sadece kazanan tarafta olduğu için değil tam tersine, milliyetçi hareketlere karşı kaybettiği için.**

Domuzlar Körfezi'nde yenildiler ve Vietnam'da da yenilecekler.

Amerikan ordusunun en elit sınıfı olan 500.000 denizci eğer az sayıdaki kahraman Vietnam milletini yenemiyorsa o zaman dünyanın üçte ikisine 700 milyon Çinli'ye Kübalılara, Korelilere, Latin Amerikalılara, sosyalist ülkelere Afrikalılara, Araplara, Afro-Amerikalılara ve gelişmiş ülkelerin ilerici güçlerine karşı kaç milyon askere ihtiyaç duyacak?

Emperyalizmin hiç şansı yok. Ellerinde sadece nükleer şantaj kaldı. Mao'nun dediği gibi, "Kağıttan kaplan."

MİLİTAN ENTERNASYONALİZM

Fidel Castro açıkça söylemişti:

"Bu neslin bu savaşı değil bir sonrakini kazanacağı teorisi yenilgici, insanlık dışı ve korkakça bir teoridir."

Marksist-Leninist ve enternasyonel ilke baskı gören ülkenin son yurttaşına kadar değil sosyalist kampın son yurttaşına kadar savaşmamızı ister. Latin Amerika milletinin yurtsever dayanışması Bolivar devriminde, San Martin ve Sucre destanlarında gösterildi."

ÖZGÜRLEŞME İÇİN HİPOTEZ

Son olarak, her ülkenin özgürleşmesi her zaman biricik bir olay, bir buluştur. Küba, belki de bizim için, Arjantin ve Latin Amerikalılar için en iyi örnektir. Küba devrimi, eğer onun devrimci liderleri elit kesmi milletin tarihinde taraf tutarsa milletin kendisini özgürleştirebileceğini bize gösterdi. **Küba, Vietnam ve üçüncü dünyanın diğer milletleri sosyal devrimin eşlik etmediği hiçbir millî devrimin mümkün olamayacağını gösterdi.** Diğer bir deyimle, bugün, hiç olmadığı kadar ilk bağımsızlığın millîliği ikincinin sosyalizmini entegre eder ve enternayonalizm arayışı emperyalizmin toptan yıkılmasını olanaklı kılar.

GÜNÜMÜZDE ARJANTİN

Bu yorumların yazarları olarak filmin ilk bölümünde gösterdiklerimizi yineliyoruz. Arjantin ve bu kıtanın birçok ülkesi kendisini sözde-normallik ve sözde-barış ardına gizlemiş bir savaş içerisinde yaşıyor. **Öyle bir savaş ki, kendisini günlük şiddetle açığa vurmaktadır.** Latin Amerika'da her bir dakikada dört kişi ölmektedir. Bu, yılda iki milyon eder. Önemli olan bu savaş halinin farkına varmak ve devrimci enerji ve eylemle tüm hipotezleri denemektir.

Kısaca: Kendi devrimimizi icat etmek.

Bu araştırmanın kahramanları hepimiziz. Ama herşeyden çok sizsiniz. Bu görüntüleri tartışma olanağınız var ayrıca günlük eylemleriniz aracılığıyla henüz çözülmemiş bu sorunu geliştirmenin tek yoludur. Film ve içeriği, şiddet ve özgürleşme için diğer yorumlar, tanıklıklar ve mektuplar için açık bırakılmıştır.

Bu film köylülerin, işçilerin, öğrencilerin, aydınların ve devrimcilerin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Katkıda bulunanların tümüne teşekkürlerimizi sunuyoruz.

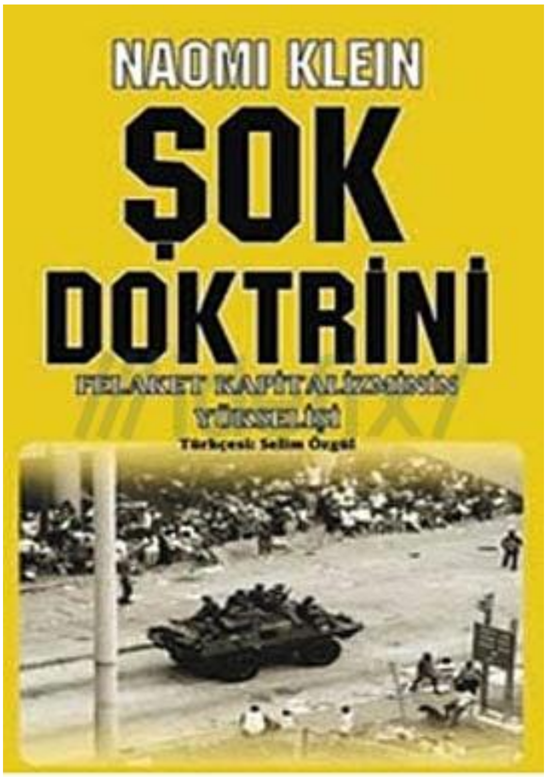
****

Ezilmişin ve sömürülenin yanında olmakla beraber, aynı zamanda doğruyu bulmak çok zor olduğu görünüyor.

THE SHOCK DOCTRİNE (2009) Felaket – Vandal Kapitalizm

Yönetmen: Mat Whitecross, Michael Winterbottom
Senaryo: Naomi Klein
Ülke: İngiltere
Tür: Belgesel
Vizyon Tarihi: 09 Şubat 2009 (Almanya)
Süre: 79 dakika
Dil: İngilizce
Oyuncular Ewen Cameron, Janine Huard , Naomi Klein, Franklin D. Roosevelt, Milton Friedman
Çeviri: Deniz KOCATÜRK ve Murat KOCAMAN

Özet

ŞOK DOKTRİNİ Naomi Klein'in kitabından uyarlanmıştır.

Yazarın tanımı şöyle:

ŞOK DOKTRİNİ:

Felaketlerden planlı bir şekilde yararlanarak bunlarla kombine edilmiş ekonomik fırsatların kullanımına felaket kapitalizmi diyor.

Sosyalist sistemin çökmesinden sonra neo-liberalizmin argümanı, serbest pazar ekonomisinin ancak özgür ortamlarda kurulup, yeşerebildiği, bu bağlamda da, demokrasinin daha fazla ülkeye götürülmesi gerektiği üzerinde temellendi. Ancak sorun bunun nasıl başarılacağıydı. Diğer bir deyişle, **ABD 'nin güdümünde "demokrasi"lerin nasıl kurulacağıydı.**

Bu amaçla, demokrasinin ihraç edilmesi gereken 'aday' ülkeler sıralandı. 2001'den sonra bu ülkelerin bir kısmı **"şeytan ekseni"** altında gösterilirken, diğerleri, "kifayetsiz" ülkeler listesine layık görüldü. Sonuç olarak, bu ülkeler başta olmak üzere, dünya, liberal ekonomiyi temel alarak özgürleştirilmeliydi, neo-con'ların teorisyenlerine göre.

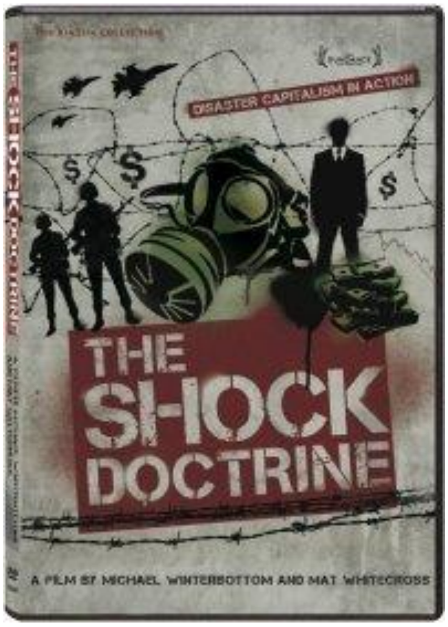
Kapitalizmin, böyle bir ekonomik projeye uygun, toplumsal yapılanma ve ruh halini tetikleyecek politik olayları, eğer kendiliğinden ortaya çıkmazsa bizzat yaratmaya çalıştığı yeni bir olgu değil. Yine de, ister doğal, ister toplumsal felaket olsun tüm ülkeyi kapsayan 'şok anları'nın bu tür fundamental dönüşümleri hızlandırdığı bir gerçek. Naomi Klein, "Şok Doktrini: Felaket Kapitalizminin Yükselişi" adlı son kitabında işte bu 'şok anları'nı, bunları hazırlayan etmenleri ve sonrasında hayata geçirilen sistemi ayrıntılı bir şekilde analiz ediyor.

Anti-global hareketin 'Das Kapital'i olan görülen "No Logo"nun (2000) yazarı, gazeteci ve aktivist Klein "Şok Doktrini" kitabında, ABD emperyalizminin, bir avuç küresel şirketin (corporate) çıkarı için doğal felaketler, savaşlar ve her türlü ulusal krizi, söz konusu ülkenin doğal kaynakları ve kamu kuruluşlarını özelleştirerek serbest pazar ekonomisini dayatmak için nasıl kullandığını yüzlerce belge ve örnekle ortaya koyuyor.

Bu stratejinin kökünü ise, Chicago Üniversitesi'ni bu konudaki görüşleri ve yetiştirdiği öğrencileriyle "Chicago Okulu"na dönüştüren Milton Friedman'a dayandırıyor. Prof. Cameron'un geliştirdiği psikiyatride tedavi amaçlı kullanılan şok terapi'nin nasıl tutukluların sorgulamalarında kullanıldığından başlayarak, elli yıl önce Chicago Üniversitesinin iktisat bölümünün Milton Friedmanın yönetiminde ekonomiye uyarlanışını ve günümüze kadar uzanan hikâyesini Naomi Klein'nin üniversitelerde verdiği seminerlerden kesitler, CIA tarafından işkence görmüş biriyle yaptığı röportaj ve CIA belgeleriyle birleştirerek yorumluyor.

Friedmanın ve Chicago Okulu iktisadının görüşleri doğrultusunda, ekonomik politikalar, şok ve dehşet salan savaşlar ile 1950lerde CIAin finanse ettiği üstü örtülü elektroşok ve duyusal yoksunlaştırma deneyleri arasında doğrudan bir bağ vardır ve bu bağ günümüzde Guantanamo Körfezindeki hukukdışı hapishanelere kadar devam ettirilmiştir.

Şilideki 1973 Pinochet darbesinden Brezilya'ya, Uruguay'dan Arjantin'e ve 1989'da Çin'de Tiananmen Meydanı katliamına kadar dünyanın manzarasını değiştiren olaylarda şok doktrini yönteminin nasıl uygulandığını ve büyük şirketlerin çıkarlarını kollayan yeni kapitalizm modelinin dünya halkları adına nasıl bir yıkım ve yoksulluğa yol açtığını takip ederek arşiv görüntüleri eşliğinde sunmaktadır.

Belgesel Metni

> *Bir şok devleti Bu, kötü bir şey olduğunda bize ne olacağıyla ilgili değil. Bu, hikâyemizi bitirdiğimiz zaman bize ne olacağıyla ilgili Geçmişimizi kaybettiğimizde, şaşırmış hâle geldiğimizde. Odaklanmamızı sağlayan, uyaran, ve şoktan çıkmamızı sağlayan Geçmişimizdir Kriz dönemleri, şuan içerisinde bulunduğumuz kriz gibi geçmişimiz hakkında düşünmek için çok iyi bir zaman. sürekliliği düşünmek için, köklerimizi düşünmek için. Kendimizi insanlığın uzun mücadele hikâyesine yerleştirmek için çok iyi bir zaman.*

Dr. Donald Hebb: Hikâyemiz 1 Haziran 1951'de başlıyor. Batılı haber alma ajanslarının temsilcileri gizlice Montreal's Ritz-Carlton'daki otelde akademisyenlerle bir araya geldi. Toplantı, askeri finansman ile desteklenen McGill Üniversitesi'ndeki duygusal yoksunluk çalışmalarını araştırmak için yapılmıştı. Duygusal yoksunluk, aşırı monotonluğu üretmenin bir yoludur. Kritik kapasite kaybının ana nedenlerindendir düşünceler daha az belirginleşir ve denekler, hayal edememekten bile şikâyetçidirler. **Hayalleri olmayan üniversite öğrencileriniz varsa, kötü bir yoldasınızdır.**

Fiziksel rahatsızlık ve ağrıların bile yoksunluk koşullarından daha katlanılabilir olduğu üzerinde çalışmalar yaparken ilk kez düşünmeye başlamıştım.

Hebb araştırmayı durdurmaya karar verdi. Kısır bir silahın, acımasız bir potansiyel silah olabileceğini önerdiğim zaman hiç bir fikrim yoktu. Ancak, McGill'deki deneyler devam etti hem de Dr. Ewan Cameron gibi iddialı bir psikiyatrın elinde. Cameron, bizim yaptıklarımızdan daha fazlasını yaptı. Biz çalışmaları, deneği istediğimiz zaman eskiye döndürebileceğimiz anlayış ile yapmıştık ve bazılarında da başarılı olduk. Cameron'ın hastaları o kadar şanslı değillerdi. Çalıştığı Allan Memorial Enstitüsü ürkütücü bir hapishaneye benzemeye başlamıştı. Cameron, psikiyatri hastaları üzerinde tuhaf deneyler icra ediyordu. Cameron, hastalarının hafızalarını silerek tekrar yazılabilir boş yazı tahtası yapmak istedi.

Janine Huard dört çocuğa sahip bir anneydi doğum sonrası depresyon yaşıyordu.

Janine Huard: "Yarın bir şok tedavisine alınacaksın. " dendiğin zaman titremeye başlıyordum. Öyle korkmuştum ki, çok titriyordum. Başka bir odada uyandım kafam çok karmaşık ve üzgündüm daha sonra da beni çok üzgün hâle getirmişti. Etrafta dolaşan zombi gibi oluyorsunuz.

Cameron, şok terapisi ve uyku terapisini bir araya getirdi. Ve arka arkaya tekrarlanan kaset kayıtları. Diyor ki: **"Janine, Janine sorumluluklarından uzaklaşıyorsun. " "Sen çocuklarını ve kocanı korumak istemiyorsun. "** Hep aynı şey. Kulağa sorgu ediliyormuşsunuz gibi geliyor.

Evet, sogulama, ama hangi amaçla?

Bu, CIA'in Camero'nun araştırmasını pratiğe dökmesinden çok önceydi. **KUBARK olarak bilinen "karşı sorgulama klavuzunda" bu teknikler yer almaktadır.** Bunlar kılavuzda yer alan sözlerdir: Bu el kitabındaki temel bir hipotezi tekniklerin bir kişilik regresyonu üretme yöntemleri üzerine kuruludur. Bazı olumsuz şeyler arasında son derece kısa bir zaman aralığı vardır. Psikolojik şok ve felç gibi. Deneyimli sorgulayıcılar görünür gerçeğin farkındadırlar. Ve "kaynağın" telkine ne zaman açık olduklarını bilirler. "Kaynağın" şoka gireceği anı anlarlar.

**

Bir Diğer Dr. Shock Aynı zamanda, Dr. Ewen Cameron'un gerçekleştirdiği deneylerinden ayrı bir başka şok türü çok uzakta değildi. Milton Friedman Chicago Üniversitesi'nde ekonomi dersleri veriyordu. Friedman, ekonomik şok terapisinin, toplumun yeniden düzenlenmiş kapitalizmin en saf hâlini kabul ettireceğine inanıyordu.

Ekim 2008'de 1929'daki krizden beri görülmüş en büyük finansal krizin ortasında Naomi Klein, Milton Friedman hakkında konuşmak için Chicago Üniversitesi'ne gitti.

Naomi Klein: Milton Friedman 90 yaşına geldiğinde Bush, Beyaz Saray'da onun adına doğum günü partisi düzenledi. O gün Geoerge Bush dahil herkes konuşma yaptı. Ama Donald Rumsfeld tarafından yapılan konuşma gerçekten etkileyiciydi. Rumsfeld'in konuşmasındaki benim en sevdiğim alıntı şu: "Milton, fikirlerin sonuçları olduğu gerçeğiyle şekillenmiş bir kişidir. " Benim burada tartışmak istediğim şey Wall Street'te gördüğümüz ekonomik kaos ve Main Street'te, ve Washington'da tabii ki, pek çok faktörün meyvesidir, ama bunların arasında Milton Friedman'ın fikirleri de vardır.

**

Wall Street'te yaşanan 1929'daki çöküş, 1930'daki Büyük Buhran'a yol açtı. Friedman'ın tezi, Roosevelt'in bir konuşmayla duyurduğu **"Yeni Anlaşma"**ya muhalefet oldu. Bizim en büyük birincil görevimiz, insanları işe yerleştirmek. Akıllıca ve cesurca yüzleştiğimiz zaman aşılamayacak sorun değildir. Bu inancımı savunmam için bana izin verin. Korkmamız gereken tek şey korkunun kendisidir. Ekonomist John Maynard Keynes'in etkisiyle Roosevelt, insanların tekrar iş sahibi olabilmeleri için kamu istihdam politikasını uygulamaya başladı. Bugün yaşadığımız durgunluk hafızanın gerilemesidir. Milyonlarca erkek ve kadına istihdam sağladık ve böylece güven ve umut geri gelecektir. Bu o kadar basit değildi. Buhran, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar devam etti. Ancak savaştan sonra, Marshall kapsamına giren Keynes modeli Avrupa'da yayılmaya başladı. Onun ilkeleri yaygın bir şekilde kabul edildi. Ancak, Chicago Üniversitesi'nin Ekonomik Bölümü öyle düşünmüyordu.

Naomi Klein: Milton Friedman, üniversiteden, **"Yeni Anlaşma"**ya karşı bir savaş başlattı. Friedman, Mount Pellerin Society adlı bir grubun üyesiydi. Bu grup Avusturyalı Ekonomist Friederich von Hayek tarafından kurulmuştu. Grup, hükümetin hizmet vermeyi ve piyasalara müdahale etmeyi durdurduktan sonra ekonominin kendisini düzelteceğine inanıyordu. 50'li yıllarda çılgın olarak görülüyorlardı Ancak, son 30 yılda ekonomik doktrinleri baskın hâle gelmeye başlamıştı. **"Şok Doktrini"** adlı tez bu dünya politikaları bize anlatıldığı zaman bir peri masalı olarak anlatıldı. **Özgürlükleri ve demokrasileriyle dünyanın ilgisini çekmediler ama şoka, krize ve olağanüstü hâle ihtiyaçları vardı.** Milton Friedman, krizin yararlarını anladı. Sadece gerçek ya da algısal kriz, gerçek bir değişimi üretir. Bir kriz oluştuğunda eylemler, etrafa yayılmış düşüncelere bağlıdır.

İlk Test: Şili

Bu okulun ilk projesi olarak da, demokratik bir seçimle başa gelen Salvador Allende'nin ABD destekli askeri bir darbeyle devirilmesinden sonra ülkeye gelen "okul" öğrencilerinin ülke kaynaklarını özelleştirdiği Şili'yi örnek gösteriyor. Faşist Pinochet'in çok sayıda ekonomi uzmanı Friedman'ın öğrencisi olduğu için ***'Chicago Okulu Devrimi'*** *olarak adlandırılan Şili darbesinden sonra Friedman'ın oğlanları her türlü kesinti ve pürüzden arınmış, saf bir kapitalizm yaratmak, Friedman'ın ilk defa kullandığı deyimle,* ***"ekonomik şok tedaviyi uygulamak amacıyla Arjantin, Uruguay, Bolivya'ya geçip, devlet ekonomilerini paramparça etme taktiklerini örneklerle irdeliyor.***

Friedman'ın öğrencileri büyük bir şok ve krizden yararlanmayı ilk olarak Şili'de öğrendiler. **Şili Üniversitesi Genellikle, neoliberalizmin resmi hikâyecileri, resmi gazetecileri Şili'den bahsetmezler.** Onlar, Thatcher ve Reagan'ı anlatırlar, bu şekilde daha fazla takdir edilirler. 50'li ve 60'lı yıllarda Şili'nin ileriye dönük kalkınma politikaları bölgedeki bir etkiydi. Hükümet sağlık, eğitim ve endüstriye yatırım yapıyordu. Amerikan şirketleri, çıkarları için endişeleniyordu. Buna karşılık, **ABD Dış İşleri Bakanlığı Şili ve Güney Amerika'nın diğer ülkelerindeki öğrencilere Friedman'ın serbest ekonomi çalışmalarına katılmaları için sponsor oldu. Chicago Üniversitesi, Şili Katolik Üniversitesi ile bir anlaşma yaptı. Bu anlaşma gereği, pek çok öğrenci Chicago Üniversitesi'ne geldi bizim tarafımızdan eğitildiler ve doktora aldılar. Bu öğrencilerin Şili'ye geri döndüğü düşünülmektedir.** Santiago'daki Katolik Üniversitesi Ekonomi Bölümü küçük bir Chicago Okulu oldu. Programın sorumlu ekonomisti Arnold Harberger kendisini ciddi bir misyoner olarak nitelendirdi. 1970 yılında, Salvador Allende'nin Halk Birliği hükümeti ekonomideki büyük sektörlerin millileştirilmesi üzerine bir seçim kazandı. Şili'nin telefon şirketinin çoğunluğu Birleşik Devletler şirketi ITT'ye aitti. ITT başkanı Allende'nin başkan seçilmesini engelleme girişimine başladı ve Beyaz Saray başkanı Richard Nixon da onu destekliyordu. Ben orada değildim, ama şimdi bildiğimiz bir gerçeği size söyleyebilirim. Nixon, CIA'e talimat verdi ve Allende'nin başkan seçilmesinin önlenmesini emretti. Aslında, Allende seçildikten hemen sonra benim Şili askeri üzerinde baskı yapmamı sağlamaya çalıştı. CIA'in tüm çabalarına rağmen, Allende, başkan olarak yemini etti. Richard **Nixon, ekonomik bir kriz yaratması için CIA'e emir verdi.** Bay Nixon, Amerika Birleşik Devetleri ve Şili başkanı değil. Bay Nixon'a karşı aşağılayıcı bir terimim var: Bay Nixon, Şili başkanına ne zaman saygı gösterdi?

Askeri darbe için hazırlıklar başladı. Kendilerine "Chicago Boys" diyen Şilili'ler 500 sayfalık "Tuğla" adlı bir ekonomi planı hazırladı. Birleşik Devlet fonları ile ekonomiyi istikrarsızlaştırmak için her şeyi yaptılar. Kamyon sürücüleri greve gitti, fabrikalar ve mağazalar durma noktasına geldi. 29 Haziran 1973'te başarısız bir darbe girişimi oldu. 11 Eylül'de, ordunun liderlerinden General Pinochet önderliğinde Başkanlık Sarayı'nda saldırı başaldı. Savaş Şoku Şili, 41 yıl boyunca huzurlu demokrasi kuralı ile yaşıyordu ama artık devrildi. Pinochet ve destekçileri darbeyi bir savaş olarak nitelendirdi. Kesinlikle bir savaş gibi tasarlanmıştı. Bir Şilili şok ve dehşet için öncü oldu. **Salvador Allende** Sadece, vatansever ve kolcu güçlerin ilhamı ile ülkeyi kaostan çıkarıp Salvador Allende'nin Marksist Hükümeti'ni yıktık. Chicago Boys, TUĞLA adlı ekonomik planı Pinochet'e teslim etti. Daha sonraki günlerde 13 binden fazla aleyhtar tutuklandı ve hapsedildi. Binlerce esir Ulusal Stadyum'da yollandı ve işkence edildi. Şili, dünya çapında ünlü olmaya başlamıştı.

- Kaç kişi var? 10 bin.

**

Kasım başında, 5 bin tutuklu serbest bırakıldı. Geride kalan 900 kişi diğer gözaltı merkezlerine gönderildi. Bir aydan az süre sonra FIFA Şili'ye izin verdi ve Dünya Kupası elemeleri aynı stadyumda yapıldı. Rakipleri Sovyet Rusya'ydı ve orada oynamayı reddettiler. Sonrasında, Şili boş kaleye gol atarak puan aldı ve 1974'teki Dünya Kupası finallerine kadar çıktı.

Ekonomik Şok

Pinochet, şoktaki nüfusa Chicago Boys'un önerdiği politikaları empoze etti. Bu politika, fiyat kontrollerinin kaldırılması, devlet şirketlerinin satılışı, ithalat engellerinin kaldırılması ve devlet harcamalarının kesimleriydi. Sonrasında, Friedman, açıkça Şili deneyimlerinin önemini kabul etti. Komünizm'e karşı yapılan ilk hareketimiz bu olmuştu ve serbest piyasa hareketi tarafından değiştirildi. Bu işe yaramadı. Bir yıl sonra enflasyon yılda %375 oranına çıktı. Dünyanın en yüksek enflasyonuydu. Mart 1957 yılında, Arnold Harbenger ve Milton Friedman Santiago'ya gitti. O, gerçek ekonomik krizde kimsenin kullanmadığı bir ifade kullandı. O, buna "Şok Tedavisi" diyordu. O, salgında acı çeken bir ülkeye yardım edecek bir doktor olduğunu söylüyordu. Ve reçetede sadece o ilaç vardı: Şok tedavisi. Friedman, General Pinochet şok tedavisi fikrini çekici bulduğunu yazdı. Sadece geçici işsizliğin biraz sıkıntılı olacağını söyledi. Hızla belli oldu ki, Friedman'ın ekonomik politikaları fakirlere kötü sonuçlar doğururken, zenginlerin yararına oluyordu. Ortalama gelire sahip bir ailenin yaşamını sürdürebilmesi için harcamalarının %74'ünü gıdaya yöneltmeleri gerekiyordu. Otobüs ücretleri ve süt gibi öğeler lüks sayılıyordu. Böylece Pinochet daha sonra yakın arkadaş olacağı bir İngiliz bakanının okulda süt dağıtımı hareketinden kurtulmuş oldu. Bu ekonomik politikaları uygulamak için korkulacak bir düşmanın olması gerekiyordu. Bunun Marksizm üzerinde gerçek bir zafer olduğuna inanmıyorum. Marksizm hayalet gibidir onu yakalamak çok zor, hatta imkânsızdır. Friedman ve Harberger özgürlük ve demokrasi ile el ele giden serbest piyasa ekonomilerini savundu. Ama Şili'de bu fikirler, askeri diktatörlük kapsamında uygulandı. Yani, tam tersi geçerliydi. Latin Amerika'da yaşayan insanların çoğu, milyonlarca kişiyi etkileyen ekonomik şoklar ile başka türden bir topluma inananlar üzerinde yaygın hale gelen işkence arasında direkt bir bağlantı olduğuna inanıyor. Onlardan birisi **Orlando Letelier idi. Letelier, Washington'da Allende'in büyükelçisiydi.** Leteiler, Amerika'ya sürgün edilmeden önce Pinochet'in cezaevlerinin birinde tam bir yıl geçirdi. Bu görüntüler kaynak dosyadandır. Letelier, 1976'da şöyle yazdı: "**Ekonomik plan yürürlükte kalmak zorundaydı ve sadece Şilili'ler bağlamında, yüzlerce kişi öldürüldü. Tüm ülke çapında toplama kampları kuruldu ve 3 yıl içerisinde 100 binlerce kişi hapsedildi. "** Bir aydan az bir süre sonra, Letelie, otomobiline konan bir bombayla öldürüldü. Bugün, güçlü bir bomba genellikle sessiz olarak bilinen elçilik yolunda güçlü bir bomba otomobili parçaladı. Şilili Orlando Letelier Salvador Allende'nin Marksist rejiminin son aylarında dışişleri bakanı olmuştu. Pinochet'in gizli polis üyesi Michael Townley bombalamanın arkasındaki isimdi. CIA bilgisi dahilinde Birleşik Devletlere sahte bir pasaport ile girmişti. **Şili'nin adalet sistemine güveni var mı?**

Bir vatansever olarak, bir anti-Marksist savaşçı olarak ve bir cunta destekçisi olarak benim tam güvenim var. Onun güvenine rağmen, Townley Birleşik Devlet'lere iade edildi ve Letelier cinayetinin sorumlusu olarak mahkum edildi. Pinochet, Şili'yi 17 yıl boyunca askeri diktatörlük ile yönetti. Ancak, röportajda Harberger ile görüşmeyi reddetti. Uzun bir serbest ekonomi sistemi içerisinde uzun süreli baskıcı bir hükümet olarak kalamazsınız. Orlando Letelier cinayetinin gerçekleştiği yıl Milton Friedman, Nobel Ekonomi Ödülü'ne lâyık görüldü. Sizin neler olduğuna dair çarpık fikirleriniz var. Size bazı gerçekleri söyleyeyim: İlk olarak, Şili'ye gitmeden önce oradaki üniversiteler tarafından iki onursal derece teklif edildi. Onları reddettim, çünkü bu üniversiteler kısmen de olsa, kamu fonları tarafından destekleniyordu. Ben, Şili'deki herhangi bir politik sistemden destek alıyormuşum gibi görünmek istemedim. Ben Şili'nin bir temsilcisi değilim, danışmanı da değilim. Şili hükümetiyle hiçbir bağlantım da yok. **Ve şimdi Profesör Milton Friedman 1976, İsveç Nobel Ödül Töreni**

“Friedman evine dön!” Bu olay için çok üzgünüm. Daha kötüsü olabilirdi. Devrim Yayılıyor Neden Şok Doktrini üzerine çalışıyorum?

Bu saf kapitalizmin vahşi geçmişine dair bir hikâye anlatmak için mi?

Kapitalizm, kontrolsüz bir şekilde dünyaya hakim oldu. Şili, Chicago Okul politikalarını destekleyen Güney Amerika'daki tek ülke değildi. Friedman'ın destekçileri Brezilya'daki önemli bölgelere ve Uruguay hükümetine önemli tavsiyeler veriyordu. Daha sonra, 26 Mart 1976'da Arjantin'deki bir askeri darbe Isabel Perón hükümetini devirmek istiyordu. General Videla önderliğindeki ordu

Arjantin'deki üç bölgede kontrolü ele aldı. Chicago Boys, askeri yönetime önemli mesajlar verdi. Büyük bir ekonomik sistem ve sosyal mühendislik için fırsat ele geçirdi. Darbe bir yıl içerisinde, %40'lık bir ücret düşüşüne sebep oldu. Fabrikalar kapandı ve yoksulluk arttı. Bu ekonomik politikaların kabulü için Şili'deki gibi halkın terörize edilmesi gerekiyordu. **Videla, Pinochet'in deneyimlerini öğrendi. O, insanları yok etme taktiğini uyguladı.** Kamu ve özel korku arasında bir denge sağlandı. Ortadan kaldırma güpegündüz yapılıyordu ve her zamanki gibi inkâr ediliyordu. Biz, Arjantin toplumunu savunuyoruz Bu oyunun kuralları sıradışıdır. Biz aramadık ve provoke etmedik. Şili ve Arjantin ordusunun kullandığı pek çok teknik Birleşik Devletler'in etkisi altındaki Amerikan Okulları'nda öğreniliyordu. İşkence teknikleri öğretildi. Tecavüz için soyundurma, sivri nesnelerle işkence, el ve ayak kırma, gözleri dışarı çıkarma, dağlama Latin Amerika'da insan haklarını ihlal eden pek çok rejim var. Siyasi cinayetler, işkence, sürgün, yargısız infaz, bunların hepsi o okullarda öğrendiklerin tekniklerden bazılarını içine alıyor. Haklı olabilirsin. Eğer burada uyguladığımız teknikleri kullandığımızı söylersen bunu inkâr edemem. Bilinen bir askeri düşmana yapılan işkence askeri bir avantaj elde etmek için uygulanır. Ben, doğru ve akıllıca olduğunu düşünüyorum. Ama bunların ötesinde, işkence tekniklerinin insanları korkutmak için kullanılması tamamen yanlış. Etik dışı ve ahlâksızlıktır. Ama Arjantin ve Şili'de bu teknikler sadece asker ve teröristler üzerinde kullanılmamıştır. Öğrenci ve sendika üyeleri üzerinde de kullanıldı. Serbest piyasa ekonomisine muhalifler bu işkence tekniklerine maruz kaldı. 1978 yılında, Arjantin, Dünya Kupası'na ev sahipliği yaptı. Final maçı, binlerce mahkûmun işkence gördüğü dünyadaki en büyük toplama kampından 2 km ötedeki stadyumda oynandı. "GOL! GOL!" haykırışlarının tutsakların seslerini bastırdığı bir gerçekti. Dünya Kupası'ndaki şimdiye kadar yapılmış en iyi ve olağanüstü bir organizasyon. Binlerce bayrak, .. binlerce kısılmış ses, Açık mavi ve beyaz renginin arkasında 25 milyon Arjantinli var. Futbol ülkemiz için bir mucizedir. Ülkemiz muhteşem olduğu için başkaları tarafından eleştirilmektedir. Arjantin, terörist rejimi Şili'den bir adım daha öteye götürdü. Kaybolanlar arasında yüzlerce hamile kadın vardı. Kadınların öldürülmeden önce doğum yapmalarına izin verildi. Tüm hamile kadınlara cezaevinde doğum yapmaları için izin verildi. Böylece, onlar öldükten sonra çocukları çalabileceklerdi. Bu 500 çocuk için yapıldı. O 500 çocuktan birisi de benim. Bu çocukların bir çoğu askere bağlı aileler tarafından büyütüldü. Cunta projesinin bir hatırlatıcısı olmak ve ütün bir topluma değişklik yapmak için alıkonmuşlardı. Cunta hâlâ iktidardayken Kaybolanların bir grup anne ve büyükannesi Plaza de Mayo'da protesto yaptı. Kayıp çocukları için dedektifler tuttular. Cunta çökertildikten sonra, bir kısmı bulundu ve ailelerine geri verildi. Bazılarının sadece kalıntıları bulunmuştu. Ama çoğunluk hiçbir şey bulamamıştı. General Videla, cinayet, alıkoyma ve işkenceden suçlu bulundu. Ben bir ifade kullanmak istiyorum, bu benim için değil ama Arjantinliler, "Bir daha asla onurunuz olmayacak!" Videla, ömür boyu hapse mahkûm edildi.

**

Latin Amerika'daki bu ilk deneyler Friedman ve yandaşlarına ciddi bir ideolojik sorun sundu. Friedman'ın söz verdiği bu politikalar elit kesimi daha zengin yapmayacaktı, ama mümkün olduğunca daha özgür toplumlar yaratacaktı. Bu zulme karşı bir savaş oldu. Kapitalizm ve özgürlük el ele ilerledi. Ancak, görüyoruz ki, 70'li yıllarda bu politikayı uygulayan ülkeler askeri diktatörlüklerdi. **Nixon, bu askeri diktatörlerin hükümetlerinin serbest piyasa ekonomilerini ciddi anlamda desteklemişti. Ancak, Birleşik Devletler'in iç ekonomi politikalarına geldiğimiz zaman Nixon yeniden seçilme endişesine girdi.** Bu çok farklı bir hikâyeydi.

Chicago Okulu ve İngilizce Konuşan Dünya

Friedman'ın Nixon ile dostça bir ilişkisi vardı. Chicago Okul Kolejleri ve öğrencileri çeşitli hükümet çalışmalarına dahil edildi. Donald Rumsfeld onlardan biriydi. Ama 1971 yılında, ekonominin çöküşüyle Nixon, Friedman'ın fikirlerine sırtını döndü. ve ücret-fiyat politikası uygulamaya başladı. Sorumlu olarak Rumsfeld seçildi. Ben, uzun süre ücret ve fiyat politikasına karşı çıktım. İçerdiği devlet müdahalesinin özgür bireyler için sıkıntı yarattığına inanıyorum. Keynesyen politikası başarılı oldu.. ve Nixon elde ettiği bölgesel çoğunluk sayesinde ikinci dönemi kazandı. Bu, Friedman için bir darbe oldu.

Daha sonra 1979 yılında, Margaret Thatcher Büyük Britanya başbakanı seçildi. Thatcher'ın akıl hocası ise Friedman'ın eski hocası Friederich von Hayek oldu. Ve bir yıl sonra, Ronald Reagan Birleşik Devletler başkanı seçildi. Şimdi Britanya ve Amerika, Friedman'cılar tarafından yönetiliyordu. Margaret Thatcher'ın programı hükümet harcamalarında kısıtlama, vergi oranlarında indirim, devlet mülkiyetini azaltmak, sanayi veya sanayi düzenlemesi çalışmalarını azaltmak, ve ılımlı, istikrarlı bir para politikasını ve enflasyonu düşürmeyi destekliyordu. Görevindeki ilk 3 yıl içerisinde işsizlik mesajları ekonomide iki katına çıktı ve bu da bir grev dalgasına yol açtı. Thatchers'ın kişisel onay oranları %25'lerde seyrediyordu. İngiltere'nin büyük şehirlerinde ayaklanmalar baş gösterdi. Hatta Margaret Thatcher hayranlarının bile kuşkuları vardı. Thatcher'ın hükümeti ve ekonomik performanslar birbirine girmiştir. Medyanın "U dönüşü" söylemini duymak için nefeslerini tutmuş bekleyenlere söyleyeceğim tek bir şey var:

Sen dönmek istiyorsan dön "Leydi" dönmeyecek.

Friederich von Hayek, Thatcher'ı baskı yaparak Pinochet'in ekonomik şok terapisi politikalarını uygulamasını istedi. Thatcher'ın cevabı şöyle oldu: İngiltere'de demoktratik enstitülerimiz var ve Şili'deli yüksek derecede uzlaşma gerektiren bazı olaylara karşı alınan önlemler kabul edilemez Thatcher'ın derin şöhreti bir kez daha derinlemesine araştırılmış gibi görünüyordu. Diktatörlüklerden ziyade, demokratik ülkelerde uygulanan serbest piyasadaki aşırı tutuculuğunu devam ettirmesi insanların zararına olacaktır ve bunun devam ettirilmesi imkânsızdır. Peki, Thatcher'ı uçurumun kenarından çekip kurtaran neydi?

Kriz. Kesinlikle. Nihai kriz oldu. Bu bir savaştı. Çok uzun yıllardır biz buradayız. İngiliz toprakları yabancı bir güç tarafından işgal edilmiştir. Hükümet, büyük bir görev kuvvetinin denize açılmasına karar verdi. En kısa sürede tüm hazırlıklar tamamlandıktan sonra yenilmez HMS bu kuvvete öncü olacak. İngiltere'de yaşayan insanların birçoğu Falkland'dan bile habersizdi. **Ama Arjantin, güneydoğusunda yüzlerce metre ötedeki Falkland Adaları'nın işgal ettiğinde Thatcher, "Demir Leydi" olduğunu kanıtlamak için şans yakaladı. Savaş 3 ay içerisinde bitti. Askerler İngiltere'ye döndüğü gibi vatansever kutlama dalgaları ülkeyi sardı.** Thatcher, büyük bir çoğunluk sayesinde 1983 seçimlerini kazandı. O, şimdi Şili'de tanık olduğu ekonomik şok terapisinin benzerini uygulamaya aldı. İngiltere'deki en güçlü sendika Madem İşçileri Ulusal Birliği oldu. National Carbon, çukurları kapatmaya başladığında, madenciler greve gitti. Londra'nın merkezi, binlerce madenciye ve onların grevlerine destek verenlerle doldu. Bu, 1926'dan bu yana İngiltere'deki en uzun, en acı, ve en pahalı grev oldu. Grev neredeyse 1 yıl sürdü. Thatcher, sendikaları yok etmek için her aracı kullandı. Sonunda, yenilen madenciler oldu. Thatcher, bu zaferi İngiltere'ye Chicago Okulu devrimini getirmek için kullandı. Parlak reklam dizileri özelleştirmenin büyük ölçüde reklamını yaptı. **Thatcher, çelik endüstrisini, suyu, elektriği, benzini, telekominikasyonu, havayollarını, ve yağı sattı. Toplu konut satıldı. Konsey hizmetleri azaltıIdı. 1986 yılında, banka ve finans hizmetleri serbest bırakıIdı. Buna Büyük Patlama dendi.** Bu gece burada, bunun bir "Büyük Patlama" olduğunu hatırlatmam gereken kimse yok.

1982 Falkland savaşı

Margaret Thatcher İngiltere'de 1982 yılında Falkland savaşını benzer amaçlarla kullandı. Savaş nedeniyle oluşan karışıklık ve milli duyguların uyanması sayesinde grev yapan madencileri büyük bir şiddet kullanarak bastırdı ve batı demokrasisindeki ilk özelleştirme dalgasını(rage) başlattı.

*Ve Özelleştirme, kapitalizmin var oluşunun en temel öğelerinden biridir. Bu anlamda yeni değildir. Klein bu kitabında, kapitalizmin bunu başarabilmek için geliştirdiği taktiklerin giderek radikalleşmesine dikkat çekiyor. Kabaca, bu taktikler, sel, su basması, deprem gibi doğal felaketler, savaş, darbe ya da terörist saldırılar arkasından yaşanan **'kolektif şok'**la birlikte halkın şaşırması sonucu, normalde hiç de popüler olmayan, hatta halkın karşı çıtığı ekonomik önlemlerin ve toplumsal yasaların hızlı bir şekilde gündeme getirilip, yürürlüğe konmasını içeriyor.*

İngiltere'de Thatcher'dan önce, bir CEO bir işçiden ortalama on kat daha fazla kazanırken 2007 yılına gelindiğinde, 100 katı kazanmaya başladı. Birleşik Devletler'de, Reagan'dan önce CEO'lar ortalama bir işçiden 43 kat daha fazla kazanıyordu. 2005 yılına gelindiğinde, 400 kat daha fazla kazanmaya başladılar.

Friedman, açıkça Chicago Okulu politikalarının dünyada yayılmasında Thatcher ve Reagan'ın önemini kabul etti. Thatcher ve Reagan'ın aynı dönemde göreve başlamaları ekonomik ve parasal politika için farklı bir yaklaşımın dünya çapında genel kabul görmesi için çok önemliydi. Şimdi tarif ediyorum ki, uzun vadede özgürlük ve demokrasi yürüşü için umut planı Marksizm ve Leninizm'i tarihin üzerine bir kül gibi serpecek. Tıpkı diğer zulüm edenlerin özgürlüğü ve demokrasiyi kısıtladığı gibi kısıtlayacak.

1989 Göklerin Barışı Meydanı

1989'da Çin, Göklerin Barışı meydanında kan döküldü ve on binlerce kimse tevkif edildi. Bu şok sayesinde komunist partisinin önünde büyük export bölgeleri kurmak için bir engel kalmadı.

Demir Perde Ötesinde

Her yerde, komünizmin düşüşü hakkında hikâyeler duyuyoruz. Reagan ve Thatcher'ın ülkelerini refah içinde gören eski komünist bloğu insanları serbest piyasa ekonomileri için talepte bulundular. Bu tamamen bir masaldan ibaret. Otoriter komünizm altında yaşayan insanlar gerçekten demokrasi istedikleri doğru mu? ve gidip blue jean satın almak istiyorlar, Big Mac yemek istiyorlar, bu doğru. Ama bu, vahşi batı kapitalizminin sosyal güvencesiz olmayı istediği anlamına gelmez. Pek çok doğu ülkesi yıkıldı ve bu güne dek acınası bir şekilde yaşadılar. **Thatcher, İngiltere'deki sendikaların gücünü kırmak için her şeyi yapmıştı. Ama 1988 yılında, Thatcher Polonya'ya gitti ve buradaki amacı işçi sendikalarıyla "Dayanışma" içerisinde olduğunu göstermekti. Şimdi sürece ve nerede olduğunuza bakın, olmak istediğiniz yere.** Polonya'daki grevler Haziran 1989'daki genel seçimlerde itiraz hakkı tanınmasını sağladı. Bu durum, Doğu Avrupa boyunca süren gösteri dalgalarını tetikledi. **Geçmişte, Sovyetler Birliği, demokratik hareketleri önlemek amacıyla askeri gücünü kullanmıştı. Ama Sovyetler Birliği yeni bir lider modeli edinmişti, Mihail Gorbaçov. Glasnost ve Perestroika'yı öneren kişi. Gorbaçov, üçüncü bir yoldan bahsediyordu, İskandinav stili sosyal demokrasiye aşamalı bir geçişi.** Serbest pazar kapitalizmi ile komünizm arası bir işleyiş. Gorbaçov Batı'nın kamusal ve politik işleyişini cazip hale getiriyordu. O cesur ve kararlı bir liderdi. Gorbaçov'un iktidara geldikten sonra, eski komünist rejimlerin bir bir çöküşünü izledi. Yıl sonunda Avrupa'nın bölünüşünün en ünlü sembolü altüst oldu ve sona erdi. Friedman ve Chicago Boys için yeni bir dünyanın kapıları açıldı. Sovyetler Birliği'nde Gorbaçov, ekonominin aşamalı olarak reformunu umut ediyordu.

1991'de Gorbaçov Londra'daki G7 zirvesine davet edildi. Kademeli ekonomik reformları için finansal destek umut ediyordu. Bunun yerine radikal şok terapisi benimsenmedikçe başarının gelmeyeceğini düşündüğü konuşuluyordu. **Bir ay sonra ona karşı bir darbe girişiminde bulunuldu. Komünist tarafın etkin isimlerinden oluşan bir grup Gorbaçovu Kırım'daki tatil evinde hapsetti. Tanklar Rus Parlemontosu'nun Beyaz Saray'ını çevreledi.** Sokak çatışmaları başladı. Fanatiklerin pozisyonlarını sağlamlaştırmak için şiddete başvuracağı belliydi. İnsanlar ve güvenlik güçleri arasında çıkan çatışmalar Rus devriminin ilk zamanlarından beri karşılaşılmamış kadar ağırdı. Sabah şafak vakti geldiğinde bir enkaz yığını ortaya çıktı. Darbe ağır şekilde etki etmeye başlamıştı. Rus parlamento binası etkilenmemişti. Askeri kuvvet hamlesini yapmamıştı, ve Boris Yeltsin içeride her zamankinden daha güçlüydü. Bu Yeltsin'in en iyi durumuydu. Gorbaçov serbest bırakıldı ve Moskova'ya geri döndü. **Ancak gücünü büyük ölçüde kaybetmişti. Kasım 1991'de, Sovyetler Birliği dağıldı. Rus halkı derin bir şok yaşamıştı. Yeltsin artık Rusya federasyonu ekonomik politikasının başındaydı. Böylece serbest piyasa Rusya'ya gelmiş oldu. Kaos oluşmuştu. Rusya'da Chicago Okul politikaları benimsendi.** Serbest piyasa, Haçlı Seferleri'nde yeni bir başlangıca işaret ediyordu. Bu tamamıyla şoktu, terapi değildi.

Popüler kapitalizmin teşviki için kamunun tüm çabalarına rağmen gerçekte bir avuç iş adamı büyük servetlerin sahibi oldu. Devlet endüstrileri pazarlıkla satıldı. Rus basını Yeltsin'in reklamını yapıyordu. Chicago Boys. 1992'de Yeltsin'in şok terapisiyle Rusya 1991'e oranla %40 oranında küçüldü.

Rusya'nın 3'te 1'i yoksulluk sınırının altına düştü. Maaşlar aylarca ödenmedi. Bugün uzmanlar yaklaşık 140 milyon Rus'un çok yakında yoksulluk sınırının altında yaşayacağına inanıyor. Yoksulluk yaygınlaştı ve organize suçlarda patlama yaşandı. Moskova yeni vahşi batı olmuştu. Rusların büyük çoğunluğu Chicago Boys'un radikal vizyonuna karşı koydu. Mart 1993'te parlamento önemli bir karar aldı. Yeltsin'e verilen özel güçlerin kalkması için oylama yapıldı. Yeltsin olağanüstü hâl ilan etti. Anayasa Mahkemesi, bunun yasadışı olduğuna karar verdi. **21 Eylül'de Yeltsin, Pinochet seçeneği olarak bilinen sıfatı aldı ve parlamento'yu dağıttı. Batı Yeltsin'i destekledi. Biz Boris Yeltsin'in Rusya'daki en büyük umut olduğunu düşünüyoruz.**

2 gün sonra, parlamento Yeltsin'in görevden alınması için oylama yaptı ve sonucu 636'ya 2 oydu. Beyaz Saray etrafında toplanan binlerce destekçisi televizyon istasyonunda yürüyüş yaptı. Görünüşe göre parlamento destekçileri kazanıyordu. Yeltsin tatil evinden Moskova'ya geri döndü. O gece 100 gösterici Yeltsin güçlerinin karşı atağıyla öldürüldü. 4 Ekim'de Beyaz Saray'ı durdurmak için askeri birlik oluşturdu. 2 sene önce korumuş olduğu yapıyı bombaladılar. Birleşmiş Milletler eyalet sekreteri şöyle diyordu: Amerika, parlamentonun eylemini desteklemiyor. ama bunlar olağanüstü zamanlardır. Yeltsin artık çok güçlüydü. Chicago Boys'un tavsiyesiyle kapitalizm formunu yönetiyordu. Ayrıca, devlet sektörleri satıldı. Devasa bir politik etkileşimle, yeni bir milyarder iş adamları sınıfı oluştu. Oligarşi. 1998'de Rus çiftliklerinin %80'i iflas etti ve 70.000 devlet fabrikası kapatıldı. 8 yılda açlık sınırında yaşayanların sayıları 72 milyon arttı. Bu sırada Moskova, dünyanın hiç bir yerinde olmadığı kadar çok milyardere sahip olacaktı. Yeni Düşman İyi günler. Geldiğiniz için teşekkür ederim. Bugün sizlere Donald Rumsfeld'in adını sunmaktan onur duyarım. Yeni Savunma Bakanı olarak. Ülkemize yeniden hizmet etmeyi bekliyorum. Rumsfeld, Gerald Ford'un altında savunma bakanı olmuştu. Şimdi korkulması gereken Sovyet Rusya'ydı. Rusların geldiğini kesin olarak söylemiyorum. Diyorum ki, koşullar bu. Ruslar 3 metre uzunluğunda demiyorum. Diyorum ki, 5.3 milyondular, 5.9 oldular. Büyümeye devam ediyorlar. Şimdi evin çok yakınında yeni bir düşman vardı. **10 Eylül 2001'de, Rumsfeld planlarını açıklayan bir konuşma yaptı. Birleşik Devletler ordusunun büyük ölçüde özelleştirilmesiyle ilgili bir açıklama.** **Milton Friedman bununla gurur duyacaktı. Şöyle dedi:** Bugünkü konu tehlikeli, bir düşmanla ilgili, Birleşik Devlet'in güvenliğini tehdit eden ciddi bir tehlike. Bu düşman, 5 yıllık bir diktatörlük planı dayatan, merkezi planlamada son kalelerden birisidir. Belki de, bu düşman eski Sovyetler Birliği olarak söylenebilir, ama o düşman ortadan kalktı. Bu düşman evimizin çok yakınında. Pentagon bürokrasisi. Bugün, bürokrasiye savaş ilan ediyoruz. Ertesi gün, Amerikan Hava Yolları 77 nolu uçağı, Pentagon'a çarparak 184 kişinin ölümüne yol açtı.

9/11 Şoku

Bu saldırılardan sonraki hisleri düşünün. Kim bu insanlar?

Nereden geliyorlar?

Bize neden kızgınlar?

Toplu anlatımda büyük bir kayıp var. Yaşadığımızı düşündüğümüz dünyada yaşamıyorduk. Ve de politik liderlerimizden saldırılardan önceki, düşündüklerimiz ve anladıklarımız geçerli değildi. Yeni kavramımız vardı:

9/11 öncesi düşünce.. Ve her ne olduysa aniden yeni hikayeler sihirli bir şekilde ortaya çıktı. Biz bir medeniyetler çatışması içindeydik ve içinde yaşadığımız dünya bu hâle gelmişti. Bir kötülük ekseni vardı ve biz teröre karşı savaşıyorduk. Bu kazanılamaz savaşın özeti çok büyük ekonomik sonuçlar getirdi.

2001'den önce, Homeland Security zar zor bir endüstri olarak elde edildi. Bugün bu, Hollywood ve müzik endüstrisinin birleşiminden daha büyük hâl aldı.

11 Eylül 2001 ve 2006 arasında Homeland Security departmanı özel taşeronlara 130 milyar dolar dağıttı. Bu, kapitalizm karmaşasının felaketidir. Yeni bir ekonomik korku üzerine kuruldu.

Teröre Karşı Savaş - Bölüm 1

İyinin kötüye karşı gerçekleştirdiği bu muazzam çatışma elbette olacaktı.

G.Bush: Teröre karşı en iyi savunma, teröre karşı küresel bir saldırıdır. Bu her yerde olabilir.

Bu savaşın ilk evresi Afganistan'ın bombalanmasıdır. Taliban hükümeti hızla devrildi. Savaş sonrası daha da karmaşıktı. Terörizme karşı kavgamız Afganistan'da başladı, ama burada bitmeyecek. Şu anda istihbarat toplayabileceğimiz tutuklulara bakıyoruz. **Guantanamo, KUBARK kılavuzu teknikleri Amerikan güçleri tarafından açıkça ve alenen ilk kullanılan tekniklerdi.** Resmi olarak Beyaz Saray tarafından kullanılan bir yayın tarafından dünyada açıkça yayınlanıyordu. Fiziksel ve psikolojik yalıtımlar yakalanma anından itibaren muhafaza edilmelidir. Direnç kapasitesi kaybolarak azalır. Mahkumlar her zaman sessizliklerini korumalıdır. Hiçbirinin diğeriyle konuşmasına izin verilmemelidir.

Mahkumlardan üçü Asif Iqbal, Rhuhel Ahmed ve Shafiq Rasul Tipton İngiltere'dendi. Bırakılmadan önce Guantanamo'da 2 yıldan fazla zaman geçirdiler.

Mantıken doğru. Konuşmamalısınız, bir şey yapmamalısınız, doğrulamazsınız. Oturduğunuz yerde düşünmelisiniz: Neler oluyor?

Neredeyim ben?

Hayatımızın geri kalanını burada mı geçireceğiz?

Eve dönecek miyiz?

Ailelerimizi bir daha görecek miyiz?

Guantanamo'daki 779 mahkumdan sadece üçü herhangi bir suçtan mahkûm oldu.

G. Bush: Şu anda, kesin emin olduğum tek şey bunların kötü insanlar olduğudur.

Tüm dünya için bir mesajdı, mesaj açıktı: Eğer bizim yolumuza girersen böyle olur.

Teröre Karşı Savaş - Bölüm 2

Terörle savaş, tek bir adama ve tek bir ülkeye yönelik değildir. Irak'ın işgalinin gerçekleşmesi için birçok neden vardı. Birleşik Devletler, El-Kaide liderinin gerçekten gizlendiği bir ülkeye saldırmak isteseydi, nükleer silahları olan ve diğer ülkelere nükleer silah satan Pakistan açık bir

seçim olurdu. Pakistan'ın taliban ile bağlantısı vardı ve diktatörlük ile yönetiliyordu. George Bush, Pakistan yerine dünyanın üçüncü büyük petrol rezervlerine sahip Irak'ı seçti.

Toplu İşkence Benzeri Savaş

Şimdi, Savunma Bakanlığı'nın savaş planı Bir önceki Körfez Savaşı benzemiyor. Daha çok 1989'daki Panama İşgali'ndeki plana benzeyecek. CBS'in haberine göre, savaş "A-günü" başlayacak. Buradaki A "hava saldırısı", Saddam'ın askerlerini bu oyunu oynamak için mümkün oldukça isteksiz ve aciz bırakacak. Fikir tahmin edilemeyecek düzeyde gök gürültüsü gibi yağacak: "Şok ve dehşet". Eğer, Pentagon bir gün savaş planını sunduğu zaman, Hava ve Deniz Kuvvetleri, Irak hedeflerine günde 300 ile 400 kadar seyir füzesi gönderecek. Bu, 40 günlük ilk Körfez Savaşı'nda gönderilenlerden daha fazlasını oluşturuyor. Bu büyüklükteki bir saldırı daha önce ne görüldü, ne de düşünüldü. Halla Ullman şok ve dehşet konseptini oluşturanlardan birisi, ve bu çok sayıda hassas güdümlü silahlara dayanmaktadır. Yani, günlük veya haftalık değil, Hiroşima'daki anlık bir etkiye eş değerdir. Şehir düşüyor. Güçlerini kırıyorsun. Onları yıpratacak acımasız bir kampanya başlatıyorsun. Yani onları 2, 3, 4 ve 5 gün içerisinde fiziksel, duygusal ve fiziksel olarak yoruyorsun. Dün gece, Bağdat'ta 2 km'lik alan cehennem gibi görünüyordu. **Bombalamanın ilk dalgasında Bağdat halkı, KUBARK klavuzunda yer alan duygusal yoksunluğu yaşıyordu. Saddam Hüseyin'in devrilmesinden sonra Birleşik Devlet'ler yağmanın durdurulması için hiçbir şey yapmadı.** Bazı Birleşik Devletler yetkilileri bunları Irak'ın parçalanması için başlangıç olarak gördü. Yüksek öğretimde yeniden yapılanma müdürü John Agresto, okul yağmalarının, temiz bir başlangıç için fırsat olduğunu söylüyordu. Aslında, yaptırımlardan önce Irak, bölgedeki en iyi eğitim sistemine sahipti. Iraklı'ların %89'u okur-yazardı. Buna karşılık, John Agresto'nun devletinde, New Mexico'da, okuma-yazma bilmeyen kişi sayısı %46'larda seyrediyordu.

Irak'taki şokun üç farklı biçimi vardı.

Bunlar eş zamanlı olarak birlikte işliyordu.

İlk önce **savaş şoku** gerçekleşti, hemen ardından Paul Bremer tarafından empoze edilen **ekonomik şok** tedavisi bunu izliyordu. Hızlıca gelişen bu ekonomik şokun sağladığı ekonomik dönüşüme karşılık direnci kırmak için **işkence şoku** dahil, **zorlama şoku** vardı.

3 çeşit şok vardır.

Ekonomik Şok

2003 yılında, Paul Bremer, Irak'a Birleşik Devletler elçisi olarak atandı. İki hafta sonra, Irak'ı ticari işlere açık ülke olarak ilan etti. Irak ekonomisine yön vermek için koalisyonun geniş bir yetkisi olduğuna inanıyoruz. Bremer, Irak hakkında az şey biliyordu ama felaket kapitalizmini çok iyi biliyordu. Bremer, Homeland Security patlamasının başlarında Kriz Danışmanlık Uygulaması'nı başlattı. Bugün, Bağdat için çok önemli bir gün. Bremer, ilk 4 ayı Chicago Okulu yasalarını uygulayarak geçirdi. Rumsfeld, özgür dünyadaki bası aydınlara Irak'ı vergi ve yatırım kanunlarına sahip bir yer olarak tarif etti. Bremer'in ilk icraatlarından biri 500 bin devlet işçisini kovmak oldu. Bu, hükümetleri tahrip etmek için kısmen başarılı oldu, aynı zamanda Friedman için de bir avantajdı. Ülkenin yeniden inşası para vaad edildi.

G. Bush: Afganistan ve Irak'ın geleceğine yaptığımız yatırım Marshall planından bu yana en büyük yatırım olacak.

Ama tam tersi oldu. Marshall planının, Avrupa'daki sanayii gelişimini amaçlanmışken, Irak'taki Amerikan paraları, Amerikan şirketlere aktarıldı. Eğer bir Irak'lı iş için gelirse taşeron listesinin sonuna yazılıyordu.

> *Bu arada kültür ve tarih de unutulmuyor. Tam bir kaos içindeki ülkede müzeler, tarihi kalıntılar, kültür değerleri yağmalanıyor. ABD askerleri ya buna göz yumuyor ya da kendileri de yağmacılara katılıyor. Klein'a göre, ABD'nin kültürel değerlere karşı sorumsuz davranışı plansızlığın ya da yabancı bir kültüre karşı duyulan kayıtsızlık değil, bilinçli bir politikanın sonucudur. Böylece, sadece yeni bir ekonomik sistem yerleştirmek için* ***'terra nullius',*** *yani boş topraklar yaratılmıyor, ayrıca bunun gelecekteki temellerini atmak amacıyla yaratılan kültürel bir holokostla birlikte 'boş bir sayfa' yaratılıyor.*

Creative Associates yeni müfredata uygun eğitim sistemi ve yeni kitapların yazımı için 100 milyon dolarlık sözleşme imzaladı. Yönetim ve teknoloji danışmanı Bearing Point Irak'ta pazar odaklı bir sistem oluşturmak için 240 milyon dolar karşılığında sözleşmeleri aldı. Merkezi Kuzey Karolina'da bulunan RTI Irak'a demokrasi getireceği düşünülen fikirleri 466 milyon dolarlık sözleşmeyle satın aldı. Irak'taki sözleşmelerin değeri arttı, Halliburton'a 20 milyar dolar kazandırdı. Parsons'a, Irak'ta 142 sağlık kliniği inşa etmesi için 186 milyon dolar verildi. Sadece 6 tanesi tamamlanabildi. İlk 4 yıl içerisinde harcanan milyar dolarlara rağmen elektrik ve su kaynakları çok gelişmemişti.

Paul Bremer: Burada başarılı olacaktık. Başarılı olduğumuz zaman, önemli bir şey yapmış olacaktık. Sadece Irak halkı için değil tüm bölgede batı çıkarlarına hizmet etmek için önemli bir şey yapacaktık. Hatta, yeni Irak para birimi yurtdışında basıldı. Size bu paralardan birini göstermem için bana izin verin.

Birleşik Devletler, sözleşmeleri kazanan özel taşeronları izleyebilmek için onlara para ödüyordu.

İŞ İSTİYORUZ!

Naomi Klein: 2004 yılında Bağdat'taydım bu dönemde patlama olayları, düzenli olarak gerçekleşiyordu. Bağdat'a vardığım gece, kaldığım otelin hemen yanında bir bomba patladı. Ama bu dönemde kaosa ve şiddete rağmen bana çarpıcı gelen şey ertesi gün oldu. Iraklı'lar sokaklara döküldü ve protestoya başladılar. Necef'de 19 ölü ve 100 yaralı vardı. Onların talep ettikleri, seçimlerin yapılmasıydı. Onlar, Saddam sonrası dönemde söz hakkı sahibi olmak istiyorlardı. İşgalin ilk yıllarındaki protesto barışçıldı. Ama zaman geçtikçe anlaşıldı ki, bu protestoların bir etkisi yoktu. Daha fazla Irak'lı silahlı direnişe katıldı.

Şiddet kontrolden çıktı. 30 yıl önce Güney Amerika'da olduğu gibi başkalarına bir uyarı niteliğinde yol kenarlarına bırakılıyordu. Iraklı'ların hepsi kayboldu.

Şok Enformasyon

Muhalefeti bastırmak için son derece agresif yöntemlere ihtiyaç vardı. İşgalin ilk 3 buçuk yılında 61.500 Irak'lı ele geçirildi. 2007 baharında, 19.000 kişi gözaltında tutuldu. Hapishanede uygulanan sorgulama tekniklerin birçoğu CIA tarafından gelişitirilen 1950'lerde Ewan Cameron'ın geliştirdiği tekniklerden oluşuyordu.

Kızıl Haç'a göre, Birleşik Devletler askeri yetkilileri, Irak'taki tutuklamaların %70 ile %90'ında hata olduğunu kabul etti.

Irak'taki kaos, şok tedavisinin bir yenilgisi gibi görünse de felaket kapitalizmi devam etti. Şimdi felaket, kendisi için bir kâr sağlıyordu.

Savaştan İstifade

Birleşik Devletler askeri harcamaları 2001 yılından bu yana iki katına çıkmıştı. Yılda 700 milyar dolara yaklaşmıştı. 1961 yılında olduğu gibi, başkan Eisenhower, tanınmış bir liberal değilken güçlü bir askeri tehlike konusunda uyarmıştı.

Başkan Eisenhower: Muazzam bir askeri kuruluş .. ve büyük bir silah sanayisi, Amerika için yeni bir deneyimdir. Böylece, biz, istenmeyen etkilere karşı korunuyoruz. Askeri sanayii tarafından aranmış ya da aranmamış olsun bu ağırlıkların özgürlük ve demokrasi süreçlerine ağırlık koymasına asla izin vermemeliyiz.

Irak Savaşı, modern tarihin en özelleştirilmiş savaşıdır. Bağdat'taki yeşil bölge olarak adlandırılan yer dünyada ne olup bittiğinin örneğidir. Özelleştirilmiş, güvenli olarak adlandırılan dünya bu kaostan korunmaktadır.

1991 yılında, ilk Körfez Savaşı'nda 100 asker içinde 1 taşeron (özel güvenlik) vardı. 2003 yılında, Irak Savaşı'nın başında her 100 asker içinde 10 taşeron vardı. 2006 yılı itibariyle, her 100 asker içinde 33 taşeron vardı. Bir yıl sonra, her 100 asker için 70 taşeron vardı. Haziran 2007'de, Irak'ta askerden çok taşeron vardı.

Bu, Milton Friedman'ın cesaretle umut ettiklerinin de ötesine gidiyordu.

Milton Friedman: Sadece, ordu güçleri, mahkemeler ve bazı yollar ve otoyollar özelleştirilemez.

En yüksek mertebedeki komutalardan biri de: **"Karadeniz Birleşik Devletler'in"** diyordu.

Nisan 2004'teki Necef ayaklanması süresince Karadeniz üzerinden Birleşik Devletler'in gemileri komuta ediliyordu. Düzinelerce Irak'lı operasyonlar sırasında öldürüldü. Birleşik Devletler, Irak yasalarına karşı özel taşeron tazmin ediyordu. Sonuç olarak küçük bir Guantanamo gibi bir serbest baloncukla yönetiliyorlardı.

Gazeteci: Birkaç ay önce savunma bakanınıza da sordum Onları hangi kanunlar yönetiyordu?

G. Bush: Ona soracaktım. Devam et. Yardım edin!

**

Cameron'un şok terapisi hastalarını şaşkın ve zarar görmüş halde bırakıyordu. Böylece Irak çoklu şoka maruz bırakıldı. Ülke kanunsuzluğa, şiddete ve mezhep ayrımına terkedildi. Saddam Hüseyin'in 2006'daki idamıyla beraber her hafta 1000 Irak'lı öldürülüyordu.

Nisan 2007'de, Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komisyonu, yaklaşık olarak 4 milyon kişinin evlerini terketmek zorunda kaldığını, ve yüzbinlerce Iraklı'nın öldüğünü açıkladı.

Paul Bremer: Bence tarihçiler bizim burada yapmış olduğumuz büyük asil şeyleri yazacaklar.

**

New Orleans

Aynı yöntemin ABD'yi vuran Katrina fırtınası sonrası New Orleans'a da uygulandığını anlatıyor Klein. Sular çekildikten sonra, tüm devlet okulları özelleştirilmiş, yıkılan evlerini yeniden inşa edemediği için geri dönemeyenlerin, ki bunlar çoğunlukla siyahlardı, arsaları yine Halliburton gibi şirketlerin eline geçmişti.

New Orleans şehrinde de benzer bir durum yaşanır. New Orleans deniz seviyesinden alçakta kurulmuş bir şehirdir. Denizle şehri ayıran setin zayıflığı son on yıldır sürekli olarak ikaz edilmiş, ancak bu konuda hiç bir girişim yapılmamıştı.

Ağustos 2005'te, Katrina Kasırgası New Orleans'ı vurduğunda tüm dünya bir ırkçılık felaketine tanık olmanın şokunu yaşadı. Ekonomik açıdan güvenli şehir dışı sürüşü on binlerin savunmasız olarak mahsur kaldığı zaman eyaletten çok az ya da hiç yardım olmadan gerçekleşiyordu. Hâlâ sular altındayken New Orleans'a gittim ve gördüğüm şey Irak'ta tanık olduğum olayların tekrar ediyor olduğuydu. Bir savaş sonu olmasa da muazzam bir doğa olayının sonucuydu.

2006 yılında, Milton Friedman öldü Verdiği en son teklif önerisi Wall street gazetesi için yazdığı yazıydı. Katrina Kasırgası'dan 3 ay sonra yazılmıştı. **"Miltie Amca"** Şöyle diyordu: "Kalıntılar arasındaki New Orleans okullarında orada kalmış çocukların evleri vardır. Çocuklar ülkenin her yerine dağılmış haldedirler. Bu bir trajedi, ama aynı zamanda eğitim sisteminin radikal olarak değişmesi için bir fırsattır. "

O, bu şehrin okul sistemine delik açmak için özelleştirme uygulaması yapıyordu. Bu bir nevi onun Kuğu Şarkısı idi.

**

Naomi Klein: 26 Aralık 2004 Ben 2004'te Tsunami sonrasında benzer bir olaya tanık oldum. Yıllarca kumsallarda yaşamış olan insanlar geri dönüşü engelliyordu. **Böylece tüm bölgeler özelleştirilebilecek ve lüks otellere satılacaktı. İşte Şok Doktrin'den kastım tam olarak, bir felaket sonrası kamudaki sistematik yükseliştir. İnsanlar gündelik aciliyetlerine fazlasıyla yoğunlaşmışken ilgilendikleri şeyleri korumak için.** Belki de direnişin ilk sahnesi toplanan hafızaların silinmesine engel olmaktır.

Sri Lanka, Thailand ve Endenozya

2006 yılına bir hafta kala Sri Lanka, Tayland, Endonezya kıyılarını vuran deprem ve sonrasında da tsunaminin yarattığı felaket hala belleklerdedir. 250 bin kişi yaşamını yitirmiş, milyonlarcası evsiz ve aç kalmıştı. Bu felaket yöre halkı için tam bir yıkım getirirken, Friedman'cılar için bulunmaz bir fırsattı. Sri Lanka kıyıları doğal güzellikleriyle çok önceleri küresel şirketlerin dikkatini çekmişti. Zengin turistlerin tatil yapabileceği otellerle doldurmak istiyorlardı, tropik ormanların binlerce kilometrelik altın kumsalla birleştiği yerleri. Ancak yöre halkı bu projeye yığınsal protestolarla, şiddetle karşı çıktı. Yapılan referandumda da projeye ezici bir çoğunlukla hayır dedi. Sonra, depremle gelen tsunami kıyı boyunca yer alan köyleri silip süpürdü. Sri Lanka hükümetinin elbette halkın yaralarını saracak, yeniden yapılandırmayı sağlayabilecek ekonomik gücü yoktu. Dünya Bankası ve IMF imdada yetişti. Biz size borç para veririz dediler. Ancak kıyılardaki **"yeniden yapılandırma programı"**na da evet demesi gerekiyordu hükümetin. Yani halkın daha önce 'hayır' dediği her şeye evet demek zorunda kaldı hükümet. Daha depremin şokundan kurtulmamış olan halk daha ne olup bittiğini anlamadan hükümet anlaşmayı imzaladı, yöre halkının kıyılara geri dönmesi yasaklandı. **"Yeniden inşa"** başladı.

**

2008 yılında, Naomi Klein, Isabel Morel'le beraber Villa Grimaldi'yi ziyaret etti. İşte orada. Villa Grimaldi, Pinochet rejiminin pisliğine dair en çok hatırlanan ve aynı zamanda, kaçınılmaz sonuyla da akıllarda yer etmiş bir isimdi. Villa Gramaldi, ekonomik şok zamanı ana işkence merkeziydi. Bu, kitapta söz edebileceğin şeylerden biri.

Bu tecrit hücresi, hapsedilebileceğin bir yerdi. Pinochet'i sevdiğim söylenemez ama bana göre o pek çok açıdan bizim öğretmenimizdi. Kötülüğü öğrenmiş olduk.

1998 yılında, Pinochet Londra'dayken yakalandı. Eski müttefiki Margaret Thatcer onun safında yerini aldı. Size ne kadar borcum olduğunu biliyorum. Ekonomik deneyimler 30 yıl sürdü. Irak'a dayatılan dünyanın test sürüşü Pinochet'e nasip oldu. Ama geçmişte ve şu anda olanlar arasındaki benzerlikler endişe vericiydi. Pinochet'in konsantrasyon kamplarıyla, Bush'un Guantánamo'daki tutuklu kampları arasındaki gibi. Şili'de ortadan kaybolanlar ve Irak'takiler kaybolanlar arasındaki gibi. Abu Ghraib tutuklularına yapılan işkencelerin arasında Ewen Cameron deney fikirleri de yer alıyordu. Tüm geçmişi sildi ve bunun için elektro şok verdi hastaların tüm geçmişi sildi ve yeni fikirler ortaya koydu. **Ama Janine reddetti.** CIA, 1998'de Janine'e ve Ewan Cameron deneylerinin diğer kurbanlarına tazminat ödemeyi kabul etti. Janine, seni yolundan saptırmaya çalışmandan ve bu kadar şiddetle savaşmanla gurur duyuyor musun?

Gittiğim yol, benim yolumdur. Çünkü içimde tohumlanan güce sahip olmalıyım. Hükümetle savaşmak aşırı zordur. İnsanlar bana şöyle diyecekti: **"Janine, hükümetle savaşma. Senin sorunun nedir?**

Çok büyükler. Ancak kazanacağımız umudunu taşıyordum.

**

Düzensiz piyasaların doğasında olan şey geçici olmaktır. Baloncuklar şişirilmeye başladı ve ardından kaçınılmaz patlama gerçekleşti. Big Bang'in 80'lerdeki serbestleşmesinden beri.. pek çok piyasa şoku ortaya çıktı.

1987'nin meşhur Kara Pazartesi'si. Piyasalarda olağanüstü bir düşüş görüldü. Bu, stok piyasası tarihindeki en büyük tek günlük düşüştü. 1992'nin Kara Çarşamba'sı. Piyasa spekülatörlerinin Pound'a karşı bahis yarışına girdikleri zaman. 1997'de Asya'da bir küçülme gerçekleşmişti. Bir yılda, Asya piyasası stoklarından 600 milyar dolar uçtu gitti. Ve 2008'e gelindiğinde ekonomi piyasası çöktü.

G. Bush: Piyasa doğru bir şekilde işlemiyordu. Geniş çaplı güven kaybı gerçekleşti.

15 Eylül'de "Lehman Kardeşler" bölüm 11 iflas koruması açtı. Henüz 1 hafta geçmişti. New York ofisindeki işçiler ikramiyelerinden 2.5 milyar doları paylaşacaklardı. Geçtiğimiz yıl, Wall Street'in 18.4 milyar dolar ödediği tahmin ediliyor. Çarpışma yılı.

Naomi Klein: Şişman kedilerin sorumluluğu ya da küçük adam için duruşumuzu sergilemek ve küçük insanlar dahil Main Street'i kurtarmak için aya kalkmalıyız. Wall Street için değil. Dipsiz bir sağlık transferinin tanıklığını yapıyoruz. Bu, para transferi halkın elinden hükümetin elinden, normal insanlardan ve vergilerden toplanıp, dünyadaki zengin şirket ve bireylerin eline verildi. Belirtmek gerekir ki, sıradan bireyler ve şirketler bu krizin sorumlusudur.

**

Alan Greenspan - Eski Birleşik Devletler Fon Başkanı: Yüzyılın kredi tsunamisinin tam ortasındayız. Bir pürüz buldum ve bunun ne kadar önemli ya da kalıcı olduğu hakkında bir fikrim yok. Ancak, bu sonuçtan dolayı oldukça üzüntülüyüm.

Birleşmiş Milletler'de Obama'nın zaferini koruyan bir mali kriz gerçekleşti. Amerikalılar tabii ki bir değişim istiyordu. Bu kriz açık şekilde hemen hemen herkesin ortaya çıkan serbest özelleşme ideolojisinin doğrudan sonucu olarak yer alması şeklinde anlaşıldı. Kriz ölçeği değişimi vadediyor. Bir strateji olarak Şok Doktrini işlevselliğini devam ettirmek için bizim hiç bir şey bilmediğimizden emin olarak hareket ediyor. Varolan ekonomik krizlerle ilgili en umut verici bulduğum şey.. mevcut taktiklerin işlevini kaybediyor oluşu. Çünkü artık sürpriz faktörü ortadan kalktı. Şu an onlarlayız ve bu hiç bir işe yaramıyor. **Şoka dayanıklı hale geliyoruz.**

1933'de, insanlar Yeni Anlaşma'nın ürünü olan Keynesyan politikalarına yöneldi. Korkmamız gereken tek şeyle ilgili inancını belirteyim Korkunun ta kendisi. 2 milyondan fazla kişi Washington'a Obama'nın açılış konuşmasını.. dinlemek için geldi. **Pek çok gazeteci FDR ile kıyaslama yapıyordu.** Son zamanlarda Obama'nın, Franklin Delano Roosevelt'le kıyaslanması en çok konuşulan konulardan birisiydi. **Şimdi birazcık da muhteşem bir hikayesi olan FDR'den bahsetmek istiyorum.**

Yenilikçi bazı organizasyon ya da birlikler tarafından ziyaret edildiğinde yeni bir takım anlaşmaların parçası olmaları istenen Yeni Anlaşma önerilecekti. O onları duyabiliyordu, onları dinliyordu ve sonunda şöyle dedi: "Şimdi oradan çık ve bana bunu yaptır. " Ve yaptılar. 1937 yılı, Yeni Anlaşma'nın yılı oldu.

Bu ülkede kaç tane grev yapıldığını biliyor musunuz?

20 günlük bir sürede 4.740 grev gerçekleşti.

2007'de kaç grev gerçekleştirdiklerini biliyor musunuz?

21.

Şimdi, bu çatışma tarihini hatırlamamız için bir neden de bize çok önemli bir gerçeği gösteriyor olmasıdır. Şu anda pek çoğu tehlikedeyken, hatırlamamız gereken bir şeyi.. **Eğer, ekonomik krizin karşısında durmak istiyorsak, daha barışçıl, sağlıklı ve adil bir dünya istiyorsak, oraya giderek bunları yaptırmalıyız.**

NAOMİ KLEİN, "ŞOK DOKTRİNİ" ve FELAKET KAPİTALİZMİ -(1)- Ahmet Yıldırım

ABD GİZLİ SERVİSLERİ VE ORDUSUNUN GİZLİ İSKENCE DÖKÜMANI: K U B A R K!

İşkence Üzerine KUBARK

Bu günümüzde hemen her devleti resmi olarak kabul edilmese de uyguladığı bir yöntemdir. İşkence sistematiktir ve bunu bilimsel olarak uygulanışı vardır. Her devlet kendine özel işkenceciler yetiştirirler ve istihbarat elde etmek için ele geçirilen kişiler üzerinde uygulanırlar. Geçerliliği tespit edilmiş bir gerçektir. Fakat bu aynı zamanda işkence uygulanacak kişinin konumuna, üye olduğu örgütün sosyolojik yapısına uygun olarak yapılırlar. Bu konuda size Amerikan yamyamlarından örnek vereceğim.

CIA'de KUBARK kod adı ile bilinen bir sorgulama talimatnamesi vardır. KUBARK ilk olarak 1963 yılında oluşturuldu ve 1983 yılında şimdiki uyguladıkları yöntem kabul edildi. Bunun adı "Human Resource Exploitation Training Manual (İnsan Kaynaklarının İstismarı Talimatnamesi)". Bu talimatı oluşturanlar bugün de görevlerinin başında bulunmaktadır, yani kim ne derse desin bir devlet politikasıdır. Şimdi bu talimatnamenin bölümlerine bir göz atalım.

1. Bölüm: Baskı Teorisi;

Bu bölümdeki temel amaç suçlunun psikolojik olarak direnmesini devre dışı bırakacak normalin çok üstünde baskı ve güç uygulanmasına dayanıyor. Böylece suçlu psikolojik olarak zayıflayacak ve kırlma yaşamasına yol açacak. Bu kırılmanın üstüne daha fazla baskı ve güç uygulanarak yaratıcılığını kullanmasını, yalan söylemesini engellemek yolu ile bilgi aktarırken yalan söyleyemeyecek ve stres ile baş edemeyerek çökecek ve istenen noktaya getirilecektir.

2. Bölüm: Zorlayıcı Teknikler;

Burada olay ilk olarak "tutuklama" sırasında başlatılıyor. Tutuklanma şekli ve zamanlaması o kadar iyi ayarlanır ki hiç düşünemeyeceği kadar ani olduğundan bir sinir harbi yaşar. Tutuklama anı öyle bir ayarlanır ki suçlu fiziksel ve zihinsel olarak bu tutuklama sonucunda bilgi verecek şekilde kısa zamanda gelebileceği zaman özellikle seçilir.

Zamanlama olarak sabahın erken saatleri seçilir. İnsanların genel olarak uykuda olduğu bu vakitler şok yaşamalarına, sinir sisteminin felç olmasına, ani tepki vermekte, yaratıcı zekâyı kullanmakta zorlanırlar.

Bundan sonra "alıkoyma" aşamasına geçiliyor. Bu aşamanın özelliği insanın normal yaşamında kişiliğinin oluşmasında etkisi olan sosyal eşya ve çevreden koparılması ve tamamen arıtılması esas alınır. İnsanlar kimliklerini oluştururken alışkanlıkları yolu ile geliştirirler ve bu insanın bir parçası olur. Doğal olarak bunlardan koparıldığınızda kendinizi güvende hissedemez ve psikolojik ve fiziksel olarak zorlanmaya ve konuşturulmaya hazır hale gelirsiniz.

3. Bölüm: Duyu Organlarından Yoksun Bırakmak;

Bu bölümde suçlu tamamen normal yaşamdan soyutlanır ve stres oranı yükseltilir. Bu gibi durumlarda insanların inançlarında bozulmalar meydana gelir ve saçma inanç sistematikleri geliştirirler. Burada suçlu halüsinasyonlar görmeye başlar. Hatta bazı suçlular sorgulayıcılarına bile sevgi besleyecek duruma gelebilmektedir.

4. Bölüm: Tehdit ve Korku;

Suçlu kişilerin özelliğine bağlı olmakla birlikte genel olarak şiddeti direk uygulamak yerine dolaylı olarak şiddetle korkutmak daha fazla verim verdiği bir gerçektir. Bu bölüm asıl direnci kıran kısımdır. Diğer bölümlerde yıpratılan kişi bu bölümde artık konuşmaya hazır hale getirilir. Dava adamları genelde çözülmekte zorlanılır, bu gibi adamlara fiziksel işkence yapılmasının hiçbir sonuç vermediği ortaya çıkmıştır. Herhangi bir uyuşturucu satıcısı ya da adi suç işleyen kişi fiziksel işkence ile çözülürken örneği din temelli sağlam bir dava adamı bu yolla çözülmemektedir. Bu yüzden bu tür kişiler için psikolojilerinin ve inançlarının ellerinden alınması daha ciddi sonuçlar vermektedir.

Fakat bu kısımda öldürülme korkusu yaşatılmaz. Çünkü ölüm ile tehdit edilen adam için durum umutsuz olduğundan konuşmayı reddeder. Buna karşın yapılacak işkencenin o konuşana kadar sürekli devam edeceği hissi verilmesi daha caydırıcı bir özellik olur. Tabi bir de suçlu kişinin bilgi edinmek için tek kişi olması durumu söz konusu ise bu durumu avantaj olarak gören kişinin konuşması daha da zor olur, yapılanların çoğu blöf olarak görülür. Bunun için yapılan tehdit ve korkutma teknikleri inandırıcı ve ciddi anlamlar içermelidir. **Mesela Guantanamo da Kur'an üzerine işeme, kadın sorgu memurlarının cinsel olarak taciz etmesi gibi konular birçok kişinin dinden çıkmak korkusu ile çözülmesine neden olmuştur.**

5. Bölüm: Acı;

İşkence uygulanan kişinin yapısal özellikleri burada önem kazanır. Çünkü yanlış bir acı verici teknik suçlunun çözülmesini engeller. Bunun için çekilen acıların kendisinin neden olduğu hissini yaratacak şekilde uygulanır ve bu hisse kapılan kişinin çözülmesi gerçekleşir. Aşırı derecede şiddet uygulamak fayda vermez, önemli olan hedefi buna hazır hale getirebilecek uzun ve sabırla sürecek bir bölümdür. Uzun zaman gerektirir ama genelde ilk itiraflar sahte kurgular üstüne olduğu yönündedir. Bunun için suçlu sürekli olarak ciddi bir şekilde yapısına uygun şekilde zorlanır.

6. Bölüm: Hipnoz ve Yüksek Derecede Telkine Açık Olmak;

Buradaki strateji hedefin direk hipnoza girmesi değildir, hipnoz edilmiş düşünmesini sağlamak yolu ile sorgulamaktır. Bunun nedeni hipnoz altında alınan ifadelerin doğru sonuçlar vermediği ve hipnozcunun yönlendirmesine dayandığı için gerçeği yansıtmadığından yola çıkılmıştır. Hedef, hipnoz baskısı ile konuşturulmaya çalışılır. Bu kısımda en çok kullanılan teknik ise sihirli oda adı verilen yöntemdir.

Sihirli oda için örnek vermek gerekirse kişiye hipnoza girdikçe ellerindeki ısının artacağı söylenir. Bu ısının asıl nedeni ise diatermal bir cihazdır. Ya da hedefe içeceği sigaranın acı geleceği söylenir ve kendisine verilen sigara bu hissi yaratacak şekilde hazırlanır. Bu duruma inanan kişi yüksek ihtimalle konuşmamak için direnme mekanizmalarını tamamen yitirecek ve çözülecektir.

7. Bölüm: Narkoz;

Bilinenin aksine insanların konuşmasını sağlayacak hiçbir ilaç bulunmamaktadır. Bunun için kullanılan yöntem sahte ilaçlar kullanılması yolu ile hedefin buna inandırılması esasına dayanır. Birçok hasta üzerinde yapılan araştırmada inancın iyileşmesi imkânsız hastalıkların bile iyileşmesi gerçeğine dayanarak hedefin konuşmasına yol açacağı tasarlanmıştır. Çünkü burada kişi kendine uygulanan ilaçtan dolayı konuştuğuna inandığı için vicdani olarak da bir sıkıntı yaşamayacaktır.

Evet, genel olarak bu durumda sonra hedef konuşur. Artık tüm dayanaklarını yitirmiştir. Bu kısımda hedefe vicdani telkinler verilir. Bunun sadece kendisine ait değil herkesin aynı şeyi yapacağı yönünde telkinler verilerek konuşması için daha fazla rahatlaması sağlanır. Bu uygulamalar konusunda uzman bir psikolog veya psikiyatrist gözetiminde yapılır. Çünkü yöntemlerin aşırılığa kaçmaması önemlidir, dozu ayarlanmazsa hedefin konuşturulması imkânsızlaşır.

Gördüğünüz gibi bu konuda ciddi olarak düşünülüp taşınılmış ve ince ince hesaplanmıştır. Bilimsel olarak uygulanmakta ve başarı oranı oldukça yüksektir. Bu yüzden işkenceyi tartışmak anlamsızdır. İtiraf edilmese de bu her devletin sistematiğinde yer alır.

Bakınız:

Bir psikolojik savaş aracı olarak Amerikan Sineması'nda işkencenin meşrulaştırılması...(1)

Bir psikolojik savaş aracı olarak Amerikan Sineması'nda işkencenin meşrulaştırılması... (2)

Bir psikolojik savaş aracı olarak Amerikan Sineması'nda işkencenin meşrulaştırılması-(3)

Bir psikolojik savaş aracı olarak Amerikan Sineması'nda işkencenin meşrulaştırılması... (4)

BİR PSİKOLOJİK SAVAŞ ARACI OLARAK AMERİKAN SİNEMASI'NDA İŞKENCENİN MEŞRULAŞTIRILMASI...

28 Nisan 2012, Cumartesi

ÖZGÜR APAK
djozzmix@hotmail.com

GİRİŞ

"**Psikolojik savaş**" kavramı bildiğimiz üzere Nasyonel Sosyalistlerin ürettiği bir kavramdır. **Hitler**'in propaganda bakanı **Goebbels** 'in çok başarılı bir şekilde, halkı kendi istekleri doğrultusunda manipüle edebilmek için tüm kültür aygıtlarını kullanarak uyguladığı bir yöntemdir. Amerika, bu "**Psikolojik Savaş**" taktiklerini Kore Savaşı'na kadar kullanmamıştır. Ta ki 1951 yılında **Başkan Truman** "**psikolojik strateji**" ile ilgili bir komisyon kurana kadar. Bu kurulan pskolojik savaş merkezinın adı daha sonra "**Özel Harp Merkezi**" adını almıştır. Bizdeki adı da -ne tesadüftür ki- "**Özel Harp Dairesi**" olsa da, genellikle **kontr-gerilla** diye anılır.

"**Psikolojik Savaş**"ın **Amerikan Askeri Kuvvet Stratejileri** 'ndeki tanımı, **W.E. Daugherty**'nin yazısında belirttiği gibi şu şekilde tanımlanmıştır:

"***Psikolojik savaş; düşman, tarafsız ve dost yabancı grupların görüş, duygu, tutum ve davranışlarını, ulusal politika ve amaçların başarısını destekleyecek şekilde etkilemek amacıyla tasarlanmış olağanüstü hal propaganda önlemlerinin ilanı ya da bunların savaş döneminde ulusça kullanımı***" şeklindedir.[1]

Devletler/hükümetler bu psikoljik savaşı elbette ki uzmanlar ve akademisyenler eliyle ve de medya aracılığı ile yönetmektedir. Bu stratejiler "**iç-dış düşman korkusu**" yaratıp, bu korku atmosferi vasıtasıyla devletin her hareketini halk nezdinde meşrulaştırmak amaçlı kullanılabildiği gibi aynı zamanda resmi tarih söylenceleri yaratmak için de kullanılmıştır. Örneğin CIA, Şili devlet başkanı **Allende**'nin devirilmesi planında Amerika'nın önde gelen gazete ve haber ajansları ile ortaklaşa olarak uydurma haberler kampanyası yapmıştır[2]. Bu gibi durumlarda yaratılacak kitle kültürü ve psikolojisi için emre amade sosyologlar, psikologlar, medya patronları ve antropologlar her zaman vardır. Bu, iktidara yakın akademisyenlerin yaptıklarına dair bir diğer örnek de Atatürk'ün "**Güneş Dil Teorisi**" şeklinde adlandırılmış olan tezine verdikleri destektir. Yakından incelediğimizde o tezin toplumsal olarak içselleştirilmesi için bir çok sosyolog, dilbilimci ve antropologun -ciddi ciddi- görev aldığını, Ankara DTCF fakültesinin de bu amaç doğrultusunda kurulmuş olduğunu görebilirsiniz. Ne mutlu ki fikrin yanlışlığı o kadar ayyuka çıkıyor ki, bu tezden tez elden vazgeçiliyor... Kısa kesip konumuza dönelim.

Bu psikolojik savaş taktiklerinin kültür üzerinde işleyeninin günümüzde bir çok kullanım alanı var; bilgisayar oyunlarından, medya haberlerine; televizyonda yayınlanan dedektiflik ya da siyasi içerikli dizilerinden, hükümetlerce alttan alta desteklenen "**çok satar kitaplar**" ve "**filmler**"e kadar...

Benim konuyla ilgili asıl ilgilendiğim şey ise sinemanın, özelilkle de Amerikan Sineması'nın bir psikolojik savaş taktiği olarak kullanılma şeklidir.

Amerikan Sinema Tarihi'nde belli amaçlar doğrultusunda propaganda maksadıyla farklı türlerde bir çok film çekilmiştir. Madde madde yazmaya kalksak koca bir ansiklopedi olur. Ancak bu türlerden en önemlileri ve propaganda malzemesi olarak kullanılanlar "**korku sineması**" ve "**savaş filmleri**"dir. Ancak dikkat çekici bir biçimde, özelikle son dönemde yani **11 Eylül 2001**'den bu yana Amerikan Sineması'nda zaten eskiden beri muhafazakarların elinde bulunan bu iki tür içerik ve ifade değiştirmiştir. Bu gerçekten önemli bir değişimdir; çünkü örneğin bu dönemden itibaren korku filmi adıyla çekilen filmlere baktığınızda, "**korkutma**" eylemine ağırlık veren, yani bir anda sizi boş yakalayarak korkutma amacı güden ya da **Hitchcock**vari gerilimlerle ürperten bir sinemanın, amacı

filmde görmüş olduğunuz olayların "**iğrençliği ve akıl almazlığı**" ile korkutma eylemi güden bir sinemaya doğru dönüştüğünü görmekteyiz. Peki ama neden?

Terör algımızda bir kırılma noktası yaratan 11 Eylül tarihinden çok daha önce de vardı Amerika'da, bu "**Gore**", "**Splatter**" ya da "**Slasher**" adı verilen korku sineması türü; ancak tek tük sayılabilirdi. (Daha çok Avrupa'da yaygındı. Özelilkle İtalya'da...) Örneğin **Texas Chainsaw Massacre** 1974 yapımıdır. Lakin uzun bir müddet suskun kalan bu film, **2003** yılındaki ve **2006** yılındaki filmlerle yeniden hortlamış ve bir seriye dönüşmüştür. Yani bu tür, daha çok seksenli yılların başından, doksanlı yılların başlarına kadar sürekliliği olan bir tür olmuştur ve sonra bir süre yine susmuştur. 1991 yılındaki **Körfez Savaşı**'ndan sonra yeniden canlanmış olan bu tür günümüze kadar aralıklarla süregelmiş, ancak 2000'li yıllarda neredeyse patlama yapmıştır. **T.C.M**, **SAW** serisi, **My Bloody Valentine**, **Meat Train**, **Hostel** serisi ilk aklıma gelen filmlerden.

Ancak bu yeni filmleri eski atalarından ayıran en belirgin şey içlerinde yeralan ve özenle estetize edilen işkence sahneleridir. Yani bu filmlerde korkunç olan şey insan öldürmek, ya da eski atalarında olduğu gibi yanlış yerde yanlış zamanda bulunmak değildir sadece; korkutan şey kesmek, biçmek değildir artık; işkence etmek ve bu eyleme herkesi tanık etmektir... Dolayısıyla artık arkanızdan karanlık bir gecede koşan eli bıçaklı, testereli katilleri değil, bir profesyonel gibi düşünen işkencecileri ve yöntemlerini izletmektir amaç.

Şu an tam olarak kimin söylediğini hatırlamadığım bir pasaj alıntılamak isterim (ya Hitchcock ya da Dali ile yapılmış röportajdı sanırım): "**Günümüz korku sinemasında kamera katilin peşinden elinde bıçakla her yere gitmektedir. Ben olsaydım kamerayı sabitler ve olayın görüntü alanını içerisine girmesini beklerdim. Böylesi daha korkunç olurdu**."

İşte ifade ve gösterme biçimindeki bu değişimin bir nedeni, bir amacı var...

Herşeyin gösterilebilir, izlenebilir, tüketilebilir olduğu bir gösteri dünyası, psikolojik savaşın en önemli silahlarından biridir. İlk naklen canlı yayınlanan savaş olan **Körfez Savaşı**'ndan başlayarak, ama ağırlıklı olarak **11 Eylül** saldırıları ve sonrasındaki "**demokrasi götürme**" savaşlarında bir gösteri toplumu haline getirilmiş kitlelerin açlığını doyurabilmek için işkence temsilleri ve savaş görüntüleri gösterilmektedir. Kontrollü bir şekilde ve taraflı olarak sunulan bu şiddet görüntüleri iki şeyi amaçlamaktadır: Birincisi savaşın zor olduğu ama mutlaka yapılması gerektiği ve orada vatanlarından uzakta kahramanların olduğu, ikincisi kitlelere şiddetin amacı ve meşruluğunu algılatarak içselleştirilmesinin sağlanması. Son 10-15 yılın çekilen savaş filmlerindeki şiddet öğresinin yükselmesi, yükseltilmesi ve aynı zamanda bu naklen yayınlanan gerçek savaş görüntülerindeki hızlı kurgu ve ham gözetleme kamerası görüntülerinin neredeyse gerçeği ile aynısı olacak şekilde yerleştirilmesi de yine algı bütünlüğünü değiştirmek, çarpıtmak ve yönlendirmek amacını taşımaktadır.

Burada durup **New Yorker** yazarı **Jane Mayer**'in 2007 yılında "**24**" dizisinin yapımcısı ve sağcılığı ile nam salmış **Joel Surnow**'la yaptığı şu konuşmaya bakalım:

"***İşkence tasvirleri Amerikan televizyonlarında çok daha yaygın hale gelmiştir. Kar amacı gütmeyen bir organizasyon olan Önce İnsan Hakları'na göre saldırılardan önce, hiç olmazsa dört işkence eylemi, her sene televizyonda prime time anlarında gösterilmekteydi. Şimdi yüzden fazladır ve işkenceler de değişmiştir. Önceden işkence yapanlar, neredeyse sadece canilerdi; bugün ise işkence genellikle kahramanlar tarafından yapılmaktadır.***" [3]

Duralım. Şu koyu renkli yeri tekrar okuyalım.

Sonra, devam edelim... Uzun bir yazı olacak, sabredelim.

[1] W. E Daugherty, "**Changing Concepts**" içinde, "**A Psychological Warfare Casebook, Operations Research Office**" yazısı. Alıntı: Armand Mattelart

[2] A. Mattelart, **Gözetimin Küreselleşmesi**.

[3] J. Mayer, "**Whatever it takes: The politics of the man behind "24"**". newyorker.com/reporting/2007

****

Beyaz Saray danışmanları, 2003 yılında, (Vietnam hezimetinin de etkisiyle) ***ABD seferi kuvvetlerinin Irak'taki kentsel gerillayla mücadele edebilmesi için*** **bir formül arayışına girdiler** ve 1966 yılında **Gillo Pontecorvo** ve **Yacef Saadi** tarafından çekilen **La Bataille d'Alger** (Cezayir Savaşı) ***filmini izlediler***. **Cezayir Savaşı**'nda barışın sağlanması için çalışan (kendisi aslında bir sömürge askeri olan) **David Galula**'nın ***raporu*** **ve** ***hatıralarının yeni baskının yapılması*** da aynı tarihlere rastlar. Bundan iki yıl sonra da **Rand Corporation** (*Research ANd Development* başharflerinden oluşan ve Amerika Birleşik Devletleri silahlı kuvvetleri için araştırma ve geliştirme yapan bir şirket) ***kontrgerilla ile mücadele raporu yayınlar*** ve bu raporda yukarıda bahsi geçen filmle kitaba da atıfta bulunur. Bu film Fransız sömürgecilerinin insanlığa dair işlediği suçları ve ***Fransız ordusunun uyguladığı işkence metodlarını afişe eden, manifesto niteliğinde bir filmdir. Ve Fransa'ya girmesi uzun süre yasaklanmıştır.*** [1]

Bu danışmanlardan biri olan ve **Terörle Mücadele Merkezi**'nde ders veren **Bruce Hoffman**, bu raporun önsözünde şöyle demektedir:

"**[Galula'nın]** ***hatıralarının yaklaşık yarım yüzyıl sonra bile kayda değer ve neredeyse edebi bir rezonansı vardır. Amerika'nın Irak'taki deneyimleriyle paralellikler çarpıcıdır.***"[2] Bu **olumsuz** paralelliklerden bir tanesi "**yakalanan isayancıların insanca muamele görmesinin önemi**" diğeri de "**bir isyanı bastırmada kafa koparma stratejisinin yanlışlığı**"dır.

Yani kısaca deniyor ki, "**kurumsallaşmış işkence**" Cezayir Savaşı'ndaki yararlığı açısından yeniden düşünülmelidir. Çünkü bu bahsi geçen yöntemlerden uzaklaşıldığı ve işkencenin kanıtlanmış bir yöntem olarak hem Fransızların **Cezayir Savaşı**'nda hem de Amerika ve İngiltere'nin **Irak Savaşı** ve **Afganistan** işgali sonrasındaki tutuklu kamplarında, örneğin **Guantanamo**'da kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Bu değişen konjönktür ile birlikte **Vietnam Sendromu** filmlerinin yerini de **Irak Sendromu** ya da **Afganistan Sendromu** filmleri almıştır. Irak Savaşı esnasında ve sonrasında ortaya çıkan bu işkence haberleri ile bu iki ayrı tür filmlerindeki şiddet dozajının yükselmesindeki dilsel paralellik ve **Jane Mayer**'in dikkat çektiği şey tesadüf değildir. Bizi savaşa canlı yayınla tanık eden teknolojinin zihnimizde yarattığı tahribat şiddet içeren görüntünün içselleştirilmesi olmuştur. Dolayısıyla sürekli şiddet öğesinin yükseltilmesi de bizde, gitgide artan bir dozajda şiddeti kabullenme eğilimi oluşturmaktadır. İşkence sahneleri içeren filmler her ne kadar ağırlıklı olarak -özellikle korku filmlerinde- kötü adam üzerinden dönüyorsa da kimi zaman da eyleme haklılık getirecek, konuya -özellikle savaş ve yurtseverlik filmlerinde- "**kahraman ajanlar**" tarafından bakan şekilde de kurgulanmaktadır.

Konuyla ilgili en net örnek 2010 yılında vizyona giren ve bir terör şüphelisinin ağır işkence ile konuşturulmasını ve bu sayede bir şehirde patlayacak bombanın etkisiz hale getirilmesini ve binlerce kişinin kurtartılmasını anlatan ve başrolünü **Samuel L. Jackson**'un oynadığı, gerçekten de filmin adı gibi akıl almaz işkencelerin yapıldığı **Unthinkable** filmidir. Film, kimi bölümlerindeki diyaloglarda işkenceyi ahlaki olarak yargılıyor ve reddediyorsa da senaryo ve kurgu öyle bir işlev kazanıyor ki filmde, final bölümünde yapılan o işkenceleri "**her şeye rağmen**" kabul ettiriyor. (Buradaki temel kural, sanki vicdani bir ikilemmiş gibi kurgulanan "**bir çok kişi için bir kişiyi feda etmek**" söylemi.) Üstelik bunu yaparken buna sizi de tanık ederek suç ortağı pozisyonuna girmiş oluyorsunuz. Filmde -gerçekten de- işkence ustası olarak lanse edilen **Jackson**, sanki istemiyormuş ama buna mecburmuş gibi davranan ama aslında yaptığı işi zevkle yapan bir adamdır. Başka türlüsü düşünülemez aslında; işkence etmeyi sevmeyen bir insanın yapabileceği bir şey değildir bu, kanımca...

Jackson'un karşısına ise insani bir vicdan ikilemi yaratıyormuş izlenimi vermek adına **Carie-Anne Moss**'u koyuyor film. Şiddetin dozajı yükseldiğinde devreye giren ve artık yapmaması gerektiğini

dillendiren -zayıf, vicdanlı, kadın- **Moss**, aynı zamanda güçzüslüğü ve kırılganlığı da resmetmektedir. Ancak "**Ulusal Güvenlik**" sözkonusu olduğunda elbette ki merhamet gösterilemez diyen film, en sonunda **Moss**'u haksız, **Jackson**'u haklı çıkartarak işkencelerinin kabul mantığını onaylar. Ve film işkenceyi gerekli bir metod olarak kabul eder. Filmin yönetmeni olan **Gregor Jordan**'ın bir **FBI** dizisi olan ve Türkiye'de de yayınlanan **Numbers**'ın yönetmenlerinden biri olduğunu belirtmekte de elbette yarar var. Sinemada bu tür yaklaşımları reddeden filmler de var elbette; ancak hem az, hem de bütçe yetersizliğinden sükse yapamayan filmlerdir. Sektör muhafazakarların elinde olduğu müddetçe de bu tür filmlerin yaygınlaşması zordur. İleride buna ayrıca değineceğiz.

Bir diğer örnek ise önceki yazıda da adı geçen ve bir çok tv kanalında yayınlanan **24** adlı dizidir. Adına "**Ulusal Güvenlik**" denen devlet doktrini gereği dizideki kurbanlar **Jack Bauer** adlı panik-ataklı bir ajan tarafından onlarca çeşit işkenceye tabi tutulmuştur. Gerçek zamanlı bir kurgu dili kullanan dizi sürükleyiciliğinin içine devlet egemen bakış açısını yerleştirerek tam bir psikolojik savaş silahı olarak kullanılmaktadır. Dizi hakkında çıkarılan bir istatistik **Jane Mayer**'in aynı yazısında bize şu bilgileri vermektedir: "**Dizinin sadece ilk sezonunda program en az 67 işkence eylemini gözler önüne sermiştir: Kurbanlar dövülmüş, boğulmuş, elektrik verilmiş, ilaçla uyutulmuş, bıçaklanmış, zımpara aracıyla soyulmuş, tecavüz edilmiş ya da bir et kancasıyla asılmıştır... Hatta dizinin bir bölümünde başkan, gizli servis görevlisinden, vatana ihanet ettiğini düşündüğü kendi ulusal güvenlik danışmanına işkence yapmasını, hem de kendisinin önünde, isteyecek kadar ileri gitmiştir.**" [3]

Yine bağımsız bir denetleyici olan **The Parents' Television Council**'in üst düzey yöneticisi **Melissa Caldwell** aynı dizi için yaptığı eleştiride şöyle demektedir:

"***24 televizyondaki en kötü sicile sahip. En sıklıkla görsel olarak işkence gösteren programların lideri konumunda...***"

Ayrıca ABD Ordusu'ndan **Tuğgeneral Patrick Finnegan**, **West Point ABD Askeri Akademisi Dekanı** ve iyi eğitimli üç askeri dizinin setini ziyaret ederek yapımcılarla toplantı yapmıştır. Toplantıda işkence sahneleri üzerine de bir tartışma yaşanmış ve toplantı sonunda Finnegan şöyle bir açıklama yapmıştır: "**ABD hükümeti her zaman hukuka ve insan haklarına saygılı olmuştur. Ancak bu yasalar konulduğunda teröristler yoktu... Çocuklar soruyorlar haklı olarak, "Eğer işkence kötüyse, 24'de yapılanlar ne?" diye. İşkence rahatsız edici bir şey tabii ki. Dizide de Bauer hemen her zaman pişman oluyor yaptıklarından; ancak yine de ne yapıyorsa vatanseverliğinden yapıyor...**"

"**Tanırım, iyi çocuktur**" Bauer.

Diziyle ilgili bir başka ayrıntı da, **24**'ün yazarlarından **Howard Gordon**'un filmdeki işkence sahneleri için yaptığı "**Bu sahneler uydurmadır. Tanrı şahidimdir ki bu yazdıklarım doğaçlama sadizmdir.**" açıklamasından sonra, **24** ofislerinde **CIA**'nın **1963** yılında bastırdığı **KUBARK** adlı işkence metodlarını anlatan broşürlerin bulunmasıdır. (Bu belgeye Google'den aratarak veya Wikipedia'nın ilgili başlığından ulaşabilirsiniz.)Bu ayrıntı bize dizinin asıl yapımcıları ve asıl amacı hakkında net bir fikir veriyor elbette...

Ayrıca **24** dizisinin yapımcılarından **FOX** kanalının, Amerika'da hükümete en yakın muhafazakar kanallardan biri olduğunu belirtmekte de fayda var elbette. Bu kanalın bir yan kuruluşu olan **FOX Crime**'ın Türkiye'de sabahtan akşama kadar **CSI**, **NCIS**, **Breakout Kings, Numbers** ve son zamanların en sükse yapan, 2012'in **En İyi Dizi** ödülüne aday "**yurtsever**" dizisi **Homeland** (Anavatan) gibi ajan dizilerini yayınlaması da elbette ki tesadüf değildir. Bu bahsettiğim diziler içerisinde özellikle bir tanesi incelemeye değer. **NCIS** adını taşıyan ve açılımı ***Naval Criminal Investigative Service*** *olan ve Amerika'nın gurur kaynağı Deniz Piyadeleri'nin suç araştırma biriminin maceralarını anlatan dizidir. Hemen hemen tüm sezonlarını izlediğim bu dizi,* ***24*** *gibi gerçek zamanlı olmasa da benzer bir dil kullanarak ajanları kahramanlaştırmakta, teröristleri lanetlemekte ve onlara her şeyi yapmayı mübah kılmaktadır. Özellikle dizinin zincir bölümlerinden birinde* ***NCIS****'in freudyen bir çözümlemeyle yaklaştığımızda "****baba****" rol modeli olan* ***Özel Ajan Gibbs****'in* ***Ari Haswari*** *adlı bir ortadoğulu "teröristi" öldürmek için sabırsızlandığını bütün o zincir bölümler boyunca beyan edip durması ve en sonunda da* ***Ari****'nin kafasının ortasına yediği bir kurşunla öldürülmesi...*

Tabii ki tüm bu dizi ve filmler boyunca alttan alta bize dikte edilen şey Amerikan hükümetinin "**Ulusal Güvenlik**" doktrinidir. Bu söylemi anlamak için Türkiye'deki karşılığı olan ve her türlü eylemi suç kategorisine sokacak kadar geniş bir anlam aralığı bulunan "**Devletin, ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğü**" söylemidir.

Devam edecek...

[1] A. Mattelart, **Gözetimin Küreselleşmesi**.

[2] B. Hoffmann, **Forward to the New Edition**.

[3] J. Mayer, "**Whatever it takes: The politics of the man behind "24"**". newyorker.com/reporting/2007

****

"Sinema hızla yozlaşan dünyaya karşı elimizde kalan son silahtır..."

Theo Angelopoulos

Elbette her silah gibi sinema da sadece savunma için değil, saldırı için de kullanılabilir...

11 Eylül olaylarından sonra tüm dünyaya meydan okuyan, hatta -dil sürçmesini filan geçelim- açık açık **Haçlı Seferi** başlattığını söyleyen **Bush** ve hükümeti, öncelikle yüklü miktarda savunma ve saldırı harcaması yapmak zorunda olduğundan ve bunun için kamuoyu yaratabilmek için o dönem sinema, dizi haricinde bir de yönlendirici belgesellere başvurdu. Bu yeni vergiler ve terör yasaları için kamuoyunu ikna etmek gerekmekteydi. Psikolojik savaş manevraları hemen devreye girdi ve bir iç-dış düşman mitolojisi kuruldu. Bu dönemde Amerikan televizyonlarında yayınlanan (bakınız sinemada değil) Amerikan yapımı belgesellerden bazıları şunlardır:

-Uncovered: The War on Iraq / Yön. *Robert Greenwald* (2004)

Belgeselin konusu 11 Eylül sonrasında Irak'a yapılacak saldırının içeriği ve hükümetin durumu hakkında bilgi vermek. Kime? Televizyon izleyicisine... Peki kimler var belgeselde?

David Albright: Silah denetçisi ve IAEA takım lideri.

Robert Baer: Iraq ve Lübnan'da görev yapmış bir CIA ajanı.

Rand Beers: Terörle Mücadele Kurumu Başkanı ve Milli Güvenlik Konseyi Kıdemli Direktör Yardımcısı

Bu yukarıdakilere ek olarak bir sürü **CIA** analisti, **Pentagon** görevlisi ve tabii ki **George Bush**... Savaşı kurgulayan, kendi emperyal hedeflerine ulaşmayı amaçladığı halde bu savaşa **Irak'a Özgürlük** adını koyan bu gizli ajanlar ve hükümet görevlilerinin, adı "**Gizlisiz saklısız**" olan bu belgeselde bize "**gerçek**" diye neyi anlatacaklarını biliyoruz; hadi tamam bu kadar iddialı olmasın ama en azından tahmin edebiliyoruz, öyle değil mi? Bu yapım elbette FOX kanalında yayınlandı...

-Make Peace or Die: The First Days of War in Iraq with 1st Battalion 5th Marines / Yön. Valerian Bennett-Jonathan Haug (2006)

Bu belgesel Amerikan Ordusu'nun ve halkının gurur kaynağı olan **Deniz Piyadeleri** ile yapılmış bir röportajlar serisi... Belgeselin basın sunumunda şunlar yazmaktadır:

"Amerikan Ordusu'nun en donanımlı birliğindeki askerlerle, Irak'a Özgürlük Operasyonu esnasında, Kuveyt Petrol yataklarından Saddam Hüseyin'in sarayına doğru hainler ve "embedded" gazetecilerle birlikte yapılan 3 haftalık yolculuk. Savunma arşivinden görüntüler, denizcilerin kişisel fotografları ve 2003 yazında bu ekipteki askerlerle yapılan görüşmeler, bu askerlerin savaşçı ruhlarına bakabilmenize olanak sağlayacak..."

Bu filmle ilgili yapılan eleştirilerde filmin genelde kötü olduğu vurgulanmaktadır. Ancak bu kötülük, sandığınız gibi dezenformasyon ya da yönlendirme amacı güttüğü ile ilgili değil; daha çok **" kuru**

olduğu, bu askerilerin çok daha fazla saygıyı hakettiği, çerez Michael Moore'un yaptıklarına benzediği, o kalbi kırık askerlere çok yer verilmediği" vs. gibi...

Ayrıca Irak'taki Amerikan askerlerinin mektuplarına yer veren 2004 yılında çekilmiş **Last Letters Home: Voices of American Troops from the Battlefields of Iraq**, 2005'de **The Liberace of Baghdad** ve bu gibi daha bir çok hükümet eliyle hazırlanmış belgesel de televizyona ve dvd olarak piyasaya sürülmüştür. Bütün bu "Mağdur olan biziz! Bunları yapmak hakkımız!" nidalarına imdada yetişir gibi bir de oskarlı film katılıyor elbet. 2008 yapımı **The Hurt Locker.**

Film, Irak'ta bomba imha ekibi askerlerinin kendi iç ve dış travmalarına odaklanmaktadır. Amerikan askerlerinin neden orada olduğuna hiç değilse **Vietnam Sendromu** filmleri kadar bile değinmeyen The Hurt Locker, daha çok bu ekibin insan üstü çabasını, travmatik olaylara karşı nasıl ayakta kaldıklarını ve içinde bulundukları atmosferi, tehlikeleri o güzel vatanlarında onları bekleyen sevdiklerine göstermeye odaklanır.

Şimdi ilk iki bölümde yazdıklarımızla bu bölümdekileri biraz toparlayalım ve bir çerçeveye oturtalım. **Amerikan Özel Harp Dairesi** önceki yazılarımda anlattığım, senaryoya müdahale gibi taktiklerle bir yandan aslında bir İngiliz klasiği olsa da şimdi Hollywood'un himayesine aldığı hafif, çapkın, erkek kahraman ve üstün ajan **007 James Bond** tarzı filmler, **24, CSI, Homeland** gibi vatansever ve işkence metodları silsilesi barındıran ajan dizileri ile Amerika'nın çıkarları uğruna her şeyi yapmayı, yani gerektiğinde işkencenin bir zorunlu metod olduğunun ifade edilmesini desteklerken, diğer yandan bu desteğe koşarak yardıma gelen Hollywood korku filmleri ile de işkencenin bir gösteriye dönüşmesine olanak vermektedir. Birbiriyle alakasız gibi görünen bu iki tür aslında bir bütün olarak düşünüldüğünde işini çok iyi yapmaktadır. Büyük sükse yapan **SAW** (Testere) serisi "**işkenceyi, hayatın değerini insanlara göstermek**" gibi saçma sapan bir argümana dayandırarak sunar. Bunu yaparken izleyicide asıl katile karşı bir özdeşleşme de yaşatır. Yani filmi izleyenler kurbanlarla değil katil ile özdeşleşir. Bu da bizi, o işkencelerin "**film icabı**" bile olsa onaylanmasına götürmektedir. Tüm bunlara ek olarak, tamamen yönlendirme amaçlı çekilip sunulan ve yukarıda bahsettiğim belgeseller sayesinde de hem savaş haklılaştırılmakta, hem de savaşta yapılanlar... İşte bu sayede **Ebu Garip** cezaevinde veya **Guantanamo**'da hatta **Güney Amerika**'nın işkence merkezlerinde tutuklulara yapılan işkenceler halk nezdinde meşru kılınmaktadır.

Tüm dünyada yankı yaratmış olsa da üstü çabuk örtülen ve bir süre sonra kimsenin hakkında konuşmadığı bu Irak Savaşı esnasındaki işkence görüntüleri, halkın "**Kahraman Amerikan Askerleri**" mitolojisi tarafından boğulmuş ve kısa sürede içselleştirilmiştir. Tüm ülkelerin benzer adlar ve içeriklerle oluşturduğu bu **Milli Güvenlik** doktrini topluma öyle yedirilir ki, bu sayede daha hala bugün bile, örneğin **12 Eylül** darbesini ve o dönemde yapılan işkence, asma ve gözaltında kaybetme olaylarını ayakta alkışlayacak insanları bulabilmeyi mümkün kılar.

Sonraki bölüm: Karşı filmler ve sonuç...

SONUÇ

Sonuç bölümüne geçmeden önce son olarak şunu da söylemek istiyorum: Amerika'nın, para desteğiyle El Salvador'da 80.000 ölümle sonuçlanan iç savaşa destek vermesi ve FMLN'yi yok etmek için özel tekniklerle donatılmış askerlerini göndermesi ve bunun sonucunda istenilen başarıya ulaşması, bu teknikleri Iraklı direnişçiler ile mücadelede "Salvador Seçeneği[1]" adıyla hayata geçirebilmesine yaramıştır.

Gelelim yazımızın son bölümüne...

Tecavüz ve şiddeti neredeyse bir görsel şölenmişçesine pornografik olarak gösteren bir film için daha önceden yazmış olduğum yazılarımdan birinde şöyle demiştim:

"...**Fakat bunu eleştirir gibi gözükürken, görüntüyü hamlaştırarak ve de gözümüze sokarak, aslında eleştirdiği şeyi de afişe etmektedir. İnsanların bir çoğunun üzerinde durmadığı mesele "görüntünün gücü" ve "görüntünün her zaman sizin amaçladığınız şeyi anlatamayacağı"dır. Görüntü bir imge**

olarak onu izleyende tam da zıt bir şeye dönüşebilir. [Bahsi geçen]... filmin, yeni doğmuş -yani gerçekten henüz doğmuş - hatta doğumunu bile açık seçik göstermiş olduğu bir bebeğe tecavüz etmeyi ya da bir kadına yumruk atarak zorla oral seks yaptırmayı, bize "iğrendirme" amacıyla gösteriyor olması, herkeste aynı etkiyi yaratacağını garanti etmez/edemez. Bu noktadan itibaren de siz bir başkasına, olmayacak bir fantaziyi kazandırmış olursunuz. Çünkü göstermek, aynı zamanda kanıksanmasına ön ayak olmaktır. Kanıksanması demek de bu durumun artık sizi rahatsız etmemeye başlaması demektir...

Gördüğümüzü "görmek", onu bir hayal ya da bir düşünce durumundan çıkartır artık. Gören kişi artık bunun yapılabileceğini [de] bilir. Çünkü o görüntü vasıtasıyla, yapılmış veya yapılabilir olduğu gösterilmiştir. Bu görüntünün ahlaki olarak lanetlenmesi ve eleştirilmesi görüntünün olabilirlik gücünün altında kalmıştır. Çünkü bir şeyin görüntü diliyle ifade edilmiş olması, onu hayallerin soyut dünyasından dışarı çıkarmıştır artık..."

Yazımın ikinci bölümünde "**1966 yılında Gillo Pontecorvo** ve **Yacef Saadi** tarafından çekilen L**a Bataille d'Alger (Cezayir Savaşı)** filmi" diye bahsettiğim filmin **CIA** ve **Özel Harp Dairesi** tarafından ilham almak ve işkence metodlarını deneyimlemek için izlenmiş olması ve bu yönde referans gösterilmiş olması bize, aslında **"karşı-film"** denen şeyin, eğer filmin teorik sözü ve görüntü dilinin çerçevesi net olarak çizilmemişse, yukarıdaki paragrafta da dile getirdiğim gibi çok da anlamlı bir görevi olmadığını göstermektedir. Asıl sorun, kimin onu nasıl kullandığı konusunda önem kazanmaktadır. Buraya tekrar dönceğiz ama önce sinema piyasasına da şöyle bir değinmekte ve neden karşı filmlerden çok bu tür filmlerin olduğundan bahsetmekte fayda var.

Amerikan sinema sektörünün krallığı Hollywood, ağırlıklı olarak evangelist-hristiyan muhafazakarların ve yahudilerin elindedir. Zaman zaman liberaller dengeyi kendi lehlerine doğru çeviriyorlarsa da büyük film yapımcıları ve stüdyolara ve o stüdyolardan çıkan filmlere baktığınızda ve bir yandan da çok izlenen, çok popüler filmleri takip ettiğinizde bu zincirin nasıl tamamlandığını daha açık görürsünüz. Dolayısıyla hükümete yakın muhafazakar kesimlerin yapımcı olarak katkı sundukları filmler de elbette kendi piyasa çıkarları ile doğru orantılıdır. **Rambo, Die Hard** gibi büyük sükse yapan filmlerin oyuncuları Amerikan silah sanayisini desteklediklerini, silah taşıma ve alma işlerinin kolaylaştırılması için bu lobilere katıldıklarını ve destekleyici oy verdiklerini ve **Irak Savaşı**'nı haklı bulduklarını çeşitli röportajlarında ifade etmiş insanlardır. Bu tarz filmlerde dikkat edildiği üzere öncelikle ve sürekli bir iç-dış terör tehdidi ortamı yaratılmaktadır. Yani **Mel Gibson, Bruce Willis, Arnold Schwarzenegger, Sylvester Stallone** ve bunların yeni nesil devamı oyuncuların çektikleri filmlerle siyasi olarak destekledikleri parti arasında yakın ilişkiler vardır. Dolayısıyla daha büyük bütçeli manipülatif filmlerde rol almaları ve o filmlerin büyük reklamlarla sunulması ve yüksek rakamlı işlere imza atılması çok kolay olmaktadır.

Önceki yazılarımda da dile getirdiğim gibi bu tarz filmlerin senaryoları **Özel Harp Dairesi**'nin psikolojik savaş taktiklerinden haberdar olan kişiler tarafından kontrol edilmekte ve gerektiği şekilde müdahale edilmektedir. Amaç, belli hedefleri alt metin haline getirmek ve onlar üzerinden bir korku ortamı yaratmak ve süper kahraman askerlerin bu korku ortamını -her ne pahasına olursa olsun- bertaraf etmeleri üzerine kurmak ve topluma sunmaktır. **Afganistan'a, Irak'a** veya Ortadoğu'nun herhangi bir ülkesine, **Filistin**'e yapılacak bir saldırı veya süregiden savaş zamanlarında **Amerikan Deniz Piyadeleri** ile ilgili ve İkinci Dünya Savaşı dönemi Yahudi Soykırımı filmlerinin birdenbire sayıca artarak, yüksek bütçeleri ve iyi kotarılmış reklamlarıyla sezonun en önemli yapımları olmaya başlaması bir tesadüften daha fazlasıdır.

Yukarıda saydığım bu milliyetçi oyuncuların büyük bütçeli filmlerde kendilerini gösterebilmesinin ve filmlerinin çok sayıda insana ulaşabilmesinin yanında, düşük bütçeli, liberal yaklaşımlı (soldan çok bahsedemiyoruz ne yazık ki) filmlerin daha sessiz sakin kalabilmesinin nedenleri de yine bu hükümete yakın-uzak stüdyo ve dağıtımcı firma ve yapımcı ilişkisinin özünde yatmaktadır. Bununla birlikte filmlerde kullanılan Amerikan kültürü görsellerinin, örneğin bir **Amerikan bayrağı, Hürriyet heykeli** vb. öğelerin gösterilme oranına göre o filmler için vergi indirimi gibi yaptırımlarının olması da cabası...

Ancak yazımın başında da dile getirdiğim gibi sağ cenahın desteklediği bu filmler de herkese her zaman istenen düşünceyi empoze edememektedir... Nasıl ki Bağdat'ın bombalanmasını naklen yayınlamak, en korkunç işkenceleri sinema estetiğine bulayarak sunmak, kahraman askerlerin yabancı topraklardaki travmalarını masumiyet kisvesiyle dile getirmek ideolojik olarak sağa yatkın kesimlerde bir meşruluk zemini buluyorsa, bu görsel bombardıman sayesinde ve yine aynı kitleyi manipüle etmek için dile getirilen **"bu ülke için işkence yapan da kurşun atan da şereflidir"** gibi söylemlerin -neye karşı olduğu bile tam olarak anlaşılmayan, bilerek bulanıklaştırılmış- her türlü devlet terörünü **"meşru müdaafa"** kılıfına sokuyorsa veya bu amacı güdüyorsa, bütün bu stratejik hareketler bir başka kitle olan sorgulamaya açık zihinlerde bambaşka bir karşılık bulmaktadır.

Diğer bir deyişle işkence karşıtı olan, savaşı haklılaştırmayan ve de devlet terörünü gözler önüne seren **La Bataille d'Alger** filmi nasıl ki yapım amacını aşacak/çarpıtacak şekilde kullanılabiliyor ve de Fransa'da gösterimi yasaklanabiliyorsa, tam tersi bir amaç güden filmler de sol cenah için bir metot okuması haline gelebiliyor ve bir farkındalık durumu yaratabiliyor.

Ancak bundan daha fazlasına ihtiyaç vardır. Açıkça ifade etmek gerekirse işkenceyi meşrulaştıran filmler "**görsel tatmin**" sağlayarak ve **iyi-kötü, haklı-haksız, ezen-ezilen** ayırımını bulanıklaştırarak hemen her kesime tüketim malzemesi vermekteyken, tam tersi işlev görmesi için yapılan işkence karşıtı filmler entelektüel söylemleri ve görselden çok "düşünsel tatmin" sağlama amaçları nedeniyle -elbette piyasa koşullarını da göz ardı etmiyorum- büyük kitlelere ulaşamamaktadır. İşkenceyi meşrulaştırmak için kavram bulamacı yaratan sektöre karşı, onun silahları ile savaşan ve bu kavram bulamacını düzeltmek görevini üstlenen **karşı-filmler**, aynı zamanda görsel tatmini de sağlamak zorundadırlar. Yani kısaca egemenin silahıyla karşı saldırı düzenlemek.

Elbette ki **Hollywood'**un buna olanak sağlaması zor ama dünyaya baktığımızda bir çok örnek görmek mümkün. Örneğin en beğendiklerimden 2006 yılı **İspanya** yapımı olan, yönetmenliğini **Miguel Courtois Paternina**'nın yaptığı ve **Euskadi Ta Askatasuna** (ETA) örgütüne karşı, örtülü ödenek vasıtasıyla her türlü şiddet eylemini gerçekleştirebilmek için, hükümetten gizli izinli olarak kurulmuş İspanya kontr-gerilla örgütü ve anti-terör timi **Grupos Antiterroristas** de Liberacion (GAL)'in ve bağlı olduğu hükümetin işleyiş, metod ve savaş taktiklerini anlatan film, hem sinema dili olarak hem de içerik olarak pahalı Amerikan yapımlarını aşan bir niteliktedir. Aynı zamanda kendi tarihlerinin içine doğru korkusuz bir bakış olarak da nitelendirilebilir bir filmdir bu... Bir diğer film olan 1999 **Arjantin** yapımı **Marco Bechis**'in Garage Olimpo filmidir. Arjantindeki diktatörlük zamanına ve o dönemde yaşatılan korkunç devlet terörüne odaklanan film, psikolojik savaş taktikleri sonucu işkence yapan ile özdeşleşme yaşatan filmlerin aksine, işkenceyi lanetleyecek pozisyona getirir ve sizi o işkencelere katlanan başrol oyuncusuyla özdeşleştirir... Ayrıca eklemek gerekir ki, sert görüntü diliyle de, uzun süre unutamayacağınız çarpıcı bir güce ulaşır ve oldukça da rahatsız eder film.

Ve son olarak ise yönetmenliğini **Costa Gavras**'ın yaptığı ve acı bir tesadüf olarak Salvador Allende'nin Şili devlet başkanı olarak, CIA desteğiyle Pinochet'nin darbesi esnasında öldürüleceği tarihten bir yıl önce ve yine onun öldürüldüğü yer olan Santiago'da çekilmiş 1972 yapımı **État de Siège** filmi örnek olarak gösterilebilir. Film öncelikle **Batı Medeniyeti**'nin ironik bir şekilde eleştirildiği bir söylemi barındırmaktadır. 3. Dünya ülkelerine medeniyet(!) götürmek ideali taşıyan insanların "**nasıl olur da kendilerine yardım için orada bulunduğunu anlamaz bu cahil geri kalmış ülkelerin insanları**" söyleminin açıktan eleştirisidir. İşte bu -sözde- yardım için orada bulunan bir A.I.D. görevlisinin Tupamaro örgütü tarafından öldürülmesinin haberi ve onun cenaze seremonisi ile konuya giriyor film. Bu seremonide konuşan rahip elbette ki bu cinayeti terör olarak nitelendirmektedir. Oysa usta yönetmen **Costa Gavras**, aslında terörün ne olduğunu bize daha filmin açılış sekansında göstermiştir bile... Ülkedeki **Olağanüstü Hal** durumunu yasalara dayandırarak dilediği gibi uzatan hükümet, açıklama olarak "ülkenin koşulları bunu gerektiriyor" demektedir. Ancak filmin dönüm noktalarından biri bu Tupamaro gerillalarının, yardım örgütü elemanı kisvesi altında çalışan ama aslında polis birliğine teknik destek veren adamı, Brezilya'da ve diğer Güney Amerika ülkelerindeki işkence teknikleri nedeniyle sorguladıkları sahnedir... Film çarpıcı söylemi ve müthiş diyalogları ile sizi koltuğunuza çivilemeye yetecek güce sahiptir. Özellikle Brezilya Terörle Mücadele Şubesi'nde çömez

askerlere verilen işkence metotları dersinin gerçek insanlarla yapıldığı ve türlü işkence sahnesinin yeraldığı bölüm ile psikolojik savaş taktiklerinin nasıl işleme konduğunun ortaya çıktığı bölümler çok ama çok önemlidir. Mutlaka izlenmelidir.

Bu bahsettiğim üç film (elbette daha fazlası var ancak bu yazı için üçü yeter) gerçek anlamda **karşı-film**dir. Hiç bir şekilde sulandırmaya müsait olmayan senaryo yapıları ve karakter yaratımlarıyla **Amerikan Sineması** içindeki benzerlerinden çok daha fazla açık, net ve sert bir eleştirel dilleri vardır. Sinema eğer "**hızla yozlaşan dünyaya karşı son savunma silahımız**[2]" olmaya devam edecekse ve herhangi bir canlıya -her ne amaçla olursa olsun- işkence yapılmasına karşı çıkmak ve onu bir insanlık suçu olarak kabul ettirmek bir görevdir. Bunu başarmanın yollarından biri olarak bu tür filmlerin artması için çaba göstermek, izlenmesine ön ayak olmak ve desteklemek gerekmektedir.

Bu yazının son sözü, Murathan Mungan'ın çok sevdiğim Affedilmeyen adlı şiirinin son mısraları olsun...

...

kanla geçirdiler ellerine bütün iktidarları

kanla alınsın ellerinden

çekinmeyin vahşetin estetiğinden

vardığımız yerde iki şey kaldı geriye

bir intikam bir de affedilmeyen

[1]1980'lerde El Salvador'daki solcu FMLN gerillalarını yoketmek için, onları gördüğü yerde öldüren "sağcı" ölüm mangaları kurulmuştu. Bunun Irak'ta da yapılması hatta tüm Ortadoğu'ya yaydırılması düşünülmektedir. El Salvador'daki ölüm mangalarını yöneten John Negroponte, şimdi Bağdat büyükelçisidir.

[2] Theo Angelopoulos

Kaynak Erişim:

Bir psikolojik savaş aracı olarak Amerikan Sineması'nda işkencenin meşrulaştırılması...(1)

Bir psikolojik savaş aracı olarak Amerikan Sineması'nda işkencenin meşrulaştırılması... (2)

Bir psikolojik savaş aracı olarak Amerikan Sineması'nda işkencenin meşrulaştırılması-(3)

Bir psikolojik savaş aracı olarak Amerikan Sineması'nda işkencenin meşrulaştırılması... (4)

206 Yazılar

AL-GHAZALİ: The Alchemist Of Happiness (2004) Kimyâ-i Saâdet'e Yolculuk

Yönetmen:Abdul Latif Salazar
Senaryo:Simon van der Borgh
Ülke:İngiltere
Tür:Belgesel
Vizyon Tarihi:22 Ekim 2004 (İtalya)
Süre:80 dakika
Dil:İngilizce, Farsça
Müzik:Dirk Campbell
Oyuncular Dariush Arjmand, Mitra Hajjar, Abol Reza Kermani, Ghorban Nadjafi, Robert Powell

Belgesel Metninden Hazırlanmıştır

Giriş

Bu dünyaya geliyoruz ve göçüp gidiyoruz orası kesin, sanırım. Anlamamız gereken şey üzerinde yolculuk ettiğimiz bu yoldur. Ama bilgelik ufuk çizgisi gibidir biz yaklaştıkça uzaklaşır bu yüzden her zaman yeni bilgilere ihtiyaç vardır. Mekke'den Malibu'ya ve şimdi de Meşhed. Sorularımın cevaplarını felsefe ve dinde arıyorum ve İslam'ın öğretilerine dönüyorum. İyi bir seçim gibi görünmeyebilir. Özellikle de "Uygarlıkların Çatışması" senaryosuna inanırsanız. Ama dünyada bu kadar olup biten varken aklıma tek bir soru geliyor.

En derine nasıl inerim?

Yıllar önce neredeyse bin yıl önce yaşamış bir adamın yazıları ile karşılaştım ama öğrettikleri şeyler içimde yankılandı. Doğu'nun ve Batı'nın düşünürleri üzerinde Müslüman olsun veya olmasın çok büyük etkiler bıraktı. Hayatını varoluşun gizemlerini araştırmaya kendi felsefi şüphelerinin üstesinden gelmeye ruhani olarak aydınlanmaya adamıştı. Ve dünyanın her yerindeki gerçeği arayanlara bir örnek haline geldi. Onun adı İmam Gazzâlî idi. İşte bu yüzden Nihai Hakikati arayışı ve hayatı hakkında daha fazla şeyler öğrenebilmek için bu yolculuğa çıktım.

Beşikten mezara kadar bilgi arayışı içinde olmalıyız. Ölüm üzerine düşünmek, son yolculuğumuz hakkındaki fikirlerimize yardımcı olur. Ama bu dünyanın eğlenceleri bizi farklı yönlere çeker. Hazırlıklı olmamız gereken şeyi unutmak kolaylaşır. Acaba Gazzâlî ruhani uyanışı sırasında ne gibi engellerle karşılaştı?

Hayatı

İmam Gazzâlî insanlık tarihinin en etkileyici beş veya altı düşünüründen biri olarak kabul edilir. Büyüklüğü nesilden nesile devam eder. Bu kadar saygı gösterilmesinin en büyük sebebi muhtemelen İslam'ın her inancının ve her âdetinin temelinde ruhani bir amaç tövbe süreci, yüceltme ve bir dönüşümün olduğunu göstermesidir. İşte bu yüzden sadece ona "İslam'ın Delili –Hüccet'ül İslâm " denmiştir. Sufi velimiz, babamın isteği olan ben ve kardeşime bakabilmek için elinden geleni yaptı. Çok uzun sürmedi. Bu nedenle bir süre sonra medresede öğrenci olduk.

O ve küçük kardeşi Ahmet ölümünden önce babaları tarafından fakir bir sufi olan arkadaşının bakması için emanet edilmişti. İlk yıllarında şeklî derslere kendini çok adamıştı. Küçük kardeşi her zaman Sufizm ile ilgilenmişti. İlk yıllarında kitaplara olan düşkünlüğünün onu büyük bir alim yaptığı şüphesizdir. Allah'tan başka her şey hakkında öğrenci olmuştuk. Ama Gazzâli kendinden başka diğer her şey için isteksizdi.

Bir dahi olduğunu biliyoruz. Çok küçük yaşlardayken normal metinleri ezberleyebiliyordu kendi şehrindeki aydınları bitkin düşürdü bu yüzden komşu eyaletin başkenti Nişabur'a gitmek zorunda

kaldı ve orada İmâmü'l-Haremeyn el- Cüveynî'nin kanatları altına girdi. O da birçok kişinin gözünde kendi zamanının en iyi ilahiyatçısı ve hukukçusu idi.

**

İmam Gazzâlî Diyor ki:

Yirmili yaşlardaki gençlik günlerimden ellili yaşlarda olduğum şimdiki zamana kadar hiç sakınmadan okyanusun derinliklerine açıldım. Daima açık denizlerde yolculuklar yaptım. Korkakça tedbirleri bir yana atarak kasvetli körfezlere atıldım. Ortaya çıkan her soruna saldırdım. Her çukura daldım. Her inancı, her mezhebi inceledim. Her topluluğun en gizli öğretilerini açığa vurmaya çalıştım. Bütün bu yaptıklarımdan sonra doğru ve yanlış arasındaki farkı görebilirdim. En sağlam hadislerin ve kâfirliğin yeniliği arasındaki farkı.

**

Uzun zamandan beri durmaksızın her konuya vakıf olma peşindeydim. Bana göre bu içgüdüsel bir şeydi. Allah tarafından verilen doğamın bir parçası. Bir itidal meselesi. Ve seçtiğim bir yol değildi. O bir kitap kurduydu. Her şeyi anlayabilmek isteyen birisiydi. Bilgiye karşı doyumsuz bir açlığı vardı. Aslında "kelam" dan bahsediyordu ki bu da bir ilahiyattır. Diyor ki, büyük İslam âlimlerinin yazdıklarından 12.000 sayfa ezberleyene kadar ilahiyat hakkında hiçbir şey yazmadım.

**

Gazzâlî bilgi arayışı sırasında zamanının ileri gelen ilahiyatçılarından ders almak için yanlarına gitti. Ama en önemli derslerini beklenmedik kaynaklardan aldı. Ezber etmenin önemi yolculuk sırasında geçirdiği bir baskın sonucu anladı.

> Kimse kıpırdamasın! Neyimiz var bakalım burada?
>
> Önemli bir şey yok.
>
> Ne olduğuna bir bakayım.
>
> Önemli bir şey değil. Lütfen onları bana geri verin sizler için değersizdir.
>
> Bunlar değersiz mi diyorsun?
>
> Onların içinde Gurgan'dan bu yana öğrendiklerim var. Son iki yıl içinde hocalarımdan öğrendiğim her şey. Bildiğim her şey bunlar.
>
> Yani tüm bilgini yok etmek için tek yapmam gereken bunları senden almak. Yani tüm bilgini yok etmek için tek yapmam gereken bunları senden almak.

Biliyordum ki o haklıydı. Onu bana ders vermesi için Allah'ın gönderdiğine karar verdim. Sefil haydutlarla bir soygun deneyimi. Kendimi ve bilgimi daha sonra olabilecek karşılaşmalara karşı Allah'a adadım. İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî rehberliğinde derslerime devam ederken notlarımı hafızama kazımak için üç yılımı harcadım.

**

Kardeşi Ahmed el Gazzâlî'nin Etkisi

"Kimyâ-yı Saâdet" ve "İhyâu 'Ulûmi'd-dîn" eserlerinde olduğu gibi İslami törenlerin gerçek anlamları ve onun tasavvuruna yönelme metotlarına dikkat çekmişti. Ama bu ruhani simya metalleri altına çeviren simya gibi çok kolay keşfedilmedi. Her şey onun için nerede başladı?

Ahmed el Gazzâlî, meşhur sufi figürü, Gazzâlî'nin küçük kardeşi.

Alçak gönüllülükle gerçeğin peşinde olan biri olarak ilk önce kesinliğin temelini bulmam gerekiyor. İnsan doğası ve onun esas şartı Allah'ın görünmeyen dünyasında ahlaki boşluğun ve cahilliğin temelidir.

Bilginin Duyu Temelleri

İnsanoğlu bunun varlığını algılama organları ile idrak eder. Aslında bize verilen bu duyularla yaradılanların dünyasını anlayabiliyoruz. Bizde yaratılan ilk şey dokunma hissidir. Dokunma hissi, sıcak ve soğuğu ıslak ve kuruyu yumuşaklığı ve sertliği anlamamıza yardım eder. Ama sadece dokunmayı kullanarak renkleri ve sesleri anlayamayız. Dokunma hissinde olduğu gibi bunların gerçekliği yoktur.

Sonra görme hissi gelir. Görmek renkleri ve şekilleri algılamamızı sağlar. Görmek bütün duyuların en uç noktasıdır. Sonra ise duymak gelir. Türlü çeşitteki sesleri algılamamızı sağlar. Sonra tat alma ve devam eder bütün duyular tamamlanana dek. Bizler 7 yaşlarındayken sezginin bir parçası içimizde yaratılır. Bu, duyular dünyasından daha fazlasını anlamak için gelişimimizde yeni bir adımdır. Bu noktada daha ileri bir seviyeye geçeriz. Sağduyu içimizde yaratılır. Neyin gerekli, neyin mantıklı veya mantıksız olduğunu ayırt edebiliriz. Bu daha sonraki basamakların idrakidir. Mantığın ötesinde başka bir gözün açıldığı görünmez bir dünyanın farkına varıldığı başka bir aşama vardır. Gelecekte neler olacağı ve bunun gibi şeyler mantığın ötesindedir.

Öğretmen ebedi yaşama hazırlar baba ise sadece dünyevi yaşamın bir amacıdır. Buradaki asıl fikir biyolojik babaya göre öğretmenin daha önemli olmasıdır. Bu eski bir konudur Plato ve Sokrates "Cumhuriyet" eserinde bunu anlatırlar.

İmam Gazzâlî'nin burada dikkat çektiği şey "İlahi Sonsuzluk" fikridir. Hiçbir zaman kaybolmamak ve sonsuza kadar var olma fikridir. İşte bu, sonsuz yolculuğuna çıkmak isteyen birinin öğrenmesi gereken şeylerdir. Çünkü bir baba dünyevi yolculuk için hayat verir. Ama baba dünya zorluklarını aşmak için bir vesile değildir. Huzur içinde yatsın. Gözlerimin nurları bilgeliğin yolunu öğretmem için ölmeden önce babanız sizi bana emanet etti. Burası ölüler için bir yer. Biz yaşam neredeyse oraya gitmeliyiz. Yaşam neredeyse.

**

İmanı mantıkla nasıl birleştirebiliriz ki?

Modern dünyada din dersi bir lüks haline gelmiştir. Bir tarafta sinizm vardır ve mutlakiyeti yoktur. Diğer bir tarafta ise yanlış anlaşılmış hadisler. Ve din, bazı mezheplerinde radikal ideologlar tarafından gasp edilmiştir. Bu ad altında eziyetlere izin veriliyor neden?

Din, kurtuluş anlamına gelmesi gerekirken nasıl bu kadar nahoş bir şey haline geldi?

Kâfirlik nasıl bu kadar çekici oldu?

Nasıl öbür dünyayı veya hayatın daha yüksek bir amacı olduğunu unuttuk?

Bu çok korkunç bir durum. Eski insanlar dünyevi hayatlarının peşinde iken bile geleneklerin ve dini hayatın önemli olduğunun her zaman farkındaydılar.

**

Dünya her zaman tehlikelerle dolu olmuştur. Ve Gazzâlî şöyle demiştir "Gerçekten sahip olduğunuz şeyler bir gemi kazasında kaybetmeyeceklerinizdir." Hayatımızı olup biteni uzaktan seyrederek mi geçireceğiz?

Yoksa çıkacak tehlikelere hazırlıklı olarak daha derin bilgi için arayış içinde mi olacağız?

**

Nizam-Ül Mülk ile olan ilişkisi

İmam Gazzâlî'nin zamanında otorite sorgulanıyordu. En üstün otorite sahibi kimdi?

İnançlı insanlar dünyevi otoriteyi önemsemiyorlardı. Bu dini fanatikler bir tür dini hükümdarlık kurabilmek için kendilerine engel olanları öldürmeye başladılar.

Yakala onu O inançsız biri Kaçmasına izin vermeyin. Ona bir ders vermeliyiz. Herkese bir ders vermeliyiz!

Onun zamanına karışıklık hüküm sürüyordu. Karışıklık her yerdeydi. Ve bence günümüzde de çoğumuz zor ve karmaşık günler yaşadığımızı kabul eder. Her şeyin sorgulandığı bir dönem. Ve kimse gerçekten doğru bir yol göremiyor. Bence onun zamanında da öyleydi. Bu yüzden o çok sıra dışı biriydi. Gazzâlî'nin zamanında politik konum birçok yönden hassastı. Kesinlikle çok karışıktı. Bağdat'ta bir halife vardı. Sünni İslam dünyasının sadece ünvanı olan bir yöneticisiydi. Gerçek politik hâkimiyet Selçukluların ve sadrazamların elindeydi. Nizam-Ül Mülk bunların tanınmış bir örneğidir. İslam dünyasının nasıl yönetileceği Selçukluların inisifiyatine kalmıştı. **"Allah yoktur ama Allah ve İsa onun peygamberidir "** diyenler olursa onları inançsız sayıyorlar çünkü Hristiyan olsa da onlar cahil. Tehlike bu bilgisizlerden kaynaklanıyor. Filozoflar tarafından yazılan en sağlam tezler bile sırf filozoflar yazdı diye reddedilmesi gerekiyor. Bu tezleri nasıl veya nereden duymuş olurlarsa olsunlar gerçek bilginin ışığı olmadığı için reddediyorlar. Dar kafalıkları ve bilgisizlikleri onlara her tezi reddetme imkânı veriyor. Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)'i kabul etmeyenler inançsızdır. Haklı. Peygamberin hükümlerini kabul etmeyenler inançsızdır. Eğer bu yüzden onu inançsız olarak kabul ediyorsan onun doğru dediklerini kabul etmemek yanlış ve yersizdir. Senin bilginin tüm dini âlimleri yalanlayacak kadar büyük olduğunu mu düşünüyorsun?

Gazzâlî durmadan insanların Allah'ı görmelerine engel olan en büyük perdenin dini fanatiklik olduğunu gösterdi. Hangi İslam kanununu takip ettiğin önemli değil demiştir. Uyum sağlamaya müsait birçok ilahi yol vardır. Ortodoks olmayı deneyin. Aslında Ortodoks olmaya da gerek yok ne yaparsan yap, bunu bağnazlık haline dönüştürmeyin. Böyle olursa din herkesten üstün olduğunuz bir his haline gelir. Sizi Allah'tan uzaklaştırır.

Cahil bir Müslüman bir inançsızdan daha tehlikelidir. Sadece cahiller söylenenleri söyleyene göre doğru olarak kabul eder, neden bahsettiğine göre değil.

Birçok kişi Nizam-ül Mülk'ü entrikacı olarak görür. Dinin bazı yönlerini hükümdarlıkta kullanmayı politik olarak uygun görmüştür. Onun politik gözleri Gazzâlî'yi fark etmiş olmalı ki onun fikirleri o zamanda parçalanmış olan İslami sosyal ve ahlaki değerlerine tutarlılık ve birlik getirebilirdi.

Nizam-ül Mülk'ün huzuruna çıkmak için davet edildim. Selçuk sultanı Melik Şah'ın güçlü veziri. Onun hukuki ve ilahiyatçı uzmanları heyetine katıldım.

Ebu Hamid Muhammed, genç alim, hoş geldin.

Nizam-ül Mülk onun fikirlerini sadece meşruluk değil bir bakıma da İslami gelenekleri birbirine bağlı gelenekler yerine evrensel olarak görmüştür. Mezhepçiliği de birçok farklı gruba ayrılmak olarak görmüştür. Devlet otoritesini kabul etmeyi temel olarak vermiştir. Dini bir çeşit uyuşturucu olarak değil yurttaşların yasalara uymasını hak çiğnemeden fayda etmenin yani anarşinin çok kötü bir yol olduğunu benimsetmiştir. Dürüstlüğün, bilgin ve felsefen hakkında çok şey duydum fakat gözlerimle görmeden ve güçlü, güzel tartışılan müzakerelerini duymadan buna inanmadım. Sonra bundan emin oldum.

Ebu Hamid Muhammed, açık görüşlülüğünü konuşma şeklini ve güçlü muhakemeni takdir ediyorum. Gurur duydum, efendim. Bu bilgini daha geniş kitlelerle paylaşmak isterim. Bu sizin iyi niyetiniz. Bu konu hakkında

düşünüyordum ve seni Bağdat'taki Nizamiye Üniversitesi'nin İlahiyat bölümünün başına getirmeye kanaat getirdim. Böylece bilgiye aç öğrencilere, bilinçli düşünme ve birlik hakkında ders verebilirsin. Vezirim, mahcup oldum ve umarım sizi hayal kırıklığına uğratmam. Yeteneklerine inancım tam.

Teşekkür ederim, efendim. Sağ olun.

Fıtrat:

"Tevhid" üzerine kurulmuş olan irfanını dünya görüşü ve kozmoloji ile süzüyor veya Allah'ın birleştiriciliği ve bu birleştiriciliğin dünyadaki türler arasında nasıl bir manifesto olduğunu anlatıyor. Sorunların kaynağına inmeyi arzulamaktan bahsediyor. Genç yaşında tam olarak uzmanlaştı ezberledi, benimsedi ve sonra bunları öğretmeye başladı.

[Hamza-i Horasani'nin dersi hakkında sorularımız var.]

[-Herkes fikrini bilmek istiyor.]

[-Evet, bizim bu konuyu çok detaylı konuşmamız gerekir.]

Geleneklerin otoritesi ve kalıtsal inancın değişimi beni engellemeyi bıraktı.

[-Evet, senin sormak istediğin nedir ?]

Şunu görebiliyorum ki, Hristiyan çocuklar, Hristiyan olmak için Yahudi çocuklar, Yahudi olmak için ve Müslüman çocuklar da Müslüman olmak için büyüyor. Ayrıca Peygamber (sallallâhü aleyhi ve sellem) ile alakalı şu sözü de duydum "Her çocuk sağlam bir mizaçla dünyaya gelir onları Yahudi, Hristiyan veya Zerdüştî yapan aileleridir." Gazzâlî, vahiylerin ve dini tecrübelerin çok farklı şekiller alabileceğini gözlemlemiştir. Bütün bunların merkezinde İlahi Yaradılış vardır. Bu gerçeği aramak insanın doğasındadır. Gazzâlî bu mizaç hakkında peygamber (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in bir hadisine dayanarak bahseder. "Fıtrat" kelimesini biliyorsunuz. Ne anlama gelir, açıklayabilir misiniz?

Tam olarak ne anlama gelir?

"Fıtrat" aslında "mizaç" demektir. Aslında "Fıtrat" başlangıçtan beri insanoğlunun mizacındadır. İnsan Allah tarafından yaratılmıştır. Bunun neye dayandığını sorarsak Allah sevgisi ve Allah'a ibadet etmek denebilir. İnsanoğlu bunun için yaratılmıştır. Ve en büyük ibadet veya ibadetin en yüksek formu Allah irfanıdır. Ve insanoğlu için Allah'a hizmet etmek Allah'ı bilmek anlamına geliyorsa bu da demektir ki Allah insanoğluna O'nu tanıma, bilme yetisi vermiştir. Bu bilgi şüphesiz ki bilinen ve bilenin tanımıdır. Bazıları buna insanoğlu ezelden beri bunun için yaradılmıştır diyebilir. İşte bu yüzden ezelden beri bu insanın mizacındadır diyorum. Doğası gereği insan Allah tarafından yaratılan ve ona ibadet edendir. Allah'ın insanoğluna verdiği doğasında olan Allah mizacı vardır. Ve bu mizaç içimize işlenmiştir. Bence bu mizacın özelliklerinden biri bunu bilmek insan ruhunda acıya sebep olur ki

İmam Gazzâlî'nin hayatı bunun bir yansımasıdır. Ve bu kaybolup gitmez. İnsan varoluşunun trajik bir yanı da arayışımızdan Allah'ı veya Allah'ı ne ile adlandırıyorsak onu çıkartırsak Budistler Nihai Gerçek veya Nihai Endişe olarak adlandırsalar da bu yine Allah'ı anlamak, Allah'a yaklaşmaktır. Nihai Endişe, Allah'tır. Nihai Endişe'yi hayatımızdan çıkarırsak yerine başka bir şey bulmak zorundayız. Bu insan doğasıdır. İnsanoğlunun içindeki boşluğu doldurmak için başka şeyler buluruz çünkü insan zaten boş bir varlıktır.

Bilgi:

Bazı şeyler sadece kitaplarda bulunmaz. İmam Gazzâlî, bilginin başlıca dört tipi olduğunu söylemiştir. **Birincisi duyusal bilgilerdir.** Bir şeyin sıcak veya soğuk olduğunu anlamamızı sağlayan duyusal bilgi türü. Gece vakti olmasına rağmen gündüz olduğunu bakıp görebiliriz. Ama o bunun üzerine çalışmış ve doğru olmadığını söylemiştir. Ateşi olan bir adamın soğuk olmasına rağmen havanın sıcak

olduğunu hissetmesi gibi. Duyularımızın bilgilerini inkâr edemeyiz. Ama o bilginin yanılmaz olmadığını söylemiştir. Bilgi, o olmasa da başka bir şekilde düşünerek yanıltabileceğimiz bir şeydir. Görmek en güçlü duyumuzdur. Ama güneş saatindeki gölgeye bakacak olursak görüşümüz bize hareket olmadığını söyler. Hareket yokmuş gibi görünür. Ama gölgeye bir saat sonra bakarsak gözlerimiz bize gölgenin oynadığını söyler. Gelişi güzel değil azar azar ve durmadan. Son derece küçük mesafelerle. Hiç durmadan ve dinlenmeden.

İkinci bilgi ise mantıksal bilgidir. Matematik bilgisi. Ve diğerleri. Bütün mantıksal bilgisini incelemeye başladığında fark ettiği şey bir olası varsayımdır ki bu çok ilginç ve moderndir. Onun fark ettiği şey vücudun duyu organlarının vazgeçilemez bilgi kaynakları olmadığıydı. Akıl sahibi bir kimse aslında doğru olmadığı halde hiç şüphe duymadan doğru olduğunu düşündüğü aldatıcı bir durumda olabilir. O kendini matematik alanında rahat hissetmiştir ki bu ilginçtir, çünkü modern dünyada da herkesin kendini rahat hissettiği alanlardan biridir matematik. Matematik konusunda çok rahattı çünkü "Uyur ya da uyanık olsan da " 2+2 her zaman 4'tür." demiştir. Buna ne dersiniz?

Sihir:

Bu bir sopa. Herkes bir sopa olduğunu görebilir. Ve şimdi onu bir yılana, kocaman tehlikeli bir yılana dönüştüreceğim. Kimin en ufak bir şüphesi olursa nefeslerini ciğerlerinde tutacağım. Anladınız mı?

Şimdi, dikkatinizi verin. Kesin bilgi mutlak olmalıdır. Bu mutlakiyet önerisi yanlışlığını göstermek için yapılan teşebbüste dahi bir şüphe yaratmamalıdır anlamına gelir. Birisi 3'ün 10'dan büyük olduğunu iddia ederse bu taşın altına dönüşmesini veya bir sopanın yılana dönüşmesi demektir buna inanmalı mıyım?

Peki, hocam, bu nedir?

Ortada, bu bir sopa. Sopa! Sizin gibi o da bir sopa olduğunu düşünüyor. Şimdi ne olacak göreceğiz Ne olacak göreceğiz Şimdi ne olduğunu gördün mü?

Bir yılan! Ya gerçekten de sopayı gözlerimin önünde yılana çevirdiyse?

Ve şimdi bu nedir?

Bunun yüzünden içimde bir şüphe uyanmadı. Güzel bir numara, ama bu bir yılan değil. Yani bu bir yılan değil.

Tek düşündüğüm şey bir sopayı yılana nasıl dönüştürdü?

**

Rüya

Rüyalarımızda ne görürsek gerçek olduğuna inanırız. Ama uyandığımızda kesin olduğuna inandığımız şeyin aslında bir hayal olduğunu görürüz. İlahiyat veya felsefe, duyularımızın bizi kandırmadığına dair nasıl bir garanti verebilirler?

Topladığım bunca bilgiye rağmen hâlâ bu basit ve temel problemi çözemedim. Kafam ile kalbim arasında bir savaş çıkmıştı. Sonunda bedenen hasta oldum. Sersemletici bir zamandı. Hastalık iki ay kadar sürdü. Bütün bu zaman boyunca "sözün gelişi" bir şüpheci olmuştum. İlkelerle veya ifadelerle değil. Gazzâlî kendi kendine şüphe duymaya başlamamıştı. Kendini sorgulamaya başlamıştı. Bunun hakkında nasıl emin olabilirim?

Bunun hakkında, bu konu hakkında, bu dini hak konusunda bu ahlaki hüküm hakkında. Ve o bilmeyerek bütün bir şüphe yaratıp sonuçlarına bakmak için kendini kesinlikten ayırmadı. Öyle olmadı. Aklına kuşkulanmak geldi ve en kesin gerçekleri sorgulamaya başladı. Kendini açmak zorunda olduğu için yaptı. Benliğini yeniden yapılandırmalıydı. Ruhsal dönüşüme katlanmak zorundaydı. Ne yapabilirdi?

Şüpheye düşüş

Hayatını ve düşünce şeklini değiştirmek zorundaydı. Kesinlik için her şeyini feda etmek niyetindeydi. En sonunda, Allah beni iyileştirdi. Sağlığım düzelmişti. Bir kez daha aklın kaçınılmaz gerçeklerini onların şüphesizlik ve kesinliklerinde bulduğum güven ile kabul edebilecektim. Bu sistematik uygulama veya düzenli münakaşa ile olmadı. Yüce Rabbimin kalbime verdiği bir ışık ile oldu. Bu ışık daha büyük bir bilginin anahtarı idi. Gazzâlî aydınlanma pahasına bazı şeylerini feda edebilirdi. Aydınlanmış bir sıradan ruh Sadece kalbini Allah'a açarsan aydınlanabilirsin. Bu da kendine ve dünyaya sırtını dönmek demektir. Gazzâlî'nin yaptığı şey buydu. Şüpheciliğinin üstesinden gelebileceği tek ilahi lütuf buydu. Bir aydınlanma ışığı rehberliğinde biz de olasılıklara açık olmalıyız. Lakin günümüzde bu kadar çok karanlık ve keşmekeşin içinde önümüzü görebilmek ne kadar mümkün olur?

Gazzâlî'nin zamanında da durum aynı mıydı?

Cedel-Münazara

İlahiyat o zamanın "rock'n roll" u ise Gazzâlî'de onun yıldızı idi. İçtihat ve ilahiyat üzerindeki yorumlarını dinlemek için yüzlerce öğrenci akın etti. Diyordu ki; Azgın bir aslan tarafından kovalanan bir adam kendini kurtaranın bir yabancı veya ünlü biri olmasını önemsemez. Neden insanlar bilgiyi ünlü kişilerden arar?

Peki, o ünlü kişi kendi şöhretine kanarsa ne olur?

Birçok delil gösteriyor ki Gazzâlî'nin üniversitelerdeki muhteşem performansı kısmen başını döndürdü. İslam dünyasının en güzide ve saygılı camilerin minberlerinden vaaz veriyordu. Tüm Helenistik ve İslam uygarlıklarının büyük metinleri elinin altındaydı. Aydın kesimlerinde çok satan kitaplar yazıyordu ve İslami düşüncenin yolunu değiştirdiği açıkça görülüyordu. İslam dünyasının her köşesindeki en iyi yüzlerce öğrenci huzuruna çıkmak için binlerce kilometre kat ediyordu.

> Kovulmuş şeytandan, merhametli ve bağışlayıcı Allah'a sığınırım. Merhametli ve bağışlayıcı Allah'ın adıyla. Huzur ve rahmetler Peygamber efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemin üzerine olsun Elçilerin ve peygamberlerin efendisinin mührü, Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem Allah'ın öğretileri ile beraber bütün bildiklerim rehberliğe aç öğrenciler için gerçek formunda gün yüzüne çıkarılabilirdi. Fesatçıların hapishanesinden ayrılın, yağmur çamur demeden uzaklaşın. Bütün cemaatinizden, kardeşlerinizden uzaklaşın, hepimiz geri döneceğiz.

Zamanının yanlış bilinçlendirilmiş İslam dünyasının liderliğini suçlayarak etki ediyordu. Minberlerden gürlemediği veya ders vermediği zaman takiyye yapmamak için inzivaya çekiliyordu. Sultan'ın huzurunda, çok iyi hazırlanan toplumsal tartışmaları ile muhteşem ününü devam ettiriyordu. Onun söylediği gibi, Arzu, tüm o entelektüel dehalar için karanlığın ve tahribatın merkezi idi. Köklere karşı kafa tutmayı İslam'ın bütünlüğüne zarar veren bir tehdit olarak görmüştür. Bunun çok tehlikeli politik sonuçları olacağını görmüştür. Temel Ortodoks İslam'ın güvenirliği üzerine ezoterik veya bağnaz alternatiflerin bazı sonuçlar doğuracağını görmüştür. Ayrıca kendini de eleştirmiştir çünkü ilk olarak kendini suçlamıştır. Ve elbette ki kendi büyük krizi çok açık olarak bunun hakkındaydı. Onun şüphesi verdiği vaazları araştırmaması hakkındaydı. Onun zamanındaki gibi durmaksızın yaşıyoruz. Din bozulmaya başladığında didaktik haline geldi. Din öğrenciler arasında körlemesine yapılan bir diyalektik tartışma haline geldi. İmam Gazzâlî'nin bütün başarıları arasında ve kendi otobiyografisinde gördüğümüz gibi yapmaya kalkıştığı şeylerden biri ***"Tartışmanın iyiliği için tartışmayı sonlandırmak."*** idi. İmparatorluğun başkentindeki olaylardan dolayı endişelenmiştim. Bunu dile getirmeye karar verdim. Halifenin etrafını saran riyakârlığı suçladım. İslam'ın dini ve politik liderleri üzerinde eleştirici bir rolüm vardı. Bütünlüğü içindeki gerçeği ortaya çıkarmaya azmetmiştim. Egonun

ve diğer rakipler üzerinde üstün olma arzusunun ruhsal patolojisini anlamıştı. O daha fazla derine inmek istiyordu ki bu da şu değildi "Kendi kişisel görüşüme, politik konumuma bağlıyım ve rakibimi tanımam." Şunu anlamalıyız ki, rakibim ve ben birlikte gerçeği aramalıyız. Ve eğer ikimiz de gerçeği arayış içinde olursak konuşabiliriz. Ama böbürlenme ve benim konuşmamın baskınlığını kırmak için ego tatmini içinde olursak hiçbir sonuca ulaşamayız. Çünkü o her tartışmayı kazanabilecek biriydi. Egonun tartışma konusu olmaması gerektiğinin çok önemli olduğunu biliyordu. Bir tartışmanın sonuca ulaşabilmesi için egonun bir kenarda durması gerekiyordu.

Varoluş Krizi - Ahmed el-Gazzâlî

Bir adamı öldürürsen on bin kişiyi korkutabilirsin. Ama biz bunun için yaratılmadık mı?

Nizam-ül Mülk'ün suikastının arkasında kim olduğu belirsizken bu olay Gazzâlî'yi Bağdat'taki hayatını tekrar düşünmeye sevk etmiş olabilir. Muhammed, çocuklar, neredesiniz?

Gazzâlî'nin Ahmed el-Gazzâlî adında Pers literatürüne büyük bir şair ve Sufi figürü olarak girmiş bir kardeşi vardı. Bu iki adam arasındaki ilişki karışık olmalıydı. Çok sevgi dolu bir ilişki. Şurası kesin ki Ahmed el-Gazzâlî Allah sevgisi hakkındaki barok Pers şiiri yerine hisleri daha coşturucu deneyimler üzerinde daha çok çalışıyordu ve muhtemelen kardeşinin felsefi ve ilahiyatsal aktiviteleri hakkında biraz kuşkuluydu.

> Bu saatte rahatsız ettiğim için kusura bakmayın. Seninle özel olarak konuşmak istediğim bir şey var. Ailen önünde olmaz. Bir şey mi oldu?
>
> Senin hakkında kasabada ve üniversitede konuşulanlar var. Kardeşimi bu kadar kederli ve solgun görmeye nasıl dayanabilirim? Sadece gözlerine bakarak ne kadar endişeli olduğunu görebiliyorum.

"Persona" "Maske"

Bence İmam Gazzâlî'ye asıl olan şey gerçek olmayı istemesiydi. Ne kadar yanlış yolda olduğunu fark etti. Biz Batı'da buna kişilik diyoruz ki bu Roma dilinde "persona" "maske" anlamına geliyor. O zaten kişiliğinin bir şekilde bir şeylerin arkasına saklandığının farkındaydı. Ve ona olan şey asıl kişiliğini fark etmesiydi. Dış dünyaya gösterdiği "harika çocuk", "dahi", "diyalektik dehası" maskesinin farkına vardı. Bu ben olamam dediğini fark etti. Çünkü ne kadar korkunç bir kişi olduğunun farkına vardı. Bütün bu başarılarım mal varlığım ve statüme rağmen şüphelerim geri döndü. Neye inandığım hakkında değil de hayatımı yaşadığım şekil hakkındaydı. Etrafım maddi zenginliklerle çevrili idi.

Anlaşılan o ki Ahmed el-Gazzâlî'nin İslam'ının mukaddesliği, coşkusu ve ruhaniyeti İmam Gazzâlî'nin tecrübe ettiği ve camilerde paylaştığı kitap tabanlı sistematik ilahiyatın tam tersiydi. Belki de bu Ahmed'in teşkil oluşturduğu örnek mantık değişimi yerine Allah sevgisi yoluyla hayatın anlamını çözmek ve tecrübe etmek yaşadığı krizi yatıştırdığı bardağı taşıran son damla olmuştu. **İsteksizken onlara el uzattın ve onlar ilerlerken kendini geri planda tuttun. Senin kılavuzun yok iken sen onlara rehberlik ettin. Vaaz veriyorsun ama kendin dinlemiyorsun. Bileytaşı gibi keskin olmadıkça demiri ne kadar keskinleştirebilirsin?**

Kendini keskinleştirmeden?

Farkına vardı ki bütün bu entelektüel bilgi aslında cahilliğin çok iyi kamuflaj edilmiş şekliydi. Ve en önemli şeyden haberi yoktu kendinden. Altı aylık bir süre zarfında dünyevi arzularım ve ahiret hayatıma özlemim arasında kaldım. Ve sonunda bir mesele seçim olmaktan çıkıp zorunluluk haline geldi. İşte burası krizin başladığı yerdi ve diyordu ki bir gün ileri gidiyorsa diğer gün geriliyordu. Dedi ki; "Bütün bunlardan vazgeçmeli yolu bulmalı ve o yoldan gitmeliyim." Ve o zamanı bir saat gibi hissediyordu. Vakti azalıyordu. Farkına varmıştı. "Burada kısıtlı bir zamanım var." Birçoğumuz böyle düşünmeyiz. Yarına dair bir garantimiz olmadığı bir gerçek. **"Ben faniyim, yakında öleceğim." "Bu**

yolculuğa hazır mıyım? " Gerçeklerinin farkına vardığı noktadaydı. Bir insanoğlu için birçok anlamı olan tek gerçek kriz budur. O insanlık halinin varoluş krizini yani faniliği yaşadı.

Allah dilimin kurumasına sebep oldu böylece ders verecek gücüm kalmadı. Her gün öğrencilerimi memnun etmek için ders vermeye uğraştım. Ama ağzımdan bir tek kelime çıkmadı. Ne de bir şey başarabildim. Konuşması sayesinde şöhreti olan birinin konuşamaması demek şöhretinin de elinden alınması demektir. Konuşamadığı için her şeyini kaybetti.

Entelektüel Kriz

Kriz fiziksel olarak, modern terminolojide dendiği gibi depresyon ile başlamamıştı. Ruhsal bir entelektüel kriz olarak başlayıp, ruhta ve bedende psikolojik ve psikomatik bir gerçeklik haline gelmiştir denebilir. İştahını, yemek yemeyi uykusunu kaybedecek kadar ağırlaşmış sonunda da gerçekten hasta olmuştu.

> Doktorlar: Sanırım sorun kalbinde. Bana göre asıl sorun beyni. Hayır, kan dolaşımından. Elimden bir şey gelmez. Ben de öyle. Benim de yapacak bir şeyim yok. O zaman bir konuda hemfikiriz. Vücudunda bir sorun yok hastalığı ruhunda. Sebeplerimi inceledim ve fark ettim ki, benim eserim Allah'a olan saf tutku ile yoğrulmamıştı.

Onun yerine nüfuz sahibi ve halkın kabul gördüğü bir konum arzusu ile doluydu. Gördüm ki bir uçurumun kenarındaydım. Ve yaşam tarzımı değiştirmezsem tehlike cehennem ateşi kadar yakındı.

**

Yolculuk

Sufilik yolunun entelektüel inanç ve bunu uygulamanın karışımı olduğunu biliyordum. Uygulama ruhtaki engelleri temizleme formunu alıyor temel niteliklerini ve ahlaksız düşünceleri ayırıyordu. Böylece kalp her şeyden kurtulabiliyordu. Ama Allah bu değildi. **Entelektüel inanç daha kolaydı.** Sufizm'deki en belirgin ayırt edici özelliğin tek başına çalışarak kavranmayacağını anladım. Sadece coşkulu dolaysız bir tecrübe ve manevi değişim ile olabilirdi.

Sufiler kelimelerin değil tecrübenin adamlarıdır. Allah korkusu dolu bir hayatım olmadıkça ve meyvesiz arzularımdan vazgeçmedikçe ahiretten umudum yoktu. Büyük dini şahsiyetler, toplumu kim olduklarından ziyade ne dedikleri ile değiştirirler. Gazzâlî'nin bıraktığı etkide kitaplarının muhteşemliği ve berraklığını takdir etmek yerinde olur. İslam hakikatini, Sufizmi ve İslam maneviyatını yaşayan biri olarak çok saygıdeğer bir şahsiyet haline gelmiştir. Bir ermiş olmayı hak etmiş biri gibi.

> Doktorlarımın yapamadığı şeyi yapabildim. Kendimi iyileştirdim. Ve bu tedavi sonsuzdu. Her şeyden vazgeçmek zorundaydım. Konumundan. İtibarımdan. Evimden. Ve ailemden.

900 yıl sonra onun hakkında konuştuğumuz Gazzâlî'yi Gazzâlî yapan hareketi yaptı. Konumunu mal varlığını, ailesini bütün dünyayı, terk edip gitti. Çok başarılı olduğu, halifeye ve İslam'ın başkentine bu kadar yakın pozisyonunu terk edip gitti. Zenginliğini, şöhretini her şeyini bıraktı. Kesinliği yeniden keşfetmek için. Kendine karşı dürüst olmak için. Ve ilahi hakikati anlamak için. Anlıyorsun, gitmeliyim. Bana yetecek kadar ve ailemin rızkını karşılayacak kadar ayırdıktan sonra tüm malımı fakirlere dağıttım. Bağdat'a geri dönmeyi hiç düşünmüyordum. Manevi yolculuğuna başladığında dünyevi bir yolculuğa çıkmakta iyi olur. Modern turizmde olduğu gibi 10 bin dolar harcayıp, havasını ve doğasını mahvedip, aynı ve mükemmel insana dönüşme endişesi olmadan, ruhunuzun eşliğinde yapılan bir yolculuktur bu. Hiç de öyle değildi. Ama ne zaman bilinçli birisi evin belli bir sokakta olmadığını yerinin de belirli bir yerde olmadığının farkına varırsa, Allah'ı bulur. Gerçek manevi yolculuk bu demektir. Dıştan yapılan bir yolculuk içsel bir yolcuğun iyi bir destekçisi olarak görülür.

Zikir

Ben yola çıkarsam o bir deneysel bilim adamıydı ben bu yola çıkarsam bu yolculuğu tekrarlayabilir miyim?

Ve tekrarladı da. Kesinliği anlaması böyle oldu. Başlangıçta medeniyete dönmek gibi niyetinin olup olmadığını bilmiyoruz. Muhtemelen o da bilmiyordu. Tek bildiğimiz şey Bağdat'tan ayrıldığın da onun manevi devrelerinin yandığı idi. Ayrılmak zorundaydı. İçindeki bu krize Allah'ı tekrar arayarak bir cevap bulmalıydı. Bu yalnızlık sırasında haddi hesabı olmayan ve akıl sır ermeyen şeyler açıklığa kavuştu. Ancak bu kadar söyleyeceğim böylece başkalarının da dikkatini çekebilir. Kesin olarak şunu öğrendim ki Allah'ın yolunda yürüyen Sufiler hepsinin ötesinde. Hayatları, en iyi hayat. Metotları, en sağlam metot. Karakterleri, en saf karakter. Bu "zikr" ve "anma" pratiğinde Allah gizemli bir şekilde onun adında gizlidir denir. Bu daimi anımsama sayesinde Allah'a yaklaşabiliriz. Bu felsefe taşı ile Gazzâlî kalbini arındırmaya çalışmış ve kendini değiştirmiştir. Bunun hakkında daha fazla şey öğrenmeliyim. Gazzâlî hakkında bir araştırma yapıyorum. Ve yıllarca kaybolduğunu biliyorum. Evet. Tahminen çeşitli manevi usullerle meşgul oldu. Bunların neler olduğunu söyleyebilir misiniz?

Ve bunların doğası ne idi?

Sufizmde, en büyük ehemmiyet Allah'a zikirdir. Sadece Sufizm'de değil Kuran'ı Kerim'de de Allah'ı anma ile ilgili birçok ayet vardır. Dinin kendisi Allah'ı anma üzerine kurulmuştur. Allah'ın adını zikrettikçe içinde O'nun ismi vücut buldu. En derin dini ayinlerin uygulamaları manevi yakarışlar üzerine kuruludur. Bütün dini uygulamaların ana fikri, kaynağı Allah'a ulaşmanın en kesin ve en kısa yolunun dua olduğu söylenir.

Geri Dönüş

İmam Gazzâlî en sonunda İslam'ın en büyük metropollerine geri döner. Ama Müslümanlar için bu hikâyenin en önemli noktası onun ortodoksluğa dönmüş olmasıdır. Ama yeni bir görüş açısı ile. Onun bu görüş açısı, İslam'ın dönüm noktasının bir deneyim olmasıdır. Onun "Zevk" dediği şey fiziksel varoluşun arkasında yatan gerçeklikleri "tatmak" demektir. Dinin gerçek görüşü budur. Ve bu da metafiziğin sistematik tartışılmasından doğmaz. Allah'ın anma niyetleri arındırma kalbi arındırma ve kendini yukarıya doğru açmaktan doğar.

"Dünya döndükçe ahiret yaklaşır. Yolculuk uzundur fakat erzak az ve tehlike de çok büyüktür." Zaman geçtikçe çeşitli sebeplerin yanında ailemin de ısrarlarıyla vatanıma geri döndüm. Ve böylece yeniden aynı konuya döndüm. Ama bu sefer hiçbir şey eskisi gibi değildi. İlahiyatçılar, filozoflar ve öğrenciler kapımı çalmaya devam ettiler. Onlara ne verebileceğimi bilmiyordum. Elimden geleni yapmaya çalıştım.

Kardeşi Ahmed Gazzâli anlatıyor:

18 Aralık 1111 Pazartesi günü kardeşim Ebu Hamid Muhammed uyandı. Şafak vakti duasını edip kendini ölüme hazırladı. Benden kefenini getirmemi istedi ve ben de getirdim. Benim ölü vücuduma bakıp acı içinde yas tutup ağlayan arkadaşlarıma de ki "Bu bedende gördüğünüzün ben olduğuna inanmayın Allah'ın adıyla, bu ben değilim. Ben bir ruhum ve bu etten başka bir şey değil. Bu vücut bir süreliğine giysimdi ve şu anda benim olduğum kadar sizin de olduğunuz gibi hepimiz Allah'tan gelen insanoğullarının ruhlarıyız. Hepimizin vücutları iyi ve kötü gibi birleşmiştir, biz buyuz. Size iyi niyetli bir mesaj vereyim Allah'ın selameti ve neşesi her daim sizin olsun."

Kabri Saâdeti

**

Ebu Hamid Gazzâli'nin dünya hayat yolculuğu burada yani İran'ın kuzeydoğusundaki Tus, Horasan'da başlar. Burası Gazzâlî'nin doğduğu ve son yıllarını geçirmek için geri döndüğü yerdir. Böylesine büyük

birinin ebedi istirahatgahının gizemlerle çevrili olması gariptir. Herkes Gazzâlî'nin türbesinin burası olduğunu sanıyordu. Bu anıt mezara Harun'un hapishanesi diyorlardı ama bu neden burada?

Evet.

Bunlar sadece Gazzâlî'nin türbesi için abideler. Uzun bir süre Gazzâlî'nin gömüldüğü yer hakkında bilgimiz yoktu. Dünyanın her yerinden insanlar özellikle de Pakistan ve Orta Asya'dan gelen insanlar bu abideyi Gazzâlî'nin türbesi olarak hac ediyorlardı. Arkeologların Gazzâlî'nin olduğunu tahmin ettiği bir başka türbe daha var biraz uzakta Tus'un büyük duvarının ötesinde.

- Bir bakabilir miyiz?

- Evet. Gazzâlî'nin gömülü olduğunu düşündükleri yer burası mı?

Evet, Gazzâlî'nin buraya gömülü olduğunu gösteren bazı deliller var. Yani Gazzâlî burada doğdu ve sonra buraya geri döndü ama burası sanki tamamen terk edilmiş bir yer

Neden birisi böyle bir yere geri dönmek ister ki?

Tus, İslam kültürünün büyük ve muazzam bir merkeziydi. Gazzâlî dâhil olmak üzere birçok âlim burada doğdu. Gazzâlî'nin zamanında İslam dünyası dünyanın en büyük medeniyetiydi. En büyük, zengin, mimari olarak üretken ve en entelektüel medeniyetti. Bir medeniyet olarak her şey yolunda gözüküyordu. Muhtemelen o zamanlarda İslam dünyasının en verimli toprakları Horasan idi şimdiki Orta Asya'nın olduğu gibi. Büyük şehirler, büyük üniversiteler vardı. İlahiyatçıların aralarında büyük münazaraların geçtiği İslam kanunları eğitiminin büyük bir merkeziydi. Burası Sufizmin eski fikirlerinin sistematize edildiği ve Müslümanların inançlarının merkezine inmelerini sağlamak için bazı metodlara dönüştürüldüğü bir yerdi. O zaman diliminde bütün bu bölgeler arasında Horasan İslam bilgeliğinin ve coşkusunun kalbiydi. Moğollar Horasan'ın büyük şehirlerini yakıp yıktılar. Bilgeliğin ve kültürün merkezlerinin bütün izlerini yok ettiler. Toz toprak içinde Gazzâlî'nin izlerini aramak aptallık gibi görünebilir.

(Not: Metinler belgeseldeki yerlerinden biraz farklı olarak yazı hazırlandı.)

FELSEFE İLE TASAVVUF ARASINDA BİR DÜŞÜNÜR OLARAK GAZZÂLİ

TURQUİE DİPLOMATİQUE GAZETESİ ARŞİVİNDEN SEÇME YAZILAR

TURQUIE
diplomatique

İNSANSIZ HAVA TAŞITLARININ "KATIL" VERSİYONLARI YÜKSELİYOR
Uzaktan Kontrollü Öldürme Yöntemleri, Savaş Biçimlerini Değiştirdi
Sayı: 40

GIDADAKİ ENERJİ:
Gıdanın İçine Ticari Olarak Konan Enerji
Sayı: 35

İNSANSIZ HAVA ARAÇLARI VE ŞEKİL DEĞİŞTİREN ROBOTLAR
Savaşın Uzaktan Kontrollü Geleceği
Sayı: 34

TÜRKİYE'NİN KİLİT KONUMU
İsrail Yeni Savunma Stratejileri Geliştiriyor
Sayı: 36

Kaynak:
TURQUİE DİPLOMATİQUE GAZETESİ

PROPAGANDA ÜZERİNE

Dr. Mehmet Savaş ÖZDAG

GİRİŞ

Başkalarının kanaatini değiştirmeye çalışma girişimlerinin, yazılı tarihten daha önce, konuşmanın gelişmesi ile birlikte başladığı kabul edilir.[1] Bu girişimin temelinde, belli bir zaman ve yerdeki insan toplumuna hâkim kolektif şuurun, topluluğun üyelerine nakledilmesi ve onlara da benimsetilmesi arzusu yatar.

Gerçekten, insan toplumları, mekanik olmadığı, bir makine gibi kurulduğu biçimde kalmadığı; bir canlı organizma gibi mütemadiyen gelişme hâlinde bulunduğu için, yeni durum ile eski hâl arasında fikir ve değer kavramları bakımından değişmeler meydana gelir. İnsan, toplum içinde bu değişikliklerden, fikir cereyanlarından herhangi birinin tesiri altında kalır. Menfaat ayrılıkları, duygu ve düşünceler, zamanla sistemli fikirler hâlinde ayrı cepheler vücuda getirmeye başlar. Ayrı cephelere girmiş gruplar, birbirlerini ikna etmeye, kazanmaya, böylece kendi gruplarını büyütmeye çalışırlar. Amaç, fikirlerinin başkaları tarafından öğrenilmesini, kabul edilmesini, hafızalarında yer almasını ve nihayet onların da bu fikre aktif bir biçimde katılmalarını sağlamaktır.[2]

Belirtilen amaç çerçevesinde, bir doktrin ya da uygulamayı yaymak için desteklemek veya tasavvurda bulunmak şeklinde formüle edebileceğimiz[3] ikna, kanaat oluşturma, taraftar kazanma mücadelesi; sosyal ve siyasal bilimler terminolojisinde, propaganda terimi ile karşılanır.

Biraz önce değindiğimiz, fertleri kendine tâbi kılan farklı fikir cereyanlarının karşı karşıya geldikleri an yaşanan ilişki; propagandadan başka bir şey değildir. En ilkel topluluktan, en gelişmiş insan toplumuna kadar insanlığın bütün aşamalarında, anılan propaganda ilişkisini ya da mücadelesini gözlemlemek mümkündür. Ancak, dâhilde, türdeş bir toplum yaratmak ya da terbiye etmek için uygulanılan propagandanın, devletlerarasında sistemli, İlmî metotla tatbik edilen bir mücadele yöntemi ve modern zamanların savaş faaliyeti içerisinde resmen bir silâh hâline gelişini görmek için 20. yüzyılı beklemek gerekecektir. Propagandanın, kamu düzeni ve devlet varlığı için ciddî bir tehdit olarak değerlendirilerek ceza kanunlarına suç teşkil edici bir fiil olarak konu olması da, aynı zaman dilimine rastlar. 17. yüzyılda Papalığın, Katolik inançlarını yaymak ve dinî otoritesini muhafaza etmek maksadıyla kardinallerden oluşan bir heyet kurdurarak, şuurlu bir şekilde ve modern anlamda baş-lattığı propaganda faaliyeti, Fransız ihtilâli ile dinî alandan siyasî alana; bütüncü bir anlayışla evreni yorumlama iddiasını taşıyan nasyonal sosyalizm, faşizm ve komünizm ile de, ideolojik alana aktarılmıştır. *"Önemli olan, bütün halk tabakalarını tahrik etmek ve popaganda yapmaktır"* diyen Lenin ve *"Propaganda sayesinde iktidarı elimizde tuttuk, yine onun sayesinde dünyayı fethedeceğiz"* diyen Hitler'in elinde polisten veya ordudan önce ve önde giden bir modern silâh görünümündeki propaganda faaliyeti; harple öyle kaynaşır ki, bir anlamda onun yerini aldığı dahi söylenebilir. 1847'de ilk kez telâffuz edilen soğuk savaş, 1939'da sinir harbi ve nihayet günümüzdeki psikolojik savaş terimlerinin ortaya çıkışı, bu gelişimin neticesinde olmuştur.[4]

20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan dünya savaşları sonrasının bloklu dünya düzeninde, konvansiyonel ya da nükleer savaşın, kaybeden için olduğu kadar kazanan için de ağır yıkım ve maliyet getireceği gerçeğinin tecrübe edilmesi ile; artık tek mermi atmadan, cephane israf etmeden, asker veya sivil zayiatı vermeden düşman gücü zayıflatmak, yıkmak, aynı ideolojik çizgiye getirmek

---

1 Brovvn, J. A. C., *Siyasal Propaganda (Techniques of Persuasion from Propaganda to Brainwashing),* Çev. Yusuf
Yazar, İstanbul 1992, s. 9.

2 Ertem, Sadri, *Propaganda, Propagandanın Psikolojik, Sosyolojik ve Teknik Şartlan,* II. C, İstanbul 1942, s. 6-7.

3 Brovvn, J. A. C., a. *g. e.,* s. 11

4 Domenach, J. M., *Siyasî Propaganda,* Çev. Cevdet Perin, (İstanbul 1962), s. 7 vd.

için hasım kampın fertlerini, kendi devleti ve toplumuna yabancılaştırarak truva atı gibi kullanmak, temel strateji, propaganda da, bu stratejinin etkin silâhı hâline gelince; bu silâha hedef devletlerin, hukukî düzenlemeler ile tedbir alması, bu cümleden olarak bir kısım propaganda fiillerini suç sayarak cezalandırması kaçınılmaz olmuştur.

Mamafih, Sovyet imparatorluğumun dağılışı ile birlikte Soğuk Savaş'ın hüküm sürdüğü yılların sona ermesi ve rakip kamp üzerindeki ideolojik tehdidin büyük ölçüde ortadan kalkması, liberal Batılı değerlerin göreceli zaferi(l); propagandanın, yalnızca Soğuk Savaş dönemine ait bir mücadele yöntemi olduğu yanılgısına düşen bir kısım zihinleri, bu silâhın yıkıcı tesirine daha da açık ve korunmasız hâle getirmiştir. Bu yanılgının ardında, dünyanın zıt kuvvetler arasında sürekli bir mücadelenin alanı olduğu ve hayatın, kuvvetle, kuvvet üstünlüğünün korunması ile kaim olduğu gerçeğinin[5] unutulması yatmaktadır.

İnsanlığı büyük bir aile bilerek, yeryüzü kaynaklarının bencilliğe, açgözlülüğe, hoyratça paylaşım savaşına girmeden tüm insanlığın yararına değerlendirildiği, milletler arasında din, dil, soy, kıt'a, medeniyet ayrımı gözetilmeden dostluk, kardeşlik ve işbirliğinin geliştirildiği hürriyet, refah ve mutluluğun egemen olduğu bir barış dünyasını emel edinme, şüphesiz ideal olandır. Ancak, dünya tarihinin, milletler, devletlerarası ilişkilerin ve toplum hayatının sürekli sergilediği, vurguladığı gerçek; izlenen amacı, erişilmek istenen sonucu belirlemede, daima kuvvetin ve kuvveti maharetle kullanımın ön plâna çıkışıdır.[6] Bu itibarla kuvvet, hâkimiyet mücadelesinin zihinsel boyutunu oluşturan propaganda faaliyetlerinin sona erdiğini düşünmek, dünyanın ebedî barışa ulaştığını düşünmek kadar safdillik olur.

Çalışmamızın konusu ve amacı, yukarıda dile getirdiğimiz bu fikrin ışığında propagandayı tüm boyutları ile inceleyerek, basit bir düşünce açıklamasından entelektüel tedhiş faaliyeti boyutuna kadar çeşitlilik gösteren bu silâhın etkinliğini ortaya koyabilmektir.

I. Genel Olarak

A. Tanım

Propaganda, Lâtince *"propagare"* kelimesinden alınmış olup[7] bahçıvanın, taze bir bitkinin filizlerini, yeni bitkiler üretmek için toprağa dikmesi, yayması, çoğaltması anlamına gelmektedir.[8]

Katolik Kilisesince ilk kez sosyolojik anlamıyla kullanıldığında, kelime, bu yolla meydana getirilmiş fikirlerin yayılmasını anlatmakta idi. Ancak bu fikirler, kendi kendinin yerini alan fikirler değil, yetiştirilmiş olan ya da yapay olarak meydana getirilmiş fikirlerdi.[9]

19. yüzyılda propaganda, dinî içeriğinden sıyrılarak kamuoyunu, toplumu belli bir yönde güdümlemek, etki altında bırakmak için yapılan bir hareket[10] veya halk kitlelerine hitap etmek için kullanılan bir konuşma tarzı;[11] yapan tarafa yarar sağlamak amacıyla belli bir grubun fikir, duygu, davranış veya tutumlarını etkilemek için hazırlanmış, ulusal amaçları destekleyen bütün bilgiler, fikirler, doktrinler veya özel çağrılar[12] belli hedef gruplarının düşünce, inanç, tutum ve davranışlarını etkilemek maksadı güden haber, bilgi ve özel dokümanların kitle iletişim araçları yardımı ile plânlı ve devamlı olarak dağıtımı işlemi; sinsi ve hoş olmayan niteliklerine rağmen kitleleri elde etmekteki

---

5 Özdağ, Muzaffer, *Türkiye* ve *Türk Dünyası Jeopolitiği Üzerine,* (Ankara; Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001), Jeopolitik-Strateji-Terör Dizisi 5, s. ıx.

6 özdağ, Muzaffer, a. *g. e.,* s. ıx.

7 Gözübüyük, Abdullah Pulat; *Türk Ceza Kanunu Şerhi,* C. II, (Ankara 1968), s. 75.

8 Brovvn, J. A. C., a. *g. e.,* s. 11.

9 Brovvn, J. A. C., a. *g. e.,* s. 11.

10 Bartlett, *Political Propaganda;* Domenach, J. M.: a. g. e., s. 10'dan naklen

11 Propaganda Communication and Public Opinion (Princeton); Domenach, J. M., a. *g. e.,* s. 10‘dan naklen

12 Türkiye'de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri, (Ankara 1985), s. 125.

başarısı nedeniyle psikolojik mücadele uygulamalarının en etkin ve yaygın silâhı;[13] netice olarak kolektif inanç ve davranışları etkilemek, yöneltmek için ya da bir düşünce sistemini, bir ideolojiyi, bir düşünceyi birden fazla kişiye benimsetmek, kabul ettirmek amacıyla gerçekleştirilen faaliyet, konuşma, söz ve yazılar anlamını kazanmıştır.[14]

Yukarıda verilen tariflerden anlaşıldığı üzere propaganda, gerçekte basit bir düşünce açıklamasından ibaret değildir. Bu açıdan düşüncenin soyut ve geniş nitelikteki açıklanması ile bunu yayma ve başkalarına benimsetme amacı arasında ayrım yapılmış, propaganda ile bir düşünce açıklamasının ötesinde bir fikrin, belirli bir dünya görüşünün fertlere benimsetilmesi, taraftar kazanılması ya da taraftarlarının inançlarının kuvvetlendirilmesi amacıyla çeşitli araç ve vasıtalarla faaliyette bulunulmasının kastolunduğu belirtilmiştir.

B. Tarihçe

Propaganda terimini ilk kullanan, 1622 yılında Papa XV. Greguar'dır. Giriş bölümünde belirtildiği üzere Papa, Katolik inançlarını yaymak ve dinî otoritesini muhafaza etmek maksadıyla kardinallerden oluşan bir heyet kurdurmuş ve bu heyete, dua kitaplarını, kiliselerden gelen raporları, dini yayan teşekküllerin işleyişini tetkik vazifesini yüklemiştir. Böylece bir dış müdahele olmaksızın Hristiyanlığı asla öğrenemeyecek olan putperestleri, bu yöntemle karanlıktan aydınlığa çıkartmanın mümkün olabileceği kabul edilmiştir.

Propaganda, modern anlamda 17. yüzyılda kendini göstermiş olmakla birlikte bir bakıma tarihin her devrinde vardır. Örneğin eski Yunan'da hitabet şeklinde propaganda faaliyetine rastlamak mümkündür. Özellikle güzel konuşma sanatının ustaları sayılan sofistlerle Sokrat arasındaki mücadele, propaganda sanatı için öğretici nitelikte sayılır.

Eski Atinalı bir sofist olan Gorgiyas, "retorik"in kudreti üzerinde durarak, onun sayesinde mahkemelerde hâkimleri, mecliste senatörleri, toplantılarda cemaati, agoralarda milleti ikna etmeyi başarabildiğini söyler ve şöyle bir örnek verir: "Bir hatiple bir hekim, bir şehre gitsinler. Bir meydanda bunlardan hangisinin hekim olduğuna ilişkin bir münakaşa açılsa, hatibin kendisini hekim göstermeye muvaffak olacağını söyleyebilirim. Zira retorik bilen bir kimsenin, halk karşısında herhangi bir sanat adamından daha ikna edici bir şekilde bahsedemiyeceği bir konu yoktur. *" Sokrat da retorik için;* "Eşyanın hakikatini tanımaya ihtiyaç yoktur. Cahillerin önünde âlimlerden daha âlim görünmek için kendisinin icat ettiği ikna usulü, ona yetecektir" *der.*

Roma'da da karşımıza büyük hatipler çıkar. Çiçeron, bunlardan birisidir. Kardeşi ûuintus, bu konuda bir seçim propagandası kitabı dahi yazmıştır. Hindli Kantilya ve "*Savaş Sanatı*" isimli kitabı ile Çinli Sun Tzu, bir müdafaa ve tecavüz silâhı olarak psikolojik harbin önderleri ve nazariyecileri olmuşlardır.

Modern anlamıyla 17. yüzyılda uygulamaya sokulduğunu söylediğimiz propaganda, Fransız İhtilâli ile kudretini dünya çapında sergileme fırsatını bulur. Bu devirde, propagandanın konusu ve hedefi, ihtilâlin fikirlerini, dünyanın dört bir yanına yaymaktır. İlk siyasî nutuklar, bu devirde kulüplerde, gizli cemiyetlerde söylenmiştir. Tarihte ilk kez bir millet, insan haklarını savunduğu için dünya tarafından benimsenen bir doktrin üzerinde teşkilâtlanmaya başlamış, iç ve dış politikaları, bu ideolojinin yayılması ile birlikte gelişmiş ve böylece propagandanın önemi artmıştır.

Kullanan gücün saflarında birlik ve gayret, düşman saflarında ise korku ve kargaşa yaratma kudreti keşfedilen propagandanın, bundan sonra bir savaş silâhı olduğunu, Lenin ve Hitler'in bu silâhı büyük bir maharetle kullandığını görüyoruz.

Lenin, propagandanın devletin kuruluşunda bir vasıta olarak kullanılması zaruretini belirttikten sonra, bu vasıtanın yalnız iktidarın ele geçirilmesi yolunda değil, devletin temellerinin

---

[13] Ergene, H. Halil: Neden Hedef Türkiye?, (Ankara 1993), ss. 127-128.

[14] Cihan, Erol, "Ceza Hukukunda Propaganda Kavramı", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi,* C. I, S. I, (İstanbul 1978), s. 9.

sağlamlaştırılması konusunda da en etkili silâh olduğunu kaydetmektedir. Lenin'i takip eden Sovyet liderleri Stalin ve özellikle Kruşçev de, selefleri Lenin'in *"Komünizmin bütün propagan*dası, devletin yapıcı eserinin siyasî sevk ve idaresini tevcih olunmalıdır" *sözüne sadık kalmışlardır.*

Propagandanın tarihi ile ilgili bu bölümde Hitler Almanyası'na özel bir yer ayırmak gerekir.

Birlik görünümünü taşımaktan uzak küçük küçük prenslikler hâlinde kapalı, kuşatılmış bir coğrafya içinde yaşaması sebebiyle dünya paylaşımına geç katılan Almanya, Bismark sayesinde birliğini sağladıktan sonra, topraklarının verimsizliği, ham madde ve gıda maddesinin yetersizliği ile yoğun nüfus problemlerini aşabilmek ve yeterli bilgi birikimine sahip olmakla beraber uygulayamadığı modern ticaret, sanayi ve ziraati gerçekleştirmek için genişleme arzusunu derhâl ortaya koymuştur. Bu emperyalist politikanın fikrî cephesi de propaganda ile kitlelere ulaşmıştır.

Hitler Almanyası'nda propaganda faaliyetleri, başında Goebbels isimli bir hukuk doktorunun bulunduğu bir bakanlık teşkilâtı seviyesinde örgütlenmiştir.

İlk defa olarak ancak harp esnasında başarılı bir şekilde idare edilen propagandanın, harikulâde neticelere ulaştığına şahit olduğunu söyleyen Hitler, Alman kavminin hayatı uğruna verilen kavgada, bu silâhtan yararlanmanın şart olduğunu, düşmanın bu sahada çok yol aldığını, mesafenin kapatılması gerektiğini söylemiş; hapiste iken kaleme aldığı düşüncelerini, korkunç bir teşkilâtla daha sonra uygulama safhasına geçirmiştir.

Alman propagandası, savaş içinde çok etkin çalışmış, bu amaçla propaganda bölükleri kurulmuş, Avusturya ve Çekoslovakya'nın ilhakı ile Fransa'nın çöküntüye uğratılmasında, bu silâhtan en geniş şekilde yararlanılmıştır.

Propaganda, savaş sonrası da önemini korumaya devam etmiş, Batı ile Doğu'nun 40 yılı aşkın ideolojik rekabetlerinde çağın en ileri teknikleri ile gücünü sergileme fırsatını bulmuştur.

II. Propagandanın Kaide ve Teknikleri

A. Propaganda Karşısında İnsan Topluluğu

a. Küme, Kitle, Topluluk

Propagandanın kaynağını insan, esasını da insanın psikolojik yapısının incelenerek, hassasiyetlerinin tespiti teşkil etmekle birlikte, faaliyet sahasının özellikle insan kümeleri ve bu kümelerin bir araya gelmesinden müteşekkil kitle olduğunu görürüz.

Kitle; değişik zaman ve yerde, hâlin gerekleriyle insan kümelerinin meydana getirdiği sosyal bir grup, fertlerin geçici ve karmaşık topluluğudur. Bu topluluğun en önemli özelliği, kendi mutat sosyal gruplarından muvakkaten ayrılmış fertlerden oluşan heterojen bir varlık olması sebebiyle kolektif zihniyetten mahrum olmasıdır.

Kendisini oluşturan fertlerden her biri, belli bir fikri, karakteri temsil ederken, bu vasıflardan yoksun olan kitle, kişilik kazanmak, bir zihniyet sahibi olmak ister. Bu istek, kitleyi, verileni almaya hazır bir topluluk hâline getirir. Kitlenin -buna yığın da diyebilirizalıcı bir temayül zihniyetinde oluşu, onun ikinci büyük özelliğidir. Burada, muhakemenin yerine içgüdü, aklın yerine tabiat, sorumluluk yerine boşvermişlik, mantık yerine iptidailik ağır bastığı ve bir kimlik arayışında bulunulduğu için; kitle rahatlıkla şiddete, zulme, hoşgörüsüzlüğe veya şevke, heyecana, kahramanlığa yöneltilebilir.[23]

Başlangıçta hareketsiz olan yığın, kolektif zihniyet arayışı içinde aksiyon kazanmak ister. Nasıl çocuklar, askerlik veya hırsızlık oyunları oynarken, tasavvur ettikleri şeyleri gerçekleştirme ihtiyacı duyarlarsa, yığın da tahrik olmak ve daha sonra kendini tahrik eden hisleri faaliyete geçirme arzusu taşır. Ancak yığına ya da kitleye hâkim olan psikoloji, içgüdü ve duyguları, düşünceye galip getirdiği ve yığın içindeki fert, yalnız kalmamak için yığının zihniyetini ve hareket tarzını kabule sürüklendiğinden; yığın içinde medenî, eğitim görmüş, akıl sahibi, kültürlü adamla, iptidaî, muhakeme yeteneği olmayan insan arasındaki fark azalır, mesafe kaybolur ve inanılması imkânsız şeylere kolayca inanılır. Tenkit etme kolaylığından doğan bu çabuk inanma ve safdillikle, yığın, kitle,

şekilsiz bir kuvvet hâline gelir ve yavaş yavaş kamuoyunu hazırlamaya başlar.

b. Sosyal Psikoloji ve Propaganda

Benlik arayışı içinde aksiyon isteyen, çabuk inanma istidadı taşıyan bir topluluk olarak kolayca yönlendirilebileceği için propaganda, hedef olarak önce kitleyi seçer.

"*Propaganda, aydınlara değil, daima* ve *özellikle daha az tahsilli kitleye hitap etmeli*" diyen Hitler, propagandanın vazifesinin, münferit ferdi, İlmî surette bilgi sahibi kılmak değil; kitlelerin dikkatini, belirli olaylar, zaruretler üzerine çekmek olduğunu, İlmî bilgi sahibi olanlara ya da olmak isteyenlere ders vermek amacını taşımadığı için harekâtının daima duygulara ve pek az akla hitap etmesi gerektiğini söylemektedir.

Hitler'e göre halk kitlesi, yığın kaynaştıkça, kalabalıklaştıkça kadınlaşır. Zira, yığın büyüdükçe hassaslaşır, düşünceleri yönelten, artık muhakemeden ziyade duygular üzerine yapılan etkiler olur.

Harp içindeki Alman propagandasının esasını da, bu diktatörün tespitleri teşkil etmektedir. Hayalin gerçeğe galip gelmesi, kaba duyguların aklı, mantığı yok etmesi, Nazi propagandasının, kolektif şuuraltının en derin köşelerine uzanabilmek için gamalı haç, ırk ve efsanelere dayanarak halkın damarlarındaki kanı harekete geçirmesiyle mümkün olmuştur.

Yığın, kitle; şevki kolay, almaya hazır bir topluluk olduğu için propaganda teknikleri ile kitleye *"nasıl düşünmesi gerektiği değil, ne düşünmesi gerektiği*" kabul ettirilmeye çalışılır. Ancak bu noktada, kitleyi oluşturan fertlerin zihnî yapısı dikkate alınır. Çünkü her fertte, iki ayrı fikir kategorisi mevcuttur. Biri, şuurunun derinliklerinde kök salmış, derin inanışlara tekabül eden, sağlam ve homojen bir bütünlük teşkil eden ve ferdin âdeta kişiliğine istikamet veren temel fikirler; diğeri de, yüzeysel, istikrarsız, geçici ve sosyal tesirlere açık olan fikirlerdir.

Birinci kategori fikirler açısından, ferdin yeni fikirlerin tesirine kapılması pek zor iken, ikinci kategori fikirler, kamuoyunun desteği ile oluştuğu için fert büyük bir uysallıkla bu etkiyi benimser ve takip eder. İşte, propaganda, yığın üzerindeki etkisini derin şahsiyetler ve inanışlarla tezata düşmeden, yığın içindeki bütün fertlerin yüzeysel fikirlerini bir nokta üzerinde yoğunlâştırmakla gösterir. Böylece sunî tarzda doğurulan algılama hataları ile fertler, belli fikir ve ideolojilerin savunucusu hâline getirilirler.

Propaganda, tek fert üzerinde yakalayamadığı etkiyi, yığında yakalarken, heyecan duygusundan bol bol istifade eder. Heyecan, olumlu veya olumsuz olsun, çok yoğun olarak duyulan ve organizmada gerginlik yaratan duygulardır. Heyecan, hastalık gibi bulaşıcıdır. Bir kalabalıkta atılan kahkahaların herkesi güldürmesi, bir cenaze törenindeki ağıtların herkesin gözlerini yaşartması, gerçekte sirayet eden heyecanlardan başka bir şey değildir. Heyecan; akıl, muhakeme gibi insanları aldatılmaktan koruyan ve doğru yolu fark ve ayırt ettiren ruh muhtevalarını felce uğrattığı için yığına her şeyi yaptırtmak ve aklının kabul etmeyeceği şeylere onu inandırmak mümkün olacaktır.

B. Propaganda Teknikleri

Özel kitleleri hedef alan propaganda, bilhassa bu kitlelerin anlayacağı dil ve sloganlar üzerine bina edilir. Zihinleri seferber etmek isteyen propaganda metinleri; kelimeleri, dikkat ve il9' Çekici bir üslûpla seçerek, hedef kitlenin, yığının ihtiyaçlarını ortaya çıkartmaya, böyle bir ihtiyaç olmasa bile sunî bir şekilde bunu yaratarak bu ihtiyaçlara cevap verecek çözümleri sunmaya gayret eder. Bu çözümler, hedef kitlenin, yukarıda belirtildiği gibi*"nasıl düşünmesi gerektiğini değil, ne düşünmesi gerektiğini"* vurgulayarak davranış değişikliklerini amaçlar.

Propaganda, gerçek bir tartışmayı amaçlamadığı, cevaplarını önceden hazırladığı ve bunları her ne surette olursa olsun kabul ettirmeyi hedeflediği için, kendine özgü teknik ve kanun diyebileceğimiz kaidelere sahiptir.

a. Basitlik Kanunu

Propagandanın ilk kaidelerinden biri, anlaşılabilmek için dinleyenlerden, asgarî bir gayretten

fazlasını istememektir. Bunun için propaganda, her şeyi basitleştirir. Verilmek istenen düşünce, doktrin, birkaç ana noktaya ayrılır ve sonra bu noktalar, mümkün olduğunca formüle edilir. Propaganda, tesirini kısa fakat veciz metinlerde gösterir. Açık formüller hâlinde olaylar ve rakamlarla ifade edilen bir fikir, hafızalara kolayca nakşolur ve uzun boylu izahlardan çok daha kalıcı olur. Bir görüntü, bir işaret, bir sembol, arkasındaki fikri hemen çağrıştıracaktır. Bu tip sembolleri, Nazilerin gamalı haçında ya da Churchill'in zafer anlamına gelen "V" işaretinde görmek mümkündür. Basitleştirme sayesinde dinleyicinin dikkati yakalanır ve telkin için zemin kazanılmış olur.

b. Tekrar Kanunu

Propagandanın önemli bir şartı, verilmek istenen fikrin, bıkmadan, usanmadan tekrarlanması gereğidir. Ancak bu tekrar, aynı şeyin aynı kelimelerle ifadesi değildir. Her defasında temel konu muhafaza edilir, çeşitli şekillere sokularak tekrarlanır. Böylece topluluğun fikri alması temin edilir. Alman propaganda bakanı Goebbels, bu kaideyi, *"Katolik Kilisesi, muvaffak oluyor; çünkü iki bin yıldan beri aynı şeyleri tekrarlıyor"* sözleri ile belirlemiştir.

Tekrar, bir fikri zorla kabul ettirmenin belli başlı yollarından birisidir. Yine Goebbels, basit bir temayülün, bir milyon defa tekrarlanması durumunda, iman hâline dönüşeceğini ileri sürerken, tekrarın zorlayıcı kuvvetinin, iradenin direncini yıkacağını ve ona hâkim olacağını ifade etmiştir. Ancak dozajını kaçırmak, kazanılmış ve kazanılacak olan mevzilerin kaybına sebebiyet verir. İnsan zekâsı, budala yerine konmayı kabul etmez. Gereksiz ve zamansız tekrar, kafanın aynı noktasına sürekli su damlatmayı öngören Çin işkencesi anlamına gelme tehlikesi taşır. İnsan zekâsı ise, esir muamelesi görmek istemez. Tekrar kaidesini uygularken, topluluğa ve topluluk içindeki insana, daima *"kendim düşünüyorum"* duygusunu vermek ve harhangi bir fikrin zorla kabul ettirilmediği kanaatini uyandırmak gerekir. Aksi takdirde, fikre karşı topluluk içinde düşmanlık duygusu doğar. Bunun için tekrarın, belirli zaman dilimlerinde yapılması gerekir. En uygun zaman, propaganda neticesi fikir hâline gelmeye başlayan düşüncenin, şuur altından çıkarak şuurda yer almaya başladığı andır. Tekrarla, fikir hâline gelen düşünce, şuurda belirdiğinde, propagandanın başarıya ulaştığı söylenebilir.

c. Birlik Kanunu

Bu kanun ile, propagandanın belli bir noktada yoğunlaşması, merkezîleşmesi anlatılır. Bu merkezîleşme, öncelikle propagandanın kaynağında olur. Muhtelif kaynaklar propagandayı yürütürlerse, her kaynak, propagandanın siklet merkezini kendisine göre seçeceğinden, kısa zamanda içinden çıkılmaz farklar meydana gelecek ve propaganda etkisini kaybedecektir.

Bu kanun, propagandanın bir savaş silâhı gibi kullanıldığını gösteren bir tekniktir. Hedef kitle, topluluk, tek ve aynı şahıs gibi telâkki olunarak blok hâlinde faaliyete geçilir. Böylece herpropaganda uzvunun, kendi seçeceği grupla ve kendi seçeceği sıra ve zamanla hücuma kalkması böylece etkinliğin azalması önlenmiş olur.[15]

d. Nakil Kanunu

Propaganda, hiçbir zaman sıfırdan başlamaz. Her zaman, önceden bilinen bir konu üzerine kurulur. Bu bir efsane, kin ve husumet duygularına dayanan geleneksel inançlar, sabit fikirler, cereyanlar olabilir. Önemli olan, halk kitlesinin arzularına doğrudan doğruya karşı gelmemek, onunla aynı şeyi düşünüyormuş gibi görünmektir. Muhtevasını ticarî fikirlerin oluşturmasıyla propagandadan ayrılan reklâmcılıkta, malını pazarlamak isteyen ya da bir mamülün tanıtımını yapan satıcının, peşinen müşteriye hak vermesine benzer bir durum yaşanır.

Verilmek istenen fikir, sözler ve duygu beraberliği ile topluluğun takındığı ilk tavra bağlanır. Propaganda, burada âdeta bir ebe vazifesi görür, velev ki dünyaya bir canavar çıksın.

Fikrin, belleklere süratle yerleşmesine büyük önem veren propaganda, aradığı sürati, çabukluğu, bir anlamda kitlede ve insanda ırsî diyebileceğimiz düşüncelerin oluşturduğu enerji kaynağında

---

[15] Balkanlı, Remzi, a. *g. e.,* s. 605.

bulacak ve tam manasıyla bir kanaat nakli sağlanmış olacaktır. Bu nakil sayesinde, örneğin bir gazetenin okuyucusu, çıkan bir haber veya yorumla ilgili olarak, *"ben de bundan emindim, bunun için bahse tutuşurdum, hatta ben bunun böyle olacağını önceden söylemiştim"* sözlerinde ifadesini bulan emniyet hissine kapılacak ve propaganda, hedefine ulaşmış olacaktır.[16]

III. Propaganda Hürriyet Hukuk

A. Propaganda ifade Hürriyeti İlişkisi

a. Düşünce ve Düşünce Açıklaması Kavramı

İnsanı, diğer canlılardan ayırmak için biraz kaba bir söylemle kullanılan *"insan düşünen bir hayvandır"* sözünü işitmeyen yok gibidir. Bu söz ile insanın hâl ve tavırlarına, yaşayışına, hayvanlarda olduğu gibi içgüdü dediğimiz kalıtsal davranışların değil,[17] zihnin yön verdiği anlatılmak istenir.

Düşünme, beynin ya da zihnin bir faaliyeti olarak, karşılaşılan bir problemi zihinde çözme gücü olarak tanımlanabilir. Bu güç, bir ucunda mantığın, diğer ucunda hayal kurma ya da imgeleme anlamına gelen otistiğin bulunduğu bir sarkaç üzerinde gerçekleşen bir faaliyettir, insan, sahip olduğu bu güçle çevresini tanır, ona uyum gösterir. Yine bu güçle çözümlemeler, soyutlamalar, genellemeler yaparak kavramlara varır. Bu kavramlar arasında gözlem sonucu olumlu ya da olumsuz bağlar kurarak yargılarda bulunur.[18]

Düşünce, psişik bir olgu, zihinde cereyan eden, kişinin iç dünyasına ait bir olay olmasına karşılık düşünce açıklaması ya da düşüncenin açıklanması ki, biz buna ifade diyoruz, düşüncenin harice, maddî, fizik âleme taşınması, psişik manada kişiye ait olmaktan kurtulmasıdır.

Düşüncenin zihinden çıkarılması, fizik âleme yansıması, çeşitli şekillerde olabilir. Söz, bir açıklamadır, yazı bir anlatım yoludur. Bedenin olumlu ya da olumsuz bir hareketi, göz kırpma, el kaldırma ya da baş sallama yine düşünceyi açıklama biçimidir.

b. Düşünce Açıklaması ve Propaganda

Yukarıda propagandanın tarifi verilirken, propagandanın özünde bir düşünceyi açıklama ve bu açıklamayı yayma fiilinin bulunduğuna işaret edilmiştir. Ancak propaganda, basit bir düşünce açıklaması değildir. Şüphesiz özünde bir açıklama vardır ama bu, başka şahıslarda bir bilgi yaratmaya veya bir duyguyu harekete getirmeye yönelen bilimsel, öğretici, artistik veya dinî nitelikte sırf ve soyut bir fikrin açıklanması değildir. Propagandada, başka bir maksadın elde edilmesi ile sıkı surette bağlantılı olan bir düşünce açıklaması vardır ki, bu durum, onu düşünce açıklamasının diğer şekillerinden ayırır.[19]

Propagandada, bir düşünceyi açıklamanın ötesinde taraftar kazanma maksadıyla yayma söz konusudur. Gerçi düşüncenin açıklanması kavramının, bu düşüncenin etrafında toplanmanın sağlanması olgusunu da kapsadığı, düşüncenin yayılması sonucunu doğurmaksızın bir düşünce açıklamasının yapılamayacağı ileri sürülmektedir. Fakat yaymanın, düşünceyi açıklamanın doğasında bulunduğu, kendiliğinden geliştiği ileri sürülebilirse de, aynı şeyi taraftar kazanma olgusu açısından söylemek pek mümkün değildir. Propaganda, yalnız duyurmayı değil, belli bir istikamete yönlendirmeyi de hedefler. Propaganda, entelektüel bir tartışmadan değil, empozeden yanadır. Amaç, cevap aramak değil, hazır cevap ve çözümleri, muhatabına kabul ettirmek ve bunun için insan zihni üzerinde kendine özgü usullerle bir ikna operasyonu düzenlemektir.

Propaganda, özü itibarıyla düşüncenin ya da düşünce açıklamasının bizzatihi kendisi değil, bu düşünceyi açıklama vasıtası ya da daha doğru bir anlatımla düşünceyi, muhatabına kabul ettirme,

[16] Domenach, J. M., a. *g. e.,* ss. 71-73.
[17] Baymur, Feriha, a. *g.* e., s. 147.
[18] Baymur, Feriha, a. *g. e.,* ss. 194-208.
[19] Erman, Sahir, “Italyan Anayasa Mahkemesi Kararı", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi,* Y. 7, S. 10, 1973, s. 151.

benimsetme tekniği olduğundan, düşünce ile özdeş sayılamaz. Propagandanın, taşıdığı düşünceden ayrı bir zihnî muhtevayı, maksadı ve nihayet biçimi bulunduğunun delili; aşağıda ayrıntısı ile değineceğimiz üzere, kanun koyucunun yasakladığı bir hususun açıklanmasında propaganda maksadının bulunup bulunmamasına göre bir düşünce açıklamasını suç sayması ya da saymamasıdır. Örneğin Yargıtay, yabancı bir memleketteki devlet ve hükümet adamlarının, hangi ideolojik görüşü benimsemiş olurlarsa olsunlar, onların sadece lüksten, israftan, şahsî çıkarlarını gözetmekten uzak bir vaziyette kendilerini, memleketleri ve milletleri uğruna nasıl vakfedip insanüstü bir gayretle ve halktan farklı olmayan bir hayat seviyesi içinde çaba ğösterip çalıştıklarını objektif biçimde müşahede sonucu nakil ve izah etmenin; söz konusu olan Küba rejimi de olsa, Türk Ceza Kanununun mülga 142. maddesine göre komünizm propagandası sayılamayacağını belirtirken;[20] yasakladığı hususun objektif açıklanmasının değil, propagandasının suç sayılacağını ortaya koymuştur.

Propagandayı, düşüncenin kendisi, onun bir tezahür şekli olarak kabul eden görüş, propagandanın bu yanını ihmal ettiği için, propagandadaki dinamizmi algılamaz. Düşüncenin sistemleşmesinin, dinamizm kazanmasının ve gerçekleştirilmesinin telkin edilmesinin, ancak suça tahrik ve teşvik durumunda söz konusu olabileceğini ileri sürerken, propagandanın sırf düşünce içeriğine sahip bulunduğunu ve bir alenîleşme, kamuya açılma anlamını taşıdığını ileri sürer. Aynı görüşe göre, tahrik ve teşvik olgusunda bulunan telkin unsuru, hukuka uygun usulleri içeriyorsa hukuka aykırılık yoktur. Buna mukabil, "düşüncenin hukuka aykırı usuller çerçevesinde gerçekleştirilmesi telkin olunuyorsa tahrik suçu oluşur" diyerek sadece bir düşünce içeriği biçiminde gördüğü propagandanın herhangi bir suça vücut vermeyeceğini, hukuka aykırı bir düşüncenin de pekâlâ propagandasının yapılabileceğini, kişilerin anayasal ve yasal sisteme uygun davranma zorunlulukları bulunmakla birlikte sisteme uygun düşünme zorunluluklarının bulunmadığını, propagandanın da bir düşünme biçimi olması sebebiyle sınırsız serbestiden faydalanması gerektiğini ileri sürer.[21] Aşağıdaki açıklamalarımız, bu görüşün düştüğü yanılgıyı daha iyi ortaya koyacaktır.

B. Propaganda Hürriyeti ve Hukuk

a. Propaganda Serbestisi

Propagandada, taraftar kazanmak, kitleleri sevk etmek, tavır almaya zorlamak amacıyla bir düşüncenin yayılması söz konusudur. Bu durum, düşünce açıklaması ya da ifade hürriyeti ile propaganda kavramı arasında yakın ilişki bulunduğunu ortaya koyar.

Zihinde kalan düşüncenin okunabilmesi, bilinebilmesi mümkün değildir, iç âlemde kaldığı sürece, düşüncenin hukuk düzeni ile de herhangi bir ilgisi yok gibidir. Dış âleme taşınmadığı, haricîleşmediği müddetçe, hukuk düzeninin, düşünce ve düşünce hürriyeti ile ilgisi, *"hiç kimsenin, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaması ve herkesin kendisine mahsus düşünce* ve *kanaatlerini oluşturabilmek* ve *bunun için de gerekli vasıtalara başvurabilmek serbestliğine sahip bulunması"*ndan ibarettir.[22] Bu sebeple hürriyet ile düşünceyi bir araya getirdiğimizde, yani düşünce hürriyeti dediğimizde, bunun, düşüncenin çeşitli yollarla açıklanabilmesi ve yayılması hürriyeti olarak anlaşılması zorunludur. Bu hürriyetin, ifade hürriyeti olarak -yoksa düşünce hürriyeti değil adlandırılmasının anlamı da budur.

İfade hürriyeti, bir düşüncenin açıklanması ve bunun yayılması serbestisi anlamına geldiğine göre propagandaya da, aynı serbestiyi tanımak gerektiği akla gelebilir. Ancak, propaganda, salt düşünce içeriğinden ibaret olmadığı için, propagandası yapılan her açıklamanın, bu serbesti ve hürriyetten yararlanması, kabul edilemez.[23] Serbesti ve hürriyeti, propagandanın konusu tayin eder. Yayılması ve

---

[20] Yargıtay 1. C. D., E. 969/267, K. 969/559, Komünizm-Sosyalizm ve İlgili Yargıtay Kararları (Üner, Abdullah Gencer, A. Niyazi), (Ankara 1969), s. 178.

[21] Özek, Çetin, *Türk Basın Hukuku,* İstanbul, 1978, ss. 356-357.

[22] Dönmezer, Sulhi, "Mahkeme Kararları Kroniği, Düşünce ve Kanaat Hürriyetinin Sınırı, Hürriyetlerin Özüne Dokunan Sınırlamalar", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,* XXIX, s. 776.

[23] Özek'e göre düşünce açıklaması, her zaman fikrî bir unsur içerir. Suça vücut veren ise, maddî fiildir. Ortada eylem

taraftar bulması istenilen düşünce, hukuka aykırılık oluşturmuyorsa, anayasanın tanıdığı düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti içinde, propaganda serbestçe yapılabilir.

b. Propaganda ve Kamu Düzeni

Hiçbir toplumda, hürriyetlerin sınırsız olmadığı malûmdur. Sınırsız hürriyet, anarşi ve neticede hürriyetsizlik doğurur. Hürriyetlerin var olabilmesi, kişi yönünden de pratik bir değer ifade etmesi için sınırlarının belirtilmesi, kullanım yollarının gösterilmesi, kısaca düzenlenmeleri gerekir. Bu gerçek, hemen hemen bütün hürriyetler için tartışmasız kabul görürken, ifade hürriyeti konusunda görüş ayrılığı ve tartışma mevcuttur.

Tartışmanın bir cephesinde, her hürriyet gibi ifade hürriyetinin de sınırlarının bulunduğunu, diğer cephesinde ise bu hürriyetin sınırsız olmasının zorunlu olduğunu söyleyenler vardır.

İfade hürriyetinin sınırsızlığını savunan görüşe göre, açıklanması ve yayılması istenen fikirler, zararlı hatta tehlikeli de olsa, şayet sınırlandırılacak olursa, devletin hür düzeninin temelinde bir yara açılmış ve belki de gelecekte bu yaranın genişlemesi ile devletin çöküşü hazırlanmış olacaktır. Zararlı ve tehlikeli sayılan fikirler, demokrasilerdeki açık ve serbest tartışmacı ortamda panzehiri bulunarak tehlikeli olmaktan çıkacak; cevaplandırdığı, tartışıldığı için yer altına inmesi söz konusu olmayacaktır. Demokrasi bir inanma ve inandırma rejimi olduğuna göre kendisine yöneltilen bütün eleştiri ve saldırıları bunlar ne kadar yıkıcı olursa olsun yine kendi inandığı ve dayandığı yöntemlerle karşılamak zorundadır.[24]

Yukarıdaki görüş, demokrasiyi, sınırsız hürriyetler rejimi olarak değerlendirme yanılgısı içindedir. İki cephesi bulunan soruna tek yönden bakmakta, kamu düzeninin ve devletin önemini ihmal etmektedir.

insanlığın bugün geldiği aşamada sosyal hayat, devlet olarak örgütlenmiş millî toplumlar biçiminde varlık göstermektedir. Modern devletin varlık temelinde ise millî menfaatle sınırlı bir özgürlük anlayışı bulunmaktadır.[25] Realitede, varlığını sürdürmek isteyen her düşünce, eğilim, tavır, sosyal düzeni sarsmadığı ölçüde hür bırakılabilir. Demokratik bir rejimde, vatandaşların, kamu işlerini tartışmalarının, yalnız bir hak değil aynı zamanda bir vatandaşlık vazifesi olduğu, aydınlanmış bir kamuoyu bulunmadığı takdirde, vatandaşların kendilerini idare edenleri etkilemek, yöneltmek yeteneklerinin ortadan kalkacağı doğrudur.[26] Önceleri radikal kabul edilen hatta husumet çeken fikirlerin, sonradan tasvip gördüğü de vak'adır. Ne var ki, sosyal hayatta, gruplara hâkim olan fikirler, grubun her üyesinin aktif bir şekilde iştirak ettiği tartışmacı ortam içinde belirlenmez. Herhangi bir konu hakkında belli bir entelektüel seviyeyi, şuuru temsil eden fertler istisna edilecek olursa, geriye kalanlar, üyesi bulunduğu topluluğa hâkim olan kanaate, hiçbir zihnî mesai harcamadan kolayca katılabilirler.

Öte yandan örgütlenmiş azınlığın, dağınık, uyumsuz, birlik görünümünden uzak çoğunluk karşısında, istediği etkiyi kolayca sağladığı, kitleyi teslim aldığı, tecrübelerle sabittir. Bu çerçevede, sosyal düzenle barışık olmayan bir fikir, etkili bir propaganda ile arzuladığı neticeye ulaşmakta zorlanmayacaktır. Bir beyin yıkama sanatı olan propagandayı, Hitler'in *entelektüel tedhiş* olarak tanımlaması boşuna değildir. Bu gerçek, kamu düzenini tehdit eden düşünce açıklamalarına ve propaganda fiillerine, devletin hürriyet tanımamasını haklı kılar.

---

varsa, düşünceden söz edilemez. Düşünce açıklamasının, suç teşkil edebileceğine ilişkin olarak gösterilen örneklerde, yasa maddelerinde cezalandırılan, eyleme geçen, fikrî unsurdan yoksun bir açıklama, maddî fiildir. Ortada, düşünce yoktur. Bkz., a. *g. e.,* ss. 68-69.

[24] Bu tartışma için bkz. Kapani, Münci, *Kamu Hürriyetleri,* 7. B, (Ankara, 1993), ss. 217-219.

[25] Özbilgen, Tarık, " İki Aktüel Sorun Üzerine Anayasanın Sosyolojik Yorumu ", *Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi,*
1969, S. 5, s. 19.

[26] Dönmezer, Sulhi, a. *g. m.,* s. 776.

IV. Terörizm ve Propaganda

A. Kavram Olarak Terör

Terör, siyasal bir hedefe ulaşmak maksadıyla devlete, halka ya da fertlere karşı sistemli şiddet eylemlerine başvurma; siyasal eğilimleri normal olmayan yollardan değiştirmek amacıyla düzenlenen ve içerisinde şiddet veya şiddeti kullanma tehdidi barındıran sembolik eylemdir.

Terör ya da terörizmi farklı kılan en önemli özellik; onun, belli politik amaçlara erişmek için kullandığı kendine özgü stratejisidir. Bu strateji, şiddete dayalı olmakla birlikte, terör, siyasal hedefine ulaşmak için fiziksel zararının yaratacağı kısıtlı etkiden çok psikolojik etkiye ağırlık verir.

İlk aşamada taktik amaç için uygun hedefe saldırı vardır. İkinci aşamada, eylemin sosyal etkisi ile stratejik amaç gerçekleştirilir ve ideolojik mesaj verilir. İdeolojik mesajın taşınmasında ve yayılmasında, dramatik boyutu yüksek eylemler ile dikkati çekilen medyadan geniş surette istifade edilir. Ancak, olabilecek en büyük yansıtmaya varmak için terör bir davranış olarak medyayı yanıltmayı seçer. Bu manipülâsyonda, eylemle birlikte devletin ve hükümetin zaafı bütünleştirilir, saldırı konusu olan hedefin kim veya ne olduğu yoluyla da, eylemin kamuoyunda rasyonelleşmesi amaçlanır. Müteakip aşamada, devletin güvenlik güçlerini baskıcı konuma getirmeyi başaran terör hareketi, istediği kutuplaşma ve radikalizasyona varmış olur.

Terörist liderlerden Carlos Marighella, bu mücadele yöntemini şöyle özetler: "Psikolojik savaş ya da sinir savaşı, saldırgan bir taktik içermektedir. Kitle iletişim araçlarından doğrudan ya da dolaylı yararlanarak, halkın ağızdan ağıza dolaşan haberlerine dayanarak hükümeti demoralize etmeyi amaçlar. Psikolojik savaşta, medyaya sansür ve baskı uyguladığı ve kendisine yönelik filtreleri yasaklayarak kendisine savunma konumuna kapadığı için hükümet her zaman dezavantajlıdır. işte tam bu noktada, hükümet çılgın ve ümitsiz hâle gelir, tezatlara düşer, kendisini ve her şeyi kontrol altında tutma gayreti içinde çökmeye başlar.

Bu anlatılanlar, terörün fikrî unsur taşıyan bir hareket, bir siyasal mücadele yöntemi olarak gerçek savaşı, askerî terminoloji ile ifade edecek olursak, cephede değil cephe gerisinde yaptığını, zaferi burada kazanmayı umduğunu göstermektedir.

B. Propaganda Terör İlişkisi

Terör, yukarıda belirtildiği üzere etkinliğini cephe gerisinde, toplumları şekillendiren dinamik kavramları bulup, zayıf yönlerini saptadıktan sonra bunlara saldırarak yok edip değiştirmeyi, en elverişli tahrip taktiği olarak görür. Propaganda, bu taktikte silâh vazifesi görür ve böylece kitleye yönelik bir entelektüel tedhiş faaliyeti başlar.

Siyasal iktidar düzeninin değiştirilmesine yönelik hukuka aykırı, demokratik sistemle bağdaşmayan bir şiddet eylemi olduğu hâlde[27] terör; siyasal iktidarı, yanına çekmek istediği halkın gözünden düşürebilmek ve açmaza sokmak için siyasal iktidarı, ülkede demokrasiyi askıya almak, baskıcı rejim uygulamak, evrensel hukuk normlarına bağlı kalmamakla suçlar. Terörist eylemlerin artan dozuna paralel olarak devletin mücadele için getirdiği tedbirlerin sertleşmesi, propagandaya maruz kalan toplulukta bu iddialara haklılık kazandırır ve terör hareketi, mevzi elde eder.

Terörizm ile propaganda arasındaki bu özel ilişki, terör ile yapılacak mücadelenin tek boyutlu olamayacağını, alınacak tedbirlerin yalnızca fiziksel eylem alanına hapsedilemeyeceğini, terörün etkinliğinin yok edilebilmesi için psikolojik silâhının da elinden alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu cümleden olarak, devletin varlığını, ülke topraklarının birliğini tehdit eden bir ayrılıkçı terör hareketinin yaşandığı ortamda, terörün ideolojisi ve hedefleri ile farklı saikle de olsa örtüşen düşünce açıklamalarının, hem terörle mücadeleye hem de korunmak istenen devletin bölünmezliği anlayışına zarar vermeyeceğini söylemek mümkün değildir.

[27] Özek, Çetin," Terör ve Terörle Mücadele Kanunu ", *İstanbul Barosu Dergisi,* C. 65, ss. 4-5-6, (İstanbul 1991), s. 357.

Nitekim, ifade hürriyetinin *"açık ve yakın tehlike"* kriterine göre sınırlandırılabildiği ABD'de, bu kriteri açıklamak için Yüksek Mahkeme *(Supreme Court)* tarafından verilen örnek, çarpıcıdır. Mahkeme, ıssız bir tepede söz gelimi mahsus *"yangın var"* diye bağırmanın, aynı hareketi, kalabalık bir sinema salonunda yapmaktan çok farklı bir şey olduğunu, sarf edilen sözlerin, birinci durumda yalnızca havaya atılmış boş sözler iken, ikinci durumda kamu güvenliğine yönelik çok yakın ve ciddî tehlike oluşturduğunu kaydetmekte ve ifade hürriyetinin *yere* ve *zamana* göre sınırları vardır, demektedir.

SONUÇ

İçgüdüsel davranışlar, refleksler bir yana bırakılacak olursa, her hareketin öncesinde kısa ya da uzun bir zihnî ameliye, düşünce safhası mevcuttur. Düşünce olmadan eylem olmaz. Eylemi hazırlayan ve yaratan düşüncedir. Propagandayı bir silâh olarak kılan da, düşünce ile hareket arasındaki bu psişik bağdır. Propagandacının elinde silâh olmayabilir, propagandacı, kanunsuz bir eylemin içinde bizzat görünmeyebilir. Esasen onun rolü ve çabası, düşüncenin taraftar ve aksiyon kazanması ile ilgilidir. Başarılı bir propaganda faaliyeti ile iğfal edilen zihinler, propagandası yapılan düşüncenin meşruiyetine inandırılırlar. Bundan sonrası, düşüncenin uygulama safhasına geçirilmesidir. Haklı bir dava uğruna mücadele ettiğini sanan eylemciyi bulmak zor olmayacaktır.

Devletin temel kurumlarınt, toplumun düzenini, sosyal değerleri koruyan ceza kanunlarının, böyle bir durumda yalnız eylemcileri cezalandırması, buna mukabil eylemciye fikrî destek veren, onu hazırlayan, meşru bir çizgide, haklı bir davada, yüce bir düşüncenin izinde mücadele ettiği telkininde bulunan propaganda ve propagandacı karşısında susması beklenemez, beklenmemelidir.

Ele alınan konunun, Türkiye açısından önemi göz ardı edilemez. Zira, bu silâha yeryüzünde en fazla maruz kalan milletlerden biri ve belki de birincisi Türk milleti olmuştur. İstanbul'da Robert Kolejin ilk yöneticisi olan Dr. Cyrus Hamlin'in 1878'de yayımanan *"Among The Turks / Türkler Arasında"* isimli kitabı, o tarihlerde Londra'da kurulan bir propaganda bürosunun, Türkler aleyhinde kullanılabilecek ne kadar bilgi varsa bunları toplayıp sistematik bir şekilde yaydığından bahseder. Hamlin, bu tek taraflı ve temelsiz bilgilerin sel gibi akıtılması karşısında hangi ırk kalsa, aradan zaman geçtikçe kendisine karşı düşmanlık ve kin hislerinin doğup gelişmesine karşı çıkamayacağını da kaydetmektedir.[28]

Hamlin'in yukarıdaki kehaneti gerçekleşmiş gibidir. O kadar ki, zihinleri boşaltılıp yeniden programlanan bir kısım fertleri, Türk milletine sövmede, propagandanın kaynağı olan unsurlar ile yarışır olmuştur. Aşağıya aldığımız şu satırlar, bu hâle tipik misaldir:

-Birinci Dünya Savaşı galibi İngiltere, Fransa, İtalya, Amerika, Yunanistan, Japonya ve Sırbistan devletleri 23 Haziran 1919 günlü ortak bildirilerinde "Türk ulusu, yabancı soyları yönetme yetisinden yoksundur. Tarih boyunca hangi ülke Türklerin eline geçtiyse o ülke maddî ve kültürel geriliğe gömülmüş, hangi ülke Türklerin elinden kurtulduysa o ülke maddî ve kültürel bakımdan yükselmiştir. Tarih boyunca Türkler, ellerine geçirdikleri ülkeleri geliştirmemiş, yıkmıştır. Çünkü Türklerde geliştirme yetisi yoktur, yalnızca yıkmayı bilirler. Türkler bozuk ahlâklı entrikacı bir ulustur. Bu gerekçe ile topraklarını parçalayacak ve Türkleri biz yöneteceğiz." derken,

-"Türk milleti aptaldır. Türk milleti sahtekârdır. Türk milleti korkaktır. Türk milleti uygarlıktan yoksundur. Ulusal kültür yoktur, geliştirmemiş, yıkmıştır. Batılılar, Türkleri aşağılamakta haklıdırlar.

-"Türk milleti hanzodur, kırodur, uygar değildir. Türk milleti göçebe, yağmacı, talancı, demokrasiye el vermez, diktatörlüğe yazgılı bir toplumdur.

-"Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu 1923'ten bu yana tahammülü imkânsız bir cebir ve gaddarlık sistemi hâline dönüştü. Türkiye bunu Şark ikiyüzlülüğü ile insanlığın gözlerinden saklamaya çalıştı.

---

[28]Lütem, Ilhan, *Mustafa Kemal Atatürk 57 Yılın Öyküsü Birinci Kitap: Kendisi,* (Ankara, Avrasya Bir Vakfı Yayınları, 2002), s. 178.

*Türkiye Cumhuriyeti, Anadolu halkı üzerinde öyle bir gaddarlık kurdu ki, Osman*ll *otokrasisini binlerce kez arattı. Şimdi Türkiye'de tasavvur edilebilecek en alçak saı/aş cereyan etmektedir. Devlet 300. 000 kişilik bir orduyu Kürtlere karşı seferber etti.*

-"Türkler ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Ermeni, Süryanî, Yezidî, Rum, Yahudi, Arap, Çingene ve Kürt kökenli yurttaşlarına gaddarca zulmetmiş, mülklerine el koymuş, soykırım uygulamış, kültürlerini yok etmiş, onları yurtlarından kovalamıştır". diyenler de, ilerici, devrimci, yurtsever, demokrat, hümanist, uluslararası şöhret, evrensel değer olarak takdim ve tebcil edilmek istenen ve ruhen kaybedilmiş olan bir kısım sözde aydınımızdır. Yabancı devletlerin bildirilerindeki ifade ile görülen benzerlik, maruz kaldığımız yıkıcı propagandanın etkisini göstermektedir.

Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bir kâzib şöhretin, Kore'de çarpışan Mehmetçiği, karşısındaki düşman askerine teslim olmaya davet eden şu dörtlüğü dahi, onu, en büyük vatan şairi (I) olarak takdim eden şeytanî propagandayı, bir kısım zihinlerde maalesef gölgelemeye yetmemektedir:

Teslim ol ananın başı için,
Teslim ol Türk halkı adına,
Ahmet, kardeşim,
Kardeşlerine teslim ol.

Söz konusu menfi propagandaya karşı, "Sözde ulusumuz, gayrimüslim yurttaşlarını yönetmeye yeteneksizmiş, sözde ulusumuz yetenekten yoksun bulunduğu için bayındır bulunan yerlere girmiş ve oralarını yıkıntıya çevirmiş. Bu iddialar kesinlikle gerçek değildir. Her ikisi de iftiradır. Bunu yalnızca Batı'ya değil dahası yurttaşlarımıza da önemle ihtar etmek gereğini duyuyorum. Çünkü seyrek olmakla birlikte üzüntü ile işitiyoruz ki, ulusunun tarihini okumamış ya da ulusal duygudan yoksun kalmış olması gereken kimi kişiler, yabancıların bize karşı ortaya attıkları suçlamaları reddetmedikten başka bir de ülkelerini özürlü göstermekten çekinmiyorlar. Hâlâ salonlarını bize karşı konferans verdirtmek için yabancılara açık tutanlar var. Bu gibilere lânet" diye cevap veren Aziz Atatürk, propagandanın yıkıcı etkisini fevkalâde iyi belirleyerek, karşı propaganda faaliyetine başlamış, bu amaçla birinci meclis döneminde bir propaganda komisyonu oluşturmuş, iyi propagandanın, iyi bilgilenmekle kabil olacağını gördüğü için haber yayacak bir ajansı da (Anadolu Ajansı) kurdurmuştur.[29]

Mücadele sona ermiş değildir. Giriş bölümünde değinildiği üzere, hayat kuvvetle, kuvvetin üstünlüğü ile kaim olduğu için zıt kuvvetler arasındaki mücadelenin zihnî boyutunu oluşturan propaganda faaliyetleri de kesintisiz devam edecektir. Genellikle menfi yönünü ele aldığımız propaganda kavramının, "doğru" ya da "yanlış" gibi nesnel olmayan değer yargılarından bağımsız biçimde ele alınması gerektiğini savunan görüşler de, neticede propagandanın kitle iletişim çağında siyasal ve toplumsal düzenin vazgeçilmez ve ayrılmaz bir unsuru ve belirleyicisi olduğu üzerinde birleşmektedirler.[30]

Kaynak:

21. Yüzyılda Türk Dünyası JeopolitiğiMuzaffer Özdağ'a Armağan II. Cilt, Derleyenler: Prof. Dr. Ümit ÖZDAĞ Dr. Yaşar KALAFAT Mehmet Seyfettin EROL Avrasya Bir Vakfı Asam Yayınları: 61 Jeopolitik-Strateji-Terör Araştırmaları Dizisi: 16 Ankara, 2003

[29] Lütem, Ilhan, a. *g. e.,* s. 178.
[30] Bektaş, Arsev, a. *g. e.,* s. 258.

LONDRA'DAKİ TÜRKİYE, YURT DIŞINDAKİ TÜRKLER VE TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASI

Dr. İhsan YILMAZ

Ermeni soykırımı iddiaları yıllardır Türkiye'nin başını ağrıtıyor ve dış politikasını da etkiliyor. Özellikle ABD ve Fransa'da belirli periyotlarla gündeme gelen bu konuyu geçici süreliğine kapatmak için Türkiye'nin ne tavizler verdiğini bilmiyoruz. Konu, Gürcistan Parlâmentosunun da gündemine geldi bu yıl. Anlaşılan onlara da borçlu kalmak durumunda olacağız. "Türkler böyle bir şey yapmamıştır" diye düşünenler de belki vardır. Ama şu ana kadar biz rastlamadık. Bu konu yıllarca da Türkiye'nin elini kolunu bağlayacak. Çok düşkün olduğumuz ve uğruna milyarlarca Dolar harcadığımız imajımıza da zarar vermeye devam edecek. Bu konuyla ilgili Türkiye'ye en çok kimin yardımı dokunabilir? Tabiî ki Türk diasporalarının. Örneğin Londra'da 300 bin kadar Türk yaşıyor, ama Türkiye lehine lobi faaliyeti hemen hemen hiç yok. Yine aynı şekilde Fransa'da 500 bin Ermeni var, ama aynı zamanda 500 bin de Türk var. Ermeniler gereken lobiyi yapıp Fransa'nın her yanını Ermeni soykırımı heykelleri ile donatacağa benziyor. Türkiye'nin "kaygı ile izlemekten" başka yapabildiği bir şey yok. Ne Fransa'daki, ne İngiltere'deki ne de Almanya'daki Türklerin ise gündemlerinde böyle bir konu hiç olmadı. Son yıllarda askerlerin Avrupa başkentlerindeki Türklerle bir araya gelme ve yönlendirme çabaları da bu konunun öneminin anlaşıldığının işareti.

Bu çalışmada Londra'daki Türkiye'den yola çıkarak, yurt dışındaki Türklerin Türk dış politikasına potansiyel katkılarının neler olabileceği ve bu potansiyelin realize edilmesi için Türkiye'nin dış politikasının hangi anlayış etrafında şekillenmesi gerektiği üzerinde duracağız.

İngiltere'de yerleşik Türklerin ezici bir çoğunluğunun Londra'da bulunduğu realitesini göz önüne alarak bu çalışmada -diğerlerini başka çalışmalara havale ederek Londra'daki diaspora üzerinde yoğunlaşacağız. Daha sonra, Londra'da yeniden inşa edilen Türkiye'ye yönelik genel bir tablo çizeceğiz. Son olarak da Türkiye'deki Türkiye'nin, Londra'daki Türkiye'ye ilişkin nasıl bir tutum almasının hangi açılardan yararlı olacağını kısaca vurgulayacağız.

İngiltere Türklerinin Tarihsel Arka Plânı

İngiltere'deki Türk diasporası, üzerinde yeteri kadar çalışma yapılmamış ender topluluklardandır. Çok daha küçük birçok azınlık üzerinde çalışmalar yapıldığı hâlde, İngiltere Türkleri biraz da kıta Avrupası'ndaki rakamlar daha büyük ve dikkat çekici olduğu için olsa gerek dikkatlerden kaçmaktadır. Örneğin, Avrupa'da Türkler denince hemen akla üç milyona yaklaşan mevcudiyetiyle Almanya Türkleri gelmektedir veya İngiltere'de azınlıklar deyince sayıları 3 milyonu bulan siyahlar, İngiltere'de Müslümanlar deyince sayıları bir milyonu bulan Hint altkıtası Müslümanları gelmekte; fakat İngiltere Türkleri genelde göz ardı edilmektedir. Her ne kadar son yıllarda bu toplum üzerine olan çalışmalara ilişkin İngiltere'de ve Avrupa Topluluğu bünyesinde bir hareketlilik gözlense de, henüz ortaya doyurucu bir literatür çıkmamıştır.

Türkiye'de İngiltere olarak bilinen ama aslında İngiltere ile kastettiğimiz Birleşik Krallık'ta (United Kingdom, UK), her birinin yarı bir İdarî ve yasal yapısı olan dört alt-ülke vardır: İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda. Büyük Britanya (Great Britain, GB) ise Kuzey İrlanda dışındaki diğer üç ülkeyi kapsamaktadır. Bu dört alt-ülkenin kendilerine has kanunları ve İdarî yapıları vardır. Galler'de, Galce ikinci bir resmî dil iken ve trafikteki levhalardan resmî dokümanlara kadar her yerde iki dil kullanılırken, diğerlerinde resmî bir ikinci dil yoktur, İskoçya'da vergi toplama ve vergilendirme yetkileri de olan kısmen özerk bir parlâmento, Galler'de bir asamble vardır. Kuzey İrlanda'nın durumu ise tamamen farklıdır. Ülkenin bir başbakanı ve kabinesi vardır ve kanunları Büyük Britanya'yı oluşturan ülkelere göre farklılık arz eder. Ancak, son tahlilde, yüzyıllardır bu ülkeler İngiltere'nin hegemonyası altında olduklarından, çoğu şey İngiltere'nin başkenti Londra'daki Westminster Parlamentosuna bağlıdır. İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'da Westminster Parlâmentosu için de

seçimler yapılmakta ve nüfuslarına göre bu ülkeler bu parlâmentoya milletvekili göndermektedir. Ülke çapındaki büyük partilerin -Muhafazakâr Parti, işçi Partisi, Liberal Demokratlarİskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda versiyonları da vardır. Ancak, bunların yanında yerel partiler de seçimlere katılmaktadır. Bunların arasında en dikkat çekici varlık gösteren Alex Salmond'un liderliğini yaptığı İskoç Milliyetçi Partisi (Scottish Nationalist Party)' dir. Ancak, demografik olarak baskın olan İngiltere (1999 yılı itibariyle İngiltere'nin nüfusu 49,8, İskoçya'nın 5,1, Galler'in 3 ve Kuzey İrlanda'nın 1,7 milyon civarındadır),[31] ekonomik olarak da tüm Birleşik Krallık'a hâkimdir, her ne kadar bir İskoç Merkez Bankası ve İskoç Pound'u varsa da, değer olarak İskoç Pound'u İngiliz Sterlini'ne eşittir ve bu büyük ölçüde İngiltere Merkez Bankası tarafından belirlenmektedir. Politik olarak da İngiltere'nin ve Londra'nın ağırlığı açıktır. Belki de bu sebeple İngiltere kelimesi Türkçede Birleşik Krallık ve Britanya manasına gelmektedir. Gördüğümüz üzere durum aslında biraz karmaşık olsa da bu çalışma Birleşik Krallık'taki tüm Müslümanların durumuna genel olarak bakacağından, biz çalışmada Türkçedeki geleneksel kullanıma sadık kalacak ve Birleşik Krallık manasına gelen İngiltere sözcüğünü kullanacağız.

Günümüz ingilteresi hem sosyolojik hem de kanunî açıdan birçok dini, ırkı ve kültürü barındıran bir coğrafyadır. 1965 yılında ilk kez olarak çıkarılan, daha sonra da 1968 ve 1975 yıllarında revize edilen Irk İlişkileri Kanunu (Race Relations Act), devletin bu realiteyi aktif bir şekilde tanıdığının en önemli yasal göstergesi durumundadır.

Bu çalışmada "Türk" kelimesi etnik, ırkî veya antropolojik bir tanımlamaya işaret etmekten daha çok, esnek ve geniş bir çerçevede kullanılacaktır. İngiltere'deki Kıbrıslı Türkleri de içeren bu çalışmada dolayısıyla "Türk'le Türkiye Cumhuriyeti vatandaşını kastedemeyeceğimiz açıktır. Bu çalışmada mükemmel bir tanımlama olmasa ve resmî ideolojiyi çağrıştırsa da pratiklik açısından "Türk" kelimesini yukarıdaki nüansları reddetmemekle birlikte, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, ana dili Türkçe olanlar, Türkiye veya Kıbns'tan gelen Türkler ve Türkiye'den gelen Kürtlerle bunların çocuklarını belirtmek için kullanacağız. Bu çalışma genel olarak aynı kültürel özgeçmişe sahip bu kişilerin Londra'daki genel durumları ile ilgili olduğundan "Türk" kelimesine bu misyonun yüklenmesi hem geleneksel kullanıma uygundur, hem de bu çalışmanın sınırları göz önüne alındığında akademik açıdan mahzurlu değildir.

İngiltere'deki Türklerin varlığı kâğıt üzerinde, 17. yüzyılın ortalarına kadar dayandırılabilir. Bu yıllarda İngiltere'de mevcut yüzlerce Müslüman "Türk" olarak adlandırılıyordu.[32] Ancak realitede her ne kadar bu kişiler Türk olarak adlandırılıyorsa da, bunlar İslâm dünyasının çeşitli yerlerinden gelmiş kişilerdi, aralarında Türk pek azdı. Kağıt üzerindeki bu durum Batılıların dünyasında Müslüman deyince Türk, Türk deyince Müslüman denmesinin basit bir yansımasıdır.

Adadaki ilk Türk varlığı, Osmanlı'nın bu ülkeyle kültürel ve diplomatik ilişkilerinin yoğunlaştığı 19. yüzyılla başlatılabilir. Başta Mustafa Reşit Paşa olmak üzere Osmanlı diplomatlarının, Namık Kemal başta olmak üzere Yeni Osmanlılar gibi hükümet muhalifi Türklerin geçici bir süre vatanlığını yapmıştı İngiltere. Günümüz İngiltere Türklerinin kökenini ise, Kıbrıs'ın 20. yüzyıldan hemen ewel İngilizlerin eline geçmesi oluşturuyor.

Geçici bir süre İngiltere yönetimine verilen Kıbrıs'ı, Osmanlı Devletinin güçsüz durumundan yararlanarak İngiltere, 1914'te imparatorluk bünyesine dâhil etmişti. Böylece Kıbrıslılar Britanya İmparatorluğu vatandaşı, daha doğrusu tebaası oldular ve İngiltere'ye serbest dolaşım hakları doğdu. 1920'lerle birlikte Kıbrıs'tan İngiltere'ye göç başladı. 1930'lara gelindiğinde ülkede 1000 civarında Kıbrıslının olduğu biliniyor.[33] Her ne kadar ilk başlarda bu kişilerin önemli bir çoğunluğunu Kıbrıslı Rumlar oluşturuyorsa da 1950'ler boyunca adaya gelen Türklerin sayısı da önemli miktarda arttı.[34]

' www.statbase.gov.uk

32 Matar 1997: 63-82.

33 Oakley 1987: 31.

34 Sonyel 1988:12.

Göçün ana sebebi bu yıllarda ekonomikti. 1958 yılına gelindiğinde ülkede 8.500 Kıbrıslı Türk vardı.[35] Bu sayı bu yıldan sonra İngiltere'ye girişin sınırlandırılacağı söylentileri ile birlikte hızla artış gösterecektir.

Ada Britanya İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazanınca, İngiliz Devletler Topluluk üyesi oldu ve İngiltere'ye göçü önemli derecede sınırlayan Göç Kanunu'na (Immigration Act, 1962) kadar da Kıbrıslı Türkler Kıbrıslı Rumların yanı sıra adaya göç etmeye devam ettiler. Yeni çıkan bu kanun göçü sınırladıysa da Kıbrıs'taki karışıklıklar sonucu ülkelerini terk edip İngiltere'ye yerleşmek isteyen Kıbrıslı Türklere İngiltere yumuşak davrandı ve kanunu sıkı bir şekilde uygulamadı. 1964 yılına gelindiğinde yaklaşık üçte birinin Türk olduğunun tahmin edildiği 78.846 Kıbrıslı İngiltere'de yerleşmiş durumdaydı.[36] Ekonomik geri kalmışlık, toplumlar arası çatışmalar ve siyasî belirsizlikler Kıbrıs'tan göçü hızlandırmıştı. 1974'teki müdahalenin ardından, göç rakamları yine hızlı bir artış gösterdi ve 1980'lerin başında İngiltere'deki Kıbrıslı sayısı 160 bine yükseldi. Yani 1980'lere gelindiğinde İngiltere'de yaklaşık 50-60 bin Kıbrıslı Türk ikamet etmekteydi. Ana vatan Türkiye'den ekonomik nedenli göçler ise 1960'lara kadar geri götürülebilir. Ancak, Almanya ile olduğu gibi Türkiye'nin işçi göçü ile ilgili İngiltere ile arasında özel bir anlaşma olmadığından dolayı, Almanya'ya nispeten İngiltere'ye ana vatandan göç mütevazı rakamlarda kalmıştır.[37]

Diğer birçok azınlık toplumunda da olduğu gibi "zincirleme göç" olgusu, ülkeye gelen Türklerin de sayısını artırmıştır. Ülkeye yerleşen Kıbrıslı Türkler burada lokantacılık sektörü başta ve tekstil ikinci sırada olma üzere birçok işyeri kurmaya başlayınca ihtiyaçları olan işçileri, ana vatan Türkiye'den tedarik etmeye başlamışlardır.[38] 1970'lerin ortalarında zincirleme göç olgusu sonucu İngiltere'ye gelen Türklerin sayısı artış göstermiştir.[39]

İngiltere'deki Türk nüfusunu artıran en önemli iki etken, 12 Eylül 1980 askerî ihtilâli ve Türkiye'nin güneydoğusunda başlayan terördür. 12 Eylül askerî ihtilâli ile, birçok kişi yurt dışına kaçmıştır. O yıllarda "ülkücü" ve "solcu" olarak adlandırılan binlerce Türk siyasi sebeplerle Batı'ya göç etmişler bunların bir kısmı da İngiltere'ye gelmiştir. Güneydoğudaki terörden kaçan birçok bölge vatandaşı da çareyi yurt dışına çıkmakta bulmuştur. Bu iki olgu ilk başlarda siyasî ve etnik sebeplerle İngiltere'ye Türkiye'den göçün sebebi olmuştur. Ancak, zamanla olayın ekonomik boyutu ağır basmaya başlamış ve yaptığımız sosyolojik gözlemler ve mülâkatlara göre, belli bir süre sonra buraya gelen kişiler, "zincirleme göç" mekanizmasını devreye koyarak, ekonomik sebeplerle daha iyi imkânları olan İngiltere'ye gelmek isteyen yakın akrabalarına, tanıdık ve arkadaşlarına bu ülkeye gelmenin "yollarını" öğretmişlerdir.

Hukukî olarak ispatlamak güç olsa da sosyolojik olarak ortada olan gerçek şudur ki, hepsi olmasa da buraya göç eden siyasî sığınmacıların birçoğu aslında siyasî değil ekonomik göçmendir. Günümüz itibarıyla, örneğin, İngiltere Türkiye'den sadece Dev-Sol veya PKK ile ilişkileri bulunan ve Türk Devleti'nin hapse atma aşmasında olduğu kişilere sığınma hakkı tanımakta olduğundan dolayı, MHP'Iİ geçmişi olduğu halde Dev-Sol'cu olduğunu beyan eden veya Kürt orijinli olmadığı hâlde Türkiye'de resmî olarak kimin hangi kökenden geldiği belgelenemediği için PKK'Iİ olduğunu iddia eden öz be öz "Türk'ler siyasî sığınmacı olarak ülkeye gelmektedir. Ya da iki üç saatlik kursla Dev Sol'cu olup çıkan ve Türkiye'de işkence gördüğünü iddia eden mülteciler de çoktur. Bu işleri ayarlayan ve nasıl bir dilekçe verilip, hangi serüvenin İngiliz resmî makamlarına anlatılacağını, 'siyasî mültecilere' "öğreten" kişileri bulmak için herhangi bir Türk kahvesine gitmek yeterlidir, geleneksel Türk yardımseverliği kısa sürede gözlemlenebilecektir.[40]

---

35 Bahatti 1981:2.

36 Küçükcan 1999: 61.

37 **www.mfa.gov.tr/grupa/ac/acb/default1** .htm

38 Çiçekli 1996:191.

39 Küçükcan 1999: 62.

40 Metro ile üniversiteye giderken Finsbury Park istasyonunda iki kişi bindi ve karşıya oturdular. Çene sakallı, biraz eğitimli görünümlü bir kişi ile köyünden kalkıp yeni geldiği belli olan bir başkası... Etrafı bir kolaçan

Sonuçta, İngiltere sadece siyasî sığınmacıları göçmen olarak kabul ettiği için, ülkeye birçok insan Türkiye'deki siyasî şartları öne sürerek siyasî sığınmacı olarak gelmiştir. Resmî istatistiklere göre Türkiye'den her yıl ortalama 2 binin üzerinde kişi bu yolla İngiltere'ye gelmekte ve yerleşmektedir. Türkiye'deki yetkililerin de itiraf ettiği ama "sistematik değil" diyerek hafife aldıkları insan hakları ihlâlleri, sonuçta binlerinin bu işten menfaat sağlanmasına sebep olmaktadır.

Türk Kimliğinin Londra'da Yeniden inşaası

Londra hem İngiltere'nin, hem Büyük Britanya'nın (GB) hem de Birleşik Krallığın (UK) ekonomik ve politik başkentidir. Türkiye'deki İstanbul-Ankara ikilemi İngiltere örneğinde söz konusu değildir ve bu olgu öylesine köklüdür ki, geçmişi kesintisiz olarak neredeyse iki milenyum öncesine dayanmaktadır.

Londra aynı zamanda çok yakın zamana kadar bir imparatorluk başkentidir de. Özellikle

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra Kraliçe Viktorya ile en güçlü seviyesine ulaşan, üzerinde güneş batmayan bir zamanların Britanya İmparatorluğu'nun başkenti de yine Londra'dır ve bugünün Londrası geçmişin imparatorluk mirasının derin izlerini taşımaktadır. Londra'daki azınlıklar bunun en dinamik göstergesidir. Ülkedeki azınlıkların yaklaşık yarısı Londra'da ikamet etmektedir ki bu aynı zamanda nüfusu 9 milyon civarında olan Londra'nın yarısının azınlıklardan oluştuğu manasına gelmektedir. Bu açıdan Londra bir İngiliz başkenti olmaktan çok, hâlâ bir imparatorluk başkentidir. Azınlıkların, aşağıda Türklerle ilgili olarak üzerinde daha da detaylı duracağımız üzere, yerleşim özelliklerinden dolayı da özellikle bazı bölgelerde şehir ingilizden daha çok Çinli, Pakistanll, Afro-Karayipli, Bangladeşli veya Türk şehri görüntüsü de vermektedir. Londra, batısından doğusuna, kuzeyinden güneyine gettolardan oluşan bir şehirdir. Örneğin Stamford Hill, Golders Green Yahudi bölgeleridir. White Chapel, Brick Lane Bengladeşlilerle, Hintlilerin mahallesidir. Marble Arch, Notting Hill Gate, Edgware Road Arap ve iranlı bölgesidir. Brixton, Southwark Afrikalı ve Afro-Karayiplilerin bölgesidir. Haringey, Palmers Green ve Enfield Kıbrıslı Rumların ve Türklerin bölgesidir.

Londra iç ve dış Londra olarak ikiye ayrılır *(City of London* ve *Greater London).* iç Londra'da 13 ilçe (veya belediye, *borough)* varken, dış Londra için bu sayı 19'dur. Bugün Londra'da yüz elliden fazla dil konuşulduğu tahmin edilmektedir. Birçok azınlık toplumunun kendi dillerinde yayın yaptıkları gazete, dergi ve mecmuaları ve hatta radyoları bulunmaktadır. Bu toplulukların kültürel hayatları da canlıdır ve şehrin çok kültürlü çok milletli görüntüsünü renklendiren unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Irk İlişkileri Kanunu (Race Relations Act, 1976)'na göre doğrudan veya dolaylı olarak ırk temelinde bu toplulukların bireylerine ayrımcılık yapmak hukuken suçtur. İngiliz yasalarına aykırı olmamak ve toplum düzenini tehdit etmemek kaydıyla, azınlıkların tüm kültürel hakları hukukun koruması altındadır. Bu hukukî koruma Londra'nın bir İngiliz şehri olmasından ziyade çok kültürlü bir dünya başkenti olmasının da teminatıdır. Türkler de bu ortamda rahatlıkla Londra'da bir Türkiye kurma fırsatı bulmuşlardır, bu pozitif yönleriyle olduğu kadar negatif yönleriyle de böyledir.

Ülkeye gelen birçok Türk, gelen azınlıkların birçoğu bir gün geri dönme düşüncesini hiç terk etmediler. Dolayısıyla ilk gelenler genelde erkeklerdi ve ailelerini geride bırakmışlardı. Ancak, geri dönmenin hep ertelenmesi ailelerle tekrar birleşmeyi peşinden getirdi ve sıkı göç kontrolü uygulanmasına veya vizeye rağmen, zaten ülkeye yerleşmiş durumda olanların aileleriyle birleşme hakları olduğundan ülkedeki Türk nüfusu artmaya devam etti. Ailelerin buraya yerleşmesiyle birlikte de geri dönememenin ekonomik nedenlerine bir de özellikle çocukların bu ortamdan başka bir

---

ettikten sonra konuşmaya başladılar. Anlaşılan avukatın yanına ya da İçişleri Bakanlığına (Home Office) gidiyorlardı ve yeni gelenin "eğitimi" sürüyordu. Çene sakallı, içinde bol bol Dev Sol, Marx, Lenin geçen bir izahatta bulunuyordu. "Marx, *Kapital'l* yazdı; komünizmi kurdu (!), Lenin de Rusya'da uyguladı" vesaire... "Öğrenci" safça "Marx da Rusya'da mı yaşamış abi?" diye sordu. Diğeri izaha devam etti... Bu insanlara her türlü tutukluluk belgesi, işkence gördüklerine dair doktor raporu hazırlanmakta, hatta mahkûm olduklarına dair gazete fotokopileri üretilmektedir. Bu işin mafyası en az 5 bin Sterlin almakta, bu parayı gelen kişinin buradaki bir akrabası ya da belirli kuruluşlar karşılamakta, borçlanan şahıs da kısa sürede kazanıp geri ödemektedir.

ortama adapte olmalarının güçlüğü eklendi. Böylece, asla açıkça kabul edilmese de "geri dönme efsanesi" Türkler bağlamında teorik olarak yerinde dursa da, pratikliğini büyük ölçüde yitirdi. Ingiltere artık ikinci vatandı.

Türklerin ülkedeki nüfusunu tahmin etmenin tek yolu, hane reisi Türkiye'de doğduğu deklare edilen hanelerdeki kişileri Türk olarak kabul edip hesaplamaktır. Bununla ilgili iki problem olduğu açıktır. Birincisi, ikinci ve üçüncü kuşak Türkler İngiltere'de doğmuş olduklarından, bunlarda hane halkı Türkiye'de doğmuş evlerden ayrılıp kendileri hane kuranlar ve onların hanelerindeki bireyler, istatistiklerde beyaz ve İngiliz olarak gözükecektir. Bu yüzdendir ki, İngiltere'deki Türklerin sayısı ile ilgili tahminler 35 binle 300 bin arasında değişmektedir. Bu konudaki ikinci problem ise daha karmaşıktır. Kıbrıs'ta doğduğunu beyan eden hane reislerinin olduğu hanelerdeki milliyet nasıl ayırt edilecektir? Zira bu kişi Kıbrıslı bir Rum veya Kıbrıslı bir Türk olabilir.

Daha önceki bir çalışmamızda detaylı olarak üzerinde durmuş ve İngiltere'deki Türk sayısını 250 bin olarak hesaplamıştık.[41] Eğer, Türk sayısını 250 bin olarak kabul edersek, ülkedeki Türk oranı 250.000/59.000.000=Yüzde 0,42 civarında olacaktır. Bu da sosyal alanda görünür bir Müslüman varlığına ille de işaret etmez. Ancak, mesele kâğıt üzerinde göründüğü gibi değildir, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Türklerin en az yüzde 75'i Londra'da ve Londra'nın belirli bölgelerinde toplanmışlardır. Şimdi bunu inceleyelim.

İngiltere'de yukarıda bahsi geçtiği gibi "zincirleme göç" etkisinin sonunda "köy transplantasyonu" gibi bir olgu gelişti. Türkler de genel olarak ülkedeki tüm Müslümanlarla ilgili bölümde incelediğimiz gibi ülkeye eşit bir şekilde her yerde oranları yüzde 0,42 olacak şekilde dağılmadılar. Büyük sanayi şehirlerinde, ama özellikle de Londra'da yoğunlaştılar.

Her ne kadar nüfus sayımları Türklerin tam sayısı olarak sağlıklı sonuçlar vermekten uzaksa da, büyük ölçekli bir kamuoyu araştırması olarak değerlendirilebilir. Bunun konumuzla ilgili önemi ise şudur: Nüfus sayımının ortaya koyduğu oranlamalar, tüm Türk toplumunun önemli bir örnekleminde çıkarıldığından, istatistik? olarak çok rahatlıkla genel Türk toplumu açısından sağlıklı bir fikir verecektir. 2001 nüfus sayımının konumuzla ilgili verileri henüz yayımlanmadığı için yine 1991 nüfus sayımına göre Türklerin nerelerde yoğunlaştığına bakalım.

---

[41] Yılmaz, 2001, *Londra'daki Türkiye.* 232

1991 Nüfus Sayımı: Türkiye’de Doğanların Şehirlere Dağılımı[12]

Şehir	Erkek	Bayan	Toplam
Londra, iç	8.147	6.328	14.475
Londra, dış	3.211	2.740	5.951
Manchester	216	113	329
Hampshire	114	114	228
Hertfordshire	198	150	348
Kent	193	129	322
Leicestershire	117	56	173
Yorkshire	249	162	411
Sussex	249	196	445
W. Midlands	150	86	236
Tyne and Wear	78	30	108
Surrey	169	151	320
Oxfordshire	75	68	143
Nottinghamshire	91	60	151
Avon	100	51	151
Berkshire	121	110	231
Bedfordshire	99	70	169
Buckinghamshire	58	51	109
Cambridgeshire	96	52	148
Devon	71	48	119
Dorset	100	77	177
Essex	146	95	241

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere Türklerin gerçekten de yüzde 75’i Londra’da yaşamaktadır. Londra’nın da özellikle kuzey ve kuzeydoğu bölgelerinde fark edilir bir Türk varlığı vardır. Barnet, Enfield, Hackney, Haringey, Islington, Dalston, Wood Green, Palmers Green, Edmonton, Stoke Newington ve Tottenham gibi bölgelerde hatırı sayılır bir Türk yoğunluğu gözlenmektedir. Güney Londra’da ise Elephant Castle, Lewisham ve Peckham’da Türkler yoğundurlar. Şimdi bu gözlemleri 1991 nüfus sayımı verileri ile doğrulamaya çalışalım. 1991 nüfus sayımına göre Londra’da yaşayan Türkler şu şekilde dağılım göstermektedirler:[42]

[42] Owen 1993.

Bölge	Kıbrıslı Türk	Türkiye'de
Enfield	11.339	1.783
Haringey	7.798	3.890
Barnet	3.944	662
Islington	3.153	1.445
Hackney	2.555	4.783
Southwark	2.297	484
Lewisham	2.061	436
Waltham Forest	1.850	867
Brent	1.407	-
Redbridge	1.388	-
Westminster, City of	-	726
Kensington Chelsea	-	564
Büyük Britanya Toplam	78.031	25.597

250 bin Türkün çok rahat 200 bininin Londra'da olduğunu ileri sürmek pek de spekülâtif olmayacaktır. Yine aynı şekilde nüfus sayımı verileri ile 250 bin rakamının oranlamasını yaptığımızda örneğin nüfusu 1999 yılı itibarıyla 216 bin olan Haringey ilçesinde, nüfus sayımına dayalı olarak İngiltere'deki sayısı 105 bin olduğu sağlıksız bir şekilde tahmin edilen Türk nüfusun 12 bininin yaşadığı tahmin ediliyorsa, bu oranı 250 bine oranladığımızda gerçeğe daha yakın bir veri elde ederiz. Bu da 216 binlik Haringey'de aşağı yukarı 30 bin kişilik bir Türk nüfusuna delâlet eder ki, bu Haringey nüfusunun yüzde 14'üne tekabül eder. Bu nüfus da yine ilçe içerisinde eşit olarak dağılmamış; belli mahallelerde toplanmıştır. Haringey ilçesi okullarında okuyan Türkçe konuşan öğrencilere ilişkin veriler de bunu doğrulamaktadır. Bu öğrenciler ilçenin belli bölgelerindeki okullarda yoğunlaşmıştır.

Kısacası, nüfus sayımından sağlıklı veri elde edilememesi, ülkedeki Türklerin sayısı ve nerelerde oturdukları hakkında sağılıklı tahminlerde bulunmamıza engel değildir. Nerede bulunacağı ve nasıl kullanılacağı bilindikten sonra bu rakamlara ilişkin birçok veri kaynağı mevcuttur. Yukarıda biz fazlaca teknikaliteye de kaçmadan bu verilere ilişkin kabaca ama sağlıklı olduğunu düşündüğümüz bazı tahminlerde bulunduk O kadar hesap ise, zaten gözlemlenebilir bir realiteyi başka bir açıdan doğrulamış olmaktadır: İngiltere Türkleri ülkede belli başlı yerlerde yoğunlaşmışlardır ve bunların büyük çoğunluğu da Londra'dadır. Londra'da da Enfield, Hackney, Haringey, Islington gibi ilçelerin belli bölgelerinde yoğun bir Türk varlığını barındırmaktadır. Buralardaki Türk mahallelerinde, Türk kimliğinin yeniden inşası da dolayısı ile mümkün olmuştur.

Türklerin İngiltere'deki yerleşim görüntüleri, yukarıda üzerinde durduğumuz gibi asimilâsyonu güçleştiren ve neredeyse imkânsız bir hâle getiren çok önemli bir faktör olmuştur. Türk mahallerinde veya bölgelerinde Türkiye yeniden inşa edilmiştir. Bu bölümde "Londra'daki Türkiye" fenomenine ilişkin genel gözlemlerimizi belirtmekle yetineceğiz.

Şu anda Kuzey Londra'da Haringey ve Hackney ilçelerinde Türk mahalleleri vardır. Sadece Hackney'de 50 binlik bir Türk nüfusunun olduğu tahmin ediliyor. BBC'nin tüm Londra için tahmini ise 2002 yılı itibarıyla 250 bin. Dükkanların pek çoğunun tabelaları sadece Türkçedir. Londra'da Türklere hitap eden 4 adet yerel haftalık Türk gazetesi bulunmaktadır. Beşincisi olacak olan "Avrasya" ise pek yakında yayımlanmaya başlayacaktır. Bunların her birinin tirajı on beş binin üzerindedir." Yine Haringey'de bulunan Londra Türk Radyosu, Londra ve civarına durmaksızın yayın yapmakta ve reklâm gelirleriyle ayakta durmaktadır. Ayrıca tüm Türk günlük gazeteleri de Almanya'dan günlük olarak gelmekte ve bu bölgelerdeki dükkanlarda satılmaktadır. Hemen hemen her Türk hanesinde de bir çanak anten vardır ve Türkiye'deki hemen hemen tüm ulusal kanallar rahatlıkla izlenmektedir. Internet imkânı olanlar için zaten mesafe kavramı ortadan kalkmıştır. Türkiye ile bağların güçlü olduğunu gösteren başka bir şey de Londra-İstanbul uçak seferleridir. Sadece Türk hava yollarının günde karşılıklı Londra-istanbul seferi bulunmaktadır. İngiliz hava yolları ve diğer özel Türk şirketleri de durmaksızın yolcu taşımaktadır.

Türkiye'ye Örnek: AB İçindeki Mini-Türkiye

Yukarıda yazdıklarımızdan Londra Türklerinin gettolarda yaşadığı sonucu çıkarılmamalıdır. Her şeyden önce Türk mahalleleri aynı zamanda birer zenci, İngiliz, PakistanlI, Rum vesaire mahallesidir de. Belli bölgelerde birden çok etnisiteye ait birden çok mahalle üst üste geçmiş durumdadır ve bunlar buralarda ana vatanlarına ait sosyo-kültürel yaşam dünyalarını yeniden inşa etmişlerdir. Örneğin, Green Lanes hem Türk hem de Rum mahallesidir ve iki kesim de uyum içinde yaşamaktadır.[43] İkincisi, buralarda yaşayan ve Türklerden başkasına genelde kapalı insanlar bulunmakla birlikte bunlar azınlıktadır. Çoğunluk hayatın içinde diğer kültürlerle ve insanlarla interaktif bir iletişim hâlindedir. Bu özellikle de ikinci ve üçüncü kuşaklar için böyledir. Okullarda zaten hafta sonu okulları hariç, sadece Türklere eğitim veren okul olmadığı için Türk çocukları diğer çocuklarla karma eğitim görmektedir. Sözün özü, Londra Türkleri bu nevi şahıslarına münhasır Türk mahallerinde hem asimilâsyona karşı koyarak Türkiye'yi yeniden inşa etmekte, ama aynı zamanda İngiltere ile de sosyal entegrasyonu gerçekleştirmektedir. Tabiî ki süreç mükemmel değildir ve alınacak bayağı mesafe vardır.

Londra Türk Sivil Toplumu

Londra'daki Türkiye'de de aynen orijinalinde olduğu gibi aralarında dinî, ideolojik, kültürel, linguistik ve ekonomik farklılıklar olsa da çok büyük ölçüde barış içinde yaşayan Türk, Kürt, Alevî, Sünnî, sağcı, solcu, dindar, lâik, sosyete, fakir vesaire bulunmaktadır. Sosyete, Türk mahallesinde değil, ingilizlerin en zengin semtlerinde biraz da "öteki Türkiye"den kopuk yaşamakta, sağcı-solcu kişiler ayrı ayrı kulüp ve derneklerde "Türkiye nasıl kurtulur"u tartışmakta, dindarlar cami yapma işine girişirken, diğerleri Türkiye'nin en ünlü starlarını konserlere çağırmakta, velhasıl Türkiye'deki sosyal yaşamın küçük ama sahici bir kopyası burada da yaşanmaktadır. Türkiye ne kadar sağlıklı ise, bu kopya da o kadar sağlıklı, ne kadar sıkıntılı ise bu kopya da o kadar olmasa da yine sıkıntılıdır. Belki biraz daha az sıkıntılıdır, çünkü ekonomik refah ve ondan daha da önemlisi hakikî tam demokrasi sorunlara daha soğukkanlı ve sahici çözümler bulunması olanağını sunmaktadır. Bu yönüyle postmodern bir ironiyi de andırsa, kopya aslına örnek olma durumunda ve yolundadır.

Türk kimliğinin İngiltere'de yeniden inşası başlıca kültürel, ekonomik, siyasî ve hukuksal perspektiflerden ayrı ayrı çalışmalarda öncelikle üzerinde durulması gereken bir husustur. Bu çalışmaların geleceğin Türkiyesi'ne ilişkin de birçok faydası olacağı muhakkaktır. "İngiltere Türkleri" her ne kadar "İngiltere Türkleri" de olsalar, aynı zamanda burada Londra'daki Türkiye'yi yeniden inşa etme işine girişmiş olmaları hasebiyle her zaman Türkiye'nin temsilcileri olacaklar ve ana vatanla

---

[43] http://www.bbc.co.uk/dna/place-london/A708554
http://www.bbc.co.uk/dna/place-london/A708554
http://www.londraturk.com/
http://www.londonturkishradio.com/
http://news.bbc.co.Uk/1/hi/uk/1764246.stm

göbek bağı ile olmasa bile, gönül bağı ile bağlantılı olacaklardır.

Londra'daki Türkiye'ye ilişkin çalışmalarla ilgili üzerinde durulması gereken bir başka husus ise, Avrupa Birliği'ne girmeye çalışan Türkiye açısından, İngiltere'nin başkentinde yıllardır çalışan büyük çaplı bir sosyal lâboratuvarın deney sonuçlarının gözlemlenmesinin geleceği görme adına getireceği faydadır. Avrupa Birliği'ne zaten girmiş olan 250 bin kişilik bir örneklemenin incelenmesi, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne ilişkin politikalarına ve çalışmalarına ışık tutacak mahiyettedir. Bu bağlamda, İngiltere'deki bu laboratuarın kıta Avrupası'ndaki benzerlerine nispetle avantajlı yönleri de vardır. Örneğin, Almanya'da çok daha fazla Türk olmasına karşın, bunların ezici bir çoğunluğu Alman vatandaşı değildir ve bir kısım siyasî haklardan da yoksundur. Bu açıdan Avrupa Birliği içindeki Türkiye açısından iyi bir örnek sayılmaz. Siyasî hakların daha çok olduğu Hollanda, Belçika gibi ülkelerin dezavantajı ise çok küçük olmalarıdır. İngiltere'de yaşayan Türklerin vatandaşlık ve siyasî hak problemlerinin olmaması, en azından teorik olarak ikinci sınıf vatandaş olmamaları, açıktan bir ayırımcılığa maruz kalmamaları ve İngiltere'nin Avrupa Birliği'nin büyük dört ülkesinden birisi olması diğer lâboratuvarların önemini azaltmamakla birlikte yukarıda bahsi geçen bağlamda Londra lâboratuvarının incelenmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Ne demek istediğimize bir örnek verelim: Londra labaratuarında ironik bazı realiteler de göze çarpmaktadır. Enfield ve Haringey gibi Türklerin yoğun olduğu bölgelerde yoğun olarak yaşayan bir başka topluluk daha vardır: Kıbrıslı Rumlar! Avrupa Birliği'ne zaten girmiş olan bu topluluklar arasında bir şiddet olayı olmaması bir tarafa, ciddî bir gerilim dahi yoktur. Barış içinde bir arada yaşanmaktadır. Bu da bir anlamda Avrupa Birliği'ne girildiğinde Türkiye-Yunanistan-Kıbrıs problemlerinin azalacağını iddia edenleri destekleyen bir durumdur.

Türk toplumunun entegrasyonu ve siyasal katılımı ise pek iç açıcı değildir. Türkiye'nin Londra Başkonsolosluğunun web-sitesinin verdiği bilgilere göre 10 Aralık 1998 günü yapılan İngiltere Türk Toplumu Dayanışma Plâtformu Toplantısı'nda alınan karar gereği, İngiltere Türk toplumunun İngiltere genel seçimleri, yerel seçimleri ve Avrupa Parlâmentosu seçimlerindeki oy potansiyeline yönelik verileri derlemek amacıyla bir çalışma grubu oluşturulmuştur ve bu çalışma grubu Türklerin oy potansiyeline ilişkin verileri belirlemek amacıyla bir anket uygulamıştır.[44] Bu çerçevede hazırlanan anket formları genelde Londra Türk toplumu kapsamında dağıtılarak doldurtulmuştur. Ankete 786 kişi katılmıştır. Ankete katılanların İngilizce düzeyi: Az: %24; Orta: %27; İyi: %28; Çok iyi: %21'dir. Bu kişilerin oy verme düzeyindeki siyasî katılımları ise şöyledir: Oy kullanan: %53 (Yerel seçimlerde: %34; Genel seçimlerde: %45; Avrupa Parlamentosu Seçimlerinde: %21) Oy kullanmayan: %47.

Oy hakkı olup olmadığını bilmeyen: %40; Oy hakkı olmayan: %40; Diğer nedenlerle oy kullanmayan: %20. Oy hakkı olup olmadığını bilmeyenlerin genel oranı: %18 (786 kişi içinde 140 kişi) Oy hakkı olmadığını bildirenlerin genel oranı: %18 (786 kişi içinde 141 kişi).

Siyasal katılımın seçimler seviyesinde böyle düşük olması da Türk toplumunun bırakın Türkiye'nin meselelerini kendi sorunlarını dahi çözmesini çok güçleştirmektedir. Artık modern demokrasilerde seçmenin seçimden seçime değil de, sicil toplum kuruluşları vasıtasıyla mütemadiyen politika yapıcı ve uygulayıcılarını etkilediği de hesaba katılırsa, Londra'daki Türkiye'nin etkisizliği daha da iyi anlaşılacaktır.

Lobicilikte Paradigma Değişikliği

Türkiye'nin İngiltere'deki Türkiye'ye karşı sorumlukları vardır ve bu sadece şu anda olduğu gibi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bağlamında "yurt dışındaki Türk işçileri" gibi tamamen yetersiz ve İngiltere Türklerinin belki sadece yüzde beşine hitap eden bir yaklaşımla ele alınamayacak kadar da önem arz eder. Başbakanlık binasında kendisine bile zorla bir makam odası bulmuş görüntüsü ve hissi veren ve batıdaki Türklerden sorumlu "Devlet Bakanlığı" gibi kulağa hoş gelen, ama personel sayısı üç beşi geçmeyen içi boş imajlarla da bu işin geçiştirilemeyeceği açıktır. Aynı zamanda bu konu, Dışişleri Bakanlığının "yurt dışındaki Türk vatandaşları" perspektifi ile de değerlendirilemeyecek

[44] http://www.turkconsulate-london.com/

nicelikte ve niteliktedir. Gerçekten de bizim verilerimize göre Türkiye'ye gönül bağı ile bağlı Türkçe konuşan en az 250 bin kişi İngiltere' de ikamet ederken, resmî makamlarımızın perspektifine göre bu rakam, değişik nedenlerden ötürü, 80 bini geçememektedir. Bu da bırakın aksiyonu işin vizyon ve "edebiyat" kısmında bile yaya kalındığının göstergesidir.

Türkiye'de şikâyet edilegelen "memur" mentalitesinin aşılıp, buradaki toplumla içli-dışlı olacak, idealist ve gayretli bir bürokrasiye ihtiyaç olduğu kesindir. Aksi takdirde, en basitinden Türkiye'nin başını ağrıtan meselelerde elçilik buradaki Türk toplumundan açık-kapalı destek bulamayacak, insanlar kendileriyle ilgilenmeyenlere ilgisiz kalmaya devam edeceklerdir; bu yabancılaşmanın devam etmesi de uzun vadede Türkiye'nin menfaatlerini zedeleyecektir. Bunu demekle birlikte şu da vurgulanmalıdır ki, buradaki insanımıza sadece Türkiye'nin menfaatleri açısından bakmak en azından etik bir tavır olmasa gerektir. Konuya daha geniş bir perspektiften bakılmalı ve öncelikli hedef bu insanlara hizmet olmalıdır. Buradaki Türk toplumu ne kadar çok asimile olmaksızın İngiliz toplumu ile entegre olur, sosyal basamakları birer birer tırmanır, sosyal ve siyasal alanlara geniş bir şekilde yayılırsa gerisi zaten gelecektir. Bu kişileri ayrıca Türkiye'ye faydalı olmak için İngiltere'ye sırt dönme gibi zor bir durumda kalma durumları ise, sadece -biraz iyimserlik payı ileteoride mümkün olacak bir durumdur. İngiltere'nin emperyal ve kolonyalist geçmişi tabiî ki hafızalardadır; ancak bugün Türkiye'nin İngiltere ile NATO'dan AB'ye kadar birçok oluşumun içinde beraber hareket ettiği düşünülürse, genel olarak Londra'daki Türkiye'nin iki arada bir derede kalma ihtimali çok düşüktür.

Ayrıca, Türkiye'nin aleyhine bir durum olduğunda demokratik bir şekilde muhalefet etmek her zaman için zaten mümkündür. Son Irak savaşı öncesi iktidardaki işçi Partisi'nin kendi üyeleri ve milletvekilleri bile sert muhalefette bulundular ve kimse onlara hain gözü ile bakmadı. Bu konuda asıl olan şeffaflık. Konumunu ve duruşunu şeffaf ve net olarak belli ettikten sonra Anglo-Saxon demokrasilerde "nüfuz casusu" muamelesi görmüyor kişiler. Bu konuda Yahudi lobisi neden örnek alınmasın?

Ayrıca üzerinde durulması, hatta ayrı araştırmalara konu olması gereken bir husus da Türkiye'nin buradaki insanımıza sosyal-mühendislik mentalitesiyle manipülâtif yaklaşmamasıdır. Demokrasi eğer gerçekten içe sindirildi ise İngiltere'deki Türklerin, "ne Türkiye'nin menfaatinedir, ne değildir"e kendilerinin karar vermesi gerekmektedir. Hiç kimse olgunlaşmamış ve düşüncesiz muamelesi görmek istemez. Bu Batı kültürü içinde yıllardır yaşayan insanlar için daha da böyledir. Türkiye'ye düşen yurt içinde olsun dışında olsun insanı ile, toplumu ile barışık olması ve tezlerini herkese uygun bir üslûp ve netlikle anlatmasıdır.

Bu açıdan, Türkiye'nin demokrasi açısından çifte standartlı davranmaması da önem kazanıyor. Devlet, tabiri caizse, "ele verir telkini..." durumuna düşmemelidir. Batıda yaşayan Türklere yaşadıkları demokrasilerin tüm nimetlerinden istifade etmeleri tavsiye edilirken, yurt içinde bu hakların kendilerine tam anlamıyla tanınmaması ne Batılıların ne de yurt içinde-dışında Türklerin dikkatinden kaçmaktadır. Samimiyetsizlik görüntüsü uzun vadede güven erozyonunu beraberinde getirecektir.

Türkiye'deki ekonomik sistemin, yolsuzluğun ve adaletin tecellisindeki problemlerin üstesinden gelinmesinin de tartıştığımız konu bağlamında önemli bir yönü vardır. Yurt dışındaki Türk insanı "kendisi batıda refah içinde yaşarken Aksaray'ın, Kelkit'in, Kahramanmaraş'ın köyündeki veya İstanbul'un gettosundaki akrabalarının ve bunların çocuklarının yeterli eğitim alamamalarını ya da ortalama bir hayat standardı yaşayamamalarını", ülkeler arasındaki sistem farkına bağlamaktadır. Yoksa, hiç bir yerin taşı toprağı altın değildir. Dolayısıyla ilk akla gelen açıklama, "Türkiye'deki elitin toplumu sömürdüğü ya da en azından işlerin üstesinden gelemediği" olmaktadır. Bu psikolojideki insanların Türkiye'nin dış politikasına katkıda bulunmasını beklemek, ancak sürrealizm ile açıklanabilir.

Bu konuda en azından ilk adım olarak bir think-thank kurulması çok elzemdir. Bu tip think-thankların üç önemli işlevi olabilir: Birincisi, Türkiye'nin Türkiye dışındaki toplumunu-insanını tanımasına yarar. Bu insanlarla yakınlaşmak için, onları Türkiye'nin hassasiyetleri ve menfaatleri

konusunda harekete geçirmek için neler yapılması gerektiği konusunda sosyolojik çalışmalar yapar ve raporlar üretir. İkincisi, Türk toplumlarını yaşadıkları ülkelerdeki geniş toplum tabakaları ile entegre etme yönünde Türk Devleti'ne, Türkiye sivil toplumuna ve yurt dışındaki Türk toplumlarına yol haritaları üretir. Dünya politikasına yön veren ülkelerden bu konuya ilişkin örnekler vermek ise, malûmu ilânla kalmayıp aynı zamanda basit kaçacaktır. Türk sivil toplumuna bu bağlamda önemli görevler düşmektedir. İç açıcı örneklerini Türkiye'den bildiğimiz bu aktivitelerle ilgili yıllardır atıl kalan bürokrasinin işe gölge etmemesi yeterli olacaktır. Dışişleri Bakanlığının deklâre ettiği gibi, resmî makamların yurt dışındaki Türklerin yaşadıkları ülkelere ekonomik, sosyal ve siyasî olarak entegre olmalarını teşvik etmesi ise bu açıdan ümit vericidir.[45]

Ama her şeyden önce Türkiye'nin en büyük dış politika atılımı, yurt içinde ve dışındaki insanı ile barışık hâle gelmesi olacaktır. Kendi toplumunu kendine düşman görmeyen devletin millete hizmet için bir araç olduğunun bilincinde, AB standartlarında bir demokrasiden Türkiye kazançlı çıkacaktır. Sivil toplum mümkün olduğu kadar desteklenmelidir. Bu da yönlendirme ve manipüle ile değil, sadece teşvik ve engel olmama şeklinde ortaya konulmalıdır. Eğer bu sağlanırsa, yurt dışındaki Türkler de bilinçlenecek, devletin el uzatamadığı bu kişilere Türk sivil toplum kuruluşları ulaşacak ve topyekûn bir bilinçlenme ve seferberlik yaşanması ihtimali ortaya çıkacaktır. Bunlar hayalî iddialar da değildir. Son yıllardaki Türk sivil toplum kuruluşlarının onca engele ve handikapa rağmen yurt içinde ve dışında altlarına imza attıkları başarılar bunun işaretçisidir.

Aksi takdirde, Türkiye, toplumuyla barışık olmazsa tüm kırmızı çizgilere rağmen engel olunamayan "Enosis'in AB içinde gerçekleşmesi" gibi yakın bir gelecekte Kuzey Irak'ta da Türkiye'nin istemediği gelişmeler olabilir. Kim ne derse desin, müreffeh ve huzurlu bir federatif Kürt yapılanması Güneydoğu'daki insanımız için bir cazibe merkezi olacaktır. KKTC nasıl zorda kalıp sınırı açtı ise Türkiye de son anda zorda kalıp birçok tavizi vermek zorunda kalabilir. Bu eğer engellenmek isteniyorsa, bunun oradaki halkın sevgisini ve güvenini kazanmaktan başka geçerli bir metodu yoktur. Var deniliyorsa bu ikna edici bir şekilde ortaya konulmalıdır.

Sorun tabiî ki sadece Güneydoğu ile de sınırlı değil. Devlet sosyologların ve araştırma kurumlarının yıllardır süren ikazlarına kulak vermelidir.

Türkiye'de devlet sivil toplumdan öcü gibi korkuyor. 1999 depreminde popülarite kazandı ve devletin yapmadığını-yapamadığınıyaptı diye AKUT'un hesaplarına bile el koyan bir devletin olabileceğini bir Batılının anlaması çok zor. Batılılar Türklerin çok akıllı plânlar çevirdiğini sanıyorlar. Belki de öyledir! Ama o zaman 1939'da Hatay'ın ilhakından sonra dış politikada neden hep kaybetme kuşağındayız? 12 Ada nasıl gitti? Yunanistan'ın NATO'nun askerî kanadına geri dönüşüne hiçbir taviz almadan neden evet dedik? AB'ye (O zaman ki AET) beraber başvurduğumuz Yunanistan çoktan üye oldu, Türkiye'nin ufku ise neden net değil? Neden Bulgaristan Türklerinin sürgün edilmesine engel olamadık? Neden Batı Trakya Türklerine el uzatamadık ki AB içinde bile tam hür değiller? **Neden Kuzey Irak'ta kaybediyoruz, Ermeni olayında kazanamıyoruz, Orta Asya'da sembolik bile olsa değerimiz yok, Orta Doğu'da esamemiz okunmuyor?**

Kısacası, neden dış politikada birer birer mevzi kaybediyoruz? Saddam için şöyle deniliyordu: **"Çok akıllı, yavaş yavaş ABD ordusunu içlere çekiyor, Bağdat'da imha edecek".** Bizim dış politikamız da böyle mi acaba? Geleceğin dış politika ortamı Türkiye için daha dostane veya daha az komplike olmayacaktır. Türkiye'nin acilen dostlara ihtiyacı vardır. Türkiye üzerine verdiğimiz derslerden sonra yarının eliti olacak her milletten ve ülkeden öğrenci tarafından soru yağmuruna tutuluyoruz. Hepsi de Türkiye'yi ve politikalarını sorgulayıcı, eleştiren, haksız gören sorular... Böyle bir ortamda Türkiye'nin dış politikada başarılı olması için devletin milleti ile kavgalı olmaması, sahte düşmanlar icat etmemesi ve yurt dışındaki Türklerden mümkün olduğu kadar faydalanması gerekiyor.

---

[45] www.mfa.gov.tr/grupa/ac/acb/default1.htm

Kaynakça

Amaç Guide (1998) *Amaç Guide.* Londra: 1998.

Anwar (1979) *The Myth of Return.* Londra: Heinemann.

Avni, Shule and Fatima Koumbarji (1994) *Turkish/Turkish CypriotCommurıities Profile.* Londra: London Borough of Hackney Directorate of Social Services.

Bainbridge, A (1986) *Marriage, Honor and Property Turkish Cypriots in Norht London.* Londra: LSE.

Bhatti, F. M. (1981) *Turkish Cypriots in Britain.* Birmingham: CSİC-MR

Çiçekli, Bülent (1996) Legal Position of Turkish Workers in the UK, Germany and the Netherlands. Londra: SOAS.

Dokur-Grykiewicz, N. (1979) *A Study of Adaptation of Turkish Migrant Workers to Living and Working in the United Kingdom.* Londra: Birbeck College.

HMSO (1999) Asylum Statistics. Londra: HMSO.

Home Office (2000) Asylum Statisitcs. www.homeoffice.gov.uk.rds.pdfs/hosb1700.pdf

Küçükcan, Talip (1999) *Politics of Ethnicity, İdenitity and Religion: Turkish Muslims in Britain.* Aldershot et al: Ashgate.

Ladbury, S. (1979) *Turkish Cypriots in London, Economy, Society and Culture.* Londra: SOAS.

Matar, N. I. (1997) 'Muslims in Seventeenth Century England'. *Journal of Islamic Studies.* 8:1, 63-82.

Nielsen, Jorgen (1995) *Muslims in Western Europe.* Edinburgh: Edinburgh UP.

Oakley, Robin (1989) The Cypriot Migration to Britain to World War II'. İn: *New Community*, 15 (4), 509-

525.

Owen, D. (1993) *Country of Birth: Settlement patterns.* Coventry: CRER, University of Warwick.

Robins, Philip ve Asu Aksoy (2000) 'Media and cultural trasnformation of Turks in the United Kingdom, Germany and the Netherlands'. www.transcomm.ox.ac.uk/wwwroot/robins.htm

Sonyel, Salahi (1988) *The Silent Minority. Turkish Müslim Children in British Schools.* Cambridge: The Islamic Academy.

Storkey, Paul (1996) Identifying the Cyprioy Community from the 1991 Census. Londra: London Research Centre.

Toplum Postası (1998-2002) *Business Guide.* Londra: Toplum Postasi.

Turkish Ministry of Foreign Affairs (2003) Turks Living Abroad. www.mfa.gov.tr/ grupa/ac/acb/ default1.htm

Turkish Consulate, Londra (2003) Ingiltere Türk Toplumu, www.turkconsulate-london.com

Vertovec, Steven ve Ceri Peach (1998) Muslims in Europe. Londra: Macmillan.

Kaynak:

21. Yüzyılda Türk Dünyası JeopolitiğiMuzaffer Özdağ'a Armağan II. Cilt, Derleyenler: Prof. Dr. Ümit ÖZDAĞ Dr. Yaşar KALAFAT Mehmet Seyfettin EROL Avrasya Bir Vakfı Asam Yayınları: 61 Jeopolitik-Strateji-Terör Araştırmaları Dizisi: 16 Ankara, 2003

TARİHTE VE GÜNÜMÜZDE TÜRK-YAHUDİ İLİŞKİLERİNİN STRATEJİK BOYUTU

Prof. Dr. Ömer Faruk HARMAN

Türklerin gerek büyük kitleler hâlinde İslâm dinine girmeden önce, gerekse Müslüman olduktan sonra Yahudilerle ilişkileri olmuş ve bu ilişkilere daima Türklerin müsbet, İnsanî tavırları damgasını vurmuş; tarih içinde Hazarlar gibi bazı Türklerin bu dini benimsemelerinin ötesinde herkesin Yahudileri kovduğu, hor gördüğü bir ortamda sadece Türkler onlara sahip çıkıp kucak açmış, himaye edip haklarını savunmuştur.

Türk-Yahudi ilişkilerinin mevcut durumunu iyi değerlendirebilmek, geleceğe yönelik ön görülerde bulunabilmek için geçmişteki ilişkileri ve bu ilişkilere esas teşkil eden bakış açılarını bilmek gerekir.

I- Türk-Yahudi ilişkileri:

a) Tarihî boyutu:

Türk-Yahudi münasebetlerinin tarihi bir hayli eskiye dayanmaktadır. Bu münasebetleri çok daha gerilere götürüp bu iki milleti kardeş kabul edenler de vardır. Avram Galante, Hz. İbrahim'in iki oğlu İsmail ve İshak'la ilgili Tevrat'taki rivayetlerin Yahudilerce nasıl tefsir edildiğini aktarırken, kardeşlerden İsmail Arapların, İshak da Yahudilerin atası, ayrıca İsmail'in soyundan gelen İslâm peygamberi Arap olduğundan, İslâmî kabul etmiş olan diğer milletlerin de İsmail'e mensup sayıldıkları dolayısıyla ishak'ın soyundan gelen Yahudiler ile bütün Müslümanların ve İslâm ailesine mensup olan Türklerin kardeş oldukları şeklindeki yorumu nakletmekte ve bu yorumun, eski dinî İbrânî edebiyatında olduğu gibi halk indinde de kabul edildiğini belirtmektedir."'

Türkler ve Yahudiler kardeş olmasalar bile Yahudiler, uzun tarihî süreçte Türklerden hep kardeşlik görmüşler, Yahudilere karşı hiçbir milletin göstermediği hoşgörü ve himayeyi Türkler göstermişlerdir.

Yahudiler milât öncesi dönemlerde ve milâdî ilk asırlarda önce Asurlular ve Babilliler, daha sonra da Romalılar tarafından baskı ve zulme maruz bırakılarak bir kısmı katledilmiş, bir kısmı da sürgün edilmiş, neticede Yahudiler çeşitli yerlere dağılmış, bu çerçevede Anadolu topraklarına ve Türklerin bulundukları bölgelere göç etmiş, dolayısıyla Türklerle temas başlamıştır.

Türkler ile Yahudilerin ilk temasları muhtemelen Mezopotamya'da Irak Türkleri ile olmuş, en belirgin temas ise Selçuklular döneminde vuku bulmuştur.

Selçuklular gerek fethettikleri şehirlerde buldukları Yahudi cemaatlerine, gerek Anadolu'da kurdukları devlete sığınan, Bizans'tan kaçmış Yahudilere din ve vicdan özgürlüğü tanımışlardır.

Anadolu topraklarında Yahudi yerleşim merkezleri, eski tarihlerden itibaren mevcuttu. Yahudilerin bu topraklara ne zaman geldikleri kesin bir şekilde bilinemiyorsa da M. S. 70 yılında Süleyman Mabedi'nin ikinci kez yıkılışından önce bir kısım halkın bu bölgeye ve Balkanlar'a göç ederek Roma İmparatorluk topraklarında yerleşmeye başladıkları bilinmektedir. Eski Ahit'te Peygamber Yoel, Ege bölgesindeki Yahudi varlığı hakkında ilk bilgiyi vermektedir.[46] Anadolu'da Yahudi varlığına dair gerek M. Ö. III. yüzyılla tarihlenen Helen-Selevki Hanedanlığı dönemine, gerek M. Ö. I. yüzyıla ait bilgi ve belgeler mevcuttur. Anadolu'da mevcut Yahudi cemaatleri, Süleyman Mabedi'nin Romalılar tarafından yıkılmasından sonra bölgeye gelen Yahudilerin de eklenmesiyle sayıca çoğalmış ve Yahudiler, Anadolu ile Balkanlar'ın muhtelif yörelerine dağılmıştır. Hristiyanlığın ilk yüzyılında

[46] **Kitab-ı Mukaddes, Yoel, 4/6.**

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde Yahudilerin mevcudiyeti bilinmekte, **Yahudi tarihçi Josephus Filavius**, milât öncesinde Anadolu'da Yahudilerin bulunduğunu nakletmektedir.[47]

Gerek Edirne'de, gerek Türkiye'nin diğer şehirlerinde bulunan Musevîler, muhtelif devletlerin idaresi altında baskı ve zulüm görmüşlerdir.

Hristiyan olmadan önceki Roma İmparatorluğu'nda Yahudiler kısmen rahat iken, Doğu Roma'da Hristiyanlığın devlet dini olmasını takiben devlet ve kilisenin Yahudilere karşı tavrı değişmiş, imparator Konstantin'den itibaren Bizans imparatorları birçok Yahudi aleyhtarı yasa çıkarmışlar, Yahudi hayatını çeşitli önlemlerle sınırlamaya, Yahudileri aşağılamaya ve ezmeye başlamışlardır. Bizans döneminde oldukça sıkıntılı bir hayat geçiren Yahudiler,[48] Fatih'in İstanbul'u fethinden sonra özgürlüklerine kavuşmuşlardır.

Osmanlılar başlangıçtan beri Yahudilere karşı iyi davranmışlardır. **Orhan Bey ve kardeşi Alaeddin, komşu ülkelere kaçanları geri çağırmışlar, bunun üzerine Bizans topraklarından, hatta Şam'dan Yahudiler Bursa'ya gelip yerleşmişlerdir. Orhan Bey bir ferman çıkararak Bursa'da bir sinagogun kurulmasına izin vermiştir.** Edirne merkez olduktan sonra Roma yönetiminden bıkan Balkan Yahudileri Osmanlı topraklarına göç etmeye başlamışlar, Edirne baş hahamı bütün Osmanlı topraklarındaki Yahudiler üzerinde otorite hakkı kazanmış, kentteki dinî medrese (Yeşiva) devletin her yanından öğrenci çeken bir merkez olmuştur.

1376 yılında Macaristan'dan ve 1394 yılında Kral VI. Charles tarafından Fransa'dan kovulan Aşkenaz Yahudilerin bir kısmı Osmanlı ülkesine sığınmışlar ve Sultan II. Murad Yahudilere karşı çok olumlu bir tavır takınmıştır. Fatih Sultan Mehmed şehri aldıktan sonra Yahudilere imtiyazlı bir statü tanımıştır. 1470 yılında X. Ludvig tarafından Bavyera'dan kovulan Yahudiler Osmanlı yurduna sığınmışlardır. Sultan II. Bayezid, ispanya'dan kovulan ve sayıları tartışmalı olan (100 binden 800 bine kadar varan farklı rakamlar ileri sürülmektedir) Yahudilere kucak açmış, Osmanlı kadırgaları bu Yahudileri Osmanlı topraklarına taşımıştır. Kanuni dönemi ve 16. yüzyıl, Osmanlı Yahudilerinin altın dönemidir. Kanuni, Yahudileri himaye ettiği gibi Kudüs'ü imar etmiş, surları onarmıştır.[49]

Bir Musevî tarihçinin ifadesiyle Türkler sayesinde Yahudiler zulmetten nura, esaretten hürriyete kavuşmuşlardır. Yahudiler Türklere yalnız galip ve toprağın efendileri nazarıyla değil, kendi dinleriyle karabeti olan kardeş nazarıyla bakmışlardır. Buna karşılık Türkler de, Hristiyanların Yahudilere ve dinlerine karşı olan husumetini bildikleri hâlde onlara muhabbet beslemişlerdir. Türklerin Yahudilere itimat ve emniyetleri vardı; çünkü onlarda Yahudiliği islâma yaklaştıran sünnet, oruç, kutsal mekânlardaki sadelik, dinî temizlik gibi âdetlerin mevcut olduğunu görmüşlerdir.[50]

Türkiye'deki Yahudiler devletin himayesine mazhar olmuş, rahat yaşamışlardır. Dünyanın hiçbir memleketinin Yahudileri, Türkiye Yahudileri kadar himaye görmemiştir.[51]

b-Musevî Türkler:

Tarihte bazı Türk boylan veya aileleri diğer dinler yanında Yahudiliği de benimsemişlerdir. Yahudiliği benimseyen Türkleri iki grupta toplamak mümkündür:

1-Karaimler (Karaylar):

Etnik bakımdan Oğuzlardan olan Hazarlar, kesin olmamakla birlikte Bulan Hakan hâkimiyeti zamanında Musevîliğin Karay mezhebini kabul etmiş görünmektedirler. Hazarlar muhtemelen 740 tarihinde Musevîliği kabul etmişlerdir. Mes'udi, Hazarların Musevî dinini kabulünün Halife Harun Reşid (768-809) zamanında olduğunu belirtmekte, bu tarihi 10. yüzyıla kadar çıkaranlar da

---

47 M. S. Sharon, *Türkiye Yahudileri*, (Jerusalem: 1982), ss. 3-4; N. Güleryüz, *Türk Yahudileri Tarihi*, (İstanbul: 1993), ss. 17-19.
48 Sharon, a. *g. e.*, s. 5.
49 Naim Güleryüz, *a. g. e.*, ss. 49-73.
50 A. Galante, *a. g.* e., ss. 15-16.
51 A *g.* e., ss. 18-19.

bulunmaktadır. Yahudi kaynakları ise olayın 7. yüzyıldan itibaren başladığını bildirmektedirler. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki, Musevîlik Hazarlar arasında hakan ve çevresi veya en çok yönetici ve aristokrat zümreyle sınırlı kalmış, geniş kitleler arasında pek taraftar bulmamıştır.[52]

Hazar Türklerinin bir bölümü Musevîliğe girmekle birlikte geleneksel dinlerinden birçok inanç ve uygulamayı devam ettirmişlerdir. Musevîliğe geçen Hazarlar, İbranî yazısını kullanmışlardır. Dört asırlık parlak bir dönem yaşayan Hazarlar, Selçukluların İslâm dünyasına hâkimiyetleri döneminde tarih sahnesinden çekildiler. Halkın büyük çoğunluğu Müslümanlıkta karar kıldı. Moğol istilâsı sonucunda Karayların bir kısmı Kırım'da toplandı. 1917 Devrimi'nden sonra mabedleri yıkıldı veya yıkılmaya terk edildi. Çeşitli bölgelere dağılmış olan Hazar grupları arasında Karailik günümüze kadar varlığını devam ettirdi. Bunların çoğu II. Dünya Savaşı'nda Batı'ya göç etmiştir.

Karai mezhebi, Talmudist Rabbani Yahudilikten oldukça farklıdır. Karaylar, Musa'nın şeriatına bağlı olan ve Tevrat'ın dışında hiçbir yorumu kabul etmeyen fundamentalist bir akımı temsil etmektedir.

Kırım, Polonya, Azerbaycan vb. ülkelerde yaşayan Karaylar, kutsal kitap olarak Tevrat'ı kabul etmekte, Talmud'u reddetmektedir.

Karayların eski Sovyetler Birliği içindeki sayıları 3.300 kişidir.

Azerbaycan'daki Musevî kolonilerin tarihi 7-10. yüzyıllara uzanmaktadır. Orada dağ Yahudileri diye bilinen bu Karayların tarihi de muhtemelen Hazar imparatorluğu'na bağlanmaktadır.[53]

2-Kırımçaklar: Karayların tersine Tevrat'ın yanında Talmud'u da kabul eden Kırımçaklar, sayı itibarıyla oldukça azdır. Kırım'da özellikle Akmescid'de küçük bir Kırımçak cemaati mevcuttur.[54]

Türk kavimlerinden bazılarının, Ortodoks Yahudilikçe kabul edilmese de bir Yahudi mezhebi olan Karailiği benimsemiş olması, Türk-Yahudi ilişkileri tarihinin önemli ve farklı bir sayfasını teşkil etmektedir.

II- Türklere göre Yahudiler:

Türklerdeki Yahudi imajında, İslâmın kutsal kitabında ifadesini bulan ve özellikle Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem dönemi olayları sebebiyle bahis konusu olan bakış açısıyla birlikte genelde hoşgörü hâkimdir.

İslâmın geldiği dönemde Eyle'den Yemen ve Uman'a, Medine'den Bahreyn'e kadar Arap Yarımadası'nın hemen her tarafında ve yoğun olarak da Medine, Vâdil-kurâ, Hayber ve Teyma'da Yahudiler bulunmakta idi. Mekke'de sadece fuarlarda ticarî mal satan veya kâhinlik yapan küçük bir grup vardı. Arap Yarımadasındaki Yahudilerin büyük çoğunluğu ırk olarak Yahudi ve Filistin menşeli olmakla beraber içlerinde Arap asıllı olanlar da vardı.

Mekke'de önemli miktarda Yahudi bulunmadığı için Kur'an'ın Mekke döneminde nazil olan surelerinde doğrudan İsrail oğullarına hitap edilmemekte, daha çok geçmişte onlara verilen nimetler hatırlatılmaktadır. Medine'de ise üç büyük Yahudi kabilesi mevcuttu ve Medine, âdeta onların dinî, siyasî, İçtimaî ve İktisadî merkezleri konumundaydı. Müslümanların Medine'ye hicretini takiben gittikçe güçlenmeleri Yahudilerin menfaatine dokunmaya başladı. **Hicri II. yüzyılın sonunda ilişkiler bozuldu ve Müslümanlara karşı düşmanca tavır aldılar. Kur'an'ın da onlara karşı üslubu değişti; İslâmî davet karşısındaki inatçı ve inkârcı tavırları, Allah'ın emirlerine uymamaları, kelâmını (Tevrat) tahrif etmeleri, peygamberleri yalanlamaları ve öldürmeleri söz konusu edildi.**[55]

Kur'an, Yahudilere verilen çeşitli nimetleri hatırlatarak Allah'a kulluk başta olmak üzere çeşitli emirlerle yükümlü kılındıklarını, fakat kendilerine verilen nimetlere rağmen onların, verdikleri sözü tutmadıklarını, birçok peygamberi inkâr edip öldürdüklerini, Allah'ı unutup başka ilâhlara taptıklarını,

---

52 Rasony, *Tarihte Türklük*, (Ankara: 1988), s. 115.
53 Ü. Günay, H. Güngör, *Türk Din Tarihi*, (Kayseri: 1998), ss. 206-214.
54 H. Güngör, *Türic Bodun Bitimi Aaraştırmalan*, (Kayseri: 1998), ss. 16-17.
55 el-Bakara 2/74-81, 87-93; en-Nisa 4/44-52; el-Cum'a 62/5-8.

söz dinlemeyip haddi aştıklarını, yeryüzünde bozgunculuk çıkardıklarını belirtmektedir. Onlardan bir grup Allah'ın kelâmını bile bile tahrif ederek elleriyle yazdıklarını Allah'ın kelâmı diye takdim etmişlerdir.[56]

Allah'ın emirlerini dinlemedikleri, ayetlerini inkâr ettikleri, haksız yere peygamberleri öldürdükleri için çeşitli musibetlere maruz kalan İsrail oğulları yoksulluk ve aşağılıkla damgalanmışlar, ahidlerini bozdukları için lânetlenmiş, kalpleri katılaştırılmıştır.[57]

Müslümanların Yahudilere bakışını belirleyen temel kriterler Kur'an'ın onlarla ilgili bu değer hükümlerinden kaynaklanmakta, onları mahkûm eden ayetler göz önünde bulundurularak menfî bir tavır takınılmaktadr. Türklerle Yahudiler arasındaki ilişkilerin geleceğini belirlemede bu kitabî ve dinî tavrın belirleyici bir rolü vardır.

Ancak şunu ifade etmek gerekir ki, Kur'an'da İsrailoğulları ile ilgili değerlendirmeler ve tenkit noktaları onlara karşı haksızlık ve iftira olmadığı gibi onları peşinen ve ebedî olarak mahkûm etme anlamına da gelmemektedir; zaten bu İlâhî adaletle bağdaşmaz. Kur'an'ın mahkûm ettiği Yahudi ırkı değil, sergilenen ahlâk ve karakter yapısıdır. Bu karakterin Kur'an'daki en belirgin tezahürlerinden bazıları Allah'a verdikleri sözü tutmamaları, yaptıkları ahitleri bozmaları, başka ilâhlara meyletmeleri, >rk ve şekilciliği ön plâna çıkararak özü ve ruhu ihmal etmeleridir.

İslâm dünyasında Yahudilikle ilgili menfî yaklaşımın dinî olduğu kadar sosyal ve siyasî sebepleri de vardır. Kur'an'ın Yahudiler hakkında çizdiği çerçeve, Müslümanların zihninde belli bir ön kabul oluşturmuştur. Buna Hz. Peygamber zamanındaki Yahudilerin tutumu da eklenince Yahudilik ve Yahudilere karşı Müslümanların tutumu dogmatik bir mahiyet kazanmıştır. **19. yüzyılın sonlarında başlayan Filistin'deki Yahudi yerleşiminin sebep olduğu olaylar da bu dogmatik tutumu perçinlemiştir.** Bu yüzden İslâm dünyasında Yahudilik ve Yahudilerle ilgili olumlu bir fikre rastlamak pek mümkün değildir. Müslümanlar arasında yaygın olan kanaate göre Yahudiler lânetlenmiş bir millettir. Yahudilik, Yahudilerin emelleri doğrultusunda tahrif edilmiştir. Bu dinin öğretilerinde gayriahlâkî unsurlar vardır. Yahudiler kendilerinin seçkin bir millet olduklarını iddia eder, Yahudi olmayanları insan olarak görmezler.[58]

Gerek İslâmın kutsal kitabındaki değer hükümleri ve bazı tesbitler, gerekse bazı tarihî olaylar sebebiyle Türklerin Yahudilere bakışı menfî olmasına rağmen genelde Yahudilerle ilişkilerde hoşgörü hâkim olmuştur. Islâm tarihi boyunca Müslümanların, Yahudilere karşı uygulamaları da bunu göstermektedir.

Yahudiler İslâm memleketlerinde daima himaye görmüşlerdir. 640'ta İskenderiye'yi fetheden Hz. Ömer, oradaki 40 bin Musevîyi himaye etmiş, Abbasi halifelerinden Mansur ve Harun Reşid, çeşitli görevlerde Yahudilerden istifade etmişler, Selçuklular ve Osmanlılar da, Hristiyanların menfî tavrına karşılık Yahudileri himaye etmişlerdir.

Dolayısıyla Türk-Yahudi ilişkilerinde Türklerin Yahudilere bakışını belirleyen dinî ve tarihî şartları hesaba katmak gerekmektedir.

II-Yahudilerin Müslümanlara bakışı:

Yahudiliğe göre Yahudi olmanın bazı ırkî ve dinî şartları vardır ve bunlar Yahudi hukuk sisteminde açıkça belirtilmiştir. İrken Yahudi olmayıp Yahudiliğe giren kimse de Yahudi hukuk sistemine (Halakhah) göre Yahudi sayılmaktadır; ancak irken Yahudi olmak, genel Yahudilik anlayışında bir seçilmişliğin işaretidir. Allah, diğer milletlerin arasından Yahudileri seçmiştir ve bu yüzden onlar seçilmiş halktır. **Bu seçilmişlik ve bir goy (ümmi=yabancı) olmamak, Allah'a şükrü gerektiren bir husustur. Klâsik Rabbani anlayışta ve modern Ortodokslukta bu anlayış hâkimdir**.[59]

---

56 el-Bakara 2/61, 63-64, 74-80, 83, 246; el-Maide 5/13,70,78.
12 el-Bakara 2/61; el-Maide 5/13.
58 B. Adam, Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Diğer Dinler, (İstanbul; 2002), ss. 19-20.
59 B. Adam, *a.g.* e., ss. 24-26.

Kur'an'da da Yahudilerin bu tavrına işaret edilmekte ve kendilerine kitap verilmiş ve birçok peygamber gönderilmiş olması hasebiyle daha üstün olduklarını iddia ettikleri belirtilmektedir.[60]

Diğer taraftan Yahudi dünyasında Müslüman denilince genellikle Araplar anlaşılmaktadır ve İsmail ile İshak arasında Tevrat'ta anlatılan olaylar sebebiyle Galante'nin naklettiği ve yukarıda zikredilen cümleleri kardeşliği ön plâna çıkarsa da düşmanlık söz konusudur. Rabbi Hiyya İsmail oğullarından bahisle, **"İsmail oğulları, İsrail oğullarının vatanlarına dönmelerine mani olacaklar, gelecekte dünyada büyük savaşlar çıkaracaklar, kutsal topraklardan sökülüp atılacaklar ve oraya İsrail oğulları hâkim olacaktır"** demektedir.

Hz. İsmail'e duyulan kin ve olumsuz düşünceler onun soyu olan Araplara ve daha sonra Müslümanlara da yöneltilmiştir.[61]

Türk-Yahudi ilişkilerinde dikkat edilecek hususlardan biri de Yahudilerin, kendileri dışındakilere özellikle de Müslümanlara bakışı ve bunu belirleyen kriterlerdir.

III-Siyasî ve Ekonomik Yönden Türk-Yahudi ilişkileri:

Türk-Yahudi ilişkilerinin geleceği ile ilgili temel belirleyicilerden biri de siyasî ve ekonomik boyuttur. Geçmişte olduğu gibi günümüz dünyasında da ülkeler ve milletler arasındaki ilişkileri belirleyen sebepler sadece dinî ve ırkî değildir. Özellikle günümüzde gittikçe sınırlı bir hâle gelen kaynaklardan daha çok istifade etme ülkelerin temel politikalarındandır. **Bir taraftan Yahudilerin, kendi kutsal kitaplarından da kaynaklanan vadedilmiş topraklar inancı ve sınırları Tevrat'ta çizilen bu topraklara sahip olma hedefi, diğer taraftan petrol bölgelerine ve su havzalarına sahip olma gayreti Türk-Yahudi ilişkilerinde de temel belirleyicilerden olacaktır.**

Orta Çağ Yahudi düşüncesi Tevrat'ta yer alan ve İsrail oğullarına ilelebet mülk olarak verilmiş bulunan toprakların kuzey sınırını Güneydoğu Anadolu olarak belirlemektedir. Dolayısıyla gerek dinî, gerek dünyevî maksatlarla bu sınırları gerçekleştirmek isteyen Yahudilerin, Türk topraklarına da göz dikecekleri düşünülebilir. **Bu noktada siyasî siyonizmin taktik ve faaliyetleri gözden uzak tutulmamalıdır.**

Öte yandan Yahudilerin İsrail'de kalabilmeleri su kaynaklarına sahip olmalarına bağlıdır. Hz. İbrahim döneminde olduğu gibi bugün de o bölgedeki en önemli unsur sudur. Bu açıdan bakıldığında GAP bölgesi kaçırılmayacak bir fırsat ve hazır bir imkândır.

Bölgede uzun süreli hâkimiyetin temel araçları petrol ve sudur.
Petrol Araplarda, su ise Türklerdedir.

Türklerin Müslüman olmaları, Yahudilerle ilgili İslâmî kaynaklarda yer alan değer hükümleri dikkate almalarını gerektirmekte, öte yandan İslâm dünyasıyla ilişkilerini iyi bir düzeyde sürdürmelerini zorunlu kılmaktadır. Diğer taraftan bölgede önemli bir güç hâline gelen ve Batı dünyasının önemli lobi ve güç merkezlerinin desteğini alan İsrail ile ilişkilerin belli bir düzeyde tutulması da bölgedeki huzur açısından önemlidir.

1517'den 1917'ye kadar bölgeye hâkim olup Arap ve Yahudileri sulh içinde bir arada yaşatan Osmanlı'nın varisi olan, Arap-İsrail çatışmasında taraflardan biriyle din birliği içinde olan, jeopolitik açıdan önemli bir konumda bulunan ve bölgenin su kaynaklarını elinde tutan Türkiye'nin, temsil ettiği tarihî misyon açısından da çatışan taraflar arasında aktif rol üstlenerek barışı sağlaması gerekmektedir.

---

60 Al-i Imran 3/75.

61 B. Adam, a. *g. e.*, ss. 46-47.

Bu ise Türk milletinin kendine güvenmesi ve tarihiyle gurur duyması, geçmişle övünmekle yetinmeyip bilim ve teknolojide kendini geliştirmesiyle mümkündür. Ancak bu takdirde geleceğin plânlanmasında aktif rol alması mümkün olacaktır.

Kaynak:
21. Yüzyılda Türk Dünyası Jeopolitiği Muzaffer Özdağ'a Armağan II. Cilt, Derleyenler: Prof. Dr. Ümit ÖZDAĞ Dr. Yaşar KALAFAT Mehmet Seyfettin EROL Avrasya Bir Vakfı Asam Yayınları: 61 Jeopolitik-Strateji-Terör Araştırmaları Dizisi: 16 Ankara, 2003

CAPRİCORN ONE /Hükmedenler (1977)[Capricorn Uzay Uçuş Merkezi "OĞLAK BİR"]

Aldananlar için
Eski bir film. Seyretmenizi isterim.

Yönetmen: Peter Hyams
Senaryo: Peter Hyams
Ülke: ABD , İngiltere
Tür: Aksiyon, Bilim-Kurgu, Gerilim
Vizyon Tarihi: 01 Aralık 1979 (Türkiye)
Süre: 123 dakika
Dil: İngilizce
Müzik: JerryGoldsmith
Oyuncular: ElliottGould, James Brolin, BrendaVaccaro, Sam Waterston, O.J. Simpson

Özet
NASA, büyük bir Mars yolculuğu hazırlığı içindedir. Yolculuğa kısa bir süre ortaya çıkan bilinen bir sorun nedeniyle astronotlar [Charles Brubaker, Peter Willis ve John Walker] roketten gizlice Jackson Üssü ne götürülür. Görev iptal olmasına rağmen başarısına gölge düşürmek istemeyen NASA yetkilileri, önceden tasarladıkları sanal bir Mars yolculuğunu günlerce oynanacak şekilde sunmaya hazırdırlar.
Sanal yolculuk başlar. Devlet erkânının geneli bu konuyu bilmediği gibi halkta gaza getirilerek aldatılır. Bu işte en önemli sorun yıllarını bu eğitime vermiş astronotları ikna etmeye gelmiştir. Komplo uzmanı olan Doktor Kelloway [Hal Holbrook] yapılanların geçerli sebeplerini şu şekilde açıklar, beraber olmazlarsa ölümle tehdit eder.

> (Astronotlara) Arkadaşlar sizi görmek ne güzel. Mars yolunda ilginç bir şey oldu. Evet, neden hepiniz oturmuyorsunuz?
> Peki. Pekala, durum şu. Öncelikle şunu söylemeliyim ki, eğer başka bir yolu olsaydı, farklı bir çözüm için en ufak bir olasılık olsaydı, burada şu anda sizinle olmamak için her şeyi yapardım, her şeyi.
> Bru, ne kadar zamandır birbirimizi tanıyoruz?
> 16 yıldır, bu kadar zaman olmuş, onaltı yıl. Şu anda kendini görebilmeni çok isterdim, Kahvaltılık Gevrek kutusundan çıkan oyuncaklara benziyorsun. Ve ben, ellerim ter içinde davul gibi gerginim. Bu hayalimi, yeni sınırların keşfini kime anlattıysam bana bir deliymişim gibi baktılar. Sen bana baktın ve "evet" dedin. Bana "Kay hamile" dediğin zamanı hatırlıyorum. Dışarı çıkıp içmiş ve zom olmuştuk. Charles'ın doğduğu zamanı da hatırlıyorum. Yine çıkıp içmiş ve zom olmuştuk. İkimiz, Kaptan Mükemmel ve Çılgın Doktor yıldızlara gitmekten bahsediyorduk, barmen bize bakıp "daha fazla içmeseniz iyi olur" demişti. Onaltı yıl. Ve sonra Armstong, Ay'a ayakbastı ve hepimiz ağladık. Ne kadar gurur duymuştuk. Willis sen ve Walker, o sıralarda gelmiştiniz, ikiniz de parlak ve yetenekliydiniz. Ütüsüz gömlek vardı üstümde, görev aşkım uğruna kuralları takmadığımı gösteren bu halime bakmış ve siz bile yaptığımız işe kendinizi kaptırmıştınız. Glen'in Merkür yörüngesine ilk girişini hatırlıyorum. Büyük Merkez İstasyonuna televizyon ekranları koymuşlardı, ve onbinlerce insan o anı seyretmek uğruna trenlerini kaçırmıştı. Biliyor musunuz Apollo Onyedi, Ay yüzeyine indiğinde, insanlar televizyon kanallarını arayıp şikâyet etmişlerdi çünkü **"I Love Lucy"** nin tekrar gösterimi iptal edilmişti. Tanrı aşkına, yeniden gösterim ya! Lucy'nin yeni bölümü olsa hadi tamam anlarım. Yani, Ay yüzeyinde yürüyüş neymiş dediler. Yeniden gösterimmiş. Oh, Tanrım! Sonra birden insanlar bütün bu şeylerin maliyetinden

bahsetmeyi başladı. **Başka bir gezegene gitmek gerçekten milyar dolarlar harcamaya değermiydi?**

Kanser ne olacak?

Gecekondular ne olacak?

Kaça mal olacak?

Bir hayalin ederi nedir?

Tanrı aşkına! Ne zamandan beri fikirlerin muhasebesi tutuluyor?

Bugün fırlatma töreninde kim vardı biliyor musunuz?

Başkan değil, Başkan Yardımcısı, o vardı. Başkan Yardımcısı ve onun tombul karısı. Başkan meşgulmüş. Meşgul falan değil, sadece biraz korkuyor. İki ay önce orada oturmuş ayağını Woodrow Wilson'ın masasının üzerine uzatmıştı. Dedi ki
"Jim... bu işi iyi yapın. Kongre ensemde. Programı iptal etmek için bahane arıyorlar. Başka bir başarısızlığı kaldıramayız! Bu işi iyi yap! Bütün iyi dileklerim seninle."
Bütün iyi dilekleriymiş. Yanımda sadece o sofu Yardımcısı vardı, hepsi o kadar! Ve işte buradayız, bütün o hayaller ve rüyaların geride kaldı. Orada arkasında bayrak olan sandalyesinde oturuyor ve diyor ki başarısızlığı kaldıramayız. Ve tahmin edin ne oldu?

Başarısız olduk. Birinci sınıf, en harbisinden Amerikan yapımı başarısızlık!
Con-Amalgamate şirketindeki iyi insanlar bir yaşam-destek sistemi geliştirdiler o kadar ucuzdu ki bu anlaşmadan kar bile edebilirlerdi. Alan memnun satan memnun. Con-Amalgamate kar ediyor, biz de kendi yaşam-destek sistemimize sahip oluyorduk. herşey fıstık gibiydi! Yalnız kar etme işini biraz abarttılar. **İki ay önce fark ettik ki sistem çalışmıyor. Sizler üç hafta içinde ölecektiniz. Bu kadar basit.** Bu yüzden bu durumu rapor edip görevi iptal etmek zorunda kaldım. Kongre istediği bahaneyi buldu, Başkan hala koltuğunda ve bizim artık bir programımız yok.

Nedir ki onaltı yıl?

Sahilde bir kum tanesi! Pekala görüşmemizi bitiriyorum. Şimdi ne derler hani, sadede geliyorum. Benimle gelin, size birşey göstermek istiyorum. Burada bir kapı var. Şimdi bunu açıp başka bir alana geçeceğim. Eğer beni takip ederseniz, daha fazlasını göreceksiniz. Sorularınıza cevap vereceğim

Beni takip etseniz daha iyi olur sanırım. Bu işten bu kadar kolay kurtulacağınızı düşünmüyorsunuz değil mi?

Astronot Bru: Şey bilmiyorum, bir olasılık. Belki çok iyi bir olasılık değil, ama bir olasılık işte

- Bunu kimler biliyor?

- Nerdeyse hiç kimse. Houston gerçek uçuşu gözlemliyor. Bütün okumalar Komuta Modülü'nden geliyor, sizin sesleriniz ve hayati bilgileriniz de. Deneme simülasyonlarında her şeyi kaydetmiştik. Onlar bilmiyor. Sizden tek istediğimiz, uçuş ve Mars'a iniş esnasında gerçekleşecek canlı televizyon bağlantılarına katılmanız, hepsi bu. Sadece televizyon yayınları.

Hepsi bu mu?

Sadece televizyon yayınları. Araçtaki bilgisayara bir ekleme yaptık, bu sayede uzay aracı Dünya'ya döndüğü zaman, hedef iniş bölgesinin ikiyüz mil uzağına inmiş olacak O noktaya yakın bir adaya uçurulacaksınız. Oradan bir helikoptere bineceksiniz. Helikopter sizi uzay kapsülüne götürecek ve siz de kapsüle gireceksiniz. Kurtarma Ekiplerinin düşüş bölgesine ulaşması en az bir, bir buçuk saati bulacaktır. O zamana kadar siz kapsülün içine girmiş olacaksınız. Ana kurtarma gemisi geldiğinde, sizi kapsülün içinde bulacak ve sizi kapsülden dışarı çıkartacaklar.

Herşeyi düşünmüşsünüz.

Bilmiyorum. Umarım öyledir.

Tabi bunu kabul edeceğimizden çok eminsin, değil mi?

Hayır değilim. Ya hayır dersek ne olacak?

Bilmiyorum. Siz de hayır demeyin. Ne zaman birisi ortaya çıkıp "Gülümseyin gizli kameradasınız" diyecek?

Tanrım! Bu işten hoşlandığımı mı sanıyorsunuz?

Bu saçmalığın içinde durmuş ses kayıtlarıyla oynamaktan, canlı yayınlardan, sahte ölçümlemelerden ve iniş bölgesinin ikiyüz mil uzağındaki bir adadan bahsediyorum diye gerçekten bu çılgınlığa inandığımı mı düşünüyorsunuz?

Ben, ben burada ne işim var bilmiyorum! O kadar çok kaygı duyuyorum ki, buna değer diye düşünüyorum. Emin bile değilim. Sadece düşünüyorum.

Sanırım ben vazgeçeceğim.

Evet bu her şeyi çözerdi.

Neymiş bu çözülecek olan şey?

Ölmemesi gereken bir şeyi canlı tutmak! Ahlaki düşünmeye başlamadan önce etrafınıza bir bakın. Neler yaptığımıza ve daha neler yapabileceğimize bir bakın. Bu ülke için neler yaptığımıza bir bakın. Artık insanlar hiçbir şeyi umursamıyor. Garajlarını kapalı tutuyor, kapılarını üç kez kilitliyorlar, yataklarının altında saklanıyor, hatta ve hatta haberlerde öğrenecekleri şeylerden korktukları için televizyonlarını bile açmaktan bile çekiniyorlar. Artık inanacakları bir şey kalmadı. Şimdi siz tüm bu yapılanları bozmak mı istiyorsunuz?

Tanrı bilir, insanlar üzerinde nasıl bir etkisi olur. Üzgünüm. Kahretsin çok üzgünüm. Başka ne yapılabilir hiç bilmiyorum. Tırnaklarımla tutunmaya çalışıyorum, tıpkı diğer insanların gibi. Devam edin, insanlara her şeyden vazgeçmeleri için başka bir sebep daha mı vermek istiyorsunuz?

Devam edin!

Bu gerçekten harika.

Bu işi kabulleneceğiz ve ağzımızı kapalı tutacağız, ve gerçekler ve idealler dünyası... korunmuş olacak. Ama eğer bu devasa dalaverenin bir parçası olmak istemez isek öyle veya böyle ülkeyi yıkımın eşiğine getirmiş olacağız.

Oldukça iyisin, Jim. Hakkını vermem lazım.

Hayır, hayır sözlerimi çarpıtıyorsun

- Sözlerini inkar etme!
- Siz de bu programı inkar etmeyin!

Abartıyorsun. Uçuşu iptal etmenin veya tahsisatları kesmenin, Amerika'ya bu kadar zarar vereceğini pek sanmıyorum.

Düşündüğün kadar basit değil! Biliyorsun. Bilmiyorum. Bir şeyi canlı tutmanın tek yolu nefret ettiğim şeyleri yapmak ise, o şeyi canlı tutmaya değer mi hiç bilmiyorum.

Lütfen, Bru, bu şekilde konuşma.

Tanrı aşkına neyin var senin?

Ne demek "Lütfen, Bru, bu şekilde konuşma" ?

Bunun doğru bir şey olduğunu sanmıyorum! Geri kalan her şey ise palavra! Yardım etmek zorundasın!

- Ne demek zorundayım?
- Yardım etmelisin!

Peki ya etmezsem?

Lütfen beni karşına alma. Çıldırmışsın sen. Farkında mısın?

Sen çıldırmışsın! Bizi alıp bu tımarhaneye getirip bırakıyorsun! ve karşımda olmak istemiyorsun öyle mi?

Ya aileleriniz!

- Ne olmuş ailelerimize?
- Lütfen, yardımcı olmalısınız!
- Ne olmuş ailelerimize?
- **Yardım etmek zorundasınız! Kahretsin, bu şey benim kontrolümde değil! Her şeyi yapan sadece birkaç kaçık bilimadamı mı sanıyorsun?**

Değil! Daha büyük bir şey! Kaybedecek çok şeyi olan insanlar var, büyük güçler var! Kodamanlar! Haddinden fazla büyüdü! Artık ipler kodamanların elinde!
Ne olmuş ailelerimize?
Houston'dan Cape Town'a uçuyorlar! Şu anda hepsi uçakta!
Hayır, ciddi olamazsın
- Lütfen, Bru, beni zorlama!
- Seni onun bunun çocuğu, anlat! Hep birlikte uçaktalar işte lanet olası! Yazılı olarak da ister misin?
Uçakta bir cihaz var! Ve bazı insanlar var! Eğer "herşey yolunda" işareti vermezsem cihazı patlatacaklar! Anlamıyor musun?
Bu hale gelmek zorunda değiliz! Yardım etmek zorundasın! Artık kontrolden çıktı! Çok büyüdü! Yapamazsın. Yapamayacağını söyle bana. Bunu söyleyemem Bru.
Astronotlar hizaya getirildikten sonra muhteşem yolculuk günlerce devam edecek şekilde dizayn edilmeye başladı…

Stüdyo ortamına hazırlanmış uzay mekiği, resimler ve görüntüler eşliğinde, kitleleri görevin başarıyla gerçekleştirildiğine NASA inandırmaya çalışılacaktır. Hiçbir engele izin verilmemesi önemli bir husustur. Ancak her zaman bir dürüst bulunur mikyasınca NASA Görevlisi Elliot Whitter [Robert Walden] sinyal okumalarda bir sorun olduğunu fark eder Doktor Bergen'e (Capricorn Kontrol Uçuş merkezi personel sorumlusu) televizyon sinyallerinin 300 mil gibi mesafeden geldiği varsayımı ile, uzay aracı vericisinden bu şekilde bir verinin gelemeyeceğini ikâz ederek, **"sinyaller daha farklı bir yerden geliyor"** gibi görünüyor der. Aldığı cevaptan ikna olamaz.

Uçuş başlamasından bu yana 131. gün 4 saat 15 dakika geçtikten sonra Mars'a iniş haberi verilir. Bu arada Elliot Whitter okuma sorunları yüzünden tekrar Capricorn Kontrol Uçuş merkezi başkanı Dr. Kelloway'[Hal Holbrook] a açıklasa da sonuç alamaz.

Elliot Whitter, gazeteci arkadaşı Robert Caulfield [ElliottGould]akşam bilardo salonunda buluşunca durumu şöyle-böyle şeklinde izah eder. Bir numaranın olduğunu farkettiğini TV Sinyallerinin300 mil öteden geliyor gibi net olmasının garipliğinden bahsedince Robert Caulfield'in kafasına şüphe düşer. Çünkü ona bir telefon gelmiştir doğru dürüst konuşamamıştır. Bu kadar kısa bir mesafede sorunlar olurken Marstan net yayın nasıl olur şüphesi ile NASA'nın açıklamalarındaki boşlukları sezer ve olayın üzerine gitmeyi düşünecektir.

Bu arada yükseköğitim almış ve ideali olan insanlar yalan üzerinde çok duramadıkları gerçeğinden astronotlarda yalancı olmanın psiko-travma hali baş göstermiştir. NASA tedirgindir.

Gazeteci Caulfieldar arkadaşı Elliot Whitter'u konu üzerinde görüşmek için arar. Fakat o, NASA'daki görev yerinden uzaklaştırılmıştır. Her zaman oturduğu evine gider onu bulamayınca içine daha büyük kuşku düşer. Adı sanı bile yok edilmiştir. Gizli servis ona bir tuzak kurmuştur. Caulfieldar ziyaret sonucu arabası ile dönerken kullandığı arabasının freni tutmuyordur. Büyük tehlike atlatır. Feci bir kazadan ancak köprüden suya düşerek kurtulur.

Uçuştan 259 gün 14 saat 12 dakika sonra Mars'tan dönüş yolculuğu başlatılmıştır. Yalancı inişin seremonisi uygulamaya konulmuştur. Dönüşün başarılı olması halinde astronotlar güven vermediği için ölümle sonuçlanması düşünüldüğünden, bir aksilik çıktığı iddiasıyla yani roket ısı kalkanları görevini yapamayacak ve modül atmosfere girişte parçalanacaktır.

İstenilmeyen kaza ile gerçekleşen finalinin savunulması ve başarıya dönüştürülmesi için Dr. Kelloway bir brifing verir.

> Bayanlar ve baylar, kısa bir brifing ardından sorularınızı yanıtlayacağım. Atmosfere giriş aşamasından olmalı. Giriş aşamasında bir sorun çıkmıştır.
> Capricorn Bir'in uçuşunun **259. günü 15. saat 11.dakikasında, yani atmosfere temastan 2 dakika 18 saniye sonra, Görev Kontrol gözlemleme panelindeki, ısı kalkanı ışığı kırmızıya döndü.** Telsiz bağlantısı kurmak istedik, ama uzay aracı ile bağlantımızda başarısız olduk. Anladığımız üzere ısı kalkanı Komuta Modülünden koptu ve bildiğiniz gibi ısı kalkanı Dünya atmosferine yeniden girişte oluşan ısı artışına karşı, Modülün yegâne korumasıdır. Uzay aracı, Isı kalkanının kaybını müteakip 12 saniye içinde parçalara ayrılmıştır.
> Gazeteci: - Aileleri ile görüştünüz mü?
> - Evet. Bu konuda başka bir şansımız olurmu bilmem.
> - Isı kalkanı en son ne zaman kontrol edilmişti?
> Atmosfere yeniden giriş aşaması boyunca bir dizi durum testi yapıldı. Hepsi de bize kalkanın yerinde olduğu konusunda yeterli bilgiyi veriyordu. Hayır, henüz Başkan ile konuşmadım, ama eminim çok yakın bir zamanda konuşurum. Belirtmek isterim ki, Başkan program dâhilindeki tüm ekibe ve bize sürekli cesaret ve destek vermiştir. Bu görev bize olduğu kadar ona da çok şey ifade ediyordu.
> -Sizce bu olay, İnsanlı Uzay Programının sonunu getirir mi?
> Bilmiyorum. Yolunuz üzerinde tökezlemeden o kadar uzağa gidemezsiniz. Bu hedefinizin, harcadığınız emeğe değmediğini göstermez. Birçok insan geldi geçti. 1967'de Apollo Bir'de yangın çıkmıştı. Ama biz... başarısız olduğumuz halde hemen vaz geçmedik. Bizden istendiği üzere yolumuza devam ettik.
> **Şimdi bu üç sıradışı adam kendi ırklarının ufkunu genişletmek uğruna... Hayatlarını feda etmişlerdir. Bir amaç uğruna öldüler. Siz söyleyin. Size soruyorum...**
> Buradaki herkese soruyorum. Siz söyleyin bana. Bu adamlara minnetimizi en iyi şekilde nasıl gösterebiliriz?
> **Rüyalarından vaz geçerek mi?**
> Herşey bir hiç uğrunaydı diyerek mi?
> Yanıtı siz verin

Yalan ancak yalanla savunulacaksa bu hikâye tabiî ki ölümle bitmeliydi. Ancak astronotlar bir aksiliğin olduğunu ve öldürüleceklerini anlayınca, bulundukları üsden bir uçağa binip kaçarlar. Ancak aksilikler yüzünden 20 dk mesafedeki bir boş alana mecburi iniş yaparlar. Üç arkadaş tek başlarına derin devlete karşı mücadele edeceklerdir. Yapılan plan ile hepsi bir yöne giderek kurtuluşa yol bulmak için ayrılırlar. Üç astronotu tabiat açlığı susuzluğu ve devletin acımasızlığı takip etmektedir.

Gazeteci Caulfield olaylardaki ve sözlerdeki eksiklikleri tamamlamaya başlamıştır. Gerçek sonuca doğru ilerler. Patronuna durumu biraz açar. Ancak bu durumdan haberdar olan derin devlet onun evinini basıp evine koydukları kokainle tutuklayıp hapse atarlar. Patronu kefaletle onu kurtarır.

NASA Görevlisi Elliot Whitter'den duyduğu **"sinyaller sanki 300 mil mesafeden geliyor"** sözüyle Gazeteci Caulfield kız arkadaşı Judy Drinkwater [Karen Black] ile Copricorn üssünün etrafındaki eski askeri üsleri tararlar ve İkinci Dünya Savaşı'nda eğitim amacıyla kullanılan terk edilmiş ***Jackson Üssü*** ne gitmeye karar verir. Üsde astronot Bru'nun künyesini ve stüdyonun kalıntılarını bulur. Gazeteci Caulfield, **Charles Brubaker'in hayatta olabileceği düşüncesiyle** ilaçlama yapan çift kanatlı küçük uçağı kiralar. Onun gibi iki askeri helikopter astronot Bru'yu aramaktadır. Saklandığı benzin istasyonunda bulurlar. Gazeteci Caulfield de olay yerine gelir. Kovalamaca sonucunda Charles Brubaker'i kurtarır.

Bu arada astronotlar için anma töreni yapılıyor ve Amerikan başkanı onları övüyordu.

> Bayanlar ve baylar, Bayan Brubaker Bayan Willis, Bayan Walker, Amerikalı dostlarım. Bugün, bitmemiş umutlardan ve gerçekleşmemiş hayallerden bahsetmek üzere buradayım. **Charles Brubaker, Peter Willis ve John Walker** sekiz ay önce, hayalleri uğruna bu Dünya'yı terk ettiler. Bize geri dönmeyi başaramadılar. Amerika'nın her yanındaki milyonlarca vatandaşımızın desteği sayesinde hayalleri büyüyüp gelişecek, çıkarcılığın ulusal bir salgın haline geldiği günümüzde, bize iftihar duyacağımız bir şey verdiler.**Ölmesine izin verilmemesi gereken bir hayal. Bir millet, ulus ruhu üzerine kurulur.** Milletlerin büyüklük sınavındaki ana ölçüt, kriz zamanlarında ulusun bir araya gelmesidir. **Ulaşabileceğimiz şeyler üzerindeki yegâne sınır umutlarımıza koyduğumuz sınırlardır.** Bu üç adam, bize umutlarımızın ne kadar sınırsız olduğunu hatırlattı. Geçtiğimiz günlerde, hepimizin tek bir vücut haline geldiği anlar oldu.
> Hepimiz umutlandık, hepimiz sevindik, hepimiz gururlandık. Hepimiz aynı korkuyu ve aynı neşeyi paylaştık.
> Bu üç adam, bizi tekrar bir araya getirdi. Hepimiz biliyoruz ki, eğer hep birlikte uğraşırsak ulaşamayacağımız hedef yoktur. Bu üç adam için duyduğumuz minnettarlığı anlatabilmek için hiçbir yol bulamıyorum çünkü onlar artık aramızda değil. Yine de savundukları şeylerin anısına, hizmet etmek adına

Gazeteci Caulfield, Charles Brubaker tören alanına gelir film burada kesilir. Final fikir izleyiciye bırakılmıştır. Çoğumuzun hissiyatı yalanın ortaya çıkacağı umudunu verse de yine derin devlet onları konuşturmayacağını hemen hatıra getirmeliyiz.

Uzay teknolojilerine ve NASA'ya dair üretilen komplo teorilerinin en çarpıcısından yola çıkılarak gerçekleştirilen film, son derece dikkat çekici bir klasik olarak kabul ediliyor. Günümüzde de küçük bir grup tarafından savunulan, aslında uzaya gidilmedi teorisi üzerine sıradışı bir uzay filmi olması açısından önemlidir.

Bu filmden bizlere düşen hisse insanlığın birçok şekilde doğru veya yanlış fikir/mizansen olaylar ile aldatılıyor olmasıdır. **Zannedersem birçok doğrumuz dahi aldatma oyununun bir parçası gibi.** Zamanla gerçekler yüzeye çıktığında da bu tür olaylar ya unutulmuş ya da değerini kaybetmiş oluyorlar. O zamanda bilmenin/bilmemenin bir önemi kalmamıştır.

Yazıklar olsun aldatanlara. Bin kere yazıklar olsun aldananlara. Zulüm karşısında sessiz kalan zalim'in suç ortağıdır. HZ ALİ Kerremallâhü Veche buyurdu ki;

” MAZLUMUN GÜNAHI ZALİMDEN FAZLADIR“

FREE TO PLAY (2014) The International (video gaming)

Geleceğin dünyası nasıl şekilleniyor.?
Oyun anlayışındaki değişiklikler nelerdir?
Geleceğin dünyasında teknoloji+akıl becerisinin kontrol edildiği yarışlara doğru yönelişin ön habercisi olan bu belgesel, düşünmediğinizi düşündürecek cinsten. İnsan'ın bedenî yapısındaki yarış bitti gibi. Mesela bir yüz metre koşucusu 9.58 sn den daha ne kadar hızlı koşabilecek ki!
Görünen o ki gelecek akıl yarışlarına sahne olacak gibi.
Bu belgesel bir dönüm noktasına işaret ediyor. Oyun anlayışımız artık zevk ve hazdan çıkıp ticari olmaya başladığını dikkate alırsak, bugünün çocukları geleceğin titanları olma yolunda diyebiliriz.
Dünya gelecekte oturduğu yerden hükmedenlerin dünyası olacak. **Hz. Ali kerremallâhü veche buyurdu ki:**
"ÇOCUKLARINIZI BULUNDUĞUNUZ ZAMANA GÖRE DEĞİL, GELECEK ZAMANA GÖRE TERBİYE EDİNİZ"

Ülke: ABD
Tür: Belgesel
Vizyon Tarihi: 19 Mart 2014
Süre: 75 dakika
Dil: İngilizce, Chinese, Rusça
Müzik: Mark Adler
Oyuncular Benedict Lim, Danil Ishutin, Clinton Loomis
Çeviri: Steam Translation (http://translation.steampowered.com) üzerinde Esat Yılmaz Eren Özferendeci Yiğit "Nighthawk" Özen Çağrı "Lexsarko" Batu Murat "SilentPower" Kömürcü Deniz "SilveRSnakE" Yalnız yaptıkları Türkçe çeviriler için sonsuz teşekkürler

Özet

DotA 2 (Defence of the Ancients 2) Valve tarafından dağıtımı yapılan (Steam üzerinden) ve IceFrog tarafından geliştirilen RTS (Gerçek zamanlı strateji), devam oyunudur. Oyunun orjinali "Eul" tarafından 2003'te World of Warcraft haritası olarak çıkarılmıştır. Geliştirilmesi/Güncellenmesi Warcraft III: Frozen Throne üzerinden yapılmıştır. Oyun MOBA(Çevrimiçi çok oyunculu savaş arenası) türünün ilk örneğidir. Oyun henüz çıkmamış olmasına rağmen Valve oyun için 3 kere 1 Milyon USD'lik turnuva düzenlenmiş ve 3.'sünü Alliance takımı kazanmıştır. Oyunun 2013 Yazının sonunda (International 3 sonrası) duyurulacağı beklenirken, oyun 9 Temmuz 2013 tarihinde çıkmıştır. **[http://tr.wikipedia.org/wiki/Dota_2]**

Belgesel Oyunculuk dünyası içinde en önlerde yer almak isteyen gençlerin kendi alanında rekor olan ve birinciye 1.6 milyon dolar para ödülü vaat eden DotA 2 (Defence of the Ancients 2) oyun turnuvasını anlatıyor. Turnuva Almanya'nın Köln kentinde Gamescom'da 1,6 milyon dolarlık büyük bir ödül ile Ağustos 2011 yılında ilk olarak başladı. Turnuva uluslararası oyun ekiplerinin bizzat yarışmaya davet edildiği Valve Corporation, Dota 2 arkasındaki video oyun geliştirici tarafından barındırılan bir yıllık elektronik spor Dota 2 şampiyonluk turnuvasıdır.

Turnuva o güne kadarki en büyük ödül havuzunu sunarak dünyanın her yerinden profesyonel oyuncuların ilgisini çekti. Bu belgeselde Finali oynayan EHOME ile Na'Vi takımlarının mücadelesine şahit olacaksınız.

Erişim: http://en.wikipedia.org/wiki/The_International_%28video_gaming%29

BELGESEL FİLMDEN

Yetişkin birine dönüştüğüm gün, Dota oynamaya başladığım gündü. Sahneye çıktığın ve ülkeni bir şey için temsil ettiğin zamanlar. Ödülü kazanman. Bu, başka hiçbir şeyin veremeyeceği miktarda tatmin ve başarı. Bu kesinlikle hiçbir zaman yapmaktan pişman olmadığım bir şey. Oyunculuk tek kelimeyle hayatımda en gurur duyduğum şey. "Oyun oynayan" denilebilir ama, benim için bu farklı bir şey. Acıyı unutmanın yollarından biri, tamamen kendini verebileceğin bir şey yapmak. Yani… bilgisayar oyunları. **Benim için her şeydi. Bu benim kariyerim. Uzun süredir bunu yapmayı tercih ettim. Benim gözümde başarı her zaman diğer insanların seni nasıl gördüğüne bağlıdır. Çoğu insanın gözünde, bu onlara bağlı. Sevdiğin ve gerçekten takdir ettiğin şeyleri yapıyor olmak önemli. Çünkü bu senin tutkun dostum. Tutkularınız için gerçekten çalışmalısınız.**

**

İlk defa bir şeyi gerçekten ciddiye almak ve hayatım için güzel bir şey yapmak istedim. 10 yıl önce, rekabetçi oyunculuk aslında söz konusu bile değildi. Eğlenmek için arkadaşlarınıza karşı oynardınız. Belki bir fincan kahve ya da her ne isterseniz onun için oynardınız. Oynamaya başladığımda, uğruna savaştığımız şey birinciye 24 şişe biraydı. Şaka yapmıyorum. Fakat oradan, çevrimiçi ortaya çıktı. Ve birden bire, sadece çevrendeki en iyisi olmaya çalışmıyordun. Artık dünyanın en iyisi olmaya çalışıyordun. Ve bu rekabetçi oyunculukta yepyeni bir çığır açtı. Ve gerçekten başı çeken oyunlardan birisi Dota.

Dota futbolun ve satrançın bir çeşit karışımı. Sanırım Dota'yı bilmeyen birine böyle açıklamaya çalışırım. En azından ebeveynlerime öyle yaptım. Dota bir momentum oyunu. 5 oyuncu olarak siz momentum için diğer 5 oyuncuya karşı savaşıyorsunuz. Her oyuncu bir birimi kontrol ediyor. Ve oyundaki ana görev düşmanın "Kadim" denilen son binasını yok etmek. Bu sürede gerçekleşen her şey oyunu tamamlayan harika şeyler. 100 kahramandan biriyle diğer 99 kahramanla birlikte oynayabilirsiniz. Bu sonsuz ihtimaller demek ve bu çok eğlenceli. Yani harita her seferinde aynı ama hiçbir zaman sıkıcı olmuyor. Dota bir yaşam tarzıdır diyebilirim. Ödüller ortaya çıkmaya başladığında Dedim ki, turnuvalar olduğuna göre eninde sonunda birileri gelip "Bu harika bir oyun..." " hadi oynayalım ve bu işe para koyalım" diyecektir. Ve bu her sene gelişmeye başladı. En üst seviyede olanların kafasında, hesaplar yapılmaya başlandı. **"Akıl Oyunları"** gibi her tür şeyi gördüğün. Ve tüm bu bilgileri kullanarak bir sonraki hamleni yap. Bunu birçok açıdan basketbola benzetiyorum. Onun gibi 5'e 5 birlikte çalıştığın ve birbirinin gücünden yararlanıp sinerji yarattığın bir oyun. Takım çalışması, güven ve fedakârlık bunlar her takım sporunda geçerli olan şeyler. Dota herkesi birleştiren bir oyun. Hangi ülkeden veya ırktan olduğun önemli değil. Sanki bu sıkı bağlı gruba girdiğinde parçası olduğun bir zincir gibi. İkinci bir aileye sahip olmak gibi. Bu hiçbir zaman boşlamayacağın bir şey. **Herkes bir şey arıyor. Doyum. Şöhret. Tatmin. Sana, başka biri olma kabiliyeti veriyor. Güçlü olan biri.** Kim 5 düşmanı birden alt edebilir. Yaratıcılığını açığa çıkarabilir. Gerçekten tutuklanmadan kuralları çiğneyebilir. Tüm bu sebepler oralarda bir yerde. Oyuncunun kendisi bile farkında olmayabilir. Kendi başına anlayamayabilir. Ama o, orada.

**

Oyunculuk benim rekabet ihtiyacımı karşılıyor. Çok rekabetçi biriyim. İş spor konusuna geldiğinde, oyunculuğu bir spor olarak görüyorum. Bu yüzden rekabetçiliğimi kullanıyor ve onu Dota'yla doyuruyorum. Bu böylece benim o yönümü tamamen tatmin ediyor.

**

Fear, Amerika'nın eğer en iyisi değilse bile, en iyilerinden biri. O oldukça deneyimli biri. O kısaca yaşlı kurtlardan biri. Ve genelde sadece sakin biri. Bana göre onu güçlü yapan da bu. Çok iyi basketbol oynuyor. Koçlarımın onun oyununu izleyişini ve geldiğinden sonraki sene onu seçmek hakkında konuştuklarını hatırlarım. Hakkında söylenebilecek kötü bir şey yoktu, ama yine de takıma seçilmemişti. Asıl sebep, sanırım, yeterince uzun olmamasıydı. O yüzden, biliyorum ki o, oyununu

buldu. Kendini ona ve farklı şeylere gerçekten adamıştı, yine de sonunda işe yarar bir şey buldu. Bildiğiniz tipik bir ebeveyndim. **"Clinton, bilgisayar oyunlarına çok vakit harcıyorsun." "Okula gitmelisin." "Üniversiteye gitmelisin."** ve o bana derdi ki, "Oyun oynamak ve bununla para kazanabilmek istiyorum." O bunu çok genç bir yaştayken söyledi, Dota hiç ortaya çıkmadan önce. Ve, hani, bilirsiniz, büyüyünce vazgeçeceğini düşündüm. Orada, bilgisayarın karşısında oturmaktan bıkacak ve sıkılacak. Asla sıkılmadı. Asla. Singapur Singapur'da aslında aileler bize eğitimimizle ilgili çok baskı yapıyorlar. Benim için dersler ve oyunculuğu aynı anda götürmenin zor olduğunu söyleyebilirim. İki yıl boyunca notlarım dibe vurdu. Ve ailem oyunculuğu buna sebep gösterdi. Kullandıkları bir cümle vardı. Dediler ki: **"Bir gün oyun yüzünden öleceksin."** O iyi bir oyuncu, iyi bir lider. O Singapur'daki en iyi oyuncu diyebilirim. Kolayca. Ebeveynlerim ve ailem, doğrusu, oyun kariyerimden pek bahsetmezler. Oyunlarda gerçekten iyi olduğumu arkadaşlarına ve diğer akrabalarıma söylemezler. Başından beri sadece derslerim hakkında palavralar attılar. Çünkü ben bir "BEŞLİK" öğrenciydim. Evet, böylece devam ettiler. Ve Ve görünen oydu ki, her zaman gurur duyabilecekleri tek şey oydu. Doğrusu, oyun konusunda beni her zaman destekleyen sadece bir kişi vardı. Eski kız arkadaşım, Huayan.

**

Oyunculuk kariyerine başlamak riskli. Gerçekten çok riskli. Çünkü sınavlar, müsabakalarla çakışabiliyor. ve düzgün bir mazeretiniz olmadan sınavları kaçırdığınızda, **okul Dota müsabakasını geçerli bir sebep olarak kabul etmiyor. Bu biraz okul kurallarını çiğnemek oluyor. Okul, onun bu müsabaka için olan şansını takip etmesini engellemek için çok kararlı.** Bu yüzden bunun, ailesi için büyük bir stres yarattığını düşünüyorum.

**

Gerçekten büyüleyiciydi. Danil'in piyano çalmasının ona fayda sağladığını düşünüyorum çünkü elleri gerçekten inanılmaz. Gerçekten çok iyi hareketler yapabiliyor. Onun hareketleri bence eşsiz ve işte bu hareketler size oyunu kazandırabiliyor. Ama o tamamen yeteneğe bağlı olmak istiyor. Karşısındaki düşmanını, sadece yeteneklerini kullanarak öldürmek istiyor, başka bir şey yok. **Oyunu kazanmak istiyor. Onun dezavantajı sabrının olmaması. O hareketleri yapmak istiyor. Oyunlarda bazen fazla absürt olabiliyor. Yeni ve farklı şeyler deniyor. Takım savaşlarında fazla açılıyor çünkü rakibini öldürebileceğine inanıyor.** Ve onun bu sabırsızlığı çok ileriye gidebiliyor ve bize oyuna mâl olabiliyor.

**

İlk başta, "Birinciye 50000 dolar ödül" gibi dedikodular oldu ama herkes "Hayır, o kadar olmaz." diyordu. 10 Ağustos 2011 Forumların çıldırışını izleyin beyler. **Forumların çıldırışını izleyin. Fiilen doğrulandı. Bu cidden oluyor. 1.6 milyon dolar ödül havuzu! Bu, kazanan için, Dota'yı kazanmaya 1 milyon dolar! Dota, 5 yıldır oynadığım oyun. Eğlence için oynadığım. Biraz yemek parası veya her neyse. Tamam, bu iş gerçekten büyüyor.** Bu, bir oyun yarışması için o güne kadarki en büyük ödül havuzuydu. Büyük bir şeylerin başlangıcı olarak hissettirdi. Bir devrim gibi. Oyunun büyümesi ve E Spor olarak saygı duyulması için ihtiyacımız olan her şeye sahiptik. Adeta bizi temize çıkaracak şeydi. Sadece bağımlı olduğumuz için oynamıyorduk. Bir amaç, bir neden vardı. Uzanabileceğimiz ve yeterince iyiysek yakalayabileceğimiz bir hedef. Pekin, Çin Asya'da profesyonel oyuncular rock yıldızları gibi karşılanıyor. Bu, uygulanabilir bir kariyer fırsatı. Gerçekten oyuncu evlerinde yaşıyorlar. Yani yıl boyunca devam edecek bir şey olarak kuruluyor. Bence alıştırma yapmaya yaklaşımları, aynı düzenli bir iş gibi. Hayran kitlesi çok geniş. **Büyük ihtimalle tüm Batılı seyircilerin toplamı kadar. Ya da ondan bile daha büyük. O yüzden gerçekten iyi oynamanız lazım. Gerçekten çok çalışmanız lazım. Birincilik. Ya büyük oynarsın ya evine dönersin. Büyük takımlar büyük para kazanırlar.** Fakat 9'uncudan 16'ncıya kadar olan takımlar hiçbir şey kazanmazlar. Ve maaşları da düşünmeye değmez. Sporcuyken, geçimini sağlayabileceğin bir maaşın vardır. Profesyonel oyunculukta bence en zor kısım oyundan oyuna yaşamak. Maaştan maaşa yaşamak gibi. Galip gelmek zorundayım. Galip gelemezsem, para kazanamazmışım gibi. Bu herkes için zor bir hayat. Ne yaptığının önemi yok. Çocuğun profesyonel bir oyuncu olmak istediğinde tarihte bakabileceğin bir geçmiş yok diğer

sporlarda olduğu gibi. Oyunculukla geçimini sağlayan kimseyi tanımıyorum. O yüzden bu biraz korkutucu. Okul veya geleneksel yaşam tarzları yerine evladının tüm hayatını oyunculuğa adaması Peki ya bundan bir şey çıkmazsa?

**

İşte Na'Vi, Birinci olmak benim için çok önemliydi. Ve buna ek olarak derslerim de her şeyden etkilenmişti. Yani her şey ilişkiliydi. Her şey aynı anda yıkılmaya başladığında başa çıkmak çok zor. Her şey değişti. O yüzden hayatını yeniden planlaman gerek. En başından. Çok şey öğrendim. Kendi kusurlarının farkına varmalısın. Bu en zor kısmı, sanırım. Ben bile tek başıma bir şeyler yapmıyorum. Öyle her şeyi kendi başınıza yapmaya çalışırsanız, bu bildiğiniz gibi pek mümkün olmaz. Ben kadere gerçekten inanırım ve kendime kazanmanın bir gereklilik olmadığını söyledim çünkü hayatta daha başka çok şey var. Sevdiğiniz insanlara nasıl davrandığınız. Bence bu büyük bir şey. Çok önemli bir şey. Gelmiş geçmiş en önemli şey. Onları çek. Hiç de adil değil. Şunları çek. Daha şimdi uyandım. Bu hiç adil değil. Saç tıraşım hâlâ aptalca görünüyor. Değil mi?

Ama umrumda da değil. Pekâlâ, her şeyi yanıma aldım. Başlayalım. International Dota 2 şampiyonasının son günündeyiz. Bir oyun üstünlükleri var. Büyük Finale bir hayli yakışıyorlar. Bir milyon doların sahibi kim olacak?

**

Final Maçı

EHOME ve Na'Vi Büyük Final'de karşılaşıyorlar. Na'Vi az önce EHOME karşısında bir maçı kaybetti. Durum 1-1. Yani bir milyon doları kazanmak için takımların ikisi de iki maç kazanmak zorunda. Seçimlerimiz oldukça farklı oldu, biraz pasif kalmıştık. İlk maçı kaybedince insanlar ikinci maçı da kaybedeceğimizi düşündüler. Biraz demoralize olmuştuk. Kesinlikle farklı bir kahraman seçmemiz gerekiyordu. Bir şeyler eksikti. İyi bir takım savaşı yapabilmek, beşe beş mücadele edebilmek için Enigma'yı seçtik. Sona kalan kahramandı ve ben daha önce onu hiç oynamamıştım. Takım, "Dendi, sen al!" diyordu. Ancak Dendi şöyle dedi: "Daha önce hiç oynamadım!" "Ama oynayabilirim!" Böylece ona, o kahramanı alarak oyunu riske atmış olduk. Durum öyle görünüyor ki, alt kulvarda Dendi Enigma'yı oynuyor olacak. Çok ama çok zor bir kulvar olacak Na'Vi maçı kaybetti. Ve şu anda emin oldukları bir şekilde oynamıyorlar. EHOME, Na'Vi'yi çözdü. Onlara karşı nasıl oynanması gerektiğini çözdü. Sözüme sadık kalıyorum, EHOME bence kazanacak. Takımınız için kazanmanız gereken bir milyonu düşününce, Dendi'nin böyle yapması oldukça cesur bir hareketti. Bu çok, çok aptalca. Resmen intihar. Dendi gerçekten çok kötü yakalandı. Başı belada. Roketler havada uçuşuyor. FCB kulenin iyice dibine girdi, Dendi'yi sersemletiyor. Tinker, lazer kullanarak öldürüyor. Bu, FCB'nin canına mâl oldu. Sonra birkaç ufak hata yaptık. Birazcık "turtle" stratejisiyle oynadık. Gerçekten, gerçekten pasif. Biz bu şekilde oynamayız. Puppey ve Dendi sadece kaçmak istiyor. 820! Ne Fissure ama! PLT geliyor! Echo Slam da geldi! EHOME çok güzel iş çıkardı. Fakat biliyorum ki, ölürsem, boş yere ölmüş olacağım. X!! orta kulvarda… Force, Rocket, Laser. Yeterli oluyor! Dendi orta kulvarda öldürülüyor. Bazen işler şöyle işler, siz ölseniz de, takım arkadaşlarınız daha fazlasını öldürür. EHOME hâlâ orta kulvarı ittirmek istiyor Dendi Enigma'sı için hazır değildiler. Sabırlı bir Enigma'ydı. Dünyadaki en sabırlı Enigma'ydı. Puppey geldi. Dendi de geliyor. Black Hole için zaman kolluyorlar. BLACK HOLE!!!! EHOME'un işi bitiyor Şu anda Na'Vi avantajı ele geçirdi. O geçişi yapabilmesi beni gerçekten etkiliyor. Kısaca yürekli olmanız gerek. Kaybetmekten korkuyordu. Bu yüzden çok sabırlıydı ve her şeyi doğru yaptı. Stratejileri, EHOME'un kazanmasını sağlayan stratejiye benziyordu. Na'Vi onları "oyun sonunda" yendi. Sanırım bu gerçekten EHOME'un güvenini sarstı. Ve EHOME'dan "GG" geliyor. Na'Vi maçı kazanıyor. Şu anda bir milyon dolara en yakın isimler. İkinci oyunu zar zor kazandık. Çin takımları genellikle "oyun sonu" potansiyelleriyle korku saçarlar. Ve başlıyoruz. Kılıçlar çekildi. EHOME, Na'Vi'ye

karşı tüm bilgilerini, tüm deneyimlerini ve tüm seçimlerini kullanacak. Puck, Na'Vi'nin son seçimi oluyor. Bu kahraman, bir cevap olarak hemen seçildi. Yine bir çok agresif tarzda kahraman seçtiler. Na'Vi'den LighTofHeaveN yine Beastmaster oynuyor olacak Dendi ise bu sefer Puck alıyor Na'Vi eğer bu maçı kazanırsa turnuvayı kazanmış olacak. Bu Titanların Çarpışmasını kaçırmak istemezsiniz. X!! daha da yaklaşıyor. Öldürebildiler. Dendi Doom yiyor. X!! tarafından içeri çekiliyor Bütün EHOME takımı üzerine çullandı. Lich ölüyor. FCB kaçmaya çalışıyor. XBOCT arkasından kovalıyor. Yeterli olabilir. Biraz daha hasar gerekli. Storm! X!! Uzun bir atlama. Dendi Orb ile yüksek zemine çıkıyor. FCB! Rift yedi. Leşi alabilecek mi?

Geri çekiliyor. Evet öyle. Son sağ tıklama Dendi'nin. Şimdi EHOME, aşağıdan dönecekler. Na'Vi zaten oyuğun içinde. Roshan'ı indirmeye çalışıyorlar. - hepsi birden. Dendi! Dışarı atlayacak! Dream Coil kullanıyor! Onları yakaladı! EHOME'u yakaladı! Onları orta kulvarda tutuyor. Na'Vi oyuktan dışarı geliyor. Dendi'ye yardıma geliyorlar. Daha sonra girdik ve onları yok ettik. Şimdi 3. seviye kulenin önündeler. Kuleyi devirecekler. Evet, yıkılıyor. EHOME umutsuzca savunmaya çalışıyor fakat Na'Vi, saldırıya devam ediyor. Orta kule zaten ittiriliyor. 4. seviye kule düşecek. Na'Vi şimdi içeri akıyor. 1 milyon dolar için ileri atılıyorlar. Ve onu alacaklar! EHOME "GG" diyor. Na'Vi az önce bir milyon dolar kazandı. EHOME ikinci olarak 250.000 doları evine götürüyor. **Ama şampiyon Na'Vi!**

ÖDÜLLERİN DAĞILIMI

Place	Team	Prize money
1st	Natus Vincere	$1,000,000
2nd	EHOME	$250,000
3rd	Scythe Gaming	$150,000
4th	MeetYourMakers	$80,000
5/6th	Invictus Gaming	$35,000
5/6th	Moscow Five	$35,000
7/8th	MiTH.Trust	$25,000
7/8th	Online Kingdom.Nirvana int	$25,000

**

Elektronik Sporlarda bazı dönüm noktaları vardır. Köln'deki de bunlardan biri. Ve Na'Vi, kazananlar. Çocuklar, az önce tarih yazdınız. Kanepenin üzerinde zıplıyordum ve çıldırmış bir kız gibi bağırıyordum. Çünkü, Dünya'nın en mutlu kızı bendim. Erkek kardeşim, tam bir milyon dolar kazanmıştı! Sanırım 10 yıl içerisinde, şu anda piyasadaki oyuncularımız, arkamıza bakıp "İşte başlangıç böyleydi", "Her şey böyle başladı" diyeceğimiz kişiler olacaklar. **Bunlar, oldukça sıkı çalışan ve riskleri alan kişiler. Kendilerini kanıtladılar ve sektörü, harekete geçirebileceğimiz bir**

noktaya getirdiler. Dünya'ya ne yaptığımızı gösterebildik. Kim bilir o noktada ne kadar büyük olacaktık. Zaten yeterince yol katettik. Daha fazla insan bunu desteklemeye ve bu iş daha da normalleşmeye başladığında artık toplumda kabul gören bir iş hâline gelecektir. Bence 15 yıl sonra Elektronik Sporlar, futboldan daha büyük popüler olacak. Basketboldan da, her şeyden de. Çok fazla bilgisayar oyunu oynadığını düşündüğünüz çocuk, belki de yılda 250 bin dolar maaş aldığı bir konuma ulaşacak. Dünyayı dolaşacak. Milyonlar tarafından desteklenecek. Oyunculuk, dünyadaki en büyük eğlence sektörüdür. Eğer bir yıldızsanız, muhtemelen dünyadaki en büyük yıldızlardan birisinizdir. Yani, bilgisayarlarla ilgili her şey katlanarak büyümeye devam ederse beş veya on yıllık bir süreç, büyük bir adım olacaktır. Zihniyeti değiştirmek hiç kolay olmamıştır. Bu yüzden bu, biraz zaman alacak. **Günümüzün oyuncuları birer ebeveyn olduklarında çocuklarının oyun oynamalarını destekleyeceklerdir. Sanırım asıl patlama o zaman yaşanacak. "Hayatta çaba sarf etmeden elde edilen tek şey başarısızlıktır"**

Haftalarca süren antremandan sonra, yerel halktan bir adam, çevrimiçi oyun takımını zirveye taşıdı ve Almanya'da gerçekleştirilen uluslararası oyun organizasyonunda takımına yedinciliği kazandırdı. Evet, benimle kesinlikle gurur duyuyordur. Bence fotoğraf makinesini çıkarmıştır ve televizyon ekranının bir fotoğrafını çekiyordur. Çok zeki, biliyorum. Sonuçta bir avukat Ama sonunda biraz anlayış gösterecek ve beni desteklemek isteyecektir. Yani bu iş oldu.

Fear şu anda San Francisco, Kaliforniya'da yaşıyor ve ABD takımı Evil Geniuses'a kaptanlık ediyor. Artık tek başına antreman yapmıyor. Turnuvadan sonra yeni bir masa aldı. Kaybımızdan dolayı üzgündük. İki duygunun bir karışımı üçüncü olduğumuz için hem mutlu hem de üzüntülüyüz. Tüm bu hissettiklerimi onunla paylaşırsam daha iyi olur diye düşündüm. İşte o zaman tam olarak anladım ki, onu tekrar sahiplenmeliydim.

Turnuvadan sonra onu bulmak için geri döndüm. Biraz konuştuk. Ve tekrar çıkmaya başladık. Her şey yolunda gidiyor. Onu seviyorum. Onun büyük, çok büyük bir rolü oldu benim bugünkü benim üzerimde.

hyhy İşletme'de yüksek lisans yapıyor. Üniversite masraflarını turnuva kazançlarıyla karşılıyor.

154 Like | 15 Tweet | 11 +1

January 27th, 2012

DENDI – THE DOTA 2 MILLIONAIRE

Winning one million dollars would be huge for any twenty-one year old, but for someone living in a country where the monthly living expenses can be covered with around $300, one million dollars isn't just a fortune; it is life changing money. That is exactly what happened for Danil 'Dendi' Ishutin, who together with his team, Natus Vincere, took home the biggest prize pool in eSports history when they won "The International" Dota 2 tournament - a cool $1 million.

Bir hafta önce 3000 takipçi vardı. Mutluydum. Sonra bir anda patladı. 8000 takipçi. Bunun sayı ile bir ilgisi yok. Bir ya da iki olsa bile, sorun değil. Yani, numaraları göstermek zorunda değilsin aslında. Sanırım. Babamın, galiba Dendi'nin yaptığı şeyi anlamak için yeterli zamanı olmadı. "Dendi, Dota 2 Milyoneri"

Babamı çok erken kaybettik. Eğer şimdi Dendi'yi görebilseydi, eminim onunla gurur duyardı. Dendi bugün, dünyanın en çok tanınan profesyonel oyuncularından biri haline geldi. Dendi'nin Twitter'daki takipçi sayısı, Ukrayna milli takımının takipçi sayısından fazla.

THE DEPARTED /Köstebek (2006)

"İnsan kendi yolunu kendi çizer. Kimse sana eliyle vermez. Kendin almak zorundasın."
James Joyce.

Yönetmen: Martin Scorsese
Senaryo: William Monahan, Alan Mak, Felix Chong
Ülke: ABD, Hong Kong
Tür: Suç, Gerilim
Vizyon Tarihi: 24 Kasım 2006 (Türkiye)
Süre: 151 dakika
Dil: İngilizce, Çin Lehçesi
Oyuncular: Leonardo DiCaprio, Matt Damon, Jack Nicholson, Mark Wahlberg, Martin Sheen

Özet

Köstebek, Massachusetts Eyalet Polisi'nin şehrin en büyük suç organizasyonunu çökertmek için geniş çaplı bir mücadele başlattığı Güney Boston'da geçiyor. Amaç, güçlü mafya babası Frank Costello'nun (Jack Nicholson) egemenliğine içeriden bir müdahaleyle son vermektir. Güney Boston'da büyümüş olan genç çaylak Billy Costigan'a (Leonardo DiCaprio), Costello'nun çetesine sızma görevi verilir. Billy, Costello'nun güvenini kazanmaya çalışırken, "Güney Yakası"nın sokaklarından gelen bir başka genç polis Colin Sullivan (Matt Damon) da eyalet polis teşkilatında basamakları hızla tırmanmaktadır. Üstlerinin bilmediği şey, Colin'in Costello için çalıştığı ve suç patronunun polisin hep bir adım önünde olmasını sağladığıdır. Her iki adam da, içine sızdıkları organizasyonun planları ve karşı planları hakkında bilgi toplarken, sürdürdükleri çifte yaşamları yüzünden oldukça zorlanmaktadırlar. Ama hem gangsterler hem polisler aralarında bir köstebek olduğunu anlayınca, Billy ve Colin sürekli olarak düşman tarafından yakalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar.

filmin orjinali Hong Kong yapımı olan 'Mou gaan dou 'dur 3 seri halinde filmi vardır.Yazarlar ise Alan Mak - Felix Chong daha sonra bu film için yeteneksiz William Monahan gibi yazar eklenmiştir ve en iyi senaryo ödülünü almıştır.Orjinal filmin yazarlarına haksızlık yapılmıştır.Eski seriyi merak edenler için

Filmde bir asansör sahnesi var ki, diğer sahnelere pek söz bırakmıyor. Oyuncular zaten iyi. Dublajda da sansür yoktu bu iyi olmuştu. Mutlaka izlenmesi gerekir.

Filmden

Çevremin beni yönlendirmesini istemem. Ben çevremi yönlendirmek isterim. Yıllar önce, Kilise'ye sahiptik. Bu sadece, birbirimize sahip olduğumuzu söylemenin bir yoluydu. Ama şimdi, bilemiyorum. Gülünç bir şey. Kalbine nefret dolduruyor. Kolombo şövalyeleri astığı astık, kestiği kestiklerdi. Gerçek birer domuzdular. Şehrin bir kısmını kontrol ediyorlardı. Yirmi yıl sonra bir İrlandalı lanet bir işi halledemeyince önderlik bize geçti. Huzur içinde yatsın. Zencilerin anlamadığı işte bu. Kara suratlılara karşı elimde bir koz varsa, o da şudur: **Kimse sana eliyle vermez. Kendin almak zorundasın.**

**

Amerika'da aileler daima yükselir de alçalır da. Yanlış mıyım?

-Kim demiş bunu?

-Hawthorne.

**

. Ona güveniyor musun?

Bugünlerde kime güvenilir ki?

Jackie Amcası'na güvenilirdi. Evet, ama **kaybedeceği bir şey yokmuş gibi davranan birine güvenemezsin.**

**

Sana yalan söyleyip söylemediğini soruyorum.

Dürüstlük, gerçeği söylemek demek değildir. Evet, söylüyorsun. Yalan söylüyorsun. İyilik yapmak, kişisel fayda sağlamak için mi yoksa sadece öylesine mi?

Sanırım bazı insanlar bunu teraziyi dengede tutmak için yapıyorlar.

**

-Polislerle görüşüyor musun?

-Psikiyatri işimin bir parçası bu. Normalde akademiden uzaklaştırılan adaylarla pek işim olmaz.

Vah vah. Daha iyi bir iş edinmelisin. Öyle mi?

Yani şu senin polisler buraya gelip zırlıyorlar mı?

Bazen yaparlar.

Evet, elbette. Bazen ağlarlar, evet.

Evde sorunları varsa, silahlarını kullanmaları gerektiyse.

Silahlarını kullanmak mı?

Sana bir şey söyleyeyim. **Silahlarını kullanmak için polis olurlar. Çoğu, tamam mı?**

Ama o kadar TV seyrediyorlar ki silah kullandıktan sonra ağlamaları gerektiğini sanıyorlar.

Kimse bir polisten daha fazla b. ka batmış olamaz. TV'de oynayan polisler hariç.

**

Frank, bu adamlardan kaçı senden şikâyetçi olacak kadar uzun zamandır seninle? Bunu bir düşün. İyi para verdiğin söylenemez. Aslında neredeyse feodal bir şirket gibi. Soru şu, ve bu ayrıca tek soru kim senin yaptığını, senden daha iyi yapabileceğini düşünür?

Benim yaptığımı bir tek ben yapabilirim. Ben olmaya çalışan birçok insan öldü. Ben olmak ister miydin?

Muhtemelen sen olabilirdim, evet. Evet, o kadarını biliyorum. Ama sen olmak istemiyorum, Frank. Sen olmak istemiyorum. ''Büyük başın ağrısı büyük olur'' hesabı.

**

“Hainlerin dünyasında da haine yer yoktur.”

KÖSTEBEK FİLMİ / TİNKER, TAİLOR, SOLDİER, SPY

Vizyon Tarihi: 10 Şubat 2012

“Kimseye güvenme, özellikle de baştakilere.”

“Bir erkek partiyi ne zaman terk etmesi gerektiğini bilmelidir.”

“Teslim olmaktansa ölüme gitmelidir.”.

“O bir fanatikti, işte bu yüzden yenilebileceğini biliyorum. Çünkü bir fanatik her zaman gizli bir şüphe taşır.”

SNOWPİERCER (2013)

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem fenalıklar karşısında, iyilerin seyirci kalmaması, kötüler yüzünden gelecek (fitne, fesad, şer vs. her çeşitten) içtimâî ızdırabların, iyiler de dâhil bütün cemiyetin varlığını tehdid edeceğini ifade ederek fenâlıklar karşısında nemelâzımcılığı önlemek için zihinden çıkması zor olan bir de benzetmede bulunur:
"Allah'ın emir ve yasaklarına giren meseleleri tatbîk eden -ve yağcılık yaparak müsâmaha ve gevşeklik göstermeyen iyi- kimse ile, yasakları işleyen kimselerin durumları, bir gemiye binip kur'a çekerek, geminin alt ve üst katlarına yerleşen yolculara benzer. Öyle ki, alt katta oturanlar, su ihtiyaçlarını giderirken üsttekilerin yanından geçip onları rahatsız ediyorlardı. (Alttakiler bu duruma son vermek için) bir balta alarak geminin dibini delmeye başlasalar, üsttekiler hemen gelip:
"Yâhu ne yapıyorsunuz?" diye sorunca alttakiler:
"Biz su ihtiyacımızı görürken sizi rahatsız ediyorduk, halbuki suya muhtacız, şimdi sizi rahatsız etmeden yerimizi delerek bu şekilde elde edeceğiz" deseler ve üsttekiler bu işte onlara mâni olsalar hem kendilerini kurtarırlar, hem onları kurtarmış olurlar. Eğer yaptıkları işte serbest bıraksalar, hem onları helâk ederler, hem de kendilerini helâk ederler."

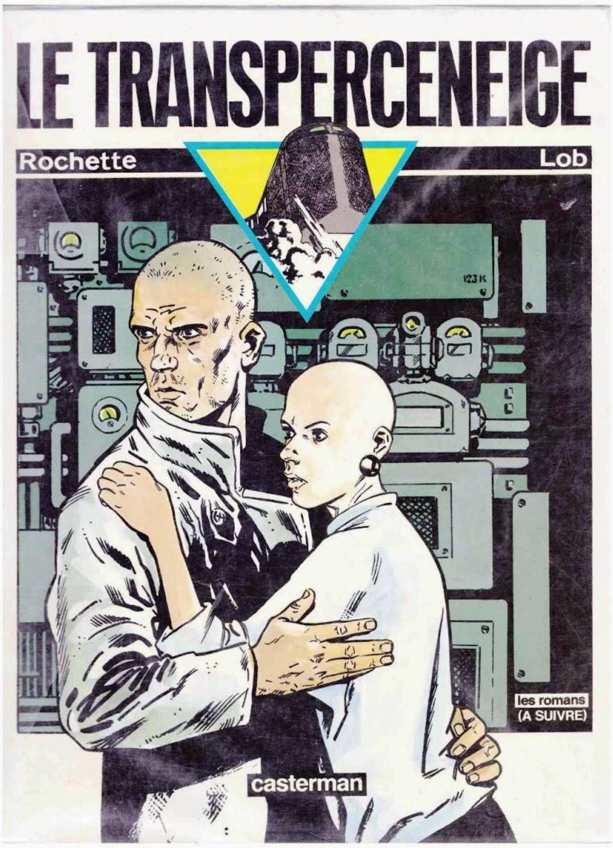
Yönetmen: Joon-ho Bong
Senaryo: Joon-ho Bong, Kelly Masterson, Jacques Lob
Ülke: Güney Kore, ABD , Fransa , Çek Cumhuriyeti
Tür: Aksiyon, Dram, Bilim-Kurgu
Vizyon Tarihi: 01 Ağustos 2013 (Güney Kore)
Süre: 126 dakika
Dil: İngilizce, Korece, Japonca, Fransızca
Müzik: Marco Beltrami
Oyuncular Chris Evans, Ed Harris, Jamie Bell, Tilda Swinton, Alison Pill

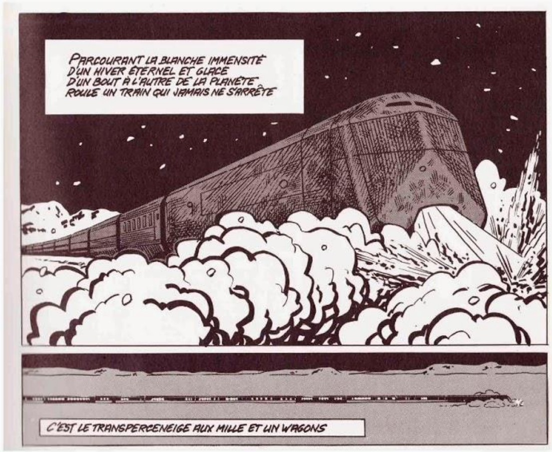
Hakkında

"İyi günler. Bugün 1 Temmuz 2014, saat 18:00. Dünyanın ilk havaalanından canlı yayın yapıyoruz. Son 7 yıldır çok tartışılan bu ürün gelişmeye devam ediyor. Çevreci grupların ve gelişmekte olan ülkelerin protestoları da devam etmekte. CW-7'nin küresel ısınmaya bir cevap niteliği taşıdığı iddia ediliyor. Bugün buna tanık olacağız. Küresel ısınma hakkında tartışan liderler artık göz ardı edilemez. Bugün, 79 ülke atmosferin en üst tabakalarına CW-7'yi yaymaya başlayacak. Bu olay küresel dereceyi ideal bir seviyeye getirecek. Yarından itibaren, bilim adamlarına göre CW-7 soğutma gazı sıcaklıkları yüksek oranda küresel mevsim normallerine indirecek. Bu küresel ısınma için yapılan devrimsel bir çözüm yolu.
CW-7'nin atmosfere dağıtılmasından kısa bir süre Dünya dondu ve bütün insanlık yok oldu.
Bir trene binip seyahat eden önemli bir kaç kişi insanlıktan geriye kalan son insanlardı."

Bugün kapitalizmin bize sunduğu ve "modern yaşamlarımızı" sürdürdüğümüz o yüksek, çok katlı apartmanlarda bulunan daireler aslında toplumda var olan sınıfsal ayrımların dikey düzleme yansıtılmış şeklidir. Kitaplardaki grafiklerden veya sosyolojik teorilerden aşina olduğumuz bu toplumsal sınıfları/sınıflandırmayı maddi birer unsur olarak yansıtır bize içinde yaşadığımız apartmanlar. Genelde apartman bodrumunda yer alan kalorifer dairesiyle aynı katta olan daire "kapıcı dairesi"dir. Bu, asgari ücretle çalışan, toplumun bütün önemli işlerini (veya üst tabakaların asla

yapmayı düşünmeyecekleri işleri) yapan ve yükünü taşıyan ama yine de ezilen sınıf olarak en alt tabakayı temsil eder. Onun üstünde, apartman girişinde (veya yol kotunda) bulunan dairede maddi durumu biraz daha iyi, sabit maaşı olan (muhtemelen devlet memuru veya işçi) ve orta tabaka dediğimiz sınıf oturur. Bu temsil durumu üst katlara kadar ara katlarda da devam eder. Ancak zirveye yaklaştıkça insanların maddi durumu da iyileşmeye başlar; alt katlar kiracıyken, üst katlar ev sahibidir, alt katların hiçbir mülkiyeti yokken üst katlara çıktıkça sahip olunan mülkiyet de artmaya başlar (ev yanında bir araba eklenir buna vs.). En üst kattaki bazen dubleks, genelde teraslı ve en güzel manzaraya sahip dairede ise, bu tabakalaşmadaki en zengin kişi yaşar. Giriş katındaki en az güvenliğe sahip dairedeki kişi apartmana giren herkesle muhatap olurken, en üst kattaki kişi en güvenli biçimde ve "diğerlerinden" yalıtılmış bir şekilde yaşar. Çünkü hangi apartmana giderseniz gidin daire fiyatları (kira veya satılık olsun) en alt kattan en üst kata doğru artar ve bu maddi durum kapitalist sistem içersinde görünmez bir tabakalaşma meydana getirir. Ve bu tabakalaşma içerisinde "**herkes kendi ait olduğu yeri bilecektir/bilmelidir".**

İşte, senaryosunu Jacques Lob ve Benjamin Legrand'ın yazdığı, çizimlerini ise Alexis ve Jean-Marc Rochette'nin yaptığı "Le Trainsperceneige" isimli çizgi-romandan uyarlanan "Snowpiercer" bizde apartmanlarda görülen bu dikey tabakalaşmayı, onlarca vagonu olan bir tren vasıtasıyla yatay düzleme taşıyarak, sistem eleştirisi yapmaktadır. Girişte filmden yaptığımız alıntıdan da anlaşılacağı gibi, 2014 yılında çok üst seviyelere çıkmış olan küresel ısınmayı mevsim normallerine düşürmek için atmosferin üst tabakalarına CW-7 adlı bir gaz salınır. Ancak bu gaz hava sıcaklığını tahmin edilenin çok daha altına düşürerek tüm dünyayı buzul çağına geri götürür ve sadece yüzlerce vagonlu özel yapım bir trene binerek kurtulmayı başaranlar dışında tüm insanlık donarak yok olur. Hiç durmadan dünyayı dolaşan bu tren insanlara sıcak ve güvenli bir ortam ve yaşamak için gerekli her şeyi sunmaktadır. Ancak her zaman olduğu gibi bu trende de toplumsal bir tabakalaşma vardır ve bunu insanların yaşadığı vagonların lokomotife yani sonsuza kadar çalışacak olan **"Kutsal Makineye/iktidara"**

yakınlığı belirlemektedir. Dolayısıyla en öndekiler trenin bütün nimetlerinden faydalanırken (yüzme havuzu, disko, sauna, restorantlar, eğitim, özel yaşam alanları vs.), en arkadakiler ise sadece ranzalarda yatmak ve protein kalıplarını yemek hakkına sahiptirler, kendi vagonlarından ileriye geçemedikleri gibi (farklı sınıflara ait vagonlar birbirinden çelik kapılarla ayrılmaktadırlar) sık sık da trenin askerlerinin saldırısına maruz kalmaktadırlar. Arka vagondakiler trene ilk bindiklerinde onlara yiyecek verilmemiş, onlar da sahip oldukları stokları tükettikten sonra açlıktan içlerindeki en zayıflarını yemeye başlamışlardır. Ancak bu aşamadan sonra küresel felaketten önce treni yapıp dünyadaki tüm demiryollarını birbirine bağlayan ve lokomotifi yani "Kutsal Makine"yi kontrol eden/yöneten Wilford onlara yemeleri için protein kalıplarını dağıtmaya başlamıştır. Aslında böylece Wilford, arka vagondakilere eğer kendisi olmazsa birbirlerini yiyecekleri mesajını vermiştir. Zaman içinde arka vagondakiler ayaklanıp ön vagonları işgal etmeye kalkışsalar da hepsi başarısız olmuş ve büyük kayıplarla sonuçlanmıştır...

17 yaşında trene binen ve 17 yıldır da arka vagonlarda yolculuk ederek yaşayan Curtis de, ihtiyar Gilliam'dan aldığı feyzle ve ön vagonlardan gelen gizli mesajlarla lokomotifi ele geçirip trene hakim olmak ve bu tabakalaşmaya son vermek için bir isyan başlatır ve lokomotife doğru ilerlemeye koyulur. Curtis ve adamlarının bu ilerleyişi bile, bilgisayar oyunlarındaki level/seviye atlanmasında karşımıza çıkan şekildedir, her yeni vagon kapısı açılışında hep daha fazlasıyla karşılaşırlar. Her yeni seviyede/sınıfta kendi sefil halleriyle o parlak ve zengin insanlar arasında göze batarlar; kendileri böceklerden yapılan protein kalıpları yerken ön vagondakilerin her türlü balık ve et ihtiyaçlarının karşılandığını görürler. Tabii her aşamada onlara engel olmaya ve yok etmeye çalışan tren askerleri de karşılarına çıkar. Bu açıdan bakıldığında ilerleyişin bir bilgisayar oyunu gibi olduğunu da belirtebiliriz. En üst seviye oyuncu olup, ödülü kazanmak için en ileriye gitmek gereklidir. Verilen tüm kayıplara rağmen lokomotife Curtis, ona kapıları açan Namgoong Minsu ve onun kızı Yona ulaşırlar, ancak lokomotifin kapısı sadece Curtis'e açılır. Ve Curtis burada "Kutsal Makine"nin sahibi Wilford'la tanışır. Filmin son 40 dakikasını oluşturan bundan sonraki sahneler filmin senaryosu için de büyük sürprizler barındırmakta ve neredeyse her şeyi ters yüz etmektedir. Bu aşamada da özellikle Wilford ve Curtis arasında geçen konuşmaların dikkatle takip edilmesini öneririz; zira Kutsal Makine'nin çalışması ve trenin işleyebilmesi için gerekli olan şeyler hakkında yaptığı açıklamalarla, aslında dünyadaki yönetim sistemlerinin nasıl çalıştığını ve bu işleyişin devam etmesi için nelerin gerektiğini açıklamaktadır.

[Erişim: http://hayatinizboyuncaseyretmenizgereken.blogspot.com.tr/search?updated-min=2014-01-01T00:00:00%2B02:00&updated-max=2015-01-01T00:00:00%2B02:00&max-results=11]

Filmden

Wilford değil, treni sen yönetmelisin. [Filmde Curtis, verilen mesaj “Sen” (insan] dir. Dünyayı kontrol etmek]

**

Yolcular! Bu bir ayakkabı [çapulcular] değil. Bu düzensizliktir. 42 numara kargaşadır. Bunu görüyor musunuz?

Bu ölümdür. Bu lokomotife biz evimiz diyoruz. Sıcak kalplerimizle dondurucu soğuk arasında tek bir şey var. Kıyafet mi?

Pantolon mu?

Hayır, düzendir. Düzen, bizi ölümcül soğuktan koruyan tek şeydir. Trende yaşayan hepimiz bize tahsis edilmiş yerlerimizde kalıp bizim için belirlenmiş özel işlerimizle meşgul olmalıyız. **Kafanıza ayakkabı giyer misiniz?**

Tabii ki kafanıza ayakkabı giymezsiniz. Ayakkabı kafa için değildir. Ayakkabı ayak içindir. Şapka faka içindir. Ben şapkayım, siz ayakkabı. Ben kafa için varım, siz ayaklar için. Aynen öyle işte. En başında, düzen biletlerinizin verdiği haklarınıza göre sağlanmıştı. Birinci sınıf, ekonomi ve sizin gibi

beleşçiler. Ebedi düzen Kutsal Lokomotif sayesinde sağlanmıştır. Her şey Kutsal Lokomotif 'ten geçer. Her şey yerli yerindedir. Tüm yolcular kendi bölümlerindedir. Suyumuz akıyor, ısınıyoruz Kutsal Lokomotife saygı gösterin. Özellikle de tahsis edilmiş yerleriniz için. Aynen öyle. Ta başından beri ben ön taraftayım. Siz arka taraftasınız. Ne zaman bir ayakkabı kafaya çıkarsa kutsal sınır geçilmiş olur. Yerinizi bilin. Yerinizde kalın. Ayakkabı olun.

**

Su ikmal bölmesi?

[FLOW: FOR LOVE OF WATER (2008) (Akış: Su Sevgisi İçin)]

Evet, birkaç vagon ileride. Suyun arındırılıp geri dönüşümle geldiği yer. Trendeki en kritik bölümlerden biri. O vagonu ele geçirirsek elimize büyük koz geçer. En öne gitmemize gerek bile kalmaz. Suyu kontrol edersek... Pazarlığı da kontrol ederiz. [Ortadoğu'da sıkıntının gerçek yüzü]

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ZEMİNİNDE FİLİSTİN MESELESİNİN GERÇEK YÜZÜ

**

Wilford bilir. Wilford çocukları sever. Sever.

Wilford çocukları sever mi?

Onun tek umursadığı değerli lokomotifi. Lokomotif kutsaldır. Ve Wilford ilahidir. Wilford merhametlidir. Onu ara. Bakalım seni kurtarmaya geliyor mu. Evet. Merhametli Wilford demek. Ara onu. Buraya gelmez. Lokomotifi terk etmez. Seni parça parça edeceğiz.

Yine de gelmez mi?

Suyun kontrolünü ele geçirip kapatınca işler değişecek ve buraya gelecek.

Suyu kapatmak mı?

Sadece kendi adamlarınızı cezalandırmış olursunuz. Su ön bölümden geliyor. Trenin burnu kar ve buzu topluyor ve suya dönüştürüyor. Filin hortumu gibi. Su ağızdan geliyor. Kıçından değil Curtis. Evet, Wilford sizi yakından tanıyor Bay Curtis Everett. Sizi izliyor. Kendi adamlarınıza zarar vermeyeceğinizi biliyoruz.

**

Wilford! Daha çocukluğunda bile Bay Wilford'un lokomotiflere olan düşkünlüğü belliydi. Büyüdüğümde sonsuza dek trende yaşayacağım. Sonsuza dek! Taşımacılık imparatorluğu Wilford Endüstrisi'ni kurduğunda ilk düşlerinin gerçekleştiğinin farkına varmış. Fakat en büyük düşü tüm dünyadaki demiryollarını tek bir hat üzerinden bağlayan son derece lüks bir lokomotif yolculuğuymuş. Sirküler demiryolu uzunluğu 438 bin km. Ve her yıl bir döngüyü tamamlıyor. Antarktika'nın aşırı soğuklarından Afrika'nın yakıcı sıcak çöllerine kadar Wilford'un kendine yeten treniyle kendine has sofistike tasarımın gelişmiş teknolojiyle birleşimi-- İnanması zor olsa da eski dünyadaki insanlar, Bay Wilford'la dalga geçiyorlarmış. Onu bu muhteşem trendeki yüksek mühendislik ve yüksek donanım yüzünden eleştiriyorlarmış. Ama Bay Wilford onların bilmediği bir şey biliyormuş. Pek neymiş bu?

Eski dünyanın insanları dondurmaya dönüşmüş moronlarmış. Bir nevi. **Bay Wilford CW7'nin dünyayı donduracağını biliyormuş. Peki ileri görüşlü Bay Wilford seçilmişleri felaketten kurtarmak için neyi icat etmiş?**

Lokomotifi!

Çuf, çuf, çuf delip geçer!

Hep yoluna devam eder!

Lokomotif durursa ne olur?

Hepimiz donarak ölürüz!

Peki ya duracak mı?

Peki ya duracak mı?

Hayır! Hayır! Nedenini söyleyebilir misiniz?

Lokomotif ebedidir! Lokomotif daimidir! Çuf, çuf, çuf delip geçer! Hep yoluna devam eder! Sebebi kimdir?

Wilford! Wilford! Wilford! [Büyük Birader-1984]

**

Curtis Everett Bay Wilford'a yemekte eşlik etmeniz için sizi resmen davet etmek için gönderildim. Önden buyurun.

Curtis?

Sen misin?

Curtis, evladım. İçeri gel. Sana bir bakayım. Aç mısın?

Bu kadar yolu gelerek büyük iş başardın. Lütfen oturun. Koca treni yürüyerek geçen ilk insan sensin. Kuyruktan lokomotife.

Bunu biliyor muydun?

Tebrikler, bravo. Sizden daha önce kimse buraya Lokomotif'e ulaşamamıştı. Ben de hiç kuyruk bölümüne gitmedim. Neden gitmedin?

Senin için fazla mı pis?

Kuyruk bölümündeki mayın tarlasından geçmemek için mi?

Sence benim yerimin kendine has engelleri yok mu?

Çok gürültülü. Ve çok boş. Doğru. Biftekler. Çokça boş alan. Bu kaltak karı ne istersen getiriyor. Curtis, herkes kendine tahsis edilmiş yerinde. Ve senin dışındaki herkes olması gereken yerde. En güzel yerdeki insanların en kötü yerdekilere söyledikleri bu. Bu trendeki kimse seninle yerini değiştirmez. Benimle yer değiştirmek [tanrı olmak] ister miydin?

Curtis, evladım. İşin aslı, hepimiz bu lanet olası trende hapsolmuş durumdayız. Hepimiz bu metal yığını içinde esir düştük. Orta pişmiş?

Ve bu tren ekosisteme çok yakındır. Dengeyi korumak için çaba sarf etmeliyiz. Hava, su, erzak. nüfus. Daima dengede tutulmalı. En uygun denge için, bazen çözüm için daha radikal kararlar alınmak zorunda kalınacaktır. Nüfusun azaltılması gerektiğinde sert uygulamalar gerekebilir. Gerçek doğal seleksiyon için vaktimiz yok.

THE TRİALS OF HENRY KİSSİNGER (2002) Henry Kissinger'in Yargılanması

Bunun olmasını beklersek korkunç derecede kalabalıklaşıp açlıktan ölürüz. Sıradaki en iyi çözüm bir özel grubu öldürmek için başka bir özel grup kurmaktır. Zaman zaman, tabiri caizse ortalığı karıştırıyoruz. **7 lerin İsyanı, McGregor Devrimi... Büyük Curtis İhtilali.**

Hiç beklenmeyen şeytani bir plana sahip çok etkili bir yapım. Yaketerina'da karşı saldırı yapacağını kim tahmin edebilirdi ki?

Çok zekice. **Gilliam ve benim planım bu değildi.**

Ne dedin?

Bilmediğini söyleme sakın.

Gilliam ve ben... Bizim planımız. Gilliam?

Gilliam. [A. Hitler]

DER EWİGE JUDE (1940) Sona Kadar Yahudi.

Ön ve kuyruk bölümleri birlikte çalışmalı. Bir ortaktan fazlasıydı, gerçekten. Benim dostumdu. Saçmalık. Sana inanmıyorum. Orijinal anlaşmamızda Yaketerina tünelinin sonunda isyan çıkacaktı. Tüm hayatta kalanlar kuyruk bölümüne dönecekti.

- Daha çok boş alanın keyfini çıkaracaklardı.

- Yalan söylüyorsun. Gilliam öyle şey yapmaz. Nihayetinde işe yaradı. Sizin karşı saldırınız isyanı 10 kat daha heyecanlı kıldı. Ne yazık ki ön bölümden beklenenin üzerinde can kaybı oldu ve Gilliam bedelini ödemek zorunda kaldı. İronik, değil mi?

İnsan nasıl ölüm ve yaşam arasındaki ince çizgiyi geçiyor. Artık bizim için yapacak son bir şey kaldı. Rakamlara bakmak.

Alo Wilford, benim. Gilliam'ın yerindeyim. Bekle. Hala aynı oranda mı?

Evet, hala %74. Tamam, devam edin. Bekle. 18'de bırakın. 18. yılın kutlaması olsun. Mükemmel bir fikir. Sizinkiler. Şimdi Gilliam'ın ne kastettiğini anlıyorum. Senin zeki ve akıllı olduğunu söylemişti. Ama hep gerginmişsin. En son ne zaman seviştin?

Gilliam'ın dediği gibi, iki kolla kadını tutmak daha iyidir. Gilliam'ı özleyeceğim. Gece yarısı telefon konuşmalarımızı özleyeceğim. Saatlerce konuşabilirdi. Hem de tek kolla.

Birisi için bu trende hayatta kalmayı başarmak deliliğin bir noktasına kadar gelmişse kolaydır. **Gilliam bunu çok iyi anlamıştı yaşamın devam edebilmesi ve dengenin korunması için korkunun, endişenin kargaşanın ve dehşetin sürmesi gerekiyordu. Böyle bir durum yoksa bunu biz yaratmalıyız. Bu bağlamda, senin yarattığın Büyük Curtis İhtilali tam bir başyapıttı.**

Benimle gel Curtis. Sana bir şey göstermek istiyorum. Bunu hak ettin. Hadi gel. Şu anda uyanıyor. Çok hoş, değil mi?

Huzur dolu. Onun kalbindesin. Hayatımı buna adadım. Ebedi Lokomotif. Ebediyetin ta kendisi. Trende hiç yalnız kaldın mı?

En son ne zaman yalnızdın?

Hatırlayamıyorsun değil mi?

Lütfen yap. Acele etme. Az önce yazdım. Senin için Curtis. Al hadi. Ben yaşlandım. Benim yerime geçmeni istiyorum. Hep istediğin şey. Gilliam'ın da istediği şeydi. Lokomotifi gözetmelisin... Çalışır halde tutmalısın. Bak Curtis. Kapının ardında... **Bölümler arında hep olmaları gereken yerde ve hep olacakları yerdeler.** Sence neresi?

Tren. Ve şimdi insanların sayısı tam olarak gerektiği kadar. Hepsi doğru yerlerinde. Sence nedir bu?

İnsanlık. Tren dünyadır. İnsanlık da biziz. Artık insanlığa liderlik etmek için kutsal bir görevin var. Sen olmazsan Curtis, insanlık yok olur. Liderleri olmadan insanların neler yaptığını gördün. Yakıp yok ederler.

Şunlara bak. İnsanlar böyledir. Biliyorsun. Daha önce de gördün. Daha önce de yaşadın. Tuhaf ve zavallılar, değil mi?

Onları kendilerinden koruyabilirsin. Gilliam da seni kendinden korumuştu. Curtis. Senin kaderin bu. Tamamdır!

THE RECRUİT/ Çaylak (2003) [Tecrübeli ajan Walter Burke ve James Clayton'filmin başında aralarında geçen konuşma]

Beni dinle. Curtis, bu kadar duygusal olma. Herkesin yeri önceden bellidir.

**

HELAKE SEBEP OLAN MUTLU AZINLIK

BİG BAD WOLVES / Büyük Pis Canavarlar (2013)

Yönetmen: Aharon Keshales, Navot Papushado
Senaryo: Aharon Keshales, Navot Papushado
Ülke: İsrail
Tür: Komedi, Suç, Gerilim
Vizyon Tarihi: 21 Nisan 2013 (ABD)
Süre: 110 dakika
Dil: İbranice, Arapça
Müzik: Haim Frank Ilfman
Oyuncular Guy Adler, Lior Ashkenazi, Dvir Benedek, Gur Bentwich, Doval'e Glickman

Özet

Bir dizi vahşi cinayet, üç adamın yollarının kesişmesine sebep olur. Son kurbanın babası bir polistir ve intikam almak için yemin eder. Cinayetlerin baş şüphelisi olan bir din öğretmeni, önce tutuklanır, ancak bir polis hatası yüzünden serbest bırakılır. Kanun dışı metotlarla yoluna devam etme kararı alan intikamcı polis, şüphelinin peşine düşer.

Film, işkencenin sorun çözücülüğünü masaya yatırırken, gerçek duyguların/niyetlerin örtbas edilebileceğinin üzerinde durması açısından önem taşımaktadır. Bilginin ve tecrübenin bittiği yerde kalmanın acısını hissedeceksiniz.

Filmden

"Yahudilere göre, bir insan doğduğu gibi tüm organları yerindeyse gömülmeli." Başı olmayan ceset nasıl gömülür.

**

Kurt Kurtan Korkmaz

**

Manyaklar silahlardan korkmaz.

- Korkmaz ha?

Neyden korkarlar öyleyse?

Manyaklar manyaklardan korkar.

**

Birisine sonuna kadar işkence edersen her şeyi anlatacak mı?

Peki ya ben yapmadıysam?

Peki ya korkunç bir hata yapıyorsan?

**

PEDAGOJİ TARİHİ BİZE NE ÖĞRETEBİLİYOR?

Bugünkü pedagoji düşüncelerinin kaynaklarını bulabilmek için eski Yunanlılara kadar uzanmak gerekiyor. Gerçi Yunanlılar eğitimin psikolojisi üzerine zengin düşünceler bırakmış değillerdir. Onların eğitim düşünceleri daha çok sosyâl nitelik taşır. Bu düşüncelerinde bazen ülkücü, bazen gerçekçi oldular. Eflâtun, Aristo ideâl siteler düşündüler. Ancak, eğitim üzerine zamanımıza kadar yaşayabilecek gerçekler bırakmadılar.

Orta-zaman pedagojisi de öyle. O da bugüne kadar yaşayabilecek pedagoji bilgisi yaratamadı. Bu çağ, insanlara bazı eğitim saplantıları kazandırmıştır, o kadar! **Bu saplantılardan biri şudur: Çocuğun kafası bir vazo gibidir. Onun için doldurabilirsiniz. Çocuğun ruhu bir table rase, bir karatahtadır. Onun üzerine ne isterseniz yazabilirsiniz. Çocuk kendini yetiştiren insanın etkisi altındadır. Onu istediğiniz gibi yoğurabilirsiniz.**

Rönesans devri pedagoji için bir uyanma, bir kalkınma devridir. Bu devrin düşünürleri kendilerini yunan, lâtin ideolojisinde bulmuşlardır. Bu devirde Montaigne ile Rabelais insanlara yepyeni eğitim gerçekleri öğretiyorlar. **Montaigne'e göre çocuğun kafası bir vazo değildir. Bu kafa tıpkı mide gibidir.** Aldığım alır, almadığım almaz. Aldığını sindirmek için de bir zaman ister. Montaigne işte bu benzetişle, bu anlayışla Orta zaman'ın katı eğitim anlayışını yumuşatmış, bunun yerine gerçeğe oldukça uygun olan sindirim hayalini koymuştur.

Rabelais, o da Rönesans'ın büyük devrimcilerinden biridir. Yarattığı masal devlerini yaşatarak Ortaçağ'ın iskolastik anlayışını yıkar. Rabelais insanı et, kemik, hem de bir bütün olarak anlar. Ona göre insan ağaç gibidir. Kökleri Tûbâ Ağacı gibi havada değil, kanda, kemiktedir. Onun masalının kahramanı olan **Gargantua** hem Ortaçağ hem de Rönesans kişiliği taşıyan yamalı bir kişiliktir. Pantagruel ile Frere Jean ise Rönesans insanlarıdır. Rabelais pedagojide gerçekçiliğin ilk göstericisi olmuştur.

XV. inci yüzyılda pedagog Rousseau ortaya çıkıyor. İnsanları tabiata dönmiye çağırıyor. Çocukları eğitmek istiyorsanız tabiatı incelemekle işe başlayın diyor. Emile adlı şaheserinde ilk olarak eğitimin felsefesini yapıyor. Ona göre eğitimin amacı homme naturel, tabiî adamdır. Rausseau'nun bu tabiî adamı adam değildir. İnsanın tabiatı demektir. Eğitim işte bu insan tabiatına uygun olmalıdır. İnsan her yerde birdir, hep bir olan tabiatı taşır. Eğitim işte bu değişmeyen tabiatın üzerine kurulmalıdır. İnsanın tabiatı eğitim ağacının yabanisidir. Eğitim bu yabani üzerine aşılanacaktır. **Yabanisi ne kadar sağlam olursa aşının kendisi de o kadar sağlam olacaktır.** Pedogaji tarihinde ilk olarak tabiatı incelemekle işe başlanmasını isteyen, böylelikle pedagoji düşüncelerine bilim katan işte bu insandır. Rousseau, eski Yunanlılardan, Rönesans'tan beri akıp gelen pedagoji ırmaklarını kendinde toplayan büyük bir göldür. Bu gölde bütün ırmaklar biri birine karışır, göl suyu olur.

İşte Rousseau'nun pedagoji yapısını meydana getirmek için kullandığı gereç, benzetme, yansıma değil, doğrudan doğruya eğitim konusu olan çocuğun kendisini incelemedir. Rousseau, çocuğu, çocuğun kendisini tanımakla işe başlamıştır. Rousseau'nun pedagojisindeki yaratıcılık da sezgilerini fizik, fizyolojik âlemden alacak yerde, doğrudan doğruya çocuğun kendisinden, çocuğun ruhundan almasındandır. Rousseau böylelikle gerçekçi bir pedagojinin temellerini atabilmiştir.

Rousseau'ya göre eğitimin üç etkeni şunlardır:
TABİAT, EŞYA, İNSAN.
Eğitimin ilkeleri de şunlardır:
HÜRLÜK, ZORUNLUK, AŞAMALILIK, DENLİLİK, KARIŞMAZLIK.

Tabiatı sevmek, tabiatı saymak, tabiatın iyi olduğuna inanmak, tabiatın işine karışmamak, tabiatın gelişmesini istemek, gelişmesinin engellerini ortadan kaldırmak, işte Rousseau'nun pedagojisini üzerine kurduğu temeller bunlardır.

Rousseau tabiatın oluşunu bozan bütün karışmaları ortadan kaldırıyor. Çocuğu kendi tabiatının oluşuna, gidişine bırakıyor. Böylelikle kendi kendine işleyen, kendi kendine oluşan, kendi kendine evrilen bir eğitimin temelini atmış oluyor. Bu eğitim, tabiî eğitim dediği eğitimdir.

Rousseau'ya göre tabiatın işine karışmamalıdır. Çünkü tabiat gelişmesinin bütün şartlarını kendinde taşır. Ona dışarıdan yardım etmek istemez. Onu oluşunda kendi başına bırakmalıdır. Tabiata karşı davranışımız yalnız onu sevmek, yalnız onu saymak olmalıdır.

Rousseau'ya göre çocuk kendi tabiatının öğrencisi olmalıdır. Çocuğun bocalamaları, emeklemeleri büyük bir evrim, büyük bir eğitim değeri taşır. Bu bocalamalar,, bu emeklemeler yalnız düşüncenin, öğrenmenin değil, işlemenin, yaratmanın da öğreticisidir.

Hürlük gibi zorunluk da Rousseau'nun eğitim ilkelerinden biridir. Rousseau'ya göre insanın, çocuğun hürlüğü başı boş olan bir hürlük değildir. İnsan olsun, çocuk olsun, hem kendi tabiatı, hem de kendini çeviren tabiatın zorunlukları ile karşı karşıyadır. Bu zorunluklara boyun eğmek zorundadır. Bu zorunluklar çocukta bir takım acılar, sıkıntılar yaratacaktır. İnsan bütün bu acılara, sıkıntılara katlanmak zorundadır. Yoksa yaşayamaz. Hür, kendi başına buyruk olarak yaşamak gibi tabiatın kanunlarına boyun eğmenin de bir tadı vardır. **İşte Rousseau'daki hürcülük başı boş bir hürcülük değil, tabiat kanunları ile sınırlanmış olan bir hürcülük tür.**

Çocuk büyük insan değildir. Çocukluk çağının kendine göre hürlükleri, zorunlukları vardır. Çocuk her devrini bütün hürlükleri, bütün zorunlukları ile yaşamalıdır. **Çocuğun vaktinden önce adam olmasını istemek zararlıdır.** Çocuk kendi devrine yakışan olgunlukları edinmelidir. Çocuklara karşı çocukların yaşma göre davranmalıdır. Rousseau bu düşüncesini bir paradoks ile açıklamıştır: Eğitimin kuralı vakit kazanmak değil, vakit kaybetmektir demiştir. Çünkü Rousseau'daki eğitim hayali bir aşı hayalidir. Eğitim yabani üzerine vurulan ehlî bir aşıdır. Bu yabani ne kadar sağlam olursa üzerine vurulan ehlî aşı da o denli sağlam olur.

Rousseau'ya göre hayvanlarda olduğu gibi toplum nedir bilmeyen, yalnız başına yaşayan, fizik çevreden başka çevresi olmayan tabiî insanda fizik isteklerinden başka istekler yoktur. Tabiî insan bu isteklerini doğuracak olan araçları tabiat çevresinde bulur. Bunlardan, başkasını da istemez. Bu istekleri aramaz da. Bu istekleri artıracak olan muhayyile tabiî insanda yoktur. Tabiî insanın bu durumu mutluluğun kendisidir. Çünkü sürünme isteklerle yetiler arasındaki denksizlikten ileri gelir. Yetileri isteklerini karşılayabilenler tabiîdir. Çünkü sürünme nedir bilmezler. Bu yaratıkların gücü bu denlilikten doğar. **İnsandaki yetiler ise hayvanlardakinden çok artıktır. Bu artıklık insanın felâketine sebep olur.** Muhayyile işe karışınca bu yetiler çalışmaya başlar. Böylece yetilerle araçlar arasındaki denlilik bozulur. İstekler kabarır. Bunun da sonu acı, şaşkınlık olur. Bu felâketten kurtulmak için ne yapmalı? İsteklerin artık olanlarını yok etmeli. Böylelikle isteklerle yetiler arasında denklilik sağlanmış olur. Bu durum tabiî adamın mutluluk durumudur.

Çocukta bu denklilik yoktur. Çocuk yoksun, arık olarak dünyaya gelir. Kendinde olmayan her şeyi eğitimle alır. İnsanın çocukluk durumu güçsüzlük, yetisizlik durumudur. Çocuk istekleri ile yetileri arasında denklilik olmayan bir yaratıktır. Onun için çocuk gerçi tabiî olan bir yaratıktır. Ancak, Rousseau'nun düşündüğü tabiî adamın kendisi değildir.

Şimdi çocuğu mutlu bir yaratık durumuna getirmenin yolu nedir?

İsteklerini azaltmak mı? Bu doğru değildir. Böyle olunca çocuk insan soyunun yaşayışından tam olarak yararlanamayacaktır. Yetilerinin artık olanlarını atmak da olmaz. Çünkü çocuk yetisizdir. Yapılacak olan yalnız şudur: Çocuğu bütün isteklerini, doyurmakta büsbütün serbest bırakmak.

Rousseau'ya göre eğitimin beşinci ilkesi karışmazlıktır. Tabiatın işine karışmamalıdır. Çocuğun yoluyla oluşup gelişmesine engel olan nedir? İnsanın karışması, tabiatın işini bozması! Çocuğun bu hürlüğünü yok eden insandır. Çocuğun eşyanın zorunlukları ile karşılaşmasına engel olan da insandır. Çocuğa acı, sıkıntı çekme yerine yorgunluğu, korkuyu öğreten de insandır. Organlarının, güçlerinin

dilediği gibi gelişmesini önliyen yine bu insandır. Öyleyse, bundan önceki ilkelerin bir sonucu olarak ortaya konulacak ilke, şu olabilir: **Tabiatın işine karışmamak!**

Bu karışmazlığın yerinde olduğunu gösteren gerçekler nelerdir? Bir kere tabiat kendine yeticidir. Tabiat kendinden başka hiçbir varlığı gereksemez. **Sonra insan hayatının en tehlikeli devri, doğumdan on iki yaşına kadar olan kısımdır.** **Sapkınlıkların, yamuklukların çimlendiği, yetiştiği devir, bu devirdir. Bunlar bir kere kökleşti mi artık söküp atmak elden gelmez. Onun için bu devirde eğitim, toplumun etkileri dışında kalmalıdır. Çocuk, adam olmadan önce, bir hayvan olmalıdır.**

Bu devirde insan yavrusu olgun bir adam olamaz. Ancak olgun bir hayvan olabilir. Onun için çocuk, toplumla illintisi olan her şeyden uzak bulundurulmalıdır. Çünkü henüz bu gibi şeyleri anlayabilecek yaşta değildir. **Bu türlü eğitim gerçi erdemleri öğretmez. Ancak, içi kötülüklerden, kafayı da yanlışlardan korur.**

Çocuk toplum hayatından niçin uzaklaştırılmalıdır? Bir kere toplum oluşu tabiat oluşundan başkadır. Hattâ olmakta olan toplumlardaki oluş, tabiattaki oluşun karşıtıdır. Aile, okul, meslek hep birer toplum çevresidir. Çocuk bütün bu çevrelerden uzaklaştırılmalıdır. **Emile'in eğitiminden din de uzaklaştırılmalıdır. Çünkü bu eğitimi alabilecek yaşta değildir. Bilimi de uzaklaştırmalıdır. Kitapları da uzaklaştırmalıdır. Çünkü kitaplar insanlara bilmedikleri şeylerden söz açarlar. Emile yalnız bunlardan değil, bunların ruhlarda bıraktıkları kalıntılardan da uzaklaştırılmalıdır. Çünkü alışkanlık makineliktir, hürlüğü sınırlar, bilinci paslandırır.** Alışkanlık tabiat olur da asıl tabiatın yerine geçer. Onun için Emile, alışma nedir bilmemelidir. Emile'in kazanacağı tek itiyat, itiyatsızlıktır.

Bu eğitimin verilebileceği çevre nedir?

Çocuğu ay küresine mi götürmeli, yoksa boş bir adaya mı? İkisi de elde değil. Rousseau'nun bu eğitim prensibi saltık bir prensip değildir. O, bu prensibin her yerde uygulanabileceğini ileri sürmüyor. Rousseau, bu teorisinin uygulanmaktaki güçlüğünü de biliyor. Onun bu teori ile yapmak istediği, yalnız bir yol göstermektir. Bu yoldan amaca ne kadar yaklaşılabilirse, o kadar başarı elde edilmiş olur. Onun için bu eğitimin çevresi olarak şehirleri değil, köyleri seçiyor. Çünkü köyde eğiticinin yetkesi en yüksek kerteyi bulacaktır. Böylece çocuk, toplumun etkilerinden kurtulacak, yalnız tabiatın, eşyanın etkisi altında kalacaktır. Böylelikle çocuk, birçok duyular, deneçler kazanacak, toplum içinde yaşamakla, bilim eğitimi almamakla birlikte hem toplum içinde yaşamaya, hem de bilim edinmiye dolayısıyla hazırlanmış olacaktır. Rousseau bu eğitimde Emile'i insanların etkisinden uzaklaştırmakla birlikte, eğiticinin rolünü de kabul ediyor. Ancak, bu rol doğrudan doğruya değil, dolayısıyla olacaktır. Eğitici eşyanın arkasına gizlenecek, eşya gibi etki yapacaktır.

Rousseau'nun bütün bu prensipleri tabiî adamı dediği organik, fizyolojik adamı yetiştirmeye yarar. Eğitimin bütün amacı bu mudur?

Gerçi eğitim bu gerçeğin gelişmesidir. Ancak, eğitimin bütün amacı bu gelişme midir? Rousseau'ya göre tabu eğitim herşey değil, yalnız bir evredir, daha doğrusu bir temeldir. Çocuk toplum içinde yaşayacaktır. **Rousseau da pedagojisini hayvanlar için değil, insanlar için yazmıştır.** Çocuğun sosyâl bir çevreye uyarlanması gerektir. Çocuğun alacağı eğitim ister istemez sosyâl bir eğitim olacaktır. Ancak, bu sosyâl eğitim herhangi sosyâl eğitim olmayacak, tabiî olan, tabiî eğitim şartlarına uygun olan bir sosyâl eğitim olacaktır. Bu sosyâl eğitimin prensipleri yine tabiî eğitiminkiler olacaktır.

Rousseau gibi bir dehayı yetiştirmek her milletin, her yüzyılın işi değildir. Rousseau'dan sonra gelenler, onun ne sezgisini, ne de tümleme gücünü taşımadılar. Rousseau gölü taşınca kollara ayrıldı. Herbiri bir yana akmaya başladı. Böylece Rousseau'culuk yirminci yüz yılın pedagoji ülkelerine kadar yayıldıkça yayıldı. Kant, Pestalezzi, Froebel, Tolstoy, John Dewey, Montessori hep o kaynaktan geldiler. Ancak, hiçbiri onun gibi diri genç kalamadı.

Kant pedagoji tarihinde disiplinin, baskının en büyük örnekcisidir. Kant'a göre akıl yönetmeli, duygu da ona boyun eğmelidir. Ceza eğitimin aracıdır. İnsan ancak böylelikle olgunlaşabilir. Kant'ın baskıdan

anladığı tabiatı zorlamaktan başka birşey değildir. Kant'ın pedagojisinde bu zorlama ilk günlerden başlar. Onun için Kant, eğitim aracı olarak oyunu değil, cezayı kullanır.

Kant baskısız eğitim olamayacağına inanır. Yanlış değil. Toplum olmasaydı da insan kendi başına kalsaydı, eğitim olmayacaktı. Ancak, baskıdan baskıya fark vardır. Hangi baskı?

İnsanı isteklerinin tersine zorlayan baskı mı, yoksa hür olarak benimsenen baskı mı? Birincisi insanı bozar. İkinci baskı insanı yamultmaz. Baskının bu türlüsü hem zorlayıcı, hem de çekicidir.

Kant, Rousseau'nun bir artçısı olarak da gösterilebilir. Ancak, yakından incelenince görülecektir ki bu iki düşünürün düşünceleri arasında bir hayli ayrılık vardır. Rousseau hürlükten yanadır. Ancak, disipline düzene karşı değildir. **Endurcissement,** [sertleştirme duygusuzlaşma; duygusuzluk] onun bir yolda mıdır? Zaruret, zorunluk onun eğitim ilkelerinden biridir. Rousseau Emile'e hem hürlüğün tadını, hem de yoksunluğun acısını tattırır. Rousseau hep iyi olan tabiatın hem hürlükle, hem de düzenle gelişebileceğine inanırken, Kant bu tabiatın yalnız baskı ile, zorla gelişebileceğine inanır. Rousseau'ya göre iyilik tabiattan gelir. Kant'a göre iyilik dışarıdan gelir.

İşte Kant, Rousseau'nun yalnız sertlik yanını almış, bununla yetinmiştir. Kant'm pedagojisi hürlük pedagoji değil, yalnız düzen pedagojisidir. Bu düzen de Rousseau'daki düzen değil, baskının kendisidir. Bu baskı aklı sağlayacak, gönül de ona boyun eğecektir.

Pestalozzi, Rousseau'nun manevî öğrencisidir. Pestalozzi de Rousseau gibi tabiatadır. Pestalozzi de, Rousseau gibi tabiat kanunlarına boyun eğer. Rousseau'suz Pestalozzi anlaşılamaz. Pestalozzi'nin Rousseau'dan aldıkları vardır. Pestalozzi'de Rousseau ile bağdaşamıyan anlayışlar da vardır.

Pestalozzi'nin pedagoji tarihine yaptığı büyük hizmet, Rousseau'nun hürlük ilkesini bir örnekle açıklamasıdır. Rousseau'nun anladığı evrim içeriden dışarıya doğru olan hür bir evrimdir. Rousseau ilkelerinin en temelli, en önemli olanıdır. İşte Pestalozzi bu ilkeyi bitki hayaliyle açıklamaktadır.

Pestalozzi'ye göre çocuk, bir tohum gibidir. Önce yeşerir. Sonra gövde olur. Sonra dal, yan dallar olur. Sonra tomurcuklar olur. Sonra bu tomurcuklar yaprak, çiçek olur. Sonra çiçekler, yemişler olur. En sonra da bu yemişler olgunlaşır. Bitkilerin evrimi organik bir evrimdir. Çocuğun evrimi de tıpkı bitkilerin evrimi gibidir. Çocuğun evrimi bitkilerin evrimi gibi içeriden dışarıya doğru olan hür bir evrimdir. Böylelikle Pestalozzi XVI'ncı yüzyılda Montaigne'in bu evrim için kullandığı mide, sindirim hayali yerine, bu bitki, bitme hayalini koymuştur.

Pestalozzi'de hiçbir eğitim düşüncesi yoktur ki bu bitki, bitme, yetişme hayalinden esinlenmiş olmasın. Pestalozzi böylelikle Rousseau'nun ana ilkesini, hürriyet ilkesini benimsemiş oluyor.

Pestalozzi'nin Rousseau'ya uymıyan yanı şudur: Pestalozzi evrimin yalnız içeriden dışarıya doğru olacağını değil, yavaş yavaş, adım adım, basamak basamak, parça parça olacağına da inanıyor. Evrimde akla, mantığa büyük önem veriyor. Öğretimin yalından bileşiğe, bilinenden bilinmeyene, soyuttan somuta, parçadan bütüne doğru olacağına da inanıyor. Böylece intellektçi, parçacı bir pedagoji meydana getiriyor.

Fakat, bu tedriç, bu intizam hayatta var mıdır? Tekâmül nazariyelerinin tatbikinde görüldüğü üzere, hayat yaratıcı bir kudrettir. Tedriçten ziyade yenilik, ansızlık mevzuudur. Çocuğun tekâmülünü derece ve dizi hayaline hapsetmek tekâmülü anlamamaktır. Hayatta sıçratıcı, şaşırtıcı anlar vardır. Tekâmülü intizamla takyit edecek yerde, intizamı tekâmüle tabi kılmak en âkilâne bir harekettir.

Pestalozzi'yi bu çıkmaz yola saptıran yine Rousseau'dur. Çünkü Rousseau Emile'de eğitimi devrelere ayırmıştır. Ancak, bu ayrılık düşüncesinin Rousseau' nun felsefesi iJe doğrudan doğruya ilintisi yoktur. Öyle seziyorum ki Rousseau'nun bu düşüncesi, tabiata karşı duyduğu sonsuz hayranlığın doğurduğu bir sürgüden başka bir şey değildir. Çünkü Rousseau'nun eğitim felsefesini tüm olarak aldığımız zaman, görüyoruz ki bu felsefe aşamalı bir evrim felsefesi değil, yaratıcılığa, sezgiye, orijinalliğe dayanan canlı bir felsefedir. İşte Pestalozzi, Rousseau'da bir asalak niteliği taşıyan bu aşamalı evrim düşüncesine asılarak çocuğun evrimini katı, kesin aşamalara parçalamıştır.

Pestalozzi'den sonra dünya çapında bir pedagog daha yetişti. Bu pedagog Froebel'dir. Bu adam, mistik bir feylesoftur. **Froebel eğitim anlayışı ile Rousseau'dan sonra gelen en büyük eğitimcidir.**

Froebel, Pestalozzi'de katılaşan hürriyet ilkesini yeniden ele alıyor, onu canlandırıyor. Froebel insanı ağaca değil, Allah'a benzetiyor. Allah'ın en büyük sıfatı yaratıcılıktır. Onun için Froebel, Pestalozzi'deki aşamalı evrim anlayışını kaldırıp, bunun yerine yaratıcılığı koyuyor. İnsanın, Pestalozzi'nin anladığı gibi, yavaş yavaş, basamak basamak, adım adım değil, kendini yarata yarata evrilebileceğine inanıyor. Froebel'e göre çocuk, en büyük yaratıcılığım oyunda gösterir. Onun için Froebel'e göre çocuk eğitiminin usulü oyundur.

Froebel çocuğu fidana, eğiticiyi bahçıvana, okulu da bahçeye benzetir. Onun Kindergarten'ı bahçeli o kul, okul bahçesi değil, çocuk fidanının içinde yetişeceği bir eğitim bahçesi, bir eğitim çevresidir.

Ne yazık ki eğitim felsefesinde bu kadar ileri giden bu mistik feylesof, eğitim uygulamasında başarı gösteremedi. O da üstadı Pestalozzi gibi sapıttı. Akılcılığa, mantıkçılığa, analizciliğe kapıldı durdu. Froebel verileri denilen eğitim araçları geometri eğitiminden başka bir şey değildi.

Rousseau gölünün kurumak bilmeyen, coşkun ırmaklarından biri de Tolstoy'dur. **Tolstoy XX nci yüzyılda Rousseau'yu ne Pestalozzi'de, ne de Froebel'de olmıyan bir anlayışla, bütün gerçekleri ile açıklamıştır.** Tolstoy, Rousseau'daki evrim atılımının en canlı, en yaratıcı evresidir. Tolstoy, Rousseau'daki hürlükcülüğü sonuna kadar açıklamaya çabalamıştır. Böylelikle eğitimde parça yerine bütünü, zorlama yerine sindirmeyi, sınav yerine evrimi, toplumun kanunları yerine çocuğun is-teklerini, görenekler yerine gelenekleri koymak istiyor.

Tolstoy'un pedagojisi hür, yaratıcı bir eğitim işleminin en önemli evresi olan ilk evresini aydınlatmak istiyor. **Tolstoy'un anlayışına göre bu ilk evre den, düzen değil, anarşidir. Eğitim düzenle değil, anarşi ile başlar, denle, düzenle sona erer. Çocukta yürüme, konuşma, düşünme, yapma, yaratma hep anarşi ile başlar. Denle, düzenle sona erer. Anarşi evrimin yaratıcı kaynağıdır. Anarşisiz hiçbir eğitim, hiçbir evrim olmaz. İşte pedagogların anlamadığı bir gerçek!**

Tolstoy'un pedagojisine göre çocuk, hür olan kişiliğini ancak kendi kendine edinebilir. Çünkü organik tabiatın iştihaları olduğu gibi, psikolojik tabiatın da iştiyakları, özlemleri vardır. İştihaların kaynağı gövdedir. İnsan karnının acıktığını başkalarından öğrenmez. Ne zaman acıkırsa o zaman yer. İştiyaklar, özlemler, istekler için de böyledir. Çocuk ne zaman isterse o zaman çalışır. Ne zaman isterse o zaman öğrenir. Çocuk iştiyaklarını, özlemlerini, isteklerini başkalarından öğrenmez, bütün bunları kendi kendine edinir.

Tolstoy'a göre anarşi, eğitimin amacı değil, yalnız başlangıcı, yolu, yoldamı (usûl)dır. Tolstoy'un düşüncesi doğrudur. Tolstoy'un pedagojisinde karanlık kalan nokta, iştihaların, özlemlerin, isteklerin hangi kaynaktan geldiğidir. Bunlar iştihalar gibi biyolojik kaynaklardan gelmez. Bunlar sosyâl çevrede yaşıyan, sosyâl etkileri o lan sosyâl kuvvetlerdir. Toplum yaşayışı olmadıkça bu iştiyaklar, özlemler, istekler de olmaz. Çocukta öğrenme, olgunlaşma, evrilme isteği ise, iştihalar gibi, kendi kendine doğmazlar, dışarıdan gelirler. Onun için bunların kendi kendilerine var olmasını bekleyecek yerde, onları var edecek olan çevreleri, çevre şartlarını sağlamak ister. Çocuk böyle bir sosyâl çevre içinde yaşatılmalıdır. İşte Tolstoy'un pedagojisinde karanlık kalan çok önemli nokta budur.

Amerika'da William James adında bir psikolog çıkıyor. Bu adam pragmatisttir, eylemcidir. Ruh âleminde bütün yaratıcılığı pragmada, aksiyonda, eylemde bulur. Bu eylemi, aklın, gönülün, istemin kaynağı olarak anlar. Bu eylemci psikolog ellerle yapılan işlerin, insanın tinsel oluşunda büyük rolü olduğunu ileri sürdü. Elişleri eğitimi alan yeni nesil dimağının dokumu bambaşka olacaktır diyor. Oysaki William James de bütün activiste'ler, eylemciler gibi işe, işçiliğe, sosyâl işlerliğe, değil, yalnız psikolojik, konusuz, soyuk, verimsiz işlerliğe inanıyordu.

Amerikalı John Dewey yeni pedagoglar arasında üzerinde en çok durulacak olan bir insandır. Ona gelinceye dek hiçbir eğitimci eğitimin sosyâl yanı, yönü ile onun kadar yakından ilgilenmemiştir. **Dewey, okulun topluma, toplumun okula girmesini istiyor.** Teori alanında bu denli olumlu görünen Dewey pedagojisini uygulama alanında randımanını tam olarak veremiyor, aksıyor.

Dewey elişi derslerini ele alıyor. Çocuğun evrimi ile insanlığın evrimi paralel olduğuna inanıyor. Ağaç, mutfak, dokuma, terzilik, bahçe işlerini ele alıyor. Bu işleri ilkel şekillerinden başlatıp en ileri, en yeni şekillerine kadar çocuklara yaptırıyor. Bu işler hep alâka merkezleri, ilgi ortamları oluyor. Bu ortamlar ile bilgiler veriliyor.

Şimdi bu büyük pedagogun bazı aksaklıkları üzerinde durabiliriz.

Bir kere teknik işlerin tarihteki evrimi üzerinde çalıştırmak yalnız tarih bilgisi bakımından yararlı olabilir. Bunun eğitimle doğrudan doğruya ilintisi yoktur. Batılıların sosyâl sistem adını verdikleri bu pedagojinin sosyâlliği yalnız konularındadır, pedagojisinde eğitme tekniğinde değildir. Pedagoji sistemlerini sosyâl yapan, konuları değil, çocuğun sosyâl bir insan olarak yetişmesini sağlayan sosyâl şartlardır: **Yetişmesi istenilen, çocuğun edinmesi gerekli olan sosyâl kişilik, çocuğun yetişmesini sağlıyacak olan sosyâl çevre, bu çevre içinde sosyâl kişiliğin doğmasını sağlıyacak olan sosyâl çalışma, böyle bir çalışmanın vereceği ekonomik, estetik, teknik, herhangi sosyâl değer taşıyan sosyâl bir randıman, çocuğun bu randımanını sağlayacak olan başlatıcı, alıştırıcı emeklemeler, denemeler.** İşte bütün bu şartlar olmadıkça kurulan, kurulacak olan sistemler sosyâl pedagoji sistemleri olamaz. Ateşi ilk bulan insanın işini tekrarlama, sosyâlleşmek durumunda olan XX nci yüzyıl insanının ne işine yarar?

İçinde yaşadığımız yüzyılın dikkate değer eğitimcilerinden biri de İtalyalı Mautessori'dir. Bu kadında zengin bir evrim sezgisi vardır. Bergson'cudur, yaratıcı bir evrim pedagojisi yapmak istemiştir. Froebel'deki pedagoji sezgisini daha kolay, daha açık uygulanabilir bir şekilde yorumlamıştır. **Şu güzel düşünce onundur:** Kertenkelenin, kuşun tabiî bir çevresi var da, insan yavrusunun olmaz olur mu? Çocuğun da tabiî bir çevresi olmak gerek. Bu çevre, Case dei Bambini olabilir. Burası miniminilerin yuvası olacaktır. Çocuklar burada yaşı yacaklar, burada gelişecekler, burada adam olacaklardır. Ne yazık ki olmuyor. Çünkü Montessori, kurduğu yuvada Pestalozzi, Froebel göreneğine saplanıyor. Miniminilerin kişiliklerini yaratacağına inanıyor. Çocukların gözlerini bağlıyor, kumaş parçalarını yoklatıyor, takozları birbirinin içine sokturuyor, tek ayak üzeri durduruyor, iki dakika susmaya zorluyor! İşte o zengin eğitim felsefesinden sonra uygulama alanında kötürüm olan, sürünen Montessori pedagojisi!

Üzerinde tekrar tekrar durulması gereken önemli bir nokta da şudur:

Bütün bu eğitimciler zengin sezgiler taşımakla birlikte, eğitim gerçeğine tam olarak el koymuş değildirler. Çünkü bu eğitimciler hürlük, işlerlik, kişilik sözlerini söylemekle birlikte, bu konuların sosyal yüzünü incelemiş, aydınlatmış değildirler. Eğitim konusunu sosyoloji metodları ile incelemeyi düşünmemişlerdir. Onun için eğitimin uygulama alanından elleri, boş olarak çıkıyorlar! Bu eğitimcilerin hareket noktası sosyâl kişilik olmak gerekirken, onlar tek insanın psikolojisini hareket noktası olarak alıyorlar. Eğitim problemlerini sosyopsikoloji ile açıklamıya çalışacak yerde, biyopsikoloji ile açıklamaya yelteniyorlar. Bütün bu eğitimciler, çocuğun hür olarak, kendi kendine çalışmasını, yaratmasını istemişler, yarattıramamışlardır. Çünkü çalışmaların sosyâl amacını, çevresini, tekniğini, randımanını bir türlü düşünememişlerdir. Onun için yeni pedagoji, kökleri havada olan bir pedagojidir. Eskisinden de farklı değildir. **İki pedagojinin de yetiştirdiği insanlar, toplumun ne kültür, ne de teknik çevrelerine uymayan beceriksiz, aksak insanlardır.** Gerçeklere el koymayan, onları yalnız sezen, sezmekle yetinen bir pedagoji gerçeği, gerçek yaşayışı, okulları, üniversiteleri, eğitim kuramlarını sarsamaz, yönetemez. Görünüşte parlak, iyimser olan bu eğitim ideolojisi, eceli gelince kitap mezarlığına gömülecek, orada çürüyüp kalacaktır. Sh.59-74

Kaynak:
İsmail Hakkı BALTACIOĞLU, PEDAGOJİDE İHTİLÂL, İstanbul 1964

BÜYÜK YAZAR NE YAZAR

Türkiye'de sağ kesimin tabanı, Batı dünyasına gavur alemi der. Zirvesi ise tabanının aksine sermaye birikim modeli ile zevk ve estetikte, 'gavur alemi' ile bütünleşir. Politikadaki kitle particiliğinin zaruri bir neticesidir bu tabanla-tavanın çelişkisi. Bu çelişki, kendine göre bir "Büyük Yazar" tipi üretmiştir. **Bu büyük yazarı sağ kesimin tabanı tutar, tavanı ise besler.** Büyük yazar, sağ kesimin tabanı ile zirvesi arasındaki bu çelişkiyi maskelemek için, köprü görevi üstlenir. **Dolayısıyla, "Büyük yazar" işbirlikçidir, muvazaacıdır, işi idare edicidir, daha doğrusu, "münafıktır"...**

Büyük yazar 'Ayasofya' meselesini iyi bilmelidir. Zaman zaman Ayasofya üzerinde şahane iç gıcıklayıcı, gönül hoplatıcı ve okuyana "helal olsun" dedirtici yazılar yazar, yazmalıdır. Mehteri göklere çıkartır. Büyük yazarın baş düşmanı "yahudidir". Komünistlerin Allah belalarını vermelidir. Zaman zaman çaktırmadan kapitalizme de "kahrolsun" çeker. Sular mı akmıyor, elektrikler mi sık sık kesiliyor? işin içerisine ya siyonist parmağı ya da komünist parmağı girmiştir. Anneler günü kör bir Batı taklitçiliğidir ve opera ile bale için yapılan masraflar, düpedüz israftır, falan filan gibi...

Türkiye'de sağ kesimin tabanına hitap eden gazeteleri yine o sağ kesimin tavanı çıkartır. Tabanda emek, tavanda ise sermaye vardır. Amma beri yandan Türkiye'deki sermaye birikiminde de, baştan sona üçkağıtçılık mevcuttur. Teknik tabirle konuşursak, sermaye birikiminde artık değerin nisbi payı çok yüksektir... Çoğu kez, yüzde elliyi bile aşmaktadır.

Sermaye birikimini, biraz kabaca fakat, "anlaşılabilirce" tarif edelim... **Fahişe bedenini satıyor, ücretini ise aradaki komisyoncu alıyor.** Halk ağzıyla bu komisyoncuya pezevenk deniliyor. Komisyoncu üç tane beş tane sermaye çalıştırır. Toplam birikimin, hasılatın yarısını işçilerine verir. Diğer yarısına ise kendisi sahiplenir. **Kapitalizmin sermaye birikimi de tıpkı bu örnekte görüldüğü gibi pezevenkçedir. Bilhassa işsizliğin yaygın ve yoğun olduğu kriz dönemlerinde, işçiye gerçek ücretinin "hak ettiğinin üçte biri verilir". İtirazı olana da yol gösterilir.**

"Büyük Yazar", kendini besleyen tavanın arzusu doğrultusunda sermaye birikimindeki çirkefliklere kalemini bulaştırmaz. Kendini büyük kabul eden, büyük sayıp alkışlayan tabanı hoşnut etmek içinse ha bire Ayasofya'ya yüklenir. Şanlı tarihin büyük kahramanlıklarından sahifeler çevirir. Hamasi edebiyatın bir numaralı Pir'i kesilir. **Tavan ile taban arasında denge kurar. Dengeyi bozduğu an "hain" damgasını yer.** Ayağının altındaki toprak zemin kayar, balon patlar, efsane yıkılır ve "büyük yazar" ihanetinin enkazı altında ezilip kalır. Büyük yazar, fukaralığın sebebini, insanlar arasında Allah korkusunun kalmayışında görür. İnsanlarda Allah (c.c.) korkusu kaybolmamış ve din cevheri insanların yüreğindeki varlığını koruyabilmiş olsaydı; binalardaki zinalar böylesine yol ortalarına kadar yayılmazdı. Baksanıza şu dünyanın manzarasına. Başımıza taş yağmadığına şükür**. Üçlerin, Yedilerin ve Kırkların yüzleri suyu hürmetine yaşıyoruz.** Büyük yazar'a göre, Allah korkusunun insanların yüreklerinden kayboluşunun belirtisi otobüslerde gençlerin ihtiyarlara yer vermeyip koltuklarda fütursuzca oturuşlarıyla kendini gösterir. **Fakat, "emek-sermaye" ilişkilerine sıra geldi mi, Allah korkusunun burada yeri yoktur. İşveren, Allah korkusundan muaftır.**

Sağ kesimin tavanında da, tabanında görüldüğü gibi çeşitli meşrep ve ekol havaları esmektedir. Bu havalar, hem tavanı hem de tabanı heterojen kılar. Amma iş emek-sermaye ilişkilerine, sermaye birikiminin pezevenksel temerküz metoduna ve usulüne gizli-açık bir tehdide dünüştü mü, sağ kesimin tavanı kendi arasında derekap birleşir. Operacılar ile Ayasofyacılar birbirleriyle kucaklaşarak emeğin hak istemine karşı çelikten bir koruyucu duvar örerler. Bu durum sermayenin doğal tabiatındandır. İşte sermayenin bu doğal tabiatı, Büyük Yazar'a, kendisine ihanet imkan ve fırsatını vermez. Bu fırsatı bulamadığı, cesareti de kendinde göremediği için büyük yazar, işçi meseleleriyle, ücretlerdeki adaletsizliklerle uğraşmaya yanaşmaz. Bu sebeple ki, cemiyetimizdeki sosyal adaletsizlikler solun inhisarına terk edilmiştir. Aşırısı olsun ılımlısı olsun, işçinin dertlerine sahiplenmiştir. Emr-i bil maruf a aykırı da gelse, Nehyi anil münkerin ihlali dahi olsa, "büyük yazar" vazifesi gereği, sağ kesimin tabanını mehter marşıyla Ayasofya'nın gölgesinde uyutur. Sh:59-61

FARELER KEMİRDİKLERİ YERE ÜFLERLER

Dünyaya geliş sebebinin unutulması gelir dağılımını olumsuz yönde etkiliyor. İnsanların kendi görevlerinin kul mu yoksa vatandaş mı olmak noktasında tereddüt göstermeleriyle de gelir dağılımı, adil ve dengeli olma vasfını tüketiyor. Dağılımda sivri uçlu zirveler ve sert cidarlı kuyular baş gösteriyor.

Türkiye'de kulluk ihtiyaridir. İyi vatandaşlık ise mecburi bir mükellefiyettir. Resmi görüş, kulluğu insanın ihtiyarına, özel tercihine bırakmaktadır... Öncelikle iyi vatandaş olmayı öğütleyip istemektedir. İyi vatandaş olabilmenin vazgeçilmez ilk şartı ise, fiil ve davranışları kanun ve nizamlara uydurmaktır. İyi vatandaşlık, düşünce ve davranışlarda kanunilik gerektirmektedir. İyi vatandaş, emredilen biçimde düşünendir.

Türkiye'nin kendine özgü kanun ve nizamlarından bugüne kadar insanımızın bir kısmı, kantara vurulamaz, hesaba kitaba getirilemez ve rakamların diline sığdırılamaz cesamette, irilikte ve büyüklükte rant kazançları iktisap etmiştir... Kamu İktisadi Teşebbüslerinin tahsisli satışları büyük rant gelirleri sağlamıştır, tahsis sahiplerine... Demir, çelik, çimento, kağıt, gübre vs. gibi ara mallarını cari piyasa fiyatının altında bir fiyatla satın alan tahsis sahipleri, bunları cari fiyatların üzerinde gerçek ihtiyaç sahiplerine tek kalemde devredince, milyonluk ve milyarlık rantların üzerine oturuvermiştir tahsis sahipleri.

Rant gelirleri özü itibariyle risksizdir ve emeksizdir ve bu bakımdan haksız bir iktisaptır. Fakat idari mekanizmanın emir ve direktifleri doğrultusunda kanuni oluştuklarından, meşru kazanç sayılmaktadır...

Kârhane/semaye patronlarının, başkalarının sırtlarından emeksiz ve risksiz temin ettikleri kendi sektörlerine has gelirleri de, özleri itibarıyla haksız iktisap olmakla birlikte, idari mekanizmanın emir ve direktifleri doğrultusunda kanunlara uygun biçimde oluştuklarından, meşru sayılmaktadır. Gözlenen odur ki, kârhane patronları ile Rant ekonomisinin tahsisi sahipleri arasında kazançlarının meşruiyetleri bakımından fark yoktur. Sadece rantların oluşum kaynaklan değişiktir. Kimisinin fuhuştan, kimisinin kağıt tahsisinden ve kiminin de devalüasyondandır.

Rant ekonomisinde rant gelirlerinin paydaşlar ile, kişileri rant gelirlerinde paydaş kılan idari karar mercilerinde bulunanlar arasında bir çıkar ilişkisinin bulunmuş olması, bulunması doğaldır. Kağıt tevzi edenler ile kağıt tevziatından tahsis kopartacak olanların aynı pota içerisinde erimiş ve eritilmiş olmaları eşyanın tabiatı gereğidir. İşte bu pota Rotaryenlik potasıdır. Lionizm potasıdır. Yuvarlak Masa Şövalyeliğinin potasıdır. Ve bunların hepsini de içerisine alan büyük potadır Masonik localar. Rotaryenlere, Lionlara ve Masonlar ile Şövalyelere bakıldığında bunların hepsinin, ya da çok büyük bir çoğunluğunun ülkemizde rant ekonomisinden büyük pay kopartan kişiler oldukları görülebilecektir.

(Lavvazye)'nin bir enerjinin sakımı kanunu vardır. Hiç bir şey var olmaz, hiç bir şey de yok olmazmış. Bunun doğruluğu-yanlışlığı bir başka mesele.. **Doğru ise, söz konusu rantların kaynağı nerededir?** Madem ki hiç bir şey var olmaz, Rant ekonomisinde sözünü ettiğimiz akıl almaz rant gelirleri nereden çıkar...?

Geniş halk yığınlarından parça parça, dirhem dirhem onların kanlarından, damarlarından ve iliklerinden iğne ile santim santim çekilerek toplanmaktadır. Şu halde rantlar, gerçekte yığınları yoksullaştıran en önemli faktördür. Küçük azınlıkların, büyük halk yığınlarını yoksullaştırması ise, insanın dünyaya geliş sebebini unutmasının neticesidir. Dünyaya geliş sebebini unutan, ona göz ve kulak tıkayan insan ise, artık insan değildir fakat faredir... Fareler, kurbanlarının kulaklarını kemirirlerken, kurbanları canlarınımn yandığını farketmesinler diye, kemirdikleri noktaya üfürürler. **Aynen rant ekonomisinin egemen olduğu düzenlerde de rantiye sahipleri, yoksullaştırdıkları geniş halk yığınlarının işin gerçeğini, püf noktasını fark etmesinler diyerek onları zaman zaman uyuşturucu üfürüklerle efsunlarlar...** Lionlar/aslanlar ile

Rotaryenlerin zaman zaman sefaletlerine ve fukaralıklarına bizzat sebep oldukları halk tabakalarının kenar semtlerine sırf iş olsun kabilinden seferler düzenleyerek bir takım atraksiyonlara girişmeleri bu kabilden birer üfürükçülüktür...

Devlet adına işlem tesis eden hükümetler bugüne dek rant ekonomisi yerine, milli geliri daha adil ve dengeli dağıtabilecek bir başka politika uygulayabilmiş olsalardı, laboratuvarları araç ve gereçsiz kalmayacak olan hastaneler ile okullarda rant ekonomisine bağlı eksikliklerin giderilmesi maksadıyla davul zurna eşliğinde ve umuma ilan edilerek yapılan yardım gösterileri de hep bu kabilden birer üfürükçülük gösterileridir. Resmi görüş, vatandaşın iyisini kanun ve nizamlara uygunlukta arar. Oysa ki, vatandaşın iyisi uyanık olandır. Gözünü açandır, kanun ve nizamların çarpıklıklarının altlarını eşeleyendir. Kendini yoksullaştıranları, fukaralaştıranları başına taç etmeyendir. Farelere kulaklarını kemirtmek istemiyenler, gözlerini ve idraklerini dört açmalıdırlar. Sh:143-146 [Eskiden böyle idi....]

***

Çağımızda kalkınmadan anlaşılmak istenen mana sanayileşmek oluyor. Ödemeler dengeleri açık veren ülkeler, sanayileşerek ürettikleri endüstri mallarının ihracı yolundan bu açıklarını kapatmak istiyorlar.

Türkiye'nin şu anda benimsediği yolda, şu andaki yaşayan nesillerinin kalbur üstü kesimleri, "Gelecek nesillerin üreteceklerini daha bugünden ipotek altına bağlamış bulunuyor." İşte sistemdeki çarpıklık buradadır...

Türkiye insanına ille de velakin batı ölçülerine uygun bir tüketim hayatı yaşatılacak ise, bugünün insanına düşen görev **"Uçkurlu Potur"** ile iktifa etmektir. "Uçkurlu potur" ile kendisi arasında insani bir irtibat ve telif köprüsü kurmak tevazuunu gösteremeyen günümüzün ve yakın geçmişimizin elit kesimi, Türkiye insanının ayağına "Sanko" yu şimdiden sokuşturmuşsa da, eline tutuşturduğu bira şişesiyle karşısına geçirdiği TV serisinin en heyecanlı yerinde, aniden zuhur eden voltaj kesilmelerinin hâsıl ettiği karanlığın, onun sosyal bir ine gelmesine de mani olmamıştır...

Doğan her bir Türk çocuğu boynuna borç ipoteği bağlı olarak doğmaktadır... Hayat mı bu ?...(Ön Kapak Yazısı)

Kaynak:

Atilla ÖZDÜR Uçkurlu Potur, Çizgi Yayınları, 1990-İstanbul

KARDEŞ KAVGASI / Nikos KAZANCAKİS

Alper Gürkan - 26 Mart2012

"Benliğindeki hırs ve haset ona kardeşini öldürmeyi kolaylaştırdı, böylece onu öldürdü. Bu yüzden hüsrana uğrayanlardan oldu." (Kur'ân-ı Kerim- Mâide,30)

"Özgürlük mü istiyor? Vurun, öldürün onu."
Nikos KAZANCAKİS

İktisadî Savaşlara Minimalist Bir Bakış

Tarihten aktarılanlardan anladığımız kadarıyla kardeş kavgası, tarihin başlangıcından bugüne dek gelen ve muhtemel istikbâl de bizleri bekleyen bir olgudur. Temelde teorik -ve imanın bir konusu- olarak aynı anne-babaya dayanan insanlığın kendisiyle her mücâdelesi bir kardeş kavgası olsa da bu ifadeyle kastedilen elbette daha yakın bir irtibattır: Din, ırk, akrabalık yâhût yurttaşlık gibi kurbiyyet bağıyla kardeş olanların muhtelif sebeplerden türeyen ürkütücü ve hazîn kavgasıdır.

Bildiğimiz ilk kardeş kavgası, Âdem (aleyhisselâm)'in devrinde vuku' bulur. Mâide Sûresi'nde Kabîl'in, kardeşini benliğindeki hırs ve haset duygusunun ağırlığı altında öldürdüğü yazar. İbn Kesir'in ve Taberî'nin naklettiği rivâyetlerden öğrendiğimize göre Kabîl, Allah Teâlâ'nın ve babasının emrine muhâlefet ederek Hâbîl ile evlenecek olan öz kardeşini elde etmek için insanlığın ilk cinâyetini işlemiştir. Kabîl'in zâhiren açığa çıkan hırs ve hasedi, "güzel olana" kendisinin lâyık olduğu kabûlündendir. Ayrıca, bu sorunun çözümü için kurbân vermesi gerektiğinde "gurur"u nedeniyle hayvancılıkla meşgûl olan ve koyun ya da keçilerinden en güzelini rızâyla kurbân eden Hâbîl'den bir hayvan almak yerine tarlasının en bayat ekinini râzı olmadan kurbân eder. Hâbîl'in kurbânı kabûl edilince de "kışkançlık"la isyân eder. (İbn Kesir,1989:2201-2205; Köksal,2005:50-54)

Kardeşler arasındaki kavgaların nedenleri için ferdî gerekçelerden öte beynelmilel ve müşterek bir sebep arandığında bunun, iktisâdî bir temele oturtulabileceği ileri sürülmüştür. Meselâ **Gökçe Fırat** konumuzla alâkalı olarak, Hâbîl ile Kabîl'in da'vâlarını, "bir devlette iki farklı ekonomik sistem olamayacağı, yerleşik tarım (mülkiyete dayalı) ve göçebe-hayvancı (komünal) ekonomik sistemler için mücâdele edildiği, aralarındaki kavganın üretim tarzlarının bir çatışması olduğu" şeklinde nitelemiştir. (Fırat:2009) Diğer taraftan ***Ali Şeriati***, Âdem (aleyhisselâm)'in çocuklarını Rousseaucu bir anlayışla, özel mülkiyet etrafında gelişen bir çatışmanın tarafları olarak görmüş ve mes'eleyi ilerlemeci bir tarih felsefesiyle açıklamaya çalışmıştır: "Üretim kaynakları üzerindeki ortak mülkiyet dönemi- yani çobanlık, avcılık, balıkçılık dönemi- ve kardeşlik ruhu, gerçek inanç

sona ermiş; yerine tarıma dayalı ekonomisiyle hilekârlık ve başkalarının hakkına saldırmaktan çekinmeyen özel mülkiyet dönemi başlamıştır." (Şeriati,1985:99-100,Akt.:Bergen,2012)

Nikos Kazancakis, Kardeş Kavgası'nda her ne kadar özelde bu mevzuu ele almıyorsa da genel olarak iktisâd üzerinden bir ayrışmanın yaşandığı Yunan İç Savaşı'nda bir köyü anlatırken binlerce yıllık bir hikâyeye değinmektedir. Şahsına münhasır bir üslûbla değerlendirdiği ve tenkid ettiği Hıristiyanlığı eserlerinin art alanına yayan Kazancakis, tarihi okumada çok zaman yalnız kalmış ve inançlarını bugünün gerçekliğinde imtihan etmeye gayret göstermiş bir yazardır. Bu yüzden aforoz edilse de İncil ve İsa (aleyhisselâm)'ya inancını yitirmediği ve fakat inanç husûsunda kendisini lâ'netleyenlerden farklı bir tarafa yöneldiği anlaşılıyor. "*Yeniden Çarmıha Geriliş*"te yortu sebebiyle İsa (aleyhisselâm)'yı canlandıran Manolios'un ağzından dökülen isyân, Kazancakis'in din ile ideoloji arasında keşfettiği, kendine mahsûs bir sadâdır: **"Eğer İsa bugün, böyle bir yeryüzüne inseydi, omzunda ne taşırdı sanıyorsun? Bir haç mı? Hayır, bir teneke benzin!" Ki o, zenginlerin evini yakmak içindir.** (1998:406)

Nihâyetinde Kazancakis, reel sosyalist düzeni yerinde görmüş ve eleştirmişse de tıpkı İncil'e olan inancını yitirmediği gibi komünal hayata olan inancını da yitirmemiştir. Bu yönden yaşarken basıldığını göremediği *Kardeş Kavgası* romanı, onun son kitabı olması hasebiyle de fikriyâtını ikmal edici bir romandır diyebiliriz. *Kardeş Kavgası*; savaş yıllarında hem İsa (aleyhisselâm)'nın hem de sosyalizmin hitâb ettiği kalabalıkların, halkın vaz'iyyetine değinir. Bir köy üzerinden minimalize edilmiş olan savaş sürecinde iki taraf arasında kalmış ve yorgun düşmüş halka samîmiyyetle yaklaşan tek kişi belki de Papaz Yannaros'tur. Her iki tarafın da geçmişte aynı köyde bir arada yaşadıklarına şahitlik etmiş olan papaz, onların birbirilerine karşı düşmanca taraflar seçmesini ve birbirlerine karşı insaniyyet dışı taarruzlarını eleştirir ve herkesi barışa dâ'vet eder. Köy iki güç tarafından da üçer kere ele geçirilmiş ve "Kızıllarla Karalar, arkalarında külden başka bir şey bırakma[mışlardır]." Bu maksatla her iki tarafın da içine girip çıkan Papaz Yannaros, tabîatiyle iki taraf için de şüpheli ve riskli birisine dönüşür. Kimse ona i'timâd etmek istemez.

Romanda konu edilen ve 1946-49 yılları arasında cereyân eden Yunan İç Savaşı iktisâdî temelden yükselen bir çatışmadır. II. Dünya Savaşı'nda Nazi'lerce işgâl edilen Yunanistan'da kurulan sol tandanslı Ulusal Halk Kurtuluş Ordusu (ELAS) ile sağcıların desteklediği Yunan Ordusu arasında geçen bir mücâdeledir. Her ne kadar savaş bu haliyle bir iç savaşsa da Yunan toprakları, sağcıları İngiltere ve ABD'nin desteklemesi ve solcuları da Yunanistan'ın kuzey komşuları (Yugoslavya, Bulgaristan, Arnavutluk) ile Sovyetler Birliği'nin desteklemesi sebebiyle, Soğuk Savaş'a hazırlanan dünyanın bir güç yansımasına sahne olmaktadır.

Düşük yoğunluklu olarak uzun yıllar kadar süren savaşın esas mihverde sona ermesi için 1947'de başlayan Amerikan yardımlarının/Truman Doktrini'nin doğrudan etkisi söz konusudur: II. Dünya Savaşı'ndan sonra muzaffer Batı koalisyonu Avrupa'nın her yerine "demokrasi götürmek" için harekete geçmiş ve bu arada Türkiye'ye "çok partili rejim"in dayatılması gâyesine koşut olarak Yunanistan'a da Sovyetler'den uzaklaşması maksadıyla yardımlara başlanmıştır. "Walter Lippman, 1 Nisan 1947 tarihli Newyork Herald Tribune'de bunu açıkça söylemektedir: **Türkiye ve Yunanistan'ı gerçekten yardıma muhtaç oldukları ya da demokrasi modeli teşkil ettikleri için seçmedik. Bu ülkeleri Sovyetler Birliği'nin kalbine ve Karadeniz'e açılan stratejik kapılar olduğu için seçtik."** (Avcıoğlu,1969:249) Nitekim tarafları birilerinin beslemesine sebep olan iradesizlik, aynı kardeş kavgasında Türkiye'nin de uzun yıllar devam edegelen tecrübelerine sebebiyet vermiştir, vermektedir.

Papaz Yannaros, sağ ve sol arasındaki bu kardeş kavgası şeklinde Kabîl ve Hâbîl'den beri tecellî eden güç mücâdelesinin ortasında yapayalnızdır. **"Sessiz ve yaralarla kaplı, ay ışığında yatan bir şehit azize"** gibi gördüğü Yunanistan'ı "zafer ve açlık" arasında bir gel git içinde görür. Bu gelgitin mağdûru olan halkının yalnızlığıyla kendisininkini bir sayıp, onlara karşı sonsuz bir şefkat besler. Ülkenin geleceğini belirleyecek olan iki iktisâdî düşüncenin kılıçlarının gölgesinde Hıristiyanlığın temsîli olan diğer din adamlarından da bir hayr görmez. Onlar da kendilerini şartlara uydurmuş ve

kendi ikbâllerinin, çıkarlarının peşinde dolaşır olmuşturlar. Bu yüzden tanrının ona net bir şey söylemesini, haklı olanın kim olduğunu apaçık bir şekilde göstermesini ister, duâ' eder.

Yannaros nihâyetinde tanrıyla konuşur da! Tanrı onu Kızılların ordugâhına götürür ve ona halkı ayaklanmaya dâ'vet etmesini ilhâm eder. Orada köy adına çocukluğunda kendisinin talebesi olan Komutan Drakos'la görüşüp bir anlaşma yapar. Kızıllar gelip köyü teslim alacaklar ama anlaşma gereği kimsenin canına da malına da halel gelmeyecektir. Buna göre Yannaros, bir orta yol, barış yolu üzeredir: **Köyünü Kızıl ve Kara iblisten sakınmaktadır.** Fakat bunu köylülere ilettiğinde köyün zenginleri anlaşmaya i'tirâz edip Yannaros'u ihânetle suçlarlar ve durumu askerlere bildirirler. Sonra Kızıllar dağdan köye gelirler: "Size önce düzen ve adâleti getireceğiz, özgürlük bunların üstüne inşa edilecek" derler.

Bu noktaya kadar Kazancakis, 1960'larda bilhâssa Latin Amerika'da ortaya çıkan ve marksizmle Hıristiyanlığın temelde birleşebileceği ve müşterek bir sahada insanlığa uzanabileceği varsayımı ile hareket eden Kurtuluş teolojisi için fikir babası gibi durmaktadır. Fakat Papaz Yannaros için tasarladıklarını gördüğümüzde bunun pek de mevzûbahis olmayacağının işâretlerini de bulmak mümkündür. *Kardeş Kavgası*'nın yazarı, sâfiyâne hislerle köye dâ'vet edilen Kızılların temsîl ettiği ideolojiyi eleştirmekte ve onları çatışmanın bir kutbu olup halka zarar verdikleri için itham etmektedir. Köylü için vaad edilen hürriyet, düzenin yerleşmesinden, adâlet adı altında yapılacak bir hesaplaşmadan sonraya planlanmıştır çünkü. Üstelik bu sebepten ötürü düzen, tanrıyı tahtından indirip insanların akıllarını özgürleştirmeyi de öne almaktadır. Yannaros, alnına isâbet eden bir kurşunla kollarını iki yana açmış bir halde ölene kadar askerî birlikler de köye gelirler ve tüm iç savaş ve tabîî Soğuk Savaş bu küçük köyde yeniden kurgulanır.

Bugünden baktığımızda Kabîl ile Hâbîl arasındaki kavgada; Kabîl'in, insanlığın uygarlık-kapitalizm yolunda yürümesini tahkîm ettiğini söylemek mümkünse de Hâbîl'in ona karşı bir mukâvemet göstermediğini ve **"Sen beni öldürmek için elini uzatsan da, ben elimi öldürmek için sana uzatacak değilim!"** (Mâide:28) diyerek iktisadî bir savaş için bir murakabeye dâhil olmadığını vurgulamak da gerekmektedir. (Bergen,2011) ***Kardeş Kavgası*'nın sonu itibariyle** Hâbîl'in yeniden öldürülmesi olarak da okunabilecek olması, romanlarında dar bir mekân üzerinden evrensel gerçeklere uzanmaya gayret eden Kazancakis'in insanlık için istediği son değildir.

Kardeş Kavgası, Nikos Kazancakis; (Çev.:Aydın Emeç), Can Yay., 3.Basım, 1985, İstanbul.

Kaynakça

Avcıoğlu, Doğan (1969); *Türkiye'nin Düzeni-(Dün-Bugün-Yarın)*, Bilgi Yay., Ankara.

Bergen, Lütfi (2012), *Ali Şeriati'yi Eleştirmek*, http://www.aliseriati.com/kitaplar.php?Makale_id=434&Kat_id=24, Erişim: 09.03.2012

Bergen, Lütfi (2011); *İsyan Dirliğe-Anadolu'da Yerli Olmak*, Ebabil Yay., Ankara.

Fırat, Gökçe (2009); *Aleviler ilerici Sünniler gerici mi?*, http://www.turksolu.org/239/index.htm, Erişim: 08.03.2011

İbn Kesir, (1989); *Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsîri*, (Çev.: Dr. Bekir Karlıağa, Dr. Bedrettin Çetiner), Çağ Yay., İstanbul.

Kazancakis, Nikos (1998); *Yeniden Çarmıha Geriliş*; (Çev.: Gülen Aktaş), Oda Yay., İstanbul.

Köksal,M.Asım (2005); *Peygamberler Tarihi I.Cilt*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul.

Hulûsi, Ahmed (2011);*Allah İlminden Yansımalarla Kur'ân-ı Kerîm Çözümü*, Kitsan Yay., 4.Basım, İstanbul.

<u>**286 Yazılar**</u>

Şeriati, Ali (1985); Toplumbilim Üzerine, Bir yayıncılık.

Erişim:
http://www.derindusunce.org/2012/03/26/kardes-kavgasi-nikos-kazancakis/

DÜŞMANLA KİM İŞBİRLİĞİ YAPAR?

Geçenlerde Norveç'e dönen Prens Olaf, **düşmanla işbirliği yapanların** bütün Norveç **halkının yüzde ikisi olduğunu ileri sürüyordu.** Fransa'dakiler de aşağı yukarı bu kadardı herhalde. Düşman eline geçmiş değişik memleketlerde yapılacak bir araştırma çağdaş topluluklardaki «işbirlikçi»lerin ortalama bir yüzdesini bulmaya yarayabilir. Çünkü, düşmanla işbirliği yapma, kendini öldürme gibi, adam öldürme gibi olağan bir haldir. Yalnız, barış zamanında ya da büyük bir yıkımla biten savaşlarda topluluğun düşmanla işbirliği yapan öğeleri durgun halde de olsa vardır yine. Ortaya çıkaran etkiler olmadığı için, işbirlikçi ne başkasına, ne de kendine açılır, işinde gücündedir, belki yurtseverdir. Çünkü taşıdığı yaratılışı bilmez. Bu yaratılış elverişli ortamı bulunca, bir gün kendini belli eder. **Düşmanla iş birliği yapmanın bir hastalık gibi ayırt edilmesine yol açan bu son savaş günlerinde İngilizlerin pek tuttuğu bir toplantı oyunu varmış. İngiltere düşman eline geçerse, Londra'nın ünlü kişilerinden hangileri düşmanla işbirliği yapabilir diye araştırırlarmış. Hiç de budalaca bir oyun değilmiş bu. Düşmanla işbirliği yapmanın insanın içinde bir eğilim olduğunu söylemeye varır bu.** Aslına bakarsanız, bizde bu bakımdan pek şaşırtıcı şeyler olmadı. Deat ve Bonnard'ın savaşı kazanan Almanlara yanaşmalarını doğal bulmak için bu insanları savaştan önce tanımak yetiyordu. İnsanın durup dururken düşmanla işbirliği yapmadığı, bunu toplumsal, ruhsal birtakım yasaların etkisi altında yaptığı doğruysa, işbirlikçinin kim olduğunu tanımlamak yerinde olur.

…..

Gerçekte, işbirlikçilik, bir bütünden ayrılma, bir çözülme olayı idi. Hemen her zaman işbirliği tek tek insanların verdikleri kararlarla. Bir sınıf davranışı değildir bu. Aslında, işbirlikçilik, yerli topluluklara iyice mal olmamış kimselerin yabancı parti düzenlerine kayması şeklinde oluyordu. Bu bakımdan adam öldürme ve kendini öldürme gibi benimsenmezlik olaylarına yaklaşıyor. Toplumsal yaşamın yoğun kaldığı yerlerde din ya da politika ocaklarında bu olaylara yer yoktur.

…..

Ama, bir toplumda sadece tek tek kopmalar olmaz. Dışardan gelen etkilerle bazı gruplar toplumdan sökülebilir. Örneğin, yüksek rahipler arasındaki işbirlikçi davranış, Papacılık ile açıklanabilir.

…..

Demek ki, hiçbir sınıfa, sınıf olarak, düşmanla işbirliğinin sorumluluğu yüklenemez. Hatta bu işbirliği sanıldığı gibi, demokratik ülkünün bir gevşemesinden doğmuş da değildir. Bu, çağdaş topluluklar içindeki çözülmelerin yaratabileceği toplumsal güçlerin bir oyunudur sadece. Barış zamanında, üzerinde durulmaya değmeyen toplum döküntüleri, işgalle biten bir bozgunda büyük bir önem kazanıyor. Burjuvaziye düşman yardımcısı bir sınıf demek haksızlık olur. Ama, düşman yardımcılarının hemen hepsi kendi içinden çıktı diye burjuva sınıfı sorguya çekilebilir, çekilmelidir de. Bu olay, burjuva sınıfının ideolojisini, gücünü ve iç bütünlüğünü yitirdiğini göstermeye yeter.

Düşmanla işbirliğinin toplumsal ortamını belirtmek yetmez. Bir işbirlikçi psikoloji var ki, bundan değerli dersler alabiliriz. İlk bakışta ihanetler çıkar ve kazanç düşkünlüğüne bağlanabilir. Ama, bu sınıflandırmaları ve cezaları kabaca kolaylaştıran bu psikoloji gerçeği tıpatıp karşılamaz. Çıkarını düşünmeyen işbirlikçiler de oldu. Bunlar duydukları yakınlıktan hiçbir kazanç elde etmeksizin dış devletin zaferini sessizce dilediler. Gazetelerde yazanların, hükümete girenlerin çoğu vicdansız, kazanç düşkünleriydi, orası doğru. Ama, kimi de var ki, savaştan önce kazanmış oldukları yüksek mevkiler hiç de ihaneti gerektirecek gibi değildi. Yükselme tutkusu olarak da garip bir şey bu: Buna insanlar üzerinde tam bir egemenlik elde etmek kaygısı desek bile, işbirlikçinin bu isteğinde bir tutmazlık var. Çünkü, sözde ülkedeki hükümetinin başına da geçse, ancak başkasının egemenliğini kullanabilirdi. Kendisine egemenliği veren' onun kişisel değeri değil, yurttaki düşman ordularının gücü olacaktı. Yabancı ordulara dayandığı sürece ancak yabancıların buyruğunda bir adam olabilirdi.

…..

Yükselmeye tutkun işbirlikçi emir kulu, rolü ile yetiniyordu. Çünkü, günün birinde, baş rolü oynamayı umuyordu.

…..

Gücü hakkın kaynağı ve efendinin aslan payı olarak düşünen işbirlikçi kurnazlık yolunu yolunu tuttu. Böylece, güçsüzlüğünü kabul etmiş oldu ve bu erkek gücünü, erkekçe değerleri tutan adam, güçsüzün, kadının silahlarını benimsedi.

…..

Demokrasi her zaman bir faşist yatağı oldu. Çünkü, özü gereği demokrasi bütün düşünüşler ri hoş görmüştür. Artık, önleyici yasalar yapma zamanı geldi. Özgürlüğe karşı özgürlük olmamalı.

İşbirlikçi ile faşistlerinin gözde tezleri «realizm» olduğuna göre, zaferimizden yararlanıp her çeşit realist politikanın başarısızlığını ortaya koymalıyız. Olaylara uymak, olan bitenlerden ders almak elbette gereklidir. Ama, bu kıvraklık, bu politika pozitivizmi, olaylara boyun eğmeyen ve varlığını onlara borçlu olmayan bir amacı gerçekleştirmek için birer araç olarak kullanılmalıdır. İlkeler üstüne kurulmuş bir politika örneğini vermekle, sözde gerçekçiler «sürüsünün» ortadan kalkmasına yardım etmiş oluruz. Onlara karşı, zaferi kazanmış olan karşı koyma hareketi gösteriyor ki, insanın rolü, olaylara boyun eğme gerektiği sanıldığı zaman bile, hayır demektir. Elbette, insan talihi değil, kendini yenmeyi istemeli. Ama. İnsanın önce kendini yenmesi, sonunda, talihi daha iyi yenmesi içindir.

YAŞAYAN GİDE

Onu erenlere karıştı gitti sanıyorlardı: öldü ve bir de baktık ki yaşıyormuş. Ona. istemeye istemeye örülmüş ölüm çelenklerinde beliren çekingenlik, kızgınlık duyguları gösteriyor ki, hoşa gitmiyordu, daha çok zaman da hoşa gitmeyecek. Sağın da, solun da iyi düşünenleri, kendisine karşı birleşmesini bildi. Nice yaşayan ölüler, o ölünce: **«Tanrı'ya şükür, ben sağ kaldığıma göre, demek haksız olan oymuş»** dediler. **Humanité** gazetesinde şöyle yazdılar: **«Bu ölen, bir cesettir.»** Bunlar, çoktan yazmaz olan bu seksenlik adamın bugünün edebiyatında ne kadar ağır bastığını göstermeye yeter.

…

BAĞLILIK SANATI ÖLDÜRÜR MÜ?

İnsan bir şeyler söyleyeceğim diye yazar olmaz, o bir şeyleri belli bir biçimde söylemek için olur. Üslup elbette yazının değerini yapan şeydir. Ama, göze batmamalıdır. Sözcükler saydam olduklarına göre, bakışı geçirdiklerine göre, aralarına buzlu camlar koymak saçma olur. Yazıda güzellik, okşayan, kendini belli etmeyen bir güçtür. Güzellik bir resimde yekten göze çarpar, bir kitapta gizlenir, bir sesin, bir yüzün büyüsü gibi inandıra inandıra kazanır insanı zorla değil, farkına vardırmadan kendine çeker sizi. Görmediğiniz bir büyünün etkisine kapılarak ileri sürülen düşüncelere katılırsınız. Dinin törenleri, dinin kendisi değildir, ona destek olurlar; sözcük düzeni, güzelliği, sözcüklerin dengesi, okurun duygularını farkına vardırmadan **hazırlar,** din törenleri gibi, müzik gibi, dans gibi onları düzene sokar; okuyucu yalnız onlara dalarsa anlamı yitirir, sıkıntılı uyumlar içinde kalır. Yazıda güzelliğin tadı hesapta olmadan gelirse, katıksız, temizdir. Bu kadar basit gerçekleri hatırlatmaya utanıyor insan, ama bugün bunlar unutulmuşa benziyor. Yoksa, gelir bize, niyetiniz edebiyatı öldürmektir, ya da bir düşünceye bağlılık, yazma sanatına zarar verir derler miydi? Şiirle karışık bir çeşit yazı eleştirmecilerin düşüncelerini bulandırmamış olsaydı, biz yalnız özden bahsederken kalkıp da bize biçim adına çatarlar mıydı? Biçim üzerine önceden hiçbir şey söylenemez, biz de bir şey demedik: Herkes biçimini kendi bulur ve sonradan yargılanır. Gerçi, konular bir üsluba götürür: ama, onu buyrukları altına alamazlar; hiçbir konu önceden edebiyat sanatının dışında sayılamaz. Cizvitlere çatmaktan daha bağımlı, daha sıkıcı bir şey olur mu? Oysa, Pascal bu konudan **Provinciales'i** çıkardı. Kısacası, bütün sorun, insanın neyi yazacağını bilmesinde: kelebeklerden mi, yoksa Yahudilerin durumundan mı söz

edecek? Bunu bildikten sonra, iş, nasıl yazacağına kalır. Çok kere, iki iş bir araya gelir, ama iyi yazarlarda hiçbir zaman üslup konudan önce gelmez. Biliyorum, Giraudoux demiş ki: Bütün sorun üslubu bulmakta, düşünce sonradan gelir.» Ama, aldanıyordu Giraudoux: Düşünce gelmedi. Tersine, konuları, her zaman kapıları açık sorunlar, çağrılar, bekleyişler diye görürsek, sanatın, bir düşünceye bağlanmaktan hiçbir şey yitirmeyeceği, kazanacağı anlaşılır. Nasıl ki, fizik matematikçilere yeni sorunlar getirir ve onları yeni bir sembolizm bulmaya götürürse, toplumsal ya da fizikdışı gerçeklerin durmadan yenileşen isterleri, sanatçıyı yeni bir dil ve yeni teknikler bulmaya zorlar. Biz bugün XVII. yüzyıldaki gibi yazmıyorsak, Racine'in ve Saint Evremont'un dili lokomotiflerden ve işçi sınıfından söz etmeye elverişli değil de ondan. Ama, biçimciler tutup bize lokomotiflerden söz etmeyi yasak edeceklermiş, etsinler. Sanat hiçbir zaman biçimcilerden yana olmadı.

Madem ki, bizim için yazmak bir işe girişmektir, madem ki, yazarlar birer ölü olmazdan önce yaşayan kimselerdir, madem ki, kitaplarımızda haklı olmayı denemek gerekir diyoruz, madem ki, çağlar bizi sonradan haksız da görse, önceden kendimizi haksız görmek zorunda değiliz, madem ki, yazarın eserlerinde bütün varlığı ile bağımlı olmasını, kötülüklerini, dertlerini, güçsüzlüklerini öne sürerek iğrenç bir nemegerekçilik içinde kalmasını değil, her birimizin yaşarken vardığımız bir kararı isteme, bir seçmeye, bir toptan yaşamaya bağlanmasını istiyoruz, sorunu en başından ele almamız ve kendi kendimize şunu sormamız gerekir:

İnsan niçin yazar?

Yazmak bir sipariş işidir.

YAZMAK BİR SİPARİŞ İŞİDİR

Doğruyu söylemek: Bu her yaşlanan yazarın can attığı şeydir. Henüz doğruyu söylememiş sayar kendini, oysa şimdiye kadar yaptığı yalnızca bu olmuş, soyunup çıplak kalmıştır. Diyelim ki. bütün zoru kendi kendine «strip tease» yapmaktır. Tezgâhındaki kitaplar hep siparişlerdir. Benim yaptığım hep günün edebiyatıdır. Her yaptığımı sipariş üzerine yaptım. Tabii, işveren artık devlet olamaz. Ya herkes, ya her birimiz: bağlı olduğum bir siyasal çevre, bir özel durum iş yüklüyor bize. Bu siparişlerin iyiliği, yazarı, hiçbir zaman kendini seçmemeye zorlamasıdır. Üstelik, sipariş oldu mu, okuyucularınız da belli olmuş demektir.

BAŞ SORUN : İNSAN

Ben bugün felsefeyi bir dram gibi düşünüyorum. Bugün, artık sorun, neyse o olan özlerin durgun halini seyre dalmak değil, bir olaylar zincirinin kurallarını bulmak da değil artık. Bugün sorun, insandır, hem etken, hem bir **aktör** olan insan. Çünkü, o, dramını hem yazıyor, hem oynuyor, durumunun çelişkilerini yaşıyor, kişiliğini harcayasıya ya da düğümlerini çözesiye. Bir tiyatro oyunu (Brecht'inki gibi destansı ya da dramsı) bugünün insanını **sahnede** göstermenin (yani, düpedüz insanı göstermenin) en uygun yoludur. Felsefe de, bir başka bakımdan, bu insanla uğraşma kaygısındadır. İşte, bunun için tiyatro felsefemsi ve felsefe de dramsıdır bugün.

BAĞIMLILIK

— Edebiyat her zaman bağımlı, sorumlu mudur sorusuna Sartre şöyle yanıt veriyor:

Edebiyat **her şey** değilse, üstünde bir saat bile durulmaya değmez. Ben, bağımlılıktan bunu anlıyorum. Edebiyatı sadece sorumsuzluğa, türkülere indirirseniz, durduğu yerde kurur. Yazılı her söz, insanın ve toplumun bütün ortamlarında yankılar uyandırmazsa, hiçbir anlamı yoktur. Bir çağın edebiyatı, edebiyatın içine sindirdiği çağın kendisidir.

Beni, edebiyatı küçümsemekle, onu politikanın buyruğuna vermekle suçlandırıyorlar. Oysa edebiyatı büyümsemekle suçlandırılmam daha mantıklı olur. Edebiyatın güzelliği, her şey olmak isteğinden gelir, kısaca, güzellik aramaktan değil. Yalnız **her şey** olan bir şey güzel olabilir. Beni anlamayanlar ne derlerse desinler, sanat adına çatmadılar bana, kendi bağlı oldukları inanç

adına çattılar.

İnsan, her şeyi istemeli ki, bir şey yapabilsin.

EDEBİYAT ALDATMACA

Susan yazarlar (günün sorunları üstünde düşüncelerini açıkça ortaya koymayanlar) öteki yazarları tedirgin eden bir çelişmeyi sürdürüyorlar. Bir yazarın elinde, cebinde saklısı olamaz. Kumarda açık kâğıtla oynamak gibi bir şeydir onun işi, oynamak değil. Yazarlığın büyülü bir dünyası olduğu sanısını veren bütün o kandırmacalardan tiksiniyorum. Bu yolu tutan yazarlar edebiyata girenleri aldatıyorlar, onları da kendileri gibi birer büyücü olmaya sürüklüyorlar. Yazarların ilk işi göz boyayıcılıktan, kandırmadan vazgeçmek olmalıdır. Edebiyatta, kendini bir büyücü, bir cambaz gibi göstermek bir bakıma, kendini çok büyük görme, bir bakıma da, çok küçük görmedir. Ne istediklerini, ne yaptıklarını söylesinler.

Eleştirmeciler yazarlara, isteklerini ve araçlarını, başkalarına —ve hele kendilerine— hiçbir zaman açmamayı öğütlüyorlar. Eski romantik anlayışa saplanıp kalmışlar: **En iyi yazar, kuş öter gibi yazandır. Yazar bir kuş değildir.**

YAZAR VE ÜN

Yedi sekiz yaşımda, dul anamla, Katolik bir nine ve Protestan bir dede arasında yaşıyordum. Sofrada her biri ötekinin dini ile alay ederdi. Kötülük olsun diye değil, bir aile geleneğiydi bu. Ama, bir çocuk her şeyi ciddiye alır. Her iki dinin de değersiz olduğu sonucunu çıkardım bu alaylardan. Bir Katolik olarak yetişmem için ne yaptılarsa olmadı. İşte, o çağımda ölümden çok korkardım. Niçin? Çocukları avutan öbür dünya efsanesinden yoksundum da onun için belki. Her çocuk gibi ben de bir şeyler yazıyordum o zaman. Öldükten sonra yaşama isteğim yazı merakımla birleşti. Ölüm ötesinde, yazılarımda yeniden yaşamayı kuruyordum. Sonradan bıraktığım bu edebi ölüm-ötesi. başlangıçta çalışmalarımın temeli oldu, kuşkusuz.

Hıristiyan, genel olarak, ölümden korkmaz, çünkü, gerçek yaşama başlamak için ölmesi gerektir. Dünyadaki yaşam, öbür güzel dünyayı hak etmek için bir sınav yeridir. Bu da birtakım belli ödevleri, tapınmaları, duaları, dilekleri gerektirir. Uysal olma, şehvetten, maldan mülkten kaçınma ister. Ben, bütün bunları alıp, edebiyat alanına çeviriyordum: yaşadıkça değerim bilinemeyecekti ama, yazıda titizlik ve mesleğimde temizlik ile sonsuz yaşamı hak edecektim. Yazarlık ünüm öldüğüm gün başlayacaktı.

Kendi kendimle önemli kavgalarım vardı. Her şey üstüne yazmak için her şeyi bilmek mi gerekiyordu?

Bir papaz gibi yaşayıp bütün zamanımı törpülemekle mi geçirmeliydim?

Her halde, sorun ölüm kalım sorunuydu, her şeyi birden içine alıyordu. Kafamda yazı yaşamı, din yaşamı kalıbına döküldü. Bütün düşüncem, ruhumu kurtarmaktı... Sonradan bütün bunları bıraktım, kırk yaşına kadar da düşünmedim. Artık niçin yazıyorum diye sormaz oldum kendime...

Yazarlık ünü beni ilgilendirmiyor demiyorum, ama, bir andan sonra hiçbir anlamı kalmıyor bunun. Ölüm, gerçekten ölüm olunca, ün bir kandırmaca oluyor. Geçenlerde biri söylüyordu, öldükten sonra yazgısı bilinmekten daha iğrenç bir şey bilmiyorum diye. Aramızdan birini alıyorlar, onu öfkesinden ya da kederinden öldürüyorlar, yirmi beş yıl sonra da bir anıt dikiyorlar adına. Aynı adamlar, aynı çakallar hem öldürüyorlar, hem de anıtı başında nutuk çekiyorlar, bir ölüyü şana şerefe boğuyorlar ki, bir başkasının yaşamını zehir edebilsinler.

ELEŞTİRİ BANYOSU

Bizde, ulusun edebiyat adamlarını da, politika adamlarını da hep orta sınıf çıkarıyor.

Epey yıldan beridir, ulus biraz orta bayağılığına düştü. Onun için, birçok şeyler karşısında, duraksayabiliyor insan. Sonucu ne oldu, biliyorsunuz: Politikacılarımızın da düzeyi düştü, yazarlarımızın da: Kötü edebiyat politik bir özle kendini kurtarmaya çalışıyor, politika ise kötü edebiyata dökülüyor. Fransızlaşma öyle bir duruma geldi ki, yazarlara çatıyorlar, —bana da çattılar— ya savaşları kaybetti diye (bu, sağın çatması), ya da halkı Bastille hapishanelerimizi yıkmaya kışkırtmadılar diye (bu da solun çatması). Bir ara, devlet ya da dünya işleri karıştı mı, gazetecinin biri bana gelir: **«Birinin bağırması gerek, siz bağırmaz mısınız, lütfen?»** derdi. Zaman zaman bağırdığım da oldu. Bu bağırmanın gücü büyük de oluyordu, küçük de. Bu güç başkalarının, benden önce bağırmaya karar vermiş olanların azlığına, çokluğuna bağlıydı. İşte, bağırmalı yazının edebiyat gücü de güçsüzlüğü de bundan geliyordu. Bu edebiyat hep başkalarına bağlı kalıyor. Sözcükleri şişiren başkaları oluyor, belki de o sözcükleri okuyanlar. Bağlanan yazarın asıl işi, dediğim gibi, göstermek, kanıtlamak, açıklamak, aldatmacaları ortaya çıkarmak, masallar, putları küçük bir eleştiri banyosunda çözündürmektir.

YAZMAK, NİYE YAZMAK

Ben, edebi kuruntularımı yitirdim. Eskiden edebiyatın salt bir değeri olduğunu, bir insanı kurtarabileceğini, ya da sadece insanları değiştirebileceğini (bu olabiliyor bazı koşullar altında) sanırdım. Bütün bunlar bana eskimiş geliyor artık. Bu düşleri yitirdikten sonra insan yine de yazmaya devam ediyor, çünkü, psikanalistlerin dediği gibi, varını yoğunu yazıya yatırmıştır. Nasıl ki, insan sevmediği insanlarla bir başka türlü bağlar kurup yaşamaya devam ediyor: bir aile oluyorsunuz artık. Ama, bir inancım kaldı, bir tek inancım. Ondan vazgeçmeyeceğim: **Yazmak, herkes için bir ihtiyaçtır. Yazmak, haberleşme ihtiyacının en üstün şeklidir.**

YAZMAK BİR AYIKLAMADIR

Sekiz yaşımda, doğa bile iyi bir kitabın çıkmasına duygusuz kalmaz sanırdım: bir yazar kitabının sonuna SON sözcüğünü yazdığı zaman gökte bir yıldız ağar, derdim, içimden. Bugün yazarlığı başkalarından farksız bir sanat olarak görüyorum. Ama, önemli olan bu değil. Bütün insanların —bilerek bilmeyerek— istedikleri, çağlarının tanıkları, yaşantılarının tanıkları olmak, herkesin önünde kendi kendilerinin tanıkları olmak. Bir de şu var: duygular, davranışlar ikircikli, dumanlı; birtakım tepkiler, takıntılar, çatışmalar oluyor. İnsan trajiği yaşarken trajik olmuyor, hazzı yaşarken hazzı duymuyor. Yazarın yaptığı, trajiği de, hazzı da temizlemektir. Yazmak, bir ayıklama çabasıdır.

Kaynak: Jean Paul Sartre, DenemelerÇağımızın Gerçekleri, Sebahattin EYÜBOĞLU-Vedat GÜNYOL, Say Yay. İstanbul

Aziz Francesco [Assisili Francesco] "O PHTOKHULİS TU THEU" [Allah'ın Garibi/ Allah'ın Fukarası],

Nikos KAZANCAKİS

TESTİYİ KIRMADAN TANRI'YI GÖREMEZSİN

Aziz Francesco anlatıyor.
"Vaktiyle bir zahit varmış,"
"Yıllardır Tanrıyı görmek ister, bir türlü göremezmiş. Hep önüne bir şey gelir, göremezmiş. Zavallıcık ağlar, bağırır, yalvarırmış; ama hep boşunaymış! Tanrıyı görmesine neyin engel olduğunu anlayamazmış bir türlü. Ama günün birinde sevinç içinde yatağından sıçramış. Bulmuş! Öteberisi içinde pek sevdiği bir şeyi, güzel, süslü bir testiciği varmış, oymuş nedeni. Testiyi aldığı gibi param-parça etmiş. Sonra gözlerini yukarı kaldırmış ve ilk kez Tanrıyı görmüş..." sh: 165
**
Vaktiyle bütün ömrünü mükemmelliğe erişmek için çalışarak geçiren bir zahit varmış. Varını yoğunu yoksula dağıtmış, çöle çekilmiş ve gece gündüz Tanrısına dua etmiş, sonra eceli gelmiş. Cennete çıkıp kapısına vurmuş. 'Kim o?' diye bir ses gelmiş içeriden.
"Ben!" demiş zahit.
'Burada iki kişiye yer yok!' demiş ses. 'Git buradan!'
Zahit gerisin geri yeryüzüne dönmüş, çabasına yeniden başlamış: yoksulluk, oruç durmadan dua ve ağlama. Eceli yeniden gelmiş ve ölmüş. Yeniden çalmış Cennetin kapısını. 'Kim o?' demiş aym ses.
'Ben!' demiş.
'iki kişiye yer yok burada. Git buradan!' olmuş cevap.
Zahit kurşun gibi yeniden yeryüzüne inmiş ve kurtulmak için, eskisinden daha büyük çabayla aynı şeylere sarılmış. Yaşlanıp, yüzünü bulduğunda, yine ölmüş. Yeniden çalmış Cennet kapısını. 'Kim o?' demiş ses.
'Sen Rabbim, sen!'
"Cennet kapısı açılmış, o da içeri girmiş!" sh:252

**

ŞEYTANINLA

"Aman dikkat, Kardeşim,"
"Şeytan şapka olup başına oturmuş olamaz mı? Aman dikkat, bayır aşağı yuvarlamasın seni. Bugün şapkayken, yarın elbise kılığına girebilir, sonra derken kardeşleri istemezsin, en sonunda da Tanrıya 'seni istemiyorum' dersin." Sh:167
**
"Duyduğun sesin Tanrıdan geldiğini kesinlikle bilebilir misin? Dua ederken kendi sesimizi duyup, Tanrının sandığımız durumlar az mıdır; baştan çıkarıcı Şeytanın Tanrı kılığına büründüğü, onun sesiyle konuştuğu, böylece ruhlarımızı yanlış yollara saptırdığı az mı görülmüştür. İncil'e el basıp dua ederken, işittiğin seslerin hangisinin kendinden, hangisinin Tanrıdan geldiğini söyleyebilir misin?" sh:179

CENNETTEN MAKSAT NEDİR?

Cennetten maksat nedir?
Salt mutluluk değil mi?
Ama kişi gökten bakar da, kardeşlerini Cehenneme batmış görürse, nasıl mutluluk duyabilir ki?
Cehennem varken, Cennet nasıl varolur?

Bu yüzden diyorum ki - bu yüreklerinizin derinlerine işlesin, ya hepimiz kurtulacağız, ya hepimiz birden Cehennemi boylayacağız. Dünyanın öteki ucunda biri öldürüldü mü, biz de öldürüldük demektir; bir kişi kurtulursa, biz de kurtulduk demektir." Sh:315

**

Ne korkuyorsun? Tanrıdan daha basit, daha iç serinletici, insanoğlunun dudaklarına daha iyi yakışan ne var ki?"sh:24

Kaynak:
Nikos KAZANCAKİS, [Allah'ın Garibi/ Allah'ın Fukarası], Orijinal İsmi "O Phtokhulis Tu Theu", Çeviren: Ender Gürol, İz Yay. 2008, İstanbul

THE LAST TEMPTATİON OF CHRİST (1988) (Günaha Son Çağrı)

ZORBA

AZİZ FRANCESCO [Assisili Francesco] "O Phtokhulis Tu Theu"

Aziz Fransua, tahminen 1182 yılında, Pietro Bernardone ve Madam Pica'nın oğlu olarak İtalya'nın Assisi kasabasında dünyaya geldi. Babası Fransa'yla kumaş ticareti yaptığı için, küçük yaşlarından itibaren Fransua takma adıyla çağrılmaya başlandı. Pietro Bernardone ortaçağ İtalya'sının gelişmekte olan iş dünyasına üyeydi ve çok başarılı bir kumaş taciriydi. Ailesine oldukça rahat bir yaşam hazırlamıştı ve ailenin işini Fransua'nın devam ettireceğini umuyordu. Böylece kasabada ailenin şöhreti artacaktı. Fransua'nın ordunun gereksinimlerini karşılamak üzere malzemeleri alıp orduya hizmet etmek üzere savaşa gitmesine çok sevinmişti.

Fransua'nın askerlik hayatı çok kısa sürdü. Yaklaşık bir yıl boyunca savaş esiri olarak tutuklu kaldı. Bu dönemin sonunda Assisi'ye zayıf güçsüz ve tamamen değişmiş bir insan olarak döndü. Esir olduğu dönem boyunca içinde bulunduğu zorunlu yalnızlık O'nu geleceği hakkında sorular sormaya zorlamıştı. Evinde toparlanmaya çalıştığı dönemde bu sorular üzerinde düşünüp taşınmaya devam etti. 1205 yılında bir gün, düşünmeyi bırakıp Assisi'de bir tepenin üzerinde harabe halinde bulunan Aziz Damian Kilisesi'ne dua etmeye gitti. Burada yaşadığı mistik tecrübede haçın üzerinde bulunan Mesih İsa onunla konuştu ve şu buyruğu verdi: **"Fransua, yıkılmaya yüz tuttuğunu gördüğün bu kilisemi tamir et."** Fransua, bu buyruğu harfi harfine yerine getirmesi gerektiğini düşünerek, dua ettiği yerden başlamak üzere kiliseyi yeniden inşa etmeye koyuldu.

Babası bu davranışını onaylamıyordu. Özellikle Fransua, kilisenin onarımı için gereken fonu oluşturmak için babasının mallarını satınca öfkelendi. Babası tarafından episkoposun karşısına çıkarılan Fransua, tek gerçek babasının Tanrı olduğunu ve kendisini episkoposun ellerine güvenle bıraktığını açıkladı.

Assisi'nin parlak çocuğu Fransua'nın bu garip davranışı birkaç gülümseme ve biraz alaydan daha fazla bir aşağılanmayla karşılandı. Fakat aynı zamanda bu yiğit adamın ne başarmaya çalıştığını anlamaya çalışan Assisi ve civarında yaşayan insanları harekete geçirdi. Kilisenin tamirinde Fransua'ya yardım etmeye başladılar. Bu işleri yaparken, bir yandan da giderek toplum dışına cüzamlı gibi itilmiş olan kimselere özellikle yardım etmeleri gerektiğinin farkına varmaya başladılar.

Gruba katılanlar her geçen gün artıyordu. Fransua, öğretilerinde sapkınlığa düşerek Kilise'den kopan gruplardan haberdardı. Bu nedenle 1210 yılında o ve takipçileri yaşamayı seçtikleri bu sade yolun

Papa Innocence 3. tarafından onaylanmasını istemek üzere Roma'ya gittiler. Papa'nın onay verme konusunda bazı kuşkuları vardı, ancak bir rivayet gördüğü bir rüyanın, Papa'ya bu yaşam biçiminin İncil'in bire bir takibi olduğunu görmesine yardımcı olduğunu aktarır. Böylece Fransua, tüm kilisenin "tedarikçisi" olmuş oldu.

1210 yılında Fransua'nın yaşam tarzı Papa'dan sözlü onay aldı. Hemen takip eden yıllarda henüz Fransua hayattayken binlerce kadın ve erkek bu harekete katılarak olağanüstü bir büyümeye neden oldular.

Fransua ve erkek kardeşleri küçük gruplar halinde "esenlik ve iyilik" dileyerek insanları tövbeye çağırıyor ve Mesih İsa'nın İyi Haberi'ni duyuruyorlardı. Bir süre sonra geri dönüp topluca bir duadan sonra deneyimlerini paylaşıyor ve kendi yaşam yollarında yenileniyorlardı. Bu misyon hareketinin ilk dönemlerinde Fransua'nın bizzat kendisi Doğu Sultanı'nın huzuruna çıkıp bu ilanı yapmıştı. Bu dönem tarikatın ilk şehitlerini de beraberinde getirdi. Aziz Bernard ve arkadaşları Fas'ta şehit edildiler. Bu olay Padovalı Aziz Antuan'ın rahipliği seçmesi için esin kaynağı oldu.

Bu arada Assisi'li genç bir kadın olan Klara, tanrısal bir yaşam biçimi arıyordu ve Fransua tarafından kabul edildi. Klara ve kızkardeşlerine, kontemplatif bir yaşam sürmeleri için, restore edilmiş olan Aziz Damian Şapeli verildi.

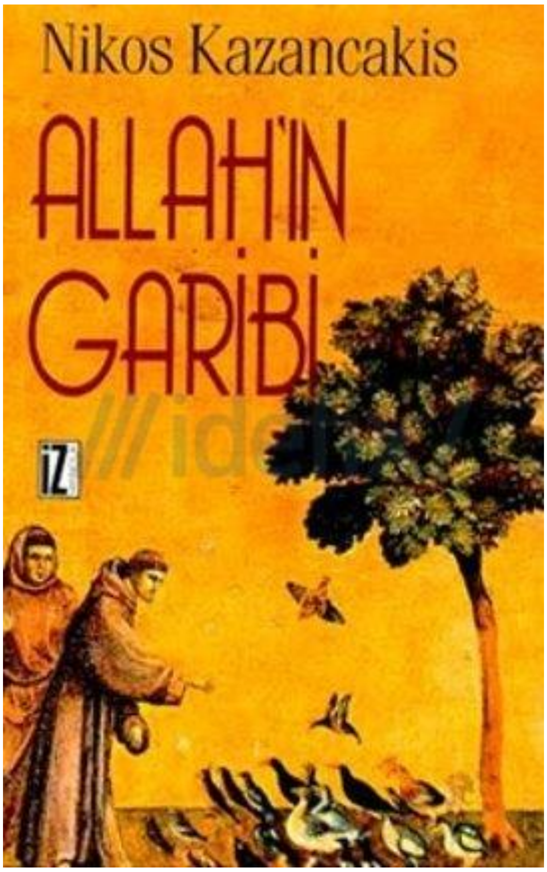
Bu Aziz Fransua'nın 2. tarikatıdır ve Klaritenler oalrak bilinir. Bu arada, ailelerinin sorumluluklarını taşıdıkları halde Fransisken yaşamı yaşamak isteyen pek çok kişinin bulunması nedeniyle Fransua 3. Tarikat veya Seküler Fransisken Tarikatı olarak bilinen yeni bir Hayat Kuralı'nı yazdı. Bu yaşam tarzı halen 21. yüzyılda devam etmektedir.

Fransua'nın yaşamının pek çok bölümü gayet iyi biliniyor. Fransua'nın tüm isteği Tanrı'nın yeryüzüne gönderdiği Oğlun'da bulunan sevgisini tecrübe etmekti. Böylece 1223 yılı Noel arifesinde Greccio kasabasında ilk kez Mesih'in doğduğu yemliği tasvir eden kreşi kurdu. Bu şekilde halk, Beytlehem'deki mucizeyi daha iyi anlayacaktı. 1224'te Verno Dağı'nda dua ederken, Fransua ellerinde, ayaklarında ve böğründe Rabbimizin çektiği acıların işaretini aldı. Bu Stigmata mucizesiydi. Bundan sonra, tüm yaratılışa duyduğu sevgiyi anlatan, Tanrı'nın iyiliklerini tanıttığı "erkek kardeşim güneş"; "kızkardeşim ay" gibi betimlemelerin bulunduğu "Yaratılışın Ezgisi" ni tamamladı.

Fransua'nın yeryüzündeki yaşamı 3 Ekim 1226 akşamında son buldu. Çektiği acılardan sonra, Assisi tepesinin eteklerinde "Meleklerin Hanımefendisi Şapeli"nin dışında kuru toprağa yatırılmayı istedi. Orada ruhunu Göksel Peder'e teslim etti..

İki yıl sonra 1228'de Fransua, aziz ilan edildi. Aynı yıl, Assisi'deki bir mezar yapılması için çalışmalar başladı. 1230 yılında Fransua'nın kemikleri bugün Aziz Fransua Bazilikası olarak bilinen kiliseye taşındı. Halen dünyada en çok bilinen haç yerlerinden biridir. Bugüne kadar Papa 11. John Paul'un de aralarında bulunduğu pek çok Papa tarafından ziyaret edilmiştir.

ALLAH'IN GARİBİ

Assisi'li Francesco'nun Tanrı'yı ararken çektiklerini anlatıyor Allah'ın Garibi'nde Kazancakis. Francesco, gençliğinde zevk ve eğlence düşkünlüğüyle bütün Assisi'de parmakla gösterilen bir delikanlı. Daha sonra Assisi'nin iftihar ettiği bir aziz.

Pencere altlarında sevgilisine serenat yapan aşık Francesco, meyhane arkadaşlarıyla şehirde tertip ettiği eğlencelerle de şöhretli. Fakat bunlar onun kişisel hırsını tatmin etmeye yetmez. Sonunda sırf ün kazanmak için savaşlara katılır ve küstah bir şövalye olarak döner memleketi Assisi'ye. Ve olan olur. İçinde, ta yüreğinde Tanrı'nın sesini işitir ve onu aramaya başlar. Dünyadan el etek çekerek, bütün düşkünlere, bütün yoksullara, bütün günahkârlara gönlünü açıp Tanrı'nın istediği yoldan yürümeye başlar.

O'nun Tanrı'ya götüren yolunda; bedenin istekleri yerine, ruhun istekleri geçerlidir. Açlık, dünya malından vazgeçme, insanın acziyetini kabul ederek nefsi alçaltma gibi zahidane bir yol tutar Francesco. Bütün çektiklerine şahit Leo Kardeş'in ağzından öğreniriz onun macerasını.

Tabiattaki herşeyde Tanrı'nın bir işaretini gören Francesco'yu üzen tek şey Şeytan'ın ayartmalarıdır. Kendi yoluna giren zahit kardeşleri daha sonra açlık, fedakârlık, yoksulluk ve sevgi yolu yerine daha ihtişamlı ve gösterişli bir zahidlik yolu kurmaya çalışır ve Francesco' nun arkadaşlarını kendi yollarına çevirir. Francesco onda da bir teselli bulur ve bağışlar bir anlamda ihanet eden kardeşlerini. Çünkü o kendi varlığını da bu yolda silmeye uğraşan bir keşiştir ve Assisi' nin sevgili azizidir.

YUNUS EMRE Mİ DAHA İYİ AZİZ FRANCESCO MU?

Bu makale, sadece iki romanı kıyaslamak için yazılmış bir eleştiridir!

Nikos KAZANCAKİS, 18 Şubat 1883'te (o yıllarda hâlâ Osmanlı'ya bağlı olan) "Girit Adası"nda doğdu. 1946'da **"Zorba"**yı yazdı (ki daha sonra Anthony Quinn'in muhteşem oyunculuğunu sergilediği bir sinema filmine de konu oldu). 1954 yılında yazdığı **"Günaha Son Çağrı"** romanı da (ki Hz. İsa'nın son

günleri için geleneksel inancın dışında bir kuram geliştirmiştir) Hıristiyanlık dünyasında derin tartışmalara ve aynı isimle çevrilmiş bir sinema filmine konu olmuştur. Yazar'ın ilk kez 1957 yılında yayınladığı ve Türkiye de "Allahın Fukarası" ismi ile de tanınan **"Allahın Garibi"** Romanını 1990 yılında (yani tam 21 yıl evvel) okumuş ve çok etkilenmiştim. Geçtiğimiz aylarda tekrar okuduğum Roman, bu sefer sadece derin duygusal anlatımları ile değil, Katolik Hıristiyanlığın duygu ve düşünce sistematiğini anlamada da rehber olarak saygımı kazandı.

"Allah'ın Garibi" Romanı, 1181-1226 yılları arasında İtalya'da yaşamış olan **Assis'li Aziz Francesco**'nu hayatından yola çıkarak (ABD sınırları içindeki "**San Francisco"** şehri de ismini bu Azizden almıştır) bir Hıristiyan Mistiğinin hikâyesini efsaneye dönüştürüyor. Bu romanı ilk okuduğum günden beridir, bizim topraklarımızda yetişmiş İslam Mistikleri'nin de usta edebiyatçılarımız tarafından yazılmış romanlarının olmamasına üzülmüş ve bu tür Türkçe romanların da yazılmasını arzulamıştım; ama ilerleyen yıllardaki **Elif Şafak'ın** "Aşk" Romanı ile yapmaya çalıştığını iyi niyetli bulmadım. Sinan Yağmur'un kitapları ise zayıf edebî yönü ve dinî vurguların telaşıyla öne çıkıyordu.

Geçenlerde uğradığım bir kitapçının raflarında**İskender Pala'nın "Od"** isimli romanını görür görmez aldım; çünkü bu romanın ana konusu "**Yunus Emre"** idi ve benim de en sevdiğim Mistik Karakterlerden biriydi. Yunus Emre'yi çok sevdiğim için Romanı bir solukta okudum desem abartı olmaz; ama aradığım edebî lezzeti bulabildim mi, emin değilim. Özellikle Yunus şiirlerinin daha çok ve daha uygun biçimlerde sunulmasını isterdim. **Yunus Emre'yi, Aziz Francescoya da büyük saygı duymakla beraber, hiçbir Hıristiyan Mistiği ile kıyaslayamam bile; ama bu iki yazarın romanını kıyasladığım da, Kazancakis'in romanı hâlâ ağır basmakta.**

Varoluşçu Felsefe'ye göre temel korkularımızı oluşturan 4 ana gerçek:

1. Ölüm gerçeği;
2. Yaşamı gerçekte kendi irademiz ile biçimlendirme özgürlüğü;
3. Nihai yalnızlık
4. Yaşamın belirgin bir anlamdan yoksun oluşudur.

Hangi inanç sistemi içinde olurlarsa olsunlar, Mistiklerin temel yaklaşımlarında bu dört gerçekliğe karşı çıkmaları ve bunların neden olduğu korkuların üstesinden gelme çabaları hissedilir. Bir Yaratıcı tarafından sürekli gözetilip korundukları inancı, onlara göre özel olduğumuzun kanıtıdır. Mistikler, bu üstün güç ile kaynaşmaya çalışarak varlıklarını onun içinde eriterek kendi benliklerini yok etmek isterler; çünkü bu sayede hem ölümsüzlüğe erişecekler hem de nihai yalnızlıklarına son verebileceklerdir. Ve yaşam, asla bir anlamdan yoksun değildir!

Katolik Hıristiyanların Tanrısı, İslam Tanrısına göre daha katı olduğu için, **Aziz Francesco'nun** kendi bedeni üzerinde yaptıkları inanılmaz boyutlarda bir eziyete ulaşır. Her türlü dünyevî nimete kapalı bir yaşamdır bu ve bazen kitap yakmaya kadar varan, kadınları aşağılayan güçlü dogmatik uygulamaları vardır. **Bizim Yunus ise, insan ve evreni daha hümanist bir platformda birleştirameye çabalar.** Nefsi terbiye etmeye çalışır ama bedenine işkence etmez." **Mana"** gözünü açar ama maddeden geçmez. Edebî platformda Aziz Francesco'nun tüm efsanevi hikâyesine rağmen, öbürü yine de bizim Yunus'umuzdur; sımsıcak ve samimi. Ve tüm Mistikler gibi her ikisi de **SEVGİ** üzerinde birleşirler. Bu iki kitap, sizlere yeni bakış açıları kazandırabilecek eserler olması itibariyle de önemlidir. Bol okumalı günler diliyorum.

Murat Kartal / 21/10/2011

http://tr.wikipedia.org/wiki/Nikos_Kazancakis

ESED, HIRİSTİYAN FRANSİSKEN TARİKAT'I ÜYESİ

TİMETÜRK / Haber Merkezi
09 Ekim 2012

Suriye'de halkını felakete sürüklemekten çekinmeyen Suriye Devlet Başkanı Beşar Esed'in dini ilişkileri bir bir ortaya çıkmaya başladı. Esed Francesco I. Tarikat'ına katılan ilk Müslüman Devlet Başkanı oldu. Tarikatın en büyük özelliği yaşamlarını İncil'in kurallarına göre ayarlamaları

Halkını felakete sürükleyen Suriye Devlet Başkanı Beşar Esed'in dünyayı yöneten gizli bir tarikata üye olduğu ortaya çıktı. 2004 yılında yapılan bşr toplantıda Esed'in bu tarikata üyeliği açıkça ilan edilmiş.Esed, Constantian Tarikatı'nın Benemerenti nişanını aldı. Beşşar Esad, bu yüksek nişanı alan ilk Müslüman devlet başkanı oldu.

İşte söz konusu haber

"Suriye Devlet Başkanı Constantian Tarikatı delegasyonunu kabul etti. Şam-Mart 2004

21 Mart 2004 Pazar günü sabahı Devlet Başkanı Beşşar Esad, Şam'daki Halk Sarayı'nda Constantinian Tarikatı delegasyonunu kabul etti.

Esed'in özel ofisinde yapılan 20 dakikalık özel görüşmeye Calabria Dükü ve Düşesi ile Anthony Bailey katıldı. Toplantı sırasında Esed, Tarikat delegasyonunu kabul etmekten duyduğu memnuniyeti ifade etti. Ayrıca Başkan, Suriye ile Avrupa arasında dinler-arası diyalogun geliştirilmesine dair önemli görevde Tarikat ile yakın ilişki kurma konusundaki arzusunu belirtti.

Calabria Dükü, Başkan Beşşar Esad'a Tarikatı'n Üstad-ı Azam'ı ve Papa John Paul II'nin Constantinian Tarikat'ı Elçisi Kardinal Mario Francesco Pompedda'nın özel bir mektubunu takdim etti.

Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad, Başkanlık sarayındaki törende Beşar Esad, Francesco I Kraliyet Tarikatı'nın Knight Grand Cross ile Müslüman-Hıristiyan diyaloguna tarihi ve çağdaş katkıları için Constantian Tarikatı'nın Benemerenti nişanını aldı. **Beşşar Esad, bu yüksek nişanı alan ilk Müslüman devlet başkanı oldu.**

Calabria Dükü, Order'ın dinler-arası diyalog ve anlayışa katkıları dolayısıyla 1'nci Sınıf Suriye Devlet Nişanı'nı aldı. Anthony Bailey de özellikle İngiliz-Suriye dinler-arası ilişkilerin geliştirilmesine katkısı dolayısıyla aynı ödülü aldı.

Esed'e verilen bu yüksek nişan, ulusal televizyonda geniş şekilde yayınlandı ve Suriye basılı medyasında olumlu şekilde yankı buldu. Ödül törenine Başkan ve Suriye halkına verilen ödülü kesin şekilde benimseyen önde gelen Hıristiyan ve Müslüman liderler iştirak etti. Katılanlar arasında Suriye Dışişleri, Dini Vakıflar, Turizm Bakanları ile Avrupa Birliği ve Umman Büyükelçileri bulundu.

Törende hazır bulunan dini liderler: Suriye Baş Müftüsü Ahmet Kuftaro, Şam Müftüsü Şeyh Başir El-Baree, Halep Müftüsü Şeyh Ahmet Hasan, Antakya Patrik'i Gregoire II (Lütfü) Laham, Suriye Ortodoks Kilisesi Patrik'i Mar Ignatius Zakka 1 Ewas, Yunan Katolik Kilisesi Patrik'i Maximos Hakim.

FRANSİSKEN TARİKATI

Assisili Aziz Francesco'nun kurduğu tarikat. Bir İtalyan rahibi olan ve kendini Tanrı'nın hizmetine adayan Francesco, 1208 ya da 1209 yılında çevresine kendisi gibi, İsa'nın isteğine göre yoksulluk hayatı sürmeye ant içmiş müritleri toplayarak bir tarikat kurdu. Papa III. İnnocentus 1210'da Francesco'nun kurduğu tarikata ait düzeni kabul etti.

1223'te III. Honorius tarafından da onaylanan tarikat esaslarına göre, Fransiskenler tam bir yoksulluk içinde, dilenerek yaşarlar ve yoksul halk çevrelerinde İncil'in hükümlerini yayarlar. Sırtlarına kahverengı (eskiden koyu kurşunî) bir cüppe, bunun üstüne aynı renkte bir harmani giyerler, bellerine, önden düğümlenen bir ip kuşak sararlar; çıplak ayaklarında sandallar, başlarında bir kukuleta vardır.

Beyaz Arif AKBAŞ YAZILARI

YALNIZLIK SALGINI

Engellilik ve hastalık başta olmak üzere; çekirdek ailenin çöküşü ile birlikte insanlar giderek yalnızlaşmaya başladı. Bazen kendime; ne oluyor bu insanlara yahu, diye soruyorum. Özellikle yaşlılar derin bir toplumsal izolasyon neticesinde yalnızlığı daha trajik bir şekilde yaşıyor. Gençleri ise başta 'Facebook' olmak üzere çeşitli sosyal ağlar ve bilgisayar dünyası yalnızlaştırıyor. Ve böylece yalnızlığın modern dünyada büyük bir sorunsala dönüştüğünü görüyoruz.

Peyami Safa'nın "Yalnızız" diye muhteşem bir romanı var. Romanın prolog kısmında şöyle ilginç bir diyalog geçiyor. Satırları yavaşça ve sessizce okuyorum:

> **"- Seni sevmek istedim bir an için. Böyle bir his gelip geçti. Geçmedi daha. Fakat geçer. Böyle birçok hayallerim var: Simeranyam var.**
> **-Kim o? Sevgilin mi?**
> **-Hayır, sevgilim başka. O bir memleket, Simeranya, dünyada olmayan bir yer. Benim icadım. sıkıldım mı, kendimi oraya atarım.**
> **-Ne hoşsun. Beni de götür oraya.**
> **-Simeranya'da yalan yoktur.**
> **-Kadın yok mu?**
> **-İnsanlar gölgelerdir. Konuşmadan anlaşırlar. Birbirlerinden hiçbir şey saklamazlar. Seni görür görmez bir Simeranya kadınına benzettim. Elbisenin içinde yalnız ruhun var. Yüzün bir örümcek ağı. Gözlerinde sen dolusun. Gurur ve yalan yok. Seni sevmek istiyorum. Bu bir hayal. Simeranya gibi sen de yoksun. Yaratıyorum seni ben, kendi arzuma göre, ismini sakın söyleme bana. Birbirimizi bir daha görmeyeceğiz."**

Peyami Safa, yalnız anlarda belki sığınmak için romanda böyle olmayan bir dünya kurguluyor. Benzer bir şekilde güçlü yalnızlık duygusu Tanpınar'ın 'Huzur' romanında da işleniyor. Aslında bu yalnızlık duygusunu insan her an her yerde hissedebiliyor. Ve yalnızlık bir salgın gibi histerik bir şekilde dalga dalga yayılıyor. Artık **"hepimiz çirkinleşen bir dünya da yalnızız!"**

Yine aynı romanda bu tema daha ilginç bir şekilde "Yalnızım, evet yalnızız. Yani, bak, büyük kalabalıkların ortasında, insan denilen sosyal varlık kendi iç dünyasının mahpusu halinde, şifasız bir yalnızlığa mahkum. Yalnızım, evet herkes yalnızdır, yalnızız. Bütün ihtilaflarımızda yalnızlıklarımız çarpışıyor. Hatta kendi kendimizle mücadelelerimizde bile kendilerimiz birbirine karşı yalnızdır" denilerek dile getiriliyor.

Yalnızlık salgını hakkında birkaç deyiş:

> **"Bunca insan yalnızken neden bunca insan yalnız. Madem hepimiz yatıyoruz neden yalnız yatalım?" (Kaybedenler Kulübü)**
> **"Kalp mi insana sev diyen yoksa yalnızlık mı körükleyen? Sahi nedir sevmek; bir muma ateş olmak mı yoksa yanan ateşe dokunmak mı?" (Şems-i Tebrizi)**
> **"Sevmek; güzel birinde aşkı aramak değil. O kişide, bilmediğin bir zamanın beklenmedik bir anında, kendini bulmaktır." (Dostoyevski)**
> **"Bir derin kuyuya benzer yalnız. Taş atmak kolaydır içine: ama bu taş dibe inecek olursa, deyin bana, kim çıkarabilir? Yalnızı incitmekten sakının! Ama incitecek olursanız, eh, artık öldürün de!" (Friedrich Nietzsche)**
> **"Bakmayın etrafımda çok insan dolandığına; sırılsıklam yalnızım aslında." (Edip Cansever)**
> **"Kendini yalnız hisseden kimse için her yer çöldür." (Anton Çehov)**
> **Yalnızlık hakkında daha pek çok söz işitilir aslında...**

Yeni yapılan araştırmalara göre geçtiğimiz son 10-15 yıl içinde insanların kronik yalnızlığı en az % 20 oranında

artmıştır. İnsanların artık kimseden habersiz yalnız öldüklerine dair haberlere gazetelerde sık sık rastlıyoruz. Aslında bu insanlığın çöküşünün trajik bir habercisidir. Yavaş yavaş ve yalnız kalarak ölüyoruz da bundan bi haberiz...

Bugünlerde hiçbirşey yapmak istemiyorum. Caddeler de yürümek te istemiyorum. Çoğunlukla insanları da bir zaman kaybı olarak görüyorum. Daha doğrusu görmek istemiyorum. Bu kış günlerinde dışarda kar yağarken sadece odamda yalnız kalıp huzurla uyumak istiyorum. Sadece yalnız kalmak için dua ediyorum. Ve şu an farkediyorum ki bende yalnızlık hastalığına tutulmuşum. Muhayyel mekanlar kadar benim içimdeki yalnızlıktır trajik olan. "Yalnızlık, bir sigara külü kadar yalnızlık." (S. Karakoç)

Kaynak: Beyaz Arif AKBAŞ, MODERNITE ve ALEGORİ, Yalnızgöz Yay.Edirne ,2013
https://archive.org/details/ModerniteVeAlegori_201309
http://www.edebifikir.com/author/beyaz

**

BÜYÜLÜ ANLATILAR: ‘Ulysses’

Mihail Bahtin gibi bende uzun yıllar Kazakistan'da yaşadım. Hayatım bir karnaval gibi geçti diyebilirim yani. Bu uçsuz bucaksız memlekette dolaştığım günlerde kaldığım mikrayonun (küçük sanayi kenti) Sibirya soğuğu gecelerinde Sovyetlere özgü tek gözlü eski tip evimde nice saatler Dostoyevski, Tolstoy, Dante, Proust gibi yazarlarla hasbıhal ettim. Sonra bir gün, haziran ayıydı sanırım Joyce'un "Ulysses" adlı eserini okumaya başladım. Bazen evimdeki radyodan dinlediğim müzik (çoğunlukla Rus operaları) ve romanın kurgusal atmosferi beni büyülü diye tarif edebileceğim bir dünyaya sokuyordu. Her neyse, Joyce'tan ne derece etkilendiğimi şu an tam olarak kestirebildiğim söylenemez fakat yine de yaşanması güzel günlerdi. Fredric Jameson'dan devşirdiğim bir ifadeyle söyleyecek olursam "Ulysses" benim için o günlerde gerçekten de büyülü bir anlatı idi. Neden böyle söylüyorum çünki bazen yaşamış olduğum tek bir gün bile uzun bir romans tadında oluyordu.

Birkaç hafta önce Kadıköy'de damla sakızlı acı kahvemi ve sigaramı içtikten sonra hemen yakınlardaki Kabalcı Yayınevine uğradım. Raflara göz atarken Joyce hakkında oldukça hacimli ve sıkı hazırlanmış bir biyografi eserine rastladım. Kitabın fiyatı cebimdeki son parayı da bitireceği için korktum, bir anlık alıp almamakta tereddüt yaşadım. Sonra eski geçmişte kalan güzel günlerin hatırına paraya kıyıp kitaptan bir adet edindim. Richard Ellmann'ın 'James Joyce' kitabı bana göre yazar hakkında yapılmış olan çalışmaların en nitelikli olanlarından biridir. Üstada göre; Ulysses'in büyük yazarı, kelimelerle günlük dildeki sadeliği işleyerek, anlatımına yüksek bir değerde zenginlik katmış ve her olguyu net bir bakış açısıyla irdeleyerek sui generis bir üslup yaratmıştır. Aslında bu sadelik diye anlatılan şey benim bir önceki paragrafta dile getirdiğim özlemlerimle aynı şeydi. Epikürvari sade bir yaşam eminim birçok kişiye bende olduğu gibi tatlı bir huzur verebilir.

"Ulysses"i bir büyülü anlatı olarak kabul etmem sadece benim duygusal iç dünyamla alakalı bir durum. Eseri farklı şekillerde okuyup, değerlendiren pek çok Batılı eleştirmen ve edebiyatçı var örneğin. İlk elden aklıma gelen birkaçı; Gordon Bowker, Stuart Gilbert, Anthony Burgess, Morris Beja, Andrew Gibson, Harold Bloom vb.. daha pek çok dilimize çevrilmemiş Joyce biyografisi vardır. Ünlü entelektüel Uberto Eco'nun da bizde pek bilinmeyen "Joyce Konuşmaları" diye bir kitabı vardı. Frank Budgen ise 'Ulysses Yapıtı ve James Joyce' diye apayrı bir çalışma hazırlamıştır. Joyce'un Zürih yıllarında (Yaklaşık olarak 1918-19 civarı) geçen olayları anlatır. İngiliz ressam Budgen ve yazar; yürümek, konuşmak veşarap içmek için neredeyse her gün bir araya gelirlermiş. Budgen, bu dostluğun neticesinde kaydettiği kayıtlar sayesinde bu kitabı oluşturmuştur. Joyce'un nemrut torunu yayımlanmasına nasıl izin verdi tam olarak bilemiyorum. Bunun gibi Joyce üstüne yazılmış sayamayacağım kadar çok kitap var. Ne demişler; Sanat uzun, yaşam kısa.. Okumakla da pek bitecek gibi gözükmüyor bunlar. Arı misali tadı, kokusu hoşumuza gidenden seçmek gerekiyor öyleyse.

İrlanda edebiyatını bizde Murat Belge okumaya başladıktan sonra keşfettim/sevdim desem yeridir. Joyce'un kimi eserlerini de usta bir şekilde çevirerek dilimize kazandıran yine Sayın Belge'dir. İlk önce Ellmann'ın bu biyografisini okuyup sonra Joyce'un kimi eserlerini Belge çevirisinden okursak sanırım daha çok yararlı olur. Ellmann, biyografisinde bu konuda "Onun sözdizimi, kendine has bir matematiksel kurgu niteliğindedir; yapısöküm bilinmeden Joyce metinlerinin anlam derinliğine vâkıf olunamaz. Satırların arasındayken birden kendinizi İrlanda vadilerinin melodik gölgelerinde bulabilirsiniz" diyerek dikkatli bir şekilde uyarıyor. Ellmann, biyografisini kronolojik bir şekilde bolca resim ve arşiv malzemesi süsleyerek/kullanarak hazırlamış. Yazar, Joyce'un Dublin, Pola, Roma, Trieste, Zürih ve Paris günlerini ayrıntılı bir şekilde anlatıyor. Kendi adıma benim en çok Ölüler'in, Hayal Gücünün ve Ulysses'in dayandığı zemin kısımları hoşuma gitti. Bu arada biyografinin tamamını okumadığımı itiraf etmeliyim. Nasıl tamamını okuyacaksın ki zaten, 966 sayfalık ömür törpüsü bir eser. Bu tip kitapları bir kaynak eser olarak gerekli kısımları farklı zamanlarda okumak daha iyidir. Burada övünerek söyleyeyim ki bu biyografiyi değil ama Ulysses'in kendisini baştan sona okuyarak bitirmeyi başardım. (Nevzat Erkmen çevirisinden) Bu arada geçen hafta Ulysses'in bir başka çevirisine rastladım. Armağan Ekici kitabın yeni bir çevirisini yapmış (Norgunk) fakat görmek nasip olmadı.

Benim büyülü bir anlatı ve kendisine çağıran bir eser olarak gördüğüm Ulysses, rivayet olunur ki Vladimir Nabokov'un uykularını kaçırırmış. Benimde kaçırıyor. İşin dedikodusu bir yana gerçekten kıskanılacak kadar güzel bir eser yazmıştır Joyce. Kitap bazı kimselerce 'entel' işi olarak görülmüş ve anlaşılmaz bulunmuştur. Bu eseri daha rahat bir şekilde okumak için Nevzat Erkmen'in ayrıca hazırlamış olduğu "Ulysses Sözlüğü" faydalı bir metin. Bizde bu kitaba en çok benzeyen eser rahmetli Oğuz Atay'ın "Tutunamayanlar" kitabıdır. Tutunamayanlar'da benzer şekilde/teknikle yazılmış bir yapıttır diyebiliriz. Her neyse yazı çok uzun oldu sıkıldım. Joyce 'un diliyle söylersem 'Okuyucumdan beklentim, bütün hayatını yapıtlarımı okumaya adamasıdır.' Kimse anlamıyor mu? Son sözleri.

Kaynak: Beyaz Arif AKBAŞ, MODERNITE ve ALEGORİ, Yalnızgöz Yay.Edirne ,2013

**

SOL'UN DİN ALERJİSİ

Rahmetli Mehmet Ali *Aybar,* Türkiye'deki sol hareketin önde gelen isimlerinden biriydi. Aybar yıllarca "Türkiye'ye özgü sosyalizm" şeklinde ifade edebileceğimiz bir sosyalizm anlayışını savunmuştur. Aybar'la ilgili bizim yerel bir gazetecimiz olan Hamdi Ökte'den ilginç bir anekdot dinlemiştim. Bir gün Aybar'ın Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) lideri olduğu günlerde bazı solcu gençler üstadı ziyarete gelmişlerdi. Aybar'ın evinden içeri girerken bu gençler, ayakkabılarını çıkarmadan halıların üstüne basarak içeri dalmışlardı. Bunun üzerine Aybar gençleri uyarmış ve evin bir Müslüman evi olduğunu belirterek gençlerden ayakkabılarını çıkarmalarını istemişti. Bu kısa hikâyecikten anladığım kadarıyla Aybar'ın sosyalizm fikirleri halkın değerleriyle uyuşmakta ve aynı hassasiyetleri sergilemekteydi. Aybar, Türkiye'de sosyalizm tarihinin son özgün kişiliklerinden biridir.

Türkiye'deki sol kesim içinden gelip ülkenin manevi değerleriyle barışabilmiş kişileri akla getirdiğimizde Cemil *Meriç,* İdris *Küçükömer* ve Kemal *Tahir* gibi orijinal görüşlere sahip münevverlerimizi zikretmemiz gerekir. Bunun yanında klasik kemikleşmiş ve içi boş sol entelektüeller bu saydığım isimler dışında Kemalizm ile örtüşmüş ve dine karşı çoğunlukla hınçla dolu olmuştur. Sosyolojik açıdan hiçbir ideoloji halkın manevi değerleri ile barışık olmadığı sürece asla geniş kitleler tarafından hüsnü kabul görmez.

İnsan merkezli bir sosyalizm şiarı isteniyorsa; halkın manevi değerlerine saygılı olmayı öğreneceksin. Güya sol tandanslı CHP, ilk kurulduğu dönemden beri halkla din konusunda çatışmalı olmuş ve halka her zaman elitist bir tavırla yaklaşmıştır. CHP hiçbir zaman halkın partisi olmamış her zaman statükocu olup insanların inançlarıyla ilgili olarak Kemalist dünyagörüşü dışındaki insanları 'gerici' yaftasıyla itham etmiştir. Dersimde katliamını yapan bir zihniyet ya da şapka muhalefeti nedeniyle insanları acımasızca infaz eden bir düşünce nasıl sol veya sosyalist olur anlamak mümkün değildir. Bunun adı sol falan değil olsa olsa Franco tarzı bir diktatörlük rejimidir.

Bugünkü CHP'de zaman zaman yine aynı anlayışı sürdürdüğünü dil sürçmesi olarak olsa bile itiraf etmektedir. İdris Küçükömer'in ortanın solu denen kesimi eleştirmek için yazdığı; 'Düzenin Yabancılaşması' ndaki fikirlerine bakıldığında, **Türkiye'nin "solcu"larının neden 'gerici' olduklarını geniş halk kitlelerinin manevi değerleriyle barışık olmamalarına ve halkın değerlerine yabancı kalmalarına bağlar.** Hatta fikirlerini o hadde götürür ki Türk Milli Kurtuluş Savaşının antiemperyalist değil, bir Yunan-Türk savaşı olduğunu söyler. Ortanın solu yeri geldikçe hani biz sizi kurtardık söylemine yatar ve alttan alta dindarları aşağılamak için bir fırsat kollar ya işte buna yakın dönem tarihinin yeniden yazılması gerektiğini söyleyerek karşı çıkar Küçükömer. Ya hu kurtarmasaydınız keşke diyesim geliyor, bir sömürge yönetimi olsaydı eminim bundan kat be kat daha az can yakıcı olurdu. Yıllarca Türkiye'de 'sivil toplum' ilişkilerinin kurulmasının önündeki en büyük engel hep bu sol kisvesine bürünmüş din düşmanı, faşist ve saldırgan, ötekileştirici, dışlayıcı *Paretto* sosyolojisi tabiriyle söylersek 'elit kesim' olmuştur.

Üzülerek söylüyorum dünyadaki sol hareketler düşünüldüğünde Türk solu bir yığın duyarsızdan ibarettir. Kemal Tahir çizgisi ise yıllarca sola göre yeterince ve hakkıyla solcu olmamakla itham edilmiş, sağa göre ise din konusunda yeterince hassas olmamakla suçlanmıştır. Kemal Tahir, yazdığı bütün eserlerinde Türk halkını yaşatan ne varsa, ona sahip çıkılması gerektiğini söyler. Bu kapsamda din, gelenek, inanç, adetler, üretim ilişkileri, dil vb. konusunda daha insancıl yaklaşılması gerektiğini vurgular. Kemal Tahir'in yerli sosyalizm arayışları onu kaçınılmaz bir şekilde yalnızlığa sürüklemiştir. Kargaların arasında bülbülün sesi kısılmıştır. İnsan Türkiye'deki sol adına yapılanları düşündükçe sol düşünceden değil belki ama solcu geçinen insanlardan soğuyor.

Kaynak: Beyaz Arif AKBAŞ, MODERNITE ve ALEGORİ, Yalnızgöz Yay.Edirne ,2013
https://archive.org/details/ModerniteVeAlegori_201309
http://www.edebifikir.com/author/beyaz

PARYA LİBERALİZMİ

"Postmodernizm, İslam ve Akıl" kitabının yazarı Ernest Gellner, Orta Avrupa'nın son dönem önemli mütefekkirlerinden biri olarak görülmektedir. Bu yakınlarda "Dil ve Yalnızlık" (Kabalcı; 2013) diye bir kitabı daha; Aysu Oğuz tarafından güzel bir şekilde çevrilerek dilimize kazandırıldı. Kitabın giriş kısmı sevgili oğlu David Gallner kaleme almış. Hemen hemen otobiyografik özellikler taşıyan bu kitap, Ernest için uygun bir son çalışmadır. 1959 yılında Wittgenstein'ciliğa yaptığı eleştirilerle ismini duyurduğu 'Words and Things' çalışmasından başlayarak 'Uluslar ve Ulusçuluk' (1983) ve 'Nationalism' (1997) çalışmalarımda kapsayan, bunun içine yıllar yılı Malinowski hakkında yazdığı makaleleride kapsayacak bir öz çalışma niteliğinde. Kısaca "Dil ve Yalnızlık" Wittgenstein, Malinowski ve Habsburg ikilemini inceliyor.

Birkaç gün boyunca bu eşsiz kitaptan edindiğim izlenimler ışığında Türkiye'nin bazı meselelerine değinmeye çalışacağım. Her ne kadar demin bahsettiğim konular kışkırtıcı bir entelektüel duyarlılığa hitap etse de Gellner'in kendimce farklı bulduğum bazı kavramlarını ödünç alarak Türkiye'nin bu son dönemdeki histerik, hasta görüntüsünü analiz etmeye çalışacağım. Bu noktada sözümü daldan budaktan da esirgemeyi düşünmüyorum.

Kitabı okurken bazı kavramların altını çizmişim. Gallner'in özellikle "Parya Liberalizmi" dediği kavrama takıldım. Bir alıntı şöyle ki; "...Kendi çabalarıyla yükselmiş olan yeni insanlar, özellikle de toplumsal kabul ve tanımlamaları kısmı, sallantıda ve kararsız olduğu için doğal olarak liberalizme kapıldılar. Yeni milliyetçiliğin ayrıcalıklı ve komünalci eğilimlerinden korunmak için iyi bir nedenleri vardı. Etnik çoğulculukla etno-şovanist olmanın önüne geçen imparatorluğun var olmaya devam etmesini ve açık, etnik olmayan bir devlet ve bireyler toplumu doğrultusunda hareket etmesini istemek için her türlü nedene sahiptiler."(s.72) Bu aslında son 28 Şubat darbesinin neticesinde tersine dönen bir sürecin ilişkisi bağlamında da okunabilirdi. Türkiye'deki modernist İslami çizgi AKP iktidarıyla birlikte çevreden merkeze yönelmiş ve çevre bizzat merkezin kendisine dönüşmüştür. Belki halka hizmet hakka hizmet karinesiyle kurulmuş bu partinin "akil"leri bile ilkin böyle bir şeyi tahayyül edemiyordu. Bugün ülkeyi yöneten

ve kendini muhafazakar demokrat kimliği ile ön plana çıkaran kesim aslında bir parya liberalizminden başka bir şey değildir.[Burada parya'yı olumsuz bir şekilde kullanmıyorum; ezilmişleri temsil eden sınıf gibi] Müslüman kılığındaki sahte Müslümanlar aldıkları ihalelerle ve yeni ayak uydurdukları kapitalist dünya cenneti ile huzurlu ve mutlu olacaklarını sanıyorlarsa aldanıyorlar. Müslümanlık baştan aşağı dünyevileşen bir din değildir. Bünyesi böylesine çirkin bir algılayışı asla kaldırmaz.

Yıllar önce Ankara'da karşılaştığım Mehmet Küçük'ün Vadi Yayınlarından çıkan **"Modernite, Versus, Postmodernite"** isimli derleme kitabını okurken ilginç bir cümleye rastlamıştım: "Bir padişah gitmiş, yüzbinlerce bürokrat (Bugün için parya liberalisti desek daha iyi olur) kisvesinde minik padişahlarımız gelmiş. Burada itiraf etmek istiyorum en az Kemalist elitler kadar yeni burjuva Müslümanlara da kızıyorum. Ne tuhaf! Şeytan Müslüman kılığında da karşıma çıkıyor. Şarkın hüzünlü sesi Muhammed İkbal gibi diyesim geliyor; "Sığındım Müslümanlardan Müslümanlığa..."

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Tekasür suresini okurken yanına birisi gelmiş. Ona: "İnsanoğlu malım malım der. Halbuki ademoğlunun yiyip tükettiği, giyip eskittiği ve sağlığında tasadduk edip gönderdiğinden başka kendisinin olan neyi var? Gerisini ölümle terk eder ve insanlara bırakır." demiştir. Başbakan'ın bir konuşmasında belirttiği gibi bizler "fani" olan kullarız. Öyleyse Müslümanlığına çokça vurgu yapan bu toplumdaki mal ve madde sevgisi niçin zirve yapıyor? Kul hakkı gözetmeden neden insan onuru ayaklar altına alınıyor? Madde, dünya hayatının çekici süsüdür. Kısaca boş bir hevestir ve asla saadet getirmeyecek bir zihniyet kirlenmesi/aşırılığıdır.

Gallner, kitabında bir önceki pasajda yer alan sözleri o mağrur Avusturya İmparatorluğu dönemi için söylüyor. Türkiye'deki parya liberalizmi ve Müslümanların çirkin durumları ortadır. 300-500 liralık ipek eşarbı takan Müslüman kadının, bilmem kaç bin liralık otomobil değiştirmenin hayalini kuran muhafazakar sağcının, ellinci evine bir tane daha katmayı düşünen hacı amcanın bana göre elitist CHP anlayışından bir farkı yoktur. Her ikisi de kirli ve niteliksizdir. "Nitekim doğal olarak kapıldıkları felsefe, bilgi edinimini, servet kazanımını, güzellik yaratımını öncelikli bireysel başarı olarak gören bireyci- liberal bir kültüre asimilasyonlarına, eski köklerinden ayrılışlarına değer verir." (A.g.s.) Bugün Müslümanlar için parya liberalizmi dediğimiz şey hangi açıdan bakılırsa bakılsın etik olarak eksik bir gelişmeyi ifade etmektedir. Neticede bu da bir gelişim fakat bayağı ve merkezinde Müslümanlığın olmadığı bir dünyayı temsil eder. Boşuna Şeyh-ül Ekber sizin taptığınız tanrı benim ayağımın altındadır dememiştir. Tapılan bu tanrı tüm ihtişamıyla "para"dır. Unutmamak gerekir ki Müslümanlar bu 'Tanrı'ya değil Allah'a taparlar.

Kaynak: Beyaz Arif AKBAŞ, MODERNITE ve ALEGORİ, Yalnızgöz Yay.Edirne ,2013
https://archive.org/details/ModerniteVeAlegori_201309
http://www.edebifikir.com/author/beyaz

**

NİTELİKSİZ ADAM

Avusturya Macaristan imparatorluğu dönemi yazarlarından büyük romancı Robert Musil'in adını edebiyatla uzaktan yakından ilgilenenlerin duymayanı yok gibidir. 'Niteliksiz Adam', (Der Mann Ohne Eigenschaften) başlı başına bir "building" roman. Aslında modernizmin ismine mal olmuş bir yapıttır desem yeridir. Bu tarz yenilikçi ve öncü yazarlar deyince benim aklıma hemen Joyce, Kafka, Melville, Woolf, Nabakov, Foulkner, Proust gibi isimler geliyor. Üstat tıpkı benim gibi üniversite yıllarında özellikle Nietzsche, Dostoyevski, Ralph Waldo Emerson ve Ernst Mach gibi önemli filozof ve edebiyatçılarla ilgilenmiş. Yirminci yüzyılın roman sanatına ölümsüz bir katkı yapmış yazarlar arasında Musil'in yeri benim gözümde daha farklı ve biriciktir.
Musil, 1921'den ölünceye kadar "Niteliksiz Adam" taslakları üstünde çalışmış ilginç bir insandır. Ve daha ilginç olanı sözünü ettiğim bu roman asla tamamlanmamıştır. Gerçi tamamlanmadan kalan kısmı olan romanın son bölümü bile yazar öldükten sonra yayımlanabilmiştir. Asla sonu gelmeyen bir zamanda sonu gittikçe silikleşen bir manzara gibidir 'Niteliksiz Adam'. Başka bir yönüyle de Avrupa'da yaklaşan felaketi öngörebilen önemli bir

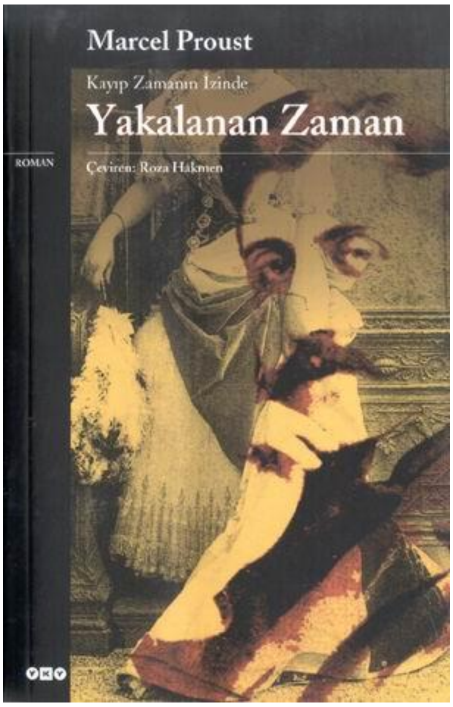
edebi başarıdır bu eser. I.Dünya Savaşı'nın çıkması Musil'in insanlık hakkındaki gelecek öngörülerini ne yazık ki haklı çıkarmıştır.

Niteliksiz Adam, kelimenin tam anlamıyla bir geçiş döneminde yaşayan insan prototipidir. Arada kalmış insancıklar boşluktadır yani araftadır aslında. Musil'in "İmpkralya" diye adlandırdığı bu dönem; bir çöküş sürecindeki imparatorluğun yıkıntıları arasında yaşayan bireyleri ve toplumun modernizm çalkantılarını ve çılgınlıklarını sergilemeyi amaçlar. Romanın başkahramanı Ulrich'tir. (Yanlış hatırlamıyorsam Oğuz Atay'ın 'Tutunamayanlar' kitabında da bir yerlerde ismi geçiyordu.) Ulrich, tuhaf bir o kadarda ilginç bir karakterdir. Biliyorum ki Ulrich'te insan gibi kat kat çelişkilerden örülmüş bir varlıktır. Hem geleneği hem de yeniye doğru olan anlayışı temsil eder. Hani Tanpınar; "Ne içindeyim zamanın, Ne de büsbütün dışında.." der ya öyle bir durum. Aslında tüm sorun Ulrich'in çelişkilerle dolu yaşamı ve bu çelişkileri nasıl giderebileceği hususundadır.

Musil, "Sanat sanat içindir", anlayışı yerine "Sanat hayat içindir" anlayışını benimsemiş/savunmuş bir yazardır. Böyle söylenmesine rağmen O; toplum için sanatından en ufak taviz vermeyecek kadar da dürüsttür. "Bir yazarın meşhur olmadan yaşaması normaldir; yaşamını sürdürmeye yetecek kadar okurunun olmaması ise utanç vericidir" der üstat. Gerçektende öyle, gerçek bir sanatçı ne para ne de şöhret peşinde koşan kişidir. Musil, yaşamı boyunca paradan nefret etmiş ve entelektüel yönünden asla taviz vermemiştir. Kısacası kolaycılığa kaçıp paranın ve toplumun fahişesi olmamıştır. Gerçek bir sanat adamıdır bu yüzden! Musil, yaşarken günümüz romancıları gibi ne çok tanınmış ne de çok para kazanmıştır. Yaşadığı dönemde çağının insanlarının nasıl niteliksiz ve kalabalıklar içindeki gölgelerden ibaret olduklarını betimler. Tüm dehasına rağmen Musil'in yazgısı hayatının son yıllarında Nazizm ve II. Dünya Savaşı tarafından domine edilmiştir. Sonra Musil'in adı geçen yirmi yıl boyunca unutuldu. Sükut suikastına kurban gitti. Tekrar hatırlandığı ve romanı'nın yeniden yayımlandığı tarih 1953'tür. Aradan geçen onca zamanda Musil'in bu ölümsüz yapıtı saklı bir aşk gibi mükemmelleşmiştir. İleri'de Robert Musil'in felsefesini konu alan bir yazı yazmak istiyorum. Tabi romanı tekrar okumayı göze alabilirsem..

Kaynak: Beyaz Arif AKBAŞ, MODERNITE ve ALEGORİ, Yalnızgöz Yay.Edirne ,2013
https://archive.org/details/ModerniteVeAlegori_201309
http://www.edebifikir.com/author/beyaz

PROUST VE ŞARLO

İngiliz sinema yönetmeni Charlie Chaplin, (Şarlo) ile 'Kayıp Zamanın İzinde' romanın usta yazarı Marcel Proust arasında nasıl olup ta bir ilişki ve bağlam kurulabilir diye eminim merak edecek olanlar çıkacaktır. *Kayıp Zamanın İzinde*, bir buçuk milyon civarında kelimeyle yazılmış dünyanın en büyük ve en karmaşık (bazılarınca sıkıcı) yapıtlarından biridir. Kitap oldukça farklı bir zaman metaforu içinde şekillenir ve yaşanan maceranın peşi sıra sürdürülen yolculuğun tüm halkaları Swann'ların Tarafı'yla, Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde, Guermantes Tarafı, Sodom ve Gomorra, Mahpus, Albertine Kayıp ve Yakalanan Zaman ile tamamlanır. Eserin ilk kitabı olarak bilinen "Swann'ların Tarafı" oldukça ünlü olup *Swann'ın Bir Aşk*'ını anlatır. Roman büyük ölçüde geçmişin ayak izlerini takip eder. Romanın yirminci yüzyıl edebiyatı üzerine büyük bir etkisi vardır; birçok ünlü ünsüz kimse bu büyüleyici üslubu parodik bir şekilde taklit etmeye yeltenmiştir.

Proust'un yedi ciltlik eseri onun en önemli çalışmasıdır. Bizdeki tercümeleri dikkate alındığında; çevirinin bir komisyon tarafından yapılmadığı düşünülürse, (Yakup Kadri ve Roza Hakmen) eksik tarafları yine de mazur görülebilir. Zaten Karaosmanoğlu'nun tercümesi tek cilt ile sınırlıdır. Bu eser için tüm dünyada kullanılan; 'dev' tanımlamasını sanıyorum ki fazlasıyla hak eder. Eser bu haliyle (Yazar öldüğü için tamamlanamamıştır yani bitmemiştir.) hem uzunluk hem de istemsiz bellek olmanın en ünlü örneğidir. Bu durum biraz da Bergsoncu sezgisellik ve maddi bellek teoremi ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca Proust, *Bergson*'un 1891 den 1893 kadar Sorbonne'da verdiği derslere katılmıştır. Proust'ta Martin Heidegger gibi, Bergson'un bazı kavramlarını kullanır. Örneğin Proust tarafından istemsiz bellek'in en ünlü örneği olarak "madeleine" (bir tür kek) epizodu , 'Kayıp Zamanın İzinde' en az yarım düzine kadar yerde geçer. Bu kekin tadını ve kokusunu anımsamak, geçmiş zamanı anımsamak gibidir. Bu tadı yakalayabilmek için tabiî eserin ya orijinalinden ya da revize bir çevirisinden okunması gerekir.

Proust, bir su misali kayıp giden zamanı eserin son kısmında yakalar. Baron de Charlus'un ana ilham kaynağı olan Robert de Montesquiou, Combray yakınlarındaki Gilberte evinde kalıyordur. Charlus, artık saygın Verdurin ile yaptığı gece yürüyüşlerinde sanatın ve toplumun değişen son normları ile tanışır. Mehmet Rifat'a göre 'Zaman'ın kronolojisini sarsma tekniği, özel adlar dizgesi oluşturularak, üç farklı dünyanın katmanlaştırılması vasıtasıyla yapıtın yeni öğeleri giderek kitabın boyutunun artmasına neden olur. Aslında, bence herkesin yavaş yavaş "Time" (zaman) içindeki geçişlerinin nasıl muazzam bir şekilde gerçekleştiği olgusu yedinci bölümde, Proust tarafından bir açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Kahramanların dönüştüğü ve yakaladığı zaman asri olan zamandır. Yakalanan zamanda aynı kişilerin bir daha yinelenmesi söz konusudur. Rifat'ın da tespit ettiği gibi roman parçalı, kesintili anlatımın bir başka örneğidir.

Buradan hareketle "Şarlo"nun zaman mefhumu hakkında birkaç kelam etmeye çalışacağım. Charlie Chaplin, sessiz filmlerinde Büyük Depresyon'a yer vererek 'Modern Times' (Asri Zamanlar) filminde işçilerin ve fakir halkın kötü durumlarına dikkat çekmiştir. Chaplin, hayallerinin ve yaratıcılığının sezgisel boyutta düşünüp de oluşturduğu tüm filmlerin sinema dünyasına yeni yaklaşımlar katmıştır. Burada tematik ve teknik bağlamda Chaplin ve Proust ilişkisinde Bergsoncu bir sezgisel ve bellek algısı düşünülebilir. Filmlerinde diyalogları yazılı olarak farklı bir ekrana geçiş yaparak gösteriyordu bu Proust'un parçalı kesitli anlatımıyla da örtüşmektedir. Charlie Chaplin'in ilk kez 1914 yılında yarattığı Küçük serseri (Şarlo) tiplemesine dayanan son filmi 'Asri Zamanlar'dır. Yönetmen bu 'sessiz' filmi çevirdiği tarihte sinemada ses yaklaşık on yıldan beri kullanılmaktaydı fakat duyguları bu parçalı tekniğin daha iyi yansıttığını düşünen Chaplin bu son filmini yine sessiz çekmeyi yeğlemiştir.

Film'de kısaca Şarlo, bir bantta monoton bir vida sıkma işinde çalışmaktadır. Yaptığı sakarlıklar yüzünden buradaki işinden alınarak deneysel bir 'otomatik yemek yedirme makinası'nda kobay olarak verilir. Bazı şansız olaylar neticesinde her zaman bilindik hikâyedeki gibi ortalık karışır. Büyük patronlar çıkan bu olaylardan ötürü onu deli zannederler ve tımarhaneye yollarlar. Tımarhaneden çıkan Şarlo elinde salladığı bayraktan ötürü komünist olarak yaftalanır. Sonra polislerle tartışır ve hapishaneye düşer. Filmin başka bir kesitinde ise sevgilisi (Paulette Goddard) bir eğlence yerinde dansöz olarak çalışmaktadır. O'da aynı mekânda garson olarak işe başlar. Yine bir dizi komik olay neticesinde ortalık karışır. Kızın peşine, kaçtığı yetimhanedekiler düşer. Ve filmin sonunda; Şarlo ile bu kızı bir yol kenarında yeni maceralara doğru yola çıkmış bir şekilde görürüz. (Şarlo'nun çoğu filminde bu sahne slaytların sonunda tekrar eder.) Şarlo'nun yüzünde hüzünlü bir gülümseme vardır. Bir şekilde filmin tüm akışı ve kurgusu düşünüldüğünde asri zamanlarında bir kayıp zamandan ibaret olduğunu çok iyi bir şekilde anlarız. Bu traji-komik sahnelerin asla sonu gelmez ve zaman sisli sinema

perdesinin ardında kaybolur. Şarlo, Proust'un parçalı kesitli anlatımını sinema perdesine uyarlayan adamdır. Ve siz bu anlatımın sonucunu Samuel Beckett'in Godot'u misali bekler durursunuz. Godot'un asla gelmeyeceğini bildiğiniz halde.

Kaynak: Beyaz Arif AKBAŞ, MODERNITE ve ALEGORİ, Yalnızgöz Yay.Edirne ,2013
https://archive.org/details/ModerniteVeAlegori_201309
http://www.edebifikir.com/author/beyaz

FREEDOM WRİTERS / Özgürlük Yazarları (2007)

İnsana hizmet etmek gerçeği üzerine

Yönetmen: Richard LaGravenese
Senaryo: Richard LaGravenese, Freedom Writers, Erin Gruwell
Ülke: Almanya, ABD
Tür: Biyografi, Suç, Dram
Vizyon Tarihi: 05 Ocak 2007 (ABD)
Süre: 123 dakika
Dil: İngilizce
Müzik: Mark Isham, Will i Am
Oyuncular: Hilary Swank , Patrick Dempsey ,Scott Glenn, Imelda Staunton , April L. Hernandez

Özet

23 yaşındaki idealist genç öğretmen Erin Gruwell (Hilary Swank), ilk ders günü için Wilson Lisesi'nin kapısından adımını atarken içine girmekte olduğu yepyeni dünyayı kucaklamaya hazırdır. Sınıfında çok çeşitli ırk ve toplum katmanlarından gelen sorunlu öğrenciler- vardır. Hepsinin de günü yaşamaktan başka umudu, beklentisi kalmamış gibidir.

Gençlerin durumuna yüzeysel bakınca, paylaştıkları tek şey birbirlerine karşı nefretleridir. Derslere aktif katılımı şiddetle reddettikleri gün gibi ortadadır. Buna rağmen Erin günlük bazda onların ilgisini çekebilmek için çeşitli yöntemler denemeye çalışır. Ancak filmin odak noktasına getto gerçeklerinin gelmesi uzun sürmez. Erin'in sınıfındaki bir Latin çete üyesinin yakından tanıklık ettiği ırkçı kökenli çeteler çatışmasının yankıları ve Erin'in ders sırasında yasakladığı ırkçı karikatür yüzünden sınıfta ateşli tartışmalar başlar.

Öğrenciler, genç öğretmeni kendilerini dinlemeye zorlarlar. İdealist gözlüklerini çıkartmasını, gençlerin sokaklardaki ilan edilmemiş savaş ortamından hayatta kalış hikâyelerini dikkate almasını isterler. Erin artık öğrencilerle iletişim kurmaya başlamıştır. Sınıfa öncelikle müziği ve bir başka tür gettonun edebiyatı kabul edilen "The Diary of Anne Frank"ı getirir. Bu basit araçlar sayesinde, hoşgörüsüz ortamın acısını çeken ve kendi topluluklarının dışındaki dünyayla sürekli mücadele halinde olan öğrencilerin gözlerini açmaya başlar.

Yahudi soykırım ajitasyonu dozunu fazla kaçırsa da, filmi öğretmen adaylarının seyretmesi gerekir diye düşünüyorum.

Yorumlar

Bir devlet okulunda göreve yeni başlayacak öğretmen öğrencilerine vereceği ders için heyecanlıdır.. Ama sınıfta hiç beklemediği olaylar gerçekleşmektedir.. Zenciler ve beyaz ırk arasında ki bitmek bilmeyen kavgalar ve sınıfa hakim olan ve dersleri takmayan bir genç.. Eğitimi verebilmesi için bu genci ikna etmesi gerekmektedir ve bu öğretmen bunun yollarını aramaktadır..

**

Her öğretmenin ve öğretmen adayının izlemesi gerektiği gibi öğrencilerinde izlemesi tavsiye olunur..

**

ERİN GRUWELL

Erin Gruwell, 15 Ağustos 1969/ Kaliforniya'da doğdu. Diğer öğretmenlerin aksine, Erin Gruwell sıra dışı bir öğretim tekniğiyle, ırkçı, çetelerle dolu bir dünyada, yepyeni bir değişim hareketi başlatmıştır. The Freedom Writers Diary: How a Teacher and 150 Teens Used Writing to Change Themselves and the World Around Them (1999) yayınlandı. 2007 yapımı Özgürlük Yazarları filmiyse, onun ilham verici öğretim tekniğini konu almaktadır.

Eğitimi

Gruwell, La Verne, California'dan, Laurels Seçkin Mezun Ödülü alarak mezun olmuştur. Ayrıca, Bonita Lisesi mezunudur. California State University, onu seçkin mezunlarından ilan etmiştir.

Öğretim hayatı

Gruwell, Kaliforniya, ABD’de de doğdu. 1994 yılında, Long Beach Woodrow Lisesi’nde ders vermeye başladı. Okulun, en düşük performans gösteren öğrencilerinden oluşan sınıfa öğretmen olarak atandı. Ders sırasında, “Sharaud” isimli bir öğrencinin, büyük dudaklarıyla alay eden bir karikatür buldu ve onlara, ırkçılık hakkında daha fazla şey anlatmaya başladı, savaşların nasıl başladığını, soykırımları. Gruwell, böylece müfredat temasını değiştirdi, öğrencilerine üç farklı ek işi daha yaparak, kendi parasıyla kitaplar aldı, konuk konuşmacılar getirtti; bunun nedeniyse, okul müdürlüğünün gerekli kaynağı sağlamak istememesidir.

İkinci öğretim yılından sonra, Gruwell artık öğrencileri için tam anlamıyla bir öğretmen olmuştu. Gençler, artık farklı ırklardan, kocaman bir aile olmuşlardı.

1995 sonbaharında, Gruwell, öğrencilerine, okumaları için yepyeni kitaplarla dolu birer çanta verdi; değişimleri şerefine bir kutlama yaptı. Bunda sonra, öğrencileri tamamen değiştiler, 150 öğrenci, ailelerinde liseden mezun olan ilk bireyler oldular; pek çoğu da üniversitede eğitim görme şansı olan ilk kişilerdi.

1994 ve 1998 yılları arasında, Özgürlük Yazarları, PrimeTime Live, The View ve Good Morning America.[programlarıyla, medyada büyük ilgi kazandılar.

Öğretmenlik dışında

1998'de, öğrencilerinin mezun olması üzerine, Wilson Lisesi'nden ayrıldı ve Long Beach'de California State University'e öğretmen olarak geçti. Gruwell, bir süre sonra Freedom Writers Foundation'ı kurdu ve, sıra dışı eğitim metodunu çevredeki okullara yaymak üzere çalışmalara başladı.

Erin Gruwell ve öğrencilerinin yazdığı The Freedom Writers Diary, 1999'da yayınlandı. Kitap, 2007 yapımı Özgürlük Yazarları filmine uyarlandı, filmin başrolü Hilary Swank'in canlandırdığı, Gruwell'dır.

O, otobiyografik eserler yazmaya devam etti, bir diğer kitabı Teach with Your Heart: Lessons I Learned from the Freedom Writers filmin gösterime girmesinin ardından yayınlandı.

Filmden

Eva:

Babam Halkı adına mücadele ediyordu. Papi ve babası kendilerinden daha düşük seviyede olduklarını ve güzellikte ve zerafette eşit olmadıklarını söyleyenlere karşı savaştı. Okulun ilk günüydü ve ben, beni otobüse bindirmesi için babamı bekliyordum. Savaşı ilk kez gördüm. Olaydan sonra Polis geldi. Misilleme olarak babamı götürdüler. Babam masumdu ama onu, halkımdan saygı gördüğü için götürdüler. Kendi Amerika'mız uğruna savaştığımız için, halkıma "çete" dediler. Çete hayatına ilk girdiğimde üçüncü nesil oldum.

Kırılmayasın diye seni dövecekler. Long Beach'de her şey, görünüşe indirgenmiştir. Latin, Asyalı ya da siyahsan kapıdan dışarı adımını attığında her an harcanabilirsin. Birbirimizle bölgeler için savaşırız. Birbirimizi ırk, gurur ve saygı yüzünden öldürürüz. Sahip olduğumuz şeyler için savaşırız. Kendimize ait olan şeyler için savaşırız. Üstüme çullanarak, kazandıklarını sanıyorlar ama yakında hepsi geberecek.

Savaş ilan edildi.

**

Okulun şehre şehrin ise aşiretlere göre bölünmüş bir hapse benzediğini anlamıyor. Burası Küçük Kamboçya. Azınlık mahallesi. Beyaz Ekmek Ülkesi. Ve bizler. Sınırın güneyi. Yani Küçük Tijuana. Durum bu ve bunu herkes biliyor. Derken, özenti olanlar hak etmedikleri saygıyı kazanmak için sana okulda da bulaşırlar. Şöyle bir şeydir: Bir grup kendine ait olmayan bir şeye sahip olmak için sessizce ve saygısızca başkasının bölgesine sızmaya çalışır. Dışarıdan bakan biri bunu kesinlikle anlayamaz. Ama biz bunu hissederiz. Yakında olaylar patlak verecekti.

**

Bana sivil haklar yürüyüşlerini kaç kez anlattın. Bu çeteler eylemci değil, suçlu.

Kara Panterler'e de aynı şeyi dediler.

Bu çocukların Rap Brown ve Elbridge Cleaver'ın adını duymadığına eminim. Eğitime değer vermeyen insanlar uğruna yeteneklerini köreltecekisin. Bu da beni kahrediyor. Sana doğruyu söylüyorum.

**

Bu, babamın da sık sık söylediği bir söz "Kendinden birine ihanet edemezsin," Polis beni sorguya aldığında onu ele vermedim.

**

Biliyor musunuz ?

Bir defasında bir müzede bunun gibi bir resim görmüştüm. Tek fark, resimdeki zenci değil, Yahudi bir adamdı. Büyük dudaklar yerine, bir sıçanınki gibi kocaman bir burun çizilmişti. Bir adam değil bütün

Yahudiler resmedilmişti. Tarihin en ünlü çetesi bu resimleri gazetede yayımlattı. Çeteciliği iyi bildiğinizi sanıyorsunuz, değil mi ?

Sizler amatörsünüz. Bu bahsettiğim çete, size on basar. Başta çok yoksul ve öfkeliydiler. Herkes onları küçümsedi. Sonra biri, kendileriyle gurur duymalarını sağladı. Onlara bir kimlik verip suçlayacakları birilerini gösterdi. Mahalleleri ele geçiriyorsunuz değil mi ?

O da bir şey mi ?

Onlar ülkeleri ele geçirdiler. nasıl biliyor musunuz ?

Herkesi yok ettiler. Sevmedikleri, hayatlarını zorlaştırmakla suçladıkları herkesi. Uyguladıkları yöntemlerden biri buydu. Bunun gibi resimleri gazetelerde yayımladılar. Yahudiler kocaman, uzun burunlu. Siyahlar iri, dolgun dudaklı. Yahudi ve siyahların en aşağılık insan türü olduğuna dair bilimsel kanıtlar yayımladılar. Daha çok birer hayvandılar. Bu yüzden yaşayıp yaşamamaları önemli değildi. Hatta hepsi ölse, hayat çok daha güzel olurdu. Bir soykırım işte böyle olur. Siz de böyle düşünüyorsunuz.

Latinler ya da Kamboçyalılar burada olmasa siyahlar, beyazlar ya da herhangi biri her şey çok daha güzel olurdu. Sen olmasan her şey daha güzel olur. Doğru. **Her şey böyle bir resimle başlar.** Bir çocuk ne olduğunu anlayamadan bir arabadan açılan bir ateşle ölür.

Saygı görmediğinizi söylüyorsunuz. Olabilir. Ama saygı görmek için saygı göstermek zorundasın.

Beyazlar hep saygı görmeyi bekler, çok hak ediyorlarmış gibi. Ben bir öğretmenim. Rengim önemli değil. Bazılarına göre renk çok önemli. Ne hak ettiğine, istediğini hak edip etmediğine böyle karar veriliyor! Beyazlar dünyayı yönettiğini sanıyor.

Ölünce saygı göreceğini mi sanıyorsunuz ?

Öldüğünde ne olacak biliyor musunuz ?

Toprağın altında çürüyeceksin. İnsanlar yaşamlarına devam edip seni unutacak. Çürüdükten sonra gangster olup olmadığınızın ne önemi kalacak sanıyorsunuz ?

Çünkü ölmüş olacaksınız. Ve kimse ama kimse sizi hatırlamak istemeyecek. Çünkü bu dünyada geriye bıraktığınız tek şey bu olacak.

**

Her savaşta bir düşman vardır. Annemin ölesiye dayak yediğini yüzünden kan ve gözyaşının aktığını gördüm. Çaresizlik ve korku, aynı anda da öfke duydum. Brandy, sen çocuklara göz kulak ol! Çocuklara göz kulak ol! O kemerin sızısını hala sırtımda ve bacaklarımda hissediyorum. Bir keresinde babam kirayı ödeyemedi. Bizi sokakta durdurup betonu gösterdi. "Kendinize yer seçin," dedi.

**

Yıllardır bir eğitim kurumunu idare etmenin yarattığı bir sistem var.

- O sisteme uymalısınız.

- Uymayacağım. Ben işimi yapmaya çalışıyorum. Lise öğrencilerinin okuma düzeyi beşinci sınıfla aynıysa gönüllü bütünleşmenin ne anlamı var ?

O programı ben yürürlüğe koydum. O program onları yok olacak yaşa gelene kadar kurumsallaştırıyor. Yine de sınıf bazında yapabileceğim bir şey yok.

Onları eğitmekle zamanımızı boşa harcadığımızı biliyorken neden boşu boşuna okula gelme zahmetine girsinler ki ?

Onlara, "Okula gidip eğitim alın," diyoruz. Sonra da "Öğrenemiyorlar, kaynaklarımızı harcamayalım," diyoruz. Sonra da "Öğrenemiyorlar, kaynaklarımızı harcamayalım," diyoruz. Okul gezileri düşünüyorum. Çoğu Long Beach'in dışına bile çıkmamış. Onlara dışarıda neler olup bittiği hakkında düşüncelerini geliştirme fırsatı verilmemiş. Bu onlar için bir ödül olacak. Çalışıp kendilerini geliştirmezlerse geziye katılamayacaklar.

Bayan Campbell kitap için bütçe ayırmıyorsa geziyi de onaylamaz. Ben parayı bulurum. Karşıma engel çıkmayacağını bilmem yeter. Onlara yerine getiremeyeceğim bir söz veremem. Bu onları haklı çıkarır.

**

Kimse masum değildir, bebeğim. Hiç kimse. Bunu bize binlerce kez yaptılar ve yanlarına kar kaldı. O yüzden gerçekte ne olduğu ya da olmadığı önemli değil. Savaşta zafer alacaksın çünkü başka bir gün mutlaka kaybedersin. Ama yeterince zafer alırsan bir gün kazanırsın.

**

Ben kahraman değilim. Hayır. Ben yapmam gerekeni yaptım çünkü doğrusu buydu. Hepsi bu. Hepimiz sıradan insanlarız. Ama sıradan bir sekreter, ev hanımı ya da genç kendi sınırlı imkanıyla karanlık bir odada ufak bir ışık yakabilir. Asıl kahraman olan sizlersiniz. Siz her günün kahramanısınız. Yüzlerinizi kalbime kazıdım.

**

Anne. Anne.

Burada ne işin var ?

Eve dönmek istiyorum. Artık sokaklarda olmak istemiyorum. Özür dilerim. Değişmek istiyorum. Bunu tek başıma yapamam. Sana ihtiyacım var, anne. Sana ihtiyacım var.

**

ÖZGÜRLÜK YOLCULUĞU ...onları şiddete yöneltti. 1961'de ırkçılık karşıtı bir grup ayrımcılığı protesto etmek için otobüsle Güneyi gezdi. Siyahlar önde, beyazlar arkada oturdu. Yangın bombalarıyla saldırıya uğradılar ama yılmadılar. Montgomery, Alabama'da Jim Zwerg öfkeli bir kalabalığın beklediğini bilmesine rağmen otobüsten ilk inen oldu. Diğerlerinin kaçabilmesi için ölesiye dayak yedi. Bu tür bir cesaret gösterilmesi inanılmaz bir şey. Bu sınıfta olmaktan korkuyor okulun salağı olmaktan utanıyordum. Ama o eskidendi. Ben de cesurum. Başka bir sınıfa geçmek için yalan söyleyebilirdim. Ama burada kaldım.

**

Bir kadeh daha içersen başın ağrır. Evi terk ediyorsun ve şarabın başımı ağrıtacağını mı söylüyorsun ?

Bunu neden yapıyorsun ?

Sana yeterince zaman ayırmadığım için mi ?

Hayır. Sebebi bu değil. İstemediğim bir hayatı yaşıyorum.

Erin. Bu çok zor.

Senin hayatın mı zor ?

Yaptığın şeyi çok asil buluyorum. Seninle gurur duyuyorum. Gerçekten. **Ben sadece hayatımı yaşayıp kendimi kötü hissetmek istemiyorum.**

- Yapmak istediğim bu değil.

- Yapmak zorunda değilsin.

Bu çocuklardan sorumlu olmayı planlamamıştım.

- Bunu senden kim istedi ?

- Kimse istemedi!

Birinin istemesi mi gerekir ? Scott... Sonunda ne yapmam gerektiğini fark ettim ve yaptığım şeyi seviyorum. Bu çocukların hayatlarına anlam katmalarına yardım ederken benim hayatımın da bir anlamı oluyor. Bunu kaç kişi başarır ?

- Öyleyse bana neden ihtiyacın olsun ki ?

- Sen benim kocamsın. Neden bunun bir parçası olmuyorsun, eşlerin kocalarına destek olduğu gibi ?

Çünkü ben senin karın olamam. Keşke kulağa bu kadar kötü gelmese. Erin ?

Bizimle sınıf arasında seçim yapmak zorunda kalsan kimi seçerdin ?

Beni sevsen, bana bunu sorar mıydın ?

Erin, yüzüme bak. Ben buyum. Ben o çocuklardan biri değilim. Daha fazla potansiyelim yok. Burada olmak istesen geç saatlere kadar sınıfta kalır mıydın ?

Bu doğru değil. Burada olmak istiyorum. Seni seviyorum.

Benimle ilgili düşüncelerini seviyorsun. Ama çok iyi düşüncelerim var.

Biliyorum.

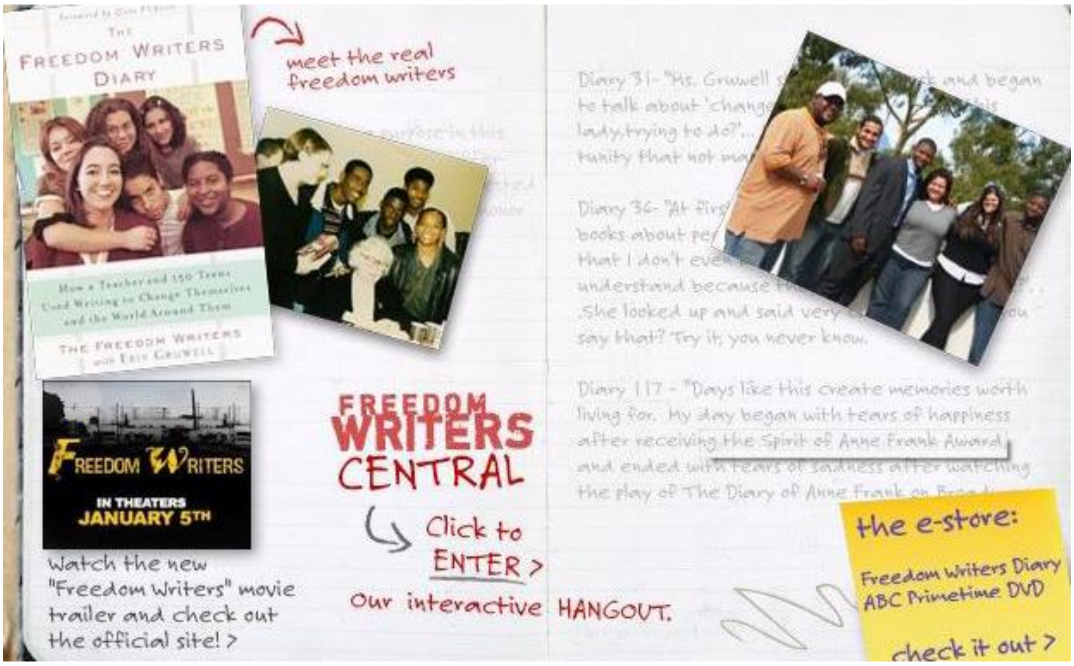
**

Abla!

Dinleyin. Öncelikle, ben kimsenin ablası değilim, tamam mı ?

"Abla" demek değil. Bu bir saygı ifadesidir. Beni dinleyin. Hepiniz. Başarılı olamamanız için beni bahane etmeyin. Bunu nasıl başardığınızı düşünün. Bu sınıftaki herkesin mezun olma şansı var. Bazılarınız ailesindeki ilk lise mezunu ve üniversite adayı olacak. Bazıları diğerlerinden hızlı ilerler. Ama hepinizin bir şansı olacak. Bunu da kendiniz başardınız. Ben değil. Şimdi aklımda son bir proje var. Hatıralarımızı yazmak.

Anne Frank gibi İnsanlara söyleyecek sözümüz olduğunu söyledi. Bizler sadece öğrenci değildik. Kendi sesi ve hikayesi olan birer yazardık. Kimse okumasa bile bu kitap, var olduğumuzu kanıtlayan bir şey olacaktı. Öyle de oldu. Sadece birbirimiz için bile olsa biz önemliydik. Ve bunu unutmayacağız. Bayan G, kitabın yayımlanacağı sözünü vermedi. Dağıtımını biz yapabilirdik. Bir başlık seçmemizi istedi. Kendimize vereceğimiz bir isim. Özgürlük Yazarları Günlüğü

Birbirleri için. 203 no'lu derslik onlar için bir yuva oldu. Güven duyguları grup olarak birlikte olmamıza bağlı.

Çoğu Özgürlük Yazarı ailesindeki ilk lise mezunu ve üniversiteli olacak. Bayan G, bazı öğrencilerin izinden giderek Wilson'dan ayrılıp California Devlet Üniversitesi'nde ders vermeye başladı. "Özgürlük Yazarları Günlüğü" 1999'da yayımlandı. 203 no'lu derslikteki başarıyı ülkedeki tüm sınıflarda elde etmek için Erin Gruwell ve Özgürlük Yazarları Özgürlük Yazarları Vakfı'nı kurdu. Erin Gruwell ve **Özgürlük Yazarları 2006 ÖZGÜRLÜK YAZARLARI**

****

GÖNÜLLÜ KULLUK ÜZERİNE:
RADİKAL POLİTİKA VE OTO-TAHAKKÜM PROBLEMİ

Saul Newman | 12 Şubat 2014

Bu makalede gönüllü kulluk problemini (ilk olarak Etienne de la Boëtie tarafından dile getirilmiştir) inceledim ve bugün radikal politika için ne anlama geldiğini açığa çıkarmaya çalıştım. Birisinin egemenliğine yönelik arzunun devrimci Marksizm ve Anarşizm gibi insanın özgürleşmesini amaçlayan projelerin önünde önemli bir engel teşkil ettiği, yeni öznellik ve devrimci arzu kavrayışlarını ihtiyaç haline getirdiği görülüyor. Burada kritik olan (göstermeye çalışacağım) kişinin iktidar ve otoriteye kişisel bağlılığıdır. (Bu konu değişik şekillerde Max Stirner, Gustav Landauer ve Michael Foucault gibi düşünürler tarafından işlenmiştir) Gönüllü kulluğun politik teori tarafından daha ciddiyetle ele alınması gerektiğini ve bu sorun üzerine düşündükçe politik iktidarı meşrulaştırmaktan ziyade yeni özgürleşme pratikleri ve olanaklarıyla ilgilenen egemenlik karşıtı bir politik geleneğin açığa çıkacağını öne sürüyorum.

Giriş

“Neden itaat ederiz?” sorusuyla başlayan egemenlik karşıtı bir politik söylemi irdeleyeceğim. Tiranlık ve bizim tiranlığa gönüllü kulluğumuz üzerine araştırmaları esnasında Etienne de la Boëtie tarafından ortaya atılan bu soru, Bodin ve Hobbes tarafından öne sürülen egemenlik problematikine karşıt bir pozisyonda başlar. Dahası, radikal politikada çözülmeden kalmış hayati bir soruyu sürdürürken zorunlu olarak politik iktidardan özgürleşme temelli etik ufkun sınırları içinde işler. Gönüllü kulluk problemiyle uğraşmak yeni öznellik, etik ve politik eylem formlarının keşfini gerektirir, böylece iktidarla olan bağlarımız sorgulanabilir. Bu olanakları devrimci anarşizm geleneği üzerinden ve psiko-analitik teoriyle bağlantılandırarak ortaya koymaya çalışacağım. Benim görüşüm, idealleştirme ve özdeşleşme eleştirisi olmadan gönüllü kulluk sorununa karşı koyamayız ve ben burada Max Stirner, Gustac Landauer ve Micheal Foucault gibi her biri özne ile iktidar arasındaki bağları çözmeyi amaçlayarak bir tür özgürlük etiği geliştirmiş düşünürleri inceleyeceğim.

İktidarın iktidarsızlığı

Etienne de la Boëtie'nin 16.yüzyılın ortalarında Discours de la servitude volontaire,ou Le Contr'Un 'da sorduğu soru bugün geçerliliğini koruyor ve hala temel bir politik konu olarak düşünülebilir:

"Bu olayla ilgili benim bütün çabam ulusların, şehirlerin, kasabaların ve bireylerin büyük çoğunluğunun bir tek kişinin kendileri üzerinde tiranlık kurmasına neden izin verdiğini anlamak. Bu kişinin insanların ona bizzat bahşettikleri gücün dışında hiçbir gücü yoktur, insanlar ıstırap çekmeye hazır olmadıkça zarar veremez ve mani olmaktansa ona tahammül etmeyi daha uygun bulmadıkları sürece kimseye kötülük edemez."

La Boëtie, kendimizi bize hükmeden iktidara bağlayan, esir eden, aklımızı çelen, körleştiren ve cezbeden öznel ilişkileri araştırır. Buradaki temel ders şudur: İktidar zora bel bağlayamaz, gerçekte bizim kendi gücümüzden beslenir. İktidarı aktif olarak kabullenmemiz eş zamanlı olarak o iktidarı oluşturur. O halde La Boëtie'ye göre tirana direnmek için yapılması gereken ona arkamızı dönmek, aktif desteğimizi geri çekmek ve iktidarın bize yapmayı başardığı büyünün içinden (bizim de katkı sunduğumuz bir yanılsamadır bu) onun zayıflığının ve kırılganlığının farkına varmaktır. Öyleyse kulluk kendi oluşturduğumuz bir durumdur, tamamıyla gönüllüdür ve bizi bu durumdan bağımsızlaştırmaya başlayacak olan artık hükmedilen olmama arzusu ve özgür olma isteğidir.

Bu gönüllü kulluk sorusu Hobbes'in bir yüzyıl sonra öne süreceği sorunun tam karşıtıdır. La Boëtie için mutlak iktidara maruz kalmak doğal olamayan bir durumken Hobbes için bir başka durumda yaşamak olanaksızdır. Doğanın anarşik hali Hobbes için kesinlikle olağandışı ve dayanılmaz bir durumdur. La Boëtie'nin oto-tahakküm[self-domination] sorunsalı bu yüzden egemenliği meşrulaştıran bütün bir politik geleneği (ki bu gelenek bugün hala bizimle birliktedir) tersine çevirir. La Boëtie politik tahakkümün yapay bağları yerine özgürlüğe, öz belirlenime, ailenin ve yoldaşlığın doğal ilişkilerine öncelik veren karşıt pozisyondan başlar. Hürriyet çok da fazla bize kendi arzularını dayatmaya çalışanlara karşı savunulacak bir şey değildir, daha ziyade özgürlüğümüzden feragat etme eğilimimize, otoritenin gözlerimizi kamaştırmasına; zenginlik, kariyer v.s. karşılığında hürriyetimizi teslim etmemize karşı savunulmalıdır. Öyleyse açıklanması gereken insanlar arasındaki özgür ilişkilerin ve özgürlük arzusunun yerine geçen iktidarla kurulan patolojik ilişkidir.

Boëtie'nin gönüllü kulluk ile ilgili açıklamaları tamamıyla yeterli ve ikna edici değildir, özgür insanın zayıf ve korkak hale gelerek başkalarının kendisi üzerinde hâkimiyet kurmasına izin verdiğini düşünür. Bütün bunlara rağmen bence politika için (özellikle de radikal politika için) temel sorulardan birini sorar: **İnsanlar belli bir noktadan sonra neden kendileri üzerinde tahakküm kurulmasını arzuluyor?**

Bu soru egemenlik karşıtı bir politik teorinin, bir dizi düşünür tarafından başlatılan özgürlükçü bir araştırma hattının önünü açtı. Örneğin Wilhelm Reich faşist kitle psikolojisinin Freudo-Marxist analizini yaparken, Marxist yanlış bilinç kategorisiyle yeterince açıklanamayan, hükmedilmek için duyulan arzudan bahseder. Özgürlük antropologu Pierre Clastres, tahakkümün kaçınılmaz olmadığını gösterdiği için La Boëtie'nin hakkını teslim eder; gönüllü kulluk tarihin (ya da tarihöncesinin) bir badiresi, bir itibar yitimi, ilkel özgürlük ve devletsizlik durumundan hükmeden ve hükmedilenlerin olduğu topluma geçişte bir hataydı. Burada insan (ne insanlık ne de hayvanlar için) adlandırılamaz bir duruma geçer: doğal özgürlüğüne o kadar yabancılaşmıştır ki (ilkel toplumlarda hiçbir şekilde bilinmeyen bir arzuyu) kulluğu özgürce seçer, arzular. (Clastres, 1994: 93-104) Clastres'in düşüncesini takip ederek Gilles Deleuze ve Felix Guattari devletin ortaya çıkışını araştırdılar ve şiddet kullanarak egemenlik kurmaya ya da ele geçirmeye tamamıyla dayanmadığını daha ziyade kendiliğinden arzulanan bir baskıyla, öznenin arzu düzeyinde oto-tahakkümüne dayandığını düşündüler. **Devlet, öznenin arzusunu otoriter ve hiyerarşik düşünce yapıları ve bireyleşme biçimleriyle yönlendirerek işler.(1)**

Dahası, situasyonist Raoul Vanegeim, La Boëtie ile çok benzerlik taşıyan analizinde, itaatimizin küçük bir ücret karşılığında satın alındığını ve sürdürüldüğünü gösterir. Kendi egemenliğimizin aşağılanmasına karşılık ufak bir psikolojik rüşvet olarak birazcık iktidar:

" Köleler eğer boyun eğmelerinin karşılığı olarak iktidardan küçük bir parça edinemezlerse uzun süre köle olarak kalmaya istekli değildirler: her bağımlılık ilişkisi belli bir ölçekte iktidar kurma hakkını içerir. Farklı derecelerde boğun eğmişleri barındırmayan bir iktidar yoktur. Bazılarının yönetilmeye oldukça hazır olmalarının nedeni budur." (Vanegeim, 1994:132)

Başka bir politika..?

Oto-tahakküm problemi bize politika ve özneleştirme arasındaki bağlantının derinlemesine incelenmesi gerektiğini gösterir. Yeni politik formlar oluşturabilmek (ki bugünün en önemli meselesi budur) yeni öznellik ve özneleşme biçimlerini gerektirir. Dahası gönüllü kulluğa karşı çıkmak yeni politik stratejileri, politikanın yeni bir kavrayışını gerektirir. Biraz haklı olarak, La Boëtie, demokrasilerdeki tahakküm olasılığını fark etmiştir: halk tarafından seçilen demokrat lider kendi iktidarından sarhoş olur ve tiranlığa doğru meyleder. Gerçekten de modern demokrasiyi kitle ölçeğinde gönüllü kulluk örneği olarak ele alabiliriz. Mesele seçkinlerin bizi karar mekanizmasında söz hakkımızın olduğuna dair kandırdığı bir yanılsamaya katılmamız değildir, temsili demokrasinin kendisi iktidarsızlığa kitlesel hoşnutluğu ve boğun eğmeye genel bir sevgiyi özendirir.

La Boëtie alternatif olarak bağımsız cumhuriyet fikrini önerir. Ancak ben gönüllü kulluğun karşıtının bağımsız cumhuriyet olmadığını, tamamen farklı bir politik biçim olduğunu düşünüyorum. Sadece yasalarda değil, mülk sahibi zengin sınıfların yoksullar üzerindeki tahakkümü gibi örneklerde bağımsız cumhuriyetlerin kendine has tahakküm biçimleri vardır. Politikanın alternatif formlarını düşündüğümüzde, ya da tahakkümün olmadığı farklı deneyimleri hayata geçirmeyi ve arttırmayı tasarlarken, daha ziyade anarşist politika üzerine düşünmeliyiz bence. Bu bir anti-politik politika, devletin yücelttiği politik iktidarın ve otoritenin yapılarını ortadan kaldırmayı amaçlayan bir politikadır.

Radikal politik felsefeler içinde en aykırısı olan anarşizm uzun süre marjinal olarak varlığını sürdürdü. Bunun nedeni bir yönüyle anarşizmin heterodoks doğasıdır; bir tek düşünsel gövde ya da fikirler sistemi ile kapsanamadığı daha ziyade çeşitli fikir, felsefi yaklaşım, devrimci pratik, tarihsel hareket ve kimliklerin bir bileşimini ifade ettiği için. Ancak burada anarşist/özgür düşüncenin yeniden ele alınmasını önemli kılan şey bütün radikal gelenekler arasında politik iktidarın yol açacağı tehlikeye; politik kurumlar ve düzenin içerdiği otoriterlik ve tahakküm potansiyeline karşı en hassas olan akım olmasıdır. Bu anlamda insanları iktidara bağlayan mekanizmalara karşı uyanıktır. Bu yüzden Marksist-Leninistlerden farklı olarak anarşistler devrimin ilk aşamalarında devletin ortadan kaldırılmasını savunurlar. Eğer olur da devlet iktidarı bir öncü güç tarafından ele geçirilir ve toplusal devrim için (proletarya diktatörlüğü adı altında) kullanılırsa zamanla sönümlenmekten ziyade yeni sınıfsal ayrışma ve antagonizmalar doğurarak gücünü ve ölçeğini arttırır. Başka bir ifadeyle, devletin doğru sınıf tarafından kontrol edildiğinde özgürleştiren bir araç olarak kullanılabileceğini düşünmek on dokuzuncu yüzyıl klasik anarşistlerine göre, Marx ile girdikleri önemli tartışmalarda söyledikleri gibi, devlet tahakkümünün grift mantığını ve politik iktidarın cazibesini göz ardı eden tamamıyla fantezi bir görüştü. Bu yüzden Rus anarşist Peter Kropotkin devletin belirli bir sınıfın çıkarlarına indirgenemeyecek özgün bir iktidar biçimi olarak incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Devlet en temel olarak bir tahakküm aracıydı: "Bizler sadece devletin gerçek formunu ve üstlendiği tahakküm biçimlerini değil, en temelinde sosyal devrimin önünde engel teşkil ettiğini görüyoruz." (Kropotkin,1943) Dahası, devlet iktidarı onu kontrol etmek isteyenlerle kurduğu öznel bağlar ve onlar üzerindeki bozucu etkisi aracılığıyla kalıcılaşır. Bir başka anarşist Mikhail Bakunin'in sözleriyle: " Tabiî ki de bizler samimi sosyalistler ve devrimcileriz, yine de, iktidara sahip olsak şu anda bulunduğumuz yerde olmazdık." (Bakunin,1953:249)

Politik iktidarın bu ikirciksiz eleştirisi ve özgürlüğün devlet sistemi içerinde elde edilemeyeceği düşüncesi anarşizmi diğer politik felsefelerden ayırır. Liberalizmle uyuşmaz, liberalizm esasında bir

güvenlik politikasıdır; bireyin özgürlüğünü diğerlerinin özgürlüğünden korumak için devlet gerekli görülür. Gerçekten de olağanüstü hallerle devletin bugünkü güvenlikleştirilmesi liberalizmin gerçek yüzünü açığa çıkarır. Aynı şekilde toplumu daha eşit hale getirmek için devleti zorunlu gören sosyalizmden de farklılaşır. Bugün bu düşüncenin nihai çöküşüne otoriter merkeziyetçiliği, yasa ve düzen fetişleri ve global neoliberalizmle bariz suç ortaklığıyla sosyal demokrat partilerin üzücü kaderinde tanık oluyoruz. Dahası anarşizm radikal politika için artık tamamen geçerliliğini yitirmiş devrimci Leninizm'den de ayrılmalıdır. O halde, anarşizmi devlet iktidarının ve hatta devlet iktidarını ele geçirme stratejisinin reddedilmesi tanımlar. Anarşizm bunun yerine parlamenter demokratik kanallarla veya devrimci öncülerle değil alternatif pratikler, özgür birliklere dayanan ilişkiler, eşit özgürlük ve gönüllü işbirlikleri yoluyla erişilebilecek kendini özgürleştirme ve otonomi üzerine odaklanır.

Radikal siyasi gelenek içerisinde diğer politika biçimlerinden farklı ve onlara dışsal olması nedeniyle anarşizm çoğunlukla gölgede kalmıştır. Ancak şuan anarşist bir momentte olduğumuzu iddia edebilirim. Söylemek istediğim, sosyalist devlet projesi ve devrimci Leninizm'in çöküşüyle ve liberal demokrasinin dar güvenlikçi bir politikayla sonuçlanmasıyla birlikte, radikal politika bugün kendisini giderek devlet dışında konumlandırmaya yöneldi. Çağdaş radikal aktivizm parti liderliği ve politik temsiliyet yerine yatay ağlara ve doğrudan eyleme gösterdiği ilgiyle belirgin bir anarşist yönelim içerisinde görünüyor. Burada bir tür devlet iktidarıyla uyuşmazlık, daha fazla otonomi doğrultusunda devletin kurumlarının ötesinde düşünme ve eyleme arzusu vardır. Bu eğilimler ekonomik kriz ile birlikte kapitalizmin sınırlarına ve neoliberal ekonomik modelin sonuna işaret edecek şekilde daha fazla dillendirilmeye başlandı. Neoliberalizmin başarısızlığına cevap artık daha fazla devlet müdahaleciliği değil. Düzenleyici devletin geri döndüğünü söylemek saçma, aslında devlet neoliberalizmden hiçbir zaman uzaklaşmamıştı ve bütün ekonomik liberal ideoloji güvenlik alanında, sosyal hayatın düzenlenmesi, disipline edilmesi ve gözetimi noktasında çok daha yoğun bir devlet varlığını gizlemekteydi. Ayrıca mevcut durumda devletin bize yardımcı olamayacağı açıktır, korunmak için ona gerek yoktur. Gerçekten de ortaya çıkan devletten bir tür kopuştur, gelecek isyanlar giderek istisnai haller üzerinden yöneten devletin hegemonyasıyla mücadele edecektir.

Dahası, anarşizmin önemi teorik düzlemde de kendisini gösteriyor. Çağdaş düşünürlerin değindiği birçok konu (mesela devletsizlik fikri, parti dışı ve sınıf ötesi politik formlar, çokluk kavramı vs) anarşist bir politikayı çağrıştırır. Gerçekten de yeni politik özne arayışında bu iyice belirginleşir: Michael Hardt ve Antonio Negri'nin çokluk kavramı, Ernesto Laclau için halk, Jacques Ranciere için excluded part-of-no-part, Alain Badiou için militan figürü; bütün bunlar Marxist-Leninist öncü üzerinden politik olarak inşa edilmiş proletarya kategorisinden daha az kısıtlayıcı ve daha geniş olan bir özneleşme biçimi üzerine düşünme çabasına işaret eder. Politik öznellik üzerine benzer bir yaklaşım on dokuzuncu yüzyılda anarşistler tarafından da önerilmişti, Marxist devrimci sınıf kavramının dışlayıcı olduğu, köylülük ve lümpen proletaryanın da devrimci kimliklere dahil edilmesi gerektiği tartışılmaktaydı.(2) Bence anarşizm çağdaş politik düşüncedeki eksik halkadır, hiçbir zaman gerçekten kabul görmeyen düşüncenin hayalete benzeyen varlığı.(3)

Anarşist özne

Anarşizm, iktidarın insan özgürlüğü adına sürekli sorgulamaya tabi tutulduğu ve insan varoluşunun otoritenin yokluğunda düşünüldüğü bir politika ve etiktir. Fakat bu bakış böyle bir anarşist öznenin olup olmadığı sorusunu gündeme getirir. Burada ben anarşizmi gönüllü kulluk problemi üzerinden yeniden düşünmek istiyorum. Klasik anarşistler insan öznenin kalbinde yer tutan iktidar arzusunu görmedikleri için (iktidar yapılarını yok etmek için oldukça istekli olmalarının nedeni bu arzuları körükleyeceğini düşünmeleriydi) oto-tahakküm problemi, kişinin kendi üzerindeki tahakkümü arzulaması, anarşizmde yeterince teorize edilemedi. (4) 18. ve 19. yüzyıldaki anarşistler için (örneğin William Godwin, Pierre-Joseph Proudhon, Mikhail Bakunin ve Peter Kropotkin) aydınlanmacı hümanizmanın rasyonalist söylemlerinde olduğu gibi insan özne doğası gereği özgürlüğü arzuluyordu, dolayısıyla devlet iktidarına karşı devrim insan özgürleşmesi öyküsünün bir parçasıydı. Devlet iktidarının dışsal ve yapay kısıtları yok edilecek ve böylece insanın özsel rasyonel ve ahlaki özellikleri

ifade edilebilecek, toplum kendisiyle uyum içinde olabilecekti. Burada, klasik anarşist düşüncede varsayılan, doğal kurallarla yönetilen insan toplumuyla yapay, irrasyonel ve sosyal güçlerin gelişmesine engel devlette somutlaşan politik iktidar ve insan ürünü yasalar arasında Manişeist bir karşıtlık vardır. Ayrıca insanda doğuştan gelen sosyallik (Kropotkin'in söylediği gibi, karşılıklı yardımlaşma ve işbirliğine yönelik doğal bir eğilim) devlet tarafından çarpıtılmaktaydı ve bu yönelimlerin gelişmesine izin verilse devletin gereksiz kalacağı sosyal uyum üretebilirdi. (Kropotkin, 2007)

Devletsiz, yasaların ve egemenliğin olmadığı bir toplum ki gerçekten de radikal politikanın nihai ufkudur, arzulanabilir bir fikirdir. Ayrıca politik ve legal otoritenin genel olarak sosyal hayat ve insan varoluşu üzerinde baskıcı bir engel teşkil ettiğine şüphe yoktur. **Ancak özne ve iktidar arasındaki ontolojik ayrımda belirsiz hale gelen konu özne ve ona hükmeden iktidar arasında sıkıntılı bir karmaşıklığa işaret eden gönüllü kulluk problemidir.** Kendini iktidara bağlama arzusunu açıklamak ve bu soruna karşı koymak amacıyla etik ve politik stratejiler geliştirebilmek için öznelliğin anarşist bir teorisini ya da en azından klasik anarşist düşünceninkinden daha gelişkin olanını ortaya koymak gerekiyor. Bu aynı zamanda klasik anarşizmin bazı özcü ve rasyonel kategorilerinin ötesine geçmek anlamına gelir (başka bir yerde (Newman, 2010) bu değişimi postanarşizm olarak adlandırmıştım). Klasik anarşistlerin insan doğası veya politika hakkında kaçınılmaz olarak saf bir bakışa sahip olduklarını söylemiyorum, daha ziyade hümanizm ve rasyonalizm için arzu sorunu kör nokta olarak kalmıştır. Arzunun karanlık, dolambaçlı, öz-yıkıcı ve irrasyonel doğası psikanaliz tarafından sonradan açığa çıkarılacaktı.

Psikanaliz ve tutkulu bağlanmalar

Zihinsel düzeydeki iktidara yönelik öznel bağları keşfetmek önemlidir(5). Marcuse ve Reich (6) gibi Freudo-Marxistler tarafından araştırılan iktidara psikolojik bağımlılık, özgürlükçü politika olanaklarının bazen gizli otoriter arzular tarafından gölgelenebilmesi; devrim sonrası toplumlarda otoriter ve hiyerarşik pratik ve kurumlaşmanın ihtimal dâhilinde olması gibi sonuçlar doğuruyordu. Öznenin politika ve felsefedeki merkezi rolü burada göz ardı edilmez ancak mesele karmaşıktır. Radikal politik projeler insani arzunun belirsizlikleriyle, mesela irrasyonel sosyal davranışlarla, şiddetli ve agresif dürtülerle ve hatta otorite ve hakimiyet amacındaki bilinçaltı isteklerle yüzleşmek zorundadır.

Bu psikanalizin politik ve sosyal açıdan kaçınılmaz olarak muhafazakâr olduğu anlamına gelmez. Tersine psikanalizinde esas olan öznenin daha fazla otonomi kazanma arayışında olduğu, özgür birliktelikler aracılığıyla bilinçaltındaki gerçeği konuşmak için cesaretlendiği bir özgürlükçü etostur(7). İnsanın zihnindeki karanlık tarafı vurgulaması (iktidara bağımlılığını, otoriter figürlerle özdeşleşmesini, agresif tepkilerini) politik otoriteyi aşmayı amaçlayan her devrimci proje için bir alarm işlevi görebilir. Bu gerçekten de Lacan'ın 68 Mayıs'ının radikalizmine cevaben işaret ettiği sorunun aynısıdır: **"Devrimci tutkunun tek olası sonucu vardır: efendinin söyleminde son bulmak. Deneyimin gösterdiği budur. Devrimciler olarak özlem duyduğunuz bir efendidir. Birini bulacaksınız. "**(Lacan,2007: 207) Lacan'ın keyif kaçıran bu tahmininde ima ettiği (yüzeysel bir bakışla, bana göre hatalı bir şekilde, politik olarak muhafazakârca yorumlanabilir) devrimci özne ve otorite arasındaki saklı bağlantı, hatta bağımlılıktır. Ayrıca direniş hareketlerinin ve belki de devrimin otoritenin yerini onaylayarak veya yeniden keşfederek devletin sembolik etkinliğini devam ettirebileceğini söyler.

Psikanaliz hiçbir şekilde insanın özgürleşmesini, sosyalliğini ve gönüllü işbirliğini görmezlikten gelmez. Aslında öznedeki iktidar ve hakimiyet için agresif arzuyla özgürlük ve uyumlu biraradalık isteği arasındaki çatışan eğilimlere işaret eder. Ayrıca Judith Butler'in tartıştığı gibi, zihin (öznenin bir boyutu olarak söylem ve iktidara indirgenemez, onları aşar) sadece bizim iktidara tutkulu bağlılıklarımızı ve (Foucoult'ya referansla) özneleştirme biçimleri ile iktidarın bize dayattığı düzenleyici davranışları değil, aynı zamanda onlara karşı direnişi de açıklayabilen bir şeydir.

Ego özdeşleşmesi

Psikanalizin kavradığı, mesela Freud'un grupların psikodinamiğini analiz ederken gösterdiği, hiyerarşik ve otoriter ilişkilerin kurulmasında özdeşleşmenin oynadığı roldür. Grup üyesi ve lider figürü arasındaki ilişkide kişi, sevgiye yakın bir duyguyla bağlılık nesnesi ego idealin yerini alana kadar lideri ideal tip olarak hem idealize eder hem de onunla özdeşleşir(Freud,1955). Bu özdeşleşme sadece bireyle lider arasında değil aynı zamanda grubun diğer üyeleriyle de öznel bağlar oluşturur. Özdeşleşme bu yüzden otoriter liderlerin çıkarına gönüllü teslimiyeti anlamanın bir yolu haline gelir.

Ancak daha geniş anlamda idealleştirmenin politikadaki yerini anlamamız gerekir ve bu noktada genç Hegelci düşünür Max Stirner'in önem kazandığını söyleyebilirim. Stirner'in Ludwig Feuerbach'ın humanizmine yönelik eleştirisi oto-tahakküm problemiyle uğraşabilmemizi sağlar. Stirner bize tanrının insan ile yer değiştirdiği Feuerbachçı projenin (öznenin tersine çevrilip kutsalın insanlığın ölçüsü olmasının yerine insanlığın kutsalın ölçüsü haline getirilmesi (Feuerbach,1957)) dinsel otorite ve hiyerarşiyi yerinden etmektense sadece yeniden onayladığını gösterir. Feuerbach'ın " humanist isyanı" bu yüzden yalnızca yeni bir din (Humanizm) yaratmakta başarılı olmuştur, Stirner bu durumu öz-köleleşmeyle [self-enslavement] ilişkilendirir. Bireysel ego artık kendisi ile insan özü fikriyle kutsallaştırılmış kendinin idealleşmiş bir formu arasında bölünmüştür. Bu ideal aynı zamanda bireyin dışında, kendisini ölçtüğü ve tabi kılındığı soyut bir ahlak ve rasyonel bir görüntü haline gelir. Stirner'in söylediği gibi: **" İnsanoğlu, kafan perili [...] Büyük şeyler hayal ettin, kendine varlığı senin için olan tanrılardan bir dünya yarattın, çağrılacağını varsaydığın bir ruhlar âlemi, seni işaret eden bir ideal. "** (Stirner,1995:43)

Stirner'e göre öznenin kendisini bu soyut ideallere (sabit fikirlere) tabi kılmasının politik sonuçları vardır. Hümanizm ve rasyonalizm onun analizinde bireyin arzusunun devlete bağlanmasını sağlayan dolambaçlı aracılar haline gelir. Örneğin bu, devlet tarafından tanımlanan vatandaşlık rolleriyle özdeşleşerek olur. Dahası Stirner için La Boëtie'ninkilere paralel bir dizi düşüncede devletin kendisi, biz var olmasına izin verdiğimiz, kendi üzerimizdeki iktidarımızdan feragat ettiğimiz için (bunu 'yönetim prensibi' olarak adlandırır) var olabilen bir ideolojik soyutlamadır. Bir başka deyişle bize hükmeden devletin ideası, egemenlik ideasıdır. Devletin gücü esasında kendi gücümüze dayanır ve birey bu gücü fark etmediği, kendisini dışsal bir politik otoriteden önce bastırdığı içindir ki devlet var olmaya devam eder. Stirner'in doğru bir şekilde tahmin ettiği gibi devlet sadece baskı ve zorla işlemez, daha ziyade devletin hâkimiyet kurmasına izin vermemize dayanır. Stirner, ideolojik aparatların sadece ekonomik ve politik sorularla ilgili olmadığını aynı zamanda psikolojik ihtiyaçlardan kaynaklandığını göstermek istiyordu. Stirner'e göre devletin hâkimiyeti, bize hâkim olmasını arzulamamıza dayanmaktaydı:

"Eğer kimse itaat etmezse kurallarınız, kimse uymazsa düzeniniz neye yarar? [...] Devlet efendilik ve kölelik olmadan düşünülemez. Kendisine hâkim olmak isteyen birinin başkalarındaki arzu yokluğunu hesaba katmak zorunda olduğu düşüncesi o başkaları tarafından icat edilmiştir, aynı efendinin köleler tarafından yaratılması gibi. Eğer boyun eğmeye son verilirse efendilik de sonlanır. (Stirner,1995: 174-5)"

Stirner, Marx ve Engels tarafından Alman İdeolojisi kitabında 'Aziz Marx' denerek acımasızca ve bıkıp usanmadan eleştirildi. Onu idealizmin en kötü biçimini savunmakla, devletin maddi temelini oluşturan ekonomik ve sınıf ilişkilerini görmezden gelmekle, sonuçta devletin basitçe arzulayarak yok edildiğini söyleyerek eleştirdiler. Ancak Stirner'in analizinin devlet iktidarını ayakta tutan gönüllü kulluğun öznel bağlantısını aydınlatmadaki değeri bu eleştiride gözden kaçırılmıştı. Stirner devletin maddi olarak var olmadığını söylemiyordu, fakat ona göre devletin gücüne zihinsel bağlılık ve bağımlılık aracılığıyla, otoritesinin kabulü ve idealleştirilmesi yoluyla varlığı sürdürülüyor ve destekleniyordu. Öznel idealleştirme boyutunu görmezlikten gelen her devlet eleştirisi devletin gücünü kalıcılaştırmaya yarıyordu. Devlet gerçekte alt edilmeden önce bir idea olarak alt edilmesi gerekliydi ya da daha doğru bir şekilde söylemek gerekirse bunlar aynı sürecin iki yönüydü.

Stirner'in analizinin önemi (anarşist geleneğin hümanist özcülüğünden birçok noktada ayrılsa da geniş anlamda onunla uyumludur(8)) politikanın diğer yüzünü biçimlendiren ve radikal politikanın karşı stratejiler bulmak zorunda olduğu bu gönüllü oto-itaati keşfetmesinde yatar. Stirner'e göre birey gönüllü kölelikten ancak bütün özcü kimliklerden vazgeçer ve öznelliği kendisini yaratan radikal bir eksiklik olarak görürse kurtulabilir:

"Ben kendi payıma kendimi önceden varsayma varsayımından başlıyorum; ancak benim varsayımım kendisini mükemmelleştirmeye çalışan bir varsayım değil, sadece bundan zevk almamı ve yararlanmamı sağlıyor. [...] Kendimi önceden varsaymıyorum, çünkü her an kendimi farz ediyor veya yaratıyorum." (Stirner, 1995:150)"

Stirner'in yaklaşımı bireyin kendini (özcülük ve sabit kimliklerden) özgürleştirmesine eğilmişken, 'egoistler birliği' kavramıyla kolektif politika olasılığından bahseder. Benim görüşüm bu kavram yeterince geliştirilmemiştir. Gönüllü kullukla ilişkiyi kesmek sadece bireysel bir girişim olamaz. Gerçekten de, La Boëtie'nin söylediği gibi bu her zaman kolektif bir çabayı, halkın zorba iktidarı kolektif bir reddedişini gerektirir. Stirner'in eksiksiz veya tutarlı bir politik ve etik eylem teorisi sunduğunu iddia etmiyorum. Ancak Stirner'in düşüncesinin önemi mikropolitikayı icat etmesinde, öznel düzeyde iktidarla olan pek çok bağımıza ve bu durumdan kendimizi özgürleştirme yollarına yaptığı vurgudadır. Bu noktada devrim ve isyan arasında yaptığı ayrıma dikkat etmek gerekiyor:

"**Devrim ve isyan eş anlamlı olarak görülmemelidir.** Devrim yerleşik olan durum veya statünün yıkılmasıyla ilişkilidir, devletin veya toplumun yıkılması sırasıyla politik veya sosyal bir eylemdir; amaçlamamış olsa da isyanın kaçınılmaz bir sonucu olarak şartların dönüşümü söz konusundur, başlangıcı insanın kendisiyle olan uyumsuzluğudur, silahlı bir ayaklanma değil bireylerin bir kalkışmasıdır, kendisinden kaynaklanan sözleşmelere uymayan bir yükseliştir. Devrim yeni düzenlemeler kurmayı hedefler, isyan ise yeniden düzenlenmeye imkân vermemeye, bunun yerine kendimizi düzenlememize yol açar ve 'kurumlara' şaşaalı umutlar bağlamaz. Yerleşik olana karşı bir mücadele değildir, çünkü başarılı olursa yerleşik olan kendi üstüne çöker, daha ziyade kendisini yerleşik olandan dışarı çıkarmayı hedefler. (Sirner,1995: 279-80)"

Buradan çıkarmamız gereken, radikal politika sadece devlet gibi yerleşik kurumları devirmeyi değil öznenin iktidara esir edilmesine ve bağımlı hale gelmesine yol açan sorunlu ilişkileri dönüştürmeyi hedeflemelidir. İsyan bu yüzden sadece dış baskıya karşı değildir, tersine daha temelde, kişinin içselleştirilmiş bastırılmışlığına karşıdır. Bu yüzden öznenin dönüşümünü, kişinin iktidardan otonomisini arttırmayı hedefleyen bir mikropolitika ve etik içerir.

Burda Gustav Landauer'in tinsel anarşizminden yararlanabiliriz. Gustav Landauer eşzamanlı olarak insanların öznelliğinde bir dönüşüm, ruhun belirgin bir yenilenmesi ve diğerleriyle yeni ilişkiler geliştirme isteği olmadığı sürece politik bir devrim olanağının (ve sosyalizm olanağının) mümkün olmadığını savunur. İnsanlar arasındaki mevcut ilişkiler sadece devlet otoritesini yeniden üretir ve onaylar.(Gerçekten de devletin kendisi belirli bir ilişki, belirli bir davranış ve iletişim, öznelliğimiz ve bilincimiz üzerindeki -hatta bilinçaltını da katmalıyız- belirgin bir damgadır. Bu yüzden sadece ilişkilerin tinsel bir dönüşümüyle aşılabilir.) Landauer'in dediği gibi, "farklı ilişkilerle bağlantı kurarak, başka türlü davranarak onu yok ederiz." (Martin Buber,1996:47)

Özgürlüğün bir mikropolitikası

Bu yüzden geçmişte radikal siyasi projelerin önünde büyük bir engel teşkil eden gönüllü kulluk probleminin üstesinden gelmek 'kendi'nin bu tür bir etik sorgulanmasını, öznenin iktidara ilgisini ve onunla suç ortaklığını soruşturmayı gerektirir. Devlet iktidarından kopmayı amaçlayan mikropolitik stratejilerin keşfedilmesine bağlıdır; artık devlet egemenliği tarafından koşullanmayan yeni deneyimlerin, yaşam biçimlerinin ve politik yolların geliştirildiği ve kişinin kurulu sosyal kimlik ve

rollerden özgürleştiği, özdeşleşmenin tersine işleyen bazı politikalar. Bu sorgulama (basitçe özgürlüğü güvenlik tarafından koşullanan ve kısıtlanan bir şey olarak görmek yerine) özgürlüğün güvenlik ideolojisinin ötesinde ne anlama geldiğini düşünmek demektir. Aynı şekilde devletin ötesinde demokrasinin, partinin ötesinde politikanın, kapitalizmin ötesinde ekonomik organizasyonun, sınırların ötesinde küreselleşmenin ve biyopolitikanın ötesinde hayatın ne anlama geldiğini düşünmeliyiz.

Burada önemli olan güvenlik arzusunun eleştirel bir sorgulamasıdır. Çağdaş toplumda güvenlik, bir metafizik ve köktencilik haline geldi. Sadece devlet iktidarının öngörülmemiş bir genişlemesi ve yoğunlaşmasının ardındaki güdü değil aynı zamanda yaşam için bir koşul haline geldi. Yaşam tehlikelere karşı (kendi güvenliğimiz veya finansal güvenlik için v.s.) korunmalı. Ancak bu sadece insan özgürlüğünün değil politikanın da en varoluşsal olanağının olumsuzlanması anlamına geliyor.

Yasalar ve liberal kurumsal sistem bizi güvenlikten koruyabilir mi?

Hayatın amansız güvenlikleştirmesine karşı durabilir mi?

Agamben ve diğerlerinin söylediklerini hatırlamalıyız: biopolitika, egemen şiddet ve güvenlikleştirme yasanın diğer yüzüdür ve yasanın iktidarı bu şekilde sınırlandırabileceğini hayal etmek açıkça liberal bir yanılsamadır. Hayır, artık itaatkâr olan ya da yasaları çiğneyen özneler olmayarak (biri diğerinin öbür yüzüdür, **Lacan'dan öğrendiğimiz, yasaların çiğnenmesi yasallığın kabulünü sürdürür**(9)) yasa ve kurumlar arasında yeni bir ilişki icat etmeliyiz. Daha ziyade bu itaat/ihlal ikiliğini aşmalıyız. Anarşizm ihlalden fazlasıdır, özgürlük ve otonomi için yeni mekânlar ve deneyimler icat ederek (doğaları gereği kırılgan ve deneyseldir) yasa ve devletin ötesinde yaşamayı öğrenmekle ilgilidir.

Böyle riskler almak disiplin gerektirir ama bu kendimize uygulayacağımız bir tür etik disiplindir. Disiplinsiz olmak için disipline olmalıyız. La Boëtie'nin söylediği gibi, otoriteye itaat bize kolay ulaşır, gerçekten 'doğal' gibidir. Dolayısıyla otoriteye karşı isyan yeni özgürleşme denemelerinin disiplinli ve sabırlı bir ayrıntılandırılmasını gerektirir. Bu belki de Foucault'nun askesis kavramıyla varmaya çalıştığı şeydir; onun için insan özgürleşmesi pratiğinden ayrılamaz ve kendine sahip çıkmanın bir parçası olan etik egzersizler.(cf., Foucault,1988) Foucault için bu tür stratejilerin amacı kişinin daha az yönetildiği ya da hiç yönetilmediği yaşam tarzları icat etmektir. Hakikaten, Foucault'ya göre eleştiri pratiğinin kendisi sadece iktidarın meşruluk ve gerçeklik iddiasını değil daha önemlisi hakikatin belirli yayılımı aracılığıyla (bizim belirli hakikat ve normlara riayet ettiğimize dair iktidarın ısrarı aracılığıyla) iktidara ve yönetimsellik rejimlerine bağlandığımız çeşitli yolları sorgulamayı amaçlar. Öyleyse Foucault için : "Eleştiri, gönüllü itaatsizlik [inservitude], düşünümsel[reflective] inatçılık sanatıdır." (Foucault,1996:386) Foucault bu yüzden "özgürlük için sabırsızlanmamıza biçim veren sabırlı emek " gerektiren öznelliğimizin sınırlarının bir sorgulamasından bahseder.(Foucault,2000:319) O zaman belki de disiplinsizliğin disiplini yoluyla gönüllü kulluk problemine karşı koyabiliriz.

Sonuç: Bir reddetme politikası

Gönüllü itaatsizlik (iktidarın üzerimizdeki tahakkümünün reddi) politikanın reddi ile karıştırılmamalıdır. Tersine alternatif bir politik biçimin inşası ve eylemin yoğunlaştırılması olarak görülmelidir. **Bunu iktidardan vazgeçme politikası, tahakküm karşıtı bir politika olarak adlandırabiliriz. Böyle bir reddetme politikasında apolitik olan bir şey yoktur. Reddetme politikası politikanın reddedilmesi değil, devlette kutsallaşmış yerleşik politik biçim ve pratiklerin reddedilmesi ve devlet dışında yeni politik formlar yaratmaktır. Başka bir deyişle bir otonomi politikası arzusudur.** Alternatif bir okumada, Carl Schmitt'in devletin egemenliğini meşrulaştırmak için (devletin dost/düşman karşıtlığını tanımlama imtiyazı Schmitt,1996) öne sürdüğü bir tür otonomi politikası görülebilir. Ancak yerinde politik uğrak devletin dışındadır ve yeni anti-otoriter ilişkiler ve yaşam tarzları ortaya çıkarmaya çalışır.

Bu makalede (çok önceleri La Boëtie tarafından teşhis edilmiş) gönüllü kulluk problemini radikal politik düşüncenin merkezine yerleştirdim. Sınırları psikanalitik teori tarafından

belirginleştirilmiş gönüllü kulluk, öznenin arzu düzeyinde iktidara bağlandığı bir eşik olarak anlaşılabilir. Aynı zamanda gönüllü kulluk fikri tahakkümün kırılganlığına ve karar verilemezliğine işaret eder. Öznelleştirme karşıtı işleyen mikropolitik ve etik stratejilerin (gönüllü itaatsizliğin anarşist bir politikası) icat edilmesiyle kişi bu bağları gevşetebilir, çözebilir ve egemenin gölgesinin ötesinde alternatif politik alanlar yaratabilir.

Çeviren: Doğacan Düğmeci

http://www.anarchist-developments.org/index.php/adcs_journal/article/vie... linkindeki makaleden çevrilmiştir.

(1) Deleuze ve Guattari, devlet iktidarına bağlı olduğumuz gizemli yolu işaret eder, bu 'gönüllü kulluk' teriminin hem aydınlattığı hem de belirsizleştirdiği bir konudur: " Devlet elbette özgürlüğün mekânı değildir ancak zorla kulluk ve zapt etmenin faili de değildir. O zaman 'gönüllü kulluk'tan bahsedebilir miyiz?" (Deleuze&Guattari2005,460)

(2) Marxsit sınıf kategorisine karşıt olarak Bakunin'in devrimci kitle kavramı (Bakunin,1984: 47)

(3) Klasik anarşizmin çağdaş radikal felsefe ile benzerlikleri üzerine bir tartışma için makaleme bakılabilir (2007) ' Anarchism, Poststructuralism and the Failure of Radical Politics today', Substance (113)36/2.

(4) İnsan öznelliğinin kalbinde bu tür bir iktidar arzusunun kabul edilmesi, güçlü egemen ihtiyacını onaylayan Hobbesçu pozisyonun kabul edilmesi anlamına gelmez. Tersine, iktidar ve otoritenin merkezi yapılarını parçalara ayırma ve yok etme hedefini daha güncel kılar. Diğer bir deyişle insan doğası iktidarın ayartmalarına ve tahakküm arzusuna eğilimi olsaydı, en son yapmamız gereken üzerimizdeki mutlak bir güce güvenmek olurdu. Benzer bir noktaya Paulo Virno değinmiştir ('Multitude and Evil' makalesine bakın) Virno'ya göre, insan olarak bizlerin kötülük kapasitesi olduğu 'realist' iddiasını kabul etseydik, merkezi devlet otoritesini kabul etmek yerine iktidar ve şiddetin devletin elinde yoğunlaşmasına karşı daha dikkatli olurduk. (cf., Virno 2008).

(5) Bu Jason Glynos'un oto-ihlal problemi dediği şeyle benzerdir. (Glyno,2008) Burada söylenen, özgürlüğün kavramlaştırması ve pratiği sıklıkla değişik oto-ihlal biçimleri tarafından karmaşıklaştırılır. Bu oto-ihlalin türettiği bilinçaltı zevkler (jouissance) nedeniyle özne kendi özgürlüğünü kısıtlayan eylemlerde (kendi arzu nesnesine veya idealine ulaşmasını engelleyen eylemler) bulunur. Bu yüzden öznenin özgürlüğünün sınırlayıcısı dışsal değil (negatif özgürlük paradigmasında olduğu gibi) içsel hale gelir. Bu gönüllü kulluk problemini psikanalitik açıdan düşünmenin bir başka yoludur.

(6) Ayrıca Theodore Adorno'nun çalışması The Authoritarian Personality(1964)

(7) Mikkel-Borch Jacobsen'e göre Freud'un gruplarla ilgili psikanalitik teorisi "hipnotizmacının adaletsiz iktidarına karşı isyan ya da kalkışma" yı beraberinde getirir. (1988:148)

(8) From Bakunin to Lacan 'da(2001) Striner'i postyapısalcı bir anarşist olarak ele aldım.

(9) **Lacan'ın yasa ve ihlal diyalektiği üzerine tartışması 'Kant avec Sade' (1962)**

References

Adorno, Theodore. (1964) The Authoritarian Personality. New York:

Wiley.

Bakunin, Mikhail. (1984) Marxism, Freedom and the State (K. J. Kenafick,

Trans.). London: Freedom Press.

—— (1953) Political Philosophy: Scientific Anarchism (G.P Maximoff,

Ed.). London: The Free Press.

Borch-Jacobsen, Mikkel. (1988) The Freudian Subject (Catherine Porter, Trans.). Stanford: Stanford University Press.

Buber, Martin. (1996) Paths in Utopia. New York: Syracuse University Press.

Butler, Judith. (1997) The Psychic Life of Power: Theories in Subjection. Stanford, Ca.: Stanford University Press.

Clastres, Pierre. (1994) Archaeology of Violence, Chapter 7: 'Freedom, Misfortune, the Unnameable' (Jeanine Herman, Trans.). New York: Semiotext(e).

De La Boëtie, Etienne. (1988) La Servitude Volontaire, or the Anti-Dictator [Slaves by Choice]. Egham: Runnymede Books.

Deleuze, Gilles., & Felix Guattari. (2004) A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia (Brian Massumi, Trans.). University of Minnesota Press.

Feuerbach, Ludwig. (1957) The Essence of Christianity (George Eliot, Trans.). New York. London: Harper & Row.

Foucault, Michel. (2000) 'What is Enlightenment?', in Essential Works of Michel Foucault 1954–1984: Volume 1, Ethics (Paul Rabinow, Ed., Robert Hurley, Trans.). London: Penguin Books.

—— (1996) 'What is Critique?', in What is Enlightenment: Eighteenth Century Answers and Twentieth Century Questions (James Schmidt, Ed.). Berkeley: University of California Press.

—— (1988) The History of Sexuality, Volume 3: The Care of the Self. New York: Vintage.

Freud, Sigmund (1955) Group Psychology and the Analysis of the Ego. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XVIII (1920–1922): Beyond the Pleasure Principle, Group Psychology and Other works. Psychoanalytic Electronic Publishing. Glynos, Jason. (2008) 'Self-Transgressive Enjoyment as a Freedom Fetter', Political Studies, Vol. 56/3: 679–704. Hardt, Michael., & Antonio Negri.. (2000) Empire, Cambridge MA,: Harvard University Press.

Kropotkin, Peter. (2007) Mutual Aid, A Factor of Evolution, Dodo Press.

—— (1943) The State: Its Historic Role, London: Freedom Press.

Lacan, Jacques (2007) 'Analyticon', in The Seminar of Jacques Lacan, Book XVII: The Other Side of Psychoanalysis (Jacques-Alain Miller,

Ed., Russell Grigg, Trans.). New York and London: W.W. Norton & Co.

—— (1962) 'Kant avec Sade'. Critique #191, September: 291–313.

Newman, Saul. (2010) The Politics of Postanarchism. Edinburgh: Edinburgh University Press.

—— (2001) From Bakunin to Lacan: Anti-authoritarianism and the Dislocation of Power. MA: Lexington Books.

Schmitt, Carl. (1996) The Concept of the Political (George Schwab, Trans.). Chicago: University of Chicago Press.

Stirner, Max. (1995) The Ego and Its Own (David Leopold, Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Reich, Wilhelm. (1980) The Mass Psychology of Fascism. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Vaneigem, Raoul. (1994) The Revolution of Everyday Life (Donald Nicholson-Smith, Trans.). London: Rebel Press.

Virno, Paolo. (2008) Multitude: Between Innovation and Negation. New York: Semiotext(e).

Erişim: İstanbul Indymedia Bağımsız Basın Merkezi

http://istanbul.indymedia.org/tr/haber/g%C3%B6n%C3%BCll%C3%BC-kulluk-%C3%BCzerine-radikal-politika-ve-oto-tahakk%C3%BCm-problemi

****

CEMİL MERİÇ'İN "BİR FACİANIN HİKÂYESİ" KİTABININ ANARŞİ – TERÖR – ANOMİ BÖLÜMÜ

BİLGELİĞİ BEKLERKEN 'AFFET, FAKAT UNUTMA'

Çocukluğumda ve büyüme çağlarımda, belki birçokları gibi, kendi varlığımı hissetmek için şiddetli bir istek duyuyor, kendimi kendime göstermek, dünyayla bağımı açığa çıkarmak istiyordum. Bu duyguların Descartes'ın metodik şüphesiyle akrabalığı olduğunu ileri sürecek değilim. Her şeyden önce ne kendi varlığımı, ne de dış dünyanın varlığını bir ***"mesele"*** olarak tanımıyordum. Önüme çıkan bu meselelere ilişkin felsefe metinlerinin beni cezbetmediğini rahatlıkla söyleyebilirim. Bana göre bunların sırası değildi. Ön sırada bulunan, benim ***"ne"*** olarak dünyada yer aldığımdı. Yapıp-etmelerime sağlam bir dayanak bulamıyor, her şeyin olabilirliği ve olmayabilirliği bana eşdeğer görünüyordu. Bununla birlikte yaşıyor, şunu değil bunu yapıyordum. Zihnimde ileride yerleşmeyi düşündüğüm bir kalıp, bir model yoktu. Dünyaya katılmak hoşuma gidiyor, ama ne olduğumu, ne olanağımı bilmiyordum. Yine de dünyayla bağımı sıklaştırdıkça daha geniş bir alanı tarassud edebildiğimi farketmiştim. Bu, beni tatmin ediyordu.

1968 yılının Ağustos ayında Ruslar, Çekoslavakya'yı işgal etti. Bu olay, hayatım ve dünya arasındaki bağın mahiyeti konusunda zihnimi bir daha kaybetmeyeceğim açıklığa kavuşturdu. Ben, dünyada bir tanık, bir şahit olarak bulunuyordum. Bütün yapıp-etmelerim, neye şehadet ettiğimle bir anlam sahibi olabilirdi. Yine her şey olabilir ve olmayabilirdi ama benim neyin tanıklığında bulunduğum konusundaki bilgim, dünyadaki yerimi belirliyordu. Acaba tanıklık, dünya karşısında edilgen bir tutum takınmanın bir biçimi miydi?

Hayır. Eğer Prag'da olsaydım Ruslar'ın yanında yer almakla bir gerçeğe, Çeklerin yanında yer almakla da bir başka gerçeğe tanıklık edecektim. Türkiye'deydim ve Türkiye'de olmaya ilişkin bir gerçeğe tanıklık ediyordum. Bu hususun da zihnime vazgeçilmez bir açıklık sağladığını belirtmeliyim. Nerede olduğum, ***"ne"*** olduğumla bağlantılıydı. Rusların Çekoslavakya'yı işgali, bana yalnızca dünyada bir tanık olarak bulunduğum gerçeğini göstermedi, aynı zamanda gerçeğe tanıklık etmenin yetmediğini bununla birlikte doğru olana, hakikati ihtiva edene de tanıklık etmem gerektiğini düşündüm. Ama bu konuyu irdeleyebilecek hazırlığım yoktu. Yine de Çekoslavakya'daki bir özgürlük posterinde yazılanlar, benim ağzımdan konuşuyor gibiydi. Şöyle diyordu:

Hiçbir şey öğrenmedik,
hiçbir şey bilmiyoruz,
hiçbir şey anlamıyoruz,
hiçbir şey satmıyoruz,
yardım etmiyoruz,
ihanet etmiyoruz,
ve unutmayacağız.

Posterdeki son karar, ***"unutmayacağız"*** sözü, bana insan hayatının temel taşı gibi görünüyor. Her ne kadar tanıklık, dünyadaki mevcudiyetimin mahiyetini açıklıyorsa da unutursam, tanıklığımın ne anlamı, ne de değeri olabilirdi. **Unutmayacağım, unutmayacağız.** İyi ama yalnızca unutmamak, bana kendimi çekip çevirmem için yeterli donatımı sağlar mı?

Dünyada bir tanık olarak bulunuyorum. Tanıklığımı ancak unutmayarak doğru çizgide sürdürebilirim. Fakat doğru olsun, eğri olsun bir çizgiyi sürdürebilmek ancak insanlarla ilişkimin hasılasıdır. İnsanlara nasıl tavır takınacağım ki hem kendi mahiyetime sadık kalayım ve hem de doğru davranış çizgisinde mesafe katedebileyim? Bu sorunun cevabını yıllar sonra **Thomas S. Szasz'ın** bir affırmation'unda buldum:

"Akılsız adam ne affeder ne de unutur;
saf yürekli adam önce affeder ve sonra da unutur;
bilge ise affeder, ama hiçbir zaman unutmaz."

İşte bu sözler, bize kendimize çekidüzen vermemiz için yardımcı olabilir. Çünkü bugünün

Türkiye'sinde hepimiz hem akılsız adamın, hem de saf yürekli adamın tavrını gösterdiğimiz oluyor, hatta ülkemizdeki siyasi kamplaşma biraz da akılsız adamlarla saf yürekli adamların tutumlarını münavebeli olarak benimseyişimizden doğuyor. Lâkin batılılaşma serüvenimiz içinde bir türlü bilge kişinin tutumunu benimseyememiş oluşumuz, bizleri hep meselelerin önünde karışık kafamızla donmuş bir vaziyette bırakıveriyor.

Affetmeyen ve unutmayan akılsız adam, belli ki kendini sürekli bir müdafaa-i nefs durumunda hissediyordur. Affetmeyişi, aralıksız bir saldırı altında olduğunu sanmasından, unutmayışı da savunma gücünü ayakta tutma gayretinden kaynaklanıyor. Affetmiyor, çünkü mevcudiyetini affetmez oluşuna bağlamış. Bir hatırayı ayakta tutmakla kendini ancak ayakta tutabiliyor. Unutmuyor, çünkü affetmeyişi sadece unutmayışıyla mümkün olacak. Kendini affedebilecek kadar kuvvetli hissetmeyen insan, affetmeyişini karakterinin bir parçası haline getirebilir sonunda. Affetmeyişi, onun tabiatı, şahsiyeti olur. Şahsiyetini korumak, tabiatının gereğini yerine getirmek için ise unutmaz. Unutmamak, hep affetmez oluşunun yedeğindedir. Kendi başına bir değer değildir hatırlamak. Akılsız adam, unutmayışını, tanıklığının sağlam dayanağı kılamaz.

Affeden ve sonra da unutan saf yürekli adam, belli ki kendini hayatın akışına pasif olarak, edilgin olarak kaptırmıştır. Affedişi, bir âlicenaplıktan çok adamsendecilikten kaynaklanır. Belki de korkuyor, hatırlamayı göze alamıyordur. Unutmayı, daha başında, peşinen kabullenmiş gibidir. Affeder, çünkü direnme gücü yoktur. Unutur, çünkü affedişinin sağlam temelleri yoktur. Saf yürekli adam için affetmemek, anlaşılır bir husus olmaktan uzaktır. Diyebiliriz ki bu adam, içinde affetmemeye tekabül edecek bir tepki bulundurmamaktadır. Bu adamın unutmaması da mümkün değil, çünkü hatırlamasının kendine ne fayda temin edeceğini bilmiyor. Saf yürekli adamı bir tanık sayamayız.

Affeden, ama hiç unutmayan bilge kişinin hayatla ilişkisi belli ki muhtaç olduğumuz dengeyi dışa vurmaktadır. Kendini teçhiz etmiştir. Affedebilecek kadar bilgi ve olgunlukla donanmıştır. Bu donatım, onun hiç unutmamasını da sağlamaktadır. Affeder, çünkü dünyadaki mevcudiyetini kendine yapılmış kötülüğü yaşatmaya bağlamış değildir. **Kendi yanlışını veya başkalarının yanlışını tanımak, ancak bu yanlışları doğuran unsurları anlamakla mümkündür.** Öyleyse ancak anlayanlar affedebilir. Kişioğlu affetmediği zaman sürekli olarak o kötülük çevresinde dönüp duracak, anlayış gücünde bir ilerleme sağlamayacaktır. Üstelik affetmemekle muhtevası kaybolmuş, donuk ve dural hale girmiş bir yapının savunucusu durumuna düşecektir. Çünkü yanlış tanımlayıp belirginleştikçe bulunduğu yerden kımıldamayan bir yapı ile yüzyüze gelinir. Bilge kişi affeder. Bu tutum, onun yanlışa boyun eğişinden, yanlış karşısında gerileyişinden değil, yapacak işi oluşundandır. **Affetmenin yaraları sardığını bildiği kadar, affetmeyişin de insanda bir katılaşmaya yol açtığının farkındadır.** Bilge kişi affedecek kadar esnek ve canlıdır. Affetmemek, geçmişin hatırası içinde kalıplaşmayı getirir. Affetme gücü, hem insanın affedebilecek âlicenaplıkta oluşunun belirtisidir, hem de bu affedişin arkasından gelebilecek yapıcı, inşa edici davranışların teminatıdır.

Bilge kişi affeder ama unutmaz. Çünkü affedişin arkasından unutma gelirse, ilk yaptığının anlamı kaybolur. Yanlışın bir yanlış olduğu unutulduktan sonra affediş, değerini kaybeder. Affettikten sonra unutursanız, ipleri elinizden kaçırırsınız. Unutmamak, sizin kazançlarınızdan biri olmalı. Yanlışa düşen hasmınız, sizi çekip çeviremeyeceğini bilmeli. Size çekidüzen verecek olan dünyadaki durumunuz yani tanıklığınızdır. Siz şahit olmakla, şehadet etmekle bir anlam sahibisiniz, yoksa yüzyüze geldiğiniz kişi ve durumları idare ederek değil. Unutmamış ve fakat affetmiş olmanız, sizin her kişi ve her durum karşısında güçlü kalmanızı temin edecektir. Sizi, affetmiş olduğunuz hasmınız karşısında diri kılacaktır. Bilge kişinin affedişi onu ne kadar yumuşak, esnek ve anlayışa açık kılarsa, unutmayışı da diri ve sağlam yapılı kılar.

Akılsız adam, affetmeyen ve unutmayan haliyle katıdır, serttir.
Kırar veya kırılır; parçalar veya parçalanır.
Saf yürekli adam, affeden ve unutan tavrıyla yumuşak ve hafiftir. Kıramaz ama kırılır, parçalayamaz ama kendisi parçalanır.

Bilge kişi ise affeden ve fakat unutmayan tavrıyla esnek ve diridir. Ne kırar ne kırılır; ne parçalar ne de parçalanır.

Akılsız adam taş gibi: Suya düşerse batar.
Saf yürekli adam şeker gibi: Suya düşerse erir.
Bilge kişi yağ gibi: Suya düşerse yüzer.

Kaynak:
İsmet ÖZEL,
Faydasız Yazılar, Şûle Yayınları, Eylül -2007, İstanbul

YAHUDİLİKTE CİNSELLİK AHLAKI

Judaik anlayış, cinsellikteki kişisel kontrolü ve uyumu kutsal bir neden addeder, her türlü cinsel sapıklığı şiddetli cezalara müstahak ve Tanrı'ya ve topluma karşı gelmek şeklinde görür. Ancak cinsel dürtüyü bastırılmaktan ziyade denetim altına alınması gereken bir olgu olarak yorumlar. Çünkü bu dürtü olmaksızın insanoğlunun evlenmesi de gereksiz olacaktı. Hâlbuki Tanrı ilk insana Yaratılış bölümünde bir eş düşünmüş ve bekârlığı öngörmemiştir.

Yahudi geleneğinde seks günah olarak yorumlanmaz. Yaratılış bölümü(1.28), Adam'ın görevinin çoğalma olduğunu olumlu bir emir şeklinde vurgular. İşaya' ya göre (45:18),Tanrı dünyayı yaşayanları olsun diye yaratmıştır. Talmud'un din âlimleri ise daha da ileri giderek; seksin bir zevk unsuru da taşıdığını ifade etmişlerdir. Erkek karısının cinsel ihtiyaçlarını sağlamak mecburiyetindedir. Karısının cinsel zevk alma durumunu inkâr etmesi, bir erkeğin boşanmayı kabul etmesi için yeterli bir neden oluşturur. Maimonides, aynı şekilde bir kadının da erkeğinin cinsel ihtiyaçlarını karşılamak mecburiyetinde olduğunu belirtir. Halbuki Hıristiyan alimleri İncil'in öğretilerine istinaden cinselliği bir zaaf, bekârlığı ideal bir konum olarak görmüşlerdir.10. yüzyılda Saadiya Gaon ,13. yüzyılda Moşe Ben Nahman, çoğalma amacının birincilik içermediği durumda seksin daha serbest ve karı koca arasındaki ilişkiyi güçlendiren samimi bir sevginin ifadesi olduğunu belirtmişlerdir.

Yahudi geleneğinde cinsel ilişki, mutluluk veren, manevi ve kutsal bir olgu olarak görülür. Haftanın en kutsal ve en değerli günü Şabat olduğu için Yahudi geleneğine göre Şabat akşamı(cuma akşamı) bu açıdan karı koca arasındaki cinsel ilişki için en uygun zamandır.

Yahudi geleneğine göre zevk veren bir etkinlik olarak görülen seks oruç günlerinde ve yas dönemlerinde(şiva) yasaklanmıştır. Ortodoks Yahudilerinin çoğu karşı cinsle öpüşmeyi onaylamaz. Buna yakın akrabalar da dâhildir. Maimonides, bu yasağa bir erkeğin annesini, kızkardeşini, kızını ve teyzesini dâhil etmez. Nihai Alaha(Yahudi dini şeriatı) kodeksi Şulhan Aruh'a göre yabancı bir kadının kokusunu koklamak, saçına bakmak dahi yasaklanmıştır. Özellikle Ultra Ortodokslar bu yasaya titizlik gösterir ve karşı cinsle el sıkışmaktan dahi imtina ederler.

Talmud'un din adamları evlilik öncesi cinsel faaliyeti günah olarak görmüşlerse de erkeğin cinsel gereksinmeleri konusunda anlayış göstermişler, bu ihtiyacın güdümünün ne denli güçlü olduğunu dile getirmişlerdir.Talmud'da bilge Rabbi Ela i 'ye göre "cinsel tutkularına gem vuramayan bir kişi muhakkak kötü değildir.(Bu durumdaki bir erkek,kendinin tanınmayacağı bir yere tebdil-i kıyafet olarak gidecek ve gönlünce hareket edecektir). Ancak herkesin öğrenebileceği tarzda davranarak Tanrı önünde ismini alçaltmayacaktır. Evli olmayanların cinsel ihtiyaçlarını dikkate alan bilgeler, erken evliliği önermişlerdir. Evli olmayıp ta karı koca hayatı yaşayan çiftler için Tora'da bir yorum bulunmamaktadır. Ancak Talmud'un dini otoriteleri bir çiftin beraber yaşaması için Ketuba'yı (evlilik akti) şart koşmuşlardır. Şulhan Aruh 'un mesnet bulduğu Tur'un yazarı,14. yüzyılda yaşamış Rabi Yakov ben Aşer; bir erkek bir kadınla sırf seks için yaşıyorsa, bunun ahlâki olarak küçültücü bir şey olduğunu belirtmiştir.

Tora, homoseksüel davranışlara kesinlikle karşı çıkmaktadır. Levililer'e göre (20:13) homoseksüel bir ilişki kurmuş iki erkek ölümle cezalandırılır. Tora lezbiyenlikten bahsetmemektedir. Talmud, kadınlar arası eşcinselliğin yasaklandığını açıklasa da , bunun nispeten küçük bir suç olduğu anlaşılmaktadır.Homoseksüellik; Kenaanlılar,eski Mısırlılar,eski Yunanlılar arasında yaygındı ve Tora'nın çağlarında puta taparların inançları arasında yer alıyordu.Talmud, Yahudilerin bu tür davranışlar sergilemediğini belirtir.Ortaçağda Yahudi kaynakçalarında konunun sözü bile geçmez. Günümüzde tüm dünya da homoseksüellere bakış açısında bir değişiklik görülmektedir. Homoseksüeller de herkes gibi insandır. Bütün Yahudi dini otoritelerinin oluşturduğu yelpaze, homoseksüelliğin Tora'daki gibi büyük bir suç olduğunu teyit etmekteyse de; bu kişilerin Yahudi cemaatinden kovulmaları ve sinagoglara kabul edilmemeleri gündeme gelmemiştir.

Mastürbasyon veya cinsel bakımdan kendini tatmin ile ilgili olarak; Talmud'un din adamları ve Yahudi dini yasalarının düzenleyicileri, bu eylemi şiddetle kınamışlardır. Yaratılış 38'e göre, Yehuda'nın üç oğlu vardır: Er, Onan ve Şela. Er'i Tanrı kötülüğünden ötürü öldürür. Yehuda'nın talimatıyla Onan, Er'in dul karısı ile din icabı evlenir. 'Yibum' adlı bu evliliğe göre Onan kardeşlerinin soyunu sürdürmek zorunluluğundadır. Fakat cinsel birleşmede dışa boşalma yöntemini izler ve Tanrı Onan'ı da öldürür. Ancak bu olayda çoğalmaya mani olacak tarzda bir davranış olan erkeklik tohumunun ziyanı kadar, Yibum'a karşı gelmek de bir suç teşkil etmektedir. Günümüzde buna istinaden(özellikle Ortodoks olmayan)Yahudi din adamları mastürbasyonu bir kötülük unsuru olarak görmeyen psikolog ve tıp adamları ile aynı doğrultuda düşünmektedir.

Erkeğin sağlığı söz konusu olmadığı müddetçe kısırlaştırılması Yahudi yasalarınca yasaklanmıştır. Evli bir çift çocuklarıyla beraber bir aile oluşturmuşlarsa (Hillel Ekolü'ne göre bir kız bir erkek çocuk; Şammay Ekolü'ne göre iki erkek çocuk) bile, Talmud'a göre ancak annenin sağlığı söz konusu olduğu takdirde kadının, doğumu önleyen ve cinsel organının dâhilinde yer alacak suni engeller kullanması mümkündür. Buna karşılık, yukarıda belirtilen tarzda ve sayıda çocuk sahibi olmuş bir ailedeki kadının doğum kontrol hapları kullanmasına hemen hemen bütün dini otoriteler karşı çıkmamaktadır. Çünkü bu durumda cinsel münasebetle çakışacak tarzda bir suni engel kullanılmamaktadır.

Tüp bebek olayında Yahudi din bilgileri arasında bir konsensus mevcut bulunmakla beraber kısır bir erkeğin karısının başka bir erkeğin tohumu ile döllendirilmesi işlemine karşıdırlar. Çünkü aynı erkeğin başka kadınlardan doğan çocuklarının tesadüfen evlenmesi durumunda Tora'da kesinlikle yasaklanan ensest olayı (Levililer ,18)yaşanabilir.

Kürtaj ise, Talmud'a ve daha sonraki dini otoritelerin yazılarına göre; Tanrı yaratıcı gücüne karşıdır ve bir nevi cinayettir. Ancak annenin gebelik sırasında yaşamı tehlikeye girerse söz konusu olabilir. Sezaryen ameliyatları ise annenin sağlığına bir zarar vermediği ve çocuğun selameti için uygun görüldüğü durumlarda uygulanabilir.

Tora'da (Levililer:12) verilen açıklamaya göre doğum yapmış bir kadın 7+33 yani 40 gün manevi olarak kirli addedilir. Şayet doğan bir kız çocuğu ise, bu süre toplam 80 gündür. Öte yandan, kadının adet döneminde cinsel ilişki de bulunamayacağı bir Tora emridir.(Levililer,15:19:24). Bu yasağı çiğneyen çiftin toplum dışı edilmesi gerekir.(Levililer 20,18). Talmud'un din âlimleri bunu kanamanın kesilmesinden itibaren yedi gün daha cinsel ilişki kurulmayacağı şeklinde açıkladıklarına göre, bir çiftin cinsel ilişkide bulunmayacağı süre bu durumda 12 gün olmaktadır. Cinsel temastan kaçınılan bu sürenin bitiminde kadının mikve de tevila yapması gerekmektedir. Talmud kadının adet dönemlerinde bu yasaklamaların uyulduğu bir evliliğin yüceliğine işaret eder. **Romalılar, Yahudi imanını zayıflatmak amacını güttüklerinde, Yahudi erkeklerini karılarıyla adet dönemlerinde münasebete zorladıklarına işaret eder…**(Me'ila :17a;Megilla 13 b)

Cinsel suçlar arasında baş sırada 10 Emir'de bahsi geçen zina ve daha önce değinilen homoseksüellikten başka; ensest (yakın akrabalar arasında cinsel ilişki), hayvanlarla cinsel ilişki gibi eylemler de yer alır. **Ayrıca bir genç kızın ırzına geçme suçunu işleyen erkek maddi tazminat ödemekle yükümlüdür ve genç kızla evlenmesi gerekir. Evli dahi olsa bir çiftin aleni ilişkide bulunması, öpüşmesi veya sarılması Tora'da ve Talmud'da cezalara çaptırılmaktadır.** Fahişelerle ilişki ise, hiçbir devirde hoş karşılanmamıştır. Mişle'de (Şelomo 'nun Meselleri, Bap 29:3) şu ifade yer almaktadır: **"Kim hikmeti severse, babasını sevindirir. Fakat fahişelerle arkadaşlık eden, malını yok eder.''**

Günümüzdeki Yahudi cemaatlerinin cinsel konulara ilişkin hukuksal yaptırımlarla ilgili olarak; yaşadıkları ülkelerin yasalarına uymaları gerektiği doğaldır. Bunların başında tek eşle evlenme zorunluluğu gelmektedir. Aslında çok eşle evliliği (poligamı) Tora teşvik etmediği gibi yasaklamamaktadır da… Örneğin Yaakov Avihu'nun iki karısı ve iki odalığı vardı. Kral David'in en az 18 hanımı vardı. Kral Şelomo'nun ise 1000 karısı olduğu rivayet edilir. Hıristiyan ülkelerde monogaminin şart koşulu ile buradaki Yahudiler de monogamiyi benimsediler.

Fakat İslam ülkelerindeki Yahudi erkekler poligamiyi uygulama imkânına sahiptiler. Nitekim Almanya'da yaşayan Rabbi Gerşom Ben Yehuda (960-1028) monogamiyi bir Yahudilik yasası olarak tesis etti.1950'de İsrail'de toplanan hahambaşılar konferansı monogaminin tüm Yahudileri bağlayacağına dair karar aldı. Öte yandan kadının poligam olamayacağı Talmud'da bir kural olarak belirtilmiştir.

Diğer önemli bir husus da, dul kalmış veya boşanmış bir kadının evlenmeden önce en az üç ay beklemesi gerektiğidir. Çünkü eğer söz konusu kadın hemen evlenirse ve 7-8 ay sonra bir çocuğu dünyaya gelirse, çocuğun babasının birinci veya ikinci kocaya ait olma durumu tartışılacaktır.

Tora'ya göre (Tesniye 22:5) ,erkeklerin kadın giysisi giymesi yasaktır. Buna karşılık Tora'da ve Talmud'da kadınların kendilerini daha cazip kılacak kokular ve losyonlar kullanabileceği zikredilir. Ayrıca kozmetik kullanmak Yahudi yasalarına aykırı olmamakla beraber; boyanmak söz konusu olduğunda, Şabat günü onay görmemektedir.

Evlilikte cinsel ilişki, kadının hakkı ve kocasının görevi olarak tanımlanır. Erkek bu mükellefiyeti belirli aralıklar dâhilinde gerçekleştirmek mecburiyetindedir. Bu da erkeğin mesleği ve kabiliyeti ile orantılıdır. Erkek şayet başka bir meslek seçmek durumundaysa ve bu da evden daha uzun süreler uzakta kalmasına neden olacaksa, önceden karısının iznini alması icap eder. Çünkü bir kadın daha az bir geliri ve kocası ile daha yakın bir ilişkiyi, daha yüksek gelire ve eşinden ayrı kalmaya tercih eder.(Ketubot 61 b)

Romantik aşk Yahudilikte dönemler içinde bir rol oynamamaktadır. "Yitshak daha sonra onu annesi Sara'nın çadırına getirdi ve Rebeka'yı aldı ve onun karısı oldu ve Yitzhak Rebeka'yı sevdi''(Yaratılış 24:67). Aşk daha sonraları, evli çift karşılıklı sorumluluklarını idrak ettikleri zaman ortaya çıkmaktadır. Eşler kendilerini cinsel açıdan frenlememeli cinsi arzuları bir pazarlık konusu yapmamalı, kızgınken cinsel ilişki de bulunmamalı, ilişki de bulunurken başka bir kişiyi düşünmemelidir. Bu şekilde iki taraf arasında samimiyete dayalı, bütünleşmiş bir duygusal bağ olabilir.

Cinsellikten yoksun platonik bir aşk bir evlilik için geçerli değildir. Bilgeler, cinsel ilişki eyleminde alçak gönüllülük ve itidal beklerler; aşırılık ve anormal cinsel pozisyonlardan kaçınılmalıdır. Cinsel ilişki; geceleyin, mahremiyet içinde, şefkat ve aşk içeren sözlerin söylenmesinden sonra gerçekleşmelidir.13.yüzyılda yazılmış olan 'İgeret a Kodeş'adlı bir esere göre seks; uygun şekilde, uygun zamanda ve uygun amaçlarla yapıldığında kutsal ve saftır. **"Tanrı'nın yarattığı utanç verici ve çirkin olamaz."** Bu durumda kutsallık içinde birleşen bir karı ve kocaya İlahi varlık nezaret eder. Bilgeler insanoğlundaki cinsel dürtüyü 'yetser ara'nın(kötülüğe karşı olan eğilim)bir tezahürü olarak görürler; bu kontrol altına alınamadığında kötüdür. Amaç doğal bir dürtüyü bastırmak değil, kutsal amaçlar doğrultusunda yönlendirmektir…

Şulhan Aruh'tan cinsellikle ilgili kurallar:

Bir damat ile gelini neşelendirmek ve önlerinde dans etmek caizdir.(Bölüm 4,149:9) Fakat gelinin yüzüne değil de takılarına bakılabilir(4-149:10). Bir bakire ile evlenen, onunla yedi gün eğlenceli bir tatil yapmalıdır.(4 /149:12) Bir erkek cinsel ilişkide bulunduğu zaman saf düşünceler taşımalıdır. Karısı ile açık saçık şeyler konuşmamalıdır. Boşalma olayı da, en mükemmel pozisyonda gerçekleştirilmelidir(4 /150:1).Cinsel ilişkinin aydınlıkta gerçekleşmesi yasaklanmıştır… Uyanık bulunan bir kişi, on arşın uzaklıktaysa dahi, o durumda eşler ilişkide bulunmamalıdır.(4/150:4) Sefer Tora'nın bulunduğu bir odada cinsel ilişkide bulunulmaması gerekir. Keza Tefilin, Kutsal Kitaplar ve Talmud, Midraş ve yorumları türünden kutsal metinler de kap içinde veya kap şeklinde örtülmüş bulunmalıdır. (4/150:6) Bir erkek, (Çıkış 21:12) da yazıldığı üzere ('Ve kadının cinsel ilişki hakları azalmayacaktır') karısına kocalık görevi açısından ilgisiz kalamaz. Güçlü bir bünyesi olan, hayatın zevklerinden istifade edebilen, evde yeterince kalabilen, vergiden muaf olan erkekler bu görevleri her akşam yerine getirmelidir. Yaşadıkları şehirde çalışan işçilerin kocalık görevleri hafta da bir kez olarak saptanmıştır. Uzak mesafeler dâhilinde deve kervanlarını yöneten tacirler, kocalık görevlerini otuz günde bir icra etmekle mükelleftir. Tahsilli erkekler için ilişkinin gerçekleşmesi için saptanan zaman Şabat akşamından Şabat akşamına kadardır. Bir erkek karısı ile cinsel ilişki de bulunurken kendi şahsi

arzusunu tatmin etmeyi değil; borcunu ödeyen bir kişi gibi kocalık görevini yerine getirmeyi ve Tanrı'nın emrini uygulayarak, Tora'yı öğrenecek ve farzlarını yerine getirecek çocukların dünyaya gelmesini düşünmesi gerekir. Bir erkek dayanılmaz bir cinsel istek duyuyorsa ve günaha neden olacak bir şehvete mani olmak için eşiyle birleşirse, bu eylemi için ödüllendirilmeye layıktır. Fakat o kişinin ihtiyacı yoksa ve kasten şehvet hislerini uyandırtırsa, o kişi Yetser Ara'nın (Kötü dürtünün) tavsiyesine uymaktadır.(4/150:9) Bir kadının(adet döneminin bitiminde) mikvede ritüel yıkanışını gerçekleştirdiği günün gecesinde karısı ile birleşmesi, her kocanın görevidir. Keza koca bir seyahatte gitmeden evvelki günün gecesi de karısı ile birleşmelidir… Buna karşın bir erkek, karısı arzu etmediği taktirde onunla cinsel ilişki de bulunmamalıdır ve tabii ki onun zorlaması da yasaktır.

Semen (sperm)bir erkeğin hayatiyeti ve gözlerinin feridir ve fazla ifrazatta bulunulduğu halde vücut kuvvetten düşer ve yaşam kısalır…(4/150:17)Boşu boşuna sperm boşalmasında bulunmak yasaktır. Bu Tora'da bahsedilen günahların hepsinden daha büyük bir günahtır. Mastürbasyon yapanlar ve boşu boşuna sperm kaybına uğrayanlar, yalnız ciddi bir günah işlemekle kalmazlar. Bu konuda şöyle denmiştir:(İşaya 1:15) "Ellerimiz kanla doludur.'' Bu bir insan öldürmeye bedeldir. Raşi'nin 'Sidra Vayeşev' (Yaratılış, 37) Er ve Onan hakkında yazdıklarına bakınız. Hem Er hem de Onan bu günahı işledikleri için ölmüşlerdi.(4:151:1) Kişinin zihninde şayet şehvet içeren bir düşünce birden uyanırsa, dikkatini Tora'daki bir konuyu düşünmeye yönlendirmelidir. Bu günahtan kurtulmak için yatmadan evvel Tora çalışmalı, fakirlere yardımı attırmalı, tevazuyu beslemeli v.b (41/150:7).

Bir erkek hiçbir kadınla, genç veya yaşlı olsun, o kadın onunla akraba olsun, tek başına birlikte olmamalıdır. Bunun istisnaları, bir babanın kızı ile yalnız olması, bir annenin oğlu ile yalnız olmasıdır.(4/152:1) Bir adam karısıyla birlikteyse, yanında bir kadın daha olabilir. Bir kadın bir kentte ve gündüz vakti olmak şartıyla iki saygıdeğer erkekle olabilir. Ancak bu kişilerin karılarının da birlikte olması gerekir. Bir erkek iki kadınla beraber yalnız kalamaz.(4/152:3)

Bir erkek kadınların güzelliğini izlememeli, sokakta rastladığı bir kadının arkasına takılmamalı, bir kadının küçük parmağına bile zevk için bakmamalıdır.(4/152:8) Bazı düğünlerde damat ve gelinin öpüldüğü ve genç erkek ve kadınların beraber dans ettiği müşahede edilmektedir. Bu temaslar kişide şehevi hisler uyandırabilir ve bu tür davranışlardan sakınmak gerekir.(4/152:13) Bir erkeğin evlenmeyi arzu ettiği kadına bakmasına izin vardır. Fakat şehvetli bakışlarla bakmamalıdır.(4/152:14)

Rahminden küçük dahi olsa bir damla kan gelen bir kadın adet dönemi olarak bu olay yorumlanmazsa dahi, mikveye girip arınana dek geçen yedi gün zarfında adet türü bir kirlilik içinde tanımlanır.(4/153:1) Bu dönem zarfında kocası ona küçük parmağıyla dahi dokunamaz, (5/153:5) karısının baktığı suyu içemez, yemekten yiyemez.(4/153:7) Ancak kocası hastaysa, vücudu ile temas kurmamak (bu kirli dönemde) kaydıyla kocasına hizmet verebilir.(4/153:14)

Özet olarak Yahudilikte cinsellik kavramı kutsiyet olgusu ile sıkı sıkıya bağlantılı olarak mütalaa edilmelidir.

Kaynakça: Yahudilik Ansiklopedisi, Cilt III, Yusuf Besalel ,2002

http://www.salom.com.tr/newsdetails.asp?id=90567

OMAR/ Ömer (2013)

Yönetmen: Hany Abu-Assad
Senaryo: Hany Abu-Assad
Ülke: Filistin
Tür: Dram, Gerilim
Vizyon Tarihi: 07 Mart 2014 (Türkiye)
Süre: 96 dakika
Dil: Arapça, İbranice
Çekim Yeri: Nazareth, Israel
Oyuncular: Essam Abu Aabed , Foad Abed-Eihadi ,Adel Abu-Lasheen, Baher Agbariya

Özet

Paradise Now / Vaat Edilen Cennet filmiyle dünya çapında ilgi toplayan Filistinli yönetmen Hany Abu-Assad'ın yeni filmi, trajik bir aşk hikâyesini anlatıyor. Ömer, sevgilisi Nadya'yla buluşmak üzere Batı Şeria duvarını aşarak kurşunların arasından geçmeye alışkındır. Ne var ki, Ömer, duvarı geçtiğinde bir direnişçiye dönüşür ve bazı seçimler yapmak zorunda kalır. Yakalanan arkadaşları işkence görürken Ömer de yaşamla sadakat arasında kalır. Şüphe ile ihanet, güven duygusunu siler geçer. Sonunda Ömer de yakalandığında askeri polisle bir kedi-fare oyununa girişecektir. Oysa tek gerçek, Nadya'ya olan aşkıdır.

filmin hikayesinde, savaşın ortasında olmak insanî duygulardan uzak kalmayı gerektirmediği gibi, her şeyin bir çizgide olamayacağını da bize göstermesi açısından çok manidar içerikleri barındırıyor. En önemlisi ihanet ve sadâkat terazisi ekseninde, “Yalan”, niçin denge merkezinde bulunur, diye kendimizi sorgulamak gerektiğini anlıyoruz.

“Hepimiz inanılmayacak şeylere inandık.”

Filmden

Selamun aleyküm. Ben Hasan İsmail, El Aksa Şehitleri'nden. Sen kimlerdensin?

Neyle suçluyorlar?

Sadece seni uyarayım dedim. Dikkatli ol. Önümüzdeki günler çok önemli senin için. Gerçi bunu bildiğine eminim. Önce bir muhbir yollarlar yanına. Onlar için çalışan bir mahkumu. Arkadaşın olması için. Sana tüm sırlarını anlatır. Ona güvenirsin. Sen de kendi sırlarını anlatırsın. Ama adamın üstünde itirafını kaydeden bir dinleme cihazı olur. Gözünü dört aç. Ne yaptığını kimseye anlatma. Konuşmadığın sürece seni mahkum edemezler. Kulağını iyi aç. Şayet ki itiraf edersen istemediğin şeyler yaptırırlar sana, onlara mecbur kalırsın. Seni yardakçıları yaparlar. O yüzden çok dikkatli ol. Asla yardakçıları olma. Geri dönüşü yoktur bunun. Ne bir çıkış yolu vardır, ne de sonu.

Ömer: Asla itiraf etmem.

Aferin. Aferin. (Bunları söyleyen mahkûm kılığındaki Mossad ajanıydı.)

VAHŞİ DİL'Lİ "BİR ANALİZ"

İnsanlar aynı tarzda hareket etmek zorunda değildir, diyoruz. Davar içgüdüsüne direnip bireysel düşünmek -ve sürekli sıcak havayla dolan kabarcıklar patlarken yara almamak- mümkündür. Herhangi bir şeyin yüksek değer taşıdığına herkes ikna olduğunda -ister on altıncı yüzyıldaki cadı avı, ister on yedinci yüzyıldaki lâle soğanı yatırımı, isterse de yirminci yüzyıldaki belli insan arzularının ya da eylemlerinin hastalık olduğu ısrarı olsun- insanların fikirlerini değiştirmeye çalışmanın bir anlamı kalmamıştır. Sh:159

Öyle ise cinayete nisbetle intihar, tecavüze nisbetle mastürbasyon gibi midir? Bir insanın kendini öldürmesine 'öz cinayet' (***auto-ho- micide***), başkasını öldürmesine de 'öteki-cinayeti' (***hetero-ho- inicide)*** denseydi belki de bu eylemler arasındaki ayrım daha keskin ve bizim bu eylemlere yönelik anlayışımız daha esaslı bir temele dayanmış olur muydu?. sh:281

20. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla önde gelen Amerikalı tarihçilerden ve yazar olan Barbara Tuchman yakınıyor:

"Öyle görünüyor ki doğru ve yanlış arasındaki farka ilişkin bilgimiz sanki son Dünya Savaşından sonra karanlık bir gecede çekip gitmiş gibi toplumumuzdan uzaklaşmıştır. Bu kavram toplumumuzdan öylesine uzak ki doğru ve yanlıştan bahsetmek bile insanı genç nesillerin/muhaliflerin gözünde eski kafalı, gerici ve hayattan kopmuş olarak gösteriliyor." sh:62

Seçim öncesi süreçte siyasetçiler (özellikle muhaliflerine ilişkin olmak üzere) biraz doğru söyler ve bizi kendilerine güven besleme ahmaklığına karşı uyarmış olurlar. Ne ki, seçim sonrasındaysa hiçbir siyasetçinin -işgal ettiği görev konumuna dayalı olarak iki, dört ya da altı yıl boyunca- dürüst bir konuşma icra etmeye yönelik ilgisi kalmaz. Bildiklerini okurlar. Sh:183

Modern kitle demokrasisinde, doğru adam yanlış sözü söylediğinde bu söz doğrudur; yanlış adam doğru sözü söylediğindeyse bu söz yanlıştır. **Ancak Eskinin Sovyetler Birliği gibi modern bir totaliter toplumda ise, yalnızca Parti'nin sözcüsü olan doğru adam söz söyleyebilir ve Parti ne söylüyorsa doğrudur diye kabul görürdü.** Sh: 181

Bizler, siyaset ve hukuk açısından yöneticilerimizin esiri olduğumuz gibi dil ve mantık açısından da ileri sürdüğümüz birçok önermelerin esiriyiz. Bu nedenle hem yöneticilerimizi hem de önermelerimizi iyi seçmeliyiz demektir. Çünkü şayet intihar ölümle sona eren bir hastalıksa ve ölümü, gerekli bütün araçlarla engellemek hekimin uyguladığı terapisel bir emirse, intihar sorununa yönelik en uygun çözüm özgürlük katliamından uzak durmaktır. Sh:287 Fakat, insanlar, güvenebilecekleri biri olarak erdemli şahsı aynı zamanda güçlü kılmayı hayal eder. Bunu başaramadıklarından dolayı da aynı insanlar güçlüyü -güçlü tarafından kurban edilmekle övünerek- erdemli kılmayı seçerler. İnsanların dünyevi kurtarıcıları (mesela Robespierre ya da Stalin) emniyet içinde mezara gömüldükten sonra, aynı insanlar bu kez söz konusu kurtarıcıyı, ona duydukları güvene ihanet eden biri olarak suçlamakla övünmüşlerdir. Bu fasit daire böylece döner gider. Sh: 181

Yönetim/siyasetin garip taraflarından biride şudur. "Rüşvet almaya müsait siyasetçi şerir biridir, fakat rüşvet almayan siyasetçi daha da büyük bir şerirdir." Kurban verilince bile hoşnutluğu kazanılamayan tanrısal bir varlık gibi, rüşvetle ayartılamayan siyasetçiden sevecenlikten ziyade korku duyulur. Çelik kadar kuvvetli bir siyasi dürüstlük, ancak mükemmel hukuk kurallarıyla mükemmel olarak yönetilen bir toplumda arzu edilmeye şayandır. Mükemmel olmayan insanlardan oluşan böylesi bir toplum oluşturamayacağından dolayı, siyasi dürüstlük hem felaket hem de lütuftur -üstelik, hem özgür hem de totaliter toplumlarda böyledir.-

Sonuç olarak, millet idaresi zor, azılı çocuklar ve çocuksu yetişkinler gibi, Sh:24 özgürlük ve

saygınlıktan yoksun, zor ölümlerle karşı karşıya, Sh:108 müşterek yönlendirme, savunma ve saldırı içerisinde her bir grup da diğerine üstün gelmeye çalışmaktadır. Eksik olan, işbirliği ve ortak eylemdir: Sh:212 Bilimsel Devrim yoluyla Aydınlanma Çağından beri kazanım hanemizde tuttuğumuz bireysel özgürlük ve sorumluluk olgularının derecesini abarttığımıza, bu olguların doğasını da yanlış yorumladığımıza inanıyorum. Sh:246 Devlet tarafından zorlamaya tâbi tutulmuş bireyin bakış açısından; zorlayıcıların, zorlama eylemini bireyin hayatına aşırı yahut 'aşağı' değer yükleyen süslü sözlerle haklı çıkarmaya çalışmalarının önemi yoktur. Yine bireysel bağımsızlığın yok edildiği: birey; aklını, bedenini, mülkünü, özgürlüğünü ya da hayatını kendi uygun gördüğü şekliyle düzenleme-kullanma hakkından devletçe mahrum edildiği bir ortamda geriye kalan korkunç bir ahmaklıktır.

Siyasetçilere artık hiç kimse inanmamaya başladığında, insan ırkının muhayyilesini esir eden kurum, bütün o harikulade keşifleriyle tıp olabilir. Zamanımızda tıp, hem dinin hem de siyasetin yerini alacaktır, görünüyor. Sh:298

Son söz: Her bir hareketin yorumu aslında yorumcunun/uzmanın hayalinden ibarettir: gözlemcinin dikkatini çekiyor ve inandığı şeyi doğru diye onaylıyorsa cazip ve makul; gözlemciye itici geliyor ve inandığı şeyi doğru diye onaylamıyorsa saçma ve gülünç oluyor. Sh:148

Derleme yapılan Kaynak:
Thomas Szasz, VAHŞİ DİL-Tersine Okumalar Lügati, Kitabın Özgün Adı: The Untamed Tongue (A Dissenting Dictionary) Türkçesi: Mehmet Atalay, Kaknüs, I. basım; 2006, İstanbul

MEŞRUİYETİ NASIL KAZANIR YA DA KAYBEDERİZ?

Hayatın nihai gayesi gördüğümüz muhtelif arzuların meşruiyeti kapsamında, kurtuluş, dindarlık, güç, Tanrı ya da memleket sevgisi, ün, cinsellik, üreme, sağlık, mutluluk, akıl huzuru, adil ve faydalı iş, fakir ve ezilmişlere yardım etmek: erkeklerin ve kadınların, ortak bir paydası var mıdır?

Meşruiyet arayışı böylesi bir hayatta ortak paydaymış gibi gözüküyor: Herkes, varlığını -kendine, ebeveynine, akranlarına, toplumun önde gelenlerine, yeni nesillere ve Tanrıya karşı- meşrulaştırmaya çalışır. Aslında meşruiyyet beşeri varlıklar olarak meşruiyet mücadelemizde, gayrı beşeri varlıkların bizzat hayat için verdiği mücadele kadar temel ve kaçınılmazdır, deniliyor.

Meşruiyet kaynaklarımız nelerdir?

Tanrı (Din, Kilise, Papa)
Hükümran (imparator, Kral, Monark)
Devlet (Parlamento, Yasa, Halk)
Gelenek (Töre, 'Roma'dayken Romalılar gibi hareket et')
Pederşahilik (Aile, Ebeveyn, Uzman)
Bağlılık (ihtiyaç, Hastalık, Yoksulluk)
Akıl (Bilim, Tıp, Sağlık)
Kendi (Bireysel haklar, Bağımsızlık).

Bir bireyin diğerinden edindiği şeyleri meşrulaştıran nedir?

Tanrı, ne başarısız oldu ne de öldü; aksine bir cinayete kurban gitti. Tanrının yerini gasp eden katiller, paravan olarak modern çağın meşruiyeti sorgulanamaz iki teşebbüsünü kullanıyor: Devlet ve Bilim.

Tanrıya suikast düzenleyenlerden ikisi: Marx ve Freud. Marx dini 'afyon' diye niteledi; Freud da 'nevroz' diye.

Komünist bakış açısına göre, özgürce icra edilen din, yasadışı kılınması gereken tehlikeli bir uyuşturucuya dönüşürken; zalimce dayatılan din, bütün dünyanın bağrına basması gereken Bilimsel Marksizme dönüşür.

Psikiyatral bakış açısına görede, özgürce icra edilen din, tedavi edilmesi gereken bir hastalığa dönüşürken; zalimce dayatılan din bütün dünyanın boyun eğmesi gereken Bilimsel Tedaviye dönüşmüştür. Sh: 242

Yani; Eskiden meşruiyet kaynağımız Tanrıydı; bugünse Akıl Sağlığı oldu. Kısaca söylemek gerekirse, balık için su neyse bizim için meşruiyet oydu: ruhsal varlıklar olarak içinde yaşadığımız -ve dolayısıyla ancak başkalarınca mahrum bırakıldığımızda farkına vardığımız- bir ortam. Açık bir şekilde, başkalarını meşruiyetten mahrum bıraktığımızda, özne sözkonusu mahrumiyeti yaşarken onun durumuna yönelik olarak bakışlarımızı köreltme eğiliminde oluyoruz: Öznenin durumunun bizim tanımımızdan değil de kendi konumundan dolayı meydana geldiğini ısrarla iddia ediyoruz. Bu durumda, aslında gayri meşru bir öznenin durumunun kendi edimimizden kaynaklandığı olumsuz yüklemin hızla meşruiyetini kaybetmesinden ve meydandan çekilmesinden daha önce algılamamız gerekiyordu. [yanıldık]

İnsan toplumsal bir hayvan olduğundan, topluluk içinde yaşamalı ve o topluluğa yönelik belli bir bağlılık düzeyini koruma altına almalıdır. Böyle bir amacı gerçekleştirmenin en iyi ve en kolay (ve

muhtemelen yegâne yolu) Öteki'ye yönelik duygusal zulümdür. -Haçlı seferlerinde, cadı avında, Yahudiler, uyuşturucular ve akıl hastalığı ile savaşlarda olduğu gibi. Dahası, insan doğru ve yanlış duygusuyla donanmış ahlâki bir özne olduğundan, varoluşsal yamyamlığını gerekçelendirmeli-dir/yasallaştırmalıdır. Böyle bir amacı gerçekleştirmenin en iyi ve en kolay (ve muhtemelen yegâne) yolu Öteki'nin denetiminin/imhasının gerekli olduğu şeklindeki çift yönlü iddiadır:

1. Topluluğun saflığını ve güvenliğini korumak; ve 2. Öteki'nin ruh/akıl sağlığını korumaktır.

Öyleyse, meşruiyeti nasıl kazanır ya da kaybederiz?

İman Çağındaki insanlar, Tanrıyı memnun ve gayrı memnun etmek suretiyle meşruiyeti kazanıyor ya da kaybediyordu. Çoğumuz için geçip gitmiş -kimileri içinse yeniden ortaya çıkmış ya da hiç terk edilmemiş- o günlerde yalnızca Tanrı, koşulsuz şartsız olarak meşruydu. Geri kalan her şey, şayet varlığı Tanrıyı memnun ediyorsa ya da Tanrının iradesine uygun hareket ediyorsa meşruydu. Aksi takdirde, -insan, canavar ya da cansız nesne- her ne olursa olsun meşru değildi ve dolayısıyla da var olmayı hak etmiyordu. Tanrı, Büyük Meşrulaştırıcı olduğundan dolayı, onun iradesini anlamaya ve mümince gözlemlemeye çalışmaktan daha önemli hiçbir şey yoktu. (Şimdi ise ekonomik ve yaşam standartı üzerine meşruiyet ve idoller dizayn ediliyor.)

Artık "Tanrının öldüğüne karar veren" bazı insanlar, meşruiyetin -özgül anlamda, insan davranışına ilişkin meşruiyetin- kaynağını nerede arıyorlar?

Cevap olarak, **"Akıl Çağı"**nda olduğumuzdan dolayı nihai meşruiyet kaynağımız Bilimdir, diyoruz. Bu şekilde Biyoloji, kimya ve fizik kanunlarıyla hükmedilen gayrı beşeri varlıklar, bitkiler ve cansız nesnelerin 'davranış'ına ilişkin inançlar, Doğal ya da Pozitif Bilimlerce meşrulaştırılmasını; öte yandan, iktisat, psikoloji ve sosyoloji kanunlarıyla (sözümona) hükmedilen insanların davranışına ilişkin inançlar da Sosyal Bilimlerce meşruiyet kazanmalıdır, refaransıyla, Davranışsal -ya da Jacques Barzun'un taktığı uygun lakap ile Yanlış Davranışsal- Bilimlere körkütük itimat ederek ve sözümona insanlara yardım eden -fakat aslında ket vuran- mesleklere/siyasilere ve mensup piyonlarının ifa ettiği hizmetlere/rollere yönelik bağnazca olumlu bir kanaat beslemekteyiz. Sh:13-15

Çağdaş toplumlar bu düzeni tersine çevirme eğilimindedir, denilir. Ancak, Ebeveynlerin, çocuklarına yönelik sahte saygı beslemeye teşvik edilmesi, böylece çocukları denetlemedeki başarısızlıklarına meşruiyet kazandırılması; siyasetçilerin de 'aziz' vatandaşlarına yönelik sahte sevgi beslemeye teşvik edilmesi ile siyasetçiler/kurumlar vatandaşlar üzerinde yersiz denetim uygulama çabalarına meşruiyet kazandırmaktadırlar. Sh:21

Canlı varlıklar olarak hayatımızı sürdürebilmemiz için yaşayan diğer varlıkları (hayvanlar, sebzeler) imha etmek ve bu varlıkları fiziksel nesneler olarak oluşturan (sunnî) kimyasal maddelerle idare yoluna gitmekle[sahte besinle yetiştirmekle]; bir anlamda biz, 'biyolojik yamyamlarız' diyebiliriz. Keza, toplumsal varlılar olarak hayatımızı sürdürebilmemiz için diğer beşeri varlıkları devreden çıkarmalı [aldatmalı] ve bu varlıkların ruhsal varlıklar olarak oluşturan meşruiyetle idare etme gerçeğini sunmalıyız. [Genetiği değiştirmek.]. Yani, Biz 'varoluşsal yamyamlarız' (aslında böyle olmaya da mecburuz) dersem, kastettiğim anlam budur. Ancak bu anlamı kavradıktan sonradır ki varoluşsal yamyamlığın hangi şeklinin (ve neden) diğerine göre yukarıda ya da aşağıda olduğunu makul düzeyde düşünebilir miyiz?. Sh: 65

Bu bahaneler nasıl destekleniyor?

Siyasi ve mesleki otoriteler erkekleri, kadınları ve çocukları, ardarda gelen 'felaketler'den koruduklarını iddia ederek güçlerini meşrulaştırmaya çalışırlar.

On dokuzuncu yüzyıl ve yirminci yüzyılın ilk yarısı boyunca insanlığı cinsel öz istismardan (mastürbasyon) korumuşlardı. Şimdi de bizi, kimyasal ve varoluşsal öz-istismardan (kendi kendine ilaç tedavisi ve intihar) koruyoruz diyorlar. Bunu iki şekilde yapıyorlar.

Olumlu eylem: Adalet adına zorlama.

İstem dışı psikiyatral müdahale: Tedavi adına zorlama.

Bir atasözü kalemin kılıçtan daha keskin, yani daha kudretli olduğunu söyler. Elbette: Kılıç meşrulaşmak için kaleme gereksinim duyar. **Tanrının, Ülkenin ve Kendiye yönelik haklı savunmayla masumların haksızca öldürülmesi arasındaki ayrım kaleme/medyaya dayanır.** [Kimin medyası kuvvetli ise o doğruyu söyleyendir.]

Yetki/kuvvet yapılanı meşru kılar; bireyi gerekçelendirir. Yani Meşruiyet aklileştirir; aklileştirme [akla uygun hale getirme] meşru kılar.

Doğru olan, meşruiyet karşı koymayla zayıflar: uzlaşı ve uyum aramasının sebebi budur -mümkünse ikna yoluyla, gerekliyse zorlamayla. Akılcılık karşı koymayla kuvvetlenir: uzlaşıya kayıtsız kalıp zorlamadan kaçınmasının sebebi budur -parolasının 'bilene bir kelime yeter' şeklinde olmasının sebebi de budur.

On dokuzuncu yüzyıl aydını meşruiyet ve akılcılık arasındaki farkları günümüz modern akranından daha açık bir şekilde görmüştü. Burun deliklerinde kalakalmış kutsallık kokusuyla, çoğu kez güce bağlanmış meşruiyetin zorlayıcı olabileceğinin, öte yandan genellikle bilgiye bağlanmış akılcılığınsa zorlayıcı olamayacağının farkına varmıştı. **Bunun aksine, Tanrının yerine Aklı koyduktan sonra modern aydın -akılcılığın meşruiyeti gerekçelendireceğine de inanarak-akıl ve mantık dışı kabul edilenlere yönelik zorlayıcı denetime bile isteye başvuruyor.**

Voltaire, ancak meşru bir kimsenin meşru kılıcılara karşı savaş açabileceğini ve bu savaşı başarıyla sürdürebileceğini -belki de diğer herkesten daha iyi- anlamıştı. Sekreteri tarafından, Engizisyon pençesi altındaki İspanya'da yaşasaydı ne yapardı diye sorulduğunda Voltaire, şöyle bir cevap verdi:

"Elimde tespih, başıma büyük bir çelenk takar, her gün kiliseye dua etmeye gider, rahiplerin yenlerini öper ve bütün manastırları ateşe vermeye çalışırdım." Sh:97-106

Albert Camus'da, sözkonusu meşruiyete muhalefet ruhunu The Plague (Veba) kitabında mükemmelen anlatır: "Gelgelelim, iki kere ikinin dört ettiğini söyleme cüreti gösteren insanların ölümle cezalandırıldığı zamanlar tarihte tekrar tekrar karşımıza çıkacaktır." Böylesi insanların sahici ölümle cezalandırılma tehlikesi artık yoksa da, mecazi ölümle -yani, meşruiyet kaybıyla- cezalandırılma tehlikesi hâlâ mevcuttur. [Örnekleri günümüzde boldur.]. Sh:13-15

Kaynak:

Thomas Szasz, VAHŞİ DİL-Tersine Okumalar Lügati, Kitabın Özgün Adı: The Untamed Tongue (A Dissenting Dictionary) Türkçesi: Mehmet Atalay, Kaknüs, I. basım; 2006, İstanbul

İSRAİL ADALETİ ESKİ BAŞBAKANI SUÇLU BULDU

Davada Olmert, başbakan olmadan önce, 2006 yılında kardeşi kanalı ile bir inşaat şirketinden 500.000 (135.000 ABD Doları) İsrail Şekeli rüşvet almak ile suçlanıyordu.

Tel Aviv Mahkemesi Başkanı David Rosen hüküm sonrası yaptığı açıklamada İsrail'in eski Başbakanı'nın mahkemeye yalan ifade verdiğini, 2006 yılında Olmert ve astlarının inşaat şirketinin çıkarlarını korumak için binlerce Şekel (İsrail Lirası) rüşvet aldığını belirterek, yolsuzluğun geçen yıllar içinde politik sistemin içine girdiğini belirtti.

On üç kişinin yargılandığı davada üç kişi beraat ederken, Olmert ile birlikte on siyasi mahkum oldu.

İsrailli hukukçular suçlu bulunan İsrail eski Başbakanı'nın on yıla kadar hapis yatabileceğini belirtiyorlar.

Olmert 1993 ile 2003 yılları arasında iki dönem, Kudüs Belediye Başkanı olarak, 2006 ile 2009 yılları arasında İsrail Başbakanı olarak görev yapmıştı.

VAHŞİ DİL'de YALAN

Bir adam daha fazla paraya satmak amacıyla arabası hakkında yalan söylerse bu, kâr amaçlı, akılcı bir davranış oluyor; şayet daha fazla dikkat çekmek amacıyla kendisi hakkında yalan söylerse bu, akıl dışı delilik oluyor. Birincisine fiyat pazarlığı, İkincisine de akıl hastalığı tedavisiyle tepki veriyoruz. Sh: 139

**

Ne ki, yalnızca beşeri varlıklar yalan söyler; aslında yalan söylemek siyasetçilerin, papazların ve psikiyatristlerin temel bir davranış özelliğidir -siyasetçiler, papazlar ve psikiyatristler; yani ahlâki özneler olarak konumlarını asla sorgulamadığımız bireyler. Sh:200

**

Seçim öncesi süreçte Amerikan halkı ve basını yalnızca, siyasetçilerin nasıl yalan söyleyerek halkı aldattığından bahseder. Seçim sonrasındaysa hem halk hem de basın, siyasetçilere -ve hükümet işlerini yürüten uşaklarına- hayatları pahasına bile olsa herhangi bir yanlışlık yapamazlarmış gibi davranır.

Alaycıl bir şekilde, buna zıt bir genelleme doğruya daha yakındır. Seçim öncesi süreçte siyasetçiler (özellikle muhaliflerine ilişkin olmak üzere) biraz doğru söyler ve bizi kendilerine güven besleme ahmaklığına karşı uyarmış olurlar. Ne ki, seçim sonrasındaysa hiçbir siyasetçinin -işgal ettiği görev konumuna dayalı olarak iki, dört ya da altı yıl boyunca- dürüst bir konuşma icra etmeye yönelik ilgisi kalmaz. Sh:183

**

Bilimde yalan söylemek tehlikelidir: Yalancı keşfedildiği zaman sahtekâr ve dolandırıcı olarak grup dışına itilir.

Dinde, siyasette ve psikiyatride ise gerçeği söylemek tehlikelidir: Gerçeği söyleyen keşfedildiği zaman sapkın ve hain olarak grup dışına itilir. Sh: 275

**

Psikiyatri: 1. Tarafları olmayan çekişmeler. 2. Konusu ne akıl, ne de akıl hastalığı olan, yalandan ibaret bir tıp disiplini.

Bu yalan süreci, etkileşim taraflarının verili adlarıyla başlar -bir tarafın hasta olmamasına rağmen 'hasta' diye adlandırılması, diğer tarafın da herhangi bir hastalığı tedavi ediyor olmamasına rağmen 'terapist' diye adlandırılması.

Süreç, sözkonusu disiplinin konusuyla uyumlu yalanlarla devam eder (psikiyatrik 'teşhisler,' 'tahminler,' 'tedaviler') ve eski akıl hastalarını hayatları boyunca gölge gibi takip eden yalanlarla sona erer - depresyon' ve 'şizofreni' diye adlandırılan iftira kayıtları ya da 'hastaneye kaldırma' diye adlandırılan hapsetme vb. kayıtlar. **Psikiyatriye dürüst bir isim koymak isteseydik onu, 'yalanbilim' ya da yalanların çalışılması ve uygulanması diye adlandırırdık.** Sh: 193

**

Hz. İsa, gerçeğin bizi özgürleştireceğini söylemişti. Gelin görün ki, bizi birleştiren şeyler topyekûn yalandan ibaret. sh: 267

**

Thomas SZASZ

1920’de Budapeşte’de doğdu. 1938’de Amerika’ya geldi ve Cincinnati Üniversitesi’nde Fizik eğitimi aldı. Daha sonra Cincinnati Üniversitesi Tıp Fakültesi’ne kaydoldu ve 1944 yılında tıp doktoru olarak mezun oldu. Chicago Psikanaliz Enstitüsü’nde uzmanlık eğitimi aldı bir süre burada öğretim görevlisi olarak çalıştı. Amerikan Psikiyatri Derneği ve Amerikan Psikanaliz Derneği’nin üyesi oldu; başlıca tıp, psikiyatri ve psikanaliz dergilerine makaleler yazdı. State University of New York Health Science Çenter’ da psikiyati dalında profesör olarak dersler verdi, aynı zamanda Washington D.C. Cato Enstitüsü’de de öğretim üyeliği yaptı. The Myth of Mental İllness (Ruh Hastalığı Miti, 1961) adlı eseri uluslararası düzeyde tartışmalara yol açtı. 1969’de Citizens Commission on Human Rights (Vatandaşın İnsan Hakları Komisyonu)’nun kurucularından biri oldu. Lavv, Liberty and Psychiatry, (Hukuk, Özgürlük ve Psikiyatri) The Ethics of Psychoanalysis (Psikanalizin Ahlâk Anlayışı), Ceremonial Chemistry (Törensi Kimya), Our Right to Drugs (İlaç/Uyuşturucu Alma Hakkımız) ve The Manufacture of Madness: A Comparative Study of the Inquisition and Mental Health Movement (Delilik Üretimi: Engizisyon ile Ruh Sağlığı Hareketinin Karşılaştırmalı bir İncelemesi) adlı eserleri tıp, hukuk ve sosyal bilimler çevrelerince 20. yüzyılın en etkili eserleri arasında gösterilir.

Kaynak:

Thomas Szasz, VAHŞİ DİL-Tersine Okumalar Lügati, Kitabın Özgün Adı: The Untamed Tongue (A Dissenting Dictionary) Türkçesi: Mehmet Atalay, Kaknüs, I. basım; 2006, İstanbul

ZOR ZAMANDA KONUŞMAK / İsmet Özel

İslamiyetin büyük bir cemaat dini oluşunda ve çok sayıda insan tarafından benimsenmesinde bir monarkın, bir siyasî otoritenin belirleyici etkinliği yoktur. islâm yayılmasını müminlerin “küçük insanların” zaferleriyle gerçekleştirmiştir. [sy. 29]

bir insan soyut ve farazi bile olsa bir vatana sahip değilse o aklen malûldür. çünkü delilik kesin bir kayıtsızlıktır. bu yüzden aşırı ölçüde kayıt altına alınan insan bütün bu kayıtları reddederek delirebilir. [sy. 35]

… günümüzde sanatın faydası olsun isteniyor genellikle. bunu sanat önemli olduğu için değil, tam tersine sanatı önemsiz buldukları için istiyor birçokları. [sy.42]

düşmanına verecek bir şeyi olmayan kimse mutlaka kötü, haksız ve canice bir savaş yürütüyordur. [sy.45]

batılı düşünme biçimi yüzünden, güzelliğin kendisi ve güzelliğin sözü birbirinden kopartılabilmiştir. batı dünyası hayatındaki rezaleti düşüncesindeki şetaretle dengelemeye çalışmış hep. [sy.51]

içinde yaşadığımız medeniyet insanlık onurunun, insanın olumlu sayılabilecek bütün değerlerinin ayaklar altına alındığı, münasebetlerin mekanikleştiği, anlayış derinliğinin günden güne azaldığı, tabiatla olan münasebetlerin çarpıklaştığı, ihtirasların, nevrozların hastalıklı zihinlerin yayılmak, nüfuz etmek için çok geniş alanlar bulduğu, bir tarafta tatmin vasıtalarının azgınlık derecesine varmasına mukabil, aynı vasıtalara özlem çekenlerin mahrumiyetten kavruldukları her haysiyetli ve dürüst insanı bunaltacak, kuru, çorak bir medeniyettir. belki bütün medeniyetlerin duçar olduğu ruh çoraklığıdır bu. [sy. 75]

nükleer silâhlara bakalım: süper devletlerin elindeki bu kuvvetin ancak “haber” olarak değeri etkili olmaktadır. yani nükleer savaşı gördükten sonra ondan ders almak diye bir şey düşünemiyoruz. [sy. 97]

eskimoların bile çelik zıpkınlar kullandığı, siyah afrikalı köylülerin elinde danimarka malı çapaların bulunduğu zamanımızda batı medeniyeti dışında kalmak new york’ta ne kadar mümkünse Çorum’da da o kadar mümkündür.[sy. 99]

önce kötü yaşadığımıza inandırdılar bizi. yoksul, işsiz, okulsuz, hastanesiz, yolsuz, elektriksiz yaşıyorsun ey zavallı insan diye seslendiler. inandık biz de berbat bir durumda olduğumuza. ver sorduk münadiye: ne yapalım? cevap verdi: daha iyi yaşamaya çalış! biz elimizden gelen hızla zengin, işli güçlü, okullu, hastaneli, yollu, elektrikli bir hayatı elde edebilmek için çalışmaya koyulduk. hiç sormadık: daha iyi bir hayatı ele geçirince ne olacak diye. sorsaydık, şöyle diyecekti: çok daha iyi bir hayatı kazanmaya çalış. sonra? daha fazla çok iyi hayata geç! zincir böyle sürüp gidecekti, gidiyor. “dünya hayatı bir oyundan, bir oyalanmadan başka bir şey değildir.” (en’am, 32) [sy.101]

biri bize kötü durumda olduğumuzu söylediğinde önce onun ne durumda olduğunu anlamak iyi olur. insan her zaman belli şartlar altındadır ve bu şartların “iyi” olarak vasıflandırıldığı dönemler pek nadirdir. [sy. 102]

yaşamak saçma ve anlamsız değildir, çünkü yaşamanın her adımı, her milimetresi ahirette karşılığı olan ve hayranlık verici zaman/mekân harikasıdır. [sy. 102]

modern endüstri ötesi toplumun iplerini ellerinde tutan çevrelerin, elektronik çağın hakim unsurlarının geniş halk yığınlarını bilgisiz, “cahil” bırakmaktan son derece korkacaklarını söyleyebiliriz. daha çok insan bilimin ve teknolojinin önemine inandırılmalı, daha çok insan aygıtların korunmasına, onların işletilmesi ve geliştirilmesi eylemine inandırılmalı, daha çok insan aygıtların korunmasına, onların işletilmesi geliştirilmesi eylemine katılmalı ki düzen işleyebilsin. [sy.105]

…dünyada olmalı, ama dünyadan olmamalı. [sy. 112]

tiyatrodan çıkmanın delirmekten başka yolu yok mu? var. tiyatrodan çıkmanın bir tek yolu var. o da “iman etmek”tir. iman etmek, varoluş güvenliğini allah’ta bulmak demektir. oluşunun teminatının allah’ta olduğuna emin olan insan soruların ve cevapların kuramsal ve kurgusal kayıtlar, sınırlar içinde bulunmadığını görebilir. tiyatroda olmak görmeye şartlanılmış bulunanı görmektir. oysa “olmak” görmenin manâsı içinde bulananı görmektir. [sy.117]

… müslümanların kendilerini bu sistem içinde en tercihe şayan alternatif olarak anlamaları ve dışa böyle görünmeye çabalamaları kadar inançlarına, fikriyatlarına ters düşen hiçbir husus yoktur. onların yapabilecekleri yalnızca sistemin dışında kalmaktan ibarettir. bu dışta kalma isteği öylesine potansiyel güçtür ki sistemin yürütücü ve savunucuları kendi sonlarının bu “karışamama” faaliyetiyle bağlantılı olduğunu iyi bilirler. [sy. 124]

at arabası ve dizel motorlu otomobil arasındaki fark bize bir evrimi, bir tekâmülü mü işaret eder, yoksa birbirinden çok farklı ve belki de kıyaslamasını yapmanın abes sayılacağı iki ayrı yapıyı, iki ayrı düşünme biçimini, iki ayrı yaşama yolunu mu ortaya koyar? [sy. 127]

eğer toplumu değiştirme konusunda batıl itikatlara yüz vermeyip doğrudan doğruya kendi sorumluluklarımıza dönebilmiş olsak, bugün plân ve program çerçevesinde gerçekleştirilmeye çalışılan birçok şey kendiliğinden ortaya çıkabilir. [sy. 130]

bir kültürde yoksulluğu artıran paylaşılacak şeylerin çokluğu, yoksulluğu şiddetlendiren ise paylaşmak isteyenlerin çokluğudur. üretim yoksulların sayısını artırır, eğitim yoksulluğun şiddetini. [sy. 134]

biraz düşünülünce belki keşfedilebilir ki bazı insanların açlığı gazlı fırınlar ve buzdolapları yüzünden, bazı insanların çıplaklığı dikiş makinaları ve çamaşır makinaları yüzündendir. [sy. 138]

bölünmüş paramparça bir dünyada yaşıyoruz. fakat bu dünyada herkes aynı şartların ağırlığı altında kıvranıyor. dünyada birbirine benzeyen fakat birbirinden sürekli uzaklaşan insanlar durmadan çoğalıyor. [sy. 147]

sağlık sigortası “dostların”, “kardaşların” ihtimamından daha güvenilir sayılmaktadır. öğretmenler geçimlerini sağlamak için bildiklerini satarlar, doktorlar hayat seviyelerini muhafaza etmek için tedaviye mecburdurlar. bu şartlar altında kimse kimseye “insan” özelliklerinden ötürü muhtaç değildir. bir insanın öteki için anlamı, sadece bir görevli olmasıyla sınırlıdır. Bütün haklar toplumsal kurumlara devredilmiştir, göreviler de ondan beklenir. hiçbir insan bir başka insanın “insanlığına” iltica etmez, herkes toplumsal bir mültecidir. [sy. 149]

Türkiye, bütün modernleşme faaliyetlerine rağmen bünyesinde hem iç asya kültürünün hem de diyar-ı rum kültürünün tarihi ağırlığını hâlihazırda taşımaktadır. [sy. 181]

avrupa’da devlet iktisadî şartların çocuğu olduğu hâlde, türkiye’de iktisadî şartların ebesi devlettir. bu gerçeğin 13. yüzyıldan beri değişmeden (her hâl ve şartta kendine mahsus bir görünüm kazanarak) devam etmesi doğrusu pek şaşırtıcıdır. [sy. 182]

eğer bizler dünyayı kavrama, yaşadığımız ülkenin şartlarını bilebilme ve kendimizi bu ortamda anlamlı bir yere oturtma gayretinde isek mutlaka her zahirin bir bâtını olduğu hükmünü benimsemek ve yapacağımızı böylesi bir ihtiyatla yapmak, vereceğimiz kararı bu kararın tümüyle bizim tarafımızdan verilmemiş olacağını bilerek vermek durumundayız. [sy.185]

türkiye kendi değerlerini yok sayma konusunda dünyadaki bütün milletleri geride bırakmıştır. türk aydını dediğimiz acayip yaratık kendi ülkesinde yaşayan değerleri görmezlikten gelmekle kalmaz, uygun bulduğu bir başka kültürün unsurlarını öz mali sayıverir. (…) kendi bahçemiz kavramına da yeterli ölçüde sahip değiliz. buna sahip olmadığımız için de türkiye, bu ülkede yaşayan insanların bir mahremiyeti değildir. [sy. 187]

bugünün türkiye’sinde gençlik, biyolojik bir vakıa olarak hesaba katılan, başka bir özelliğiyle hesaba katılması düşünülmeyen ve başka bir özelliğiyle hesaba katılması düşünülmeyen ve başka bir özelliğinden ötürü kendini hesaba sokma gücünü başaramamış bir insan kümesidir. [sy. 193]

bugün yirmi yaşında bulunan bir genç kollarını sıvayıp çok emek ve sabır isteyen işlere başlamazsa önündekiler gibi boşu boşuna yaşlanacaktır, hem şimdikilerin ihtiyarlayışlarından çok daha çabuk. [sy. 206]

namaz uykudan hayırlıdır, denildiğinde insanların mühim bir ikazla karşılaşmış olmaları beklenir. uykusu zaten elinden alınmış bir insana bu sözleri anlatmamız kolay olmayacaktır. bugün, uykuyu, çalışan robotun dinlenmesi olarak anlıyorlar. yarın tekrar bu çarkları çevirebilmesi için bugün biraz uyumalıdır. [sy. 216]

çağımızda bir düşünceyi öldürmenin çok etkili ve sonuç veren bir yolu var: o da söz konusu düşünceyi tamamen “teorik” kılmak, onu bütünüyle “akademik” çalışmaların kapsamına almak. modern teknolojik medeniyet kendine düşman olan düşünceleri karalamıyor, onları hasım sayıp üzerine varmıyor. tam tersine onlara saygılı davranıyor, bir bakıma dokunulmazlık hakkı tanıyor onlara. onlara üniversite ve bilimsel kurum kafesine sokuyor önce. daha sonra müzelere sergilere yerleştiriyor. böylece yaşayan insanların elinde hayata biçim verebilecek bir düşünme tarzı “müzelik” ve “göstermelik” olabiliyor. saygıyla hayattan uzak tutulmuş, dokunulmaz oldukları için artık kimsenin el değmediği sistemler olarak dondurulabiliyor düşünceler. [sy. 220]

eğer insanın gerçekten sarahatle anladığı, mânalandırdığı şeyler varsa, ancak o zaman bazı şeyleri mânasız bulmakta hak sahibi olabilir. [sy. 231]

doğrudan doğruya müslümanların müslümanca davranışlarını yine müslümanlara karşı savunmak mecburiyetinde oluşundan bahsediyorum. günümüz dünyasında aramızdan biri çıkıp “ben resûlullah’ın nasıl karpuz yediğini bilmiyorum, bu sebeple karpuz yemeyeceğim” demiş olsa bu tavrını önce müslümanlara kabul ettirmek, haklı olduğu hususu yine birçok müslümana “ispat etmek” mecburiyetinde kalacaktır. [sy. 232-233]

günümüz insanları iki yönden toplum tarafından yılgınlığa uğratılıyor. bunlardan biri içinde yaşanılan sistemin gereklerine uymadığı takdirde mahvolacağı korkusu, öteki de içinde yaşanılan sistemin gereklerine uyduğu takdirde mahvolacağı korkusudur. insanlar bu korkulardan hangisini atmaya çalışırsa diğeri tarafından tehdit edilmektedir. [sy. 234]

… herkes gibi olmak herkes tarafından yok sayılmak demektir. bu yüzden insanlar hiç kimse tarafından farkedilmeksizin yaşamaktansa, herkes tarafından kötü gözle bakılan biri olmayı tercih edebilirler. [sy. 236]

bir insanı sevmek tek başına bir amaç, bir sonuç olduğu zaman tamamlanmış, hedefine varmış bir edim olur. velâkin bir insanı sevmek başka bir amacın bir parçası, bir adımı olarak düşünülüyorsa ortada ne sevgi, ne de hayır vardır. tam tersine bir hedef uğruna gösterilen sevgi hem riya, hem çürüme hem de sevgi gösterilen kişiye yöneltilmiş bir tahrip faaliyetidir. [sy. 239]

kendisi hedef olma vasfı göstermeyen hiçbir vasıta hedefe götürebilecek bir vasıta olma gücünde değildir. [sy. 239]

insanların avcılık ve çobanlıkla geçindiği dönemde tabiatı yağmaladıkları görüşü teorik bir safsatadır. bugün üretim adı verilen çılgınlığın gerek dünyaya gerekse insan topluluklarına kattığı herhangi bir şey yoktur. ama gerçek yağma son yüzyıllarda artarak devam ediyor. [sy. 252]

“hayvanların dünyasında” diyor thomas szasz, “birini yemek veya biri tarafından yenilmek kuralı geçerlidir; insanlar dünyasında ise geçerli kural birini tanımlamak veya biri tarafından tanımlanmaktır.” bu sözde bir gerçek payı varsa ister istemez kabul etmemiz gerekecek ki eğer bir grup insan bir başka grup insanı tanımlayabile gücünü ele geçirmişse onun üzerinde hâkimiyet kurabilmiş, bir anlamda onları yemiş olur. [sy. 254]

dünyanın herhangi bir yerinde bir amerikalıya “yankee go home” diyecek olursanız, “yankee” kendisine kendi diliyle hitap edilmesinden ötürü, kovulduğu o topraklarda bir tür rahatlık hissedecek, belki de evinden pek uzakta olmadığını düşünecektir. [sy. 256]

bunalım, elinde bütün kozları tuttuğu hâlde oyuna girmeyi reddetmektir. cesaret ise, elinde hiçbir koz olmadığı hâlde oyuna girmeyi kabul etmektir. (…) cesurların haklı oldukları taraf oyundan kaçmayışlarıdır. bunalıma düşenlerin haklı oldukları taraf ise bu oyunun kurallarına bağlanmayı reddetmeleri, bir oyuna gelmeyi küçültücü, bozucu, ahlâk dışı bulmalıdır. [sy. 257]

ihlâs sahibi olmak; aşkınlık içinde bulunmak, metafizik şartlar içinde yaşamaktır. muhlis, ihlâsının farkında değildir. günahtan kaçarken ve sevap işlerken bu fiillerini birer karar verme meselesi yapmaktan çıkarmıştır. doğrusunu yapmalıyım diye seçip doğruyu, hata işlemek endişesini sonuca bağlayıp da yerinde olanı işlemez. teslimiyet pazarlıksızdır. samimiyet gösterişsizdir. ihlâs endişesizdir.[sy. 260]

bugün avrupa ve amerika'nın meselesi (sovyetleri dışta tutmaksızın) diyebiliriz ki müslümanların batı ölçülerinin dışında bir girişimde bulunmalarına engel olmaktır. batıdan ithal edilen müslümansı bir yaklaşım bu iş için biçilmiş bir kaftan neden olmasın? [sy. 264]

işte demokrasinin bu son saydığımız vasfı herkese cazip gelir. siz de başbakan olabilirsiniz. size de çıkabilir. [sy. 265]

insanoğlu kendi bireyliğini hissedemediği, insan olarak kendi önemini kavrama imkânından mahrum kaldığı anda benzerlerine çeviriyorlar silahlarını. başkaları cehennemdir, diyor. [sy. 270]

tıp alanında günümüz batı toplumlarının vardığı yer hiç de ortaçağ toplumundan daha "ileri" sayılabilecek yer değil. insanların büyücülere ve rahiplere olan bağlılıkları eskiden ne idi ise, bugün doktorlar ve hastanelere olan bağlantıları aşağı yukarı odur. [sy. 271]

ortaçağ avrupasında bir insan genel kabulün dışında bir düşünce veya davranışa sahip oldu mu, kolaylıkla "deli" kabul ediliyor, içine şeytan girmiş sayılıyor ve içindeki çıkıncaya kadar hasta dövülüyor, ona işkence ediliyordu. bugün şizofreni konusunda uygulanan birçok metodda (laing'in, cooper'in, esterson'un çalışmalarının bize gösterdiği gibi) aynı ağırlıkta kabul ediliyor. hasta bir ailenin, hasta bir toplumun birimi olarak insan (hasta) bozuk ilişkilere gösterilebilecek en yerinde tepkiyi gösterdiği hâlde, psikiyatri hastanın yıkımına sebep olabilecek bir tedaviyi uyguluyor. belki bugün insanın içine şeytan girdiği söylenmiyor, ama iyileşmesi için gereken "dayağı" kimse ondan esirgemiyor. [sy. 271]

eğer ilerleme düşüncesinin bir masal, insan ömrünü uzatma iddiasının da çarpık bir düşünce olduğu anlaşılabilirse ne büyü ne de bilim iktidarlarını sağlam kılamayacaklardır. [sy. 272]

batıda doğmuş makinalı medeniyet bugün bütün yeryüzünü egemenliği altına almış olmakla birlikte hâlen insanlığın sorumluluğunu yüklenmeye bile yanaşmamaktadır. hatta bu medeniyet; açlık, savaş, hastalık, eşitsizlik gibi kendine düşman ilan ettiği ve fakat gerçekte kendinin türettiği kötülüklere karşı bile etkili olamamaktadır. üstelik teknolojik imkanların bu kötülükleri ortadan kaldırmak üzere mevcut olduğu hatta bu imkanı da elinde tuttuğu medeniyetin müdafileri tarafından öne sürülmektedir. ama bu medeniyet ayakta kalabilmek için insanlığın çözülmez meseleleri bulunduğuna halkı gizliden gizliye inandırmak zorunda olduğunu biliyor. [sy. 274]

Var'ı bilmek, bir'i bilmek yolunun başlangıcıdır. Bir'den haberdar olan kimse, bu bilgisinin sonucunda bir artı bir ikidir gibi bir saçmalığa düşmekten kaçınabilecektir. [sy. 366]

Karşıt görüşlü iki bilge, bir gün kıyasıya bir tartışmaya tutuşurlar. Her biri karşısındakinin ne ölçüde yanlış, kendinin ne çok doğru olduğunu kanıtlamaya, bütün zihnî kuvvetini göstermeye girişir. İki muhâsım düşünür sabahtan akşama kadar tartıştıktan sonra ayrılırlar. Ertesi gün bilgelerden biri ötekinin yanına gider: "kitaplarını bana ver" diye başlar sözüne "senin haklı olduğunu anladım, bundan böyle senin görüşlerini öğrenip, onları savunacağım." Diğeri: "kitaplarımı sana veremem" diye karşılık verir, çünkü dünkü tartışmadan sonra senin haklı olduğunu anlayıp onları yaktım." Anlıyoruz ki bu iki bilge birbirlerini "ben biliyorum" edasıyla dinlememişler. [sy. 337]

Paylaşılmış hakikatin uzantısı olmayan iki insan ilişkisi ya saçmadır yahut bozucu ve yıkıcıdır. Eğer gerçek bölgesinde birleşen bir bağlantı kurmaksızın konuşan ve dinleyen varsa söylenen şey ya yalandır veya deli saçmasıdır. [sy. 334]

Türk toplumunun zihniyet itibariyle köklü bir değişikliğe uğradığının delillerinden biri de hoca Nasrettin'in gülünecek tuhaflıklar yapacak biri olarak anlaşılması, Yunus Emre'nin bir tür hümanizm içine sokulmasıdır. Bu yaklaşım içinde Karacaoğlan Kazanova, Pir Sultan Abdal devrimci, Kaygusuz Abdal da sürrealist olur. Oysa gerçekte yukarıda andığım isimlerin hepsi ancak yaşadığımız topraklara mahsus ve içinden çıktığımız milletin mevcudiyetinde saklı hikmet ve hikmetlerin kavranılmasıyla ne yaptıkları, ne söyledikleri anlaşılabilecek kimselerdir. [sy. 341]

Beyni, bilimin hayranlık veren dinamizmiyle değil, bilimin safsatalarıyla, hurafeleriyle doldurulmuş insanlık, kendine bilimsel ölçüler içinde kurbanlar sunulan bir tapınak karşısındadır. Bütün insan kitleleri hiç katılmadıkları bir zihni mekanizmanın hizmetinde sarhoş bir hâlde çalışmaktadırlar. Bilim kendi propagandasını tapınaklara muhalefet etmiş olmakla yaptığı için bugün kendinin nasıl putperestlere yaraşan bir tapınak kurduğu anlaşılamıyor. [sy. 284]

1960 yılına kadar komünist ülkelerde sibernetik ve biyonik gibi bilimler burjuva uydurması kabul ediliyor ve incelenmesine gerek duyulmuyordu. Daha sonra sanayiin de bu istikamete aktığını görünce ayıktılar ama elbet geç kalmışlardı. Bugün sosyalist ülkeler ellerindeki hantal ve masraflı sanayi dallarını yoksul ülkelere transfer etmeye ve bunun yerine kendi topraklarına Abd'den, Batı Avrupa'dan ve hatta Japonya'dan yeni teknolojiler ithal etmeye çabalıyorlar. [sy. 286]

Bilimden yana olanların "niyet"lerinin neler olduğunu anladığımız takdirde, bilimin günümüzde niçin kolayca bir despotluk aracı olabileceğini kavramamız kolaylaşabilir. Bilim günümüzde mütevazı bir öğrenme yöntemi olmaktan çıkmış, yani "kendisi" olmaktan uzaklaşmış, şöhreti ve otoritesiyle varlık sahibi olabilin, efsanesiyle yaşayan ve yöneten bir unsur hâline gelmiştir. (…) O kadar ki bilime "karşı" görüşler ileri sürebilmek için bile bilimsel bir dil kullanmak, bilim adamı kimliği kazanmış olmak ön şart durumuna gelmiştir. [sy. 287]

… bilim kendisinin sarsılmaz ölçüler getirdiğine büyük insan yığınlarını inandırmış, bu inanç dünyayı bir veya birkaç merkezden yönetmek isteyenlerin işine en uygun ortamı sağlamıştır. [sy. 291]

İçinde yaşadığımız toplumun değer yargıları ahlâkı da öteki insan değerleri içinde herhangi bir yere yerleştirmiş, ahlâk kavramını İslam'ın anladığı tarzın dışında bir noktaya itmiştir. Ahlaklı ve ahlaksız olmak ya felsefenin bir konusu yahut kültürel antropolojinin bir meselesidir. [sy. 299]

Sanırız ki başka şartlarda elimize geçecek olan bazı avantajlar o kazançlara ulaşmadan önce sahip olduğumuz şeylerin üzerine eklenecektir. Oysa kazanılan her şey, kaybedilen bir başka şeyin karşılığında elimize geçer. Bu açıdan bakılırsa hiç kimse bir diğerinden mutlak manada "iyi" durumda değildir. Bütün mesele insanların kendi durumlarının hangi fiyata karşılık olduğunu bilmeleri ve neyi feda ederek başka bir şeyi ele geçireceklerinin şuuruna varmalarındadır. [sy. 306]

Diyebiliriz ki gelişme seviyesinin en ileri noktasını temsil eden toplumlar insanın hakikati bakımından son derece fakirleşmiş, toplumsal ilişkilerde barbarlığın, zihni kabiliyetlerde ise ikiyüzlülüğün batağına düşmüş toplumlardır. Yönetmeye çalıştıkları insan kitlelerinin tepkileri tarafından yönetilmekte; kuvvetlerinin uzay hâkimiyeti, genetik mühendisliği gibi alanlarda tecessüm etmesine yardım eden teknoloji tarafından ezilmektedirler. [sy. 309]

Bilmeliyiz ki bize faydası dokunacak şey ileri toplumların bile içinde çırpındıkları gelişme humması değil, hayat içinde bulunmanın anlamı ve yaratılmış olduğumuzun bilincidir. [sy. 310]

Kendimiz dışındaki insanlardan işimize gelen davranışları beklemeseydik ne ihanete uğradığımızı düşünecek, ne de başkasının elinden başımıza felaketler geldiğini düşünecektik. İnsanların bizden belli davranışlar beklediğini düşünmeseydik ezilip büzülmeyecek, bir şeyler ispat etmek üzere çırpınıp durmayacaktık. [sy. 310]

348 Yazılar

Oysa ancak yaşayan varlığın özelliklerine tekabül eden geçmiş gerçek anlama sahiptir. Bu yanıyla ele alındığının kavranılması ölçüsünde anlamak mümkündür. [sy. 315]

İçinde bulunduğumuz kültür ve medeniyet temellerini yarışma, mücadele ve hâkimiyet duygularıyla atmıştır. Bu yüzden eğitimimizden gelen çarpık bir mücadele ahlâkı sarmıştır bünyemizi. Sanırız ki dinamik olmak bu dinamizmi dışa vurmakla teminata kavuşur. Kuvvetli olmakla bu kuvvetle gururlanmak arasında zıtlığı, kuvvetli olanın kuvvetini gösterdiği zaman zaafa uğrayacağını kolaylıkla kavrayamayız. Kuvvetini bilen kişinin bu gücü ancak kendinde sakladığı zaman muhafaza edebileceğini yeniden öğrenmek için Batı'da daha Ortaçağ'da doğmuş bulunan tüketme ahlakını terk edebilmemiz gerekir. [sy. 316]

Savaşmaya başlayan herkes gücüyle birlikte zaaflarını da ortaya döker, ama savaşa girişmeyenin henüz hiç açık vermemiş oluşu korkutucudur. [sy. 317]

Kelimelerin ötesindeki anlama varmak, gerçekte bütün çağlarda elde edilmeye değer tek şey o. [sy. 320]

Özünü koruyan kabuğunu yeniden kazanabilir. [sy. 327]

Bir kimse yalnızca dostunu iyi anlamaz, aynı zamanda gerçek düşmanını da iyi anlar. Çünkü insan düşmanına karşı "uyanıktır" düşmanına karşı "biliyorum" tavrıyla yanaştığında zararlı çıkacağını, tedbir alamayacağını akletmek zorundadır. [sy. 337]

Türk aydınları kendi toplumları hakkında en büyük hataya batılı kafa yapısını benimsedikleri için değil, sahip oldukları kafa yapısının onları götüreceği yerlere ayak bakmaya cesaret edemedikleri için düşüyorlar. [sy. 341]

Değiştirmenin hızı ne kadar büyük olursa yan ürünleri de o hıza paralel olacaktır. Hızlı üretmek hızlı satmayı, hızlı satmak hızlı tüketmeyi, hızlı tüketmek hızlı dağılmayı getirecektir. [sy. 359]

Kaynak: http://fethullahtopal.blogspot.com/2013/11/ismet-ozel-zor-zamanda-konusmak.html

SALOME'S LAST DANCE (1988)

Yönetmen: Ken Russell
Senaryo: Oscar Wilde, Vivian Russell, Ken Russell
Ülke: İngiltere, ABD ABD
Biyografi, Komedi, Dram
Süre:89 dakika
Dil:İngilizce
Oyuncular: Glenda Jackson, Stratford Johns, Nickolas Grace ,Douglas Hodge

Özet:

Salome İrlanda'lı yazar Oscar Wilde'ın yazdığı tiyatro oyunudur. İlk gösterimi 1896 yılında Paris'te yapılmıştır.
Roma İmparatorluğu yönetimi altında, MS 30 yıllarında eski Filistin ve İsrailiye'de Celile Kralı Hirodes Antipa'nın üvey kızı Salome, Kahin Yahya ve diğer karakterler arasında geçen olayların anlatıldığı bir trajedidir.

Yudea Valisi olan Hirodes Antipa kardeşinin karısı Herodias'la evlenir. Kral Hirodes kendisini ve karısını aşağılayıcı yorumlar yaptığı ve halkı kışkırtacağından korktuğu için Vaftizci Yahya'yı zindana atmıştır. Hirodes bir anlamda kutsal ve adil kişiliği dolayısıyla Yahya'dan çekinmektedir. Herodias'ın kızı Salome ise üvey babası Hirodes'in kendisine karşı duyduğu ilgiden rahatsızdır. Olaylar trajik bir halde gelişir.

Hakkında

Oscar Wilde ve Salome

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (2012) 5/1, 141-159
Oscar Wilde'ın Salome Karakteri; Feminist mi Feminen mi?/
Deniz SALMAN

Salome, Oscar Wilde tarafından 1891 yılının son aylarında Paris'te Fransızca bir müzikal olarak yazıldı. Oyun 1893 yılında Fransa'da yayınlandı. Bir yıl sonra İngilizceye çevrilse de Wilde oyunun İngiltere'de 1905 yılında ilk sahnelenişini göremeden öldü. Hatta oyunun ilk gösterimi 1896'da Fransa'da yapıldığında, onu bile izleyemedi. Çünkü o gün kendi ülkesinde hapisteydi. Wilde bu oyunu İncil'deki Judea (Yahudiye) prensesinin öyküsünden esinlenerek yazmıştır. *Salome İncil'de bir ibret hikâyesi olarak yer alırken, Wilde'ın kaleminde tutkulu ve saplantılı bir aşk hikâyesine dönüşmüştür.* Yazıldığı döneme göre radikal bir oyun olarak değerlendirilen *Salome* büyük eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Viktorya dönemi izleyicisinin tepkileri oyunun sansürlenmesi ve yasaklanmasına yol açmıştır. 19. yüzyılın sonlarında İngiliz sahnelerinde bu oyunun çok büyük tepki görmesinin sebebi büyük ölçüde oyuna adını veren kadın karakter Salome'dur. Ancak böyle bir oyunun konusunun İncil'den alınmış olması da tartışmaların sebeplerinden biridir. **Çünkü o dönemde İncil'de adı geçen karakterlerin sahnelerde yer alması yasaktı.**

İncil'de geçen öyküde Hirodes, kardeşi Filipus'un karısı Hirodiya'nın kışkırtması yüzünden Peygamber Yahya'yı tutuklatıp zindana attırır ve zincire vurdurur. Çünkü Hirodes bu kadınla evlenince Yahya ona, **"kardeşinin karısıyla evlenmen kutsal yasaya aykırıdır,"** demiş ve bu evliliği geçersiz saymıştır.

Hirodiya bu yüzden Yahya'ya kin tutar; onu öldürtmek ister ama başaramaz. Çünkü Yahya'nın doğru ve kutsal bir adam olduğunu bilen Hirodes ondan korkmakta ve onu hapse attırsa da, kısmen halkın tepkisinden çekindiğinden onu korumaktadır. Ne var ki Hirodes'in kendi doğum gününde saray büyükleri, komutanlar ve Celile'nin ileri gelenleri için verdiği şölende beklenen fırsat doğar. Hirodiya'nın kızı Salome, kralın isteği üzerine içeri girip dans eder. Bu dans Hirodes'le konuklarının o kadar hoşuna gider ki kral, genç kıza **"Dile benden, ne dilersen veririm,"** der. Ant içerek**, "Benden**

ne dilersen, krallığımın yarısı da olsa veririm," diyerek teklifini yineler. Kız dışarı çıkıp annesine, "Ne isteyeyim?" diye sorar. "Vaftizci Yahya'nın başını iste," der annesi. Kız hemen kralın yanına gelir, "Vaftizci Yahya'nın başını bir tepsi üzerinde hemen bana vermeni istiyorum," diyerek dileğini açıklar. Kral buna çok üzülürse de, konukların önünde içtiği anttan ötürü kızı reddedemez. Kral olarak adının ve yetkisinin küçük düştüğünü görmektense hemen bir cellât gönderip Yahya'nın başını getirmesini buyurur. Cellât zindana giderek Yahya'nın başını keser. Kesik başı bir tepsi üzerinde getirip genç kıza verir, kız da annesine götürür. Yahya'nın öğrencileri bunu duyunca gelip cesedi alır ve mezara koyarlar.

İncil'de geçen bu hikâyeyi oyuna uyarlayan Wilde birkaç ufak ama önemli değişiklik yapar. İşte bu noktada Wilde, Salome karakterini annesinden emir alan küçük bir kız yerine, ona rağmen tek başına hareket eden ve kendi arzularının peşinden koşan bir kız olarak karşımıza çıkarır. Wilde'ın oyununda Salome annesine ne istemesi gerektiğini sormaz. Hatta annesinin karşı çıkmasına ve istememesine rağmen kral için dans eder. Çünkü en başından beri istediği, Yahya'dır ve dans etmeden önce ne isteyeceğini bilmektedir. Amacına ulaşmak için kadınlığının cazibesini kullanmaktan çekinmez. Bu yüzden bugüne kadar birçok tiyatro eleştirmeni Salome'un "femme-fatale" (öldürücü güzelliğe sahip baştan çıkarıcı kadın) yönünü vurgulamışlardır (Hedgecock, 2008). **Zaten Hıristiyan geleneğinde Salome, kadının baştan çıkarıcı yönünün ikonu olarak bilinmekte ve resmedilmektedir.**

Oyunun ilk satırlarından itibaren Salome'un bu yönü karşımıza çıkar. Oyun ilerledikçe özellikle merak edilen ve cevap aranan husus, Salome'un bunları yaparken, feminist bir kimlikle kadınların davasına sahip mi çıktığı, yoksa kadınlara yapıştırılan feminenlikle ki bu çalışmada kadının cinsel kimliğini kullanması olarak ele alınmaktadır, kendi amacına yönelik mi yol aldığıdır. Wilde bu süreci, oyun boyunca çeşitli eylem, söz ve imgelerle belirgin kılmaya çalışır. Örneğin doğadaki nesneler sıkça Salome ile özdeşleştirilir. Bunların en başında da ay imgesi gelir. Hatta ay oyun içindeki en temel imgedir denilebilir ve oyunda sadece ölümü değil, aynı zamanda yaşamı da simgeler. Oyunun ilk satırlarından itibaren Salome ile ay arasında bir eşleşme görülür. **Salome'a âşık olan genç Süryani, ayı, ayakları gümüşten sarı peçe takmış küçük bir prensese benzetirken Süryani'ye derin duygular besleyen Herod'un hizmetçisi, ayı, ölüleri arayan ölü bir kadına benzetir.** Her iki karakter de duygularının tesirinde kaybolmuş gibidir ve eşzamanlı olarak ayda farklı şeyler görürler. Nitekim bu iki karakter dar bakış açılarından dolayı eninde sonunda kendi trajedilerinin kurbanı olacaktır. Bu esnada Salome'un sahneye girişi oyuna farklı bir bakış açısı kazandırır. Orada kalmasını isteyen krala söylediği "Hayır, kalmayacağım, kalamam!" sözleri bu anlamda dikkat çekicidir (Wilde, 2005, s. 23).

Salome bu sözleriyle daha oyunun en başında Herod'un, yani kralın otoritesini ve sürekli kendisine yönelttiği bakışlarını reddeder ve Herod'un bakışlarından kurtulmak için sarayı terk edip terasa çıkar. Oyunun başlarında Genç Süryani'nin de belirttiği gibi duru, saf ve masum olarak betimlenen Salome'un bu davranışı bağımsız bir role büründüğünün göstergesidir. Üzerindeki baskılardan kurtulmak istercesine terasa çıkan Salome bunu sözleriyle şu şekilde ifade eder:

> Salome: Hava burada ne kadar hoş! Burada nefes alabiliyorum! (Wilde, 2005, s. 23).

Salome, erkek egemen toplumun en büyük temsilcisi olan kralın bulunduğu ortamdan uzaklaşıp bu sözü söyleyerek, otoritenin baskısından uzaklaşmasının ilk sinyallerini verir. Geleneksel Viktorya toplumunda hemen her kadının isteyebileceği bir şeyi, en güçlü ve en zenginin ilgi ve beğenisini kazanıp onun yanında kalmayı reddeder Salome. Yaşadığı toplumun normlarından kendi kimliğinin üzerine basa basa sıyrılan Salome hemen sonrasında gökyüzünde gördüğü ay için şu sözleri kullanır ve bir anlamda ona bakarak kendini tasvir eder (Price, 1996).

> Salome: Ayı görmek ne kadar güzel! Küçük bir madenî para gibi. Sanki gümüş bir çiçek. Soğuk ve saf. Eminim ki o bir bakiredir. Onda bir bakirenin güzelliği var.
>
> Evet, bir bakire. Kendisini hiç lekelememiştir. Asla diğer tanrıçalar gibi kendisini erkeklere vermemiştir (Wilde, 2005, s. 24).

Salome bakire ayı överek aslında kendini anlatmaktadır. Bunlar küçük bir kızın ürkek düşünceleri ya da şımarık övgüleri değil, tam tersine ilk cinsel deneyiminden korkmayan ve sıkılmayan bir kadının övgüleridir. Salome kendini etrafındaki her şeyden daha üstün görmektedir ve bu sözleri onun bekâretinin güçlendiğinin göstergesidir. Erkek otoritesine başkaldırarak feminist bir görüntü çizen Salome, bakire oluşunun ve bunun erkekler üzerindeki etkisinin farkındadır. "Feminenlik özellikle erkeklerin gözünde cinsel çekiciliklerini arttırarak kadınlar için avantaj sağlamaya çalışan bir sistemdir," diyen Kipnis'in tanımında olduğu gibi Salome dişiliğinin ve çekiciliğinin, kendisine verdiği gücü ve sağladığı avantajları görmüş gibidir (Kipnis, 2006). Bu noktada Salome, Pagan ay tanrıçası Kibele ile özdeşleştirilebilir. Çünkü Kibele gibi Salome da bekâretini koruma çabası içindedir. Bu gücün farkında olan Salome, bir yandan da feminen, yani kadınsı cinsel kimliğine döner. Böylesine güçlü bir kadına göre de, içinde bulunduğu ataerkil düzen bir şey ifade etmez.

Salome, yazıldığı dönemin düzeninden ve geleneksel kadın tiplemelerinden sıyrılmış bir karakterdir. Viktorya dönemi kadını cinsel konular hakkında özgürce konuşup kendini ifade edemezdi. Cinsel olarak yükümlü olduğu tek kişi kocasıydı. Üstelik kadın evlilik konusunda erkeğini seçen değil erkek tarafından seçilendi. Ancak Salome, bu durumun tam tersine seçilen değil, seçen taraftır. Kendi seçtiği kişiye bekâretini verecektir. Oysa Viktorya döneminde kadınlar özgür bir iradeye sahip değillerdi ve kendi çocukları üzerinde bile söz hakkı olmayan, eşlerinin iradesi altında yaşayan kişilerdi. Salome ise kendi düşüncelerini özgür bir şekilde dile getirip kararlarına başkasının karışmasına izin vermeyen özgür bir genç kız olarak bu oyunda karşımıza çıkar. Aya yaptığı betimlemeler doğrultusunda bir yandan da erkeklerin kendi üzerindeki gücüyle alay eder ve bunu, Herod'un saraya dönmesi gerektiği konusundaki buyruğunu reddederek en iyi şekilde kanıtlar. Oyunun ilerleyen sahnelerinde ise egemen olan güce, yani bir kral olarak Herod'un gücüne karşı Salome'un tehlikeli konumu ön plana çıkar. Bu konum onu, Herod'un istemediği, hatta yapmaktan korktuğu bir şeyin yapılmasını istemeye iter.

Salome, Peygamber Yahya'nın sarnıçtan gelen sesini duyar ve onu görmek ister, ancak askerler onun bu isteğini reddederler. Herod Yahya'nın görülmesini kesinlikle yasaklamıştır. Salome ise hemen pes edecek bir kadın değildir. Wilde bu oyunda Salome karakterini hemen her yönüyle erkeğe üstün özelliklerle çizer. **Çağının tam tersine erkek, Salome gibi bir kadının gücü karşısında acizleşmiştir.** Salome burada masumiyetin gücünden cinselliğin gücüne geçiş sürecindedir ve sahip olduğu bu gücün farkındadır. Başkalarının buyruğuna boyun eğmeyen bir kadın olduğundan, Peygamber Yahya'yı görmeye kararlıdır. Nöbetçilere karşı çekiciliğini ve güzelliğini, yani feminen görüntüsünü kullanarak Yahya'nın esir tutulduğu sarnıçtan çıkarılmasını sağlar. Yahya ile karşılaştığı sahne oyunda bir dönüm noktasıdır, denilebilir. Çünkü oyunun en başından beri erkeklerin sürekli bakışlarına maruz kalan Salome bu sahnede kendi bakışlarını bir erkeğe yöneltmiştir. Toplumun cinsel obje olarak gördüğü bir kadın olmaktan çok, kendi cinsel hedefine, her ne pahasına olursa olsun, gitmeye kararlı bir kadındır artık. Yahya'yı görür görmez ona karşı çok güçlü bir arzu duyar. Peygamber Yahya'yı baştan çıkarmaya çalışması, feminenliğinde yatan güçle ilişkilendirilebilir. Ay ile özdeşleştirilen Salome'un Yahya uğruna saflığı ve masumiyeti reddetmesiyle birlikte ay imgesi de değişir.

Kendine duyduğu güven onu bu şekilde güçlü ve aykırı kılmıştır. Viktorya dönemi kadınları hayat verirken, yani evlenip çocuk doğururken, Salome hayat sonlandıran bir kadındır. Diğer yandan Viktorya dönemi kadını iffetli olmak, en azından öyle görünmek zorundaydı. Salome ise kendini peygamber Yahya'dan üstün görmekle kalmayıp, ona güçlü cinsel duygular hissetmekte, bunu tüm cesaret ve açık sözlülüğüyle ifade eder:

> Salome: Yahya senin bedenine aşığım, Yahya! Bedenin tırpancıların hiç biçmediği bir zambak tarlası kadar beyaz. Bedenin Judea'nın dağlarında yatan ve vadilere dökülen karlar gibi beyaz. (Wilde, 2005, s. 36).

Salome'un Yahya'yı baştan çıkarmak için özenle seçtiği sözcükler adeta onun tanrısal gücünün göstergesidir (Bird, 1977, s. 88). Yahya ise Salome'u her defasında reddeder. Salome'un Yahya

tarafından reddedilmesi aynı zamanda onun gücüne ve cinsel kimliğine duyduğu güvenin de hor görülmesidir. Yahya, Tanrı'nın peygamberidir ve o da kendini Salome'dan üstün görmektedir. İlahî bir kudrete sahip olan Yahya için Salome'un çekiciliğinin ya da cinselliğinin hiçbir önemi yoktur. Çünkü ona göre Salome, soyundan dolayı kirlenmiştir:

> Yahya: Geri dur, Sodom'un kızı. Dokunma bana. Tanrı'nın mabedini kirletme (Wilde, 2005, s. 37).

Yahya'ya göre günah dünyaya kadınlarla gelmiştir. Havva nasıl Hz. Adem'i baştan çıkarıp yasak elmayı yemesini sağladıysa, Salome'un annesi de kocasının erkek kardeşini baştan çıkarmış ve onunla evlenmiştir. Yahya bu yüzden Salome'a, onu dinlemek istemediğini ve kendisinin sadece Tanrı'nın buyruk ve emirlerini dinlediğini söyler. (Wilde, 2005: 36) Ancak bu kabul edilmeyiş, Salome'un hevesini kırmak yerine iyiden iyiye arzusunu ve tutkusunu kamçılar. Yahya'ya karşı duyguları daha da tutkulu hale gelir. Yahya'nın bütün yakarışlarını duymuyormuşçasına, o sadece kendi arzularını dile getirir. Salome bu şekilde birkaç kez yineler ona olan duygularını, çünkü artık Yahya'nın değil, kendisinin ne istediği önemlidir Salome için ve bunu elde edinceye kadar pes etmeyecek bir kişiliğe sahiptir. Kararlılığının ifadesi olarak onunla konuştuğu süre boyunca dokuz kez aynı cümleyi tekrarlar:

> Salome: Seni ağzından öpeceğim Yahya, öpeceğim (Wilde, 2005, s. 35-38).

Salome'un konuştuklarını duyan Genç Süryani bunlara daha fazla dayanamaz ve kendini öldürür. Süryani Salome'a âşıktır, ancak kendi ataerkil duygularının bir kadın tarafından böylesine hor görülüp reddedilmesine dayanamaz. Salome'un kendi şehvetini bu kadar aşikâr bir şekilde ifade etmesi Süryani'nin sonunu hazırlar. Böylece Süryani, Salome'un ilk erkek kurbanı olur.

> Genç Süryani: Prenses, mür buketlerine benzeyen tüm güvercinlerin güvercini gibi olan Prenses, o adama bakma, ona bakma! Ona böyle şeyler söyleme. Buna dayanamam. Prenses, Prenses, böyle şeyler söyleme (Wilde, 2005, s. 38).

Bunlar, Süryani'nin son sözleridir. Kadının cinsel anlamda toplumun çizdiği sınırların dışına çıkması Süryani'nin tahammül edemeyeceği bir durumdur. Ayrıca Salome'un bir erkeğin aşkını ve arzusunu ifade edebileceği yoğunlukta kendi duygularını ve şehvetini ifade etmesi Süryani'yi kendini öldürmeye sevk etmiştir. 19. yüzyılda normalde bu tür bir şiirsellik ve böylesine güçlü duygular sadece bir erkeğin ifade edebileceği türdendir. Kadınsa sadece bu tür duygu ve iltifatların hedefi olabilir. Bu nedenle Salome'un oyunda böyle bir şey yapması, onu bir erkekle eşit, hatta ondan daha üstün ve güçlü konuma getirir. Süryani'nin cesedinin Salome ile Peygamber arasına düşmesinin her iki karakteri bekleyen kaderden ziyade, erkek ile toplum içerisinde sömürülmüş kadın arasındaki duvarı simgelediği söylenebilir (Price, 1996, s. 158-159).

Tüm bunlar olup bittikten hemen sonra Kral Herod, Herodias ve kralın tüm maiyeti terasa gelirler. Herod yine ay doğrultusunda Salome'u ve oyunun gidişatını tasvir eder.

> Herod: Bu gece ay bir garip görünüyor. Garip görünmüyor mu? Her yerde âşıklar arayan histerik bir kadını andırıyor. Hem de çıplak, çırılçıplak. Bulutlar onun çıplaklığını örtmeye çalışıyor, ama o istemiyor. Kendini gökyüzünde çıplak olarak sergiliyor (Wilde, 2005, s. 43).

Herod'un sözleri onun kontrol edilemeyen arzularını yansıtmasının yanı sıra Salome'un ihtirasından korktuğunun da bir göstergesidir. Herod bulutlar ayın çıplaklığını örtmeye çalışırken, onun buna izin vermemesini eleştirir. Oyunda ay Salome'un bir yansıması olduğuna göre, ayda gördüğü çıplaklık onun aklındaki çıplak Salome'un görüntüsüdür. Salome artık onun için son eşinin kızı olmaktan öte, genç ve diri güzelliğiyle, cinsel cazibesiyle, ulaşılması gereken genç bir kadındır. Aslında feministlerin tamamen reddettiği "cinsel obje olarak kadın" imgesidir, Herod'un kafasında oluşan. Ancak ayın açık saçıklığını eleştirirken, kendi ikiyüzlülüğünü de göz ardı etmektedir. Bir yandan kadını toplum içerisinde uygun ve ahlaklı davranışlarıyla kabul etmek isterken, diğer yandan da Salome'u arzulamakta ve dans etmesini istemektedir. Herodias açısından

olaya bakılacak olursa ayı sadece ay olarak gören ya da görmek isteyen, sadece kendisidir. Aya belirli nitelikler ve anlamlar yüklemeyen tek kişi Herodias'tır.

> Herodias: Hayır, ay, ay gibi işte, hepsi bu. (Wilde, 2005, s. 43).

Gerçekte Herodias'ın sezgileri diğerlerininkilerden daha kuvvetlidir. Kızı Salome'daki değişimin farkındadır ve bu değişim kendisini korkutmaktadır. Bu bakımdan, Herodias'ın duygularını bastırmaya çalıştığı söylenebilir. Salome'un gücü sürekli artmaktadır ve eğer Salome erkek üzerinde güç kazanırsa, bu Herodias'ı da alt ettiği anlamına gelecektir. Zira o dönemde bir kadının kralı önünde bu dansı yapması, onun kralın yatağına gireceği anlamına da gelirdi. Dolayısıyla Salome'un gücü artarken Herodias'ınki azalmaktadır. Salome'un femme fatale bir kadın oluşu sadece erkekler için değil, annesi Herodias için de bir tehlikedir artık. Çünkü Salome güzelliğiyle erkekleri büyüleyen bir kadındır, herkesin bakışı onun üzerindedir. Herodias bu nedenle Herod'u uyarır. Herod'un sürekli kızına bakmasından korkar. Çünkü Salome bu hiyerarşi içerisinde annesinin gücünü kolaylıkla gölgede bırakabilecek bir feminen güce sahiptir. Burada Wilde'ın kendi hayatından da izler bulmak mümkündür. Wilde kendi evliliğini ve eşini tasvir ederken şu sözleri kullanır:

> Evlendiğimde eşim güzel bir kızdı, bir zambak gibi ince ve beyaz; gözleri dans ediyor, dalga dalga yayılan neşeli gülücükleri müzik gibi geliyordu sanki. Bir yıl içinde o çiçek zarafeti tamamen kayboldu; kilo alıp ağırlaştı, şekilsizleşti ve deforme oldu. Korkunç bir şeydi. Ona karşı nazik olmaya çalıştım; kendimi ona dokunup onu öpmeye zorladım. Ama o her zaman hastaydı ve. Ağzımı yıkardım her seferinde ve camı açardım, içeri giren temiz havayla dudaklarımı temizlemek için (White, 1998, s. 160).

Gerçek hayatında bu sözlerin sahibi olan Wilde, oyunda yaşça ilerlemiş eşi dururken genç bir kıza yönelen kralın durumuna da bir anlamda açıklık getirmiş olur. Wilde gibi estetik zevki kuvvetli olan ve sanat için sanat peşinde koşan bir erkeğin gözünden, estetik görüntüsünden uzaklaşmış bir kadının bu şekilde tasvir edilmesi kaçınılmazdır. Bu bağlamda oyunda erkek dikkatinin, genç ve diri vücuduyla Salome'a yoğunlaşması şaşılası bir durum değildir. Diğer yandan Herodias, belki de yine bu durumun farkında olduğundan, kızını kıskanmaktadır, çünkü artık Kral Herod'un tek ilgi odağı kızı Salome olmuştur. Herod Salome'a kendisiyle birlikte şarap içmesini teklif eder, ancak Salome Herod'un bu teklifini de reddeder. Birlikte meyve yemeyi teklif eder, fakat yine olumlu bir cevap alamaz. Herod artık Salome'un karşısında iyice acizleşmiştir. Salome'a duyduğu arzu öylesine güçlüdür ki kolay kolay bu duygusundan vazgeçemez. Erkeğin bir kadına duyduğu böylesi abartılı bir tutku, onu kadının karşısında küçültürken, kadını yüceltecektir. Hele ki arzu edilen kadın Salome gibi, kendi his ve tutkularına düşkün özgürlükçü ve ben merkezli bir kadınsa, kendisine duyulan bu arzu ve isteği, kolaylıkla kendi lehine kullanacaktır. Herod Salome karşısında böyle bir acizliğe düşmek üzeredir, ancak son olarak Salome'dan kendisi için dans etmesini ister. Salome ilk başta bu teklife de sıcak bakmaz. Herod'un sözü kralın sözüdür ve herkes için bir emirdir. Salome Herod'u reddederek ataerkil düzeni de reddetmiş olur. Bir kral olan Herod Salome karşısında gücünü kaybetmiş ve yenilgiye uğramıştır. Bir ülkeyi yöneten Kral Herod Salome'a sözünü dinletememiştir. Bunun üzerine ona dans etmesi için yalvarır: "Salome, dans edin benim için. Yalvarırım dans edin benim için." (Wilde, 2005, s. 65)

Salome beyaz masum bir prensesken, bir anlamda yöneten ve emreden erkeksi bir güce kavuşmuştur. Sınırsız hükmetme yetkisine sahip olan Herod, onun dişiliğinin büyüsüne kapılmış, adeta gücünün kontrolüne girmiştir. Salome'un feminenliği, erkek egemenliğinin en güçlü temsilcisi olan Kral Herod karşısında zafer kazanmıştır. Herod ve Salome rol değiştirmiştir sanki. Salome erkek gibi güçlü, Herod ise kadın gibi zayıf bir konumdadır artık. Diğer bir deyişle Salome'un dişiliği erkek gücüne bir tehdit oluşturmuştur. Çünkü Salome dişiliğinin verdiği bütün mirası kullanarak erkeklerin mantıklı düşünme yetisine son verebileceğini fark etmiş, böylece son derece feminen bir karakter olarak hareket etmeye başlamıştır. Herod Salome'a ne isterse vereceğini söyler, hatta krallığının yarısını bile teklif eder:

> Herod: Hayatım üzerine, tacım üzerine, Tanrılarım üzerine. Benden ne dilerseniz

> vereceğim, krallığımın yarısını bile, sadece benim için dans ederseniz. Oh, Salome, Salome, benim için dans edin! (Wilde, 2005, s. 66).

Herod'un Salome'a yalvarışı güç değişimini temsil eder. Herod her ne kadar kendi arzusunu gerçekleştirmek için çabalıyor görünse de, durum bundan ibaret değildir. Salome'un yapacağı dans onu kendi arzusuna ulaştıracak bir araçtır sadece. Aslında Herod için değil, kendisi için dans edecektir. Diğer yandan Herod, Salome'un, dans ederse Yahya'yı arzulamadan önceki saflığına geri döneceğini sanmaktadır. Ayaklarının beyaz güvercinler gibi olacağını, bir ağacın üstünde dans eden küçük beyaz çiçeklere benzeyeceğini söyler:

> Herod: Ah! Çıplak ayaklarla dans edeceksiniz. Çok iyi! Çok iyi! Küçük ayakların beyaz güvercinler gibi olacaklar. Bir ağacın üstünde dans eden küçük beyaz çiçeklere benzeyecekler (Wilde, 2005, s. 69).

Ancak daha sonra Salome'un kan üzerinde dans edeceğini fark eder ve ayın kan gibi kırmızı olduğunu söyler. Ayın bu şekilde değişmesi Salome'un istediğini elde edeceğinin ve kararlılığının işareti olarak yorumlanabilir. Diğer yandan ay, yeniden doğuşun olması için ölümün gerekliliğini temsil etmektedir (Price, 1996, s. 160). Yahya'nın ölümü Salome'un daha da güçlü olarak doğuşudur. Çünkü arzusunu gerçekleştirmiş bir kadın olacaktır. Salome bu duygularla, görünürde Herod için, esasen kendisi için Herod'un önünde dans eder. Yaptığı yedi peçeli dans, dişil erotizmin doruğa ulaştığı noktadır. Aynı zamanda cinsel uyanışın en somut ifadesidir. Salome yedi peçeli dansıyla Yahya'ya olan arzusunu dilsel bir anlatımdan çıkarıp bedensel bir görüngüye dönüştürür. Yahya tarafından reddedilişine isyan edercesine duygularını bu dans yoluyla dışa vurur. Çünkü yedi peçeli dans, dans eden kadının vücudunu örten yedi renk peçenin dans boyunca birer birer atılıp en sonunda kadının vücudunun çırılçıplak kaldığı bir danstır. **Salome çok çekici, güzel ve baştan çıkarıcı bir kadındır, ancak Yahya peygamber tarafından reddedilince ona olan arzusu tehlikeli bir hâl alır.** Duygularının ve kendisinin hor görülmesine dayanamaz, intikam almak ve amacına ulaşabileceğini göstermek ister. Yaptığı yedi peçeli dans da bunun ispatıdır. Yahya'yı cezalandırmak için kadınlığını ve dişil gücünü kullanır. Bu bağlamda Salome, bir nevi kadınların erkekler üzerinde sahip olduğu gücü ve bunu nasıl kendi çıkarları için kullanabileceklerinin göstergesidir. Bu gücün yanlış yönde intikam hırsıyla kullanıldığı takdirde ne tür sonuçlar doğurabileceğini, hatta ölümle bile sonuçlanabileceğini gösterir. Wilde da bunun farkında olmuş olacak ki, eleştirmen White (1998) Wilde'ın kadınlara duyduğu korku ve nefretin, feminist sayılabilecek duygulara ait daha parlak fikirlerle örülmüş karanlık bir fikrin ve görüşün onun eserlerinde görüldüğünü söyler (White, 1998, s. 158). Hatta Wilde'ın kadınlardan nefret edip korkması ile eşcinselliği arasında da bir bağlantı kurar.

Salome, oyunda hiçbir şekilde pasif rol üstlenmemiştir ve üstlenmeye de niyeti yoktur. Yine o dönem geleneksel genç kız anlayışının dışına taşan Salome'un yedi peçeyle dans etmesi ve bu peçeleri dans ettikçe çıkarması bir isyanın göstergesidir. Dine ve yasal otoriteye isyan edip kendi duygu ve hislerinin dışa vurumudur. Herod yedi peçeli dansını yaptıktan sonra Salome'a ne istediğini sorar ve Salome gümüş bir tepsi içinde Yahya'nın başının getirilmesini ister.

Salome ölüm fermanı verdirecek kadar femme fatale bir kadındır. Bu istek karşısında eli ayağı tutuşan Herod, Salome'a zümrüt v.s. bir sürü başka teklifte bulunur, ancak Salome kendisine verdiği sözü hatırlatarak bu teklifleri reddeder. Salome için dış dünyanın zenginlikleri o an hiçbir şey ifade etmez, çünkü o artık sadece kendi tutku ve arzularının peşindedir. Herod ise verdiği sözün kölesi olmuştur ve bu onun bir erkek ve kral olarak en zayıf düştüğü andır. Çünkü Herod bir kral olarak elinde gücü tutan kişidir ve onun her sözü bu mutlak gücün fiili göstergesidir. Ancak gücü Salome'u ikna etmeye yetmez, çünkü Herod'un o andan sonra söyleyeceği sözlerin bir faydası yoktur. Salome'un Herod'un isteklerini kararlı bir şekilde reddetmesi, kendi arzu ve cinselliğini inkâr eden ataerkil tanrısal bir gücü reddetmesi anlamına gelmektedir (Dellamora, 1990, s. 108-109). Sadece Yahya'nın başı Salome'un arzu ve öfkesini tatmin edecektir. Cellât gidip Yahya'nın başını alarak sarnıçtan dışarı çıkar. Salome duygusal açıdan tatmin olmuştur:

> Salome: Ah! Sen ağzından öpmeme izin vermek istemedin Yahya. Şimdi onu öpeceğim, onu olgun bir meyveyi ısırır gibi ısıracağım dişlerimle. Evet ağzını öpeceğim, Yahya söylemiştim sana, söylememiş miydim?... Ama neden bana bakmıyorsun Yahya? Küçümseme ve öfkeyle dolu olan korkunç gözlerin şimdi kapalı. Neden kapalılar? (Wilde, 2005, s. 79-80).

Bu sözler Salome'un amacına ulaştığının en güçlü kanıtıdır. Aynı zamanda kendisine hiçbir gücün karşı koyamayacağının da göstergesidir. Tanrının vekili olan bir peygamber olsa da Yahya, Salome'un arzusunun kurbanı olmuştur. "Yahya'nın kafası, iddia edildiği üzere, hadımlaştıran kadının bir temsili değildir," der eleştirmen Price ve ekler: "Bunun yerine, onun kafası, karakterin hayattayken temsil ettiği şeyi temsil eder. Bu, kendisini, büyük tanrıça Kibele'nin onuruna değil, kendi verimsiz tanrısı için hadım edilmiş kör bir adamdır." (Price, 1996, s. 65). Salome Yahya'nın ağzını öperek kendisine karşı koyabilecek bir erkeğin var olmadığını gösterir:

> Salome: Ah! Öptüm ağzını Yahya, senin ağzını öptüm. Acı bir tat vardı dudaklarında. Kan tadı mıydı?...
>
> Hayır; ama belki aşkın tadıydı. Aşkın acı bir tadı olduğunu söylerler. Ama ne önemi var? Ne fark eder? Senin ağzını öptüm Yahya, ağzını öptüm (Wilde, 2005, s. 81).

Ay bu kez Salome'un üzerine düşer ve onu aydınlatır. Herod artık olanlara katlanamayıp, sanki yaşadığı sahneden kaçmak istercesine meşalelerin söndürülmesini, aydan ve yıldızlardan gelen ışık sayesinde kendisini görmemeleri için saklanmak ister. Ancak tüm bu çabaları olanları değiştirmeyecektir. Herod'un "Korkmaya başladım." sözü yaşadığı trajedinin en büyük kanıtıdır belki de.

Herod saraya gitmek için merdivenleri çıkarken geri dönüp askerlere, Salome'u öldürmelerini emreder ve askerler Salome'u kalkanlarının altında ezerek öldürürler. Annesi Herodias ise, daha Salome dans etmeye başladığı an sahneyi terk etmiştir. Kadın olmasının ve yaşının getirdiği tecrübe ve duygularla, olacakları önceden tahmin etmiş gibidir. Salome öldürülmesine rağmen Herod gönülsüzce izlediği gerçekten kaçamaz. Salome'u öldürtmüştür belki ama ayı uzaklaştıramaz. Bu da onun bu gerçeğe boyun eğmesi gerektiğinin göstergesidir ve sonuçta galip gelen Salome'dur. Price'ın belirttiği gibi Salome'un verdiği son ders onun tutkusunun karşısında duracak bir erkeğin var olmadığıdır (Price, 1996, s. 161). Salome'un sonunda öldürüleceğini bilerek böyle bir şeyi yapmakta ısrarcı olması da, muhtemelen bekaretini koruyarak ölmeyi istemesiyle açıklanabilir. Her ne kadar daha önceki kısımlarda bekaretini Yahya'ya teslim etmek istediğini söylese de, ne şekilde olursa olsun arzuladığı erkeğin dudaklarını öpmek ve onunla ölüme gitmek fikri, onu baştan çıkarmış gibi görünmektedir.

Sonuç

Son olarak belirtmek gerekir ki, Salome erkekler arasındaki tutkunun ifade edilmesini sağlayan bir araç olmaktan ziyade, bir kadın olarak kendi tutku ve arzusunu ortaya koyar. Powell'ın ifade ettiği gibi, Salome sadece Viktorya döneminde kadınlarla ilgili algıları yıkmakla kalmaz, aynı zamanda amaçsız ve sonuçsuz da olsa, kendi cinselliğini yaşamaktaki ısrarını sürdüren ve seks için seks peşinden koşan bir kadındır (Powell, 1990, s. 34). Sahip olduğu dişil enerjiyle, aslında ataerkil kültürün temellerine saldırır ve bunu başarır. İşte bu yönüyle Salome karakteri ve oyunu, eleştirmenler tarafından çirkin ve bayağı bulunmuştur. Çünkü Salome, evdeki melek olarak görülen Viktorya dönemi kadın ideolojisine meydan okuyan bir karakterdir (Dellamora, 1990, s. 247). Viktorya dönemi geleneksel kadını feminenliğini, yani kadınlığını sadece kocasını memnun etmek için kullanırken, Salome dişiliğini veya kadınlığını kendi arzularını elde etmek için kullanan baştan çıkarıcı tehlikeli bir kadın olarak karşımıza çıkar. Bir anlamda Salome, baskıcı topluma karşı isyan eden son dönem Viktorya kadınının yeniden ifade ediliş biçimidir. Nitekim Wilde'ın oyunlarındaki kadınlara bakıldığında, White'ın da belirttiği gibi, çoğunun ya lekesiz bakireler ya da son derece lekelenmiş hayat kadınları olduğu görülür (White, 1998, s. 160). İşte bu oyunda Salome ilk grubu, annesi de ikinci grubu temsil ediyor olarak düşünülürse, Salome lekesiz bir bakiredir ve sonunda ölse de

kazanandır. Ancak annesi hayatta kalsa da kaybedendir. Çünkü Salome bekâreti ve feminen kimliği sayesinde erkek egemen toplumda güçlü olma ve var olma savaşını kazanmıştır. Bu yönüyle de Salome'un feminen yanının, feminist sayılabilecek kimliğinin önüne geçtiği söylenebilir.

Kaynakça

Bird, A. (1977). *The Plays of Oscar Wilde.* Londra: Vision Press.

Dellamora, R. (1990). Traversing the Feminine in Oscar Wilde's Salom.T. Morgan içinde, *Victorian Sages and Cultural Discourse* (s. 247). New Brunswick: Rutgers University Press.

Hedgecock, J. (2008). *The Femme Fatale in Victorian Literature.* New York: Library of Congress Cataloging-in-Publication Dataa.

Ibsen, H. (2011). *Nora, Bir Bebek Evi.* (T. Öğüt, Çev.) İstanbul: Mitos Boyut.

Kipnis, L. (2006). The Female Thing: Dirt, Sex, Envy, Vulnerability. London: Vintage.

Martin, J. (1999). Women and Politics of Schooling in Victorian and Edwardian England. Londra: Liecester University Press.

Pollard, A. (1967). Victorian Thought. A. Cockshut içinde, *The Victorians* (s. 1-24). Londra: Penguin Books.

Powell, K. (1990). *Oscar Wilde and the Theatre of 1890s.* Cambridge: Cambridge University Press.

Price, J. (1996). "A Map With Utopia" Oscar Wilde's Theory for Social Transformation. New York: American University Studies.

Rousseau, J. (2005). *Emile "Bir Çocuk Büyüyor".* (Ü. Akagündüz, Çev.) İstanbul: Selis Kitaplar.

White, V. (1998). Women of No Importance: Misogyny in the Work of Oscar Wilde. J. McCormack içinde, *Wilde the Irishman* (s. 160). Londra: Yale University Press.

Wilde, O. (2005). *Salome.* (M. Erşen, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.

*****

TEHLİKELİ VE GÜNAHKÂR

17/02/2006
Zeynep AKSOY

Kitap: SALOMÉ , Çeviren: Murat Erşen, İmge Kitapevi, 2005, 82 sayfa, 5 YTL.

Oscar Wilde'ın hikâyesinin kaynağını İncil'den aldığı 'Salomé' tek perdelik bir dram. Eser, modern tiyatro tekniğinde devrim yaratmasıyla da ün kazanmıştı. Modern ve sembolist dramanın en önemli simgelerinden biri, birçok kez sinemaya aktarılan, Richard Strauss'un operasını bestelediği, Oscar Wilde'ın ünlü Salomé'si Türkçede. Murat Erşen'in bol dipnot ve referans kullanan, oyundaki bütün İncil göndermelerini ayrıntılarıyla açıklayan yetkin çevirisiyle. Kutsal kitaplarda, erkeklerin başına felaket getiren birçok kadından biri olan Salomé'nin öyküsüne, Matta ve Markus İncillerinde rastlanır. Hıristiyanlığın ilk yayılmaya başladığı zamanlarda geçen öyküye göre, Roma İmparatorluğu zamanında eski Filistin'in Güney kısmı, Ürdün'ün Batı'sında kalan bölge olan Judaea'nın tetrarkı (kralı) Herod, erkek kardeşinin karısı Herodias'la evlenerek ensest ilişkiye girdiği içinYahya Peygamber'i (Vaftizci Yahya) sinirlendirmiştir.

[tetrarch(i.) bir eyaletin dörtte birini yöneten vali; bağımlı yönetici. tetrarchate, chy (i.) böyle valilik veya krallık.]

İki incildeki öyküde de **Herodias kızı Salomé**'yi (yani Herod'un üvey kızını) kullanmak suretiyle Yahya'nın başının kesilmesine sebep olur. Tetrark, Salomé'ye kendisi için dans ederse istediği her şeyi

yapacağını söyler. Salomé, annesine 'ne isteyeyim' diye sorar, annesi de, 'Vaftizci Yahya'nın başını' diye yanıt verir. Salomé, yedi duvak dansını yaptıktan sonra karşılık olarak Yahya'nın başını talep eder. Kral, söz verdiği için infazı yerine getirir.

İncil'deki öykülere göre, suç, kızını bu isteğe kışkırtan Herodias'ındı, fakat zaman geçip de Yahya daha büyük hürmet gören bir azize dönüştükçe Salomé de (sonuçta başı isteyen o olduğu için) daha çok suçlanmaya başlanır. Salomé efsanesi edebiyatta ve görsel sanatlarda Rönesans'a kadar çok sık işlenegeldi, 19. yüzyılda ise, özellikle Avrupa'nın Doğu'daki sömürgeci yayılmasıyla yeniden popüler oldu.

Felaket kehaneti

Edebi formasyonu çok sağlam olan Oscar Wilde kuşkusuz tarihte Salomé'yi işleyen birçok eseri tanıyordu ve 1892 yılında yazdığı oyununda da İncil referanslarının yanı sıra bunlara da başvurmuştu. Özellikle de sembolist şiir ve dram yazarlarının en önemlilerinden Maurice Maeterlinck'ten etkilenmişti: Salomé oyununun evrensel bir gizemi öne çıkaran, olacak bir felaketi kehanet eden tarzı (ölü bir kadına benzeyen ay, çok kötü şeyler olacağının sık sık tekrarlanması, bir intihar, yerdeki kana basmanın uğursuzluğu, kralın duyduğu kanat çırpışları, vs.) ve karakterlerin mekanik, basit, absürde kaçan dili hep Maeterlinck'in oyunlarına özgü şeylerdir.

Oscar Wilde oyunu 1891'de Paris'te Fransızca olarak yazdı. Özellikle Gustave Moreau'nun Salomé çizimlerinden ilham aldığı söylenir. 1892 Haziranı'nda İngiltere'de oyunun provaları başladı ancak oyun İncil'den karakterlerin sahnede tasvir edilmesinin yasak olduğu gerekçesiyle sansürlendi. Asıl sebep, tabii ki oyunun cinsel açıdan oldukça cüretkâr olmasıdır. Sonunda, yazıldıktan beş yıl sonra, 1896'da Paris'te sahnelendi.

Sahnelendiğini göremedi

Wilde'ın metninde Salomé, Yahya'nın özellikle de onun cazibesine kapılmamasından, kendini dine vermişliğiyle kendisine bakmaktan bile kaçınmasından etkilenir. Onun beyaz bedenini, siyah saçlarını, kırmızı dudaklarını arzular ve bunlar ona Yahya'nın kesilmiş başı şeklinde bir gümüş tepside sunulduğunda onu öpmekten kaçınmaz. Bu bariz nekrofilinin yanı sıra Kraliçe'nin pajı (savaş sanatını ve başka hizmetleri öğrenmesi için soyluların yanına verilen soylu genç) ile Genç Süryani arasında da eşcinsel bir ilişki vardır. Dolayısıyla İngiltere'de sansüre uğraması ve ilk kez 19. yüzyıl sonlarında çok daha avangard bir yaşamın merkezi olan Paris'te sahnelenmiş olması çok doğal.

Salomé, 1894'de Aubrey Beardsley'in meşhur çizimleriyle yayımlandı ki, elimizdeki Salomé'de de bu çizimler kullanılıyor. Wilde'sa bu çizimlerden birini beğenmiş, geri kalanını çok 'Japon etkileşimli' bulmuş, kendi oyununun çok daha Bizans'a özgü olduğunu söylemişti.

Bir perdelik, ihtirasın özyıkıcılığına dair bir trajedi 'Salomé'. Dili basit ve tekrarlarla dolu. Özellikle Yahya'nın konuşmalarında İncil'den birçok direk alıntı var. Konu da son derece basit ve o kadar sadelikle işleniyor ki ilk okumada sembolist ayrıntıların güzelliği ve dilde yarattığı atmosfer gözden kaçabiliyor. Hatta 'Salomé'nin sahnelendiğini yaşarken hiç göremeyen Oscar Wilde'ı düzgün bir şey yaratmamış, sadece İncil'den ve kendisinden önce aynı konuyu işleyenlerden alıntı yapmış olmakla suçlayan eleştirmenler olmuştur. Ama şu da bir gerçek ki, o yazdıktan sonra neredeyse diğer bütün 'Salomé'ler unutuldu ve Richard Strauss'un operası da, 20. yüzyılda çekilen birçok 'Salomé' filmi de Wilde'ın metnini temel aldı.

Kitaptan

Ama neden bana bakmıyorsun Yahya?
Küçümseme ve öfkeyle dolu olan korkunç gözlerin şimdi neden kapalı.
Neden kapalılar?
Aç gözlerini! Kaldır gözkapaklarını Yahya. Neden bakmıyorsun bana?
Benden korktuğun için mi bakmıyor bana Yahya?

.. Ve dilin, zehir atan kırmızı bir yılan gibi olan dilin, artık hareket etmeyecek, zehirini bana akıtan bu al renkli yılan tek kelime edemeyecek Yahya. Garip, değil mi?
Bu kırmızı yılan nasıl olur da artık kımıldamaz?
... Beni istemedin, Yahya. Beni reddettin. Bana karşı utanç verici laflar ettin. Şehvet düşkünü bir kadın, bir fahişe gibi davrandın bana karşı, bana, Salome'ye, Herodias'ın kızına, Judea'nın prensesine!
İşte Yahya, ben hâlâ yaşıyorum, ama sen ölüsün ve başın bana ait. Onunla ne istersem yapabilirim. Onu köpeklere ya da gökteki kuşlara atabilirim... Köpeklerin bıraktığını gökteki kuşlar yiyip bitirir...
Ah! Yahya, sen sevdiğim tek erkektin. Tüm diğer erkekler beni iğrendiriyor. Ama sen güzeldin! Bedenin gümüş ayaklar üzerine inşa edilmiş fildişinden sütunlardı. Gümüşten zambaklarla ve güvercinlerle dolu bir bahçeydi. Fildişi siperlerle çevrilmiş gümüşten bir kuleydi. Dünyada senin vücudun kadar beyaz başka hiçbir şey yoktu. Dünyada senin saçların kadar siyah hiçbir şey yoktu. Sesin tuhaf kokular yayan bir buhurdanlıktı ve sana baktığımda garip bir müzik duyardım.
Ah! Neden bana bakmadın Yahya?
Ellerinin ve küfürlerinin örtüsüyle yüzünü sakladın. Gözlerinin üstüne tanrısını görmek isteyenin bağını koydun.
İşte sen Tanrı'nı gördün, Yahya, ama beni asla görmedin. Eğer beni görseydin, severdin. Ben seni gördüm ve seni sevdim. Oh, ne kadar sevdim seni!
Hâlâ da seviyorum Yahya. Sadece seni seviyorum... Senin güzelliğine susadım; bedenine açlık duyuyorum; ne şarap ne de meyveler arzumu dindirebilir. Ne yapacağım şimdi Yahya?
Ne seller ne de okyanuslar tutkumu söndürebilir.
Ben bir prensestim ve sen beni hakir gördün. Ben bir bakireydim ve sen bekâretimi benden aldın. İffetliydim ve damarlarımı ateşle doldurdun...
Ah! Ah neden bana bir kez bakmadın?
Baksaydın, severdin. Biliyorum ki beni severdin ve aşkın gizemi, ölümün gizeminden daha büyüktür.
Sadece aşka bakmak gerekir.

Kaynak:
SALOMÉ , Çeviren: Murat Erşen, İmge Kitapevi, 2005, 82 sayfa, 5 YTL.

BELALAR ÇAĞI

Sıkıntı Dönemi: Arnold Toynbee'nin 20. Yüzyılı
Time of Troubles': Arnold J Toynbee's twentieth century

Amold J. Toynbee (1889-1975), tarihinin ilk yarısında Kraliyet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü ile eşanlamlıydı. (1) 1925-1954 yılları arasında Araştırmalar Direktörlüğü'nü yürüttü; daha sonra da ölümüne kadar Chatham House'ta bir ofisi oldu. Bu yarım yüzyıl süresince, akademisyen ve halk entelektüeli rollerini özdeşleştirdi; araştırmalarının meyvelerini ve bulgularını politika-yapıcılara ve toplumun geneline ulaştırmak için International Affairs (Uluslararası İlişkiler) dergisini kullandı. Chatham House'daki 50 yılı boyunca, Toynbee, dergide 19 makaleye katkı sağladı ve çok ciltli iki anıt eser bıraktı: 19241958 yılları arasında kaleme aldığı, düzelttiği veya yetkilendirdiği Survey of International Affairs (2) ve 1934-1961 yılları arasında 12 cilt halinde yayımlanan Tarihin bir Araştırması (3). Aynı zamanda hayatı boyunca 50 tane daha kitap ve yüzlerce akademik makale yayımlamasının yanı sıra, birçok röportaja katıldı. Eğer diğerleri tarafından kendisinin yazdığı kitapların incelemelerini de katarsak, Toynbee'nin tüm çalışmaları neredeyse 3000'e çıkar.

Toynbee iki dünya savaşı sırasında da ülkesine hizmet etti; politika yapımını şekillendirmenin ve onu araştırmanın yollarını aradı. İlk savaş sırasında, Dışişleri Bakanlığı'nın Siyasi İstihbarat Departmanı için çalıştı (5) ve Versay Konferansı'na giden İngiliz delegasyonuna katıldı. İngiltere'nin Versay'da ve sonrasında Orta Doğu'ya yönelik yaklaşımında çok tartışılan, önemli bir rol üstlendi. (6) İki savaş arası dönemde, Toynbee, kamusal yaşantıda etkili ve ağırlıklıydı: Britanyalı politika-yapıcılar, onun tavsiyelerini ve Chatham House gibi yerlerdeki konuşmalarını dikkate alırdı. Yabancı politikacılar, ve hatta Adolf Hitler bile, oldukça şüpheci yaklaşan Toynbee'yi 1936 yılında Almanya'ya özel bir görüşmeye davet etmişti. 1920'li ve 1930'lu yaşlarda, savaş sırasında birçok arkadaşını ve eski öğrencisini kaybetmenin verdiği travmayla, Milletler Cemiyeti'nde önde gelen bir "halkların hak savunuculuğuna" soyundu. Cemiyet'in başarısızlığı netlik kazandığında ise pozisyonunu değiştirdi, yatıştırma politikasının kararlı bir savunucusu haline geldi. Savaş bir kez daha patlak verdiğinde ise, savaş sonrası yeniden inşa konusunda araştırmalar yapmak üzere Dışişleri Bakanlığı'na yeniden katıldı. Savaş sona erdikten sonra ise, halk entelektüeli rolüne geri döndü; yazdıkları ve konuşmaları, hem Britanya içinde hem de dışında talep aldı.

Toynbee'nin şöhreti ve kendine has akademisyenliği aynı anda hem takdir hem de kaçınılmaz olarak eleştirileri kendine çekti. Lig'deki pozisyonları, ardından yatıştırma politikası, 1930'lu yıllarda oldukça eleştiri çekti. Örneğin E. H. Carr, Toynbee'nin liberalizme olan bağlılığıyla ve kolektif güvenlik gibi soyut kavramlarıyla dalga geçti. (8) Carr'ın Yirmi Yıl Krizi (1939) adlı kitabında da, Toynbee, paradigma seven bir Ütopyacı olarak hicvedildi; sadece ahlaki yönden değerlendirmeler yapabilen biri gibi gösterildi, kısa süre sonra da Realist'in tarih çöp sepetine gönderileceği ileri sürüldü; keza her ne kadar totaliter olsa da aydınlık bir geleceğe doğru ilerleniyordu. (9) 1950'li yıllarda, Toynbee, daha sert saldırılarla karşılaştı, özellikle de Tarihin Bir Araştırması adlı kitabının 7lO.ciltleri arasındaki bölümleri yayımlandıktan sonra. (10) Kıdemli tarihçiler sıraya geçip, onun tarihsel yöntemini "taklit" diyerek açıkça suçladılar ve medeniyetin büyümesi ve çöküşüne dair "kanunlarını" reddettiler. (11) Çoğu onlarca yıl önce yazılıp güncelliğini yitirmiş olan ikincil kaynaklara dayandırması konusunda hayıflandılar ve bazı yerler ve dönemlere dair bilgisinin derme çatma olduğunu iddia ettiler. (12)

Bununla birlikte, eleştirenlerin en büyük öfkesi, Batı ve onun yeni keşfedilmiş dindarlığına yönelik yaklaşımı konusundaydı. (13) 1930'lu yıllarda, Toynbee'nin yaptığı nazik uyarı ("Batı medeniyetinin insan başarısının en üst noktasını temsil etmeyebileceği") iyi karşılanmıştı. (14) 1950'li yıllarda ise, aynı argüman, Avrupa emperyalizmi tarafından Batılı olmayan halklar üzerinde uygulanan korkuların da anımsanması sonucunda, o kadar iyi görülmedi. (15) Toynbee, muhafazakarlar ve bazı liberaller tarafından son derece büyük bir yalancı ve gizli Komünist olmakla itham edildi; Sovyetler Birliği ve sömürgecilik karşıtı devrim gibi iki tehditle karşılaşan Batı'nın altını oymaya çalıştığı söylendi. (16)

Argümanlarını dindar bir söylem üzerine temellendirmesi ise, herhangi bir yardımda bulundu: onu eleştirenlerin çoğu açısından kendisinin kehanette bulunması, artık yarı dönekliğinden daha çok arzu edilen bir şey değildi. Savaş sonrası İngiliz akademisine hakim olan saldırgan sekülaristler ki aralarında AJ.P. Taylor ve Hugh Trevor Roper vardı. Toynbee'nin "karmakarışık" diniyle ve dünyanın tüm sorunlarını çözebileceğine dair inancıyla dalga geçmeye yöneldiler. (17)

Toynbee'nin imajına dair bu lekelemelerin talihsiz sonuçları oldu. Her şeyden önce, geç dönem akademisyenlerin, kendisinin uluslararası ilişkiler araştırmasına yaptığı sıradışı katkılara ve bir halk entelektüeli olarak rolüne odaklanmalarını engelledi. (18) "Kısa" süren yirminci yüzyılın 1914-1989 arasındaki kanlı ve çalkantılı dönem, bir diğer adıyla Belalar Çağı uluslararası ilişkilerinde krizin sebeplerine dair yorumları, Atlantik'in her iki yakasında, daha sonra da dünyanın geri kalanında, önemli düşünürlerin fikirlerini şekillendirmişti. (19) Bu makale, Toynbee'nin düşüncesine dair yorumları, kökenlerini ve gelişimini analiz etmektedir. Makalenin argümanı ise; çalışmasının şekli ve içeriğinin büyük kısmı oldukça kişisel ve modem okur açısından dostane değilken, o dönemde dünya siyaseti hakkındaki kamusal tartışmalara İngiltere'den en büyük katkıyı sağlayan yirminci yüzyıl düşünürlerinden biri olarak kendisinin uluslararası düşünce tarihçilerinin takdirini alması gerektiğidir.

Temeller

Benim kuşağım, İngiltere'de Yunanca ve Latince dillerinde eğitim almış ve 15.yüzyılın en sıkı standart-larına bağlı kalmış olan neredeyse son kuşaktır. (20)

Toynbee'nin uluslararası düşüncesi, en iyi şekilde, çağdaş dünyayı Yunan ve Roman klasiklerinin objektifinden yorumlama girişimi olarak yorumlanabilir. İlk önce Harrow'da, ardından Oxford'da, kendisine en kaliteli klasik eğitim verilmiş, bu çalışma alanlarında mükemmeliyete kavuşmuştur. Bununla birlikte, yönünü bulmak için zamana ihtiyacı oldu. Etkileyici bir başlangıç olarak, 1912 yılında, Balliol Koleji/Oxford'da bir eğitim bursu kazanmıştır. Ancak, dünyevi düzeydeki öğretim ve idare angaryalarından kısa süre içerisinde mutsuzluğa sürüklenmiştir. (21) Birinci Dünya Savaşı, değişim için bir fırsat sundu, ancak Toynbee'nin söz konusu değişimi sağlama yönündeki eylemleri, zorlu bir miras doğurdu. Her ne kadar askeri hizmete uygun yapıda olsa da, Toynbee, onu bu görevden muaf tutması için barış yanlısı bir doktoru ikna etti, birkaç yıl önce dizanteriye yakalandığını söyledi. (22) Bu, belirleyici bir karar oldu; Toynbee'nin daha sonraki kariyerinin büyük kısmını tanımlayan bir dönemeç oldu. Savaş meydanından kendini kurtaran Toynbee'nin peşini, bunu başaramayan herkesin meslektaşlarının, arkadaşlarının, öğrencilerinin hatıraları bir daha asla bırakmadı, Chatham House'taki ofisinde hepsinin fotoğraflarım astı. Keder ve suçluluk duygusu, 1918'den sonraki çalışmalarında ağır bastı, yazdıklarının bjiyük kısmında bu duygular kendini belli etti.

1915 yılında, Toynbee, Oxford'dan ayrılarak Dışişleri Bakanlığı'na geçti ve burada Siyasi İstihbarat De-partmanında Versay Konferansı sırasında ve sonrasında çalıştı, propagandalar üretti, ardından da savaş sonrası düzeni planladı. 1919 yılında, entelektüel ilgi alanlarının klasiklerdense, artık çağdaş siyasete yöneldiğinin sinyalini verdi; Londra Üniversitesi'nde Bizans ve Modem Yunan Tarihi alanında kürsü başkanlığı yaptı. Ancak bu görev sırasında yaptıkları pek de mutlu şeyler değildi. **Eğitimini tamamladığından beri Toynbee'nin görüşleri, Yunan Hayranlığı'ndan modern Yunanistan'a neredeyse düşmanlığa ve hatta Türk yanlısı duygulara doğru kaydı.** (23) Bu durum ise, Kürsü'nün kurucularının pek hoşuna gitmedi. 1924 yılında, 35 yaşındayken, Toynbee, bu kez Chatham House'a kaçmayı başardı ve burada yeni yayınını hazırlamaya başladı: Yıllık Uluslararası İlişkiler Araştırması. Enstitü, bu araştırmanın, dünya siyaseti hakkında kamuoyunu bilgilendirmek anlamında önemli bir katkı sağlayacağını düşünmüştü.

Toynbee, Enstitü'ye uluslararası ilişkilere dair nevi şahsına münhasır bir anlayış getirdi, bazı çok Ortodoks unsurlar varken bazıları kesinlikle bu nitelikte değildi. Kendisi liberal görüşlüydü, ama sosyalist eğilimleri de Vardı. O dönemde ise ateistti, ancak metafiziğe derin bir ilgisi vardı ve metafizik kapsamında "gelişimsel idealizm" olarak nitelendirdiği şeye ilgi duyuyordu. Henri Bergson ve J.C. Smuts bunun birer örneğiydi. (24) Kendisi, Milletler Cemiyeti'mim bir destekçisiydi, ama kuralları veya kurumlar karşısında büyük bir her yecan duymaktan daha çok, bu kurumun ilkelerini beğenmişti.

Uluslararası ilişkiler hakkında çok az yazı yazmıştı savaş dönemi propagandası ve Milliyetçilik ve Savaş adlı 1915 tarihli kitabı haricinde. Ancak, Versay'da Arap dünyasına aşina oldu. Bunun dışında, Toynbee, "uluslararası ilişkiler teorisi" hakkında çok az şey biliyordu; çağdaş tarihe ilişkin tarihsel kuram konusunda bilgileri de kısıtlıydı. Temel bilgileri, geç dönem Viktorya ve Edward dönemi İngiltere idi: endüstriyel ekonomi dünyayı birleştinnişti ve bunun ardından siyasi birlik de bir şekilde sağlanmalıydı. (25) Ekonomi ve finans konusunda neredeyse hiçbir şey bilmiyordu ve Araştırma'nın bu kısımlarını bu konuların uzmanlarına devretmek konusunda kararlıydı. (26) Bununla birlikte, gerisini kendisi halletti.

İlk birkaç cilt boyunca, 1920-1929 dönemi ele alındı; Toynbee ise diplomatik düzeyde yapılanlar ve söylenenlere dair az çok tutkudan arınmış söylemler sundu. Bu söylemler derhal bir araya getirildi normal olarak altı aydan kısa süre içerisinde. Resmi yayınlardan ve Chatham House kütüphanesindeki basın dosyalarından veriler derlendi. Araştırmaların ilk dönemlerinde Toynbee'nin kendi görüşleri sadece iki noktada davetsiz misafir olarak girdi. Birinci; tüm toplumların artık tek bir uluslararası sistem altında birleşme biçimini yansıtacak şekilde, dünya siyasetine bütüncül bir bakışın gerektiğini vurgulamak, böylelikle de "olayların birliği" ile "tertip birliği"ni özdeşleştirmek konusunda hassastı. (28) İkinci olarak, klasik analojileri çağdaş olayların örgüsüne eklemlemeyi severdi. Toynbee'nin örneğin 1920 yılında Fransa'nın kolektif psikolojisine dair açtığı tartışma, Kartaca'nın yıkımı öncesi ve sonrasında Romalıların davranışlarına dair uzun, ancak pek de orijinal olmayan bir tartışmaya giden yolu araladı. (29) Bununla birlikte, farklı oyuncuların davranışlarına yönelik tarafsız bir duruş olarak gördüğü şeyi sürdürmek için 1920'li yıllarda yoğun bir çalışma içerisine girdi.

Toynbee dünya sahnesindeki olayları açıklarken, bir yandan da ***"Safsata Kitabı"*** olarak adlandırdığı şeyin üzerinde çalışıyordu: Tarihin bir Araştırması. Oldukça iddialı ve kapsamlı bir kitap olan Tarihin bir Araştırması, çağdaş siyaset ve uluslararası ilişkileri belli bir bağlam içerisine yerleştirmeye ve Modern Batı tarihinin yeniden ve eksiksiz bir şekilde yorumlanmasını sağlamıştır. Toynbee'nin 19. ve erken 20.yüzyıl dönemine dair tarihsel araştırmalardaki amacı şuydu: modem tarih, durdurak bilmeyen bir ilerleme tarihidir ve ulus devlet, insanlığın hedefleyebileceği en yüksek siyasi noktadır; Batı ise bu süreçte "muzaffer" olmuş, değerleri, kurumlan ve fikirleri özellikle de demokrasi ve endüstriyelleşme dolayısıyla diğerlerinden üstün olmuştur. Hatta, diğer tarihçilerin üzerinde çalıştığı "tarihsel düşüncenin endüstriyelleşmesi" meselesine bile saldırmıştır; keza söz konusu yaklaşım, geçmişe dair zekice, kapsamlı ve kitaplar boyunca gerçekleştirilen yorumlar yerine, giderek daha dar kapsamlı ve muğlak konular üzerindeki ezbere makalelere öncelik veriyordu. (30)

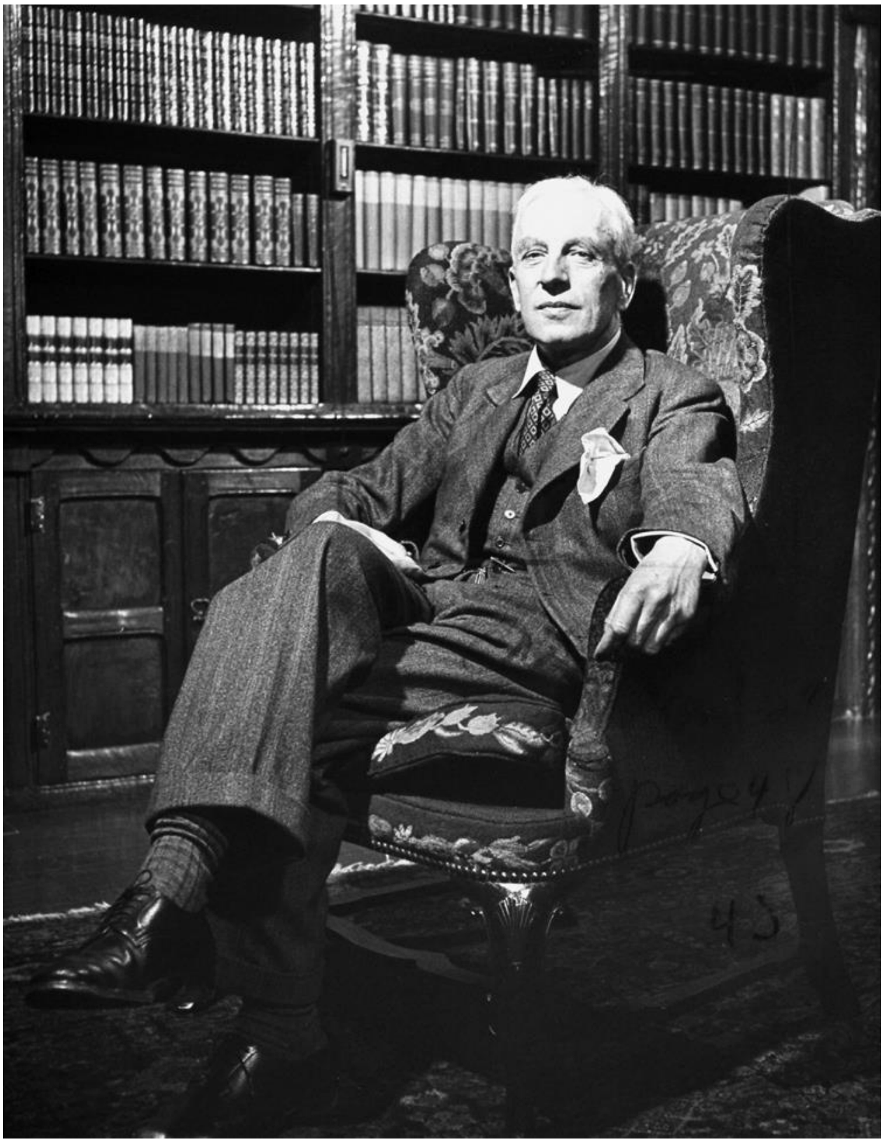
Tarihin bir Araştırması'nda, Toynbee, çok farklı bir yaklaşım benimsemiştir ve oldukça farklı bir hikâyeyi ele almıştır. Küresel bir yaklaşım benimsemiş, emperyalizm ve teknolojik değişim yoluyla 19.yüzyılda ortaya çıkan insanlığın birleşme sürecini incelemiştir. (31) Toynbee'nin iddiasına göre; İngiltere'nin tarihinin ancak Avrupa'nın geniş kapsamlı olayları çerçevesinde incelendiğinde anlam kazanması gibi, Batı medeniyetinin (veya Batı Toplumu'nun) tarihi de, ancak kapsamlı, mekânsal ve uzunlamasına ele alındığında "anlaşılır" olduğudur. (32) Ve bir adım daha ileri gider; herhangi bir medeniyetin tarihine dair gerçek bir anlayışın, kıyaslamak bir yaklaşım gerektirdiği konusunda ısrarcı olur. (33) Bu çerçevede, daha önce var olmuş olan tüm medeniyetler karşısında kıyaslama yapılmalı ve onları birbirleri karşısında "felsefi açıdan çağdaşmış gibi" değerlendirmek gerekir. (34) Bu şekilde yaklaşıldığında, Toynbee'ye göre, medeniyetlerin gelişim eksenlerinde bazı benzerlikler göze çarpar: doğuş noktaları, büyümeler, kopuşlar, dezentegrasyon, evrensel devletler ve birçok toplumun tar-ihinde birbiri ardı sıra gelen evrensel kiliseler.

Toynbee, sadece, bu benzerlikleri betimlemekle ilgilenmedi, aynı zamanda medeniyetler tarihinde bu farklı dönemlerin sebeplerini belirlemekle de uğraştı. Tarihin bir Araştırması, tarih yazımına dair tutkusuz bir çalışma değildi; daha ziyade oldukça güncel bir girişimdi. Geçmişin araştırılması, Toynbee'ye göre, günümüzdeki meselelerimizi yönetmemize yardımcı olabilirdi uluslararası ilişkiler de buna dâhil. Toynbee, medeniyetlerin yükselecekleri veya düşeceklerinin önceden belirlendiğine inanmıyordu. Irksal üstünlük ve aşağılık yönündeki kuramlar, ona göre, medeniyetlerin ortaya çıkması ve gelişmeleriyle bağlantılandırılamazdı; keza 21.yüzyılda ve öncesinde yükselen ve düşen

medeniyetler, farklı ırktan insanİardan oluşmaktaydı. (35) Çevresel belirleyicilik kuramları da, benzer şekilde, kırılgandı; keza medeniyetler oldukça farklı bir doğal ortamda gelişmişlerdi. (36) Büyümeyi, kırılmayı, dezentegrasyonu tetikleyen, evrensel devletlerin veya imparatorlukların ve evrensel kilise veya dinlerin yükselişini sağlayan şey, insanların etkisiydi, veya daha spesifik olmak gerekirse, insanların "yaratıcılığı"ydı.

Toynbee'nin bu konu karşısındaki hayranlığı, üniversite yıllarına dayanıyor; bu dönemde Henri Bergson ve onun "yaratıcı evrim" kavramının etkisi altına girmişti. (37) Bergson, sosyal değişimin, temel sıçrama olarak adlandırdığı şeyin aşılandığı, yeni inanışlar, kavramlar, değerler üreten ve toplumların statik hale gelmemeleri ve çöküşe geçmemeleri için kendilerine ihtiyaç duyulan yaratıcı bireylerle sağlanabileceğini ileri sürüyordu. (38) Bu tür fikirler, genç Toynbee'nin aklına yatmıştı: 1911 yılında bir arkadaşına yazdığı gibi, **"iki büyük toplum sınıfı olduğu konusunda ikna olmuştu: (1) fanatikler (peygamberler, şehitler (ve bakireler) ve yeni çalışmanın görevini ve yaratıcılığını bunlar belirlerdi; (2) yaratılan şeyin sürdürülebilirliği gibi devasa bir işi gerçekleştiren çok fazla sayıda sakin insan."** (39) Tarihin bir Araştırması'nda, Toynbee, bu çerçevede argümanlar ileri sürdü; yaratıcı bireyler tarafından sosyal değişimlerin genellikle toplumun marjinal noktalarında veya bir tür sürgün sırasında yaratıldığı ölçüde medeniyetlerin "büyüdüğünü" belirtti. (40) Bu bireyler, yeni kavramları, inanışları veya değerleri sunmaktaydı ve böylelikle medeniyetler sosyal pratiklerini yeniden örgütlemektedirler; kitleler ise kendilerini bu yeni inancı taklit etmeye uyarlarlar.

Toynbee'nin Tarihin Bir Araştırması, medeniyetlerin doğuşu, büyümesi ve çöküşüne dair nedenler konusunda bir araştırmadan ötedir; bir diğer ifadeyle, çağdaş dünya için bir dizi kapsamlı kısa hikaye içine entegre edilmiş, daha kapsamlı bir sosyal felsefe sunmaktaydı. (41) Toynbee, bu tür bir felsefeye acilen ihtiyaç olduğuna inanmıştı. Modem Batı, ona göre, doğuş ve büyüme aşamalarını çoktan geride bırakmıştı ve şu anda bir kırılma noktasındaydı ve içinde bulunduğu bu "Belalar Çağı'ndan ancak ve ancak "yaratıcılığın yemden canlanmasıyla" çıkabilirdi.

Arnold J. Toynbee, 1 April 1947.

BELALAR ÇAĞI

Batılı ve endüstriyel dünyanın tüm insani ve maddi kaynaklarının Gaddar Tann'nın büyük fırınım beslemek için harekete geçirildiğini gördük; burada Homo Occidentalist, 1914-18 yılları arasında büyük Batılı iç savaşımızda kendi çocuğunun soykırımına göz yummuştur. (42) Tarihin bir Araştırması'nda, Toynbee, geçmişteki birçok Bela Dönemi'ni belirlemiştir. Dikkatini ilk aşamada çekenlerden biri; "**Hannibal Savaşı'yla başlayan, Helen Toplumu'nun artık yaratıcı olmadığı ve çöküşe geçtiği"** dönemdir. (43) Bir diğer dönem ise, Beşinci Hanedanlığın sona ermesinden sonraki "Egyptaic" Toplumdur; bu da İngiltere hakimiyetindeki Mısır'ın dağılmasına ve bir dizi küçük devletin ortaya çıkmasına yol açmıştır. (44) "Hindu Toplumu"nda, Belalar Çağı'ndan önce, yaratıcı bir dönem olmuştur ve Mauryan İmparatorluğu'nun İ.Ö. üçüncü ve dördüncü yüzyıllarda yükselmesi ve çök-mesiyle aynı döneme rastlamıştır yani tam da Budizm'in ortaya çıkmasından önce. "Sinik Toplum"da, bu durum daha da erken, Konfüçyüs'ten önce, İ.Ö. beşinci ve altıncı yüzyıllarda gerçekleşti. (46) Ve Toynbee, "fosil" medeniyetlere dair koleksiyonunda çok daha fazla örnek bulmuştur: Minos medeniyeti, Sümerler, Hititler, Babiller, And medeniyeti, Mayalar, Yukatekler ve Aztek medeniyeti. Bunların her birinin benzer bir yöresel ve elden ayaktan düşüren bir çatışma yaşadığını belirtmiştir. (47)

Toynbee'nin ifadelerini kullanırsak, kalıcı, sınırsız savaş, Belalar Çağı'nın en bariz semptomuydu;

ancak sebebi değildi. Savaşlar, bir medeniyetin "yaşam"ının içinde erken dönemde, yaratıcılık aşamasında, zaten birçok farklı siyasi birime bölünmüş durumda olduklarında cereyan eder. Ancak, bu savaşlar medeniyet üzerinde büyük bir etki doğurup, büyük bir şeytanlık yaparlarkengenellikle "az çok belli sınırlar içerisinde tutulmuşlardır." (48) Belalar Çağı'nda, savaş, bu bağları aniden çözdü ve medeniyetin varlığını tehdit etti. Toynbee'ye göre, bu gelişimin sebepleri çok ve çeşitliydi. Öncelikle, yaratıcılığın gözle görünür bir kaybı söz konusuydu, yeni sorunlara yanıt verme yeteneği azalmıştı. İkinci olarak, her medeniyetin, "Sosyal Bedende bir Ayrılık" yaşadığını gözlemlemişti; elitlerle kitle arasında, "başat azınlık" ile "ülke içindeki proletarya" arasında. (49) Üçüncü olarak, her vakada, barbarlar veya farklı bir medeniyetten gelen yabancıların oluşturduğu bir "dış proletarya" olduğunu belirtmişti; ve bu proletarya, söz konusu medeniyetin sınırları ötesine geçmesini engellemiştir. (50) **Son olarak, Toynbee, her medeniyetin "Ruhunda bir Ayrılıkçılık" olduğunu tespit etmişti ki bu da, kayıp bir geçmiş veya erişilemeyecek bir gelecek adına sosyal şeytanlıkların ortaya çıkmasına, bireysel veya kolektif özdenetimin kaybedilmesine, "şehitlik" eğilimlerinin artmasına, kadercilik eğilimine ve kültürel, dilsel ve cinsel gelişigüzellikte sıçrama yaşanmasına sebep olmuştur.** (51)

1930'lu yıllara gelindiğinde, bu kuramlar, Tarihin bir Araştırması'ndan Toynbee'nin Uluslararası İlişkiler Araştırması'na doğru kaydı; okurları da "çağdaş dünyanın şimdilerde kendi Belalar Çağı'nda olduğu" yönündeki inanışını kuşku duymaksızın kabul etmeye yöneltti. İlk yarım düzine ciltte, günlük diplomasiye dair sıkıcı dökümler yer alıyordu. (52) Bununla birlikte, 1930'dan sonra işlerin seyri değişti. Toynbee, anlaşılması güç bir tarza doğru ilerlemesinin sebeplerini şu şekilde açıkladı: "İnsanoğlu'nun kısa süre önce Batı girişiminde bütünleştiği Büyük Toplum"a dair olasılıklar, dünyanın her bir yerinde tüm sınıflar ve milliyetten halklar arasında endişeli bir bekleyiş doğurmuştur. Bu durumda, son takvim yılı boyunca uluslararası meselelerin gelişiminde yaşanan başarısızlıklar ve başarıların dengesini kısaca ve üstünkörü şekilde tespit etmek, uygunsuz kaçmayabilir." (53)

E.H. Carr'ın Yirmi Yılın Krizi adlı kitabındaki temel argümanı önceden ortaya atan ve Tarihin bir Araştırması'ndaki argümanı geliştiren Toynbee, **"aç ile doymuş, sahip olan ve mahrum olan, endişeli ile huzursuz arasındaki ayrılığın ortaya çıktığı"** konusunda uyarıda bulunmuştur. Ona göre, bu durum, her iki tarafta da, savaş sonrası Avrupa'daki sorunların yeni mantık yöntemleri, tartışmalar ve uzlaşılarla değil, ancak eski şiddet yöntemleriyle çözülebileceği konusunda bir kanıya varılması anlamına gelecektir. (54)

Uluslararası İlişkiler Araştırması'nın sonraki bölümlerinde, Toynbee, Cemiyet'in ilkeleri ve pratiklerine dönmek üzere tutkulu bahaneler eşliğinde karma bir tarafsız söyleme ve Batı devletleri arasında ve içinde artan bölünmeleri çözmeye dönük araçlar bulma çabalarına girişir. 1931 yılındaki sayısı, annus horribilis (korkunç yıl) olarak adlandırdığı yıla dair alınan dersler konusunda uzun ve duygulu bir fikir muhakemesiyle başlatılmıştır. O yıl, "dünyanın dört bir tarafındaki kadınlar ve erkekler, Batı'nm güvenlik sisteminin artık işlemediğini düşünmeye başlamışlardır." (55) 1930'lı yıllar ilerledikçe, duygularını daha fazla dışa vurmaya başladı. Toynbee, 1933 yılındaki Uluslararası İlişkiler Araştırması'nda, Batı medeniyetinin iki sacayağı olan hümanizma ve Hıristiyanlığın, "günahkar İnsan Doğası'nın ibadetiyle" yer değiştirdiği konusunda sitemde bulunmuş, Nazizm'i "siyasi dini bir hareketin ikmali, pagan bir tapınma ve darkafalı insan topluluklarının ibadeti" olarak yaftalamıştır. (56) 1935 yılında yayımlanan Uluslararası İlişkiler Araştırması'nda ise (2 ciltlik olarak yayımlanmıştı), bir adım daha öteye gitmiş, Mussolini'nin Habeşistan'ı fethetmesini ve Batı'nın bu konuda ona karşı gelmemesini, "uluslararası tarihin trajik bir olayı" olarak nitelendirir ve bu olayın ancak **"günah ve intikam öyküsü"** olarak tanımlanabileceğini söyler. (57)

Tüm bunlar bir arada düşünüldüğünde, Uluslararası İlişkiler Araştırması ve Tarihin bir Araştırması, Toynbee'nin 21.yüzyılın Belalar Çağı'nın sebeplerini değerlendirmesinin bir temelini sunmuştur. Toynbee, Milletler Cemiyeti'nin başarısızlığını ve siyasi elitlerin "yerel" veya "sınırlı" egemen devletlerin ötesine geçmedeki beceriksizliğini, "yaratıcılığın" kaybının göstergeleri olarak nitelendirmiştir. (58) Endüstriyelleşme ve dünyayı ekonomik olarak birleştiren modem iletişimin doğurduğu sorunlara uygun yanıtlar verilmemişti. Toynbee'ye göre, "eksiksiz uluslararasıcılık, modem medeniyetin dağılmasının tek alternatifiydi, ancak halen gerçekleşmedi." (59) "Ülke içindeki pro-

letaryanın” büyük kısmı, bunun doğru olduğunu biliyor, ancak "başat azınlık” bunu fark edemedi ve gereken yaratıcı yanıtı veremedi. Daha da kötüsü, ülke dışında bir proletarya toplanıyor, bu kez duvarların içinde ve ötesinde, ve bunlar hem komünist hem de faşist olup şiddet yanlısı aşinalar. Bunlar, kendi sahte idollerine eşit bir tapınmayla bağlılar ve onlar için ibadet ediyorlar.

Toynbee, bu zor durumun geçmişte nasıl çözüldüğünü biliyor. Helen dünyasında, Romalı başat azınlık, sınırları içinde düzeni sürdürmek için şiddet içeren yollara başvurdular, onlar dışındaki barbarlara savaş açtılar, bir imparatorluk kurdular. Ancak, Toynbee’ye göre, böylesi bir imparatorluk veya “evrensel devlet,” tebrik edilmesi gereken bir şey değildi. Bu, “başat bir azınlığın toplanmasıydı; medeniyetin karşılaştığı sorunlara yönelik tam da yaratıcı bir yanıt olarak görülemezdi ve iç ve dış proleterlerin elinde olası bir “hezimet” olmaya mahkumdu. (60) Çağdaş dünyaya yönelik ders ise netti. 1938 yılı itibariyle, Toynbee, halihazırda yaşanan Belalar Zamanı ’nın, yeni bir “evrensel devlet” kurulmasına yol açabileceği konusunda halka yönelik uyanlarda bulunuyordu. **“Kolektif güvenliğin başarısını sağlayamazsak,”** demişti o yılın Mart ayında Chatham House’taki bir topluluğa yaptığı konuşmada,” bu durumda dünya siyasi olarak birleşecek, ama banşçıl bir anlaşma olmayacak bu; bazı güçlü ülkeler veya ülkeler grubu tarafından askeri bir fetih şeklinde eski güç yöntemleriyle olacak.” (61) Ve İngiliz imparatorluğunun bu süreçte galip gelmesi mümkün değildi Toynbee’ye göre; keza “anarşik bir dünyada herkesin herkesle mücadele ettiği bir ortamda birden fazla raundda hayatta kalması mümkün değildi.” (62)

Nazizm’in mağlubiyeti, Toynbee’nin, dünyanın kısa süre içerisinde ya anlaşmayla ya da daha muhtemel güçle birleştirileceğine dair kanısını değiştirmek konusunda fazla bir etkide bulunmadı. Bu savaş sonrası ortamda, dünyanın ekonomik ve kültürel olarak birleştiği, bundan sonra da siyasi birleşmenin gelmesi gerektiği noktasının üzerinden gitmeye devam etti. (63) Ancak, bu düşünce yapısı, iki kritik noktada değişti. Öncelikle, Avrupalıların şimdilerde bu büyük girişimde anlamlı bir rol oynayabilecekleri konusunda kuşkulara kapılmıştı. 1946 gibi erken bir tarihte, Toynbee, ABD ve Sovyetler Birliği’nin yeni “dev devletlerinin”, şimdilerde sözü dinlenen yegane devletler olduğunu söylüyordu dinleyicilere. Bu devletler, Britanya ve Fransa’yı gölgeleri altında bırakmışlardı, keza bu yükselen ulus-devletler, dört yüz yıl önce Venedik, Floransa, Gent ve Brüges gibi şehir devletlerini de gölgede bırakmışlardı. (64) Toynbee’nin Uluslararası İlişkiler’de iddia ettiğine göre, ABD ve SSCB, şimdilerde tıpkı Roma ve Kartaca gibi, birbirleriyle karşı karşıya kalmışlardı ve “hayatta kalan bir Büyük Güc’ün geriye kalan son rakibi yere serdiği ve fetih yoluyla dünyaya barışı getirdiği" bir savaş ortamını bekliyorlardı. (65) Bu sebepten ve başka sebeplerden ötürü, Toynbee, günümüzdeki Belalar Çağı’nın sorunlarına verilecek doğru yanıtların siyasette değil, dinde olduğu konusunda görüş birliğine varmıştı. Toynbee’nin düşüncesinin bu boyutu karmaşıktır ve çelişkili olmaya devam etmektedir. Kendisi, klasik bir Anglikan olarak yetişmiş, ancak 10’lu yaşlarında inancını yitirmiş ve 20’li yaşları ile 30’larm başında agnostik olarak kalmıştır. 1930’ların başında ise, kişisel ve kamusal koşullar gereği, perspektifinde bir değişim yaşamıştır. Evliliğinde sorunlar ortaya çıkmış, bir tarihçi olan Eileen Power ile bir ilişki yaşamayı denemiş, herhangi bir ilişki başlamamasına rağmen daha sonraları bunun pişmanlığını yaşamıştır. (67) Karısı Rosalind kendi ateist ailesine karşı isyan ettiğinde ise, yeni gerilim noktaları ortaya çıkmış, 1932 yılında Roman Katolikliğine geçmiş ve “Katolik gerçekliğini savunmaya” karar verdi. (68) Toynbee o kadar uzak bir noktaya gitmeyecekti, ancak kendi inançlarını yeniden değerlendirmeye başladı, en tercih ettiği siyasi çözümlerin artık işe yaramadığını giderek daha çok fark eder hale geldi. Seküler toplumları eleştirirken giderek daha çok dini kavramlara başvurmaya başladı; 1930’ların başında söylemi giderek daha din içerikli hale geldi; günahtan, putperestlikten, kurtuluştan söz etmeye başladı.

1939 yılının çifte felaketleri savaşın patlak vermesi ve en büyük oğlu Anthony’nin intiharıToynbee'yi Hıristiyanlığın kabulü noktasına oldukça yaklaştırdı ama Rosalind’in istediği gibi Roma Katolikliği’ne değil. (69) 1940 yılında Burge’yi okuyunca ise (“Hıristiyanlık ve Medeniyet”) kritik bir dönemece erişmiş oldu. İlk başta Gibbon’a, Hıristiyanlığı Helen medeniyetini “yıkan unsur” olarak ele aldığı için saldırdı; Hıristiyanlığın çöküşünün sebeplerinin çok daha derinde, İ.Ö. 5.yüzyılda ve siyasi teorinin doğduğu dönemlerde olduğunu iddia etti; bireyin devlet karşısındaki

yükümlülüklerine odaklandı. (70) Toynbee, aynı zamanda, **"evrensel devletlerin"** yıkıntılarından ortaya çıkan **"evrensel dinlerin"**, (tıpkı Hıristiyanlığın Roma imparatorluğundan ortaya çıkması gibi) medeniyetlerin entelektüel miraslarının koruyucusu olduğu ve kendi içlerinde koruduklarını sonraki medeniyet kuşaklarına aktardıkları yönündeki ilk dönem tezini reddetti. (71) **Artık, Toynbee şuna inanıyordu: medeniyetler, "dinin hizmetçileridir" ve "tarihsel işlevleri", çöküşleriyle birlikte, "her zaman için daha derin bir dini öngörünün ortaya çıkmasına dair ilerlemeci bir sürecin atlama taşlan" olmalarıdır.** (72) Batı medeniyetlerinin çöküşü, eğer gerçekleşirse, matemi tutulacak bir şey değildir: Batı, dünyayı bir araya getirmiştir, tıpkı Roma imparatorluğunun daha önce yaptığı gibi ve artık Hıristiyanlık yayılabilirdi. (73)

İkinci Dünya Savaşı sırasında, Toynbee, bir Anglikan olarak ibadetini yapmıştı, ancak Hıristiyanlığın Ortodoks yorumlarından da uzallaşmıştı. Ortada üç etmen vardı: (1) yavaş yavaş ilerleyen inancı (bunu 1930'lardan beri koruyordu ve bunu. Tanrı'ya giden birçok yol olduğu ve Hıristiyan yolunun da bunlardan sadece biri olduğu şeklinde yorumlıyordu) (74). (2) 1942 yılında Rosalind ile evliliğinin bitmesi, ki bu da Roma Katolikliği'ne geçiş yolunu kapatmış oldu. (3) İkincisiyle bağlantılı: oğlu hakkındaki üzüntüsü ve Rosalind'e dair duygularıyla başa çıkabilmek için Toynbee psikoterapi sürecinden geçti, bu sırada da C.G. Jung'un çalışmalarını inceleme fırsatı buldu. (75) Jung'un fikirleri, Toynbee'nin daha erken dönemde Platon, Bergson ve diğerleriyle kesişen yollarıyla uyumluydu. Jung'un "arketipleri" sayesinde, "yüksek dinler" olarak nitelendirdiği şeyin farklı boyutları hakkında düşüncelerini örgütlemenin bir yolunu bulmuş oldu. **Araştırma'nın son ciltlerinde ve Gifford Okumaları dizisinde ("Bir Tarihçinin Dine Yaklaşımı" olarak yayımlanmıştır), Toynbee'nin iddiası şuydu: çağdaş dünyanın önde gelen dört "yüksek dini" olan Hıristiyanlık, Hinduizm, İslam ve Mahayana Budizm, aynı amaca farklı yollardan gidiyordu: Allah Aşkı. (76)** Hepsi, erken dönem din düşünceleri konusunda ilerlemeleri temsil ediyordu, çünkü insanoğlunu doğadan ve kendinden alıp Tanrı'ya yakınlaştırmalardı. Ve tümüne de çağdaş dünyada ihtiyaç duyuluyordu, keza sadece bu yüksek dinler, insanları diğer insan yapımı putlara (mantık, bilim veya modem egemen devlet gibi) tapmaktan alıkoyabilirdi. Bir diğer deyişle, "Belalar Çağı", tarihin bize yüksek dinler konusunda söylediklerinin kabulünü gerektirmektedir: her bir dinin siyasi söylemlerin ötesine geçmesi ve medeniyeti daha üst bir aşamaya çıkarması. Araştırma ve diğer birçok kitap, makale, okuma ve konuşmada, Toynbee, insanoğlunun materyalizmden, eşitsizlikten, bölgesel çatışmalardan ve nükleer yok ediş tehdidinden (keza bir devletin evrensel imparatorluk arayışlarında bu aşamalar söz konusu olabilmektedir) azade olması için "ruhani bir devrim" önermekteydi.

SONUÇ:

İnsan ırkı, elde ettiği' teknolojik hüner sayesinde, taahhüt edilmiş evrensel soykırım ile tek bir aile olarak yaşamayı öğrenmek arasında bir tercih yapmak zorundadır artık. Toynbee, bugün artık gözden düşmüştür en azından uluslararası ilişkiler konusunda çalışan akademisyenler arasında. Bu ilgi noksanlığının ardında iyi sebepler bulunmaktadır ve kötü sebepler de... Yazdıkları sıkıcıydı, aşırı süslüydü, genellikle de iyi bir editörün elinden çıkmamış olurdu. Çok fazla ve çok hızlı yazardı. Teorilerini genellikle net olmayan bir şekilde ifade ederdi; kinaye veya alegori kullanırdı. Onları anlamak, klasikleri, İncil'i ve diğer büyük din kitaplarını, Bergson'u ve Jung'u bilmeyi gerektirirdi.

Foreign Affairs ve International Affairs'te yayımlanan denemelerinin yanı sıra -ki bunlar net, direkt ve anlaşılırdı- Toynbee'nin çalışmalarının geri kalanının büyük bölümü, ilgi çekici değildi; bazıları insanı hiç tatmin etmezdi. Toynbee, ulus lararası ilişkilerin akademik düzlemine ciddi katlılarda bulundu; daha sonraki kuramcıların (örneğin Martin Wight) (79) ve Orta Doğu araştırmaları yapan bazı tartışmalı yazarların (80) düşüncelerini şekillendirdi ve tarihte kalıcı bir etki bıraktı - özellikle de Amerika'da. (81) Ancak, son kertede, Toynbee'nin politika ve uygulama konusundaki kamusal tartışmalara olan katkısı, en uzun erimli olanıydı.

Toynbee'nin bir tarihçi veya kuramcı olarak gözden düşme sebebi ne olursa olsun, kendisi güncel gelişmeleri çok iyi okurdu. 1930' lu yılların sonunda yayımlanmış makaleleri ise, oldukça etkileyicidir:

"Münih'ten sonra: dünyanın görünümü" ve "tarihte bir dönüm noktası" Avrupa'daki güç dengesinin dokunaklı açıklamalarıdır. (82) Toynbee'nin liberalizme yönelik ütopik inancı, Carr'ın totaliter realizminden baskın gelmişti; Hitler'e direnmek, ahlaki ve stratejik olarak tercih edilir bir amaçtı. (83) Toynbee'nin Avrupa emperyalizminin adaletsizlikleri hakkındaki görüşleri -ve Batı'nın "geri kalanlar" üzerindeki geniş etkisi- şimdilerde kapsamlı bir şekilde kabul ediliyor. Ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir dünya devleti kurulacağına dair öngörüsü gerçekleşmezken, ABD ve Sovyetler Birliği'nin dünya siyasetindeki en nüfuzlu güçler olarak Britanya ve diğer Batı Avrupalı devletlerden üstün çıkması konusundaki tahmini de, oldukça kurnazca ve öngörülüydü. (84) Toynbee, genellikle cesur, insancıl biri olarak takdiri hak ediyor; kendisi Yirminci Yüzyıl'ın Belalar Çağı'nı oldukça doğru yorumlamıştır. Her zaman haklı değildir ve yöntemleri, taklit girişimlerini reddeder. Ancak, özellikle International Affairs'ın sayfalarında, bu alanın akademisyenleri tarafından kamu tartışmalarının etkilenmesi ve bilgilendirilmesi için neler yapılabileceğini ve nelerin yapılması gerektiğini göstermiştir. (Chathamhouse)

Dipnotlar

Dipnotlar

1. 1

See esp. Andrea Bosco and Cornelia Navari, eds,*Chatham House and British foreign policy, 1919–1945: the Royal Institute of International Affairs in the inter-war period*(London: Lothian Foundation Press, 1994); and, notoriously, Elie Kedourie, 'The Chatham House version', in his*The Chatham House version and other essays*(Hanover and London: Brandeis University Press and University Press of New England, 1984; first publ. 1970), pp. 351–94.

2. 2

Toynbee handed over the postwar volumes first to Coral Bell and then to others, including Geoffrey Barraclough, in the early 1950s, though he continued to work on those on the war years. The last of these was published in 1958.

3. 3

Arnold J. Toynbee,*A study of history*, 12 vols (London: Oxford University Press, 1934–61).

4. 4

See W. H. McNeill,*Arnold J. Toynbee: a life*(New York: Oxford University Press, 1989); and, for a full list of his work, S. Fiona Morton, ed.,*A bibliography of Arnold J. Toynbee*(Oxford: Oxford University Press, 1980).

5. 5

There is controversy about this episode. See esp. W. H. McNeill, 'Toynbee revisited', in Wm Roger Louis, ed.,*Adventures with Britannia: personalities, politics and culture in Britain*(Austin, TX: University of Texas Press, 1996), p. 177.

6. 6

See Kedourie, 'The Chatham House version'.

7. 7

McNeill,*Arnold J. Toynbee*, p. 172. Toynbee's recollections of the interview were typed up and passed on to the then Foreign Secretary, Anthony Eden. See the transcript, dated 13 March 1936, in Toynbee MS 76, Bodleian Library, Oxford.

8. 8

Carr, review of Toynbee,*Survey of International Affairs, 1935*in*International Affairs*16: 2, 1937, p. 28ya.

9. 9

E. H. Carr,*The twenty years' crisis: an introduction to the study of international relations*, 1st edn (London: Macmillan, 1939), pp. 53, 82n. 2, 100–101, 103, 142.

10. 10

Toynbee replied at length to his many critics in*A study of history*, vol. 12 (London: Oxford University Press, 1961), but his peers were unconvinced. Among today's historians, as Michael Lang recently observed, Toynbee is 'regarded like an embarrassing uncle at a house party': 'Globalization and global history in Toynbee',*Journal of World History*22: 4, 2011, pp. 747–83.

11. 11

Maurice Cowling,*Religion and the public doctrine in modern England*, I (Cambridge: Cambridge University Press, 1980), p. 20. On Toynbee's 'laws', see Pieter Geyl, 'Toynbee's system of civilizations', in M. F. Ashley Montagu, ed.,*Toynbee and history: critical essays and reviews*(Boston, MA: Porter Sargent, 1956), pp. 39–72.

12. 12

See, for example, Wayne Eltree, 'Toynbee's treatment of Chinese history', in Montagu, ed.,*Toynbee and history*, pp. 243–72.

13. 13

Ian Hall, 'The "Toynbee convector": the rise and fall of Arnold J. Toynbee's anti-imperial mission to the West',*The European Legacy*17: 4, 2012, pp. 455–69.

14. 14

For a representative review, see Geoffrey Hudson, 'Professor Toynbee and Western civilisation',*The Criterion*, xv, October 1935–July 1936, collected edn (London: Faber & Faber, 1967), pp. 441–54.

15. 15

Ian Hall,*Dilemmas of decline: British intellectuals and world politics, 1945–75*(Berkeley, CA: University of California Press, 2012), pp. 131–51.

16. 16

Douglas Jerrold,*The lie about the West: a response to Professor Toynbee's challenge*(London: J. M. Dent & Sons, 1954).

17. 17

A. J. P. Taylor, 'Much learning … ', in Montagu, ed.,*Toynbee and history*, p. 117. See also Hugh Trevor-Roper, 'Testing the Toynbee system', in Montagu, ed.,*Toynbee and history*, pp. 122–4.

18. 18

This neglect has begun to be addressed. See, for example, Luca G. Castellin's*Ascesa e decline delle civiltà: La teoria delle macro-trasformazioni politiche di Arnold J. Toynbee*(Milan: Vita e Pensiero, 2010) and Cornelia

Navari, 'Toynbee, decline and civilization', in her*Public intellectuals and international affairs: essays on public thinkers and political projects*(Dordrecht: Republic of Letters, 2012), pp. 113–36.

19. 19

See Henry Kissinger, 'The meaning of history: reflections on Spengler, Toynbee and Kant', unpublished undergraduate honours thesis, Harvard University, 1950; Hans J. Morgenthau, 'Toynbee and the historical imagination',*Encounter*4: 3, 1955, pp. 70–76; Kenneth Thompson,*Toynbee's philosophy of world history and politics*(Baton Rouge and London: Louisiana State University Press, 1985); also Martin Wight,*Systems of states*, ed. Hedley Bull (Leicester: Leicester University Press, 1977); Hedley Bull and Adam Watson, eds,*The expansion of international society*(Oxford: Clarendon Press, 1984). Toynbee still has a particularly strong following in Japan. See Jacob Kovalio, 'A. J. Toynbee and Japan', in Kovalio, ed.,*Japan in focus*(Toronto: CAPTUS Press and York University Publications, 1994), pp. 301–312.

20. 20

Toynbee,*A study of history*, vol. 12, p. 577. See also 'Three Greek educations', in Arnold J. Toynbee,*Experiences*(London: Oxford University Press, 1969), pp. 10–45.

21. 21

Toynbee,*Experiences*, pp. 66–71.

22. 22

Toynbee,*Experiences*, pp. 38–40. For a discussion of this episode and its significance, see McNeill, 'Toynbee revisited', p. 177.

23. 23

See Richard Clogg,*Politics and the academy: Arnold Toynbee and the Koraes chair*(London and New York: Routledge, 1986).

24. 24

Lang, 'Globalization and global history in Toynbee', pp. 750–55. See also Henri Bergson,*Creative evolution*, trans. Arthur Mitchell (Mineola, NY: Dover, 1998; first publ. 1911); J. C. Smuts,*Meaning and holism*, 3rd edn (London: Macmillan, 1936).

25. 25

See Toynbee,*Nationality and the war*(London and Toronto: Dent, 1915), p. 6. For a later iteration of this argument, see Toynbee, 'Economics versus politics',*The Listener*4: 95, 1930, pp. 824–5.

26. 26

Toynbee,*Experiences*, p. 75.

27. 27

Roland N. Stromberg notes that from the mid-1920s to 1939, Toynbee established the habit of finishing the*Survey*for the previous year by June of the next, then handing over the copy-editing and proofs to his assistant, Veronica Boulter, so that he could write the*Study*from July to November: 'A study of history and a world at war: Toynbee's two great enterprises', in C. T. McIntire and Marvin Perry, eds,*Toynbee reappraisals*(Toronto: University of Toronto Press, 1989), p. 141.

28. 28

See the opening epigraphs in Arnold J. Toynbee,*Survey of international affairs, 1920–1923*(London: Oxford University Press, 1927).

29. 29

Toynbee,*Survey of international affairs, 1920–1923*, pp. 61–4.

30. 30

Toynbee,*A study of history*, vol. 1, p. 5.

31. 31

Toynbee,*A study of history*, vol. 1, p. 27.

32. 32

Toynbee,*A study of history*, vol. 1, pp. 17–50.

33. 33

Here Toynbee took his cue especially from Edward Freeman, whose*Historical essays*he once called, in correspondence, 'one of the greatest historical books of the world' (Toynbee to Darbishire, 19 Aug. 1912, Toynbee MS 80).

34. 34

Toynbee,*A study of history*, vol. 1, pp. 172–7.

35. 35

Toynbee,*A study of history*, vol. 1, pp. 207–49.

36. 36

Toynbee,*A study of history*, vol. 1, pp. 250–71.

37. 37

See e.g. Toynbee's unpublished essay, 'What the historian does', read to an undergraduate club in the academic year 1910–11, Toynbee MS 1, p. 6. He was still reading Bergson in the 1920s: see Toynbee to Darbishire, 23 Sept. 1925, Toynbee MS 80.

38. 38

See Bergson,*Creative evolution*and*The two sources of morality and religion*, trans. R. A. Audra and C. Brereton (Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press, 1986).

39. 39

Toynbee to Darbishire, 17 May 1911, Toynbee MS 80.

40. 40

A lengthy discussion of examples of these individuals takes up the second half of vol. 3 of*A study of history*. See esp. pp. 217–376.

41. 41

In 1918, Toynbee had considered writing 'a short history of Greece, and a much longer history of how Rome destroyed the world', specifically to recount his understanding of the causes and consequences of the Great War in parables, noting: 'I believe that one can put one's experience of the war best in parables' (Toynbee to Darbishire, 5 May 1918, Toynbee MS 80).

42. 42

Toynbee,*A study of history*, vol. 5, p. 16.

43. 43

Toynbee,*A study of history*, vol. 1, p. 53.

44. 44

Toynbee,*A study of history*, vol. 1, p. 137.

45. 45

Toynbee,*A study of history*, vol. 1, pp. 86–7.

46. 46

Toynbee,*A study of history*, vol. 1, p. 89.

47. 47

Toynbee,*A study of history*, vol. 1, pp. 92–129.

48. 48

Toynbee,*Democracy in the atomic age*, the Dyason Lectures 1956 (London: Oxford University Press, 1957), p. 39.

49. 49

Toynbee,*A study of history*, vol. 5, pp. 35–193.

50. 50

Toynbee,*A study of history*, vol. 5, pp. 194–319.

51. 51

Toynbee,*A study of history*, vol. 5, pp. 376–568.

52. 52

The one exception to this rule was the*Survey*for 1928, which contained an extraordinary paean of praise for the Pact of Paris.

53. 53

Toynbee,*Survey of international affairs, 1930*, pp. v–vi.

54. 54

Toynbee,*Survey of international affairs, 1930*, p. 10.

55. 55

Toynbee,*Survey of international affairs, 1931*, p. 1.

56. 56

Toynbee,*Survey of international affairs, 1933*, pp. 4, 111.

57. 57

Toynbee,*Survey of international affairs, 1935*, vol. 2, p. 1.

58. 58

Arnold J. Toynbee, ‘Historical parallels to current international problems’,*International Affairs*10: 4, 1931, pp. 479–92.

59. 59

Arnold J. Toynbee, ‘The trend of international affairs since the war’,*International Affairs*10: 6, 1931, p. 806. See also his*Economics and politics in international life*, Montague Burton Foundation Lecture 1930 (Nottingham: University College, 1930).

60. 60

On the dynamics of ‘rally-and-rout’, see Toynbee,*A study of history*, vol. 6.

61. 61

Arnold J. Toynbee, ‘The issues in British foreign policy’,*International Affairs*27: 3, 1938, p. 317.

62. 62

Toynbee, ‘The issues in British foreign policy’, p. 318.

63. 63

Arnold J. Toynbee,*Civilization on trial*(London: Oxford University Press, 1946), pp. 91, 158. See also ‘The unification of the world and the change in historical perspective’,*History*33: 117–18, 1948, pp. 1–28.

64. 64

Arnold J. Toynbee, ‘The virtue of the middle way’,*The Listener*36: 931, 1946, p. 661.

65. 65

Arnold J. Toynbee, ‘The international outlook’,*International Affairs*23: 4, 1947, p. 464.

66. 66

For a good but terse treatment of the subject, see Christian Peper, ‘Toynbee: an historian’s conscience’, in McIntire and Perry, eds,*Toynbee reappraisals*, pp. 50–62.

67. 67

McNeill,*Arnold J. Toynbee*, pp. 141–3.

68. 68

William H. McNeill, ‘Some unresolved questions’, in McIntire and Perry, eds,*Toynbee reappraisals*, p. 43.

69. 69

See the reference to Toynbee’s ‘public anxiety and private grief’ in the Preface to*A study of history*, vol. 4, p. viii, as well as his references to St Augustine’s*City of God*on p. ix. For context, see McIntire, ‘Toynbee’s philosophy of history: his Christian period’, in McIntire and Perry, eds,*Toynbee reappraisals*, pp. 66–71.

70. 70

Arnold J. Toynbee,*Christianity and civilisation*, Burge Memorial Lecture (London: Student Christian Movement Press, 1940), pp. 8–11.

71. 71

On the role of Christianity in bridging Hellenic and western society, see Toynbee,*A study of history*, vol. 1, pp. 56–7. For one intriguing take on this supposed phenomenon, see Walter M. Miller Jr’s extraordinary novel*A canticle for Leibowitz*(New York: Eos, 2006; first publ. 1959).

72. 72

Toynbee,*Christianity and civilisation*, pp. 14, 23.

73. 73

Toynbee,*Christianity and civilisation*, p. 23.

74. 74

See Peper, ‘Toynbee: an historian’s conscience’, p. 53.

75. 75

For an account of what Toynbee took from Jung, see Arnold J. Toynbee, ‘The value of C. G. Jung’s work for historians’,*Journal of Analytical Psychology*1: 2, 1956, pp. 193–4.

76. 76

See esp. Toynbee,*A study of history*, vol. 7, and Arnold J. Toynbee,*An historian’s approach to religion*(London: Oxford University Press, 1956).

77. 77

Arnold J. Toynbee,*America and the world revolution*(London: Oxford University Press, 1962), pp. 75–7.

78. 78

Toynbee,*A study of history*, vol. 12, p. 579.

79. 79

Ian Hall, ‘Challenge and response: the lasting engagement of Arnold J. Toynbee and Martin Wight’,*International Relations*17: 3, 2003, pp. 389–404.

80. 80

On Toynbee’s influence, see Albert Hourani,*The emergence of the modern Middle East*(Berkeley and Los Angeles, CA: University of California Press, 1981).

81. 81

Toynbee was particularly important for scholars like W. H. McNeill, whose*The rise of the West: a history of the human community*(Chicago: University of Chicago Press, 2009) continues to appeal, 50 years after its original publication in 1964.

82. 82

Arnold J. Toynbee, ‘After Munich: the world outlook’,*International Affairs*18: 1, 1939, pp. 1–28; ‘A turning point in history’,*Foreign Affairs*17: 2, 1939, pp. 305–20.

83. 83

E. H. Carr,*The Soviet impact on the western world*(New York: Macmillan, 1947).

84. 84

Arnold J. Toynbee, ‘The international outlook’,*International Affairs*23: 4, October 1947, pp. 463–76.

Kaynak: http://www.chathamhouse.org/publications/ia/archive/view/196607

Pdf ve metin: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-2346.12093/full

http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/International%20Affairs/2014/90_1/INTA90_1_02_Hall.pdf

20 Mart 2014 Turquie Diplomatique

374 Yazılar

HAKİKİ BİR SİYASAL OLAYI NASIL TANIMLARIZ

İŞKENCEYE NEDEN İŞKENCE DİYEMİYORUZ

SLAVOJ ZİZEK

Julian Assange ve çalışma arkadaşları hakiki bir siyasal olay gerçekleştirdiler. Bunu söylerken neyi kastediyoruz, bu eylem hayatımıza nasıl etki etti?

2013'ün Aralık ayında Julian Assange'ı Londra'da Harrods AVM'ye bitişik Ekvador Büyükelçilik binasında ziyaret ettim. Büyükelçilik personelinin sıcak yaklaşımına rağmen oldukça bunaltıcı bir deneyimdi. Büyükelçilik, Assange'ın temiz havada yürüyüş bile yapmasına yer olmayan, bahçesi bulunmayan, altı odadan ibaret bir bina. Assange binanın ana giriş koridoruna adımını bile atamıyor, çünkü polisler onu hemen orada bekliyorlar. Binanın çevresinde, bitişik binalarda ve arkaya bakan tuvaletin küçük penceresinden çıkmaya çalışması halinde de yakalamak üzere bu deliğin açıldığı daracık avluda bir düzine civarında polis devamlı olarak nöbet tutuyor. Bulunduğu kat üstten, alttan devamlı dinleniyor, internet bağlantısı da kuşku verecek şekilde yavaş... Britanya Devleti, cinsel yönden basit bir kabahat şikâyetiyle hakkında açılmış soruşturmada (aleyhine dava açılmış bile değilken!) İsveç'e gidip ifade vermeyi reddedildiği gerekçesiyle Assange'ı tutmak için nasıl oluyor da 50 civarında memurunu gece gündüz burada görevlendiriyor?

Hani insanın Thatcher'cı olup sorası geliyor: bu mu sizin kamu harcamalarından tasarruf etme politikanız?

Benim gibi sıradan biri İsveç polisine benzer bir şikayette bulunsaydı Birleşik Krallık benim derdim için de 50 adam görevlendirir miydi?

Soracağımız asıl ciddi soru ise şudur: komediye dönüşen böylesi aşırı intikam arzusu neden kaynaklanıyor?

Assange ve çalışma arkadaşları bu kadarını haketmek için ne yaptılar?

Jacques Lacan psikanaliz etiğine şu önkabulle [belit, axiom] başlamayı önerir: **"Arzundan ödün verme !"**

Bu önkabul, bilgi sızdırıcıların da eylemlerini tam olarak açıklıyor. Eylemlerinin taşıdığı riske rağmen ödün vermeyi düşünmediler nedir asla ödün vermedikleri bu arzu?

Bu soru, "olay" nosyonunu anlamamıza yardım edecek: Assange ve arkadaşları hakiki bir siyasal olay gerçekleştirdiler yönetenlerin ölçüsüz tepkisinin de nedeni budur. Hain olmakla suçlandılar ama onlar yönetenlerin gözünde aslında hain olmaktan daha vahim ve tehlikeli tipler **Alenka Zupancic**'den alıntı yaparsak:

"Snowden elindeki bilgileri eğer gizlice başka bir ülkenin gizli servisine satsaydı, bu hareket alışılageldik yurtsever/hain ikilemi içinde anlaşılır, icabında "hain" diye damgalanır ve yokedilirdi. Oysa Snowden olayında durum tamamen farklı. Snowden, **"Batı"** siyasetine (ya da siyaset yoksunluğuna) uzun süredir temel oluşturan varsayımları, mantığı, geçerli değerleri sorgulatan şekilde hareket etti. Bir kişinin kendi için hiç bir çıkar gütmeden sahip olduğu her şeyi riske atması ve bunu sadece bazı şeyleri yanlış bulduğu için yapması... Snowden farklı bir seçenek önermedi. Snowden'in ve ondan önce Bradley Manning'in yaptığı şey farklı seçeneğin zaten ta kendisiydi."

Wikileaks'in yerleşik yargıları alt üst eden bu çıkışı Assange'ın şu alaylı ifadesinde anlam buluyor: **"biz casusluğu halk için yapıyoruz".** Assange **"Halk için casusluk"** yaptığını söyleyerek kendi casusluğunu (düşmana sır satan çift taraflı casus olduğunu) doğrudan inkar etmiş olmuyor, ayrıca

casusluk kavramını, casusluğun temel evrensel ilkesi olan gizliliği de yadsımış oluyor. Çünkü amacı zaten gizli olan ne varsa halka ifşa etmek. Marx'ın **"proleterya diktatörlüğü"** dediği şeyin nasıl ki kendi diktatörük ilkesini yine kendisinin yadsıması şeklinde işleyeceği öngörüldüyse (öngörüldüğü gibi işlediği anlar çok enderdi),Wikileaks de aynı o şeklinde işlemiştir. Komünizmi hala bostan korkuluğu gibi gösterenlere karşı komünizmin asıl pratiği olarak Wikileaks'i göstermeliyiz. **Wikileaks'in yaptığı, en yalın anlatımla bilgi komününü hayata geçirmektir.**

Düşünce tarihinde modern burjuva uygarlığının Fransız Ansiklopedisi ile başladığı kabul edilir. Ansiklopedi, **insanlığın bütün bilgi birikimini ilk kez düzenli bir şekilde devletin değil kamunun hizmetine sunmayı amaçlamış olan dev bir projedir.** Her ne kadar çağımızda ansiklopedinin Wikipedia olduğunu düşünsek de, kamunun görmek istemediği ve kamudan gizlenen bilgiye yer vermemesi Wikipedia'nın eksiğidir. Çünkü düzen mekanizmaları ve temsilcilerinin kamuyu denetleme ve yönlendirmelerine ilişkin belli bir bilgi türünü kamudan gizler. Wikileaks'in amacı, bu gizlenen bilgi türünü herkes için tek tıkla ulaşılır yapmaktır. **Assange, çağımızın d'Alembert'idir.** 21.yy halkları için geçerli ansiklopedi tipini oluşturmuştur. Bu yeni ansiklopedinin bağımsız ve uluslararası tabanlı olması da şarttır, çünkü uluslararası ve bağımsız kalabildiği ölçüde büyük devletlerin birbirlerini yıpratma manevralarına da (Snowden'ın Rusya'dan sığınma istemek zorunda kalması ve Rusya'nın bunu kabul etmesi gibi) sınır çekebilecektir. Edward Snowden ve Pussy Riot'u ele alalım: **öncelikle her ikisinin de bu mücadelede aynı safın yoldaşları olduklarını görmeliyiz peki bu mücadele ne içindir?**

Sınıf çatışmasının yeni biçimi olarak bilgi komünleri yakın zamanda iki yanıyla kritik önem kazanmıştır: dar anlamda ekonomik ve geniş anlamda toplumsal ve siyasal. Medyanın dijitalleşmesinin getirdiği yeni özgürlükler öncelikle **"fikri mülkiyet hakları"** çıkmazıyla karşı karşıyadır. **World Wide Web veriyi serbestçe akıtan bir altyapı olduğu için görünüşte Komünisttir** CD ve DVD'ler ortadan kalkmış, milyonlarca insan müzik ve videoları internetten bedava indirmektedir. Buna karşılık iş dünyası özel mülkiyeti bu kez "fikri mülkiyet hakları" adıyla bu serbest veri akışına uygulama çabasındadır. Dijital medya (web'e her yerden erişmeye olanak veren teknolojiler ve telefonlar) milyonlarca sıradan insana ortaklaşa etkinlikler yürütebilecekleri ağlar kurma olanağını sağlarken, devlet kurumlan ve özel şirketler de özel yaşamı ve kamusal alanı akla hayale gelmeyen yöntemlerle izlemektedir. Wikileaks işte bu mücadelenin ortasına bomba gibi düşmüştür. T S Eliot **"Kültür Tanımı Üstüne Notlar"** adlı çalışmasında, her dinin bir aşamada kaçınılmaz olarak sapkınlık (dinden sapma) ya da zındıklık (tam inançsızlık) arasında bir seçim açmazına girdiğine dikkat çeker. **Bu açmaza girildiğinde ana akımdan koparak mezhepsel bir kırılmayı gerçekleştirmek, o dini yaşatabilmek için tek çıkar yol olur.** Wikileaks'in yaptığı da böyle bir şeydir: demokrasimizi yaşatmanın tek yolu demokrasiyi kendi kurumsal gövdesinden, devlet aygıt ve mekanizmalarından kopartarak ayırmaktır. Wikileaks bunu umulmadık bir şekilde, kamusal alanda neyin yapılabilir, neyin kabul edilebilir olduğuna dair yeni ölçütleri kendisi belirleyerek yapmıştır. Hakiki bir siyasal olay, yalnızca halihazırdaki geçerli kuralları darmadağın etmekle kalmayan, ayrıca kendisine ait yeni kuralları ve ahlaki değerleri de kabul ettirmeyi başaran bir olaydır. **Wikileaks gibi fenomenleri doğru anlamdırmak için "olay" nosyonu üzerine bir kitap yazdım.** Devletin yurttaşları gözetlemesi, denetlemesi yakın zamana kadar olağan kabul edilirken şimdi ciddi bir sorun olarak görülmekte; devlet sırlarını ifşa etmek yakın zamana kadar ihanet ve suç olarak görülürken şimdi ahlaki ve kahramanca bir hareket olarak algılanabilmektedir.

Bu kısa açıklamadan, siyasal bir eylemin algılanma biçiminin onun nasıl bir anlatı içinde konumlandığına göre belirlendiğini görebiliriz. Tarihsel deneyimler birer anlatı içinde biçimlenir. Her gerçek olay, anlamlı bir öyküyü kurmaya ya da tamamlamaya yarayacak şekle sokularak açıklanır. Beklenmedik, sarsıcı bir anda savaş çıkması, derin bir ekonomik kriz gibi tutarlı anlatı içine yerleştirilmeyen bir olayla karşı karşıya kalındığında ise sorun çıkar. Hayatın olağan akışını bozan bir olay patlak verdiğinde, bu travmatik felaketin nasıl simgeleştirileceği, hangi ideolojik yorum ve

öykünün baskın çıkarak olayı kitlelere açıklayacağı üzerine ideolojik alanda bir rekabet başlar. **1920'lerde Weimar Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu krizi, nedenleri ve çıkış yoluyla birlikte Almanlara açıklama rekabetini Hitler kazanmıştı (senaryo Yahudiler üzerine yazılmıştı); Fransa'nın yenilgisini I940'da Fransızlara Mareşal Petain açıklamayı başarmıştı.** Şimdi de halen devam eden mali ekonomik krizi açıklamak üzerine benzer bir rekabet sürüyor: hangi anlatı bunu açıklamayı başaracak?

Suçu güçlü devlet yapısında arayan ve geleneksel yaşam biçimlerinin değişmesinden yakınan gerici neoliberal açıklama mı kazanacak, yoksa en temelden toplumsal kurtuluşu hedefleyen kökten Solcu bir açıklama mı kazanacak?

İşte, hakiki toplumsal olay, belli bir tarihsel durumun anlamdırılmasını sağlayacak anlatının kitlelerin kabul edeceği şekilde kurulmasıdır.

Bu formüle uyan örneklerin faşizm versiyonuna bakarak, hakiki toplumsal olayların bir de olumsuz versiyonu bulunduğunu söyleyebiliriz. Her türlü ırkçı, cinsiyetçi söylem ve eylemin hiçbir şekilde kabul edilmez ve gülünç bulunduğu, ayrım gözetmeksizin bütün halkına temel sağlık hizmeti, eğitim sunmanın toplumsallığın gereği olarak benimsendiği, özgürlük, eşitlik, demokratik haklar gibi çağdaş ilkelere tam bağlı ahlaki değerlerin geçerli olduğu bir toplum düşünün ırkçılığa karşı konuşmaya gerek bile yok, çünkü ırkçılığını açıkça dışa vuran biri olursa tereddütsüzce herkes tarafından yoldan çıkmış tuhaf biri olarak görülüyor... Sonra bir zaman geliyor, bu kazanımlardan adım adım bir geri gidiş başlıyor. Birileri açık açık ırkçı propaganda yapmaya, işkenceyi savunmaya başlıyor... **Hitler'in de yaptığı buna benzemiyor muydu?**

Almanlar'a sonradan, Yahudileri öldürün, demokrasiyi boşverin, ırkçı olun, diğer uluslara saldırın anlamına gelecek şekilde "Evet, yapabiliriz!" demiyor muydu?

Bugün de buna benzer bir sürece girdiğimizin işaretlerine tanık olmuyor muyuz?

2013 ortalarında derin bir ekonomik krizle birlikte işsizlik ve umutsuzluk içindeki Hırvatistan'da halkı sokağa çağıran iki hareket düzenlenmişti: önce sendikalar, işçilerin desteğini almayı amaçlayan bir hareket başlattılar.

Hemen ardından sağcı milliyetçiler Sırp azınlığın yaşadığı kentlerdeki hükümet binalarında kiril harflerinin kaldırılması için bir gösteri düzenledi.

Sendikaların başlattığı hareket Zagreb'deki bir meydanda birkaç yüz kişinin katılımıyla sınırlı kaldı; ama diğeri eşcinsel evliliğin yasallaşmasına karşı düzenlenen gerici gösteriler gibi yine yüzbinleri ayağa kaldırdı.

Hırvatistan bu konuda kesinlikle bir istisna değil: Balkanlar'dan İskandinavya'ya, ABD'den İsrail'e, Orta Afrika'dan Hindistan'a, aydınlanma değerlerinin gerilediği, etnik, dinsel ihtirasların yükseldiği yeni bir karanlık çağ üzerimize çöküyor. Bu ihtiraslar arka planda her zaman vardı ama yeni olan şey, bunların günümüzde düpedüz ve utanmaksızın dışavurulabilir hale gelmesidir.

Uygarlığımızın en temel kazanımlarının erozyonu farklı seviyelerde sürmektedir. Basınçlı suyla boğarak sorgulama (waterboarding) tekniğinin işkence olup olmadığı gibi tartışmalar apaçık anlamsızdır: suyla boğma, acı ve ölüm korkusu yaratmadan terör şüphelisini konuşturabilir mi?

"İşkence" sözcüğü yerine "ileri sorgulama yöntemleri" ifadesini kullanmakla, bu sorgulama yöntemini siyasal olarak kabul edilebilir bir mantığa oturtmaya çalışıyoruz: "özürlü" için "engelli", "işkence" için "ileri sorgulama yöntemi" dediğimiz gibi, bir gün bir bakmışsınız "tecavüz" de "ileri baştan çıkarma yöntemi" olmuş

["Çingene" yerine "roman"; "negro" yerine "black", sonra "afroamerican", sonra "africanamerican"; "bayan" yerine "kadın" dayatmaları gibi, kimlik siyasetinin sözde ayrımcı olmamak kaygısıyla sözcüklerle böylesine tatminsizce didişmesi Profesör'e göre ayrımcılığı moda terimiyle "ötekileştirmeyi" ortadan kadırmak bir yana, gündelik hayatta yürüyüp giden ayrımcı pratikleri daha bir gönül rahatlığıyla aynen sürdürmeye yarar. Profesör'ün reçetesi tam tersi, yani Fichte Althusser çizgisidir: terimi koruyarak pratiği değiştirelim, o zaman terimin çağrışımları da değişir (Fichte), aksi halde ne derseniz deyin ideolojiyi gündelik pratiklerde yeniden üretirsiniz (Althusser) Engin Kurtay]...

İşkence ve tecavüz arasındaki paralellik üzerinde duralım: ucuz vicdani tepkileri bir yana atma ve tecavüz olgusunu tüm karmaşık yönleriyle irdeleme iddiasındaki bir filmde (aynı yukarıda "işkence" yerine daha tarafsız ifadeler bulmak çabasında olduğu gibi nötr bir şekilde) vahşi bir tecavüz eyleminin gösterildiğini düşünün. Böyle görüntülerin midemizi kaldırması ortada feci bir yanlış olduğuna işarettir: Ben, tecavüze karşı gerekçeler üretilen bir toplumda yaşamak istemiyorum, tecavüzün zaten bariz olarak kabul edilmez olduğu, tecavüzde mantık arayanların da aklından zoru olan gerizekalılar olarak görüldüğü bir toplumda yaşamak istiyorum aynısı işkence için de geçerli: işkencenin de hiç bir gerekçeye dayanmadan, "dogmatik" olarak, sadece iğrenç bulunduğu için kabul edilmez olduğu bir toplum istiyorum. "Gerçekçi" argüman şöyle söyleyecektir: işkence hep vardı, yakın zamanda asıl artan şey işkencenin kamuoyunda daha çok tartışılır hale gelmesidir, bu da iyi bir şey değil midir?

İşte asıl sorun tam da bu argümanın kendisidir: madem ki işkence hep vardı, öyleyse yönetenler bunu neden her zaman değil de şimdi açıktan konuşur oldular?

Bunun tek yanıtı var: normalleştirmek için, ahlaki standartlarımızı geriletmek için. Küresel kapitalizmin gelişmesiyle ahlaki gerileme arasındaki bağıntıyı da bir madalyonun iki yüzü gibi anlamak gerekir.

Bugün durduğumuz yer nasıl bir yerdir?

Belki ayakta bile durmuyoruz, belli bir şekilde öne eğilmiş duruyoruz. Seoul'da çocuk müzesinin yakınındaki tuhaf heykeli görenler eğer ne olduğu hakkında önceden bilgi sahibi değillerse çok müstehcen bir sahneyle karşı karşıya kalırlar. Bir grup çocuğun birbiri ardına öne eğilerek her birinin başını önündekinin kıçına dayadığı, en öndekinin de başını, ayakta duvara dayanan bir çocuğun bacak arasına dayadığını gösteren bir heykel. Bunun ne olduğunu sorduğunuzda, Koreli çocukların lise çağına kadar oynadıkları uzuneşek (malttukbakgi) diye eğlenceli bir oyun olduğunu söylüyorlar. İki gruptan biri heykelin gösterdiği gibi peşi sıra eğilerek uzun bir eşek pozisyonu alıyor, öbür grubun oyuncuları da arkadan birer birer koşup bütün güçleriyle sıçrayarak eşek pozisyonu alanların üzerine

oturuyorlar. Yere düşen oyuncu olursa onun grubu yenilmiş oluyor.

Bu heykel bizim gibi sıradan insanların küresel kapitalizm karşısındaki pozisyonunu mükemmel betimlemiyor mu?

Görüş alanımız eğilerek başımızı daldırdığımız önümüzdekinin kıçıyla sınırlı, en önde ayakta, ön takımlarını yalatır gibi duranı da Efendi diye bellemişiz oysa asıl Efendi bizim göremediklerimiz, yani arkadan koşup üzerimize atlayan, kendine özgü kurallarıyla işleyen Kapitalizm.

Kaynak: http://www.newstatesman.com/culture/2014/02/authorityandausteritywhattruenaturepoliticalevent

20 Mart 2014 Turquie Diplomatique Türkçeye E. Kurtay çevirdi)

****

"BEYAZ YAHUDİLER" İle "SİYAH YAHUDİLER"

Çin Radyosu Ve Bianet

ETYOBYA, İMALAT MERKEZİ OLMA YOLUNDA

YENİ ETYOBYA'NIN ARKASINDA İSRAİL VE ÇİN OLACAK

Etyopya, Çin yatırımlarının desteğiyle Afrika'nın imalat merkezi olmaya çalışıyor. Çinli şirketler, aldıkları işçileri eğitmekle işe başlıyor. Andrew Moody ve Whang Chao, 27 Ocak günü China Daily gazetesinde, Etyopya'daki Huajian ayakkabı fabrikasından izlenimlerini yazdılar. Yazı şu sözlerle başlıyor: "Modem, pırıl pırıl bir tesis, tüm personel düzgün üniformalar içinde; bu Shenzhen veya

Guangzhou'da bir kamu üretim tesisi olabilir. Ama değil. Huajian ayakkabı fabrikası, Addis Ababa'nın merkezinden yaklaşık 30 kilometre uzakta yer alıyor..."

3 bin işçi istihdam eden Huajian, sadece bir fabrika olmanın ötesinde anlam taşıyor. Afrika Boynuzu üzerine yer alan ve Afrika'nın en önemli ekonomilerinden biri olan Etyopya'daki bu yatırım, devrim niteliğinde yatırımlar zincirinin başlangıcı olabilir.

Afrika için model olabilir

Etyopya hükümetinin desteklediği Çin yatırımlarıyla, Etyopya'nın tarıma bağımlı bir ekonomi olmaktan kurtulup, imalat ekonomisi haline gelmesi umuluyor. Tarım Etyopya milli gelirinin yüzde 43'ünü, imalat ise sadece yüzde 4'ünü oluşturmaktadır. Bu dönüşüm başarılı olursa, Afrika'nın geri kalanı için bir model olabileceği düşünülüyor. Böylece Bangladeş, Hindistan, Vietnam, Kamboçya ve Çin'den başka yatırımların, çok uluslu şirketlerin bölgeye çekilebileceği belirtiliyor. Yüzde 50 ile dünyanın en yüksek genç işsizlik oranına sahip ülkelerinden biri olan Etyopya'da imalat sektörünün gelişmesi, sorunun çözümüne büyük katkı sağlayabilir!

"Batı artık yapamaz, Çin yapıyor"

Çin merkezli Huajian Grubu, Çin Afrika Kalkınma Fonu ile birlikte 2,5 milyar dolarlık yatırım planladı. Plana göre beş yıl içinde 100 bin istihdam yaratacak büyük bir ayakkabı üretim üssü oluşturulacak ve yılda ortalama 4 milyar dolarlık ayakkabı ihraç edilecek. Şirket, Coach, Clarks ve Guess gibi önde gelen markalar için ayakkabı üretiyor.

Huajian Yurtdışı Yatırım Operasyonları CEO'su ve eski başkan yardımcısı Helen Hai'nin, fabrikanın kurulmasında önemli rolü oldu. Helen Hai, Çin'in 20 yıldır "dünyanın üretim atölyesi" olmasının, bu alanda Çin'e karşılaştırmalı üstünlük sağladığını vurguluyor. Batı'da Çin'in yüksek işgücü maliyetleri nedeniyle imalat sektöründe gerilediği söyleniyor. Ancak Afrika gibi alanlar, Çin şirketleri için yeni kaldıraç olabilir.

Huajian Yurtdışı Yatırım Operasyonları CEO'su Helen Hai, "İmalat avantajı, Çin'e Batı'dan gelmişti. Batı artık bu tür girişimleri yapamaz. Şimdi Çin, teknolojisini ve birikimini, buralardaki rekabetçi işgücü maliyeti ile birleştirecek" diyor. Çin'de üretim maliyeti yüzde 22 iken Etyopya'da yüzde 2. Ancak lojistik yüzde 2'den yüzde 8'e yükseliyor. Helen Hai, "Lojistik maliyetleri, Afrika'da iş yaparken karşılaşılan en büyük sorun" diyor.

"Afrika halkına armağan"

Çin, bölgede altyapı eksikliğinin giderilmesi için de son on yıldır önemli katkılarda bulundu. Çin'in en büyük devlet şirketlerinden biri olan China Çommunications Construction, 2004 yılında tamamlanan 100 milyon dolarlık bir ring yol projesi de dahil olmak üzere, Addis Ababa'da birçok otoyol inşa etti. Yine Addis Ababa ile Adama kenti arasında 80 kilometrelik yol inşasıyla ilgili 612 milyon dolarlık bir başka proje de devam ediyor. Yakın zamanda duyurulan 250 milyon dolarlık bir başka proje, Addis Ababa Bole Uluslararası Havalimanı'nm genişletilmesiyle ilgili. Proje, Çin Exim Bank kredisiyle finanse edilecek.

Çin'in Afrika ile derinleşen ilişkisinin bir başka sembolü, Çin hükümeti tarafından **"Afrika halkına armağan"** edilen pırıl pırıl yeni Afrika Birliği merkez binasıdır. Bina 124 milyon dolara maloldu.

Çin ile Etyopya arasındaki ticaret geçen on yılda 25 kat arttı ve 2012'yılında 1,8 milyar dolara yükseldi. Ancak Çin'in ihracatı 1,5 milyar dolar iken Etyopya'nm ihracatı 300 milyon dolar. İki ülke arasındaki ticaretin 2015 yılına kadar 3 milyar dolara yükselmesi bekleniyor. Addis Ababa Milenyum Salonu'nda 2013 Aralık'ında düzenlenen Çin-Afrika Mal, Teknoloji ve Hizmet Fuarı'na 150'den fazla Çinli şirket katıldı. Fuar, iki ülke arasında planlanan ilişkilerde bir dönüm noktası olarak değerlendirildi. Çin'in Dışişleri Bakanı Wang Yi, bu yılın başlarında Addis Ababa ziyareti sırasında Etyopya ile özellikle tarım ürünleri ve tekstil alanlarında ticari ilişkileri derinleştirmek istediklerini söyledi. Wang Yi, yurtdışında işlerini genişletmek isteyen Çinli tekstil ve tarım şirketleri için Afrika'nın en uygun yer olduğunu; Çinli şirketlerin kendi sanayileşme sürecini hızlandırırken Afrika'ya yardım edeceklerini belirtti. Addis Ababa Çin Büyükelçiliği, Büyükelçi Yardımcısı Qin Jian, özellikle düşük maliyetli makine üretiminde ve yüksek mühendislik gibi alanlarda, Çin'in Batı ülkeleri karşısında üstünlükleri olduğunu belirtiyor.

Çin'in Etyopya'nın kalkınmasında önemli bir rol oynadığını belirten Qin, Etyopya ilişkilerinin, Batı'nın suçlamalarını yalanladığına dikkat çekiyor. Batı medyası, devamlı olarak, Çin'in Afrika'nın kaynaklarına göz diktiğini, yeni bir sömürgeci güç olduğunu işliyor. Büyükelçi Yardımcısı Qin Jian, Etyopya'nın doğal kaynak zengini bir ülke olmadığına dikkat çekiyor.

"Siyasi olarak önemli"

Addis Ababa Üniversitesi ekonomi profesörü Alemayehu Geda, 80 milyondan fazla nüfusuyla Etyopya'nın, Afrika'nın ikinci en kalabalık ülkesi olduğunu ve siyasi olarak önemli olduğunu belirterek şöyle konuşuyor; "Afrika Birliği merkezi burada inşa edilmeden önce de Etyopya kıtada politik olarak aktif olmuştur. Ayrıca Etyopya giderek Çin altyapı uzmanlığının bir vitrini haline geliyor. Afrika Birliği, siyasi liderlerin uğrak yeridir. Çinli şirketlerin inşa ettiği elektrikli demiryolu gibi altyapı tesisleri, diğer ülke liderleri için de cezbedici olacaktır."

Afrika Birliği merkezi burada inşa edilmeden önce de Etyopya kıtada politik olarak aktif olmuştur. Ayrıca Etyopya giderek Çin altyapı uzmanlığının bir vitrini haline geliyor. Afrika Birliği, siyasi liderlerin uğrak yeridir.

Addis Ababa Üniversitesi Barış ve Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü'nden öğretim görevlisi Fana Gabresenbet, Çin'in Etyopya ya da Afrika'da bir sömürgeci güç olarak hareket etmediğini, ancak siyasi etki yaratmak istediğini düşünüyor. Fana Gabresenbet, şöyle konuşuyor: "Biz petrole ve değerli doğal kaynaklara sahip değiliz. Ancak Etyopya, Sudan'daki siyasi süreç açısından potansiyel olarak önemli bir ülkedir."

En büyük çelik şirketi, faaliyete başladı

Spiral çelik ve diğer çelik ürünleri yapan Eastern Steel, ülkeye gelen son Çin şirketlerinden biri. Doğu Sanayi Bölgesi'nde 8 bin 500 metrekare alan üzerinde kurulan fabrikada Ekim ayında faaliyet başladı. Eastern Steel, yıllık 300 bin ton üretim kapasitesiyle, Etyopya'daki en büyük çelik şirketi. Şirket, aralık ayında 108 işçi aldı, 50 Çinli personelle eğitime başladı. Eastern Steel, Çinli inşaat şirketlerine malzeme sağlayacak. 42 yaşındaki Genel Müdür Miao Wenwei, Etyopya'da kaliteli çeliğe ihtiyaç olduğunu söylüyor. Miao şöyle konuşuyor: **"Emek ucuz. Çin'de yevmiye 160 yuan ile 200 yuan arasında. Burada ise 20 yuan."**

11 fabrikanın bulunduğu Doğu Sanayi Bölgesi, Çin yatırımları için bir cazibe merkezi oldu. Bölge, Afrika'da kendi türünün en büyük sanayi parklarından biri. Park, Çin Etyopya hükümetinin ortak projesi ama Jiangsu merkezli Jiangsu Qiyuan Grubu tarafından geliştirildi ve işletiliyor.

Unilever de geldi

Bölge sadece Çinli şirketlere yönelik değil. İngiltere-Hollanda ortaklığı Unilever, 5 bin metrekarelik alanda kurduğu şampuan fabrikasını Haziran ayında açmaya hazırlanıyor. Bir Vietnam tekstil şirketi de bölgede üslenmek için hazırlık yapıyor. Site Müdür Yardımcısı Lu Qixin, 80 milyon dolarlık yatırım yaptıklarını söylüyor. Çin Ticaret Bakanlığı'ndan sübvansiyon almak istediklerini belirten Lu, siteyi geliştirmek için beş yıldızlı otel, ona bitişik konutlar ve perakende geliştirme kompleksi planladıklarını belirtiyor. Ek projeyi, 2017 yılında tamamlamayı planlıyorlar.

"Sanayi merdivenin alt basamakları"

Sun Guoqiang, CGC Yurtdışı İnşaat Grubu Genel Müdürü. 15 yılı aşkın süredir Etyopya'da yaşıyor. Şirketin Etyopya'da sondaj ve yol yapım projelerinde oldukça büyük bir ağırlığı var. Sun, Afrika'da hâlâ bol inşaat projesi olmasına rağmen, şirketinin 510 yıl içinde başka alanlara yöneleceğini belirtiyor. Zira inşaat, sanayi merdivenin alt basamaklarıdır. Sun, "Biz inşaat işlerinin yanısıra üretim, tarım, su temini ve rüzgar enerjisi gibi alanlara yönelmeye başladık ve inşaat işlerini yerel şirketlere bırakacağız" diyor.

Falaşalar: İsrailin Öteki Yahudileri

Falaşalar, 1970lerden bu yana Etiyopyadan İsraile göç eden siyah Yahudiler. Ama orada da mutsuzlar:

"Bir gün hahamlar gelip, bizim yüzde yüz Yahudi olmadığımızı söylediler. Çok kırıldım. Eskiden her gün dua eder ve sinagoga giderdim. Şimdi laikim."

Falaşalar, EtiyopyalI Yahudiler. Falaşa, Amhara dilinde " yaban " gibi bir anlama geldiği için kendilerini Beta İsrael (İsrail Evi) olarak adlandırmayı tercih ediyorlar. Ancak, bu topluluğun yaşadıkları, Etiyopya'daki "falaşalık"larımn İsrail'de de sürdüğünü gösteriyor ve modern İsrail'deki "ırk sorunu"na dikkat çekiyor.

Falaşalar 'ın kökeni

Falaşalar binlerce yıldır, Yahudi dünyasından habersiz şekilde, Etiyopya'nın Gondar ve Tigre bölgelerindeki ücra köylerinde tarımla uğraşarak, demircilik ve çömlekçilik yaparak yaşadılar. Kökenleri hakkında sayısız teori olan topluluğun, bunların içinde en çok benimsediği, soylarını Kral Süleyman ile Şiba Kraliçesi'nin (bizde Saba melikesi Belkıs olarak bilinir) oğulları olan Menelik I'e dayandıranı. Falaşalar ı ilk "keşfeden", 1862'de bölgeyi ziyaret eden, Sorbonne Üniversitesi profesörü Joseph Halevi olmuştur . Bu, aynı zamanda Avrupalı Yahudilerin Falaşalar ile ilk temasıydı. Ancak, cemaatin diasporaya tanıtılması için, 1920'lerde Siyonist hareketle bağlantıyı sağlayacak olan, Polonya doğumlu. Dr. Jacques Faitlovitch'i beklemek gerekecekti.

Bu ilgiye rağmen, Falaşalar'ın Yahudi sayılıp, sayılmayacağı **(dolayısıyla meşhur Geri Dönüş Yasası'ndan yararlanıp, yararlanamayacakları)** uzun süre tartışma konusu olarak kaldı. Yahudi olmadıklarına dini gerekçe aranacaksa çok fazla uğraşmaya lüzum kalmayacaktır. Falaşalar Torah'tan habersizdirler. Eski Ahit'in diaspora öncesi bir versiyonunu kullanırlar ve bu kitap da İbranice değil, Etiyopya'nin klasik dili olan Ge'ez dilinde yazılmıştır. 1973 Sefardi Hahambaşı Ovadia Yosefin, Falaşalar 'ın da Yahudi olduğunu kabul etmiş olması ve 1989 tarihli Yüksek Mahkeme kararı bile pek çok kişiyi hala ikna edememiş durumda. Öyle ki Aşkenazi Baş Rabbi bugün bile onları Yahudi olarak tanımıyor.

Etiyopya'dan İsrail'e

1970'lere kadar topluluğun, İsrail'e göç etme yönünde yaygın bir eğilimini gözlemlemiyoruz. Ancak, 1974 iktidardaki Derg rejimi ile Tigre Halk Kurtuluş Cephesi arasında yoğun çatışmaların başlaması bu durumu değiştirdi. 1977 yılına kadar, İsrail'e ulaşanlar kendi bireysel gayretleriyle yola çıkıp hedefe ulaşmayı başaran bir avuç gençten ibaretti.

> ***1977-1983 arasında ise 6 bin civarında Falaşa Sudan'a ulaşıp, gizli hava ve deniz operasyonlarıyla İsrail'e taşındı. 1984 ise tam bir dönüm noktasıydı. O yıl, 10 bin kadar Falaşa İsrail'e gitmek için yola çıktı. Yolculuk çok zorlu ve acı doluydu. Yaklaşık 4 bin'i Sudan'daki mülteci kamplarında açlıktan ve salgın hastalıklardan can verdi. Kalan 6 bin kişi, Kasım 1984'te*** *"Musa Operasyonu"* ***ile hava yoluyla İsrail'e taşındı. 199 l'e kadar 7 yıl Falaşa nüfusunun köylerini terk edip, Addis Ababa'ya yığılmasıyla geçti. 1991 'de*** *"Süleyman Operasyonu"* ***15 bin kişiyi bir gecede İsrail'e taşıdı.(Kulislerde, operasyonların, İsrail'den çok, ABD'deki Yahudi-Siyah ilişkilerini düzeltmek isteyen Amerikan Yahudileri tarafından desteklendiği fısıldanıyordu.) İsrail'in bu "milli başarısı" ile, Etiyopya Ekzodüsü'nün tamamlandığı ilan edildi ve bu gürültüpatırtı içinde, " Yahudi olmadıkları" gerekçesiyle Gondar'da bırakılan 3 bin Falaşa 'nın sesi duyulmadı.***

Arzı Mevud

İsrail'e ulaşanlar, Arzı Mevud'un, "süt ve bal ülkesinden daha farklı bir yer olduğunu keşfettiler. Bu ülke, kendilerine yabancı bir Batı ülkesiydi. İnsanları ise Falaşalar hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. (EtiyopyalIların gelmesine sevinmek için bir sebebi olan insanlar sadece, Hadar Yosefteki atletizm antrenörleriydi .) Evet, Süleyman Operasyonu İsraillilerin milli gururunu okşamıştı ama onlar için önemli olan uçakların inip kalkmasıydı. İçinden kimin indiği ilgilerini çekiniyordu.

Falaşalar , İsrail'de, binlerce yıldır üzerine titredikleri ve kendilerini diğer Etiyopyalılar'a göre ayrıcalıklı kıldığını düşündükleri **(eskiden, bir Falaşa ister istemez, Yahudi olmayan birisine dokunursa, yıkanana kadar kirli kalacağı düşünülürmüş)** şeyin, Yahudiliklerinin aşağılandığını gördüler . Yahudi olup, olmadıklarına dair tartışma onlara çoğu kez daha doğrudan ve kırıcı şekilde yansıtıldı. 1984'de İsrail'e gelen Yişayahu Degu şöyle diyordu: " Bir gün hahamlar gelip, bizim yüzde yüz Yahudi olmadığımızı söylediler. Çok kırıldım. Eskiden her gün dua eder ve sinagoga giderdim. Simdi ise laikim. Benim gibi pek çok insan var."

Aşağılanma biçimleri

Yahudilikleri ile ilgili bir diğer aşağılanma ise evlilik alanında ortaya çıktı. Öncelikle İsrail'de seküler nikâh olmadığına işaret etmek gerek. Dolayısıyla nikâhlar hahamlıklar tarafından kıyılır. Yukarıda sözünü ettiğimiz 1973 kararım veren Hahambaşılık, bir Etiyopyalının evlenmeden önce (Yahudiliğini garantilemek için) sembolik bir ihtida törenine katılması gerektiğini savunmaktadır. Yüksek Mahkeme'nin bunun gerekli olmadığını belirtmesine rağmen, İsrail'de sadece bir kişi, Netanya Hahambaşısı David Şlouş bu tören olmaksızın nikâh kıymaya cesaret edebildi. Ancak bir süre sonra o da (başka şeyleri gerekçe göstererek) bu işi bıraktı.

Yahudilik tartışmalarından öte, doğrudan doğruya ırkçılık iddialarını gündeme getiren bir olay 1996'da yaşandı. Ma'ariv gazetesi, Falaşalar dan alman kanların gizlice yok edildiğini yazdı. Kan bankasının yaptığı açıklama kuşkusuz **"tıbbi olarak"** haklıydı: **AIDS yüksek risk alanı olan Etiyopya'dan gelen kanları kullanmıyorlardı.** Ancak bu, Etiyopya kökenli nüfusu yatıştırmaya yetmedi. Kabinenin toplantıda olduğu sırada Başbakan İtsak Rabin'in ofisinin dışında protesto gösterileri yapıldı. Polisin göstericilere gözyaşartıcı bomba ve tazyikli su ile karşılık verdiği olaylardan sonra Rabin, protestocuların temsilcilerini kabul etti.

Kan bankasının tutumu için hükümet adına özür dilerken, olaylar sırasında polislerin yaralanmasını kınamayı da ihmal etmedi. Göstericilerin taşıdığı pankartlar ise Falaşalar'ın İsrail'deki hayal kırıklıklarını ve umutlarını yansıtıyordu: "İsrail'de Apartheid!" ve yanında " Bizim tenimiz siyah, sizinki beyaz olabilir ama bizim kanımız da kırmızı ve biz de Yahudiyiz"

Ucuz iş gücü

Etiyopyalı Yahudilerin "falaşalık" hali, okullarda uğranılan ayrımcılığa, konut projelerinde uygulandığı iddia edilen kotalara kadar pek çok alana uzanıyor ve Falaşalar, İsrail'de ikinci sınıf (hatta Ortadoğu Yahudileri Mizrahim'i de sayarsak üçüncü sınıf) Yahudiler mi olduklarını kendilerine soruyorlar. Ancak, bu konuda "umut verici" gelişmeler de yok değil. İşsizlik oranının yüzde 80 civarında olduğu söylenen Falaşa toplumunda, çalışanların yüzde 90'ı kol işçisi. İsrail toplumu tarafından daha iyi özümsenmeleri halinde, İsrail'in ucuz işgücü kaynağı olarak Filistinlilerin yerini almaları bekleniyor. Ayrıca, İsrail standartlarına göre daha genç bir nüfusa sahip olmaları sebebiyle, ordu saflarında gittikçe daha belirgin hale geliyorlar .(Askere alınan Etiyopyalı gençlerin dörtte biri seçkin birliklere girmek için gönüllü oluyorlar.)

"Siyah Yahudi Yoktur"

Tüm bu söylenenlerden sonra, **"BEYAZ YAHUDİLER" ile "SİYAH YAHUDİLER"** arasındaki ilişkileri herhalde en iyi şekilde, İsrail Radyosu'nun Amhara dili yayınları servisi müdürü Rahamin Elazar'ın anlattığı şu öyküler) betimliyor. Joseph Halevi'nin Yahudi olduğunu duyan bir Falaşa, ona döner ve şöyle der: " Sen Yahudi olamazsın, beyaz Yahudi yoktur !". Bu olaydan bir yüzyıl sonra o zamanlar genç bir adam olan Elazar, Etiyopya'ya gelmiş üç turistin kendi aralarında, tanıdık bir yabancı dilde konuştuklarını farkeder. Yanlarına yaklaşır ve seslenir: **"Şalom!"** İsrailli turistler çok şaşırırlar ve sorarlar: "Sen de kimsin?" "Ben bir Yahudiyim." İsraillilerin cevabı tanıdıktır: " Sen Yahudi olamazsın, siyah Yahudi yoktur!"(eri ve bianet)

Kaynak:
20 Mart 2014
Turquie Diplomatique

****

TÜKETİCİLER NE YEDİKLERİNİ BİLMİYORLAR

POLİTİKA, BİLİMDEN ÜSTÜN GELDİ

STEPHEN LENDMAN

Bugün menümüzde genetiği değiştirilmiş gıdalar var. Sadece ABD'de, tüm işlenmiş gıdaların %80'inden fazlasında bu maddelerden bulunuyor. Diğerleri arasında; pirinç, mısır, buğday, soyafilizi ve soya ürünleri, bitkisel yağlar, hafif içecekler, salata sosları, sebzeler ve meyveler, yumurta dahil olmak üzere günlük gıdalar, kırmızı et, tavuk, domuz ve diğer hayvansal ürünler, ve hatta çocuk gıdaları ve proses ürünlerindeki gizli katkı maddeleri ve bileşenler (domates sosu, dondurma, margarin ve fıstık yağı gibi) yer alıyor. Tüketiciler, ne yediklerini bilmiyorlar; çünkü etiketleme yasak. Bununla birlikte, tehlike net bir şekilde ortada. Bağımsız bir şekilde gerçekleştirilen araştırmalar gösteriyor ki bu gıdalardan ne kadar çok yersek, sağlığımıza potansiyel olarak daha büyük bir zarar verir.

Bugün, tüketiciler bilgilendirilmiyorlar ve sonuçları bilinmeyen, kontrolsüz, düzensiz bir kitlesel insani deneyimin parçasıdırlar. Bununla birlikte, bunun doğurduğu riskler çok fazla; bu riskleri öğrenmek yıllar alacak ve en sonunda öğrendiğimizde de, genetik mühendislik ürünü olan gıdaların giderek daha fazla bağımsız uzmanın inandığı gibi insan sağlığını tehdit ettiği yönünde nihai bir kanıt elde edilirse, doğurduğu hasarı tersine çevirmek için artık çok geç kalınmış olacak. GDO tohumları bir alana yerleştirildiği andan itibaren, cin şişeden çoktan çıkmış demektir. Amerika'nın tarıma elverişli çiftliklerinin üçte ikisinden fazlasına doğru şimdiden başlayan ve durdurulamazsa her yere doğru yayılması muhtemel olan kontaminasyonu tersine çevirmek üzere bilimde şu anda bilinen herhangi bir yöntem yok.

Bu; F. William Engdahl'ın çok önemli ve iyi bir belgelendirmeye dayanan Aldatmaca Tohumları: Genetik Manipülasyonun Gizli Gündemi (Seeds of Destruction: The Hidden Agenda of Genetic Manipulation) başlıklı kitabında ortaya konan riske rağmen gerçekleşiyor. Bu; Washington ve dört İngilizAmerikan tarım devinin, hayvansal ve bitkisel yaşam biçimlerinin patentini almak suretiyle, gıda tedarikimizi dünya çapında denetimleri altına almak, gıdayı tamamen genetik mühendisliği ürünü haline getirmek ve bunu dostlarını ödüllendirip düşmanlarını cezalandırmak üzere bir silah olarak kullanmak için yaptıkları şeytansı plandır.

Bugün, tüketiciler, potansiyel sağlık risklerini bilmeksizin bu gıdaları günlük olarak tüketiyorlar. 2003 yılında, Jeffrey Smith Aldatmaca Tohumları (Seeds of Deception) başlıklı kitabında bunları açıklamıştı. Halkı bilgilendirme çabalarının bastırıldığını, güvenilir bilimin adeta toprağa gömüldüğünü açıklamış; iki saygın bilimadamının (UC Berkeley'den Ignacio Chapela ve iskoçya Rowett Araştırma Enstitüsü eski araştırmacısı ve dünyanın önde gelen lektin ve bitki genetik modifikasyon uzmanı Arpad Pusztai'ın) başına gelenleri mercek altına almıştı. Söz konusu kişiler iftiraya maruz kaldılar, peşlerine casuslar takıldı, araştırmaları konusunda tehdit edildiler ve Pusztai'ın durumunda olduğu gibi işlerini yaptığı için işinden kovuldular.

Arpad Pusztai, GDO gıdalarının vaat ettiklerine inanmıştı, bunları incelemek üzere görevlendirilmişti ve bunlara dair ilk bağımsız araştırmayı gerçekleştirdi. Diğer araştırmacılar gibi kendisi de eline geçen bulgular karşısında şok olmuştu. GDO'lu patateslerle beslenen farelerin daha küçük ciğerleri, kalpleri, testisleri ve beyinleri vardı; bağışıklık sistemleri zarar görmüştü ve akyuvar

hücrelerinde yapısal değişimler yaşamışlardı ve bu durum onları (GDO'suz patateslerle beslenen farelerin aksine) enfeksiyona ve hastalıklara daha açık hale getiriyordu. Durum daha da kötü bir noktaya evrildi. Boyunaltı bezi ve dalakta hasarlar ortaya çıktı; dokular genişledi (pankreas ve bağırsaklar da dahil); karaciğerde atrofi durumları ortaya çıkarken, mide ve bağırsaklarda ciddi bir yaygınlaşma yaşandı, ki bu da kanser riskinin gelecekte daha fazla olduğunun bir işareti olabilir. Bunun kadar alarm verici olan bir diğer unsur ise, sonuçların 10 günlük bir testin sonucunda alınmasıydı; ve 110 günden sonra da etkileri kalıcı olarak devam etti ki bu da insan yaşamında 10 yıla karşılık geliyor.

Daha sonra yapılan bağımsız araştırmalar da, Pusztai'ın öğrendiklerini teyit etti ve Smith de bu konuda 2007 yılında Genetik Rulet: Genetiği Değiştirilmiş Gıdaların Belgelendirilmiş Sağlık Riskleri başlıklı kitabında bir takım bilgiler paylaştı. Söz konusu kitap, derinliği açısından ansiklopedik bilgiler içermektedir; eşsiz ve kapsamlı bir kaynaktır ve bu makale, bu kitaptaki bazı şaşırtıcı verileri gözden geçirmektedir.

Smith, kitabının girişinde, ABD Gıda ve ilaç İdaresi FDA'nın GDO'lu gıdaların güvenliğine dair politika açıklamasından söz eder; ancak bunu destekİeyecek herhangi bir kanıta başvurulmamıştır. Söz konusu açıklama, GHW Bush'un **"GDOların sıradan tohumlar ve mahsullerin tamamen muadili olduğu ve bu konuda herhangi bir hükümet düzenlemesine gerek olmadığı konusundaki"** Başkanlık Emri'ni desteklemektedir. FDA, **"bu yeni yöntemlerle oluşturulan gıdaların diğer gıdalardan anlamlı veya yeknesak bir şekilde ayrıştığını gösteren herhangi bir bilgiye sahip olmadığım"** belirtmiştir. Tek bu açıklama, güvenlik araştırmalarına gerek olmadığı ve "son kertede, güvenliği sağlamadaki sorumluluğun gıda üreticisine ait olduğu" anlamına gelmekteydi. Bunun sonucunda, bu yeni&cesur&tehlikeli dünyada kuzu, kurda emanet edilmiş oluyor.

FDA'nın politikası, baraj kapaklarını açmış oldu ve Smith bunu şu şekilde açıklar: **"Yeni teknolojinin hızlı bir şekilde konuşlandırılmasının ortamı hazırlandı,"** tohum endüstrisinin "konsolide hale gelmesini, milyonlarca dönüm araziye GDO'lu tohum ekilmesini, yüz milyonlarca insanın beslenmesini (söz konusu gıdalar, buna karşı çıkan uluslara ve tüketicilere rağmen tedarik edildi) ve bunu güvence altına alan yasaların çıkarılmasını sağladı. Bugün karşımıza çıkan vergi bedeli ise; kontamine edilmiş mahsuller, milyarlarca dolar paya kaybı, zarar görmüş olan insan sağlığıdır ve görülen o ki FDA yalan söylemiş.

FDA şunu biliyordu ki GDO'lu mahsuller "anlamlı bir şekilde farklıdır" çünkü teknik uzmanları onlara bu şekilde söylemiştir. Sonuç itibariyle, insanlar üzerinde olanlar da dahil olmak üzere uzun vadeli araştırmalar yapılmasını, olası alerjilere, toksinlere, yeni hastalıklara ve beslenme sorunlarına dair test yapılmasını tavsiye etmişlerdi. Onun yerine, politika, bilimden üstün geldi; Beyaz Saray FDA'ya GDO'lu mahsulleri desteklemesini emretti ve Monsanto'nun eski bir başkan yardımcısı, FDA'ya giderek bunun güvence altına alınmasını sağladı. Bugün, endüstri kontrolsüz durumda; ve şirketler gıdalarının güvenli olduğunu söylediğinde, görüşleri sorgulanmıyor. Dahası, Smith'in de belirttiği gibi, diğer ülkelerdeki politika yapıcılar FDA'ya güveniyorlar ve değerlendirmelerinin geçerli olduğu konusunda yanlış bir yargıda bulunuyorlar. Bağımsız araştırmalar, endüstrinin yürüttüğü araştırmalarla örtüşmediğinde tasvip edilmiyor. Farklılıklar ürkütücü. İlki aleyhte etkilerini aktarırken, İkincisi bunun tersini iddia ediyor. **Sebebi ise malum.** **Tarım alanında faaliyet içindeki devler, karlılıklarına kimsenin müdahale etmesine izin vermiyorlar; güvenlik diye bir şey masada yer almıyor; tüm negatif bilgiler ise reddediliyor.**

Sonuç olarak, araştırmalar standart altında kalıyor; aleyhte bulgular gizleniyor; ve **"GDO'lu gıdaların sindirim sistemi işlevleri, karaciğer, böbrek işlevleri, bağışıklık sistemi, endokrin sistemi, kan bileşeni, alerjik yanıt, bebekler üzerindeki etkiler, kansere sebep olma potansiyeli veya sindirim sistemi bakterileri üzerindeki etkileri tipik olarak inceleyemiyorlar."** Buna ek olarak, endüstrinin fonladığı araştırmalar, yaratıcı bir şekilde, sorunları ortaya çıkaramıyor ve ortaya çıkarılmış şeyleri gizliyor. Deneylerde daha genç ve daha hassas hayvanlar yerine daha yaşlı hayvanları kullanıyor, istatistiksel anlam ifade etmeyecek kadar düşük düzeyde numune ölçekleri kullanıyor, kullanılan yemlerdeki GDO içeriğini seyreltiyor, besleme denemelerinin süresini

sınırlandırıyor, hayvan ölümleri ve hastalığı yok sayıyor ve diğer bilimsel olmayan pratikler içerisine giriyorlar. Bunun amacı ise, insanların, bu gıdaların potansiyel tehditlerini asla öğrenmemelerini sağlamak ve Smith'e göre **"bunu yapabilirler çünkü kötü bilimi bilimselleştirmişlerdir."**

Gerçek araştırmalar ise, GDO'ların **"bir bitkinin DNA'sının doğal işleyişinde yoğun değişimler yarattığını"** gösteriyor. Doğuştan gelen genler dönüşebilir, silinebilir, kalıcı olarak devre dışı kalabilir veya devreye sokulabilir. Eklenen genin tepesi kesilebilir, parçalara ayrılabilir, diğer genlerle karıştırılabilir, tersyüz edilebilir veya çoğaltılabilir; ve ürettiği GDO'lu protein, zararlı olması muhtemel ve beklenmedik karakteristiklere sahip olabilir. GDO'lar aynı zamanda başka sağlık riskleri de doğuruyor. Bir transgen yeni bir hücrede faaliyet gösterdiğinde, beklenenlerden daha farklı proteinler üretebilirler. Bunlar zararlı olabilir; ancak bilimsel testler olmadan bunu bilmenin imkanı yoktur. Protein tamamen aynı olsa bile, halen bazı sorunlar vardır. **Bt-toksin adı verilen bir pestisit proteini üretmek için tasarlanmış mısır çeşitlerini göz önüne alın. Çiftçiler, bunları sprey formlarında kullanıyorlar; şirketler ise bunların insan sağlığına zararsız olduğu konusunda sahte iddialarda bulunuyorlar.** Aslında, spreye maruz kalan insanlar, alerjik türde semptomlar geliştiriyorlar; farelere yedirilen Bt, bağışıklık sisteminde güçlü yanıtlar veriyor ve normal olmayan, aşırı hücre büyümelerine yol açarken, insanlarda ve çiftlik hayvanlarında görülen ve sayıları giderek artan hastalıklar da Bt mahsulleriyle bağlantılı oluyor.

Smith, eklenen genlerle ilintili bir başka soruna daha parmak basıyor. Söz konusu genlerin sindirim sistemimiz tarafından yok edildiği endüstrinin iddia ettiği gibi yönündeki iddia hatalıdır. Aslında, gıdalardan gut bakterilerine veya iç organlara doğru yer değiştirebilirler ve potansiyel zararlarını buralarda gösterebilirler. Eğer Bt-toksin eşliğindeki mısır genleri, gut bakterisi içine girerse, bağırsak floramız pestisit fabrikalarına dönüşebilir. Bunun doğru mu yanlış mı olduğuna dair herhangi bir araştırma bulunmamaktadır. Tarım işletmelerindeki devler de FDA da bu konuya bakmamışlardır. Tüketiciler ise, "genetik rulet" oynamaya terk edilmişlerdir. Hayvanların beslenmesiyle ilgili yapılan az sayıda araştırma ise, avantajın onların aleyhine olduğunu göstermektedir.

Arpad Pusztai ve diğer bilimadamları, GDO'lu besinlerle beslenen hayvanların sonuçları karşısında şok geçirmişlerdir. Bu sonuçlar aşağıda yer almaktadır. Diğer bağımsız araştırmalar ise, büyümenin engellenmesi, bozulmuş bağışıklık sistemleri, mide kanamaları, normal olmayan ve potansiyel olarak kanser öncesi dönemde görülen **"bağırsaklarda hücre büyümeleri",** kan hücresi gelişimlerinde bozulma, karaciğerdeki, pankreastaki ve testislerdeki hücre yapılarının şeklinin bozulması, gen ifadelerinin ve hücre metabolizmasının değişmesi, karaciğer ve böbrek lezyonları, kısmi körelmeye uğrayan karaciğerler, iltihaplı böbrekler, daha az gelişmiş organlar, sindirim enzimlerinin azalması, kan şekerinin artması, iltihaplı akciğer dokusu, artan ölüm oranları ve artan bebek ölümlerini göstermektedir.

Dahası da var. İki düzine çiftçi, domuzlarının ve ineklerinin GDO'lu mısırla beslendikten sonra kısırlaştığını ileri sürmüştür; 71 çoban ise Bt pamuk fidanlarıyla beslenen koyunlarının dörtte birinin öldüğünü açıklamıştır. Diğer raporlar ise, inekler, tavuklar, su aygırları ve atlar üzerinde de benzer etkiler yaşandığını ortaya koymuştur. GDO'lu soyaların İngiltere'de piyasaya çıkarılmasının ardından üründen kaynaklanan alerjiler, %50 düzeyine fırlamıştır ve 1980'li yıllarda ABD'de GDO'lu bir gıda takviyesi sonucunda düzinelerce insan ölmüş, beş ila on bin kişi de hasta veya fiziksel engelli kalmıştır.

Bugün, Monsanto, dünyanın en büyük tohum üreticisi. Smith ise, şirketin bunun gibi haberlerle nasıl başa çıktığını anlatıyor. Toksik PCB'lerinden kaynaklanan aleyhte tepkilerle ilintili olarak ABD Kamu Sağlığı Hizmeti'ne yanıt olarak, şirket, "deneyiminin zorluklardan bağışık olduğunu" iddia etmiştir. Bu iddiasını da, uzun yıllar boyu sorumsuzca davranan (yoğun rüşvet, düzenlemeden sorumlu ajansların gaspedilmesi, ürünleri hakkındaki olumsuz bilgilerin bastırılması ve bu bilgileri açıklamaya cüret eden bilim adamları ve gazetecilerin tehdit edilmesi gibi eylemlerde bulunan) bir şirketin "on yıllar süren örtbas ve inkar çalışmalarının parçası olduğunu" gösteren kayıtlara rağmen dillendirdi. Şiket, uzun süreden bu yana, insan sağlığını koruma konusunda kendisine güvenilmeyeceğim çoktan göstermişti bile. Engdahl, "İmha Tohumlan" adlı kitabında, dünya çapında dört büyük tarım işletmesi devinin

ismini zikreder; Monsanto, DuPont, Dow Agrisciences ve İsviçre'de Novartis ile AstraZeneca'nın tarım birimlerinin birleşmesi sonucu kurulan Syngenta. Smith, söz konusu şirketleri, Ag biyoteknolojisi olarak adlandırır ve beşinci olarak da merkezi Almanya'da bulunan Bayer CropScience AG (Bayer AG'nin birimi) ve onun merkezi Fransa'da bulunan Çevre Bilimi ve Biyo-Bilim şirketinin adını listeye ekler.

Bu şirketlerin iş alanı; imkansızı başarmak ve bunu pratik bir şekilde bir gecede bitirmektir; yani doğa yasalarının değiştirilmesi ve bunun da bir tarafın daha iyi kar elde etmesi için yapılması. Bu zamana kadar bağımsız olamadılar, çünkü genetik mühendisliği doğal ıslah gibi çalışmaz. İnsan geni terapisine müdahil olmuş bir moleküler genbilimci olan Michael Antoniou'ya göre, genetik modifikasyon **"teknik ve kavramsal olarak, doğal ıslaha herhangi bir şekilde benzemez."** Yeniden üretim süreci, binlerce genin ortaya çıkmasına katkıda bulunan ebeveynlerle başlatılır. Onlar ise, bunun karşılığında, doğal bir şekilde ayrışırlar; ve bitki yetiştiricileri, bu şekilde binlerce yıldır başarılı çalışmalara imza atmışlardır.

Genetik manipülasyon, farklıdır ve bu zamana kadar tehlikelerle doludur. Bir canlının DNA'sından tek bir geni diğerine doğal olmayan yollardan ve zorla yerleştirmekle çalışır. Smith bunu şu şekilde açıklar: "Bir domuz, bir domuzla çiftleşebilir; bir domates de bir başka domatesle. Ancak bir domuzun bir domatesle çiftleşmesi mümkün değildir, ve bunun tam tersi de." Süreç, genlerin, milyonlarca yıldır türleri birbirinden ayıran doğal engelleri aşmalarını sağlar ve bunu da başarmıştır. Biyoteknoloji endüstrisi, şimdilerde, bizden, doğayı daha iyi hale getirebileceğine inanmamızı istemektedir ve genetik mühendislik, doğal ıslahın sadece bir uzantısıdır veya bir üst alternatifidir. Bu, kanıtlanmamış, savunmasız sözde bir bilimdir; ve asıl sorun da buradan ileri gelmektedir.

Biyoloji uzmanı David Schubert ise, endüstrinin iddialarının "bilimsel olarak sadece hatalı olmakla kalmayıp sıradışı bir şekilde yanıltıcı olduğunu" da açıklamaktadır; keza bu şekilde GDO sürecinin konvansiyonel bitki ıslahıyla aynı şey olduğu yönünde bir intiba uyandırmaktadır. Bu; laboratuvarlarda yaşananların doğayı taklit edemeyeceği (en azından şimdilik edemeyeceği) gerçeğini gizlemek üzere kullanılan bir sis perdesidir. Genetik mühendislik, daha önce hiçbir zaman birlikte var olmamış olan genleri bir araya getirir; bu süreç binlerce yıldır güvenilirliği kanıtlanmış olan doğal ıslahı yok sayar; ve ölümcül bir sonuçla karşılmayacağının hiçbir garantisi yoktur. Endüstri, potansiyel tehdit olduğuna dair iddiaları küçümser ve bilimdışı bir şekilde ABD'de ve dünya çapında milyonlarca insanın on yıllardır GDO'lu gıdalar tüketmelerine rağmen hiçbirisinin hastalanmadığını iddia eder. Smith'in buna yanıtı ise şu şekildedir: "GDO'lu gıdaların ciddi sağlık sorunlarına sebep olduğunu biliyoruz, ancak kimse bunu denetlemediği için bu durumun ortaya çıkarılması on yıllar alabilir." O zaman da çok geç kalınmış olabilir ve endüstriye eleştiri getiren bazı kesimler, daha şimdiden o noktaya tehlikeli bir şekilde yaklaşıldığını iddia ediyorlar.

Bugün en çok karşılaşılan hastalıklara dair etkin bir denetim sistemi bulunmamaktadır. Eğer genetiği değiştirilmiş gıdalar yeni hastalıklar yaratıyorlarsa, bu durum potansiyel olarak sorunu birçok açıdan şiddetlendirmektedir. HIV/AIDS'İ düşünelim. Bu sorun on yıllardır gözardı edildi ve tam tespit edildiğinde de, dünya çapında binlerce insan etkilenmiş veya ölmüştü.

Öte yandan, bağlantı sorunu var. **ABD ve birçok ülkede, GDO'lu gıdaların etiketi bulunmuyor; dolayısıyla, binlerce insan etkilenmiş olsa bile, mideye indirilen spesifik maddelerin hastalık yaratıp yaratmadığını takip etmek imkansız.** Bu durum karşısında, özellikle de hükümetler ve düzenleyici ajansların endüstrinin güvenilirlik iddialarını destekledikleri bir ortamda, bu suç her şeye atfedilebilir. **LTryptophan salgını (1980'lerin sonu) gibi sorunların tespit edildiği durumlar çok enderdir, ancak binlerce insan zarar gördüğünde harekete geçilir.** ***LTryptophan,*** birçok proteinin içinde bulunan doğal bir amino asittir ve yıllardır Japonya'daki Showa Denko da dahil olmak üzere birçok şirket tarafından üretilmiştir. Şirket, daha sonraları açgözlü hareket etmiş ve doğal yollardan uyku getirmeye dönük bir üründen karlarını artırmanın bir yolunu bulmuş ve bunun için de doğal bir ürünün içine bir bakteri genini yerleştirmeye karar vermiştir. Bunun sonucunda ise, onlarca insan öldü, 1500'ün üzerinde insan sakatlandı ve 10.000'e yakın insan da Eosinophilia Myalgia Syndrome veya EMS denen yeni bir tedavi edilemeyen hastalıktan

kaynaklanan kan düzensizliğine yakalandı.

Bu, devanlı bir yara izine ve sinirlerde ve kas dokularında fibroza sebep olan, acılı ve çoksistemli bir hastalıktır; devamlı iltihaplanma ve bağışıklık sisteminde daimi bir değişime yol açar. Bu durum, şirketi, davalar için 2 milyar dolar harcamak zorunda bıraktı. O zamandan beri yüzlerce insan, muhtemelen EMS sebebiyle öldü. İşte tek bir ürünün yarattığı sonuç. Dünya çapında tüm gıdaların üzerindeki GDO etiketlerinin çıkarılmasını isteyen Ag biyoteknoloji firmalarının ve onların karşısında direnç gösteremeyen hükümetlerin (keza Dünya Ticaret Örgütü'nün Tarım Anlaşması ve Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları kuralları, bu şekilde davranmalarını gerektiriyor) yaratacağı potansiyel tehlikeyi bir düşünün. Bu şirketler, aynı zamanda Dünya Ticaret Örgütü'nün Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşmasfna göre de müdahale edemiyorlar. Buna göre, GDO'lu ürünleri yasaklayan ulusal yasalar, her ne kadar bu ürünler insan sağlığını tehlikeye atıyor olsalar da, "adil olmayan ticaret uygulamalarıdır". Dünya Ticaret Örgütü'nün diğer kuralları da buna uygulanmaktadır: "ticaretin önündeki teknik engeller." Söz konusu engeller, GDO etiketlemeyi yasaklarlar; dolayısıyla tüketiciler, ne yediklerini bilemezler ve bu potansiyel olarak tehlikeli gıdaları tüketmenin önüne geçemezler.

1996 Biyogüvenlik Protokolü, bu sorunu önlemek için kaleme alınmıştı ve bunu sağlamak için de yürürlükte kalmalı. Bununla birlikte, kamu güvenliği, Washington, FDA ve tarımticaret lobisi tarafından pusuya düşürüldü. Görüşmeleri sabote etti ve biyogüvenlik tedbirlerinin diğer endişeleri (kamu sağlığı ve güvenliği de dahil olmak üzere) dikkate almaksızın uygulanan Dünya Ticaret Örgütü'nün ticaret kurallarına maruz kalması konusunda ısrarcı oldu. Dolayısıyla, GDO tohumları ve gıdalarının dünya çapında herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan yaygınlaşmasının yolu açılmış oldu ta ki bunu durduracak bir yol bulunana dek.

Bağımsız Hayvan Araştırmaları, GDO'ların Zararlarını Gösteriyor

Genetiği değiştirilmiş Calgene Flavr-Savr domatesleriyle (yani haftalar boyu taze gözükmesi için geliştirilmiş bir üründür) beslenen fareler, 28 gün boyunca mide kanamaları (mide lezyonları) yaşadılar ve içlerinden yedisi öldü ve araştırmada yerlerine yenileri getirildi. Monsanto 863 Bt mısırıyla 90 gün boyunca beslenen farelerde ise, alerjiler, enfeksiyonlar, toksinler, kanser, anemi ve kan basıncı sorunları gibi hastalıklara yanıt olarak karşılaşılan çoklu reaksiyonlar geliştirdiler. Kan hücreleri, karaciğerleri ve böbrekleri, hastalık belirtisi olarak ciddi değişimler sergiledi.

Ya Bt-toksin üretmek üzere tasarlanmış GDO'lu patateslerle ya da toksin içeren doğal patateslerle beslenen farelerde ise, bağırsaklarında hasar görüldü. Her iki variyete de, bağırsağın aşağı kısmında normal olmayan ve aşırı hücre büyümeleri yarattı, insanlarda buna eşdeğer görülen zararlar ise, idrarını tutamama veya gribe benzer semptomlar olabilir ve kanser öncesi dönemin göstergesi olabilir. Araştırma, sindirimin Bt-toksin'i yok ettiği ve memelilerde biyolojik olarak aktif olmadığı iddiasını yok sayar.

Bt pamuğuna, toplarken, yüklerken, ağırlığını ölçerken ve lifi tohumdan ayırırken dokunan işçilerde de alerjiler gelişmiştir. "Ilımlıdan ciddi boyutlara dek varan kaşıntılarla" başlamış, ardından kızarıklıklar ve şişmeler yaşanmış, daha sonra da cilt kabarıklıkları olmuştur. Bu belirtiler, cildi, gözleri (kızarma ve aşırı yaşarma) ve üst solunum yollarını etkilemiş; burun akmaları ve hapşırmalara yol açmıştır. Bazı durumlarda hastaneye kaldırılan vakalar da olmuştur. Bir çırçır fabrikasında işçiler hergün antihistamin payı almaktadırlar. Bt pamuğu otlayan koyunlar "gizemli" şekilde ölmeden önce "alışmadık sistemler" geliştirdiler. Dört Hint köyünden gelen haberlere göre, bunların dörtte biri bir hafta içerisinde öldü. Otopsilerinde bir toksik reaksiyon yaşandığı ortaya çıktı. Araştırma, pamuk çekirdeğinden elde edilen yağın güvenliği konusunda sorulan gündeme getiriyor ve GDO'lu pamuklarla beslenen hayvanların etini yiyen insanların sağlığı üzerinde bunun nasıl etkiler doğurabileceğini araştırıyor, insanlar gibi hayvanların da ne yediklerini anlamak önemlidir. Bir Bt mısır tarlasına yakın yerde yaşayan 100 Filipinlinin neredeyse tümü hasta oldu. Semptomları, mahsuller, havadan yayılan polenler ürettiğinde ve onlar da bunları soluduklarında ortaya çıktı. Bunun sonucunda başağrıları, baş dönmeleri, aşırı bir mide ağrısı, kusma, göğüs ağrıları, ateş, alerjilerin yanı sıra solunum, bağırsak ve cilt reaksiyonları ortaya çıktı. 39 kurban üzerinde

gerçekleştirilen kan testleri, Bt-toksine vücudun ters tepki verdiğini gösterdi; bu da sebebin kaynağını ortaya koyuyordu. Diğer dört köyde de benzer sorunlar yaşandı ve birçok hayvanın ölümüyle sonuçlandı.

lowa çiftçileri, GDO'lu mısırla beslenen dişi domuzları arasında döllenme oranlarının %80'den %20'ye gerilediğini belirttiler. Birçok hayvanda, ayrıca, kusurlu hamilelikler yaşandı; içlerinden bazılarında su torbaları oluşurken, diğerleri de adetten kesildi. Erkek domuzlar da, inekler ve boğalar gibi etkilendi. Hepsi kısır oldular ve tümü de GDÖ'lu mısırlarla beslenmişlerdi. Alman çiftçi Gottfried Glockner, GDO'lu mısır üretti ve ineklerini bunlarla besledi. İçlerinden 12'si Bt 176 varyetesi sonucu öldü, diğer ineklerin de imha edilmesi gerekti, çünkü "gizemli" bir hastalığa tutuldular. Mısır ekilen arsalar, Ag biyoteknoloji devi Syngenta için ayrılmış arazilerdi; şirket daha sonraları hatasını kabul etmeksizin ürünü piyasadan çekti.

Monsanto Roundup Ready markalı soyafilizleriyle beslenen fareler ise, karaciğer hücrelerinde önemli değişimler yaşadılar ki bu da genel metabolizmalarında çarpıcı bir artışa karşılık geliyordu. Semptomlar arasında, düzensiz bir şekilde şekillenen çekirdekler ve artan sayıda nükleer gözenekler ve diğer değişimler yer alıyordu. Bunun sebebi olarak, bir toksine maruziyet yaşandığı düşünüldü ve semptomların çoğu da, Roundup Ready diyetlerinden çıkarılır çıkarılmaz ortadan kalktı. Roundup Ready ile beslenen farelerde pankreas sorunları, ağırlaşan karaciğer ve açıklanamayan testis hücresi değişimleri yaşandı. Monsanto ürünü, aynı zamanda, tavşan organlarında hücre metabolizması değişimleri doğurdu ve bu diyetle beslenen farelerin doğurduğu yavruların büyük kısmı da üç hafta içerisinde öldü.

GDO'lu Liberty Link mısırıyla 42 gün boyunca beslenen tavukların ölüm oranlan iki katına çıktı. Aynı zamanda ağırlık artışlarında azalma yaşadılar ve beslenmeleri düzensiz bir hal aldı. 1990'ların ortasında, AvustralyalI bilim adamları şunu keşfettiler ki, GDO'lu bezelyeler, farelerde alerjik türde bir iltihap tepkimesi doğurdu; doğal protein ise herhangi bir kötücül etki yaratmadı. Bu ürünün ticarileştirilmesi ise iptal edildi; çünkü insanlarda da benzer bir tepkime yaratmasından korkuldu. Kendilerine bir tercih imkanı verildiğinde, hayvanlar GDO'lu gıda yemekten sakınıyorlar. Bu durum, İllinois'de bir göleti her yıl ziyaret eden ve bitişikteki çiftlikteki soyafılizlerini yiyen bir kaz sürüsü gözlemlenerek öğrenildi. GDO'lu mahsullerin yer aldığı arazinin diğer yarısında GDO'lu olmayan böiüm vardı ve kazlar artık sadece oradaki mahsulleri yemeye başladılar. Bir diğer gözlem ise, 40 tane geyiğin, bir sahadaki organik soya filizlerini yediklerini, ancak yolun diğer tarafındaki GDO'lu mahsullerden uzak durduklarını gösterdi. Aynı durum GDO'lu mısırlar için de geçerliydi.

Yabancı veya transgenlerin yerleştirilmesine, yerleştirilebilir mutajenis veya mütasyon yerleştirme denir. Böyle bir şey gerçekleştirildiğinde, genellikle, yerleştirilen alandaki DNA'da bozulma yaşanır ve genel itibariyle genin işleyişi etkilenir; keza yerleştirme alanının yakınlarındaki genetik kod silinir, karıştırılır veya yeri değiştirilir. Bir GDO'lu bitki yaratma süreci, bilimadamiarının ilk aşamada bir doku kültürü süreci kullanmak suretiyle laboratuvarda bitki hücrelerini uzaklaştırmak ve büyümesini gerektirir. Sorun; bunu gerçekleştirdiklerinde genom boyunca yüzlerce ve binlerce DNA mütasyonu yaratabilmeleridir. Tek bir baz çiftini değiştirmek zararlı olabilir. Bununla birlikte, yaygın genom değişimleri, potansiyel sorunu birçok açıdan şiddetlendirir.

GDO'lu ürünlerin içerisinde, yabancı geni devreye sokmak üzere aktifleştiriciler kullanılır. Bu gerçekleştiğinde, süreç, tesadüfen, kalıcı olarak diğer doğal bitki genlerini devreye sokabilir. Bunun sonucunda, alerji yapan bir madde, toksin, kanserojen, antibesin, hormon üretimini harekete geçiren veya engelleyen enzimlerden ve genleri susturan RNA'lardan aşırı üretim veya cenin gelişimini etkileyen değişimler yaşanabilir. Bu durum, aynı zamanda, diğer genleri engelleyen düzenleyiciler de üretebilir ve/veya büyük bir zarar doğurabilecek türden gizli virüsleri devreye sokabilir. Buna ek olarak, eldeki kanıtlar gösteriyor ki, aktifleştiriciler, genetik istikrarsızlık ve mütasyonlar yaratabilir ve bu durum gen ardışıklığında kopuşlara ve yeniden birleşimlere neden olabilir.

Bitkiler, doğal olarak, hastalıklara karşı korumak ve sağlığı güçlendirmek üzere binlerce kimyasal üretir. Bununla birlikte, bitki proteinini değiştirmek, bu kimyasalları değiştirebilir, bitki toksinlerini

artırabilir, ve/veya bitkisel gıdaları azaltabilir. Örneğin GDO'lu soya filizleri, kanserle mücadelede kullanılan izoflavonlardan daha az üretir. Genel itibariyle, araştırmalar şunu gösterir: genetik modifikasyon, besin maddelerinde, toksinlerde, alerjenlerde ve küçük molekül metabolizma ürünlerinde beklenmedik değişimlere sebep olur. Daha bütünsel bir protein dengesiyle GDO'lu bir soya filizi üretmek için, Pioneer HiBred, bir Brezilya fındık geni yerleştirmişti. Bu esnada, alerji yaratan bir protein. Brezilya fındığına alerjisi olan insanları etkilemek için eklendi. Testler sonucu bu durum ortaya çıktığında proje iptal edildi. Mısır ve papaya gibi diğer mahsullerdeki GDO'lu proteinler de alerji yaratabilir. Aynı durum, Bt mısırı gibi diğer mahsuller için de geçerlidir; ve kanıtlar gösteriyor ki GDO'lu mahsullerin kullanılmaya başlanmasından beri alerjilerde çok hızlı bir artış yaşandı.

Monsanto'nun yüksek lisinli mısırına dair bir diğer araştırma ise, içerisinde toksin ve diğer potansiyel olarak tehlikeli maddeleri içerdiğini göstermektedir ve bu maddelerin özelliği de, gelişimi geciktirici olabilmeleridir. Eğer yüksek miktarlarda tüketilirlerse, insan sağlığını olumsuz yönde etkileyebilirler. Buna ek olarak, bu ürün yemek olarak pişirildiğinde, Alzheimer'la, diyabetle, alerjilerle, böbrek hastalıklarıyla, kanserle ve yaşlanma semptomlarıyla bağlantılı toksinler doğurabilir. Kabak, balkabağı ve Hawai papayası gibi hastalıklara dirençli ürünler, insan virüslerini ve diğer hastalıkları güçlendirebilir; ve bu ürünleri yemek, vücudun viral enfeksiyonlara karşı doğal savunmasını olumsuz yönde etkileyebilir.

GDO'lu mahsullerin protein yapısal boyutları, öngörülemeyen şekillerde değiştirilebilir. Yanlış bir şekilde devreye sokulabilirler veya ilave moleküllere sahip olabilirler. Devreye sokulmaları süresince, transgenlerin tepesi kesilebilir, yeniden düzenlenebilirler veya zararlı etkileri bilinmeyen diğer DNA parçalarının arasına serpiştirilebilirler. Transgenler, aynı zamanda, istikrarsız olabilirler ve zaman içerisinde spontane biçimde yeniden düzenlenebilirler ve bu durum öngörülemeyen sonuçlar doğurur. Buna ek olarak, **"alternatif zincirleme"** adı verilen bir süreçten birden fazla protein üretebilirler. Çevresel etmenler, hava, doğal ve insan eliyle üretilen maddeler ve bir bitkinin genetik düzeni, işleri daha da karmaşıklaştırmama ve riskler doğurmaktadır. Genetik mühendislik, karmaşık DNA ilişkilerini bozmaktadır.

Endüstrinin iddialarının aksine, araştırmalar gösteriyor ki transgenler insanların veya hayvanların sindirim sistemlerinde yok edilmiyorlar. Yabancı DNA'lar, başıboş dolaşabilirler, midebağırsak güzergahı içerisinde uzun süre yaşayabilirler ve iç organlara kan yoluyla taşınabilirler. Bu durum, transgenlerin gut bakterilerine aktarılma, zaman içerisinde yaygınlaşma ve hücre DNA'sına karışma, kronik hastalıklara sebep olma riskini artırır, insanların beslenmesine dair yapılan bir araştırma şunu göstermiştir ki, genler, aslında, teste tabi tutulan yedi bünyeden üçünde GDO'lu soyalardan DNA gut bakterisi içine taşınmıştır.

Antibiyotik Direnç Simgesi (ARM) genleri, yerleştirilmelerinden önce transgenlere ilişiktir ve hücrelerin antibiyotik uygulamalarından sağ kurtulmalarını sağlar. Eğer ARM genleri patojenik gut veya ağız bakterilerine taşınırsa, potansiyel olarak antibiyotiğe dirençli süper hastalıklara da sebep olabilirler. GDO mahsullerinin yaygınlaşması, bu olasılığı artırmaktadır. Neredeyse tüm GDO'larda bulunan CaMV aktifleştiricisi de sıradan genlere veya toksin, alerjen veya kanserojen madde üreten ve genetik istikrarsızlık yaratan virüslere de aktarabilir ve bu virüsleri devreye sokabilir.

GDO mahsulleri, ortamlarıyla etkileşim içerisindedir ve gıdalarımızı içeren karmaşık bir ekosistemin parçasıdır. Bu mahsuller, gıda zinciri boyunca akümüle olabilen çevresel ve diğer toksinleri artırabilir. Glufosinat (herbisit) dirençli olması için genetik olarak tasarlanan mahsuller ise, bilinen toksik etkilere sahip bağırsak lıerbisitleri doğurabilir. Eğer gut bakterisine nakil gerçekleşirse, daha büyük sorunlar ortaya çıkabilir. Monsanto'nun Roundup Ready soyafilizleri gibi tohumların sürekli kullanımı, mücadele etmek üzere daha güçlü ve daha fazla miktarda herbisit gerektiren yeni ve zararlı süperotlar yaratılmasıyla sonuçlandı. Bunların toksik kalıntıları ise, daha sonra hayvanların ve insanların yedikleri mahsullerde kalmaya devam ediyor. Bu toksinlerden küçük miktarlarda olması bile, insanların üreme özelliklerini olumsuz yönde etkileyen endokrin bozucular olabilir. Eldeki kanıtlar gösteriyor ki, GDO'lu mahsuller toksinleri biriktiriyor veya onları GDO'lu yemlerle beslenen

hayvanlarda veya sütte yoğunlaştırıyor. Hastalıklara dirençli mahsuller, aynı zamanda, insanları etkileyen yeni bitki virüsleri de üretebilir.

Tüm GDO'lu gıda türleri sadece mahsuller değilbu riskleri taşımaktadır. Örneğin, Monsanto'nun sığır büyüme hormonu rbGH enjekte edilen ineklerden elde edilen sütün içerisinde, göğüs, prostat, kolon, akciğer ve diğer kanser risklerini doğuran IGFI hormonundan yüksek düzeylerde bulunmaktadır. Bu süt, ayrıca, daha düşük miktarda besin değerine sahiptir. GDO'lu gıda katkı maddeleri, aynı zamanda sağlık riskleri doğurur ve bunların kullanımı, proses ürünlerde yaygınlaşmıştır. Yetişkinlere yönelik potansiyel tehlike, mevzu bahis çocuklar olduğunda daha da artmaktadır. Bir diğer endişe kaynağı ise, GDO'lu gıdaları yiyen hamile kadınların bu şekilde normal cenin gelişimine zarar vermeleri ve sonraki kuşaklara geçen gen ifadelerini değiştirmeleridir. Çocuklar, yetişkinlerle kıyaslandığında tehlikelere daha çok açıktır özellikle de içerisinde ciddi miktarlarda rbGHişlenmiş süt içenler...

SONUÇ

Yukarıda verilen bilgiler, büyük ölçüde, Smith'in Genetik Rulet başlıklı kitabından alıntılandırılmıştır. Veriler çok şaşırtıcıdır ve net bir sonuca varılmasını da kolaylaştırmaktadır. Test edilmemiş ve herhangi bir düzenlemeye tabi tutulmayan GDO'lu gıdaların on yıl boyunca yaygınlaşması, güvenilir bilim olmaktan ziyade bir inanç sıçramasıdır, insanların adeta gözünü karartmasıdır. Mikrobiyoloji uzmanı Richard Lacey, bu riski şu şekilde aktarmaktadır: "Gıda zincirine girdiğinde GDO'lu gıdaların sağlık etkilerini değerlendirmek için derhal bir teste tabi tutmak neredeyse imkânsızdır; ayrıca bu gıdaların gıda zincirine sokulmasının ardında herhangi bir geçerli besinsel veya kamu çıkarı bulunmamaktadır." Dünya çapında diğer bilimadamları da, GDO'lu gıdaların, güvenlikleri ve faydalarının bilim tarafından değerlendirilmesinden çok önce piyasaya girdiklerini kabul etmektedirler. Gerçekleri görmemiz için onlarca yıl kapsamlı araştırmalar ve testleri gerektiren bu tehlikeli deneyin durdurulmasını istemektedirler.

Kontrol edilmeyen ve düzenlenmeyen bu ürünler karşısında insan sağlığı ve güvenliği risk altındadır çünkü GDO'lar bir kez gıda zincirine girdi mi artık cin şişeden çıkmış demektir. Ne mutlu ki, bu konudaki direnç dünya çapında artıyor; milyonlarca insan bu duruma karşı çıkıyor ama bu gidişatı tersine çevirmek de pek kolay olmayacak. Washington ve Ag biyoteknoloji, büyük ve ifade edilmeyen hedefler karşısında şanslı bir dönemlerindeler: tüm gıdalarımızı tamamen kontrol altında tutuyorlar, bunları tamamen genetik mühendislik ürünü haline getiriyorlar ve düşmanlarını cezalandırmak, dostlarını da ödüllendirmek için bunu bir silah olarak kullanıyorlar.

Smith, aynı zamanda, karlılık karşısında insanların yaşamlarına daha çok önem verileceği yönünde umutlu. Umarız bu umudunda haklı çıkar çünkü insan sağlığı ve güvenliği hiçbir zaman tehlikeye atılmamalıdır. Bu konuda gösterilen direnç, daha şimdiden, yeni mahsul çeşitliliğinin askıya alınmasını sağladı, ve Smith şuna inanıyor ki yeterli bir ivme kazanılırsa mevcut mahsuller de en nihayetinde piyasadan çekilecek. 2007 yılında **"ABD'de GDO'lu gıdalardan kopuş"** olarak adlandırılan bir şeyden bahsediyor. Buna öncülük eden ise, geçen bahar döneminde başlatılan bir girişimdi ve amacı; GDO'lu bileşenleri tüm doğal gıda sektöründen çıkarmaktı. Girişimin liderliğini ise, doğal gıda ürünü üreticileri, distribütörleri ve perakendecilerin yanı sıra Sorumlu Teknoloji enstitüsü IRT'nin oluşturduğu bir koalisyon çekiyordu, ismi, "Amerika'da Daha Sağlıklı Beslenme Kampanyası"ydı ve amaçları oldukça büyüktü: tüketicileri GDO'lu gıdaların riskleri konusunda eğitmek ve alışverişe yönelik kılavuz ilkeler yoluyla sağlıklı alternatifleri teşvik etmek.

Pew'in bir araştırmasına göre, Amerikalıların %29'u yani 87 milyon kişi demek bu gıdalara var güçleriyle karşı çıkıyorlar ve bunların güvenilir olmadıklarına inanıyorlar. Eğer, bunları engellemek için çabalar da ortaya konarsa, bu saygın bir başlangıç anlamına gelir.

Jeffrey Smith, 2003 yılında IRT'yi kurarken amacı, **"teknolojinin sorumlu bir şekilde kullanımını teşvik etmek ve hem halk temelli hem de ulusal stratejiler yoluyla GDO'lu gıdaları ve mahsulleri durdurmak"** olarak belirlemişti. Güvenilir alternatifler arıyordu ve "gıda tedarikimizin genetik mühendisliğe maruz kalmasını yasaklamak ve en azından bu ürünlerin güvenilir olduğu

konusunda bağımsız ve güvenilir veriler temelinde bir bilimsel görüş gelene kadar GDO organizmalarının yayılmasını önlemek" gibi bir hedefi vardı. IRT, tüketicilerin riskler konusunda daha eğitimli olmaları konusunda onları teşvik ediyor, onları harekete geçiriyor ve ortak çıkar doğrultusunda hareket etmelerini sağlıyor. Böyle bir şey gerçekleşecek ve Smith'in kanısına göre, eğer halk bunu talep ederse, "gıda üreticilerinin yakın gelecekte GDO'lu gıdalardan vazgeçmeleri için mükemmel bir şans var".

Kitabını ise şu cümlelerle sonlandırıyor: "Her ne kadar GDO'lar en büyük tehlikelerden birini oluştursa da, aslında, bilgilendirilmiş, motivasyonlu halklar sayesinde küresel çapta çözülmesi en kolay sorunlardan biridir." Umarız haklı çıkar. (Globalresearch)

Kaynak ve dipnotlar:
http://www.globalresearch.ca/potentialhealthhazardsofgeneticallyengineeredfoods/8148
20 Mart 2014 Turquie Diplomatique

***

YAHUDİLERİN TÜRKİYE'YE OLAN BORCU

Yahudilerin dünyada tek sığınacakları ülke olanTürkiye'nin, "Güdümlü Kaos" tan çıkışı için gerekli siyasi yardımın Yahudiler tarafından gerekli olduğu niyetiyle bu yazıyı siteye ekledim.

DMITRY SHUMSKY

İsrail ile Türkiye arasında şekillenen uzlaşma, Türk ve Yahudi uluslarının tarih sahnesindeki karşılaşmalarıyla ilgili İsrail toplumunun belleğindeki boşlukları kapatmak için iyi bir fırsat... Ze'ev Jabotinsky, Odessa News'ta 14 Şubat 1909 tarihli "Türkiye'deki Yahudiler" başlıklı yazısında, Osmanlı Türkiye'sinin yüzyıllar boyunca Yahudi tebaası için ne anlama geldiğini tarif ediyor: **"Diğer tüm ülkeleri cehennem olarak gören kavmin tek vahası."**

Türk gemisi Mavi Marmara'nın filonun bir parçası olarak Gazze'ye doğru yola çıkmasının ardından İsrail'in Türkiye düşmanlığının düzeyi, Türkler ve Yahudilerin ortak geçmişiyle alakalı her şeyin inkârıyla benzer düzeydeydi. Bu sebeple **Jabotinsky**'nin sözleri, muhtemelen şüpheyle şaşkınlık arasında bir hissiyata sebep olacaktır. Sonuç olarak Türklerin bir zamanlar İsrail ülkesini yönettiği ve onu Herzl'e devretmeyi reddetme cesaretini gösterdiği gerçeğinden başka Türkler ve Yahudiler hakkında ne biliyoruz?

İsrail ile Türkiye arasında şekillenen uzlaşma, Türk ve Yahudi uluslarının tarih sahnesindeki karşılaşmalarıyla ilgili İsrail toplumunun belleğindeki boşlukları kapatmak için iyi bir fırsat. **Görünen o ki buradaki halk, İspanya'dan sürgün edilişlerini çok iyi hatırlıyor ancak sürgünün olduğu 1492 yılında İspanya'dan sürülenlere kapılarını açan ülkenin Osmanlı Türkiye'si olduğunu hatırlamıyor.**

O tarihten itibaren 400 yıldan fazla bir süre Osmanlı imparatorluğu Hristiyan Avrupa'dan gelen Yahudi mülteciler için güvenli bir bölge oldu, imparatorluk 1541 'de, Bohemya ve Moravya'dan sürgün edilenleri kabul etti.

1555'te İtalya'yı terk eden İtalyan Yahudileri kabul etti.

19 ve 20'inci yüzyıl boyunca Yunanistan, Sırbistan, Romanya ve Bulgaristan gibi kuruluşları zulümler, baskınlar, etnik temizliklerle bir arada gerçekleşen yeni Hristiyan ülkelerden birçok Yahudi'yi kabul

etti.

1881, 1884, 1892 ve 1903 yıllarında Çarlık Rusya'sındaki kıyımdan topluca İstanbul'a kaçan Yahudileri kabul etti.

Hepsi bu da değil. 19. yüzyılın ortasında çoğu Hristiyan Avrupa ülkesi, Yahudi halkına henüz eşit vatandaşlık hakları vermemişken **(emansipasyon)** Osmanlı imparatorluğu'ndaki Yahudiler neredeyse eşit haklara sahipti ve hatta bir kısıtlama olmadan kamu hizmetinde çalışmalarına izin veriliyordu. Ayrıca Yahudi emansipasyonunun ayrı bir grup kimliği hakkından feragat şartına bağlı olduğu Avrupa'dan farklı olarak Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Yahudilerin bireysel haklarını oluşturma süreci, Yahudilerin koiektif özerkliğinin yeniden tesis edilmesine dâhil olan Müslüman tebaayla eşitti. **"Türkiye ve Siyonizm"** meselesine ne demeli?

İsrail eğitim sisteminden mezun olanlar, Sultan Abdülhamit'in siyonist yapılanmaya yönelik muhalefetiyle ilgili her şeyi biliyorlar. Bilmedikleri şey, siyonist hareketin ilk zamanlarında, arzu ettiği ulusal vatanının Osmanlı Türklerinin yönetimi altında olmasının ne kadar önemli bir şans olduğu. (İsrail'de yayınlanan Haaretz gazetesi 20 Şubat 2014, özet çeviridir)

Kaynak:
20 Mart 2014 Turquie Diplomatique

**

TWİTTER, YOUTUBE, FACEBOOK, KALDIRILIŞINDAKİ GERÇEK AMAÇ NE?

AVRUPA KENDİ İNTERNETİNİ KURUYOR

Jeanette SEIFFERT

Her gün internet sayfasının adres çubuğuna yazdığımız www'nun ne .anlama geldiğini hiç düşününüz mü?

www, "world wide web", yani dünya çapında sınırsız ağ anlamına geliyor. Sınır tanımayan internetin kontrolü ise şu sıralarda Avrupalı siyasetçilerin başlıca gündem maddelerinden biri. ABD'nin istihbarat servisi Ulusal Güvenlik Kurumu NSA'in internet üzerinden casusluk faaliyetleri yaptığının ortaya çıkması, Avrupa'da dijital verilerin ulusal bir internet bandına çekilmesi fikrini gündeme getirdi. Almanya Başbakanı Angela Merkel de bu konuda somut planları olduğunu kısa bir süre önce doğruladı.

Merkezi Bonn kentinde bulunan, Avrupa'nın en büyük telekomünikasyon şirketlerinden biri olan Deutsche Telekom, bir Avrupa veri ağı oluşturulmasını tartışmaya açtı. Bu öneriye göre, Avrupa'da serbest dolaşımı sağlayan Schengen Bölgesi'ne benzer **"Schengen Routing"** adıyla bir sistem oluşturulacak. Schengen Bölgesi, Avrupa Birliği ülkelerinin tümünü kapsamıyor. Dolayısıyla Schengen Antlaşmasına taraf olmayan İngiltere, "Schengen Routing" önerisine destek vermezse sistem dışında kalabilecek.

Peki sanal sınırlar çekerek internetin Avrupalılaştırılmasını öngören bu fikre uzmanlar ne diyor?

Vestfalya Yüksekokulu'na bağlı İnternet Güvenliği Enstitüsünden Dominique Petersen'in bu konuda şüpheleri var. İnternet ağının devlet tarafından oluşturulmadığını belirten Petersen, bunun küresel bir yapı olduğu değerlendirmesini yapıyor. Web sunucularının çoğunlukla yurtdışında olduğunu ve servis sağlayıcıların da verileri farklı ülkeler üzerinden gönderdiğini belirten Petersen şu bilgileri verdi:

"Amaçlanan şey, Avrupa içindeki veri trafiğinin Avrupa'da kalması. Ancak bu internet trafiğinin küçük bir parçası. Örneğin Facebook'ta gezinirken ya da Amazon'dan alışveriş yaparken ve ya başka bir büyük portalda dolaşıyorsam, o zaman veriler zaten Almanya ya da Avrupa sınırlarının dışına çıkıyor. Çünkü bu web sunucuları yurtdışında."

Deutsche Telekom'da İnternet ve Veri Güvenliği Bölümü'nden sorumlu Philipp Blank ise "Schengen Routing" önerisine yöneltilen eleştirileri kabul etmiyor. İnternet trafiğini ülke sınırları içinde sıkıştırmanın söz konusu olmadığını söyleyen Blank almak istedikleri önlemleri şöyle anlattı.

"Sadece şunu soruyoruz: Bonn'dan Berlin'e gönderilen bir eposta neden New York, oradan da Londra üzerinden giden kişiye ulaşsın?

ABD ulusal internet trafiğini çok önceden hayata geçirdi. Yani ABD'deki alıcı ve gönderici yurtdışına yönlendirilmiyor."

"Daha fazla güvenlik getirmez"

Ancak Avrupa'da oluşturulacak bir telekomünikasyon ağının daha fazla veri güvenliği sağlamayacağı tahmininde bulunan Dominique Petersen, Amerikan ve İngiliz gizli servislerinin sahip olduğu teknik donanıma dikkat çekerek "Örneğin NSA için Avrupa'da ya da Almanya'da herhangi bir dinleme istasyonu kurmak kesinlikle sorun olmaz. İnternet trafiğini oradan da takip edebilirler" dedi.

Petersen, Schengen Routing'in işe yaramamasınm yanı sıra maliyetinin de yüksek olacağını vurguluyor. İnternetin artık sadece hızlı olmasının değil, aynı zamanda ucuz olmasının da önem taşıdığını belirten Petersen, internet kullanıcılarının Avrupa içinde kalması zorlanması durumunda internette sörf yapmanın kullanıcılar için pahalı hale geleceğini belirtiyor. ***Schengen Routing***'in kazananının Telekom olacağı tahmininde bulunan bilişim uzmanı ***Dominique Petersen***, Avrupalı internet firmalarının böylece Amerikalı rakipleri karşısında bir şans yakalayacağını söyîüyor.

Avrupa'dan Bir Çağrı Daha

Facebook'un Whatsapp'i satın alması, Almanya ve Avrupa'da rekabet kuralları açısından endişe yarattı. Siyasiler, kullanıcılara Whatsapp'i boykot ederek, Avrupa menşeli uygulamaları kullanma çağrısı yaptı. Dünyanın en yaygın sosyal medya platformu Facebook'un 19 milyar dolara, en sıkı rakiplerinden Whatsapp'i satın aldığını açıklaması büyük ses getirdi. Veri güvenliği uzmanları ve Avrupalı siyasetçiler ise bu satışta kullanıcıların değil, Facebook'un kârlı çıktığını savunuyor.

Almanya Schleswig Holstein Eyaleti Veri Güvenliği sorumlusu Thilo Weichert, kullanıcıları bu iki hizmeti kullanma konusunda uyararak, Almanya ya da Avrupa kaynaklı muadillerinin kullanılması çağrısı yaptı. Weichert, Handelsblatt gazetesine yaptığı açıklamada, iletişim verilerinin güvenliğini düşünenlerin, güvenilir hizmetler kullanması gerektiğine dikkat çekti.

'Veriler belli amaçlar için kullanılıyor'

Weichert, Whatsapp uygulamasının, teknik anlamda olgun hale gelmemiş bir hizmet olduğunu ifade ederek, Facebook ve Whatsapp'in verileri belirli amaçlar doğrultusunda kullandığını savundu. Uzman, Facebook'un bu hamleyle rakiplerini devre dışı bıraktığını vurguladı. Benzer açıklamaları, Yeşiller Avrupa Parlamenteri Jan Philipp Albrecht de yaptı. Albrecht, Avrupa Komisyonu'nun satışın rekabet hukukuna aykırı olup olmadığını denetlemesi gerektiğini ifade etti. Avrupa Parlamenteri Facebook'un Whatsapp'i almasıyla, pazarda baskın hale gelerek, Avrupa'da monopol oluşturduğuna dikkat çekti.

Albrecht, satış sonucu rekabet piyasasında bozulma olduğunu ifade ederek, Avrupa Komisyonu'nun karar vermesi gerektiğini kaydetti. Albrecht de, **"Verilerinin şüpheli bir uygulamada kaybolmasını istemeyenler daha güvenli uygulamaları tercih etmelidirler"** diyerek, kullanıcılara dolaylı da olsa Facebook ve Whatsapp'i boykot etme çağrısı yaptı.

Akıllı telefonlarda ücretsiz uygulamalara dikkat

Yeni teknolojiler, akıllı telefonları birçok saldırıya açık hale getiriyor. Uzmanlar, özellikle ücretsiz uygulamalar konusunda uyarıyor. Facebook ve WhatsApp, akıllı telefon kullanıcılarının en çok sevdiği uygulamaların başında geliyor. Ancak veri koruma uzmanları, kullanıcıları özellikle iletişim uygulamaları konusunda daha dikkatli davranmaya çağırıyor. Computerbild dergisinden Dirk Kuchel, birçok kullanıcının gözardı ettiği noktaya işaret ediyor: "Dünyanın en büyük telefon rehberi muhtemelen WhatsApp'dir. WhatsApp, nerede ve kim olduğunuzu ve arkadaşlarınızı biliyor."

'Topladıkları kişisel bilgileri satıyorlar'

Dirk Kuchel, WhatsApp uygulamasının kullanıcının kişisel telefon rehberinin tamamını sunucularına aktardığına dikkat çekiyor: "Kimse şu soruyu sormuyor: Whats App nereden para kazanıyor?

Uzun süre bedava olan uygulamanın ücreti çok düşük. Bu ücretle yaptıkları işin maliyetini karşılamaları mümkün değil. O nedenle topladıkları kullanıcı bilgilerinden gelir elde ediyor olmalılar. Muhtemelen bu veriler üçüncü kişilere satılıyor."

Şirketlerin kişisel verilere ilişkin politikalarının yanı sıra mobil cihazların giderek artan oranda hacker saldırılarına hedef olması da uzmanları kaygılandırıyor. Bilgisayar korsanları ele geçirdikleri mobil cihaz üzerinden para kazanma yollarını buldular. Bunun için ya cihazın işlem gücünden yararlanıyor ya da hassas verilere erişiyorlar. Bilişim uzmanı Robin Cumpl, kişisel verilerinin saklanmasına gereken özeni göstermeyen birçok kullanıcının siber suçluların işini kolaylaştırdığını vurguluyor: **"Bu biraz da emniyet kemerinin ilk dönemlerine benziyor. Yaşlılardan duyuyorum, kemer takmak istemeyenler, 'Özgürlüğümü kimse elimden alamaz' diyerek kemer mecburiyetine karşı çıkmışlar. Bilinç o zamanlar henüz yerleşmemişti, takmadılar. Oysa emniyet kemeriyle yetişmiş kuşaklarda bunun sorgulandığını hiç işitmedim."**

Angry Birds oyununu kullanmışlar

Kullanıcıların akıllı telefonları yalnızca bilgisayar korsanlarının hedefi olmuyor. Resmi istihbarat kurumlarının da akıllı telefonlara yönelik operasyonları ortaya çıkıyor. New York Times ve Guardian gazetelerinin haberine göre, Amerikan Ulusal Güvenlik Kurumu NSA ile İngiliz istihbarat servisi GCHQ, birçok kullanıcının konum bilgisi, yaş, cinsiyet ya da siyasi mensubiyet gibi kişisel verilerine akıllı telefon uygulamaları üzerinden ulaştı. Bu uygulamalar arasında en çok sevilen oyunlardan Angry Birds de bulunuyor.

Computerbild dergisinden Dirk Kuchel, kullanıcıları özellikle ücretsiz uygulamalar konusunda dikkatli olmaya çağırıyor: "Günümüzün asıl değerini para değil veri oluşturuyor. Ödemeyi kişisel bilgilerinizle yapıyorsunuz. Bu, genel olarak bütün ücretsiz uygulamalar için geçerli. O yüzden bir uygulamayı yüklemeden önce kendize hep şu soruyu sormalısınız: Geliştirici şirketin bu işten çıkarı ne?

"

Facebook'un gerçek amacı ne?

Facebook'un Whatsapp'i satın alması daha fazla veri toplayabileceği endişesine yol açtı. Ancak analistler bundan daha fazlasının da söz konusu olduğu uyarısında bulunuyor. Facebook kurucusu Mark Zuckerberg Whasapp'in satın alınmasına ilişkin açıklamasında, **"Whatsapp ve Facebook aynı**

misyonu, dünyayı daha iyi birbirine bağlama misyonunu paylaşıyor" dedi. Zuckerberg sözlerini, **" Whatsapp yakında 1 milyar kullanıcıya sahip olacak. Bu kilometre taşına ulaşan her internet uygulaması inanılmaz değerlidir"** şeklinde sürdürdü.

Whatsapp beş yıl önce kullanıma sunulduğundan bu yana inanılmaz ölçüde büyüdü. Ayda 450 milyon kişi uygulamayı kişisel ya da grup konuşmaları için kullanıyor. Bir günde 1 milyon kullanıcının mesaj, fotoğraf ya da video ve audio verileri göndermek için kullandığı tahmin ediliyor Dijital hakları savunan HollandalI "Bits of Freedom" adlı girişimden Janneke Sloetjes'e göre ise bu satın alımın dünya piyasalarına erişimle bir ilgisi yok.

Whatsapp, ABD'de çok popüler değil. Ancak Avrupa ile Hindistan ve Brezilya gibi gelişen piyasalarda, gençler arasında mesajlaşmanın yaygın olduğu ülkelerde Whatsapp baş aktörlerden biri konumunda. Facebook'un Whatsapp yardımıyla son zamanlarda sosyal medyadan ayrılan genç kullanıcıları yeniden kazanabileceği belirtiliyor. Altimeter danışma şirketinden analist Rebecca Lieb, Wall Street Journal'a verdiği röportajda, Whatsapp kullanıcılarının demografik bileşiminin Facebook'un uygulamayı satın almasında kesinlikle önemli bir etken olduğunu dile getirdi. Lieb, "Bu şekilde artık kısa mesaj göndermeden yaşayamayan gençleri kazanmak istiyorlar" dedi.

Hedef verilere ulaşmak mı?

Ancak uzmanlar 19 milyar dolarlık (yaklaşık 13,8 milyar euro) satış fiyatı ışığında, bunun sadece genç kesimi kazanmak için yapıldığından şüphe ediyor. Sonuçta Whatsapp'ta reklam yok ve çok az kazanç sağlıyor. Kullanıcılar yılda 1 dolar ödüyor. İlk yıl kullanımı ise ücretsiz. Analistler asıl amacın verilere ulaşım olduğu kanısında.

Access adlı dijital haklar savunucusu örgütten Raegan MacDonald, DW'ye verdiği röportajda, **"Bu alım Facebook'un veri havuzunu büyütecek. Firma verilerin toplanması ve değerlendirilmesiyle para kazanıyor"** diyor. MacDonald, bu muazzam satış fiyatının da kişisel bilgilerin ne kadar değerli olduğunu ortaya koyduğunu savunuyor. Facebook'un patronu Zuckerberg, güvenlik konusunda ne tür planları olduğu hakkında açıklama yapmadı. Whatsapp kurucusu Jan Koum ise firmasının ayrı bir kullanım olarak kalacağını belirtti.

Ancak Janneke Slöetjes "Whatsapp sunucuları gelecekte Facebook sunucuları olacak ve bu durum, Facebook'u bu yeni verileri kullanmaktan alıkoyamayacaktır" şeklinde uyarıda bulunuyor.

Whatsapp geçmişte, sürekli kullanıcıların özel yaşamına ne kadar dikkat ettiğini dile getirmişti. Bunun, Ukrayna'da dünyaya gelip daha sonra Kaliforniya'ya yerleşen kurucu Koum için ne kadar önemli olduğu belirtiliyor. Öte yandan Whatsapp, kullanıcıların akıllı telefonlarındaki adres defterinde yer alan telefon numaralarını kaydettiği için eleştiriliyor. Ancak Whatsapp ile gönderilen verilerin hemen sunuculardan silindiği belirtiliyor.

Slöetjes, özle yaşama dikkat etseler de kullanım sıklığı ya da fotoğraf oranlarını analiz edebileceklerini kaydediyor. Sloetjes, "Belki mesajları kaydetmiyorlar ancak iletişim şeklinden de pek çok şey öğrenilebilir. Facebook, birinin nasıl iletişim kurduğu, nelerden hoşlandığı hakkında çok fazla bilgi edinecek. Bu Facebook'a büyük avantaj sağlayacaktır. Senin hakkında bildiklerini bilmediğin pek çok şey biliyorlar" diyor.

'Firmaların ürünü haline gelmekten kaçının'

Şimdi Whatsapp'ı, 2012 yılında da Instagram'ı satın alan Facebook'un ana ticari işlevi sosyal medya aracı olarak kalmaktan ziyade bir uygulamalar ailesi kurmaya karar verdiği ifade ediliyor. Böylece **Google, Googleİ ve Picasa** gibi önemli rakiplerine karşı atağa geçmiş oluyor. Veri hakları uzmanı Slöetjes, **"Bu gruplar, özel yaşam, yarı özel yaşam ve kamu hayatının büyük bölümünü kontrol ediyor. Bu gelişme de endişeye yol açıyor"** diyor. MacDonald ise günümüzde sosyal ağlardan uzak durmanın zorluğuna dikkat çekiyor: **"Sosyal olarak aktif olduğumuzda sosyal**

ağlar da hayatımıza giriyor. Ancak tüketici neleri ortaya serdiğine dikkat etmeli. Ancak o zaman Facebook gibi firmaların bir ürünü haline gelmekten kurtulabilirler."

MacDonald, özel hayatı koruyacak kapsamlı yasaların gerektiğini vurguluyor. Avrupa Birliği, şu anda özel hayata ilişkin bir yönetmelik üzerinde çalışıyor ve veri korumada ortak bir yasal çerçeve belirlemeyi amaçlıyor. Bu dünyanın diğer bölgeleri için de bir örnek teşkil edebilir. (dw)

Kaynak:
20 Mart 2014
Turquie Diplomatique

LAST DANCE /Son Dans (2012)

Yönetmen: David Pulbrook
Senaryo: Terence Hammond, David Pulbrook
Ülke: Avustralya
Tür: Dram
Vizyon Tarihi: 30 Haziran 2012
Dil: İngilizce
Oyuncular : Julia Blake ,Danielle Carter, Nicole Chamoun, Firass Dirani, Alan Hopgood

Özet

Bir sinagogda düzenlenen intihar bombalaması planlandığı gibi gitmeyince, yaralanan terörist Sadık yakınlardaki bir eve sığınır. Evin sahibi olan Nazi soykırımından sağ çıkan Ulah (Julia Blake) eve dönünce, Sadık (Firass Dirani) onu rehine olarak tutar. Fakat gelişen olaylar sonucunda Yaşlı Yahudi Hanım ile Filistinli Sadık arasında bir anne oğul ilişkisi ve sevgisi gelişir. Sadık sinagog eyleminde içinde taşıdığı şefkat ile eylemde başarısız olmayı seçmiş kaçmıştır. Ulah ile konuştukça antisemit duygularını sorgulamaya başlamıştır. Ancak çıktığı yol onu yanlış bir tarafta seyir ettirdiğinden acı onun peşine bırakmayacaktır.

Film terör faaliyetindeki insanların gerçek duygularla karşılaştığında değişime uğrarlar mıya cevap teşkil etmesi ve kararların acele verildiğinde yanlış olduğu bir kez daha göz önüne seriliyor.

Soru: Kim ne kadar doğru/yanlıştır?
Cevap: Kime göre

Bizce en güzel sonuç hiçbir zaman insanın elemine ortak olacak faaliyette bulunmamaktır. Sözü en güzel şu hikâye anlatıyor.

Allah Teâlâ, peygamberi Davud'dan kendisi için bir ev yapmasını istemiş -ki kastedilen Beyt-i Makdis'tir-, Davud aleyhisselâm binayı her yaptığında bina yıkılmış ve bu birkaç kez tekrarlanmış. Bunun üzerine Rabbi kendisine vahiy göndererek, evinin onun eliyle yapılamayacağını bildirmiş ve (gerekçe olarak da) **'Çünkü sen kan akıttın'** demiş.

Davud aleyhisselâm:

'Allah'ım! O kanlar senin için akıtılmadı mı?' deyince, Allah Teâlâ;

'Haklısın, benim uğruma akıtıldı, fakat onlar benim kullarım değil miydi? Bu ev kan akıtmakla kirlenmemiş temiz bir elle yapılacaktır' demiş. Davud aleyhisselâm

'Allah'ım o benim (soyumdan) olsun' diye dua edince, Allah Teâlâ, evinin oğlu Süleyman aleyhisselâmın eliyle yapılacağını bildirmiş, Hz. Süleyman, Beyt-i Makdis'i inşa etmiştir.

Filmden

Dünya acı dolu. Yahudiler, herkesten daha fazla acı çekmeye hakları olduğunu düşünüyorlar.

**

Ne yaptım ben?

Bu ne cüret?

Onu evime getirmeye nasıl cesaret edersin?

Çıkartırsan patlar mı?

Çıkar. Bunu neden yaptın?

Çıkar, dedim. Neden bana yardım ediyorsun?

Neden diğer adam gibi kendini havaya uçurmadın?

İnsanları gerçekten öldürmenin zamanı geldiğinde bunu yapamadın, değil mi?

Ben bir korkağım. Hayır. Böyle bir şeyi yapamıyor olman, senin korkak olduğun anlamına gelmez. Seni bir şey engelledi. Neydi o?

Seni ne durdurdu?

Seni neyin durdurduğunu anlat bana.

Ben askerim.

Sen asker değilsin.

Geçmişte dökülen kanların intikamını almak için saldırmaya hazırım.

Masum insanları öldürüyorsunuz.

- Masum insanları siz öldürüyorsunuz!

- Hayır.

Ben sıradan insanlardan bahsediyorum. Öldürülen masum insanlar. Masum insanlar, benim ülkemde Yahudiler'in ellerinde her gün ölüyorlar. Ülkemi işgal ediyorlar, insanlarımı öldürüyorlar. Masum insanları. Masum insanları. Toplama kampındaydın.

Ailemden kurtulan bir tek benim.

O zaman, nefret etmenin ne demek olduğunu biliyorsun Yapabilseydin, onları öldürürdün, değil mi?

Nazileri. Aileni öldüren onlar. Yapardın.

Tek bildiğim annenin bunu yapmanı istemeyeceğidir.

Annem gurur duyardı.

- Hayır. Ben bir anneyim

- Benim annem değilsin. Hz. Muhammed'in askerleri olarak ölenler O'nunla birlikte cennette yaşıyorlar. Bu bizim yolumuz. Annelerimiz bununla gurur duyar.

Anneler savaşmaz. Bu dünyayı anneler yönetseydi daha fazla erkek evlat olurdu.

Sen oğlunla gurur duymuyor musun?

Tabii ki duyuyorum. O zaman, nasıl öldüğünü anlat. Anlat bana. Çok gururlusun. Nasıl öldüğünü anlat. Anlat.

Oğlum askerde öldü.

Bir İsrail Askeri. Benim insanlarımı öldürürken öldü. Bu, onu benden daha iyi biri mi yapıyor?

**

Sekiz yaşımdayken arkadaşlarımla sokakta oynardık. Evde yemek yedikten hemen sonraydı. Annemin, küçük kız kardeşim Lina'ya, gözlerini elleriyle ovuşturmamasını söylediğini hatırlıyorum. Gözleri kaşınıyordu. "Dokunmaya devam edersen daha kötü olacak." dedi. Annem gülümsedi. Arkadaşlarımla dışarıdayken İsrail tankları geldi. Bu ilk değildi. Köyümüzde tankları görmeye alışmıştık. Köyümüzde cenaze törenlerine alışmıştık. Çatımızda duran adam tanklara ateş etmeye başladı. Evimiz ve dükkanımız tamamen yıkıldı. Çok hızlı oldu. Her şey gitmişti. Annem, babam, küçük kız kardeşim, Lina. Hepsi öldü. O sadece beş yaşındaydı. Altın hilal kolye takıyordu. Onu sakladım.

**

Sadık:

Bombayı niye patlatmadın diye sormuştun ya, küçük bir kız gördüm. Beş yaşında, belki de altı. Bana baktı. Yapamadım. Hareket edemedim. Kız kardeşime benziyordu. Arkadaşım Yusuf içeri girdi, döndü ve bana baktı. Yapmayacağımı biliyordu. Bana bir metal parçası çarptı. Bir köpek gibi kaçtım.

Ulah:

Senin yüzünden kimse ölmedi ve Tanrı bunu biliyor. Yapamamanın kız kardeşinle bir alakası yok. Burada kalbinde olanla ilgili. Derinlerde, içinde. Utanmamalısın. İnsanları öldürmek onurlu bir şey değildir.

**

“NİTELİKSİZ ADAM ”

Ernst Fischer tarafından Niteliksiz Adam’ı tanıtmak için kaleme alınan denemede roman hakkında verdiği bilgilerden kısa bir alıntı.

Musil’in bitmemiş başyapıtı Niteliksiz Adam, uçsuz bucaksızlığıyla, bütünsellik eğilimiyle, bütün dünyayı içine alma hırsıyla, kişilerden ve düşüncelerden, olaylardan ve gözlemlerden, tutkulardan ve yorumlardan oluşma örgüsüyle hem görkemli, hem de sorunlu bir tuhaf edebiyat eseridir. Yazarı istemiş olsun ya da olmasın, Barok’un tıkabasalığıyla, beden ve kostümlerle, perde ve arkaplanlarla, şehvet ve tepkilerle dolu olan bu roman, Avusturya Baroku’nun son görkemli parçalarından biridir. Ve Barok tiyatrosunun tiplerinin kendilerini alegorik olarak, daha yüce bir gerçekliğin temsilcileri kimliğiyle sergilemeleri, ya da oyunun anlamını bu kimliklerin alacalı maskelerinin indirilmesinin oluşturması gibi, bu romanın tiplerinin işlevi de düşüncenin yakıtı yerine geçmektir; tiplerden her birinden çelişkili bir felsefenin bulutları yükselir, her biri kendini ve dünyayı çok-anlamlı olarak yorumlamak peşindedir. Bu bağlamda Musil’in, somut deneyden çok, bu deneyden türetilecek soyut formülü önemseyen bir deneyciye benzediği söylenebilir.

Romanda somut insanların davranışları en yüksek düzeyde bir edebi yoğunlukla sergilenir; ama daha sonra bir perde kalkar ve kapkara bir arkaplan görünür: Bu, yazarın üstüne denemesinin neyi göstermesi gerektiğini yazdığı bir karatahtadır ve bu gösterilmesi gereken de çoğu kez kabarık sayıda bilinmeyenleri olan, karmaşık bir denklemdir. Musil, kendi yazma biçimi üzerine şöyle demiştir: “Benim için önemli olan, düşünme eyleminin coşkulu enerjisidir.” Ve bir başka yerde: “Yazma sanatı, söylenecek olanı kişilere uygun kılan durumlar yaratmak, öte yandan da söylenecek olanı, düşüncelerin akışı içerisinden bir ölçüde etkileyici düğüm noktalarını, kişilerin fazla bir şey söylemelerine gerek bırakmaksızın seçebilmektir.” Demek ki Musil için önem taşıyan nokta, söylenecek olan’dır; söylemek istediği için gerekli olan durum ise ardından kurgulanır. Ama öte yandan Musil, birinci sınıf bir anlatıcıdır; bu yüzden kişileri ve durumları okurun düşüncelerine silinmez bir damga vururken, dallı budaklı düşünce onu üreten zekânın bütün sıradışılığına karşın çoğu kez belirsizliğin sisleri arkasında kalır. Romanın tözü, buzlu camı andıran bir sıvıya ya da hemen dağılıp gitmesi beklenen bir sise benzer; bu tözden güçlü ve önem taşıyan insanlar çıkar, ve sonra ansızın her şey yine parıltılı bir alacakaranlık içersinde yitip gider.

Bu romanda olaylar, aynı zamanda üç sahnede birden geçer:

Önde, birinci sahnede Habsburg Monarşisinin çöküş süreci, daha derin arkaplanlara doğru açılan İkincisinde artık varlığı tartışılır bir dünyada insanların durumları, yalnızca Avusturya’ya özgü değil, fakat genel bir yıkımın yaklaşması, sınırsızlığın bulanıklığına doğru uzanan üçüncü sahnede ise felsefe düzlemindeki gerçeklik sorunu izlenir (bu sorun Musil’in yaşantısında doğal olarak İmpkralya’daki hayaleti andıran gerçekdışılıkla çok yakından ilintilidir). Musil’in hazırlık notlarında şöyle denmektedir: “Akhilleus [ki sonradan romanın Ulrich’i olmuştur], kendi zamanından, savaştan önceki zamandan yola çıkılarak işlenip geliştirilecek. Yani ölümü tanımayan zamandan... Akhilleus, artık patolojik bir insan olduğuna inanmaktaydı. Savaşın sergilediği bütün insani olanaksızlıkları önceden bilmişti. Bu, onun anormalliğiydi...” Bir başka yerde: “Yine en üst düzeydeki sorun: ...Kültürün (ve kültür düşüncesinin) yıkılışı. Bu, gerçekten de 1914 yazının getirdiği şeydir...” Ve: “Atmosfer: Yıkılan (daha doğrusu: Akıl ve duygu ile ilgili sorularda hep fazladan bir olasılık daha bilen insan. Çünkü o, durup dururken yıkılmış değildir), hep yalnız olan, her konuda çelişkiye düşen ve hiçbir şeyi değiştiremeyen insanın trajedisidir...” “O halde bütünü için bir ana tema: Olasılıkların insanının gerçeklikle hesaplaşması...” Ve sonunda: **“Bu varoluşun altında bir başkası bulunmaktadır. Ben, bir yanılsamadır. Bu Ben’in altında genel nitelikte, dirençli bir töz yatmaktadır.”** Musil, bu genelin ne olduğu sorusunu yanıtlarken, duygusal açıdan değişim gösterdiği gizemleştirmeyi bilme yoluyla aşma çabasındadır: “Tikel ve bütün: Bu ‘bütün’e bakalım bir kez... Bunun (politik, toplumsal) örgütlenme olduğu açık.” Sh: 40-42

["Niteliksiz Adam' adlı eseri, diğer başyapıtlardan ve romanlardan farklı kılan, onun kendine dair bir doku ve içerik bütünleşmesine sahip olmasıdır. Yani bir diğer deyişle, bütün metin, hem kendi içinde

ayrı ayrı neden-sonuç ilişkileri taşır, hem de başlı başına koskoca bir neden sonuç ilişkisini oluşturmaktadır.]

Robert Musil'e yazdığı bir mektupta Thomas Mann, şöyle demişti: **"Ölümsüzlüğünden sizinki kadar emin olduğum bir başka yaşayan Alman yazarı yok!"** Ne yazık ki ölümsüzlük, borç karşılığı gösterilebilecek bir ipotek değildir ve karın doyurmaya da yaramaz. Avusturyalı romancıların en büyüğü, 1942'de sığınmacılığın yoksulluğu içerisinde öldü; geride kalan belgeleri arasında şu not bulundu: "Artık devam edemem! Kendim üzerine yazıyorum, ve yazar olduğumdan bu yana bu, ilk kez oluyor. Söylemek istediklerim, başlıkta. Ve son derece ciddi... Enflasyondan önce, bana sade koşullarda ulusuma bir yazar olarak hizmet etmemi sağlayan bir mal varlığına sahiptim. Çünkü bu ulus, sözünü ettiğim olanağı bana kitaplarımı satın alarak sağlamıyordu. Kitaplarımı okumuyordu. Ancak kitaplarımı okuyan birkaç bin ya da on bin kişi vardı, ve bana bugünkü ünümü getiren eleştirmenler ve amatörler de onların arasındaydı. Şu tuhaf ün! Güçlü, ama yüksek sesli değil. Çoğu kez üzerinde düşünmeye zorlandım: Bu ün, bir görünümün varolmasıyla varolmaması konusunda düşünülebilecek en çelişkili örnek..." Ve ikinci bir not: "yaşamım, ...her gün kopabilecek bir pamuk ipliğine bağlı ve son yıllarda, Niteliksiz Adam üzerinde çalışırken, insanın can düşmanı için bile istemeyeceği epey zamanlarım oldu." Ve İsviçre'deki acı sürgünden, bir vatansızın örümcek ağı kadar zayıf yaşamından önce, onu umursamayan bir vatanda yazdıkları: **"Gerçekte ise, daha Niteliksiz Adam'ı yazmaya başladığımdan bu yana o kadar yoksulum ve yaradılışım nedeniyle her türlü para kazanabilme olanağından öylesine yoksunum ki, yalnızca kitaplarımın geliriyle, daha doğru söylemek gerekirse, yayıncımın belki de böyle bir gelirin gerçekleşebileceği umuduyla bana verdiği avanslarla yaşıyorum."**
6 Kasım 1880'de Avusturya'nın bir taşra kenti olan Klagenfurt'da doğan Robert Musil, 15 Nisan 1942'de Cenevre'de öldü. Avusturya-Macaristan ordusunun bu genç subayı, önceleri makine mühendisliği ve felsefe öğrenimi gördü. Mühendis oldu, **"Musil Renkli Çarkı"**nı icat etti, başlangıçta edebiyatta değil, ama iş yaşamında kök saldı. İmparatorluğun yıkılmasının ardından, 1920'den 1922'ye kadar Avusturya Federal Ordu İşleri Bakanlığında uzman danışman olarak çalıştı. Daha sonra Berlin'e gitti ve, hiç tereddüt etmeksizin, yazar oldu. İlk romanı için bulduğu konuyu bir arkadaşına bırakmak istedi. Arkadaşı konuya el atmayınca, mühendis Robert Musil sonunda bütün cesaretini toplayıp edebiyata bir kaçamak yaptı. Sh: 13-14

Kaynak:
Robert MUSİL, Niteliksiz Adam - I / Özgün adı: Der Mann ohne Eigenschaften, trc: Ahmet Cemal, Yapı Kredi Yayınları - 1265 Kâzım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi – 34, Haziran 2009, İstanbul,

HEP RUHUNU SATANLARI SÖYLERİZ, YA KULLANANLAR

Niteliksiz Adam
"Robert MUSİL"

İnsanın ruhunu satabileceği şeytan hikâyesine belki bu insanların hepsi inanmıyor olabilir; ama din adamı, tarihçi ve sanatçı olarak ruhun sırtından iyi paralar kazandıkları için ruhtan biraz anlamak zorunda olan herkes, ruhun matematik tarafından yıkıldığına ve matematiğin insanı bir yandan yeryüzünün efendisi kılarken öte yandan da makinenin kölesi yapan kötü bir aklın kaynağı olduğuna tanıklık ediyor.
Bu anlatılanlara göre insanoğlunun iç dünyasındaki kuraklık, ayrıntıda kılı kırk yarmaktan, genelde ise umursamazlıktan oluşan o korkunç karışım, insanlığın bir ayrıntılar çölündeki korkunç terkedilmişliği, tedirginliği, kötülüğü, yüreğe değgin eşsiz umursamazlığı, para hırsı, soğukluğu ve zorbalığı gibi zamanımızı belirleyen özellikler, yalnızca ve yalnızca çok sağlam bir mantığı temel alan bir düşüncenin yol açtığı kayıpların sonucudur!
İşte o zamanlar, yani Niteliksiz Adam Ulrich'in (Robert Musil) matematikçi olduğu dönemde de, artık insanın inançtan, sevgiden, saflıktan, iyilikten yoksun olması nedeniyle Avrupa kültürünün çökeceği kehanetinde bulunanlar çıkmıştı ve ne ilginçtir ki bütün bu kişiler, gençlik ve okul dönemlerinde kötü birer matematikçi olmuşlardı. Böylece de matematiğin, doğa bilimlerinin anası ve tekniğin büyük anası olan matematiğin, sonunda zehirli gazlara ve savaş uçaklarına kaynaklık eden ruhun da ilk anası olduğu sonradan onları haklı çıkaracak biçimde kanıtlanmıştı.
-……………..
İnananlarına şöyle diyebilecek olan adam, henüz dünyaya gelmemişti: Çalın, öldürün, ahlâksızlık yapın -bizim öğretimiz öylesine güçlüdür ki, günahlarınızın çirkef kokan suyunu bembeyaz köpüklü pınar sularına dönüştürebilir; buna karşılık bilim alanında birkaç yılda bir o zamana kadar yanlış sayılanın bütün görüşleri altüst ettiğine ya da gösterişsiz ve aşağı görülen bir düşüncenin yeni bir düşünce imparatorluğunun hükümdarı olduğuna rastlanıyordu; bilimde böyle olaylar yalnızca köklü dönüşümler olarak kalmayıp, göğe uzanan merdivenler gibi, her şeyi yükselmeye götürüyordu. Bilimde olup bitenler, bir masaldaki kadar güçlü, umursamaz ve görkemlidir. Ve Ulrich, şunu hissediyordu: **İnsanlar bunu bilmiyorlar, o kadar; nasıl düşünülebileceğinden haberleri bile yok; onlara düşünmek yeniden öğretilebilseydi, o zaman onlar da farklı yaşarlardı.**
Şimdi insan kendine doğal olarak şunu soracaktır:
Dünyada her şey bu kadar ters mi işliyor ki, ortaya hep düzeltmek zorunluluğu çıksın?
Ama dünyanın kendisi çok zaman önce buna iki yanıt vermişti. Çünkü ***dünya varolduğundan bu yana insanların çoğu gençliklerinde düzeltmekten yana çıkmışlardır. Yaşlıların var olana bağlı kalmalarını ve beyinleri yerine bir parça etten başka bir şey olmayan yürekleriyle düşünmelerini gülünç buldular.*** Bu genç insanlar, yaşlıların ahlâki açıdan sergiledikleri aptallığın aynı zamanda, tıpkı normal entelektüel aptallık gibi, yeni bağlantılar kurabilme yeteneğinin eksikliği anlamına geldiğinin ayırdına vardılar; onların kendileri açısından doğal saydıkları ahlâk ise edimin, kahramanlığın ve değişimin ahlâkıydı. Yine de eylemde bulunabilecekleri yıllara adım atar atmaz bunları unuttular ve hatırlamak da istemediler.
Sh:118-121

Kaynak:
Robert MUSİL, Niteliksiz Adam - I / Özgün adı: Der Mann ohne Eigenschaften, trc: Ahmet Cemal, Yapı Kredi Yayınları - 1265 Kâzım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi – 34, Haziran 2009, İstanbul,

NİTELİKSİZ BİR ADAM, ADAMSIZ NİTELİKLERDEN OLUŞUR

Niteliksiz Adam
“Robert MUSİL”

Ne var ki Ulrich kafasını yine o gençliğindeki soru, bütün o önemsiz ve daha yüce bir anlamda da doğru olmayan açıklamaların dünya tarafından neden böylesine tedirgin edici ölçüde desteklendiği sorusu kurcaladı. **“İnsan ancak yalan söylediğinde hep bir adım ilerliyor”** diye düşündü;

Ulrich tutkulu bir insandı, ama burada tutkudan, ayrı ayrı tutkular diye adlandırılanları anlamamak gerekir. Ulrich’i hep bütün bunların içine sürüklemiş olan bir şey vardı herhalde, ve bu, belki de tutkuydu, fakat heyecanlıyken ve heyecan sonucu olan eylemlerde bile Ulrich’in tutumu aynı zamanda hem tutkulu, hem de umursamazdı. Yaşanabilecek hemen her şeyi yaşamıştı, şimdi de kendini her an, onun için herhangi bir anlam taşıması gerekmeyen, buna karşılık eylem içgüdüsünü kışkırtan bir şeyin içine atabileceğini hissetmekteydi. Bu nedenle yaşamına ilişkin olarak ve biraz abartıyla, bu yaşamın içindeki her şeyin ondan çok birbirlerine aitmiş gibi olup bittiğini söyleyebilirdi. **İster kavgada, ister aşkta olsun, A’yı hep B izlemişti. Ve bu durum karşısında Ulrich, bu bağlamda kazandığı niteliklerin kendisinden çok birbirlerine ait olduklarına inanmak durumundaydı; hatta, kendini iyice incelediğinde, bu niteliklerden her birinin onunla ilişkisinin, aynı nitelikleri kazanmak isteyen başka insanlara oranla daha yakın olmadığını anlıyordu.**

Fakat yine de insanın, onlarla bütünleşmese bile, böyle nitelikler tarafından belirlendiği ve bunlardan oluştuğu kuşkusuzdur, ve insan bu yüzden bazen kendi kendine, dingin halinde de hareketlilikte olduğu gibi yabancı gelir. Eğer Ulrich’in nasıl biri olduğunu tarif etmesi gerekse, sıkıntı çekerdi, çünkü pek çok insan gibi o da kendisini hep ancak bir görev bağlamında ve böyle bir görevle ilişkisi doğrultusunda sınamıştı. Özbilinci ne zarar görmüştü, ne de şımartılmış ve kendini beğenmişti, ve bu özbilinç, adına vicdani muhasebe denilen o kendini onarma ve yağlama işlemini gereksinmiyordu. Güçlü bir insan mıydı Ulrich? Bunu bilmiyordu; belki de bu konuda çok kötü sonuçlara yol açabilecek bir yanılgı içersindeydi. Ama hep gücüne güvenen bir insan olduğu kesindi. Şimdi bile kendi yaşantılarına ve niteliklerine sahip olmak ile bütün bunlardan uzak kalmak arasındaki farkın yalnızca bir tutum farkı, belli bir anlamda irade ürünü bir karar veya genellik ile kişisellik arasında yer alan, insanın sathında varolduğu bir derece olduğundan kuşku duymuyordu. Basitçe ifade etmek gerekirse, insan başına gelenler veya yaptıkları karşısında daha çok genel ya da daha çok kişisel bir tutum alabilir. Bir darbeyi bir acı olmasının dışında, bir kırgınlık olarak da alabilir ve darbe, bu yüzden dayanılmaz ölçüde ağırlaşır; ama aynı darbe sportmence, insanı ne korkutması ne de kör bir öfkeye sürüklemesi gereken bir engel olarak da alınabilir, o zaman insanın bu darbeyi hiç fark etmemesi de ender rastlanan olaylardan değildir. Fakat bu ikinci şıkta olan, aslında darbenin genel bir bağlama, kavga eylemi bağlamına yerleştirilmesinden başka bir şey değildir ve bu arada darbenin özünün, yerine getirmesi öngörülen görevden bağımsız olduğu ortaya çıkmıştır. Ve özellikle de bu görünümü, yani bir yaşantının önemini, dahası içeriğini ancak birbirinin sonucu olan eylemlerden oluşma bir zincir içersinde kazanması şeklindeki görünümü, o yaşantıyı sadece kişisel bir olay değil, fakat tinsel gücüne yönelik bir meydan okuma sayan her insan sergiler. O zaman da o insan, ne olursa olsun, yaptığını daha zayıf hissedecektir; gelgelelim ne tuhaftır ki boksta üstün bir tinsel güç sayılan, boks yapmasını bilmeyen insanlarda manevi yanı ağır basan bir yaşam biçimine eğilim olarak ortaya çıktığında, yalnızca soğukluk ve duygusuzluk diye adlandırılır.

Duruma göre genel veya kişisel bir tutum uygulamak ya da talep etmek için kullanılagelen başkaca ayrımlar da vardır. Bir katilin işini ciddi tutması, vahşilik diye yorumlanır; karısının kollarında bir problemi çözmeyi sürdüren profesörün davranışı, kemikleşmiş bir kuruluk sayılır; yıkıma sürüklenen insanların üzerine basa basa yükselen bir politikacınınki, kazandığı başarıya göre alçaklık ya da büyüklüktür; başkalarında olduğunda mahkûm edilen bu sarsılmazlık, askerlerden, cellatlardan ve

cerrahlardan neredeyse talep edilir. Her defasında nesnel açıdan doğru tutum ile kişisel açıdan doğru tutum arasında ödün verilerek sağlanan uzlaşmadan yansıyan kendine güvensizlik, çarpıcıdır; bunu belirgin kılmak için verilen örneklerin ahlâk yanına daha fazla eğilmeye gerek yoktur.

Bu güvensizlik, Ulrich'in kişisel sorununa daha geniş bir arka plan eklemekteydi, insanlar eskiden bugüne oranla daha rahat bir vicdanla birey olurlardı. Eskiden insanlar saman saplarına benzerlerdi; Tanrı, dolu, yangın, salgın ve savaşın etkisiyle büyük bir olasılıkla bugüne oranla çok daha fazla oraya buraya savrulurlardı, ama bir bütün olarak bakıldığında, kentler boyutunda, belli bir arazi boyutunda, tarla boyutunda ve tek bir saman sapı için kişisel hareket alanı bağlamında geriye daha ne kalıyorsa, o boyutta bakıldığında, bütün bu olanlar sorumluluğu üstlenilebilen, ne olduğu bilinebilen şeylerdi.

Bugün ise sorumluluğun ağırlık noktası insanda değil, bağlamlarda yatıyor.

Yaşantıların kendilerini insandan bağımsız kıldıklarının ayırdına varılmadı mı?

Yaşantılar tiyatroya taşındılar; kitaplara, araştırma merkezlerinin ve araştırma amaçlı yolculukların raporlarına geçtiler; yaşamanın belli türlerini, toplumsal bir deney yaparcasına ötekilerin zararına geliştiren fikir ve din topluluklarına gittiler, ve iş başında olmadıkları zaman da, öylece havada süzülmekteler; bugün herhangi bir kimse, başkaları işine bunca karışırlarken ve her şeyini ondan daha iyi bilirlerken, öfkesinin hâlâ gerçekten kendi öfkesi olduğunu bilebilir mi?!

Artık adamsız niteliklerden, yaşayanı olmayan yaşantılardan oluşma bir dünya çıktı ortaya, ve görünüşe bakılırsa sanki ideal konumda, insanın artık hiçbir şeyi kendi özelinde yaşamayacağı ve kişisel sorumluluğun o dostane ağırlığının olası anlamlardan meydana gelen bir formüller sisteminde eritileceği söylenebilecek.

İnsanı onca uzun bir zaman boyunca evrenin merkezi sayan, ama artık yüzyılların akışı içersinde kaybolmaya yüz tutmuş insanmerkezci tutum, büyük bir olasılıkla Ben'in kapısına gelip dayanmıştır, çünkü bir şeyi yaşamanın en önemli yanının o şeyi yaşamak, eylemin en önemli yanının da eylemde bulunmak olduğu yolundaki inanç, insanların çoğuna artık bir safdillik gibi gözükmeye başladı. Çok kişisel yaşayan insanlar gerçi hâlâ var; bu gibileri: "Dün şuna ya da buna gittik" veya "bugün şunu ya da bunu yapıyoruz" demekteler, ve başkaca bir içeriğe ya da anlama gerek duymaksızın buna seviniyorlar. **Parmaklarının temas ettiği her şeyi seviyorlar ve ne kadar mümkünse o kadar özel kişi oluyorlar; dünya, onlarla ilintisi kurulduğu anda özel dünya oluyor ve bir gökkuşağı gibi parlıyor. Belki de çok mutlular bu insanlar; ama nedeni asla kesin olmamasına karşın, başkalarına sırf bu yüzden saçma geliyorlar.** Ulrich, bu düşünceler karşısında ansızın, kendinin bir karakteri olmamasına karşın, gene de bir karakter olduğunu gülümseyerek itiraf etmek zorunda kaldı. Sh:268-271

İDEALLER VE AHLÂK, RUH DİYE ADLANDIRILAN BÜYÜK DELİĞİ DOLDURMANIN EN İYİ ARACIDIR

Gerçi ruhu öldüren, ama daha sonra onu genel kullanım için küçük küçük konserveler halinde saklayan bir aracı da ruhun eskiden beri akılla, inançlarla ve pratik eylemlerle bağlantısı olmuştur; bu bağlantı bütün ahlâki öğretiler, filozoflar ve dinler tarafından başarıyla gerçekleştirilmiştir. **Daha önce de söylediğimiz gibi, ruhun ne olduğunu ancak Tanrı bilir!** Yalnızca ruhun sesine kulak vermeye yönelik ateşli arzunun geride ölçüsüz bir hareket alanı, gerçek anlamda bir anarşi bıraktığı kuşkusuzdur, ve neredeyse kimyasal arılıktaki ruhların da suç işlediklerini gösteren örnekler vardır. Buna karşılık bir ruh ahlâka, dine, felsefeye, köklü bir burjuva eğitimine ve görev ve güzellik alanlarında ideallere sahip olur olmaz, ona kurallardan, koşullardan ve uygulama ilkelerinden oluşma, daha dikkate değer bir ruh olmayı düşünmeye meydan bulamadan uymak zorunda olduğu bir sistem armağan edilir, ve ruhun kor ateşi, tıpkı bir yüksek fırınınkiler gibi, kumdan yapılma, düzenli dörtgenlere yöneltilir. Ondan sonra geriye yalnızca herhangi bir eylemin hangi buyruğun alanına girdiği gibi, yoruma ilişkin mantıki sorular kalır, ve o zaman ruh, ölülerin hareketsiz upuzun yattığı, geride kalan bir parça yaşamın nerede doğruldu-ğunun ya da inlediğinin hemen farkına varıldığı bir savaş alanı gibi her yanıyla görülebilir. Bundan ötürü insan, eline geçen ilk fırsatta bu geçişi gerçekleştirir. Gençlikte bazen rastlandığı gibi inanç sorunlarından ötürü acı çektiğinde, hemen inanmayanların peşine düşer; aşk kafasını karıştırdığında, onu evliliğe dönüştürür ve üstüne başkaca bir coşkunun ağırlığı çöktüğünde, hep onun ateşi içersinde yaşamanın olanaksızlığından dolayı kaçar, sırf bu ateş için yaşamaya başlar. Başka deyişle, her biri bir içeriği ve itici gücü gereksinen günlerinin çok sayıdaki anlarını kendi ideal konumu yerine bu ideal konum için harcadığı çabalarla, yani bu ideal konuma ulaşmasına hiçbir zaman gerek bulunmadığı konusunda ona kesin güvence veren, amaca yönelik çok sayıda araçlar, engeller ve küçük olaylarla doldurur. Çünkü ruhla donanmışlığın ateşine kesintisiz olarak dayanabilmek, ancak uçukların, ruh hastalarının ve saplantılı kişilerin işidir; sağlıklı insan ise, bu gizemli ateşin bir kıvılcımı bile eksik olsa, hayatın yaşanmaya değer olmayacağı yolundaki açıklamayla yetinmek zorundadır.

……..

Ahlâk alanında ta başında, tanımlanması olanaksız bir ateşin tutuşturulmuş olduğunu, bu manzara karşısında kendisi gibi düşünen bilinç sahibi birinin bile bakışlarını yanmış kömürlere dikmekten başka bir şey yapamadığını hissederdi.

O zaman bütün dinler ve söylenceler tarafından dile getirilen, dinsel buyrukların insanlara tanrılar tarafından armağan edildiği öyküsü, bu öyküdeki karanlık görünüm, yani pek tekin olmasa da herhalde yine de tanrıların hoşuna giden, ruha ilişkin bir erken evre sezgisi, insanı normalde onca kendinden memnuniyetle dört bir yana yayılan düşüncesinin sınır bölgelerinde tuhaf bir tedirginliğe yol açar. Sh:318

**

Ruh denilen şeyi biyolojik ve psikolojik açıdan bütünüyle kavramayı ve kullanmayı öğrenmesinden sonra, insanın hâlâ bir ruhunun olabileceği düşünülebilir mi?

Ama biz, yine de bu duruma ulaşmak için çaba harcıyoruz! Olay bu işte. Bilmek bir tutumdur, bir tutkudur. Aslında onaylanamayacak bir tutumdur; çünkü içki tutkusu, cinsellik tutkusu ve zorbalık tutkusu gibi, bilmek zorunda olmak tutkusu da ortaya dengesiz bir karakter çıkarır. Araştırmacının doğrunun izini sürdüğü asla doğru değildir, aksine doğru, onun izini sürer. Araştırmacı, doğruyu bir acı olarak yaşar. Doğru olan, doğrudur ve olgu da gerçektir, ve bütün bunlar araştırmacıyı umursamadan böyledir; araştırmacıda yalnızca karakterini belirleyen tutku vardır, gerçeğin bir ayyaş gibi tiryakisidir,

ama yaptığı saptamaların bir bütüne, insanca bir şeye, yetkinliğe ya da başkaca bir şeye dönüşüp dönüşmemesine metelik bile vermez. Burada çelişkilerle dolu, acı çeken ve bu arada olağanüstü bir eylemde bulunma gücüne sahip bir yaradılışın varlığı söz konusudur!"

…

"Çevremize, ama bu arada kendimize de bakışımız her gün değişiyor. Bir geçiş döneminde yaşamaktayız. En önemli görevlerimizi bugüne kadar olduğundan daha iyi ele almadığımız takdirde bu dönem, belki de gezegenimiz yok olup gidene kadar sürer. Ama buna rağmen karanlıkta kalan insan, bir çocuk gibi korkudan şarkı söylemeye başlamamalıdır. Oysa insanın bu dünyada nasıl davranmak gerektiğini biliyormuş gibi yapması, aslında korkudan söylenen bir şarkıdır; bağırışınla yeri göğü sarsabilirsin, fakat bu sadece korkudur! Ayrıca şuna da inanıyorum ki, hepimiz atlarımızı tırısa kaldırmış gitmekteyiz! Hedeflerden henüz çok uzağız, hedefler yakınlaşmıyor, onları hiç görmüyoruz, daha yolumuzu çok şaşıracağız ve atları değiştirmek zorunda kalacağız; ama günün birinde öbür gün ya da iki bin yıl sonra ufuk akmaya başlayacak ve dev dalgalarla üstümüze saldıracak!" sh:358-359

**

Hepimiz hemen her zaman aynı insanla kavga ederiz. Kendilerine onca anlamsızca bağlı kaldığımız insanların kim oldukları araştırılsaydı eğer, onların aslında anahtarlardan sakal bırakmış, kilitlerini ise bizim taşıdığımız adam olduğu ortaya çıkardı.

Peki ya aşkta durum nasıldır?

İnsanlar sabah akşam hep aynı sevilen yüze bakarlar, ama gözlerini kapattıklarında bu yüzün nasıl olduğunu söyleyemezler. Ya da sevgiyi ve nefreti bir yana bırakırsak eğer: Her şey sürekli bir biçimde ve alışkanlıklara, insanların keyfine ve bakış açılarına göre ne kadar çok değişim geçirir! Sevincin yanıp kül olduğu, onun altından ortaya yok edilmesi olanaksız bir keder çekirdeğinin çıktığı, ender midir?! İnsan kaç kez umursamazlıkla bu başka insana vurup durur, oysa aslında onu rahat bırakmak elindedir. Yaşam, sanki olduğu gibi olmak zorundaymış izlenimini yaratan bir yüzeydir, oysa asıl olup bitenler bu yüzeyin altındadır. Sh: 392

Kaynak:
Robert MUSİL, Niteliksiz Adam I / Özgün adı: Der Mann ohne Eigenschaften, trc: Ahmet Cemal, Yapı Kredi Yayınları 1265 Kâzım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi – 34, Haziran 2009, İstanbul,

TİN ’E İLİŞKİN KÜÇÜLTÜCÜ VE YÜCELTİCİ SPEKÜLASYON

Niteliksiz Adam
“Robert MUSİL”

TİNİSİM, [psikoloji]: *1 . Ruh. 2 . felsefe Birtakım fizik ötesi kurucularının, gerçeği ve evreni açıklamak için her şeyin özü, temeli veya yapıcısı olarak benimsedikleri madde dışı varlık.*

Tuzzi’lerdeki buluşmalar artık düzenli ve yoğun sürecinin yörüngesine oturmuştu. Daire Başkanı Tuzzi, “Konsil” sırasında “yeğen” ile konuştu. “Bütün bunların daha önce de olduğunu biliyor musunuz?”

Gözleriyle, kendisine yabancılaşmış olan evindeki kaynaşan kalabalığı işaret etti. **“Hıristiyanlığın başlarında; Hazreti İsa’nın doğumundan hemen sonraki yüzyıllarda. O zamanlar, fokur fokur kaynayan Hıristiyan-Levanten-Helen-Yahudi kazanında sayısız tarikatlar kurulmuştu.”** Tuzzi, bu tarikatları saymaya başladı: **“Adamitler, Kabilliler, Ebionitler, Koliridyanlar, Arkontikler, Enkratitler, Ophitler...”;** Tuzzi, Hıristiyanlık öncesine ve erken Hıristiyanlık dönemine ait dini tarikatlardan oluşma, uzun bir listeyi, birinin yaptığı herhangi bir şeyin hızlı tempo yansıtan alışılagelmişliğini ehlileştirircesine gözden saklamak istediğinde sergilediği o tuhaf, aslında içinde bir aceleciliği gizleyen ağırlıkla sayıp dökmekteydi; bu tutum, karısının kuzenine aslında bu evde olup bitenler hakkında özel nedenlerden ötürü belli ettiğinden çok daha fazlasını bildiğini dikkatle anlatmak istiyormuş izlenimini yaratıyordu.

Daha sonra sözüne devam etti ve biraz önce andığı adların açıklamasına girişerek, bir tarikatın, bekâreti koşul kılmasından ötürü evliliğe karşı çıktığını, bir başkasının ise yine bekâret talebinde bulunduğunu, ama bu hedefe tuhaf bir biçimde ölçüsüz yaşamaya ilişkin dinsel kurallarla varmayı amaçladığını anlattı.

Tarikatlardan birinin üyeleri, kadın bedenini bir şeytan icadı saydıklarından kendi kendilerini sakatlıyorlardı, öteki tarikatların uygulamalarında ise kadınlar ve erkekler kilise toplantılarında soyunuyorlardı.

Cennette Havva’yı baştan çıkardığı söylenen yılanın aslında tanrısal bir kişilik olduğu sonucuna varan, inançlı kılı kırk yaranlar, hayvanlarla cinsel ilişkiye giriyorlardı; başkaları da bakirelere hoş gözle bakmıyorlardı, çünkü bilimsel temelli inançlarına göre Tanrının annesi, Hazreti İsa’dan başka çocuklar da doğurmuştu ve bu yüzden bekâreti kabul etmek, tehlikeli bir yanılgı olurdu.

Birileri hep ötekilerin yaptıklarının tam tersini, üstelik de yaklaşık olarak aynı nedenlerden ve inançlardan ötürü yapmaktaydı. — Tuzzi, bütün bunları, tuhaf olsalar da tarihsel olaylara yakışan bir ciddiyetle ve sesinde erkekler arasındaki şakalara özgü bir alt tonla anlatmaktaydı. Duvarın yanında duruyorlardı; Daire Başkanı Tuzzi, dudaklarında küçük ve öfkeli bir gülümsemeyle sigarasının izmaritini bir tablaya attı, kafası hâlâ karışık olarak kalabalığa baktı ve sanki tam bir sigara içimlik süre kadar konuşmak istermişçesine, sözlerini şöyle noktaladı:

“Zannediyorum o zamanlar egemen olan fikir ayrılıklarının ve kişisel görüşlerin durumunun bizim edebiyatçılarımızın çekişmelerini hatırlatan çok yanı var. Bunlar yarın havada dağılmış olacak. Eğer çeşitli tarihsel koşullar yüzünden tam zamanında politik etkinliğe sahip, tinsel bir memuriyet sistemi oluşmasaydı, o zaman bugün Hıristiyanlık inancının izi bile kalmayacaktı...”

Ulrich, buna katıldı. **“Ücretleri resmen cemaat tarafından ödenen din görevlileri, resmi kuralların hafife alınmasına izin vermezler. Ben, genel olarak ortak niteliklerimize karşı haksız bir tutum içinde olduğumuzu düşünüyorum; o niteliklerin güvenilirliği olmasaydı, tarih asla oluşamazdı, çünkü tinsel çabalar hep tartışmalıdır ve havada kalır.”**

...

Bu arada karısının yeğeni de tıpkı kendisi gibi, can sıkıcı bir yakınlıkla önüne bakmaktaydı ve konuşmaya ara verildiğinin farkına bile varmamıştı. Tuzzi, bir şeyler söylenmesi gerektiğini hissetti; kendini sık hayal gören ve suskunluğuyla kendini ele verebileceğinden korkan bir insan gibi tehdit altında hissediyordu. **“Her şey hakkında olumsuz düşünmekten hoşlanıyorsunuz,”** dedi gülümseyerek, din görevlilerine ilişkin söylem o âna kadar kulaklarının önünde içeri girmeyi beklemişçesine **“ve karım herhalde, akrabalıktan kaynaklanan bütün sempatisine rağmen, sizin katkınızdan biraz olsun korkmakta haksız değil. Böyle konuşmama izin verirseniz eğer, hemcinslerinize ilişkin düşünceleriniz biraz küçültücü spekülasyon olmak eğiliminde.”**

“Bu, mükemmel bir söylem,” diye karşılık verdi Ulrich sevinçle “her ne kadar böyle bir söylemin gereğini yerine getiremeyeceğimi alçakgönüllülükle söylemek zorunda olsam da! Çünkü insanla ilgili küçültücü veya yüceltici spekülasyonda bulunan, hep dünya tarihidir; bunu, küçültücü yoldan hile ve zorbalıkla, yüceltici yoldan da yaklaşık olarak burada muhterem eşinizin denemeye çalıştığı gibi, düşüncelerin gücüne inanmakla yapar. Dr. Arnheim da, söylediklerine inanmak gerekirse eğer, bir yücelticidir. Buna karşılık meslekten bir küçültücü olarak sizin bu melekler korosu içersinde bilmekten hoşlanacağım duygularınızın bulunması gerekiyor.”

Daire Başkanı Tuzzi ye anlayışlı bir ifadeyle baktı. Tuzzi, cebinden sigara tabakasını çıkartarak omuzlarını kaldırdı. “**Neden bu konuda karımdan farklı düşünmem gerektiğine inanıyorsunuz?”** diye karşılık verdi. Sohbetin kişisel bir noktaya dönmesini reddetmek istemiş, ama yanıtıyla bu noktayı güçlendirmişti; karşısındaki neyse ki bunun farkına varmadı ve konuşmasını sürdürdü: **“Bizler, herhangi bir biçimde içine girdiği her kalıba uyan bir kitleyiz!”** Tuzzi: “Bu, beni aşar” gibisinden kaçamak bir yanıt verdi. Ulrich, buna sevindi. Böylesi, kendisinin tam karşıtıydı; tinsel kışkırtmaya karşılık vermeyen, fakat hemen bütün kişiliğini korumaktan başkaca bir savunma aracına sahip bulunmayan veya öyle bir aracı kullanmak istemeyen birisiyle konuşmaktan çok zevk alırdı.

...

Ulrich lâfı fazla dolandırmadan. “Siz neye inanıyorsunuz?” diye sözünü kesti,

“Ama bakın!” dedi Tuzzi. “Ben artık çocuk değilim ki buna öyle hemen yanıt verebileyim! Ben sadece şunu söylemek istedim: Bir diplomat kendini zamanının tinsel akımlarıyla ne ölçüde özdeşleştirebilirse, mesleği kendisine o ölçüde kolay gelecektir. Son kuşaklar boyunca ortaya çıkmıştır ki, tinin bütün alanlardaki ilerlemeleri büyüdüğü ölçüde insanın da diplomasiye duyduğu ihtiyaç artmıştır; ama sonuçta bu da zaten çok doğal!?”

“Elbette?! Fakat böylece siz de benim söylediğimin aynısını söylemiş oluyorsunuz!” dedi Ulrich yüksek sesle ve vermek istedikleri resme, yani birbirleriyle ölçülü bir sohbeti yürüten iki beyefendinin görüntüsüne uygun düştüğü ölçüde hararetle.

“Ben, üzülerek tinsel ve iyi olanın, kötünün ve maddi olanın yardımı olmaksızın sürekli ayakta kalamayacağını vurguladım, ve siz de bana yaklaşık olarak ne kadar çok tin varsa o kadar dikkat gereklidir, diye yanıt veriyorsunuz. O halde şöyle diyelim: insana aşağılık biriymiş gibi davranılabilir ve bu yoldan istenilen yere götürülmesi sağlanamayabilir; ama aynı insan coşkuya

itilebilir ve yine istenilen yere götürülmesi sağlanamayabilir. Bu yüzden bizler, bu iki yöntem arasında gidip geliriz, iki yöntemi birbiriyle karıştırırız; bütün dediğimiz, budur. Kanımca ben, sizin itiraf etmek istediğinizden çok daha ileri ölçüde sizinle bir görüş birliğinin mutluluğunu yaşamaktayım."

Daire Başkanı Tuzzi, sorusuyla onu tedirgin eden kişiye döndü; küçük bir gülümseme, minik bıyığını yukarı kaldırdı, parlak gözlerinde alaycı ve hoşgörülü bir ifade belirdi; bu tür bir konuşmaya son vermek istiyordu, çünkü böylesi, dümdüz bir buzdan zemin gibi tehlikeliydi ve çocukların buzda gelişigüzel kaymaları gibi amaçsızdı. **"Bakın, bu söyleyeceğimi belki de barbarlık sayacaksınız,"** diye karşılık verdi "ama size açıklayacağım: Aslında yalnızca profesörlerin felsefe yapmasına izin verilmeli! Bizim tanınmış ve büyük filozoflarımızı elbette bunun dışında tutuyorum, onları çok takdir ederim ve hepsini de okudum; ama onların durumu farklı. Profesörlerimiz ise bunun için atanmışlar, onlarınki bir meslek ve daha başka bir şey olması da gerekmiyor; sonuçta alan tükenmesin diye öğretmenlere de ihtiyaç var. Ama bunun dışında, vatandaşın her şey üzerine kafa yormaması gerektiği yolundaki o eski Avusturya ilkesinin haklılığını kabul etmek gerekiyor. Çünkü bu yolla ortaya iyi bir şeyin çıktığı çok ender, çıkanda da hep biraz cüretkârlık havası var."

....

"Soru, çok daha genel sorulabilir" diye düşüncesini açıkladı Ulrich. "Bir insan, her şeyi elde edebilecek kadar zengin ve nüfuzlu ise eğer, o zaman neden yazar? Aslında belki de safça sormam gereken, şu: Bütün meslekten anlatıcılar, neden yazarlar? Aslında olmamış bir şeyi anlatırlar; sanki olmuşçasına. Burası açık. Ancak yaptıkları şey, hayata zengin adamın çevresini alan ve onun kendilerine ne kadar az aldırdığını anlatmaya doyamayan otlakçıların bu adama duydukları gibi bir hayranlık duymak mıdır? Ya da hep yineleyerek geviş mi getirirler? Veya gerçekte erişemedikleri ya da taşıyamadıkları bir şeyi hayal dünyasında üreterek bir tür mutluluk hırsızlığı mı yaparlar?"

"Siz kendiniz hiç yazmadınız mı?" diye sözünü kesti Tuzzi.

"Benim için çok tedirgin edici bir şey, ama asla. Çünkü asla bunu yapmak zorunda kalmayacak kadar mutlu değilim. Ben, kısa sürede buna ihtiyaç duymadığım takdirde, bütünüyle anormal bir yaradılıştan ötürü kendimi öldürmeye karar vermiş biriyim!"

Bunu öylesine ciddi bir sevimlilik ifadesiyle söylemişti ki, bu şaka, kendisi istemeksizin, ıslak bir taşın ortaya çıkışı gibi konuşmanın akışının dışına taşmıştı..sh:91-101

**

Düşünceleri asla huzur bulmuyordu ve her şeyin hiçbir yerde bir düzene kavuşamayan, sürekli göçebe kalıntılarının farkına varıyordu. Bu yüzden sonunda insanlar içinde yaşadıkları zamanın ruhsal kısırlığa mahkûm olduğuna ve bu durumdan ancak sıradışı bir olayla veya çok sıradışı bir insanla kurtarılabileceğine inanmışlardı. O sıralarda entelektüel diye nitelendirilen insanların arasında Kurtarmak kelime grubunun rağbet görmesi, işte böyle gerçekleşmişti. En kısa zamanda bir Mesih'in gelmemesi durumunda artık böyle devam edilemeyeceğine inanılmıştı. Duruma göre bu, tababeti insanlar bir yanda hiç yardım alamadan hastalanıp ölürken, soğukkanlılıkla sürdürülen bilimsel araştırmalardan kurtaracak bir tıp Mesih'i olabilirdi; veya milyonlarca insanı tiyatrolara sürükleyebilen ve bunun yanı sıra koşulsuz bir tinsel yücelik taşıyabilen bir oyun yazabilecek bir edebiyat Mesih'i olabilirdi: Aslında her insani etkinliğin ancak özel bir Mesih aracılığıyla yeniden kendini bulabileceği yolundaki bu inancın yanında, pek tabii ki her şeyi düzeltebilecek kadar güçlü bir Mesih'e yönelik yalın ve hiçbir şekilde parçalanmamış bir talep de vardı. Böylece o zamanlar, yani büyük savaştan hemen önce, gerçekten de Mesih'lerin damgasını taşıyan bir zaman yaşanmaktaydı, ve her ulus tek başına bir bütün halinde kurtarılmayı istese bile, bu alışılmadık ve özel bir şey anlamını taşımıyordu.

Konuşulan her şey gibi bunu da kelimesi kelimesine ciddiye almamak gerekiyordu. **"Bugün**

Mesih geri dönseydi eğer," dedi kendi kendine **"o zaman onun hükümetini de öteki hükümetler gibi düşürürlerdi!"**

…

Kısaca işin kiliseye ait kısmıyla başlanılacak olursa, insan dine inandığı sürece, iyi bir Hıristiyan'ı veya dini bütün bir Yahudi'yi umudun veya esenliğin kaçıncı katından aşağıya atarsa atsın, o kişi daima kendi ruhunun ayakları üstüne düşerdi. Bunun nedeni, bütün dinlerin insanoğluna armağan ettikleri hayatın açıklanması bağlamında geride hep akıldışı, Tanrının işine akıl erdirilmezlik diye adlandırdıkları bir şeyleri bırakmasıydı; ölümlü insanoğlunun hesap tutmadığında tek yapması gereken, bu geride bırakılmış kalıntıyı hatırlamaktı, ve o zamanın ruhu halinden memnun olarak ellerini ovuşturabilirdi. Bu ayakları üstüne düşmeye ve ellerini ovuşturmaya dünya görüşü deniyor; çağımız insanının artık unuttuğu da işte bu. Zamanımızın insanı, hayatı üzerine düşünmekten bütünüyle vazgeçmek zorunda, ve çoğu da bunu zaten yeterince yapıyor, ya da düşünmek zorunda olmak ve göründüğü kadarıyla buna rağmen memnuniyetin son sınırına doğru dürüst ulaşamamak gibi tuhaf bir ikileme düşüyor. Bu ikilem zamanların akışı içersinde hem mutlak bir inançsızlığın kalıbına girdi, hem de yeniden mutlak anlamda inançtan bağımlı oldu; bugün en çok rastlanan şekli ise, herhalde tinsiz doğru dürüst bir insan hayatının olamayacağına, fakat aşırı tin ile de olamayacağına inanılması.

Kültürümüz, bütünüyle bu inancın üstüne inşa edilmiş. Bu kültür, eğitim ve araştırma kurumlan için büyük bir titizlikle para kaynakları ayırıyor, fakat bu kaynakların fazla büyük olmamasına, eğlenceye, otomobillere ve silâhlara harcanan miktarlara oranla belirli bir küçüklük göstermesine de dikkat ediyor. Bütün yollarda becerikli olana serbest geçiş sağlıyor, ama bu kişinin aynı zamanda işini bilir olmasına da dikkat ediyor. Belli bir direnişin ardından, her düşünceyi tanıyor, fakat bu durum daha sonra kendiliğinden o düşüncenin karşıtının da lehine oluyor. Bu durum, çok büyük bir zayıflık ve ihmalkârlık gibi gözüküyor; fakat aynı durum, tine tinin her şey olmadığını anlatmaya yönelik çok bilinçli bir çaba niteliğini de taşıyor, çünkü bir defaya mahsus olmak üzere bile hayatımızı hareket ettiren düşüncelerden biri mutlak anlamda, ona karşıt düşünceden geriye hiçbir şey kalmayacak ölçüde ciddiye alınsaydı, o zaman kültürümüz herhalde artık bizim kültürümüz olmaktan çıkardı!

…

İsyankâr bir tavırla "Ve sonra, nedir ki şu tin denen şey!" diye sordu. "Herhalde gece yarıları sırtına beyaz bir gömlek geçirip dolaşmıyor; o halde tin, izlenimlerimize ve yaşantılarımıza uyguladığımız belli bir düzenden başka ne olabilir ki?! Ama o zaman," dedi kararlılıkla, âniden gelen, mutluluk veren bir düşünceyle **"tin, düzenli yaşamaktan başka bir şey değilse eğer, düzenli bir dünyada ona hiç ihtiyaç yok demektir!"**. Sh:234-239

MODERN İNSAN TANRIYA MI, YOKSA DÜNYA FİRMASININ ŞEFİNE Mİ İNANIR?

Arnheim yalnız başınadır. Düşünceli bir ifadeyle oteldeki dairesinin penceresinde durmuş, yukarıdan ağaçların yapraklarını dökmüş dallarına bakmaktadır; bu dallar, çizgilerden örülü bir parmaklık oluşturmakta, bu parmaklığın altından insanlar, bu saatlerde başlamış olan bir tür geçit töreninin birbirine sürtünen iki koyu ve alacalı yılanı halinde, geçip gitmektedirler.

Ruhsuz saydığını tanımlamak, o güne kadar Arnheim'a hiç güç gelmemişti. **Bugün ruhsuz olmayan bir şey var mıydı ki?**

…

Arnheim, tuhaf bir ikilem içersindeydi. **Ahlâki zenginlik ile parasal zenginlik arasında yakın bir hısımlık vardı; bunu iyi biliyordu, ve bunun neden böyle olduğunu açıklamak da çok kolaydı.** Çünkü ahlâk, ruhun yerine mantığı geçiriyordu; bir ruhun ahlâkı varsa eğer, o ruh için artık ahlâki soruların varlığı söz konusu değildir, sadece mantıksal sorular vardır; böyle bir

ruh, yapmak istediği şeyin hangi buyruğa uygun düştüğünü, niyetinin nasıl yorumlanabileceğini ve buna benzer daha başka noktaları sorgular; bütün bunlar, karmakarışık bir insan yığınının beden eğitimi yaptırılırcasına bir disipline sokulması ve bir işaret üzerine sağa doğru bir çıkış yapması, kollarını iki yana açması ve dizlerinin üstünde inip kalkması gibidir.

Gelgelelim mantık, tekrar edilebilir yaşantıları koşul kılar; çünkü olayların içinde hiçbir şeyin tekrarlanmadığı bir anaforda birbirinin yerini aldığı bir ortamda A'nın eşittir A olduğu veya daha büyüğün daha küçük olmadığı gibi derin bir bilgiyi dile getiremeyeceğimiz, fakat yalnızca hayal kurabileceğimiz açıktır; bu, her düşünürün tiksintiyle karşıladığı bir durumdur. Aynı şey, ahlâk için de geçerlidir ve eğer ortada kendini tekrar edebilen bir şey olmasaydı, o zaman bizlere hiçbir gereklilik kabul ettirilemezdi ve insana herhangi bir gerekliliği kabul ettirme hakkına sahip bulunmayan bir ahlâkın da zevk verici hiçbir yanı olmazdı. **Ahlâkın ve aklın ayrılmaz parçası olan bu tekrar edilebilirlik niteliği, para için en yüksek derecede onsuz olunamaz bir parçadır; para, neredeyse bütünüyle bu nitelikten oluşur ve değerini koruduğu sürece dünyanın bütün zevklerini alım gücünün yapı taşlarına ayırır; insan, bu yapı taşlarından istediği şeyi oluşturur. Bu nedenden ötürü para, ahlâki ve akıllıdır; ve bilindiği üzere, her ahlâklı ve akıllı insan da para sahibi olmadığından, bu niteliklerin aslında paraya ait bulunduğu veya en azından paranın ahlâklı ve akıllı bir hayatın tâcı olduğu sonucuna varılabilir.**

Şimdi Arnheim'ın örneğin eğitimin ve dinin mülkiyetin doğal bir sonucu olduğu gibi bir düşünceyi tam olarak paylaşmadığı kesindi; Arnheim'a göre mülkiyet, bu sayılanları birer yükümlülüğe dönüştürüyordu; tinsel güçlerin varlığın etkin güçleri tarafından her zaman yeterince anlaşılmadığı ve belli bir hayata yabancılık kalıntısından çok ender olarak kurtarılabildiği, Arnheim'ın vurgulamaktan hoşlandığı bir görüştü, ve o, yani her şeye kuşbakışı bakabilen adam, ayrıca çok farklı bilgilere de ulaşıyordu. Çünkü her düşünüp taşınma, her hesaba katma ve ölçüp biçme, değerlendirilecek şeyin düşünme süreci sırasında değişikliğe uğramamasını da koşul kılar; ve bunun her şeye rağmen gerçekleşmesi durumunda da bütün dikkatlerin değişim içersinde bile bir değişmeyeni bulma hedefi üzerinde odaklanması gerekir; **bu bağlamda para, bütün tinsel güçlerle neredeyse türsel bir hısımlık içersindedir; bilginler, para örneğine bakarak dünyayı atomlara, yasalara, hipotezlere ve tuhaf hesaplama işaretlerine ayırırlar, teknisyenler de bu varsayımlar aracılığıyla yeni nesnelerden oluşma bir dünya kurarlar.** Bütün bunlar, Ortalama bir Alman roman okuruna Kutsal Kitabın ahlâki düşünceleri ne kadar malumsa, dev bir endüstrinin kendisine hizmet eden güçlerinden iyi haberdar olan sahibine de o kadar malumdu.

Kesinliğe, tekrarlanabilirliğe ve sağlamlığa yönelik, düşünme ile planlamanın başarısının da koşulunu oluşturan bu ihtiyaç, —Arnheim, aşağıya, caddeye bakarak düşünmeyi sürdürmekteydi— ruhsal alanda hep kaba gücün belli bir biçimiyle tatmin edilir, insanoğlunun iç dünyasında herhangi bir şey inşa edecek sağlam bir zemin arayan, sadece aşağı niteliklerden ve tutkulardan yararlanmalıdır, çünkü ancak bencillikle en yoğun ilişki içersinde bulunanın sürekliliği vardır, ve bu, her yerde hesaba katılabilir; yüksek amaçlar ise güvenilir olmaktan uzak, çelişkili ve rüzgâr kadar geçicidir. Uzun ya da kısa bir vadede zenginleri de fabrikalar gibi idare etmek zorunda kalınacağını bilen adam, altında uzanıp giden, üniformalardan, gururlu ve bit yumurtası büyüklüğündeki çehrelerden oluşma karmaşaya, içinde üstünlük ve hüzün duygularının birbiriyle karıştığı bir gülümsemeyle bakmaktaydı. Bir noktadan kuşku duyulamazdı: Eğer bugün Tanrı (Hz. İsa) , bin yıllık Reich'ı aramızda kurmak için geri dönseydi, Mahşer Günü nün yanı sıra polis, jandarma, asker, vatana ihanete ilişkin maddeler, çeşitli hükümet makamları ve daha bunlar bağlamında ne varsa, hepsine yönelik olmak üzere, ve ruhun önceden kestirilemeyen eylemlerini iki temel ilke ile, yani cennetin gelecekteki sakinlerinin ancak sindirme ve dizginlerin sıkı tutulması aracılığıyla veya tutkularının rüşvet yoluyla doyurulmasıyla, kısacası sadece "güçlü yöntem"le kendilerinden ne isteniyorsa, onun güvenilir bir biçimde alınabileceği noktaya getirilebileceği düşüncesiyle sınırlamak amacıyla, içinde sağlam hapishanelerin de yer aldığı bir ceza uygulaması garanti edilmediği sürece, pratik düşünen ve deneyimli tek bir adamın güvenini bile kazanamazdı.

Ama işte o zaman Paul Arnheim, öne çıkar ve Tanrıya şöyle derdi:

"Tanrım, neden?!

Bencillik, insan hayatının en güvenilir niteliğidir. **Politikacılar, askerler ve krallar, bencilliğin yardımıyla senin dünyanı hile ve güç kullanarak düzene soktular, insanlığın melodisi, işte budur;** Sen ve ben, bunu itiraf etmek zorundayız. Zor kullanmayı ortadan kaldırmak, düzeni gevşetmek olur; aslında piçin biri olmasına rağmen, insanı yüce hedefler doğrultusunda beceri sahibi kılmak — bizim görevimiz, ancak bu olabilir!"

Bu arada Arnheim, kadere rıza gösterdiğini belli eden bir tavırla büyük sırların varlığını kabul etmenin her insan için ne kadar önemli olduğunu göstermek için, sakin bir ifadeyle Tanrıya gülümsemeyi de ihmal etmezdi. Ve ondan sonra da konuşmasını sürdürürdü:

"Fakat para, insan ilişkilerini yönlendirmek bakımından kaba güç kadar güvenli ve o gücü bilir bilmez kullanmamızı da engelleyen bir yöntem değil midir?

Para, tinselleştirilmiş kaba güçtür, kaba gücün kıvraklaştırılmış, çok yüksek düzeyde geliştirilmiş ve yaratıcı nitelikteki bir özel biçimidir. İş hayatı, hile ve zorlama, sebepsiz zenginleşme ve sömürü temelinde yükselmez mi? Tek özellik, bütün bunların uygarlaştırılmış, bütünüyle insanın iç dünyasına kaydırılmış, hatta neredeyse insanın özgürlüğü maskesine bürünmüş olması değil midir? **Kapitalizm, bencilliğin para kazanmaya yönelik güçler hiyerarşisi doğrultusunda örgütlendirilmesi olarak, bugüne kadar Senin onuruna geliştirebildiğimiz en büyük ve bu arada da en insanca düzendir; insanoğlunun yapıp ettiklerinin bundan daha sağlam bir ölçüye sahip bulunduğu görülmemiştir!"**

Ve Arnheim, Tanrıya Bin Yıllık imparatorluğu ticaretin temel ilkelerine göre kurması, yönetimini de elbette felsefe temelinde evrensel eğitim almış bir büyük tüccara vermesi yolunda tavsiyede de bulunurdu. Çünkü salt dinsel alan da her zaman acı çekmek zorunda kalmıştı ve savaş zamanlarında varlığını tehdit eden durumlarla karşılaştırıldığında, ticari bir yönetim ona da büyük yararlar sağlayabilirdi.

Evet, Arnheim böyle konuşurdu, **çünkü içinden gelen bir ses, ona insanın akıldan ve ahlâktan olduğu kadar paradan da asla vazgeçemeyeceğini açıkça söylüyordu.** Fakat öte yandan ilki kadar derinden gelen bir başka ses de, yine aynı açıklıkla insanın akıldan, ahlâktan ve akılcı kılınmış hayatın tamamından vazgeçmesi gerektiğini söylüyordu. Ve özellikle Arnheim'ın, yolunu şaşırmış bir gezegenden farksız, hemen Diotima'nın güneş kitlesine atılmaktan başkaca bir ihtiyaç tanımadığı baş döndürücü anlarda bu ikinci ses, neredeyse daha güçlüydü. Böyle zamanlarda düşüncelerin serpilip gelişmesi, Arnheim'a tırnakların ve saçların uzaması kadar yabancı ve içselleştirilmiş olmaktan uzak geliyordu. Arnheim'a göre ahlâki bir hayat, sanki ölü bir şeydi ve ahlâk ile düzene yönelik gizli bir itici güç bulma duygusu, yüzünün kızarmasına yol açıyordu. Aslında Arnheim'ın durumu, içinde yaşadığı çağın durumundan farksızdı. **Bu çağ paraya, düzene, bilgiye, hesaba kitaba, değerlendirmeye, ölçüp biçmeye, özetle paranın ruhuna ve akrabalarına tapmaktaydı, ama aynı zamanda da bütün bunlardan yakınıyordu.** Bu çağ, çalışma saatlerinde çekiç sallayıp hesap yaparken ve o saatlerin dışındaki zamanlarda bir çocuk sürüsü gibi, aslında acı bir tiksinti tadı taşıyan "Peki şimdi ne yapıyoruz?"un zorlamasıyla bir aşırılıktan ötekine sürüklenirken, içinden yükselen ve geri dönmesini söyleyen bir uyarıdan da kurtulamıyordu. Bu uyarıya işbölümü ilkesini uyguluyordu; böyle bir sezgi ve iç yakınma için elverişli özel aydınlara, zamanın günah çıkaranlarına ve günah çıkarıcılarına, günahları bağışlayıcı belge hazırlayıcılarına, edebi kefaret vaizlerine sahipti; insan kişisel olarak bunlara göre davranmasını gerektirecek bir duruma girmediği sürece, böylelerinin varlığını bilmek çok değerliydi; devletin her yıl dipsiz kültürel kuruluşlar için harcadığı boş lâflar ve parasal olanaklar da aynı türden ahlâki bir fidyeden pek farklı bir anlam taşımıyordu.

....

Arnheim, artık nasıl ve neden kurtarmak gerektiğini çözmek için daha fazla çaba harcamadı; her şeyin daha farklı olması gerekirdi, o kadar. Düşüncelerini oluştururken, yaşanmışlıklar iç dünyasında güzel ve bağlantılardan yana zengin, ahlâki bir biçim içersinde kristalize oldu. "Sorumluluğunun bilincinde olan bir adam" dedi kendi kendine inançla "ruhunu armağan ettiği zaman da sadece faizleri kurban vermeli, ama asla sermayeyi değil!" sh:219-226

**

Kaynak:
Robert MUSİL, Niteliksiz Adam II / Özgün adı: Der Mann ohne Eigenschaften, trc: Ahmet Cemal, Yapı Kredi Yayınları 1265 Kâzım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi – 34, Haziran 2009, İstanbul,

BANKA ORDUDAN TEHLİKELİDİR

Mehmet Yılmaz
Bu kitap Derin Düşünce Fikir Platformu'nun okurlarına armağanıdır.
www.derindusunce.org

Allah Teâlâ buyurdu ki:

> ***"Faiz yiyen kimseler, kıyamet gününde kabirlerinden şeytan çarpmış kimsenin kalkışı gibi kalkarlar."*** Bakara, 275.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki:

> ***"Bilerek faizi yiyen, yediren, ona katiplik eden, bilerek ona şahitlikte bulunan kimse, dövme yapan ve güzellik için dövme yaptıranlar kıyamet günü Muhammed'in dili ile lanete uğramışlardır."***
> ***"Bir kimse faizden mal çoğaltırsa, akıbeti mutlaka yokluk çekmek olur."***
> ***"Bir toplulukta faiz yaygınlaşırsa, o topluluk mutlaka kıtlıkla cezalandırılır. Rüşvet yaygınlaşırsa o topluluk korkuyla cezalandırılır."***
> ***"Bir yerde zina açıkça işlenip, faiz açıkça yendiğinde ora halkı Allah'ın azabının gelmesine sebep olmuşlardır."***

Önsöz

Atina'da, Roma'da, Madrid'de ve Washington'da artık halkın değil bankaların dediği oluyor. Batı'da demokrasi geriliyor, yeni bir düzen kuruluyor. Alıp satma özgürlüğü nasıl oldu da halkı bankaların kölesi yaptı?

İnsanî değerlerin değil maddî değerlerin hakim olduğu her toplum kendi arsızlığı altında ezilmeye mahkûm aslında. Thomas Jefferson, George Washington, Max Weber, Hannah Arendt, Kari Marx ve Alexis de Tocqueville'in eserlerinde ısrarla üzerinde durulan bir mesele bu. Zenginleşmeye ve para ile daha çok haz almaya odaklanan insanlar bencilleşiyorlar. Siyasetten, cemiyetin dertlerinden uzak, oy kullanmaya bile üşenen bir güruh çıkıyor meydana.

Tam da bu yüzden Batı'da demokrasinin en büyük düşmanı batılı insan modeli oldu. Kendini özel hayatına hapseden, lüks tüketime, tatile, konfora odaklanan batılı insanlar politikadan uzaklaştılar. Bu refah toplumunun bireyleri diğer insanların dertlerine duyarsızlaştı. Para bu süreçte kutsallaştı. Yine bu yüzden bankalar ve bankacılar ilahlaşarak hukukun üstüne çıkabildiler.

İşte bu fikrî zemindir **sermayeyi aşırı büyüten, savcıları, hakimleri bile etkisiz hale getiren.**

Bankacılarına söz geçiremeyen batı toplumları tıpkı 1980'lerde ordusuna söz geçiremeyen Türkiye'nin durumuna düştüler... Peki, 2008 ekonomik kriz süreci nasıl gelişti? Krizi tetikleyen ve büyüten ne oldu?

Bize yansıtılanın aksine, 2008'de Amerikan emlâk sektöründen başlayan kriz öngörülemez bir felaket değildi. Yapılan düpedüz bir **piyasa darbesi** idi aslında. Tasarlanmış, planlanmış, yürürlüğe konmuş bir operasyon. Bu operasyonu yöneten insanlar daha **1980'lerde Batı adaletinin üzerine çıkmışlardı.**

Krizi frenleyecek yasal engelleri bir bir kaldırdılar, krizin küreselleşmesini sağlayacak mekanizmaları yine onlar kurdular. Yaklaşık 40-50 kişilik bir ekip. Kriz sürecinden zenginleşerek ve güçlenerek çıktılar. Banka kurtarma operasyonlarıyla halen zenginleşmekteler.

Elinizdeki 60 sayfalık bu kitap Batı'da demokrasinin gerileme sürecini sorguluyor:

1. Demokrasinin zayıf noktaları nelerdir? Bankalar nasıl oldu da halkın iradesini ayaklar altına alabildiler?

2. "Hukuk devleti" diyerek örnek aldığımız demokratik ülkeler neden bu **Piyasa Darbesi'ne** engel olamadılar?

3. Askerî darbelerden yakasını kurtaran Türkiye'de hükümet **Piyasa Darbesi** ile devrilebilir mi?

Demokrasinin en büyük düşmanı halktır!

> "... *Bir devleti devlet yapan nedir? Kalın surlar, yüksek kale burçları mı? Hayır. Bir devleti devlet yapan yüksek değerlere sahip insanlardır. O insanlar ki ödevlerini bilirler. Ama haklarını da bilirler ve o hakları koruyacak cesareti gösterirler..."* **(Thomas Jefferson*, ABD'nin 3cü başkanı)**

Genelde demokratların en büyük korkusu diktatörlüktür. Seçimle ya da askerî bir darbe ile başa geçebilecek anti-demokratik liderlerden korkarlar en çok. Muz cumhuriyetlerindeki ve Türkiye'deki askerî darbeler hatıra gelir hemen. Veya Adolf Hitler'in (güya) demokratik yolla başa gelmesi tartışılır durur. **Oysa demokrasinin en büyük düşmanı halktır.** Daha doğrusu halkın bencilliği ve miskinliği en zayıf halkadır, demokratik sistemlerin yumuşak karnıdır bu. Zira gücünü halktan alan rejimler için halkın siyasetten soğuması yıkıcı bir tehdit unsuru. Bu soğuma ve uzaklaşmanın sebebi korku, hatta paranoya oldu geçmişte. Türkiye'de Kürt korkusu ve irtica korkusunu biliyoruz. Başka ülkelerde de iktidarlar öcüler ürettiler ve bu yolla halkı siyasetin dışına ittiler. Ama korku dışında da faktörler olabilir. Halkı demirden zincirlere vuramayanlar bunu yerine altından zincirler de kullanabilir:

"... Belki firavunlar piramitlerini kırbaç altında inleyen kölelerin emekleriyle
yükselttiler. Günümüzde olay biraz farklı. Köleler, 'Belki ben de firavun olurum'
düşüncesiyle
piramidin inşasına gönüllü olarak ve tebessüm ederek katılıyorlar."
(İsmet Özel)

Gerçekten de halka sirayet eden, saplantı halini alan bir **zenginlik umudu, bolluk, refah takıntısı demokrasiye zarar verebilir.** Çünkü böyle bir ülkede vatandaşlar kendi küçük dünyalarına, tatillerine, lüks hayata odaklanacaklar; insanlar "ötekine" yapılan zulme, haksızlığa kayıtsız kalacaktır. Yani Para ile temsil edilen maddî değer yükselir, insanı insan yapan değerler alçalır. Paranın değeri Adalet, Vicdan, Sevgi'nin üzerine çıkar. **Bu koşullarda siyasi irade Kapital'in yani sanayicilerin ve bankaların** eline geçer, halkı temsil etmesi gereken milletvekilleri sermayenin elinde oyuncak olur, demokratik rejimler zayıflar ve çökerler.

1980'lerden itibaren Amerika Birleşik Devletleri tam da bu tarife uyan bir sürece girdi ve 2008'den sonra demokrasinin gördüğü hasar ciddi boyutlara ulaştı. Elbette 2008 krizini başlatan bankacılar masum değil. Elbette bu bankacılarla suç ortaklığı yapan siyasetçiler masum değil. Zaten geçen haftalarda yayına giren 6 bölümde anlattığımız gibi krizin çıkarılması ve halkın parasının bankacılara dağıtılması hukukî bir sorundur ve ABD devletinin meşruluğunu tartışmaya açmıştır:

Krizin mimarları kim?

Ancak bu bölümde biraz daha derine inmek istiyoruz, bu büyük soygunu mümkün kılan fikrî zemin neydi? **Dünyanın en güçlü ordusu, ekonomisi nasıl oldu da bir avuç bankacıya yenik düştü?** Sanırım bu sorunun cevabını verecek en yetkili insanlar ABD'ni kuranlardır. Bu devasa "makinenin" tasarımını, montajını yapanlar, ABD'nin mimarları bize sistemin zayıflıklarını da net biçimde söyleyeceklerdir. Meselâ şu satırları dikkatle okuyalım:

> *"...Bankacılık sistemini hukuk çerçevesine sokamadık. Bu zayıflık bir gün gelip anayasal düzeni yıkabilir. Bugün dahi bir takım ahlâksızlar halkın ekmeğiyle kumar oynamaktalar. Bankacıların bu arsızlığı gelecek kuşaklara yük olacaktır [...] Amerikan halkından önce hiç bir ulusun kaderi para hırsına ve özel kişilerin hokkabazlığına terk edilmemişti. O kişiler ki ticaret aracı olan paranın dolaşım miktarını milletin ihtiyaçlarına değil kendi çıkarlarına göre arttırırlar. Bir kâğıt seliyle mülkiyetin cari fiyatını şişirirler; sonra o mülkiyeti yok pahasına alırlar [...] Serbest ticarete ve rekabet kurallarına aykırı olan bu iş yapıldı ve yine yapılacaktır. Üstelik kanun yapıcıların gözü önünde hatta koruması altında! Adalet, erdem, ödev bize emrediyor: Bütün*

> *memleket yağmalanmadan önce bu hırsızlar durdurulmalıdır..."* **(Thomas Jefferson*, özel mektuplarından)**

Demokrasideki tasarım hataları

Kemalizmin çizmesi altında 80 sene inim inim inledikten sonra demokrasiyi eleştirmek zor. Hele Avrupa, Amerika, Kanada, Avustralya gibi bir çok ülkede demokrasi ve refah kolkola giderken bu eleştiriyi yapmak daha da zor. Fakat demokrasiyi bir ideal, kendi kendini meşru kılan bir değer olarak görmek doğru değil. Toplumun hedefi ne ise, adalet, barış, refah... bu hedeflere ulaşmak için bir araç olabilir demokrasi. Bu gözle bakıldığında durum değişiyor. Yani ***"adalet ve refaha ulaşmak için en iyi araç bu mudur?"*** diye sorduğunuzda, demokrasiyi kurumlarıyla, zihniyetiyle birlikte değerlendirdiğimizde kendine has bazı "dizayn hataları" göze çarpıyor hemen. Nedir?

Birinci hata demokrasinin tarihinden geliyor: Avrupa'nın sınıfsal ve dinsel kavgalarından doğan bu ateşkes rejimi ister istemez ahlâkî bir görelilik dayatıyor bize. Yani ***"o da olur, bu da olur, sen de haklısın".*** Haklı ile güçlü birbirine karışıyor. En çok oy alan değil en çok lobi yapan, en çok parası olan öne geçiyor.

İkinci hata ise demokrasinin felsefesinde: Pozitivist, fayda-tehdit ekseninde işleyen modern devlet halkı ile kurduğu ilişkiye bu zihniyetini yansıtıyor. Haliyle kutsanan, yüceltilen birey anonimleşiyor. **Demokrasilerde birey TEK-likten TEK-tipleşmeye doğru gidiyor.** Seçmen, üretici, tüketici gibi kitlesel rollerde kristalleşen birey referandumlara, istatistiklere ve nihayetinde "kamuoyu" denen soyut bir algıya hapsoluyor.

Üçüncü mesele ise demokrasi sayesinde kurulan barış ortamı. Sınıf çatışmalarının büyük ölçüde askıya alınması sayesinde bireysel refah artıyor. Bu kendi başına elbette olumlu bir gelişme. Ama bir yanda bu bolluk, diğer yanda siyaset üzerinde etki etmenin zorlaşması ve anonimleşmesi varsa ne olacak? **Siyasette, toplumsal meselelerde silikleşen bireyler lüks tüketimle, marka tutkusuyla bunu tazmin edecekler. Birisi olmak mümkün değilse çok sevesahip olmak hedefi kalıyor bireylerin elinde.**

Demokrasinin genetik kusurlarını yani demokrasiden çıkartılıp atılması neredeyse imkânsız olan bu sorunları teşhis etmenin en iyi yollarından biri sanırım Alexis de Tocqueville'e başvurmak. Siyasetçi, tarihçi, filozof ve hatta sosyolog olarak kendini ispatlamış bir deha Tocqueville. Hem Fransa'nın hem de Amerika'nın en çalkantılı yıllarında siyasetle ve anayasa hukuku ile meşgul olmuş, dünya siyaset felsefesinin başyapıtlarından biri olan **Amerika'da Demokrasi** adlı eseri yazmış, sene 1835. Modern mânâda demokrasinin doğum sancıları çekiliyor bu devirde. Tam da Thomas Jefferson'ın bankalarla mücadele ettiği yıllar, başlangıçta koyduğumuz alıntıyı hatırlayın. (Tocqueville'in kitabından önemli gördüğümüz 7 paragrafı aktardıktan sonra Avrupa tarihindeki devrim-demokrasi ilişkisine dikkat çekeceğiz ve bu makaleyi sonuçlandıracağız)

> "... *Kendimizi kandırmayalım, demokratik kurumlar insanların ihtiraslarını şiddetle körüklüyor. Bu hırs kurumların herkese eşit olma imkânı vermesinden değil, bu imkânın kullanılmasındaki aksamadan kaynaklanıyor. Demokratik kurumlar eşitlik arzusunu uyandırıyor ve körüklüyor ama bu arzuyu tatmin edemiyor. Vaad edilen mükemmel eşitlik sürekli halkın elinden kaçıyor, tam yakaladığını zannettiğinde kayıp gidiyor. Pascal'ın dediği gibi bitmeyen, ebedî bir kaçış bu. Halk durmadan kendini hazırlıyor bu eşitliğe. Ne olduğunu bilecek kadar yakın, tadamayacak kadar uzak. Başarma umudu onu heyecanlandırıyor, başarma ihtimalindeki belirsizlik ise bıktırıyor.*
>
> *[...]*
>
> *Maddî arzuları doyurma çabası demokrasiler için olmazsa olmazdır. Ama yasalar karşısında eşit olmak, serbest ticaret ve rekabet ortamı sebebiyle toplum siyasetten uzaklaşır. Egoist beklentiler peşinde koşan, maddî çıkarları dışında hiç bir derdi olmayan burjuvazinin boşalttığı alan despotik bir devlet tarafından doldurulabilir.*

[...]

Yeni despotizmin neye benzeyeceğini hayal ediyorum. Birbirine benzeyen, "eşit" insanlar görüyorum küçük ve sıradan hazlar peşinde, hiç dinlenmeden kendi etraflarında dönüyorlar. İçlerini, ruhlarını dolduruyorlar bu hazlar ile. Her biri ötekilerle arasına bir mesafe koymuş, onların başına gelen şeylere kayıtsız, yabancı gibi. Çocukları ve yakın arkadaşları onun için bütün insanlığı teşkil ediyor. Kendi ülkesinin vatandaşları? Hemen yanındalar ama onları görmüyor. Dokunuyor ama neredeyse hissetmiyor. Sadece benliği var ve benliği için var.

Elinde bir aile kaldıysa bile artık vatanı yok.

Onun bu bireysel hazlarının sürmesini garantileyen devasa bir güç yükseliyor üzerinde. Mutlak, düzenli, öngörülü ve şefkatli. İnsanı yetişkinliğe hazırlayan baba şefkatini andırsa da özünde bireyleri çocukluk mertebesinde tutmayı amaçlıyor. Vatandaşların haz almalarından hoşlanıyor, yeter ki istedikleri tek şey bu olsun. Bu güç gönüllü olarak bireylerin mutluluğu için çalışıyor ama bu mutluluğun tek vektörü ve tek hakemi olmak iddiasında. Onların güvenliğini sağlıyor, İhtiyaçlarını karşılıyor, haz almalarını kolaylaştırıyor. Endüstrilerini yönetiyor, miras sorunlarını çözüyor. Böylece bireyler düşünmenin zahmetinden ve yaşama ızdırabından kurtuluyorlar.

Vicdan ve özgür irade her geçen gün biraz daha gereksiz ve nadir oluyor, daha küçük alanlara hapsediliyor. Özgürlük böylece insanların parmakları arasından kayıp giderken birey [felçli bir hasta gibi] kendini yönetme kabiliyetini tamamen kaybediyor. [...] Demokratik toplumların korkması gereken en büyük tehlike anarşi değil. Zira eşitlik iki eğilim doğuruyor: birincisi insanları bağımsızlığa götürüyor ve anarşiye yol açabilir. Diğeri is daha uzun, sinsi ama daha kesin bir şekilde köleliğe götürüyor.

Demokratik ülkelerde sınıf ayrımı yok. Haliyle buralarda yaşayan insanların ne üzerlerinde ne de altlarında biri var. Sınıf ayrımı olmadığı için bireylerin doğal müttefiki sayılabilecek kimse de yok. İnsanlar içlerine kapanıyorlar ve kendilerini toplumdan soyutlanmış olarak düşünüyorlar.

Böyle insanların özel hayatlarından bir nebze ayrılıp toplumun sorunlarıyla ilgilenmeleri çok zor. Doğal olarak kollektif karar ve sorumluluğu devlete ve onun temsilcilerine terk ediyorlar. Hem toplumun dertleriyle uğraşmayı sevmiyorlar hem de vakitleri yok.Demokratik ortamda özel hayat o kadar aktif ve o kadar arzularla dolu ki kimsenin siyasete ayıracak vakti yok."

Demokratik zihniyet demokrasiden önce doğmuştur

Demokrasilerin bozulmasında darbe gibi bir komplo aramak yersiz. Mesele daha çok demirin paslanması gibi, içeriden ve sinsice işleyen, yavaş bir süreç. Demokrasi içinde uzun süre yaşayan insanların hayat görüşlerinde, değer yargılarında meydana gelen değişimler demokrasiye zarar verecek bir zihniyetin tohumlarını atıyor. Neden böyle oluyor peki?

Demokrasiyi genelde siyasi bir rejim olarak tasavvur ederiz. Ama daha geniş bir perspektiften de bakılabilir, Alexis de Tocqueville'in yaptığı gibi, **"demokratik fikirli toplumdan"** bahsedebiliriz meselâ. Yani demokratik bir rejimi mümkün, hatta kaçınılmaz kılan insan topluluklarına odaklayabiliriz nazarlarımızı. Gereklidir de bu. **Zira devrimler, büyük rejim değişiklikleri çoğumuzun sandığı gibi bir başlangıç değildir, bir sondur.** Uzun yıllardır yaşanmakta olan emek/ sermaye/ teknoloji/ güç / hak / iktidar ilişkilerindeki sert değişimlerin, keskin virajların resmiyet kazanmasıdır devrim.

Avrupa'da demokrasinin ortaya çıkışı ve gelişimi düşünülüp tartışılmış bir proje değil. Bazı zaruretlerden doğmuş bir tür ateşkes hali daha çok. Teknoloji ilerlemiş, endüstri devrimi toplumu dönüştürmüş ve bir işçi sınıfı ihdas etmiş meselâ. Yine aynı süreçte şehirde yaşayan, "soylu" olmayan sermaye sahipleri ortaya çıkmış... Yani toplum değişmiş. Karınlarını doyurma şekilleri değişmiş, ticaretleri değişmiş... Bu yeni düzende Kilise'nin, kralların, soyluların nüfuz sahaları daralıyor haliyle. Buna karşılık endüstriyel ve finansal bir "yeni aristokrasi" doğuyor, her yerel güç gibi o da iktidara

Evet, Avrupa'da cumhur iktidara talip olmadan önce güçlenmiş, bunu hemen görebiliyoruz. Gücünü Gök'ten (Batılı "Tanrı" algısı) alan bir sosyal yapı gitmiş, gücünü Yer'den (Para: Yer Tanrısı) bir yapı gelmiş Batı'ya; ve bu dönüşüm çok hızlı gerçekleşmiş. Yeni teknik ve ekonomik kurallarla şekillenen yeni dünyada eski kurumlar zorlanmış doğal olarak: Krallık, prenslik tıpkı Vatikan gibi ritüellere, ünvanlara indirgenmiş. Yani devrim çoktan olmuş ve bitmiş. **Fransız devrimi ve diğer avrupalı ulus-devlet projeleri birer sebep değil sonuç.** Yaşananlar adeta bir deprem gibi: Felaket öncesi yer altında yıllarca birikmiş muazzam bir enerjinin birden bire boşalmasına benziyor bu devrimler.

Her ağacın kurdu özünden olur

İkinci dünya savaşı sonrası kurulan zengin ve demokratik rejimlerin öncesinde yer alan totaliter devletlere bir bakın : Yani Hitler, Mussolini, Stalin ile geçen 1930'lara. Bunların temeli aslında 1789 Fransız devrimi sırasında atılmıştı. Çünkü tam o sırada Avrupa'da aristokratik toplumları, kralları, derebeyleri mümkün kılan fikrî zemin aşınmıştı. Ama Avrupalı eşitlik istediyse bunu soyut bir değer olarak talep etmedi. "Soyluların" ayrıcalıklarından nefret ediyordu, eşitlik talebi bu nefretten doğmuştu. Yani negatif bir tarifi vardı, eşit haklar ya da adalet değildi arzulanan. Eşitsizliklerin ortadan kalkmasıydı. Bu sebeple **Avrupalının eşitlik arzusu tehlikeliydi. Faşizme, Komünizme kapı açan bir arzuydu bu. Çünkü hak ve Adalet üzerine inşa edilmiyordu.** İnsanlar pekâla sefalette hatta kölelikte de eşitlenebilirdi. İki dünya savaşı, Stalin Rusyası, Mao'nun Komünist Çin'i ve daha nice örnek sayılabilir.

Avrupalı oturduğu evi yıkıyordu ama başını sokacağı başka bir çatı yoktu ortada. Eskiden din üzerinden tarif ettiği, İlâhî adaletin tecellisi kabul bir adalet vardı. Evet, kral ve yakınlarını kayırıyordu bu adalet, evet ideal değildi, adil değildi bu düzen. Ama ya yerine konulacak olan eşitlik? Bu adaleti sağlayacak mıydı? Müspet ve menfi sonuçlar ortada.

Avrupa'da laiklik de bir din özgürlüğü talebi olarak doğmadı. Daha çok Vatikan nefreti, kilise baskısına bir reddiye idi. Yani tıpkı eşitlik gibi, negatiflik içinde, itirazla tarif edilen, değersiz bir değerdi laiklik. İşte bu itiraz kültürü şekillendirdi batı usulü demokrasileri. İsyankâr ve reaksiyoner. **Faşist diktatörlükler ya da komünizm gibi diğer totaliter rejimlerle kıyaslandığında demokrasi elbette çok daha iyi.** Ya da "MADE İN BATI" olan batı bütün alternatiflerin içinde en az kötü olanı demokrasi.

Tabu bu tahlilden sonra insan şöyle bir soru sormak istiyor: ***"Kardeşim, sen neden, kimden yanasın?"*** Bürokrasi devleti semayeyi ve ticareti yönetse "faşizm" oluyor. Ceberrut bir devlet ekmek ile şantaj yapıyor kendi halkına. Yok eğer liberal ceyeranlarda kalıp, ticareti ve finansal hareketleri tamamen serbest bırakırsak bu sefer sermaye sahipleri devletin içine sızıyorlar. ABD'de gördüğümüz gibi bir oligarşi kuruluyor. Polisi, savcısı, borsa denetim kuruluşlarıyla devletin çarkları sermaye için dönüyor. Adını ne koyarsanız koyun güçlerin bir elde toplanması sakıncalı; sonuç kötü, **faşizm** olmazsa **liberal totalitarizm** oluyor. Yasama, yürütme, ordu, sermaye, basın, din... bir ülkenin gidişini etkileyecek güçler tek bir elde toplanınca adalet işlemez hale geliyor, halkın iradesi çiğneniyor. Haliyle ***"Devlet mi bankaya müdahale etsin yoksa banka mı devlete?"*** şeklinde sunulan iki alternatif(l) gerçekte bir aldatmaca. Özel ve kamusal güçlerin hukuk dışına çıkması ya da hukuk çerçevesinde kalmasıdır temel sorun.

Liberal(?) bir itiraz

Piyasa veya bürokrasi arasında bir tercih yapmanın, birini ötekine üstün kabul etmenin ne kadar yanlış olduğunu anlatmak için kurucu yazarlarımızdan T.Suat Demren'den istifade edelim. Kendisi ile yaptığımız yazışmada bir ekonomist olarak şu fikri tasdik edip etmediğini sormuştum:

> "... *'Özel' de olsa bir bankanın iflası bakkal dükkânı veya tuğla fabrikası iflası gibi değil. Ulus-devlet devreye giriyor, halkın vergileriyle banka kurtarılıyor ama sağlık, eğitim, güvenlik gibi hizmetlere para kalmıyor. İşler yolunda iken, ekonomi büyürken bankalar "özel ve enternasyonal". Yaptıkları kârı kimseye koklatmıyorlar. Ama kriz dönemlerinde hepsi "ulusal"*
>
> *olup çıkıyor.* ***"Bizi kurtarmazsanız kriz büyür, sizi de yutar"diyerek*** *şantaj yapıyorlar.* ***Yanikârları özelleştirip, zararları kamulaştırıyorlar.*** *Demek ki devletin ve halkın bankalar*

> *üzerinde daha fazla söz hakkı olması gereklidir ve meşrudur. Riskleri halkla paylaştıkları müddetçe bankalar "özel sektör" sayılamazlar ...*

Suat'in cevabını aynen aktarıyorum zira hem kabul hem de itiraz ettiği noktalar konumuza ışık tutuyor, okurlarla paylaşmak isterim :

> *"...son iki cümleye kadar katılıyorum, yani evet bankalar aynen öyle yapıyorlar, ulusdevlet yapısındaki entegre bankacılık tam olarak bu. Yalnız son iki cümle bir tesbitten ziyade çözüm önerisi gibi geldi, bu çözüm önerisine katılmak zor. Bu öneri müdahillik demek ki zaten kısmi müdahale bile bahsekonu sıkıntıları doğuruyor, bunu çözmek için "daha fazla müdahale ve söz hakkı" önermek kısır döngüyü arttırmaktan başka bir işe yaramaz. Son ABD krizi böyle bir anlayışın eserdir mesela. "Bırakınız batsınlar" denebilmeli, bunu diyebilmek için de en baştan minimum müdahale şart elbette. Ulus devletler bankacılığı bir manivela olarak kullanıyor, mesela seçim kazanmak için (ucuz kredi sübvansiyonu, talep sıkışıklığını aşmak için özel uygulamar, vs) -güya- halk lehine sistemi regüle ediyor, kanuni düzenlemelerle müdahil oluyor. (Bundan banka da seçim kazanan hükümet de kazançlı çıkıyor, rahatladığını sana zavallı halk ise işler karışınca tüm aldığı o geçici refahı bankanın kârıyla birlikte vergi olarak geri ödüyor) Ulus devlet en baştan beri böyle müdahil olduğu için de işler karışınca "bırakınız batsınlar" diyemiyor elbette. Mevcut demokratik düzen, ulusdevlet ve bankacılık yapısında bahsettiğim çözüm çok radikal ve çok teorik kalıyor ama ilk başta ne kadar az müdahale olursa sistem o kadar piyasa şartlarında işleme şansına kavuşabilir. Ancak son tahlilde mevcut demokratik seçim sistemi, yığınların medya kanalı ile kontrol ve yönlendirilmesi, siyaset, medya ve bankacılığın içiçe geçmişliğini kendiliğinden getiriyor.yani teori ile pratik çok arasında uçurum çok fazla. Liberal ekonominin en büyük açmazı da bu zaten ..."*

Biz o gün tartışmamızı daha fazla uzatmamıştık ama kendisine *"daha fazla müdahale ve söz hakkı"* noktasında itiraz edebilirdim. Bunun bürokrasi değil hukuk olduğunu söyleyebilirdim. Ancak bürokrasiden ve/veya iktidardan bağımsız bir hukuk düşünülebilir mi? Temel mesele bu, sadece liberalizmin değil demokrasinin de açmazlarından biri bu. Çünkü küçük hırsızları yakalayıp hapse atan adalet sistemleri örümcek ağlarına benziyor. Kümesten tavuk çalmaya gelen tilkilerin örümcek ağına yakalandığını pek görmüyoruz.

Özgür basın, aktif bir sivil toplum, özverili hatta kahraman kişilikli bir kaç bakan ve milletvekili bazı şeyleri değiştirebilirler. Neticede demokrasinin iyi işlemesi ona güç veren halkın erdemli olmasına sıkı sıkıya bağlı. Bencilliğin hakim olduğu bir toplumda ne demokrasi, ne başkanlık sistemi ne de krallık, halifelik vs bir yere varmayacak, zulüm üretecektir. Rejimin ideolojik rengi ise (İslamcı bile olsa) bu zulme kılıf dikmekten başka bir işe yaramayacaktır.

Sonuç / Neden sadece kriz demiyoruz da "demokrasi bitti" diyoruz?

1980'lerden itibaren liberalizm kendini ÖNCE zihinlere dayattı, liberal liderlerin sloganı ***"başka alternatif yok"*** idi. Batıda ekonomik faaliyetler, özellikle de finans sektörü hukuk çerçevesinin dışına çıkarıldı. 2008'de finansal bir darbe ile demokrasinin ayaklar altına alınmasına şahit olduk. **Faşizme, ceberrut ulus-devlete alternatif üreten liberal/özgürlükçü fikir akımları giderek bir ideolojiye dönüştü.** Zihinlere giydirilen bir deli gömleği gibi elimizi, ayağımızı ve aklımızı bağladı. Devlet, toplum, gelenek, aristokrasi, din yobazlığı gibi kollektif dayatmalara karşı bireyi savunan liberalizm sonunda bireyin nefsanî arzularını yüceltti. Bu gerçek bir değer kaymasıydı: Özgürlük verine ekonomik serbestlik. İnsanî değerler verine paranın ve malın ölçülebilir değerleri konuldu. Bu da bir tür ORMAN KANUNU idi çünkü Hak yerine geçen kaba kuvvet rolünde Para'yı bulduk. Halkın iradesini temsil eden meclisler, senatolar iradelerini Para'nın, arzın ve talebin iradesine terk ettiler: Milletin iradesi üzerindeki gücün ismi Piyasa!

Böyle bir fikrî zeminde elbette özgür/serbest bireyler çok fazla barınamayacaktı. İnsanlar kendi küçük **dünyalarına, konforlarına odaklandılar.Siyasetten uzaklaşan halkın boş bıraktığı kamusal alan ise yeni bir tür totalitarizm ile dolduruluyor. Bu düzenin yeni aristokratları, yeni zorbaları ve yeni**

ruhban sınıfları var.

Komplo teorisi mi? Hayır, 1800'lerden itibaren sosyologlar, siyasetçiler, filozoflar bundan bahsediyorlar. Thomas Jefferson, George Washington, Max Weber, Hannah Arendt, Kari Marxve Alexis de Tocqueville'in haber verdikleri hatta korktukları "karanlık çağ" sonunda başladı. ABD ve Avrupa Birliği'nde demokrasi zemin kaybediyor, yeni bir tür totalitarizm kök salıyor. Batılı demokratlar gelecek yıllarda başarısız olurlarsa bu coğrafya bireysel haklar bakımından geri gidecektir. Rusya Federasyonu'na veya Çin'e benzeyen rejimlerin Batı'ya hakim olması ihtimal dahilinde. Güçlü ve otoriter devletler, iradesiz halklar...

Dipnotlar

* Memoirs, Correspondence, and Private Papers of Thomas Jefferson, 4cü cilt, 1829.

** Alexis de Tocqueville [1835], De la democratie en Amerique, Tome II, Quatrieme partie : De l'influence qu'exercent les idees et les sentiments democratiques sur la societe politique

Bize Demokrasi değil Adalet lâzım

Demokrasi erdem rejimi değil ateşkes rejimidir, bu ateşkes her an bozulabilir.

Tam da bu yüzden yani demokrasi İnsanî bir değer olmadığı için Batı'da demokrasi devri kapanma tehlikesiyle karşı karşıya. Çünkü **2ci dünya savaşından bu yana fayda odaklı demokratik düzen bencil bireyler üretti.** Ve bu bencil bireylerin aç gözlülüğü "banka" denen havuzlarda o kadar çok birikti ki artık bankaların gücü halkı ezecek bir noktada.

Yeni bir komplo teorisi mi? Hayır, 1800'lerden itibaren sosyologlar, siyasetçiler, filozoflar bunu anlatıyorlar. **İnsanî değerlerin değil SADECE maddî değerlerin hakim olduğu bir toplum kendi arsızlığı altında ezilmeye mahkûm.** Thomas Jefferson, George Washington, Max Weber, Hannah Arendt, Kari Marx ve Alexis de Tocqueville'in haber verdikleri "karanlık çağ" sonunda başladı zannediyorum.

ABD ve Avrupa Birliği'nde demokrasi zemin kaybediyor, bankaların iradesi halkların iradesini yenmek üzere. Batılı demokratlar gelecek yıllarda başarısız olurlarsa bu coğrafya bireysel haklar bakımından da geri gidecek. Rusya Federasyonu'na veya Çin'e benzeyen rejimlerin Batı'ya hakim olması ihtimal dahilinde. Güçlü ve otoriter devletler, iradesiz halklar... Yeni bir tür totalitarizm doğuyor sanki?

Önce teslim edelim, demokrasinin büyük bir meziyeti var: İktidar değişimleri sırasında taht kavgalarına, iç savaşlara engel oluyor. Herkesin oyuyla seçilen, 4 veya 5 yılda bir yine seçimle değiştirilebilen bir hükümet. Fena bir bir fikir değil. Başbakana gıcık mı kaptınız? Yönetme şeklini beğenmiyor musunuz? Kırıp dökmenin alemi yok, sıkın dişinizi, gelecek seçimler için çalışın. Tabi demokrasi seçimden ibaret değil. Haklarına sahip çıkan aktif bir sivil topluma gerek var en başta. İş bununla da bitmiyor. Bağımsız bir adalet sistemi lâzım. Basın hürriyeti lâzım.

Ama unutmayalım ki demokrasi bir değer değil bir yöntem, çatışmaları önleme yöntemi. Demokrasiyi vicdan gibi, erdem gibi kendi kendini meşru kılan bir değer olarak tasavvur etmek hata olur.

Toplumun hedefi ne ise, adalet, barış, refah, tabiatın korunması... bu hedeflere ulaşmak için SADECE bir yöntem olabilir demokrasi, eleştirilebilir, ıslah edilebilir hatta edilmelidir.

Ortadoğu'da Demokrasi'ye değil Adalet'e ihtiyacımız var

Türklere ve Arap ülkelerine İnsanî bir hedef, bir yeryüzü cenneti gibi görünebilir ama ... Demokrasi dediğimiz rejim uygar(?) Batı'nın iç dinamiklerinden doğmuş bir ateşkes rejimidir aslında. Demokrasi öncesi Avrupa'ya bir bakın: Mezhep kavgaları, ırk kavgaları, Kralların ve Vatikan'ın arsızlıkları... 1800'lerde ise yükselen ulusalcı şiddet, nihayet dünya savaşları. Bugünkü Batı demokrasisi bunlara verilmiş avrupaî bir cevaptır:

> "... *İkinci dünya savaşı sonrası kurulan zengin ve demokratik rejimlerin öncesindeki faşist/totaliter devletlerin yani Hitler, Mussolini, Stalin ile geçen 1930'ların temeli aslında*

> *1789 Fransız devrimi sırasında atılmıştı. Çünkü tam o sırada Avrupa'da aristokratik toplumları, kralları, derebeyleri mümkün kılan fikrî zemin aşınmıştı. Ama Avrupalı eşitlik istediyse bunu soyut bir değer olarak talep etmedi. "Soyluların" ayrıcalıklarından nefret ediyordu, eşitlik talebi bu nefretten doğmuştu. Yani negatif bir tarifi vardı, eşit haklar ya da adalet değildi arzulanan. Eşitsizliklerin ortadan kalkmasıydı. Bu sebeple* ***Avrupalının eşitlik arzusu tehlikeliydi. Faşizme, Komünizme kapı açan bir arzuydu bu. Çünkü hak ve Adalet üzerine inşa edilmiyordu.*** *İnsanlar pekâla sefalette hatta kölelikte de eşitlenebilirdi. İki dünya savaşı, Stalin Rusyası, Mao'nun Komünist Çin'i ve daha nice örnek sayılabilir.MADE İN BATI" olan batı bütün alternatiflerin içinde en az kötü olanı demokrasi..."* (Bkz. Demokrasinin en büyük düşmanı halktır!)

Peki demokrasi Ortadoğu'nun, Türkiye'nin ya da İslâm'ın kimyasına uyar mı uymaz mı? Bu konu henüz hakkıyla tartışılmadı. Çünkü biz Müslümanlar hâlâ 1930 model faşist rejimlerle, Kemalistler ve Baasçılarla uğraşıyoruz. Dahası Müslüman aydınlar Batı'nın fikrî çerçevesi içinde yazıp çiziyorlar, bize has bir rejim tasavvuru henüz yok.

Evet... demokrasi insanları ıslah etmez. Eğer etseydi batı böyle medeniyetsiz bir medeniyet olmazdı. Bunca yıllık demokrasi ve insan hakları tecrübesine rağmen hâlâ petrol çalmak için çocuk öldürebilecek kadar vahşi ol-A-mazlardı. Zira vicdan, adalet, barış içinde birlikte yaşama kültürü yok batı usulü demokraside, bu onların kendilerine anlattıkları bir masal. **Gerek Avrupa'nın gerekse ABD'nin tarihine baktığımızda görüyoruz ki "İnsan haklan" dedikleri aslında beyaz adamın (maddî) haklarından ibaret.** Demokrasinin ballı meyvalarından tatmak için ise Batının makbul vatandaşı olmak lâzım. Yani beyaz ırktan, zengin ve birazcık Hristiyan. Yoksa başınıza her şey gelebilir. Filistin olmazsa Irak olur, Afganistan olur, Guantanamo olur.

Kriz çıkarma özgürlüğü

ABD'de emlâk krizi patlamadan önce Goldman Sachs müşterilerini bu sektöre girmeleri için teşvik ediyordu.

Fakat aynı Goldman Sachs "Abacus" adlı birfinansal ürün kanalıyla **emlâk sektörünün çöküşüne oynamaktaydı.** Bir başka deyişle emlâk sektörünün çökeceğini bile bile müşterilerini yatırım yapmaya itti.

Hatta bu firmanın devasa büyüklüğü ve spekülatif "karizması" dikkate alınırsa çöküşe oynamasının krizi DOĞRUDAN tetiklediği söylenebilir.(l)

Dev firma sahtekârlıkla suçlandı. 15 temmuz 2010'da ufak bir ceza ödeyerek yöneticilerini akladı. Ceza miktarı 550 milyon dolarcıktı yani firmanın iki veya üç haftalık kârı kadar. Bu kadar ufak bir para 2009'da dağıttığı primlerin 50'de biri bile etmiyordu!

Goldman Sachs böyle yapıyordu çünkü para kazandırabildiği müşterilerinden aldığı ücretten çok daha fazlasını işlemlerden alıyordu. Yani küçük oyuncular kazansa da kaybetse de Piyasa'nın dalgalanmasıydı onlara kâr ettiren. **Haliyleyatırımcıların panik ile asın iyimserlik hali arasında gidip gelmesi gerekiyordu.** Bu korku/coşku halini sürdürme gücü de onların elindeydi. Yani finansal bilgiyi üretirken bu bilgiyle başkalarının servetlerini de yöneten, bu servetin yatırıldığı Piyasa'da bizzat kendi adına da oynayan hep aynı aktördü: Goldman Sachs. Elbette bu durum kanunlara aykırı idi. 1930 krizinden bu yana finansal eşkiyalığın önüne geçen bir sürü yasa yapmıştı ABD. (Örneğin Glass-Steagall Act) Ama Goldman Sachs Amerikan oligarşisi içine yerleştirdiği kurmayları sayesinde Adalet'in de üzerine çıkmıştı artık; her türlü devlet denetiminden denetiminden kurtulmuştu. (Hâlen de bu durum sürmekte)

Özetle ciğer kediye emanet edilmişti. Kedi ciğeri korursa kazanacak, yerse daha çok kazanacaktı. **Obur kedi Goldman Sachs ciğeri sahibiyle beraber yuttu!**

Goldman Sachs kazandı. Peki kim kaybetti? Ev borcunu ödemediği için sokağa atılanlar kaybetti.

Goldman Sachs'a güvenip Emlâk borsasına yatırım yapanlarkaybetti. "Subprime" denilen riskli emlâklarda başlayan kriz bütün Amerikan emlâk sektörünü sardı. Bu alandaki işçiler, taşeron firmalar **kaybetti.** Panik havası borsadaki saydam olMAyan bileşik ürünler yüzünden diğer sektörlere yayıldı, (ki bu da ayrı bir suçtu) Bütün Amerikan halkı **kaybetti.** Kriz diğer gelişmiş ülkelere yayıldı. **Çünkü bu ülkelerin bankaları da ahlâksızlık yapıyorlardı.** Ulus-devletler onlara ceza vermek yerine finansal eşkiyalığı yasallaştırdılar. Neticede "subprime" kelimesini hayatında duymamış, Goldman Sachs'ın ne olduğunu bile bilmeyen sıradan AvrupalIlar da **kaybetti.** ABD ve Avrupa'da yatırımlarla birlikte istihdam geriledi, çalışanlar **kaybetti.** Bu ülkelere mal satan Türkiye gibi ülkeler dış ticaret sebebiyle dolaylı olarak etkilendiler ve potansiyel kazançtan **kaybettiler.**

Krize sebep olan bankacıları kurtarmak için Atlantik'in her iki yakasında 700-800 milyar dolar harcandı. Çünkü ulus-devletler bankaların batmasını göze alamazlardı. Peki bu kurtarma parası kimin cebinden çıktı? Vatandaşların ödediği vergilerden. Böylece gelecek on yılların yol, köprü, okul, hastahane parası, yaşlıların emeklilikleri de Goldman Sachs ve saz arkadaşlarına kurban edilmiş oldu. Yukarıda "... **kaybetti"** diye andığımız gruplar bu yolla ikinci bir kez daha feci şekilde soyulmuş oldular.

Temiz iş değil mi? Sanırım insanlık tarihinin en büyük soygununa tanık olduk. ***"Gel yazı tura oynayalım"*** diyor Goldman Sachs. ***"Yazı gelirse ben kazanacağım, tura gelirse sen kaybedeceksin!"***

Tabi insanların rızkıyla bu kadar çok oynayınca sonuçların ekonomiyle sınırlı kalması imkânsızdı.

Maddî güçlerinden yoksun bırakılan küçük yatırımcılar, işini kaybeden insanlar ve fakirleşen ulus devletler yeni bir dünyaya zemin hazırlamaktalar: Piyasa'nın demokrasiyi ezdiği bir düzen (=kaos) kuruluyor. Ulus-devletler direnemiyorlar. Zira bir çok gelişmiş ülkede finans, ekonomi, hazine bakanlıkları Goldman Sachs'ın ortaklarının ve/veya eski müdürlerinin elinde. (Bkz. Avrupa? İşgal altında bir ülke gibi!) Liberal düşünür Hayek'in Şili'li bir gazeteciye söylediği şu sözleri hatırlayalım:

"Şahsen liberal bir diktatörü liberal olmayan demokratik bir hükümete tercih ederim" ***("Personally I prefer a liberal dictator to democratic government lacking liberalism.")***

Artık bu teorik tercih ete kemiğe büründü, cisimleşti, sadece dünya ekonomisine değil dünya siyasetine de şekil vermekte. Sayın Piyasa'nın ulus-devletlere baskısı halkların oyu kadar, hatta bazen daha fazla. Biz Avrupa'da yaşayanlar ***"Piyasa şu kanunu sevdi, filan başbakanı sevmedi"*** gibi manşetlere alışmaya başladık. Gelecek onyıllarda ABD ve Avrupa'da demokrasinin gerilemesi ihtimal dahilinde. Halkın gücü Piyasa'ya devrediliyor. Çünkü bazı liberallerin zannettiği gibi liberalizm demokrasinin ön koşulu/müttefiği değil. Tersine, **liberalizm demokrasinin bir alternatifi.** Liberalizm ideoloji haline geldikçe, doktrin maksimum noktaya yaklaştıkça yoluna çıkan engelleri silip süpüren bir tsunamiye benziyor. Demokrasi (halkın gücü) ile Piyasa'nın gücü çekişme haline giriyor. Aslında bu yeni bir durum ya da bir sır değil. Eskiden beri liberal düşünürlerin açıkça savunduğu ideolojik bir duruş:

> *"...Maksadımız asla demokrasiyi fetiş hale getirmek değildir... Demokrasi esas itibariyle, dâhili sulhu ve ferdi hürriyeti korumak için bir **vasıta,** faydalı **birusuldür.** Bir vasıta olarak da, **asla hatadan salim değildir.** Unutmayalım ki, mutlakıyetçi bir idare altında bazı demokrasilerdekinden daha fazla fikir ve kültür hürriyeti bulunduğu vakidir. (Hayek, Kölelik Yolu, sf. 114)*

Aslında bu noktada iki farklı özgürlük fikrinin çatışmasına tanık oluyoruz. Liberallerin özgürlüğü ile demokratların özgürlüğü arasında büyük bir uçurum var. Liberaller "özgürlük" deyince mülkiyet hakkı, alıp satma, yatırım yapma gibi ekonomik özgürlükleri anlıyorlar. Bu uğurda diğer özgürlükleri harcamaya hazırlar:

> *"Piyasa'nın iç dengelerine ve özel mülkiyete saygı bireyi bağlayan yegâne kural olmalıdır. Piyasa'nın vatandaşlarca yapılacak kanunlarla düzenlendiği **demokrasi bireysel özgürlükler için birtehlikedir."(** Hayek, Law, Legistlation and Liberty, 1973)*

Hayek'in teoride savunduğu ideoloji artık günlük hayatımızın bir parçası. Simdi Yunanistan ütülüyor. Ama yalnız değil. İtalya'da bir piyasa darbesi yapıldı. Portekiz, İspanya, İrlanda sırada. İzlanda'nın durumu da parlak değil. Goldman Sachs gibi obur kedilerin hem ciğeri hem de sahibini yediği bu asırda ekonomik faaliyetlerin kanun üzeri görülmesi sanırım daha da netleşiyor örneklerden sonra. Kendini "uygar" ilân etmiş olan Batı ciddî bir yer sartıntısı geçiriyor. İnsan hakları, Tabiatın korunması, Adalet, vatan sevgisi gibi Amerikan dolarına çevrilemeyen değerler yok sayılıyor. Bunların yerini satın alma hakkı, sahip olmahakkı ve satma hakkı gibi değerler alıyor. Batı zihniyet değiştiriyor:

> *"Avrupalı siyasetçiler yakın zamana kadar Çin'i de eleştirebiliyorlardı. Meselâ işkenceleri, işçi sömürüsünü, Tibet'in işgalini... Ancak Avrupa ekonomisi fonlar ve IMF kanalıyla Çin'e bağımlı hale gelirken/getirilirken bazı taşların da yerinden oynayacağı muhakkak. İnsan hakları ve tabiat gibi "alınıp satılmaz" varlıkları koruyan kanunlar da artık bir tür piyasada arz-talep dalgalanmalarına maruz kalacak.* ***Hukuk'a ikame edilen Piyasa günlük hayatımızı doğrudan etkileyecek.*** *[...] Zira "AB'yi krizden kurtarma" operasyonu basit bir ticarî çıkar ilişkisi içinde değerlendirmek hata olur. Miktarların yüksekliği ister istemez "yapısal" bazı neticelere gebe. Açalım: Fransız ve Alman uzmanlara göre halen AB'nin kamu borcunun 500 milyar avroluk bir bölümü zaten Çin'den alınmış. Dış ticaret fazlası sayesinde Çin'in elinde biriken 3200 milyar dolar ise esas olarak Amerikan doları. ABD'ye güveni giderek azalan Pekin bütün yumurtaları aynı sepete koymaktan bıktı ve fazla alternatifi de yok. 2010 yılında AB'nin GSMH'sının 12.268 milyar avro olduğunu dikkate alırsak Çin'den gelen bu desteğinf?) ne derecede "yapısal" sonuçlar doğurabileceği daha net anlaşılabilir sanıyorum."* (Sürdürülebilir Şerefsizlik: Cin ve Avrupa)

Sonuç

Ne Hayek ne de Goldman Sachs gibi firmaları "şeytan" ilân etmek istemiyorum. Sanırım Batı'da demokrasinin en büyük düşmanı batılı insan modeli oldu. Kendini özel hayatına hapseden, lüks tüketime, konfora odaklanan batılı insan politikadan uzaklaştı. Bu refah toplumunun bireyleri diğer insanların dertlerine duyarsızlaştı. Alexis de Tocgueville'in iki asır önce öngördüğü gibi yeni bir totaliter rejime zemin oldu bu duyarsızlık. (Bkz. Liberalizmin Kara Kitabı) Hitler'in üstün ırk(!) modeli, Stalin'in, Mao'nun komünist partizanları vardı. Tektipleştirilmişti insanlar; korkuyla, polis baskısıyla vicdanları susturulmuştu. Robot gibilerdi. Batı'nın refah toplumunda ise insan "tüketici" kalıbında eritildi. Bir isteme makinesi haline getirildi.

Reklâm afişlerini, film ve sloganlarını biraz inceleyenler 1930'ların totaliter propagandasıyla bizim reklâmlarımız arasındaki ürkütücü benzerliği görebilir. Bolluk içinde yaşanmakta olan bu baskı korkarım kelimelerin kaybı ile başladı. Adına ne dersek diyelim, özgür irade, hürriyet, özgürlük...

İnsan'ı hayvandan ve makinelerden ayıran yegâne vasıf kayboldu. Zira hayvan serbesttir (liberty) ama insan özgürdür (freedom). Bu kelime zihinlerimizde hakiki mânâsından koptu, hayvanî bir özellik olan serbestlik ile İnsan'a has olan Özgürlük'ü birbirine karıştırdık:

> ***"...Özgürlük*** *kavramını zenginlerin alıp satma serbestliğine, tilkinin kümesteki "özgürlüğüne" eşitledi liberaller. Ama bu hayvanî özgürlükten başka bir de İnsanî özgürlük var. Gözden kaçırmayalim derim.*
>
> *Özgürlük serbestlik değildir. Maddî çıkarlarımıza uygun olsa bile bazı şeyleri sırf "yanlış olduğu için" reddedebilmektir özgürlük. Vicdanın sesini duyup patrona, topluma, devlete kafa tutabilmektir. İşkence yapması emredilen bir polis amirine ve kanunlara direnebilirse özgürdür. Çünkü "teknik" olarak mümkün olan şeyi yapmakta serbestiz, en az hayvanlar kadar. Devlet evlerimizi, telefonlarımızı dinlemekte serbest. Biz çevreyi kirletmekte serbestiz. Silah üreten firmaların hisse senetlerini satın alıp savaşlara ortak olmakta serbestiz.*
>
> *Bir insan için özgürlük canının her istediğini yapmak değil daha "yüce" değerler uğruna "alçak" değerlerden vaz geçebilmek olmalıdır. Soljenitsin'in deyimiyle* ***"başkalarının mutluluğu için kendi arzularına sınır koymak..."*** *Mutlaka çok büyük fedakârlıklar aramaya*

gerek yok..." (Ticarî bir mal olarak "Adalet')

Dipnotlar

Sermaya piyasalarında büyük aktörlerin yatırım kararları ve/veya tahminleri sadece "bilgi" değildir. Kendini gerçekleştiren birer kehânettir. Meselâ Georges Soros'un Fransız frangına karşı spekülasyon yaptığı, bu yolla tek başına Fransa'da enflasyonu körüklediği yılları hatırlayın. Bir merkez bankası müdürünün sözleri ya da en büyük sanayicilerin iyimser/karamsar tahminleri de böyledir.

Banka ordudan daha tehlikelidir

Sunuş: Amerika Birleşik Devletleri'nde demokrasi son nefesini veriyor, halkın değil bankaların seçtiği liderler yönetiyor artık bu ülkeyi.

Bankacılar çekirge sürüsü gibiler, geçtikleri yerde bir daha ot bitmiyor.

Avrupa'ya da el atmış olan bu kravatlı barbarlar kimdir? Ne istiyorlar?

Yöntemleri ve zayıf yönleri ne? Türkiye kendisini savunabilir mi? Bu yazı dizisinde bunları ele alacağız. (MY)

"Yakın gelecekte ülkemi tehdit edecek bir kriz görüyorum.

Büyük şirketlerin tahta oturduğu, yolsuzluğun iktidara sirayet ettiği, bütün paranın bir azınlıkta toplandığı bir kriz bu ve cumhuriyet yıkılıyor. Bu kadar büyük bir endişeyi savaşın ortasında bile hissetmemiştim. **(Abraham Lincoln, ABD'nin 16cı başkanı)**

"inanıyorum ki bankalar sınırlarımızı tehdid eden ordulardan daha tehlikelidir [...] Fonlama adı altında gelecek kuşakların ödeyeceği harcamaları yapmak büyük çapta istikbal dolandırıcılığından başka bir şey değildir [...] Kâğıt paranın bir değeri yoktur, o paranın hayaletidir,kendisi değildir" **(Thomas Jefferson, ABD'nin 3cü başkanı)**

Ekonomik kriz: Kaza mı soygun mu?

Bilmem hatırlar mısınız, bundan 20 sene önce Batı'da hayat fena değildi. Para vardı, bankalar kolaylıkla kredi veriyordu. Evet, işsizlik yükselmekte idi ama olsundu. Tüketim kredileri tüketimi körüklüyor, yatırım kredileri sanayicilerin işini kolaylaştırıyordu...

Siyasetçiler de memnundu zira GSMH hızla yükseliyordu ABD, Fransa, Almanya... 1980'li yıllardaki bu bolluk garip bir ideolojinin güçlenmesine sebebiyet verdi: Ekonomik faaliyetler hukukun dışında tutulmalıydı. Bu anlayışa göre kanun, polis, mahkeme gibi "lüzumsuz" şeyler ekonomiyi yavaşlatıyor, insanların zenginleşmesine engel oluyordu. *"Deregulation /liberalisation*"gibi etiketlerle özel bankaların faaliyetleri giderek kanun dışı bir zemine kaydı. Eskiden "suç" sayılan fiiller serbest bırakıldı. Shadow banking, bilanço dışı işlemler, CDO gibi teminatsız sigorta faaliyetleri... Batı'da Adalet'in içi boşalıyor, bu kavram yerini bir tür racona bırakıyordu.

Sonra ne olduysa, birden bir **"PAAAT!"** sesi duyuldu. Eğlence bitmişti. Çılgınca dans eden Amerikalılar ve Avrupalllar ışıkları yaktılar. Hemen herkesin cüzdanı, mücevherleri çalınmıştı. Bazıları donlarına kadar soyulmuştu. Fakat yavuz hırsız ev sahibini bastırdı: Hırsızlar kaçmak yerine salonda baş köşeye oturdular ve soydukları insanlara emirler yağdırıyorlar şimdi. ABD'de ve Avrupa Birliği'nde hazine ve ekonomiden sorumlu bakanlıklar ve borsalar bankacılar tarafından yönetiliyor. Atina, Madrid ve Roma'daki örneklerde gördüğümüz gibi halkın seçtiği liderler değil bankaların tercihleri yönetiyor ulus-devletleri. Gücünü Ulus'tan alan, yetkisi Ulus ve Vatan ile sınırlı olan devletler küresel güçlerle dans edemiyor. Sorunlar küresel, çözümler ise (sadece) ulusal. Demokrasi namına hâlâ kaldı mı bir şeyler? Halkın iradesi ara sıra siyaset üzerine etki edecekse bile artık bu etki finans sektörünü rahatsız etmeyecek bir çerçeve içinde kalacak.

Serbest piyasa iyidir, başıboş piyasa kötüdür

Eve hırsız girdiğini hemen fark etmezsiniz. Her sabah olduğu gibi uyanırsınız önce. Bazı şeyler yerinde yoktur. Sokak kapısı açıktır. Bir şeyler "normal" değildir. Jetonunuz düşene kadar belli bir vakit geçer. ABD ve AB'de halkların parası ütüldü. Daha da acısı rejim değişti. Özgürlükler ütüldü. Ama yavaş yavaş uyanıyor Batı. Nasıl oldu bütün bunlar? Neden önlem alınmadı? Ulus-devlet uyuyor muydu?

Öncelikle meşru borsa işlemleri ile spekülatif hisse alım satımı arasına bir çizgi çekelim: Sermaye piyasasında kâr edeceğini umduğunuz bir firmanın hisse senedini satın alıyorsunuz. Kâra ve zarara ortaksınız. Bunda bir sorun yok. Eğer riski azaltmak isterseniz çok sayıda hisse senedi içeren portföyleri de alabilirsiniz. Böylece bütün yumurtalarınızı aynı sepete koymazsınız.

İkinci bir "piyasa" düşünün ki firmaların kâr ya da zarar etmesi önemli değil, herkesle birlikte hareket ederek hisseleri alıp satıyorsunuz. Bir tür kumarhane. Arkanızdan gelen, sizden daha iyimser yatırımcılar (=oyuncular) olduğu müddetçe fiyatlar yükseliyor. Öyleki hisse senetleri gerçek değerlerinin çok üzerinde alıcı buluyor. Aman sesinizi çıkarmayın, yolunacak yeni kazlar bulduk, korkutmayın onları! Evet, bu kumarhane-piyasada siz aldığınız fiatın çok üzerinde satabiliyorsunuz. Birkaç gün ya da haftalığına ortak olduğunuz firma binlerce insanı işten atıyor, fabrika kapatıyor, yıl sonunda zarar edeceğini açıklıyor ama yine de hisse senetleri yükselmeye devam ediyor. Çünkü talep var, kazlar sağolsun.

Dikkat edin, iki piyasa arasında ciddi fark var: Birinci piyasa sanayicilerin ihtiyaç duydukları parayı küçük yatırımcıdan toplayabilmesi için kurulmuş rasyonel bir sistem. Riskler, teminatlar ve sorumlular belli. Dolaşan para miktarı ile ekonominin gerçek büyüklüğü arasında normal bir ilişki var. Kötü idare edilen firmalar yıl sonunda vaad ettikleri kârı dağıtamadıkları için piyasada (yatırımcıların gözünde) değer kaybediyorlar. Gerekli bilgileri toplamayan "kötü" yatırımcı da "kötü" patron gibi zarar ediyor. Kazanç, bilgi, kâr ve risk arasında meşru ilişkiler var.

Kumarhane-piyasalarda ise sürekli artan bir bilgi kirliliği görüyorsunuz. Sağlam gözüken firmalar bir gecede batabiliyor. "Sağlam" ulusal ekonomilerin saygın bankaları vergi cennetlerinde bilanço dışı işlemler yapıyorlar. Kanunî kontrollerden uzak yapılan bu işlemlerin hacmi bankanın meşru iş hacminin çok üzerine, yasal olarak bloke edilen provizyonun yüzlerce kat üzerine çıkabiliyor. (Bkz.

Amerikan sigorta şirketi AIG) Haliyle bu gayrı meşru sahadaki dalgalanmalar bankaları batırıyor. Almanlar, İsveçliler, İngilizler yaşlılık günleri için kenara koydukları paraları bir gecede kaybediyorlar. Borsanın önünden bile geçmemiş insanlar borsa yüzünden fakirleşiyor. Yatırımcılara yön veren aracı kuruluşlar kendi müşterilerini de kazıklıyorlar bir yandan. Sadece devlet tahvili gibi "MUTLAK" güvenilir yatırım araçlarına verilen "AAA" notu nedense aşırı riskli emlâk kredisi sigortalarına verilmiş bu sefer. (Bkz. Goldman Sachs, Abacus, Moody's ve Fitch) Risk gerçekleşiyor. ABD'de ve Batı Avrupa'da bazen belediyeler bazen de koca koca devletler borçlarını ödeyemez hale geliyorlar. Bankaların birbine dahi güveni kalmayınca krediler, yatırımlar ve dış ticaret felç. İşin belki en acı tarafı bütün bunların sorumlusu olan bir avuç bankacı hapise atılmıyor. Bunun yerine yüksek primlerle ödüllendiriliyorlar. Göstermelik para cezaları veriliyor ama bunlar da söz konusu firmaların bir iki haftalık kârlarına eşdeğer.

Bu kumarhane-piyasaların gerçekten var olmasını mümkün kılan neydi peki? Öyle ya, zincirleme olayları, ara sebepleri okuyan biri ***"iyi ama insanları aldatmak neden yasak değil? Devlet neden önlem almadı?"*** diye sorabilir. Bu yasaklar eskiden vardı, 1929 krizinden sonra konmuştu. Zira Amerikalılarserbest piyasa ile başıboş piyasa arasındaki farkı öğrenmek için ağır bir bedel ödemişlerdi. Riskli finansal faaliyetler mevduat bankacılığından ayrı tutuluyordu meselâ. Vergi cennetlerindeki operasyonlar daha çok vergi kaçıranları, teröristleri vs kapsıyordu. "Gölgedeki" işlem hacmi marjinal sayılabilirdi. Özel bankaların aldıkları riskler merkez bankalarındaki teminat miktarıyla orantılıydı. Bu sebeple ***"sadece muz cumhuriyetlerinde banka batar"*** diye bir inanış hâkimdi, doğruydu da. Nitekim 2001'deki krizde batan Türk bankaları ve hortumcular T.C.'nin o devirde adam gibi bir devlet olmadığını bütün dünyaya ilân etti.

Liberal yalanlar ve ekonomik gerçekler

Ekonomik kriz kendi kendine çıkmaz, çıkar-T-ılır!

1980'lere gelindiğinde Sovyet Rusya'da Komünizmin çöküşü ideolojik bir boşluk doğurdu. Batılılar **serbest piyasa** + **demokrasi** formülünün mükemmel bir toplum için TEK YOL olduğuna iman ettiler. Bu inanç sisteminin peygamberleri de vardı tabi: Fukuyama (Tarihin sonu) ve Friedman (Dünya Düz)... Hatta sahte nobel ödülleri bile ihdas edildi. Nobel Komitesi tarafından değil,

Alfred Nobel'in anısına Norveç Kraliyet Bankası tarafından verilen sosyal bilimler ödülleriydi bunlar.

Ama yutuyoruz, yutturuyorlar. Bu sahte Nobel ödülleri ile liberalizm bilimselleşiyordu, başka yol yoktu, alternatif yoktu, yersen! Yiyoruz. Liberalizm rengârenk bir düşünce geleneği olmaktan çıktı, giderek totaliter bir ideolojiye benzemeye başladı:

- Tek değer paradır,
- Sermaye piyasası halkın, millet meclislerinin ve anayasa mahkemelerinin üzerinde bir karar merciidir,
- Finans sektörü kendini kontrol eder, kanuna gerek yok,
- Vatandaş yoktur, müşteri vardır,
- Hak sahibi yoktur, sermaye sahibi vardır,
- İhtiyaç yoktur, talep vardır, Amerikan doları cinsinden ifade edilemeyen değerler değersizdir,
- Her şey alınıp satılabilir, tabiat, gelenekler, vatan sevgisi...

Bu değerlerin liberal düşünce geleneğine nasıl eklendiğini, Smith, Mandeville, John Stuart Mili, Hayek, Friedman, Popper, Berlin, Mises, Rothbard gibi liberallerin bu değerlere nasıl sahip çıktığını görmek için iki e-kitap okunabilir:

1. Liberalizmin kara kitabı
2. Liberalizm demokrasiyi sustururunca - Özgür ol! Bu bir emirdir!

Fakirleri biraz daha sıksak su çıkar mı?

1900'lerden itibaren ABD'de faaliyet gösteren ekonomik bir aktör var: Savings & Loans. Aile babalarının para biriktirmesini sağlayan, emlâk kredisi, yaşlılık sigortası vb işlerine bakan bir tür kooperatif veya emekli sandığı diyelim. Üyelerin, borç alan ve verenlerin yönetimde oy hakkı var. 1980'li yıllara kadar da bu böyle. Diğer bütün ekonomik faaliyetler gibi Savings & Loans da kanunlara tabi.

Fakat liberal ideolojinin yer ettiği 1980 sonrasında garip bir propaganda başlıyor ABD'de. Hem demokratlar hem de cumhuriyetçiler bir ağızdan haykırıyorlar: ***"Irkı, etnik kökeni ne olursa olsun, hatta isterse işsiz veya bedensel engelli olsun, isterse çok yaşlı olsun herkesin ev satın almaya (to buy) hakkı vardır".*** Tahmin edersiniz ki bazı kategorilerdeki insanların, düzenli bir geliri olmayanların kredi alması kolay değil. Ama bu konu hassaslaşıyor, siyasî bir argüman, bir seçim sloganı oluyor. İnsanlar ***"fakirlerin ev sahibi olma hakkı"***diyorlar artık. Elbette temiz, düzgün bir barınak herkesin hakkı ama burada hak ve gü£ kavramları arasında bir karışıklık var: Maddî olarak şu veya bu evi satın alma gücüne sahip olmak ile o güce sahip zenci, beyaz, kadın, erkek, Müslüman, Yahudi vs vatandaşların kanunen engellenmesi aynı şey değil. Parası olsun ya da olmasın herkese aynı malı / hizmeti vermek istediğinizde bir değer boşluğu oluşur. Bunu devlet kendi imkânlarıyla doldurabilir: Toplu konut yapar, fakirlere sübvansiyon ile ucuza, hatta bedava verebilir.

Amerikalı bankacılar daha acayip bir şey yapıyorlar, o değer boşluğunu yani fakirlerin ödemesi mümkün olmayan kredileri daha da fakir olan insanları kandırarak finanse ediyorlar. Böylece işsiz, sermayesiz insanları kandırarak emlâk piyasasına çekiyorlar, ev talebi (yapay olarak) yükseliyor. Nasıl oldu da o kadar ekonomist, siyasetçi, gazeteci bu girdabı görmedi? Bir muamma. Bu dönemde Amerikan kamuoyunun medya ve bazı düşünce kuruluşları vasıtasıyla manipüle edildiğinden şüpheleniyorum, araştırmak lâzım.

Neyse. Bu ***"fakirlerin ev sahibi olma hakkı"*** 1990'lara doğru iyice kabul görüyor zihinlerde. Buna paralel olarak finans sektörünü kanun dışına çıkarma isteği de adeta bir saplantı halinde. İşte bu ortamda "en alttakilerin" yani zencilerin, göçmenlerin, özürlü ve işsiz vatandaşların da ev sahibi yapılması bahanesiyle kanunlar gevşetiliyor. Aldığı kredileri geri ödeme imkânı olmayan bir çok

insana KASITLI OLARAK kredi veriliyor. Hatalı beyannameden tutun da sahte imzalara, kara para aklamaya kadar her haltın yendiği acayip bir vurgun dalgası. Tabi sonunda risk gerçekleşiyor, Savings & Loans olarak bildiğimiz 3234 emekli sandığından 747 tanesi batıyor. Amerikan tarihinde görülmemiş bir olay. San Diego, Los Angeles... Bu "küçük" tsunami San Francisco'ya kadar geliyor. Oregon ve Washington direniyor, spekülasyon daha zayıf buralarda.

Devlet batan sandıkları kurtarıyor. Amerikan halkına maliyeti: 125 milyar dolar!

Küçük tsunami dedik zira 1990'larda tavan yapan bu emlâk krizi sanki 2008'dekinin bir provası gibi. İkinci emlâk krizinden önce başka bir vurgun geliyor tabi çünkü 2000'lerde kumarhane-piyasa emlâktan farklı bir sektör bulmuştu: Yazılım endüstrisi ve internet. Microsoft gibi gerçekten ekonomik değer üreten aktörlerin yanında çok sayıda genç firma borsaya girdi. Bunların çoğu bırakın kâr etmeyi daha tek bir kuruşluk satış bile yapmamışlardı. Ama finans uzmanı(!) basın sayesinde borsaya girer girmez hisse senetleri yılda ortalama %180 değer kazanıyordu. **Goldman Sachs o yıl 18 genç firmayı borsaya soktu, bunlardan 14 tanesi zarar eden firmalardı. Bir yıl sonra hâlâ zarar ediyorlardı ama hisse senetleri %300 değer kazanmıştı.** Tabi bir takım makro faktörlerin de katkısı oldu: Dolar ve Yen'in bolluğu, OECD ülkelerinin iletişim sektörlerini rekabete açması, internetin halka yayılması,

2000 yılında bilgisayarların bozulacağı korkusu... Bütün bunlar spekülasyonu kolaylaştıran faktörlerdi.

Bu dönemde borsaya giren genç firmaların müşterileri de yoktu ama ikna ettikleri yatırımcıların verdikleri milyonlarca doları kullandılar. Yeni gelen yatırımcıların parasıyla kendilerine yüksek maaşlar ve eski yatırımcılara (güya) kâr payı dağıttılar. Yeni gelenlerin sayısı eskilerden fazla olduğu müddetçe mesele yoktu, görüyorsunuz, özünde dolandırıcılık hep aynı.

2000 - 2005 arasında balon patladı. Balonu şişirenler parsayı toplayıp kaçtılar. AOL Time Warner 100 milyar $, Nortel 19 milyar $, Vivendi 16 milyar $, Alcatel, Lucent, Cisco firmalarının her biri 3-4 milyar $... Fakat en çarpıcı Enron'un batmasıydı, 85 milyar dolar buharlaştı bir anda. Muhasebe doğru dürüst tutulmamıştı, rakamlar devletten saklanmıştı, kontrol eden firmalar da suç ortağı idiler. Worldcom ise 4 milyar dolarlık harcamayı "yatırım" olarak gösterdi. Bütün bunlar kredi derecelendirme kuruluşlarının ve benzeri "uzmanların" gözünden kaçmıştı (?) hep. Kim kaybetti peki bu paraları? Küçük tasarrufçular tabi. Bir deENRON'da yıllarca çalışmış, emekliliğini kazanmış garibanlar bir anda gelirsiz, maaşsız kalakaldılar. **(Grafik: NASDAQ endeksi, 1999 - 2000 dönemine dikkat)**

Küresel Emlâk Krizi Nasıl Başlatılır?

Yüzbinlerce insana asla ödeyemeyecekleri evler için kredi verildi. Fakat bankalar için endişe edecek bir şey yoktu, kredi ödenmemesi halinde oturanlar evden atılacak, ev bankaya devredilecekti. 2006'ya gelindiğinde emlâk krizinin patlamasına çok az kalmıştı ve imzalanan yüzbinlerce kredi dosyasının yaklaşık yarısı doldurulmamıştı bile.

Amerikalılar bunlara "no doc loans" diyorlardı!

Her yeni kredi alan öncekilerden daha fakirdi fakat yapay olarak üretilen bu ev talebi sayesinde ev fiyatları yükseliyordu. Bu spekülasyon tam bir fakir tuzağıydı. Meselâ 100.000 dolar kredi ile ev almış birisine banka telefon edip ***"evinizin fiyatı yükseldi, 120.000 dolar ediyor, 20.000 dolar daha kredi kullanabilirsiniz"*** diyordu. İlk kredinin faizlerini dahi ödeyemeyecek durumdaki fakirler bu parayla kredi taksitlerini ödemeye çalışıyorlardı. Bankacılar bu fakir tuzağına iki "komik" isim bulmuşlardı: Birincisi NINJA kredi idi: No Income, No Job, no Assets (gelir yok, iş yok, ana para yok). İkinci isim ise "neutron kredi": Binalara zarar vermeden insanları yok eden bir bomba gibi fakirleri sokağa atıp evlerini ellerinden haciz yoluyla alacaklardı çünkü.

Peki bu batırılan emlâk kredileri neden emlâk sektörüyle ya da bu sahada risk alan bir kaç banka ile sınırlı kalmadı? Önce bankacılık sektörü ardından bütün Amerikan ekonomisi ve en nihayetinde dünya ekonomisi sarsıldı?

2008'den beri ekonomistler karmaşık ve uzun açıklamalarla kafamızı karıştırıyorlar ama gerçek çok daha basit. Tek bir sorun var: Eğer gerçekler ortaya çıkarsa batan bankaları kurtarmak için harcanan

trilyon dolarların hesabını kimse veremez. ABD ve Avrupa hükümetleri halklarına ***"kusura bakmayın, biz fakirden alıp zengine verdik, sizin verdiğiniz vergileri kriz çıkaran bankalara peşkeş çektik"*** demek zorunda kalacaklar.

Tekrar krizin hızla büyüme ve dünyaya sirayet etme sebebine dönecek olursak... Goldman Sachs gibi büyük bankalar krizi başlatan bu riskli emlâk kredilerini finansal risk sigortası denebilecek ürünlere kattılar: CDO - Cash Collateralized debt obligation. Farklı risk seviyelerine göre yapılandırılan bu ürün özünde bir sahtekârlık içermiyor ama meslekten olmayanların gerçek riski ölçmesi, doğru fiyatı kestirmesi imkânsız. Yani bilgide bir asimetri var, şeffaflık yok. Serbest piyasanın en temel ilkelerinden biri çiğneniyor. Üstelik kur riski gibi meşru ürünlerin yanında ne işe yaradığını kimsenin açıklayamadığı karmaşık ürünler aşırı iyimserlik ve panik ortamı hazırlıyor yani spekülasyon kolaylaşıyor.

Uzman olmadığınız bir sahada nasıl karar verirsiniz? Doktor ya da avukata işiniz düştüğünde kuzu gibi olursunuz değil mi? ***"Filan ilacı iç, şunu ye, bunu yeme... Peki doktor, emredersin!"*** Başka yolu yok zaten, karnı ağrıyan herkes gidip 8 sene tıp okuyacak değil ya. Finans sektörünün doktorları da kredi derecelendirme kuruluşları. Filan ürüne, firmaya hatta koca bir ülkeye "AAA" veriyor, ertesi sene notunu kırıyor. Neye göre? Belli değil. Bir bakıyorsunuz Tayland'da darbe olmuş ama kredi notu Norveç ile aynı. Soruyorsunuz, ***"usta ne ayak?"*** Adam hemen cevabı yapıştırıyor: ***"Sen sus, bre cahil! ekonomiden ne anlarsın?"*** Kısacası rasyonel bir yatırım piyasası şeffaflığını yitirdikçe sadece "uzman" hırsızların söz geçirdiği bir kumarhane-piyasa haline geliyor.

İkinci ve daha büyük sorun var: Bu isli, sisli, pis puslu ortamın ruhban sınıfı olan kredi derecelendirme kuruluşları. Kim veriyor paralarını devlet mi? Hayır. Ürün kalitesini "ölçtükleri" bankalar! **Yanlış okumadınız, finansal ürünlerin riskini ölçen kredi derecelendirme kuruluşlarının kazancı ürünü ölçülen bankalardan geliyor.** Yani bir banka kendi ürünlerine "A" veya "B" gibi not veren firmalara doğrudan para ödüyor. Üstelik bu ürünlerin oluşturulmasında da derecelendirme kuruluşları aktif rol oynuyorlar. Hakim, savcı ve sanık aynı kişi! Özetle Amerika Birleşik Devletleri'nde ciğer kediye emanet edilmişti. Kedi ciğeri yedi...

Üçüncü sorun ise söz konusu CDO'ların piyasa dışı işlem görmesi, teknik deyimle OTC - Över The Counter. İki finansal aktör anlaşıyorlar, işlemler kamu kuruluşlarınca kontrol edilmiyor. Edilse bile kısıtlar, yaptırımlar borsadaki kadar değil. Ayrıca bilanço dışı kayıt sebebiyle bir bankanın aldığı riskler diğer bankalarca bilinmiyor. Dahası ulusal sınırlar dışında kalan "şubeler" var. Meselâ Alman bankalarının İrlanda'daki faaliyetleri Alman borsa denetiminden de kaçmıştı tamamen. Krizden sonra bir de bankalar arası güven krizi yaşandı. Kimse komşusunun sağlığından emin olamıyordu.

2008'te tavan yapan krizin ve doğurduğu güven eksikliğinin son bulduğu söylenemez tabi. Zira krizi mümkün kılan "hatalar" analiz edilmedi, haliyle gerekli yasal önlemler de alınmadı. Bu endişeli ortamı bahane eden FED başkanı Bernanke piyasaya her ay fazladan 40 milyar dolar süreceğini açıkladı 2012 eylülünde. Aslında yeni bir şey değil, FED 2008'den beri 2340 milyar $ yani iki buçuk trilyon dolar enjekte etmiş! ABD'nin yıllık GSMH seviyesinin 15 trilyon $ olduğunu düşünürsek bu kararın vehameti daha iyi anlaşılır sanırım. Bernanke'nin savunmasına göre (teorik olarak) para bolluğu sayesinde piyasaları hareketlendirmesi, yatırımlara ivme kazandırması hedefleniyor. Fakat bu karar korkarım yeni ve daha büyük bir krize zemin hazırlıyor. Ama bu ayrı bir konu. Paranoyak mı geldi size? Gecen bölümden hatırlayın: **Banka göründüğü gibi değildir. Banka ordudan daha tehlikelidir!**

Özel banka isen kârlar senin, zarar halkındır

"... *Beyler! Bankaların Birleşik Devletler'deki faaliyetlerini yakından biliyorum. İçeride adamlarım var ve sizi gözlüyorum uzun zamandır. Bankanın parasıyla spekülasyon yaptığınızdan, halkın ekmeği ile oynadığınızdan eminim. Kâr edince aranızda paylaştınız, zarar edince yükü bankaya yıktınız. Bana diyorsunuz ki bankayı kapatırsam on bin aile perişan olur. Doğru olabilir ama günah sizin. Eğer sizi kendi halinize bırakırsam elli bin aile perişan olur ve günahı da benim boynuma. Sizler birer hırsız,*

birer zehirli yılan gibisiniz. Sizi kovmaya kararlıyım ve (yumruğunu masaya vurur)Tanrı'nın yardımıyla yapacağım bunu." **(Andrew Jackson, ABD'nin 7ci başkanı - 1834,** Philadelphia Vatandaş Komitesi tutanakları-**)**

Kârları özelleştirmek, zararları kamulaştırmak konusunda uzman olan bu zehirli yılanları kovacak bir Andrew Jackson ya da Thomas Jefferson yok bugün Amerika'da. Tabi 1800'lere kıyasla yatırım araçları çok gelişti, para hareketleri hızlandı ve küreselleşti. Bugün zehirli yılanların çalışma yöntemleri de daha bir sinsi, daha bir cilalı.

Fakat temel sorun aynı: **Özel bankalar işlerine gelince özel, gelmeyince kamu kuruluşu gibi davranıyorlar.** Çünkü "Özel" de olsa bir bankanın iflası bakkal dükkânı veya tuğla fabrikası iflası gibi değil. Ulusal-devlet devreye giriyor, halkın vergileriyle banka kurtarılıyor ama sağlık, eğitim, güvenlik gibi hizmetlere para kalmıyor. İşler yolunda iken, ekonomi büyürken bankalar "özel ve enternasyonal". Yaptıkları kârı kimseye koklatmıyorlar. Ama kriz dönemlerinde hepsi "ulusal" olup çıkıyor. ***"Bizi kurtarmazsanız kriz büyür, sizi de yutar"*** diyerek şantaj yapıyorlar. Yani **kârları özelleştirip, zararları kamulaştırıyorlar.** Demek ki devletin ve halkın bankalar üzerinde daha fazla söz hakkı olması gereklidir ve meşrudur. Riskleri halkla paylaştıkları müddetçe bankalar "özel sektör" sayılamazlar. İsterseniz geçen bölümde bahsettiğimiz OTC (Över The Counter) işlemleri ele alalım... Tahmin edersiniz ki OTC operasyonlar marjinal kaldığı müddetçe ***"eh iki banka aralarında anlaşmış, şu şu riskleri transfer ediyorlar"*** diyebiliriz. Ama bankaların teminat kapasitelerinin çok üzerindeki bir seviyede risk transferi oluyorsa devletin finansal sağlığıyla, halkın ekmeğiyle oynandığını söylemek icab etmez mi?

"Teminat kapasitesinin üzerinde" derken neyi kasdediyoruz? Meselâ krizden önce risk provizyonları 2 milyar dolar olan Amerikan sigorta firması AlG'ye bakın. Battığı zaman Amerikan halkının 85 milyar dolar parası kullanıldı. Nasıl oldu da 2 milyar dolarlık provizyon gerçekleşen riskleri karşılamadı? Nükleer bir patlama ya da dev bir meteor gibi beklenmedik bir kaza mı oldu? Hayır. Daha basit.

AIG riskli emlâk kredilerini sigorta ederek kapasitesinin 400 ila 800 katı büyüklüğünde YÜKSEK risk aldı. Bu risk alış iki kere sorunluydu. Çünkü miktarın aşırı ve (bizce) gayrı ahlâkî derecede yüksek olmasına ek olarak, alınan risklerin gerçekleşme ihtimalleri de çok YÜKSEK, hatta %100'e yakın idi. Önce firmanın kârı 4'e katlandı, traderları milyoner oldular. Bu tür risk transferlerinde kontrol rolü oynaması gereken FED ve SEC devre dışında kaldı. AIG bu yüksek riskleri başka risklerle birleştirerek dönüştürdü, (bizce) gizledi ve menkul kıymetleştirme yoluyla yeni finansal ürünler sürdü piyasaya. Bu saklambaç oyununa AlG'nin müşterisi olduğu kredi derecelendirme kuruluşları da yardım ettiler. Türev ürünler içeren, bilanço dışı işlem gören ve yüksek risk arz eden kompozit portföylerin %90'ı AAA notuyla kamufle edildi. Yani bu "uzmanlar" dünyanın en riskli ürünlerini aldılar, G8 ülkeleri tarafından devlet garantisiyle satılan en güvenli finansal ürünlerle aynı kefeye koydular, onlarla eşdeğer-miş gibi gösterdiler!

İflas etmeden sadece bir kaç gün önce AlG'nin notu da AAA idi. **İflas etmeden önce** Lehman Brothers'ın notu AAA idi. **İflas etmeden önce** Fannie Mae -Freddie Mac'ın notu AAA idi. Bu apaçık bir suç ortaklığıydı. Ama bankacılar gibi derecelendirme kuruluşları da krizden sonra cezalandırılmadılar. FED 16 eylül 2008'de kendini batıran AlG'yi iflastan kurtarmak için tam 85 milyar dolar enjekte etti. Oysa 2005'te 200.000'den fazla ailenin evsiz kaldığı Katrina kasırgasından sonra hükümet tarafından vaad edilen yardım sadece 11 milyar dolardı.

Kravatlı eşkiyalar çok kolay hareket edebildiler. Çünkü borsayı çok iyi bilenlerin bile anlayamayacağı bir piyasa(?) çıkmıştı ortaya. Karmaşık ve yüksek riskli ürünler bir sis bulutu teşkil ediyordu. Bu puslu havada bir radar gibi, TARAFSIZCA yol göstermesi gereken/umulan kredi derecelendirme kuruluşları ise batmakta olan bankalara AAA notu vererek yatırımcıları kandırdılar. Özetle şeffaflık daha da azalmıştı. Ev kredisini **kesinlikle** ödeyemeyecek olan yüzbinlerce garibanın teşkil ettiği devasa kredi riski rakamların, istatistiklerin, kredi notlarının arkasına gizlenmiş oldu. Riskin miktarı, gerçekleşme ihtimali, teminatların arkasındaki güvenceler... Bunlar bir sis bulutu içinde kalmıştı. Avrupa'daki emekli sandıklarına, belediyelere, vakıflara satıldı bu ürünler ve böylece krizin küreselleşmesi için

gerekli son taşlar da döşendi.

Neticede 1980'den itibaren para piyasaları giderek kumarhaneye dönüşüyordu. Finans sektörü hukukun dışında/üstünde idi artık. Hükümetlerin denetimi dışında kalan alt kuruluşlar, bilanço dışı işlemler, gayri ahlâkî kredi derecelendirme, şeffaflığın tamamen ortadan kalkması, müşterilerine açıkça yalan söyleyerek onları iflasa sürükleyen bankalar... Basel Committee on Banking Supervision'ın raporuna göre 2008 krizinden önce OTC (piyasa dışı) türev ürünler piyasasında cari işlemler 650 trilyon doları buldu. Bu rakam o yılki dünya ekonomisinin tam 10 katıydı! Bir başka deyişle palavra ticareti mal ve hizmet ticaretini fena halde sollamıştı.

Katil öldürdüğü kişinin malına mirasçı olunca

"Krizden önce demokratik Batılı ülkelerde bir hükümetin yeniden seçilme ihtimali %65 idi. Krizden sonra bu ihtimal ikiye bölünerek %30'lara indi. Siyaset ticaret karşısında meşruiyet kaybına uğradı."

(Pascal Lamy, WTO Genel Müdürü)

Yatırım bankası Goldman Sachs müşterilerini emlâk sektörüne yatırım yapmaya teşvik ediyordu. Fakat aynı zamanda kendi tasarımı olan "Abacus" adında bir finansal ürün sayesinde emlâk sektörünün çöküşüne oynadı. Goldman Sachs'a güvenerek emlâk sektörüne yatırım yapanlar milyonlarını kaybettiler. Banka suçlandı, 15 temmuz 2010'da 550 milyon ceza ödeyerek çalışanlarını akladı. 550 milyon dolar Goldman Sachs'ın iki haftalık kârı idi... Ya da 2009'da dağıttığı primlerin %3'ü diyelim!

Siyasî güce bu kadar kolay nanik yapabilmesini neye borçlu Goldman Sachs? Rüşvet ya da adam kayırmanın çok ötesinde bir durum ile karşı karşıyayız: Katil artık öldürdüğü kişinin malına mirasçı olabiliyor çünkü Amerikalılar kamu ile özel sektör arasında akraba evliliğine müsade ediyorlar. Nasıl yapılıyor? Goldman Sachs'ın üst kademe yöneticilerinin mutlaka siyasî bir kariyeri oluyor. Amerika Birleşik Devletleri'nde kilit noktalarda oturanlar (başkan yardımcısı, hazine bakanı, borsa denetim kurulu başkanı, vs) ise Goldman Sachs'ta daha önce müdürlük yapmış kimseler.

Goldman Sachs sıradan bir banka değil. Yunanistan'ın kamu borçlarını kamufle edip avro bölgesine dahil olmasını sağlayan uzmanlar Goldman Sachs'ta çalışıyorlar meselâ. Aynı Goldman Sachs Yunanistan'ın borcuna karşı spekülasyon yapıyor aynı dönemde. Bazı bilgileri "vakitsizce" basına sızdırıp Yunanistan krizini başlatan ve bu ülkenin daha da dibe batmasını sağlayanlar yine onlar. Yapay olarak petrol fiatını yükselten, kendi ürettikleri kriz esnasında kâr etmeye devam eden yine Goldman Sachs.

İyi aile bankasından köpek balığına

Bavyeralı bir Yahudi olan Marcus Goldman kurmuş bu bankayı, sene 1869, kısa bir süre sonra damadı Samuel Sachs da katılmış. Kısa vadeli borç hisseleri alıp satmışlar, dönemin finans devleri bunları pek ciddiye almamış. İkinci dünya savaşından sonra yükselen bir Goldman Sachs görüyoruz, özellikle otomobil firması Ford'un borsaya girişinde önemli bir rol oynuyorlar. Dürüst, sistemli çalışan bir ekip

olarak ünleniyorlar, Amerikan finans sektöründe giderek yerlerini sağlamlaştırıyorlar. "Yavaş yavaş acele etmek" konusunda o kadar uzmanlar ki "kaplumbağa" adı takılıyor Goldman Sachs'a. Rakiplerinin aksine gösterişli harcamalardan kaçıyorlar. Hızlı ve yüksek kâr peşinde değiller, tersine müşteriye hizmet yoluyla uzun vadeyi hedefliyorlar o devirde. ***"Kendi çıkarlarını müşterinin üzerinde tutanların aramızda yeri yoktur"*** diyorlar, firmanın meşhur 14 ilkesinden biri bu.

Fakat bu toz pembe tablo 1980'lerde bozulmaya başlıyor. Birinci ve ikinci bölümde anlattığımız ***"Deregulation/liberalisation"*** dalgası ile kısa vadede daha çok kâr etme tutkusu diğer değerleri bastırıyor: Müşterinin çıkarlarını kollama, dürüstlük, şeffaflık, yasalara saygı... Tabi yasaları çiğnemek için bazı ön hazırlıklar yapılmalı: Siyasete, adalete hakim olan kilit noktalar kontrol altına alınmalı. Alınıyor da.

Eski zamanların temkinli kaplumbağasının yerini kan emici bir asalak alıyor. Ekonomik hayatı, sanayi ve finans sektörünü düzenleyen yasaların gevşediği, yerini meslek disiplin kurullarına, raconlara, geleneklere bıraktığı garip bir devir bu 1980'ler. Thatcher, Reagan, Şili'nin kanlı diktatörü Pinochet ve liberal Hayek aynı tezleri savunuyor ve uygulamaya koyuyorlar. (Bkz. Liberalizmin Kara Kitabı) Goldman Sachs işte bu dönemde kamu kuruluşlarında ya da devlet şirketlerinde genel müdür olarak çalışmış insanları yüksek maaşlarla işe alıyor. Amaç yasaların boşalttığı sahayı doldurmak, ulus-devletlerin meşruluk kaybına uğradığı yerlerde muktedir olmak.

Diğer bir önemli gelişme ise 1999'da Goldman Sachs'ın borsaya girmesi. Finansal disiplinin, kaplumbağa gibi temkinli olmanın lüzumu yok artık. Varsa yoksa spekülasyon. Firmanın değeri piyasada her gün, her an yeniden belirleniyor. Akılcı kararlar, sağlıklı bilançolar değil dedikodular ve panik dalgaları önemli şimdi. Yine birinci ve ikinci bölümlerde ayrıntılı olarak anlattığımız gibi rasyonel bir piyasa değil bir kumarhane-piyasa bu. Bu kumarhanede Goldman Sachs bir kaç rolü birden oynamakta:

- Bütün işlemlerden (=oyunlardan) komisyon alan krupiye,
- Oyunculara (şirketler hatta devletler) tavsiye ve tüyo veren "bir dost",
- Kendisi de bahislere katılan bir oyuncu.

Goldman Sachs haliyle herkesin kartlarını biliyor. Ve insanlar ne yaparsa yapsın Goldman Sachs MUTLAKA kazanıyor. Zaten kârının en büyük kısmı da bankanın öz kaynaklarıyla yaptığı spekülasyonlardan geliyor.

Başlarken bir alarm düğmesine basmıştık, Goldman Sachs ile devlet arasında "akraba evliliği var" demiştik. İlerideki bölümlerde daha detaylı bir isim listesi vereceğiz ama bu yazıyı bitirirken bir kaç kritik koltuğa dikkat çekelim yine de:

1. **Robert Rubin,** Goldman Sachs'ın eski müdürü, Clinton tarafından kurulan Ulusal Ekonomik Konsey'in başkanı (1993-1995) ve daha sonra da yine Clinton'un ekonomi bakanı (1995-1999). Finansal faaliyetleri yasal çerçeve dışına taşıyan ***"Deregulation / liberalisation"*** modasının mimarlarından.

2. **Henry Paulson,** Goldman Sacs'ın eski patronlarından, 2006-2009 arası George W. Bush döneminde finans bakanı, devasa banka kurtarma operasyonlarının mucidi.

3. **M. Jon Curzine,** yine Goldman Sacs'ın eski patronlarından, 2000 yılında cepten 64 milyon dolar harcayarak New Jersey'den senatör olmuş, sonra da 2006-2010 arasında bu eyaletin valisi.

4. **Neel Kashkari,** Goldman Sacs'ın kurmaylarından, Henry Paulson'un eliyle besleyip büyüttüğü prenslerinden. Sonradan Paulson'un peşinden Amerikan hâzinesine geçti, batan bankalara TARP (Troubled Asset Relief Program) kanalıyla 700 milyar dolar dağıttı!

5. **Stephen Friedman,** Goldman Sacs'ın eski patronlarından, kriz sırasında üç koltukta birden oturuyordu:

- Goldman Sacs yönetim kurulu üyesi,
- ABD Başkanlık istihbarat komisyonu başkanı,
- New York Federal Rezerv başkanı.

Aslında liste uzun. Avrupalı başbakanlar, merkez bankası müdürleri, Kanada merkez bankasından Nijerya'ya (Bkz. Olusegun Olutoyin Aganga) uzanan geniş bir ağ, adeta bir mafya. Fakat Goldman Sacs sadece kendi müdürlerini siyasî yapıların başına geçirmekle yetinmiyor. Yorucu bir siyasî kariyerin ardından bu bankaya geçmek, rahat bir emeklilik hazırlamak da mümkün. Bu sayede şu anda siyasette aktif olanlar Goldman Sacs'ı üzecek, kızdıracak bir şey söylemekten, yasa vs yapmaktan uzak tutuluyor. Belli mi olur? Bir daha ki seçimleri kazanamazsanız Goldman Sacs'ın altın kaplama huzur evi servisi sizi bekliyor olabilir!

Meselâ İrlanda eski adalet bakanı **Peter Sutherland** siyasetten finansa geçen uyanıklardan. Şu an Londra'da Goldman Sacs'ta idareci.

İşte böyle. Amerika Birleşik Devletleri'nde demokrasi çöktü çöküyor. Çünkü katil öldürdüğü kişinin malına mirasçı oldu.

Yeni kriz ne zaman çıkacak?

1980'lerde serbest bırakılan finans sektörü başıboş bir eşeğin tarlayı talan etmesi gibi dünya ekonomisini talan etti. Fakat eşek burada durmayacaktı... **Arsız eşeklerden hesap sormanın imkânsız olduğu yeni bir dünya kuracaktı.** Bunun için finans sektörü iki önemli adım attı:

- Kendi adamlarını G8 ülkelerinde kilit noktalara yerleştirdi: Borsa ve bankacılık denetim kurulları, hazine bakanlıkları, merkez bankalarının müdürlükleri, bakanlar, milletvekiller...
- Düşünce kuruluşları ve medya kanalıyla hem halkın hem de orta kalibredeki siyasetçilerin liberal ideolojiye dört elle sarılmasını sağladılar.

Meselâ Emlâk Bankacıları Derneği (Mortgage Bankers Association) riskli emlâk kredileri hızla dağıtılırken yani 2000-2006 yılları arasında yoğun lobi yaptı. Bu sahada finans sektörüne kanunî engel çıkmaması için 500 milyon dolar harcadı. Doğrudan dağıtılan rüşvetin pardon lobi faaliyetinin yanı sıra yandaş düşünce kuruluşlarına raporlar hazırlattı. Göçmenlere verilen riskli kredilerin engellenmesini ırkçılık gibi görünebileceğini "ispat eden" raporlardı bunlar. Her türlü adalet inisyatifi durdurulmalıydı. Öyle de oldu.

Bütün bunlar olurken Amerikalı demokratların eli armut toplamıyordu elbette. 1998'de piyasa denetim kurulu başkanı Brooksley Born devlet denetimi dışında gerçekleşen finansal işlemlerin kontrolü için harekete geçti. Fakat FED başkanı Alan Greenspan bütün gücüyle direndi:

> ***" [2008 krizinin temel sebebi olan]*** *Türev ürünlerin kontrolü faydasızdır. Bu finansal işlemler ne yaptığını bilen uzman profesyonellerce gerçekleştirilmektedir"*

Zenginler ile siyasetçiler arasındaki "sapık" ilişkiler siyaset tarihi kadar eski. Zaten burada dikkat çekmek istediğim rüşvet veya yolsuzluk değil. Demokrasileri aşındıran ama tedavi edilebilir hastalıklardı bunlar. Ulus-devletin adaleti yeterliydi. Bugün yaşadığımız ise bir rejim değişikliği. Halka rağmen, onun iradesine zıt bir şekilde yapılıyor. Bu yüzden finansal bir darbeden bahsetmek yerinde olacak sanırım.

Çünkü 1960'lardan itibaren özellikle ABD'de zenginlerin siyaset üzerindeki etkisinin arttığını görüyoruz. Normal, TV ve ulusal basında boy göstermek lâzım seçilmek için. Her yeni seçimde daha fazla para lâzım. Buna bağlı olarak son yıllarda **demokrasiden zenginokrasiye bir dönüşüm** var. Amerikan Yüce Mahkemesi (Supreme Court of the United States) 2010'da devrim niteliğinde bir karar verdi. (Bkz. *Citizens United v. Federal Election Commission)*

Siyasi partilere kişilerce veya şirketlerce yapılacak maddi yardımlarda tavan yok artık. Bireylerin / vatandaşların eşit oy hakkına sahip olduğu bir demokrasiden zenginlerin çok daha iyi temsil edildiği

yeni rejime geçişin mührünü vurdu bu karar. Haliyle ABD'nin bir oligarşi ya da bir plütokrasi olup olmadığını sorgulamak gerekiyor.

Seçim kampanyası sırasında Goldman Sachs'tan 1,014,000 $, JPMorgan'dan 809,000 $, Citigroup'tan 737,000 $ alan Obama kimin başkamdir? Amerikan halkının mı yoksa finans sektörünün mü?

Yeni kriz ne zaman çıkacak? Kaça patlayacak? Kim ödeyecek?

Batının hâlâ içinden çıkamadığı krize bakınca ilk göze çarpan gerçek şu: Benzeri bir krizi engellemek için hiç bir önlem alınmadı. Hatta tersine, yeni ve daha büyük bir krizi mümkün kılacak adımlar atıldı, atılmakta. Neden böyle diyoruz? Çünkü etkili ve yetkili koltuklarda finans sektöründen önemli isimler oturuyor: ABD ve Avrupa'da ekonomiden, para politikalarından sorumlu kurumlar özel bankacılıktan gelenlerin elinde. Özellikle de Goldman Sachs kökenli yöneticiler bunlar. Halkların seçtiği başkanlar, başbakanlar, vekiller bu isimlerin yakın markajı ile kontrol altında.

Dünya Bankası, NYSE (NewYork Borsası), Goldman Sachs'ı denetlemesi gereken New York Federal Reserve, Avrupa Merkez Bankası, İtalya Bakanlar Kurulu, Yunanistan başbakanlığı, Almanya, İtalya ve Kanada merkez bankaları... Bütün bu kurumlar Goldman Sachs'ta daha önce üst kademe yöneticilik yapmış, bankada hissesi olan insanlarca yönetiliyor.

Ekonomik kriz doğal bir felaket değildir

Eğer kriz esnasında olup biten küçük olaylara ayrı ayrı bakarsanız deprem ya da sel felaketi gibi bir şey görürsünüz. Panik halindeki yatırımcıların, siyasetçilerin, sanayicilerin ve tüketicinin bindikleri dalı kestiklerini söyleyebilirsiniz: Bankalar kredi musluklarını kapıyor, sanayici üretimi ve haliyle istihdamı azaltıyor, tüketici korkudan daha az tüketiyor, ulusal siyasetçi ithalata engel olmaya çalışırken küresel dış ticareti frenliyor, vs.

Fakat eğer bu "küçük olaylara" geniş açıdan bakarsanız başka bir şey görürsünüz. Krizin baştan beri engellenmediğini, tersine desteklendiğini, hatta yönetildiğini, belli amaçlara uygun biçimde kanalize edildiğini fark edersiniz.

Yeni bir krizi engelleyecek hiç bir önlem alınmadığını söyledik, hatta yeni krizlerin kolaylaştığını savunduk. Krizin engellenmesi değil kurumsallaşmasısüreci nasıl yaşandı? Dönemin ekonomi gazeteleri nedense korkutucu şeyleri manşet yaparken düşündürücü bilgileri yarım ağızla verdiler. Biz olayların akışına farklı bir açıdan yaklaşacağız: Doğal felakete bakar gibi değil bütün sosyal, ekonomik, siyasi olaylara bakılması gerektiği gibi.

İlk kıvılcım

Ocak 2007, 1700 milyar dolarlık (1.7 trilyon $) türev ürün piyasaya sürülüyor, DOW JONES tam 200 puan düşüyor, Amerika'da "oynayan" yatırımcılar ilk defa "ulusal çapta" bir kriz korkusu içine giriyorlar. Herkesin, her şeyin güvenilir olduğunu zannederken birden hiç kimsenin, hiç bir şeyin güvenilmeyeceği panik haline geçiliyor. 6 aylık bir belirsizlik, "batamayacak kadar büyük" (too big to fail) aktörler yalan söylemeye devam ediyorlar: ***"Korkmayın, küçükler batacak, bu sayede biz pastadan daha fazla pay alacağız, kar marjımız artacak, sakın hisselerinizi satmayın".*** Tabi her yıl düzenli olarak girmesi beklenen miktarlar bu sefer gelmiyor. Bunu söyleyen bankacılar bir yandan kendi hisselerini (henüz yüksek olan) fiyattan satmaktalar, tabi el altından, küçük parçalar halinde, çaktırmadan. Gemi batıyor, yolcular yemek yiyor, dans ediyor, kaptan ve yardımcıları sessizce filikalara doğru yürümekte.

Goldman Sacs milletin elinde patlayacağı kesin olan ürünleri satmaya devam ediyor, 2007'de 157 milyar dolarlık satış yapıyor. Bir yıl bitmeden emlâk kredi devlerinin iflası patlıyor: Fanni Mae - Freddie Mac. Bu iflasın Amerikan halkına yükü 185 milyar dolar. Ardından Lehman Brothers 100 milyar dolar zarar ettiğini açıklıyor. Yangın Avrupa'ya sıçrıyor: BNP Paribas, Deutche Bank, Societe Generale, UBS Credit Suisse tehdit altında. Kravatlı eşkiyalar pardon, saygın bankacılar ulus-devletleri tehdit ediyor: **"Bizi kurtarmazsanız siz de batarsınız!".** Ulus-devletin ulusal siyasetçileri de ulusun parasını peşkeş çekiyor bu soygunculara.

Peki ya adalet? Türkiye'ye örnek gösterilen hukuk devletleri nerede? Batının hukuku bu finansçılara fazla bir sıkıntı verilmiyor zira öncelikle Amerikan adaleti ekonomik meselelerde fazla gürültü çıkarmaktan hoşlanmıyor. Yani yıllar sürecek, binlerce sayfa uzman raporu yazılacak, Amerikan firmalarının prestiji sarsılacak filan. Ne gerek var? **"Plea Bargaining"** denen acayip bir yöntem uygulanıyor. Ekonomik suç işlemiş olan bankacı suçunu itiraf ediyor, ufak bir ceza ödüyor.

Karşılığında devlet aynı suç için bir daha dava açılmasını engelleyecek garantiyi veriyor. Özetle **bankacı hukukî bir kalkan, bir dokunulmazlık satın alıyor devletten.**

Temmuz 2007, Amerikan sigorta firması AIG (Londra'da) 25 milyar dolar açık veriyor, BCE (Avrupa Merkez Bankası) kapatıyor bu deliği, **Avro Bölgesi dışında olmasına rağmen "The City" Avro bölgesi halklarının parasıyla kurtarılıyor.**

Financial Times'a göre finans sektörü yöneticileri yıllık 90 milyar dolar civarında maaş alıyorlar. Yaptıkları iş? 1000 milyar dolar yakmak! Yani 1 trilyon dolar, korkunç bir rakam. Müşterilerini, firmalarını zarar ettiriyorlar. İflas eden AlG'nin genel müdürü 65 milyon dolar alıyor. Merrill Lynch genel müdürü 160 milyon dolar, Fannie Mae'nin genel müdürü 14 milyon dolar. Goldman Sachs'ın kârı %14 azalıyor bu dönemde. Ama genel müdürün maaşı üç katına çıkıyor. İflâs eden Lehman Brothers'ın genel müdürü Richard S. Fuld'un maaşı 250 milyon dolar.

Ocak 2009'da ABD başkanı değişiyor, Obama başa geçiyor ama **başkanı, senatörleri, merkez bankasını ve borsa denetim kurullarını yakın markaja almış olan finansal temsil gücü değişmiyor.**

Finans sektöründe batan bankalar var ama sektör bir bütün olarak kriz öncesine kıyasla daha güçlı. Hükümete söz geçirme konusunda çok daha etkin ve cüretkâr: Yatırımcıları ve müşterilerini kazıklayan bankalar da zarar ediyorlar. Bir kaç trilyon dolarlık delikler bunlar. Batı ülkelerinde krizi durdurmak için harcanan para ABD'nin GSMH'nın %50si civarında. Delikleri kapatmak için Amerikan ve Avrupa halkın parası kullanılıyor, bunu yapan yöneticilerin maaşları ise yükseliyor, yüz milyon dolarlar ile ölçülüyor.

Yarın ne olur?

Bugün Avrupa'da bankalar arası borç piyasasının büyüklüğü 6 trilyon avro. Avrupa Merkez Bankası'nın "taşıdığı" borç yükü 3 trilyon avro. Bu rakam Fransa'nın GSMH'nın bir buçuk katı. Yani ulusal provizyonların çok üzerinde bir borç yükü ile yaşıyoruz. Avrupa ekonomisi komadan çıktı belki ama hâlâ oksijen çadırında. Üstelik bu görünen felâket. Ya görünmeyen kısım? Shadow Banking coğrafyasında kim kime ne kadar borçlu? Türev ürünlerin hacmi nedir? Bu tür rakamları kimse veremiyor. Meselâ 2012 yılı itibariyle 12 bine yakın Hedge Funds var ve bu sayı artmakta. 2011'deki kârları 28 milyar dolar oldu. Dünyanın en büyük 10 bankasının kârlarının toplamı kadar neredeyse.

Avrupa Birliği'nin gücü de sınırlı aslında. Yunanistan'ın, ya da İspanya, İtalya gibi üilkelerin batışı yönünde oynanacak bahislere direnebilir mi Avrupa Merkez Bankası? Goldman Sachs kökenli genel müdür bunu ister mi? Yoksa Goldman Sachs'ın patronu ile ayrı bir plan mı yaptılar?

Borç piyasası ulusal devletleri bankalar ve şirketlerle aynı pistte yarıştırıyor. Bugün Danone gibi büyük Fransız şirketlerinin imzası Fransa'nın imzasından daha kıymetli, Fransa'nın borç kalitesi Endonezya ve Meksika gibi ülkelerin gerisinde kaldı. Coca Cola'nın borç kalitesi ABD'ninkinden daha iyi. Bankalaşan, şirketleşen, süpermarketleşen bir dünyadayız. Ulusal sınırlar içinde hareket edebilen ulus-devletler küresel şirketlerin gölgesinde artık. Soğuk savaş sonrasına hiç benzemeyen yeni bir dünyada yaşıyoruz. Piyasalar millet meclislerinin üzerinde. Batıda bankalar iktidara talip değil artık, iktidar onların elinde. Siysetçiler bankaları, piyasaları kızdıracak bir söz söylemekten korkuyorlar.

Batıda siyaset halkların iradesine değil borsa endekslerine ve banka müdürlerinin kaprislerine endeksli. Bunun için demokrasinin çökmesinden bahsediyoruz.

Krizin mimarları kim?

> *"Mülkiyetin adil biçimde dağıtılmasının mümkün olmadığını biliyorum. Ancak bu korkunç zulüm insan kitlelerini sefalete sürüklerken devletin bulduğu tek çare insanın nefsanî dürtülerine boyun eğmek, sonuçlarına göz yummaktan ibaret*." **(Thomas Jefferson, ABD'nin 3cü başkanı)**

Artık isim verme zamanı! Ama öncelikle tezimizi hatırlatalım: 2008 ekonomik krizi doğal bir felaket değildir.

Tasarlanmış, planlanmış, yürürlüğe konmuş bir operasyondur. Bu operasyonu yöneten insanlar vardır ve Batı adaletinin üzerindedirler. Krizi frenleyecek yasal engelleri bir bir kaldıranlar, krizin küreselleşmesini sağlayanlar yaklaşık 40-50 kişilik bir ekiptir. Okuyacağınız bu yazının amacı söz konusu ekibin yöntemleri, ortak noktaları ve isimleri üzerine dikkat çekmektir.

Hükümetler gider, Bankalar kalır!

Amerika Birleşik Devletleri'nde kamu hizmeti veren memurların sorumluluk sahası ile özel şirketlerin çıkarları arasında net ayrımlar yok artık. Büyük yatırım bankalarının müdürleri, kurmayları ABD devlet mekanizmaları içine yerleşiyorlar. Yani rüşvet vs ile vakit kaybetmiyor bankalar. Kendi çıkarlarına uygun kararları ve yasaları çıkartmak için kritik yerleri alıyorlar. Devletin içine, başkan yardımcısı, hazine genel sekreteri, merkez bankası müdürü koltuğuna gelip kendileri oturuyorlar.

Bu Banka-Hükümet köprüsü garip bir biçimde işliyor: Bazen kilit noktalarda 1 veya 2 yıl kalıyor bankacılar. Ama ayrılırken koltuğu belli özelliklerdeki insanlara bırakıyorlar. Bu da devlet politikasında bir süreklilik oluşmasını sağlıyor. Yani hükümetler, siyasi partiler Beyaz Saray'a gelip gidiyor ama bankaların oradaki hakimiyeti gölgelenmiyor.

Krizi üreten ekibin üyeleri bazı ortak özellikler arz ediyorlar: Genellikle Amerikan vatandaşı, genellikle yobaz liberal, genellikle Goldman Sachs'ta çalışmış ve daha sonra finans sektörünü denetleyen

federal kurumlardan birinin başınageçmiş, genellikle Yahudi, genellikle Harvard üniversitesiyle "ilişkili" insanlar bunlar.

Örnek? Beyaz Saray'da başkanın sağ kolu diyebileceğimiz White House Chief of Staff koltuğunda oturmuş olan bir kaç isim, FED ya da SEC gibi kurumlan yönetmiş, denetlemiş diğer isimler, banka kurtarma ve batırma operasyonlarında aktif rol oynamış olanlar, krizin küreselleşmesini mümkün kılan finansal ürünleri tasarlayanlar, garanti verenler, satanlar, vs. Kim bu kravatlı haydutlar?

Kenneth Duberstein:

> 1988-1989 arasında başkan Ronald Reagan döneminde gelmiş Chief of Staff görevine. Duberstein dünyanın en büyük yatırım bankası olan Goldman Sachs'ın adamı. Rusya'da işkence ile insan öldürenlerin Amerika'daki mal varlıklarına el konulmasına karsı lobi faaliyeti yapmış. Amerikan adaletini satmak için küçük bir fiyat ödenmiş: sadece 100.000 $. belgesi burada. Kenneth Duberstein NewYorklu bir Yahudi.

Rahm Emanuel:

> Barrack Obama döneminde Chief of Staff koltuğuna oturanlardan. Tabi o da yatırım bankası kökenli: ***I/I/asserstein Perella & Co.*** Clinton tarafından 2000 yılında acayip bir göreve getirilmiş, hükümet destekli bir emlâk kredi şirketinin genel müdürlüğü: Freddie Mac olarak da bilinen Federal Home Loan Mortgage Corporation. Bu görevde yolsuzluk yaptığı iddialarının soruşturulması Obama döneminde engellenmiş. Daha önemlisi ***Federal Home Loan Mortgage Corporation*** 2008 krizinde "zehirli" kredilerle fakir tuzaklarının kurulmasındaönemli bir yer tutmuştu, krizi yakından takip edenler hatırlayacaklar. Rahm Emanuel Chichagolu bir Yahudi ailenin çocuğu. Babası Filistin'de Arapları katleden , Menahem

Begin'in yönettiği terör örgütü Irgun'un üyesiymiş.

Joshua Bolten:

George W. Bush zamanında Chief of Staff oldu. Amerika'daki Yahudi cemaatinin aktif bir üyesi. Goldman Sachs'ta Kanun ve Hükümet İşleri bürosunda 3 yıl yönetici olarak çalıştı.

Beyaz Saray'a girdikten sonra eski bankasından transferler yapılmasında kolaylaştın rol oynadı: Henry Paulson, Joel Kaplan...

Henry Polson:

Church of Christ'ten, Norveç kökenli göçmen bir ailenin çocuğu. 1974'ten 2006'ya kadar Goldman Sachs'ta çalışıyor. Bu bankanın genel müdürü iken Oğul Bush (George W. Bush) tarafından hazine genel sekreterliğine atanıyor. Polson kariyerini yaptığı bankanın yani Goldman Sachs'ın en büyük rakibi olan Lehman Brothers'ın batışı esnasında para musluklarının başındaydı. Serbest piyasa kanunlarını öne sürerek Lehman Brothers'ı kamu parasıyla kurtarmayı reddetti. Ama çok kısa bir zaman sonra Amerikan sigorta şirketi AlG'yi yine kamu parasıyla kurtardı. Zira AlG'nin Goldman Sachs'a büyük bir borcu vardı!

Alan Greenspan:

New York'ta yaşayan Yahudi bir ailenin tek çocuğu. JP Morgan ve benzeri yatırım bankalarında üst kademe yöneticiliği yapmış, Wall Street kurtlarından. Ronald Reagan tarafından FED başkanlığına atanıyor. 1987'den 2006'ya kadar görev yapıyor, tam 19 sene! Baba Bush, Clinton, Oğul Bush... Hükümetler gidiyor, Goldman Sach kalıyor.

Robert Rubin:

New York'lu bir Yahudi ailenin çocuğu, 26 yıl Goldman Sachs'ta çalışmış. Bili Clinton tarafından Hazine Devlet Sekreterliği'ne atanıyor. Amerikan yasalarına aykırı bir iş olan CitiGroup merger operasyonu esnasında "kolaylaştırıcı" bir rol oynaması dikkat çekici. (Travelers ve Citicorp 1998'de birleştiler ve aktifleri 700 milyar doları bulan bu finans devini kurdular) Daha da acayibi Rubin'in bu birleşmeden sonra bankanın başına geçmesi, kısa bir süre sonra da 126 milyon dolar bonus ile ayrılması. Bundan da daha acayibi CitiGroup'un 2008 emlâk kredisi krizini borsa krizine dönüştürmede baş rol oynaması.

Larry Summers:

Connecticut'ta yaşayan Romanya Yahudisi bir ailenin çocuğu. 1991-1993 arasında Dünya Bankası'nda Chief Economist olarak görev yaptı, ekonomiye tabiatı korumak isteyenlere karşı takındığı düşmanca tavırla ünlendi. Bili Clinton zamanında Hazine Devlet Sekreteri (1999-2001). Daha sonra Obama'ya ve Hedge Fonlara danışmanlık yaptı.

Arthur Levitt, Jr. :

New York'lu bir Yahudi ailenin çocuğu, 1993-2001 arasında United States Securities and Exchange Commission (SEC) başkanıydı. Finansal krizleri önlemek için CFTC tarafından önerilen bütün tekliflere, kanunlara Robert Rubin, ve Alan Greenspan ile ağız birliği ederek şiddetle karşı çıktı. Muhasebe disiplini konusunda gösterdiği gevşeklik yüzünden ağır eleştiri aldı. 2001'den sonra Goldman Sachs'ın eskileri tarafîndan kurulan bir yatırım bankasına geçti: Cariyle Group. Goldman Sachs ve Bloomberg grubunda danışmanlık yaptı.

Hepsi bu kadar değil tabi. Dünya Bankası genel müdürü, NYSE (New York Borsası) genel müdürü, Goldman Sachs'ı denetlemesi gereken New York Federal Reserve'in son iki genel müdürü, Avrupa Merkez Bankası genel müdürü Mario Draghi, Mario Monti, Yunanistan başbakanı Lucas Papademos, Otmar Issing İtalya ve Kanada merkez bankalarının genel müdürleri,... Bunların dışında bir kaç kilit isim daha var, onlar da yukarıda saydığımız "ortak özelliklere" uygun tipler. Araştırmak isteyenler için tamamlayıcı bir liste sunuyorum:

- Angelo Mozilo
- Joel Kaplan
- Richard S. Fuld
- Ben Bernanke
- Uoyd Blankfein
- Jon Corzine
- Stephen Friedman
- Marcus Goldman
- Vijay Karnani
- Samuel Sachs
- JohnWeinberg
- Sidney Weinberg
- John C. Whitehead
- Karel van Miert
- Petros Cristodoulou
- Antonio Borges

Çocukları sokağa atma özgürlüğü

Kaliforniya'da bir sığınma evi. 8 yaşındaki Lilly 5 haftalık kardeşini uyutuyor. NCFH'a göre ABD'de her 45 çocuktan biri evsiz. Ülke genelinde bir buçuk milyondan fazla çocuk otel odalarında, garajlarda, depolarda ve çadırlarda yaşıyor. Dünyanın en güçlü ülkesi ABD. Bu ülkenin en zengin eyaletlerinden biri olan Kaliforniya aynı zamanda evsiz çocuk yarışında da ilk 5'in içinde.

2008'de başlayan emlâk krizi bir çok insanı zor durumda bıraktı. Kriz öncesinde birikimi veya sabit geliri olmayan insanları borca sokmak, onlara sorumsuzca kredi vermek yasaktı. Zaten bu tür riskli krediler müteahit firmaların hatta bankaların iflasına yol açabilirdi. Ancak **ekonomik özgürlükler(!)** adına bu "emniyet kemeri" gevşetildi. Ev kredisi ödeyemeyecek durumdaki insanlar kağıt üzerinde ev sahibi yapıldı. NINJA krediler sayesinde oldu bu (No Income No Job or Asset). Emlâk talebi böylece yapay olarak şişirildi. Goldman Sachs gibi firmalar müşterilerini inşaat sektörüne yatırım yapmaya teşvik ettiler. Fakat balonun patlayacağını bildikleri için aynı firmalar sektörün çöküşüne oynadılar... Ve sektör çöktü. Bazı bankalar ise bu çöküşten akıl almaz kârlar elde ettiler.

"Hispanikler" olarak bilinen Latin Amerika asıllılar en sert tokadı yiyenler oldu. Ev sahibi olma umuduyla bankaların tuzağına en çok düşen onlardı. Düşük gelir grubunda olan ve zar zor geçinen bu insanlar bir anda kendilerini sokakta buldular. Şimdi çoğu parklarda yatıyor, umumî tuvaletlerde yıkanıyor. Bir kaç gün çalışıp para biriktirebildiklerinde ucuz bir otel odası kiralayarak çocuklarını yıkama imkânı buluyorlar. Sokakta yaşayan çocuklarda çeşitli sinirsel bozukluklar hızla baş gösteriyor: Korku krizleri, hiperaktivite, şiddet eğilimi, intihar girişimleri...

Ekonomistler ekonomiden anlasalardı yatırımcı olurlardı

Ekonomistler sebep-sonuç zincirlerine fikren hakim değildir. Olaylar olup bittikten sonra makul bir açıklama getirirler, gafleti gizlemeye, akıllı görünmeye yarar sadece. **Ekonomistleri dinleyerek tahmin yapmak dikiz aynasına bakarak araba kullanmaya benzer;** toslarsınız bir tarafa. Sonra bir ekonomist gelir, neden kaza yaptığınızı uzuuuuuuun uzun anlatır...

Taraf Gazetesi'nden Önder Çelik de gitmiş ekonomistlere danışmış, onlar da makro göstergelere

bakarak gelecekten haber vermişler(l). "Kriz riski artıyor" demişler. Aslında **Taraf okurlarını bu derecede aptal yerine koymaya kimsenin hakkı yok.** Hele ekonomistlerin hiç yok.

Tarih yazmıyor ki bir gün bir ekonomist net bir şey söylesin ve söyledikleri gerçekleşmiş olsun. Bana inanmıyorsanız 2007-2008 krizinden önce Amerikalı ekonomistlerin söylediklerini, yazdıklarını araştırın. Yangın ABD'yi sardıktan sonra Avrupa Merkez Bankası eski genel müdürü Jean-Claude Trichet'nin (fr.ing) yaptığı güven verici açıklamaları okuyun. Aradan kaç yıl geçti? Yeni genel müdür Mario Draghi hâlâ Avrupa bankalarının batmasını engellemek için yüzmilyarlarca dolarlık yardım paketlerine "ekonomik rasyonalite" kılıfı dikmekle meşgul.

Eğer bir ekonomist bugünkü verilere bakarak yarın, haftaya, seneye ne olabileceğini bilecek kabiliyette olsa Tarafa röportaj vermekle, rapor vs yazmakla ya da TV'de görünmekle neden vakit kaybetsin ki? Borsa, emlâk, döviz, altın... elindeki parayı hızla katlayabilir. Sadece bu bile ekonomistlerin ekonomiden ne kadar anlaMAdığını fark etmek için yeterli sanırım.

Peki saatlerce konuşurken ne anlatıyorlar? Ekonomi bir **bilme** değil inanmameselesi olduğu için ekonomistler de peygamberlerini, mürşidlerini dinlerler. Ekonomistler intisab etmiş oldukları ideolojilerin, ekollerin doğrultusunda konuşurlar. Örnek? 2008 Krizi kimin suçu? Her bir ekonomist kendi amentüsünü tekrar ediyor:

- 1) Ulus-Devlet suçludur. Çünkü hükümetler ulusal paranın değerini muhafaza veya ihracatı desteklemek için faizleri yapay olarak düşük/yüksek tuttular. Spekülasyon balonunun şişmesine sebep hükümetlerin merkezî müdahaleleridir. Sonunda piyasaların gerçekleri karşısında direnemeyeceklerini anladıklarında artık çok geçti. Paniğe kapıldılar. Yanlış kararlar birbirini izledi. Vs.vs.

- 2) Bankalar suçludur. Mevduat bankacılığı ile yatırım bankacılğını aynı çatı altında yaptıklari için spekülasyon riskleri gerçekleştiğinde mevduatlara, hayat sigortası vb uzun vadeli birikimlere sirayet etti.

- 3) Aracı kuruluşlar suçludur. Goldman Sacs'ın Abacus adlı üründe yaptığı gibi bilinen riskleri gizlediler. Kendi müşterilerine sattıkları finansal ürünlerin aleyhine "oynadılar". Para kaybettirdikleri müşterilerden bir de komisyon aldılar.

- 4) Fitch Ratings, Moody's ve Standard & Poor's gibi kredi derecelendirme kuruluşları suçludur. Yatırımcıları yanlış bilgilendirdiler. Objektif değiller. Ellerindeki yatırım araçlarına zarar vermemek için bilgi saklıyorlar. Bağlı bulundukları özel ve resmî kurumların baskışı altında tetikçi gibi davranıyorlar.

Bunlar gerçeğin parçaları. Ama gerçek bunların toplamı ya da ortalaması değil. Psikolojik ve sosyolojik faktörlerin devreye girdiği bir sahadır ekonomi. İnsanlardaki açgözlülüğü ya da fakirleşme korkusunu formüllere sığdıramazsınız. Arz, talep, fiyat dalgalanmaları... Amerikan doları veya Japon yeni cinsinden, objektif olarka ifade edilse de ekonomik olaylar objektifdeğildir. Bunlar insanların mallara, risklere, beklentilere **sübjektif** olarak atfettiği değerle belirlenir.

Sözgelimi kariyerist bir anne çocuklarını ihmal ederek yıl sonu primi olan 1000 veya 2000 dolar kazanmayı hedefliyor diyelim. Bu da bir **"ticaret"** olur. Annelik görevini, çocuklarının şefkat ihtiyacını yani çok **sübjektif** bir takım değerleriekonomik değerler ile değiştirmiş olur.

Para için askerî sırları satan bir general ve altın için siyanür kullanarak doğayı tahrip eden madenciler de böyle bir **değer** takasına girerler. Sadece bazı insanlar için anlamı olan sübjektif **değer** var bir yanda. Kıymeti sayılarla ifade edilemeyen bu değerler ile herkes için AYNI şekilde değerli olan para değiş-tokuş edilir. Vatan sevgisi, anne şefkati, suların ışıltısı ve bülbülün şarkısı böylece DOW JONES, CAC 40 gibi indexlerle ifade edilen bir piyasada diğer değerler ile rekabete girer, çarpılır, bölünür. Aç bir insan bir miktar yedikten sonra doyabilir. Ama aç gözlü bir insan nerede durur? 20 milyar dolar? 100 milyar dolar?

Bir daha ki sefere ekonomistler size tahminlerini açıkladığında daha dikkatli dinleyin, cahilliklerine çok güleceksiniz. Ama yine de iyimserim. Ekonomistler değer kelimesinin birden fazla değeri olduğunu anladıklarında bazı dertlerimiz kendiliğinden hallolabilir.

Yunanistan kumar masasında ütülürken...

> Sunuş: *Hileli bir kumar masasına oturmuştu Yunan halkı. Hiç kazanma şansı yoktu. Pek de parlak olmayan ekonomik göstergeler karmaşık finansal ürünlerle kamufle edildi. Yunanlılar kamu borçları ve geri ödeme kapasiteleri konusunda kandırıldılar. Avro bölgesine girdiler. Bu kamuflajı yapan ekip "tam zamanında" gerçekleri açıkladı. Yunanistan'ın bugün içinde bulunduğu feci durum "sayesinde" büyük kazançlar elde ediliyor. Bu yazıda Yunanistan'ın eski para birimi olan drahmiye dönme imkânı üzerine konuşacağız. IMF'nin müdahalesiyle krizden kurtulan(?) ve* ***nüfusunun dörtte biri hâlâ fakirlik sınırının altında yaşayan Arjantin*** *acaba komşu Yunanistan için bir örnek teşkil eder mi?* (MY)

Yunanistan avro bölgesinden çıkabilir mi?

Borç altındaki yunanlılar ülkelerinin kontrolünü hızla kaybediyorlar. Vergi politikası, devlet harcamaları derken neredeyse bütün kararlar "dışarıdan" dayatılıyor. Adım adım

işgal altındaki bir ülkeye benziyor Yunanistan. Artık sadece hükümetin kararları değil doğrudan muhtevası da "yukarıdan" emrediliyor: AB, IMF, piyasalar... Sevmedikleri bir başbakanı karşılarında görmek istemiyorlar. Yunan halkının ne düşündüğü kimsenin umurunda değil, onlar kendi polisleri tarafından coplanıyor şu an. Piyasa'nın arzuları demokrasinin üzerinde. Peki Yunanlı komşularımız Avrupa Birliği'nin dayattığı acı ilaçları içmek istemezse ne olacak ? Meselâ şöyle diyebilirler: ***"biz avrodan çıkıyoruz, canınız cehenneme!"***

Böyle bir tavır karşısında alacaklılar 400 milyar dolara yakın para kaybetmiş olurlar. Az değil. Geçmişte "sadece" 1-2 milyar dolar için kopartılan fırtınalara bakarsak karamsar olmak için sebep çok. Hükümet darbeleri hatta "özgürleştirici" savaşlar yapılabilir bu borcun tahsili için. ***"Avrupa toprağında artık darbe olmaz"*** demeyin. Alıp satma özgürlüğü uğruna çok hükümet devrildi gezegenimizde. Borçlarını tahsil etmek isteyen özel şirketler Yunanistan'da siyasî gerginlik üretebilirler.

Tabi sonradan yunanlıları "kurtarmak" için!

Meselâ Şili'de sosyalist lider Salvador Allende'yi devirmek için yapılanları hatırlayın. Nestle ve ITT (International Telephone & Telegraph) gibi firmaların 6-7 milyon dolarlık maddî desteğiyle ve ClA'nin eşgüdümünde ülke alt-üst edilmişti. 1972'deki kamyoncular grevi ile insanlar aç bırakılmıştı.

(Bkz. William Colby and the CIA). Ünlü ***"boş tencere yürüyüşleri"***filan derken liberal bir diktatör olan Pinochet iktidara getirildi. Ardından Şili halkı sistematik bir baskıya tabi tutuldu, göz altında kayıplar, işkenceler, faili meçhuller derken devlet terörü ile "adam edildi" insanlar. Daha doğrusu Piyasa Tanrısı'na boyun eğmeleri sağlandı.(Bkz. The Pinochet File)

Liberallik ve Diktatörlük kelimelerini bir arada görmek sizi şaşırtmış olabilir. Son yıllarda ***"liberal demokrasi"*** gibi terimler kullandığımız için ikisini birbirinden ayrılmaz gibi görüyoruz. Oysa bu bir bilgi kirliğinden ibaret. Türkiye'nin liberalleri pek bilmez ama liberalizmin "babaları" dobra dobra konuşmuş, demokrasiyi düşman ilân etmişlerdir zamanında. Hatta Cumhur'a, halk iradesine Kemalistler gibi tepeden bakmışlardır:

Friedrich A. Hayek:

> *"Piyasanın iç dengelerine ve özel mülkiyete saygı bireyi bağlayan yegâne kural olmalıdır.* ***Piyasanın vatandaşlarca yapılacak kanunlarla düzenlendiği demokrasi bireysel özgürlükler için bir tehlikedir."(Law,*** *Legislation and Liberty, 1973)*

Avusturya Ekolü'nün ünlü ismi Ludwig Von Mises:

"Halk yığınları, oy veren, demokrasilerde hakim olan şu milyonlar bilmeliler ki sahte doktrinlere alet oluyorlar. ***Sadece Piyasa üzerine kurulu bir toplum onlara arzuladıkları refahı verebilir.*** *Ama halkı ikna etmek için önce elitleriaydınları ve iş adamlarını ikna etmek gerek." (12 haziran 1943'te Leonard Read yazdığı mektup)*

Neticede halkların özgürlüğü ile kapitalistlerin ticaret/yatırım özgürlüğü çatışabilir. Bu çok da yeni sayılmaz. Tarih boyunca maddî güç sahipleri devletin imkânlarını ve emrindeki orduları "ekonomik" amaçlar için kullanmışlardır. Bir kaç olay hatırlamak istersek:

- Limanlarını AvrupalIlara kullandırmak istemeyen Çinlileri "adam etmek" için yapılan Afyon Savaşları,
- İngiliz tekstiline rekabet edip fiatları düşürdüğü için elleri kesilen Hintli zanaatkârlar,
- İran ve Irak petrolü için yapılan darbeler, "özgürleştirme" savaşları...

Yunanistan Arjantin'e benzer mi?

Avro bölgesinin yardımı olmadan Yunanistan'ın 400 milyara yaklaşan borcu kapatması biraz zor zira devletin kasaları boş. Borcun faizlerini bile ödeyemezler, nerede kaldı ana para. Üstelik şu an Yunan Devleti borç ile dönüyor. Yani kamu hizmetleri dış borç ile sürdürülüyor. Yunanistan için avrodan çıkmak demek eski para birimi olan drahmiye dönmek anlamına geliyor. İyi ama drahmi kaç para eder? Geçmişte Fransız frangı ve Alman Markının yaşadığı devalüasyonlara bakacak olursak drahmi de çok parlak bir gelecek vaad etmiyor.

Slate'e göre Avro karşıtı Yunanlılar drahmiye dönmenin avantajlarını öne sürüyorlar. Ucuz drahmi sayesinde Yunan mallarının ihracatının kolaylaşabileceğim, 2001'de önemli bir devalüasyon yapan Arjantin'in de bu yollardan geçtiğini... Ne var ki güçsüz bir para ile ithalatın maliyeti yükselecektir. Enerji bakımından dışa bağımlı olan Yunanistan gerek hammadde gerekse yarı mamül malları ithal ederken zorlanacaktır. Kısaca "ucuz" drahminin dış ticaret dengesine etkisi çok da pozitif olMAyabilir.

Ayrıca Yunanistan Arjantin değil, bunu da unutMAmak gerek. Arjantin'in dış ticaret dengesi uzun zamandır pozitif iken Yunanistan'da bunun tam tersi söz konusu. 2008 krizinden önce Yunanistan'ın ihracatı 16-17 milyar dolar iken Arjantin'in ihracatı 42 milyar doları geçmiş. Aynı dönemde Yunanlılar 52 milyar dolarlık ithalat yaparken Arjantinliler bunun yarısına ancak erişiyorlarmış.

Gıda ve enerji bağımlığı bakımından da Yunanistan'ın durumu çok parlak değil. Bu sebeple Arjantin'in krizden çıkışı ne yazık ki Atina için çok umut vaad etmiyor. Neden? Meselâ Arjantin'in nüfusu Yunanistan'ın dört misli iken büyük baş hayvan sayısı 95 misli! Başka gıda kalemlerinde, mısır, pirinç ve buğdayda Arjantin 5,6 bazen 10 kat fazla üretiyor. Enerjide de bu böyle. Yunanistan'da kişi başına enerji tüketimi Arjantin'in iki misli.

Yunanistan için iyi bir şeyler söylemek gerekirse kriz öncesi turizm gelirinin 15 milyar dolar yaklaştığı hatırlanabilir. "Ucuz" drahmi bu ülkeyi yabancı turistler için daha da çekici yapacaktır, bu bir gerçek. Ama sadece turizme güvenerek avrodan çıkılabilir mi?

Yunanistan'ın krizden ve/veya avrodan kurtulma kapasitesi konusunda bir fikir edinmek için yunan sermayesinin ne yaptığına bakılabilir. Zira böyle sıkıntılı durumlarda küçük tasarruf sahipleri kayba uğrarken zenginler yurt dışına yatırım yapabildikleri için ulusal para biriminin yaşadığı çalkantılardan kaçabilirler. Zengin yunanlılar da krizden çok önce "kokusunu" almışa benziyorlar: Ülkenin avro bölgesini terk etme riskine karşı onlar tasarruflarını önceden "ulusal çemberin" dışına çıkarmışlar. Tıpkı 2001 krizinde Zengin Arjantinlilerin yaptığı gibi. Tabi bu zenginler servetlerini ülkeden kaçırarak felaketi büyüttüler ve hızlandırdılar ama bu da ayrı bir mesele.

Avrupa Muz Cumhuriyetinde darbe mevsimi...

İtalya'da bir darbe oldu... Piyasa Darbesi... Askerî darbelerden sonra siyaset sözlüğüne eklenecek yeni bir terim bu, ağzımızı alıştıralım: ***"Piyasa darbesi".*** Sermayenin asimetrik birikimi ulus- devlet kanalıyla adalete bile hükmedecek noktaya vardı. İş adamlarına, bankacılarına söz geçiremeyen batı toplumları tıpkı 1980'lerde ordusuna söz geçiremeyen Türkiye gibi.

Evet... Silvio Berlusconi hükümeti bir darbe ile devrildi. Bu devrilme İtalyan halkının arzusuyla, demokratik yolla olmadı. Bütün yolsuzluklara rağmen İtalyan savcıları ve hakimleri de Silvio Berlusconi'yi yerinden oynatamamıştı çünkü. Piyasalar yaptı bu darbeyi. Hem de bir kaç günde. İrlanda, Portekiz, Yunanistan derken **dış borç baskısıyla EGEMENLİĞİNİ KAYBEDEN ülkelerin** sayısı artıyor. Devletler ulusal egemenliklerini para piyasalarına transfer ediyorlar. Avrupalı aydınların öncelikli endişesi ekonomi gazetelerinin manşetlerinde: Piyasa'nın silindiri hangi demokrasiyi ezecek bundan sonra? Madrid? Paris?

Türkiye'de darbe "işi" silahlı kuvvetlerin tekelindedir. Kendi ülkesini defalarca işgal etmiştir bizim(?) Türk ordusu. (Bkz. Kendi ülkesini işgal eden ordu) Başbakan astığı bile görülmüştür. Sivil otoriteye baş kaldıran ordular böyledir. Mafyalaşır. Devletin memurlarını, araç ve binalarını kullanır... Düşmana değil, halka karşı!

Avrupa askeri darbe devrini kapatalı çok oluyor. Ancak görünen o ki darbe tehdidi sadece silahlı kuvvetlerden gelmiyor. Askerlikle ilgisi olmayan meslek erbabı da çete kurabiliyor. Bu çeteler güçlendikçe demokrasinin ve adaletin üzerinde bir güç olarak çıkıyorlar karşımıza.

Ne batıda ne de Türkiye'de aydınlar bu piyasa darbesini öngöremediler. Neden böyle oldu? Sanırım "normal" ekonomi ile "anormal" ekonomi arasındaki fark gözden kaçtı. Yani para, iş adamı, fabrika, banka, borsa... Bütün bunları *"sömürü/düşman /kötü/kaka/günah"Wâr* etmiş bir grup çeyrek aydın var. **Yobaz İslâmcılar** var aralarında, çok sayıda **yobaz solcu** da var. Düşün(e)miyorlar. SADECE karşı duruyorlar, senelerdir alternatif bulamadılar ama *"Kapitalizm istemezüük"* diyorlar. Bir de **yobaz liberaller** var. Bunlar da tam tersi, ruhanî liderleri Hayek'in buyurduğu gibi ekonomik aktörleri siyasetin ve Hukuk'un üstünde görüyorlar.

Avrupa'da demokrasi bitiyor mu?

Aslında insanların çalışıp üretmesi, alıp satmasında bir sorun yok. Daha doğrusu "normal" ekonomik faaliyette vicdanları rahatsız edecek bir şey yok. Kötü ya da kötülük bizim para ile kurduğumuz ilişkide: Bencillik, gösteriş, lüks merakı, israf... (Bkz. Liberalizmin Kara Kitabı) "Normal" ekonomide kriz üretecek bir faktör de yok. Piyasa yoluyla meşhur arz-talep birbirini dengeliyor. "Anormallik" ise ekonomik faaliyetlerin Hukuk çerçevesi dışına çıkmasından kaynaklanıyor. Fikrî çerçeveyi bu şekilde koyduktan sonra Avrupa'da yaşanmakta olan durum ve Türkiye'nin geleceği konusunda iki meşru bir soru var sorulması gereken:

- Avrupa'da "hukuk devleti" dediğimiz demokratik ülkeler neden bu **Piyasa Darbesi'ne** engel olamadı?
- Askerî darbelerden yakasını kurtaran Türkiye'de bir gün **Piyasa Darbesi** ile hükümet devrilebilir mi?

Avrupa'nın içine düştüğü rezaleti hazırlayan olaylar zincirini çözmek gerek. Biz de bu noktaya nereden gelindiğini anlamak için dikiz aynasından geriye bakalım: Sürekli bir değişim içinde olan zengin Batı'nın değişMEZlerine, son bir kaç on yılın sabitlerine odaklandığımızda manzara nasıl? 1970'li yıllardan itibaren zengin ülkelerin bir **küreselleşme-liberalleşme** sürecine girdiğini, 1980'lerde ise bu sürecin hızlandığını görüyoruz. Yani bir yandan küresel bir entegrasyon var: Üretim, teknoloji, ticaret, sermaye hareketlerinin menzili ulusal sınırları aşıyor. Diğer yandan bu güçlerin ulusal olMAyan

ellerde birikmesi ulus-devletlerin üzerine bir baskı kuruyor. Giderek gücünü ve meşruluğunu yitiren ulus- devletler şirketleri kontrol edemez hale geliyor. Tersine şirketler ve bankalar ulus-devletlere kendi koşullarını dayatmaya başlıyor.

Son 30 yılda teknolojinin ve uluslararası ticaretin aldığı yola bakarsak iş dünyası ile ulus-devletler arasındaki çekişmeyi kaçınılmaz olduğunu da görürüz. Hatta devletin "altındaki" ekonomik aktörlerin üste geçmesi, devleti "altına alması" dahi belki 1970'lerde öngörülebilirdi. Çünkü yıllık cirosu yüz milyar doları aşan firmalar ile GSMH'sı on milyar dolar civarı olan devletler aynı pistte dans ediyorlar. Vergi politikaları, çevre koruma, sosyal güvenlik gibi alanlarda ulus-devlet ile sermaye ister istemez çekişiyor. Böyle bir şemada şişmanlar zayıfların ayağına basacaktı, bu kaçınılmaz. Peki somut olarak ne oldu, bugün oluyor?

Ana süreçte dikkat çeken ilk nokta mal, hizmet, emek ve sermayenin **SERBESTÇE** dolaşması. Uluslararası anlaşmalar, Dünya Ticaret Örgütü, IMF, Dünya Bankası... Hep bu **serbestliği** dava edinmişler. Kredi verdikleri ülkelerin siyasetine **"liberal"** bir yön vermeye çalışmışlar. 1980'lerden itibaren Washington'da Ronald Reagan, Londra'da Margaret Thatchergibi liderler ulus-devlet cephesinde bu **serbestliği** bir devlet politikası haline getiriyorlar, bir ulus-devlet politikası! (Evet, ABD bir ulus-devlettir, bkz. Amerika Tedavi Edilebilir mi?)

Günlük hayatta bu **serbestlik** neye tekabül ediyor? Meselâ gümrük duvarlarının alçalması, çalışma hayatını düzenleyen kanunların yumuşatılması, vs. Ticareti ve rekabeti daha "akıcı" hale getirmesi beklenen bu önlemlerin herkes için olumlu neticeler vermesi bekleniyor: Toplam zenginliğin artması, **Zenginliğin fakir ülkelerle paylaşılması, eşitsizliklerin, açlığın, savaşın gerilemesi...**Gerçekten de bir ülkede bütün maddî gücün devlette toplanması yerine halka dağılması da fena bir şey değildi. Bu yönüyle ticaret ve yatırım serbestliği demokrasiye katkıda bulunabilirdi. (Bkz. Liberalizmin Ak Kitabı)

Ne var ki liberallerin bu toz pembe düşü gerçekleşmedi. Toplam zenginlik arttı ama halka yayılmadı. Tersine zengin ulusların serveti bir kaç finans kuruluşunda birikti. Liberalizmin yükselişine katkıda bulunan endüstri bile bazı "uzmanlaşmış" finans kuruluşları tarafından ele geçirildi. Üretim, yüksek teknoloji ve istihdam kapasitesiyle öne çıkan köklü kuruluşlar borsada "yutuldu", ufak parçalara

bölünüp satıldı. Bu bankamsı yapılar bugün öyle güçlendiler ki Avrupa'da beğenmedikleri hükümetleri devirmeye başladılar.

Treni raydan kim çıkardı?

Dikiz aynamızdan geriye baktığımızda bu "raydan çıkma" noktası çok net görünebiliyor. Ticaretin serbest olmasını istemek ile bu serbestliği bir ideoloji haline getirmek arasında fark var. Bir "ideoloji" derken aklın ve vicdanın yerine konan, neredeyse refleksleşen tepkileri kasdediyorum. Bu haliyle liberalizm diğer ideolojilere yaklaşıyor: Faşizm, Komünizm, İslamizm... İnsan toplulukları^ö/r/deo/o/'/m ***var, artık düşünmeme gerek yok"*** dedikleri andan itibaren felaketin kapısını açmış oluyorlar. *(Daha önce* Arendt *ve* Tocaueville'*in bu yöndeki tezlerinden çok bahsettik)* Ne yazık ki tarihçiler ve siyasetçiler genellikle farklı ideolojiler arasında tercih yapma gayretindeler. Oysa gerçek tercih **ideoloji ileakıl** arasında. Yoksa giyilen deli gömleği ha kırmızı olmuş ha yeşil ne fark eder? (Bkz. Diriliş Neslinin Amentüsü / Sezai Karakoç) Neyse. Konumuza dönelim.

"Raydan çıkma" sürecinin kilometre taşlarından bahsedecek olursak birbiriyle alakasız gibi görünen doğal(!) felaketlere rastlıyoruz.:

1° 1980'lerin sonunda Amerikan emekli sandıklarının iflası,

2° 1995'te Barings Bank'ın batışı,

3° Enerji sektöründe bir dev iken finansal ürünler pazarlamaya başlayanEnron'un 2001'deki çöküşü,

4° 2007-2008'de başlayan yüksek riskli emlâk kredilerinde başlayan krizin önce ABD emlâk sektörünü, sonra borsaları vurması, ardından likidite krizine dönüşerek bankaları batırması,

ABD'den dünyaya, finans sektöründen dış ticarete sirayet etmesi,

5° Yunanistan, İrlanda, İzlanda, Portekiz, İspanya ve İtalya'da dış borç krizlerinin ardından meydana gelen Piyasa darbeleri.

Hiç de doğal olMAyan bu felaketleri birbirine bağlayan ortak noktalar var aslında ama nedense batılı ekonomistler bundan pek bahsetmiyor:

- a) Felaketi başlatanların cezalandırılMAması,
- b) Felaketin sonuçlarına katlananların finanstan uzak oluşu,
- c) Felaketi başlatanların krizden daha da güçlenerek ve zenginleşerek çıkması,
- d) Endüstriyel firmalara, bankalara ve ülkelere kredi notu veren finansal kuruluşların **(kendi elleriyle ürettikleri)** spekülatif dalgalardan astronomik kârlar elde etmesi...

Ekonomi hukukun üstünde midir?

Türkiye uzun süre militarizmden muzdarib idi. Hem devlet kurumlan hem de halk Türk Silahlı Kuvvetlerinin eleştirilmesinden rahatsız olurdu. Ordu kutsaldı, "peygamber ocağı" idi. Askerlik yapmayana kız verilmezdi, vs. Hukukun, eleştirinin, hesap vermenin üstüne çıkardığımız ordumuz ne yazık ki bir darbe makinesi haline geldi. Üstelik aslî görevi olan "vatan toprağını muhafaza" gücünü de yitirdi bu süreçte. Gerek dünya tarihi gerekse Türkiye'nin geçmişine baktığımızda hep aynı gerçeği görüyoruz: **Eleştirinin, Hukuk'un üstüne çıkarılan kişi ve kurumlar yozlaşıyor.** Kendilerini besleyen halkı tehdit ediyorlar. (1)

Evet... Dünyamız 1980'lerden itibaren liberal rüzgârlara maruz kaldı. Özünde çok farklı şeyleri savunan insanlar "özgürlük" umuduyla bir bayrak altında toplanmak istediler. Meselâ kendisine "liberal" diyen kimi aydınlar ulus-devletlerin ve totaliter rejimlerin tektipleştirici baskısına karşı durdular. Bireyi, bireysel hakları savundular. İkinci bir grup ekonomik faaliyetler üzerinde devlet baskısından yakındı. Ekonominin siyasete alet edilMEmesi için çaba harcadı.

Kanaatimce bütün bunlar meşru taleplerdi. Ancak siyasî istismar ile Hukuk'un meşru sınırları arasındaki farkı net göremedi aydınlar. Bolluk toplumu, tüketim toplumu, israf toplumu ve bencillik toplumu haline gelen zengin Batı yeni bir canavar oluşturdu: **Liberal totalitarizm.** Artan zenginlik sıradan insanlara dağılmıyor, bir kaç elde toplanıyor. *"Sermaye ve spekülasyon* tefce//"diyebileceğimiz bu azınlık elde ettiği pozisyonu korumak için ulus-devletleri, basını, düşünce kuruluşlarını ve sivil toplumu enstrümanlaştırdı.

Sermayenin asimetrik birikimi ulus-devlet kanalıyla adalete bile hükmedecek noktaya vardı. İş

adamlarına, bankacılarına söz geçiremeyen batı toplumları tıpkı 1980'lerde ordusuna söz geçiremeyen Türkiye gibi.

Bundan sonra ne olabilir?

Kısa vadede iki eksen üzerinde olumsuz değişimler göreceğiz sanırım:

1° Ülkelerin kredi notuyla ifade bulan Piyasa'yı sevindirmek için ulus-devletler büyük manevralar yaptılar 20-30 yıldır, daha da yapacaklar. Emeklilerin, işçilerin haklarını koruyan kanunlar "hafifletiliyor" meselâ. Farklı devletlerin Kanun / Hukuk / Adalet anlayışı birer ürün gibi rekabet halinde. **Doğanın korunması, gıda güvenliği, ilaç firmalarının denetimi bu rekabete feda edildi, gerisi gelecek gibi görünüyor.**

2° Rant üzerindeki vergilerin azaltılması da gözden kaçMAmalı. Piyasa darbesi yapılan ülkelerde kimi zaman polis şiddetiyle dayatılan bir politika bu. "Uluslararası rekabet" adına yapılan oyunda ulus-devlet de bir aktör ama giderek pasifleşiyor. Ulus-devletlerin gelir kaybı halka götürülen hizmete yansıyor: Eğitim, sağlık, güvenlik... En kolay feda edilenler uzun vadeli "kamu yatırımları" olacak: Bilimsel araştırma, eğitim bursları, altyapı.

Sonuç

Jean-Claude Trichet'nin arkasından Avrupa Merkez bankası genel müdürlüğünegetirilen Mario Draghi avronun da yeni patronu oldu. Aynı Mario Draghi Yunanistan'ın avro bölgesine girişi esnasında hesaplarla ve makro göstergelerle oynayan Goldman Sachs firmasında Avrupa'dan sorumlu eş başkan idi. Draghi ve ekibi zamanında alarm ziline bassaydı Avrupa Birliği bugünkü duruma düşmeyecekti. **Neden AB kriz üreten bir insana hesap sormak yerine daha büyük sorumluluk vererek avroyu emanet etti?**

1980'lerde **küreselleşme-liberalleşme** olarak algılanan bir süreç yaşadık.Teknolojinin mümkün kıldığı bir **serbestleşme** teorik olarak ulus-devletin kontrolündeydi. Bugün ise tam bir *"raydan çıkma"*yaşıyoruz. Sermaye birikimi öyle büyük seviyelere ulaştı ki önce ulusal endüstrilere hükmeden finansal kuruluşlara tanık olduk. Kendisi değer üretmeyen, korku ve umudu nakit paraya çeviren bir **"finans uzmanı üstün ırk"** türedi. Kendi düşünce kuruluşlarıyla akademilere, "uzmanlarıyla" hükümetlere sızdılar. Gelecek onyıllar karşı devrimin organize olacağı yıllar olabilir. Ama batılıların meydanlarda toplanmakla, polisle çatışmakla yol alabileceklerini sanmıyorum.

Dipnotlar

1° Din adamları ve dinî kurumlar da bu şemanın içinde. Ortaçağ Avrupa'sında Tanrı'nın temsilcisi, hata yapmaz vs ilân edilen papaların Vatikan'ı bir geneleve çevirmeleri sanırım örnek olarak yeter.

Avrupa batmayacak, çoktan battı çünkü...

Nasıl ki Türkiye'de bir askerî vesayet belâsı varsa Avrupa'da da finansal bir vesayet belâsı baş gösterdi.

Ama bu **"sadece"** bir başlangıç! 2008'de ABD emlâk sektörünün 300 milyar dolarlık "küçük" bir alt sektöründe başladı kriz. Akıl dışı, ahlâk dışı ve yasadışı olan bir faaliyet -geliri olMAyanlara emlâk kredisi vermek- yasallaştı, **yasa-içi** hale getirildi.

Böylece yapay olarak üretilen kredi krizi (güven krizi) önce likidite krizine dönüştü, yatırım bankalarından mevduat bankalarına bulaştı ve en sonunda dış ticareti de vurdu. Spekülatif kumar ekonomisiyle ile ilgisi olmayan gerçek sektörlere sirayet etti. Nihayetinde gelişmiş ülkelerden BRIC ülkelerine, Türkiye'ye ve dünyanın geri kalan kısmına yayıldı, hiç bir sektör, şirket, ülke ve insan bu krizden kaçamadı. Tabi kriz üreticileri hariç, onlar kaçmak şöyle dursun krizin içinde bol bol yüzdüler, eğlendiler, yediler, içtiler ve sıçradılar.

Ancak bu ekonomik fırtına sadece siyaseti değil demokrasiyi de vurdu. Avrupa'nın "batması" bu. Türkiyeli aydınların (henüz) göremedikleri bir gerçek. Güneş gibi FAZLA aşikar, göremiyorlar çıplak gözle. Hemen her konuda olduğu gibi iki aşırı uca savrulanlar çoğunlukta. Bir yanda ***"Avrupa dağılıyor"*** *vb* çığlıkları; diğer yanda ***"ah yok, batmıyormuş, bak anlaştılar adamlar"***diyenler (Ahmet Altan, Temel İskit, vs)

Bir sabah uyandığında Avrupa'nın okyanus suları altında kaybolacağını zannedenler elbette yanıldılar. Ama Avrupa'nın "eskisi" gibi devam ettiğini zannedenler de yanılmaktalar... Geriye kim kaldı? Zaten Türkiye hiç kimseden çekmedi çeyrek aydınlardan çektiği kadar. Geçelim...

"Avrupa'nın batması" elbette bir metafordu. Böyle anlaşılmalıydı. Avrupa halkları yönetim üzerindeki söz haklarını kaybediyorlar. Siyasî bir "aktör" olarak ise **Avrupa dünya güç pastasında işgal ettiği yeri kaybetmekte. Bunlardır "batış" olarak anlaşılması gerekenler.** Yoksa *"açlıktan ağaç kabuklarını kemiren, gözlerine sinekler konan sarışın bebekler görülecek eyfel kulesinin dibinde"* demek değildir. Avrupa bir Somali olmayacak. Korkmayın (= sevinmeyin).

Avrupa'yı bizim hayran(?) olduğumuz anlamda "WAY BE!! AVRUPEAAA!"yapan şey dağlar, ovalar veya şatolar değil demokrasiydi. Yani kollektif imkânları kullanmaktaki maharetiydi bu adamların. Ne demek?

Özelde Batı Avrupa ülkeleri kollektif fırsatlar ve kollektif tehditler karşısında çatışmayı önlemenin bir yolunu icad etmişlerdi demokrasiyle. Aslında bizim "istişare" dediğimiz kültürün alafranga biçimde kurumsallaşmasıydı bu. Her hangi bir grubun eline sopayı alıp kemalistler gibi geri kalanlara kendi tercihlerini dayatması yerine "bizim" frenkler bazı kurumlar ihdas etmişlerdi:

- Yönetici belirlemek için serbest seçimler,
- Seçileni eleştirebilen hür basın,
- Kuvvetler ayrılığı ilkesi,
- Bağımsız yargı,
- Seçimi beklemeden derneklerle, sendikalarla yönetime baskı yapma imkânı,
- Vs.

Avrupa toplumlarını ilerleten bu "fikrî çatışma" ortamı idi. Yani iç anlaşmazlıkları fizikî şiddet zemininden uzaklaştırmaktı. Halk sokaklara dökülmeden, sarayları yakmadan, kralları asmadan gücünü kullanabilmeliydi. Halkın iradesinin, tercihlerinin "her an" ifade bulması, **KAN DÖKMEDEN** eyleme dönüşmesiydi amaçlanan. Büyük ölçüde başarıldı bu... 2ci dünya savaşından 2008'e kadar en azından. Ya sonra? Sonrası biraz acayip. **Halkın çıkarları ile bazı yatırım bankalarının çıkarları arasındaki çizgi bulanıklaştı.** Nasıl ki Türkiye'de bir askerî vesayet belâsı varsa Avrupa'da da finansal bir vesayet belâsı baş gösterdi. İspatı?

Le Monde, New York Times, the Independent ve The Guardian gazetelerinin derlediği bazı bilgilere ve "rastlantılara" bir göz atalım:

Hayek usulü, anti-demokratik liberallik ve kriz üretmek

- 1974 Şili, anti-demokratik baskılarla dayatılan liberal politikalar ve 1981'de ekonomik kriz,
- 1976 Arjantin, anti-demokratik baskılarla dayatılan liberal politikalar ve 1980'de ekonomik kriz
- 1985 Bolivya, anti-demokratik baskılarla dayatılan liberal politikalar ve 1987'de ekonomik kriz
- 1989 Venezüella, anti-demokratik baskılarla dayatılan liberal politikalar ve 1993'de ekonomik kriz

Kriz kadar faydalı bir şey var mı?

- Goldman Sachs 2009'da 11,5 milyar dolardan fazla bonus dağıtıyor,
- Dünyada 82 ülkenin ulusal geliri bu rakamın altında,
- Goldman Sachs dakikada 16 bin dolar kâr ediyor, yıllık kâr 9 milyar dolar,
- Goldman Sachs'ta ortalama yıllık maaş 350.000 avro,
- İngiltere'de ortalama yıllık maaş 29.000 avro,
- Amerikan vatandaşlarının vergisinden Goldman Sachs'a aktarılan miktar 7 milyar avro,
- Goldman Sachs hisselerinin borsadaki değeri krizden önce 70 milyar avro,
- Goldman Sachs hisselerinin borsadaki değeri 21 ocak 2010'da 57 milyar avro,
- Bankacıların "etik dışı" yatırımları sebebiyle işini kaybeden insan sayısı 40 milyon.

Finansal vesayet: Bankalar Hukuk'un üstündedir, insanlar ise bankaların ayakları altındadır!

- Yatırımcıları kandırdığı için Goldman Sachs'ın (daha büyük bir cezadan yırtmak için)

ödediği tazminat: 580 milyon dolar, yani bir iki haftalık kârı.

- JP Morgan benzeri suçlamalardan yırtmak için ödediği miktar: 154 milyon dolar. Bankanın 2010 kârı 18 milyar dolara yakın. Dağıttığı bonus 10 milyar dolar civarında.
- İngiltere'de krizden sonra çıkan ayaklanmalarda çalıntı bir kıyafeti aldığı için bir kadına verilen ceza: 5 ay hapis,
- Bir başka ingilize çalıntı bir televizyonun taşınmasına yardım ettiği için verilen ceza:

  18 ay hapis,
- 20 ve 22 yaşlarındaki iki genç facebook üzerinden (başarısız) bir isyan organize etmeye çalışmaktan verilen ceza: 4 yıl hapis.

Sonuç

Avrupa artık eskisi gibi olmayacak. Halkın iradesini çiğnemenin yeni yolları çıkıyor ortaya. Hukuk metalaşıyor, adalet piyasada alınıp satılan bir şey oluyor. Halkların deviremediği siyasetçileri banka müdürleri bir gecede indiriyor aşağı. Evet... Avrupa batmayacak, çoktan battı çünkü... Pisliğe battı!

Sürdürülebilir Şerefsizlik: Çin ve Avrupa

Sürdürülebilir kalkınmanın yolları aranıyordu "bizim" batıda, meşhur *"sustainable development" dediğimiz şey.* Yani çevreyi kirletmeden, yerel kültürü ezmeden, işçiyi sömürmeden zenginleşmek. İsterseniz gerçekçi olalım, "fazla" kirletmeden diyelim, fazla ezmeden, fazla sömürmeden. Avrupa'da bunun daha iyisini icad ettik, sadece 3 gün önce: **Sürdürülebilir Şerefsizlik.**

Azıcık şerefsizlik, katlanılabilir, alışılabilir seviyede bir şerefsizlik!

Avrupa Birliği krizden kendi imkânlarıyla kurtulacağını ilân etmişti. Ne İrlanda ne Yunanistan... yüzüstü bırakılmayacaktı, AB'nin gücü buna yetecekti. 26 ekim günü bu "garantinin" tam ters yönünde iki DEV adım atıldı:

- AB yöneticileri IMF garantisinde özel bir fon açılmasını onayladılar: Çin ve Rusya gibi "yükselen" ülkelerden gelecek "katkı" ile beslenecek bir fon!
- Çin bu fon kanalıyla AB'ye borç vermeye hazır olduğunu resmen ilân etti.

26 ekim 2011 tarihi tıpkı Pearl Harbour saldırısı ya da Berlin duvarının yıkılması gibi tarihi bir gün. Bir dönüm noktası. 1948'deki Marshall Planı'ndan bu yana Avrupa siyasetinin girdiği en keskin viraj. Neden?

AB ülkeleri Türkiye de dahil bir çok ülkeye demokrasi ve özgürlük dersi vermeye alışmışlardı. Bunu yaparken de maddî güçlerini bolca kullanıyorlardı: "Kaka-pis" ülkelere kredi verMEyerek, teknoloji transferine sınır koyarak, dış ticaretlerini sınırlayarak,... Örnekler çok(l).

Avrupalı siyasetçiler yakın zamana kadar Çin'i de eleştirebiliyorlardı. Meselâ işkenceleri, işçi sömürüsünü, Tibet'in işgalini... Ancak Avrupa ekonomisi fonlar ve IMF kanalıyla Çin'e bağımlı hale gelirken/getirilirken bazı taşların da yerinden oynayacağı muhakkak. İnsan hakları ve tabiat gibi "alınıp satılmaz" varlıkları koruyan kanunlar da artık bir tür piyasada arz-talep dalgalanmalarına maruz kalacak. **Hukuk'a ikame edilen Piyasa günlük hayatımızı doğrudan etkileyecek.** (Bkz. Ticarî bir mal olarak "Adalet")

Bu noktada önemli bir ayrımın altını çizmek isterim: İnsan hakları, doğaya saygı gibi kriterler açısından hemen bütün ülkelerin tenkid edilecek yanları vardır. Bu yüzden her ülkeyi ***"neden filanca diktatörle ticarî/diplomatik ilişkin var?"û\ye*** eleştirmek mümkündür. Hüsnü Mübarek'in,

Kaddafi'nin veya İsrail'in göstere göstere yaptığını bir çok "cici" batı ülkesi de çaktırmadan yapar. Bu makale kapsamındaki eleştirinin hedefi devletlerin tek tek ahlaksızlık yapması değil, bu önemli.

Tarihi bir dönüm noktası olarak nitelediğim AB'nın ayağına kurşun sıkması. Bir başka deyişle demokratik bir yapı olan AB'nin totaliter bir yapı olan Çin'e boyun eğmesi. Hem de sürdürülebilir" bir biçimde! Zira "AB'yi krizden kurtarma" operasyonu basit bir ticarî çıkar ilişkisi içinde değerlendirmek hata olur. Miktarların yüksekliği ister istemez "yapısal" bazı neticelere gebe. Açalım: Fransız ve Alman uzmanlara göre halen AB'nin kamu borcunun 500 milyar avroluk bir bölümü zaten Çin'den alınmış. Dış ticaret fazlası sayesinde Çin'in elinde biriken 3200 milyar dolar ise esas olarak Amerikan doları. ABD'ye güveni giderek azalan Pekin bütün yumurtaları aynı sepete koymaktan bıktı ve fazla alternatifi de yok. 2010 yılında AB'nin GSMH'sının 12.268 milyar avro olduğunu dikkate alırsak Çin'den gelen bu desteğin(?) ne derecede "yapısal" sonuçlar doğurabileceği daha net anlaşılabilir sanıyorum. (Bkz. ***"Devlet kapitalizmi"*** ve ***Sovereign wealth fund*** meselesi: ing. fr.)

Sonuç

Bir yanda "fazla" parasını yatıracak yer arayan, anayasasına göre "serbest piyasa" taraftarı bir proleterya diktası olan Çin var. Diğer tarafta hukuktan ödün vermiş, kendi bankacılarına söz geçiremediği için iflasa doğru giden, "demokratik" bir Avrupa Birliği; tıpkı ABD gibi. Avrupa Birliği kendi vatandaşını köle olarak çalıştıran totaliter Çin'den hayatî bir maddî yardım almaya hazırlanıyor. Çin daha şimdiden politik tavizler konusunda şartlarını dayatmaya başladı. Üstelik AB'nin alacağı bu yardım kârlı alt yapı harcamalarında kullanılMAyacak. Krize sebep olan bankacılara verilecek. Bundan sonra ne olur? Avrupa'da devletin aslî görevlerinden "istifa" edişine tanık olabiliriz. Sosyal güvenlik, adalet, eğitim, sağlık, iç güvenlik hizmetlerinde çok ciddi bir gerileme.

Avrupa'da demokrasiyi kıymetli yapan ne varsa Piyasa'nın ezici gücü karşısında fazla direnemeyecektir. Basın özgürlüğü ve bağımsız yargı da dahil. Evet, gerçekten tarihi bir viraja girdik. Sarkozy ve Merkel sürdürülebilir şerefsizliğe oynuyorlar. Ama sürdürülemez noktalara savrulabiliriz.

Dipnotlar

1° Tabi işlerine geldiği zaman Saddam (Irak), Mübarek (Mısır), Kaddafi (Libya) gibi en kanlı diktatörlere yardım etmekten geri durmadılar; bu da "oyunun" bir parçası idi. Ama AB ülkelerinin sahip oldukları ekonomik güç, medyatik güç ve diplomatik güç bir araya gelince "kaka-pis" ilân edilen devletlerin bir itiraz fırsatı olmuyor. Batının çıkarına endeksli bu ahlâk(!) sayesinde İran "terörist" ilân edilebiliyor, Afganistan'da bir kaç teröristin(?) saklandığını bahane eden ABD ordusu kadın çoluk çocuk demeden yüzlerce masum sivili öldürebiliyor.

Kaynak dergiler ve kitaplar Dergiler

1. The relationship between credit default swap spreads, bond yields, and credit rating announcements *Uournal of Banking and Finance*1**J. Hull, M. Predescu, A. White**

2. Credit default swap spreads as viable substitutes for credit ratings: [*University of Pennsylvania Law Review*1**, Mark J. Flannery, Joel F. Houston, Frank Partnoy**

3. The British Marksman Who Refused to Shoot Washington. How Thomas Jefferson's Hatred of Banks Led to the Panic of 2008. *American Historv, N° 44. 20091*

Kitaplar

1. Writings on Money, Banking & Public Debt (Excerpts from the Memoirs, Correspondence and Private Papers), **Thomas Jefferson**

2. The Great Financial Crisis: Causes and Consequences, **John Bellamy Foster, Fred Magdoff**

3. The Financial Crisis lnquiry Report, Authorized Edition: Final Report of the National Commission on the Causes of the Financial and Economic Crisis in the United States,

Financial Crisis lnquiry Commission

4. Dark Markets: Asset Pricing and Information Transmission in Over-the-Counter Markets, **Darrell Duffie**

5. İnside the Over-the-Counter Market in the UK, **Tom Wilmot**

6. Regulation of over-the-counter markets: Hearings before the Committee on banking and currency, United States Senate, Seventy-fifth Congress, third session, on S. 3255 by United States. **Congress. Senate. Committee on Banking and Currency**

7. A Demon of Our Own Design: Markets, Hedge Funds, and the Perils of Financial Innovation **Richard M. Bookstaber**

8. Engineering the Financial Crisis: Systemic Risk and the Failure of Regulation, **Jeffrey Friedman, Wladimir Kraus**

9. The Quants: How a New Breed of Math Whizzes Conquered Wall Street and Nearly Destroyed İt, **Scott Patterson**

10. Misunderstanding Financial Crises: Why We Don't See Them Corning, **Gary B. Gorton**

11. The Origin of Financial Crises: Central Banks, Credit Bubbles, and the Efficient Market Fallacy, **George Cooper**

12. Web of Debt: The Shocking Truth About Our Money System and How We Can Break Free **Ellen Hodgson Brown, Reed Simpson**

13. The Two Trillion Dollar Meltdown: Easy Money, High Rollers, and the Great Credit Crash, **Charles R. Morris**

14. Too Big to Fail: The İnside Story of How Wall Street and Washington Fought to Save the Financial System--and Themselves, **Andrew Ross Sorkin**

15. Casino Capitalism: How the Financial Crisis Came About and What Needs to be Done Now **Hans-Werner Sinn**

16. On the Brink: İnside the Race to Stop the Collapse of the Global Financial System, **Henry M. Paulson**

17. The Credit Default Swap Basis (Bloomberg Financial), **Moorad Choudhry**

18. The New Paradigm for Financial Markets: The Credit Crisis of 2008 and What İt Means, **George Soros**

19. Derivatives: Markets, Valuation, and Risk Management, **Robert E. Whaley**

20. Fundamentals of Derivatives Markets, **Robert L. McDonald**

21. Derivatives Demystified: A Step-by-Step Guideto Forwards, Futures, Swaps and Options,

An d re w Chisholm

22. Crisis Economics: A Crash Course in the Future of Finance, **Nouriel Roubini**

23. Lessons from the Financial Crisis: Causes, Consequences, and Our Economic Future, **Robert Kolb**

24. Shadow Banking and Its Role in the Financial Crisis (Global Recession - Causes, Impacts and Remedies) **Devin A. Jenkins, Marlin I. Collins**

25. Chain of Blame: How Wall Street Caused the Mortgage and Credit Crisis, **Paul Muolo,**

Mathew Padilla

26. Bailout Nation, with New Post-Crisis Update: How Greed and Easy Money Corrupted Wall Street and Shookthe World Economy, **Barry Ritholtz**

27. Money and Power: How Goldman Sachs Came to Rule the World, **William D. Cohan**

28. Chasing Goldman Sachs: How the Masters of the Universe Melted Wall Street Down...And Why They'll Take Us to the Brink Again, Suzanne McGee

Banka Ordudan Tehlikelidir

Gözden geçirilmiş ikinci sürüm

Mehmet Yılmaz

Bu kitap Derin Düşünce Fikir Platformu'nun okurlarına armağanıdır.

www.derindusunce.org

CAHİT KÜLEBİ

HAYATI (d. 1917, Tokat- ö. 20 Haziran 1997 Ankara),

Cahit Külebi, ailenin üçüncü çocuğu olarak, 28 Aralık 1332 (Nüfus kimlik kartında 1333), Milâdî tarihle 9 Ocak 1917 tarihinde, Salı günü, Zile'nin Çeltek köyünde doğmuştur. Doğumunun gece olduğunu, bazı konuşmalara dayanarak, tahmin etmektedir. Kendisine Mahmut Cahit adı verilmiştir. Aile, sonradan Erencan soyadını almış; Cahit ise Külebi takma soyadını bir süre sonra tescil ettirmiştir.

> Babasının Kur'an-ı Kerim'in son sayfasına «28 Kânun-ı evvel 332 ve Rebiülevvel 335 Çarşamba. Mahdumum Mahmud Cahid velâdeti. Cenâb-ı Allah hayırlı halef eyleyerek ehali-i İslâm nusretler ihsan buyursun, âmin» notunu koyup altına mührünü bastığını biliyoruz.

Annesi, Pasinler'in Aşağı Tayhoca (Tahirhoca) köyünden Karabeyoğulları'ndan Feride, babası Erzurum'un Kasımpaşa mahallesinden Gullebiler'den Necati'dir. Anne tarafı, aile adından da anlaşılacağı üzere, geniş toprakları olan zengin bir ailedir. Bu toprakların bugün de ailenin elinde bulunduğunu biliyoruz. Babasının ailesinde hep memurlar ve subaylar var. Babası da, önceleri, bucak müdürlüğü yapmış ve bu arada Erzurum dolaylarının işgali üzerine batıya göçmüştür. Bu göç sırasında Cahit'in iki ablası da bulunmaktadır. Cahit, Çeltek'de yerleşildikten sonra doğmuştur.

Anne tarafından zenginlik Çeltek'de de devam eder. Sayısız inekler, atlar, at arabaları bulunduğunu anımsıyor Cahit. Babası hovarda meşreptir. Bir süre sonra nüfus memurluğuna atanır, Artova ve Niksar ilçelerinde Nüfus Memuru olarak çalışır.

Mahmut Cahit, köyde pek az kalmıştır. Üç yaşında iken Zile'de anaokuluna verilmiştir. Bir süre de Dutlupınar İlkokuluna devam etmiş, normal olarak okula Artova ilçe merkezinde başlamıştır. Şimdi Çamlıbel bucağının merkezi olan Artova ilçe merkezi Çamlıbel'in üzerinde bulunmaktadır o zaman. Kasaba, Mahmut Cahit'in çocukluk anılarında önemli yer alır. Birçok şiirinin dokusunda o günlerin izlenimleri vardır.

İlkokulun birinci ve ikinci sınıflarından sonra Niksar'a gidilir. İlkokulun öteki sınıfları da bu kasabada bitirilir. Niksar'daki evlerinde bir serçe kadar hür yaşamıştır. Ortaokul için Sivas'a gelir, altı yıl yatılı okur bu şehirde. Babasının ölümünden sonra, lise son sınıfa geçtiği yıl, aile Bursa'ya göçer ve Mahmut Cahit de iki ay kadar Bursa Erkek Lisesi'nde okur; ama, gene Sivas Erkek Lisesi'ne yatılı olarak devama başlar. 1935-36 öğrenim yılı sonunda, Haziran döneminde liseyi bitirir.

Külebi, lise sıralarındaki yaşamı hakkında şunları söylüyor bir konuşmasında: «Günlerimin yarısı top oynamakla, yarısı derslerde geçerdi. Geriye kalan zaman ise dergiler, romanlar, şiirler, tatlı hayaller için az geliyordu. Üstelik ortayı, liseyi yatılı okudum. Belli saatlerde yatıp kalkmak, işleri büsbütün çatallaştırıyordu. Allah razı olsun, geceleri yatakhaneden el ayak çekilince yaktığım idare lambasından. Onun ışığı daima imdadıma yetişti. Yalnız sevgili dergilerimi, kitaplarımı değil, vefasızlık ettiğim ders kitaplarımı da onun alaca karanlığında hoşnut, etmeğe çalıştım. Daha doğrusu o aziz kitaplar sayesinde hayatın güzel, dünyanın sevilir şey olduğunu o ıssız gecelerde duydum. İnsan beceremediği şeyleri biraz öğrenince galiba daha çok memnun oluyor. Ben de zaman zaman kimyadan, uzay geometriden, tabiat bilgisinden, hele insana cennetten manzaralar gibi görünen acı yeşil renkli tabiat bilgisi levhalarından hoşlandığımı sanmıştım. Fakat, ortaokuldan sonra üniversiteye girene kadar hiç çalışmadığım edebiyat ve tarihten hoşlandığımı biliyordum.» Top oynamakla o kadar yakından ilgilenmiştir ki, tam beş yıl lise futbol takımının kaptanlığını yapmıştır.

Liseyi bitirdikten sonra Mülkiye'ye ve Tıbbıye'ye girmesi öğütlenmiş ise de, o, Yüksek Öğretmen Okulu sınavına girmiş ve birincilikle kazanmıştır. Buradaki yaşayışa çabucak alışmış, ilk yıl, altı ay içinde Knut Hamsun'un kitaplarının Fransızcalarını okuyarak Fransızca öğrenmiş; dil derslerine girmeme belgesi almıştır.

1938 yılı Haziran-Eylül aylarında, Reşit Rahmeti Arat'ın yardımı ve teşvikiyle, Almanca öğrenmek için Berlin'e gitmiş ve Almanca öğrenmiştir.

Okul yıllarında oldukça özgür bir yaşam geçirmiştir. Reşit Rahmeti Arat, Fuat Köprülü, Ahmet Hamdİ Tanpınar, Ali Nihat Tarlan'ın derslerinden yararlanmıştır. Yüksek Öğretmen Okulu'nu, 1939-1940 ders yılı Eylül döneminde (Haziran döneminde Almanya'ya gittiğinden sınavlara girmemiştir) bitirmiş ve 1 Ekim 1940 günü Yedek Subay Okulu'na girerek askerliğe başlamıştır. 31 Mart 1941 tarihinde asteğmen olarak o zaman Söke'de bulunan 46. Süvari Alayı Ağır Makineli Bölüğü'ne kur'a çekmiş; bir iki gün sonra da Alayı ile birlikte Kırklareli'nin Koyunbaba köyüne gitmiştir. Bu köyde ve Süloğlu'da askerliğini sürdürmüş; 31 Ekim

1941 Tarihinde teğmen olmuş ve aynı zamanda Alay Emir Subaylığı ve Karargâh Komutanlığına atanmıştır. 17 Aralık 1942 tarihinde terhis edilerek 28 Ocak 1943 tarihinde Antalya Lisesi Stajyer Edebiyat öğretmenliği görevine başlamıştır.
26 Ocak 1946 tarihinde Ankara Devlet Konservatuvarı Diksiyon Öğretmenliği ve Tatbikat Sahnesi Temsil İşleri Muavinliği (Dramaturgluğu) görevine atanmış ise de bu görevleri kabul etmemiş ve 7 Şubat 1946 tarihinde Devlet Konservatuvarı Edebiyat

Öğretmenliği'ne atanması yapılmıştır. 25 Aralık 1946 tarihinde Müdür Yardımcılığı'na, 19 Aralık 1951 tarihinde ise Müdür Başyardımcılığı'na getirilmiştir. 12 Aralık 1954 tarihinde ise Ankara Gazi Lisesi Edebiyat Öğretmeni olmuş, 23 Aralık 1954 günü aynı lisenin Müdür Yardımcılığı görevini de üstlenmiştir. 6 Mart 1956 tarihinde, Millî Eğitim Bakanlığı müfettişliğine atanarak bu görevinde iken yurt dışı görevi verilmiştir.

Külebi, 31 Ağustos 1960 tarihinde İsviçre Bölgesi Öğrenci Müfettişliği ve Kültür Ataşeliği'ne atanarak yurt dışına gitmiştir. 20 Eylül 1960 tarihinde başladığı bu görevinden 23 Nisan 1964 tarihinde ayrılmış ve yurda dönerek müfettişlik görevini sürdürmüştür. Bu görevi sırasında, birkaç kez Devlet Konservatuvarı Müdürlüğü'ne vekâlet etmiştir. Çünkü, müdürlük görevi ısrarla önerildiği halde kabul etmemiştir. 28 Şubat 1966 tarihinde Bakanlık Başmüfettişliği'ne atanan Külebi, Teftiş Kurulu ile ilgili birçok çalışmalar da yapmış ve genellikle Başkan Yardımcılığı görevini üstlenmiştir.

4 Aralık 1969 tarihinde Kültür Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığı'na atanan Külebi, 4 Ağustos 1971 tarihinde bu görevinden ayrılarak eski görevi başmüfettişliğe dönmüştür. 3 Ocak 1973 tarihinde ise isteğiyle emekliye ayrılmıştır.

1972 yılında yapılan Kurultay'da Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu'na seçilmiş olan Külebi, emekli olunca bu kurumun Yayın Kolu Başkanı olarak görev yapmış, 1976 yılında Genel Yazmanlığa getirilmiştir. Kurumun devletleştirilmesinden hemen sonra SODEP kurucuları arasında yer almış ve 27 Mayıs 1983 tarihinde Kurum Genel Yazmanlığı'ndan istifa ederek ayrılmıştır. 23 Haziran 1983 tarihinde, bu Partinin kurucu üyeliği 20 arkadaşı ile birlikte Güvenlik Konseyi'nce veto edilmiş; milletvekili seçiminden sonra yeniden kurucu üye olmuştur. Sonraki dönemde, SODEP ile Halkçı Parti'nin birleşmesinden sonra iki dönem de Parti Merkez Karar ve Yönetim Kurulu üyeliğinde görev almış; Sivas, Tokad, Yozgat, Gaziantep, Adıyaman, Kahramanmaraş bölgeleri parti müfettişliği yapmıştır. Emekliliğini Ankara'da geçirmiştir.

Külebi, 1955 yılında, Türk Dil Kurumu Edebiyat Ödülü'nü *Yeşeren Otlar* adlı kitabı ile kazanmıştır. Sonraki yıllarda, bilindiği gibi, TDK ödüllerinin niteliği değişmiş ve şiir, öykü, roman, vb için ayrı ayrı ödüller verilmeye başlanmıştır. 1981 yılında da *Yangın* adlı yapıtı ile Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazanmıştır. 1959 yılında Teksas Valisi, «Hemşehrilik diploması» vermiştir. Şiirleri yabancı dillere çevrilmiş ve birçok dergilerde, antolojilerde yer almıştır. 1986 yılında İtalya'da şiirleri bir kitabı olarak yayımlanmıştır. Almanca ve Azerice de birer kitap yayımlanmıştır.

Edebiyata karşı ilgisinin uyanışını şöyle anlatıyor: «Zile'de bir akşam babam bana üç kitap getirdi, ihtimal, o yaşımdan hatırladığım tek gün olan o aydınlık gecede edebiyatı sevmişimdir. Belki de, her akşam yatsı kalesinden tellallar çağıran, sokaklarında yaz boyunca yük yük üzüm, alaca mısırlar, tenteneli uzun kavunlar taşıyan, sabahlara kadar büyük leğenlerde pekmez kaynatılan, bu yüzden kışa kadar sokakları sıcak sıcak üzüm kokan ve geceleri uzaktan, *'Şu Zile'den gece geçtim görmedim aman'* diye türküler duyulan Zile bana sanatı sevdirdi. Barhanalar kışın tâ Malatya'dan boyalı resimli kâğıtlara sarılı portakallar getirirdi. Çarşı içinde, renkli meşinden 'kayış top' satılan dükkânlar vardı.

Öyle toplar ki, zamanımızın en usta kunduracısı, en narin kadın ayağına öyle şirin papuçlar yapamaz. Artık Zile'de sanatkâr yetişmiyorsa, muhakkak çocuklar için o güzei 'kayış top'lar yapılmadığından, Kazova üzümlerini, daha Zile'ye gelmeden, tren alıp götürdüğündendir.

«Babam kitapları getirmişti ama okuma bilmiyordum. Altın Işığı, Çocuklar Cennetini, Altın Çiftliği okuya okuya öğrendim.

«Yedi sekiz yaşında kadar vardım. Niksar'daydık. Babamla ablalarım oturur geceleri roman okurlardı. Beni erken yatırırlardı. Uyumazdım. O zifiri gecelerde Mehçure'ye, Zavallı Necdet'e, *Son Arzum'un* güzel ve talihsiz kahramanına ağladığım çok oldu.

«Bir de Şıhlar köyünden Faik vardı. Arasıra şiir yazıp okula getirir, öğretmene sınıfta okurdu. Öğretmen beğendikçe ben biterdim.

«Daha sonra Jules Verne'in, Dumas'nın romanlarını, İki Çocuğun Devr-i Âlemi'ni döne döne okudum. Sabahları okula koşar koşmaz, o yüce kahramanlarımın gittikleri yerleri, ad verdikleri dağları, denizleri haritada arar, bulamayınca çok üzülürdüm. İnsanı sanata doğru iten hayıflanma duygusu belki de öylece içimi sardı. İyi ki sarmış. İnsanlara, dünyanın garip işlerine kırıldığım zamanlarda, içimde bir sevgili yüzü gibi o duygu belirmeseydi, 'Dünyanın gidişi düzensiz, insanlar kötü, ama ben, ama ben de nihayet karınca kararınca şairim ya' diyemeseydim, sevgili kitaplarla başbaşa âlemin mihnetini unutamasaydım, daha mı iyiydi? Varsın sanatın nihayet bir ustalık olduğuna inanayım, öyle zamanlarımda çalışmayayım, zaman zaman yazdıklarımı görüp acınayım. Olsun, yine de memnunum.»*[62]'

Külebi, ilkokulda iken Hammer Tarihi'ni, Reşat Nuri, Halide Edib gibi yazarları okuduğunu da söylemişti bize. Gene ilkokulda iken şiirler yazmaya başlamıştı. Ortaokulda ise, ozan olmaya kararlıydı. Ortaokulu bitirdiği yıl babası ölmüştü, bu ölüm üzerine yazdığı şiiri, ilk yazdıklarından anımsayabildiği tek şiirdir:

Seni aldığı gün köyden oduncu
Çizdi bir yelpaze gibi derini
Ve bir gün benzetti çalıya tuncu
Çıkardı dışarı kemiklerini.
Gittiğin o yerde seni kim bekler
Belki biraz rahat, belki köpekler
Fakat hiçbir zaman bilmeyecekler
İhtiyar katırın çektiklerini.

O yıllarda, 1933 yılından sonra, Sivas Erkek Lisesi'nin dergisi olan *Toplantı'da* şiirlerinin yayımlandığını biliyoruz.*' Ahmet Kutsi Tecer'in teşvikiyle çıkan bu dergiden sonra *Yücel* dergisinde de şiirleri yayımlanmıştır. *Toplantı* dergisine verdiği şiiri çok beğenen öğretmeni Fazıl Yinal onu teşvik etmiş, heveslendirmiştir. Ahmet Kutsi'nin düzenlediği Âşıklar Bayramı vesilesiyle Sıvas'da toplanan âşıkların Sivas sokaklarında ve lisenin bahçesinde dolaşmalarının da şiir yazmasını hızlandıran etkenler olarak kabul edebiliriz. Fakat, en büyük etken, aydın bir kişi olan babasıdır ona göre.

Toplantı adlı okul dergisinden sonra *Yücel* dergisinde yayımlanan ve yayımladığı ilk şiir olarak kabul ettiği şiiri «Gidene» başlığını taşımaktadır. *Yücel*'in Mayıs 1935 tarihinde yayımlanan 4'üncü sayısında çıkan bu şiirde «Sivas Erkek Lisesi Ahmet» imzasını kullanmıştır. «İhtiyar Katır» şiiri gibi koşma kalıbı ile yazılan bu şiirde umutsuz bir aşkın yankısı görülür. Halbuki, "İhtiyar Katır"da bir hiciv vardı.

İçimdeki sessiz ihtilâçları
Sana bilmem nasıl anlatacağım?
Dumandan kopkoyu ürkek saçları;

---

62 ***Edebiyatçılarımız Konuşuyor,*** Varlık Yayını, s. 140 vd. Sivas Lisesi'ndeki yaşantısı ile ilgili bazı bilgiler için, ***içi Sevda Dolu Yolculuk'un*** 24-40 sayfalarına bakılabilir. Askerliğiyle ilgili bazı ayrıntı da bu kitabın 40-47 sayfalarında bulunmaktadır.

Gönlümden sökerek fırlatacağım.
Er olan gidene ağlamaz derken,
Bir şey söylemeden veda ederken,
Sen koyu gecede uçup giderken,
Yorgun umudumu ağlatacağım.
Yüzünü sarartan günleri düşün,
Ve dudaklarını üzen gülüşün;
Silik hayalimi süzeceğin gün
Elimle kalbimi uzatacağım.

İstanbul'a geldikten sonra ise değişik şiirler yazmaya başlamıştı. Bu arada, Fransızca öğrenirken Baudelaire, Rimbaud ve Verlaine'i ezberlemiştir. 1937 yılında Langston Hughs'un bir «bleu»sunu Fransızcadan okuyarak sevmiştir. Apollinaire ile Villon'u ise, şiirlerinin benzerliği söylendikten sonra okumuştur.

Yaptığımız bir konuşmada, türküleri, Karacaoğlan'ı, Bakîyi, Şeyh Galib'i; şimdilerde de bunlardan başka, Nedim'i sevdiğini söylemişti. *Edebiyatçılarımız Konuşuyor* adlı kitapta yer alan konuşmacında ise şunları söylüyor: «Devir devir hoşuma giden yazarlar oldu, okudum. Bazılarını ise ömrüm boyunca severim. Türkülerimiz, divan ve halk şiirimiz; üç beş batılı şair daima dostum oldular. Hececilerle, Serveti Fünuncular beni sarmamıştı. Modern edebiyatımızdan, çocukluğumda, Haşim'i, Hamdi Tanpınar'ı, Necip Fazıl'ı sevmiştim. Sonra Muhip ile Cahit Sıtkı, aramızdaki pek az yaş farkına rağmen, taşrada içimi sarmışlardı.»

ÇOCUKLUĞU

Cahit Külebi'nin çocukluğunu kendi ağzından anlatan bu bölüm Türkiye Yazıları dergisinde (Mayıs 1977) yayımlanmıştır

1916 ya da 1917 güzü sonuna doğru doğmuşum. Babamın Kur'an üzerine yazdığı not 1332 Aralık ayı. Milâdi'ye çevrilince 1917 yılının 9 Ocak günü oluyor, doğruysa. Ha bir yıl önce ha bir yıl sonra, ne önemi var, denilebilir. Bence çok önemli. O kış kıyamet günlerinde annem de tifo ya da tifüsten ağır hasta. Göç ederken bir kağnı üstünde de doğabilirdim. Annem çok sağlam yapılı bir köylü ağa kızıydı. İnatçı, acımasız, pratik zekâlı. Yaşı belli değildi. Hiç perhiz etmedi, 90'ına doğru öldü.

Annemin ateşli hastalığı onu, hem de bakımsız kış göçünde, öldürebilir. Ölseydi ben de karnında ölecektim. Bu hastalık bende bir eksiklik bırakmadı. Çocukken ben de sağlıklıydım. Seferberlik günlerinde beni köyde çok iyi beslemişler. İri kemikliyim. Fazla tatlı canlı da değilim. Ülser gibi, anfizem gibi hastalıklar sonradan oldu.

Ben doğmadan birkaç ay önce bir göçmen kafilesiyle Zile'ye gelmişler. On km. kadar uzaktaki Çeltek köyüne yerleşmişler. Hem hayvanların bakımı böylelikle sağlanmış, hem de babam annemi köye yerleştirip Zile'de başına buyruk yaşamış.

Doğduğum gece babam Çeltek'te evliya Şeyh Mahmut'un türbesinde rakı içiyormuş. Müjde götürmüşler, ilk oğlu olduğum için çok sevinmiş. Adımı da türbesinde rakı içtiği şeyh ile o yılların ünlü yazarı Hüseyin Cahit'ten alıp Mahmut Cahit koymuş.

O günleri küçük yaşta anımsamama olanak yok. Ama, annem, büyükannem ve iki ablam o denli çok konuşmuştur ki, Zile'den ayrıldığımız yıllara dek -hangi yılda kaç yaşımda ayrıldığımı bilmiyorum hemen birçok şeyi yarı imgesel, yarı gerçek olarak yaşamış gibiyim. Daha doğrusu belleğimde küçük pembetoz bulutlar, hoş kokular var. Bugün 60 yaşımda bile ara sıra anımsasam bu bulutlar, bu dumanlar savrulur durur.

Çeltek köyü benim için haşhaş çiçeği, mısır tarlası, eşkıya baskını, tüten damlarla dolu bir yer. Dayımı

bir mısır tarlasında hem vurmuşlar, hem boynuna ip takıp sürümüşler. Bir bunu biliyorum, bir de annemin beni kucağına alıp Zile'ye babama baskına gittiği bir günü anımsıyorum. Oğlan çocuğu önemlidir, köy yerde. Annem babama karşı beni hep bir tüfek gibi kucağında taşıdı. Yayık yayarlarken yayığa bindirdiler. Ayrıca annem, doğu köylerinde öğrendiği, daha sonra hiçbir yerde duymadığım, Kürtçe tümcelerle süslü masallar söylerdi.

Babamın Zile'de Hatun adında bir dostu (metresi) ve birkaç da yerliden, memurdan arkadaşı vardı. Sonraları bunları oldukça tanıdım. Annemin kavgaları, beni kucağına alıp yaptığı baskınlar bitip tükenmedi ama, babam sanıyorum ki, Zile'den ayrılıncaya değin Hatun'u bırakmadı. Bu kadın, anımsadığım kadarıyla kaşlarına rastık çeken boylu boslu bir kadındı.

Bir de tövbekâr olmuş Bamyacıkızı adlı bir eski yosma vardı. Çok iri, belki 150 kiloluk bir kadındı. Dediklerine göre, her yıl karnından altı sekiz okka yağ aldırırmış. Ara sıra evine bağına bizi yemeğe çağırırdı. Annem onun çağrılarına kızmaz, giderdi (...)

Zile'de benim de günahlarım var. Üç dört yaşlarındayken benden birkaç yaş daha büyük kızlarla su perileri gibi acayip, anlamını bilemediğim bir şeyler yapardık. Sırt üstü, suda yüzer gibi... Güneşin suya vuruşundaki aydınlığı Zile'nin sıcak toprakları üzerinde, şehvet kokusu saçan o acı renkli otlar arasında ilk kez gördüm. İşleyip işleyeceğim günah da bundan ibaret kalmıştır.

Sanıyorum ki, üç yaşıma geldiğimde Zile'ye taşındık. Beni hemen anaokuluna verdiler. Annem, benim için gösterdiği ihtirasla hemen hiç rahat bırakmadı. Sabahları döğerek okula göndermek isterdi. Ben de gider gitmez kaçardım. Okulda sonsuz bir yalnızlık ve gurbet duygusuna kapılır ve korkardım. Ya eve, ya da ablalarımın okuduğu İnas Mektebine kaçardım. Kendim de, ablalarım da çok sıkıntı çektik bu yüzden. Sonra bir «Nümune-i Terakki» adlı Allahın belası güya modern okula verdiler. Orada hiç ders yapılmazdı. Bizi davar gibi sınıfa kapatırlardı. Ben de pencereden kaçardım. Ablalarımın araya girmesi de para etmez, annem beni süpürgeyle, değnekle döğerdi. Kimi kez ben de anneme saldırırdım. O zaman ablalarım da beni tutarak anneme yardım ederlerdi. Köylü annem çok zeki, şahin gibi bir kadındı. Başka zamanlar ayaklarımı eteklerinin altına sokarak masallarını dinlediğim o sıcak anne, okul konusunda zebani gibi olurdu. Sonunda beni evimize çok uzak Dutlupınar ilkokuluna verdiler. Öğretmenim uzun ak sakallı, nur yüzlü, mahalle mektebinden gelme biriydi. Hiçbir derste bizi kapatıp gitmez, çok sevgi gösterir ve elişi kâğıtlarından levhalar yaptırırdı. Çok küçüktüm ama hâlâ unutamadım. Örneğin: «Maarif Ruh-i Millettir». «Nush ile uslanmayanı etmeli tekdir» vb. gibi levhalar. Hele öyle elişi kâğıtlarından hasırlar ördürürdü ki, bugün ilkokullarımızda niçin yaptırılmaz, şaşarım. Pamuk Hoca beni öyle bir bağladı ki, bir daha hiçbir okulda dersten kaçmadım. Ertesi yıl da Artova'ya taşındık.

Zile'de çok küçüktüm, lise II. sınıfta arkadaşlarımla çekilen resimden anlıyorum ki, beni doğar doğmaz okula vermişler. Bu yüzden, yürekli ve atak yaradılışlı olduğum halde, bütün yaşamımda utangaç ve çekingen kaldım. Özellikle yabancıların yanında bu tutumum benim için büyük bir eksiklik oldu. O küçük yaşıma karşın Zile'den yüzlerce sayfalık anım var. İleride, bunları bir tür yaşam-öykü olarak yazabilirim belki. Burada yalnızca, Zile isyanında annemin yaralanmasını, babamın temsilci olarak isyancılara gitmesini, Kedici Mehmet adıyla tanınan Jandarma onbaşılığı yapmış bir isyancının, kadınların şalvarına kedi koyarak, sopayla kedilere vurup kadınların apışaralarını tırmalatarak işkence yaptığını, öylece konuşturduğunu (şimdikiler duymasın!), Zile'nin şiirli Ramazan gecelerini, bağ bozumu şiirsel günlerini, Zile'nin o akıl almaz çocuk oyuncağı kayış toplarının güzelliğini birer satırla geçmem zorunlu.

Zile'de bir de çocukların çula (karga) besleme alışkanlığı vardı. Ben de bir süre besledim. Donuk kara rengi, boncuk mavisi rengindeki gözleri ve avuç içinde sığanmış gibi duran gövdesiyle ondan günün hiçbir saatinde ayrılmazdım. Ne yedirdiğimi anımsamıyorum. Bu culaların ağzına tükürülürdü. Neye yaradığını da öğrenmedim. Öğrendimse de unuttum. Çula beslemekten amaç onu konuşmaya alıştırmaktı. Ben de çok uğraştım. Konuşturamadım. Konuşan çula da görmedim.

Erzurum'dan göç ederken iki azabımız varmış. Taho kültmüş. Annem gibi o da tifo ya da tifüse yakalanmış. Bu hastalık sonucu öldüğünden kendisini tanıyamadım. Çok sözü edilirdi. Alo ile karısı

Bahizer bizimle yaşadılar. Sonra nasıl ayrıldılar, şimdi anımsamıyorum. Alo Ermeniydi. Müslüman olmuştu. Bahizer adını değiştirmediğine göre buna gereksinme duymamış olabilir. Evimizin işlerini yaparlardı. Oturduğumuz kira evinin bahçe içindeki bölümünde kalırlardı. Cuma sabahları ikisi de evde olurdu. Belki de Cuma değil Pazardır. Bahizer bulgur pilavını sofraya getirir, soğan kırardı. Alo, yağ getirtirdi karısına, şakalaşarak tahta külekten, tahta kaşıkla dolu dolu alır, dumanı tüten bulgur pilavına karıştırırdı. O yaşımda, bunun doğal olduğunu sanırdım. Aradan çok yıllar geçtikten sonra anımsadıkça, bu yağların benim onuruma konulduğunu anlayabildim.

Babamın iki at arabası vardı. Birini yaşlı Osman Efendi, öbürünü ise onun oğlu Muhammet sürerdi. Onların da Erzurumlu olduklarını sanırım. Muhammet genç irisi, iyi yüzlüydü. Malatya'ya sefer yapan barhanalarda çalışırlardı. Renkli resimli ince kâğıtlara sarılı portakallar getirirlerdi. Öyle güzel kokardı ki bu portakallar, bugün bile unutamadım.

Nüfus Kâtibinin eşi, kundaktaki çocuğu ve annem, ben, iki ablam, kundaktaki kardeşim Nahit vardık. Nahit'le aramızda beş yaş olduğuna göre demek ki beş altı yaşlarındaydım.

Atlarımız dev gibi bakla kırı iki aygırdı. Nasıl oldu, ürktüler, sandık büyüklüğünde, daha iri kayalar ve onların arasında kısa çayırlı bir inişli düzeyde yıldırım gibi gittiğimizi anımsıyorum. Annem, "Osman Efendi, sen bunların hesabını beye vereceksin" diye bağırınca atların arasına atladığını gördüm. Zayıf, uzun aksakallı, sırtında beyaz gömlek bulunan bu ihtiyarı hiç unutamadım. Gözümü açtığımda yarı belimden aşağısı arabanın teknesi içindeydi. Hiçbir acı duymuyordum. Küçük ablam da arabanın teknesi içinde kalmış. Bir anı anımsıyorum. Osman Efendi yerinden doğruldu, pervane gibi döndü ve bir yiyecek çuvalının yanına yıkıldı, ölmüşmüş. Atlar da ters düşmüş, sırt üstü debelenen böcekler gibi çabalayıp duruyordu. Annem, hayvanlar ölecek diye sağa sola koşuyordu. Uzaktan renkli urbaları, önlerinde yüklü eşekleriyle sıraçlar geçti. Bir ara yanımıza yaklaşır gibi oldular. Annem onlara doğru koştu. Tek söz söylemeden geçip gittiler. Bunlar sıraç olduğundan Sünnileri sevmezmiş. Sonradan evde böyle diyorlardı. Ancak, ben onların bizim sıraç olmadığımızı nasıl anladıklarına akıl erdiremiyordum. Sonunda, bir atlı tahsildar çıkageldi. İlk iş olarak atların koşum kayışlarını kesti. Atlar ayağa fırladılar. Ondan sonrasını hiç görmedim. Ablamı, beni arabanın altından çıkarmışlar. Nüfus Kâtibinin çocuğu anasının kucağında kundaktan fırladığı için ölmüş. Annem Nahit'i sıkı tuttuğundan bizim çocuğa bir şey olmamış. Annem sonraları bu davranışıyla öğünür, sağlam davranışlarından bir örnek sayardı.

Sanıyorsam bir köye eğlenceye, bugünkü deyimle kır gezisine gidiyormuşuz. Sonuç böyle olmuş. Küçük ablamla ben uzun süre sakat kaldık. Ablam koltuk değnekleriyle gezdi. Benimse çenem incinmiş ve yaralanmıştı. Bir süre yemek yiyemedim.

Bu Osman Efendinin oğlu Muhammet de bizim arabalarda çalışırken ciğerlerinden hastalandı, öldü. Kışta kıyamette Malatya'ya sefer kolay değildi. Muhammet, genç irisi, çocuk yüzlü ve boğazı tokluğuna çalışan bir köylüydü. Bizim dev gibi atların bacaklarına kara su indiğini söyledikleri bir sırada onları bir su başında görmüştüm. Yok pahasına sattılar.

Aradan bir süre geçince, bize şişman adamlar geldi. Annem birkaç beşibiryerde çıkardı. Sonra evin önüne küçük oylumlu, bir uçurtma kadar hafif bir yaylı geldi. Amasya'da yaptırmışlardı. Arkasında yaldızla, «Necati Bey ve Şeriki Ömer» yazılıydı. Atlar ve koşumları çok güzeldi. Pırıl pırıl bir masal arabası gibiydi. Yaylıyı babam almıştı. Ömer arabacılık edecek, ortak işleteceklerdi.

O sırada biz, bu yaylıcı Ömer'in evinde oturuyorduk. Onlar da bahçenin arkasındaki bir başka evde kalıyorlardı. Araba şıktı ama, hiç binip gezdiğimizi anımsamıyorum. Bir süre, bu araba yüzünden, Ömer Zile'ye her geldikçe büyük kavgalar oldu. Sarhoş bir adamdı. Babam geceleri evlerine gider, para ister, o da vermezdi. Birkaç kere, sanırım ki dövmek için üzerine giden babamın gecelik entarisini, uzun donunu baştan başa yırttı. Bunlar eğlendirici şeyler değildi. Ama, gülünçtü. Biz de gülerdik.

O sıralarda babamın parasal durumu bozulmuştu. Yaylıyı yok pahasına sattılar, kurtulduk.

Altmış yaşımda bulunduğum şu sırada düşünüyorum da, hiçbir zaman kendimle baş başa

kalmadığımı, köy olsun kent olsun, bağ bahçe olsun hiçbir yeri yakından tanıyamadığımı anlıyorum. Oysa, bana, köyü iyi tanıdığı için Anadolu şiirleri yazdı demişlerdir. Belki de halk ekinimizden, halkbilimimizden yararlanabilmemi hep köyü yakından tanıyışıma bağlamışlardır. Ne var ki, ben bugüne değin, ne doğru dürüst köyde yaşadım, ne de şöyle tadını çıkara çıkara bir dağ başında ya da bir deniz kıyısında dolaşabildim, kendimi dinledim. Hiçbirini yapamadım. Bütün yaşamım telâşla geçti. Sabırsızlıklar, kendi kendimi yiyip bitirmeler, başkaları için, işim ya da evim için kendimi vermelerle yaşamımı tükettim.

Artova'yı düşündüğüm zaman işte bu yargı, yerini o küçük köye duyduğum minnete bırakıyor. Bütün yaşamım boyunca benim tek cennetim varsa o cennet Artova'da kaldı. Ne tarlamız oldu, ne evimiz, ne bahçemiz. Eniştemin beslediği at olmasaydı, o kadar çok sevdiğim atları bile yakından tanıyamayacaktım. Zile'de atlarımız, arabalarımız, bunlara ilişkin serüvenlerimiz olmuştu ama, o sırada çok küçüktüm.

Artova, Çiftlik, şimdiki adı Çamlıbel küçük bir köydü. Biz gittiğimizde yeni ilçe olmuştu. Sivas'la Tokad arasında, yol üstünde küçük bir ilçe-köy. Sonra ilçe olmayı ona çok görmüşler, biz ayrıldıktan sonra ilçe merkezini Kunduz köyüne nakletmişler. Artova adını da oraya vermişler. Şimdi adını Çamlıbel koymuşlar. Benim şiirlerimden çok sonra, elbette farkına varmadan...

Sivas Tokad yolu işlek bir şoseydi. Yol boyunca taştan barınaklar ve kilometre taşları vardı. Tek tük çam ve meşelerle, bodur pelitlerle süslü bir yol. Arabacılar için her biri bir efsane olan menziller. Kızıliniş, Güngörmez vb. gibi. Yoldan sürekli geçiş olurdu. Atatürk'ü, Lâtife Hanımı orada gördüm. Şeyh Sait isyanında ordumuz oradan geçti. Arkasında salonu olan masalara kısa pantolonlu, kızıl saçlı yabancı adamların oturduğu büyük kamyonları, evimizin önünden geçerlerken orada gördüm.

Eski bir hanı ev olarak kullanıyorduk. Bu ahşap büyük bir yapıydı. Üst katın bizden belki de bir duvarla ayrılmış bölümünde kız kardeşiyle Nüfus Kâtibi otururdu. Daha büyük bölümünde, o sırada Nüfus Memuru olan babamın ailesi, yani biz otururduk. Altta ahırlar vardı. Çok sayıda kaz beslerdik. Yine alt katta Hükümet Doktorunun hastalarını muayene ettiği dispanser bulunuyordu. Hanın ortasında, çepeçevre duvarların kuşattığı büyük bir toprak avlu, avlunun ortasında bir kuyu vardı. Önümüzden gür sularla bir hark akardı. Karşımızda her zaman çalışılan bir demirci dükkânı, bizim sırada, yüz metre kadar ötede kesme taştan yapılmış ilkokul, ilkokulun ötesindeyse, binlerce metre kare bir çayırlık uzanırdı, ilkokulun yanında terk edilmiş, iki katlı bir ev kadar büyük bir harman makinesi vardı. Dünyam işte bütün buralardı.

Harka değirmen kurar, taşını bile çalıştırırdım. Kimi kez evimizin orta avlusunda köprüler, fırınlar yapardım. Kimi kez de harman makinesinde oynardım. Söylenildiğine göre bu tarım araçlarını Bekir Sami Bey Rusya'dan getirtmiş, kullanılamadığı için çürümeye bırakılmıştı. Kimbilir Türkiye'de o yıllarda çürümeye bırakılmış kaç tarım aracı vardı? Bu araç benim büyük bir oyuncağım gibiydi. Makine yağı kokusunu, aradan geçen elli yıldan çok süreden beri hâlâ unutamadım. Çoğu kez de ya evin önünde oturur, demir döğen ya da koşuşan adamlarla araba tekerine demir geçiren İsmail Usta ile oğlunu seyrederdim.

Bu İsmail Usta, ramazan topu yapmaya bulaşmıştı. Gelip geçici işlerinden artan zamanlarda hep o işe çalışırdı. Kasabalılar, topu yapamayacağını söyleyerek alay ederlerdi. O da top işlemez ya da dağılırsa, bütün kasabayı üstünden geçireceğini söyleyerek eliyle arkasını gösterirdi. Bir gün top bitti. Namlusu, parmaklıklı tekerlekleri ve kara boyasıyla gerçekten güzeldi: Oğlu bir iple çekerek çayırlığa doğru getirdi. Kuru sıkı doldurup ateşlediler. Usta başarıya ulaşmıştı. Üstünden geçen olmadı ama, o sıkı çalışmalarda üşümüş. Öldü. Ne var ki, tam yıkadıkları sırada ayılmış. Çenesi bağlı teneşirde. İyileşti, kalktı.

Dispanserde pek bir şey yoktu. Duvara asılı büyük bir çift lâstik çizme bulunurdu. Doktor bunu hiç giymezdi. Hastaları muayene ederken seyrederdim.

Çoğunlukla yalnız oynardım. İlkokulun birinci ve ikinci sınıflarını Artova'da okudum. Hemen hiç arkadaşım olmadı. Arkadaşlar vardı ama ben daha çok yalnızlığı sevdim orada. Kimi kez çocuklarla

çayırlıkta dolaşır, bulgur kaynatan kadınların yanına gider, «Kolay gelsin teyze» der, aldığımız bir tas bulguru yerdik. Kimi kez de, çocuklarla çayırlıkta yemlik (bir tür ot) toplar yerdik. Artova'da hemen hiç meyve olmamıştır. Ara sıra bir sandık elma, armut gelmişse, onu da çocuklar alıp yiyemezdi. Meyveyi memur karıları gece toplantılarında yüzük oyununda ütüldükçe alır ve yerlerdi.

İsmail Ustanın dükkânının biraz ötesinde Halil Hocaların geniş evleri, onun da sağında cılız ağaçları ve her zaman yemyeşil çayırlar üzerindeki sarı mayıs çiçekleriyle millet bahçesi bulunurdu. Bu bahçeye pek giden olmazdı. Halil Hocanın her biri tosun gibi semiz yapılı oğulları millet bahçesinde güreşirdi. Onlar benden yirmi yaş büyüktüler. Bütün Artova halkı gibi Doğu Anadolu göçmeniydiler. Ankara'da tanıdığım Muzaffer Erdost ile TRT'ci Ayla Erdemli işte bu Halil Hocanın ya da kardeşi İbrahim Hocanın torunlarıdır.

Candarmalar iddiaya tutuşur, yarış ederlerdi. Bunların birinin bir abraş atı vardı ki, yürümez, koşmaz sanırdım. Yerinde eşelenir dururdu, onun da yarış ettiğini sonra görüp şaşmıştım. Artova'da kaldığımız iki yıl boyunca, babam beni yaz aylarında kunduracı yanına çırak verdi. Daha sonra Niksar'da da yine yaz dinlencelerinde kunduracı çıraklığını sürdürdüm. Ahlâkım bozulmasın düşüncesiyle, bizim çıraklıktan bir türlü vazgeçmediler.

Artova'nın kendisi küçüktü ama masal gibi büyük deveci köyleri vardı. O köylerde üç gün konukluğum oldu. Artova'dan geçenler 2 km. kadar yakınında Yatmış adlı bir köy görürler. O köyde de bizim Erzurum göçmenleri otururdu. Öyle mandaları vardı ki, devler gibi zincirle bağlarlardı. Çakır gözlü, çakal, huysuz koşum mandaları. Her birinin kendine özgü davranışlarından, birer kahraman gibi söz edilirdi.

Sonra babamı Niksar'a atadılar. 1937'yi, kesinlikle anımsayabiliyorum. İlkokulun 3. sınıfındaydım. Arkadaşlarımın çoğunu da unutmadım. Çalışkan geçinirdim ama, sınıfta her şeyi benden iyi yapanlar vardı. Örneğin: Gödeleklerin Mehmet kıl testereyle çok güzel tahta keser, elişi yapardı. Şıhlarlı Faik ise güzel şiirler yazardı. Bütün ilkokul boyunca ikisine özenmiş ve becerememişimdir. Yaşça sınıfın en küçüklerindendim. Belleğim güçlüydü. Bir okuyuşta ezberlerdim. Çok roman okurdum. Okuduklarımı kitaplarda, haritalarda arar, bulamayınca kırgınlığa benzer bir duyguya kapılırdım. Niksar o sıralarda dört yüz evli, bin üç yüz kadar nüfuslu oldukça büyük bir kasabaydı. Orada, Artova'daki kendimce güzel yılları kaybettim. Bugün Niksar'dan en belirgin anılarım ev içi olaylardır. Bir de, gezginci tiyatrolar.

Bu tiyatrolar gerçekten yamandı. Çoğunlukla İbnürrefik Ahmet Nuri'den piyesler ve yazarını öğrenemediğim vodviller oynarlardı. Ama en ilgi çekici olan kantocu kadrosuydu. Bugünkü kantoculara bakıyorum da şaşıyorum, gerçekten bizim gezgin kantocular çok daha iyiydi. Bu tiyatrolarda bir de pehlivan takımı bulunurdu. Genellikle önce kantocular, ardından karnında taş kırdıran, ayı ile güreşen pehlivanlar çıkardı. En son da piyes oynanırdı.

Niksar'da bu işlere yarayan bir han vardı. Belki de tek han. Duvarla çevrili, avlusu arnavut kaldırımı gibi taş döşeliydi. Avluda bir çeşme vardı. Üst katta herhalde odalar bulunurdu ama, ben yalnız, tiyatroların oynadığı salon durumundaki kahveyi bilirim. Kulisli bir sahne her zaman kuruluydu.

Tiyatrolar gelince kasabaya kibarlık, alafırangalık saçılırdı. Genellikle bir erkek iki bayan kasabada dolaşır, bir tür gala için bilet satarlardı. Babam her seferinde bilet alır, akşamcı olduğundan gitmez, küçük kardeşim Nahit'le ben giderdik. Yerimiz önlerde olurdu. Kasabanın genç memurları, yerli delikanlılar, özellikle herkesin adını unuttuğu ve «baba» diye çağırdığı iki metreye yakın boyda, ak saçları makineyle traşlı posta dağıtıcısı gelirdi. Bu baba, o denli heyecanlanırdı ki, kantoların en coşkulu yerinde kalkar gider, karanlıkta çeşmede bir yerlerini yıkardı. Herkes, gülerek kahvenin pencerelerine dökülürdü.

Haşan Beyin tiyatrosunun birkaç kez geldiğini sanıyorum. Haşan Bey pehlivandı. Abla adlı kara kuru ve ne iş yaptığını bilmediğim bir kadın dikkatimi çekmişti. Kantocular ufak tefek zarif kızlardı. Özellikle bunlar içinde bir kez gelen Adalet bütün Niksar'ı yakıp kavurdu. Eniştem de dahil, bütün delikanlılar ondan dans dersi aldılar. Genellikle ertesi sabah Niksar'dan trupları ayrılacaksa, en son biri «Çayıra

serdim postu»yu söyler ve «Yarın Ünye'de buluşuruz inşallah» diye bitirirdi. Bu sırada benim bile içime büyük bir boşluk, bir hüzün çökerdi. Adalet, tiyatrosuyla Ünye'ye gidince yıkım büyük oldu. Niksarlı delikanlılardan birkaçı da onun ardından gitti. Çarşamba'da göbeğinden vurdular diye haberler geldi.

1938'de Berlin'deydim. Kime rastladımsa tanıdık tanımadık herkes Skala'ya gidip gitmediğimi soruyor ve «gidip görmemi» öğütlüyorlardı. Alfred VVenske adlı ne idüğünü bilmediğim bir çocukla arkadaş olmuştuk. Beni Skala'ya zorla götürdü. Bu büyük müzikholün kapısında Adalet adlı Türk dansözünün metrelerce büyüklükte bir fotoğrafını asmışlardı. Amerikalı büyük bir trupla gelmişti. Baş artistleriydi. O günlerde birçok resimli dergide Adalet'in resimlerini de görmüştüm. Gece en son o sahneye çıktı. Doğu oyunları oynamadı. Bir Amerikalı gibiydi. Step yapıyordu. Yanık teni, dolgun ve ince belli gövdesiyle Almanları bizim Niksar delikanlıları gibi kırıp geçiriyordu.

Niksar'da bir gece ilginç bir olay oldu. Daha oyun başlamamıştı. Sahneden irfan adlı aşçı yamağı atladı. İrfan ufak tefek, kavruk ve külhanbeyi geçinir biriydi. Elinde hemen boyunun yarısı kadar bir saldırma vardı. Kedi önünden kaçan fare gibiydi. Ardından Ali Çavuş atladı. Elinde bir brownig tabanca vardı. Katran gibi burma bıyıkları, düzgün taranmış saçları, önü ilikli kurvaze lâcivert ceketi, hâki pantolonu ve parlak çizmeleriyle, İrfan, canını hanın avlusuna dar attı ama, birkaç dakika sonra yine sahneden atladı. Ali Çavuş da... Böylece belki on on beş tur yaptılar. Sonra nasıl oldu bilmiyorum, Baba, İrfan'ı çocuk gibi kucağına almış içeri girdi. Yerine oturdu. İrfan sarhoştu. Biraz sonra Baba'nın kucağında uyudu. Oyun da başlamıştı.

Bu Ali Çavuş, Birinci Dünya Savaşı sırasında eşkıyalık etmişti. Çok ilginç serüvenleri anlatılırdı. Hep sözünü ettiğim kılıkta ve şık gezerdi. Fadlı'lı Ali Çavuş derlerdi. Bir gece eniştemle Fadlı'ya gidiyorlarmış. Eniştem bir tarla çitinden atlamış. Ali Çavuş da ardından çok zorlamış ama atı atlamamış. Eniştem bakmış ki, Ali Çavuş attan indi, bir şey yapıyor, «Ne yapıyorsun Ali Çavuş,» demiş. «Vuracağım namussuzu,» diye Ali Çavuş yanıtlamış. «Aman Çavuş yapma, atları değişelim,» diye yalvararak vazgeçirmiş. «Haydi sana bağışladım,» demiş Ali Çavuş. Bu durum gerçekten de onun için onur kırıcıydı. Ali Çavuş'un, bir kere candamarlar sıkıştırdığında Kelkit Çayının üzerinden sarp bir boğazı atla atladığı rivayet edilirdi.

Bir de Kuyumcu Rahmi vardı. 1960 yılı 26 Mayıs sabahı Ulus'ta uçak bileti almak için yürüyordum. Kars'a, Öğretmen Okulundaki siyasal karmaşa dolayısıyla gidiyordum. Ardımdan biri «Cahit» diye seslendi. Döndüm baktım, yakasında, kravatında ve kollarındaki gömlek düğmelerinde Demokrat Parti'nin baş harfleri altın harflerle, altın düğmelerle süslü biri. «Beni tanımadın mı? Kuyumcu Rahmi?» dedi. Nasıl tanıyacaktım. Niksar'dan ayrılışım üstünden yirmi beş yıl geçmişti. «Sen nasıl beni tanıdın?» diye sordum. «Niçin tanımayayım. Niksar'dan değil misin?» yanıtını verdi. Demokrat Parti il yönetim kurulu üyesiydi galiba. Ali Çavuş'u, Dayı'yı, Sait Hoca'yı, Gödelekleri sordum. Kimileri ölmüştü. Ali Çavuş DP İlçe Başkanıymış. Gittik bir mahallebicide oturduk. Benden bilgi almak istedi. Sorduklarından çoğunu bilmiyordum. Bir büyük heyetle Menderes'i görmeye gelmişlerdi. Menderes'in kendilerini kabul etmediğini, o gün Eskişehir'e gideceğini, kendilerinin de öğleden sonra Eskişehir'e hareket edeceklerini söyledi. Orada konuşabileceklerini umut ediyordu. Derdi, Tokad Milli Eğitim Müdürü'ydü. CHP yanlısı olduğu için attırmak istiyorlarmış. Daha birçok sorunları arasında bu beni ilgilendirmişti. «O Demokrat Parti yanlısı bilinir,» dedim. Vazgeçirmeye çalıştım. «Sen mi bileceksin, ben mi?» karşılığını verdi. Ertesi sabah kalktığımda 27 Mayıs DeVrimi olmuştu. Rahmi Eskişehir'de ne yaptı, çok merak ettim. Daha sonra onun da, Ali Çavuş'un da Adalet Partisini kurduklarını duydum. Ali Çavuş şimdi ölmüş. Ben altmışıma geldiğime göre, Çavuş elbette dünyaya kazık kakamazdı.

Bizim Erzurumlulardan bir Feryadi İsmail Hakkı bey vardı ki, her yıl nedendir, bilmem Niksar'a gelirdi. İri yarı, Mesut Cemil'e benzeyen bir adamdı. Oldukça şık ve efendi kılıklıydı. Babamın ahbabıydı. Küçük davul gibi bir çalgıya sap takmış, perdeler uydurmuştu. Keman yayıyla çaldığı çalgısına Feryat dediğinden kendisi de Feryadi olarak anılırdı. Gür sesiyle çalar ve babamla içerlerdi. Onun da Niksar'da ilginç serüvenleri vardı.

Bu hava içinde ilkokulu bitirdim. Nüfusta on yaşımda görünüyordum. Mahkeme kararıyla yaşım on ikiye çıkarıldı. Tokat'ta ortaokul vardı ama lise yoktu. Hem de okul yatılı değildi. Ailem üzerime titrediğinden, babamın parasal durumu iyi olmadığı halde annemin kalan birkaç beşibiryerdesini bozdurdular. Lisenin yıllık ücreti memur çocuklarına 120 liraydı. Babam bunu uzun yıllar çok güçlükle karşılayacaktı. Ama, bir yaylı tuttu ve Tokad'a, oradan da kamyonla Sivas'a gittik. Birkaç gün birbirimizden ayrılamadık. Her gün, sabah akşam ikimiz de ağlaştık durduk. Annem ne denli çetin ve dayanıklı ise, babam da o denli duyarlıklı bir kişiydi.

En sonunda zorla birbirimizden ayrıldık. O Niksar'a döndü. Bense, uzun yıllar bir gurbet, bir hasret yaşamı sürdürdüğüm, Sivas Lisesinin karanlık, soğuk duvarları arasında kaldım. Hademe kadınlar beni gördükçe, «Vah yavrum», derlerdi. «Senin ananda babanda hiç mi vicdan yoktu da seni bu kadar küçük yaşta gurbete attılar.» Bu sözler beni gizli gizli, özellikle geceleri yorganı başıma çekince ağlatırdı. Oysa, nerdeyse on yıldır okuyordum. Annem adam olmam için beni o denli küçük yaşta okula vermişti ki nasıl ezilmedim bilemiyorum.

Sivas o yıllarda korkunç bir şehirdi. Benim yaşımda bir çocuk sokakta gezse saldırırlardı. Cumartesi Pazar günleri soba yanmayan okulda tek başıma dolaşır dururdum. Çok acı çekerdim. Sonra sonra alıştım.

Bu anlattıklarım yaşamımın on iki yılı. Bir küçük insan yaşamının üstünkörü bir özeti. Aslında ayrıntılarıyla yazabilirsem bu kadarı yüzlerce sayfa tutar, iyi olur mu neler yazabilirim, bilemiyorum. Belki de bir süre daha yaşarsam yazarım.

ŞİİR HER ZAMAN VAR

Ya 1953 ya da 1954'teydi, *Türk Dili* dergisi Yazı Kurulu, çalışmasını bitirmiş, Nurullah Ataç ve Suut Kemal Yetkinle bir şiir üzerinde konuşuyorduk. Sanıyorum Behçet Necatigil'in şiiriydi. Genellikle Ataç benimle zıtlaşır, Yetkin ise silik bir içtensizlik gösterirdi. Bana karşı çıktılar. Ataç, **«Türkiye'de iki şair var. Biri Yahya Kemal, öbürü Nâzım, gerisi bizim isteğimize bağlı. İyi dersek iyi, başarısız dersek kötü şair sayılır,»** dedi. Şaşkınlıkla Suut Kemal'e baktım. O da Ataç'ın sözlerini yineler şeyler söyledi.

Dünya başıma yıkılmış gibi oldum. Akşamın alacakaranlığı daha da karardı. Ciğerlerime çektiğim hava bile tatsız ve bunaltıcıydı. Öyle yıkılmıştım ki yıllardır bunu unutamıyorum.

Gerçekten de bizde eleştirmen sayılanlar hep böyle olmuştur. Örgütler de, ödüllendirmeler de hep bu temelsiz, başına buyruk, duygusallıklarla, yandaşlıklarla yapılmıştır. Sanıyorum ki, Ataç da, Yetkin de, yeni değerleri onaylamayı, tanınmamış şair ve yazarları tanıtmayı, yalnızca bunu eleştirmenliğin gereği saydıkları için yapmışlardır. Oysa, bir zamanlar çok başarısız şiirler yayımlamış olan Ataç, belli bir sanat ölçüsüne sahip olsaydı, önce kendininkileri yayımlamazdı. Yetkin ise birkaç «şık» şiir yazmakla birlikte, düz sanat yazılarında Ataç'la ölçülemeyecek oranda yetersizdi.

Şimdi de, Tanrı'ya şükür, bir düzine eleştirmenimiz var. Var ya, bunlarda Ataç kadar, Yetkin kadar bir sanat geçmişi bile yok. Ne var ki, dedikleri dedik, öttürdükleri düdük.

Büyük anamalcı yörelerin çıkarttığı dergiler de, yine bu kafayla yönetiliyor. Yetmişinden sonra şiire başlamış öykücülerin, tohuma kaçmış şairlerin deste deste şiirlerini yayımlıyorlar da, genç şairlerimizin şiirlerine ilgi göstermiyorlar. Bu tutumda tecimsel amaçların da etken olduğu bir gerçek.

Hilmi Yavuz, ilk gençlik çağında yazdığı şiirlerini 1965'te yayımlamıştı. Bir seçici kuruldaydım. Bu kitap elime geçince bırakamadım. Altmış kadar kitabı incelerken, sık sık, döne döne «Bakış Kuşu»ndaki şiir çeşmesine koştum. Gerçek şiirin varlığı beni sonsuz bir mutluluğa boğmuştu.

«Hilmi diyor ki yeminler/Bana çeşmeleri hatırlatır/Tabut ciltli bir kitaptır/Serıin de çocukluğun bir ceviz tabut muydu/Usulca bırakılan denize?»

«Hilmi diyor ki annem/Çiçek eşmeli bir lambaydı/Karartma gecelerinde/Sen de denizleri anlıyor muydun/Yatağa girmeden?»

Hilmi Yavuz'u beğenişimin başkalarını yermek kapılgımdan doğduğunu, ciddiye alınmaması gerektiğini söyleyenler, hatta kendi paylarına alınanlar çok oldu. Oysa, benden yaşlı ya da yaşıtım ozanları neden kıskanacaktım? Kıskançlık duysam, Hilmi'ye duyardım. Daha sonra «Bedrettin Üzerine Şiirler», «Doğu Şiirleri» art arda çıktı. Şiir denilen gizli varlığı bulan, biçimle içeriğin kutsal birleşmesini gerçekleştiren bu büyük şair, artık gençlik yıllarından uzaklaşıyor ama ölümsüzlüğü de sırtlamış gidiyor.

Şimdi değineceğim iki genç şair ise, yıllardır göklerimizde parıltılar saçtıkları halde, yeterince ilgi görmediler.

Yaşar Miraç, *«Ben bir şiir işçisiyim/türkünün gümüşçüsüyüm»* diyor.

Bizim eleştirmenler ise, örneğin, Yahya Kemal Beyatlı'da, şiirin bir gümüşçülük olduğunu düşünememiştirler bile, «Gümüşçülük», «Kuyumculuk»un yerine geçmiştir şimdilik.

«Yeşil oğlan pembe kız/abanmış pencereye/yıldız yağıyor yıldız/neden yağıyor bilmem.»

«Kar baba kar baba/gel everelim seni/bizim teneke soba/ neden ağlıyor bilmem.»

«Bir bildiği olmalı/bizim buz bıyıklının/damları akıtmalı/neden diliyor bilmem.»

Bu Karadenizli delikanlıyı, ister şiir çılgınlığıyla, ister çocuksu özentilerinin yansımasını dile dolayıp Ahmet Haşim'in bülbülüne benzetme acımasızlığını göstersinler. Onun elinde şiir cennetinin altın anahtarının bulunduğunu sanıyorum.

Ahmet Erhan, bir akşam lisesinde okurken(!) bu denli eksiksiz bir dili, özgün yapıyı nasıl buldu, inanamıyorum:

«Balıkçılar gördük diyorlar/Bir denizkızıydı o/İşçiler gördük diyorlar/Çekici demire vurduğumuzda/Aniden parladı./Memurlar görmemiş./Kadınlar gördük diyorlar/İlk çocuğumuzu doğururken.»

«Yorganı başıma çekip, büzülüyorum yatağımda/Karnıma dayayarak titreyen dizlerimi/Bir anda silâh seslerine dönüşüyor/Ötede bozuk bir musluktan damlayan suyun sesi/Ve kurşunlar mekik dokumaya başlıyor evin İçinde/Perdeler yere iniyor; duvarlarda derin İzler/Çiçekler havaya savruluyor, yalnızca upuzun/Bir gövde kılıyor yerde.»

«Yüreğimi bir kalkan bilip sokağa çıktım/Kahvelerde oturdum, çocuklarla konuştum/Sıkıldım, dertlendim, sevgilimle buluştum/Bugün de ölmedim anne.»

Ahmet Erhan'ın çoğunlukla korku ve şiir dolu birçok güzel şiiri var.

Bakın bir de Hüseyin Haydar'ın şiirine:

«Akşam rüzgârları sokakta kaldı/İnme bahçeye, balkona çıkma/Açma pencereleri/Kurşunlar dolar içeri.»

«Dışarda, yolun üzerinde/Ölüler yatıyor yalnız/Yarım kaldı çaylarımız/Camları dağılan kahvelerde.»

«Kalk, haydi/Sokaklara çıkacağız/Kurşunlasınlar bizi/Ayışıkları altında/Bırakıp gitsinler bizi.»

Bu üç şair de daha otuzuna varmamış; bizim kuşaktakilerin kimileri gibi yabancı dil de bilmiyorlar. Hatta doğru dürüst okumamışlar bile. Hepsi yurda dönük. Bir Türk 'mal du siecle'i yaşıyorlar. Çağımız Türkiye'sinin aynaları bunlar. Çağdaş coşkucular. Kimbilir belki de bir gün yaygın bir çevrede sevilecekler, el üstünde tutulacaklar, saygıyla anılacaklar.

(1981)

DOĞU

Yüzlerce, binlerce bit vardı
Çarşaflar, giysiler üzerinde.
Kimi yayılırdı, koyun sürüsü,
Kimiyse yanaşık düzende...

İşte Doğu bu. Bit, deprem ve acı.
Mutluluk dediğin, bir lavaş ekmek.
Bir avuç ateştir, umut dediğin.
Gerisi kar, çamur ve tezek.

Kara kan akar gecelerden.
Ölüm akar, çaresizlik akar.
Yalazlanan ışık, köpek sesleri,
Horoz sesleridir, toz gibi kalkar.

İşte Doğu bu. Kalmışlık, suskunluk ve acı.
Gül dediğin orda kır çiçeğidir.
Işkındır, çaşırdır yemiş dediğin,
Ecel şerbetidir yarin elinden
İçtiğin içeceğin.

İşte Doğu bu. Kesilmiş koyun başı
Gibi bakar orda insan gözleri.
Sevdalar, sıcaklık, yumuşaklık
Türkülerde kalmış, bin yıldan beri.

Kaynak:
Hazırlayan: Muzaffer Uyguner, CAHİT KÜLEBİ-Hayatı, Şiiri, Yapıtları, Seçmeler, Altın Kitaplar, 1991, İstanbul

YETKİSİZLİĞİ KARŞILAMA YETKİSİ Mİ?

ODO MARQUARD

Odo Marquard, 26 Şubat 1928'de Almanya'da, Pomeranya bölgesindeki Stolp'ta doğdu. Öğrenimini 1934-1945 yılları arasında Kolberg (Pomeranya), Santhofen (Allgäu) ve Falkenburg'da (Pomeranya) sürdürdü. Volkssturm'de savaş nedeniyle tutuklandı (1945).
1946'da Treysa'da (Hessen) olgunluk sınavını veren Marquard, 1947-54 arasında Münster (Vestfalya) ve Freiburg'da felsefe, Alman dili ve edebiyatı, Protestan Teolojisi ve Köktenci Katolik Teolojisi öğrenimi gördü. Ayrıca sanat tarihi ve tarih incelemeleri yaptı. 1954 yılında doktora tezini yazarak doktor unvanını aldı.
Odo Marquard 1955-63 yılları arasında Joachim Ritter'in yanında Münster Üniversitesi'nde asistanlık yaptı. 1963 yılında Aşkınsa! Felsefenin Gücünü Yitirmesi. Felsefede Daha Yeni Bir Ruhbilimciğinin Felsefi Birkaç Nedeni adlı çalışmasıyla doçent oldu ve Münster'de felsefe doçentliğine kadrosuz olarak atandı.
1965-67 yıllarında Bielefeld Üniversitesi kurucu kurul üyeliği yapan Odo Marquard, 1965'ten bu yana GieBen Justus Leibig Üniversitesinde kadrolu profesör olarak çalışmaktadır: Bu okulda felsefe bölümü başkanı, 1971'den başlayarak ilk önce kurul sözcüsü, sonra yönetim kurulu üyesi ve Felsefe ve Temel Bilimler Merkezi'nin yönetici başkanı olarak görev yapmıştır.
****

FELSEFENİN YETKİSİ VE YETKİSİZLİĞİ ÜZERİNE

> Çin'de bir cellat yarışında ikinci finalistin yarışı kazanma zorunluluğu adına sıkıntılı bir duruma düştüğü, kendisini geçen rakibi tarafından hemen hemen önüne geçilemez bir kesinlikle boynunun vurulduğu anlatılır. Heyecan doruktadır. Yarışı kazanan finalist, keskin bir kılıçla darbesini indirir. Buna karşın boynu vurulanın kafası düşmemiştir; görünüşe göre henüz boynu vurulmamış suçlu hayretle ve soru sorarcasına cellada bakar. Bunun üzerine cellat ona şöyle der: Başınızı eğin, bakalım.

Beni ilgilendiren, bu kafanın, başını eğmeden önce ne düşündüğüdür; çünkü bu durum felsefenin kendisi hakkındaki düşünceleriyle benzeş olsa gerek.

Bay Kringes'in onuruna düzenlenen törensel bir olaya bir cellat yarışmasının çağrışımını yüklemek yakışıksız görünebilir. Böyle olmakla birlikte sonuç olarak burada filozoflar toplanmış bulunmaktadır ve şüpheli bir durum olduğu takdirde onlar neden söz ettiğimi bilir. Gerçi, kendimi hariç tutmam gerekirse, filozofların kafalarının olduğu tartışılmaz bir şeydir; çünkü ne de olsa bu onların zanaat aracıdır ve ayrıca onların kafa işi yaptığı da tartışılmazdır. Ama bu kafalar ne denli sağlam durmaktadır? Bu, emir kullarının buyruğu üzerine felsefenin yetkisi ve yetkisizliği hakkında konuşulması gereken ve buna karşın zorunlu bir biçimde felsefenin kafasını hâlâ açıkça yukarıda taşıdığı olgusuyla bağlantılı olarak, yetkisinin radikal indirgemeleri sayesinde felsefenin boynunun vurulmasına ilişkin yazgısının söz konusu olması gereken gerçek ya da en azından -ve belki de daha acileğretilemesel bir soru(n)dur. Bu konuyla ilgili görüşlerimi iki bölümde ortaya koymak istiyorum: İlk bölüm felsefenin yetkisinin indirgenmesinden felsefeye bakışı; ikinci bölümse felsefenin indirgemeye karşılık bulmasından felsefeye bakışı konu almaktadır.

1. Şu halde ilk olarak birkaç genel sezdiriyle felsefenin yetkisinin indirgenmesi üzerine... Nedir yetkinin anlamı? Sözcüğü rekabetin sözlüksel alanına yerleştirebilen fikirlere göre düzenlenmiş kapsamlı sözlükle filolojik bir ilişki kurmaksızın, terminoloji tarihi çalışan hukukçularla hukuksal bir ilişki kurmaksızın, blastem araştırmacılarıyla biyolojik bir ilişki kurmaksızın, Chomsky'le dilbilimsel bir

ilişki kurmaksızın, Habermas'la iletişimsel bir ilişki kurmaksızın yetki kavramına ilk olarak olabildiğince muğlak yaklaşıyorum. Yetkinin yetki alanıyla, yetiyle, hazır olma durumuyla ve tam da felsefede en başından beri kesinlikle hesaplanamayan yetki alanı, yeti ve hazır olma durumunun bir çatı altında bulunmasıyla açık bir şekilde ilgisi vardır. Çünkü hiçbir konuda yetkili olmayan ama bazı şeylere yetisi olan ve her şeye hazır olan filozoflar hep olmuştur: Bu durumun felsefe için bütüncül ve kesinlikle yerinde olup olmadığı iki bin yıl önce tartışılabilir bir soru değildi, bugünse tartışılabilir bir sorudur bu; böylece bu düşüncenin içine, felsefe ve yetkisiyle ilgili olarak ilk önce tarih girmektedir. Felsefenin yetkisinin ne olduğunu ona sadece tarihi söyleyebilir; yalnız bu, felsefeye yetkisinin azalmasında bir ilerleme olduğunu söyler: Felsefe tarihi, felsefenin yetkisinin indirgenme tarihidir.

O,bu indirgenme tarihi işte buradadır ve hızlılık sağlanması için kurgusal kısa öykü gibi anlatır:

Felsefe ilkin her konuda yetkiliydi; ardından felsefe bazı konularda yetkiliydi ve en sonunda felsefe sadece tek bir konuda, yani kendi yetkisizliğinin itirafı konusunda yetkilidir. Bu şöyle süregelmiştir:

Sıkıntılı yaşamı boyunca felsefeye en azından üç kere meydan okunmuş, yapabileceğinden daha fazlası ondan beklenmiş ve böylece sonunda yorgun düşürülmüş ve yetkilileri, yani rakipleri tarafından, hem de yetkideyken yarış dışı bırakılmıştır. Burada kurtarıcı (soteriolojik) -erken, yani Incil'den bu yanabir meydan okuma ile teknolojik ve siyasal -geç, yani burjuva ve sözde geç bur) juvabir meydan okuma vardı. **Kurtarıcı meydan okuma, felsefeden insanları kurtuluşa götürmesi isteminde bulunuyordu; ancak felsefe bunu yapamadı ve bu durum, Hıristiyanlık felsefeye üstün geldiğinde ortaya çıktı: Böylece olan felsefenin kurtuluş yetkisine olmuş ve felsefe yardıma muhtaç duruma düşmüştü; bir süre ancilla theologiae (tanrıbilimin hizmetçisi) olarak barındı. Teknolojik meydan okuma, felsefeden insanları yararlı bilgiye götürmesi isteminde bulunuyordu; ancak felsefe bunu yapamadı ve bu durum, sağın (müsbet) bilimler felsefeye üstün geldiğinde ortaya çıktı.** Böylece olan, felsefenin teknolojik yetkisine olmuş ve felsefe yardıma muhtaç duruma düşmüştü; bir süre ancilla scientiae (bilimin hizmetçisi) olarak, bilim kuramı olarak barındı. Siyasal meydan okuma, felsefeden insanları eşit mutluluğa götürmesi isteminde bulunuyordu; ancak felsefe bunu yapamadı ve bu durum; etkinlikle olsun, olabilirlik, olasılık ya da kurumsallık eğilimiyle olsun, siyasal uygulama felsefeye üstün geldiğinde ortaya çıktı. Böylece olan felsefenin siyasal yetkisine olmuş ve felsefe yardıma muhtaç duruma düşmüştü; bir süre ancilla emancipationis (kurtuluşun hizmetçisi) olarak, (ya da kadın-erkek eşitliğinden ötürü bağımsızlığın uşağı olarak diyelim), tarih felsefesi olarak barındı. Kurtuluş, teknoloji ve siyaset adına yararların, ayrılığa göre biçimlenmek üzere en azından felsefeye rastgelmiş olmasının ve belki de rastgelmesinin, bu istemler ve kayıplar tarihi çerçevesinde anlamlı olup olmadığı kuşkuludur. Felsefenin sağduyu ve gerçekçi aklı, aslında karşı olduğu kendi günlük gerçekliğinden kurtarması gerektiğinin ve gerçekten gerektiği takdirde kurtarabileceğinin profesyonel filozofların yerine getirilemez bir arzusundan daha fazla bir şey olduğunu, kuşkuyla karşılıyorum. **Felsefeyi, insanı yanılgılardan koruyan bir muska gibi gören insanlar elbette vardır; bununla birlikte Niels Bohr tarafından anlatılan bir anekdotta söz konusu edilen nal'ın tam tersine, felsefe, kendisine inanıldığında hiçbir işe yaramaz. Bu şekilde felsefenin zaten hiçbir zaman sahip olmadığı yetki tekeliyle, yaşam bilgeliğiyle ilgili olan alana değinilmiştir.** Felsefenin anlatımı söz konusu olduğunda, en azından şairler hep onun rakibi olmuştur. Felsefenin bir alanı böylece tehlikeye girmiş olmaktadır. Eğer tanımlanabilirse felsefe; henüz yaşlı olmayanların yaşlılık bilgeliği, henüz bu bilgeliği taşımayanların kendileri için ve kendileri aracılığıyla edindiği yaşam deneyiminin görüntüsüdür. Biyolojik süreç burada bu yetkiye saldırıya dönüşmüştür. Kimi zaman fark edilmese bile, ne de olsa filozoflar da yaşlanır ve ondan sonra felsefenin yerine gerçek yaşlılık bilgeliğini koyabilirler ve felsefeye gereksinmezler; sadece şimdilik ve ara sıra bunun böyle olduğunu tahmin ediyorum. Böyle olmakla birlikte henüz hiç yaşam deneyimi olmayanların yaşam deneyimi ve henüz yaşlı olmayanların yaşlılık bilgeliği olması, sonuçta yalnızca felsefenin tanımının olası bir parçası değil, aynı zamanda anımsatma görevinin olduğu ve tam da bu yüzden geçerliliğinin yadsındığı yerde -ki bu ona onur vermektedirtir. Bilimlerinin de gerçek tanımının

bir parçasıdır. Çünkü bazı şeylerin rizikolu olarak reforma uğradığı yerde, bu rizikonun başarı için denetimle anımsanma yasağı tarafından çalışılmasıyla ilgilenmek akla uygundur. Felsefe, tin bilimlerinden daha mı iyi anımsatır? Elbette pek değil. Böylece felsefe, geçen yüzyıldan bu yana diğer yetki kaybından ötürü umudunu bağladığı bu anımsatan bilimlerde belki de son yetkisi olan anımsatma yetkisini kuşkulu duruma soktuğu bir yetkili geliştirmiştir. Felsefenin yetkileri, felsefe yetkisizliğinde sona erecek şekilde açıkça akıp gitmektedir. Bu, felsefenin tüm bu sorunlarda söyleyecek hiçbir şeyi olmadığı anlamına gelmemektedir; ancak felsefe, çoğunlukla gelecek için umut vaat etmeyen bir yetkiliye, en uygun koşulda ise yardımcı role dönüşmüştür. Eğer başrol gerçekten iyi ve üstelik kesinlikle uygunsuz değilse, yardımcı rol olmak neye yarar? Felsefe sona ermiştir; felsefenin sonundan sonra felsefeyle uğraşmaktayız. Ne yapmalı? Burada Lenin'i değil, Schiller'in "Yeryüzünün Bölüşümü"nü alıntılıyorum. Ne yapmalı, der Zeus, dünya elden gitti; ancak bu durum karşısında Schiller'de, Zeus'un getirdiği tek yapıcı yardım önerisi filozofa değil, şaire yöneltilmiştir. Zeus özellikle filozofa yardım etmez. Durum değişmemektedir: Felsefenin yetki durumuna ilişkin haber, yanlış bir toplantı duyurusudur.

Ancak bu gerçekten doğru mudur ve böyle mi olmak zorundadır?

Felsefe için artık yetkiler, belki de sadece artık yetkiler değil, çok önemli yetkiler bile olabileceğini seve seve eklemek istiyorum. Bununla birlikte bu konu hakkında kişisel olarak konuşmak için yeteri kadar yetkim yok; çünkü bu konuda yetkili değilim, bunu yapacak durumda değilim; ancak gerektiğinde de buna hazırım. Bunu kısaca açıklamama izin verin. -En azından kibarlık nedeniyle bu konuda yetkili değilim. Sadece uzaktan da olsa etki uyandırmak kibarlığa sığmazdı. Münihliler'in kendilerinin belki de tek olarak tanıdığı bir yetkinin değerini takdir etmek için bir yabancıya, kuşku uyandıran yaşamını Vogelsberg eteklerinde geçiren ve bu nedenle de Güney Hessen temel folklörünün nonkonformist bölümlerinde zaten yetkili olan Pomeranya arkalarında doğan kaçınılmaz bir Doğu Frizyalı'ya, gereksinimleri vardı.Ben, yetersizlikten dolayı böyle bir yetkinin değerini takdir edecek durumda da değilim. Çalışma yerim saflık enstitüsü değil, kaybolmuş yetki arayışındaki bir enstitü ve yoğun çaresizlik merkezidir. Şaşkınlıktan, dünyanın güzel, iyi ve doğru düzenini sergilemek için onun iyiliği adına adressiz şükran duygusundan kaynaklanan kuram, böyle duygusal bir filozofa zor gelmektedir. Aslında o, kötü bir şaşkındır; çünkü gerçekten şaşırdığı tek şey, geçici ve olasılık dışı olarak kurtulmuş olmaktır. Felsefenin varlığını koruyan yetkileri üzerine fikir yürütmeye yine de hazırım. Felsefenin yetki kaybının tüm bu süreci sonuçta çok farklı bir şekilde, bir kamulaştırma yolu olarak değil de, bir rahatlama yolu olarak anlaşılabilir. Çünkü felsefenin bu görev kaybı, gerçekte onun için belki de bir özgürlükler kazanımıdır. Felsefenin görevinden uzaklaştırılması, onun yükünü hafifletme anlamına gelebilir; felsefenin eğer şimdi hiçbir zorunluluğu yoksa, o zaman bu onun artık hemen her şeyi yapabileceği anlamına gelebilir. O halde böylece felsefe için geriye bir hayli şey kalmıştır. Çünkü sonuç olarak felsefenin tartışma götürmez görevleri vardır: Felsefe tarihi ve kuşkusuz matematikle ortak yaşayan (simbiyoz) mantık. Aslında ortak yaşamalar (simbiyozlar) her şeyden önce tek bilimlerin temel felsefesi için önemlidir. Heidegger'in ifadesine göre, bu bilimlerde temel bunalım yetisi kadar felsefe vardır. O halde onun temel bunalımı önlemek için aldığı bütün önlemler süreğen bir felsefi görevdir. Ancak bu konuda gerçekten kim yetkilidir? Arı filozoflar mı? Yoksa her defasında cam yanan bilimin bilim adamları mı? Arı filozoflar dönemi kapanmıştır. Filozoflar arılık üzerinde ısrar ettikleri yerde, sonuç olarak felsefeyi yitirirler. O halde bilimlerin temel yetkisi nasıldır? Burada kuşkular açıkça olası ve uygundur; bunları kısmen bir felsefe kollokyumunda sadece umut, sevinç dolu şeyler söylenilirse hiç de iyi bir izlenim bırakmayacağından, kısmen de düzensel, deyim yerindeyse düzen-dizemli nedenlerden ötürü dobra dobra ifade ediyorum. Tıpkı o ünlü gelincik gibi, uyak uğruna neler yapılmaz; her şeyden önce felsefenin yetkisinin radikal indirgenme tarihinde sürekli ısrar etmeseydim, düşüncem hiçbir biçime ve hiçbir düğüm noktasına ulaşmazdı. O halde önemle şunun doğru olduğunda ısrar etmek üzere yineliyorum: Felsefe ilkin her konuda yetkiliydi; ardından felsefe bazı konularda yetkiliydi ve en sonunda felsefe sadece tek bir konuda, yani kendi yetkisizliğinin itirafı konusunda yetkilidir. Eğer bu böyleyse, o zaman felsefe için geriye hiçbir şey kalmamakta, yani sadece arı, katıksız, çıplak yetkisizlik ve ayrıca Sokrates'i alıntılamak gerekirse, sadece çok küçük tek bir ayrıntı, kuşkusuz sokratçı olmayan ve felsefeyi daha az sorunsal değil, aksine

büsbütün sorunsal kılan bir ayrıntı, radikalce yetkisizleşen felsefeye bakışla felsefenin yetkisizliğini karşılama yetkisi adını vermek istediğim şey kalmaktadır.

2. Şimdi bu yetkisizliği karşılama yetkisi üzerine iki ön görüş, iki ara görüş ve bir son görüş bildirmek istiyorum. Daha önce de söylenildiği üzere belirlenmiş olan konumu kendine özgü bir şekilde ele aldığımı ilkin burada hissedeceğinizi tahmin ediyorum. Aslında burada beni ilgilendiren şey, felsefenin yetkisinin sonsuz küçüklükteki alanı ve yetkisizliğinin sonsuz büyüklükteki alanı arasındaki sınır değildir, aksine beni ilgilendiren şey bir sınırsızlık, yani yetki ve yetkisizliğin alaşımıdır. Felsefede böyle bir alaşım, benim felsefenin yetkisizliğini karşılama yetkisi adını verdiğim şeydir. Şu halde ilk olarak bu konu üzerine iki ön görüş:

a) Felsefede bu yetkisizliği karşılama yetkisinin, kendi yetkisizliğiyle bir hayli ilgisi vardır: Çünkü sadece bir şeyin eksik olduğu yerde, eksikliğin karşılanması gerekir. Bu durumda felsefenin yetkisizliğini karşılama yetkisi her şeyden önce onun yetkisizliğinin bir bulgusudur.

b) Sadece felsefenin yetkisizliği olsaydı, bu yetkisizliği karşılama yetkisi ve aynı zamanda felsefenin yetki nostaljisi de olmazdı. Ben dahil, herkes nostaljiden söz ediyor. Felsefe, önemli olmanın özlemini çekmekte ve şu an gereksiz de olsa hâlâ önemli olduğunu unutamamaktadır. Gerçi felsefe, yetkisiz olarak gerçekten de gereksizdir; ancak yalnızca böyle değil, ayrıca yararlı olmayı çok seven, yetki özlemi çeken gereksiz bir şeydir ve mutsuzdur. Katıksız gereksizliğe geri çekilmeye kesinlikle katlanamamaktadır. Bu durum, her şeyden önce daha çok dokunaklı bir görüntüyle, ücretsiz yan etkinlikler için filozofların duyduğu coşkuyla doğrulanmaktadır. İnsan etkin, filozofsa yan etkinliklerde bulunan bir canlıdır; profesyonellik dışı kendi kendini doğrulama etkinliklerini geliştirmektedir. Ayrıca bu arada bunun sahte hukuk bilimine gösterdiği bildik eğilim, sadece, felsefeden kovulan matematiğin, kovulduğu için aldığı gizli bir öçtür. Matematik felsefeden uzaklaştığı yerde, filozofların ve yalnızca filozofların hukuksal mantık olarak kabul ettikleri şeyin içine girdiği o vakumu meydana getirmektedir. O halde filozoflar özerklik fetişistleri; köktenci istatistikçiler; kuruluş ve opera danışmanları; bilim turistleri; disiplinlerarası yarış sporcuları; planlama, tüzük ve yasa yapımcıları; genel şeffaflığın çok etkili, ancak kendini dışarıya pek belli etmeyen siyasileri, yani şeffaflığın karanlık adamları; gezici gönül avutucuları ve yerel politikacılar; dolaylı ve dolaysız bilirkişi olarak kuru sel üreticileri; ikincil salon kahramanları, vs. olmaktadır. Bu arada, kendi gerçekliğinin kanıtı olarak kan dolaşımı bozukluğu arayışındaki kalp sektesinin varlığında her zaman, Gehlen'ın bitkinliğe kaçış adını verdiği şeyi başarmaktadırlar. Sızlanıyorum, öyleyse varım ve yararlıyım. Bu nedenle -şu an filozoflar, kendi konularıyla ilgili hizmetlerini gerektiğinde yan etkinliklerle yerine getirecek kadar yetki özlemi çeken ve yararlı olmayı mutsuz bir şekilde çok seven gereksiz kişiler olduklarından-, gereksizlik, sadece gereksizliğin yararlılığı kuramına yaklaştığı yerde mükemmel olmasa da savunu ulamı olarak dindirici bir işlev görmektedir. Böylece eskiden kibar insanlarda kadınlardan ve hizmetkârlardan kurtarılan Veblen'ın temsilci boş zaman ulamı filozoflara değin yayılmaktadır; çünkü filozoflar çoğunlukla gerçekten de işte bu kibar insanların arayışında olan boş zamanı boş temsilci tembellerdir. Bu nedenle hükmedenlerin yanında durmayı, ama daha çok geleceğin hâkimlerinin ve en çok da daha şimdiden hükmeden geleceğin hâkimlerinin yanında durmakla birlikte kendi kendilerinin yanında durmalarını da olası kılan o sınır durumunu severler. Bu rolle kuşkusuz uzun zamandır başkaları tarafından üstün gelinen filozof, statü simgesi bir asalak haline gelmektedir. İster sahiplerin, ister işlevselliğin egemenlik alanında olsun, -durum, bu noktada aynı kapıya çıkmaktadır. Filozof bununla gerçekten de birinin yaşamının ötekinin ölümü olduğunu; insanların öteki insanların acılarıyla; özgürlüğün kölelikle; eşitliğin farlılıkla; görmenin görmezlikten gelmekle; mutluluğun mutsuzlukla beslendiğini simgelemektedir. Bu böyledir ve böyle değil değildir. Asalaklık her zaman kendiliğinden anlaşılır. Bu önermeyi geçerli kılmamayı istemek ve buna karşın açıkça asalak olmak; işte felsefe budur. Felsefe, vicdan sahibi olduğu yerde, vicdana acı çektirmekte ve etkisini değil; ama burada biraz olması gereken yetkilerini kaybettiği yerde, doğrudan doğruya ve bu yüzden de korunmasızca bu acıya maruz kalmaktadır. Yetki nostaljisi adını vermiş olduğum şey, bu acıyı telaffuz etmekte ve onu karşılamalar (telafiler) yönüne doğru yönlendirmektedir. Felsefe bu acının karşısında ya kendinden ümitsiz olmamayı ya da kendinden ümitsiz olmayı isteyerek kendi kendini yatıştırmakta ve

bu da felsefenin, yetki nostaljisinde ya yetkinin ya da nostaljinin üzerini çizdiği anlamına gelmektedir: Felsefe ya yetki kaçağına dönüşmekte ve yetkisiz nostaljinin, yani güzel duygularla bağımsız / mutlak yetkisizliğin peşine düşmekte ya da yetki mekânına dönüşmekte ve nostaljisiz yetkinin, yani yüce istemlerle bağımsız / mutlak yetkinin peşine düşmektedir. Bu şekilde felsefe, davasında ya adres ya da adreste bulunan olmaya; ya sorumluluğunun bilincinde olmamaya ya da kendisi sorumlu olmaya çalışarak vicdan sahibi olmanın acısından kaçıp kurtulmak istemektedir. Vicdan sahibi olmaktan ya hiçliğin değişik biçimlerine ya da vidanın kendisi olmaya kaçmaktadır. Bu vicdan sahibi olmanın karşısında felsefenin yetkisizliği karşılaması, vicdan sahibi olmaktan ya felsefenin hiç de mevcut olmamasından ibaret olan o bütüncül yetkisizliğe kaçış ya da felsefenin bağımsız / mutlak dünya vicdanı olmasından ibaret olan o bütüncül yetkiye kaçıştır. O halde filozof sadece kaçık, sadece yargıçtır; bu ikisi gerçekten birbirinden ayrılabildiği takdirde de ya biri ya da diğeridir. Şimdi burada üzerinde durduğum yetkisizliği karşılamanın her iki olasılığını, bir başka deyişle felsefenin bağımsız/ mutlak merci olarak biçimlendirilmesini ya da felsefenin kendi kendisini hâlâ yaşamaya yatkın bir hiçliğe dönüştürmesini, felsefenin çok eski bölüntülerinin, dogmacılığın ve kuşkuculuğun yedek şekli ve ardıl biçimi temelinde iki kısa ara görüşle birbiriyle ilgili olarak art arda karakterize etmek istiyorum.

a) Dogmacılık, bugün, kendisine eleştiri adını vermektedir ve daha önce de söylediğim gibi, vicdan sahibi olmaktan vicdanın kendisi olmaya kaçışla felsefenin bütüncül yetki durumudur. Freud'un üstben'in ekonomisi kuramında bana, vicdanın kendisi olmakla kendisini vicdan sahibi olma zorunluluğundan kurtaran birinin bu oldukça rahatsız edici bağlantısına değinilmiş gibi gelmektedir. Ancak bunun böyle olmaması gerektiği, eleştirinin neden çoğunlukla eleştiriden ötürü değil de, tam da bu sakınma kazanımıyla aklanarak çekici olabileceğini açıklamaktadır. Bu nedenle eleştiri kurumu içinde aklanmadan söz edilemez. Bu konuya çok yakınlaşır. Eleştiri her şeyden kuşkulanır, her şeyi dava eder ve yargılar. Bu özelliğiyle eleştiri, bir geleneğin içindeki adımdır. Çünkü ilkin dinde tanrı insanları yargılamakta, ardından teodise'de insanlar tanrıyı yargılamakta ve sonra eleştiride insanlar kendi kendilerini yargılamaktadır. O halde eleştirinin yargısı, kendi kendini yargılamadır ve bu da yorucudur. Bu nedenle eleştiri davalı değil, davacı olma yolunu seçmektedir; yargılanmamak için yargılayarak kendi kendisini aklamaktadır. Eleştiri kendisinin değil, sadece başkalarının sahip olduğu o üstben olarak üstben'den çözülmektir. O halde eleştiri, kendinde ve kendisi için mahkûm edilmiş durumdan zaten kendi kendine kurtulmuştur. Öyleyse mahkûm edilmiş durum başkalarıdır. Eleştiri, tüm mahkûm edilmiş durumlar başkaları olacak şekilde ve eleştiri olma özelliğiyle, felsefenin kendisi de gerçekte insanların olamayacağı bağımsız / mutlak dava edilemeyen, sadece kendisi ve sadece başkalarını yargıladığı için yargılanamayan bağımsız olarak, mutlak bir şekilde kurtulmaktadır. Felsefe vicdan sahibi "idi"; ancak bunu bağımsız / mutlak şekilde önde olarak arkasında bırakmıştır. Bunun yerine felsefe şimdi vicdanın kendisi ve üstelik bağımsız vicdanın kendisi ve üstelik mutlak vicdanın kendisi "olmuştur". Kurumsal vargılar, ayrılıkçı olma özelliğiyle felsefeye denk düşen şeyi elbette çok uzağa taşımaktadırlar; felsefenin olabildiğince yararlı bir merkezi kurum olma organizasyonu bağlayıcı değildir. Çünkü şimdi olduğu üzere mutlak olan felsefe sadece merkezi değil, aynı zamanda her yerde ve her şeyde mevcuttur: Eleştirel felsefe her şey ve bu nedenle de her şey eleştirel felsefe olmaktadır. Kendine özgü konusal alanları ve konu kavramlarını çözmekte, bunları aslında çekici yollar ve kırma yollan olan özgürlükçü düşünce kavramlarının yerine geçirmektedir. Bu yollar gelişimselliğe çekmekte ve buna karşılık direnci kırmaktadır. Eleştiri artık hiçbir konuyu tanımamakta, sadece önemlilikleri tanımaktadır; böylece her şey, felsefe ve siyaset; ütopya ve varlığını koruma; ana etkinlik ve yan etkinlik; şeffaflık ve görünmezlik; felsefe ve tek bilim; her uzmanlık dalı her uzmanlık dalıyla özdeş olmaktadır. Sadece uzmanlık dallan kendi kimliklerini kaybetmektedir. Bu şekilde -uzmanlık alığı olmaktan yararlı olduğu söylenilen birleştirilmiş toplu alık olma yolundaki ve değerlerin zorbalığı olmaktan önemlerin zorbalığı olma yolundaki bu birleştirilmiş toplu bilimin bağımsızlıktan, artık yalnızca bütün girişimlerin siyah değil, aynı zamanda her şeyde aynı şey düşünüldüğü ve farklı hiçbir şey düşünülmediği için bütün uzmanlık dallarının da gri olduğu özdeşlik dizgesinin militan karikatürüne dönüşme tehlikesi oluşmaktadır. Demek ki eleştiri; bu farklılığın gereksiz olduğunda olduğu gibi; yanlış olduğunda da -uygulamada büyük bir olasılıkla doğru, ancak uygun olmadığının

belirtildiği üzerekötü olduğunu düşünmektedir. Çünkü eleştirinin yanında olmayan şey, onun karşısındadır ve öyleyse günahtır. Böylece hiçbir üyesinin sarhoş olmaması gereken bu zevk sarhoşu heyecanda işte tam da ayık kalanlar aforoz edilmiştir. Bilimler yeniden sapkınlığa yatkınlaşmaktadır. Bilimlerin araştırmaları ve sonuçları kurtuluş adma yeniden sansüre yenik düşmektedir. Bundan kurtulmak Yeni Çağ'dı; bunu eski durumuna getirmekse Karşı Yeni Çağ'dır. Bu durumun pahasına felsefe, eleştiri adı altında dogmacı bir şekilde bağımsız / mutlak yetkiyi aramaktadır.

b) Diğer olasılık, kuşkuculuğun karşıt biçimidir. Bu, vicdan sahibi olmaktan, giderek sorumlu olmama durumuna, yani felsefenin ya da filozofların var olmama durumuna kaçış yoluyla felsefenin razı gelinen bütüncül yetkisizliği durumudur. Burada kurtulmanın önemi, aklanmamın kazanımı, sakınmanın değerliği ne de olsa bu konu üzerinde uzun uzadıya konuşmayı gerektirmeyecek kadar bellidir. Böyle bir var olmama durumunun birçok türü vardır. Uğraşısı müzeler olan ya da şu ya da bu şekilde yolculuğa çıkan herkesin başka bir yerde olmasıyla var olmama durumu bilinen bir şeydir. Ancak sürekli var olmayarak da var olunmayabilir ve bu, belirli bir felsefi okulun ya da akımın konusu da değildir. Bu durum, karşılıklı konuşma henüz sona ermediği için yorumsayıcı yönden; ya da karşıtlık henüz gerçekleşmediği için diyalektik yönden; ya da sav hâlâ dokunulmaz olarak ortaya çıktığı için çözümleyici yönden; ya da kayıtsız şartsız bir kez daha Bororolar'a gidilmesi gerektiğinden insanbilimci yönden; ya da hâlâ her şey öncelikle gnosis'i daha yeter derecede ortaya çıkarmaya bağlı olduğu için tarihsel yönden; ya da hâlâ temelin ya da üstyapının beklenmesi gerektiği için ya da kimin beklenmesi gerektiğini bağımsız olarak saptayan şeyin beklenmesi gerektiği için tarih felsefesi yönünden; ya da tüm olasılık koşullan hâlâ bir arada olmadığı ya da pek çokları bir arada olduğu için aşkınsal yönden; ya da dizem hâlâ tutmadığı ya da ilkin sadece dizem tuttuğu için estetik yönden; ya da sonucu belirten bilici hâlâ yeterince uzlaşımsal görülmediği için akılcı yapı oluşturmacı yönden; ya da henüz yeterli derecede bilgilenilmediği için kavram-tarihi yönünden; ya da yararlı bir şekilde yan etkinliklerde bulunulmuyorsa gereksiz kalıp uyuyarak doğrudan doğruya kuşkucu yönden -insan, yan etkinliklerde bulunan kuşkuculardan sakınmalıdır vb. yönlerden ele alınabilir. Böyle bir var olmama durumu için en iyisi, tüm felsefelere sahip olmak ya da her zaman diğerlerine de sahip olmak için mutlaka olabildiğinde çoğuna sahip olmaktır. Felsefi iletişim burada diğer yollarla birlikte yalnızlıktır. Kurumsal vargı, var olma engellerinin organizasyonudur. Aslında burada felsefenin merkezi bir şey olması iyidir; fakülteler ya da uzmanlık alanların var olduğu yerde birincisiyle başarıyla çarpışan ikinci bir var olma yükümlülüğü kurduğu için bir merkez burada yararlıdır. Felsefe ve ilk felsefe konusunda değil de, sadece ikinci ve diğer, yani kuşkucu felsefe konusunda yetkili biri, uzmanlık alanından ötürü merkezde ve merkezden ötürü de uzmanlık alanında elgellenir. Ve tam da bu şekilde -bu, üçüncü konumun belliliğidir alışagelenden değişik oluşunun dış yerinde, evinde bir emeritus praecox (erken emekli) kayasını yuvarlamadan önce onu sözcüklerle ve yokluktan yaratması gereken bir Sisyphos olarak çalışabilir. Fakat yokluktan yokluk doğar; böylece heyecanlı beklenti her zaman yokluğa dönüşür. Kant'ın gülüşe ilişkin tanımı herkesçe bilinir: Öyleyse bu kuşkucu felsefe -tristesse oblige (zorunlu keder)belki neşeli bir şeydir ve büyük bir olasılıkla da üzgün bilimin çağında kahkahanın son ve üzgün bir sürgünüdür. Çünkü böyle gülen birinin gülecek bir şeyi yoktur.

Şimdi son görüşüm şu: **Felsefe, yetkisinden emin olmadığı ve gittikçe yetkisizleşerek yetki özlemi çektiği yerde, sonuç olarak ya her şey ya da hiçbir şey olmak istemektedir. Birbirinin hoşuna gitmektense daha çok birbiriyle özdeş olan iki olasılığın üzerinde durmuştum; bunlar felsefede yetki indirgemesinin etkisi altındaki karşılama (telafi) düzenlemeleri, yani yetkisizliği karşılamadır. Bu, yetki üzerine, felsefenin yetkisizliği karşılama yetkisi üzerine bir konuşmayı haklı çıkarır mı?** Kilisenin haklarının alanında bulunan yetki sözcüğünün kavram-tarihine ilişkin üstün kullanımı düşünülebilir: *Terminus technicus* (teknik terim) yetkisi burada, kilise adamlarının toplumsal konumlarına uygun bir yaşam sürmeleri için gerekli ve bu nedenle de haczolunamaz nafakaları konusundadır. Çünkü Marx, Nietzsche, Freud, Heidegger ve Adomo'ya yaklaşan birinin şüphe okulu sayesinde günümüzde yetki kuramcılarının bilimsel başarımlarında bunu neden dikkate almadıklarını akıllıca bir kuşkuyla sorduğu yetkinin bu anlamı, ya ruhban sınıfının, protestas clavium'un olasılık koşulları yönünde ya da aktif yaşama katılmayan birinin olabilecek en küçük armağanı yönünde vurgulanabilir. Bunlar ana hatlarıyla benim tarafımdan anlatılan ve felsefenin yetkisizliğini karşılamaya aracılık eden iki olasılık, mutlak anahtar güç ya da vita postuma'dır. Hiç kuşkusuz yetki, gücü düşündürtmektedir; ancak benim tanımladığım şeyler yanlış hareketlerdir. Belki de bugün felsefenin yanlış hareket olmak için şansı yoktur; belki de sadece bunu kendisine itiraf etmek için şansı vardır; bunu açıklığa kavuşturmuyor ve çekinceyle söylüyorum. Bu durumda felsefe tam yetkiye sahip ve kendisi olmazdı, aksine en iyi durumda bunun yerine bir şeyler yapardı. Felsefe bunu göz önünde bulundurduğu yerde, belki o zaman insancıl olur; çünkü bunun yerine bir şeyler yapanlar insanlardır.

Felsefenin yetkisi ve yetkisizliği üzerine burada -buyruk üzerine bir bildiri sunmam gerekiyordu; bunun yerine, bir karşı bildiriyi ortaya koydum. Malraux, karşı anılarında artık portrelerin bile benzerlik istemediği bir çağda, anıların benzer olup olmaması gerektiği sorusunu ortaya atmıştı. Genel şeffaflık çağında anlatılamamazlık gibi bir temel hakkı anımsatarak bu soruyu tam anlamıyla bütün bildirilere kadar değil ama, kapanışı aşağıdaki gibi yaptığımda, aynı şeyin sonsuz dönüşünü bazı ilkelerden dolayı hemen şimdi bir kez daha yaptığıma ilişkin korkutucu bir düşünceye kapılmamanız için, ayrıca şimdi bitirdiğimi özellikle vurgulamam gereken bu bildiriye[2] kadar genişletiyorum: **Çin'de bir cellat yarışında ikinci finalistin yarışı kazanma zorunluluğu adına sıkıntılı bir duruma düştüğü, kendisini geçen rakibi tarafından hemen hemen önüne geçilemez bir kesinlikle boynunun vurulduğu anlatılır. Heyecan doruktadır. Yarışı kazanan finalist, keskin bir kılıçla darbesini indirir. Buna karşın boynu vurulanın kafası düşmemiştir; görünüşe göre henüz boynu vurulmamış suçlu hayretle ve soru sorarcasına cellada bakar. Bunun üzerine cellat ona şöyle der: Başınızı eğin, bakalım.**

Beni ilgilendiren, bu kafanın başını eğmeden önce ne düşündüğüdür, demiştim; çünkü bu durumun felsefenin kendisi hakkındaki düşünceleriyle benzeş olsa gerektiğini düşünmüştüm. Benimle ilgili olarak en azından şimdiye kadar şu sorunun size kendini zorla belli ettiğini tahmin ediyorum: Sonunda ne zaman başını eğdi?. sh:29-45

**

TANRININ SONU: İNSANIN BİR ŞEY YAPARKEN KURDUĞU BASKI

Kutsal Kitap'ın, İbrahim'in, İshak'ın ve Yakup'un filozofların ve bilginlerin tanrısı olan tanrı, yazgının (kaderin) sonudur. **Durum böyleyse, tanrının sonu ne anlama gelmektedir?** Tanrının sonu; bu anlatımla modern dünya ve onun yapmaya ilişkin eğilimi için geniş ölçüde temel oluşturuyor gibi

görünen bir izlenimi alıntılayacağım. İki tür temel oluşturucuda kendi deneyimine bel bağlamak iyi değildir, tek başına deneyim yetersiz kalır. Bu nedenle burada başkalarını; bir filoloğu, iki tanrıbilimciyi, bir toplumbilimciyi, bir metafizikçiyi ve sonra da -in cumulo (bütün olarak)başka filozofları tanık göstereceğim. **Filolog Nietzsche'dir i ve anlatımı da ünlüdür: "Tanrı öldü" Nietzsche, tanrının ölüm nedeninin onun acıması olduğunu düşünmektedir.** Acıma, sadece acının olduğu yerde, dünyadaki kötülükte vardır. Si Deus, ünde malum? **(Eğer tanrı varsa, kötülük nereden kaynaklanıyor?)** Tanrı bu soradan, kendi acımasının sorusundan, kendisine yönelttiği tanrının teodise sorusundan ölmüştür; çünkü si malum, unde Deus? **(Eğer kötülük varsa Tanrı nerede?)** Kötülüğün olduğu yerde, tanrı kendi karşısında bile sadece var olmamakla, yani ölümüyle savunulabilir. Kötülüğün varlığı ve gelişimi -yaratımın ve tanrı yardımıyla günahtan ve suçtan kurtulmanın başarısızlıkla sonuçlanması zorla, tanrının sonunu ve ne olursa olsun -ki bu aynı kapıya çıkmaktadır onun mutlak kudretinin sonunu sağlamıştır. İki tanrıbilimci, erken dönem Habermas ve geç dönem Oeing-Hanhoff da kendi tarzlarında aslına bakılırsa tam da bunu söylemektedir. Az önce adı geçen geç dönem Oeing-Hanhoff bir teodise arayıp "(tanrının) bağımsız / mutlak kudretinden", yani "sonsuz özgürlük yararına tanrısallığından vazgeçebileceğini" ve vazgeçtiğini savlayarak bunu dizgesel ve dolayımsız olarak anlatmaktadır. Böylece yapmaya ve kötülüğe ilişkin özgürlük, tanrı olmayanlar için olası olmaktadır. Erken dönem Habermas, aynı şeyi Schelling'in dünyanın çağları felsefesinin yorumu olarak dile getirmektedir; yaratımın kokuşmuşluğu karşısında Schelling'in dünyanın çağları felsefesine ilişkin "tanrının kaynaştırma düşüncesi"nin bir teodise sözü verdiğini belirtmektedir. Habermas, Schelling'in tanrının "kendi içine" ve "geçmişe geri çekilmesiyle "tarihi" tam da bu yolla toplumsal insanlığın "ters tanrısına teslim edilen dünyanın "tanrının ellerinden kaydığını" söylediğini söylemektedir; bu geri çekilmeyle tanrı, tarihi insanın özgürlüğüne devretmektedir. İstifası, tanrıyı deyim yerindeyse Sol Hegelcilik'in öncüsü ve ayrıca Eleştirel Kuram'ın da dolaylı koruyucusu yapmıştır. Bana öyle geliyor ki, aynı şeyi germanistik-tanrıbilimsel bir toplumbilimci olan Dorothee Sölle de düşünmektedir: Onun "tanrının ölümünden sonraki tanrıbilim"i, **"tanrıtanımazca tanrıya inanarak"** tanrının istifasını konu almakta, ilk olarak "var olmayan tanrı"yı temsil eden İsa'nın aracılığıyla ve sonra da bu "temsilci"nin temsilcisi olarak -durum, böyle sonuçlanmıştırtanrının yerine kendileri hareket eden insanların aracılığıyla "yardıma muhtaç" olan "dünyadaki aciz tanrı "dan söz etmektedir. **Tanrının ölümü, insanları kendi işlerini kendilerinin yapmasına zorluyordu.** **Bu -şimdi kendisinin olmak istemeyeceği bir metafizikçinin adını vereceğim tanrıbilime çevrilmiş Heidegger'dir. Tanrının takma adı olan "varlık", varlık tarihi yönünden kendisinden kaçarken dünyayı, nesnelleştirmenin metafiziksel mantığına, güç istencine, tekniğe devretmektedir; varlık ve onunla birlikte (Heidegger'in Hölderlin yorumlarıyla karşılaştırılabilir) tanrıların en sonuncusu olarak İsa da vazgeçtiği için insanlar, yapmaya yetkili kılınmıştır.**

Burada alıntılananların sadece benzer değil, aynı şeyi söyledikleri görülmektedir. Tanrının istifasının geçici ya da kesin bir durum olarak düşünülmesinin, tanrının iktidarının düşmesinin ya da varlığının olumsuzlanmasının daha az önemli küçük bir fark olmasının aslında hiçbir fark yaratmadığı ayrımsandığında, bunu düşünmek ne olursa olsun olasıdır. Ayrıca bunun insanlar ya da tanrının kendisi yoluyla gerçekleşmesi, yani karşı tanrıbilimsel tanrıtanımaz olarak insanların artık tanrıya inanmaması ya da tanrıbilimsel-tanrıtanımaz olarak tanrının kendisinin artık tanrıya inanmaması, bu nedenle geri çekilmesi ve ölmesi de burada ikincil derecede önemlidir. Onlar aynı şeyi söylemektedir; bunun altını çizmem gerek. Çünkü burada doğruyu söyleyen aldatıcı etiketler altında hep birlikte alıntıladıklarını, aslında hep birlikte alıntılamaktan hoşlanmayabilirler. Tam da bu nedenle onlardan özenle gizlenen beraberlikleri, burada modern felsefe tarihinin, modern kendiliğinden anlaşılırlığın aslında şaşırtmaması da gereken, birbirine yaklaşan bir eğiliminden söz edildiğinin oldukça etkili bir belgesidir. Çünkü insanın özgürlüğünün gücü, tanrının acizliğiyle beslenmektedir. İnsanın kendisinin modern bir şekilde yapan, yaratan ve kurtarana dönüşmesinin nedeni, tanrının kendi tarafından yapan, yaratan ve kurtaran olmayı bırakmasındadır. İnsanın özerkliği, tanrının gücünü yitirmesiyle beslenmektedir. Bu durumu ilk olarak Kant'tan Marx'a değin köktenci konumunun Fichte olduğunu düşündüğüm ve tanrının iyiliğinden hareketle onun var olmadığı sonucuna istemli ya da değil,

üzerinde farklı şekillerde durarak varmasıyla Alman İdealizmi vurgulamıştır: İnsanlar gerçekliği bilinçli ya da bilinçsiz kendileri oluşturmak zorundadır; çünkü tanrı iyidir ve kötülüklerin, ayrılıkların, karşıtlıkların karşısında sadece var olmamakla iyi kalabilir. Bu, ad maiorem Deigloriam bir tanrıtanımazlıkla teodise'dir: Yani burada birlikte alıntılananlar, ilke olarak topluca Deus emeritus (Emekli Tanrı) tanrıbilimini savunmaktadırlar. Tanrının bu güç yitiminin başlangıcında tükenen ortaçağın uç noktadaki bağımsız / mutlak güç tanrıbiliminin bulunması -nota bene- düşünmeye değerdir. Potentia absoluta (bağımsız / mutlak güç) tanrıbiliminden Deus absconditus (gizli tanrı), Dieu cache (gizlenmiş tanrı) tanrıbilimine, buradan Deus emeritus tanrıbilimine ve tanrının ölümünden sonraki tanrıbilime değin giden yol, dikkate değer bir sıralanmadır; belki de bağımsız / mutlak kudret, başka yollarla birlikte sadece bir acizlikti. Ama bu sadece bir yan düşüncedir. Çünkü ben burada, yalnız modernitenin temelini oluşturarak tanrının sonu adını verdiğim şeyi ileri süren yerde felsefede görünen durumu topluca göstermek istiyorum.

Sorumu yineliyorum: Tanrı, yazgının sonudur; eğer durum böyleyse tanrının sonu ne anlama gelmektedir?

Yazgı, şimdi tanrıcılık sonrası modern bir şekilde geri dönmektedir? Gerçi durum, tam tersi gibi görünmektedir. İçinde yaşadığımız yapay dünyaya ve onun başta ana hatlarıyla anlatılan kendiliğinden anlaşılırlığına göz atılmalıymış. Ancak şu anki dünyada -insanın, kendisine tanrıdan miras kalan yapmaya ilişkin değiştirilmiş bağımsız / mutlak kudretiyle yazgının kesinlikle yenildiği ve sonunun geldiği gerçekten doğru mudur?

Yoksa sadece böyle mi görünmektedir?

İnsanın yapmaya ilişkin bağımsız kudretinin resmi ve açık eğilimi yoksa gizli ve gayri resmi bir eğilimle, yazgının dolaylı olarak yeniden yetkili kılınmasıyla suya mı düşürülmüştür?

Bu hiç kuşkusuz riskli, modern savı, yani yazgının sonunun sonundan sonraki tanrı savını ileri sürüp doğruluğunu yoklamak gerekir. Dünyanın gayri resmi yeniden yazgısallaştırılması, dünyanın resmi yazgısızlaştırılması kapsamındadır ya da bir başka deyişle tanrısal kudretin modern bir şekilde yetkisizleşmesinin sonucu sadece insanın özgürlüğünün resmi zaferi değil, aynı zamanda yazgının gayri resmi geri dönüşüdür de.

Sh:85-89

**

Kaynak:
Odo MARQUARD, İlkeselliğe Veda Çok Tanrıcılığa Övgü, Çeviren: Şebnem SUNAR, Morpa Kültür Yayınları Felsefe Dizisi, 2003, İstanbul

DER JUNGE TÖRLEß (1966) Genç/Öğrenci Törless

Yönetmen: Volker Schlöndorff
Ülke: Batı Almanya, Fransa
Tür: Dram, Gerilim
Vizyon Tarihi:01 Mart 1966 (Fransa)
Süre: 87 dakika
Dil: Almanca
Müzik: Hans Werner Henze
Nam-ı Diğer: Young Torless
Oyuncular: Mathieu Carrière, Marian Seidowsky, Bernd Tischer, Fred Dietz, Lotte Ledl

Özet

Bu film, NANTES'TE MAX OPHÜLS ödülüne layık görülmüştür. Niteliksiz adam gibi benzersiz bir eseri bize bırakan Robert Musil'in Öğrenci Törleß'in Karmaşaları'nı (Die Venoirrungen des Zöglings Törleß romanından uyarlanan film, "lise öğrencilerinin arasındaki iktidar ilişkilerini ve lise yıllarında yaşanan psikolojik gelgitleri son derece içsel ve yer yer karmaşıklaşan bir dille anlatır.

"Bireyin iç dünyasını keşfediş serüvenini, sonsuzluk gibi kavramlarla ilk yüzleşmesini bu kadar iyi ve ayrıntılı anlatan roman azdır."

"ÖĞRETİCİ TÖRLEß 'İN [TÖRLESS] KARMAŞALARI"

Ernst Fischer tarafından Niteliksiz Adam'ı tanıtmak için kaleme alınan denemede Genç Törless hakkında şu bilgileri vermektedir.

Musil 1906'da, yirmi altı yaşındayken ilk romanı *Öğrenci Törleß'in Karmaşaları'nı (Die Venoirrungen des Zöglings Törleß)* yayınladı. Bu roman, bir eğitim kurumunda cinsellikten, ruhsal konumdan, yalnızlıktan ve aşağılanmadan kaynaklanan sorunların altında ezilen bir gencin özlü ve büyük bir disipline bağlı kalınarak anlatılmış öyküsüydü. Eğitim kurumlarındaki tedirgin edici atmosfer ve yeniyetmelerden oluşma bir topluluk içerisindeki taşkınlıklar üzerine bu türden anlatılar, daha önce de vardı -ama Musil'in romanı, ötekilerle karşılaştırılamayacak kadar derinliklidir. Burada burjuva uygarlığının kabuğunun geçici olarak örtebildiği, çok tartışma götürür ve barbarca bir yeraltı dünyası, artık sağlam olmayan bir düzenin aralıklarından sızan vahşet, insanlığı paramparça edecek bir çağın hazırlıkları gözler önüne serilir.

Soylu eğitim kurumunda Törleß, Reiting ve Beineberg adlı öğrencilerden başka kimsenin bilmediği, gizli bir oda vardır. "Duvarlar boydan boya Reiting'in ve Beineberg'in zemin kat odalarından birinden çalmış oldukları, kan kırmızısı bir bayrak kumaşıyla kaplıydı, ve yer, ikiye katlanmış, kalın bir yünlü battaniyeyle örtülüydü... Duvarda, kapının yanında dolu bir revolver asılıydı..." Bu odada korkunç şeyler olur. Öğrencilerden Basini adlı, kız gibi güzel ve karakteri belirsiz bir çocuk, hırsızlık yaparken Reiting ve Beineberg tarafından yakalanır.

Reiting, soğukkanlı bir tirandır; "insanları birbirlerine karşı kışkırtmaktan, birini ötekinin yardımıyla alaşağı etmekten ve arkalarında karşı koymaya çalışan bir nefretin varlığını hissettiği, zorlama iyi davranışların ve yüze gülmelerin tadını çıkartmaktan daha büyük bir zevki yoktu... Çevresindekiler günden güne değişirdi, ama çoğunluk hep onun yanındaydı. Onun yeteneği buydu." Reiting'in hasmı ve sonraki müttefiki Beineberg ise daha karmaşık bir tiptir; acımasızlığı, insanları sonuna kadar aşağılama tutkusu, kaynağını bir usdışılık felsefesinde, aklı ve insanlığı öldüren bir mistisizmde bulur. Her ikisinin kimliklerinde onyıllar sonra faşizmi kendilerine uygun sistem olarak yaratan tipler büyük bir sezgi gücüyle işlenmiştir. Savaş sonrası güncelerinde Musil, geçmişe bakarak

şu saptamada bulunmuştur: “Reiting, Beineberg: Bugünkü diktatörlerin tohumlan.” Onları 1906’nın doyuma ulaşmış burjuva dünyasında “tipik” diye tanımlamak, edebiyat alanında olağanüstü bir edimdi. Reiting ile Beineberg, Basini’yi köleleri yapmaya, üzerinde korkunç bir iktidar uygulamaya, cinsel bağlamda kötüye kullanmaya, her türlü insanlık onurundan yoksun kılmaya ve ona kötü davranmaya koyulurlar. Onu yerde sürünüp şöyle demeye zorlarlar: **“Ben, bir hayvanım, hırsız bir hayvanım, sizin hırsız ve aşağılık hayvanınızım!”** Görünüşte henüz ayakta duran bir uygarlığın içerisinde toplama kamplarının dehşeti, insanı bütünüyle yıkıma sürükleyen bir iktidardan alınan sapık zevk kendini belli eder.

Törleß, bu karanlık olayların içine çekilir. Sarsıcı nitelikteki bu tikel olayın kendinin çok ötesine atıfta bulunduğunu, önüne bir dünyanın yıkılışının gölgesinin düştüğünü hisseder. Böyle bir oda olabiliyorsa, o zaman her şey olabilir demektir... **“O zaman bugüne kadar tanıdığı tek dünyadan, aydınlık ve günlük dünyadan bir başkasına, karanlık, köpüren, tutkularla dolu, çıplak ve yıkıcı bir dünyaya bir kapı da açılıyor olabilirdi. Yaşamları camdan ve demirden, saydam ve sağlam bir yapının içindeymişçesine, büro ile aile arasında düzenli biçimde akan insanlar ile, ötekiler, yani uçuruma itilmiş, kanlı, türlü taşkınlıklarla kirlenmiş, karışık geçitlerde çığlıklar atarak dolanıp duran insanlar arasında yalnızca bir geçiş noktası değil, fakat bunların sınırlarının gizlice ve her an aşılabilir yakınlıkta birbirine değmesi gibi bir durum da olabilirdi...”** Ve sonra, Törleß için şöyle denir: “O zamanlar Törleß, unutulmuş bir ortaçağ gibi sınıfların sıcak ve aydınlık yaşamından uzakta, Beineberg ve Reiting’in üzerlerinde bulunan odadan çok korkardı; çünkü bu odada bulunan insanlar ansızın çok farklı bir yaşama ait karanlık, kana susamış kişilere dönüşmüş gibi olurlardı. O zamanlar bu Törleß için, sanki çevresi yüz yıllık bir uykudan uyanmış, farklı gözlere görünüyormuş gibi bir dönüşüm, bir sıçramaydı...”

Öğrenci Törleß tipinde, düzeni dışa karşı hâlâ çok iyi işler gözükse bile, artık çökmekte olan burjuva dünyasının ikinci bir temel sorunu netleştirilir: Bu sorun, gittikçe artmakta olan bireysel yalnızlıktır. Törleß, bir konuşmanın ortasında pencereden dışardaki karanlığa bakar: “Sonra o yalnız bırakılmışlık ve terkedilmişlik duygusu yine benliğini kaplamıştı... Şöyle hissediyordu: Burada bana henüz çok ağır gelen bir şey var, ve düşünceleri yine bu şeyin içinde, ama yalnızca arka planda ve pusuda yatan bir başka şeye, yalnızlığa doğru kaçıyordu... O zaman dünya, gözüne boş, karanlık bir ev gibi gözüküyordu ve içinde sanki her odayı arayacakmışçasına bir ürperti beliriyordu köşelerinde nelerin gizli olduğu bilinmeyen, karanlık odalardı bunlar...” “arkadaşlarınınkinden daha gizli, daha güçlü ve daha koyu renkli” bir tür şehvet eğilimiyle, yalnızlığı “bir kadın olarak duyumsuyordu, fakat bu kadının soluğu onun göğsünde yalnızca bir boğulma, yüzü bütün insan yüzlerini unutturan bir anafor ve ellerinin hareketleri de Törleß’in bedeninden geçen ürperti dalgalarıydı...”

Burada Musil’in betimlediği, yalnızca ergenliğin o boğucu yaşantısı olmanın çok ötesindedir: Saygı aşılayan cepheleriyle ve pis gizli bölmeleriyle içinde yaşanılan dünya, arkasında bir cehennemin yattığı bu ahlâka dönüşmüş yalanlar bütünü, artık korkutucu olmuştur. Kendini günlük gerçeklik diye dört bir yana ilân eden, artık göstermeye çalıştığı kadar gerçek olmayıp, içinde farklı, uçurumdan farksız, derin bir karmaşaya sürükleyen bir başka gerçekliği gizlemektedir. Duygu ve gerçeklik, Ben ve dış dünya artık bir uyum oluşturmaktan uzaktır; gerçek düzen, birey ile toplumun oluşturduğu bütünlük yitirilmiştir.

Törleß, insanın yabancılaşmasını ne olduğunu bilmeden yaşar:

“Olaylarla kendi Ben’i, dahası kendi duyguları ile iç dünyanın en derin noktasında yatan, anlaşılmak tutkusuyla yanıp tutuşan herhangi bir Ben arasında hep bir duvar vardı, bu duvar o yaklaştıkça tutkusunun önünde bir ufuk gibi geriye çekiliyordu.” ...“Törleß, kendini iki dünya arasında, evinden alışkın olduğu üzere, her şeyin düzenli ve mantıklı işlediği, sağlam bir burjuva dünyası ile, serüveni andıran, kapkaranlık, gizlerle, kanla ve beklenmedik sürprizlerle dolu bir dünya arasında bir anlamda parçalanmış gibi hissediyordu.”

Törleß, matematikte, “sanal sayılar” dünyasında buna benzer bir durum keşfettiğini

düşünür, ve Beineberg'de bu sorun için anlayış arar:

"Böyle bir hesap işleminde başlangıçta metreleri, ağırlıkları veya somut bir başka şeyi gösterebilen ve en azından gerçek sayılar niteliğini taşıyan sağlam sayılar vardır. İşlemin sonundaki sayılar da böyledir. Ama bunları birbirine aslında var olmayan bir şey bağlar. Böylesi, yalnızca ilk ve son ayaklan bulunan, ama yine de insanın üstünden sanki yapı bütünüyle tamammış gibi geçtiği bir köprüye benzemiyor mu...?"

Beineberg, onunla ve her şeyin doğal olması isteğiyle alay eder; Beineberg'e göre insan, doğaüstünün, usdışının bilincinde olmalıdır - aslında böylece demek istediği, o zamandan beri belki yüz kez duymuş olduğumuz bir şeyden başkası değildir; modern bilim, doğa yasalarını, nedensellik ilişkisini vb. çürütmüştür ve akıl, anlaşılmaz olanın, Tanrının gerek atomlar, gerekse sanal sayılar dünyasındaki egemenliği karşısında teslim olmak zorundadır. Törleß, buna hazır değildir: **"Eğer matematik bana acı çektiriyorsa, ben bunun arkasında sana göre çok daha farklı bir şey arıyorum, doğaüstü olanı değil, özellikle doğal olanı arıyorum — anlıyor musun?..."**

Musil için usdışılığın yadsınması, gerçekliği tedirgin edici ve maskeli diye algılamasına ve bu gerçekliğin arkasında henüz biçimlendirilmemiş bir olasılıklar dağarcığının varlığını sezmesine karşın, son derece belirleyici bir özelliktir: Karanlığa eğilim göstermesine karşın, akıldan vazgeçmez, "sanal sayılar"ı da doğal olanın alanına sokmaya çalışır. Öğrenci Törleß, olasılığın sezgiden, duygudan, özlemden, vizyondan, sarsıntılardan ve ütopyadan yansıyan belirsiz, herhangi bir biçimde somutlaşmamış sonsuzluğu ile, hep parçalar halinde kaldığı için ancak düş kırıklığına yol açan eylem ve gerçeklik arasındaki yaşanmış çelişkiyi çözmek amacıyla ciddi çaba harcar.

"Sanki insanın etrafına görünmeyen bir sınır çekilmiş. Bu sınırın ötesinde hazırlananlar ve uzaktan yaklaşanlar, sisli bir deniz gibi hep değişen, koskoca görüntülerle dolu; insana yaklaşan, eyleme dönüşen, yaşamına çarpan, insani boyutlar ve çizgiler taşıyan, saydam ve küçük bir şey. Ve insanın sürdürdüğü yaşam ile, duyumsadığı, sezdiği, uzaktan gördüğü yaşam arasında o görünmeyen sınır, sanki dar bir kapı gibi; olup bitenlerin görüntüleri insana ulaşabilmek için buradan sıkışarak geçmek zorunda."

Burada edebi ve kesinlikten uzak bir dille anlatılan, artık bireyci olmuş bir dünyada insanoğlunun tek başına kalışı ve parçalanışıdır - ama aynı zamanda da insanlığın eserlerinin her zaman yine insanlığın düşlerinin küçük bir kesri olduğu gerçeğidir. Musil'in ilk romanından, onun yaratısının bütününün leitmotiflerini [ana motif, nakarat, tema] algılayabilmek olasıdır:

Burjuva dünyasının çöküşü ve yozlaşması, artık düzen olmaktan çıkmış bir düzen ve onun kabuklarını kırıp dışarı çıkan acımasızlık ve barbarlık, duygu ile eylem arasındaki uçurum, kurumuş bir toplumda insanın yalnızlığı, kırılganlaşmış gerçeklik, bir başka konuma, yaşamda yeni bir bütünlüğe ve içeriğe duyulan özlem.

Kaynak:
Robert MUSİL, Niteliksiz Adam - I / Özgün adı: Der Mann ohne Eigenschaften, trc: Ahmet Cemal, Yapı Kredi Yayınları - 1265 Kâzım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi – 34, Haziran 2009, İstanbul, Sh:14-18

FİLMİN ALT YAZISI

Beineberg, lütfen oğluma göz kulak ol. Bana güvenebilirsiniz efendim. İşte şimdi rahatladım. Sana güveniyorum. Bu güvenilir ve kararlı yapın hemen güvenimi kazanmanı sağladı. Sigara?

Teşekkür ederim efendim. Keşke oğlum da senin gibi olsaydı. Her zaman çok endişeli ve dengesiz görünüyor. Bu şekilde nereye varacak, hiç bilmiyorum. Hepinizle tanıştığıma çok memnun oldum. Oğlumun sizinle olacağını bilmek veda etmeyi de kolaylaştırıyor. Özellikle de böyle iyi dostlar bulduğu için. Beyler, eğer oğlumun başına bir şey gelirse lütfen hemen haber verin. Başıma ne gelebilir ki baba?

Anladınız mı Bay Beineberg?

Kesinlikle efendim. Oğlum. Başka ne yapabilirdim ki?

Çocuk o kızla yatıyor, ertesi sabah da kız onu sahile götürüyor. Ama bir süre sonra çocuk balık yiyemez duruma geliyor

- Dikkat et beyinsiz!

- Beni rahat bırak. Siz serserilerin burada ne işi var?

Hadi durma, bir tane al.

- Dostum, bunlar çok sıcak!

- Buraya gel tatlım.

- Al bakalım çocuğum.

- Teşekkür ederim güzel bayan. Tanrı yanında olsun çocuğum. Maskaralık yapmayı kes. Merhaba tatlım. Küçük çocuğumuz evini mi özlemiş?

Genç beyefendiler. Gelin de bizimle oturun.

- İçecek bir şeyler alır mısınız?

- 4 kadeh şarap. Hayır, sekiz olsun. Bu tur benden. Teşekkür ederim. Siz beyefendiler oynamak ister misiniz, yoksa kaybetmekten mi korkuyorsunuz?

Al bakalım. Benden 20.

- Kaybettin.

- Kötü talih. Hayat işte. HİZMET ETTİĞİ GÜNLER

Torunlarımıza anlatabileceğimiz bir gün daha. O da ne demek oluyor Törless?

Evet?

Bizim için unutulmaz bir gündü demek istemiştim. Senin için yeterince heyecan verici olmasa da yarın için Horace'ın 6. kasidesini aynen yazacaksın. Reiting, sana bugün geri ödemem gerekiyordu ama bana birkaç gün daha verebilir misin?

Üzgünüm. Paraya hemen ihtiyacım var. Harçlığını almadın mı?

Aldım, amam başka borçlarım da var. Geçen aydan Beineberg ve Tschusch'a borcum var. Git onlara yalvar. Ben beklemem. Tabii ki öyle. Arkadaşımsın. Parayı kumarda kaybetmemen gerekiyordu. İkiye katlamak istemiştim. Sana son sözüm: Borcunu yarın ödeyeceksin yoksa

- Yoksa ne?

Yoksa benim şartlarıma bağlı olacaksın. Ne tür şartlar?

Yaptığım her işte bana sadakatini sunacaksın. Hepsi bu kadarsa, memnuniyetle yaparım. Sana sadık olacağım. Ama sadece istediğin zaman değil. Ben ne zaman dersem yapmak zorundasın. Körü körüne bağlılık. Evet?

Yarın paranı getireceğim. Sessizlik lütfen. Kadın katil için 8 sene hapis cezası. Wilhelmina, 19 yaşına kadar Graz'daki bir kafeteryada çalışmıştı. Sonrasında, onu hayat kadınlığı ile tanıştırıp kendisi için çalışmaya zorlayan asker kaçağı Günther K. ile tanıştı. Yargıç tarafından bunu neden yaptığı sorulduğunda "Onun büyüsü altındayım" diye cevap verdi. "O gece, Günther beni çalışmak için Wiener Strasse'ye götürdüğünde "Bugün kendimi iyi hissetmiyorum" demiştim. "Günther sonrasında onunla uyumamı söyledi." "Onu da yapmak istemiyordum." "Karşı koymuştum, bu sebeple Günther beni dövmüş ve çok kızmıştı." "Sonrasında ise onun önünde diz çöküp kendisini iyi hissetmesi için tanrıymış gibi ona taptım." "O gece, onu yatakta vurdum." Gross Sankt Florian: "Kilise cemaatinin en

eski üyelerinden biri olan emekli Franz Braunecker 91 yaşında beklenmedik bir şekilde bu dünyadan göçüp gitti."

Bayan, bize 2 porsiyon geyik eti kahveli pandispanya ve brendi getirin. Ne kadar vaktimiz var?

2.5 saat. Akşama yemekte ne var?

Hiçbir fikrim yok. Pazar gününün mutfak artıklarıdır muhtemelen. Söylesene Beineberg, ne olmak istiyorsun?

Bir fikrim yok. Ama devlet memuru ya da subay olmayacağıma eminim. Öncelikle seyahat edip kendimi herhangi bir mesleğe adamaksızın biraz para kazanmak istiyorum. Sonrasında da belki Hindistan ya da başka Asya ülkelerine giderim. Kafamda birkaç şey var. Bende ise hiçbir şey yok. Hangi işte iyi olduğumu ya da yapmaktan hoşlandığım şeyleri bilmiyorum. Sanki kendimden ve dünyadan yavaş yavaş uzaklaşır gibiyim. Çünkü çatlağın tekisin. Sık sık buralardan kaçıp uzaklaşmak istiyorum. Ama bunu asla yapmayacaksın. Aceleci davranıyorsun! İşte büyük gün. Buradaki monotonluk beni öldürüyor. Okulda yaptığım onca şeyden sana mantıklı gelen var mı?

Onlar bizi nereye götürecek?

Zihnimizi geliştirmek ve kendimizi hazırlamak için buradayız. Hayatı sonradan yaşayacağız. Hazırlanmak?

Geliştirmek?

Ne sebeple?

Buyurun. Parayı nereden buldun?

Borç aldım. Sana borç para verecek kadar beyinsiz olan kim peki?

Hoffmeier. Bana bak Basini, neden yalan söylüyorsun?

Bunu başkalarına yutturabilirsin ama ben kül yutmam. Daha bu sabah Hoffmeier benden borç para istedi. Ama Beineberg parasının çalındığı şeklinde şikayette bulundu. Uzun lafın kısası, parayı dün gece Beineberg'in çekmecesinden aldın. Ne yüzle bunu söylersin! Bu ne kadar iğrenç bir laf! Bu alçakça bir iftira! Bana musallat oluyorsun çünkü senden zayıfım. Kızıyorsun çünkü ayaklarına kapanmayacağım. Bana şantaj yapmak istiyorsun ama yanlış kişiyi seçtin! Bu suçlamanı tüm sınıfa anlatacağım. Müdüre de gideceğim. Gidelim. Ben öderim. Teşekkür ederim. Özellikle de dün gece param çalındıktan sonra. Gerçekten mi?

Şüpheli var mı?

Hayır, henüz yok. Ama onu yakaladığımda çok pişman olacak. Bunu yaptım çünkü ihtiyacım vardı. Hemen geri koyacaktım. Lütfen parayı çaldığımı kimseye söyleme. Sadece gizli bir şekilde ödünç aldım. Her dediğini yapacağım. Yeter ki sınıfın haberi olmasın. Onlara bir şey anlatma. Demek şartlarımı kabul edeceksin. Evet. Her istediğini yapacağım. Güzel. Bunu etraflıca düşüneceğim. Şimdi nereye?

Bozena'nın yerine mi?

Evet, öyle anlaşmıştık. Demek ödemek istemiyorsun, öyle mi?

Defol git buradan seni domuz. Yoksa seni yere yapıştırır, parça parça ederim! Adi düzenbazlar iyi zaman geçirmek istiyor ama ödemeye gelince yan çiziyorlar! Burada neler oluyor?

İyi akşamlar. Hangi tatlı çocuklar beni görmeye gelmiş?

Hadi, sessiz ol. Oturun. Beni ziyaret etmeniz ne hoş. Yoksa içinizdeki adam mı sizi buraya sürükledi?

Kapa çeneni. Ne iyi çocuklarsınız. Utanma çocuk. İyice bir bak. Arkadaşın, ömründe hiç kadın görmemiş gibi davranıyor. Annesi büyüleyici bir hatundur. Onu kısa bir süre önce tren istasyonunda gördüm. Eminim gençken çok kişinin başını döndürmüştür. Hala biraz brendin var mı?

Her şeyin yerini bilirsin. Teşekkür ederim. Bu surat da ne böyle?

- Korktuğunu düşünecek.

- Bırak düşünsün. Hiç havamda değilim zaten. Annen hakkında konuşmam hoşuna gitmiyor mu?

Sizin gibiler her zaman bizden iyi olduğunuzu düşünürsünüz. Annenin ve benim birbirimize benzemediğimizi falan mı düşünüyorsun?

Şundan daha iyi biri olduğunu mu sanıyorsun?

Yanılıyorsun. Fazlasıyla yanılıyorsun. Ailelerinizi çok daha iyi tanıyorum. Viyana'da yeteri kadar vakit geçirdim. Orada neler olup bittiğini biliyorum. Burada "Sevgili Bozena", orada "Sevgili Bozena." Bana karşı her zaman naziktiler. Ta ki hamile olduğumu anlayana kadar. Onların neler konuştuğunu duyacaktın. Yüzüme karşı değil tabii. Ama kendi aralarında başka şeyden bahsetmezlerdi. Hanımefendi de

- Kolonyadan başka bir şey içmeyen bir insanın yüz ifadesini taşıyordu. Ama bir müddet sonra, kuzeninin karnı burnunun dibinde büyümeye başladı. Peki kimse o bebeğin babasını biliyor muydu?

Hayır. İşte böyle. Onun iyiliği için oradan ayrıldım. Geri dönmek istemiyorum. Orada yeniden çalışacağıma ölürüm daha iyi. Bunu sen mi bıraktın?

Teşekkür ederim. Çok naziksin. Bazen sizin gelmenize neden müsaade ettiğimi merak ediyorum. Bir kaç kron için olmadığı kesin. Sen, o ve ötekisi. Adı ne?

Reiting?

Hayır, o değil. Basini?

Evet, Basini. Ben de onu diyordum. **Garip bir çocuk. Hepiniz aynısınız. Birbirinize aitsiniz. Aileleriniz etrafınızda olduğunda beni hiç sallamazsınız bile. Ama buradan gittikleri an hemen bana dönersiniz. Aynı aileleriniz gibisiniz. Riyakarlar korkaklar ve yalancılar.** O burnu nerede kırdırttın?

Bana kimi hatırlatıyorsun, biliyor musun?

Kardeşimi. Burnunu kırmıştım. Bir erkeğin, kırık bir burunla daha hoş görünmesi oldukça garip. Şu çocuğun nesi var?

Ev hasreti. Zavallı çocuk. Küçük yaramaz çocuğumuz benim gibi birini görmeye mi geliyor yani?

Evet, bu da ne?

Bana bir öpücük ver. Gördün mü?

Hala yaşıyorsun. Böylesi, yatakhanede yaptıklarından çok daha iyi.

- Buldum.

- Kimi?

- Beineberg'in parasını çalanı.

- Anlatsana! Henüz kimse bilmiyor.

- Odacı mı?

- Hayır. İpucu ver. Basini mi?

Mesele ne?

Dikkatli ol! İşte paran. Bu da Basini'nin çekmeceni açarken kullandığı bıçak. Sence ona ne yapmalıyız?

Basini bir hırsız. Evet, hırsız! Hırsızlar da dünyanın her yerinde cezalandırılır. Şikayet edilip okuldan attırılmalı. Dışarıda başının çaresine baksın. Artık buraya ait değil. Olmaz. Neden bu kadar aşırıya kaçıyorsun?

O kadar da kötü bir durum değil. Bunu nasıl söyleyebilirsin?

Hırsızın tekiyle beraber yaşamaya devam etmek mi istiyorsun?

Senin kölen olmayı öneren biriyle?

Sence de biraz abartmıyor musun?

Sanki ömür boyu kardeşlik yemini etmiş gibi davranıyorsun. Bizi Basini'ye bağlayan bir şey yok tabii onun sırtından alacağımız tüm o zevkler hariç. Zevk mi?

Bak, Reiting. Neden Basini'yi savunup duruyorsun?

Onu mu savunuyorum?

Dışarıdan öyle mi görünüyor?

Bilmem ki. Tekrar ediyorum, aşırı abartıyorsun. Bu idealizm de ne demek oluyor?

Enstitünün saflığı üzerine gösterdiğin bu gayret. Çok erdemli, ama çok sıkıcı bir hareket. Yoksa kendince özel nedenlerin mi var?

Basini'nin okuldan atılması üzerine eski bir kin mi?

O halde bunu itiraf et. Bizler senin tarafındanız. Saçmalık. Sen ne düşünüyorsun?

Ona ne istersen onu yap. Hindistan'da onu kafasını uçururlar ya da bağırsaklarına kadar kazık sokarlardı. En azından bu eğlenceli olurdu. Uzat ellerini. Parayı hangi elinle çaldın?

Bu seferlik seni şikayet etmemeye karar verdik. Bizim gözetimimiz altında olacak ve kendine çeki düzen verme şansına sahip olacaksın. Bundan böyle, gelir ve giderlerin mercek altında olacak. Sınıfın geri kalanıyla olacak anlaşmaların bizim rızamız dahilinde gerçekleşecek. Anlaşıldı mı?

Şimdi anlaşıldı mı?

Evet. Sessiz olun lütfen! Mektuplar çocuklar. Canitz. Basini! Dulcinea'mdan. Şimdi göreceksiniz. Çok mu söz vermiştim?

Onun korsesini görecektiniz. Onu alamazdım tabii ki. Fiyat etiketi hala üzerinde. Bunu satın almışın seni gösterişçi.

- Bunları anladın mı?

- Nasıl?

Bu sanal sayıları. Çok basit. Hepsinin temelinde -1 in karekökü olduğunu unutma. Evet, ama mesele de o zaten. Öyle bir şey yok. Bir sayının karesi her zaman pozitiftir. Sadece bu sayıları hesaplamanın bir yolu. Ama matematiksel olarak bunun imkansız olduğunu bildiğinde nasıl yapabilirsin?

Garip olan durumsa bu sanal değerlerle gerçekten hesaplama yapabilirsin. Örneğin bu tarz bir formül kullanarak var olmayan şeylerle hesaplama yapılmış olmasına rağmen sağlam bir köprü yapabilirsin. Bu gerçeklikle bir boşluk mu var?

Bizim papaz gibi konuşmaya başladın. Vücutlarımız arasındaki sorunlardan oluşmuş bir boşluk ve bunu bünyesinde barındıran kutsal ruh olarak adlandırılan şey. Gidip matematik hocamıza sor. İrrasyonel ve sanal sayıları mı bilmek istiyorsun?

Lütfen otur. Memnun oldum Törless, çok memnun oldum. Şüphelerin ciddi bir bağımsız düşüncenin belirtilerini ortaya koyuyor. Ama aradığın bu açıklamayı ortaya dökmek çok da kolay değil. Lütfen beni yanlış anlama.

480 Yazılar

- Sen de bir tane ister misin?

- Hayır, teşekkür ederim. Ya şekere ne dersin?

Bak. Metafizik öğelerin müdahalesinden bahsediyorsun. Bu konu hakkında neler hissettiğini bilmiyorum. Mantık sınırlarının çok ötesindeki bu doğaüstülük oldukça garip bir şey. Bu konular üzerine nutuk çekecek donanımda değilim. Bu materyal de benim dersimi kapsamıyor. Bunu farklı açılardan bakabilirsin. Birilerinin kuyularını kazmaktan özellikle kaçınmak istiyorum. Ama benim için matematiği açıklayabilecek donanımda olmanız gerekiyor Evet, ama mevzu matematik olduğunda sadece olağan ve tamamen matematiksel bir bağlam gerçekten var olduğunda. Ama iyi bir bilim adamı olarak hipotezler kullanmak zorunda kalırdım ki şu an muhtemelen bunları anlayacak seviyede değilsin. Zaten buna vaktimiz de yok. Ya sanal sayılar?

Bu tarz matematiksel kavramların yani tamamen var olmayan değerlerin matematik için gerekli kuramsal kavramlar olduğu fikrine kendini alıştırman gerekiyor. Şunu düşün: Şu anki eğitiminin başlangıç seviyesinde kapsamlı bir açıklama sunmak oldukça güç. Şükürler olsun ki çok azımız buna ihtiyaç duyuyor. Bununlar birlikte senin gibi biri, söylemem gerekir ki buna memnunum, bana geldiğinde söyleyebileceğim tek şey "Sevgili arkadaşım sadece buna inanmak zorundasın." Şu anki seviyenden 10 kat daha fazla matematik bilir duruma geldiğinde tüm bunları anlayacaksın. Ama şu an itibariyle, sadece buna inan. Her şey hissetmek ile alakalıdır matematik bile. Aklın her zaman bir karış havada, değil mi?

Burada ne işin var?

Şuraya gir, göreceksin.

- Neler oluyor?

- Bekle. Bizim büyük matematikçi nasıllar?

- Nasılım sanıyorsun?

- Anladım. Neyi anladın?

Sana hiçbir şey anlatmamış. Seni ileri bir tarihe kadar oyaladı. O zaman anlayacaksın işte. Tüm o hesaplar gözlerinden akacak. Seni kendi seviyelerine hazırladıkları zaman. Bunu söyleyebileceğini düşünmüyorum. Bana bir şey söylemen gerekmiyor. Böyle insanları bilirim, rahiplerin ilmihallerini öğrenmeleri gibi ezbere öğrendikleri formüllerle doludurlar. Yoksa dünya ruhları, bu kansız yaratıklara eteklerinin altından gizlice bakma şansı verir miydi?

Buna Basini'yi izlemek diyor. Neler oluyor?

Bu gece odaya gel.

- Reiting bizi kandırdı.

- Bunu düşünmüştüm. Düşünmüştün, öyle mi?

Ama tabii bunu fark edemedin. Hayır, hiç de bile. Ama çok yakından izliyordum. Dört yıl önce burada olanlar hakkındaki hikayeyi hatırlıyor musun?

- Hangi hikaye?

- Biliyorsun işte.

- Şu hikaye.

- Tabii ya. Sadece tesadüfen. Sadece müstehcen bir takım olaylar üzerine büyük bir skandal olduğunu ve bir çok kişinin okuldan atıldığını biliyorum. Ben de ondan bahsediyorum işte. Reiting de Basini ile aynı şeyi yapıyorlar işte. Reiting'in ona aşık olduğunu mu düşünüyorsun?

Tabii ki hayır. Reiting aptal değil. Ama bu durum muhtemelen onu eğlendiriyordur. Reiting'in böyle bir şey yapacağından asla şüphelenmezdim. İkisine de göstereceğim. Aklından neler geçiyor?

Onlara, bu mevzu nedeniyle atılan diğer kişileri hatırlatacağım. Bu da onlara üzerinde düşünecekleri bir şey verecek. Ama onları şikayet edemezsin. Zaten istemiyorum da. Yani, Basini hiç umurumda değil. Ama Reiting mevzusu farklı. Yaptıkları da onu tamamen elime düşürecek. Sanırım beni bir şekilde elde etmekten mutluluk duyardı. Şimdi bu sırrı bildiğim için neler yapabileceğimi görüyor musun?

Elbette, ama

- Tek kelime ederim ve işi biter. Bir şeyler yapmamız gerekiyor. Hâlâ Basini'yi şikayet etmemiz gerektiğini mi düşünüyorsun?

Onu kendimizin cezalandırmasını tercih ederim. Okul sadece onu kovup amcasına da uzun bir mektup gönderirdi. Bunun ne kadar ciddi bir durum olabileceğini biliyorsun. "Sevgili Bay bilmem ne yeğeniniz aklını oynattı ve doğru yoldan çıktı. Bu sebeple onu size geri gönderiyoruz. Her şey gönlünce olsun." Böyle devam eder. Onlar için bir anlam ifade edeceğini mi düşünüyorsun?

Peki bizim için ne anlam ifade etmeli?

Senin için bir şey ifade etmiyor olabilir. Ya avukat olacaksın, ya da şair. Ama ben kendi hayatımı daha farklı görüyorum. Bu durumdan bir şeyler öğrenmek istiyorum. Peki onu nasıl cezalandırmayı düşünüyorsun?

Aslında pek ceza değil. Onun için düşündüğüm farklı şeyler var. Sadece nasıl desem ona işkence edeceğim. Çok ürkütmeye gerek yok. Düşündüğüm şey tamamen çilecilik. Bu dünyada yükselebilmek için seni köleleştirebilecek her şeyi yok etmen gerekiyor. Örneğin hislerini. Basini ile ilgili planlarımı faaliyete geçirince şüphesiz ki biraz acıyacağım. Ama bu hiç uygun değil çünkü Basini'nin umurunda değil. Onun yaptığı şeyleri yapan biri buna değmez. Bu durumun tamamen anlamsız bir heyecan olması çok yazık. Hayat gücünün boşa harcanması soracak olursan. İçimdeki tüm bu gereksiz duyguları yok etmek niyetindeyim. Bana bak, Basini hakkında ne düşünüyorsun?

Ne söylemem gerekiyor?

İğrenç bir yaratık. Gerçekten de öyle, değil mi?

Çok iğrenç. Her zaman çılgınca şeylere karışıyorsun. Hiç de bile. Hem öyle olsam ne olacak?

Hayatta her şeyi bir kere denemek gerekiyor. Eğer bu kadar aşağılık biriyse

- Bu gece tavan arasına gelmesini söyleyin. Odaya mı yani?

Hayır, henüz değil. Tavan arasına. Tamam. Biraz daha yürüyelim mi?

Olur. Eminim Törless'in yapacak işleri vardır. İşte buradasınız. Olduğun yerde kal. Senin hakkında bir karar vermek üzere toplandık. Suçlamalar şu şekilde: Haneye tecavüz ettin. Hırsızlık yaptın. Bizim tam tersini istememize rağmen kendi başına hareket ettin. Bizi birbirimize düşürmeye kalkıştın. Anlamadığım bir şekilde kendini Reiting'in hizmetine sundun.

- Kendini nasıl savunacaksın?

- Lütfen, ben

- İndir elini. Rahatla. Utanmıyor musun?

Cevap ver! Ret mi ediyorsun?

Sorun ne?

Ağlıyor musun?

Mutsuz musun?

Hadi ama, gülümse. Yapmayacaksın yani, öyle mi?

O halde sana ağlaman için bir neden vereceğiz! Bırakın gideyim! Işığı kapatın. Dışarıdan görecekler. Ne derdin var?

Bu durum bir göze benzemiyor mu?

O şairane tavrını bizim üzerimizde mi deneyeceksin?

Hayır, ama bu durum garip bir dünyaya açılan bir göz gibi değil mi?

Tamamen saçmalık. Diz çök! Tüm bu yaptıklarından paçayı kurtaracağını düşünüyordun. Sana yardım edeceğimi düşünüyorsun. Yanıldın. Lütfen, elimde değildi. Tanrı aşkına! Sessiz ol! Bu mazeretlerinden bıktık. Artık nasıl bir insan olduğunu biliyoruz ve ona uygun olarak hareket etmek niyetindeyiz. Şimdi şöyle söyle "Ben bir hırsızım." Sağır mısın?

Hırsız olduğunu söyle! Ben bir hırsızım. Çok zekiceydi çocuk. Şimdi de şöyle söyle, "Ben bir hayvanım. Eli uzun bir hayvan. Sizin eli uzun hayvanınızım." Ben bir hayvanım, eli uzun bir hayvanım, sizin eli uzun hayvanınızım.

- Bu çok iğrenç.

- Bırakın hayvanı. Onu bana ver. Kahretsin! "Rahatsız ve deli biri olmalıyım. Yoksa başkalarının normal bulduğu şeyler neden beni iğrendirsin ki? "

- Dikkat et!

- Gözlerini dört aç seni götveren! Hâlâ burada ne işin var?

Gitmiyor musun?

Hayır. Birkaç gün için değmez. Biz de Sternberg'lere gidiyoruz. Amcasının malikanesine davet etti. Bizimle iyi geçinmek istiyor. Ne yazıyorsun, kitap mı?

Sırlar mı?

Oku bakalım, ama hiçbir şey anlamayacaksın. Hey, bizim hakkımızda yazıyor. Şunu dinleyin. "Etrafımdaki şeyleri tarafsız bir gözle incelediğimde, Basini'nin yaptığı hırsızlık önemsiz bir suç gibi duruyor. Reiting ve Beineberg'in onu cezalandırış şekli öğrenciler arasında adet olan bir zalimlik. Ama bu davranış şekli, duruma bir açıklık getirmiyor. Bu temkinli bakış açısı yeterli değil. Baş döndürücü bir uçurum birdenbire karşımda beliriveriyor."

- Bunun hakkında ne düşünüyorsun?

- Tamamen saçmalık! İstediğini yazabilirsin ama lütfen isimlerimizi bunun dışında tut. Hadi! Araba bekliyor. Bu arada canını da çok sıkma. Gidip Bozena'yı gör ve sevgilerimizi ilet. Törless, eve gitmiyor musun?

Hayır profesör. Ne oluyor?

Odaya gel. Konuşmamız gerekiyor. Ne yapıyorsun?

Bir şey yapmayacağım. Onu geri giy. Otur. Neden soyunmaya başladın?

- Düşündüm ki

- Ne düşündün?

- Diğerleri.

- Ne diğerleri?

Beineberg ve Reiting. Ne olmuş onlara?

Ne yaptılar ki?

Bana her şeyi anlatman gerekiyor. Diğerleri önceden anlatmış olsa da. Evet?

Anlatmayacak mısın?

Lütfen beni zorlama. Yoksa bu bana işkence etmek için özel yöntemin mi?

Sana işkence etme niyetinde değilim. Kendi iyiliğin için bana tüm gerçeği anlatmanı istiyorum. Ama bunu anlatmaya değecek bir şey yapmadım ki! Zavallı bir korkaksın! Lütfen öyle söyleme. Ne kadar ödlek biri olduğunu görüyor musun?

Tokada bile karşı gelmiyorsun. Eğer itaatkar biri olursam er ya da geç beni affedeceklerini söylediler. O ikisine mi?

Herkese. Nasıl bunun sözünü verebilirler ki?

Buna ben de karıştım. Bu durumu halledeceklerini söylediler. Bunu nasıl yapacakları konusunda daha belirgin bir şey söylediler mi?

Hayır, sadece bu durumla ilgileneceklerini söylediler.

- Sana ne yapıyorlar?

- Kim?

- Reiting. Bana çok arkadaşça davranıyor. Genelde bana Roma ve imparatorları Timurlenk ya da Korkunç Ivan hakkında hikayeler okutturuyor. Tüm o kanlı hikayeleri.

- Sonra da onu yaptıktan sonra dövüyor.

- Neyi yaptıktan sonra?

Tamam, anladım. Ya Beineberg?

O çok itici. Sence de ağzı kokmuyor mu?

Sessiz ol. Anlat bakalım, ne yapıyor?

Reiting'in yaptığı gibi, yalnız farklı şekilde. Bana ruhum hakkında uzun uzun vaaz veriyor. Beni oturtup, yorulunca ve sıkılıncaya kadar bir bardağa baktırttırıyor. Sonra da yere çömelip bir köpek gibi havlamam gerekiyor. Neden ki?

Hiçbir fikrim yok. Yani sana bunları yapmalarına izin mi veriyorsun?

Her dediklerini yapıyor musun?

Başka ne yapabilirim ki?

Yeniden iyi biri olup huzur içinde yaşamak istiyorum. Daha öncesi olanlar umurunda değil mi yani?

Bu konuda elimden bir şey gelmiyor. Beni iyi dinle. Nasıl hırsızlık yapabiliyorsun?

Paraya gerçekten ihtiyacım vardı. Reiting'e borcum vardı ve bana ödemem için ek zaman vermiyordu. Zaten kimse borç para

- Hayır, onu demek istemedim. Sadece bunu nasıl yapabildin?

Nasıl hissediyorsun?

İçinden neler geçiyordu?

Hiçbir şey geçmiyordu. Bir şey hissetmiyordum. Başka hiçbir şey düşünmüyordum. Sadece oldu işte. Ya Reiting ile ilk sefer?

Reddedemeyecek kadar korkakça davrandığın o utanç verici hizmet. İçinin parçalandığını hissetmedin mi?

Tarifi imkansız bir şok anlatılamayacak bir değişim vücudunu sarmadı mı?

Seni hiç anlamıyorum. Üzerine tükürdüklerinde seni inletip tükürdüklerini yalamak zorunda kalıyorsun! İçinde neler oluyor peki?

O anki görüntün seni paramparça etmiyor mu?

Etmiyor mu?

Bana acı çektiriyorsun. Ne istediğini bilmiyorum. Açıklanacak bir şey yok. Her şey bir anda olup bitiyor. Sonrasında da bir şey olmuyor. Benim yerimde olsan sen de aynısını yapardın. Hey, Macar oğlan. Sternberg'in harika bir kuzeni var. Selam Törless. Bozena nasıl?

Gitmedim ki. Seni içeri almadı mı?

Yarım krona bu solucanı yutarım. Yap hadi. Şu çocuğun soğukkanlılığı. Gerçekten temize çıktığını falan mı düşünüyor?

Basini hakkında bir şeyler yapmamız gerekiyor. Bize itaat etmeye çok alıştı. Artık hiç takmıyor bile. Biz hizmetçi gibi gittikçe arkadaş canlısı ve diri oluyor. İşleri bir adım ileri götürmenin vakti geldi. Bana katılıyor musun?

Aklından neler geçtiğini bilmiyorum. Onu daha da küçük düşürmemiz gerekiyor. Ne kadar ileri gidebileceğimizi görmek istiyorum. Bunu nasıl yapacağımız da başka bir konu. Ama aklımda birkaç şey var. Mesela, onu yatağa bağlayıp kırbaçlayabiliriz. Sonra da ona şükran ilahileri söyletiriz. Onun şarkıyı söylerkenki ifadesi o korkuyla örülmüş notaları dinlemek ilginç olabilir. Ama onun için öncelikli olarak düşündüğüm başka bir şey var. Reiting, eğer bir şeyi derinlemesine kavrayamayacak kadar aptalsan gidebilirsin. Sanal sayılar hakkındaki konuşmamızı anımsıyor musun?

Mantıksal yetersizliğin üstesinden gelmek için bir yol bulmamız gerekiyordu. Boşlukları ve kusurlarına rağmen mantığı bir arada tutan bu güç Buna ruh diyorum. Basini'yi hipnotize edip içindeki bu ruhu ayartmak istiyorum. Değersiz ahlakın yüzünden ruhunla olan bağlantını kaybetmişsin. Onu yeniden bulmak üzeresin. Eğer talimatlarımı harfiyen yerine getirirsen hiç canın yanmaz. Ama en ufak bir itirazınla tepemin tasını artırırsan seni vururum. Şu sarkacı al. Elini sabit tut. Anahtarı dikkatli bir şekilde incele ve onun daireler çizdiğini hayal et. Sadece anahtara bak. Anahtara konsantre ol. Daireler çizdiğini hayal et. Onu durdurmaya çalışıyorsun ama başaramıyorsun. Anahtar, senden bir yardım almaksızın gittikçe daha hızlı bir şekilde dönüyor. Yalnızca benim irademle. Senin üzerindeki etkimin ne kadar güçlü olduğunu gördün mü?

Şimdi otur. Dediklerimi aynen yap. Kafandaki tüm o düşünceleri boşalt. Şu zayıf ışığa bak ve gözlerini kırpma. Gözlerini açabildiğin kadar aç. Başka hiçbir şey düşünme. Tüm dikkatini içinde topla. Kolların gittikçe ağırlaşıyor. Bacakların gittikçe ağırlaşıyor. Tüm vücudun gittikçe ağırlaşıyor. Göz kapakların gittikçe ağırlaşıyor. Kurşun kadar ağır. Bakışların gittikçe sönükleşiyor. Gözlerin sulanıyor. Düşüncelerin yavaşlıyor. Gittikçe daha da yavaşlıyor. Tüm düşünce ve duygularından uzakta olan ve sadece kendi iç dünyanı hissettiğin noktayı bulana kadar içine bakmaya devam et. Artık tamamen hissizleştin. Artık vücudun hiçbir acıyı hissetmiyor. Gördün mü?

Trans halinde. Ruhun, yeni vücudunu bulmak için gitti. Artık doğanın kanunları ile bağlı değil Dünyevi bir bedene mahkum halde durmuyor. Mumu takip et. Yavaşça. Biraz daha. Aklın hiçbir harekette bulunmuyorken kasların da kendini bırakacak. Bomboş vücudun boşlukta süzülebilir. Öne doğru uzan. Biraz daha. Birazcık daha. Kahretsin! Domuz! Sadece numara yapıyordun! Bekle hele! Şimdi sana gösteririm! Bırak beni! Bırak beni! Sizi ele vereceğim! Ağzını kapatın. Törless, her şeyi itiraf etmek istiyorum! Törless, yardım et! Gitme! Yardım edin! Törless, bana yardım etmek zorundasın. Dayanacak gücüm kalmadı. Bana öldüresiye işkence edecekler! Sana yardımcı olamam. Bir süre önce bana oldukça iyi davranmıştın. Ondan hiç söz etme. O kişi ben değildim. Artık dayanamıyorum! Acı çektiğini hissediyor ve bundan kaçmak istiyorsun, değil mi?

Ne halin varsa gör. Bana ne yaptıklarına bak! Burada neler oluyor?

Gizli gizli Basini ile mi buluşuyorsun?

Onu korumamı istedi.

- Doğru insanı seçmiş!

- Ben de bunu yapabilirim. Tüm bu şeyler canımı sıkmaya başladı. Gizli yandaşlar edinmeyi gösteririz sana. Koruyucu meleğin Törless seninle de dalgasını geçecek. Hayır Reiting, öyle bir şey yapmayacağım.

- Öyle mi yani?

- Evet, öyle. Daha öncesi bir şey arıyordum. Önsezi, öyle mi?

Evet. Şu an ise tek gördüğüm gaddarlık. Basini'yi pislik yerken görmen gerekir. Gerçekten çok hoşuna giderdi.

- İlgilenmiyorum.

- Ama eskiden ilgilenirdin. Çünkü Basini'nin durumu benim için tam bir gizemdi.

- Peki ya şimdi?

- Hiçbir gizemi kalmadı. Olan bir şekilde oluyor. Her şey mümkün yani. Kötü ya da iyi bir dünya yok. İkisi de aynı dünyada varlığını sürdürüyor. Tüm gerçek bu.

- Harika bir keşif!

- Geç dalganı bakalım! Duygusuz ve iğrenç hayvanlarsınız! Diline hakim ol! Pis, düşüncesiz ve iğrençsiniz! Senin, bize Basini'nin önünde kötü söz söylemeni yasaklıyorum! Yasaklıyor musun?

Seninle Basini için kavga edeceğimi mi sanıyorsun?

Bizim hakkımızda kötü şeyler söylediğini duydum hem de Basini'nin önünde. Attığın bu yanlış adımı bu seferlik affediyoruz. Yarın gece odaya gel. Basini'yi cezalandıracak ve onu sınıfa teslim edeceğiz.

- İstediğinizi yapın.

- Sen de orada olacaksın. Hayır.

- Nedenmiş o?

- Hayır işte. Sebebini bilmiyoruz mu sanıyorsun?

Basini ile nasıl ilgilendiğini bilmiyoruz mu sanıyorsun?

Sizden fazla değil. Bu kadar yeter. Eğer yarın gelmezsen, herkese Basini'nin yardakçısı olduğunu anlatırız. Anladın mı?

Basini, seni sınıfa teslim edecekler. Seni pestile çevirmeden yarın bunu müdüre bildir. Senin için bir mektubumuz var. Hoş bir sürpriz. Bay Anselm von Basini'ye. Prens Eugen Yatılı Okulu. Bayan Agatha von Basini'den. Anasının kuzusu. Oku şunu. "Sevgili oğlum." Zavallı şey. "Bildiğin gibi, bir dul olarak aldığım o azıcık parayla

-" Bir sevgiliye gücüm yetmiyor! "Sana ancak çok azını verebiliyorum." Verin şu mektubu! Kesin şunu! Bırakın geçeyim! Bu delilik!

- Onu korumak mı istiyorsun?

- Bırakın geçeyim! Onun yaptığı iğrençliğe sen de katıldın mı?

Sen de onun aşıklarından biri misin?

Bırakın gideyim! Bırakın gideyim! Hayır! Bırakın gideyim! Bırakın gideyim! Dayanamıyorum! Kesin şunu!

- Asın onu!

- Halkalara! Gidelim! Neler oluyor?

Açın şunu! Daha aşağı salın! Evet, daha aşağı. Açın şunu! Açın şunu! Tanrım, bu Basini! Bu tamamen insanlık dışı. Bu inanılmaz. Kapı bu. Gayet basit. Öğretmenlere, Basini'yi acıdığımız için bildirmediğimizi anlatırız. Ona yardımcı olmak için gösterdiğimiz tüm çabaları tiye aldı. Evet, hepimiz bunu doğrulayabiliriz. Yola gelmez ve inatçının tekiydi. Borcunun günden güne çığ gibi büyüdüğünü söyleyeceğiz. Zaten bunları asla ödeyemeyecek bir durumda. Cömertliğimizi utanmadan sömürdü ve iyi niyetli tavsiyelerimizi dikkate almayı reddetti. Bir hata yaptığımızı kabul ederiz. Ama Basini yüz kızartıcı davranışlarıyla bizi tahrik etti. Onu iyileştirme yolundaki tüm iyi niyetli çabalarımızı hor gördü. Onu şikayet etmedik çünkü ona acıdık. Pekâla. Törless'in ansızın kaçmasının bir nedeni yok mu yani?

Son günlerde oldukça gergin olduğunu fark etmiştim. Ahlaki yönden gösterdiği olağandışı duyarlılığı kendini suçlu hissetmesine neden olmuş olabilir keza tüm bu olanları başından beri bilmesine rağmen hemen size bildirmedi. Planların neler?

Sadece bir kaç günlüğüne okula döneceğim. Öğretmenler kaçtığın için seni cezalandırmayacak mı?

Umurumda değil. Okulla işim bitti. Ailemden, beri eve geri götürmelerini isteyeceğim.

- Kaç para?

- 3 groschen.

- Teşekkür ederim.

- Rica ederim. Benimle gel. İnanılmaz.

Böyle ani bir şekilde okuldan kaçmanın altında yatan nedenleri bize anlatır mısın Törless?

Zaten olan şeyleri biliyoruz Basini'nin suçunu gizli tutmak için seni dürten şeyleri anlat. Bir şey bilmiyorum efendim. Olanları ilk duyduğumda oldukça korkunç duruyordu. Diğer taraftan, kendi kendime onu size bildirmem gerektiğini söylüyordum. Öyle de yapmalıydın. Bir yandan ceza ile de pek ilgilenmiyordum. Duruma tamamen başka bir bakış açısından bakıyordum. Her seferinde başımın dönmesine engel

- Kendini daha açık bir şekilde ifade etmen gerekiyor

Törless. Örneğin, sanal sayılar

- Bu belirsiz referansa ışık tutmama müsaade edin. Genç Törless yanıma gelip eğitimsiz beyinlerin anlamakta güçlük çekebileceği sanal sayıların da dâhil olduğu matematiğin bazı temel prensiplerini sormaya gelmişti. Evet, ben de bu konunun derinliklerine sadece mantık ile ulaşılamayacak gibi göründüğünü söyledim. Başka bir kesinliğe, daha derin bir kesinliğe ihtiyaç duyduğumuzu söyledim. Basini meselesinde de aynı şekilde düşünüyordum. Yani bilimden uzaklaştığını ve konuya ahlaki hatta ilahi yönlerden yaklaştığını mı söylüyorsun?

Törless, rahibin söylediği doğru mu?

Etrafında olan şeyler için - ki söylediklerinden bu anlaşılıyor - dini bir temel arama eğilimin mi var?

Hayır, öyle bir şey de değil. Tanrı aşkına, o zaman olanları basit kelimelerle anlat!

Burada psikolojik tartışmalara giremeyiz!

Düşündüğünüzün o olmaması durumuna elimden bir şey gelmiyor. Belki de kendimi daha anlaşılır bir şekilde anlatmak için yeteri kadar şey öğrenmedim ama bunu açıklamaya çalışacağım. **Basini de diğerleri gibi bir öğrenciydi. Oldukça normal bir insandı. Sonra aniden tökezledi. Bu şeyleri, yani aşağılama ve kepazelik gibi şeyleri daha önceden düşünmüştüm ama hiç tecrübe etmemiştim. Ama bu Basini'nin başına geldi. İnsanların, kesin olarak iyi veya kötü olarak yaratılmadığının mümkün olduğunu kabul etmek durumundaydım. Hepimiz durmaksızın değişip duruyoruz. Davranışlarımızın tesiri ile varlığımızı sürdürmekteyiz. Ama kendimizin işkenceci ya da kurbanlık koyun olması gibi bir değişime müsaade edersek her şey mümkün olur. Sonrasındaysa en korkunç şeyler bile oldukça mümkün olabilir. Kötülük ve iyilik arasında bir sınır yok ve ikisi de fark edilmeden birbirine karışır. Bu durumda da oldukça normal insanlar berbat şeyler yapabilir. Burada sorulması gereken soruysa, bunun nasıl mümkün olduğudur. Bu durumu gözlemleyebilmek için gerçekleşen olayları size bildirmedim. Bunun nasıl mümkün olduğunu bilmek istiyordum. Bir insan kendini küçük düşürdüğünde ya da aniden zalim birine dönüşürse ne olur?**

Bunun dünyanın sonu anlamına geldiğini düşünürdüm. Şimdi daha farklı düşünüyorum. Çok korkunç ve uzaktan bakınca çok anlaşılmaz görünen şeyler bile gerçekten oluyor. Sessizcene ve doğal bir şekilde. Bu sebeple, insanın devamlı bir şekilde tetikte olması gerekiyor. İşte öğrendiklerim bunlar.

Bu genç adam duygusal bir sapkınlığın etkisi altında ve bu okul da onun için uygun bir yer değil. Zihinsel beslenmesi, bizim burada yapabileceğimizden çok daha dikkatli bir şekilde takip edilmeli.

Bu sebeple babasına bir mektup göndereceğim.

Oldukça garip biri. Öyle mi düşünüyorsunuz?

Neyin var Thomas?

Bir şey yok anne. Sadece bir şey düşünüyordum.

ROMAN

Zikrullah KIRMIZI/ 2010 OKUMALARIM

Musil, Robert; Niteliksiz Adam II (1930), Çev. Ahmet Cemal Yapı Kredi Yayınları, Üçüncü Basım, Eylül 2009, İstanbul, 420s.

Musil'in bu romanıyla bir türlü barışamamamın nedeni Türkçedeki yazgısı olmalı. Çünkü onu (bu yoğun, kıvamlı, donuk perdeyi) aşıp da yazara doğru düzgün bakamadım bile. Nedeni Ahmet Cemal gibi sayılı aydınlarımızdan ve Almanca çevirmenlerimizden birinin yetersizliği değil kuşkusuz, ama daha kötü bir şey. Benim söyleyeceğim şey için herkesin bağışlamasını dilerim. Gereğinden çok yeterlilik, doygunluk, kişilikten, bunun yapıta verebileceği olumsuz etkiden sözediyorum ve umarım yanılıyorumdur. Ahmet Cemal öyle güçlü, dolu bir kişilik ki, bu kişilik o istemese de (nasıl alçakgönüllü biri olduğunu biliyorum) öne çıkıyor, kendi izini bırakıyor, kendi öfkesini, kendi duyarlıklarını ele aldığı şey üzerinde.

Birinci cildi yayınlandığı yıl, yıllar önce (birinci baskı) okumuş, aynı tedirginliği o zaman da yaşamıştım. Dizgi yanlışları da çoktu. Not etmiştim bir yerlere. Sonraki baskılarda belki düzeltmişlerdir kimi yanlışları.

Ahmet Cemal'e haksızlık etmeden şunu teslim etmeliyim. Çok az yapıt dili, Musil'in bu başyapıtının dili denli dolayımlı, katmanlıdır. Bu dili, böyle kullanıyor oluşunun arkasında özel kaygılar, amaçlar yattığını az çok kestiriyorum. 1993'de basılan ikinci cildin nasıl bir Avrupa gündeminde biçimlendiğini hiç göz ardı etmeyelim. Ben o döneme Avrupa'nın yüreğinde urlaşma dönemi diyorum. Urlaşma, groteskin kaynağı da olabilir. Ama tümünü çevreleyen ifade biçimi için görünür ya da görünmez bir dışavurumdan sözedebiliriz kanımca. Bu romanın sayfalarında sıkça çakan o ışık kaynağı, bir anlak kıvılcımının hastalıklı (patolojik) belirtisi neden olmasın.

Yapıtın bütünü bende kendini arada bir yüze vuran şizofrenik, yarılmış bir anlak (zekâ) izlenimi bıraktı. Ama asıl etkisini, biliciliğinden (kehânet) ötürü yaşadığımı burada itiraf etmek isterim. Zamanın tini (ruh) öyle derinlemesine sezgileniyor ki Musil'ce, sanki biz okurlar sayfalarda ilerledikçe, yazarın gelecek öngörüsünü doğrular gibiyiz adım adım. Büyük şaşkınlıklar içerisinde kalıyoruz ve ürküyoruz. Çoğul kullanmakla belki yanlış davrandım. Korktum demeliydim. Beni korkutan şey yazarın bu eşsiz duyarlıkta öngörüsü değil, hayır, ama şu (usumdan geçtikçe ürpermeden edemiyorum yine): seyircilik, seyirci kalmak. Dehşet orada urlaşır, büyürken onu yalnızca, donmuş, katılmış kalmış olarak oradan (camın arkasından, ki bu önemli bir metaforudur romanın, Ulrich, Kont Leinsdorf'un sarayının penceresinden dışarıdaki kızgın kalabalığa bakar) izliyoruz.

Dehşete, yıkıma seyirciyiz. Bunu romanın en önemli vurgusu olarak yazıyorum buraya, bir kenara.

İkinci nokta da şu... Bu romanın insanları, adındaki yanıltmacaya karşın (özellikle bizim kültürümüz açısından bakıyorum konuya) niteliksiz olm ak bir yana gereğinden çok nitelik taşıdıkları için çıkışsızlar. Çağlarına (zamanın kabı) sığmayan 'dolu' insanlar. Robert Musil'in bu romanla yapmak istediği şey de bana kalırsa bu. Çok dolunun nasıl çok boş (kof) da olduğu, olabildiği… Zamanın

istediği, öyle anlar vardır ki, nitelik değildir, hatta bunun yadsınmasıdır. Zaman öyle anlarda niteliği dışlar, uyuşmazdır.

Arnheim da öyledir, Ulrich de, hatta Diotima da… İçlerinde büyüyen, şişmiş projeyi dünya kabul etmemektedir ve bu fazlalık, taşan şey, istemeden, kendiliğinden bir fantezi gibi görünür, işlem görmeye başlar. Bunun, dikkatli okurumun gözünde, aynı zamanda seyircilik anlamına geleceğini umuyorum.

Musil'in ilk elde kendini vermeyen sualtı kesimi, bir kez ayrımsanınca, zaman taşkınının, selinin baskısını ve şiddetini okurun omuzlarında, beyninde duyumsamaması olanaksız. Zaman açıkca üzerimize gelir (gibidir). İnsanları zamanın şurasında ya da burasında, ama asla içinde değil, kalıp, urlaşarak, taşıdıkları tüm üstün nitelikleriyle sivrilir, karikatürleşirler ve o kurtuluş projeleri bir anda çocuksulaşır, bir çocuk oyunu kurmacası izlenimi verirler. Eh, bunu daha yakından anlamanın en uygun yolu belki Fellini sinemasıdır.

Bunlara işaret ederken, yazarın ökeliğine (dehâ) şapka çıkarmadan geçemem. Bir yaratıcı yazarla karşı karşıyayım hiç kuşkum yok. Ulrich'in iç tartışmalarıyla süren son sayfalardan bir alıntıyla keseyim bu notu:

'Anlaşıldığı kadarıyla, iç bütünlükten yoksun bir hayata o kadar uzun bir zaman boyunca sarılıp kalmıştı ki, şimdi bir ruh hastasını bile sanrılarından ve rolüne beslediği inançtan ötürü kıskanabiliyordu.' (404)

THE LAST OF ENGLAND (1988) İngiltere'nin Sonu

Büyük Britanya sonun bir adaya sığınmış balıkçı ülkesi olmak mı?

Yönetmen ve Senaryo: Derek Jarman
Ülke: İngiltere, Batı Almanya
Tür: Dram
Süre: 87 dakika
Dil: İngilizce
Müzik: Simon Fisher-Turner
Oyuncular: 'Spring' Mark Adley, Gay Gaynor, Matthew Hawkins, Spencer Leigh Gerrard McArthur, Jonny Phillips, Nigel Terry, Tilda Swinton

Hakkında:

İngiliz yönetmen Derek Jarman'ın hazırladığı yenilikçi bir belgeseldir. The Last Of England [İngiltere'nin Sonu] filmini sonradan çektiği standart (+18) erotik görüntüleri birleştirmiştir. Belgesel eski ev filmleri, yeni çekilmiş 8 milimetre filmler, "düz" aktüalite tarzı fotoğraf görüntüleriyle zenginleştirip, bilinen müzikler eşliğinde kıyameti kopmuş İngiltere'nin imajını canlandırmasıyla bir özgünlüğü bulunmaktadır. Siyasi konulara karşı isyanı yanında Londra ve Belfast noktalarındaki görüntü mozaikleri içerisinde İngiltere'nin düşüşünü gözler önüne sermektedir. Açıkçası en başarılı İngiliz yönetmenlerinden birisinin, herkesin beğenisine yönelik olmayacağını bilerek, İngiltere'nin Son'u 1980'lerin acılı ve ağlanacak durumuna dikkat çekmesine, belgesel hakkında birçok yorum yapılabilir.

Jarman'ın belgeselinde ise, doğrudan dertlerinin, korkuların/nın ve tüm sıkıntılarınızı müşahede edebilir ve hissedersiniz. Aslında herkes için gereksiz bir bilgi gibi bir söylemini tekrarlıyor olsada imaj farkı ile belgesel ve öteki ülkelere nasihat edilmekte olduğunu söyleyebiliriz.. Ayrıca Jarman, bu filmin konusunu işleyen bir kitapta yazmıştır. Sonuç olarak AİDS'ten vefat eden yönetmenin bir iç hesaplaşması mı diye düşüneceğimiz belgesel film, tüm dünyayı tehdit eden yozlaşmanın acıklı bir hikâyesidir.

Önemli not: Kısa bir metni olduğu halde Türkçe altyazısı hazırlanmaması garip karşılanabilir. Altyazıcılara duyurulur.

Belgeselden

Ruhlar ölmüş sessizlik içinde, sıçanlar ise hala ayakta.

**

Onlar ne diyor?

Tamam, yorum gereksizdir.

Bazıları Sessiz durur.

Ve burada gardiyanlar.

Bunun şifresi nedir?

Kaçmak.

Başka ne görüyorsun?

Kanallara dökülen yalanlar ve rüşvet.

Sonra her şey yolunda?

Evet.

Umut nerede?

**

Genç adam Kral olmak için doğmuş. Bize gülmek olmaz,

Kıyıda duransa bizim düşmanımızdır.

**

Zenginliğimiz çöp kutuları.

Hayallerinizdeki evden topladığınız şeyleri atın.

**

Bir sonrakine hazırlanın?

- Evet,

- Bu doğru, harika olacak?

- Umuyoruz.

Sadece ileri

Devam edin.

****

"... Belki firavunlar piramitlerini kırbaç altında inleyen kölelerin emekleriyle yükselttiler. Günümüzde olay biraz farklı. Köleler, **'Belki ben de firavun olurum'** düşüncesiyle piramidin inşasına gönüllü olarak ve tebessüm ederek katılıyorlar." (İsmet Özel)

YENLİKÇİ AKIMIN İDEOLOJİSİ

Etkisi en yaygın çağdaş edebiyat okulunun hâlâ gerçekçilik karşıtı «yenilikçi» dogmalara bağlı olması hiç de şaşırtıcı bir şey değildir. Bir burjuva gerçekçiliğinin olanaklarını belirleyeceksek, araştırmamıza buradan başlamamız gerekir. Çağdaş burjuva edebiyatının iki ana eğilimini karşılaştırmak ve bunların çağımızdaki başlıca ideoloji ve sanat sorunlarına verdikleri cevaplara bakmak zorundayız.

Burada bu eğilimlerin gerisindeki ideolojik (tam felsefî anlamda değil de, yukarda tanımladığımız anlamda ideolojik) temel üzerinde duracağız. Her ne pahasına olursa olsun kaçınmamız gereken bir şey varsa, o da genellikle yenilikçi-burjuva eleştirmenlerin kendilerinin benimsedikleri, biçimsel ölçülere, üslûp ve edebî teknik sorunlarına aşırı derecede önem veren yaklaşımdır. Bu yaklaşım görünüşte «yeni» edebiyatla «geleneksel» edebiyat (yani geçen yüzyılın üslûplarına bağlı kalan yazarlar) arasında kesin bir ayrım yapmaktadır. Gerçekte ise, asıl biçimsel sorunları saptamayı başaramamakta, bunların ayrılmaz bir parçası olan diyalektiği görmezlikten gelmektedir. Burada üslûp ayrılıklarının önemini abartarak karşıt üslûpları belirleyen ve gerçekte bu üslûpların temelinde yatan karşıt ilkeleri gizleyen düzmece bir kutuplaşma ile karşı karşıyayız.

Bir örnek verelim: *iç monolog.* Sözgelimi, Ulysses*'*in başında ve sonunda Bloom'un helâdaki ya da Molly'nin yataktaki monologları ile Thomas Mann'ın *Lotte Weimar'da* romanında Goethe'nin sabah monologunu karşılaştırın. Her ikisinde de aynı anlatım tekniğinin kullanıldığı açıkça ortadadır. Thomas Mann'm Joyce ve yöntemiyle ilgili bazı sözleri de bunu doğrular niteliktedir.

Oysa temelde *Ulysses* ile *Lotte Weimar'da* kadar birbirine benzemeyen iki başka roman düşünmek hiç de kolay değildir. Bu yargı sözünü ettiğim birbirine üstünkörü bir benzerliği olan bölümler için bile geçerlidir. Burada her iki romanın düşünsel nitelikleri arasındaki çarpıcı ayrımı değil, Joyce'da «bilinç akışı» tekniğinin sadece bir anlatım özelliği olmadığını, bu tekniğin doğrudan doğruya anlatı dokusunu ve kişilerin sunuluşunu yöneten oluşturucu ilke olduğunu belirtmek istiyorum. Teknik burada mutlak, *Ulysses'e* biçim veren estetik kaygının bütünlüğü içinde eriyen bir şeydir. Thomas Mann'da ise, *iç monolog* sadece yazara Goethe'nin dünyasının değişik yanlarını araştırma olanağı sağlayan bir anlatım özelliğidir. Goethe'nin yaşantısı duyular üzerindeki anlık izlenimlerle sınırlı olarak sunulmuş değildir. Sanatçı, Goethe'nin kişiliğinin özüne; geçmiş, şimdiki, hatta gelecek zamandaki yaşantılarıyla arasındaki ilişkilerin karmaşıklığına uzanır. Çağrışım akışı ancak görünüşte özgürdür. Monolog büyük bir sanatçı titizliğiyle düzenlenmiş, her ayrıntısı Goethe'nin kişiliğinin özüne yaklaşan bir çizgiye göre özenle tasarlanmıştır. Genel akış içinde bir an için belirip sonra yeniden kaybolan her kişiye ve olaya bütünün düzeni içinde belli bir ağırlık ve konum verilmiştir. Sunuluş ne denli alışılmış dışı olursa olsun, romanın bütününün düzeni geleneksel epik düzenidir; olayların akışındaki hıznı denetiminde, geçiş bölümlerinde ve doruk noktalarında epik anlatımın eski kurallarına büyült bir bağlılıkla uyulmuştur.

Joyce'un sanatında gerçekleştirmek istediği amaca ve bilinen yeteneklerine bakarak duyusal verilerin ayrıntılı bir şekilde kaydedilmesine aşırı derecede özen göstermesini, buna karşılık düşüncelere ve duygulara daha az önem vermesini başarısızlık olarak nitelemek saçma olur. Bütün bu özellikler Joyce'un sanatsal amaçlarıyla tutarlıdır ve kendisinin bu teknikleri kullanarak amaçlarım başarıyla gerçekleştirdiği söylenebilir. Oysa Joyce'un amaçlarıyla Thomas Mann'ın amaçları arasında tam bir karşıtlık vardır. Duyulara ve belleğe dayanan verilerin meydana getirdiği kalıplar arasındaki kararsızlık, bunların oldukça yoğun, fakat amaçsız ve yönsüz etki alanları, aslında, olayların dural niteliğine olan bir inancı yansıtan *dural* bir epik yapının doğmasına yol açar.

Sözünü ettiğim iki ayrı edebiyat okulunu incelemede, biri devingen ve gelişimsel, öbürü dural ve duyusal bu iki karşıt dünya görüşünün büyük önemi vardır. Bu karşıtlığa ilerde gene döneceğim. Burada yalnız bütün ağırlığı biçimsel sorunlara vermenin sanatçının eserinin niteliği konusunda büyült yanılgılara yol açacağını belirtmek istiyorum.

Belli bir sanat eserinin üslûbunu belirleyen nedir?

Amaç biçimi nasıl belirler?

(Bizi burada ilgilendiren elbette eserde gerçekleşen amaçtır; bunun, yazarın bilinçli amacıyla örtüşmesi gerekmez.) Bizi ilgilendiren, biçimsel anlamda anlatım «teknikleri» arasındaki ayrımlar değildir. Bizim için önemli olan, yazarın eserinin temelinde yatan dünya görüşü, ideoloji ya da *weltanschauung*'dur. **Yazarın «amacını» belirleyen ve belli bir yazının üslûbunun temelindeki oluşturucu ilke de yazarın bu dünya görüşünü gerçekleştirme çabasından başka bir şey değildir.** Bu açıdan bakıldığında, üslûp biçimsel bir nitelik olmaktan çıkar. Daha çok özün bir parçası, belirli bir özün belirli biçimi olur.

Öz biçimi belirler. Fakat İnsan'ın kendisinin odak noktası olmadığı hiç bir öz yoktur. Edebiyatın verileri (belli bir yaşantı, öğretici bir amaç) ne denli değişik olursa olsun, temel soru hep şu olacaktır: İnsan nedir?

Burada bir kavşak noktasıyla karşılaşıyoruz: her türlü biçimsel düşünceyi bir yana bırakıp soruyu soyut, felsefî anlamıyla soracak olursak, (gerçekçi okul için) —salt estetik olmayan düşüncelerle de varılan— geleneksel Aristoteles yargısına varırız: İnsan *zoon politikon*'dur, yani toplumsal bir hayvandır. Aristoteles'in bu yargısı bütün büyük gerçekçi edebiyat için geçerlidir. Akhileus ile Werther, Oidipus ile Tom Jones, Antigone ile Anna Karenina: bunların her birinin bireysel varoluşu — Hegel'in deyimiyle *Sem an sich'ı* günümüzde daha yaygın bir deyimle «ontolojik varlık»ları— toplum-sal ve tarihsel çevrelerinden ayn't edüemez. Bu kişilerin insan olarak anlamları, kendilerinin özgül bireysellikleri, içinde yaratılmış oldukları ortamdan ayrılamaz.

İleri gelen yenüikçi yazarların eserlerindeki insan anlayışını belirleyen varlık bilimsel görüş ise bunun tam tersidir. Bu yazarlara göre, insan doğuştan yalnız, toplum dışı, başka insanlarla ilişki kurmayı başaramayan bir varlıktır. Thomas Wolfe bir yerde şöyle diyor: «Benim dünya görüşüm, yalnızlığın bana, ya da yalnız olan birkaç kişiye özgü bir durum değil de, insan varoluşunun kaçınılmaz, temel gerçeklerinden biri olduğu inancma dayanıyor». Böyle tasarlanan insan başka bireylerle ilişkiler kurabilir, fakat ancak yüzeysel ve rasgele bir biçimde yapabilir bunu; varlıkbilimsel deyimiyle, ancak geriye dönük düşünmeyle yapabilir. Çünkü «başkaları» da temelde yalnızdırlar, anlamlı insan ilişkilerinin ötesindedirler.

İnsanın bu temel yalnızlığı ile geleneksel gerçekçi edebiyatta karşılaştığımız ayrı ayrı insanların yalnızlığı birbirine karıştırılmamalıdır. Sonuncu örnekte sözkonusu olan, kişiliği ya da yaşama koşulları yüzünden bir insanın içinde bulunduğu belirli bir durumdur. Yalnızlık, Sophokles'in çıplak Lemnos adası kıyılarına bırakılan Philoktetes örneğinde olduğu gibi, nesnel koşulların bir sonucu olabilir. Ya da Tolstoy'un İvan İlyiç, Flaubert'in *Duygusal Eğitim* romanındaki Frederic Moreau örneklerinde olduğu gibi öznel koşulların, bir iç gerekliliğin sonucu olabilir. Fakat bu her zaman bütün bir topluluk yaşayışının sadece bir parçası, bir dönemi, bir yükseliş ya da düşüş anıdır. Bu bireylerin yazgısı, belirli toplumsal ya da tarihsel koşullar altındaki belirli insan tiplerine özgü bir yazgıdır. Bunların yalnızlığının yanında ve ötesinde, bildiğimiz hayat, öbür insanların kavgaları ve beraberlikleri, eskiden olduğu gibi sürüp gider. Kısacası, bunların yalnızlığı evrensel bir *insanlık yazgısı* değil, özgül bir toplumsal yazgıdır.

Bu sonuncu örnek, elbette, yenilikçi akımın kuram ve uygulamasına özgü bir niteliktir. Bu incelemede okura felsefeden can sıkıcı örnekler vermek istemiyorum. Fakat okurun dikkatini, Heidegger'in insan varoluşunu «varlığın-içine-atılmışlık» *(Geıvorfenheit ins Dasein)* olarak betimlemesine çekmekten kendimi alamıyorum. Bireyin varlıkbilimsel yalnızlığım daha iyi hatırlatan başka bir tanım kolay kolay düşünülemez. İnsan «varlığa atılmıştır. Bu sadece insanın yapısından ötürü kendi dışındaki nesneler ve kişilerle üişki kuramayacağı değil, aynı zamanda insan varoluşunun kökeninin ve amacının da belirlenemeyeceği anlamına gelir.

Böyle tasarlanan insan tarih-dışı bir varlıktır(Heidegger'in kendi sisteminde bir çeşit «gerçek» tarihselliğe yer vermesinin aslmda bu durumla bir ilgisi yoktur. Heidegger'in tarih selliği «kaba» sayarak küçümsediğini başka yerde belirtmiştim; kendisinin «gerçek» tarihsellik dediği şey de tarih-dışılıktan ayırt edilemez.) Tarihin bu yadsınışı yenilikçi edebiyatta iki ayrı biçimde kendini gösteriyor. Birincisinde, kahraman kendi yaşantısının sınırları içine hapsedilmiştir. Ne onun için, ne de görüldüğü kadar yaratıcısı için, kendisinin ötesinde onu etkileyen ya da onun tarafından etkilenen, önceden

varolan bir gerçeklik vardır. İkincisinde, kahramanın kendisi kişisel tarihi olmayan biridir. Anlamsız, anlaşılmaz bir şekilde «dünyaya atılmış»tır. Dünyayla ilişki kurarak gelişmez; ne o dünyaya biçim verir, ne de dünya ona. Bu edebiyattaki tek «gelişme», insan yazgısının yavaş yavaş açığa vurulmasıdır. İnsan, şimdi, her zaman ne idiyse ve her zaman ne olacaksa odur. Anlatıcı, inceleyen özne hareket halindedir; incelenen gerçeklik duraldır.

Elbette böylesi dogmalar aslında ancak felsefî soyutlamada, o da gene ancak belli ölçüde bir safsatanın yardımıyla yaşayabilirler. Yetenekli bir yazar, kuramsal yenilikçiliği ne kadar aşırı olursa olsun, uygulamada tarihselliğin ve toplumsal çevrenin gerekleriyle uzlaşma zorunda kalacaktır. Başeserlerinde yer olarak Joyce Dublin'i, Kafka ile Musil ise Habsburg Krallığı'nı kullanırlar. Fakat sevgi ile çizdikleri yer dekordan öte bir şey, sanatsal amaçları için temel bir öğe değildir.

İnsan varoluşu ile ilgili böyle bir görüşün belirli edebî sonuçları vardır. Şimdi burada belirli bir kategori üzerinde, kuram ve uygulama bakımından birinci derecede önemi olan gizillik (Gizillik: olabilirlik, kuvve, potentiality.) kategorisi üzerinde dikkatle durmamız gerekiyor. Felsefe *soyut* ve *somut* (Hegel'de «gerçek») gizillik arasında bir ayrım yapar. Bu iki kategorinin ve aralarındaki karşılıklı ilişki ile çatışmanın kökü doğrudan doğruya hayatın içindedir. Gizillik — soyut ya da öznel olarak görüldüğünde — gerçek hayattan daha zengindir. İnsanın gelişebilmesi için ancak pek azı gerçekleşebilecek sayısız olanaklar düşünülebilir. Düşünülen bu olanakları hayatın gerçek karmaşıklığı olarak gören modern öznelcilik karamsarlıkla büyülenme arasında kararsızdır. Dünya bu olanakları gerçekleştirmede geciktikçe, bu karamsarlığa biraz da küçümseme bulaşır. Hofmannsthal'ın Sobeide'si bu yaşantıyla ilk olarak yüzyüze gelen kuşağın tepkisini dile getiriyordu:

O üzerinde uzun uzadıya durup düşünülen
Ve artık dönmemecesine yiten olanakların yükü...

Bu olanaklar acaba ne kadar somut ya da «gerçek»ti? Belli ki, bunlar sadece öznenin kafasındaki düşler ve hayallerden başka bir şey değildi. Eserlerinde öznel gizilliğin önemli bir rol oynadığı Faulkner da bu yüzden gerçekliğin öznelleştirilmesi, yasasızmış gibi gösterilmesi gerektiğini görmüş olmalı. Kendisinin şu sözlerini düşünün: «Hepsi bir anda konuşuyor, coşup heyecanlanıyor, kavga ediyor, insanların isteklerini kelimelere döktükleri zaman yaptıkları gibi, gerçek olmayanı bir olanağa, sonra bir olasılığa, sonra da çürütülemez bir olguya dönüştürüyorlardı.» Bir insanın kafasındaki olanaklar, bunların sahip oldukları kalıplar, yoğunluk ve anlamlılık elbette o insana özgü niteliklerle belirleneceklerdir. Uygulamada, ele alınan kimse hayalgücü en kıt biri bile olsa, bu olanakların sayısı sonsuzu bulacaktır. Gizillik yoluyla bir insanın gerçek yazgısını kavramak şöyle dursun, bir kişiliğin kaba çizgilerini belirtmek bile umutsuz bir girişimdir. Gizilliğin soyut niteliği, gelişmeyi belirleyememesinden bellidir — zihindeki öznel durumların, ne kadar sürekli ve derin olurlarsa olsunlar, burada kesin bir rolleri yoktur. Daha doğrusu, kişiliğin gelişmesi doğuştan birtakım niteliklerle, büyümeyi kolaylaştıran ya da engelleyen dış ya da iç etkenlerle belirlenir.

Oysa hayatta, gizillik elbette gerçekliğe dönüşebilir. İnsanın bir seçim yapmasını gerektiren durumlar çıkar; seçme eyleminde ise o insanın kişiliği kendisini bile şaşırtacak bir şekilde kendini gösterebilir. Edebiyatta —özellikle oyunlarda— çözüm çoğu zaman birtakım koşulların öne çıkmasını önlediği böyle bir gizilliğin farkına varılmasıyla sağlanırBu durumda, sözünü ettiğimiz gizillikler «gerçek» ya da somut gizilliklerdir. Kişinin yazgısı, sözkonusu olan gizillik, onu trajik bir sona yargılayacak olsa bile, o gizilliğe bağlıdır. Bunu önceden, belli bir kimsenin zihninde öznel bir gizillikken, aynı insanın zihnindeki sayısız soyut gizilliklerden ayırt etmesinin yolu yoktur. Hatta öylesine kıyıda köşede örtülü olarak durmaktadır ki, karar anından önce, soyut bir gizillik olarak bile o insanın zihninde yer etmemiştir. Özne kararını verdikten sonra kendisine bu kararı verdiren nedenlerin farkında olmayabilir. Nitekim, Shaw'un Şeytanının Çırağı Richard Dudgeon kendini Papaz Andersen kimliğiyle feda ettikten sonra şu itirafta bulunur: **«Bunu nasıl bir itkiyle yaptığımı sık sık sormuşumdur kendime, ama böyle davranışımı haklı gösterecek bir neden bulamıyorum.»**

Oysa hayatının gidişini değiştiren bir karardır bu. Gerçi bu kural dışı bir örnek. Fakat bireysel bilincin sürekliliğini hem bozan, hem de yenileyen çözümün nitel sıçraması hiç bir zaman önceden

kestirilemez. Somut gizillik büyük sayıdaki soyut gizilliklerden ayırt edilemez. Sadece kararın kendisi bu ayrımı ortaya çıkarabilir.

Gerçekliği yalansız bir şekilde yansıtma amacını güden gerçekçi edebiyat, bu türden kural dışı durumlardaki insanların hem somut hem de soyut gizliliklerini göstermek zorundadır. Edebî bir eserdeki kişinin somut gizilliği bir kere açıklandı mı, kendisinin soyut gizillikleri kesinlikle gerçek değil-lermiş gibi görüneceklerdir.

Örneğin Moravia, *Gli İndijferenti* (Kayıtsızlar) adlı romanında kız kardeşini baştan çıkaran adamı öldürmeye karar veren Michele'yi, çökmekte olan bir burjuva ailesinin genç çocuğunu anlatır. Bir yandan, Michele kararını vermiş cinayeti tasarlarken, önümüze soyut, fakat oldukça anlamlı bir sürü değişik olanağm serildiği görülür. Bu arada cinayet işlenir ve olayın iğrenç ayrıntılarından Michele'nin kimliği olduğu gibi ortaya çıkar: Michele öznel hayal gücünde kaçabileceğini sandığı bu çevrenin, gerçekte, bir temsilcisinden başka biri değildir.

Soyut gizillik tümüyle öznellik alanının bir parçasıdır; somut gizillik ise bireyin öznelliği ile nesnel gerçeklik arasındaki diyalektiğin bir parçasıdır. Demek ki, bu İkincisinin edebiyatta verilişi elle tutulabilir, tanınabilir bir dünyada yaşayan gerçek insanların bir betimlemesini gerektirir. Ancak ki-şiyle çevrenin birbirini etkilemesi olayında belli bir kimsenin somut gizilliği, salt soyut gizilliklerin «kötü sonsuzluğu»ndan ayırt edilebilir ve yalnız o kimsenin, gelişiminin yalnız o dönemkideki belirleyici gizilliği olduğu ortaya çıkar. Sanatçının, somut gizilliği sayısız soyutlamalardan ayırt edebilmesini ancak bu ilke sağlar.

Yenilikçi edebiyattaki insan imgesinin dayandığı varlıkbilim bu ilkeyi çürüten bir görüşü ileri sürmektedir. Eğer «insanın yazgısı» —insanın yalnız, anlamlı ilişkiler kuramayan bir varlık oluşu— gerçeklikle özdeşleştiriliyorsa, soyut ve somut gizillik arasındaki ayrımın da bir anlamı kalmıyor demektir. Kategoriler birleşme eğilimindedirler. Nitekim, Cesare Pavese, John Dos Passos ile Alman çağdaşı Alfred Döblin'in «üstünkörü verisme»le «soyut ekspresyonist şematizm» arasında kararsız bir tutumları olduğuna değiniyor. Dos Passos'u eleştiren Pavese, hikâye kahramanlarının «kişisel özel-liklerin uzun uzadıya düşünülüp seçilerek ve betimlenerek yaratılmaları gerektiğini» öne sürüyor — dolayısıyla Dos Passos'un-nitelendirmelerinin bir kişiden öbürüne aktarılabileceğini belirtiyor. Pavese bunun sanatsal sonuçlarını da şöyle açıklıyor: insanın öznelliğinin, çevresinin nesnel gerçekliği pahasına yüceltilmesi ile doğrudan doğruya insanın öznelliği yoksullaştırılmış olur.

Sorun, her zaman olduğu gibi, ideolojik bir sorundur. Bu, yenilikçi edebiyatın temelindeki ideolojinin her zaman aynı olduğu anlamına gelmez. Tersine, ideoloji oldukça değişik, hatta karşıt biçimlerde kendini gösterir. Anlatımda nesnelliğin reddi, öznelliğin benimsenmesi, Joyce'un büinç akışı, Musil'in «etkin edilginlik», «niteliksiz varoluş» ya da gizilliğin sözde-gerçekleşmeyi sağladığı Gide'in *«actiotı gratıııte*» (nedensiz davranış) biçimlerini alabilir. **İnsanın kişiliği hayatın karar anlarında nasıl belirirse, edebiyatta da öyle olur. Soyut ve somut gizillik arasındaki ayrım ortadan kalkar, insanın aslı soyut bir öznellikle özdeş görülürse, insan kişiliği ister istemez parçalanmak zorunda kalır.**

T.SEliot bu olayı, insan kişiliğinin bu tanımlanma tarzını şöyle betimliyor:

Şekilsiz biçim, renksiz gölge,
Kötürümleşmiş güç, hareketsiz davranış.

Kişiliğin bu parçalanması dış dünyanın parçalanmasına da uyar. Bir anlamda, bu, ileri sürdüğümüz düşüncenin yeni bir sonucundan başka bir şey değildir. Çünkü soyut ve somut gizilliğin özdeş sayılması nesnel dünyanın özü gereği açıklanamayacağı varsayımına dayanmaktadır. Kuramsal bir savunmaya girişen birtakım ileri gelen yenilikçi yazarlar bunu açıkça kabul etmişlerdir. Çoğu zaman gerçekliği anlamaktaki bu kuramsal olanaksızlık, öznelliğin yüceltilmesinden çok, bir çıkış noktasıdır. Ama ne olursa olsun, her ikisi arasındaki bağ açıkça ortadadır. Sözgelimi, Alman şairi Gottfried Benn'in açıkladığına göre, **«dış gerçeklik diye bir şey yoktur, sadece kendi yaratıcılığıyla yeni dünyalar kuran, bunları değiştirip yeniden kuran insan bilinci vardır.»** Musil, her zaman olduğu gibi, ahlaksal bir nitelik kazandırır bu düşünüşe. **Der Mann ohne Eigenschaften (Niteliksiz**

Adam) adlı romanının kahramanı **Ulrich'e Tanrı'nın yerinde olsaydı, ne yapardı, diye sorulduğu zaman, Ulrich, «Gerçekliği yürürlükten kaldırmak zorunda kalırdım,»** der. «Niteliksiz» öznel varoluş dış gerçekliği yadsımanın tamamlayıcı bir parçasıdır.

Dış gerçekliğin yadsınması her zaman böyle bir bağnazlıkla istenmez. Ama hemen hemen bütün yenilikçi edebiyatta vardır bu yadsıma. Musil bir konuşma sırasında büyük romanının geçtiği yılların 1912-1914 arası olduğunu söylemiş, fakat hemen arkasından şu açıklamayı yapmıştı: «Şunu iyice belirtmem gerekir ki, tarihsel bir roman yazmış değilim. Gerçek olaylar beni ilgilendirmez... Olaylar, nasıl olsa, birbirlerinin yerini alabilirler. Beni ilgilendiren benzeri olmayan şeyler, gerçekliğin 'hortlaksı' denebilecek yanıdır.» Buradaki «hortlaksı» sözü oldukça ilgi çekici. Yenilikçi edebiyatın önemli bir eğilimini, gündelik olayların önemsenmemesini gösteren bir söz. Kafka'da betimleme ayrıntılarının olağanüstü bir gerçeğe yakınlığı ve sahiciliği vardır. Oysa Kafka'nın sanattaki asıl ustalığı nesnel gerçekliğin yerine tedirginlik dolu dünya görüşünü koymakta kendini gösterir. Gerçekçi ayrıntı, görevi tedirginlik yaratmak olan hortlaksı gerçekdışı bir karabasan dünyasını anlatır. Aynı şeye, Kafka'nın tekniği ile toplum eleştirisini birleştirmeye kalkan yazarlarda rastlanır — Alman yazarı Wolfgang Koeppen'in Bonn'la ilgili yergi romanı *Das Treibhaus*'da olduğu gibi. Buna benzer bir gerçekliğin azaltılması olayı Joyce'un bilinç akışı yönteminde de vardır. Elbette bu, bilinç akışının doğrudan doğruya gerçekliği yansıtan anlatım yolu olduğu zaman daha da yoğunlaşır. Hele bu, anormal bir kimsenin ya da bir delinin büinç akışı oldu mu, anlamsız bir hale gelinceye kadar abartılır. Faulkner'in *Ses ve Öfke*'sinin ilk bölümünde ya da daha aşırı bir örnekte, Beckett'in *Molloy*'unda olduğu gibi.

Demek ki, gerçekliğin azaltılması ve kişiliğin dağılması birbirine bağlı şeylerdir: biri ne kadar çoksa, öbürü de o kadar çoktur. Her ikisinin de temelinde insan yaradılışıyla ilgili tutarlı bir görüşün olmayışı yatmaktadır. İnsan birbirine bağlı olmayan yaşantı parçalarına indirgenmiştir; kendisi için nasıl anlaşılmaz bir varlıksa, başkaları için de öyledir. Eliot'un *Kokteyl Parti*'sinde yazarın düşüncelerini yansıtan ruh doktoru bu olayı şöyle betimliyor:

Ama hergün ölürüz birbirimizin gözünde
Ne biliyorsak başkaları üstüne
Onları bildiğimiz anların anılarıdır bunlar.
Arada onlar da değişmişlerdir.

Onlar da, biz de değişmemişiz gibi davranmak
Durumu kurtarmaya yarayan toplumsal bir görenektir.
Arasıra kurtulmalı bundan. Sonra unutmamalı ki,
Her buluşmada bir yabancıdır tanıştığımız.

Kişiliğin dağılması, aslında soyut ve somut gizilliğin özdeşleşmesinin bilinçsiz ürünü, bilincin ışığı altında önceden düşünülmüş bir ilke niteliği kazanır. Gottfried Benn'ın kuramsal kitapçıklarından birine «*Doppelleben*» (Çifte Hayat) adını vermesi bir raslantı değildir. Benn'e göre, bu kişiliğin dağılması olayı bir şizofrenik bölünme biçimini almıştır. Gene Benn'e göre, insanın kişiliğinde birbiriyle tutarlı bir güdüler ve davranışlar sistemi yoktur. **İnsanın hayvansal yaradılışı nitelik değiştirmiş, yüceleştirilmiş düşünce süreçlerinin karşıtıdır. Düşünce ve eylem birliği ilkel felsefedir; düşünce ve varlık birbirinden ayrı niteliklerdir. İnsan ya tinsel (manevî) ya da düşünen bir varlıktır — ikisi birden olamaz.**

Bunların bütün bütüne özel, garip düşünceler olduğunu sanmıyorum. Gerçi bu düşüncelerin kaynağı Benn'in özgül yaşantılarıdır. Fakat bu düşüncelerle burjuva düşüncesinin belli bir geleneği arasında daha derin bir bağ vardır. İç ve dış dünyanın nesnel, diyalektik bir bütün meydana getirdiğini görünüşteki karşıtlıklarına rağmen birbirleriyle kopmamacasına kaynaşmış olduklarını ileri süren Hegelci görüşe Kierkegaard'm karşı çıkışı yüz yıldan fazla oluyor. Kierkegaard böyle bir birliği tanımıyordu. Kierkegaard'a göre, birey donuk, tanınmayan bir kimlik içinde yaşar-

Bu felsefe İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra şaşırtıcı bir ilgi alanı buldu — en çapraşık kuramların bile toplumsal gerçekliği yansıtabileceği düşüncesi bunun kanıtıydı. Martin Heidegger, Ernst Jünger, Avukat Cari Schmitt, Gottfried Benn gibi kimseler ve başkaları, bir insanın görünüşteki eylemlerinin gerçek tutumlarını yansıtmadığı anlamına gelen bu hiç açıklanmayan gizli kimlik öğretisine dört elle sarıldılar. Burada sözkonusu olan eylemin, gizli kimliğin gerisine sığınarak karanlıkta kalan eylemin bu aydınların Nazi hareketine katılmaları olduğunu söylemek gerekmez bile: Heidegger Freiburg Üniversitesi'nin Rektörü olarak bir açış konuşmasında Hitler'in iktidarı ele geçirişini övmüş, Cari Schmitt eşsiz hukuk bilgisini gene Hitler'in «emrine tahsis» etmişti. Öyle kolay kolay yalanlanmayacak gerçeklerdi bunlar. Ama eğer bu anlaşılmaz gizli kimlik gerçek «insan yazgısı» idiyse, gizli kimliklerinin ardına sığman Heidegger ya da Schmitt bütün bu süre içinde Hitler'i desteklermiş gibi görünüp aslında onun gizli düşmanları olmuş olamazlar mı? Gerçek düşüncelerini kendine saklayan ya da yalnız yakın arkadaşları arasında açıklayan Emst von Salomon'un Sorular'ında kendi fırsatçılığı hakkındaki alaycı içtenliği, Ernst Jünger'in yazılarında rastladığımız bu gizli kimlik ideolojisinin iğneli bir yorumu olarak değerlendirilebilir.

Konu dışı verdiğimiz bu aşırı örnek böyle bir varlıkbilimin toplumsal alanda nerelere varabileceğini göstermeye yardım edebilir. Edebî alanda da bu belirli ideoloji büyük bir önem taşıyordu; insanın çevresi ile arasındaki karmaşık ilişkiler dokusunu ortadan kaldırarak kişiliğin dağılmasına yol açmıştı. Oysa insanın kişiliğini belirleyen de kendisi ile çevresi arasındaki bu çatışmadır. Homeros'un Akhileus'undan Mann'ın Adrien Leverkühn'üne ya da Şolohov'un Grigori Melyekov'una kadar kişiliği böyle bir çatışmanın ürünü olmayan büyük bir hikâye kahramanı yoktur. Soyut ve somut gizillik arasındaki ayrımı yadsımanın edebiyatta kişiyi sunma konusunda ne büyük bir tehlike olduğunu belirttim. İnsanın çevresiyle olan ilişkilerinin karmaşık dokusunun ortadan kalkması bu çatışmanın canlılığım da baltalar. Gerçi bu ideolojiyi benimseyen birtakım yazarlar bu çatışmayı somut bir bi-çimde vermeyi başarıyla denediler. Fakat temeldeki ideoloji bu çelişmeleri devingen, gelişimsel anlamlarından yoksun bırakır. Çelişmeler varlıklarım bir çözüme varmadan, sözkonusu kişiliğin dağılmasına yardım edercesine sürdürürler.

Kullandığı yöntemin doğuracağı sonuçların farkında olması, Robert Musil adına olumlu bir nokta. Kahramanı Ulrich hakkında şöyle diyordu Musil: **«İnsan bir tek seçimle karşı karşıyadır: ya sürüye uymak (Roma'da Romalılar gibi yapmak) ya da sinir hastası olmak.»** **Musil burada, bütün yenilikçi edebiyatın temel sorunlarından biri olan psikopatolojinin önemi sorununu ortaya atmış oluyor-**

Bu sorun ilk olarak Doğalcılık (Natüralizm) döneminde tartışma konusu olmuştu. Elli yıldan fazla bir zaman önce, o zamanki Berlin tiyatro eleştirmenlerinin en kıdemlisi olan Alfred Kerr şöyle diyordu: **«Doğalcılığın gerçek şiiridir marazîlik. Çünkü nedir gündelik hayatta şiirsel olan? Ruh hastalığı, hayatın sıkıcı tekdüzeliğinden kaçış. Bir hikâye kahramanı ancak bu yoldan hem daha kuraldışı bir çevreye aktarılabilir, hem de bu arada bir gerçeklik havası koruyabilir.»** Burada ilginç olan nokta «marazîliğin» şiirsel gerekliliğinin kapitalist düzendeki hayatın yavanlığının bir sonucu olmasıdır. Kanımca, modern edebiyatta doğalcılıktan günümüzdeki yenilikçi akıma kadar uzanan bir süreklilik vardır — gerçi bu, bellibaşlı ideolojik ilkelerin sınırlarını aşmayan bir sürekliliktir. **Başlangıçta sadece yaklaşmakta olan felâketin belirsiz bir beklenişi olan bu tutum, 1914'ten sonra yaygın bir saplantıya dönüştü. Ruh hastalığının gittikçe daha önemli bir rol oynaması da, bence, bu sürekliliğin başlıca özelliklerinden biriydi. Her dönemde —geçerli olan toplumsal ve tarihsel koşullara göre— psikopatolojiye yeni bir önem, ayrı bir anlam ve sanatsal görev verilmiştir.** Kerr'in sözlerinden anlaşıldığına göre, doğalcılıkta psikopatolojiye duyulan ilgi estetik bir gereksinmeden doğmuştur; kapitalist düzendeki sıkıcı yaşayıştan bir kaçış çabasıdır bu. Musil'in alıntısı ise birkaç yıl sonra bu çatışmanın ahlaksal bir nitelik kazandığını gösteriyor. Marazîlik saplantısı külrengi gerçekliğe renk katan bir süsleme öğesi olmaktan çıkmış, kapitalizme karşı ahlaksal bir başkaldırışa dönüşmüştü.

Musil'de —ve daha birçok yenilikçi yazarda— psikopatoloji sanatsal amacın varış noktası oldu. Fakat bu sanatçıların amacında, temeldeki ideolojinin gereği, çifte bir güçlük vardır. Bunlardan birincisi

tanım eksikliğidir. Bu psikopatolojiye kaçışla açığa vurulan karşı çıkış soyut bir davranıştır: gerçekliğin reddi hiç bir somut eleştiriyi içermeyen toptancı ve kestirme bir reddir. Üstelik, hiç bir yere götürmeyen bir davranış, hiçliğe bir kaçıştırÖyle ki, bu ideolojinin savunucuları böyle bir karşı çıkışın edebiyatta herhangi bir şekilde verimli olabileceği düşüncelerinde yanılmaktadırlar. Belirli toplumsal koşullara karşı gösterilecek herhangi bir tepkide asıl ağırlığı doğrudan doğruya bu koşullara vermek gerekir. Feodal topluma karşı çıkan burjuva sınıfı, burjuva toplumuna karşı çıkan emekçiler bir önceki düzenin eleştirisini çıkış noktası olarak saptadılar. Her iki örnekte de karşı çıkış —çıkış noktasının ötesine varmak— somut bir varış noktasına, yeni bir düzenin kurulmasına, dayanıyordu. Bu yeni düzenin yapısı ve özü ne denli belirsiz olursa olsun, ona daha kesin bir tanım kazandırma isteği yok değildi.

Musil gibi yazarların karşı çıkışı ise ne kadar başka! Varış noktası (psikopatolojiye kaçış) bir soyutlamadan başka bir şey olmadığı için, çıkış noktası (çağımızın bozuk düzeni) ister istemez başlıca güç kaynağıdır. Modern gerçekliğin reddi tümüyle öznel bir reddir. İnsanla çevresi arasındaki ilişkiler açısından bakıldığında, özü ve yönü eksik bir tutumdur. Varış noktasının niteliği bu eksikliği daha da artırır. Çünkü bu karşı çıkış bulantı, tedirginlik ya da özlem ifade eden boş bir davranıştır. Bu karşı çıkışın özü —daha doğrusu özden yoksunluğu— böyle bir hayat görüşünün herhangi bir yön duygusu veremeyişine bağlıdır. Bu yazarlar en güvenebilecekleri sığınağın psikopatoloji olduğuna inanmakta büsbütün de haksız değildirler; psikopatoloji bu yazarların tarihsel durumlarının ideolojik tamamlayıcısıdır.

Bu marazîlik saplantısına yalnız edebiyatta rastlanmaz. Freud'çu psikanaliz bunun en belirgin ifadesidir. Öznenin ele alınışı edebiyattakinden yüzeysel bir ayrılık gösterir. Herkesin bildiği gibi, Freud'un çıkış noktası «gündelik hayat»tı. Ancak Freud, dil sürçmelerini ve hayal kurma hastalığını açıklamak için psikopatolojiye başvurmak zorundaydı. Konferanslarında, karşı koyma ve baskı konularını ele alırken, «Patalojik durumların araştırılmasının normal bir zihnin işleyişini ne ölçüde aydınlattığını anladıkça belirti-oluşturma (symptom-formation) psikolojisine duyduğumuz ilgi de artmaktadır,» der. Freud normal kişiliği anlamanın anahtarını anormal psikolojide bulduğuna inanıyordu. Ruhsal anormalliklerin normal psikolojiyi açıklayacağını öne süren Kretschmer tipolojisinde bu inanç daha da belirgindir. Freud'un psikolojisini onu ancak ruhsal anormalliklerin bir kuraldan (norm'dan) sapma olduğunu belirten Pavlov'un Hippokratçı görüsüyle karşılaştırdığımız zaman gerçek kimliğiyle görürüz.

Belli ki, bu sadece bir bilim, edebiyat ya da eleştiri sorunu değil, insanın yalnızlığı konusundaki varlıkbilimsel dogmanın yarattığı bir ideoloji sorunudur. Aristoteles'in **«insan siyasal bir hayvandır»** kavramına dayanan gerçekçilik edebiyatı, bir toplumun evrimindeki her yeni aşama için yeni bir tipoloji ortaya koyabilir. Bu edebiyat toplumun ve bireyin kendi içlerindeki çelişmeleri diyalektik bir bütünün çerçevesi içinde göz önüne serer. Burada, şiddetli ve olağanüstü tutkuları olan kişiler gene de toplumsal açıdan normal bir tipolojinin sınırları içindedirler (Shakespeare, Balzac, Stendhal). Çünkü bu edebiyatta ortalama insan, insan ve toplumda her zaman var olan çelişmelerin sadece daha donuk bir yansımasıdır; gariplik (eksantriklik) toplumca koşullanmış bir çarpıklıktır. Elbette, büyük kahramanların tutkularını konuşma dilindeki anlamıyla «gariplik» saymamak gerekir: Christian Buddenbrook «garip» bir kahramandır, ama Adrian Leverkühn değildir.

«Atılmıştık» kavramı gerçek bir tipolojiyi olanaksız kılar; bunun yerini soyut bir «garip» ve «ortalama» kutupsallığı alır. Geleneksel gerçekçilikte toplumsal normalliği daha iyi anlamamıza yardım eden bu kutupsallığın yenilikçi akımda neden sağlıksız bir gariplik saplantısına yöneldiğini gördük. Gariplik ortalamanın kaçınılmaz tamamlayıcısı olmakta, bu kutupsallık da insan güzelliğinin tükenmesini sağlamaktadır. **Bu ideolojinin içerdiği anlamı Musil'in başka bir sözü açıklıyor: «Eğer insanlık topluca düş görseydi, Moosbrugger'in düşünü görürdü.»** **Moosbrugger, hatırlayacağınız gibi, insan öldürme eğilimleri olan geri zekâlı bir cinsel sapıktı.**

Musil'de yeni bir tipolojinin ideolojik temeli yerine geçen şey —toplumun kötülüklerine karşı çıkış olarak sinir bozukluğuna kaçış— öbür yenilikçi yazarlarda değişmez bir *insanlık yazgısına* dönüşür. Musil'in önerisi «eğer» koşulunu yitirir ve gerçekliğin basit bir betimlemesi olur. Dış dünyanın betimlenmesinde nesnellik eksikliği tamamlayıcı parçasını gerçekliğin bir karabasana indirgenmesinde bulur. Gerçi Joyce'un gerçekliği anlaşılmaz bir bilinç akışı olarak görüşü daha önce Faulkner'da bir karabasan niteliği kazanmışsa da, Beckett'in Molloy'u belki de bu gelişmenin en uç noktasıdır. Beckett'in romanında aynı görüntünün üstüste kullanıldığını görürüz. Beckett bize önce insan bozulmasının en son derecesinin bir imgesini —bir alığın bitkisel yaşayışını— sunar. Sonra, tam anlaşılmaz ve belirsiz bir kaynaktan yardım gelmek üzereyken, kurtarıcının kendisi alıklaşır. Hikâye, alığın ve kurtarıcısının paralel bilinç akışları yoluyla anlatılır.

Sapıklığın ve alıklığın *insanlık yazgısının* tipleri olarak benimsenmesinin yanısıra bir de abartarak övme diyebileceğimiz bir yöntemle karşılaşırız. Cinsel sapıklığın —kız kahramanın bir boğaya tutkunluğunun— bir zafer ve doğaya dönüş, içgüdünün göreneklerin köleliğinden kurtuluşu olarak sunulduğu Montherlant'ın *Pasiphae* örneğini düşünün. Koro, yani yazar, şu soruyu soruyor (yalnız etkileme amacı gütmekle birlikte açıkça olumlu bir cevap bekleyen bir soru bu): **«Düşünce yokluğunun, ahlâk yokluğunun hayvanların, bitkilerin ve suların soyluluğuna az mı katkısı vardır...?»** Montherlant da Musil kadar açık, fakat değişik bir ahlâk ve duygu yoğunluğuyla, bu psikopatoloji saplantısının temelindeki karşı çıkışın gizli —bilinç altına itilmiş denebilecek— toplumsal niteliğini, sapık Rousseauculuğunu, anarşizmini dile getiriyordu. Yenilikçi edebiyatta bunun pek çok örnekleri vardır. Benn'in bir şiiri de bu düşünceyi açıklar niteliktedir:

Ah ilk atalarımız olabilseydik biz,
Sıcak, boğucu bataklıklarda kan pıhtıcıklan;
O özsulardan sessizce ortaya çıkan
Hayat, ölüm, gebe kalma, doğum.

Rüzgârın yığarak biçim verdiği
Bir yosun kümesi ya da bir kum tepesi;
Bir yusufçuk ya da martı kanadı — yalnız bunlar bile
Büyük bir acıyı anlatacaktı.

Bu Beckett'te ya da Montherlant'da olduğu gibi açık bir sapıklık örneği değil. Fakat ilkellikte Benn de onlarla birleşiyor. Toplumsal bir varlık olan insana karşı insanın bir hayvan olarak öne sürülüşü — örneğin, Heidegger'in toplumsal insanı «dos *Mama,* indirgemesi, Klages'in *Geist* (akıl) ile *Seele* (ruh) arasındaki uzlaşmazlığı öne sürmesi ya da Rosenberg'in ırkçı mitologyası— doğrudan doğruya anormalin yüceltilmesine ve kendini gizlemeyen bir antihümanizme yönelir.

Böylece *sıradan insan* ve alık kişilerle sınırlı bir tipoloji aynı zamanda «deneysel» üslûp çarpıtmalarına yol açar. Gerçekliğin çizilişinde çarpıtma da marazîlik kadar vazgeçilmez bir yöntem olur. Oysa edebiyatın çarpıtmayı yerli yerinde kullanabilmesi, yani onu çarpıtma olarak görebilmesi için, bir normallik ölçüsü olması gerekir. Normallik edebî ilginin asıl amacı olmaktan çıktığı için böyle bir tipolojiyle bu değerlendirmeyi yapmak sözkonusu olamaz. **Kapitalist düzendeki hayat, çoğu zaman haklı olarak, insan öğesine çarpık bir biçim vererek (donmuş ya da sakatlanmış bir biçim vererek) yansıtılır.** Fakat psikopatolojiyi bu çarpıklıktan bir kaçış yolu olarak göstermek de çarpıklıktan başka bir şey değildir. Bu durumda bir çarpıklığı başka bir çarpıklıkla ölçmek zorunda kalır ve ister istemez evrensel bir çarpıklığa varırız. **Genel düzenin yerini alacak bir ilke, küçük burjuvayı ya da marazî kimseleri toplumsal çevreleri içinde gösterebilecek bir ölçü yoktur. Bu eğilimler de, zamanla bir görecelik kazanmak bir yana, git gide daha da kesinleşirler. Çarpıklık insan varoluşunun normal durumu; sanat ve edebiyatın asıl araştırma alanı, oluşturucu ilkesi olur.**

Buraya kadar bu ideolojinin birtakım edebî sonuçlarının ne olabileceğini gösterdim. Şimdi tartıştığımız düşüncenin bundan sonraki gelişmesini izleyelim.

Yenilikçi akımın, edebiyatı bir *perspektif* duygusundan yoksun bırakmak zorunda olduğu açıkça ortada sanıyorum. Buna da şaşmamak gerekir; çünkü Kafka, Benn ve Musil gibi aşırı yenilikçiler okurlarına böyle bir duygu sağlamayı her zaman öfkeyle reddetmişlerdir. Perspektif düşüncesinin ideolojik sonuçları konusuna daha sonra gene döneceğim. Burada şunu söyleyeyim ki, herhangi bir sanat eserinde perspektifin çok büyük önemi vardır. **Perspektif sanat eserinin yönünü ve özünü belirler: anlatımın değişik düşünce dizilerini sıraya kor; sanatçının önemliyle önemsiz, can alıcı ile geçici öğeler arasında bir seçim yapmasını sağlar. Kişilerin gelişme doğrultusunu da, yalnız gelişmede önemi olan (özelliklerin betimlenmesini sağlayarak, perspektif duygusu belirler. Perspektif, Moliere'de ya da Yunanlılarda olduğu gibi, ne denli açık seçik olursa, yapılan seçme de o ölçüde tutumlu ve çarpıcı olur.** Yenilikçi akım bu seçme ilkesini bir yana bırakır. Onsuz yapabileceğini ya da onun yerine kendi *insanlık yazgısını* koyabileceğini öne sürer. Bunun sonucu ister istemez doğalcı bir üslûptur. Bence son elli yılın bütün yenilikçi sanatını niteleyen bu durum yenilikçi akımı düzenli olarak yücelten eleştirmenlerce gizlenir. Bu eleştirmenler daha çok biçimsel ölçüler üzerinde durarak tekniği özden ayırıp önemini abartarak konunun toplumsal ya da sanatsal anlamını yargılamaktan kaçınırlar. Bunun bir sonucu olarak da *gerçekçilikle doğalcılık* arasındaki estetik ayrımı yapamazlar. Bu ayrım, bir sanat eserindeki durum ve kişiler arasında bir «önem sıralaması» olup olmamasına bağlıdır. Bunun yanında biçimsel nitelikler ikinci derecede bir önem taşır. Bu yüzden yenilikçi edebiyatın doğalcı niteliğinden söz edilebilir — ve bunda ideolojik bir sürekliliğin edebî ifadesi görülebilir. Bu, üslûp değişmelerinin toplumdaki değişiklikleri yansıttığını yadsımak değildir. Fakat herhangi bir ayıklama yapmayan bu doğalcılığın, bu sıralamadan yoksunluğun alabileceği biçim, önemli bir rol oynamaz. Buna doğalcılığın her şeyi belirleyen «toplumsal koşullarında; simgeciliğin izlenimci yöntemlerinde ve yabancı bir hava yaratma eğiliminde; fütürizm, konstrüktivizm ve yeni-gerçekçilikte nesnel gerçekliğin parçalanmasında ya da gerçeküstücülüğün bilinç akışı tekniğinde rastlarız.

Bu okulların ortak yanı temelde gerçekliğe dural bir yaklaşımları oluşudur. Bu da perspektiften yoksun oluşlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Gottfried Benn'in bunu sanatsal programına alması elbette bir raslant'ı değildir. Kitaplarından birinin adı *Dural Şiirler'*dir. Tarihin, gelişmenin, dolayısıyla perspektifin yadsınması gerçekliğin özünü kavramanın belirtisi olur.

Değişime, gelişime
aldırmaz bilge kişi
onun dünyasından değildir
çocukları torunları.

Herhangi bir gelecek zaman kavramının reddi Benn için bilgeliğin ölçüsüdür. Fakat yenilikçi yazarlar arasında tarihi yadsımakta daha az aşırı olanlar bile toplumsal ve tarihsel olayları dural olarak göstermek eğilimindedirler. Böyle olunca, bu durumun «sonsuz» ya da beklenmedik yıkımlarla belirlenmiş geçici bir dönem oluşu önemli değildir. (İlk doğalcı yazarlarda bile anlatılan şeyler çoğu zaman temel niteliği değişmeden böyle yıkımlarla kesilirdi.) Örneğin Musil *Çağımızda Yazar* adlı bir denemesinde şöyle diyor: **«İnsan şimdiki zaman hakkında da pek bir şey bilmiyor. Bunun bir nedeni, her zaman olduğu gibi şimdiki zamana çok yakın oluşumuz. Fakat aynı zamanda, yirmi yıl kadar önce içine atıldığımız şimdiki zamanın tümü-kapsayan ve kaçınılmaz bir niteliği oluşunun da bunda payı var.»**

Musil'in Heidegger'in felsefesini bilip bilmemesi bir yana, «varhğın içine atılmışlık» kavramı açıkça burada da geçerli. Aşağıdaki alıntı ise, bu dural durumun 1914 yıkımıyla Musil'in gözünde nasıl altüst olduğunu açıklıyor: **«Birden, bütün dünyayı bir zorbalık kaplamıştı... Avrupa uygarhğında beklenmedik bir yarık açılmıştı...»** Kısacası, yenilikçi edebiyatta gerçekliğin böyle kavranması geçici bir moda değil, kökü yenilikçi akımın dünya görüşünde yatan bir tutumdur.

Yenilikçi akımla Homeros'tan Thomas Mann'a ve Gorki'ye kadar gelen ve değişmeyle gelişmeyi edebiyatın başlıca konusu -sayan gerçekçilik arasındaki temel ayrımı saptamak için altta yatan dünya görüşü sorununu daha ayrıntılı olarak ele almamız gerekir. **Dostoyevski, Ölüler Evinden Anılar'ında mahkûmların iş karşısındaki ilginç tutumlarını anlatır. Çok sert disipline rağmen, mahkûmlar dalga geçerler, ya çok kötü çalışırlar ya da çalışır gibi yaparlar. Derken yeni bir gardiyan gelir ve herkese verdiği işi bitirdikten sonra evlerine dönebileceğini söyler«Yapılacak iş zordu» diye devam ediyor Dostoyevski, «ama, Tanrım, hepsi nasıl bir hevesle sarılmışlardı işlerine! Bütün o tembelliklerinden, sözde beceriksizliklerinden sanki iz bile kalmamıştı.» Kitabın daha sonraki sayfalarında Dostoyevski o yaşantısını şöyle özetliyor: «Bir insan umudunu yitirir ve amaçsız kalırsa, sırf can sıkıntısı bile onu bir hayvana çevirebilir.» Edebiyatta perspektif sorununun doğrudan doğruya ayıklama ilkesine bağlı olduğunu daha önce söylemiştim. Bu sözlerime şunu da ekleyeyim: bu sorunun temelinde, sanat eserinin yapısının yansıttığı karmaşık bir törel bütünlük vardır. Her insan davranışı, hiç değilse o davranışın sahibi için, bir anlam taşıdığı varsayımına dayanır. Anlamsızlık her hareketi gülünç bir oyuna, sanatı da doğalcı betimlemeye indirger.**

Görülüyor ki, hiç değilse görünüşte bir değişim ve gelişim olmadan edebiyat da olamaz. Bu sonuç dar bir metafizik anlamda yorumlanmamalıdır. Yenilikçi edebiyattaki psikopatoloji saplantısının kapitalizmin gerçekliğinden bir kaçış isteği olduğunu daha önce belirtmiştik. Fakat bu, çıkış noktasının, kendisinden kaçmak istenilen durumun, mutlak önceliğini gösterir. Bir varış noktasına doğru atılacak her adım güçsüzlüğe yargılıdır. Yenilikçi yazarların çoğunun dünya görüşü dış gerçekliğin değiştirilemezliğini öne sürdüğüne göre, (bu gerçeklik sadece bir bilinçlilik durumuna indirgense bile), insan etkinliği, önsel olarak, güçsüz ve anlamsız kılınmıştır.

Bu tutumun bir sonucu olan gerçeklik anlayışı en tutarlı ve inandırıcı biçimini Kafka'nın eserinde bulmuştur. Kafka, *Dava* adlı romanının kahramanı Joseph K. idam edilmeye götürülürken, onun hakkında şunları söyler: «Sinekleri, sinek kâğıdından kurtulmaya çabalarken kopan küçücük ayaklarını düşünüyordu.» Dış koşulların anlaşılmaz gücü karşısındaki bu mutlak güçsüzlük ve çaresizlik havasına Kafka'nın bütün kitaplarında rastlanır. Şato'daki olaylar Dam'dakinden başka, hatta karşıt bir yönde gelişse bile, yakalanmış ve kurtulmaya çalışan bir sineğin bakış açısını yansıtan bu dünya görüşü kitabın tümünü kapsar. Bu çaresizlik havası, bunaltının ağır bastığı ve anlaşılmaz korkular karşısındaki insanı yansıtan bu dünya görüşü, Kafka'nın eserini yenilikçi sanatın en tipik örneği yapan niteliklerdir. Başka yerlerde yalnızca biçimsel önemi olan anlatım özellikleri burada bütün bütüne garip ve düşman bir gerçeklik karşısındaki ilkel korkuyu yaratmak amacıyla kullanılmıştır. Kafka'nın boğuntusu (angst'ı) yenilikçi akıma özgü yaşantının ta kendisidir.

Edebî eleştiriden hem daha açık sözlü, hem de daha kuramsal olan müzik eleştirisinden iki örnek, sözkonusu ettiğimiz yaşantının gerçekten evrensel bir yaşantı olduğunu göstermektedir. Besteci Hanns Eisler, Schönberg hakkında şöyle diyor: **«Schönberg, bombardıman uçaklarının yapılmasından epeyce önce, hava saldırılarından korunmak için indikleri sığınaklarda insanların neler hissedeceklerini dile getirmiştir.»** Daha da açık bir örnek, yenilikçi bakış açısından olmakla birlikte, Theodor W. Adorno'nun *Modern Müziğin Yaşlanması'* nda yenilikçi müzikte yozlaşma belirtilerini çözümlemesidir: «Sesler gene aynı sesler. Fakat bunların asıllarını büyük yapan iç sıkıntısı yok olup gitmiş.» Yenilikçi müzik, Adorno'ya göre, varlık nedeni olan doğruların izini kaybetmişti. Besteciler artık yenilikçi tutumlarının öngördüğü duyguları yansıtma gücünden yoksundurlar. Yenilikçi müziğin başarısızlığa uğramasının nedeni de budur. Başlangıçtaki iç sıkıntısı saplantısını yansıtan hayat görüşünün (ister, Adorno'nun sandığı gibi, insanın içinde bulunduğu korkunç durumu yansıtmayı başaramaması yüzünden; ister, benim inandığım gibi, bu saplantının burjuva aydınları arasında önemini yitirmesi yüzünden) etkisinin azalması modern müziğin özden yoksunlaşmasına ve yenilikçi bir sanat biçimi olarak sahiciliğinin yok olmasına yol açmıştır.

Yenilikçi sanatçının, özellikle köklü ve gerçek yaşantıları dile getirmeye çalıştığı zaman, içine düştüğü ters durumun yerinde bir çözümlemesidir bu. Yaşantı ne denli köklü olursa, sanat eserinin bütünlüğü

de o ölçüde zarar görür. Fakat bu çözülmeyi, sanatsal bütünlükteki bu bozulma eğilimini yalnızca bir moda, deneysel buluşların bir sonucu sayıp geçemeyiz. Unutmamalı ki, modem felsefe bu sorunlarla modern edebiyat, resim ve müzikten çok önce karşı karşıya gelmişti. Bunlardan biri *zaman* sorunudur. Öznel idealizm, soyut olarak tasarlanan zamanı tarihsel değişimden ve yer özgüllüğünden ayırmıştı bile. Yeni sömürgecilik çağı için bu ayrım yetmiyormuş gibi, Bergson bunu daha da ileri götürmüştür. Yaşanılan zaman, öznel zaman artık gerçek zamanla özdeşti; böylece bu zamanla nesnel dünyanın zamanı arasında tam bir uçurum açılmış oluyordu. Bu temayı alıp işleyen Bergson ve başka düşünürler yalnız kendi zaman kavramlarının sahici, yani öznel gerçekliği aydınlatabileceğini öne sürüyorlardı. Aynı eğilim çok geçmeden kendini edebiyatta da gösterdi.

Bin dokuz yüz yirmilerin solcu Alman eleştirmeni ve denemecisi Walter Benjamin, Proust'un dünyasını ve dünyayı yansıtmak için kullandığı anlatım özelliklerini şöyle açıklıyor: «Hepimiz biliriz ki, Proust bir insanın hayatını gerçekten yaşandığı gibi değil de, o insanın yaşadığı hayatı hatırladığı gibi betimler. Ama sorunun oldukça kaba bir tanımıdır bu. Çünkü burada önemli olan yaşantının kendisi değil, anıların dokusu, bir insanın anılarıyla Penelope'nin ördüğü örgüdür.» Bergson'un zaman kuramlarıyla bunun arasındaki bağlantı açıkça ortadadır. Fakat Bergson'un felsefî soyutlamasında algılama bütünlüğü korunurken, Proust'ta, Benjamin'in de belirttiği gibi, zamanın akışındaki parçalanmanın bir sonucu olarak nesnellik yok olur: **«Yaşanmış bir olay belirlidir; hiç değilse yaşantı düzeyinde sonuçlanmıştır. Oysa hatırlanan bir olay sınırsızdır; kendinden önceki ve sonraki her şeyi açabilecek bir anahtardır.»**

Felsefî dünya görüşü ile sanatsal dünya görüşü arasındaki ayrımdır bu. Felsefe, idealizmin etkisi altında, uzay ve zaman kavramlarını uzaysal ve zamansal özgüllüklerinden kurtarmak için ne kadar çok çaba gösterirse göstersin, edebiyat bunların bütünlüğünü var saymaya devam eder. Ne var ki, öz-nel zaman kavramının yalnız edebiyatta ortaya çıkması, öznelliğin çağdaş burjuva aydının yaşantısında ne derin kökleri olduğunu gösterir. Çağın acımazlığı karşısında umutsuzca kendi içine kapanan birey bu kimsesiz durumun büyüsüne kapılarak kendisinden geçebilir. Ama bunun arkasından yeni bir yılgı çıkagelir. Eğer gerçeklik anlaşılamıyorsa (ya da anlaşılması için herhangi bir çaba gösterilmiyorsa), kişinin öznelliği —evrendeki tek başına, yalnız kendini yansıtması— aynı ölçüde anlaşümaz ve ürkütücü bir nitelik kazanır. Hugo von Hofmannsthal bu durumu şairlik hayatının başlangıcında tanımıştı:

Kimsenin anlamaya kalkışmadığı
Ve yakınılmayacak kadar acı bir şey
Her şeyin bizden uzaklaşıp gitmesi,

Ve daha önce bir çocuğun olan benliğimin.
Hiç kimse karışmadan,
Bir sokak köpeği kadar bana yabancı olması.

Nesnel gerçekliğin dış dünyasından zamanın ayrılmasıyla öznenin iç dünyası yolunu şaşırır ve anlaşılmaz bir akıntıya dönüşür ve —-ilk bakışta garip görünmekle birlikte— dural bir nitelik kazanır.

Bu dağılma eğiliminin etkisi, elbette ki, edebiyatta, felsefede olduğundan daha çok olacaktır. Zamanın böylece soyutlanması sonunda, sanatçının dünyası da bir sürü küçük dünyalara bölünecektir. Bu dural dünya görüşü azalan nesnellikle birleşerek burada kendi başına buyruk egemenliğini kurar. Edebiyatın biricik konusu olan insan dünyası, bütünü meydana getiren öğelerden yalnız bir tekini bile yitirse, yıkılır. Zamanı soyutlayıp öznel bir öğe durumuna indirgemenin sonuçlarını daha önce belirtmiştim. Şu da var ki, eksilmesiyle sözünü ettiğim dağılmaya yol açacak tek öğe yalnız zaman değildir. Burada gene Hofmannsthal'ın daha sonraki gelişmelerin haberciliğini ettiğini görüyoruz. Hofmannsthal'ın yaratmış olduğu kahramanlardan Lord Chandos şöyle düşünür: **«Herhangi bir konuda açık seçik düşünme ve konuşma yeteneğimi yitirdim.»** Bunun sonucu arada bir çılgınlık nöbetleriyle bölünen bir uyuşukluktur. Burada —göz alıcı ve romantik bir görünüşte de olsa— kesinlikle sapık bir karşı çıkış eğilimi öngörülmektedir. Fakat etkisini gösteren gene aynı dağılmadır.

Daha önceki gerçekçi edebiyat, gerçekliği eleştirisi ne denli sert olursa olsun, betimlediği dünyanın birliğini her zaman varsaymış ve bu dünyayı insanın kendisinden ayrılmayan canlı bir bütün olarak görmüştür. Oysa çağımızın büyük gerçekçi yazarları eserlerinde bile bile birtakım dağılma öğelerine —örneğin zamanın öznelleştirilmesine— yer vermekte ve bunları çağdaş dünyayı daha eksiksiz bir biçimde yansıtmak için kullanmaktadırlar. Böylece, daha önce doğal olan birlik bu yazarlarda bilinçli, kurgusal bir birlik olur(Thomas Mann'ın *Doktor Faustus*'da kullandığı çifte zaman yönteminin bu romanın tarihsel niteliğini nasıl ortaya çıkardığını başka yerde gösterdim.) Fakat yenilikçi edebiyatta insan dünyasının, dolayısıyla da insanın kendisinin yıkılması ideolojik amaçla örtüşmektedir. Bu durumda çağm temel yaşantısı sayılan boğuntu, varlığa-atılmışlığın bu yan ürünü, duygu kaynağını yıkılmakta olan bir toplumun yaşantısında bulur. Fakat etkilerini insan dünyasının yıkılışını yansıtarak sağlar.

Alegori: *bir düşüncenin canlı bir varlık olarak anlatılması. Soyut bir düşünceyi heykel ya da resim ile göstermek, örneğin adalet düşüncesinin gözü bağlı ve elinde terazi bulunan bir kadınla anlatılması gibi.*

Kutadgu Bilig (Yusuf Has Hacib) Türk edebiyatındaki algorik eserlerdendir. "Adalet", "Saadet", "Devlet" ve "Akıl" iyi bir devletin nasıl olması gerektiğini tartışır. Bu soyut kavramların insan niteliği ile verilmesi "alegori"dir. Daha çok fabl'larda görülür.

Yenilikçi edebiyatı incelememizi tamamlayabilmek için burada *alegori* sorununa kısaca bir göz atmamız gerekiyor. Alegori insanın nesnel gerçeklikten yabancılaşmasını betimlemeye en elverişli olan bir estetik anlatım yoludur. **Alegori, —bilinçdışı, dinsel aşkınlık (transendence) kavramlarıyla ne kadar birleşmiş olursa olsun— geleneksel sanatın temeli olan bir varsayımı, yani insan varoluşunun içkin (immanent) bir anlamı olduğu varsayımını reddettiği için şüpheli bir türdür.** Nitekim, ortaçağ sanatında, (dinsel konuların sürekli olarak kullanılmasına rağmen) Giotto'nun zamanından sonra, yeni bir dinsellikten uzaklaşma eğiliminin, daha önceki dönemin alegori yoluyla anlatma yöntemine üstün geldiği görülür.

Bu noktada bazı açıklamalar yapmamız gerekiyor. İlkin, edebiyatla plastik sanatları birbirinden ayırmak zorundayız. Plastik sanatlarda; aşkın ve alegorik konulara (yalnız süsleyici türden de olsa) estetik bir nitelik verilerek alegorinin tehlikelerinin üstesinden gelinebilir ve gerçeklikle arasındaki uçurum bir anlamda ortadan kaldırılabilir — bunu en iyi açıklayan Örnek de Bizans mozayıklarıdır. Bu süsleme öğesinin edebiyatta tam bir karşılığı yoktur; süslemenin ancak mecazî anlamda ve ikinci derecede bir rolü vardır edebiyatta. Bizans mozayığı niteliğindeki alegorik sanata edebiyatta pek az rastlanır. Ayrıca, alegori kavramını gözden geçirirken, ileri sürdüğümüz düşünce açısından büyük önemi olan tarihsel bir ayrımı da unutmamalıyız: sözkonusu ettiğim aşkınlık kavramında (Bizans sanatında ve Giotto'da olduğu gibi) içkinliğe (immanence) doğru bir eğilim var mıdır; yoksa bu doğrudan doğruya bu eğilimlerin reddinin bir sonucu mudur?

Yenilikçi edebiyatta alegori bu ikinci türe girer. Aşkınlık burada, az çok bilinçli olarak, dünyanın ya da insan yaşayışının içkin bir anlamı olabileceğinin yadsınması demektir. Bu anlayışın temelindeki dünya görüşünü ve bunun anlatım özellikleri bakımından yaratacağı sonuçları daha önce incelemiştik. Çözümlememizi bir sonuca bağlamak ve yenilikçi edebiyatın alegorik niteliğini belirtmek için bir kez daha yenilikçi akımın en büyük kuramcılarından biri olan Walter Benjamin'e başvurmak zorundayım. Benjamin'in alegori kavramını incelemesi, Alman barok tiyatrosuyla ilgili araştırmalarının bir sonucuydu. Benjamin bu oldukça önemsiz oyunların çözümlemesini yaparken alegorinin estetiği gibi daha genel bir tartışmaya girişti. Aslında şu soruyu soruyordu Benjamin: alegorinin özü olan aşkınlık neden ancak estetiğin kendisinin yok olmasına yol açar?

Benjamin alegorinin çok çağdaş bir tanımım yapıyor. Bunu yaparken de modern sanatla barok arasındaki benzerlikleri uzun boylu karşılaştırmaya kalkmıyor (bu karşılaştırmaların hem pek bir önemi yoktur, hem de zamanın yaygın eleştiri anlayışı aşırı ölçüde yapmıştır bu karşılaştırmaları). Bu-

nun yerine, barok tiyatroyu yenilikçi akımı eleştirmek, yenilikçi akımın özelliklerinin kaynağının da barok tiyatro olduğunu göstermek için kullanıyor. Böyle yapmakla, Benjamin, yenilikçi sanatın temelinde yatan estetik çelişkinin felsefî bir çözümlemesine girişen ilk eleştirmen oluyordu. Şöyle diyor Benjamin:

> Alegoride tarihin ölü yüzü, donmuş bir eski zaman manzarası görünüşündedir. Tarih, içerdiği bütün acı ve başarısızlıkla, bu insan yüzünde —ya da, daha doğrusu, kafatasında— dile gelir. Ne anlatım özgürlüğü ne klasik ııyum ne de insan duygusu vardır bu çizgilerde; ölümlülüğün bu en somut belirtisinde simgeleşen yalnız genel olarak insan varoluşunun değil, tek tek her insanın alınyazısıdır. Tarihi dünyanın çilesi olarak gören barok anlayışın, elegorik görüşün özü budur; tarihin ancak soysuzlaşma evrelerinde bir anlamı vardır. Anlam ölümlülüğün bir işlevidir — çünkü soysuzlaşabilirlikten anlamlılığa geçişi belirleyen ölümdür.

Benjamin alegori ile tarihin yok edilmesi arasındaki bu bağlantıya sık sık döner:

> **Bu görüşün ışığında tarih sonsuz hayatın adım adım gerçekleşmesi olarak değil, kaçınılmaz bir yozlaşma süreci olarak görünür. Alegori böylece güzelin ötesinde yer alır. <u>Nesneler dünyasında yıkıntılar neyse, düşünceler dünyasında da alegoriler odur.</u>**

Benjamin burada —sorunu barok tiyatronun çerçevesi içinde tasarlayarak da olsa— yenilikçi akımın estetik sonuçlarına çağdaşlarının hepsinden daha keskin ve daha tutarlı bir şekilde işaret etmektedir. Ona göre, tarihi şu ya da bu yoldan anlayabilmek için nesnel zaman kavramı zorunludur ve öznel zaman kavramı bir çöküş döneminin ürünüdür. Bu durumda Benjamin için barok tiyatroda alegorinin en belirgin özelliklerinden biri —kendi açısından haklı olarak— bu sanatın şüpheli niteliğini sezdirmesidir. Bu sanat, bir yandan,, mutlak bir aşkınlığı dile getirmek isterken elindeki araçların yetersizliği yüzünden bunu gerçekleştiremediği için, öte yandan da, soysuzlaşmakta olan bir dünyayı yansıttığı ve bu arada kendi yıkılışına da yol açtığı için şüpheli bir sanattır. Benjamin barok edebiyatta teolojinin belirlediği bir özellikle bunun estetik karşıtı bir öznelliğin birleştiğini görür. (Biraz sonra —başka yerde Heidegger'in felsefesiyle ilgili olarak belirttiğim bir noktayı— böyle bir «**dinsel tanrısızlığın»** edebiyatta nasıl teolojik bir nitelik kazanabileceğini açıklayacağım.) Romantik —ve daha yüksek bir düzeyde barok— yazarlar bu sorunun iyice farkındaydılar ve bunu yalnız kuramsal olarak değil, aynı zamanda sanatsal —yani alegorik— olarak da dile getirdiler. **«Görüntü, alegorik sevgi dünyasında bir yıkıntıya dönüşür,»** diyor Benjamin. Teolojinin ışığı bu yıkıntıyı aydınlatır aydınlatmaz, simgesel güzelliği de gider. Bütünlüğün sahte görünüşü kaybolur. Görüntü gözden silinir; mesel artık geçerli olmaktan çıkar; bir zamanlar içerdiği dünya yok olur.»

Bu sürecin sanattaki sonuçlarının kapsamı oldukça geniştir, Benjamin de bunları belirtmekten geri durmaz: **«Herkes, her şey, her ilişki bir ötekinin yerine geçebilir. Bu yer değiştirebilme niteliğinde, madde dünyasının haklı olmakla birlikte amansız bir yargılanması vardır — bu dünya böyle şeylerin pek önem taşımadığı bir dünya olarak damgalanmaktadır.»** Benjamin elbette bilir ki, ayrıntılar yer değiştir ehilseler ve bu yüzden önemsiz olsalar bile, bütün bütüne de sanat dışına atılmazlar. Tersine, özellikle kendisinin asıl ilgi alanı olan modern sanatta, betimleyici ayrıntı çoğu zaman duyumsal düzeyde şaşırtıcı bir çağrışım gücü taşır — burada gene Kafka akla geliyor. Fakat bu, (bilinçli olarak alegori kullanma amacı gütmeyen) Musil örneğinde de gösterdiğimiz gibi, madde dünyasının sürekli olarak değişmesini, her şeyin gelişigüzel bir şekilde birbirleriyle yer değiştirebilmelerini önlemez. Yenilikçi yazarlar da gerçekliği işte tam böyle kavradıklarını ileri sürmektedirler. Ancak, böyle yansıtılan bir dünya, Benjamin'in de belirttiği gibi, «hem yüceltilmiş, hem de değerinden düşürülmüş» olur. Çünkü ayrıntıların aslında birbirinin yerine geçemeyeceği görüşünün temelinde dünyanın akıl yoluyla anlaşılabileceği ve insanın dünyanın gizlerini açıklayabileceği inancı yatmaktadır. Gerçekçi edebiyatta her ayrıntı hem *kişisel* hem de *tipik* bir nitelik taşır. Oysa çağdaş alegori ve yenilikçi dünya görüşü tipik kavramını yadsır. Bu yazarlar

dünyanın anlaşılabilirliğini yok ederek ayrıntıyı basit bir özelliğe indirgerler (yenilikçi akımla doğalcılık arasındaki bağ bir kere daha ortaya çıkmış oluyor). Ayrıntı, alegorik yer değiştirebilirliği içinde, ters bir anlamda da olsa, doğrudan doğruya aşkınlıkla bir bağ kurunca, yönelmiş olduğu bu aşkınlığın soyut bir işlevine dönüşür. Yenilikçi edebiyat böylece somut tipikliğin yerine soyut özelliği koyar.

Benjamin'in aykırı düşüncesini burada doğrudan doğruya eleştiriye ve estetiğe, özellikle de yenilikçi akınım estetiğine uyguluyoruz. Ve bunu yaparken onun değer ölçülerini tersine çevirmiş de olsak, düşünce tarzından uzaklaşmış sayılmayız. Kendisi başka bir yerde daha da açık konuşuyor — sanki düşen barok maske yenilikçi kafatasını ortaya çıkarmıştır.

> **Sonunda alegorinin eli boş kalmıştır. Derinliklerinde gizlenen kötülük güçleri varlıklarını bile alegoriye borçludurlar. Kötülük, alegorinin temsil etmek istediği şeyin yokluğundan başka bir şey değildir.**

Benjamin'in vardığı bu aykırı sonuç -kendisinin barok tragedyanın estetiği üstüne yaptığı araştırma, estetiğin yadsınmasıyla sonuçlanmıştır— yenilikçi edebiyatı ve özellikle Kafka'yı büyük ölçüde aydınlatır. Kafka'nın eserlerini alegori olarak yorumlarken, tabiî ki, bu eserlerde belli bir din alegorisi gören Max Brod'un düşüncelerine katılıyor değilim. Kafka böyle bir yorumu Brod'un kendisine söylemiş olduğu şu sözlerle yalanlamıştır: **«Biz hepimiz nihilist hayaller, Tanrı'nın iradesinden geçen intihar düşünceleriyiz.»**

> ***Hiççilik, Nihilizm veya Yokçuluk*** *19. yüzyıl ortalarında Rusya'da özellikle genç entellektüel kesim arasında taraftar bulan bir felsefî yaklaşımdır. Latince nihil (hiç) sözcüğünden türetilen* ***Nihilizm, bilimsel bilgi dışında hiçbir gerçek bilgi olmadığını kabul etmektir.*** *Rus edebiyatında ilk kez Nedejin'in bir makalesinde Puşkin için kullanıldı. Bu yaklaşımın uzantısı olarak da toplumda yerleşik kuralların, kurumların, değer yargılarının ve ahlâk kurallarının yadsınmasına varır. Nihilizm, en belirgin olarak İvan Sergeyeviç Turgenyev'in Türkçeye Babalar ve Oğullar adıyla çevrilen romanının kahramânı Bazarov'un kişiliğinde ifâde bulmuştur.*
>
> *1 . Moral (ahlâkî) gerçeği ve değerleri reddeden bir öğreti.*
>
> *2 . Her türlü gerçek varlığı inkâr eden aşırı bireycilik, yokçuluk.*
>
> *3 . Her türlü siyasi düzeni inkâr eden, toplumun birey üzerinde hiçbir baskısını kabul etmeyen görüş:*
>
> ***"Bir nevi şiddetli mefkûrecilik, bir nevi nihilizm, daha doğrusu bir nevi...zırdelilik."*** *- P. Safa.*

Kafka Tanrı'yı kötü ruhlu bir yaratıcı güç sayan bilgece görüşe de katılmaz: **«Tanrı'nın insafsız bir şakası, bir günlük delice bir hevesidir dünyamız.»** Brod bunu iyimser bir şekilde yorumlamaya kalkınca, Kafka alaycı bir omuz silkişle şöyle der, **«Umut olmasına var, sınırsız denecek kadar umut var, ama bizim için değil.»** Benjamin'in Kafka üstüne yazdığı parlak denemede yer alan bu alıntılar Kafka'nın eserinin genel havasını belirtiyor: **«Onun en köklü yaşantısı insan dünyasının, özellikle de günümüz burjuva insanının umutsuzluğu ve mutlak anlamsızlığıdır-» Kafka açıkça söylese de, söylemese de dinsizdir. Fakat Kafka'nm dinsizliği, Tanrı'nın ortadan kalkışını —Epikuros ve Ansiklopediciler gibi— bir kurtuluş değil de, dünyanın «Tanrı tarafından yüzüstü bırakılışı»nın, mutlak yalnızlığının ve saçmalığının bir belirtisi sayan türden bir dinsizliktir.** Jacobsen'in *Niels Lyhne* adlı romanı tanrısız burjuva aydınlarının ruh durumunu açıklayan ilk romandı. Çağdaş dinsel tanrısızlığın özelliği bir yandan inançsızlığın devrimci hızını yitirmiş olması —boş gökler kurtuluş umudu olmayan bir dünyanın yansımasıdır— öte yandan da, kurtuluş umudunun **Tanrısız bir dünyada, Tanrı'nın yokluğunun yarattığı boşluğa taparak azalmayan bir güçle yaşamasıdır.**

Dava'daki yüce yargıçlar, Şato'daki yöneticiler Kafka'nın alegorilerindeki aşkınlığı **—Hiçliğin aşkınlığını—** temsil ederler. Her şey onlara yönelir ve her şeye onlar bir anlam verebilirler. Herkes onların varlığına ve mutlak kudret sahibi olduklarına inanır; fakat onları ne kimse tanır, ne de onlara nasıl erişilebileceğini bilir. Eğer burada bir Tanrı'nın varlığı söz konusu ise, bu ancak dinsel tanrısızlığın Tanrısı olabilir — atheos absconditus. **Bu arada bir sürü sevimsiz alt makamlarla karşılaşırız; bunlar insafsız, ahlâksız, bilgiç, aynı zamanda da güvenilmez ve sorumsuz kişilerdir.** Kafka'nın tanıdığı burjuva toplumunun Prag'ın yerel renkleriyle karıştırılmış bir görüntüsüdür bu. Fakat aynı zamanda da, bu bürokrasinin ve onlara bağlı olan çaresiz kurbanların davranışlarının somut ve gerçekçi olmayıp varlığı yöneten Hiçliğin bir yansıması olması bakımından alegorik bir dünyadır. Kafka'nın dünyasının gizli ya da olmayan Tanrı'sı hortlaksı niteliğini kendi yokluğunun tüm varlığın temeli oluşundan alır; bu bağlantı yüzünden, çizilen gerçeklik de, olanca doğruluğuna rağmen, hortlaksı bir nitelik taşır. Bu aşkınlığın —bu cisimsiz hiçleştiren hiçliğin— tek amacı da dünyanın ölü yüzünü açığa vurmaktır.

Alegorinin estetik sonucu olduğunu gördüğümüz o soyut özellik Kafka'da doruğuna erişir. Eşsiz bir gözlemcidir Kafka; gerçekliğin hortlaksı niteliği onu öylesine etkiler ki, kitaplarındaki en basit bölümlerde bile bu karabasan havası vardır. Bir sanatçı olarak hayatın yüzeyini dile getirmekle yetinmez. Tek tek her ayrıntının genel bir anlamı belirleyeceğini bilir.

Peki ama bu soyutlama işini nasıl yapar?

Alegorik yöntemle gündelik yaşayışı anlamsız kılmış, aşkın Hiçlik kavramıyla ayrıntının değersizleşmesini sağlamıştır. Bu alegorik aşkınlık Kafka'ya gerçekçilik yolunu kapar, gözlediği ayrıntıya tipik bir anlam yüklemesine engel olur. Kafka, olağanüstü anlatım gücüne, eşsiz duyarlığına rağmen, gerçekçi sanatın özü olan özelle genel arasındaki kaynaşmayı gerçekleştiremez. Onun amacı bir tek ayrıntıyı (içeriğini genelleştirmeden) o andaki özelliği içinde soyutlama düzeyine yükseltmektir. Kafka'nın yöntemi, burada, yenilikçi akımın alegorik yaklaşımına özgü bir yöntemdir. Belli bir konunun ve üslûp çeşitlemelerinin önemi yoktur; önemli olan öz ve biçimi belirleyen dünya görüşüdür. Beckett'te ve Joyce'da, Musil'de ve Benn'de rastladığımız özellikler, değişik biçimlerde de ele alınsalar, temelde hep aynı dünya görüşünü yansıtan özelliklerdir.

Buraya kadar dağınık bir şekilde söylediklerimizi bir araya getirecek olursak, tutarlı bir eğilimle karşılaşırız. Görürüz ki, yenilikçi akım yalnız geleneksel edebiyatın biçimlerini değil, doğrudan doğruya edebiyatın kendisini de yok etmektedir. Bu yalnız Joyce'da, dışavurumcu ve gerçeküstücü edebiyatta böyle değildir. Sözgelimi, Andre Gide'in amacı da edebî üslûpta bir devrim yapmak değildi; onu geleneksel biçimlerden ayrılmaya zorlayan felsefesiydi. Gide *Faux Monnayeurs'ü* (Kalpazanlar'ı) bir roman olarak tasarlamıştı. Fakat kitabın yapısı yenilikçi akıma özgü bir kişilik bölünmesi gösteriyordu; kitap, sözde aynı zamanda romanın kahramanı olan biri tarafından yazılmıştı. Uygulamada, hiç bir romanın, hiç bir edebî eserin böyle kurulamayacağını Gide de kabul etmek zorunda kaldı. Burada Benjamin'in başka bir yerde gösterdiği gibi, yenilikçi akımın sanatın zenginleşmesi değil, yadsınması anlamına geldiğinin somut bir örneğiyle karşı karşıya geliyoruz. [Sh:19-51]

SEÇME PARÇALAR

Benn, Sanatçılar Dünyayı Değiştirebilirler mi? adlı denemesinde bu sorunu hiç bir aldatmacaya ya da yenilikçi akıma, özgü bir bilgisizlik savunuculuğuna düşmeden, tersine modası geçmiş bir açık seçiklikle gözden geçiriyor.

Bana öyle geliyor ki, korkusuz bir insanın çıkıp öbür insanlara şu yalın gerçeği öğretmesi kadar devrimci ve saygıdeğer bir davranış olamaz: sen neysen osun ve hiç bir zaman başka türlü olmayacaksın; senin hayatın bu- dur, hep buydu, hep bu olacaktır. Parası olan çok yaşar; sözünü geçirebilen hiç yanlış yapmaz; güçlü olan doğrunun ne olduğuna karar verir. Tarih budur! Ecce historia! Gün bugün; yakala ortasından, ye ve öl.

Bu sözlerin bayağılığı, karamsarlığı ve yapmacıklı şaşırtıcılığı üzerinde uzun boylu durmak gerekmez sanıyorum. Fakat burada Benn'in birtakım daha karanlık düşüncelerinin anahtarını görebiliriz. Bu sözler, Benn'in çağının toplumsal kötülüklerini hoşgörmesine —hatta Hitler'le işbirliği yapmasına— yol açan kötümserliğini; ona en aşağılık davranışları bile ahlâk bakımından zararsız, hatta gerekli gibi gösteren tutumunu açıklayabilir. Aslında insanlar ve toplum değişmiyorsa, iktidardaki kimselerle işbirliği yapmaktan başka bir yol olabilir mi? Bu ilkelerin ışığı altında, Benn'in dural dünya görüşü de daha kolay anlaşılabilir. Sh: 73

**

Fransız eleştirmeni Maurice Nadeau, Beckett üstüne yazdığı bir denemede Andersch'in görüşüne uyan bir yorum yapmaktadır. Nadeau'ya göre, Beckett'in eserleri, onun **«edebiyatın alışılmış alanlarını bırakıp karanlık bir dünyanın; dilin her şeyi anlatamadığı, hayatla ölümün birleştiği, varlıkla bilincin eridiği ve arayıcının yolunun, sessizliğin, salt gerçekliğin giriş odasına yöneldiği o uç bölgenin derinliklerine daldığını gösteren bir gelişme çizgisi izlemektedir.»** Nadeau da bir «karşı çıkış»ın sözünü etmektedir; fakat **«kimsenin dile getir- mediği, amaçsız ve nedensiz»** bir karşı çıkıştır bu. **«Sonsuz bir hiçliğin içine gömülen bizler, çirkef dolu bir su birikintisinin üstünde patlarken yaşamak dediğimiz o belli belirsiz sesi çıkaran kabarcıklardan başka bir şey değiliz,»** diyen Nadeau, konuyu şöyle özetliyor: **«Beckett'te kesin bir nihilizm, yarattığı şeyi bir anlamsızlık sisine dönüştürerek sanat eserinin ta içine siner. Sonunda, yazar bir şey söylememek niyetinde olduğunu açıkça ortaya koymakla kalmaz, bir şey söylememeyi de başarır üstelik. Onun kulaklarımızda duyduğumuz sesi, arayıp da sonunda bulduğumuz kendi sesimizdir.»** İşte Andersch'in çıkış noktasına dikkatimizi çektiği akımın mantıkî sonucu. Sh: 75

**

Elbette bu sürecin ne demek olduğunu açıkça gören ve onun karşısında rahat bir nihilizme kapılmayan birçok burjuva yazarlar da vardır. Rasgele bir örnek olarak Louis Bromfield'i alabiliriz. Bromfield, Mr. *Smith* adlı romanında yirmi yıl sonra Babbitt'i yeniden çizmeyi denedi. Kitabın büyük bir sanat değeri olmamakla birlikte, araştırmamız bakımından bazı ilginç yanları yok değil. Bir kere her şeyden önce, yazarın yirmi yıl içinde Babbitt'in toplumsal durumunun büyük ölçüde değiştiğine dikkatimizi çektiğini görüyoruz:

«Hastalık ve sinir bozukluğu kendisi farkında olmadan onun kişisel özelliklerini de, kişisel sorunlarını da tanınmaz hale getirmişti. Babbitt kaba saba, ama sağlıklı bir adamdı.» (Bu, belki de, o kadar doğru bir yargı değil. Sinclair Lewis kahramanının, henüz ortaya çıkmamış olmakla birlikte, marazlı bir yanı olduğunu belirtmişti.) Fakat Bromfield'e göre, hastalık artık Amerikan hayatında daha yaygın bir hale gelmişti: «Bence, toplumumuzun hastalıklı bir toplum olmasının nedeni, korktukları için kulüplere, kumarhanelere, genelevlere ve barlara giden aptal, yüreksiz ve dışadönük insanlardan meydana gelmiş olmasıdır... Bu sinema, televizyon ve spor hastası insanlar büyük, içgüdüsel bir korku içindedirler. Ama neyin korkusudur bu?» İşte Mr. Smith'in düşüşünü anlatan roman bunun cevabını araştırmaktadır.

--

Perspektifin burjuva gerçekçiliğindeki gelişmesini özetleyebilmek için bu bir bakıma olumsuz ortamı

kaba çizgileriyle belirtmemiz gerekiyordu. Geçiş döneminin yazarları arasında karşılaştıkları bu yeni durum üstüne düşüncelerini açıklayanlar da vardı. Sözgelimi, Ibsen, **«Benim işim soru sormaktır, cevap bulmak değil,»** diyordu. Çehov da, **«Bir yazarın sadece sorduğu sorunun akla uygun olması gerekir. Birçok örneklerde, hatta Tolstoy'da bile, cevaplar akla uygun değildir. Fakat bu, sözkonusu eser akla uygun bir soruya dayanıyorsa, o eserin değerini düşürmez,»** sözleriyle görüşünü açıklıyordu. Sinclair Levvis'den aldığımız örnekler bu görüşleri daha iyi anlamaya yardım eder niteliktedir. *Arrowsmith*'de öne sürülen çözüm yolunun neden yanlış olduğunu, *Babbitt*'in ise babalarına çok güç gelen sorulara oğulların cevap bulacağı inancıyla sona ermesini neden fazlasıyla çocuksu bulduğumu daha önce açıklamıştım. Fakat Ibsen ile Çehov'un görüşlerinin yanlış olduğu söylenemez. Sinclair Levvis'in bu iki romanında önerdiği perspektifi reddetmek, romanlarda sağlanan başarıyı görmemek değildir. Sh:77-78

**

Burada yenilikçiliğin sanata aykırı niteliğinin ne kadar köklü olduğunu bir kere daha görüyoruz. Yenilikçi akımın tarihsel gelişime uygunmuş gibi görünmesi, aslında, insan doğasının çarpıklaşmasının, insan ilişkilerinin sanata aykırı niteliğinin kapitalist toplumun kaçınılmaz bir sonucu olmasından ileri gelmektedir. Ancak yenilikçi sanat bu çarpıklığı eleştirel bir tarafsızlığı benimsemeden yansıttığı, hatta herhangi bir toplumda çarpıklığın gerekliliğinin altını çizen anlatım yolları yarattığı için, bu akımın çarpıklığı daha da çarpıklaştırdığı söylenebilir. Yenilikçi akım çarpıklığı doğrudan doğruya gerçekliğin kendisi saymakla gerçeklikteki karşı güçlerin varlıkbilimsel açıdan önemsiz olduklarını ileri sürer. Çağdaş kapitalist dünyada yaşamanın, özellikle aydınlar arasında, boğuntu. bulantı, bir yalnızlık ve umutsuzluk duygusu yaratmasını anlamak güç değildir. Doğrusu, bu duyguları içermeyen bir dünya görüşü günümüz sanatçısının içinde yaşadığı dünyayı tam bir doğru sözlülükle betimlemesini önler. Sormamız gereken soru, **«x gerçeklikte var mıdır?»** değil, **«x gerçekliğin tümünü temsil eder mi?»** olmalıdır. Sonra gene, sorulacak soru, **«x edebiyatın dışında bırakılmalı mı?»** değil, **«x'le yetinilmeli mi?»**dir. sh:86

**

Andre Gide, Dostoyevski ile ilgili incelemesinde, **«Güzel duygularla kötü edebiyat yapılır,» ve, «şeytanın yardımı olmadan sanat yapılamaz»** diyor. Thomas Mann'ın bazı eserleri de buna benzer bir görüşe dayanır; örneğin, ilk yazdığı hikâyelerden biri olan Tonio Kroger'de bu görüşü yansıtan özellikler vardır. Ancak, gene aynı hikâyede, Mann karşı görüşü de belirtir. Ele alınan sorun, çağdaş dünyada yabancısı olmadığımız bir sorundur. Thomas Mann bu hikâyesinde içinde yaşadığımız toplumsal ortamda insan zihninin iblis yanıyla, karanlık güçleriyle ilgilenir. Kendisi yazarlık hayatının başlangıcında bu tür yaşantıyı en iyi dile getiren öğelerden birinin sanatçı olduğunu anlamıştır. Bu yüzden, gittikçe artan bir titizlikle bu sorunu toplumsal boyutları içinde incelemeye başlamıştır. Mann'ın Tonio Kroger'le başladığı bu araştırma Dr. Fausius'la sona erer. Mann'ın Faustus'u Adrian Leverkühn'de araştırmanın merkezi şimdiki zamandır, ama tarih perspektifi içinde görülen bir şimdiki zaman. **Şeytan, Goethe için kendi yardımının kesinlikle gereksiz olduğunu, oysa Adrian Leverkühn'ün yaşadığı çağın koşulları yüzünden öteki dünyanın güçlerinden yardım istemek zorunda kaldığını açıklar.** Ancak, Leverkühn'ün son monoloğu, sanatçının daha önceki tutsaklığından kurtulacağı yeni bir toplumu, yani sosyalizmi, öngörür. Öyle ki, insanlığın toplumsal dönüşümü için savaşmak bile, karanlık güçlerin alt edilmesine yetebilir. Sh:90

**

Bunlar acı gerçekler. Ama unutmamalıyız ki, bunlara karşı çıkacak güçler de, özellikle günümüzde, gittikçe gelişip çoğalmaktadır. **Kendi temel çıkarlarını ulusunun ve tüm insanlığın çıkarlarıyla özdeş gören ve kapitalist düzende egemen olan güçlerle savaşmaya karar veren yazar artık yalnız değil'** dir. Araştırmalarında ne kadar ileri giderse, kararı o kadar sağlamlaşacak, duyduğu yalnızlık o kadar azalacaktır; çünkü böylece kendisini, yaşadığı dünyada bir gün egemen olacak güçlerle özdeş görecektir.

Faşizmin iktidara hazırlandığı dönem, faşist baskı ve daha sonraki Soğuk Harp dönemi gibi, eleştirel gerçekçiliğin gelişmesi için hiç de elverişli değildi. Bununla birlikte, parlak eserler yaratılmadı değil; ne maddî tehlike, ne de manevî baskı önleyebildi bunu. Her zaman, sıcak ve soğuk her türlü savaşa, sanat ve kültürün ortadan kalkmasını öngören her türlü davranışa karşı çıkan eleştirel gerçekçi yazarlar oldu. Bu mücadeleden sayıları azımsanmayacak değerli sanat eserleri ortaya çıktı. Bugün, Soğuk Harp politikasının önemini yitirmesi ve ulusların barış içinde birlikte yaşama olanağının ortaya çıkması eleştirel ve gerçekçi bir burjuva edebiyatına daha geniş ufuklar açacak gibi görünmektedir. Çağımızın gerçek ikilemi kapitalizm ve sosyalizm arasındaki çatışma değil, barış ve savaş arasındaki çatışmadır. **Burjuva aydınının birinci ödevi, sosyalizm aşamasını gerçekleştirmekten çok, evrenselleşen kaderci boğuntuyu reddederek insanlığın kendini kurtarma çabasına katılmaktır. Burjuva yazarı böyle bir seçimle karşı karşıya olduğu için, bugün içinde bulunduğu açmaza bir çözüm bulma konusunda eskisinden daha iyi bir durumdadır.**

Sorun, estetik bakımdan çekici, fakat yozlaşmış yenilikçilikle, olumlu eleştirel gerçekçilik arasında bir seçim yapma sorunudur. Bu seçim Franz Kafka ile Thomas Mann arasında yapılacak bir seçimdir. Sh:104-105

Kaynak:

Georg LUKACS, Çağdaş Gerçekliğin Anlamı, trc: Cevat ÇAPAN, İngilizce adı : The Meaning of Contemporary Realism, Payel, Mart 1979, İstanbul

THE LAST HURRAH (1958) Son Haykırış

Yönetmen: John Ford
Ülke: ABD
Tür: Dram
Vizyon Tarihi: 24 Ekim 1958 (ABD)
Süre: 121 dakika
Dil: İngilizce
Oyuncular: Spencer Tracy, Jeffrey Hunter, Dianne Foster, Pat O'Brien, Basil Rathbone

Özet:

İrlanda asıllı Amerikalı, eski politik patron Frank Skeffington son olarak bir Amerika Birleşik Devletleri eyaletine vali olmak için tekrar yarışmaktadır.

Hikayedeki Skeffington **karakteri "Boston belediye başkanı ve Massachusetts Valisi James Michael Curley hayatından esinlenenilmiştir."**

Hikâye genelde Frank Skeffington Belediye Başkanı'nın yeğeni Adam Caulfield, arasında geçiyor.

Frank Skeffington uzunca bir süre hâkimlik yapmış, ardından seçimlere katılıp kazanmış. Yeni bir seçim dönemi geliyor ve Skeffington yeniden adaylığını koyuyor. Ama bu kez karşısına birçok rakip çıkıyor. Bunlar Yeni propaganda usullerini iyi bilen, iyi kullanan rakipler. Mesela **Amos Force** ve elindeki güç gazete/medya dır.

Diğer rakibi, Kevin McCluskey, yakışıklı bir yüz. yetenekli bir acemi aday ama hiçbir siyasi tecrübesi ve siyaset veya hükmetme durumu olmasa da, McCluskey yeni bir kampanya ortamından desteğini alıyor: Televizyon reklamcılığı. Ayrıca reklamlarında din adamlarını dahi kullanmaktan çekinmiyor.

Yaşlı adam Frank Skeffington "Hoş ve çok hareketli" geçen kampanya boyunca direniyor. Giderek seçmenlerin sempatisini de topluyor. Fakat fakir halka gecekondu türü ev yapmak için bankalar kredi konusunda yardımcı olmuyorlar. Onlarda seçimde site türü evleri destekleyen McCluskey'i destekliyorlar .

Finale doğru seyircinin tüm ilgisi **" Skeffington acaba seçilecek mi, seçilmeyecek mi?"** sorusunda toplanmışken. **"Final"** çok değişik bir biçimde geliyor. Seçim yenilgisinden sonra, Skeffington kısa bir süre sonra bir kalp krizi geçiriyor. Bu sırada oğlunun seçim sonuçlarına ve babasının hastalığına karşı duyarsız oluşu içler acısı bir durum göstermektedir.

Skeffington öldüğünde, geride yas içinde bir şehir bırakır. Acaba nerde yanlış yapmıştı.

Filmden

Frank Skeffington:

Şimdi bana bu söyle. Bu ülkede bugün en büyük gösteri sporu nedir?

Yeğen Caulfield:

Beysbol olduğunu söyleyebilir miyiz?

Basketbol?

Futbol?

Oh, büyük paralar harcanan basketbol olduğunu düşünüyorum.

Hayır cevabı politika.

Bu doğru.

Siyaset Oyunu .

Her gün gazetelerde, TV üzerinden, radyoda milyonlarca insanın takip ettiği spor.

**

Frank Skeffington:

Benim tahminim olduğunu eski moda siyasi kampanya dönemi bitti. Yeni kuşak TV ve radyo olacak. Her akıcı olacak ve güzel ve kolay. Bak, ben radyo bazen TV kullanabiliyorum. İnsanların içine çıkmaya gerek yok. Ben sokak köşeleri ve miting alanlarda konuşuyoruz Her yerde bir kalabalık toplayabilirim. Ancak birkaç yıl içinde, gibi soyu tükenmiş olacak dodo gibi. Hatta bebekleri bile öpebilirim. Ancak propoganda artık videolarla yapılacak.

**

Frank Skeffington:

Bu benim son kampanyam. Son eğlencem.

**

Tanrım, mitingdeki tüm bu insanlar kim?

- Oh, gangsterler, haraççılar, seks saldırganları, uyuşturucu bağımlıları.

Tüm diğer suç unsurlarından amcam Frank Skeffington destek almaktadır.

-Adam, haksızlık ediyorsun.

Ben böyle bir şey söylemedim. Bu büyük ve dışarıya kalabalık gösterme meselesi. Onlara ücretsiz eğlence veriyor. Kısa etekli kızlar da var.

Platformdaki kim bu?

Bu Monsenyör Flannery var! Bir bakan arasında oturan ve bir haham.

**

Sayın Kevin McCluskey. Tanıştığımıza çok memnun,

Bende eminim.

Nasılsınız?

Eğer onu bir saniye tutabilir miyim, Frank Amca?

Evet, şimdi Rakib adayın, Kevin McCluskey tanıştım. O burada ofisinde.

Ya?

Evet.

Amcam, belediye başkanı, size şans dilemek istiyor. Bu onun çok güzel. O, arkasında **Amos'un Kuvvetleri** var diyor.

- Herhangi bir cevap,

Evet, Hangi Kuvvet?

**

Kalp krizi geçirdiğinde Frank Skeffington doktoruna

Ben bu akşam bir kaç kişi davet etmek istiyorum

Doktor Tom:

Hayır sağlığın için iyi olmaz.. Şimdi konuşmayalım Artık bunun hakkında. Sen şehir çalıştın. Bari sağlıklı bırakın.

Tom şakayı bırakalım. Biz de biliyoruz ölüm var. Haydi, zamanı durdurmak.

Frank, benim işim seni sağlığına kavuşturmak.

Şimdi, bu dur. Ben sizinle tartışmak istemiyorum. Ne kadar çok beni hayatta tutmak istediğini.

Ben insanlar görmüyorum?

Bir saat?

İki saat?

Yirmi dört saat?

Dr. Tom: Senin neyin var?

Ben onlara güle güle demek için insanları görmek istiyorum. Bir kaç eski arkadaşımı. Bunda ne yanlış var?

Şimdi, Frank makul ol! Bir süre bekleyin. Yarın,

Hayır, hayır, hayır, Bir süre beklemek olmaz. Biliyor musun, ben istemiyorum. onların beni görmek istediğini düşünüyorum. Onları görmek istiyorum. Şimdi, daha iyiyim burada, Tom

Dr. Tom:

Ben durumdan sorumlu değilim

Ben bu çok iyi olurdu hayal yok Benim durumumda bir adamın son isteği. Yani o kadar!

Ahlaki şantaj, ha?

Şey, Evet. Ben tam olarak sevmediğim bir kelime "şantaj," ama. Benim için alışkanlığı değiştirmek olmaz.

Bir ömür boyu, olur, Tom?

Tamam. Sen kazandın. Ama sadece bu kez, Frank.

Lütfen.

Ben şüpheliyim uh,

Çok yorulma

Hiç bir sorun çıkmayacak,

Değil mi?

**

Ziyaret beş dakika, John. Beş dakika.

Frank Skeffington:

Ah, dolu, dolu, Bütün çete burada. Ah, dolu, dolu, Bütün çete burada. Evet, beyler gelmeniz ne güzel.

**

Frank! Büyük şeyler yaptın, kimsenin yapamadığı büyük büyük işler yaptın.

**

Bir şey var Hepimizin emin olabilirsiniz, en azından Tanrı ile o barış yaptı.

**

Daddy! O barış cehennem gibi mi olur?

BİR KOMPLO SÖYLEMİNDEN PARÇALAR: Komplo Zihniyeti, Sıradan Faşizm Ve New Age

Kerem KARAOSMANOĞLU

Yıldız Teknik Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi

Özet

Komplo teorileri alıştığımız, bildiğimiz bu dünyanın yerine nihai, aşkın bir gerçekliği bize alternatif olarak sunarlar. Bunu yaparken de belli bir "tarz"a, tartışma biçimine ve kurgusal temaya bağlı kalmaktan kendilerini alamazlar. Bu anlamda komplo teorileri sık sık kendi kendilerine gönderme yapma ve aynı söylemsel düzlem içinde kalma anlamında belli bir "aşinalık" sergilerler. Bu makalede öncelikli amacım bu hitab-vârî düzlemin nasıl oluşturulduğunu irdelemektir. Dolayısıyla, çok-satan popüler Türkçe kitaplardan örneklerle komplo teorilerinin farklı siyasi, kültürel ve toplumsal metinlerle ilişkiye geçip aynı platformu nasıl paylaştığını, özellikle aşırı-milliyetçi etkilere nasıl açık olabildiğini inceleyeceğim. Bu bağlamda esneklik unsurunu vurgularken, komplocu bir söylemin eklektik New Age (Yeni Çağ) akımına bile nasıl eklemlenebileceğini göstereceğim.

Anahtar sözcükler: Komplo teorisi, kompoloculuk, söylem, milliyetçilik, Yeni Çağ, popüler kültür.

Fragments from a Discourse of Conspiracy: Conspiracy Mentality, Banal Fascism and New Age

Abstract

Conspiracy theories seek to reveal an ultimate, transcendental "truth" and portray it as an alternative to our understanding of the "world". Consiparcy theories have adopted their own certain style, distinct in their way of argumentation and their use of specific themes. Often making references to themselves, conspiracy theories retain an element of "familiarity" in the sense that they speak from within the same discursive space. In this article, my primary aim is to analyze the way in which this discursive space is constructed. With special reference to popular best-seller books in Turkey, I elaborate how these theories carry a serious potential to attract ultra-nationalist motives and influences, sharing a common platform and interacting with other political, social or cultural texts. To highlight this element of flexibility, I demonstrate how conspiracism can even be intertwined with the eclectic trend of New Age.

Keywords: Conspiracy theory, conspiracism, discourse, nationalism, New Age, popular culture.

kültür ve iletişim • culture & communication © 2009 • 12(1) • kış/winter: 95-126

BİR KOMPLO SÖYLEMİNDEN PARÇALAR: KOMPLO ZİHNİYETİ, SIRADAN FAŞİZM VE NEW AGE

Plan'ı ellerimizle biçimlendiriyorduk; yumuşak kil gibi başparmaklarımıza, kurmaca isteğimize boyun eğiyordu.

Plan'ın oluşturulması günlerimizi alıyordu. Bulduğumuz en son bağıntıyı birbirimize iletmek için çalışmalarımıza ara veriyorduk. Elimize ne geçerse okuyorduk: ansiklopediler, gazeteler, resimli romanlar, yayınevi katalogları. Olası kestirme yolları bulabilmek için atlaya atlaya okuyorduk. Her

kitap sergisinin önünde durup kitapları karıştırıyor, gazete kulübelerinde koku almaya çalışıyor, yengi kazanmışçasına büroya koşup en son buluşumuzu masanın üstüne fırlatıyorduk... Ama ritm ne olursa olsun, şans ödüllendiriyordu bizi; çünkü insan isterse, her zaman, her yerde, her şeyle her şey arasında bağıntılar bulur; dünya ansızın her şeyin her şeye yollama yaptığı, her şeyin her şeyi açıkladığı bir akrabalıklar ağına dönüşür.

> “[Son Tapınakçılar] hâlâ oradalar", dedi Salon. “Agarttha'da değil, başka geçitlerde. Belki de, tam burada, bizim altımızda. Milano'da da metro var. Kim karar verdi buna?
> Kazıları kim yönetti?"
> “Bana kalırsa, uzman mühendisler."
> “Görüyor musunuz, siz yumun bakalım gözlerinizi. Bir de, yayınevinizde ne idüğü belirsiz kişilerin kitaplarını yayımlıyorsunuz.
> Yazarlarınız arasında kaç Yahudi var?"
> “Yazarlarımıza soyağaçlarını sormuyoruz," diye yanıtladım kuru bir sesle.“Yahudilere karşı olduğumu sanmayın. En iyi dostlarım arasında Yahudiler de var. Belli bir tür Yahudiyi düşünüyorum ben... "
> “Ne tür?"
> “Orasını ben bilirim..."
>
> **Umberto Eco, Foucault Sarkacı** (1992: 435, 447, 427-8)

Komplo teorileri bize gizli saklı bir “hakikati", alternatif olarak sunarlar. Bu sunumu yaparken gizem unsurunu canlı tutarlar ve belli bir “tarza" bağlı kalmaya çalışırlar. Komplo teorilerinde kullanılan tartışma biçimleri de bir düzenlilik *(regularity)* içerir. Bunun dışında bağlı kalınan kurgusal yapı da teoriden teoriye tematik benzerlikler gösterir. Dolayısıyla komplo teorileri belli söylemsel sınırların içinden konuşmak anlamında son derece sıradan, tanıdık ve aşinadırlar, sık sık birbirlerine gönderme yaparlar. Söylem, burada, dili ve dilin ötesinde olan alana ait unsurları kapsar. Ne söylendiğiyle olduğu kadar bir şeyin nasıl söylendiği ile de ilgilidir. Dolayısıyla “değinilmeyenler", “dışarıda bırakılanlar", “görmezden gelinenler" söylemin dışında değildir.[63] Konuşmanın *(speech)* kendisi dışında semboller, metaforlar ve metinlerarası bir alışveriş de söylemin parçasıdır (Gee, 2005: 21). Sadece basit olarak dile ait maddi gerçekliği değil toplumsal pratikleri ve zihinsel algı biçimlerini de içerir (32). Gee'ye göre söylem, soyut bir düzlemde var olan ve kelimeleri, hareketleri, değerleri, inanışları, sembolleri, araçları, nesneleri, yerleri ve zamanları kapsayan koordineli bir örüntüdür ve bir dans gösterisine benzer (28). Bu yönüyle akışkan, değişime açık ve performansa dayalı bir tarafı vardır. Bu yazıda komplo teorilerini ortak bir söylemin parçası olarak ele almaya ve söylem analizi yoluyla çözümlemeye çalışacağım. Van Dijk'in sınıflandırmasıyla söyleme dâhil olan sentaks yapılarından ziyade söylemin ortak zemininin oluşmasına katkıda bulunan özel lügatlere (*lexicon*), temalara *(topic),* tartışma biçimlerine *(argumentation)* ve bazı retoriksel araçların[64] kullanımına odaklanacağım.

Söylemler birbirlerinden bağımsız yapılar, kopuk birimler veya soyut “adacıklar" olmadıklarından geçişkenlik arzederler ve zaman zaman birbirlerine eklemlenme eğilimi gösterebilirler (Gee, 2005: 28-30). Bu noktadan yola çıkarak komplo söyleminin milliyetçi zenofobi, paranoya, köken miti, lidere olan ihtiyaç, popülizm ve ırkçılık gibi faşizan motiflerle nasıl iç içe geçme potansiyeli taşıdığını incelemeye çalışacağım. Söylemsel akrabalık aynı zamanda Kuzey Amerika'da doğup Avrupa ve dünyada öne çıkmaya başlayan eklektik *New Age* (Yeni Çağ) akımı ile de ilginç noktalarda kurulabiliyor. *New Age* maddeci bilimsel paradigmanın yerine Doğu'nun ruhani öğretilerinin yeniden

---

[63] *Gee sadece konuşulanları kapsayan küçük harfle yazılan söylem ile konuşmanın dışında kalanların da dâhil edildiği büyük harfle yazılan Söylemi ayırmak gereğini vurgular (2005: 20-21).*

[64] *Van Dijk'in deyimiyle retoriksel bağlamda abartı* (hyperbole), *tekrar* (repetition), *küçültme* (mitigation), *ironi gibi araçların kullanılması veya belli metaforlara başvurulması toplumsal inanışlarla olduğu kadar derinde yatan modellerle de yakından ilintilidir (29).*

önem kazanmaya başladığını varsayan bir akım. İnsanlık tarihinin bir ruhani sıçrama gerçekleştireceği ve "bencil bireyciliğin bireyler-ötesi kozmik bir farkındalıkla yer değiştireceği" ve yeni bir çağın başlayacağı öngörüsüne dayanıyor[65] (Zizek, 2006: 84-85). İdeolojik bir tutarlılıktan ziyade *New Age*, bünyesine dönüşümlü olarak dâhil olan ve birbirleriyle illa tutarlılık arzetmeyen unsurların, hippilikten sufiliğe, yogadan astrolojiye, *Gaia* teorisinden Atlantis uygarlığına kadar farklı zaman, mekân, sosyal pratik ve metinlerin kaynaştırılmasıyla anlam kazanıyor. Bu hâliyle popüler kültüre ait birbirine uzak unsurları kapsayan bir kategori hâline gelmiş gibi görünüyor. Dolayısıyla söylemler arası sözü edilen geçişkenlikten yola çıkarak özellikle üzerinde durmak istediğim odak noktası, komplo teorilerinin zaman zaman taşıdıkları faşizan eğilimlerle beraber nasıl, dünyada ve son zamanlarda Türkiye'de, *New Age*'e özgü unsurları kendilerine çekip kullanabildikleri olacak. Bunu yaparken de komplo teorilerinin popülerleşmesine hayli katkıda bulunan bazı çok-satanstatüsündeki kitaplara bakacağım. Bu kitapların bir kısmı klasik komplo kurgusuna sadık kalıyor. Bir kısmı şiddetli ırkçı/faşizan unsurlar içeriyor ve bazıları da ek olarak Türkiye'ye özgü bir *New Age* katkısı içeriyor.

Komplo Teorileri: Söylem

Komplo teorileri[66] hem "teori" olma anlamında metodolojiye ilişkin belirgin bir "form" arzederler, hem de tarih içinde devamlılık gösteren ortak bir kurguya dayanırlar. Kurgu hem tematik hem de analitik olarak belirli özellikler gösterir. Dolayısıyla hem "form" açısından, hem de barındırdıkları metinsel muhteviyat açısından benzerlikler taşıdıklarından, komplo teorileri aynı söylemin içinden çıkmış gibi dururlar. Buna göre komplo teorilerini anlamak için "teorilerin" "gerçek" olup olmadığıyla ilgilenmek, ontolojik bir iz, bir son nokta aramak yerine, bütün bu "teorileri" aynı çatı altında bir-leştiren ve son derece akışkan özellikler gösteren söylemsel düzleme bakmak faydalı olacaktır.

Her şeyden önce komplo teorileri "kusursuzluk" üzerinden giden bir mekanizmaya sahiptir. Çoğu zaman, bir insan veya bir grup tarafından inşa edildiklerine inanmamızı güçleştirecek "kusursuz" bir plan söz konusudur. İnce düşünülmüş dâhiyane bir tasarımın varlığı komplo teorilerinin en önemli yapı taşlarından birisidir, çünkü tüm argümana dinsel boyutlar taşıyan bir gizem, dinleyenlerin ağzını bir karış açık bırakacak ruhani bir aura katar. "Büyük plan" şeytani bir kusursuzluğa gönderme yaptıkça teoriye yabancı olanların doğaüstü bir olayla karşılaşmışçasına donakalmaları beklenir. Komplo, bu gizem sayesinde, öğrenenler, dinleyenler, duyanlar veya okuyanlar üzerinde pornografik bir gözetleme deneyimini andıran bir "haz" bırakır.

Merak duygusunu tetikleyen gizem, ruhani aura ve kutsal metinleri andıran karanlık/aydınlık dikotomisi, ortaya "bu dünya" dan çıktığına inanmakta zorluk çekeceğimiz bir "kusursuz" oyun çıkarır. Bu oyunda hiç şüphesiz iyilerle kötüler ebedi kriterlerle birbirlerinden ayrılırlar. Moskovici'ye göre (1996) insanları, şeyleri ve eylemleri ikiye bölen bu köktenci ayrım uzlaşmazdır, zıt-kutupludur. Oyun genellikle bu iki-kutuplu yapı üzerinden sürdürülür. Düşmanlar bellidir ve bazen çok farklı noktalarda, tarihlerde ve coğrafyalarda duruyor gibi gözükseler de birbirlerine gizli bir bağ ile bağlı olabilirler (Yahudiler, masonlar, solcular, pasifistler, Müslümanlar, Cizvitler gibi). Düşman (ki bunlar yönetici elit, gizli bir tarikat, bir din, azınlıklar ya da var olduğu varsayılan bir ırk olabilir) kurgunun önemli bir unsuru olarak süper güçlere sahiptir. Aşağıdaki iki örnekte görüldüğü gibi düşmana belli bir bütünlük, mutlak bir tutarlılık ve sahip olmadığı kadar güç vehmedilir (Levin, 2005).

---

[65] *New Age*'i en iyi açıklayan kavramlardan biri "ruhani aydınlanma"dır. "Kristal küreler, kendi kendine yardım kitapları, kadın tanrıçalara tapma, ilkelliğe geri çekilme ve dişil sezgi" gibi unsurlar kullanılır. New Age ismi dünyaya barışın egemen olduğu bir astrolojik dönemden, Su Çağı'ndan *(Age of Aquarius)* gelmektedir (Daly ve Vice, 1995: 158).

[66] *Söylem hem metinlerle hem de toplumsal pratiklerle ilgili olduğundan (ki bazılarına göre ikisi arasında bir fark yoktur), söylem analizi disiplinler arası bir yaklaşımı gerektirmektedir (Jaworski ve Coupland, 2006: 1-6). Bu yaklaşım sayesinde komplo zihniyeti, faşizm ve* New Age *arasında kurulan söylemsel bağ daha iyi anlaşılabilir.*

> **Diktatörlük denilince, bir adamın veya bir partinin diktatörlüğü olarak algılanan şu zamanlarda bu kitabın amacı, kendisini özgür sanan bir millete mutlak efendilerinin kimler olduğunu açıkça göstermektir** (Michel, 2007: 200).

> Dünya barışı için İsa Mesih'in etrafında toplanmayı telkin eden egemen güç ve vassalları (köleleri). Tahakküm ve sömürüyü meşrulaştırmak için politikasını dinselleştiren egemen gücün dil oyunları. İnsanlıkla dalga geçen özgürlük ve demokrasi havarileri. **Yeni dünyanın vassaları; politik aktörler ve aydınlar. Mesihleri; misyonerler, ılımlı İslamcılar ve diyalogcular.** Gücün dilini ve çıkarını konuşma ve yayma nispetinde değer kazanan ayartma mekânları; sivil toplum kuruluşları. Kesintisiz küresel sermayenin sömürücü ve ihtilalci aktörleri; çok uluslu şirketler. Küresel entrika çemberinin nüfuz alanları; ezoterik cemaatler. Küresel politikanın parçalama aracı; etnik cemaatler ve tüm bunların ülkemizdeki görüntüleri (Macit, 2006: 669).

Komplo teorilerinin “bilimsel" gözükme kaygısı olabilir. Fakat komplo teorileri, kurguda bazen bilimsel söylemlerden veya terminolojiden yararlanmasına rağmen, bilimsel olmaktan çok uzaktır. Her şeyden önce komplo teorileri toplumsal ve siyasi olayları incelerken çok-nedenli (*multi-causal*) bir analize, farklı bakış açılarına açık bir çok-yönlülüğe ve eleştirelliğe izin vermezler. Her şeyin nedeni bellidir ve tektir. Castillon, “komplo teorileri yazan kişilerin sorunu hiçbir zaman haklı olmamaları değil, haklı oldukları zaman bile karmakarışık bir dünyayı tek bir boyuta indirme huylarıdır" der (2007: 324). Bu tek-yönlülük içinde her kapı “büyük plana" açılır. Aslında zaman zaman çetrefil, anlaşılmaz ve her ne kadar “uçuk" gözükse de kullanılan argüman genellikle basittir, basmakalıp varsayımlara dayanır. Bazen varsayımların sayısı artar ve teori heybetli bir iskambil kulesini andırır. Ama yine de böyle durumlarda bile komplo teorileri basitliklerinden pek bir şey kaybetmezler, analize ve “bilimselliğe" pek ihtiyaç duymazlar. Bu açıdan bakıldığında komplo teorileri, “çocuksu" denebilecek bir naiflikle, “iyi" ve “kötü" karakterlerden kurulmuş aktörlerinin eylemlerini son derece basit ve doğrudan açıklamalarla, çok-nedenlilikten uzak bir şekilde, “büyük oyunun" gerektirdiği tutarlılıkta yorumlarlar. Düşmanın kendisi “muğlâk", kuklalar ise her yerdedir:

> ABD de dâhil olmak üzere dünyanın en büyük devletlerinin başkanlarının, banka ve şirket yöneticilerinin bu insanların emrinde olduklarını ve küçük devlet başkanlarının büyük çoğunluğunun ceplerini doldurmaktan başka bir şey düşünmeyen sadece birer kukla yönetici olduklarını duyunca belki bu konuda biraz düşünme ihtiyacı hissedeceksiniz (Mercan, 2005: 441).

Yani hemen herkes büyük oyunda bir piyondur, komplonun nesnesidir. Düşmanın kendisi de çoğu zaman “öznellik" arzetmekten uzaktır, çünkü ezeli ve ebedi bir kötülükle sarmalanmıştır. Değişmeyen bir niyeti vardır. Sanki o bile daha derin bir kötülükler dünyasında piyondur. Dolayısıyla kurgunun izin verdiğinin dışında otonomiye sahip bir özneden söz etmek pek mümkün değildir. **Bu kurgusal yapı içinde özne olarak “birey" hemen hiç var olamaz. “Bireyler" ancak “kukla" ya da “maşa" olarak hikâyedeki yerlerini alabilirler.** Moskovici'ye göre:

> Komplo zihniyeti, komplo içinde sınırlandırılmış boyutu dışında bireyi tanımıyor görünmektedir... Komploda bir araya getirilen bireyler sadece parçası oldukları topluluğun bir ifadesidirler. Bir başka deyişle, birey, görülemez bir gövdenin gözle görülür bir üyesidir. Yahudi birey Siyonizm veya Judaizm anlamına gelir. Mason birey Masonluk anlamına gelir; Cizvit birey Cizvit düzen anlamına gelir vb. Komplo zihniyeti kişiler arasında ayrım yapmaz. Tam tersine onları ortak bir özü biçimlendirmek üzere eritir... Başka bir deyişle bireyler kuklalar gibi oynatılırlar (1996: 4).

Dolayısıyla, hikâyedeki bir kişinin Yahudiliğini, Ermeniliğini veya Slavlığını kanıtlamak kendinden menkul bir doğruya gönderme yapar, fazla söze gerek kalmaz. Suskunluk her şeyi anlatan ezeli-ebedi dinsel, etnik veya ırksal bir hakikatin tescil edildiğini gösterir.

Komplo teorileri görüldüğü gibi bilimsel bir duruştan epey uzak olmalarına karşın, **“kusursuz plan"**ı bilimsellik söyleminden fragmanlar sunarak açıklamaya çalışırlar. Genellikle sadece veriler üzerinden giden bir bilimselliktir bu (Bozarslan, 2004: 20). Metodolojik bir çerçeve içinde kurulan bir argüman ve beraberinde gelen eleştirel bir akıl yürütmeden söz etmemiz mümkün değildir. Sayısal “gerçeklikle" uğraşmak bilimselliğin bir nevi somut kanıtı gibidir. Zira “Kur'an'ın şifresi" ancak “bilimsel" bir zeminde çözülebilir:

> Yüzyıllardır süregelen bu ve buna benzer tartışmalar, kimi bilim-din adamları tarafından eleştirilse de sonuç olarak bu çalışmaların günümüz pozitif bilim kriterlerinin potasında eritilerek ortaya çıkarılan sayısal sonuçlarını inkâr edebilecek bir mekanizma henüz oluşmamıştır (Gündoğdu, 2003: 144).

> Işık anlamına gelen “Nur Suresi"nde Edison'un lambayı bulduğu tarih çıkıyor... Arı anlamına gelen “Nahl Suresi"nde ise helikopterin icadı... Bilimsel ve astronomik bilgilere de bu şifre sayesinde ulaşılabilmektedir (Çelakıl, 2002: 342).

Bazen bir belge kullanılır; açıklayıcı anlamı, geçerliliği ve bütünle ilişkisinden çok “fiziksel" olarak orada olmasına, varlığına vurgu yapılarak. Önemli olan **“korkusuzca Türkiye düşmanlarının üzerine gidip, onların hiçbir şekilde inkâr edemeyecekleri belgeleri önlerine koyabilmektir"** (Türk, 2004: 294). Aslında her şey, görmek istenilenin görülmesi, alınmak istenen mesajın alınması, büyük oyunun açıklanması içindir. Detaya inildiği zamanlar olur ve uzun açıklamalarla “bilimsellik" pekiştirilir. Bazense daldan dala atlanarak, kısa yoldan hikâyedeki her öğenin büyük oyunla ilişkisi tescil edilir ve “çok-yönlü", “bilimsel" bir çaba vasıtasıyla “kusursuz plan" ortaya çıkarılır.

Komplo teorileri metafizik bir gramere sahiptir. Zamanlar ve mekânlar üstüdür. Tarihselliği reddeder ve dolayısıyla belli bir döneme ya da coğrafyaya ait bir bağlam üzerinden işlemez. Bunların üstündedir. Bu anlamıyla komplo teorileri anakronik olmaya çok yatkındır. Belli bir dönemdeki olayları, değerleri, kültürü, insanları başka dönemdekilerle sorunsuz bir şekilde karşılaştırabilir, ilişkilendirir. Yahudilik mesela Yahudiliktir, kendinden menkul bir değerdir, bin yıldan uzun bir süredir değişmemiştir, değişmeyecektir, önemli olan da budur. Buna uygun olarak **“Yahudi asıllı düşünürlerin Türk ve dünya milletleri üzerindeki yıkıcı tesirleri eleştirilir"** (Tanyu, 2005: 955). Bu türden bir yaklaşım sosyolojiyi, siyaset bilimini, edebiyatı, antropolojiyi, yüzlerce yıllık insanlık mirasını, kültürel, bilimsel ve tarihi mirası bir çırpıda silebilir, görmezden gelebilir.

Öne sürülen iddialar genellikle kanıtlanamazlar, fakat iddiaların aksi de (en azından o anda) kanıtlanamadığından “bilimsellik" merhalesinde bir basamak daha atlanmış olur. O kişi Yahudi değil midir? Diğerleri de tabii ki masondur ve bu konuda belge bile vardır. Ayrıca şu gazetedeki filanca da ermenidir. Ve biliriz ki bunların hepsi “Türk düşmanıdır". Tartışmalar analitik değildir ve genellikle bilimsel olamayacak kadar “arkaik" kategoriler ve kavramlar kullanılır.

Mesela “dönme"den kastedilen tam olarak nedir?
Ya da “devlet" ne demektir?

Bugünün Türkiye'sinde ne demektir, Osmanlı'da neydi, Fransız İhtilali sırasında tam olarak ne anlama geliyordu?

Kavramlar ne analitik olarak ne de tarihsellikleriyle ele alınırlar. Bütün bunların önemi yoktur. Siyonist grup dünyayı *Siyon Protokolleri*'nde iddia edildiği üzere yüzyıllar boyunca yönetmiştir ve yönetmektedir, onun dışında olup bitenler ise ayrıntıdır, yüzeyde olandır. İnsanlık tarihi diye (o ana kadar) bildiğimiz şey bu durumda kaçınılmaz olarak sahnelenen bir tiyatrodur.

Komplo teorilerinin kusursuzluğu ve gizliliği teoriyi dillendirenler tarafından aslında sekteye uğratılmıştır, ama işin bu tarafı hikâyenin çekiciliği ve yaşanılan fantazinin yoğunluğu içinde kaynar. Aslında gerçek hayat bize bu kusursuzluğun aksi yönünde veriler sunmaktadır. Fakat teoriyi sarsacak bariz gelişmeler veya kanıtlar bir anda yine "büyük oyun"un bir parçası hâline getirilebilir:

> Emperyalizmin egemenliğini ***Super NATO, CFR, Trilateral* ve *Bilderberg*** gibi bir dizi örgüt aracılığıyla sürdürdüğü bilgisi her ortaya çıktığında, bu sistemin görevlilerince **"komplo teorisi"** itirazları ile karşılanır. Bunun en önemli nedeni gizliliği koruma çabasıdır... Bu giz sayesinde insanlığa karşı faaliyetlerini sürdürebilme olanağına kavuşmaktadırlar (Bilbilik, 2002: 273).

Hayata "planın" dışından bakabilmek pek mümkün değildir. Komplo teorileri hakkında film yapan yönetmenin kendisi acaba Yahudi midir? Sadece sorulmaktadır... Bazen yalnızca salt gizem ve aura hikâyeyi canlı tutmaya yeter.

Cevabı Bilinen Soru: Cui Bonoo

Sıfırdan bir komplo teorisi inşa ederken veya var olan bir teoriye gönderme yaparken veya sadece "komplovari" analizler yaparken bazı yöntemlere başvurulur. Komplo teorileri zaman zaman Latince cui bono adı verilen basit bir soru vasıtasıyla ana bulmacayı yerine oturtmaya çalışırlar (Hepkon, 2007: 106).

Türkiye'de de son dönemde popüler olan *cui bono*, "kimin çıkarına" ya da "kimin yararına" anlamına gelir. Komplonun dayandığı temel kurgusal yapı bu soru eşliğinde ortaya konur ve pekiştirilir. *Cui bono* aslında polisiye vakalarda bazen suçluyu bulmak için başvurulabilecek bir çıkış noktasıdır. Fakat son derece karmaşık, girift ilişkilere dayanan modern dünyanın toplumsal ve siyasal meselelerini her yönüyle "bilimsel olarak" kapsayıp hâkim olmamıza, anlamamıza imkân vermez.[67]

---

[67] 27 yaşındaki cicero'nun bir hukukçu olarak önünün açıldığı ve ününün iyice yayıldığı, sextus roscius'un savunmasını üstlendiği davanın anahtar sorusudur cui bono? latince bir deyim olup "kim karlı çıktı?" veya "kimin yararına?" anlamına gelmektedir.
Roma hukuku'nda cinayetleri çözmekte kullanılan ve bugün de geçerliliği olan en temel sorudur. cinayetin kimin yararına olduğu, kime fayda sağlayacağı sorgulandığında, elde edilecek cevaplar katilin uşak mı yoksa eski sevgili mi olduğunu öğrenmemizde önemli bir rol oynayacaktır...
cicero, müvekkili olan ve babasını öldürüp mallarına sahip olmakla itham edilen sextus roscius'un suçsuzluğunu bu yolla ispatlayarak Roma'daki bir devlet-mafya-siyaset üçgenini de açığa çıkarır; bütün deliller sextus'un aleyhinedir, ayrıca davadaki savcı ise Roma'nın en ünlü savcısı olan erucius'tur. üstelik kuzeni de aleyhine şahitlik yapmaktadır, öldürülen babasının çiftliklerine ise chrysogonous (okunuşu:krisogonus) adındaki Roma'nın en güçlü isimlerinden biri olan, iç savaştan sonra pek çok kişiyi öldürmüş eski bir yunan köle el koymuştur.
Roma Hukuku'nda babasını öldürmenin cezası ise şudur; katil, derisi yüzülene kadar kırbaçlanır, ardından deri bir torbaya bir yılan, bir köpek ve bir maymunla beraber konulup torbanın ağzı dikildikten sonra da Tiber Nehri'ne atılırdı. yani, anlayacağınız sektus'un başı fena halde belaydaydı.
sektus'un babasının 13 adet çiftliği vardı ve tek varis kendisiydi lakin banasını öldürmekten tutuklandıktan sonra çiftliklerin 10 tanesini chrysogonous diğer 3 tanesini ise kuzeni capito aldı, daha doğrusu capito'ya chrysogonous verdi. cui bono? Sorusu sorulduğunda, bu işten chrysogonous ve

Soru: 11 Eylül kimin çıkarına?
Cevap: Global kapitalistler ve İsrail.
Öyleyse...

Yukarıdaki akıl yürütmeye ek olarak, ayrıca bir İsrail şirketi 11 Eylül'ün hemen öncesinde Dünya Ticaret Merkezi'nden çekilmiştir. **Başka bir İsrail firmasının iki çalışanı cep telefonu mesajlarıyla felaketin hemen öncesinde uyarılmıştır. Tüm bunların haricinde New Jersey'de olay sonrası beş İsrailli sevinirken fotoğraflanmıştır.** Bu beş İsraillinin daha sonra uçakları uzaktan kumanda ile yönettiği bile iddia edilmiştir (Levin, 2005). Dedikodu düzeyindeki bilgiler, doğru olmayan veriler, bazı doğru veriler ve *cui bono* sorusu, bize komployu ayağa kaldıran arka planı sağlar.

Cui bono **bizi basit ve ivedi cevaplar vermeye yöneltir. Bunu yaparken de birtakım varsayımlara dayanır. "Bu iş kimin çıkarına" sorusu en başta, çevrelerinden bağımsız, kendi kendilerine "doğru" kararı verip bunu en hızlı şekilde uygulama gücünü elinde bulunduran, rasyonel (akılcı) düşünme yetisine sahip aktörlerin var olduğu varsayımına dayanır.** Rasyonel aktör bir parti, kişi, örgüt, devlet, elit bir grup veya gizli bir cemaat olabilir. Rasyonel aktör modeli uluslararası ilişkilerde de yaygın olarak kullanılan bir modeldir. Buna göre uluslararası arena bu dünyaya ait tüm prangalardan arınmış, rasyonel aktörlerin "çıkar" peşinde koştuğu ve "fayda" maksimize ettiği bir mücadele sahasıdır. Hâlbuki yaşadığımız dünyada aktörler ne kadar rasyonel olabilir, rasyonel düşünebilir veya davranabilir, tartışmalıdır. Kant'tan beri eleştirilen ve Aydınlanma tartışmalarıyla yeniden tanımlanan rasyonaliteyi bu dünyaya ait, "afakî" olmaktan uzak, ayakları yere basan bir kategori hâline getirmeye çalıştığımızda ve bu kategori üzerinden düşünüp politika üreten ve uygulayan siyasetçilerin varlığını işin içine soktuğumuzda ciddi problemlerle karşılaşırız. O zaman o her şeyden bağımsız "saf" rasyonalitenin bu dünyadaki çeşitli unsurlar tarafından engellendiğini ve sınırlandığını görürüz.

Bir siyaset adamı ülkesindeki gelmiş geçmiş dış-politika kalıplarından, geleneklerinden ne kadar sıyrılabilir?
Kültür bu noktada hiç mi etkili olmaz?
Kamuoylarının bazen karar verme süreçlerine tesiri olmaz mı?
Baştakilerin sağlıksız psikolojilere, ruh hâllerine veya kişilik bozukluklarına sahip olmaları

---

işbirlikçi kuzen capito karlı çıkıyordu, zararlı çıkan tek kişi ise sextus'tu ve bu cicero'nun gözünden kaçmamıştı. geriye kalan iki önemli unsur vardı, chrysogonous o mallara nasıl el koymuştu ve neden 3 çiftliği capito'ya vermişti?

Eski Roma'da seçilmişler listesi denen bir liste vardı. Bu listeye, muhalifler, iç çekişme sırasında iktidar mücadelesinden yenik ayrılanlar ve kazananla uzlaşmaya niyeti olmayan ya da iktidar için tehlikeli bulunan isimler girerdi... işte sextus'un babası da bu listeye eklenmişti ama bu listeye eklenmesi için hiçbir sebep yoktu. "cui bono" diye diye chrysogonous'tan iyice kıllanan cicero, seçilmişler Listesi'ni Roma arşivine gizlice girerek inceledi ve o listeye cinayetten sonra eklendiğini gördü, bu belgeyi de mahkeme jürisine sundu, tabi sunmadan önce de öldürülmek istendi ama kurtuldu. olay şuydu; chrysogonous, sektus'un babasının çiftliklerine göz koymuştu, bunun için de capito'yu amcasını öldürmeye azmettirdi ve sus payı olarak da 3 tane çiftliği ona verdi, cinayeti ise capito'nun yalancı şahitler kahvesinden iki arkadaşının ihtamıyla birlikte sextus'a yıktılar. oysa akıl edemedikleri birşey vardı, tek varis olan sextus neden babasını miras için öldürsündü?

Mahkeme jürilerinden çoğunluk ne derse o olurdu. jüri üyeleri kararlarını bir tabletin üzerine a veya c harflerini yazarak bildirirlerdi. a: apsolbo yani suçsuz demekti c: condeimo yani suçlu anlamına geliyordu. mahkeme sonunda oybirliği ile tabletlerin üzerine a yazıldı yani sextus suçsuz bulundu... Savcı Erucius, iddianamesinde ve savlarında yanılmıştı, bunun bedeli ise latincede iftiracı anlamına gelen Calumniater'ın baş harfi olan c harfinin alnına kızgın damga ile vurulmasıydı.

Mahkeme sonunda hayırsız Kuzen Capito cinayetten suçlu bulundu, cicero'un namı ve cesareti iyiden iyiye yayılmaya başladı, kontrgerilla Chrysogonous'a ise hiçbir şey olmadı, Meksika sınırını geçerek durumdan yırttı. Savcı Erucius ise alnına yemesi gereken kızgın damgayı yemediği gibi görevine de devam etti.

mümkün değil midir?

Bütün bunların dışında rasyonel aktör modeli "hatalara" ve "kazalara" yaşama fırsatı vermez. Aslında kusursuz olmaktan epey uzak olan bu dünyada siyasetçiler pekâlâ hata yapabilirler veya planlanmayan kazalar olayların gelişimine katkıda bulunabilir. Graham Allison (1971) önemli eseri *Kararın* Özü'nde *(Essence of Decision*) rasyonel aktör modelinin yetersizlikleri üzerinde durur. Allison'a göre aktörlerin rasyonel davranacaklarını varsaymak bilimsel olarak hiç de yeterli değildir. Gerçek dünyada rasyonalitenin aksine çalışan birçok faktör mevcuttur. Siyasi çok-başlılık, bürokrasi, üst kademedeki anlaşmazlıklar, iletişim sorunları, yanlış anlamalar gibi Allison 1962'deki Küba Füze Krizi'nde ABD hükümetinin bir rasyonel aktör olarak karar vermesini ve bu kararı süratle uygulamasını sınırlayan bürokratik ve askeri engellerin varlığından bahseder. Dolayısıyla, Allison sayesinde problemi oyun teorisi marifetiyle çocuksu bir saflıkla çözemeyeceğimizi, gerçekte durumun çok daha karmaşık ve ayrıntılarla dolu olduğunu öğreniriz.

Başkan Kennedy ve Johnson dönemlerinin tartışmalı Savunma Bakanı Robert S. McNamara bir ölçüde günah çıkarttığı, Errol Morris'in kendisini konu alan belgeseli **The Fog Of War'da (2003)** savaşın aslında ne kadar karmaşık bir olgu olduğunu ve insan aklının savaşı tüm değişkenleriyle kavrayabilmesinin imkânsızlığını anlatır.[68] McNamara "bazen yanlış görürüz veya hikâyenin yarısını görürüz... inanmak istediklerimizi görürüz" der. *The Fog of War* belgeseli McNamara'nın ABD dış politikasında sorumluluğu ve rolü olmadığını göstermez. Aksine o yıllardaki diğer siyasi ve askeri aktörler gibi McNamara da oluşmasına katkıda bulunduğu süreçlerden ve politikalardan sorumludur. Fakat *The Fog of War*'da rasyonalitenin (belki ancak) ideal bir durum olabildiğini, karar-verme süreçlerini etkileyen yüzlerce faktör bulunduğunu, yanlış algılamalar silsilesinin nelere yol açabildiğini ve insani hatalara her zaman yer olduğunu bir kez daha görürüz. Dolayısıyla, iç-yapısı ve çalışma biçimi üç aşağı beş yukarı belli olan "basit" bir dünyaya kusursuz bir plan aracılığıyla ve süper güçleri sayesinde hükmeden bir gruptan ziyade, neredeyse kaotik bir dünyaya, "modern bir aklın" rehberliğinde şekil vermeye çalışan ve kişisel, siyasal, tarihsel, ekonomik ve hatta kültürel etkilerden kaçamayan, hata yapmaya müsait karmaşık bir yapıyla karşı karşıya kaldığımız söylenebilir.[69]

Rasyonel bir aktörün objektif çıkarları doğrultusunda davrandığı, harekete geçtiği ve politika ürettiği varsayılır. Fakat rasyonel aktör kadar objektif çıkar kavramı da son derece problemlidir.

Toplumdan, insanlardan, kişilerden, çeşitli sınıf veya kesimlerden ve belki de en başta belli bir dünya görüşünden bağımsız, objektif bir çıkar (peşinde koşan rasyonel aktörleri bir kenara bırakalım) ne kadar mümkündür, mümkün olabilir?

Objektifliğin kriteri nedir?

Aslında çıkar meselesi "toplum için iyi olan nedir ve bunu kim tayin eder" sorusuyla yakından alakalıdır. Komplo teorileri demokratik bir tahayyülden uzak bir noktada durduklarından her şeyin bir grup elitin insiyatifinde olduğu savını peşinen, sorgusuz-sualsiz kabul ederler. Uluslararası ilişkiler analizleri çoğu zaman çıkarlardan söz ettiklerinde, devletlerin yaptıklarından değil, yapması gerekenlerden bahsederler ve gerçekle karşılaştırılabilecek bir "idealtip" tanımından yola çıkarak "bilimsel" bir düzlem içinde kalmayı başarırlar. Komplo teorileri ise "gereken" ile "olan" arasındaki sınırı çizemezler. Varsayılmış objektif çıkarlar üzerinden komployu hikâyeleştirirler. *Cui bono* sorusu

[68] *McNamara Soğuk Savaş döneminden ders çıkartarak* rasyonalitenin bizi kurtaramayacağını *anlatır. Bu duruma 1962 Küba Füze Krizi iyi bir örnektir. McNamara "nükleer savaşın çıkışını engelleyen sadece şanstı" der. "Hepimiz rasyonel bireylerdik. Kennedy rasyoneldi, Khrushchev rasyoneldi, Castro rasyoneldi. Rasyonel bireyler kendi toplumlarının nihai yok oluşuna neden olmak üzereydiler. Bu tehlike bugün de devam ediyor."*

[69] *Bu yapıyı tarihsel olarak modern devletin doğuşuna, "araçsal akla", Weber'in "demir bir kafes" olarak tanımladığı bürokrasinin çıkışına götürebiliriz. Bauman (2007) bu modern iradenin Nazi Dönemi Almanyası'nda da etkili olduğunu belirtir. Holokaust Hitler'in kişisel özellikleri veya Nazi ideolojisinin "çarpık", anti-modern, ideolojik eğilimlerinden ziyade, "istatistik", "sayım", "hesap", "mühendislik", "kontrol" gibi unsurlarla iktidarını oturtmaya ve "efektif" olmaya çalışan modern/bürokratik yapının bir nevi kendine has (*idiosyncratic*) sonucu olarak ortaya çıkar.*

bu eğilimin kendini ifade ediş tarzıdır. Bu çerçevede dünya meseleleri var olduğu varsayılan “ideal" bir “mantık" silsilesi üzerinden çözülebilir, anlaşılabilir:

> 11 Eylül olayının perde arkasında Amerikan derin devleti mi var? ... Söylendiği gibi ABD ve İngiltere Irak'ta batağa mı saplandı yoksa bu da başka bir planın aşaması mı? İsrail tüm bu karmaşadan nasıl bir sonuçla çıkmak istiyor? Dünya bir tarafta, ABD ve Avrupa Birliği; diğer tarafta, Rusya ve Çin diye bloklara mı ayrılıyor? Türkiye'nin yeni Ortadoğu haritası ve yenidünya düzeninde yeri neresi? Aklınızı kurcalayan tüm bu sorulara, sıra dışı bir akıl yürütme ve kusursuz bir mantıkla ünlü stratejist Mahir Kaynak cevap veriyor (Kaynak, 2006: 153).

Komplo zihniyeti ayrıca (son derece problemli olduğunu gördüğümüz) rasyonel aktör modelini dini/kutsal bir söylem içinde kullanarak bize sunabilir. Neticede çıkarları için her şeyi göze alan ve bu uğurda en iyisini yapmaya muktedir, şeytani bir tasarımla karşı karşıyayızdır. Karşı taraf sadece akılcı değil, aynı zamanda kötüdür ve düşmandır. Yapılabilecek en iyi şey, aynı akılcılıkla, yani aynı kurnazlık, bazen çabukluk ve belki de “kirli" yöntemlerle düşmana karşılık verebilmektir. Böyle durumlarda öyle fazla düşünmenin, bilimsel analizler yapmanın, demokratik yöntemlerle filan süreci yavaşlatmanın pek bir anlamı yoktur. Bunların eninde sonunda kimin işine yarayacağı bellidir.

Dolayısıyla, “bilimsel" ve “akılcı" bir yolu takip ederek *cui bono* sorusunu sormak bazen yaklaşmakta olan bir “akıl tutulmasının" da habercisi olabilir. İşin içinde şeytani bir grubun, kişinin, düşmanın var olması komplo teorilerine siyasi anlamda da toplumsal bir hareket alanı sağlayabilir. Düşman algısı içinde olan herkes bir cadı avının, günah keçisi arayışının nesnesi hâline gelebilir. Bu süreç tehlikelidir ve *cui bono*nun her zaman pek de “samimi" bir saikle sorulmadığı izlenimini doğurur. Zira *cui bono,* zaten hâlihazırda belli bir komplo kurgusu içinde mimlenmiş düşmanı bir “cevap" olarak sunma işlevi görür. Yani sorunun cevabı merak edilmemekte, zaten bilinmektedir. Aslında “objektif" ve “çıkar" kavramları bu kadar problemliyken, spekülatif cevaplar her zaman bu boşluğu doldurabilir. Bu şartlar altında pekâlâ “objektiflik" maskesi altında herhangi bir hadisenin herhangi bir aktörün çıkarına olduğu bir miktar demagoji, bir miktar varsayım ve bir miktar tarih bilgisiyle “kanıtlanabilir". *Cui bono* da bize yardımcı olur hiç şüphesiz ve bu anlamda soru değil, aslında bir cevaptır ya da istediğimiz cevabı vermemizi sağlayan bir akıl oyununun parçasıdır.[70]

Cui bono ilginç bir şekilde komplo teorilerinin sıkıntıya düştüğü dönemlerde bir nevi can simidi olarak da kullanılabilir. Bu sayede yaşanan gelişmelere karşı komplo zihniyetinin bir direnişi olarak bir meta-kurgu da geliştirebilir. Örneğin bir hadisede suçluların yakalanıp olayların örgüsünün hiç de komplo teorisinin varsaydığı şekilde gelişmediği kanıtlanmış olsa bile “peki bütün bunlar kimin çıkarına" sorusuyla komplo mantığı her şeyi içine çekerek bir kara delik gibi varlığını devam ettirme potansiyeli taşır. Dolayısıyla komplocu bir ruh hâliyle bir kere işe başladıktan sonra kısır döngüden kurtulmak pek kolay değildir.[71]

Komplo Teorileri ve Sıradan Faşizm

Komplo teorileri tarihine baktığımızda genel olarak komplo zihniyetinin büyük toplumsal, ekonomik ve siyasal değişimlere bir direnç mekanizması olarak ortaya çıktığı iddia edilebilir. Gerçekten de

---

[70] *11 Eylül komplosuna dönecek olursak, kim bilir belki olaydan bir hafta ya da bir ay ya da bir yıl önce kulelerden birinde çalışan bir Arap şirketi ya da işadamları da kuleyi terk etmiştir. Sevinen insanlar geçerli bir kriterse, sevinen beş Arap bulmak da sorun olmayacaktır. Aynı formülü belki İngilizler içinde çalıştırabiliriz, Ruslar ya da Çinliler için de. Bu tarz bir komplo mantığıyla, 11 Eylül'ün herhangi bir ülkenin çıkarına hizmet ettiği “kanıtlanabilir".*

[71] *Shalom ve Albert'a göre (2002) komplo zihniyeti iddiayı yanlışlayacak aksi bir kanıtı “uydurulmuş" olarak niteleme eğimi gösterir. Bulunan bu aksi kanıtın doğru olduğuna dair başka bir kanıt bulunursa, o da “uydurulmuştur".*

Fransız Devrimi'ne ve onun bazı “ilerici" kazanımlarına karşı

Avrupa'daki muhafazâkar, baskıcı rejimlerin ortaya çıkan komplo rivayetlerine katkısı göz ardı edilemez (Hepkon, 2007: 10, 40; Castillon, 2007: 75-187, 367). McCharty döneminde farklı düşünenler komünist olmakla suçlanmışlardır. **İttihat ve Terakki ve Mustafa Kemal zaman zaman komplo teorisyenlerinin hedefi olurlar.** Türkiye'deki demokratikleşme çabaları “yabancı güçlerin komplosu" olarak nitelendirilir sık sık. Keza Ukrayna ve diğer eski Sovyet Bloğu'na dâhil ülkelerdeki gelişmeler de **“Soros komplosunun parçası"** olarak görülmüştür. Komplo teorisinin ortaya çıktığı psiko-politik düzlem genellikle muhafazakâr tınılar taşıyan, statükoya paranoyaya varacak ve değişimden korkacak kadar bağlı bir pozisyona işaret eder. Fakat bundan daha fazlası vardır. Basit anlamıyla muhafazakârlığın ötesinde komplo teorilerine gösterilen ilgi ve belki “sadakat", aşırı-milliyetçi ve faşizme kayan bir hâlet-i ruhiye ile birçok bakımlardan örtüşür.

Aslında komplo teorilerinin ardında yatan gizem, bağlı olunan söylemin pek de değişmeyen bir parçasıdır. En yaygın olan, “klasik" diyebileceğimiz komplo kurgusuna göre, dünyayı yöneten yapı bir piramite benzetilir. Ayrıcalıklı bir grup vardır ve piramidin tepesine çıkıldıkça daha ufak ve güçlü gruplar belirir. Ta ki, o tepedeki son taşın bulunduğu en yüksek noktaya gelene kadar. Oradaki “seyreden göz" çoğu zaman gizeme dayalı komplo anlatım tekniğinin önemli bir parçası olarak yerinde durur, ne ya da kim olduğu pek telaffuz edilmez. Telaffuz etmemek, tam telaffuz edecekmiş gibi yapıp suskun kalmak, komplo ifade biçiminin bir parçasıdır.[72] Buna karşın bazen nihai düşmanın varlığı uzun ve özellikle dini (Hristiyan) söylevlerde açıkça deşifre edilir: ezeli-ebedi kötülüğün simgesi Lucifer, yani Şeytan.[73] Fakat yine de gayet yaygın olan tarz gizemi saklı tutmak ve vurguyu, telaffuz “etmeyerek" yapmaktır.

Gizem bir yana, aslen eski, bilindik bir hikâyenin, efsanelerle, geleneksel anlatılar ve masallarla örülmüş ön yargıların tekrar ısıtılıp sofraya sürülmesi söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında komplo teorileri basit ve tek-yönlüdür, ortak bir form ve kurgusal yapıya sahiptir ve aslında bir hayli sıradandır:

> Zamanında harekete geçmiş olan heyecan ve inançlara tekrar canlılık verilir. Bunlar herkesin bilinçliliği üzerinde gizemli bir çekim ve karşı konulmaz bir itki icra ederler. Sanat, efsaneler ve halk dili bu tür öğelerden öyle çok içerir ki, onların önceki tüm etkililiklerini vermek için çok az şey gereklidir. Bu, “komplolar"ın zaman içindeki umutsuz monotonluğunu ve bütün dünyanın aynı arkaik derinliklerden geçip geldiği gerçeğini açıklar (Moskovici, 1996: 13).

Komplolar bazen eski efsanelere ait imgelere dayanarak bir topluluğu “yabancılara" ya da “düşmana" karşı harekete geçirmeyi amaçlar. Yahudiler hakkındaki yüzyıllardır devam eden efsaneler 20. yüzyıl başlarında Avrupa'da komplo teorilerine dönüşmüş ve gelmekte olan felakete büyük katkı sağlamıştır. Soğuk Savaş döneminde Amerika'da komplo zihniyeti McCharty döneminin cadı avına hizmet etmiş, Stalin'in SSCB'sinde de totaliter rejimin manipülasyon aracı olarak kullanılmıştır. Bugün dünyada, özellikle Amerika'da işin bilim-kurgusal tarafını öne çıkartan, nispeten “zararsız" *UFO* ve *NASA* komploları revaçtadır. Buna karşın Neo-Nazilerin katkısıyla Hitler dönemi hakkındaki soykırım komplolarının ve eski Yahudi efsanelerinin yeniden piyasaya sürülmesi ve destekçi bulması önemlidir. Komplo teorileri dünyada ve Türkiye'de hâlâ belli oranda bir popülariteye sahiptir. **Ortodoks Papaz Sergey Nilus'un 1905 yılında yayımlanan kitabı Siyon Protokolleri'nin sahte olduğu artık biliniyor. Protokoller'in sahte olduğu, yüzyıllar**

[72] *Komplo kitaplarında kullanılan bu ifade tekniğini, yani telaffuz edecekmiş gibi yapmak, telaffuz etmemek, başka bir konuya geçmek, “geçelim" diyerek cümleyi bağlamak, sessiz kalmak gibi yöntemlerden bazılarını mesela Türkiye'de* Efendi *adlı kitapta görebiliriz (Yalçın, 2004).*

[73] *Castillon'a göre komplo teorileri şeytanın olmadığı ülkelerde görülmüyorlar. “Kötülüğün bir irade ürünü olduğunun, bu dünyada yapılanların ölümün ötesinde ödüllendirileceğinin ya da cezalandırılacağının düşünüldüğü, tabii bunun sonucu olarak şeytanın var olduğu ülkelerde ortaya çıkıyorlar" (371).*

boyunca dünyayı yönetmeye devam eden bir Siyon kliği tarafından yazılmadığı, ilk defa 1920'de Lucien Wolf tarafından tespit edilmesine rağmen, kitap etkisini yitirmedi ve Hitler'e ilham verdi (Hür, 2005). Kitabın sahteliği, cümle kalıplarının nereden çalınıp değiştirildiği bile ortaya çıkmış ve günümüze gelene kadar bütün bunlar defalarca yazılıp çizilmiş olmasına rağmen, *Protokoller* hâlâ Batı'da aşırı sağcı grupların başucu kaynağı durumunda. Bununla kalmayıp Mısır, **Suriye ve İran gibi Ortadoğu ülkelerinde popülerliğini koruyor. Türkiye'de de yakın zamanda Hitler'in *Kavgam'ı* ile birlikte çok-satanlar listesine girmeyi başarmıştı.**

Peki, ama zaman zaman entelektüel çevrelerde bile etkili olabilen komplo teorilerinin çekiciliği nereden geliyor? (Hanioğlu, 2006: 2). Bu soruya kesin bir cevap vermek zor. **Chomsky'e göre komplo teorileri bir kişi veya grubun gizli iktidarı ile ilgilidir. Bu anlamda komplo zihniyeti ile harekete geçirilen yöntem, yapısal ya da kurumsal analizlerle taban tabana zıttır** (Chomsky, 1995; Rai, 1995: 42). Dolayısıyla komplo mantığı tüm problemlerin sanki **"Wall Street'deki binaların mahzenlerinden birinde gizlice burbon içen bir grup beyaz adamın yakalanmasıyla çözülebileceğine işaret eder"** (Berlet, 2004: 7). Ama belki komplo zihniyeti ile faşizm arasındaki muhtemel paralellikler bize bir ipucu verebilir. Aslında faşizm üzerinde etkili olan reaksiyoner duygusallık, güdüleri harekete geçiren hınç kültürü ve bir anda ortaya çıkan linç eğilimi, komplocu bir hâlet-i ruhiyenin çok da uzak durmadığı bir mecraya aittir. Karmaşık toplumsal ve siyasal hadiseleri komplo teorilerine başvurarak, mevcut ön yargıları ve efsaneleri de destekleyerek basit olarak açıklayıvermek aynı zamanda faşizmin düşman yaratma ihtiyacına da cevap verir. Düşman bu sayede ilk önce kuklalıkla suçlanabilir ve kısa sürede şeytanlaştırılarak kendisine doğaüstü güçler vehmedilir ve insanlıktan çıkarılır (Moskovici, 1996: 12). Bu noktada aslında komplo zihniyeti ve faşizmin paralellik arz etmesinde psikolojik boyutun rolünü göz ardı etmemek gerekir. Castillon, inananların ruh hâllerine vurgu yapar:

> Komplolora inanmak dolu dolu ve heyecanlı bir yaşam sürmeyi garantiler, bu yaşamda her bir gün kavga günüdür ve her an tarihi bir andır; fakat heyecanlı da olsa rahatsızlık verici bir yaşamdır bu. İnananlar, kötünün avantajlı ve kazanmakta olduğunu bilirler (329).

Komplo zihniyetinin komploya maruz kalanı (kendisi de dâhil) kurbanlaştıran ve düşman yaratan özelliği ve ajitasyon üzerinden güdüleri yücelterek harekete geçirme potansiyeli bizi faşizmin karanlık sularına götürür (Bora, 2007). Burada korkuyla beslenme, hedef bulma, gösterme ve rahatlama söz konusudur. Çatlak seslere, farklı olana karşı korku, reaksiyoner bir tepkiyi beraberinde getirir. Moskovici bunu güzel tasvir eder:

> Bir tabuyu çiğnemek, bir anlaşmayı bozmaktan veya uzlaşma ittifakından sapmaktan her zaman daha ciddi bir şeydir. Kişiyi sadece zorluklara ve yaptırımlara maruz bırakmakla kalmaz, yakın ilişkide oldukları arasında bile kendisine yönelik kontrol edilemez heyecanlar ve genel bir düşmanlık duygusu uyandırır. Bu tür bir eylem, kendisiyle tamamen orantısız bir tepkiye yol açar; sanki coşkulu bir hayran kitlesinin ortasında bir aktörü yuhalamıştır (7).

Son yıllarda milliyetçilikle yükselen bu hâlet-i ruhiyenin izlerini Türkiye'de görebiliriz. Tanıl Bora'ya göre (2007) bu hâlet-i ruhiye **kendini "hıyanet suçlamaları", "fikri mücadelenin derhal İstiklal Savaşı'na atıflarla kanlı imgelere boyanması", "anlatılmak istenen lafa bakmadan, mahsurlu sayılan bir kelime geçtiği anda vaveylayı koparan ve her lafı bir şeylere sadakat yükümlülüğü talep ederek yarıda kesen hamasi tavır"** ile belli ediyor.[74] Neticede güdülerine göre hareket eden ve aklıselimden uzaklaşan insan şiddete daha yatkın hâle geliyor.

"İsim vermek", "liste yayımlamak", "afişe etmek", "tüm çıplaklığıyla ortaya sermek", "belgelerle

---

[74] Linç kültürünün son yıllarda Türkiye'deki tezahürü hakkında bakınız Belge (2006: 1-6). Ayrıca milliyetçilik ve komplocu bakış açısının popüler kültür metinlerine etkisi hakkında bakınız Işık (2006).

açıklamak", bir hedef gösterme ve linç faaliyetine kapı aralamak anlamına gelebilir. [75]Bu noktada faşizm ile kurulan yakınlık kendini daha belirgin olarak göstermeye başlar. *Dünyayı Yöneten Gizli Güçler: Son Bilderberg 2007-İstanbul Yorumları ve Listeleriyle Birlikte* (Sayın, 2007) adlı kitapla isim vererek başlayan kampanyanın "sansasyonel" bir boyutu vardır, "Türkiye'de ilk kez bir giz perdesi aralanmaktadır":

> [Kitap] dünyayı yöneten gizli örgütleri oluşturan mafyalaşmış büyük sermayenin elebaşlarını konumlarıyla birlikte ortaya koyuyor. Kitapta ayrıca *CFR, Trilateral, Bilderberg* üyesi 5000 kişinin ve Türk *Bilderberg* üyelerinin isim listesi yer almaktadır (Bilbilik, 2002: 273).

Söylemsel olarak "gizlilik" ve "güç" kavramları beraber ele alınırlar ve gizli örgütlere bu noktada olduklarının çok ötesinde bir güç vehmedilir. "Şeffaflık", "demokrasi" ve "kişisel hak ve özgürlükler" gibi kavramlar "manipülasyon aracı" olmaktan kurtulamazlar. Bu değerlere bağlılık duyanlar da en iyi ihtimalle "saf" olarak değerlendirilebilir. Dünya tarihi bu anlamda büyük güçlerin gizli örgütler aracılığıyla gerçekleştirdiği mücadelelerin toplamıdır. Dolayısıyla direniş de yine ancak gizli örgütler üzerinden olabilir. Masonların ve Yahudilerin beyaz Hristiyanlara karşı komplo kurduğuna inanan çeşitli ırkçı, Neo-Nazi gruplar eleştirdikleri ezoterik yapıyı kendileri kurmuşlardır. Bir nevi şövalyelik ritüeli ve kutsallık miti üzerinden kurgulanan *Ku Klux Klan* örgütü bunun en iyi örneğidir.[76] Bu minvalde Türklerin de kendilerine karşı kurulmuş büyük komploya karşı gizli teşkilatlar aracılığıyla mücadele etmesi "doğanın" gereğidir. Sayın'a göre **"Türklerde ve Müslümanlarda gizli bir örgüt benzeri yapı olarak Ahilik ve Bektaşilik"** üzerinden Teşkilat-ı Mahsusa'ya uzanan çizgi, ana direniş damarıdır (255). Amerikan, İngiliz, Rus, Alman ve İsrail derin devletleri mevcutken Türkiye gibi bir ülke kendini bu küresel saldırıdan nasıl koruyabilir? Direniş üzerine bugünün Türkiyesi için çıkartabileceğimiz sonuç **"Türkiye'nin bu coğrafyada yaşayabilmek için çok güçlü, ulusalcı ve Türkçü bir derin devlet inşa etmesi" gereğidir, "aksi takdirde ulus-devlet çökecektir"** (482).

Umberto Eco, *The New York Review of Books'da* yayımlanan *"Kök-Faşizm" (Ur-Fascism)* adlı makalesinde faşizmi aslında çok da tutarlı olmayan, oradan buradan kaptığı motifler ve fikirlerle senkrektik bir bütünlük yaratmaya çalışan bir totaliterlik olarak tanımlar (1995: 3-4). Dolayısıyla, duruma göre pozisyon alan ve çelişkileri içselleştirmiş bir akımla karşı karşıyayızdır. Senkrektik özellikler göstermesi ve tarihsel ve sosyal bağlam içinde belli bir esnekliğe sahip olması komplo teorilerinin de önemli bir özelliğidir. *Siyon Protokolleri*'ni Neo-Naziler de, köktendinci İslamcılar da, kendine "ilerici" ya da "solcu" diyen bazı gruplar da, Amerika'daki fanatik Hristiyan tarikatlar da pekâlâ benimseyip kullanabilir. Bu anlamda komplo zihniyeti ideoloji, siyasi pozisyon, din, ülke, kültür tanımaz. Herkes bir yerinden tutabilir, dolayısıyla herkesin kendine göre bir şey bulup komployu canlandırma, canlı tutma şansı vardır.

Analitik derinlikten uzak olmak, senkrektik düşünce tarzıyla beraber var olduğunda faşizmle akrabalık daha bir belirginleşir. Düşman arayışı paranoyak bir ruh hâliyle birleşince son derece "absürd" ittifaklar ortaya çıkar. Düşman Lucifer imgesinde olduğu gibi sinsidir, her yere sızmış olabilir ve tabii mutlak kötülüğü temsil eder. Her yerden çıkabiliyor olması ihtimali, akıldan çok duygulara ve güdülere hitap ettiğine işaret eder. Dolayısıyla çok temel ve belirgin ayrımları yapmak zahmeti bile gösterilmeyebilir. Mesela, çoğu zaman Sabetaycılıktan söz ederken Yahudilik ile aynı şey olmadığı, zaman zaman çelişen ve çatışabilen tarafları bulunduğu göz ardı edilir. Bazen Amerika'daki Hristiyanlar Türkiye'deki İslamcılarla aynı kampta yer almakla kalmazlar, aslında aynı "düşmanın"

---

[75] *Bu bağlamda Türkiye'de zaman zaman çok-satan listesine giren zenofobik eğilimli kitaplarda bir artış var gibi gözükmektedir. Bakınız Fırat (2007), Kavcar (2007), Küçük (2006), Sevinç (2007), Yiğenoğlu (2007).*

[76] *Umberto Eco'nun eseri* Foucault Sarkacında *inanıyormuş gibi yapmakla, gerçekten inanmak arasındaki ince çizgiye vurgu yapılır. "[Casuslar] düşmanın gizli servislerine sızarlar, onun gibi düşünmeye alışırlar; sağ kalırlarsa bunu başardıkları içindir. Bir süre sonra karşı tarafa geçerler; artık onlardan olmuşlardır çünkü" (1992: 451).*

unsurlarıdırlar (Özakıncı, 2007). Bu bağlamda komplo teorileri "uyuşturucu ile mücadele edenlerin uyuşturucu tacirlerine, Yahudilerin Nazilere, anti-semitizmin Yahudileri kendi kendilerinden korumaya yarayan ahlaki bir gerekliliğe" (Pipes, 1997: 10-14) kolaylıkla dönüşebildiği rüya âlemini andıran gerçeküstü bir arka plana sahiptir.[77] **Tayyip Erdoğan'ın "İslamcılığı", onun Yahudi soyundan geldiği iddiası ile sorunsuz bir şekilde bağdaştırılabilir (Poyraz, 2007). Kürt probleminin PKK ile beraber Ermeniler ve Büyük İsrail Devleti peşindeki Yahudilerin eseri olduğu öne sürülebilir (Özoğlu, 2006). Nazi döneminde ise, kapitalizm ile sosyalizmin aslında aynı kapıya çıktığı, pek de farklı olmadıkları, ikisinin de arkasındaki gücün Yahudiler olduğu teması ısrarla işleniyordu** (Hepkon, 2007: 123). Dolayısıyla yerine göre düşman yaratma saiki komplo zihniyetinin faşizme eklemlenmesini sağlar. Nazi dönemi Almanyası'nın siyaset kuramcılarından Schmitt'e göre siyasi birlik gerçek bir düşmanın var olduğu varsayımıyla beslenir (McDonald, 1968: 523).

Eco bu çelişkili çerçeveye rağmen kök-faşizm adını verdiği faşizmin bazı değişmez özelliklerini vurgular. Listedeki çoğu özellik komplo teorilerinin arka planını oluşturan yapıyla benzeşmektedir. Farklı olandan korkma, analitik ve eleştirel düşünceden uzak durma (bu anlamda entelektüel düşmanlığı), kişisel ve toplumsal tatminsizliklerden beslenme, düşmanların gücünü vurgulama, aşağılanmış hissetme ve diğerleri. Bu açıdan "komplo teorileri eşittir faşizm" demek mümkün olmasa da, yukarıdaki ortak özellikler, komplo zihniyetiyle düşünen bir insanın faşist bir ruh hâline yakın belirtiler göstermeye çok müsait olduğunu bize işaret ediyor. Bu noktada psiko-sosyal faktörlerin devreye girdiği söylenebilir. Reich, küçük adamı *homo normalis*in dışına çıkamamakla, "ırk, sınıf, ulus gibi aptallıklara" takılıp kalmakla itham eder (2007: 106). Zira "küçük adam hastadır" ve "kendinden kaçmaktadır" (27). **Aslında bu anlamda kimlik, "boşluğun" ya da "hiçliğin" tahayyülüyle kolektif "travma", "unutkanlık" ve "inkâr" gibi psişik mekanizmaların yardımıyla oluşturulur** (Yörük, 2002: 309-310). Dolayısıyla, toplumsal kriz anlarında yaşanan kitlesel akıl tutulmaları ve güdülerle birlikte paranoyaların öne çıkması faşizmin siyasi veçhesinin "sokağı harekete geçirme" isteğiyle örtüşmektedir. Bu anlamda faşizm, bir "savaş hükümeti" yaratarak ona yaslanma ve daimi bir seferberlik ruh hâli sağlayarak toplumu harekete geçirme itkisi taşır (Sabine ve Thorson, 1973: 808). Bunu yaparken komplo teorilerinin işleyiş mekanizmasını andıran bir şekilde, faşizm bütün problemlerin ve korkuların kaynağını tek bir merkezde toplamayı amaçlar. Zizek'e göre bu süreç Nazi Almanyası'nda örneğin, ekonomik kriz, "ahlaki çöküntü" veya savaşta kaybetmiş olmak gibi problemlerin birleştirilmesi ve sabit bir anlam noktası üzerine yönlendirilmesiyle sağlanır: Yahudiler (114-115).

Bir siyasi ideoloji olarak faşizmle doğrudan dirsek teması da söz konusudur. Nazi rejiminin önemli siyasi mekanizmalarından biri hiç şüphesiz dönemin propaganda bakanlığıydı. Naziler (kendileri komplolara inanmakla beraber) komplo zihniyetinin manipülatif doğasını çok önceden keşfetmişlerdi. Uzun süre propaganda bakanlığı yapmış **Joseph Goebbels 1928'deki bir konuşmasında "propaganda için önemli olan başarıdır... propagandanın 'hoş' ya da 'teorik açıdan doğru' olması gerekmez" demiştir** (1999: 7). Basitliğe, her konuyu tek bir noktaya çekmeye ve belli kalıpları usanmadan tekrar etmenin faydalarına vurgu yapmıştır. Mussolini döneminin ideologlarından Alfredo Rocco'nun toplumu tasvir ederken yaptığı, Spencer'ın sosyal darwinizmini çağrıştıran biyolojik analojiler hayli popülerdi (McDonald, 1968: 523). **Faşizmin yararlandığı demagoji odaklı propaganda tarzının önemli bir öğesi de "halk kurgusu"dur (Eco, 1995).** Halk adına konuşmak veya halkın "konuşturulması" bilinen bir yöntemdir. Halk bir yandan dillendirilirken, öbür yandan siyasetçilere ve siyasi olana güvensizlik hissi had safhadadır.[78] Komplo üzerinden düşünen bir kitle yaratılmak istenmektedir. Fakat propoganda araçlarının etkin kullanımına inanan Nazi ideologlarının kendileri de hiç şüphesiz komplo teorilerinin "aurasından" etkilenmişlerdir.

---

[77] Çeşitli şekillere bürünebilen karşıtlıklar silsilesi çoğu zaman tahmin edilemeyen, şaşırtan, düşünülmeyen formlarda tezahür eder. Örneğin "Hristiyan inancına karşı okkült kökleri olan dünya sosyalist diktatörlüğü" (Pipes, 1997: 10-14).

[78] *Eco'ya göre nerede parlementonun sınırlanması ve siyasetçilere olan güvensizlik gündemdeyse, orada kök-faşizmin kokusu hissedilir (1995).*

Faşizan bir dünya görüşüyle örtüşen bir diğer özellik, komplo teorilerinin son derece “ilkel" ve içinde belli bir “öz" anlayışı barındıran kategoriler üzerinden çalışma eğilimi göstermesidir. “Millet", “etnisite", “din", “ırk" ve hatta bazen “dil" gibi kategoriler hiç sorgulanmadan, ilkselci (*primordialist)* bir bakış açısıyla ezelden beri değişmeden var olmuş gibi algılanırlar; “Türk ırkının kökenlerini araştıran Atatürk hangi gizli sonuçlara ulaşmıştır?" (Kuzu, 2006: 204). Özden sapma yaygınlıkla kullanılan bir temadır. “Karışma", “içeri sızma" ve “kabuk değiştirme" gibi kalıplar son derece tehlikeli bir sürece, değişime ve öz-benlikten kopuşa işaret eder. Bu kopuş, homojenliğin ve saflığın yitirilişi eşliğinde, bazen mesela “devşirmelikle", bazen de farklılığın “ihanet" olarak sunulmasıyla ilişkilendirilir. Bununla beraber komplo teorilerinin dayandığı bazen muazzam seviyelere ulaşan anakronizm epistemolojik bir boşluğun habercisi gibidir. Olayları ve olguları kendi bağlamları dışında değerlendirmek hikâyenin kolaylıkla, zahmetsizce ortaya çıkartılmasına katkıda bulunur:

> Osmanlı devlet düzeninde devşirmelerin özel bir yeri olmuştur... Zaman zaman devletin en üst makamlarına kadar (sadrazamlık) yükselmişler ve devleti yönetmişlerdir... Osmanlı döneminin bu zoraki devşirmelerinin yerini bugün gönüllü devşirmeler almıştır. Bu gönüllü devşirmeler de Osmanlı'ya ihanet eden zoraki devşirmeler gibi ülkelerine ihanet içindedirler. Yenidünya düzeni adı altında egemen ülkelerin emperyalist emellerine hizmeti kendilerine şiar edinmişler ve ulusal politikalarımızı Amerika Birleşik Devletleri'ne endekslemiş ve ekonomimizi de *IMF* ve Dünya Bankası'na emanet etmişlerdir (Dikbaş, 2002: 405).

Kayıp Kıta Mu Atatürk için neden çok büyük önem arz ediyordu?... Atatürk mason localarını kapatan kararı imzalarken, kendi idam fermanını da imzaladığını biliyor muydu?... Atatürk'ü zehirleyerek öldüren katiller ve işbirlikçileri kimlerdi? (Kuzu, 2006: 204).

Daha önce belirtildiği gibi faşizm bir “daimi savaş", bir “seferberlik ruh hâli" yaratma peşindedir ve bu da komplo teorilerinin keskin, ilahi tonlar taşıyan kurgusal yapısıyla, büyük oyunun bir ölüm-kalım meselesi olması ile ilintilidir. “Ötekileştirme" mekanizması düşmanın gücünü abartır ve fakat bu duygusal dışavurum şiddet eğilimleri göstermeye başladığında kendine güven seviyeleri tavana vurur. Bu git-gellerle dolu ruh hâli düşmanın bazen çok güçlü, bazen de çok zayıf görünmesini sağlar. Eco'ya göre faşist iktidarlar savaş kaybetmeye mahkûmdur, çünkü düşmanın gücünü objektif olarak değerlendirme kabiliyetine sahip değillerdir (1995: 7). *Protocols of Zion* filminin yönetmeni Marc Levin (2004), *Siyon Protokolleri*'ni ilk okuduğunda kitabın tarihten gelen ön yargılarla örülmüş Yahudi imgeleriyle (kemirgen, solucan, böcek, sürüngen) yazılmadığını düşündüğünü, yani kitabın kurgulanmış düşmanı aşağı-insan (*sub-human*) olarak değil, aksine üstün-insan (*super-human*) olarak gösterdiğini söyler. Fakat burada karşı tarafın insanlıktan çıkarılması işin “püf" noktasıdır. Aslında keskin bir “biz" ve “onlar" ayrımına dayanan aşırı-milliyetçi düşünce biçimi faşizmle dirsek teması içindedir ve beslediği paranoyak ruh hâli yukarıda da belirtildiği gibi, düşmanı *sub-human* ile *super-human* arasında gidip gelerek algılar.

Arendt, totaliter toplumun görünürdeki hissizliğinin ardında sağduyunun *(common sense*) ötesinde bir süperduygu *(super sense*) yattığını söyler (138). Ancak bu şekilde tarihin anahtarı bulunabilir, evrenin sırları aralanabilir. Bu totaliter iddialar ciddiye alınmadıkları sürece sorun teşkil etmezler. Fakat birinci önerme kabul edildiğinde der Arendt, paranoyak bir sistemin meşrulaştırılmasına benzer bir şekilde size mantıklı ve kendi içinde tutarlı bir zemin sunarlar (138). Chomsky'e göre (1995) komplo zihniyetine karşı kullanılacak en önemli metod kurumsal analiz yapabilmek, modern, kapitalist kurumların (şirket, devlet, medya organları vs.) çalışma mekanizmalarını ve birbirleriyle olan ilişkiler ağını çözebilmek, anlayabilmektir. Bu aynı zamanda problemin kişiler veya çok ufak ölçekli gruplarla değil kurumların yapısıyla ilgili olduğunu anlamak demektir. Fakat bunun yanında özellikle “ulusal kriz" zamanlarında “farklı olandan korkma", “linç kültürü", “tarihsel önyargıların tekrar ısıtılması" ve “azınlık düşmanlığı" gibi faşizme kayan özellikler ortaya çıktığında “çatlak" sesler pek duyulmaz, duyulmadan bastırılır.

Komplo Literatürüne New Age Katkısı

Bazı komplo teorileri faşizan eğilimler taşımayabilir. *UFO*'lardan *NASA*'ya, yemek endüstrisinden küresel ısınma ve iklim değişikliğine birçok konuda, özellikle Kuzey Amerika'da başlayan yeni spiritüel akımlardan da alınan ilhamla, komplo teorileri ortaya çıkmaktadır ve bunlar dünyadaki çeşitli popüler kültürlerin renkli bir malzemesi hâline gelmişlerdir. Komplo mantığı çerçevesinde üretilen çeşitli kitaplar ve filmler belli bir estetiğe ve bir “haz" ihtiyacına da cevap vermektedir. ***Da Vinci Şifresi'nden, Tapınak Şövalyeleri* ve *İlluminati* hakkındaki sayısız kitaba, *Matrix*'den *V for Vendetta*'ya pek çok eser aslında var olan dünyanın, ya da bilinenin sahteliğinden yola çıkarak gizli bir gerçekliği, bilinmesi gereken kutsal bir hakikati su yüzüne çıkartma üzerine kurgulanmıştır.**

Batı'da *New Age* temalı kitaplar, filmler, seminerler ve gruplar son 20 yıldır yaygınlaşmıştır. Bu popülerlik neticesinde ortak *New Age* motifleri komplo teorilerine de sirayet etmiş görünmektedir. Aslında *New Age* denilen şeyin kendisi de (tıpkı faşizm ve komplo teorileri gibi) son derece senkrektik bir yapıdan beslenmektedir. California'daki çeşitli yoga seanslarından, yerkürenin yaşayan bir Tanrıça olduğunu söyleyen *Gaia* teorisine, kişisel kendini aşma tekniklerinden, (yeniden popülerleşen) Sufi anlayışa, insanın her şeye muktedir olduğunu iddia eden bir insan-tanrı anlayışından, Budizme, ayurvedadan aromaterapiye, astroloji kitaplarına ve hatta belki alternatif tıbba kadar birçok şey *New Age*'in kapsayıcı (*catch-all*) ve eklektik anlamı içinde bir yer bulmaktadır. Birbiriyle pek de alakası olmayan felsefeleri, gelenekleri, bağlamları ve kültürel motifleri sorunsuz bir biçimde toplayan (postmodern) bir kolajdır; *New Age*, dolayısıyla gayet bireysel bir saikle herkes kendi *New Age*'ini yaratabilir. Bu anlamda *New Age* belki de kişiye göre özelleştirilebilen *(customizable)* ürünlerin sunulduğu bir tüketim kategorisidir.

New Age motiflerin komplo kurgusunun içine yedirilmesi artık Türkiye'de de zaman zaman yapılmaktadır. Atatürk'ün “Kayıp Kıta Mu'ya karşı olan ilgisi" (Meydan, 2006) ve masonların buna karşı kurdukları komplo aynı filmin kareleri gibidir (Kuzu, 2006).

Kur'an üzerine yapılan “numerolojik" çalışmalar dışında (Çelakıl, 2002; Gündoğdu, 2003) Kur'an ve *UFO* bağlantısı hakkında bir kitap mevcuttur (Yunak, 2004). Bunun dışında Atlantis ile “Türklük" arasındaki ilişki de *New Age* unsurunun nasıl özcülük *(essentialism)* ve ilksellik *(primordialism)* üzerinden Türkiye'deki tanıdık ulusalcı-milliyetçi hikâyeye eklemlenme potansiyeli taşıdığını gösteriyor:

> Latin alfabesine geçiş Türkçe'nin öz alfabesine kavuşması mı demek? Türklerin anayurdu neresi?
> Orta Asya mı Atlantis mi? Türkçe bir Atlantis dili mi? Atlantis yoksa Anadolu mu?...
> Güneş Dil Teorisi'ne karşı tek bir bilimsel karşı çıkış olmamasına rağmen neden hep dalga geçilir?
> Güneş Dil Teorisi çalışmalarından niçin vazgeçildi?

(Batmaz ve Batmaz, 2007: 353).

Ümit Sayın'ın *Dünyayı Yöneten Gizli Güçler* kitabı neredeyse uluslararası komplo teorileri literatüründeki bütün motifleri içermektedir. Gizli örgütlerin tarihsel arka planı analiz edilerek, masonluk, *Kurukafa ve Kemikler Cemiyeti (Skull and Bones Society), Vatikan, İlluminati,* Hasan Sabbah, satanizm, *Bilderberg, Trilateral Komisyon (Trilateral Comission), CFR (Council on Foreign Relations), Siyon Protokolleri, Echelon* gibi komplo teorileri meraklılarının aşina olduğu unsurların bağlantısı ortaya konmuş, aynı komplo kurgusunun parçası olarak ele alınmışlardır. Bu aşinalığın dışında metin Türkiye'ye özgü güncellemeleri de kapsamaktadır: “Sabetaycılık", “İstanbul *Bilderberg* toplantısı", “sözde Ermeni soykırımı tasarıları", “Sorosçu vakıflar", “22 Temmuz 2007 seçimlerinde *Sun Microsytems*'ın rolü" gibi. Bu potporinin kapsayıcılığından *New Age* unsurlar da nasibini alır. Atlantis ve Mu kıtalarının tarihsel gizemi ve önemi, bu uygarlıkların Türklerle olan ilişkisi ve Mustafa

Kemal'in konuya olan ilgisine değinilmeden geçilmez (2007: 252-253).

Sinan Meydan'ın kitabı *Köken* (2008), bazıları *New Age* zeminine oturan ve birbirinden ilk bakışta bağımsız iddialar içerir. Buna göre **"Türklerin tarih sahnesine çıkıp devlet kurmaları MÖ ikinci yüzyılda değil, çok daha eski bir zaman dilimindedir... Atatürk'ün de ifade ettiği gibi bu tarih belki *'en aşağı 7000 yıldır'*"**[79](174). Türklerin Kızılderililer ve Mayalar ile aynı kökenden geldiği ve Pasifik Okyanusu'nda bir yerlerde batık hâlde bırakılmış kayıp Mu medeniyeti ile bir ilgileri olduğu söylenir. Dahası Mayalar, Kızılderililer, Türkler, Mısırlılar, Sümerler ve Mu gibi eski, ileri uygarlıkların ortak bir kökene sahip oldukları tezi kitabın ana temalarından birini teşkil eder (445-447). Bu uygarlıkların son derece "ileri" teknolojik seviyeleri dünya-dışı varlıkların denkleme dâhil olmalarını sağlar (406). Ne var ki "Batı merkezli tarih hep yaptığı gibi" kendinden olmayan her ileri uygarlığı "barbar" göstermektedir (396). Buna karşın Atatürk, Mu Uygarlığı ile yakinen ilgilenmiş ve "Türk-İslam sentezcilerin ve Kemalizmi 'Marksizm' zanneden çevrelerin iddialarının aksine ölümüne kadar Güneş Dil Teorisi'nden ve Türk Tarih Tezi'nin ana hatlarından asla ayrılmamıştır" (443). Aynı metin içinde Sümerler, Mayalar, Türkler, Kızılderililer, uzaylılar, Atatürk, Türk Tarih Tezi, emperyalist Batı ve Türk-İslam sentezciler yer alır. Birbirinden hayli kopuk bu unsurları aynı havuzda toplamak ancak *New Age,* komplo teorileri ve faşizm gibi alanların söylemsel geçişkenliği ile mümkün olabilir.

Aslında komplo teorileriyle *New Age*'in buluşmasının Avrupa'daki enteresan örneklerinden biri, bir zamanlar İngiltere'de profesyonel futbolculuk yapmış David Icke'dır. Icke 1980'lerdeki bir *talk-showda* kendini İsa olarak gördüğünü söylemesi yüzünden alay konusu olmuştur. **İngiltere'de herkesin kendisini parmakla gösterdiği, "deli" muamelesine maruz kaldığı "acılı" yıllardan sonra 1990'larda üst üste yazdığı kitaplarla bir anda "gündeme" dâhil olmuş ve binlerce kişiden oluşan fan kitlesini peşinden koşturarak hatırı sayılır derecede bir popülerlik kazanmıştır.** Kitapları sekiz dile çevrilmiş, hakkında belgeseller çekilmiş, İngiltere dışındaki ülkelere turneye çıkan bir "yıldız" olmuştur. Alay konusu olduğu geçmişi Icke üzerinde travmatik bir etki yaratmış ve epey "farklı" ve "aykırı" olmalarına rağmen kendi düşüncelerine daha çok sarılmıştır. Bu mağduriyet, yalnızlık ve kendi içine dönme Icke'ın ruhsal dirilişine yardımcı olmuş ve eski tip komplo hikâyelerinden pek de farklı olmayan kurgusuna bir *New Age* aroması katmıştır. Icke bu anlamda bireysellik üzerinde durur. Herkesin gizli elit bir örgüt marifetiyle hakikatten mahrum bırakıldığını, koparıldığını iddia eder. Bu örgüt her şeyi yönetmektedir, açık açık fiziksel güç kullanmamakta ve fakat zihnimizi kontrol etmektedir. Dolayısıyla, bu sayede bize verileni sorgulamayız ve gerçek olarak kabul ederiz. **Icke eğitim sisteminden dini öğretiye, siyasi söylevlerden medyanın çalışma sistemine kadar her şeyin "tekrar" mekanizmasına göre işlediğini iddia eder** (2006). Her şey bıkıp usanmadan tekrar edilerek meşrulaştırılmaktadır. Bunu aşmak için ise bireysel bir çaba, araştırma ve "eleştirel düşünceye dayalı sorgulama" gerekmektedir.

Burada Icke'ın, onu "klasik" komplo teorisyenlerinden ayıran özelliklerinden söz etmek gerekir. David Icke, faşizm ve komplo teorileriyle flört eden yaygın söylemsel temanın aksine bireye vurgu yapar. İngiliz *Channel 5* televizyonunda yayınlanan belgeselde, polislerin kendisini Parlamento Binası (Westminster) yakınından uzaklaştırmasını "liberal" bir pozisyon alarak eleştirir. Vatandaşın devlet karşısında "özgür" olması gerektiğini, ama olamadığını hatırlatır. **George Orwell'in *1984'üne* karşı mücadele eden ve hakikati arayan bir birey, özgürlüğün peşindeki bir kahraman durumuna sokar kendini. Zira düşman her yerdedir ve kudret sahibidir. "En önemli kontrol mekanizması" der Icke, "özgür olduğunuzu düşündüğünüz anda ortaya çıkar"**[80] (2006).

Icke, bireye yaptığı vurguyu popüler olan ve son derece esnek, eklektik özelliklere sahip *New Age* söyleminin genel çerçevesine sadık kalarak devam ettirir. Icke'ın kendi hayat hikâyesi, "spiritüel" bir bireysellik anlaşıyla büyük komplo hikâyesindeki yerini alır. **1991'de Wogan Show adlı televizyon programında "Tanrı'nın oğlu" olduğunu iddia ettiği için herkesin önünde gülünç duruma düş(ürül)en Icke "zor" zamanlar geçirmesine rağmen bunu hakikatin anlaşılması için bir**

---

[79] Vurgu Meydan'a aittir.

[80] *"The greatest form of control is when you think you are free."*

fırsat olarak görür. “Hayat" der, “bazen en değerli armağanlarını saklayıp, onları bir kâbus olarak bize sunar" (2006). Bireyin kendi “ruhsal enerjisiyle" kompolya karşı mücadele etmesi, hakikati araması gerektiğini ima eder. “Dünya ruhsal dengesini kaybetmiştir ve bu denge ancak sevgiyle yerine getirilebilir" (2001). ***“Orwellyen İlluminati devleti"*** der Icke “hareket ettirilemeyen nesne değildir; oradadır, çünkü biz onu orada tutuyoruz, tutmamayı seçtiğimiz anda yok olacaktır" (2006). Aynı belgeselde oğluna şu tavsiyede bulunur: “Hayatını işte böyle kendin çizersin oğlum, hiçbir şey imkânsız değildir, istersin, bilirsin ve yaparsın" (2006). Annesinin ölümünü “sonsuz bilince *(infinite consciousness)* ulaştı" şeklinde yorumlar (2001). Bütün bunlar “klasik" komplo kurgusunun *ultra*-şüpheci karakteriyle ve “dünyayı yöneten efendiler" karşısında sıradan insanları çaresiz gören vizyonuyla hiç de örtüşüyor gibi gözükmemektedir. Aksine, sıradan insanlar isterlerse bu kısır döngüden çıkabilirler ve bunun nasıl olacağını da Icke bilmektedir. Aslında, Icke görüldüğü gibi sık sık popüler *New Age* terminolojisini kullanarak bu söylemden esintiler sunmaktadır. Belki “başarısının" sırrı da buradadır.

David Icke kendisinden önce defalarca vurgulanan bildik, aşina komplo kurgusunu kullanır. *Tapınak Şövalyeleri*'nden *İlluminati*'ye, masonlardan okkültizme, *Bilderberg* toplantılarından *Kafatası ve Kemikler (Skull & Bones)* gizli topluluğuna kadar hemen her unsur aynı hikâyenin tarihsel parçalarıymış gibi sorunsuz bir şekilde kurguya eklemlenir. Fakat Icke burada klasik komplo teorisyenlerinden biraz daha farklı bir şey yaparak dünyayı yöneten grubun, *İlluminati* üyelerinin aslında kim (ya da ne) olduklarını deşifre eder: kan ile beslenen insan formundaki sürüngenler *(humanoid reptillians).* İstedikleri zaman şekil değiştirebilen bu yaratıklar arasında Bush, Clinton, İngiliz Kraliyet Ailesi mensuplarını gibi sayar. Bununla da kalmayıp sürüngenlerle ilgili iddiaları *UFO* meselesi ile birleştirip kompolya farklı bir boyut katar. Icke bu son yaptıkları ile özellikle ABD'de “işlerini ciddiye alan" diğer komplo teorisyenleri ve araştırmacılarının tepkisini çeker (2001). Kendisi “ciddi ve temelli komplo araştırmalarını sulandırmakla" suçlanır. Aslında Icke insan formundaki sürüngenlerin varlığı ile ilgili iddialarını, daha öncekilerden farklı olmayan bilindik “bilimsel" metodlarla destekler. Belgeler, tanıklıklar ve biraz da *New Age* mistisizmi ile hikâyesini oluşturur.

Aslında bütün bu insan formundaki sürüngenler meselesinin göründüğünden daha karmaşık ve ciddiye alınması gereken bazı toplumsal etkileri vardır. Icke kitaplarının tanıtımı ve konferans için gittiği Kanada'nın Vancouver şehrinde bir grup ırkçılık karşıtı göstericinin protestosu ile karşılaşır. Icke daha sonra Yahudilere yapılan ayrımcılıklara karşı mücadele eden *Anti Defamation League'in (ADL)* de ilgisine mazhar olur. Protestocuların ve ADL'in iddiası Icke'ın Yahudi karşıtlığı yaptığıdır. Icke ise aklından bile geçirmediğini söyler ve dünyayı yöneten ayrıcalıklı elitin “basbayağı" insan formundaki sürüngenler olduğuna inandığını belirtir. Dünyayı ele geçirmeye çalışan ve uzaydan gelen sürüngenimsi yaratıkların hikâyesi 1980'li yılların sonunda *Ziyaretçiler (Visitors)* adlı diziyle televizyona taşınmış ve hayli popüler olmuştu. Buraya kadar her şey “masum" gözükse de meselenin karmaşıklığının söylemsel kurgudan ve onun eklektik yapısından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Icke daha önce komplo teorilerinde yıllardır kullanılan kurgusal yapıyı tekrar ederek korumuş, fakat kurgunun içinden çok yaygın olarak yararlanılan bir unsuru çıkarıvermiştir: Yahudiler. Aslında söylemeyerek, telaffuz etmeyerek ve hedefi göstermeyerek komplonun gizemli havasına başarıyla katkıda bulunduğu iddia edilebilir. Telaffuz ettiği kısım, sürüngenlerin varlığı, yüzyıllardır Yahudiler için kullanılan aşina bir imgedir. “Sinsi", “soğukkanlı" ve “mutlak kötü" olarak Yahudiler yoğun olarak Nazi döneminde dünyayı sarıp sarmalayan “sürüngenler" olarak resmedilmişler, karikatürleştirilmişlerdir. Komplo kurgusunun düşman ontolojisine uygun olarak “sürüngen", aynı zamanda nihai kötüye, yani Lucifer'e gönderme yapar. Burada Icke konusunda masumiyetin kaybolduğu noktaya yaklaşırız. Nitekim yaptığı işi bir anlamda çok “akıllıca" ve “başını belaya sokmayacak" bir şekilde yaptığı için İngiltere'deki *Combat 18* gibi neo-Nazi örgütlerinin övgüsünü kazanır. Aynı şekilde Icke, konuya girmese bile, soykırım inkârcılarından da pek uzak dur(a)mamaktadır (Offley, 2000). Açıkça ırkçılık yapmasa bile içinden konuştuğu söylem faşizme kaymaya yatkın bir zeminde durduğu sinyalini vermektedir.

“Kendini aşma", “ruhani yolculuk", “içine dönerek kendini bulma", “hakikate veya nirvanaya ulaşma",

“inisiasyon" popüler *New Age* söyleminin kullandığı yaygın kalıplardan bazıları. Bu söylem belirgin sınırlarla ayrılmış bir orası/burası, içerisi/dışarısı ve gerçek/sahte karşıtlığına dayanıyor. Sıklıkla yüzeysel olanla aşkın (*trancendental*) olan arasında keskin bir ayrım yapıldığını görüyoruz. “Öbür" tarafa geçebilmek için de spiritüel/bireysel bir bilgi, çaba ve bilinç gerekiyor. Aynı şekilde komplo mantığına göre de çevremizde gördüklerimizi, sıradan olayları aslında göründükleri gibi zannetme, oldukları gibi sanma yanılgısına düşeriz. Hâlbuki hakikat o kadar rahat ulaşılamayacak kadar saklıdır, maskelerimizden kurtulmak gerekmektedir. Birçok insan bu “bilgiye" ulaşmaktan acizdir. Her ne kadar komplo teorisini dillendiren kişi bunu başarmış gözükse de bu o kadar kolay bir iş değildir. Hakikat, derin ve gizli olmasına rağmen aslında keskin ve basittir de. Çoğu zaman belgelerle, bir resimle, bir isimle, bir şifreyle, bir alıntıyla, bir cümleyle veya bir veriyle açığa çıkartılabilir. Ayrıcalıklı, ezoterik ve objektif bir bilgi söz konusudur. Çok-nedenli bir olguyu, çok-yönlü bir analizle ortaya çıkarma çabasından söz edilemez. Anlamak (*verstehen*), hermönetik anlamda yorumlamak filan da söz konusu olamaz. Bunların yerine dünyayı saran o girift ve karanlık ağın, o ağır ve puslu komplo havasının arkasında kaçışa yönelik (*escapist*) bir “hafiflik" söz konusudur. Bu dünyadan, gerçek insanlardan ve hakikate ulaşmayı gerektirecek insani çabadan bir kaçış. **Kaçışın olduğu yerde gerçeklik tektir, keşfedilivermeyi bekler, bazen metinlerin içinde, bazen olayların arasında, bazen de şifrelerin ardında. Özellikle günlük hayat ve popüler kültür söz konusu olduğunda, söylemin akışkan yapısı her zaman ideolojik bir bütünlük ve tutarlılığa izin vermez.**

Komplo teorilerinin söylemsel yapısı, faşizmin senkrektik doğasıyla ilişkiye girip, günümüzde son derece değişik formlar alarak yoluna devam edebilir. Benzer şekilde faşizan etkilere bir hayli açık komplo kurgusu, yeni bir *New Age*[81] havuzundan aynı mantıkla beslenmekte ve ortaya çok daha “renkli" ve yeni dönemin ruhuna (*zeitgeist*) uygun bir karışım çıkmaktadır.

[81] *Komplo teorilerindeki* New Age *unsurlar Türkiye'de de bazı komplocu kitapların konusu olmuştur. Bakınız Meydan (2006), Batmaz ve Batmaz (2007), Gündoğdu (2003).*

Kaynakça

Allison, Graham T. (1971). *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis.* Boston: Little Brown.

Arendt, Hannah (2003). "Total Domination." The Portable Hannah Arendt. *Peter Baehr (der.) içinde. New York: Penguin. 119-145.*

Batmaz, Veysel ve Cahit Batmaz (2007). Atlantis'in Dili Türkçe. *İstanbul: Salyangoz.*

Bauman, Zygmunt (2007). Modernite ve Holokaust. *Çev., Süha Sertabiboğlu. İstanbul: Versus.*

Belge, Murat (2006). *Milliyetçilik: Linç Kültürünün Tarihsel Kökeni.* İstanbul: Agora.

Berlet, Chip (2004). "Debunking Conspiracy Theories: An Interview with Chip Berlet." David Barsamian (interview by.). Z Magazine *17(9) (September). http://www.zcommunications.org/zmag/viewArticle/13597. Erişim tarihi: 12.12.2008.*

Bilbilik, Erol (2002). *Dünyayı Yöneten Gizli Örgütler: CFR-Bilderberg-Trilateral.* İstanbul: Kaynak.

Bora, Tanıl (2007). "Tanıl Bora ile Söyleşi." Cem Erciyes (söyleşi). Radikal. *2 Şubat 2007.*

Bozarslan, Hamit (2004). "'Komplo Teorileri' Üzerine Tartışmalara Bir Katkı." Birikim *183: 19-24.*

Castillon, Juan C. (2007). Dünyanın Efendileri: Bir Komplo Teorileri Tarihi. *Çev., Sakıp Murat Yalçın. İstanbul: Koridor.*

Chomsky, Noam (1995). "Conversations with Noam Chomsky." Michael Albert (interview by.). Z Magazine *(October). http://www.zmag.org/ZMag/articles/oct95chomsky.htm. Erişim tarihi: 12.5.2007.*

Çelakıl, Ömer (2002). Kur'an-ı Kerim'in Şifresi. *İstanbul: Sınır Ötesi.*

Daly, Steven ve Nathaniel Wice (1995). Alt.culture: An A-Z of the 90s. *London: Guardian Books.*

Dikbaş, Yılmaz (2002). Gönüllü Devşirmeler. *İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.*

Eco, Umberto (1992). Foucault Sarkacı*. Çev., Şaban Karadeniz. İstanbul: Can.*

Eco, Umberto (1995). "Ur-Fascism." The New York Review of Books *22: 1-9.*

Fırat, Gökçe (2007). *İstila: Kürt Sorununda Gizlenen Gerçekler ve Kürt İstilası.* İstanbul: İleri.

Gee, James Paul (2005). Discourse Analysis: Theory and Method. *London: Routledge.*

Goebbels, Joseph (1999). "Knowledge and Propaganda." German Propaganda Archive. *http://www.calvin.edu/academic/cas/gpa/goeb54.htm/. Erişim tarihi: 6.10.2007.*

Gündoğdu, Aydın (2003). *Kuranın Şifresi: Sistemi ve Mukattaa Harflerinin Çözümü.*

İstanbul: Ozan.

Hanioğlu, Şükrü (2006). "Komplo Kuramları ve İç Düşmanlar." Zaman*. 21 Eylül 2006.*

Hepkon, Haluk (2007). Komplo Teorileri Tarihi*. İstanbul: Kaynak.*

Hür, Ayşe (2005). "Kavgam ve Siyon Protokolleri." Radikal 2. *13 Mart 2005.*

Icke, David (2001). Secret Rulers of the World: The Lizards and the Jews. *Jon Ronson (director). TV Documentary. Channel 4. April.*

Icke, David (2006). David Icke: Was He Right?. *Norman Hull (director). TV Documentary. Channel 5. December 26.*

Işık, Nuran Erol (2006). "Milliyetçilik, Popüler Kültür ve Kurtlar Vadisi." Doğu Batı *38: 227-247.*

Jaworski, Adam ve Nikolas Coupland (2006). "Introduction: Perspectives on Discourse Analysis." The Discourse Reader*. Jaworski ve Coupland (der.) içinde. London: Routledge. 1-38.*

Kavcar, Neval (2007). *Sivil İhanet: Anadolu'dan Türk Mührü Siliniyor*. İstanbul: Kabara.

Kaynak, Mahir (2006). Yeni Dünya Düzeni*. İstanbul: Profil.*

Kuzu, Ali (2006). Atatürk'ü Kimler Öldürdü?. *İstanbul: Bilge Karaca Yayınları.*

Küçük, Yalçın (2006). İsimlerin İbranileştirilmesi*. İstanbul: Salyangoz.*

Levin, Marc (2004). Protocols of Zion: Some Lies Never Die*. Marc Levin (director). Elephant Films.*

Levin, Marc (2005). "Blog #6." Protocols of Zion. *http://thinkfilm.blogs.com/protocols_of_zion/. Erişim tarihi: 7.10.2007.*

Macit, Nadim (2006). *Küresel Güç Politikaları: Türkiye ve İslam*. Ankara: Fark.

McDonald, Lee Cameron (1968). Western Political Theory: Part 3. *San Diego: HBJ Publishers.*

McNamara, Robert S. (2003). The Fog of War*. Errol Morris (director). Sony Pictures.*

Mercan, Şeref (2005). İlluminati: Piramitte Sona Doğru. *İstanbul: Nokta.*

Meydan, Sinan (2006). Atatürk ve Kayıp Kıta Mu. *İstanbul: Truva.*

Meydan, Sinan (2008). Köken: Atatürk ve Kayıp Kıta Mu 2*. İstanbul: İnkılap.*

Michel, A.G. (2007). Mason Diktatörlüğü*. Çev., Ataman Güneş. İstanbul: Karma.*

Moskovici, Serge (1996). "Yabancı Parmağı: Komplo Zihniyeti." Çev., Hacer Harlak.

Birikim *90: 45-59.*

Nilus, Sergey (2005). Siyon Liderlerinin Protokolleri. *Çev., Naim Erdoğan. İstanbul: Nokta.*

Offley, Will (2000). "David Icke and the Politics of Madness Where the New Age Meets the Third Reich." PublicEye *29.*

http://www.publiceye.org/icke/IckeBackgrounder.htm/. Erişim tarihi: 11.11.2007.

Özakıncı, Cengiz (2007). İblisin Kıblesi / United States of İrtica. *İstanbul: Otopsi.*

Özoğlu, Ali (2006). *Şifre Çözüldü, Masonlar'dan Türkiye'ye Kanlı Hediye: ASALA PKK.* İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Pipes, Daniel (1997). *Conspiracy: How the Paranoid Style Flourishes and Where It Comes From*. New York: Simon & Schuster.

Poyraz, Ergün (2007). Musa'nın Çocukları: Tayyip ve Emine*. İstanbul: Togan.*

Rai, Milan (1995). Chomsky's Politics. *London: Verso.*

Reich, Wilhelm (2007). Dinle Küçük Adam*. Çev., Şemsa Yeğin. İstanbul: Payel.*

Sabine, George H. ve Thomas L. Thorson (1973). A History of Political Theory*. Hinsdale: Dryden Press.*

Sayın, Ümit (2007). Dünyayı Yöneten Gizli Güçler*. İstanbul: Neden.*

Sevinç, Necdet (2007). Pontus'ta Hesaplaşma*. Ankara: Bilgi.*

Shalom, Stephen R. ve Michael Albert (2002). "Conspiracies or Institutions? 9-11 and Beyond." Z Magazine *15(7) (July/August).*

http://www.zcommunications.org/zmag/viewArticle/13107. Erişim tarihi: 12.12.2008

Tanyu, Hikmet (2005). Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler. *Ankara: Elips.*

Türk, Hakan (2004). Büyük Oyun: Türkiye Üzerine Oynanan Oyunlar. *İstanbul: Akademi Yayıncılık.*

Van Dijk, Teun A. (1995). "Discourse Analysis as Ideology Analysis." Language and Peace*.*

C. Schaffner ve A. Wenden (der.) içinde. Aldershot: Dartmouth Publishing. 17-33.

Yalçın, Soner (2004). Efendi: Beyaz Türklerin Büyük Sırrı*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.*

Yiğenoğlu, Çetin (2007). Üç Bin Yıllık Kavga: Ermeniler Ne İstiyor*?. İstanbul: Cumhuriyet.*

Yörük, Zafer (2002). "Politik Psişe Olarak Türk Kimliği." Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik Cilt 4*. Tanıl Bora (der.) içinde. İstanbul: İletişim. 309-324.*

Yunak, Yılmaz (2004). Kurandaki UFO. *İstanbul: Arıtan.*

Zizek, Slavoj (2006). Interrogating the Past*. New York: Continuum.*

"CEPHEYE GİDEN YOL" Behiç ERKİN (1876 – 11 Kasım 1961)

ŞEYH CEMÂLEDDİN-İ AFGÂNİ

Şeyh Cemâleddin-i Afgâni'yi, İran Şahı Nasreddin Avrupa'da görmüş, ilmini, irfanını beğenmiş ve İran'ı ıslah etmesi için Tahran'a davet etmiş. Orada şeyh aleyhine entrikalar olmuş ve neticesinde şeyhi Osmanlı sınırından Hanekin civarına atmışlar. Şeyh oradan Bağdat'a gelmiş. Bağdat Valisi Giritli Sırrı Paşa ile görüşmüş, bazı ilmi tartışmalar yapmışlar. Rivayete göre Sırrı Paşa bu zatı kendisinden daha âlim görerek Bağdat Vilâyeti'ni terk etmesini emretmiş. Şeyh de Basra'ya gelmiş; Müftü Efendi'nin evinde misafir olmuş. Epeyce Basra'da kalmış. Hidayet Paşa kendisine çok hürmet ediyordu. Behiç Bey de, o zaman çok meraklı olduğundan aklınca, coğrafyayla ilgili bir eser yazmaya başlamıştı. Haftada birkaç gün, yazdığını Şeyh Cemâleddin Efendi'ye götürüp okutuyordu; o da büyük bir sabır ve tahammül ile onu dinliyor ve bazı düzeltmeler yapıyordu.

İran Şahı'nın Abdülhamit nezdinde teşebbüsleri üzerine Babıâli ile Şeyh Cemâleddin hakkında bazı yazılar yazılmaya başlandığından, Hidayet Paşa kendisini bu işten haberdar ederek Basra'yı terk etmesini ister ve Şeyh de bir vapurla Bombay'a gider.

1892 Haziranında Hidayet Paşa Basra valiliğinden alınır. Aile pek sevinmiştir, zira herkes bıkmıştır Basra'dan. Toplanıp yola çıkarlar. Sıcaktan geceleri ilerliyorlar, gündüzleri çeşitli konaklarda dinleniyorlardı. Mardin'e geldiklerinde Paşa rahatsızlandı. O sırada Mardin Belediye Reisi Cemâleddin Efendi büyük bir yakınlık, ilgi ve alaka gösterdi Paşa'ya. Evinde misafir etti, doktorları seferber etti. Paşa bağırsak iltihabı olmuştu, ancak oralarda ilaç bulunmuyordu. Diyarbakır'dan ilaç istediler, ama maalesef Hidayet Paşa ağırlaştı ve vefat etti.

Hidayet Paşa'nın vefatını Behiç Bey ve halasının imzası ile Sultan Hamid'e bildirdiler.

İstanbul'a gelmişlerdi ve evlerine sürekli taziye ziyaretlerine gelen giden oluyordu. Bunlardan biri de Sara Hanım'dı. Bu hanım Sadrazam'm kız kardeşiydi. Sadrazam Cevad Paşa Behiç Bey'in büyükbabası Müşir Ömer Fevzi Paşa Girit valisi iken onun yanında çalış. Bunun üzerine Behiç Bey bir gün Teşvikiye Caddesi'ndeki Cevad Paşa Konağı'na gider.

Sadrazam Cevad Paşa ve kardeşi Şakir Paşa, Behiç Bey ile özel olarak ilgilenirler. Behiç Bey nihayet yakaladığı fırsatı iyi değerlendirir ve Sadrazam'a yatılı okulda tahsilini yapmak istediğini belirtir bu görüşme sırasında. Sadrazam,

"Oğlum; ben, kardeşim, sizin büyükbabanız, hep Harbiye Mektebi'nden feyiz aldık; halanız hanımefendi sizin yatılı bir mektebe girmenizi istemiyormuş. Harbiye Mektebi'nde gündüz gidilebilen bir zadegân sınıfı vardır; sizi oraya koyacağım, çalışıp adam olunuz," der.

> ***Zadegân sınıfı:*** *Belli ailelerin çocuklarının gittiği özel sınıf demek olsa da aslında, İkinci Abdulhamit Han'ın garip işlerinden birisi olarak, damatlarının askeri tahsil görmeleri için Harbiye Mektebi'nde açtığı sınıftır (zadegân sınıfı). Bu sınıfın ilk mezunları 1892 tarihinde mektepten çıkmışlardı.*

Behiç Bey teşekkür eder ve çıkar.

Behiç Bey Harbiye Mektebi'ndeki zadegân sınıfına başladığında sadece 40 öğrenci vardır, bu 40 öğrenciden sadece ikisi kurmay olmayı başarır. Bunlardan biri Süreyya Paşa, öteki de Behiç Bey'dir.

Bu esnada Şeyh Cemâleddin Afgâni İstanbul'daydı ve Behiç Bey ara sıra kendisine gidiyordu.

Behiç Bey, okula Paris'teki askeri ataşelik görevinden gelen Tevfık Paşa ile görüştü ve aynı yıl içinde iki senenin birden derslerini alıp sınavlarını vermeyi görüştü. Bu isteği kabul olundu ve Behiç Bey de o kadar iyi çalıştı ki, tek bir notu dahi kırılmadan tam puanla iki senenin birden derslerini verdi.

Tekrar Cemâleddin Afgâni'ye gittiği için okulun ikinci müdürü Rıza Paşa, Behiç Bey'i tutuklatmak

istedi, ancak araya Nazır Zeki Paşa girdi ve mesele halloldu. Behiç Bey Afgâni'nin yakını Mısırlı Georgi Efendi'ye durumu anlattı. Behiç Bey'i çok seven Cemâleddin Afgâni bu olaya kızdı, ancak çok hasta olduğundan Behiç Bey'e haber gönderdi:

"Ben iyi olayım, onlara gösteririm. Sabretsin."

Behiç Bey her perşembe günü okuldan çıkınca Cemâleddin Afgâni'nin Nişantaşı civarındaki evine gider ve öğle yemeklerini orada yerdi. Buraya birçok tanınmış kişi gelirdi. Sözünü esirgemeyen Cemâleddin Afgâni'nin sohbetlerinden çok istifade ederdi. Bir gün ona şu soruyu sordu:

> "Donanmamız dünyanın ikinci derece bir donanması iken Bahriye Nazırı (bakanı) Haşan Paşa bunu sıfıra indirdi, fakat Müslüman'dır diye cennete girecek; Pasteur insanlığa büyük hizmetler etmiş bir adamdır, Müslüman olmadığı için cehenneme girecek. Bu işe aklım ermiyor."
>
> **Cemâleddin Efendi'nin buna verdiği cevap ise şöyleydi: "Hayır, iş öyle değildir, iki türlü kâfir vardır; biri kâfir-i tekvini, diğeri kâfir-i teklifi. Haşan Paşa kâfir-i tekvinidir, yani Cenâb-ı Hak "*kün*" (Ol) buyurduğu vakit, o kâfir olarak tekevvün etmiştir. Pasteur kâfir-i teklifidir, yani zımnen Müslüman olması için vâki teklifi kabul etmemiş sayılır. Binâenaleyh Haşan Paşa'nın yeri cehennemdir; Pastör'ün yeri cennettir."**

Behiç Bey bir gün gazetede İran Şahı Nasreddin'in öldüğünü okudu. O zaman hükümdarlara suikast yapılırsa, bizim gazeteler bundan hiç söz etmezlerdi. İran şahını da eceli ile ölmüş gibi yazmışlardı. Behiç Bey, Cemâleddin Efendi düşmanı olan şahın ölmesinden memnun olmuştur diye düşünerek o akşam okuldan çıkıp Efendi 'nin evine gitti. Anılarında bu olayı şöyle anlatır:

"Başınız sağ olsun, dostunuz ölmüş," dedim.

"Hayır eceli ile ölmedi, köpekler gibi geberttiler," dedi.

Meğer Cemâleddin Efendi, Behiç Bey'in de şahsen tanıdığı adamlarından birisini Tahran'a göndermiş; o da, **"Cemâleddin-i aşkına,"** diye şahı öldürmüş. İran hükümeti Cemâleddin-i Afgâni'nin teslimini ister, fakat Sultan Hamid vermez, yahut vermeye cesaret edemez. Düşününüz; İstanbul'da oturup Tahran'da şahı öldürten Cemâleddin-i Afgâni'den Sultan Hamid nasıl korkmasın!

Cemâleddin-i Afgâni, Nasreddin Şahı hallettirip yerine Osmanlı hanedanı prenslerinden birisini İran tahtına oturtmak için Sultan Hamid'in muvafakatini aldığını ve İran ulemasıyla irtibat kurarak bu işi temin ettiğini; fakat, sonradan Abdülhamit'in caydığını Behiç Bey'e anlatmış ve bir torba muhabere evrakını da göstermişti.

Bu esnada Behiç Bey şair Abdülhak Hamid, Mehmet Emin Yurdakul, Necip Melhame gibi isimlerle tanışmıştı.

Cemâleddin-i Afgâni Behiç Bey'e biyografisini, bir de fotoğrafım vermişti. Fakat Behiç Bey onun yüzünden okulda problem yaşayınca korkudan bunları yaktı.

Aradan çok geçmeden de Cemâleddin-i Afgâni operatör Cemil Paşa'nın yaptığı bir ameliyat esnasında hayatını kaybetti.

Behiç Bey 7 Ocak 1897'de erkânı harp subayı oldu. Yani kurmay subay. 5 Şubat 1900'de üsteğmen, 29 Kasım 1901 günü de kurmay yüzbaşı. Sh:19-21

**

Geleceği Önceden Görmek

Bir gün aralarında Nuri Conker'in de bulunduğu bir fotoğraf çekimi yapılacaktı. Behiç Bey ikinci sırada

ayakta, diğer subaylar etrafında yerlerini alırlar.

“Herkes burada mı?” diye sorar Behiç Bey.

“Mustafa eksik komutanım,” der arkadan bir ses.

Nuri Conker Mustafa Kemal’in fotoğraf çekimi için postallarım parlatmaya gittiğini söylediği sırada, onun koşarak geldiğini görürler. Herkes yerini almış olduğundan Mustafa Kemal’e yer kalmamıştır.

Bunun üzerine Behiç Bey “Sıkışın!” der.

Arka taraftan biri Mustafa Kemal’e söylenmektedir:

“Ya neredeydin, geç kaldın, senin yüzünden yerimizden olduk.”

Behiç Bey bunu duyunca yüksek sesle , **“Siz şimdiden yer hazırlayın ona, o zamanla hepimizin başına geçecek!”** der.

Mustafa Kemal ikinci sırada, sıra başına geçer, resim çekilir.

Behiç Bey 7 Aralık 1908’de, Selanik’e 15 kilometre mesafede bulunan Sedes Çiftliği civarında yapılacak topçu atış talimlerinde bulunmak üzere kumlan çadırlı ordugâha taburuyla gider. Maksat hem küçük manevralar yapmak hem de mevzi almış piyade üzerinden topçu atışı açmak suretiyle askerleri buna alıştırmaktır.

Ordu kurmayına mensup Kolağası Mustafa Kemal Bey bir gün Behiç Bey’in misafiri olarak manevraya gelir. Behiç Bey’in çadırında beraber kalacaklardır. Akşam yemeğinden evvel Mustafa Kemal, Behiç Bey’den rakı ister. Havalar serin, belki lazım olur diye ufak bir şişe rakısı vardır Behiç Bey’in. Çantayı açar, içinden küçük bir çanta daha çıkarır, onu da açar ve rakıyı çıkarır. Bir kadeh ona verir, bir kadeh de kendine alır; şişeyi tekrar çantaya koyar, çantayı da daha büyük olan çantaya. Mustafa Kemal yine ister. Velhasıl şişe biter. Mustafa Kemal, Behiç Bey’in yanından çıkıp subayların çadırına gittiğinde yemek borusu çalar ve Mustafa Kemal Behiç Bey’den yemeğin yarım saat daha geç yenmesini rica eder. Behiç Bey de kabul eder. Behiç Bey Mustafa Kemal’den teğmenlerle laubali olmamasını rica etmiştir. Fakat Mustafa Kemal sofrada bir teğmenle uzun uzadıya münakaşa eder.

Mustafa Kemal çadıra döndüğünde Behiç Bey ile sabahın üçüne kadar memleketin nasıl kurtulabileceğini konuşurlar. Behiç Bey ilk defa Mustafa Kemal’in ağzından hanedanlık yerine Cumhuriyet rejimine geçilmesi gerektiğini dinler. Cevabı nettir Behiç Bey’in, ama bir de sorusu vardır:

“Doğru söylüyorsun Mustafa, ama kim yapacak bunu?” Mustafa Kemal cevaplar:

“Siz neden fotoğraf çekimi esnasında öyle söylediniz?”

Behiç Bey ertesi gün Mustafa Kemal’in ilk defa yönettiği geniş çaplı bu manevrayı mutlaka kaleme almasını tavsiye eder.

“Yaz ki genç zabitanlar ileride bizler gibi faydalansın,” diyerek aynı zamanda Mustafa Kemal’in üstü, komutanı olmasına rağmen, ondaki zekâya, bilgiye ve yeteneğe karşı saygısını dile getirir.

“Mustafa Kemal siz zaten hep okumayı seviyorsunuz, tavsiyenize uyup bunu yazıp müsaade ederseniz size hediye edeceğim,” der. [Bu eser Mustafa Kemal Atatürk ’ün ilk eseri olarak bilinir ve ismi “Takımın Muhabere Talimi"dir. Yazılış tarihi: 10 Şubat 1324 (1908).] sh:36-37

**

HALKINA ACIMAYAN YÖNETİCİ ENVER

Yazlık elbiselerle eksi 30’un üzerinde soğuk! Kar ve zaman zaman tipi fırtınasında yol almayı bırakın, yürümenin İmkânsız olduğu kar kaplı bir dağda, gündüz ve gece yazlık elbiselerle ilerlemeye çalışan 100.000 Mehmetçik. Neticede ordumuz için büyük bir felaket oldu. [Sarıkamış]

3 Ocak’ta her şeyin bittiği anlayan Enver Paşa derhal Albay Hafız Hakkı’yı “Paşa” yaparak III. Ordu’nun

başına geçirdikten sonra Erzurum'a döndü.

Aralık ayındaki Sarıkamış faciasından sonra ise ocak ayında hayatta kalan asker sayısı 10.000, düşmanla çarpışmadan beyaz kefene bürünen şehit Mehmetçiğin sayısı ise 90.000'di.

Enver Paşa Erzurum'dan İstanbul'a dönüşünde Osmanlı'da benzerine hiç rastlanmamış olan bir sansür uyguladı ve basında Sarıkamış harekâtı ile ilgili olarak tek bir satır haber, resim çıkmadı. Sansür öylesine yoğundu ki, halk Sarıkamış'ta nelerin yaşandığını seneler sonra öğrenebilecekti.

Behiç Bey bir gün bazı kanunları savunmak için Mebusan Meclisi'ne gitmişti; Sarıkamış hadiseleri hakkında mebuslar arasında çok dedikodu vardı.

Enver Paşa kürsüye çıktı. Sarıkamış muharebesini bir zafer olarak anlattı ve bu zafer, "Şevket-meâb efendimizin bana tevdi ettikleri ordunun vazifesini iyi gördüğüne delalet eder," tarzında beyanatta bulundu. **Birkaç dakika evvel aleyhte bulunan mebuslar da dâhil olmak üzere herkes Enver Paşa'yı alkışladı.** Behiç Bey, salonda mebusların ön sırasında bir yerde oturmaktaydı; alkışları duyunca arkasına baktı ve bu karşıtlık karşısında şaşırdı kaldı.

Selmanpak civarında cereyan eden muharebe hakkında da Enver Paşa mecliste **"Bu muharebeyi Allah'ın lütfü ile kazandık,"** diye beyanda bulunmuştu; fakat aradan çok geçmeden gerçek ortaya çıktı.

Seferberlikten evvel III. Ordu'nun mevcudu takriben 100.000 kişi idi. Sarıkamış muharebesini takiben III. Ordu mıntıkasında silahaltına alınabilecek ne kadar erat varsa hepsi alındı; ordunun mevcudu harp başladıktan tam 16 ay sonra yine takriben 100.000 kişi kaldı.

Halbuki o mıntıkada silah altına alınan efradın toplam sayısı 855.696 kişiydi. Bu hesaba göre, zayiatımız aşağı yukarı 750.000 ere denk düşüyor demektir. Bunun dörtte birini kayıt yanlışı diye kabul etsek dahi, yine aşağı yukarı 600 bin kişinin esir olmuş, donmuş, yaralanmış, ölmüş ve firar etmiş olduğu neticesine varırız.

Behiç Bey bu hesabı Enver Paşa'ya gösterdiği zaman, Enver Paşa Behiç Bey'in yüzüne baktı: "Bunlar nasıl olsa bir gün ölmeyecekler miydi?" diyerek meseleyi halletti.

Behiç Bey de, **"Evet, bunlar bir gün gelecek öleceklerdi; fakat memleketi müdafaa edecek kuvvet de bunlardı,"** diye yanıtladı onu.

Enver Paşa bu gencecik Mehmetçikler için bu ifadeyi kullanırken, **Rus Kurmay Başkanı Pietroroviç** anılarında Sarıkamış'a ulaşabilen bir avuç kahramanı şöyle anlatacaktı:

> "İlk sırada diz çökmüş beş kahraman. Omuz çukurlarına yasladıkları mavzerleri ile nişan almışlar. Tetiğe asılmak üzereler. Ama aşılamamışlar. Kaput yakaları, Allah 'ın rahmetini o civan delikanlıların yüreklerine akıtabilmek istercesine semaya dikilmiş, kaskatı... Hele bıyıkları, hele hele bıyıkları ve sakalları! Her biri birer zafer oku gibi çelik misal. Ya gözler?.. Dinmiş olmasına rağmen, şu kahredici tipinin bile örtüp kapatamadığı gözleri!.. Apaçık!.. **Tabiata da, başkumandana da, karşısındaki düşmana da isyan eden, ama Allah 'ına teslimiyetle bakan gözler...** Açık, apaçık!..
>
> **"Allahuekber Dağlarındaki Türk müfrezesini esir alamadım. Bizden çok evvel Allah'larına teslim olmuşlardı. "**

Grandük Nikola kumandasındaki Rus ordusu bir yıllık bir bekleyişten sonra 13 Ocak 1916'da Erzurum cephesinde harekete geçti. 16 Şubat 1916'da Erzurum, 3 Mart'ta Bitlis ve Muş, 18 Nisan'da Trabzon,

24 Temmuz'da Erzincan düştü.

Rusya'da 1917'nin Mart ayında çarlık rejimine karşı başlayan ayaklanma kasım ayında Bolşevik rejimin kurulması ve 1918 Ocak ayında Rus ordusunun dağılması ile sonuçlandı. Rus ordusunun dağılıp çekilmesi üzerine, onların boşalttığı alanlarda 1918 başlarında Antranik Ozanyan komutasındaki Ermeni birlikleri **"Batı Ermenistan Geçici Hükümeti"** ilan ettiler. Ancak hücuma geçen Türk ordusu karşısında tutunamayarak dağıldılar. 26 Şubat 1918'de Erzincan, 27 Şubat'ta Trabzon, 12 Mart'ta Erzurum, 2 Nisan'da Van kurtarıldı.

I. Dünya Savaşı'nda, Sarıkamış faciasının da içinde bulunduğu Ardahan Harekâtı, Köprüköy Savaşı, Sarıkamış Harekâtı, 1915 Malazgirt Savaşı, Kara Killisse Savaşı, Van Savaşı gibi **Doğu** Cephesi'ndeki (Kafkasya Cephesi) Osmanlı-Rus savaşlarının Osmanlı'ya yaptığı tahribat korkunç boyutlardaydı. Sh:98-100

ENVER PAŞA'NIN ALMAN HAYRANLIĞI

Kannengiesser Paşa ile Enver Paşa'nın Alman hayranlığı mevzuunda yaptıkları bir münakaşa sırasında Behiç Bey, Alman paşaya bir teklifte bulundu:

"Bir tecrübe yapalım; sizin bir fikrinizi benim fikrim diye ve benim fikrimi de sizin fikriniz diye Enver Paşa'ya söyleyelim. Göreceksiniz ki, hakikatte sizin olup benim fikrim diye söyleyeceğiniz fikri kabul etmeyecek, fakat aksini kabul edecektir."

Kannengiesser Paşa bunu gerçekten tecrübe etti ve Behiç Bey'in düşüncesinin doğruluğunu hayretle gördü. sh:75

**

İÇİMİZDEKİ HAİNLER

İzmir

Yunanlılar İzmir'e saldırmak üzereyken orada olan 17. Kolordu'nun başında **Nurettin Paşa** (Büyük Nurettin ya da Sakallı Nurettin) diye gayet **sert mizaçlı** bir komutan vardı. Nurettin Paşa hem kolordu kumandanıydı hem de İzmir valisi.

Damat Ferit Paşa bu vatansever ve şerefli komutam görevden aldı. Yerine, Balkan Harbi'nde Selanik'i Yunan'a savaşmadan teslim eden, askerlikten hiç anlamayan ve emekli olan Ali Nadir Paşa'yı yeniden askere alıp 17. Kolordu'nun başına getirdi. İzmir valiliğine ise daha sonra İngiliz casusu olduğu öğrenilen Kanbur İzzet Paşa'yı atadı.

Fransız ve İngiliz birlikleri İzmir ve civarındaki birkaç tabyayı işgal ederek Yunanlılara karşı koyulmasını engelledi.

Bu esnada İngilizler İstanbul'da Harbiye Nazırı'na, "Yunanlılar İzmir ve çevresini işgal edecektir," diye bildirimde bulundu.

Nazırımız "Bu Mondros Mütarekesi uygulamasıdır, karşı durulmamalıdır," diye fikir beyan etti!!!

Damat Ferit'in paşası, Ali Nadir Paşa Yunan askeri geldiğinde çatışma olmasın diye tüm askeri kışlaya topladı.

Kanbur İzzet valilik gücünü kullanıp Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin çalışmalarını yasakladı ve böylece Damat Ferit'in adamları İzmir'i düşmana peşkeş çekmek için gerekli her hazırlığı tamamlamış oldular.

Bu esnada yörede yaşayan azınlık Rumlar Trabzon'dan Sinop'a 400 yıl önce tarihin sayfaları arasında yok olmuş Pontus Rum Devleti'ni kurmak hevesiyle silahlanıp çeteler oluşturma faaliyetlerine hız veriyorlardı.

Rusya'da devrim yaşanması nedeniyle, Erzurum'daki Rus ordusu geri çekiliyordu. Bu geri çekilme esnasında birkaç yıl önce Rus ordusuna katılmış olan Ermenilerin yanı sıra İngilizlerin bölgede 25.000 silah dağıttığı Ermeniler de Erzurum'dan Kars'a kadar çok büyük bir vahşet ve katliam gerçekleştiriyordu.

İngilizler doğuda asayişi sağlaması için Osmanlı yönetimine baskı yapmaya başladı. Osmanlı yönetimi de o esnada hem boşta olan hem de İttihatçı olmadığı bilinen Mustafa Kemal Paşa'yı asayişi sağlasın diye doğudaki 9. Kolordu'nun başına geçirip görevlendirme kararı aldı.

29 Nisan 1919 günü Harbiye Nazırı Şakir Paşa Mustafa Kemal'i çağırarak 9. Ordu Müfettişliğine (kumandanlığına) atanmasının kararlaştırıldığını bildirdi.82

O esnanda doğudaki 9. Ordu'nun başında Tuğgeneral Kâzım Karabekir Paşa vardı. (Kâzım Karabekir kıdem olarak Mustafa Kemal'den 27 ay sonra paşa olmuştur, dolayısıyla Mustafa Kemal Samsun'a ayak bastığı sırada Anadolu'daki en kıdemli paşaydı.)

İstanbul İngilizler tarafından işgal edilmiş, 144 vatansever subay Malta'ya sürülmüştü.

Güney Anadolu'da da Mersin'den Urfa'ya doğru Fransızlar Ermenilerle beraber yürüyüşe geçti.

İşte, Behiç Bey ile Mustafa Kemal Şişli'deki evde oturup vatanları ile ilgili ne yapmak gerekir diye kafa kafaya verdiklerinde, memleketin içinde bulunduğu durum buydu.

Her gün Anadolu'nun başka bir ilinin işgal edildiği haberi geliyordu. Vatan sevgisi olanlar büyük bir ıstırap çekmekteydiler.

Yunanlıların İzmir'e çıktığı günün ertesi Mustafa Kemal Paşa da Bandırma vapuru ile Samsun'a hareket etti.

Mustafa Kemal Paşa Samsun'a giderken Türk halkı ve İngilizler tarafından nasıl biliniyordu bu çok önemlidir. İngiliz resmi harp tarihi arşivlerinde aynen şöyle yazar:

Çanakkale'de geleceği elinde tutan komutan, üstün şahıs Mustafa Kemal'di. Çanakkale muharebelerinde göstermiş olduğu çok yüksek sevk ve idare, fedakârlık ve feragat her türlü övgünün üzerindedir ve bu konuda ne söylense azdır. Mustafa Kemal Çanakkale'nin kaderini tayin etmiştir.

Türkler için Samsun yolundaki Mustafa Kemal, vatan savunmasında o güne kadar görülmüş en büyük savaşı kazanmış, kahraman bir paşadır. Sh:141-143

**

MUSTAFA KEMAL, DAMAT FERİT'İ UYARIYOR

20 Mayıs 1919 günü Mustafa Kemal Atatürk, Damat Ferit'e bir telgraf göndererek onu uyardı:

"İzmir'in Yunan askerleri tarafından işgali hadisesi, yakından temasta bulunduğum milleti ve orduyu tasavvur ve tasvir edilemeyecek derecede üzmüştür. Ne millet ne de ordu, mevcudiyetine karşı yapılan bu haksız tecavüzü kabul edecektir!" Harbiye Nezareti Mustafa Kemal'e bir telgraf göndererek Diyarbakır'dan Samsun yolu ile İstanbul'a sevk edilecek olan 198 makineli tüfek, 26 top kaması ve 31.333 sürgü kolunun nerede olduğunu sordu.

Mustafa Kemal cevap verdi:

"Sevkıyatı durdurdum!"

General Milne derhal Mustafa Kemal'in geri çağrılması için Harbiye Nezareti'ne yazı gönderdi.

Aynı gün (6 Haziran 1919) Damat Ferit, Osmanlı'yı parçalayarak kimin nereye sahip olacağı

pazarlıklarında belli anlaşmalara varan emperyalist devletlerin daveti üzerine, Paris Barış Konferansı'na katılmak üzere Paris'e yola çıktı.

Kendi kafasına göre hazırladığı iki yazı sunacaktı konferansta, ama onur kırıcı bir yanıt alarak geri döndü hemen.

Osmanlı Harbiye Nazırı, İngiliz generalin isteğini hemen yerine getirerek Mustafa Kemal'i İstanbul'a çağırdı.

O günlerde *Times* gazetesi, **"Hindistan Müslümanlarını gücendirme pahasına da olsa Türkleri İstanbul'dan atmalı,"** diye yazıyordu.

ABD Dışişleri Bakanlığı ise ABD elçilik ve konsolosluklarına bir genelge gönderiyordu:

"Petrol bulunan, bulunabilmesi olanağı olan her yerde, petrol kaynakları üzerindeki denetim durumu, gelişme umutları ve bu alanlardaki petrol üretimine Amerika'nın karışabilme olanaklarının bildirilmesi."

14 Haziran 1919 günü Mustafa Kemal Vahdettin'e bir telegraf gönderdi ve eğer zorlanırsa, görevinden istifa ederek Anadolu'da milletin sinesinde kalacağını yazdı ve İstanbul'a çağırılma nedenini sordu.

Gelen cevabın başında **"İngilizlerin isteği"** yazıyordu. Mustafa kemal derhal Kâzım Karabekir'e bir telgraf gönderdi: **"İstanbul'da milli bağımsızlık zevkinden yoksun bazılarının İngiliz esaretine girmekte sakınca görmedikleri anlaşılıyor. Merkezi Hükümet (İstanbul) milli girişimlerimize karşı her ne şekilde tecavüz elini uzatırsa, uygun şekilde hemen karşı harekete girişilerek milli gayenin gerçekleştirilmesi zorunludur."** İstanbul Hükümeti Mustafa Kemal'in Vahdettin'e cevabı üzerine kararını açıkladı:

"Mustafa Kemal Paşa'nın azledilerek hiçbir resmi sıfatı kalmamış olduğundan, bildiri ve emirlerinin resmi nitelik taşımadığının Dâhiliye Nezaretince (İçişleri Bakanlığı) gereken illere duyurulması."

Mustafa Kemal de Padişah'a ve bağlı bulunduğu Harbiye Nezareti'ne istifa ettiğini bildirdi.

Bir bildiri de orduya, valilere ve millete yazıp gönderdi:

"İstifa ederek kutsal milli gaye için çalışmak üzere artık milletin sinesinde bir ferd-i mücahidim."

Bu gelişmeleri yakından takip eden İngilizler o esnada Erzurum'da bulunan İngiliz Albay Rawlingson'u derhal Mustafa Kemal'le görüşmeye gönderdiler. Görüşme kısa sürdü!

İngiliz Albay Mustafa Kemal'e, **"Erzurum'da yapmaya çalıştığınız kongreyi yapmayın, aksi halde zor kullanarak kongreyi dağıtırız!"** dedi.

Mustafa Kemal'den ise, "O halde biz de kuvvete kuvvetle karşılık verir, milletin kararını yerine getiririz! Ne pahasına olursa olsun kongre yapılacaktır, görüşmemiz bitmiştir!" cevabını aldı.

Damat Ferit Erzurum Kongresi'ni yasakladı ve Mustafa Kemal'in derhal tutuklanmasını emretti.

Mustafa Kemal Osmanlının Doğu Anadolu'daki 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir ile buluştu. Mustafa Kemal, Kâzım Karabekir'den 27 ay daha önce general olduğu için, daha kıdemli idi. Ama o artık Osmanlı Ordusu mensubu değil, istifa etmiş bir sivildi. Kâzım Karabekir ise sivil değil, görevi başında bir Osmanlı komutanı. Mustafa Kemal ile Kâzım Karabekir buluştular.

Kâzım Karabekir esas duruşa geçti ve **"Ben ve kolordum emrinizdeyiz, bundan sonra ne emirleriniz varsa, ifayı (yerine getirmeyi) şeref bilirim,"** dedi.

İngilizlerin bütün tehditlerine rağmen Erzurum Kongresi yapıldı (23 Temmuz 1919).

İngilizler yeni bir plan peşindeydiler, İngiliz Yüksek Komiserliği Müsteşarı Hohler İngiltere'ye bir yazı gönderdi:

"Türkleri zayıflatmak için Kürtleri harekete geçirmek iyi bir plandır."

Mustafa Kemal ve Türk halkı şimdi de Sivas Kongresi'ne hazırlanıyordu. Bu sefer Fransız Jandarma Müfettişi Brunot kongrenin olmaması için Mustafa Kemal'e haber yolladı. O da cevabını aldı:

"M. Brunot bilmelidir ki Fransızların Sivas'ı işgale karar vermeleri kendilerine çok pahalıya mal olacak."

Bu arada özellikle İstanbul'da Amerikan mandası olma fikirleri Anadolu'dakilerin kulağına geliyordu. Mustafa Kemal buna da cevabını verdi:

"Manda yok! Ya istiklal ya ölüm var!"

Amerikalılar İngilizlerin Kürt maşası planını öğrendi. ABD Yüksek Komiseri Bristol, "İngilizler Kürtleri kullanarak milliyetçi akımı boğmak istiyorlar. Türkiye'de Ermenilere karşı bir hareket olduğu da İngilizlerin propagandasıdır," diye açıklamada bulundu.

İstanbul gazetelerinde de çıkan yazılar halkı yanlış yönlendiriyordu:

"Bütün cihanın kuvvetine karşı milli bir hareket yaratmak! Ne çocukça bir hayal!" *Renin* gazetesi (Aslında kapatılan Tanin) (11 Ekim 1919).

"Milli kuvvetler ateş olsalar cürümleri kadar yer yakarlar." Ali Kemal, Peyami Sabah, 14 Kasım 1919

İngiliz Yüksek Komiser Amiral J. De Robeck, "Mustafa Kemal gittikçe daha tehlikeli olmaya başladı. Kürtleri Mustafa Kemal hareketine karşı kullanmak için her parayı ödemeye hazırız," dedi. (9 Aralık 1919)

ANADOLU KADINLARI VE ATATÜRK

Anadolu Kadınları Müdafaa-yı Vatan Cemiyeti Mustafa Kemal'e bir telgraf gönderir:

"Sizleri kendimize rehber kabul ederek Anadolu Kadınlan Müdafaa-yı Vatan Cemiyeti adıyla bir demek kurduk. Amaç vatan müdafaasıdır. Biz hemşireleriniz de siz muhterem kardeşlerimizle beraber olacağız ve beraber yaşamak hakkını savunacağız." (12 Aralık 1919)

Mustafa Kemal ertesi gün Anadolu Kadınları'ndan gelen bu telgrafa cevap verir: sh:144-147

**

GAZETECİLERİN OYUN HAVALARI

Anadolu'da Milli hükümetin kurulmasına ve vaziyete hâkim olmasına rağmen, İstanbul hükümeti, Ankara hükümetine karşı verilen fetvalarla, Damat Ferit'in bildirilerini uçaklarla Anadolu'nun muhtelif yerlerine attırıyordu.

İşin acı tarafı şudur ki, Türk milletinin Anadolu'da Yunan işgaline karşı harekete geçtiği bir sırada, başta padişah-halife olduğu halde, İstanbul hükümeti, bu hareketi bastırmak gayesini güden beyannameleri Anadolu'ya Yunan uçakları vasıtasıyla attırmak gibi bir haysiyetsizlik ve rezilliği göze almaktan çekinmiyordu.

Gazetecilerden Refı Cevat Ulunay da 8 Eylül 1920 günkü yazısında,

"Görüyoruz ki Yunanistan kısa zamanda Mustafa Kemal kuvvetleri denilen çapulcuları tepeleyecektir," diye yazıyordu.

Damat Ferit 9 Eylül 1920 Pazartesi günü Michel Paillares'i, vatanını müdafaa edenlere karşı Venizelos'la ortak hareket etmek için anlaşmaya Yunanistan'a gönderdi.

Venizelos'un bütün bu gelişmeler karşısında iştahı iyice kabarıyordu ve İngiltere Başbakanı Lloyd George'a yine aynı öneride bulundu:

"Türklerin İstanbul'dan atılması ve Karadeniz bölgesinde Pontus Devleti'nin kurulması." (4 Kasım 1920)

Venizelos'un bu önerisinin üzerinden sadece 12 gün geçmişti ki Yunanistan'da genel seçimler oldu. Venizelos seçimleri kaybetti, hatta Yunanistan'ı bile terk etmek zorunda kaldı. Sh:170-171

**

Mayıs-Haziran 1922 Genel Durum

8 Mayıs 1922 günü itibarı ile Garp Cephesi'nin mevcudu 181.000 askerdi.

12 Mayıs günü Yunanistan'da Gunaris Hükümeti istifa etti. Türk ulusu Mustafa Kemal önderliğinde toparlandıkça düşman sarsılmaktaydı. İngilizlerin Hint Birlikleri de İstanbul'dan ayrıldı.

Anadolu'da kendine güveni gelen Türk ulusunun, "Düşmanı denize dökeceğiz," inancına İstanbul'da gazeteci **Ali Kemal, *Peyami Sabah* gazetesinde 21 Mayıs 1922'de cevap verdi:**

"Ankara 'nın Yunan 'ı denize dökeceği, bir kuru vaattir."

Ali Kemal 10 gün sonra, 2 Haziran 1922 günü bir yazıya daha imza attı:

"Ankara'nın tuttuğu yol çıkmaz, çıkmaz, çıkmaz"

3 Haziran 1922 günü de General Harrington İngiltere'ye bir rapor yazdı:

"Yunan ordusu daha bir yıl dayanabilir. "

Mustafa Kemal 14 Haziran günü Adapazarı'na annesi Zübeyde Hanım'ın elini öpmeye gitti. Zübeyde Hanım Binbaşı Baha Bey'in demiryolu istasyonundaki evinde misafir edilmişti. Evin önü mahşer günü gibiydi.

Mustafa Kemal eve doğru yürürken annesi dışarı çıkmış, oğlunun güçlükle kendisine doğru gelmesini seyrediyor, bir yandan da mendiliyle gözlerini siliyordu.

Nihayet Gazi Paşa annesinin kollarına atıldı. Kalabalık, *"Allah ayırmasın!"* diye gök gürültüsü gibi bağırıyor, bütün kadınlar ağlayarak dua ediyorlardı.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, silah arkadaşları, Mehmetçik ve vatanını seven her bir birey "Milli Mücadele" için çalışırken, vatanı müdafaa edip düşmanı topraklarımızdan kovmaya uğraşırken, **Vahdettin yeğeni Sami ile Yüzbaşı Armstrong'a bir mesaj gönderir.** Mesajın özeti:

"M. Kemal ve adamları ingilizlerin düşmanıdır. Bense dostuyum. Ne isterseniz vermeye hazırım. Halife olmak haysiyetiyle daima sizin tarafınızı tutanın."

Vahdettin'in haziran ayındaki bu açıklamasını, 1 Temmuz günü Ali Kemal'in yazısı takip etti:

"itilaf Devletleri 'nin kararlarına karşı gelmek yerine, itaat etmek lazımdır."

Sh:240-241

**

AMERİKA'NIN BEHİÇ BEY'E TEKLİFİ: DEMİRAĞLARDAN VAZGEÇİN!

Günün birinde bir Amerikalı Ankara'ya Behiç Bey'i ziyarete geldi ve şu teklifte bulundu: "Demiryolu inşaatından vazgeçin, müştereken karayolu yapalım ve motorlu nakil vasıtaları ile (otobüs ve

kamyon) yolcu ve eşya nakledelim dedi.

Behiç Bey Amerikalıya sordu:

"Bu karayolu malzemesi ziftten yapılma değil mi?"

"Evet," dedi Amerikalı.

"Bu zift petrolden elde edilir değil mi?" diye sordu Behiç Bey.

"Evet," dedi Amerikalı.

"**Peki bu karayolu üstünde işleyecek vasıtalar mazot ya da benzin kullanacak değil mi?"**

"Evet." dedi Amerikalı.

"Bu mazot ve benzin petrolden elde edilir değil mi?"

"Evet,"dedi Amerikalı.

"Bu petrol bizde var mıdır?" diye sordu Behiç Bey.

"Korkarım ki hayır," dedi Amerikalı.

"Bu memleket kömürü olduğu halde kullanamamış, ağaç keserek odunla trenlerini işleterek askerini düşmanın karşısına güçlükle dikip özgürlüğünü kazanmıştır. Bizi bu petrole bu kadar muhtaç hale getirirseniz, kim bilir vatanı bir daha müdafaa etmek gerekse ne müşkül durumda kalırız. Bu zorlukları tecrübe etmiş olmam vesilesi ile milli menfaatler adına, ülkenin her yerini karayolu yapmak düşüncesini sakıncalı bulurum," dedi Behiç Bey.

Amerikalı ise bu girişiminden bir sonuç alamadı.

AVRUPA'YI ASYA'YA BAĞLAYACAK BÜYÜK BİR TÜNEL

Bir gün bir İngiliz geldi. Londra-Hindistan Demiryolu projesi dâhilinde, İstanbul Boğazı'nı bir tünel ile geçmek hususunda Behiç Bey ile müzakereye girişmek istedi. Tünel, Kâğıthane civarından başlıyor ve Pendik'ten çıkıyordu. Behiç Bey bu kişiden, temsil ettiği şirketin salahiyetnamesine (yetki belgesi) haiz olmadığı için, bunu getirmesini istedi. İngiliz bir daha görünmedi. sh: 307-308

(Tünelden çıkan gazın kokusunu hissettiniz mi?)

Kaynak:
Emir KIVIRCIK, Cepheye Giden Yol, 2008 İstanbul

CONSPİRACY (2001) Komplo

"Ne olursa olsun, yapılanların bir gün hesabı soruluyor."

Yönetmen: Frank Pierson
Ülke: İngiltere, ABD
Tür: Dram, Tarihi, Savaş
Vizyon Tarihi: 19 Mayıs 2001 (ABD)
Süre: 96 dakika
Dil: İngilizce, Almanca
Oyuncular Kenneth Branagh, Clare Bullus, Stanley Tucci, Simon Markey , David Glover

Özet

2001 yapımı, HBO tarafından TV filmi olarak çekilmiş, kaliteli bir II.Dünya Savaşı filmi Conspiracy. Filmin temel vurgu noktası, pek çok diğer filmde olduğu gibi Yahudi Soykırımı. Bu sefer soykırıma, soykırım kararını alan Nazi bürokratlarının gözünden bakıyoruz. Bu aşamaya nasıl gelindi, bu karar nasıl alındı, nerelerden itiraz geldi, hangi hususlarda sıkıntı yaşandı film bize bunu anlatıyor.

Nazi subayları ve SS liderleri Yahudi sorununa kesin bir çözüm getirmek için 1942 Wannsee Konferansında bir araya gelirler. Uzun tartışmaların ardından, tarihi Yahudileri Avrupa'dan sürme planını hayata geçirmeye karar verirler. Kararları, insanlık tarihinin en korkunç ve utanç verici olaylarından birine gebedir.

Filmden

1939 yılının Eylül ayında Adolf Hitler, Polonya'yı işgal etti. Böylece 2. Dünya Savaşı başladı. 1942'nin kışına gelindiğinde orduları Rusya'nın karlarında açlıktan ve soğuktan kırılıyordu. Bir generali de kalp krizinden ölmüştü ve Amerika savaşa katılmıştı. İlk defa, Hitler'in bin yıl yaşayacak Alman İmparatorluğu hayalinden şüphe edilmeye başlanmıştı. Generalleri almak ve kovmakla uğraşırken, kış iyice sertleşmişti. 15 kurmay ve bakanına emir verilerek Berlin'deki sakin göl evi Wannsee'ye gelmeleri iletildi. Cephedeki krizden uzak bir yerdi. İki saat içinde bu adamlar dünyayı ebediyen değiştirdiler. Burada olanlar ve söylenenlerle ilgili geriye sadece bir kayıt kalabildi. Bin Yıllık Reich'ın enkazından kalan tek şey.

**

Güzel bir ev. Bu amaç için yapılmadı. Toplantılar için değil. Yerler, çizmeler için uygun değil.

-Burası hususi bir ev mi?

-Hususi ev, evet. Kimin?

Galiba bir Yahudi'ninmiş. O konuda anlaşmazlık var.

**

Geldiğiniz için teşekkürler. Buyurun. Beklettiğim için özür dilerim. Ama lezzetli şaraplar içtiğinizden eminim. Kimse de bunun için daha erken diyemez. Herkes hazır mı?

-Hazır.

-Güzel. Yaz kampının ilk gününde konuşuyormuş gibi olma riskine rağmen masanın etrafında toplanalım ve kendimizi tanıtalım. Tanışmayanlar için. Ben en son konuşacağım. General Müller'le başlayalım.

Tümgeneral Heinrich Müller. SS Gestapo. Klopfer, parti temsilcisiyim. Onların adına konuşuyorum.

Ben Kritzinger, Reich Mahkemeleri İcra Direktörü. Çağırıldığım için minnettarım ama sebebini merak ediyorum. Yahudi meselesinin koordinasyonu halledildi diye biliyorum. Halledilecek. Başbuğ'un, bana ve üstlerime bildirdiğine göre... Halledilecek.

General Hoffman. Irk ve Yerleşim İdaresi. Irk ve yerleşim meseleleriyle ilgileniyoruz. Bende mi?

Leibbrandt, elimizdeki ve yönettiğimiz her şeyin Siyasi Ofisi.

Doğu Polonya'da, Baltık ve Sovyetler Birliği'nde. Bakanlığın dışişleri sorumlusuyum.

-İsminizi söyleyin.

-Meyer, Doktor. Özür dilerim.

Stuckart, İçişleri Bakanlığı. Martin Luther, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı. Hemen hemen herkesle tanıştım.

İsmim Neumann, Dört Yıllık Planlama Ofisi Direktörüyüm. Lange, Letonya'daki SS Görev Gücü komutan yardımcısıyım. -Başka şeyler de var. -Hepimizin başka işleri var.

Ben Joseph Bühler. Almanya hakimiyetindeki Polonya'nın Dışişleri Bakanıyım.

Schöngarth, Genel Vali'ye bağlı SS. Dr. Freisler, Adalet Bakanlığı. Ayrıca Fırtına Birliği'nde rütbem var. İşte ben buyum.

Adolf Eichmann, SS Gestapo. Yahudi İşleri Ofisi ve bu...

Evet, bu kadar. Ben de Heydrich. Reich Güvenliği'den sorumlu SS Şefi. Bohemya ve Moravya Reich Muhafızı.

**

General Heydrich:

Hoş geldiniz. Hepinize bazı belgeler verildi. Onlar size özeldir. Kopyalanamayacak, başkaları tarafından görülmeyecek ve konuşulmayacak. Üstlerimiz hariç. Buradaki meseleleri ele alışımız düşmanlarımızdan gizlenmeli. Fikirleri kontrol edersek olayları daha iyi kontrol ederiz. Bugün her birimiz sır taşıyıcı olacağız.

-Katip de sır tutacak.

-Kabul ediyor. Kabul ediyor mu?

Mükemmel. Bundan sonra aramızdaki iletişim iki yönlü olarak işleyecek. Her türlü Yahudi meselesi için yardımcım Yarbay Eichmann merkez noktası olacak. Bu Yahudilerin Almanya'da depolanmaları sorunumuz var. Bir yıldır o Yahudi, bu Yahudi ve yasanın yasanın karmaşıklığı hakkında konuşmalar yapılıyor. Hepinizin bildiği gibi bu sorun canımızı sıkıyor. Önce onları, Alman halkı hayatının hiçbir aşamasında uğraşmak zorunda kalmasın diye kovma işine giriştik. Nürnberg'de çıkarılan yasalar için onları ortaya koyan Dr. Stuckart'a kadeh kaldırmalıyız. Ortak yazarım. Ben sadece ortak yazarım. Tüm dünyaya örnek olacak Yahudisiz toplumun ve ekonominin yaratılması konusunda yasal zemin hazırladılar. Tabii ki Yahudileri ulusal hayatımızdan sildik. Onun dışında, Yahudiler yaşam alanlarımızdan fiziksel olarak silinmeliler.

-Açıklayayım.

-Elbette. Onun da zamanı gelecek. Şiddetli bir göç politikası uygulasak bile daha fazla Yahudi'yi kim kabul eder?

Onları kim ister?

Bu politikanın kısıtlaması buydu. Avrupa'daki sınırlar onları reddediyor veya kabul etmek için saldırıyor.

-Amerika.

-Amerika bile, teşekkür ederim. Yahudiler sürekli Roosevelt'le konuşuyorlar ama onları reddediyor. Polonya'yı alınca da elimizde 2,5 milyon daha birikti. Geçen Temmuz ayında yeni bir durumla karşılaştık. Rusya'yı da işgal ettikçe toplamda beş milyon Yahudi daha olacak. Bu sorunun boyutları inanılmaz derecede arttı. Beş milyon. Sorun tam olarak bu. Gettolarımız dolu. Bir sürü getto var ve hepsinin Lehçe isimleri var. Hepsi dolu ama biraz durun. Geçen Temmuz'da bu sorun karşımıza çıkınca Mareşal Göring bir emir hazırladı. Elinizde bir kopyası var. İzin verirseniz etkili kelimeleri okuyayım. Size tüm hazırlıkları yapma görevini veriyorum. Organizasyon ve finans konusunda sorumlu sizsiniz. Yahudi sorununa, Avrupa'daki Alman etkisi çerçevesinde bir çözüm getirmenizi bekliyorum. Buradan bütün Avrupa kıtasının temizlenmesini anlıyorum. Temizlenme kelimesi var. Hassas bir kelime. Devam ediyorum. İkinci paragraf. Hükümetin diğer birimleri nerede olurlarsa olsunlar sizinle iş birliği yapacaklar. Umarım, falan filan. Yahudi sorununda arzu edilen başarıya ulaşmak için bu gereklidir. Bu emir, hepimiz için.

**

Dr. Kritzinger: Bir şey söylemek istiyorum. Yahudi sorunu, benim bölümümün yani Reich İdari İşleri'nin sorumluluğunda ve bize emir gelmedi. Biraz izin verin lütfen. Belge, klasörünüzde mi?

-Evet, klasörünüzde. Orada olmalı. Sonuç olarak, o emre ne oldu?

Kısaca, hâlâ Rusya'dayız ve Amerikalılar da savaşa katıldı. İki olay da askeri, ekonomik, iş gücü ve erzak stoku açısından bizi daha fazla tüketecek. Bu Yahudileri barındıramayız. Göç bitti. Kaçınılmaz sonucu da bugün bu masada tartışacağız. Devam edelim. Avrupa'da kalmış olan Yahudi nüfusuyla ilgili bir belge bulacaksınız. Bir de SSCB veya Rusya'da. Kalan zamanında ne diyorlarsa. Dediğim gibi, göç politikası durdurulacak.

Affedersiniz efendim. General Heydrich'e telefon var.

-Kim olduğunu sor ve başka bağlama. -Emredersiniz. Biraz ara verelim.

Lütfen oturun Dr. Kritzinger. Hepimizi rahatlatın.

**

[Dr. Kritzinger'in anlattığı Hikâye]

Adam babasından nefret edermiş. Annesini acayip severmiş. Anne kendini ona adamış. Ama baba, onu dövermiş, ona hakaret edermiş, reddedermiş. Neyse, çocuk büyümüş. Annesi öldüğünde 30'larındaymış. Onu büyüten ve koruyan annesi. Ölmüş. Adam durmuş ve tabutunu gömerlerken ağlamaya çalışmış. Ama gözyaşı düşmemiş. Adamın babası uzun yaşamış. Oğlu 50'li yaşlardayken ölmüş. Babasının cenazesinde, çok şaşkınlık verici bir şekilde oğlu gözyaşlarını kontrol edememiş. Ağlıyor, zırlıyormuş. Teselli edilemiyormuş. Hatta kendini kaybetmiş.

Açıklaması:

Adam hayatı boyunca babasına olan nefretiyle kamçılanmış. Annesi öldüğünde, bu bir kayıpmış. Babası öldüğünde nefreti nesnelliğini kaybedince o zaman adamın hayatı boş kalmış. Bitmiş. İlginç.

Kritzinger'in uyarısı buydu.

Ne yani Yahudilerden nefret etmemeli miyiz?

Hayır, bu hayatımızı kaplamamalı. Onlar gittiğinde, uğruna yaşayacak bir şeyimiz kalmaz. Hikâyeye göre öyle.

**

Albay Eichmann, toplantının yazılı kayıtlarını dikkatlice düzeltti. Katılanlara, okumaları için birer kopya dağıtıldı. Sonra da yok edilecek.

General Heydrich, Çekoslovakya'daki merkezine döndü. Birkaç korkunç hafta sonra ona bir lakap takıldı. Prag Kasabı. Baharda iki Çek vatansever onu öldürmek için eğitildi. Bir İngiliz uçağından atladılar. Onu yaralamayı başardılar. Buna misilleme olarak, binlerce Çek toplandı ve vuruldu. Heydrich'in yarası mikrop kaptı. Komaya girdi ve öldü. Heydrich'in Yahudilerle ilişkilerde yardımcısı Eichmann Wannsee'de başladıklarını bitirmek üzere orada kaldı. Bunu gurur meselesi yaptı.

Gestapo Şefi Heinrich Müller. Savaştan sonra ortadan kayboldu. Son olarak, 29 Mayıs 1945'te Berlin'de görüldü.

Dr. Gerhard Klopfer. 1945'te savaş suçları nedeniyle tutuklandı ve 1949'da delil yetersizliğinden salıverildi. 1987'de ölene kadar vergi danışmanlığı yaptı.

Dr. Wilhelm Kritzinger. 1945'te savaş suçları nedeniyle tutuklandı ve mahkemede Nazilerin suçlarından utanç duyduğunu bildirdi. 1947'de serbest bırakıldı. Aynı yıl içinde öldü.

General Otto Hofmann. 1945'te tutuklandı. İnsanlık suçu nedeniyle 25 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Altı yıl sonra salıverildi. Katiplik yaptı ve 1982'de öldü.

Dr. George Liebbrandt. 1945'te savaş suçları nedeniyle tutuklandı ve 1949'da delil yetersizliğinden salıverildi. Münih Amerikan Kültürü Enstitüsü'nde aktif rol aldı. 1982'de öldü.

Dr. Alfred Meyer. 1945 baharında intihar etti. Dr. Wilhelm Stuckart. 1948'de tutuklandı. İnsanlığa karşı işlediği suçlardan 1949'da mahkum edildi. Cezasını çekmiş sayıldı. Helmstadt'ta belediye haznedarı oldu. 1953'te trafik kazasında öldü.

Martin Luther, 1944'te Dışişleri Bakanı Von Ribbentrop'a karşı komplo düzenlemekten Sachsenhausen toplama kampına gönderildi ve Nisan 1945'te serbest bırakıldı. Mayıs 1945'te kalp krizinden öldü.

Bakan Erich Neumann. 1945'te savaş suçları nedeniyle tutuklandı ve 1948'de delil yetersizliğinden salıverildi. Aynı yıl içinde öldü.

SS Binbaşı Rudolf Lange, Şubat 1945'te Poznan, Polonya'da görev sırasında öldü.

Dr. Joseph Bühler. 1945'te Polonya halkına karşı işlediği suçlar nedeniyle tutuklandı ve Ağustos 1948'de Krakov, Polonya'da idam edildi.

SS Albay Karl Schöngarth. İngiliz Askeri Mahkemesi tarafından Yetkisi Dışında Terör Programı oluşturmaktan suçlu bulundu. Şubat 1946'da Hollanda'da idam edildi.

Adalet Bakanlığı'ndan Dr. Roland Freisler. Şubat 1945'te, Berlin'e yapılan hava saldırısında öldü.

SS Yarbay Adolf Eichmann. İsrail ajanları tarafından Arjantin'de yakalandı. İnsanlığa karşı işlediği suçlardan mahkum edildi ve 31 Mayıs 1961'de Kudüs'te asıldı.

Martin Luther'ın Wannsee Konferansı zabıtları *1947'de Amerikan müfettişler tarafından Alman Yabancılar İdaresi'nde bulundu. Toplantıdan geriye kalan tek kayıt budur.*

LİAR LİAR / Yalancı Yalancı (1997)

Yönetmen: Tom Shadyac
Ülke: ABD
Tür: Komedi, Aile
Vizyon Tarihi: 16 Mayıs 1997 (Türkiye)
Süre: 86 dakika
Dil: İngilizce
Müzik: John Debney
Oyuncular Jim Carrey, Maura Tierney, Justin Cooper , Cary Elwes, Anne Haney

Özet

Fletcher Reede (Jim Carrey) Başarılı bir şirket avukatıdır. Fakat ailesine ve oğluna sürekli yalan söylemektedir. Oğlu, doğum gününde babasının bir günlüğüne yalan söyleyememesini dilemiştir. Marifet yalan söylemek değil, inandırmak...!

Hayatı yalanlar üstüne kurulu bir adam, gün gelir artık hiç yalan söyleyemez.

Sonrasında ne olur?

Tüm işleri alt üst olur ve komedi başlar.. İlginç senaryo Jim Carrey nin üstün performansıyla keyifli bir hal alıyor ve bizlere de keyifle izlemek kalıyor

Filmden

Bugün konuşacağımız konu, ebeveynlerimizin mesleği! Benim annem doktor. Benim babam tır şoförü. Benim annem öğretmen. Peki ya baban?

Babam O bir yalancı.

Yalancı mı?

Bunu demek istemediğinden eminim.

Takım elbise giyiyor ve mahkemeye gidip yargıçla konuşuyor.

Anlıyorum. Avukat demek istiyorsun.

**

Fred, olabilecek en zor davayı temsil etmen senin vazifen. Olabilecek en zor dava doğrularım ile bağdaşıyorsa.

Gerçeğe yargıç mı karar versin istiyorsun?

Bunun için maaş alıyorlar. Sen de kazanmak için maaş alıyorsun. Duruşmaya çıkmamda ısrar edersen Bayan Cole'u agresif ve ahlak ilkelerine uygun olarak temsil ederim.

Ancak Miranda, yalan söylemem.

O zaman söyleyecek birini bulmamız gerekecek.

**

Bu şirkette ortaklığa terfi etmem için daha kaç tane kıç öpmem gerekecek?

**

Söz verdi. Biliyorum, ama seni yarın görmeye geleceğine söz verdi. Seni yarın okuldan alacak.

Tamam mı?

Hadi öyleyse. Bir dilek tut.

Sadece bir günlüğüne babamın yalan söyleyememesini diliyorum.

**

- Davanın ertelenmesini talep ediyorum! Bu dava zaten birkaç kez ertelenmişti Bay Reede. Bunun farkındayım, ama gerçekten ertelenmesini istiyorum. Geçerli bir neden duymak istiyorum avukat bey. Problem nedir?

Yalan söyleyemiyorum!

Övgüye değer, ama geçerli bir açıklama bekliyorum. Var mı, yok mu?

- Yok.

- Erteleme talebi reddedildi. Davada uzlaşma olasılığı var mı?

Sanmıyorum.

**

Tek bir yalan bile söyleyemiyorum! O halde yazarım.

**

- Şimdi doğruyu söylüyorum. Benim neyim var böyle?

Hak ettiğimi buluyorum. Ektiğimi biçiyorum.

**

Doğum günü dileğini, babasının sadece bir günlüğüne yalan söyleyememesi için tuttu. Aman Tanrım! Buldum!

Şimdi beni dinle Max. Benim için bir şey yapmalısın. Dileğini geri almanı istiyorum.

- Yalan söyleyebilmen için mi?

- Evet. Ancak sana değil. Bak Max bazen yetişkinler yalan söylemek zorunda kalır. Anlatması güç, ama eğer Güzel bir örnek vereyim. Annen sana hamileyken 18 kilo birden aldı. Ne bulduysa yedi. Baban endişeliydi. O "nasıl görünüyorum?" diye sordu ben de "Tatlım, harika görünüyorsun. Çok güzelsin. Parlıyorsun" dedim. Bir inek gibi göründüğünü söyleseydim, onu çok üzmüş olurdum. Öğretmenim gerçek güzellik içimizdedir diyor. Bunu sadece çirkin insanlar söyler. Max, yetişkinlerin dünyasında yalan söylemeyen kimse ayakta kalamaz. Davamı kaybedebilirim, terfi edemem, hatta işimi bile kaybedebilirim. Yardımın gerekiyor Max. Tamam mı?

Tamam.

Dün gece yaptığın gibi dilek tut ama bu sefer tam tersini dile.

Diledim.

Mükemmel! Şimdi küçük bir deneme yapmalıyım.

- İşe yaradı mı?

- Umduğum gibi olmadı. Tersini diledin mi?

- Yalnız

- Ne?

Yalnız ne?

Dün dilek tutarken, bunu çok istemiştim. Şimdiki dileği ise sırf sen istiyorsun diye tuttum. Tamam. Bir daha dene. Ve bu sefer gerçekten iste.

- Bunu yapamam!

<u>552 Yazılar</u>

- Neden?

- Çünkü yalan söylemeni istemiyorum.

- Bunu açıklamıştım. Yalan söylemeliyim. Herkes söylüyor. Annen söylüyor. Harika insan Jerry bile söylüyor.

Ama sen kendimi kötü hissetmeme neden olan tek kişisin.

**

Yapamıyorum. Cevabın yalan olduğunu bilirsem soruyu soramıyorum.

**

Bu doğruculuk işi çok hoşuma gitti.

**

Yalan söyleyemez. Bir dilek tuttum ve bugün babamın söylediği her şey doğru olmak zorunda.

Max. Saat 20.45. Sen dileğini saat 20.15'te tutmuştun. Son yarım saattir yalan söyleyebilirdim.

- Öyleyse doğru değil

- Hayır, doğruyu söylüyordum! Sana dürüst davranmak istedim. Sana hep dürüst davranacağım.

**

THE MOTHMAN PROPHECİES/ Gecenin Nefesi (2002) [Güve Adam Kehanetleri]

Önceden köprünün çökeceğini, uçakların düşeceğini, depremlerin olacağını bilsen. Sonra da desen . Ne olur? Kimse sana inanmayacak. Yapabileceğin de bir şey yok.

Yönetmen: Mark Pellington
Ülke: ABD
Tür: Dram, Korku, Gizem, Gerilim
Vizyon Tarihi: 03 Mayıs 2002 (Türkiye)
Süre: 119 dakika
Dil: İngilizce
Müzik: tomandandy
Nam-ı Diğer: Mothman | The Mothman
Oyuncular Richard Gere, David Eigenberg, Bob Tracey, Ron Emanuel , Debra Messing

Özet

Saygın bir gazeteci olan John Klein eşi Mary ile birlikte yeni bir ev aldıktan sonra dönüş yolundadır. Arabayı kullanan eşi önünde anlam veremediği bir varlık görür ve kontrolü kaybeder. Ciddi şekilde yaralanan Mary birkaç gün sonra hastanede hayata veda eder. Ölmeden önce gördüğü şeyin resimlerini yapmıştır. Aradan iki yıl geçer. Eşinin ölüm acısını hala üzerinden atamayan John bir iş için şehir dışına çıkar ama kendini olması gerektiği yerden 600km uzakta bir kasabada bulur. Burada bayan polis memuru Connie Parker ile tanışan John, çevrede bazı insanların garip sesler duyduğunu ve anlam veremedikleri şeyler gördüğünü öğrenir. Böylece bu olayların eşinin ölümü ile ilgisi olduğunu düşünerek araştırmaya başlar.

YORUMLAR

Gerçeklerden uyarlanmış olması filmi daha da ilgi çekici yapıyor. Enteresan tarafı internette arattığınız zaman hala Güve Adam ile ilgili bilgilere ulaşabilmeniz. İslam dini açısından bakıldığında tam manası ile birebir tutmasa da bazı yönleri "Hızır" ile benzerlikler göstermekte.

Filmden

Bir gün arabanla yolda gidiyorsun ve koca evren seni işaret ederek. ''Demek mutlu çift buradaymış ben de sizi arıyordum. ...ben de sizi arıyordum.'' diyor. Sonra herşey mahvoluyor.

**

En kötü seçim kampanyalarından biriydi. Sanki dürüst olurlarsa oy alamayacak gibi davranıyorlardı. Bana kalırsa partiler sadece birbirlerini kötülüyorlar. **Şahsi korku ve heyecanlarını ülkeye yayıyorlar. İnsanlar bunu istemiyor. Seçmenler bu durumdan hiç memnun değiller.** Bir dahaki sefere her ikisinin de hiç şansı kalmayacak. 2004 demokratlar için kötü bir yıl olacak gibi görünüyor.

**

Ben de öyle bir hayal gördüm. Geceydi ve bir okyanusun ortasındaydım. Yüzmeye çalışıyordum fakat çok üşüyordum. Ve tutunabileceğim bir şey arıyordum. Etrafımda paketler vardı. Hediye paketi yapılmışlardı. Tutunmaya çalışıyordum ama onlar elimden kaçıyorlardı. Sonra bir taş gibi batmaya başladım. Yapabileceğim bir şey yoktu. Batıyordum. Ama güzel bir histi. Kendimi bıraktım. Ölümü kabul etmiştim ve tek görebildiğim beni saran bir karanlıktı. Işık giderek kayboluyordu. Öldüğümü biliyordum. Sonra kulağıma fısıldayan bir ses duydum. Uyan 37 numara. Uyan 37 numara. Ve uyandım. Bunun anlamı nedir?

**

Bir şey oldu. Parlak bir ışık. Şimşek. Bir şey etrafımı sardı. Herşey sıcak gibiydi. Bir şey bana yaklaştı. Nefesim kesildi. İnsana benziyordu. Ama bir terslik vardı. Sonra 2 gece önce duyduğum sesle aynı sesi duydum. Bana ''Korkma'' dedi. **''Adım Indrid Cold.''** dedi. Sonra ''Bu büyüklükte bir yerde, Ekvator'da... ''300... 300 ölecek. ''Beni bekle. Döneceğim ve yine görüşeceğiz'' dedi. Hepsi bu.

**

Bildiğin bir şeyi neden soruyorsun John?

Karıma ne oldu?

Oradaydın. **Mary Klein bakarak görmedi. Yakında sen de göreceksin.**

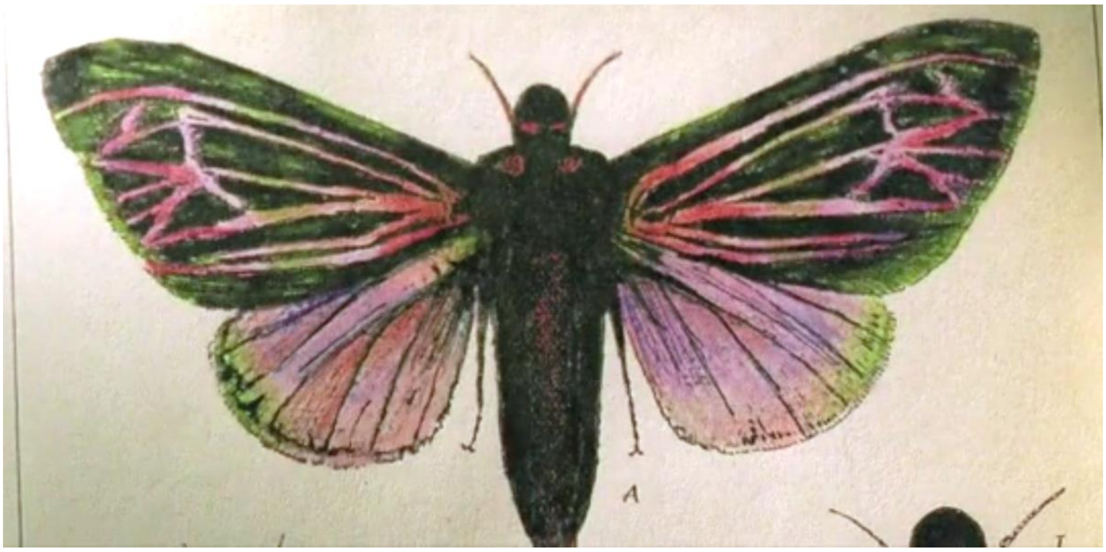
**

. Alexander Leek

- Sen de kimsin?

- John Klein. Geçen hafta aramıştım.

- Bunun ne olduğunu biliyor musun?

- Uzak dur. Bak, ne olduğunu bilmeliyim. Söyle bana. Onu nerede gördün?

Point Pleasant, BatıVirginia. Bana yardım edebilirsin. Beni takip et. **Gececil Kelebek**. Eski kültürlerde, güvesi bir tür medyumu temsil eder. Ya da cehennem gibi bir yerde sonsuza kadar mahsur kalmış bir ruhu. Güve adam. Basit bir tercümeyle Ukraynalılar öyle diyor. Nükleer patlama da dahil yüzlerce kehanette bulunmuş. 1969'da Galveeston'da, hortumdan önce görmüşler. Ama görmek inanmak değildir. Bu şeylerin gerçek olduğuna dair şimdiye kadar bir delil ortaya konulamadı. Tamam, şimdi bunlar gerçek değil.

Öyle mi?

Gerçek. Etrafımızda gözle görünmeyen bir sürü şey vardır. Bilirsin, elektrik, mikrodalga, kızıl ötesi ışınlar. Bunlar başından beri var olan şeyler. Mağara resimlerinden çıkıyor. Gezegenin normal hallerinden biri. Sadece elle tutulabilecek madde halinde değiller.

Pekala, bunlar neyin parçası?

Benden açıklamamı istediğin şeyin mantıklı bir açıklaması yok.

Tanrım! Enerjiye bağlı olarak bir şey olmadan önce o enerjiyi yoğun bir şekilde görürüz.

Bir şey olmadan önce mi?

Yani bunlar felaket mi yaratıyor?

- Buna gerek var mı?

- Pekala, o zaman beni uyarmaya mı çalışıyorlar?

Amaçları insani değil. Tamam. O zaman ne istiyorlar?

Hiçbir fikrim yok. Asıl bilmek istediğin şey neden sen?

Evet. Onları fark ettin. Onlar da onları fark ettiğini fark etti. Çoğu insan bu kadar duyarlı değildir. Görmeleri için bir tür şeyler geçirmeleri gerekir.

Travma gibi. Başınıza ne geldi Bay Klein?

Geçen hafta bir arkadaşıma garip bir telefon geldi. Arayan bir ruhtu diyelim. Ve her şeyi biliyordu. Kehanette bulundu ve gerçekleşti?

Evet. Adı İndrid Cold'muş.

Algılama meselesi John. Nasıl inanırsan öyle görünürler. Bir ses, ışık, insan, canavar. Arkadaşın Tanrı ile konuştuğunu düşünse belki de aklını kaçırırdı.

Her şeyi bilmesini nasıl açıklıyorsun?

Hey, şuraya bak. Bir blok ötede bir kaza olsa camı silen adam muhtemelen görür. Ama bu Onun Tanrı olduğunu ya da bizden daha zeki olduğunu göstermez. Ama olduğu yerden yolun biraz daha ilerisini görebilir.

Bu enerjiler bizden daha mı gelişmiş yoksa onlar da sıradan varlıklar mı?

Bir böcekten daha gelişmişsin. Ama bunu bir de böceğe açıklamaya çalış.

- Kaç kişi gördü?

- 10. Belki de 20.

Dinle beni. Point Pleasant'ta korkunç bir şey olacak. Geri dönme. Uzak dur. Daha fazla bir şey söyleyemem.

Bay Leek. Oraya gitmemin bir nedeni vardı.

Beni oraya bir şey getirdi. Her ne getirdiyse ölmen için getirmiş.

556 Yazılar

Cornell'da fizik profesörüydüm... Bir yıl kadar oluyor. Bir gün sesler duymaya başladım. Sesler mesaja dönüştü. Bir süre sonra dünya dışı zeki varlıkların olacak şeyleri bana önceden bildirdiklerine kesin bir şekilde emin oldum.

- Ama bildirmiyordu değil mi?

Elimde seslerinin kaydı var. Bir binanın çökeceğini biliyordum. Engellemek istedim ama beni kimse dinlemedi.

- Ne oldu?

- İnsanlar öldü. Bir sürü insan öldü. Soruşturma başladı. Neredeyse tutuklanıyordum. Eşim benden ayrıldı. Çocuklarım benimle konuşmayı kesti. Akıl hastahanesinde sana dört yıl boyunca ne yapabileceklerini biliyor musun?

Herşeyi. Mesajları tam olarak anlayamazsın. Her seferinde yanlış yorumlarsın. Az daha mahvolacaktım. En sonunda kendine basit bir soru sorarsın. Hangisi daha önemli?

İspat etmek mi?

Yoksa yaşamak mı?

İnan bana, yıllar önce vazgeçtim ve bir daha arkama bakmadım.

Bilmek istemedin mi?

Bilip ne yapacağım?

**

- Alo?

- Selam. Benim.

- Connie?

- Evet. Biraz sohbet ederiz diye düşündüm. John?

- Üzgünüm Connie. Seni sonra arayabilir miyim?

- Hayır olmaz.

- Biletini aldım.

- Ne?

Columbus üzerinden aktarmalı saat 1.45'de. Aktarmasız olarak aradım ama bulamadım. - Hemen çıkarsan yetişebilirsin.

- Yapamam. Gelemem.

Yarın Noel John. Yalnız kalmamalısın.

Gelemem.

Gelebilirsin. Biliyorsun, burada otururken düşünmeden edemedim. Bu gerçek değil.

Bunu durdurabilirim. Durdurabileceğimi biliyorum.

Hiç kimse durduramaz John. Beni dinle. Uçaklar düşecek. Depremler olacak. Ses sana ne derse desin tanıdığın ve sevdiğin insanlar ölecek. Yapabileceğin bir şey yok.

Kapatmam gerekiyor. O bana Onun arayacağını söyledi.

Mary arayacak. Yalan söylüyor John.

Arayanın sesi O'na benzeyebilir.

Ama O olmayacak. Ölünce ne olduğunu bilmiyorum ama ne olursa olsun Mary lndrid Cold'un yakınlarında değil.

Ya gerçekten O ise?

O öldü John. Asıl önemli olan O'nu nasıl hatırlamak istediğin.

- Onu çok özlüyorum.

- Çok özlediğini elbette biliyorum. Fakat John, dinle. Onu özleyebilirsin ama inan burada daha kolay olacak. Daha kolay olur çünkü orada tek başınasın. Ve inan bana bunun başka yolu yok. Ne yapman gerekiyorsa onu yap. Ben seni anlarım. Burada yemeği 6'da yiyeceğiz. Hediyeleri 8'de açacağız. Ve seni de görmek istiyoruz. Tamam mı?

Görüşürüz John.

**

- Çok kötü. Ama daha da kötü olabilirdi.

- Arama bitti mi?

- 36. Tahminen 36 kişi ölmüş. Tanrım. 36. 36 mı?

Uyan 37 numara. Uyan.

Silver Bridge Köprüsünün neden çöktüğü asla belirlenemedi. Dünyada çeşitli yerlerde görünse de Monthman Point Pleasant'da bir daha görünmedi

****

MOTHMAN (Güve Adam)

Gri renkli, büyük katlanan kanatlı 1.8-2 metre boylarında, iki kuvvetli insan bacağı olan yaratık, yaklaşan arabaya alev gibi yanan kırmızı gözleriyle bakıyordu. Gözleri, vücudunun üst bölümüne yerleştirilmiş gibiydi çünkü kafası yoktu. Ya da en azından görülebilir bir kafası yoktu. 15 Kasım 1966'da 11.30 civarında Batı Virginia'daki Point Pleasant yakınındaki kullanılmayan savaş zamanından kalma patlayıcı fabrikasının önünden arabayla giderken Roger Scarberry, karısı ve iki arkadaşına doğru bu ürkütücü insan benzeri yaratık yürümekteydi.

Saatte 160 km hızla oradan uzaklaşırken yaratık uçarak ve ürkütücü tiz çığlıklar atarak otomobili takip etti ve bu arada kanatlarını çırpmasına gerek bile kalmadı. Buna karşın Point Pleasant'a yaklaştıklarında gözden kayboldu. Mason ilçesine vardıklarında olayı polise bildirdiler. Polis onlarla fabrikaya gitti ancak herhangi bir iz bulamadılar.

Bu Point Pleasant'ta bir yaratıkla karşılaşma vakalarının ilki değildi.1961'de Ohio Nehri boyunca uzanan 2 numaralı yolda ilerleyen bir şoför ve sürücüsü buna benzer bir yaratık görmüşlerdi. Otomobil yaklaşırken yolun ortasında duran yaratık aniden kanatlarını açmış ve 3 metre yükselmişti.

Yine de Güve Adam adı verilen bu tuhaf yaratığa basının ilgisi Scarberry vakasıyla başlamıştır. Sonraki 13 ay boyunca 100'den fazla görgü tanığı Point Pleasant yakınlarında bu yaratığı gördü. Tarifleri Scarberry'ninkiyle örtüşmekteydi. Buna karşın 1967'nin sonlarında Güve Adam geldiği gibi birdenbire yok oldu ve bir daha onu gören olmadı.

Güve Adam'a dair en kapsamlı kitap, 1975 yılında basılmış olan John Keel'in klasik kitabı The Mothman Prophecies'dir.Kitap, bu korkutucu uçan yaratığın görüldüğü dönemlerde Point Pleasant'ta başka rahatsız edici olayların da hüküm sürdüğünü anlatmaktadır. Kayıtlarda, UFO raporları, korkunç hayvan sakatlama olayları, bazı evlere kötü ve koyu renk giysili anonim memurların asap bozucu ziyaretleri (başlı başına gizemli bir fenomen) yer almaktadır. Keel ve daha birçok araştırmacı, Güve Adam'ın alışılmamış, uzay ya da zamandaki başka bir boyutta dünyaya gelmiş bir varlık olabileceğini öne sürmüşlerdir.

Daha tutucu açıklamalardan biri de, Batı Virginia Üniversitesi'nden Dr. Robert Smith'e aittir. Smith, Güve Adam'ın aslında Kumlutepe turnası Grus Canadensis adı verilen çok uzun boylu, gri tüylü bir kuş türüne ait olabileceğini öne sürmüştür. Ancak, bu uzun boyunlu kuş, boynu olmadığı söylenen Güve Adam'la pek bir benzerlik göstermemektedir.

Araştırmacı Mark Tall'un 1988'de Thunderbirds! The Living Legend of Giant Birds kitabında anlattıkları, açıklamaların arasında en ilginç olanıdır. Hall, kuzey batı Pasifik'te, Missouri'deki Ozark Dağları ve Pennsylvania'daki Allegheny Platosu'nda, Amerikan yerlileri ve buraya yerleşen ilk Batılıların, dev baykuş türlerinin varlığına inandıklarına ve bunlara büyük baykuş adını verdiklerine işaret etmiştir. Bilim bu baykuş türünü tanımasa da, bahsedilen bu kuş Güve Adam'la benzerlik taşıyabilir. Birçok hayvanın aksine baykuşların gözleri parladığında kırmızı renkli gibi gözükmektedir.

Bazı fiziksel deliller bulunana dek, dev baykuşlar da Güve Adam gibi zoolojik çevreler tarafından kabul görmeyecektir.

Kaynak: Dünyanın Gizemleri

http://www.gribilge.com/mothman-nedir/